DOCTORIS ECSTATICI
DIONYSII CARTUSIANI
OPERA OMNIA

DOCTORIS ECSTATICI

D. DIONYSII

CARTUSIANI

OPERA OMNIA

IN UNUM CORPUS DIGESTA

AD FIDEM EDITIONUM COLONIENSIUM

CURA ET LABORE

MONACHORUM SACRI ORDINIS CARTUSIENSIS

FAVENTE PONT. MAX. LEONE XIII

IN LUCAM (X-XXI), ET JOANNEM

MONSTROLII

TYPIS CARTUSIÆ S. M. DE PRATIS

MDCCCCI

ENARRATIO IN EVANGELIUM

SECUNDUM LUCAM

ARTICULUS XXVI

ENARRATIO CAPITULI DECIMI : POST HÆC AUTEM DESIGNAVIT DOMINUS ET ALIOS SEPTUAGINTA DUOS.

DESCRIPTA in præcedenti capitulo instructione, ac missione, et corroboratione Apostolorum ad prædicandum, jam inferiorum discipulorum informatio, confirmatio, ac destinatio ad prædicandum,
1 describitur. *Post hæc autem,* quæ præcedenti capitulo sunt recitata, *designavit,* id est, a se intus electos foris monstravit, ab aliisque distinxit, et quadam speciali discipulatus sui gratia decoravit, *Dominus* Jesus Christus, qui in quantum Deus, est omnium Dominus summus ac universalis per auctoritatem, imo cum Patre et Spiritu Sancto unus Deus, unusque Dominus. Porro secundum naturam assumptam etiam, omni prælatus est creaturæ, et Dominus est quasi per subservientiam instrumentalem, et potestatem participatam ac dependentem. *Et alios septuaginta duos* discipulos : qui secundum Bedam, præfiguraverunt presbyteros, sicut Apostoli sancti episcopos. Et juxta eumdem, bene septuaginta duo mittuntur, quia totidem mundi gentibus fuerat Evangelium prædicandum : quemadmodum ordinati ac missi sunt duodecim Apostoli, quia duodecim tribubus Israel, utpote aliquibus de duodecim tribubus, fuerant primo prædicaturi. Quamvis enim decem tribus tunc captæ fuissent, multi tamen de qualibet tribuum illarum capti non erant, et in terra duarum tribuum, ac alibi hinc inde habitaverunt.

Et misit illos binos. Cur discipulos ad prædicandum miserit combinatos prætactum est, et jam breviter tangi potest. (In cap. VII, 19.) Primo enim hoc fecit ad socialis vitæ commendationem; deinde ob mutuam consolationem et confortationem (frater nempe qui adjuvatur a fratre, quasi civitas munita); (Prov. XVIII, 19.) atque ob veritatis prædicandæ certiorem contestationem, quia in ore duorum triumve testium stat omne verbum. (Deut. XIX, 15.) Aliæ causæ traduntur : quoniam duo sunt caritatis præcepta, et bina fuerunt in arcam sancti Noe animalia missa; (Gen. VII, 15.) sed hæ causæ sunt quædam adaptationes. Itaque combinatos misit *ante faciem suam,* id est facialem præsentiam corporalem : quum tamen ipse secundum divinitatis incircumscriptibilem majestatem ubique sit præsens; *in omnem civitatem et locum quo erat ipse venturus,* id est, tam ad loca majora quam minora quæ ipse fuerat accessurus, ut discipuli isti suis prædicationibus, miraculis et exemplis, homines car-

nales ac rudes ad suscipiendam Christi A doctrinam disponerent.

2 *Et dicebat illis : Messis quidem multa,* id est, copiosa est hominum multitudo capax gratiæ et doctrinæ, etsi non actu aut habitu, tamen in potentia, utique apta congregari in horreum Christi, hoc est intra Ecclesiam Dei militantem, per fidem et spem ceterasque viatorum virtutes, et intra Ecclesiam triumphantem, per luminis gloriæ ac mercedis æternæ susceptionem. Hinc ait Salvator : Videte regiones, quia albæ sunt ad messem. (Joann. IV, 35.) *Operarii autem pauci :* B quia Apostoli et hi septuaginta duo discipuli, ceterique præsides, sacerdotes, prædicatores, prælati, per Apostolos illosque discipulos præsignati, comparative aliorum, scilicet communitatis, sunt pauci, præsertim loquendo de operariis vere ac rite docentibus, et quæ dicunt implentibus, virtuose viventibus. Hinc ait Gregorius : Sine gravi mœrore dicere non possumus quod ait, Operarii pauci : quia etsi sint qui bona audiant, desunt qui efficaciter dicant. Ecce mundus sacerdotibus C plenus est ; sed tamen in messe Dei rarus valde invenitur operator, quia officium quidem sacerdotale suscepimus, sed opus officii non implemus. Itaque, juxta Bedam, sicut Messis multa, est omnis turba credentium, ita Operarii pauci, sunt Apostoli et imitatores eorum.

Rogate ergo dominum messis. Paulo post asserit Christus ad operarios, Ecce ego mitto vos, etc. Constat itaque, quod se ipsum dominum messis appellet. Ipse enim in quantum Deus, jure creationis est om- D nium Dominus, et specialiter hominum, etiam ratione gubernationis providentialis, et per multiplicium beneficiorum collationem. *Ut mittat operarios,* id est pastores, prædicatores, prælatos, omne quod ad suum spectat officium condigne implentes, *in messem suam,* id est ad plebem a se creatam, potissimum ad Ecclesiam, quæ sicut vinea Domini, ita et messis Dei vocatur. (Is. V, 1 et seq.)

Porro veri in Ecclesia operarii sunt dicendi, qui quærunt opus et onus, satagunt que prodesse, non qui quærunt otium ac honorem, et optant præesse. Sed, heu ! multi plus quærunt divitiarum copiam, propriumque honorem, quam animarum salutem. De quibus apostolus Paulus : Hujuscemodi sunt operarii subdoli. (II Cor. XI, 13.) Itaque et nos semper Christum precemur cum omni caritatis fervore, præsertim tempore isto pravissimo, ut in messem suam operarios efficaces destinare dignetur. Etenim, quo profectus et salus subditorum magis dependent ex virtuosa vita superiorum, eo majus Dei donum est habere virtuosum principem seu prælatum, eoque incessabilius atque ardentius pro hac re exorandus est Deus. Nil autem in tantum ædificat plebem, sicut virtuosa conversatio præsidentis. Propter quod in Ecclesiastico scribitur : Qualis est rector civitatis, tales et inhabitantes in ea. (Eccli. X, 2.) Quemadmodum autem agri spatiosi multos requirunt messores, sic multitudo populi christiani operarios exigit multos. Admonendi quoque sunt subditi, secundum Gregorium, ut pro suis rogent pastoribus, quatenus verbo et opere digne præsint.

Ite ad prædicandum ; et ut futura pericula æquanimius toleretis, vobis prædico, 3 *ecce ego mitto vos,* qui potens sum vos in adversis defendere (hinc apud Joannem ait : In mundo pressuram habebitis ; sed confidite, ego vici mundum), (Joann. XVI, 33.) *sicut agnos inter lupos :* hoc est, vos quos mitto, per pietatem et innocentiam ac obedientiam vestram similes estis agnis ; hi autem ad quos mittimini, ob suam crudelitatem, persecutionem atque duritiam, lupis assimilantur, videlicet sacerdotes, Pharisæi et Scribæ. Tales quoque fuerunt gentiles, ad quos post Christi passionem sunt destinati discipuli. Hoc ipsum in Matthæo Christus ait ad Apostolos, nisi quod ibi habetur, Sicut oves, hic, Sicut agnos. (Matth. X, 16.) Sicut enim agni sunt ovium filii, sic septuaginta duo discipuli fuerunt Apostolorum spirituales quodammodo filii. In hoc autem ostensa est omnipotentia Christi, quod per hujusmodi oves et agnos venatus est, compre-

hendit, vicit, convertitque lupos, et eos A
convertit in agnos, ita ut pariter pacifice
Is. xi, 6. morarentur, secundum illud Isaiæ : Habitabit lupus cum agno. Sed, proh dolor! jam multi aliorum prælati, qui deberent agnis et ovibus assimilari, in lupos rapaces conversi sunt ; nec solum de lana ovium se vestiunt, earumque lacte se nutriunt, sed et animas earum per negligentiam, seu impiam vitam, strangulant et occidunt : de quibus apud Joannem con-
Joann. x, 8. queritur Christus, Quotquot venerunt, fures sunt et latrones. Hi præsertim sunt, B qui ingerunt semetipsos ad regimen animarum, ad ecclesiasticas dignitates, non
Hebr. v, 4. vocati, nec digni effecti a Deo, ut Aaron.

4 *Nolite portare sacculum neque peram.*
Luc. ix, 3. Hoc præcedenti capitulo etiam dixit Apostolis : unde ex dictis in expositione exordii illius capituli, patet sensus verbi istius, et ratio hujus commissionis. Dicit autem Gregorius : Tanta debet prædicatori in Deo esse fiducia, ut quamvis sibi præsentis vitæ sumptus non provideat, tamen hos sibi non deesse certissime sciat : ne C dum circa temporalia ejus mens occupatur, aliis minus idoneus prædicare æterna monstretur. *Neque calceamenta.* De hujus
Ibidem. quoque verbi intelligentia dictum est præcedentis tractatu capituli. Non etenim prohibet calceamenta, si loci aut temporis seu personæ necessitas exigat, sed superfluitatem in illis. *Et neminem per viam salutaveritis.* Simile huic est, quod in libris Regum Eliseus jussisse legitur Giezi suo ministro, quem misit ad suscitandum pu-
IV *Reg.* iv, 29. erum mortuum : Si occurrerit tibi homo, D non salutes eum; et si salutaverit te quispiam, non respondeas ei.

Verumtamen circa hoc dubium oritur. Salutare namque, est alicui salutem optare seu dicere : quod quum sit actus caritatis ac pietatis, prohibendum non est. Sed et
Luc. i, 40. virgo Maria salutavit Elisabeth, et Chri-
Matth. xxviii, 9. stus feminas religiosas post resurrectionem, dicendo, Avete. Et respondendum, quod Christus non prohibet absolute proximum salutare; sed prædicatoribus in via prædicationis constitutis committit neminem salutare in via, ad insinuandum quod cum summa diligentia debeant prædicationis exsequi actum, cuncta vitando diverticula, obstacula, morasque prædicandi, et ea quæ menti ingerunt distractionem a Deo, seu oblivionem prædicandorum. Unde verbum hoc Christi accipi potest per hyperbolicæ modum locutionis, qua aliquid dicitur per excessum. Hinc Gorra, Hilarium allegans, disseruit : Attendenda est causa dictorum, et nulla erit contrarietas. Salutare etenim viatorem cum mora, vel ex curiositate, non est bonum, ne prædicator a suo itinere, prædicationisque fructu impediatur; salutare autem ex amicitia, vel ad consolandum, est bonum, ita tamen ut melius non omittatur. Ait quoque Gregorius : Qui non amore æternæ patriæ, sed præmiorum ambitu, hoc est proprii lucri desiderio, salutem audientibus prædicat, quasi in itinere salutat, quia ex occasione, non ex intentione salutem audientibus optat.

In quamcumque domum intraveritis, 5
primum dicite : Pax huic domui, hoc est habitatoribus ejus universis. Triplicem etenim pacem proximis nostris optare debemus, videlicet : pacem pectoris, quæ est tranquillitas mentis bene ordinatæ in Deo; pacem temporis, quæ est quies ab exteriori impugnatione seu persecutione; et pacem æternitatis, quæ est pax Beatorum in patria, ad quam utraque illa prædicta pax ordinatur. Pax autem spiritualis interna et vera, est caritatis effectus, quem-
admodum scriptum est : Pax multa dili- *Ps.* cxviii, 165.
gentibus legem tuam. Ideo pax ista, tam optanda ac necessaria est omni fideli omnique homini, quam appetenda et ad salutem necessaria est caritas, sine qua impossibile est salvari. Hinc Christus hominum amator, et eorum cum Patre reconciliator, primo vult pacem optari, præsertim quia in ea cetera bona gratiæ virtualiter includuntur. Præterea, est et pax alia non optanda, quæ est pax falsa, simulata, inquinata, carnalis, qualem habent filii sæculi

hujus, quorum ratio concupiscentiis non A
repugnat, vitiisque consentit. De qua ait
Luc. xix, 42. Salvator Jerusalem : Et quidem in hac die
Matth. x, 34. tua quæ ad pacem tibi ; et denuo, Non ve-
ni pacem mittere, sed gladium. — Quæ au-
tem hic Christus septuaginta duobus disci-
pulis mandat, seu loquitur, vel permittit,
Ibid. 5 *et seq.* in Matthæo Apostolis prædicat ; et quædam
istorum præcedenti capitulo scripta sunt
atque exposita.
6 *Et si ibi,* puta in domo quam introitis,
fuerit filius pacis, id est aliquis virtuo-
sus, et pace æterna condignus, seu ad ejus B
susceptionem dispositus, aut æternaliter
prædestinatus : sicque secundum præde-
stinationem, divinæ et increatæ pacis fi-
lius, tanquam ad ejus beatificam fruitio-
nem venturus ; *requiescet super illum pax
vestra,* hoc est, salutatio vestra sortietur
in eo effectum : et pax quam ei imprecati
fueritis, infundetur eidem ; vel si eam jam
habet, in ipso augebitur. Quidam autem
etsi pacem et gratiam nondum habeant,
sunt tamen in dispositione proxima seu
propinqua ad eam, ita quod vel sua, vel C
aliorum oratione eam facile adipiscuntur.
Sin autem, id est, si ibi non fuerit filius
pacis, *ad vos revertetur,* hoc est, caritati-
va salutatio vestra debito præmio non ca-
rebit, sed merito ejus vestra pax perfi-
cietur in via, consummabitur quoque in
Ps. xxxiv, 13. patria. Sic et Psalmista testatur : Oratio
mea in sinu meo convertetur.
7 *In eadem autem domo manete,* si fuerit
congruum tempus manendi, nec alia re-
stent agenda extra eam ante refectionem ;
vel post illa expleta redeundum erit ad D
eam ; *edentes et bibentes quæ apud illos
sunt,* si dare potuerint atque voluerint.
Et hoc Christus ait, non præcipiendo, sed
permittendo seu concedendo ; nec de quo-
cumque cibo et potu necesse est hoc ex-
poni, quum interdum virtuosius sit qui-
busdam abstinere a vino et carnibus. Unde
quod ait, Edentes et bibentes quæ apud
illos sunt, non est jussio ut omnia talia
assumantur, sed est exhortatio potius, ut
sufficiant apposita, nec quærantur super-
flua, ut volucres cœli, pisces maris, et be-
stiæ terræ.
Dignus est enim operarius mercede sua,
id est, prædicator verbi Dei, seu quilibet
in spiritualibus aliis deserviens ac labo-
rans, dignus est capere sustentaculum vi-
tæ ab eis quibus spiritualia bona impen-
dit. Propter quod ait Apostolus : Dominus I *Cor.* ix, 14.
ordinavit his qui in Evangelio deservi-
unt, de Evangelio vivere. Sed hoc permis-
sio fuit, non jussio. Propter quod Paulus
scribit se hac potestate usum non esse, *Ibid.* 15 ;
sed propriis laboribus manualibus neces- I *Thess.* ii, 5-9.
saria procurasse, ne quem gravaret aut
scandalizaret, et avaris occasionem avari-
tiæ amputaret : alios tamen Apostolos sic
fecisse testatur. Nec intelligenda sunt hæc,
quasi corporeus cibus et potus sit princi-
palis merces aut finis ultimatus prædica-
tionis aut cujuscumque ministerii spiritu-
alis ; neque propter cibum et potum, quasi
ob præmium condignum, sunt spiritualia
exercitia finaliter exsequenda. Sic enim
temporale et corporale præponeretur bo-
no divino et spirituali, quod esset mortale
peccatum ; sed vitæ stipendium, est mer-
ces minus principalis et secundaria, ac-
cidentaliterque intenta, quia videlicet sine
corporeo alimento vita ista stare non po-
test, et per consequens, nec prædicatio ex-
hiberi.
Nolite transire de domo in domum, hoc
est sine rationabili causa mutare hospi-
tium, ne levitatis vitium incurratis, aut
alios scandalizetis, seu deliciosiora quæra-
tis. Verbum hoc in præcedentis capituli *Luc.* ix, 4.
expositione plenius est tractatum. *Et in* 8
*quamcumque civitatem intraveritis, et sus-
ceperint vos* cives illius, *manducate quæ
apponuntur vobis :* et idem judicium est
de potu ; *et curate infirmos qui in illa* 9
sunt, ut per miraculorum operationem cre-
dant vera esse quæ prædicatis, atque ad
opera pietatis inducantur, ac plene con-
vertantur ad Deum. Quis enim aliter cre-
didisset idiotis Christi discipulis, superna-
turalia, invisibilia, ac incomprehensibilia
prædicantibus, nisi per miracula soli Deo

possibilia ostendissent sua verba esse di-
vina, et desuper confirmata? Deus equi-
dem falsitatis confirmator esse non valet.
Ideo apud Marcum evangelistam scriptum
Marc. XVI, 20. est : Profecti prædicaverunt ubique, Do-
mino cooperante, et sermonem confirman-
te sequentibus signis. *Et dicite illis : Ap-
propinquavit in vos regnum Dei,* hoc est,
tempus gratiæ nunc advenit, et non bona
terrena, sicut in veteri lege, sed cœlestia
vobis promittuntur, prædicantur et offe-
Rom. XIII, 12. runtur. Hinc ait Apostolus : Nox præces-
sit, dies autem appropinquavit; itemque,
II *Cor.* VI, 2. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc
dies salutis. Tunc quoque quum hæc præ-
dicabantur, instabat tempus passionis Chri-
sti, per quam janua regni cœlestis aper-
ta est. Rursus, regnum Dei appropinquat
in eos, seu eis, qui se ad veræ beatitudi-
nis adeptionem disponunt, terrena atque
carnalia contemnendo. Potest etiam per re-
gnum Dei, Christus ac sacra Scriptura in-
telligi.

10 *In quamcumque autem civitatem in-
traveritis, et non receperint vos, exeuntes
11 in plateis ejus, dicite : Etiam pulverem
qui adhæsit nobis de civitate vestra, ex-
Luc. IX, 5. *tergimus in vos.* Hoc idem præcedenti ca-
pitulo Christus commisit Apostolis : quod
ibidem expositum est, multæque sunt cau-
sæ positæ excussionis pulveris in non re-
cipientes Christi discipulos. *Hoc tamen
scitote, quia appropinquavit regnum Dei :*
id est, quamvis nos recipere contemnatis,
nihilo minus veritatem vobis denuntia-
mus; et quod in nobis est ac nobis com-
missum peragimus, quamvis hoc vergat in
majorem vestram damnationem : ita quod
Joann. XV, 22. excusationem de ignorantia non habetis.
12 *Dico vobis, quia Sodomis,* id est Sodo-
mitis, *in die illa* notabili et famosa, puta
in die judicii, *remissius erit,* hoc est mi-
nor pœna, seu tolerabilior damnatio, *quam
illi civitati,* id est habitatoribus ejus vos
abjicientibus. — Circa hoc quæri potest :
quum pœna correspondeat culpæ, si mi-
nor erit pœna Sodomitarum quam eorum
qui Christi discipulos non receperunt, vi-

A detur quod minora fuerunt peccata So-
domorum quam horum, quum tamen in
Genesi scriptum sit, quod homines Sodo- *Gen.* XIII, 13.
mitæ pessimi erant. Ad hoc aliqui respon-
derunt, quod verbum Christi intelligen-
dum sit, non simpliciter, sed quantum ad
aliquid, utpote quod inhospitalitas et im-
misericordia Sodomitarum in alios, non
fuit tanti peccati, nec erit tanti supplicii,
sicut eorum qui Christi discipulos respu-
erunt. Propterea ait Beda : Quamvis So-
domitæ inhospitales fuerunt, nulli tamen
B apud eos hospites tales, quales Apostoli,
sunt reperti; et licet Lot adspectu et audi-
tu justus erat, non tamen ibi aliquid do-
cuisse, aut signa fecisse perhibetur. Deni-
que angeli sancti in Sodomis invenerunt *Ibid.* XIX, 1.
hospitium, imo a Lot cum adoratione, pre-
ce ac reverentia sunt suscepti. Si ergo in
urbe aliqua nec unus exstiterat discipu-
los Christi suscipiens, quoad hoc pejor So-
domis comprobatur. De hac quæstione, et
an absolute loquendo, major erit damna-
tio non recipientium discipulos Christi,
C quam Sodomorum, prætermitto, quia et
super Matthæum plura de ea conscripsi. *Matth.* X, 15; XI, 24.

Væ tibi, Corozain, væ tibi, Bethsaida, 13
*quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent
virtutes quæ in vobis factæ sunt olim, in ci-
licio et cinere sedentes pœniterent.* Quando
aut quo affectu Christus hæc dixerit, apud
Matthæum clarius scribitur : tunc videli- *Ibid.* XI, 1-24.
cet, quando Joannes Baptista in vinculis
positus, misit discipulos suos ad Christum.
Quibus quum Christus respondisset, et il-
li abiissent, inter cetera quæ prædicavit,
D cœpit exprobrare civitatibus in quibus
plurimæ ejus virtutes factæ sunt, quia non
egissent pœnitentiam, et dixit : Væ tibi *Ibid.* 21.
Corozain, væ tibi, Bethsaida, etc.

Porro Corozain, Bethsaida, Capharna-
um, Tiberias, sunt quatuor civitates Gali-
læææ, sitæ in littore laci Genesareth, qui
ab Evangelistis mare Galilææ seu mare Ti- *Joann.* VI, 1.
beriadis appellatur : in quibus urbibus
Christus personaliter prædicavit, et mul-
ta egit miracula; et forte Apostoli quoque
in eisdem urbibus jam prædicaverunt et

signa egerunt. Ideo habitatores urbium harum tanto gravius offenderunt, quanto majora eis beneficia sunt impensa quæ contempserunt, et post tanti magistri atque pastoris prædicationem in suis permanserunt sceleribus. Itaque Christus, zelo justitiæ seu compassionis affectu, et more propheticæ prænuntiationis ac comminationis, exprobravit incolis urbium harum, contestans quod gentilibus essent pejores : quia si olim in Tyro et Sidone aliquis Sanctorum talia fecisset miracula, exhortando eos ad pœnitentiam, qualia fecit in urbibus dictis Salvator, habitatores Tyri et Sidonis cilicia induissent, et cinerem suis superjecissent capitibus ex magnitudine contritionis, quemadmodum Ninivitæ (*Jonæ* III, 5-8.) ad prædicationem Jonæ. Porro, quod verum sit hoc, res ipsa probavit : quia post Christi passionem, statim ex prædicatione discipulorum Christi conversi sunt multi in urbibus istis, et postea omnes. Unde in Actibus Apostolorum (*Act.* XXI, 4-6.) describitur devotio Tyriorum : in quibus etiam multi spiritu splenduerunt prophetico, et Paulo apostolo vaticinabantur futura.

14 *Verumtamen Tyro et Sidoni*, id est habitatoribus civitatum illarum in paganismo defunctis, *remissius erit in judicio quam vobis :* quia multo minus peccaverunt quam ingratissimi incorrigibilesque isti Judæi, qui et legem naturalem et scriptam transgressi sunt, et insuper evangelicæ legis veritatem a Christo accipere noluerunt. Siquidem, servus sciens (*Luc.* XII, 47.), vel saltem dici sibi audiens, voluntatem domini sui, et non faciens, plagis vapulabit multis. Unde de induratis ingratissimisque Judæis loquitur Christus (*Joann.* XV, 22.) : Si non venissem et locutus eis fuissem, peccatum non haberent, videlicet tam magnum ; nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

Subinde specialiter reprehendit Capharnaum, quia præ ceteris fuit ingrata ac
15 scelerata. *Et tu, Capharnaum, usque in cœlum exaltata.* Quod dupliciter potest in-
telligi : Primo, ut dicatur, Usque in cœlum exaltata, hoc est valde præcipue honorata, eo quod Christus frequenter fuit (*Matth.* IV, 13; VIII, 13; *Marc.* I, 21; II, 1; etc.), et ad tempus aliquantulum habitavit in ea, frequenter quoque prædicavit, et prodigia multa ac præclara egit ibidem, sicut Matthæus et Marcus clarissime scribunt. Secundo, ut dicatur ratione suæ superbiæ, Usque in cœlum exaltata, propria æstimatione ac vanitate, et quoniam Christo superbissime fuit rebellis. Hic sensus litteralior est, quia in Matthæo legitur Christum dixisse (*Matth.* XI, 23.) : Et tu, Capharnaum, numquid usque in cœlum exaltaberis ? *Usque ad infernum demergeris*, ut pœna proportionata sit culpæ, et magnitudini honoris correspondeat magnitudo dejectionis. Quemadmodum enim homo tanto plus meretur exaltari in cœlo, quanto plus humiliaverit se in terra ; sic tanto plus meretur dejici in inferno, quanto plus in terra extollit se ipsum, juxta illud Job (*Job* XX, 6-8.) : Si ascenderit usque ad cœlum superbia ejus, et caput ejus nubes tetigerit ; quasi sterquilinium in fine perdetur, velut somnium avolans non invenietur, transiet quasi visio nocturna. Ideo in Ecclesiastico dicitur (*Eccli.* VII, 19.) : Humilia valde spiritum tuum, quia vindicta impii, ignis et vermis.

Præterea est advertendum, quam vere mira et incomprehensibilia sint summæ ac infinitæ sapientiæ judicia (*Rom.* XI, 33.), quoniam Christus in propria persona et per suos ministros, tam Prophetas, quam Apostolos, prædicavit et miracula egit his quos sciebat non credituros, imo ex hoc gravius condemnandos ; his autem nec prædicavit, neque miracula demonstravit, quos noverat credituros et convertendos, si eis prædicationem atque miracula impendisset. Unde Ezechieli locutus est (*Ezech.* III, 5-7.) : Fili hominis, non ad populum profundi sermonis et ignotæ linguæ tu mitteris ; et si ad illos mittereris, ipsi audirent te : domus autem Israel, ad quam mitto te, nolunt audire te. Itaque quod penetrare non possumus, sobrie admiremur, formidoloseque honoremus, scientes quod Deus sublimis et benedictus sit essentialiter ipsa sapientia atque justi-

tia, propter quod ejus quoque judicia, nec injusta, nec irrationabilia esse queunt.

Deinde Salvator docet præfatam comminationem ac pœnam, non illis dumtaxat imminere qui ipsum in propria ejus persona non receperunt, verbis ejus credendo, jussionibusque parendo, sed et omnibus qui ejus discipulos, vicarios et prælatos despiciunt, doctrinas eorum non advertendo, nec ipsis obediendo, in quibus subjecti sunt ipsis.
16 *Qui vos,* prædicatores,
pastores, prælatos, *audit,* verba vestra reverenter suscipiendo ac observando, *me audit,* quia tam gratum est mihi ac si me in propria audiret persona, et quia ego per meos loquor vicarios, et illi meam repræsentant personam. *Et qui vos spernit,* id est, vestra documenta et jussa audire aut adimplere contemnit, *me spernit,* quia in tantum displicet mihi ac si me visibiliter præsentem loquentemque aspernaretur, ob causas prætactas. Audiant, pensent et metuant hæc increduli et rebelles, perversi, duri, pertinaces, indociles, proprium sensum sectantes : quoniam suos non curando superiores, aut eis obloquendo, resistendo, aut contumaciter respondendo, non mediocriter peccant; nec viles parvi pendunt personas, sed eum cujus dignitatis et excellentiæ non est finis, Unigenitum Dei, principemque pastorum, imo et Deum Patrem, prout Salvator adjecit : *Qui autem me spernit,* non credendo, aut non obediendo, *spernit eum qui me misit.* Mittens quippe honoratur seu inhonoratur in suo legato, dominus in ministro, pater in filio, pastor in vicario. Pater quoque et Filius, haud dubium quin et Spiritus Sanctus, substantialiter unum sunt, et inseparabiliter ac inconfusibiliter per circumincessionem in se invicem æternaliter incomprehensibiliterque consistunt, ita quod trium superexcellentium ac superhonorabilium Personarum est una voluntas : ideo qui unam offendit, in singulas peccat. Hinc apud Joannem Filius protestatur : Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.

I *Joann.* V, 7. — *Joann.* V, 23.

Itaque prælatis et patribus nostris reverentiam debitam ac obedientiam impendamus, considerantes eos, non ut homines qualescumque, neque ut tales aut tales personas, sed ut Dei vicarios, ejus circa nos personam repræsentantes. Nam et dominis temporalibus, non solum bonis, sed etiam dyscolis, jubet sanctus apostolus Petrus, cum omni timore subjici ac parere ministros : quanto magis spiritualibus obediendum est patribus? Propter quod ad Hebræos Paulus scribit apostolus : Obedite præpositis vestris et subjacete illis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri : ut cum gaudio hoc faciant, et non gementes. Hoc enim expedit vobis. Moyses quoque in Exodo rebellibus ait : Non contra nos est murmur vestrum, sed contra Deum. Et Paulus apostolus scribit ad Thessalonicenses : Qui hæc spernit, inquit, non hominem spernit, sed Deum. Porro, si prælatorum, vicariorumque Christi aspernatio, tam grave exstat piaculum in omni utique Christiano, quanto magis in religiosis, qui ad obedientiam voto se adstrinxerunt? Non ergo minus abhorreant suo patri non obedire, quam continentiæ aut proprietatis votum infringere.

I *Petr.* II, 18. — *Hebr.* XIII, 17. — *Exod.* XVI, 8. — I *Thess.* IV, 8.

Reversi sunt autem septuaginta duo dis- 17
cipuli ad Jesum, qui miserat eos ad prædicandum. Unde prædicationis peracto obsequio, ad eum reversi sunt, *cum gaudio* spirituali, aliquid tamen inordinationis admixtum habente, ut statim dicetur; *dicentes,* gratias referendo, Christi potentiam confitendo : *Domine,* qui non solum in terra hominibus, sed et dæmonibus dominaris, *etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo,* hoc est, tua virtute, et per tui nominis seu tui ipsius invocationem, non solum infirmos curavimus, sicut nobis commiseras, sed dæmonia quoque expellimus : quod ad tuum præconium tibi non quasi ignoranti referimus, sed ut te qui nos in tantum honorasti, honorificemus.

Et ait illis : Videbam Satanam, hoc est 18
diabolum, humanæ salutis adversarium, I *Petr.* V, 8.

sicut fulgur, hoc est valde celeriter, *de* A
cœlo cadentem, quando ob suam inde eje-
ctus est elationem ; vel, Sicut fulgur, id
est terribiliter. Quod enim per similitudi-
nem emicationis fulguris, celeritas terribi-
litasque signentur, patet per illud Matthæi :
Matth. xxiv, 27. Sicut fulgur exit ab oriente, et apparet
usque ad occidentem, ita erit adventus Fi-
lii hominis. Secundum Gregorium, aliquid
elationis vanæque gloriæ inerat discipu-
lis istis ex tanta potestate eis concessa :
ad cujus culpæ repressionem commemorat
Christus exemplum horribile ruinæ ange- B
licæ : tanquam dicat, Si angelo superbi-
enti Deus tantam mox intulit ultionem,
pensate quam vitanda sit vobis superbia,
II *Petr.* ii, 4, 9. inanisque gloria. Unde Petrus inquit : Si
Deus angelis peccantibus non pepercit, no-
vit iniquos in die judicii cruciandos re-
servare. Denique ruinam diaboli, Christus
secundum quod Deus intellectualiter vidit,
principaliterque effecit.

Quæritur, quomodo de cœlo corruisse
dicatur diabolus, quum in Isaia dixisse le-
Is. xiv, 13. gatur, In cœlum conscendam : quo appa- C
ret, quod nondum erat in cœlo. Et respon-
dendum, quod in cœlo empyreo fuit et
conditus erat, secundum Strabum et Be-
dam, indeque cecidit. Porro quod dixit, In
cœlum conscendam, de spirituali super-
benedictæ Trinitatis cœlo exponitur, quia
ad Dei excellentiam adspirabat. Hoc su-
perficialiter ac breviter dictum sit. Plena
enim responsio pluribus indiget verbis.

Præterea, verbum inductum, a Christo
prolatum, potest exponi tanquam appro-
bativum sermonis discipulorum : quasi di- D
cat, Non mirum si mea dæmones compe-
scantur potentia, qui in exordio vidi et
videns feci dæmonum expulsionem de cœ-
Job xxvi, 12. lo. Unde in libro Job scribitur : Pruden-
tia ejus percussit superbum ; et rursus,
Ibid. iv, 18. In angelis suis reperit pravitatem ; item-
Ibid. xxvi, 13. que, Obstetricante manu ejus, eductus est
Ps. lxxxviii, 11. coluber tortuosus ; atque in Psalmo, Tu
humiliasti sicut vulneratum, superbum.
Ezech. xxviii, 14, 16. Per Ezechielem quoque Christus testatur :
Tu, Cherub extentus et protegens, repleta
sunt interiora tua iniquitate ; et ejeci te
de monte sancto Dei, o Cherub, de medio
lapidum ignitorum.

Ecce dedi vobis potestatem calcandi su- 19
per serpentes et scorpiones. Hoc dupliciter
accipi potest. Christus enim dedit disci-
pulis suis, non solum potestatem calcandi
spiritualiter super spiritus malignos, per
serpentes et scorpiones figuraliter desi-
gnatos, ita quod illos possent ejicere, su-
perare, affligere ; sed etiam præstitit eis
virtutem calcandi corporaliter, et absque
læsura, super quæcumque animalia vene-
nata : quod et in veteri Testamento præ-
figuratum videtur, quemadmodum in Deu- *Deut.* viii, 15.
teronomio legitur. Simile huic est illud in
Psalmo : Super aspidem et basiliscum am- *Ps.* xc, 13.
bulabis. Præterea, per serpentes ore vene-
num fundentes, signantur tam invisibiles
quam visibiles hostes, qui electos Dei pa-
lam tentant seu persequuntur. Per scor-
piones vero, qui punctione caudæ infici-
unt, designantur æmuli occulte insidiantes
sive tentantes. *Et super omnem virtutem*
inimici, id est super quodcumque genus
dæmonum, et super universam callidita-
tem et potestatem eorum. Quamvis enim
naturalis illorum potestas major sit omni *Job* xli, 24.
potestate naturali in terra versantium, ut
patet in Job, supernaturalis tamen pote-
stas fidelium per gratiam præstita, dæmo-
num vincit virtutem, quamvis variis modis
quærant nocere hominibus, et diversimode
tentent, atque ad varia inclinent peccata.

Et nihil vobis nocebit. Quod corporaliter
in Christi discipulis constat impletum, ita
ut nec venena, nec venenata eis quid no-
cumenti potuerunt inferre. Unde et Paulus *Act.* xxviii, 5.
viperam excussit in ignem, et evangeli-
sta Joannes pessimum sine læsione potavit
venenum. Ideo in Marco loquitur Chri-
stus : Signa eos qui crediderint, hæc se- *Marc.* xvi, 17, 18.
quentur : In nomine meo dæmonia ejici-
ent, serpentes tollent ; et si mortiferum
quid biberint, non eis nocebit. Insuper
corporalis seu spiritualis persecutio ho-
minum malignorum ac dæmonum, electis
Christi discipulis, quantum ad finalem de-

jectionem seu optati damni illationem, nil *Rom.* VIII, 28. nocuit, quia electis Dei omnia cooperantur in bonum, et temporalis tribulatio ad perpetuam eos duxit coronam. Ideo scriptum est (*Ps.* LXXXVIII, 23.) : Filius iniquitatis non apponet nocere ei.

20 *Verumtamen in hoc nolite gaudere* inordinate aut immoderate, videlicet eo modo quo nunc gaudetis, *quia spiritus,* puta dæmones, qui ob naturæ simplicitatem spiritus appellantur, *vobis subjiciuntur,* hoc est, per potestatem vobis collatam ejiciuntur. Hoc enim sicut et alia signa peragere, pertinet ad dona gratiæ gratis datæ, quæ ad aliorum utilitatem ordinantur, et bonis ac malis communia sunt hominibus. *Matth.* VII, 22. Nam ut asserit Christus, multi reprobi in die judicii sunt dicturi : Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus? Idcirco de hoc dono gloriandum non est, quasi de principali atque salvifico bono, quamvis debeat homo de omni bono sibi divinitus dato gratias agere Deo, et aliquo modo gaudere in ipso, secundum quod bonum illud collatum majus aut minus est.

Postremo, unde principalius atque præ- A cipue sit gaudendum, subjungit : *Gaudete autem* in Domino, ei regratiando, non vestris meritis adscribendo, *quia nomina vestra scripta sunt in cœlis,* hoc est, vos ipsi inter electos Dei jam estis per prædestinationem computati, et in cœlestibus mansionibus æternaliter collocandi, atque in libro vitæ scripti : quod nullus de se præscire certitudinaliter potest, nisi ex revelatione divina. Christus vero discipulis suis hoc potuit revelare : imo ad consolationem eorum revelare dignatus est, ut B tanto fortiores essent in omni sancto labore et afflictione, quanto certiores essent de beatifica retributione. Postremo, liber vitæ in Deo metaphorice ponitur : quemadmodum apud homines solent describi quæ specialiter spectant ad eos, sic electorum in divina mente conscriptio, hoc est firma eorum notitia seu tenax memoria in intellectu divino, dicitur liber vitæ, loquendo de vita gloriæ, ad quam electio finaliter pertinet. Unde et liber vitæ, non nisi æterna prædestinatio nominatur, qua C quidam ad vitam gloriæ a Deo sunt æternaliter præordinati.

ARTICULUS XXVII

PROSECUTIO ELUCIDATIONIS HUJUS DECIMI CAPITULI, AB EO LOCO QUO DICITUR : IN IPSA HORA EXSULTAVIT IN SPIRITU SANCTO.

CHRISTUS hominum amator verissimus, de multiplici gratiæ dono per ipsum a Patre hominibus electis collato, vehementer gavisus est : imo quilibet bonus prælatus de hoc præcipue gloriari, Deoque gratias agere debet, quod subditos suos conspicit virtuosos, et divinæ clementiæ gratiosa munera abundare in eis. Idcirco *III Joann.* 4. Joannes dicit : Majorem horum gratiam non habeo, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. Et Paulus discipulorum *II Cor.* IX, 15. suorum virtutes commemorans : Gratias, D inquit, ago Deo super inenarrabili dono ejus. Sic egit et Christus, ut ait Evangelista.

In ipsa autem *hora,* qua Christus ver- 21
ba immediate præhabita discipulis dixit : quemadmodum potestatem eis dedisset super omnem virtutem inimici, et quod nomina eorum scripta essent in cœlis ; *exsultavit in Spiritu Sancto,* hoc est, ex motione Spiritus Sancti, qui animam Christi in universis direxit ac gubernavit et movit. Propter quod ab Isaia de ipso præ-

[Is. xi, 2.] dictum est : Requiescet super eum Spiritus Domini, etc. Fuit etenim anima ejus plenissima septemplici dono Spiritus Sancti. Porro, dona Spiritus Sancti faciunt mentem creatam bene atque faciliter dirigibilem seu mobilem a Spiritu Sancto, sicut virtutes morales faciunt appetitum sensitivum prompte mobilem gubernabilemque a ratione. Itaque Jesus, secundum assumptam humanitatem et voluntatem humanam, exsultavit Spiritu Sancto, quia ex affectu seu dilectione procedente a Spiritu Sancto, et item spiritualiter secundum voluntatem Spiritus Sancti. — At vero supergloriosæ et superdignissimæ Trinitatis inimicus, quamvis vilis ac debilis, sacrilegus Arius, dicens Unigenitum Dei puram creaturam, nec in Christo fuisse veraciter animam rationalem, sed loco animæ fuisse ipsum Verbum corpori Christi unitum, hac evangelica auctoritate apertissime reprobatur. Ipse enim reprobus Arius finxit Spiritum Sanctum esse puram creaturam, et a Verbo seu Filio Dei creatum : quo dato, Christus a Spiritu Sancto nullam directionem aut gubernationem, vel perfectionem spiritualem accepisset.

Præterea, contemplandum quod anima Christi a suæ creationis exordio, Deum vidit per speciem, atque in beatificæ fruitionis exstitit gaudio indesinenter. Idcirco, quod in hac hora dicitur exsultasse, non est intelligendum quod ante in gaudio interiori non fuerit; sed interioris gaudii nunc quædam signa foris specialiter demonstravit, ita quod fuit jam quædam solito plenior redundantia internæ lætitiæ in inferioribus sensitivis viribus, et corporali natura ipsius, cujus indicia forinsecus apparebant : ideo Lucas convenientissime asserit, Exsultavit. Exsultatio namque dicitur, quasi extra se saltatio : quando videlicet ex abundantia gaudii interioris, signa lætitiæ foris erumpunt.

Et dixit Jesus, aperiens causam suæ exsultationis : *Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ.* Communiter a Sanctis atque doctoribus assignatur duplex confessio, de

A qua fatur Scriptura : una est confessio gratiarum actionis et laudis, alia autem est confessio culpæ. Plenius tamen loquendo, hoc adjiciendum, quod sacra Scriptura loquitur de triplici confessione laudabili. Prima est protestatio credendorum : de qua ait Apostolus, Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem ; [Rom. x, 10.] et Salvator ait, Qui me confessus fuerit coram hominibus, etc. [Luc. xii, 8.] Et ista confessio est actus fidei. Secunda est confessio gratiarum actionis et laudis divinæ, videlicet B ipsa laudatio Dei, aut gratiarum actio ei exhibita : et ista est actus latriæ. De qua confessione nunc sermo est ; de qua etiam sæpissime habetur in libro Psalmorum, sicut quum dicitur : Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo. [Ps. ix, 2 ; lxxxv, 12 ; cx, 1 ; cxxxvii, 1.] Tertia est confessio culpæ, videlicet accusatio et enuntiatio propriæ culpæ : et ista est actus pœnitentiæ. De qua Jacobus in sua Canonica scribit : Confitemini alterutrum peccata vestra. [Jacob. v, 16.]

Itaque, *Confiteor tibi,* id est, laudo te, C regratior tibi, *Pater* meus, non per adoptionis gratiam, ut hominum aliorum, sed per veram, æternam, naturalemque generationem, qua me incommutabiliter genuisti in identitate naturæ ex tua substantia : juxta illud Psalmi, Ex utero ante luciferum genui te ; [Ps. cix, 3.] et rursus, Eructavit cor meum verbum bonum ; [Ps. xliv, 2.] itemque, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. [Ps. ii, 7.] Hoc testimonio rursus confusus est sceleratissimus Arius, Filium nec ab æterno fuisse, nec Patri consubstantialem D esse dicere ausus. *Domine cœli et terræ,* hoc est cœlestium atque terrestrium, superiorum ac inferiorum, seu omnium quæ in cœlo continentur et terra : sicut ait Psalmista, Tui sunt cœli, et tua est terra. [Ps. lxxxviii, 12.] Omnium horum est Deus omnipotens Dominus jure creationis, ac gubernationis, et conservationis, solusque Deus est Dominus universalis, summus ac independens, utpote propria auctoritate dominans, cui ad nutum subjecta sunt omnia : ad quem omnis dominus citra ipsum se habet ut

servus ad dominum, ut instrumentum ad A artificem, ut medium ad finem. De quo *Job* xxxiv, 13. habetur in Job : Quem constituit alium super terram ? aut quem posuit super orbem quem fabricatus est ? Præterea, hoc testimonio confusa est hæresis Manichæi, hæc inferiora atque terrena non esse a Deo creata dicentis. Unde, ut Epiphanius ait, evangelium a Marcione editum, habet : Regratior tibi, Domine cœli : tacens quod dicitur, Et terræ, et quod dicitur, Pater, ne intelligatur quod Christus vocat Patrem creatorem cœli et terræ. Hæresis autem B Manichæi a Marcione sumpsit exordium.

Quod abscondisti hæc mea documenta et fidei christianæ mysteria, legisque evangelicæ sacramenta quæ prædico, *a sapientibus et prudentibus,* hoc est superbis, qui se ipsos arbitrantur magnos et eruditos, in sensu proprio confidentes, et suæ prudentiæ innitentes : quales fuerunt multi philosophi ac alii, ante tempora Christi ; Scribæ et Pharisæi, tempore Christi, de quibus jam ad litteram magis est sermo ; multi quoque litterati, et de sua scien- C tia tumidi, post tempus Christi. De qui- I *Cor.* I, 26, 27. bus scribit Apostolus : Videte vocationem vestram, quia non multi sapientes sunt inter vos ; sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes. Et ali- *Rom.* I, 22. bi : Dicentes se sapientes esse, stulti fa- *Prov.* III, 7, 5. cti sunt. Hinc Salomon : Non sis sapiens apud temetipsum ; et ne innitaris prudentiæ tuæ.

Insuper, Deus dicitur ista reprobis abscondisse, eo modo quo dicitur eos indurare, et excæcare : non quod ipse sit D directe causa ignorantiæ et peccati, sed quoniam justo judicio mentem humanam obscurari permittit et indurari, gratiam et virtutem non influendo, quemadmodum sol dicitur suo recessu causa congelationis, et nauta per suam absentiam causa naufragii. Sapientes autem et prudentes distinguuntur in hoc, quod sapientes dicuntur eruditi in rebus divinis, prudentes, periti in rebus humanis. — Denique, us- *Ps.* I, 8. que in præsens Deus incerta et occulta sapientiæ suæ, degustationem suæ dulcedi- I *Petr.* II, 3. nis, vitæ internæ saporem, mysticam theologiam, suæ familiaritatis experientiam, suarum illustrationum splendores clarissimos, suarum inflammationum ardores præfervidos, sapientibus et prudentibus in se ipsis tumentibus menteque vanis abscondit : quæ tamen humilibus, mundi vanitates spernentibus, timoratis, sinceris, animo depuratis, simplicibusque revelat, quemadmodum in Proverbiis fertur : Cum *Prov.* III, 32. simplicibus sermocinatio ejus ; atque in Psalmo, Testimonium Domini fidele, sa- *Ps.* XVIII, 8. pientiam præstans parvulis. Tales enim, quia in Dei amore ardentes sunt, in sapientiæ dono sunt præfulgentes, et per illud efficiuntur quasi secretarii Dei. Idcirco adjecit Salvator :

Et revelasti ea parvulis, hoc est humilibus, qui in oculis propriæ mentis sunt parvuli, dum omne bonum Deo adscribunt, et sibi in se ipsis vilescunt seu deprimunt, Deo et superioribus se subdunt ac parent : quod Christus ad litteram de suis dixit discipulis et eorum sequacibus. Denique, parvulus in Scripturis tripliciter dicitur : Primo, ratione ætatis, quemadmodum de Christo scriptum est per Isaiam : Parvulus natus est nobis. Secun- *Is.* IX, 6. do, ratione imperfectionis sapientiæ ac virtutum, secundum illud Proverbiorum : Usquequo, parvuli, diligitis infantiam ? et *Prov.* I, 22. stulti quæ sibi nociva sunt, cupient ? Et ad Hebræos : Omnis qui lactis est parti- *Hebr.* V, 13. ceps, expers est sermonis justitiæ : parvulus enim est. Tertio, ratione innocentiæ, humilitatis, ac simplicitatis, sicut hoc loco ; quemadmodum etiam ait Apostolus : Facti sumus parvuli in medio vestrum. I *Thess.* II, 7. Hanc quoque utramque parvuli acceptionem tangit Apostolus : Nolite, inquiens, I *Cor.* XIV, 20. pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti.

Deinde Christus opus hoc Patris æterni approbans, operisque causam assignans, adjecit : *Etiam, Pater,* hoc est, utique sic fecisti, *quia sic placuit ante te,* id est, in tua sapientia bonum sic visum est, et tuæ

ita complacuit voluntati. Quo patet, quod A de divina prædestinatione ac reprobatione cum omni reverentia, timorate, ac sobrie loqui debemus, nec summæ mentis judicia præsumptuose scrutari, aut temerarie judicare : præsertim quum intellectus nostri capacitas, a divini intellectus comprehensione et excellentia deficiat, et occumbat penitus infinite. Ideo in Proverbiis asseri-
Prov. xxv, 27. tur : Sicut qui mel comedit multum, non est ei bonum ; sic qui perscrutator est majestatis, opprimetur a gloria.

Itaque, quod Deus unum elegerit et B gratia decoraverit, alium reprobaverit atque reliquerit, causa prima et summa, est beneplacitum seu voluntas ipsius : quæ quum sit essentialiter sapientia atque justitia ejus, nec injusta neque irrationabilis esse potest. Hinc de patribus veteris
Ps. xliii, 4. Testamenti fatetur Psalmista Deo : Brachium eorum non salvavit eos ; sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis.
Ephes. i, 5. Atque Apostolus ad Ephesios : Prædestinavit nos, inquit, secundum propositum C
Ibid. 8, 9. voluntatis suæ ; et item : Gratia Dei superabundavit in nobis, in omni sapientia, et prudentia, ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus. — Verumtamen quis non videat, quam pium et justum ac rationabile sit hoc, quod Deus majestatis ac gloriæ infinitæ, dona suæ clementiæ gratiosa potius humilibus quam superbis communicet ? Humilitas namque ad divinorum susceptionem charismatum mentem disponit creatam, quoniam Creatori suo eam D supponit ; superbia vero incapacem gratiæ efficit eam, et Creatori rebellem. Sed hoc potius imperscrutabile est, cur Deo ordinante ac cooperante, unus ad dispositionem gratiæ susceptivam magis pertingit quam alter, et cur unus potius præordinatus est in vas misericordiæ quam alter. Hinc sanctus ac superliberrimus Deus
Exod. xxxiii, 19. clare et inclyte protestatur in Exodo : Miserebor cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit.

Ideo humiliemur sub potenti manu Dei, I *Petr.* v, 6.
et quod in Ecclesiastico scriptum est, unusquisque nostrum satagat adimplere :
Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne *Eccli.* iii, 22.
scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper. Attamen reverentialis ac moderata consideratio mirabilium Dei mysteriorumque fidei, licita est his quorum purgatus et illuminatus est animus, sicut ait Psalmista : Revela oculos *Ps.* cxviii, 18.
meos, et considerabo mirabilia de lege tua ; rursusque : Mirabilia testimonia tua, *Ibid.* 129.
Domine ; ideo scrutata est ea anima mea. — Postremo, circa hæc ait Gregorius : His Christi verbis, exemplum humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorum vero repulsione præsumamus : injustum esse non potest, quod placuit justo. In cunctis ergo quæ exterius disponuntur, aperta causa rationis est occultæ justitia voluntatis.

Omnia mihi tradita sunt a Patre meo. 22
Hoc de Christo secundum utramque ejus naturam exponitur : quia secundum divinam suam naturam, omnia ei a Patre sunt tradita, eo quod per generationem æternam accepit a Patre totam Patris substantiam, et quidquid excellentiæ, opulentiæ, ac perfectionis in ea est, sive in Patre. Propter quod in Joanne profitetur : Omnia *Joann.* xvi, 15.
quæcumque habet Pater, mea sunt. Et rursus alloquens Patrem : Omnia, inquit, tua *Ibid.* xvii, 10.
mea sunt, et mea tua sunt. Hæc autem traditio est per modum naturalis emanationis, de qua iterum asserit Unigenitus Dei : Pater quod dedit mihi, majus omni- *Ibid.* x, 29.
bus est. Insuper, Christo secundum suam humanitatem, tradita sunt omnia, hoc est prælatio, præsidentia, seu dominium totius entis creati, ita quod omnia sunt ejus humanitati subjecta ab incarnationis exordio. Propter quod ait Apostolus : Omnia *Hebr.* ii, 8.
subjecisti sub pedibus ejus ; et denuo : In *Ibidem.*
eo quod dicit, Omnia, nihil dimisit non subjectum ei. Porro secundum Athanasium, omnia Christo sunt tradita ad reformandum, ut sicut per Verbum facta sunt omnia, sic per Verbum carnem factum

omnia instaurarentur. Rursus, omnia tra- A dita sunt Christo homini, de quibus in *Joann.* XII, 32. Joanne protestatur : Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum, videlicet omnia genera hominum electorum, seu quosdam de omni genere hominum, cujuscumque conditionis, status seu gradus consistant. His verbis secundum primam expositionem Christus ostendit se Patri æqualem in potestate.

Deinceps insinuat æqualem se Patri in sapientia. *Et nemo,* hoc est nullus, *scit* scientia plenæ comprehensionis, *quis sit* B *Filius,* hoc est ipsum Unigenitum secundum suam divinitatem, *nisi Pater,* qui infinitæ est perspicacitatis in cognoscendo, sicut et Filius : imo in Patre et Filio, haud dubium quin et in Spiritu Sancto, est unus et idem numero intellectus, et quidquid de una trium superhonorabilium Personarum absolute dicitur, de singulis intelligitur. Unde exceptio hoc nomine, Nemo, designata, dicitur essentialis, non personalis, quia excipitur omnis alterius essentiæ, non omnis alterius personæ. *Et* C *quis sit Pater,* hoc est, Patrem nullus plenarie comprehendit, *nisi Filius :* quoniam sicut Pater est infinitæ actualitatis et intelligibilitatis, sic Filius secundum quod Deus, est infinitæ intellectivitatis seu perspicacitatis et claritatis in intelligendo. *Ibid.* I, 18. Hinc Joannes : Deum nemo vidit unquam; unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse enarravit. *Et cui voluerit Filius revelare,* ille cognoscit Patrem, non tamen plena comprehensione, et tam perfecte ut Filius : sed Filio revelante, fideles in hoc D *I Cor.* XIII, 12. sæculo cognoscunt per speculum in ænigmate, per fidem, et per donum sapientiæ, atque per informationem sacræ Scripturæ; in patria vero cognoscunt clare per speciem, seu facie ad faciem, unde et comprehendere Deum dicuntur comprehensione extense accepta, quia conspiciunt Deum sicuti est in se ipso. Proprie autem Deum comprehendere dicitur, qui eum cognoscit tam perfecte sicut cognoscibilis est ex sua natura : quod nequit competere nisi intellectui perfectionis immensæ.

Denique probatur ex dictis, quod opera Patris et Filii ad extra sunt indivisa : quoniam paulo ante perhibuit Filius revelari divina a Patre; et nunc asserit se Patris cognitionem conferre hominibus; alibi demum affirmat cognitionem suam a Patre homini dari, ut quum loquitur Petro : Beatus es, Simon Bar Jona, quia caro et *Matth.* XVI, 17. sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus.

Hoc interea advertendum, quod etiam per naturalem rationem Deum in hac vita aliqualiter cognoscere possumus. Et quoniam ratio naturalis a Deo collata est, ideo illa cognitio quæ de Deo per naturalem rationem habetur, interdum revelatio appellatur, ut quum ad Romanos ait Apostolus : Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, *Rom.* I, 20, 19. conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles : quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis revelavit. Verumtamen, per naturalem rationem nullus philosophorum cognovit aliquam divinam Personam secundum proprietatem personalem, nec superbeatissimam Trinitatem. Alia est revelatio altior, qua Deo revelante cognoscimus eum per fidem; et alia quædam : in qua revelatione sunt varii gradus, secundum quod variæ assignantur species contemplationis. Unde, secundum quod homo mentem suam magis purgaverit, et in divina dilectione magis profecerit, secundum hoc magis illuminatur divinitus, et clarius sibi revelatur Pater æternus, totaque Trinitas superessentialis. Altissima tamen contemplationis Dei species in hac vita, dicitur mystica theologia, quæ est secretissima et ardentissima mentis cum Deo locutio : in qua contemplatione, quanto plus mens desuper illustratur, tanto splendidius intuetur Deum prorsus incomprehensibilem esse, et tandem unitur ei, tanquam omnino imperscrutabili et ignoto, per omnium entium abnegationem de eo, eum intuendo. Ideo divinus et magnus Dionysius scribit : Hoc

est Deum vere cognoscere et videre, su- A
persubstantialem supersubstantialiter per
omnium entium ablationem laudare. Hinc
ait Chrysostomus : Philosophi de Deo quæ-
rere contendentes, nil aliud se invenisse
confessi sunt, nisi quod incognoscibilis est
Deus. Sicut enim qui innavigabilem Oce-
anum usurpat navigare, necesse est ut per
eamdem viam revertatur, sic illi ab igno-
rantia cœperunt, et ad ignorantiam fini-
erunt.

23 *Et conversus ad discipulos suos,* hoc
est, vultum suum dirigens ad eos, ut fa- B
ceret eos attentos, et dilectionem suam ad
eos ostenderet, eosque aliis in exemplum
imitationis proponeret, *dixit : Beati ocu-
li qui vident quæ vos videtis.* Hoc ait Sal-
vator, quia jam paulo ante gratias egit
Patri, quod divinorum mysteriorum notiti-
am sapientibus atque prudentibus sæculi
hujus propria superbia excæcatis abscon-
dit, et humilibus suis ea revelavit disci-
pulis : idcirco beatos asserit eorum oculos,
præsertim interiores, beatitudine spei ac
meritorum, ad plenam beatitudinem per- C
ducentium.

Itaque, *Beati oculi* vestri, o discipuli
mei, *qui vident,* hoc est intelligunt, *quæ*
24 *vos videtis. Dico enim vobis, quod multi
Prophetæ et reges voluerunt videre quæ
vos videtis,* videlicet Unigenitum Dei incar-
natum inter homines conversantem, ejus
quoque miracula, et conversationem san-
ctissimam. Voluerunt etiam intelligere quæ
intellexerunt discipuli Christi, quibus ip-
Luc. VIII, 10. se locutus est : Vobis datum est nosse
mysterium regni Dei. *Et non viderunt* hæc D
oculo corporali, nec intellexerunt ista di-
stincte. Voluerunt quoque seu optaverunt,
si fuisset possibile, *et audire* ex ore meo
prædicationem evangelicæ legis, *quæ au-
ditis,* qui me secundum quod placet in-
terrogatis, et informationem a me ipso
accipitis ; *et non audierunt* eo modo quo
vos, utpote ex ore meo.

Circa hæc quæritur, an intelligenda sint
ista de visu audituque corporali, vel po-
tius de visu et auditu mentali seu interi-
ori. Primum dici non potest, quia taliter
reprobi Judæi ac proditor Christum vide-
runt ac audierunt, quibus tandem gravis *Sap.* II, 15.
fuit ad videndum. Nec secundum videtur
posse dici, quoniam ea quæ discipuli isti
viderunt ac audierunt, multi Prophetæ ac
reges spiritualiter cognoverunt, et Deo do-
cente, seu angelo intus loquente, spiritu-
aliter audierunt, juxta illud Psalmi : Tunc *Ps.* LXXXVIII, 20.
locutus es in visione Sanctis tuis ; item-
que, Audiam quid loquatur in me Dominus *Ps.* LXXXIV, 9.
Deus ; et Zachariæ, Angelus loquebatur *Zach.* I, 9,
in me. Denique, quæ Christus in carne 13, etc.
exhibuit, fecit et docuit, prædixerunt Pro-
phetæ. Unde in Amos legitur : Non faciet *Amos* III, 7.
Dominus verbum, nisi revelaverit secre-
tum suum ad servos suos Prophetas. Et
Apostolus : Multifarie multisque modis *Hebr.* I, 1.
Deus olim loquens patribus in Prophetis.
Hinc de Isaia ait Hieronymus, quod omnia
Christi mysteria ita ad liquidum prosecu-
tus est, ut evangelista potius quam pro-
pheta dicendus sit. Sed et ipse spiritua-
liter mirabili claritate vidit Christum in
carne, quum dixit : Puer natus est nobis. *Is.* IX, 6.
Ejus quoque vidit miracula quando dixit :
Ecce Deus vester veniet et salvabit vos : *Ibid.* XXXV, 4-6.
tunc aperientur oculi cæcorum, et aures
surdorum patebunt ; tunc saliet sicut cer-
vus claudus, et aperta erit lingua muto-
rum. Similiter passionem Christi clarissi-
me vidit in spiritu, dum loquitur : Vidimus *Ibid.* LIII, 2, 4.
eum, et non erat adspectus ; vere languo-
res nostros ipse tulit, etc. Idem de David
rege, et Daniele, ceterisque Prophetis, pos-
set ostendi. Nec dubium quin Salomon
tempore suæ illustrationis propheticæ, et
alii reges justi veteris Testamenti qui
Christi futurum noverunt adventum, ip-
sum videre atque audire optaverint, scili-
cet Asa, Josaphat, Joathan, Ezechias, Jo-
sias. De Abraham quoque ait Salvator :
Exsultavit ut videret diem meum ; vidit, *Joann.* VIII, 56.
et gavisus est.

Ad hæc rationabiliter respondetur, quod
prædicta intelligenda sint, de visu et au-
ditu interiori conjuncto visui atque audi-
tui exteriori. Talis etenim visus et au-

ditus hominibus connaturalior est atque jucundior, et desiderabilissimum jucundissimumque fuit taliter videre et audire Unigenitum Dei hominem factum. Hinc in Numeris Balaam loquens clarissime de tempore Christi et ejus mysteriis, inter
Num. XXIV, 23. cetera ait : Heu, quis victurus est, quando ista faciet Dominus ? Et in Actibus Petrus
Act. III, 24. apostolus : Omnes (inquit) Prophetæ a Samuel et deinceps, annuntiaverunt dies istos. Alias demum duas posui responsiones
Matth. XIII, 17. ad dubium istud super Matthæum.

Postremo, pro eo quod hic dicitur, Multi
Ibidem. Prophetæ et reges, etc., in Matthæo legitur, Multi Prophetæ et justi. Justi enim, secundum Bedam, sunt reges magni, quia tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo ac superando præesse noverunt. Ait autem et Origenes circa hæc verba : Salvator dicit plures Prophetas et justos prædicta optasse, non omnes, quia de Abraham dicitur, quia vidit diem Christi et lætatus est : quam visionem non plures, sed pauci attigerunt. Fuerunt autem et alii Prophetæ et justi, non tanti ut visionem Abrahæ et peritiam Apostolorum attingerent : et hos dicit non vidisse, sed optasse.

25 *Et ecce quidam legisperitus,* id est doctus in lege. Magistri autem Judæorum majores, vocabantur Scribæ et legisperiti.
Tit. III, 13. Unde et Apostolus ait : Zenam legisperitum. *Surrexit,* quasi reverentiam exhibens Christo docenti, quo prædicante auditores sedere solebant ; vel surrexit ut a cunctis melius audiretur, vel ut auditores ad suum adspectum atque præconium incitaret. Fuit autem peritus in lege, loquendo de informi scientia, quæ non est caritate et virtuosa conversatione ornata, quibus ornatur bonorum scientia, propter quod vocatur formata. Rursus, peritus fuit peritia litterali, non intelligentia spirituali. *Tentans eum,* id est, circumvenire et fallere cupiens. Dicit namque Chrysosto-
* Cyrillus mus * : Erant quidam verbosi circumeuntes totam regionem Judæorum, accusantes Christum, dicentes quod præcepta Moysis inutilia diceret, et nova induceret documenta. Volens ergo legisperitus seducere Christum, adest tentans eum et quærens : *Magister :* magistrum vocat, cujus instructioni subjici dedignatur ; *quid faciendo vitam æternam possidebo ?* hoc est, quibus operibus promereri potero et sortiri beatitudinem æternam ? Sciebat itaque, quod non loquendo dumtaxat, sed etiam operibus virtuosis insistendo, obtineatur felicitas. Occasionem hujusmodi tentationis et inquisitionis, secundum Bedam, sumpsit ex eo quod audivit a Christo : Gau- vers. 20.
dete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Recteque dixit, Possidebo, quia felicitas simul habetur, et nunquam amittitur, dicente Boetio : Æternitas est interminabilis vitæ tota simul perfecta possessio ; et rursus, Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus.

At ille summus magister, cordium se- 26
cretissima infallibiliter intuens, *dixit ad illum : In lege* Moysis *quid scriptum est ? quomodo legis,* in libris Mosaicæ legis ? quasi dicat : Non rectam formam tenes in legendo, quia non imples quæ legis et prædicas. Quidam equidem legunt, nec faciunt ; quidam faciunt, et legere nequeunt ; alii legunt, et faciunt.

Præterea, quoniam legisperitus voluit Christo imponere quod aliquid contra Moysen ageret aut doceret, Christus sua inquisitione ostendit oppositum. *Ille respon-* 27
dens, dixit : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, hoc est tota voluntate, seu toto voluntatis desiderio et affectu. Itaque per cor designatur voluntas, quoniam sicut cor est primum vivens, et cetera membra movens, sic voluntas per caritatem primo vivificatur, et ceteras animæ movet vires. *Et ex tota anima tua,* hoc est secundum potentias animales ac sensitivas : ut sensus interiores et exteriores, appetitusque sensitivus, tam concupiscibilis quam irascibilis, rationi ac legi divinæ subdantur ; atque secundum Deum, et ut exigit ejus dilectio, ad caritatisque profectum expedit, refrenentur, ac diri-

Ps. cxviii, 37. gantur. Propter quod orat Psalmista : Averte oculos meos ne videant vanitatem. In *Eccli.* xxviii, 28. Ecclesiastico quoque docetur : Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam. Jubemur ergo Deum ex his viribus sensitivis diligere : non quod potentiæ istæ organicæ Deum simplicissimum habeant pro objecto, vel ad ejus dilectionem directe ac immediate pertingant, aut divinæ dilectionis exsistant subjecta; sed quia taliter sunt regendæ, ut expedit ad caritatis adeptionem, conservationem, profectum, et consummationem. Pro quo ad- *Ibid.* xxiii, 4-6. implendo dicitur in Ecclesiastico : Domine, pater et dominator vitæ meæ, extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, et omne desiderium pravum averte a me ; aufer a me ventris concupiscentias, et concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me. *Et ex omnibus viribus tuis.* Jam de viribus per cor et animam designatis mentio facta est : cur ergo nunc addit, Et ex omnibus viribus tuis? Ad quod dupliciter respondetur. Primo, ut istud intelligatur de viribus reliquis, de quibus nondum quid dictum est : quia et vires vegetativæ in actibus suis regendæ sunt ratione secundum Deum, quantum fieri potest. Non enim totaliter rationi subduntur, sed naturaliter operantur : attamen objecta earum applicanda sunt eis secundum rectæ rationis censuram; et quantum ad modum, locum ac tempus actionis, rationi quodammodo subjiciuntur. Secundo, ut quod ait, Ex omnibus viribus tuis, intelligatur quantum ad exsecutionem et usum virium in exterioribus operibus, quatenus etiam illa viriliter ad Dei honorem cum *Rom.* xii, 1. discretione agantur, ut ait Apostolus : Rationabile obsequium vestrum. *Et ex omni mente tua,* id est toto intellectu et intentione, ne in intellectu sit error seu hæresis, aut intentio caritati Dei repugnans. — Porro præceptum hoc scriptum est in *Deut.* vi, 5. Deuteronomio, ubi legitur : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua.

Circa quod quæritur : quum Moyses non A exprimat nisi tria, ex quibus totis amandus est Deus, cur hic dicuntur quatuor esse scripta in lege? Ad quod respondetur, quod tria illa a Moyse dicta includunt hæc quatuor, ideo quatuor ista scripta sunt ibi, saltem virtualiter atque implicite. Nempe quod dicitur hic, Ex omnibus viribus tuis, Moyses per fortitudinem intellexit. Totum autem cor frequenter intellectum et voluntatem comprehendit ac denotat, sicut quum dicimus : Confitebor tibi, Domine, *Ps.* ix, 2; lxxxv, 12; cxxxvii, 1. in toto corde meo. Denique apud Matthæ- B um ponuntur tria, quum dicitur : Diliges *Matth.* xxii, 37. Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Unde ibidem omittitur, Ex tota fortitudine tua, seu, Ex omnibus viribus tuis : quod tamen per totam animam satis insinuatur. Anima namque dicitur totum potestativum, quia plures continet vires.

Oportet scire, quod præceptum istud tripliciter potest intelligi et exponi : Primo, quantum ad indesinentem actum, ut scilicet cor, mens, anima, fortitudo, sem- C per, actualiter atque totaliter ferantur in Deum, absque commixtione mali contrarii : sicque præceptum istud non impletur a viatoribus nobis in vita præsenti, sed a Beatis in patria. Unde juxta hunc sensum, diligere Deum ex toto corde, est eum diligere actuali amore incessanter in Deum erecto secundum totum posse voluntatis, sine admixtione omnis inordinati affectus, caritatis minorativi. Diligere autem Deum ex tota mente, est Deo per contemplationem indesinenter, semper, actualiter, se- D cundum extremum posse intendere, absque admixtione omnis evagationis, erroris et deceptionis. Diligere vero Deum ex tota anima, est secundum ceteras vires animales et sensitivas esse ordinatum in Deo incessanter, complete : quod in Beatis erit, potissimum post resurrectionem futuram, dum omnes sensuum interiorum et exteriorum sensitivique appetitus operationes ordinatissimæ erunt in Deo, et ad Dei conferent laudem, amorem et contemplationem. Diligere autem Deum ex omnibus

viribus, est omnem exteriorem actum habere promptissimum jugiter ad Dei honorem et cultum atque imperium : quod totum non nisi in patria valet impleri; et implebitur, non solum absque difficultate, imo et cum indicibili jucunditate. In patria ergo impletur præceptum istud perfecte, in via imperfecte. — Secundo exponitur hoc præceptum quantum ad actum supererogationis, ut sic Deus diligatur toto corde, totaque mente, etc., quatenus Dei intuitu et amore omnia deserantur quæ voluntatem, intellectum, animam, et operationem seu vires, impedire solent et possunt a Dei amore et contemplatione in vita præsenti, ut sunt divitiæ, parentes, cognati, proles, voluntasque propria : sicque præceptum istud caritatis implere ad religiosos dignoscitur pertinere. — Tertio exponitur quantum ad actum necessitatis, ut sic corde, mente, anima, fortitudine, Deum amèmus, quatenus nil caritati divinæ contrarium operemur aut appetamus.

Et proximum tuum sicut te ipsum, id est vere, ordinate, ac spiritualiter, optando ei bona gratiæ in præsenti, et dona gloriæ in futuro; item, Sicut te ipsum, id est propter Deum, et ob felicitatem æternam, videlicet quia Deus præcepit, et quia ad ejus imaginem factus est proximus tuus, et quoniam Deus est prima causa ac ratio totius amabilitatis, ac puræ dilectionis, quum ipse sit prima, fontalis infinitaque bonitas. Rursus, Sicut te ipsum, id est perseveranter usque in finem, et non condescendendo ei in vitiis, sicut nec tibi vis condescendi in eis, si tamen te vere ac spiritualiter diligis. Non tamen oportet diligere proximum tam intense sicut se ipsum, ut, Sicut, dicat similitudinem, non æqualitatem. Hoc autem præceptum sumptum est ex eo quod in Levitico scriptum
Lev. XIX, 18. est, Diliges amicum tuum sicut te ipsum : ubi Septuaginta transtulisse dicuntur, Proximum tuum. Per proximum autem intelligitur omnis homo gratiæ et gloriæ capax. Damnati vero, ex caritate amandi non

A sunt, quia nec gratiæ nec gloriæ sunt capaces. Omnem igitur hominem viatorem, quantumlibet adversantem, ex caritate sicut nos ipsos diligere obligamur. Dicit autem Basilius : Quis non novit, quoniam mansuetum et communicativum animal est homo, non solitarium et silvestre? Nihil enim tam proprium est nostræ naturæ, sicut ad invicem communicare, et mutuo indigere, et cognatum amare.

Quorum ergo præveniens Dominus nobis tradidit semina, horum consequenter et
B fructus requirit. *Dixitque illi,* scilicet le- 28
gisperito Dominus Jesus : *Recte respondisti,* quia veraciter scriptum est quod scriptum allegas. *Hoc fac,* id est, hæc duo caritatis præcepta adimple, *et vives* vita gratiæ in exsilio, et vita gloriæ in regno. Sicque soluta est quæstio qua quærebat, Quid faciendo vitam æternam possidebo? Ex qua Christi responsione ostendit Origenes hæreticam pravitatem Valentini et Marcionis atque Basilidis.

Ille autem volens justificare se ipsum, 29
C id est justum monstrare, et suam eminentiam ostentare, quum tamen in Ecclesiastico scriptum sit : Non te justifices ante *Eccli.* VII, 5.
Deum. Job quoque ait : Quid est homo, ut *Job* XV, 14.
immaculatus sit, et justus appareat natus de muliere? *Ait* * : *Et quis est meus proximus?* Hoc rursus quæsivit, ut caperet Christum in sua responsione. Advertit enim, ut apparet, quemadmodum Christus doceret etiam inimicos esse diligendos : quod iste putavit esse contra Moysis legem, quia Judæi quamplurimi per proximum non in-
D telligebant nisi Judæum, et ceteros reputabant alienos. Hinc interrogavit, Quis est meus proximus? ut si Christus diceret, Quilibet homo vitæ præsentis, probaret eum legis adversarium ; si vero diceret, Quicumque Judæus, probaret se justum, dicendo, Omnem amo Judæum. Sed, ut Salomon loquitur, Frustra jacitur rete ante *Prov.* I, 17.
oculos pennatorum. Unde et Christus sapientissimus sic respondet, quod insidiatorem propria rursus responsione concludit, proponens parabolam.

* *Dixit ad Jesum*

30 *Suspiciens autem Jesus,* id est, sursum adspiciens, seu late et alte circumducens oculos, ad insinuandum quod de re magna esset locuturus, atque compatiens communi humani generis calamitati, *dixit : Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones.* Sensus superficialiter litteralis difficultatem non habet. Et quod hic quasi parabola dicitur, potuit esse res gesta : quia ut dicit Basilius, Jerusalem in cacumine sita est, Jericho autem deorsum, inter quas urbes fuit desertum in quo latrones consueverunt quosdam occidere.

Porro, juxta intelligentiam spiritualem, per hominem hunc intelligitur primus noster parens Adam, seu genus humanum, seu quilibet homo post innocentiam baptismalem atque justitiam ad iniquitates prolapsus. Talis ergo descendit, id est, peccando spiritualiter deorsum collapsus est, a Jerusalem, hoc est paradiso terrestri, in quo Adam realiter fuit; vel a cœlesti Jerusalem, seu regno cœlorum, in quo per spem et meritum est omnis justus viator, quum et Apostolus dicat, Nostra conversatio in cœlis est (*Philipp.* III, 20); vel a tranquillitate interna, et contemplatione pacis mentalis. Quum enim Jerusalem interpretetur visio pacis, per eam hæc tria signantur, videlicet : paradisus terrestris, qui est locus quietis, in quo fuit visio pacis supernæ, quamvis non tam clara sicut in patria : imo visio seu contemplatio quæ fuit in Adam ante peccatum, et modo in paradiso est in Elia, habet se medio modo inter contemplationem patriæ, et contemplationem communem devotorum in isto exsilio. Item, per Jerusalem figuratur regnum cœleste, in quo est beatifica visio pacis æternæ quæ omnem sensum exsuperat (*Ibid.* IV, 7). Ipsa quoque mentalis tranquillitas animæ viatricis in Deo pacatæ ac dulciter stabilitæ, per Jerusalem denotatur. Insuper, sicut omnes in Adam eramus atque cecidimus, sic omnes in ipso in paradiso terrestri exstitimus, et in ipso inde expulsi elapsique sumus. Per Jericho vero, hic mundus instabilis, seu vitæ præsentis mortalitas et defectus intelliguntur. Jericho quippe interpretatur luna, per quam in Scripturis defectus exprimitur, instabilitas, insipientia, atque mortalitas, propter jugem lunæ variationem, crescentiam et decrescentiam. Unde in Ecclesiastico scribitur : Stultus mutatur ut luna (*Eccli.* XXVII, 12). Et sicut luna a sole deficit in splendore, sic status vitæ hujus mortalis a statu paradisi ac immortalitatis.

Itaque homo iste peccando *incidit in latrones,* id est in dæmonum acies, qui animarum jugiter quærunt vitam spiritualem occidere. Nam et invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum (*Sap.* II, 24); et diabolus homicida ab initio fuit, ut Christus apud Joannem fatetur (*Joann.* VIII, 44). *Qui etiam despoliaverunt eum,* hoc est, donis gratiæ ac virtutum spiritualiter nudaverunt : quia dum hominem per tentamenta ad peccatum mortale perducunt, donis ac virtutibus, quæ sunt animæ vestes ac ornamenta, eum mox privant; ipsumque Adam originali nudaverunt justitia, atque multiplici virtutum ornatu, de quibus in Isaia ait Ecclesia, loquens de Sponso cœlesti : Induit me vestimento salutis, et indumento justitiæ circumdedit me (*Is.* LXI, 10). His indumentis animæ nostræ in Baptismo fuerunt indutæ : quæ peccando amisimus, sed per Pœnitentiam et cetera sacramenta ea recuperare valemus. De quibus etiam vestimentis in Apocalypsi loquitur Christus : Qui non inquinaverunt vestimenta sua, ambulabunt mecum in albis (*Apoc.* III, 4). *Et plagis impositis, abierunt,* id est, quum hominem multipliciter vulnerassent in anima, ad horam cessaverunt ab ejus læsione; vel, Abierunt, insidias abscondendo. Specialiter autem incurrit genus humanum quatuor vulnera animæ ex originali peccato, videlicet malitiam, id est pronitatem ad mala in voluntate, ignorantiam in intellectu, infirmitatem in vi irascibili, concupiscentiam in concupiscibili. *Semivivo relicto :* quia licet per peccatum mortale vita gratiæ et caritas totaliter auferantur, manet tamen in homine liberum arbitrium, quo potest

resurgere durante hac vita, seu aptitudo A
ad pœnitendum, ita ut radicaliter seu po-
tentialiter manet vita spiritualis in anima.
Rursus, quamvis peccata dona naturæ in-
ficiant, non tamen totaliter destruunt ea,
unde et vita gratiæ deficiente, manet vita
naturæ.

31 *Accidit autem ut sacerdos quidam de-
scenderet eadem via, et viso eo, præter-
iit.* Per sacerdotem istum, intelligitur Aa-
ron, vel chorus sacerdotum legalium : qui
eadem via descendit, quia per originale
peccatum venit in mundum ; et cognita B
generis humani seu Adæ vulneratione seu
destitutione, qua gloria beatitudinis fuit
privatus, pertransiit, quia liberare et sal-
Hebr. VII-X. vare nequivit : quemadmodum in epistola
ad Hebræos copiose probat Apostolus ; et
Galat. II, 21. ad Galatas ait, Si ex lege est justitia, er-
32 go Christus gratis mortuus est. *Similiter
et Levita, quum esset secus locum et vide-
ret eum,* scilicet hominem semimortuum,
pertransiit. Per Levitam exprimitur Moy-
ses frater Aaron Levites, seu chorus mi-
nistrorum templi aut Prophetarum : qui C
quum esset in mundo hoc vivens, et ge-
nus humanum intelligeret sauciatum, sal-
vare illud non potuit, imo pertransiit, et
moriendo ad limbum inferni devenit.

33 *Samaritanus autem quidam iter faci-
ens.* Per Samaritanum, ob nominis inter-
pretationem, Christus designat se ipsum,
quoniam Samaritanus custos interpreta-
tur : quod competit Christo, juxta illud
Ps. CXX, 4. Psalmi, Ecce non dormitabit neque dor-
Ps. CXIV, 6. miet qui custodit Israel ; et rursus, Custo-
diens parvulos Dominus. Cui dicitur apud D
Job VII, 20. Job : Quid faciam tibi, o custos hominum ?
Christus itaque iter fecit in sæculo isto,
Joann. I, 14. juxta illud Joannis : Verbum caro factum
est, et habitavit in nobis. Baruch quoque :
Baruch III, 38. Post hæc in terris visus est, et cum homi-
nibus conversatus est. *Venit secus eum,*
id est, humano generi clementissime se
conjunxit, et illud sicut medicus langui-
dum, visitavit, quemadmodum loquitur
Ps. XXXIX, 7, 8. Patri in Psalmo : Holocaustum et pro pec-
cato non postulasti ; tunc dixi, Ecce venio.
Et per Zachariam : Gaude et lætare, filia *Zach.* II, 10.
Sion, quia ecce ego venio, et habitabo in
medio tui. *Et videns eum* oculo corporali
ac intellectuali, *misericordia motus est,* se-
cundum illud Threnorum : Misericordiæ *Thren.* III, 22.
Domini, quia non sumus consumpti. Imo
quo Christus nos magis dilexit, eo nostris
miseriis tam pœnalibus quam culpabili-
bus magis condoluit. Quod semper pensa-
re debemus, sicut Isaias ait : Miserationum *Is.* LXIII, 7.
Domini recordabor, super omnibus quæ
largitus est nobis secundum indulgentiam
suam.

Et appropians, hoc est, generi humano 34
se medicinaliter ac proportionabiliter ap-
plicans, dicente Apostolo : Christus exina- *Philipp.* II, 7.
nivit se ipsum, formam servi accipiens ;
atque in similitudine carnis peccati appa- *Rom.* VIII, 3.
rens. Debuit quippe per omnia fratribus *Hebr.* II, 17.
assimilari, qui secundum suam divinita-
tem distat ab hominibus infinite, non lo-
co, sed perfectionis excessu ac dissimili-
tudine. *Alligavit vulnera ejus,* id est, per
infusionem caritatis et gratiæ, aliorum quo-
que habituum fortium, scilicet virtutum
et donorum, vires animæ vulneratas a pec-
catis retraxit, cohibuit et curavit, potissi-
mum in Baptismo. Propter quod in Actibus
loquitur Petrus : Baptizetur unusquisque *Act.* II, 38.
vestrum in nomine Jesu Christi in remis-
sionem peccatorum, et accipietis donum
Spiritus Sancti. Præterea Christus per su-
am passionem salvificam vulnera ista al-
ligavit atque curavit, in quantum passio
sua fuit satisfactoria pro totius mundi pec-
catis, et meritoria gratiæ omnibus nobis.
Idcirco apud Isaiam scriptum est : Vere *Is.* LIII, 4, juxta LXX.
languores nostros ipse tulit, et peccata no-
stra ipse portavit. Itemque Petrus ait : Pec- I *Petr.* II, 24.
cata nostra pertulit in corpore suo super
lignum. Sed et tota Christi prædicatio, con-
versatio, miraculosa operatio, medela fuit
vitiorum nostrorum. *Infundens oleum,* id
est Spiritus Sancti unctionem et consolati-
onem, piamque informationem, *et vinum,*
hoc est confortationem et exhortationem
ferventem ad bona, seu justam increpatio-
nem propter peccata. Nam et Petro locu-

Marc. VIII, 33. tus est : Vade retro me, satana. Hinc per A Is. LXI, 1, 3. Isaiam Christus testatur de Patre : Ad annuntiandum mansuetis misit me, ut darem lugentibus coronam pro cinere, oleum pro Cant. II, 4. luctu. Et Sponsa fatetur in Canticis : Introduxit me rex in cellam vinariam.

Denique, sicut Christus primo dicitur oleum infudisse et postea vinum, sic prælati et omnes exhortatores, primo debent pie et caritative corripere sive instruere delinquentes, deinde si opus fuerit, rigorem justitiæ admiscere. Hinc ad Galatas Galat. VI, 1. scribit Apostolus : Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis. Ait quoque Bernardus: Semper punire, est crudelitatis ; semper parcere, pusillanimitatis ; nec hoc nec illud, æquitatis. Opus est ergo discretione, ut sciatur quando hoc et quando illud agendum, et qualiter sit contemperandum utrumque.

Præterea varii assignantur detestabiles miserrimique effectus peccati, qui in verbis Christi præinductis tanguntur. Primo enim, per peccatum exhereditamur a regno cœlesti, quod est terra viventium : quod notatur, quum dicitur, Descendebat ab Jerusalem. Secundo, per peccatum captivamur sub defectu multiplici, et mente instabiles, exsulesque efficimur : quod notatur, quum ait, In Jericho. Tertio, per peccatum subjicimur servituti peccati atque diaboli, quia et Petrus apostolus con- II Petr. II, 19. testatur : A quo quis victus est, hujus ser- Rom. VI, 12. vus est. Unde Paulus hortatur : Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Hoc notatur, quum dicitur, Incidit in latrones. Quarto, per peccatum spoliamur donis gratuitis : ideo ait, Despoliaverunt eum. Quinto, per peccatum vulneramur in naturalibus : unde dicitur, Plagis impositis. Sexto, per peccatum mortificantur præcedentia opera nostra meritoria, præmioque privamur : hinc dicitur, Semivivo relicto.

Et imponens illum in jumentum suum, hoc est, corpori suo nos jungens, sicut capiti membra junguntur, atque in suo corpore nostra scelera luens, juxta illud Isaiæ : Dominus posuit in eo iniquitatem Is. LIII, 6. omnium nostrum. Itaque per jumentum Christi, corpus ejus dignissimum explicatur : quod rite jumentum vocatur, non ob bestialem vilitatem, sed ob obedientialem subjectionem, ac servitutem promptissimam, qua in omnibus animæ Christi promptissime paruit ac servivit. Hinc et vir obediens loquitur Deo : Ut jumentum fa- Ps. LXXII, 23. ctus sum apud te. *Duxit in stabulum,* hoc B est, Ecclesiæ suæ ipsum incorporavit. Ecclesia nempe est Christi ovile, in quo ipse suos fideles multiplici reficit pabulo spirituali : de quo stabulo ait in Joanne, Fiet Joann. X, 16. unus pastor et unum ovile ; in quo etiam corpore et sanguine Christi reficimur. Præterea, potius ait stabulum quam domum, ut præsentis vitæ fœtores atque miserias attendamus, et in sæculo isto tanquam in exsilio lugeamus, ad patriam jugiter festinantes, quemadmodum ad Hebræos ait Apostolus : Non habemus hic manentem Hebr. XIII, 14. C civitatem, sed futuram inquirimus. *Et curam illius egit.* Christus namque, quamdiu conversabatur in sæculo isto, diligentissime pro salute humani generis exoravit. Et tempore quo prædicavit, nonne variis modis, tanquam aptissimus medicus animarum, homines curavit salvare, prædicando, miracula faciendo, discipulos suos ad prædicandum et ad miracula peragenda mittendo, varia gratiarum charismata tribuendo ? Quamvis enim, ut Sapiens habet, cura sit Deo de omnibus, maxime tamen Sap. VI, 8; XII, 13. D de rationabilibus creaturis.

Et altera die, hoc est tempore suam passionem sequente, videlicet post resurrectionem. In Scripturis enim sæpissime dies pro tempore ponitur, maxime in Prophetis, ut quum loquitur Isaias : In die Is. IV, 2. illa, erit germen Domini in magnificentia et gloria ; et Joel, In illa (inquit) die, stil- Joel III, 18. labunt montes dulcedinem. *Protulit duos denarios,* id est novi ac veteris Testamenti notitiam, *et dedit stabulario,* id est choro Apostolorum, seu primitivæ Ecclesiæ, cui

Act. II, 1 et seq. post resurrectionem, præsertim in die Pen-
tecostes, infudit omnium notitiam Scripturarum per infusionem Spiritus Sancti, quemadmodum passione instante promisit
Joann. XVI, 13. Apostolis, loquens : Quum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Sed et per quadraginta dies, qui-
Act. I, 3. bus post resurrectionem usque ad ascensionem apparebat discipulis successive, docuit et evangelicæ legis declaravit eis mysteria.

Et ait : Curam illius habe. Præcepit enim Apostolis, ut totum genus humanum sollicite erudirent. Unde in Matthæo lo-
Matth. XXVIII, 19. quitur eis : Euntes, docete omnes gentes. Petro quoque ante ascensionem specialiter
Joann. XXI, 17. dixit : Pasce oves meas. Cum omni nempe diligentia prælati Ecclesiæ gregibus sibi commissis debent verbo et factis virtuose præesse. Hinc in Proverbiis Salomon ait :
Prov. XXVII, 23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Etenim, quanto nobilior est anima rationalis omni irrationali creatura, tanto est diligentius custodienda, docenda et perficienda. *Et quodcumque supererogaveris,* hoc est, ultra debitum feceris, seu de tua industria atque labore addideris, cooperando gratiæ meæ, et pro aliorum conversione fidelissime desudando. Sed utinam pastores et prædicatores jam debitum suum exsolverent : imo, proh dolor ! stipendia larga accipiunt, et plebem non instruunt, seu condigne non alunt vita exemplari atque doctrina. Quibus per Ezechielem Deus im-
Ezech. XXXIV, 3. properat : Lac comedebatis et lana operiebamini; gregem autem meum non pavistis. Quocontra in Ecclesiastico omni aliorum
Eccli. XXXII, 1, 2. rectori saluberrime dicitur : Rectorem te posuerunt? noli extolli; esto in illis quasi unus ex ipsis; curam illorum habe, et sic considera. *Ego quum rediero* ad judicium generale, corporaliter descendendo secundum naturam assumptam; vel ad judicium particulare, quod fit in mortibus singulorum, ubi Christus revertitur, non locum
Matth. XXIV, 42. mutando, sed per retributionem visitando. Unde ait : Vigilate, quia nescitis qua ho-

A ra Dominus vester venturus sit; et item,
Beatus ille servus, quem quum venerit Matth. XXIV, 46; Luc. XII, 36, 37.
Dominus ejus, et pulsaverit januam, invenerit vigilantem. *Reddam tibi,* id est, condignam dabo mercedem. Hinc in Apo-
calypsi ait : Ecce venio cito, et merces Apoc. XXII, 12.
mea mecum est, dare unicuique juxta opera sua.

Subinde Christus quærit a legisperito, non quasi ignorans, sed instruere illum
volens : *Quis horum trium,* videlicet, an 36
sacerdos, an Levita, an Samaritanus, *vide-*
B *tur tibi proximus fuisse illi qui incidit*
in latrones? At ille dixit : Qui fecit mise- 37
ricordiam in illum, hoc est, ita ut dictum est ei subvenit. Ille enim magis quam alii duo proximus promeruit appellari ratione beneficii tanti. Præterea contuendum, quod multipliciter dicitur homo proximus alteri : Primo, ratione cognationis, sicut
in Psalmo, Amici mei et proximi mei. Se- Ps. XXXVII, 12.
cundo, causa religionis ejusdem, ut omnes Christiani. Tertio, ratione pietatis et beneficii : et ita nunc potissimum proximus
C appellatur. Sicque Ambrosius asserit : Non cognatio facit proximum, sed misericordia. Quarto, ob conformitatem naturæ. Sic omnes homines sibi invicem proximi nun-
cupantur, juxta illud : Omne animal ad Eccli. XIII, 19, 20.
sibi simile conjungetur. *Et ait illi Jesus : Vade,* spiritualiter proficiendo, et legem Moysis veraciter intelligendo, *et tu fac similiter,* hoc est, non verbis, sed veritate et opere caritativo ac pio, ostende te proximum, non solis Judæis, sed omni homini viatori egenti, si casus evenerit ut aliquis
D tibi occurrat tua indigens ope.

Denique Augustinus, primo libro de Doctrina christiana, affirmat : Ex his intelligimus illum esse proximum nostrum, cui officium pietatis est exhibendum, si egeat, et etiam illum a quo nobis impendendum est pietatis officium seu beneficium pium. Proximi etenim nomen ad aliquid est, nec quisquam esse proximus nisi proximo potest. Nemo autem exceptus est, cui sit beneficium pietatis de-
negandum, Christo dicente : Benefacite Matth. V, 44.

his qui oderunt vos. Unde manifestum A est, hoc præcepto quo jubemur diligere proximum, etiam sanctos angelos contineri, a quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia : quia et ipse Dominus noster Jesus Christus proximum nostrum dici se voluit, significans se subvenisse semivivo jacenti in via.

ARTICULUS XXVIII

DECLARATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI DECIMI, SCILICET : INTRAVIT JESUS IN QUODDAM CASTELLUM.

QUIDQUID Christus gessit in corpo- B re, mysteriis plenum est, et nostræ conversationis informativum. Et quoniam Christus venit tam activæ quam contemplativæ vitæ instituta docere, nunc factum quoddam ipsius describitur, in quo brevi eloquio utriusque vitæ distinctionem ostendit. Lucas tamen hoc loco ordinem historiæ non observat.

38 *Factum est autem, dum irent* Jesus et ejus discipuli, de loco ad locum, ad plurimorum instructionem, *et ipse intravit in*
* Origenes *quoddam castellum*. Circa quod Beda* : C Hujus (inquit) castelli nomen Lucas hic tacet, sed Joannes exprimit, vocans ipsum
Joann. XI, 1. Bethaniam. Sic enim ait : Erat quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ et Marthæ. Ex quibus apparet, quod ipsa Bethania, quæ fuit villa, vocetur ca-
Luc. XXIV, 13. stellum. Unde et infra legitur, quod duo ex discipulis ibant in castellum, cui nomen Emmaus : pro quo Marcus scribit,
Marc. XVI, 12. quod ibant in villam. Denique, quod in Matthæo ait Salvator duobus discipulis,
Matth. XXI, 2. Ite in castellum quod contra vos est, de D ipsa urbe Jerusalem solet exponi. Castellum tamen proprie dicitur parvum castrum. Fuit autem in Bethania castrum Mariæ et Marthæ ac Lazari, quod forsan interdum comparative loquendo nominatur castellum : et sicut frequenter totum a sua parte nomen sortitur, sic forte villa Bethania, ratione castri sive castelli in ea contenti, appellatur castellum.

Et mulier quædam Martha nomine : quam aliqui putant fuisse illam quam Christus a sanguinis curavit profluvio : cujus oppositum supra satis probatum est ; Luc. VIII, 43.
excepit illum in domum suam. Ipsa quippe specialis exstitit hospita Christi : propter quod, sicut in ejus legenda habetur, post Christi ascensionem consuevit Christum sub nomine hospitis invocare. Itaque cum grandi reverentia et caritatis fervore accepit Christum in sua domo, quæ fuit castellum seu castrum. Nobilis enim fuit et opulenta ; et sicut in Joanne scriptum est, Jesus diligebat Mariam, Mar- Joann. XI, 5.
tham, et Lazarum.

Et huic erat soror nomine Maria, sci- 39
licet Magdalene, de qua in Marco fertur : Surgens Jesus mane prima sabbati, ap- Marc. XVI, 9.
paruit primo Mariæ Magdalene, de qua ejecerat septem dæmonia. *Quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.* In quibus verbis insinuatur ejus humilitas ac diligentia, quia ad pedes Christi humiliter se locavit et avidissime intenta fuit prædicationi ipsius. Quo autem humilius sedit, diligentiusque advertit, eo plus spirituales hausit profectus, et rivos doctrinæ ex fonte sapientiæ sumpsit. Christus quippe est fons sapientiæ, juxta illud Ecclesiastici : Fons sapientiæ, verbum Eccli. I, 5.
Dei in excelsis. Deus quoque humilibus Jacob. IV, 6; I Petr. V, 5.
dat gratiam.

Præterea, sicut ait Basilius, Omnis operatio atque locutio Salvatoris regula est

virtutis ac pietatis. Ob hoc enim induit A corpus nostrum, ut nos conversationem ipsius imitemur pro posse. Suo ergo exemplo docuit discipulos, omnesque prædicatores, et ad aliorum exhortationem idoneos, qualiter habere se debent in domibus hospitantium eos, ut scilicet suscepti non statim resupini quiescant, sed susceptores suos exhortationibus repleant sacris. Unde et reverenter ac caritative sunt suscipiendi : primo, quoniam hospitatores eorum ædificabuntur salutaribus documentis ; secundo, quoniam caritatis B adipiscentur mercedem.

40 *Martha autem satagebat,* hoc est, satis agebat, occupataque fuit, seu laborabat, *circa frequens ministerium,* id est circa corporalis refectionis quotidie necessariæ præparationem et exhibitionem. *Quæ stetit,* ab obsequio et discursu modice cessans, ut Christum reverentialiter alloqueretur, et ejus præstolaretur responsum, *et ait : Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare ?* Hoc videbatur irrationabile Marthæ, quia C apparuit ei quod ob Christi honorabilitatem, aliorumque hospitum multitudinem, Maria merito adjuvisset. Itaque interrogavit, Domine, non est tibi curæ? non quasi Christum reprehendens quod Mariæ non dixerat, Adjuva sororem tuam ; sed quasi admirans de hoc. Ideo addidit : *Dic ergo illi ut me adjuvet :* quia ad litteram multa erant agenda in tot hospitum cibatione. Et quod Martha dicit se solam ministrare, non est intelligendum quod nulla femina adjuverit eam : habuit enim ancil- D lam juvantem unam aut plures, ut reor ; sed solam se asserit ministrare, per exclusionem suæ sororis, ad quam ministratio illa æque pertinuit, secundum Marthæ opinionem.

41 *Et respondens, dixit illi Dominus* Jesus Christus, qui ad respondendum sapienter, deliberatione, inquisitione, studio non ege-
1 Cor. I, 24. bat, quoniam sapientia plenus, imo et ip-
Joann. I, 1. sa sapientia, Deique Patris unicum Verbum fuit : *Martha, Martha.* Bis nominat propter diligentiorem ejus provocationem ad advertendum, et item in signum dilectionis suæ ad eam, quam elegit in hospitam sui ac discipulorum suorum. *Sollicita es, et turbaris erga plurima,* id est circa hæc temporalia administranda, et circa corporalia alimenta, et circa corpora reficienda : quæ occupatio, quamvis fuerit bona et actus prudentiæ ac misericordiæ et liberalitatis, ex caritate imperialiter procedens, nihilo minus stabilitatem et pacem mentis in Deo frequenter diminuit, interrupit ac impedivit. Pluribus nempe intendens animus, singulis non æque perfecte valet intendere ut uni, quia virtus unita est fortior quam dispersa.

Porro, unum est necessarium. Hoc unum 42
quod præ ceteris necessarium dicitur, potest dici ipsa felicitas patriæ, seu Deus omnipotens, objectum et dator beatitudinis hujus, vel contemplatio seu dilectio Dei in vita hac, seu pax mentis in Deo, aut unio cordis cum eo, seu Deo debite deservire, et saluti propriæ providere. Quamvis autem ad obtinendam salutem multa sint necessaria, scilicet fides, spes, caritas, sacramenta, impletio præceptorum ; unum tamen necessarium dicitur antonomastice, quia præ ceteris necessarium exstat, vel necessitate finis, et propter se atque simpliciter, alia vero per respectum ad finem, et propter ejus adeptionem. *Maria optimam partem elegit,* videlicet Deo
vacare (juxta illud Psalmi : Mihi autem Ps. LXXII,
adhærere Deo bonum est), Deum diligere, 28.
mente quieta contemplativam ducere vitam, et ipsum incommutabile bonum quærere ac habere, de quo in Threnis scri-
ptum est : Pars mea Dominus, dixit anima Thren. III,
mea : propterea exspectabo eum. Hanc di- 24.
gnissimam partem elegit Maria, terrenis contemptis, et corporalibus occupationibus, tanquam minus bonis majorisque boni impeditivis, relictis. *Quæ non auferetur ab ea :* quoniam pars hæc incipit in hac vita, et continuatur ac perpetuatur in patria ; perficitur quoque in ea, quoniam contemplatio viæ per fidem, est quædam

inchoatio contemplationis Beatorum per A speciem. Propter quod ait Apostolus: Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum; et, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

I Cor. XIII, 12.

Ibidem.

Itaque Christus Martham de suo devoto et caritativo obsequio non reprehendit, sed partem Mariæ præponit, quoniam exercitia vitæ contemplativæ præclariora sunt exercitiis vitæ activæ. Verumtamen de hoc videtur Martha aliqualiter reprehensa, quod sororem suam voluit a spirituali actu vi- B tæ contemplativæ abstrahere, ut corporalibus occuparetur, quum tamen necessarium non fuisset, et quia Mariam putavit negligenter se habuisse, non impendendo auxilium in corporali obsequio.

Denique circa illud, Sollicita es et turbaris erga plurima, dicunt Cyrillus et Basilius : Quum aliqui susceperint alios hospitio, non sollicitentur circa multum obsequium, præparando diversa et delicata cibaria, nec poscant quæ præ manibus non sunt, et necessitatem excedunt. Gra- C vat enim passim in qualibet re quod superfluit : hospitantibus namque generat tædium; convivis autem videtur quod sint aliis causa laboris.

Sed quoniam sensus litteralis planus est satis, tangendus est mysticus intellectus. Juxta quem, per Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, designatur cor bonam conscientiam habens, eo quod divinis obedivit præceptis : ideo Christus illud libenter ingreditur per gratiæ augmentationem, tanquam carum familiare- D que sibi. Porro, per Martham, anima vitæ activæ exercitiis dedita explicatur : quæ Christum in sua recipit domo, hoc est in arcanis conscientiæ suæ; cujus soror Maria, hoc est quæcumque anima illi ut soror dilecta, contemplativæ vitæ insistens, sedet secus pedes Jesu, id est, ei humiliter se supponit, ejusque humilitatem perpendit, ac vestigia imitatur, juxta illud Threnorum, Sedebit solitarius et tacebit, quia levabit se super se; et audit verbum illius, asserens cum Psalmista : Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Anima quippe quiescendo fit prudens, et divinam inspirationem suscipit ac advertit. Propter quod in Ecclesiastico habetur : Qui minoratur actu, sapientiam percipiet. Præterea, in quiete hujusmodi audit verba divina aure mentali, illis obediendo quæ legit aut meditatur.

Thren. III, 28.

Ps. LXXXIV, 9.

Eccli. XXXVIII, 25.

Martha autem satagebat circa frequens ministerium. Hoc competit his qui operibus misericordiæ et ceteris exterioribus virtutum actibus corporalibus occupantur. Et sicut Martha conquesta est Christo dicens, Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? sic interdum personæ devotæ, quæ operibus vitæ activæ intendere compelluntur, et contemplativam vitam magis desiderant, conqueruntur Christo seu ejus prælatis, quod ipsæ præ ceteris sibi statu, gradu seu professione similibus, in exterioribus servire coguntur. Et sicut ait S. Bernardus : Beata est congregatio, ubi Martha taliter conqueritur de Maria. Sed, heu! jam multi, instar perfidorum filiorum Israel cœlestem nauseantium panem, etiam ad Ægyptias, id est mundanas, consolationes adspirant, quibus contemplativæ vitæ non sapit refectio. Quemadmodum vero Christus Martham instruxit, ne Mariam ad exteriora a contemplationis exercitiis evocaret, sic prælati sunt instruendi, ne absque necessitate aut evidenti utilitate postulent aliquem a contemplativæ vitæ actibus abstrahi.

Num. XXI, 5.

Circa hunc locum evangelicum multa possent de vita contemplativa et activa, earumque distinctione induci, et quæ sit dignior investigari : de quibus specialem tractatum composui. Et nunc breviter tangi potest, quod absolute loquendo, vita contemplativa sit dignior quam activa, si in vita activa solum pensetur quod est vitæ activæ. Ad quod Aristoteles, decimo Ethicorum, octo pulchras atque subtiles rationes adducit. Prima est, quoniam vita contemplativa competit homini secundum

dignissimam suam potentiam, scilicet intellectum speculativum, et quoad digniora objecta, quia circa divina versatur; vita vero activa competit homini secundum practicum intellectum, et circa exteriora ac sensibilia occupatur objecta. Secunda est, quia vita contemplativa ex sua natura est magis continua. Tertia, quia est delectabilior pura delectatione. Quarta, quia est sibi in se magis sufficiens. Quinta, quoniam magis quæritur propter se ipsam; imo activa ordinatur ad ipsam. Sexta, quia in vacatione et quiete consistit; activa autem, in labore et motu. Septima, quia est magis divina. Octava, quoniam competit homini per id quo a bestiis separatur; activa vero competit ei etiam secundum vires animæ inferiores. Nihilo minus vita activa præfertur contemplativæ secundum quid, puta in casu, propter bonum commune, et necessitatem ac utilitatem vitæ præsentis. — Præterea, præter rationes prætactas sunt aliæ, cur contemplativa vita est dignior. Quarum unam tangit Salvator : quia videlicet vita contemplativa non aufertur homini per mortem, sicut activa. Contemplativa quoque magis propinquat beatitudini patriæ, et est magis supernaturalis, quam vita activa.

Verumtamen intuendum, quod duplicia sunt vitæ activæ opera. Quædam sunt omnino corporalia, ut exteriora misericordiæ opera, quæ et corporalia appellantur : de quibus certum est, quod vita contemplativa præferenda sit ipsis. Alia sunt opera vitæ activæ, quæ si idonee fieri debeant, contemplativæ vitæ perfectionem quamdam præexigunt, ut sunt prædicare, in spiritualibus præesse, Scripturas interpretari, publicas pro aliis preces effundere, etc. : de quibus aliqui opinantur, quod contemplativæ præferenda sint vitæ, quia utriusque vitæ perfectionem videntur includere. Unde et nonodecimo de Civitate Dei Augustinus distinguit triplicem vitam, videlicet otiosam, hoc est contemplativam, negotiosam, id est activam, et ex utraque temperatam. Prælatis vero at- A que doctoribus aliorum competit utriusque vitæ exercitia ordinate prosequi et habere.

Denique evangelium istud in Assumptione beatissimæ Virginis legitur : Primo, quoniam festivitas illa aliud speciale non habet evangelium. Secundo, quia utriusque vitæ perfectio in ea resplenduit : quoniam humanitati Filii sui corporaliter deservivit, et ejus divinitatem spiritualiter contemplabatur lucidius ceteris. Tertio, quoniam mystica seu allegorica expositio B hujus evangelii ei præcipue competit. Ipsa enim invictissima Virgo fortissima mulierum, fuit castellum quod ingressus est Christus, quando descendit de cœlo, et incarnatus est in utero ejus, assumens ex purissimo sanguine ejus corpus humanum. Quemadmodum autem castellum debet esse alte situm, muro clausum, fossato circumdatum, turre levatum, armis et alimentis provisum, aquis quoque munitum; sic benedicta virgo Maria fuit per vitæ eminentiam alte sita, imo in statu altis- C simo posita, utpote in statu maternitatis Dei, ita quod fuit et est comparentalis Deo Patri, eumdem cum illo Filium habens. Fuit quoque muro clausa, id est firmissima virginea castitate ornata, itemque humilitate quasi fossato profundata, et caritatis fervore velut turre erecta, cunctis virtutibus tanquam armis firmata, spiritualibus alimentis et gratiarum fluentis repleta. Hæc gloriosa virgo Maria vocatur Martha, in quantum activæ vitæ perfectionem possedit : sicque Martha excepit Chri- D stum in domum suam, quia in utero suo. Nec dubium quin ipsa multo humilius sedit ad pedes Filii sui dum prædicaret, ejus quoque prædicationem affectuosius diligentiusque audivit, quam Maria Magdalene : unde et ipsa optimam partem perfectissime præelegit.

Postremo, secundum Augustinum, quod Martha accepit Christum in domum suam, designat Ecclesiam, quæ nunc accipit Dominum in cor suum. Maria vero, quæ sedit ad pedes Domini audiens verbum ejus,

designat eamdem Ecclesiam, sed in futuro, ubi cessans ab opere ministerioque indigentium, sola sapientia perfruetur. — Conemur ergo et nos harum venerabilium A mulierum perfectiones sectari; et quilibet nostrum digne conversari nitatur, secundum exigentiam vocationis qua vocatus est, prout monet Apostolus. (I Cor. VII, 20; Ephes. IV, 1.)

ARTICULUS XXIX

ELUCIDATIO CAPITULI UNDECIMI : ET FACTUM EST, QUUM ESSET IN QUODAM LOCO ORANS.

SALVATOR in hujus capitis exordio docet orationis formam atque instantiam, dat quoque impetrandi fiduciam. Ita-
1 que Lucas historialiter inchoans, ait : *Et factum est, quum esset in quodam loco orans, ut cessavit* orare, *dixit unus ex discipulis ejus ad eum.* Quo loco aut tempore contigerit istud, Evangelista iste determinate non exprimit. Porro, ut in Matthæo habetur, dum Jesus in monte coram suis prædicaret discipulis, evangelicam tradens legem, inter cetera modum orandi edocuit, (*Matth.* VI, 5 *et seq.*) atque subsequentem Orationem dominicam primus instituit ac deprompsit : unde apparet quod Lucas hoc loco ordinem non observet historicum.

Difficultasque oritur, quomodo ea quæ hic leguntur, his quæ in Matthæo scribuntur concordent. Ibi quippe non legitur Christus ante hujus institutionem orationis orasse, nec occasione allocutionis discipuli orationem hanc docuisse, sed quasi proprio motu eam suo inseruisse sermoni. Sed ad hæc respondendo, certum et tutum est dicere, quia frequenter contingit ut quod unus Evangelista omisit, suppleat alter : quemadmodum in isto capitulo, multa a Christo de oratione prolata recitat Lucas, de quibus Matthæus non scripsit. Forte etiam eamdem orationem Salvator bis docuit occasione diversa, et propter diversos, uno præsente, quum defuit alius. Itaque Christus oravit secundum quod homo, ad nostram instructionem, et propter indigentiam nostram, quia oravit pro B nobis : quamvis sæpe oraverit pro se ipso, videlicet pro sui corporis glorificatione accidentalique præmio, juxta illud Joannis : Pater, clarifica me. (*Joann.* XVII, 5.)

Præterea, per hoc quod discipulus Christi non petiit formam orandi a Christo, nisi postquam cessavit orare, docemur non interrumpere orationem et psalmodiam, seu Horarum persolutionem servorum Dei. Quod quia nonnulli nimis faciliter faciunt, graviter peccant, non pensantes quod orantes atque psallentes, cum Deo altissimo C sint loquentes. Ideoque præsertim ob Dei reverentiam ab ejus colloquio non sunt faciliter abstrahendi, præsertim quum loquentem cum rege terreno vix aliquis absque necessitate audeat avocare, propter reverentiam regis.

Domine, doce nos orare, sicut Joannes, scilicet Baptista, *docuit discipulos suos.* Verumtamen qualiter Joannes docuerit discipulos suos orare, et ubi, et quam formam orandi eis præfixerit, non docet Scriptura canonica. Insuper, quamvis multæ D orationes in veteri Testamento legantur, discipulus tamen Christi aliquam singularem atque præcipuam orationis formam ab eo poposcit, tanquam ab eo in quo tam excellentem sanctitatem conspexit, perpendens quod a ferventiori devotiorique corde efficacior prodiret oratio, quum oratio desiderii sit interpres ac nuntius. Unde et boni filii ac discipuli a devotissimis patribus suis formam orationis petere consueverunt, quatenus eodem devotionis spi-

ritu ac fervore discant et assuescant Altissimum invocare, quo patres eorum id agunt. Tanta quoque est orationis dignitas, utilitas, atque necessitas, ut merito de modo orandi instructionem quærere debeamus.

2 *Et ait illis : Quum oratis,* hoc est, orare intenditis, sive incipitis, seu orationi insistitis, inter cetera *dicite* cum specialissima devotione. Unus discipulorum rogavit, sed responsionem Christus cunctis qui aderant discipulis dirigit, quia et unus ille pro omnium informatione quæsivit. *Pater, sanctificetur nomen tuum.* Lucas brevitati studens, in hujus descriptione orationis verba aliqua prætermisit, quoniam a Matthæo ea satis descripta cognovit, aut quia sub verbis hic positis virtualiter includuntur, aut quia ad substantiam petitionum hic tactarum non pertinent : ut
Matth. VI, 9. quod refert Matthæus, Qui es in cœlis, ad primæ petitionis non spectat essentiam ;
Ibid. 10, 13. duæ quoque petitiones a Matthæo tactæ, atque a Luca omissæ, in petitionibus hic positis comprehenduntur, sicut patebit.

Itaque Christus orationem sic incipiendam hortatur : *Pater.* Nempe qui Deum exorat, cum plena fiducia atque præcipua dilectione hoc agere debet, quemadmodum
Jacob. I, 6. Jacobus apostolus ait : Postulet in fide nihil hæsitans. Sed nomine patris, horum utrumque potissimum concipitur, inflammatur, augetur : filius namque de patris sui bonitate præsertim confidit, et eum permaxime diligit. Ut ergo cum omni fiducia fervidoque amore Deum precemur, Christus sic inchoandum edocuit : Pater. Quo nomine etiam benevolentiam Dei captamus. Sed caveamus ne inveniamur indigni Deum altissimum patrem vocare. Si enim rebus creatis, vanis et vilibus magis quam sibi inhæremus, si transgrediendo divina præcepta, ipsum inhonoramus, si creata amplius quam Creatorem quærimus et amamus, prorsus indigni sumus ipsum patrem vocare ; nec inter filios suos electos nos computat, sed tanquam degeneres ac rebelles, tanquam impios et ingratos

A condemnat. Hinc per Malachiam testatur : Filius honorat patrem suum, et servus timet dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus ? et si dominus ego sum, ubi est timor meus ? Malach. I, 6.

Præterea contuendum, quod pater in Scripturis multipliciter dicitur : Primo, æterna generatione, sicut in Psalmo : Ex utero ante luciferum genui te. Ps. CIX, 3. Sic Paulus ad Corinthios ait : Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi. II Cor. I, 3. Sicque in divinis, pater personaliter sumitur, et
B soli personæ Patris competere dicitur. Et quamvis hoc modo in Oratione dominica accipi possit, congruentius tamen aliis modis in ea suscipitur, sicut dicetur. Verumtamen, quia in Missæ officio orationes ad personam Patris communiter diriguntur, dum Oratio dominica in hoc officio pronuntiatur, nomen patris personaliter sumitur. Secundo, pater dicitur redemptione, juxta illud Isaiæ prophetæ : Tu, Domine, pater noster et redemptor noster, a sæculo nomen tuum. Is. LXIII, 16. Et sic rursus pater perso-
C naliter dicitur, loquendo de redemptione non solum effective dicta, sed et ministerialiter exhibita, secundum quod modus redemptionis fuit per Filii passionem exhibitus : et sic soli Filio convenit nomen patris. Tertio, pater dicitur prædestinatione, ut quum ait Apostolus ad Ephesios : Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum. Ephes. I, 2, 5. Quarto, pater dicitur creatione, secundum illud Deuteronomii : Numquid non ipse est pater tuus, qui pos-
D sedit te, et fecit, et creavit te ? Deut. XXXII, 6. Fecit utique quantum ad corpus, creavit quantum ad animam, et possedit secundum utrumque. Quinto, dicitur pater sacramentali regeneratione, prout in prima sua Canonica loquitur Petrus : Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui regeneravit nos in spem vivam. I Petr. I, 3. Sexto, dicitur pater fidei instructione, juxta illud Joannis : Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Joann. I, 12. Septimo, gratiæ adoptione, dicente Apostolo : Accepi- Rom. VIII, 15.

stis Spiritum adoptionis filiorum. Octavo, A
gloriæ collatione, secundum illud Pauli ad
Galat. IV, 7. Galatas : Itaque jam non est servus, sed
filius : quod si filius, et heres per Deum.

Omnes hi modi tribus Personis superdignissimis et æternis simul conveniunt, quoniam opera superbenedictæ Trinitatis sunt indivisa. His quoque modis pater in Oratione dominica sumitur, per patrem intelligendo totam superessentialem incircumscriptamque Trinitatem, unum verum simplicissimum Deum, cui cum omni humilitate, reverentia et gratiarum actione B confidenter atque ardenter dicere ac supplicare debemus.

Pater, *sanctificetur nomen tuum,* hoc
est, tu ipse, o Pater omnipotens et immense, ab omnibus honoreris, et tua sanctitas
Luc. I, 74, 75. omnibus innotescat, ac tibi in sanctitate
et justitia ab universis jugiter serviatur. Hoc est quod primo ac maxime affectare debemus, videlicet glorificationem seu honorem et gloriam Dei in omnibus : aliter boni filii ejus non sumus, nec vere fideles, quemadmodum apud Joannem Chri- C
Joann. V, 44. stus ad perversos ait Judæos : Quomodo
potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo Deo est, non quæritis? Denique, sicut homines virtuosi Deum sanctificant, dum sancte vivendo, Deum cui ita deserviunt, sanctum esse demonstrant, ejusque sanctitati fideliter attestantur : sic vitiosi, injuste ac turpiter conversando, nomen Dei maculare dicuntur, quia sic vivunt ac si Deus injustitiam approbet, nec sanctus sit; aliis quoque quantum in ipsis est, præstant au- D daciam et exemplum inhonorandi Deum. Hinc per Prophetas Deus perfidis filiis
Jer. XXXIV, 16. Israel improperans : Commaculastis, inquit, nomen sanctum meum ; et rursus,
Ezech. XXXVI, 23. Sanctificabo nomen meum magnum, quod
pollutum est per vos inter gentes. Itaque dum oramus, Sanctificetur nomen tuum, pro toto mundo hoc ipsum precemur, cordialissime cupientes ut sanctitas veri Dei cunctis innotescat hominibus, et digne honorificetur ab omnibus. Imo, quo bonum commune divinius est quam proprium, eo plus divinum meritoriumque consistit orare pro multis, præsertim pro omnibus, quam pro se solo aut paucis.

Adveniat regnum tuum. Regnum Dei est militans ac triumphans Ecclesia : ideo de utroque regno istud exponitur. Primo, Adveniat regnum tuum : id est, militans Ecclesia numero ac merito crescat, et undique diffundatur, et tu solus per fidem et gratiam multiformem regnes in ea, hoc est in cordibus universorum ac singulorum fidelium, adversariis tui honoris ac nostræ salutis, præsertim dæmonibus, inde ejectis. Secundo, Adveniat regnum tuum : id est, triumphans Ecclesia impleatur, ad cœlestem Jerusalem protinus perducamur, ad regnum cœlorum mereamur venire.

Sub his duabus petitionibus includitur tertia, a Matthæo expressa, qua dicitur :
Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in ter- *Matth.* VI, 10.
ra, id est, sicut a cœlestibus civibus tibi in omnibus obeditur, ita et a terrigenis quantum possibile est, tibi in omnibus obediatur.

Panem nostrum quotidianum da nobis 3
hodie. Hoc de multiplici pane exponitur. Primo, de pane sacramentali, hoc est de corpore et sanguine Christi in Sacramento
altaris, quemadmodum ait Salvator : Caro *Joann.* VI, 56.
mea vere est cibus, et sanguis meus vere
est potus ; et denuo, Ego sum panis vivus, *Ibid.* 51.
qui de cœlo descendi. Hic panis animam reficit, spiritualiterque saginat, si digne acceperit eum. — Secundo, exponitur de pane spirituali, videlicet de habitibus actibusque virtutum, de consolatione interna, de confortatione mentali, de divinorum
sapore : de quibus ait Scriptura, Cibabit *Eccli.* XV, 3.
illum Dominus pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit illum. De pane quoque obedientiæ ait in Joanne Sal-
vator : Meus cibus est ut faciam volun- *Joann.* IV, 34.
tatem Patris mei. Similiter de pane pœ-
nitentiæ fert Psalmista : Cibabis nos pane *Ps.* LXXIX, 6.
lacrimarum ; et, Fuerunt mihi lacrimæ *Ps.* XLI, 4.
meæ panes die ac nocte. De spiritualium

autem consolationum ac delectationum di- A vinorumque gustuum refectione, Sponsus
Cant. v, 1. cœlestis ait in Canticis : Comedite, amici, et bibite; et inebriamini, carissimi. His itaque cibis oremus quotidie ali divinitus, ne spiritus noster debilitetur, vitiisque succumbat. — Tertio, exponitur de corporali alimento, ut sit sensus : Panem nostrum quotidianum, hoc est necessaria vitæ quibus quotidie indigemus, da nobis. Quibus verbis excluditur avaritia, quæ congregat in longinquum et ultra necessitatem, ac sollicitudo immoderata de crastino.
* Cyrillus Circa quod ait Theophilus* : Ex eo quod Christus jussit quærere quotidianum alimentum, videtur quod suos fideles nihil concedat habere, sed magis honestam colere paupertatem. Non enim habentium panem, sed oppressorum penuria, est quærere panem quotidianum pro hodie. Propter quod dicit Chrysostomus : Postulanda sunt divinitus necessaria vitæ, non diversitates ciborum, et odorifera vina, ac cetera quæ delectant guttur, onerant autem ventrem et mentem perturbant; sed panis petendus est qui potest substantiam corporis sustentare, et ille qui nobis quotidie
Matth. vi, 34. tantummodo sufficit, ut de crastino non cogitemus.

4 *Et dimitte nobis peccata nostra,* culpam penitus auferendo, et pœnas quas peccando meruimus, relaxando, vel partim, sive totaliter. Porro, peccata mortalia pariter dimittuntur, ita quod unum sine alio non dimittitur, quantum ad culpam; sed tanto plus dimittitur nobis de pœna, quo major in nobis est pudor ac intimus dolor de peccatis, in quantum sunt contra justitiam, Deique offensiva, et quo major nobis inest fervor caritatis ad Deum ac proximum, quo item efficaciora satisfactionis agimus opera. Præterea, sine venialibus peccatis vitam hanc nec ducimus, nec ducere diu valemus, quia etsi singula, non tamen omnia quimus vitare. Sed contra ea, provisa et data sunt nobis desuper multa remedia, quorum unum est, secundum Augustinum, Oratio ista dominica.

Deinde tangitur ratio quædam impetrativa effectus hujus petitionis, videlicet veniæ. *Siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis,* hoc est, omnibus injuriantibus nobis pie ignoscimus, ad minus culpam seu injuriam dimittendo : quamvis interdum debita pœna seu emendatio pœnalis et satisfactoria exigi possit ex caritate, secundum formam juris ordinemque justitiæ, præsertim propter bonum commune, et ne peccantes, ex facilitate veniæ fiant ad injuriandum ac vitia proniores.
B Itaque qui alteri non ignoscit, bona fronte orare non valet hanc clausulam; imo quam impie agat, in Ecclesiastico aperitur, quo legitur : Homo homini servat Eccli. xxviii, 3-5. iram, et a Deo quærit medelam? Ipse quum caro sit, in sibi similem non habet misericordiam, et tamen de peccatis suis deprecatur Altissimum ? Quis exorabit pro peccatis illius? Itaque, sicut optamus et exoramus ut peccantibus nobis Deus juste nobis non irascatur aut vindicet, sed pie nostræ cæcitati ac fragilitati condoleat et
C ignoscat; ita et nos injuriantium nobis fragilitati et cæcitati compatiamur et igno- Matth. v, 44, 45. scamus, simul orantes pro illis, ut simus filii Patris cœlestis qui pius et clemens est super bonos et malos. Istud vero ad prælatos et patres spirituales et religiosos præcipue pertinet, qui in omnium caritate ac pietate ceteris præfulgere tenentur, quorum interiora in ipsum bonitatis ac caritatis affectum debent converti, aut esse conversa : quanquam ex caritate et æquitate justam sæpe debeant peccanti-
D bus infligere pœnam, ut per eam a pœnis eripiantur futuris, et gratiam consequantur majorem, præsertim ut Deo aliqualiter satisfiat. — Postremo, circa hæc scribit Chrysostomus : Hæc animadvertentes, gratias agere debemus debitoribus nostris. Fiunt enim nobis, si sapimus, causa indulgentiæ maximæ; et pauca exhibentes seu modica dimittentes, plurima reperiemus. Nam et nos multa debemus et debita magna Domino, quorum si minimam partem a nobis vellet exigere, jam perissemus.

Et ne nos inducas in tentationem, hoc est, non nos permittas ab hostibus nostræ salutis supra vires tentari, id est ad consensum illicitum trahi, tentationibus superari, sed da gratiam resistendi ac prævalendi. Dicitur autem Deus in tentationem inducere, quia ab adversariis nos permittit tentari. Interdum autem et Deus dicitur tentare, non utique tentatione deceptoria ac fallaci, quum Jacobus dicat : *Jacob.* I, 13. Nemo quum tentatur, dicat quia a Deo tentatur : Deus enim neminem tentat, scilicet modo præfato. Sed tentatione probationis et exercitationis, quæ ad bonum tentati ordinatur, tentare Deus asseritur.

Itaque ex hujus clausulæ declaratione jam patet, quod in ea virtualiter ac sententialiter includatur septima ac ultima petitio Orationis dominicæ a Matthæo expressa, *Matth.* VI, 13. qua dicitur, Sed libera nos a malo. Unde Augustinus in Enchiridion scribit, quod Matthæus in ultimo posuit, Sed libera nos a malo, Lucas non posuit, ut intelligeremus hoc ad præcedentem petitionem pertinere. Ideo quippe ait, Sed libera, non, Et libera, tanquam unam petitionem demonstrans. Verum de multis concernentibus expositionem hujus præclarissimæ orationis, quæ secundum Henricum de Hassia, etiam a Judæis ac Sarracenis dici potest, prætermitto, quoniam super Mat- *Ibid.* 9-13. thæum inde locutus sum. Hoc tamen addendum, quia ut asserit Gorra, aliud est tentari, aliud in tentationem incidere, aliud in tentationem induci. Nam primum istorum dicit sensum simpliciter, sed non semper consensum ; secundum, dicit sensum et consensum ex subreptione, et præter propositum ; tertium, dicit sensum et consensum ex deliberatione. Primum potest esse sine peccato; secundum, absque peccato mortali ; tertium vero est gravius et frequenter mortale.

Consequenter Salvator per quamdam parabolicam similitudinem nos hortatur ad fiducialem orationis constantiam, incessabilem fervidamque frequentiam. *Et ait ad illos,* scilicet ad discipulos suos : *Quis ve-* A *strum habebit amicum, et ibit ad illum,* etc.? Parabolæ hujus sensus superficialiter litteralis, penitus planus est. Siquidem per similitudinem hanc intendit Christus probare, quod Deus superpiissimus preces constanter, indesinenter, ac fervide continuatas et repetitas non despicit, sed exaudit.

Porro mystice, per amicum intelligitur Deus sublimis, cui per Sapientem dicitur : Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eo- *Sap.* XI, 25. rum quæ fecisti. De quo ait Apostolus : B Propter nimiam caritatem suam, qua di- *Ephes.* II, 4. lexit nos Deus. Similiter nomine amici intelligi potest Unigenitus Dei incarnatus, qui de se ipso testatus est : Majorem hac *Joann.* XV, 13. dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. De quo iterum legitur : Quum dilexisset suos qui *Ibid.* XIII, 1. erant in mundo, usque in finem dilexit eos. Ad hunc amicum ire debemus mentis devotione, contemplatione, et dilectione, juxta illud Psalmi : Accedite ad eum, et *Ps.* XXXIII, 6. illuminamini. Unde ad Hebræos hortatur C Apostolus : Adeamus cum fiducia ad thro- *Hebr.* IV, 16. num gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur. Eundum est autem *media nocte,* sicut fatetur Psalmista : Media nocte *Ps.* CXVIII, 62. surgebam ad confitendum tibi. Vel, Media nocte, hoc est durante præsentis vitæ tribulatione, adversitate, ignorantia, atque multiplici peccati ruina.

Et dicet illi : Amice. In exordio precis, nomen amici præmittit, ut ex mutuæ dilectionis recordatione, attentione, seu inflammatione, ille qui petitur ad exaudi- D tionem citius inclinetur, quum caritas impetrandi sit ratio. Nam et (Augustino testante) amor est primum donum, in quo omnia dona donantur. *Commoda mihi tres panes.* Isti tres panes intelligi possunt, illuminatio intellectus, caritativa inflammatio voluntatis, et stabilitas memoriæ in divinis ; seu actus fidei, spei, et caritatis, quibus Deus præcipue colitur. Item tres panes sunt : panis pœnitentiæ, hoc est deploratio et satisfactio pro peccatis ; panis Eucharistiæ, de quo loquitur Christus

Joann. VI, 48. apud Joannem, Ego sum panis vitæ ; et
panis contemplationis internæ. Hi panes
commodari nobis a Deo dicuntur, quoniam
de donis nobis desuper datis, ratio exige-
tur a nobis, ut ait Salvator apud Lucam :
Luc. XII, 48. Cui plus datum est, plus requiretur ab
eo. Et Gregorius asserit : Dum crescunt
6 dona, rationes crescunt donorum. *Quoni-
am amicus meus venit de via ad me.* Per
amicum istum, secundum quosdam, in-
telligitur animus seu spiritus noster, qui
dum per terrena, vana atque carnalia dis-
trahitur, oblectatur et evagatur, a nobis
Ps. XXXIX, 13. recedit, juxta illud in Psalmo : Cor meum
dereliquit me. Propter quod per Jeremiam
Jer. XXXI, 22. prophetam dicitur : Usquequo deliciis dis-
solveris, filia vaga ? Quum autem ad inte-
riora sua regreditur, et salutaria medita-
tur, de via lata perditionis ad nos ipsos
Is. XLVI, 8. revertitur, sicut Isaias testatur : Redite,
prævaricatores, ad cor. — Præterea, per
postulantem tres panes, intelligi potest
quicumque alterius exhortator, et per ami-
cum de via venientem, quicumque proxi-
mus exhortationibus indigens. Sicque ex-
hortatori, seu prædicatori tres panes sunt
necessarii, utpote sapientia mentis, ordi-
nata locutio oris, exemplaritas conversa-
tionis.

Et non habeo quod ponam ante illum,
hoc est, a me ipso nil virtutis aut gratiæ
habeo, ut spiritum meum seu proximum
spiritualiter valeam roborare atque refi-
I *Cor.* IV, 7. cere, dicente Apostolo : Quid habes quod
II *Cor.* III, 5. non accepisti ? Et rursus : Non sumus suf-
ficientes cogitare aliquid ex nobis, qua-
si ex nobis ; sed sufficientia nostra ex
Deo est. Nemo ergo se jactet, nec de vi-
ribus suis præsumat, neque inaniter glo-
rietur.

7 *Et ille deintus respondens, dicat.* Recte
ait, Deintus respondens. Deus enim omnia
implet, et animabus nostris illabitur, in-
tusque eas occulta inspiratione alloquitur.
Ps. LXXXIV, 9. Propter quod ait Psalmista : Audiam quid
loquatur in me Dominus Deus. *Noli mihi
molestus esse,* hoc est precibus immode-
ranter pulsare. Hoc intelligendum est, non

A quasi gloriosus ac invariabilis Deus possit
proprie dictam sustinere molestiam, aut
hominum precibus inquietari ; sed quia
frequenter affectu et more humano loqui-
tur in Scripturis, debilitati nostræ intelli-
gentiæ condescendens, quemadmodum ait
per Isaiam : Laboravi sustinens ; et holo- *Is.* I, 14.
causta seu festa vestra facta sunt mihi
molesta. Rursusque loquitur Isaias : Num- *Ibid.* VII, 13.
quid parum vobis est esse molestos ho-
minibus, quia molesti estis et Deo meo ?
Itaque Deus ait, Noli mihi molestus esse, ad
B insinuandum quam difficulter et protracte
sæpe audiat deprecantes, quemadmodum
sanctus Job loquitur Deo : Clamo ad te, et *Job* XXX, 20, 21.
non exaudis ; sto, et non respicis me :
mutatus es mihi in crudelem, et in duri-
tia manus tuæ adversaris mihi. Jeremiæ
quoque loquitur Deus de reprobo popu-
lo Judæorum : Noli, inquiens, orare pro *Jer.* VII, 16.
populo hoc in bonum, nec assumas lau-
dem et orationem pro eis, et non obsistas
mihi, quia non exaudiam te.

Jam enim *ostium clausum est,* hoc est,
C aditus seu accessus ad impetrandum a
me, modo tibi non patet, ita quod preces
tuæ adhuc locum non habent. Quocontra
in Ecclesiastico habetur : Oratio humilian- *Eccli.*
tis se nubes penetrabit. Et beatissimo Cor- XXXV, 21.
nelio centurioni dictum est ab angelo, ut
habetur in Actibus : Orationes tuæ ascen- *Act.* X, 4.
derunt in memoriam in conspectu Dei. *Et
pueri mei,* hoc est electi atque beati cives
regni cœlestis, *mecum sunt in cubili,* id
est in secretissima requie cœlestis palatii,
ubi quasi in thalamo, Ecclesia triumphans
D suo Sponso æterno inavertibiliter est con-
juncta, et immediate feliciterque unita,
facialiter cernens dilectum, nec per culpæ
dissimilitudinem distans ab ipso, quemad-
modum viatores, quibus Dominus per Isa-
iam asserit : Iniquitates vestræ diviserunt *Is.* LIX, 2.
inter Deum vestrum et vos.

Non possum surgere, id est in actum
exauditionis procedere, *et dare tibi* quæ
petis. Denique quod Deus ait omnipotens,
Non possum, non impossibilitatem, sed
difficultatem exaudiendi designat : non

utique ex parte Dei, quum Deo nihil sit A difficile, prout a Jeremia conscriptum est: *Jer.* XXXII, 17. Domine Deus, non est tibi difficile omne verbum. Sed difficultas est ex parte orantis, propter indignitatem indispositionemque ejus, quemadmodum Isaias populo *Is.* LIX, 1, 2. Israel dicit : Ecce non est aggravata auris Domini ut non exaudiat, sed peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiret. Interdum quoque supersapientissimus Deus differt ac tardat exaudire preces bonorum ac dispositorum, propter rationabiles causas ei notas ac placitas, B utpote : ne homini oranti dona divinorum vilescant charismatum ex facilitate obtinendi petita, et ne exauditionem meritis propriis tribuat, aut vane exsultet, seu alios spernat ; item, ut diu orando amplius incalescat, suoque tempore copiosius exaudiatur et impetrata vigilantius semper custodiat, de eorum amissione formidans. Hinc ait Basilius : Forsan ob hoc differt, ut agnoscas quid sit donum, et in timore donata custodias : quod enim homo multis acquirit laboribus, nititur custodire, ne C quum illud perdiderit, suum laborem amittat. Hoc est quod in Proverbiis Salomon *Prov.* XIII, 11. ait : Substantia festinata minuetur ; quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur. Augustinus quoque affirmat : Differt Deus dare et exaudire, ut amplius optes dilatum, ne vilescat celeriter datum. Postremo Gregorius Nyssenus : Opportune, inquit, eos qui per arma justitiæ impassibilitatem sibi vindicaverunt, pueros appellavit : nam quando aliquis abrenuntians carni, per rationem exercitio vitæ virtuosæ D passionem confutavit, tanquam puer insensibiliter se habet.

8 *Et ille,* scilicet orans, *si perseveraverit pulsans,* hoc est Deum infatigabiliter invocans, nec pudore, nec tædio, nec desperatione dejectus ; *dico vobis,* qui nec fallor, nec fallo, mentirique nequeo, *et si non dabit illi* tam instanter oranti, *surgens,* id est, actualiter opem impendens *Ps.* XLIII, 26. (secundum illud Psalmi : Exsurge, Domine, adjuva nos), *eo quod amicus sit,* id est ratione amicitiæ ; *propter improbitatem tamen ejus,* id est propter importunam seu indesinentem ejus instantiam, improbitati aliquid simile continentem, præsertim humano judicio, in petitionibus homini porrectis : homo namque si instanter et diu rogetur, etiam ab egente, cito precem talem non necessitati, sed improbitati adscribit ; *surget, et dabit illi quotquot habet necessarios,* scilicet tres, sicut rogavit, imo et plures, si tunc pro pluribus panibus postuletur, ne ad lectum reversus, denuo inquietetur. Unde elicitur, quia si petantur superflua in exterioribus rebus, Deus non præstat : quin imo super- vers. 41. flua jubet pauperibus erogari. De spiritualibus quoque gratiæ donis, tantum Deus largitur digne ac perseveranter petentibus, quantum eis necessarium conspicit ad salutem.

Ex his Christus concludit intentum, quasi per locum a minori arguens, comparationemve faciens : quia si homo non naturaliter nec totaliter et perfecte bonus, caritativus et pius, precum superatur instantia, quanto magis Deus substantialiter, pure et infinite bonus, amans et pius, imo essentialiter amor, bonitas atque benignitas, orationum instantia se ad exauditionem inclinat, et preces tam multoties ac ardenter sibi oblatas non aspernatur? quemadmodum etiam infra Christus docet, et per exemplum demonstrat, dicendo : Oportet semper orare et non deficere. Nam *Luc.* XVIII, 1-5. judex erat in civitate quadam, qui Deum non timebat, nec hominem verebatur. Vidua autem quædam erat in eadem civitate, et veniebat ad eum, dicens, Vindica me de adversario meo. Et nolebat per multum tempus. Post hæc dixit intra se : Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam. Hinc Christus nunc subdit et consulit :

Et ego dico vobis : Petite necessaria 9
corpori et charismata gratiæ donaque gloriæ, *et dabitur vobis* vestræ petitionis effectus a Deo, dummodo salubriter et in-

stanter petatis : quod etiam præsertim
intelligendum est de orationibus pro se
ipso effusis, quia non semper exaudiun-
tur devoti pro aliis, propter incapacitatem
illorum. Hinc etiam Christus tempore pas-
Joann. XVI, 23. sionis instanter dixit : Si quid petieritis
Patrem in nomine meo, dabit vobis. *Quæ-
rite, et invenietis; pulsate, et aperietur vo-
bis.* Eamdem sententiam Christus sub aliis
verbis frequenter resumit, ut jussionis
hujus utilitas denotetur, et quod ait Sal-
vator, nostris mentibus fortius imprima-
tur, sicque ad instantissimam orationem
nos provocet. Possunt tamen hæc verba
per appropriationem quamdam diversimo-
de explanari, dicendo : Petite, cordiali af-
fectu ; quærite, oratione vocali ; pulsate,
conversatione laudabili. Itemque, Petite,
bona incipiendo ; quærite, prosequendo ;
pulsate, usque in finem perseverando. Vel,
Petite per fidem, quærite per spem, pulsate
per caritatem. Fervide quippe amando et
appetendo divina, quasi indesinenter pul-
samus ad ostium supernæ clementiæ. Hinc
Ps. CIV, 3, 4. ait Psalmista : Lætetur cor quærentium
Dominum ; quærite Dominum et confir-
mamini, quærite faciem ejus semper. Et
Sap. I, 1, 2. in libro Sapientiæ habetur : In simplici-
tate cordis quærite illum, quoniam inve-
nitur ab his qui non tentant illum.
10 *Omnis enim qui petit, accipit* a Deo
quod petit, juxta sensum prætactum ; *et
qui quærit, invenit; et pulsanti aperietur,*
hoc est, accessus ei ad Deum patebit, at-
que æternam beatitudinem ingredietur :
dummodo oret sicut orandum est, oran-
do in nomine Jesu Christi, hoc est salu-
briter pro his quæ pertinent ad salutem,
et perseveranter ac pie, et etiam pro se
ipso.

Consequenter Christus arguens per lo-
cum a majori, ostendit quam fiducialiter
11 invocandus sit Deus. *Quis autem ex vobis
patrem* carnalem *petit panem, numquid*
pater *lapidem dabit illi,* videlicet filio suo
carnali? Non utique. *Aut piscem, num-
12 quid pro pisce serpentem dabit illi? Aut
si petierit ovum, numquid porriget illi*
A *scorpionem?* Nequaquam. Ex his simili-
tudinibus Christus concludit : *Si ergo vos,* 13
homines fragiles et mortales, *quum sitis
mali,* hoc est, multipliciter defectuosi, at-
que ad peccata proclives, et in multis, sal-
tem venialibus peccatis, quotidie culpabi-
les, *nostis bona data dare filiis vestris,* hoc
est bona exteriora corpori vere necessaria,
quæ datis filiis vestris carnalibus ; *quanto
magis Pater vester de cœlo,* id est Pater
cœlestis, videlicet Trinitas Deus : qui di-
citur pater variis modis, ut dictum est ;
B *dabit spiritum bonum,* id est Spiritum
Sanctum essentialiter bonum, et puram
immensamque bonitatem (de quo ait Psal-
mista : Spiritus tuus bonus deducet me in *Ps.* CXLII, 10.
terram rectam), *petentibus se,* secundum
debitum modum orandi? Oratio nempe, ut
asserit Damascenus, est petitio decentium
a Deo. Dicitur autem Spiritus Sanctus dari
his quibus sua dona ad gratiam gratum
facientem pertinentia infunduntur, dicente
Apostolo : Caritas Dei diffusa est in cor- *Rom.* V, 5.
dibus nostris per Spiritum Sanctum qui
C datus est nobis. Itaque, si pater carnalis,
carnalibus filiis corporalia bona largitur,
multo magis Deus omnipotens, creator spi-
rituum, spiritualisque pater rationalium
animarum, filiis suis ad se incessanter
clamantibus, spiritualia bona distribuit,
præsertim quum ipse in omni bonitate,
dilectione, pietate, et opulentia cunctos
infinite excedat.

Præterea advertenda sunt verba S. Ba-
silii, hic scribentis : Si quis ex torpore
exhibeat se desideriis vanis, seu concupi-
D scentiis acquiescat, et traditor sui ipsius
fiat in manus hostium : hunc Deus nec
adjuvat, nec exaudit, quoniam per pecca-
tum se fecit alienum a Deo. Decet ergo ho-
minem offerre Deo quidquid interest sua,
clamare quoque ad Deum ut adjuvet eum.
Est autem divinum subsidium imploran-
dum, non remisse, nec mente huc illucque
vagante, eo quod talis, non solum non im-
petrabit quod petit, imo magis Dominum
irritabit. Nam si quis coram principe stans,
fixum ac custoditum habet tam extrinse-

cum quam intrinsecum oculum, ne forsitan puniatur, quanto magis coram Deo attentum ac tremebundum oportet adsistere? Si vero debilitatus mente a peccato, fixe non vales orare, quantumcumque potes te ipsum cohibeas, ut stando coram Deo, ad ipsum dirigas intellectum; et Deus ignoscit, eo quod non ex negligentia, sed ex fragilitate non potes adstare ut oportet. Si sic ergo te ipsum compellis, ne discedas donec accipias. Ideo autem quandoque petis et non accipis, quoniam perperam postulasti, vel infideliter aut leviter, aut non expedientia ad salutem, vel destitisti nimis cito.

Postremo, per verba inducta Christus omnem fidelem ineffabiliter consolatur, certissimam præstans fiduciam exauditionis divinæ. Ideo certi de veritate promissionis unigeniti Filii Dei, et de bonitate, caritate ac munificentia Patris æterni, inconcussibilem spem habeamus ad Deum, et filialem affectum ad eum, omnemque diffidentiam, hæsitationem, pusillanimitatem, in infinitum procul abjiciamus, implentes I Thess. v,
illud Apostoli : Sine intermissione orate. 17.

ARTICULUS XXX

PROSECUTIO EXPOSITIONIS HUJUS UNDECIMI CAPITULI, A LOCO QUO DICITUR : ERAT JESUS EJICIENS DÆMONIUM, ET ILLUD ERAT MUTUM.

TOTA evangelica series, sicut plena est supernaturalibus documentis seu assertionibus, ita et supernaturalium operum descriptionibus, ut unum confirmetur per aliud. Unde et nunc, post præinducta Christi documenta, narratur quoddam ip-
14 sius miraculum. *Et erat Jesus ejiciens dæmonium* ab homine obsesso, *et illud erat mutum,* id est mutum efficiens hominem. Dicitur etenim dæmon surdus aut mutus, non formaliter, sed effective, eo quod organa hominis impediat ab usu sensuum auditus et linguæ. Hinc subditur : *Et quum ejecisset dæmonium, locutus est mutus.* Amota siquidem causa, removetur effectus. Ideo dæmone mutitatem causante ejecto, pristinam linguæ facultatem adeptus est homo. *Et admiratæ sunt turbæ* de tanto miraculo tam imperialiter facto. Porro a Matthæo signum istud plenius recitatur,
Matth. xii, 22. ubi legitur : Tunc oblatus est ei, scilicet Christo, homo dæmonium habens, cæcus et mutus, et curavit eum, ita ut loqueretur et videret. Ubi ait Hieronymus : Tria signa in eodem simul peracta sunt, quia obsessus curatus est, et idem cæcus ac mutus visum recepit atque auditum.

Quidam autem ex eis dixerunt. Isti, se- 15
cundum Matthæum, Pharisæi fuerunt, pleni Matth. xii, 24.
invidia contra Christum eo quod sanctitate, fama, eloquentia, sapientia et miraculis eos præcessit, quum ipsi humanæ laudis et gloriæ cupidissimi essent. Quorum insaniam multi usque in præsens sequuntur, quibus competit illud Chrysostomi : Sicut scarabei nutriuntur stercoribus; sic invidi, aliorum infortuniis. *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia,* id est, virtute, ope seu invocatione Beelzebub principis dæmonum, expellit dæmones ab obsessis. Quasi dicant : Non divina virtute hoc agit, nec per aliquam vitæ suæ sanctitatem; sed quum pessimus sit, familiaritatem et pactum habet cum principe dæmonum, qui inferioribus dæmonibus jussit ut ad Jesu præceptum egrediantur, quatenus per hoc homines fallantur, putando quod Jesus sit Filius Dei. Itaque, secundum hos impiissimos Pharisæos, ejectio ista dæmonum fuit obedientia eorumdem

in principem suum, et simulata coactio. A
IV *Reg.* I, 2. Ut autem in libro Regum habetur, Beelzebub fuit deus Accaron, ita quod Accaronitæ idolum illud colebant : in quo Judæi principem dæmoniorum habitare dicebant, sicque nomine idoli illius etiam principem dæmoniorum nominaverunt.

16 *Et alii tentantes,* id est, experiri volentes an Christus divina virtute ejiceret dæmones, *signum de cœlo,* id est aliquod cœleste et magnum miraculum sôli Deo possibile, *quærebant ab eo,* ut scilicet tale miraculum ageret seu divinitus fieri pro- B
Josue x, 12, 13. curaret, quemadmodum ad invocationem seu potius jussionem Josue sol et luna steterunt in cœlo immobiles spatio diei unius; sicque certitudinaliter scirent Jesum divina operari virtute. Denique consuetudinarium fuit Judæis quærere signa, ut constat ex veteris et novi Testamenti decur-
I *Cor.* I, 22. su. Propter quod ait Apostolus : Judæi signa
Joann. IV, 48. quærunt. Et apud Joannem ait Salvator : Nisi signa et prodigia videritis, non creditis.

17 *Ipse autem ut vidit,* id est, intellectualiter inspexit, *cogitationes eorum, dixit* C *eis.* Secundum Bedam, non ad dicta, sed ad cogitata illorum respondit eis, ut vel sic compellerentur credere potentiæ ejus qui cordium novit occulta. Sed quomodo verum est hoc, quum Evangelista jam dixerit quosdam illorum dixisse, In Beelzebub principe dæmoniorum, etc., et alios signum a Jesu quæsisse? Ad quod respondendum videtur, quod Pharisæi clam et secrete prædicta verba inter se contulerunt et signum quærere decreverunt. Unde Chrysostomus ait : Quum Pharisæorum D suspicio irrationabilis esset, metu multitudinis non audebant eam divulgare. Præterea, cordium secreta cognoscere, aliorumque cogitationes certitudinaliter intueri, utpote singulorum singulas, Deo est proprium; nec homo hoc potest, nisi Deo dante ac revelante. Circa hoc scribit Gorra : Potest homo aliquas cogitationes alterius cognoscere : de quibus agnoscendis legitur Plato librum composuisse ; sed singulorum singulas solus Deus cognoscit.

Post hæc primam Christus tangit rationem qua reprobat verba dicentium, In Beelzebub, etc. *Omne regnum in se ipsum,* id est contra se ipsum, *divisum,* ita quod una pars regni contra aliam prælia-tur, *desolabitur,* id est, continuo debilitabitur et cito peribit, durante intestina lite atque discordia : quoniam sicut per concordiam parvæ res crescunt, sic per discordiam res maximæ dilabuntur. Secundum Hieronymum, virtus quoque unita, fortior est quam dispersa. Hinc per Osee scriptum est : Divisum est cor eorum, nunc *Osee* x, 2.
interibunt. *Et domus supra domum cadet,* id est, habitatores unius domus irruent super habitatores domus alterius, vel mutuo destruent ædificia sua, vel habitatoribus interfectis, ædificia vetustate deficient.

Si autem et Satanas in se ipsum divisus est, id est, si unus eorum contra alium 18
pugnat et machinatur, ita quod ego succursu principis dæmonum expello dæmonia, *quomodo stabit regnum ejus,* id est regnum principis dæmoniorum, quum ipse contra proprium regnum agat, expellendo ab hominibus dæmones ei subjectos? quasi dicat, Non diu durabit : quum tamen tamdiu duraturum sit, quousque homines electi in hoc mundo per ipsum probandi sunt : quod erit usque ad sæculi finem. Si autem Judæi et reprobi judaizantes affirment, quod ad vocem Christi princeps dæmoniorum expulit dæmones, non ad sui regni dissipationem, sed confortationem, ut scilicet homines æstimantes Christum ejicere dæmones divino auxilio, majoribus implicarentur erroribus, tenendo Jesum esse Filium Dei ; hoc facile reprobatur, quum universa quæ Christus ore et factis edocuit, dæmoni potissimum contrarientur. Nempe, ad quid tendit omnis Christi doctrina, nisi ad privati amoris omnimodam exstirpationem, atque ad divinæ dilectionis sincerissimam integritatem, ad sui ipsius cordialem contemptum, et ad Dei diligentissimam venerationem, ad profundissimam humilitatem, ad patientiam inconcussam, ad omnium etiam

inimicorum beneficentiam et amorem, ad A plenam in Deo fiduciam, ad idololatriæ exstirpationem, ad continuam, puram ac fervidam mentis cum Deo adhæsionem? Per quæ omnia certissimum est, regnum diaboli potissimum infirmari ac dissipari. Non ergo Christus cum principe dæmoniorum fœdus quivit habere : et istud veris ac devotis Christianis, non fide dumtaxat, sed experimentaliter quoque certissimum est, et per innumerabilia miracula soli omnipotenti Deo possibilia, esse sic probaverunt. Per quod vanissima atque sacrilega B Porphyrii contra christianam fidem excogitata figmenta, penitus destruuntur.

Deinde Christus ad idem rationem ali-
19 am introducit. *Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia,* sicut expositum est, *filii vestri,* id est Apostoli ceterique discipuli mei, de vestra progenie orti; vel, Filii vestri, id est exorcistæ vestri ; *in quo ejiciunt?* id est, qua potestate dæmonia ab
Luc. x, 17. obsessis expellunt? Supra scriptum est, quemadmodum Apostoli et discipuli Christi ejecerunt dæmonia. Insuper inter Ju- C dæos fuerunt aliqui exorcistæ, qui per exorcismos seu adjurationes a Salomone editos, dæmones expellebant. *Ideo ipsi* hi, id est filii vestri, *judices vestri erunt,* id est, quia dæmonum expulsiones per ipsos factas, non diabolo, sed Deo adscribitis : quas a me factas principi adscribitis dæmoniorum. Hinc filii isti vestri erunt in die judicii judices vestri, non potestate, sed comparatione, secundum Hieronymum: quoniam comparatione eorum, isti perversissimi Pharisæi magis damnabiles appa- D rebunt, quum filii illi dæmonum expulsiones Deo attribuant, isti diabolo. Præterea, si per filios intelligantur Apostoli, constat quod illi judices erunt infidelium Judæorum in die judicii assessoria dignitate,
Matth. xix, 28. quemadmodum Christus eis prædixit : Vos qui secuti estis me, sedebitis super thronos judicantes duodecim tribus Israel.
20 *Porro,* pro sed, *si,* pro quia, *in digito Dei ejicio dæmonia.* In Matthæo legitur :
Ibid. xii, 28. Si in spiritu Dei ejicio dæmones. Quo patet hoc loco per digitum Dei intelligi Spiritum Sanctum, ut sit sensus : Si in digito Dei, id est potestate et operatione Spiritus Sancti, ejicio dæmonia, *profecto pervenit in vos regnum Dei,* id est, regnum cœleste seu beatitudo æterna per me patefit vobis, dum regnum diaboli vinco atque debilito, cœlestisque regni vobis introitum præparo. Expulsio quippe unius contrarii, est alterius introductio. Hinc in Canonica Joannis scriptum est : In hoc apparuit Fi- I Joann. iii, 8. lius Dei, ut dissolvat opera diaboli. Vel, Pervenit in vos regnum Dei, id est regnativa virtus ac dominatio Creatoris, qui per me hominem et per meam humanitatem operatur in vobis dæmonum expulsionem : ita quod ego sum Christus, vobis in lege ac Prophetis promissus, tanquam inter vos regnaturus. De quo Jeremias prædixit : Regnabit Rex, et sapiens erit. An- Jer. xxiii, 5. gelus quoque Virgini gloriosæ de Christo prædixit : Regnabit in domo Jacob in æter- Luc. i, 32, 33. num, et regni ejus non erit finis.

Itaque Spiritus Sanctus dicitur digitus Dei, id est Patris ac Filii : qui sicut sunt unus verus Deus omniumque unus Creator, ita sunt unum principium et unus spirator Spiritus Sancti. Dicitur ergo Spiritus Sanctus digitus Dei : Primo, quia sicut per digitum entia indicantur, ita per Spiritum Sanctum divina hominibus demonstrantur, juxta quod loquitur Christus : Quum venerit ille Spiritus veritatis, Joann. xvi, 13. docebit vos omnem veritatem. Secundo, quia sicut per digitum res sentitur, seu quomodo sapiat experitur, ita per Spiritum Sanctum homo divinam experitur dulcedinem. Tertio, quia sicut per digitum homo præcipue opera sua exsequitur, ita per dona Spiritus Sancti, omnis homo electus opera æternæ vitæ meritoria operatur. Augustinus vero in libro de Quæstionibus Evangelii scribit, quod Spiritus Sanctus dicitur digitus Dei, propter partitionem donorum quæ ab ipso præstantur. Alii enim, I Cor. xii, 8 et seq. ut ait Apostolus, per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum, etc. Et paulo post addit

I Cor. xii, 11. Apostolus : Hæc omnia operatur unus at-
que idem Spiritus, dividens singulis prout
vult. In nullis autem membris nostris ma-
gis apparet partitio, quam in digitis no-
stris. Rursus, quemadmodum Filius Dei
dicitur manus et brachium Patris, quoni-
am Pater per Filium omnia operatur ; sic
Spiritus Sanctus digitus Dei vocatur, quia
per eum veritas indicatur.

Postremo pensandum, quod Filius Dei
hic asserit se Spiritu Sancto minorem,
quoad suam humanitatem, quoniam San-
cti Spiritus potestate sua humanitas ope-
ratur miracula. Per quod impii Arii falsi-
tas declaratur, dicentis Spiritum Sanctum
puram creaturam, Filiique ministrum, et
creatum a Filio, quum tamen in Christo
non poneret veram animam rationalem,
sed solum Verbum et carnem : quo stan-
te, Christus a Spiritu Sancto nullam esset
sortitus virtutem.

Deinceps Salvator per aliam rationem
ac similitudinem probat se dæmoni con-
21 trarium, non confœderatum. *Quum fortis
armatus,* etc. Similitudo seu parabola is-
ta, quantum ad litteralem intelligentiam
superficialiter sumptam, planissima est,
sed exponenda est mystice; ut sit sensus :
Quum fortis armatus, hoc est diabolus,
fortis fortitudine naturali, quia sicut est
sublimis naturæ, ita et magnæ potentiæ :
Job xli, 24. propter quod in Job habetur, Non est po-
testas super terram quæ comparetur ei.
Dicitur quoque armatus, multiformi astu-
tia, longa experientia, naturali industria
atque scientia (naturalia enim in dæmoni-
bus permanserunt, secundum Dionysium
quarto capite de Divinis nominibus), mul-
tiplici quoque nequitia, seu acie vitiorum
ac malignorum spirituum sibi subservien-
tium. *Custodit atrium suum,* id est im-
I Joann. v, 19. piorum conventiculum seu mundum in
maligno positum, ne homines pœniteant,
convertantur, salventur. Sic enim ante
Christi adventum diabolus homines impi-
os custodivit, ne sibi subtraherentur, quia
tunc pene in toto mundo, idololatria ac
cetera vitia prævaluerunt. *In pace sunt ea*
A *quæ possidet,* hoc est, juxta suam volun-
tatem possidet tales : quia ut ait Aposto- II Tim. ii, 26.
lus, ad voluntatem ipsius captivi ab ipso
tenentur ; et qui sic diabolo sunt subje-
cti, carnalem falsamque pacem habent, et
dæmoni infeliciter damnabiliterque con-
cordant : quam pacem venit Christus de-
struere, quemadmodum ait, Non veni pa- Matth. x, 34.
cem mittere in terram. Est itaque pax
vera, quæ est tranquillitas mentis in Deo
et concordia in bonis; falsa vero pax, con-
cordia est in malis, sicut dum spiritus
B seu ratio carnalibus desideriis acquiescit:
de qua pace ait Psalmista, Quia zelavi Ps. lxxii, 3.
super iniquos, pacem peccatorum videns.
Isaias vero de vera spiritualique pace te-
statur : Non est pax impiis. Is. xlviii, 22.
Si autem fortior illo, id est Christus 22
potentior diabolo. Christus namque secun-
dum naturam suam divinam, infinite po-
tentior exstat diabolo, totoque universo ;
secundum humanitatem quoque suam, for-
tior fuit et est diabolo, per potestatem
creatam suæ humanitati supernaturaliter
C datam. *Superveniens.* Christus enim de-
super venit, juxta illud Joannis : Qui de Joann. iii, 31.
cœlo venit, super omnes est. *Vicerit il-
lum.* Christus quippe in omnibus vicit dia-
bolum, puta : in tentatione, illam viriliter
refellendo; in passione, illam patientissi-
me tolerando ; in descensu suo ad infe-
ros, infernum spoliando. Hinc de Christo
dixit Psalmista : Quis est iste Rex gloriæ? Ps. xxiii, 8.
Dominus fortis et potens, Dominus po-
tens in prælio. De ipso quoque in Apo-
calypsi habetur : Ecce vicit leo de tribu Apoc. v, 5.
D Juda.

Universa arma ejus auferet, hoc est,
versutas ejus fallacias, tentationumque ma-
chinamenta fraudulentiis plena quibus de-
cipit homines, compescet, deteget, supe-
rarique faciet ab electis, sicut superius
dixit discipulis : Ecce dedi vobis potesta- Luc. x, 19.
tem calcandi super serpentes et scorpio-
nes, et super omnem virtutem inimici.
In quibus confidebat. Diabolus namque in
suis confidit astutiis jam præfatis. Quem
multi hominum assequuntur, videlicet si-

Job xxxvi, 13. mulatores et callidi, qui provocant iram
Is. xxviii, 15. Dei : qui in Isaia loquuntur, Posuimus
mendacium spem nostram, et mendacio
protecti sumus. De quibus rursus asseri-
Ibid. lix, 4. tur : Confidunt in nihili, et loquuntur va-
nitatem. *Et spolia ejus distribuet.* Spolia
diaboli sunt peccatores, quos tentando de-
cepit, et Creatori quasi subtraxit, ac suo
subjecit dominio. Hos Christus per gra-
tiam suam redemit et dæmonibus abstulit,
eosque distribuit custodiæ angelorum, ec-
clesiasticis quoque officiis assignavit. Ca-
Ephes. iv, 8, 11. ptivam enim ducens captivitatem, dedit
dona hominibus, quosdam quidem Apo-
stolos, alios Evangelistas, alios autem Pro-
phetas, alios vero doctores ordinans, seu
pastores. Denique diversas mundi gentes
a dæmone captivatas Christus distribuit
Marc. xvi, 15. Apostolis convertendas, dicendo : Euntes
in mundum universum, prædicate Evan-
gelium omni creaturæ. Unde passione in-
Joann. xii, 31. stante prænuntiavit : Nunc princeps hujus
mundi ejicietur foras. In Isaia quoque de
Is. viii, 3. Christi appellatione prædictum est : Voca
nomen ejus, Accelera, spolia detrahe, fe-
stina prædari.
23 *Qui non est mecum,* id est, qui mihi
non consentit, nec concordat, nec coope-
ratur, *adversum me est,* id est mihi con-
trarius, et opera operibus meis contraria
facit ; *et qui non colligit mecum,* hoc est,
homines ad Deum creatorem non reducit,
nec virtutibus unit, prout potest et obli-
gatur, videlicet orando, docendo, seu ex-
empla riter conversando, *dispergit,* id est,
a Deo avertit, atque erroribus se, ac alios
quantum in se est, implicat. Per hoc Chri-
stus insinuat sibi cum diabolo nullam esse
communionem aut conventionem, quum
ipse sit humilis et benignus, dispersosque
per vitia et errores reducens et congre-
gans ad unitatem fidei, spei et caritatis,
atque unanimem Dei cultum. Porro diabo-
lus superbus et malignus, semper conatur
homines ab unitate prædicta avertere, a
veri Dei cultu dispergere, per idololatrias
II Cor. vi, 15, 14. ac cetera disgregare peccata. Hinc ait Apo-
stolus : Quæ conventio Christi ad Belial ?

A aut quæ societas lucis ad tenebras ? Et
in Joanne legitur : Jesus moriturus erat, Joann. xi, 51, 52.
ut filios Dei qui erant dispersi, congrega-
ret in unum.
Deinde ostendit Salvator populum Ju-
dæorum sibi incredulum a dæmonibus in-
habitari. *Quum immundus spiritus exierit* 24
ab homine, etc. In Matthæo, ubi verba hæc Matth. xii, 43.
scripta sunt, legitur Christus protinus sub-
didisse, Sic erit generationi huic pessi- Ibid. 45.
mæ. Quo constat hæc de populo Judæo-
rum principaliter dici, ita quod nomine
B hominis, populus ille signatur, sicut fre-
quenter in veteri Testamento de toto po-
pulo illo, quasi de homine uno, fit sermo.
Itaque, *Quum immundus spiritus,* id est
diabolus : qui ratione simplicis suæ na-
turæ dicitur spiritus, et ob abundantiam
suæ culpæ vocatur immundus; *exierit ab*
homine, id est, a populo Judæorum ex-
pulsus est, quando per Moysen data est
ei lex a Deo in Sinai monte ; *ambulat per*
loca inaquosa, id est, per corda et colle-
ctiones gentilium, aqua sapientiæ salutaris
C carentia, circumit, *quærens locum*,* id est * alias
mansionem in eis ad decipiendum eos, requiem
quemadmodum Petrus ait : Adversarius I Petr. v, 8
vester diabolus tanquam leo rugiens cir-
cumit, quærens quem devoret. *Et non in-*
veniens, hoc est in gentilibus fixam at-
que perpetuam non reperiens mansionem,
quia per Christi Apostolos sunt conversi,
dicit : Revertar in domum meam unde
exivi, id est ad Synagogam seu populum
Judæorum, de quo exivi eo tempore quo
Deo digne servivit. Sed quando Christum
D recipere renuit, dæmon rursus ingressus
est populum illum.
Et quum venerit diabolus ad Synagogam, 25
invenit eam scopis mundatam,* hoc est * [et ornatam]
forinsecus superficialiter ornatam quibus-
dam cærimonialibus observantiis et Pha-
risæorum traditionibus, apparentique san-
ctitate : quæ omnia tempore evangelicæ
legis reprobantur. Unde de hypocrisi Chri-
stus in Evangelio præsertim redarguit Matth. xxiii, 13 et seq.
Scribas ac Pharisæos. *Et tunc vadit* dia-
bolus, cernens sibi patere introitum ad 26

Judæos, *et assumit secum alios septem spi-* A
ritus nequiores se, id est multitudinem et
copiam tentatorum ac vitiorum. Septena-
rio quippe universitas explicatur, quem-
Marc. xvi, 9; Luc. viii, 2. admodum Christus dicitur de Maria Mag-
dalene ejecisse septem dæmonia, id est
universa peccata mortalia. *Et ingressi ha-*
bitant ibi. Jam enim videmus, quam in-
desinenter corda infidelium Judæorum a
dæmonibus fuerint inhabitata, quia ut ait
I Thess. ii, 16. Apostolus, pervenit in eos ira Dei usque
in finem. De quibus in Apocalypsi prote-
Apoc. ii, 9. statur Joannes : Dicunt se Judæos esse, et B
non sunt, sed sunt synagoga Satanæ. *Et*
fiunt novissima hominis illius pejora prio-
ribus. Sicut enim hæc Judæorum captivi-
tas, quasi incomparabiliter major est omni
captivitate quam sub lege perpessi sunt;
ita nunc graviora sunt peccata eorum, et
propter enormiores transgressiones pati-
untur hæc aspera, videlicet propter Chri-
sti persecutionem et occisionem, et quo-
niam usque in præsens quotidie Christum
blasphemant, secundum Hieronymum.

Præterea ista moraliter explanantur de C
quocumque homine recidivante, a quo tem-
pore sui Baptismi seu Pœnitentiæ dæmon
expulsus est. Tuncque pergit per loca in-
aquosa, id est, corda bonorum a fluxu
concupiscentiæ desiccata, atque per absti-
nentias arefacta, tentare aggreditur ac su-
perare molitur : in quibus locum non
invenit, dum ei viriliter reluctantur. Tunc
ergo ad priorem revertitur : quem si in-
venerit non vere intus purgatum, sed foris
dumtaxat ornatum, et non veram sancti-
tatem, sed apparentem virtutum decorem D
inaniter cupientem; tunc vadit et assu-
mit septem spiritus nequiores se, secun-
dum sensum prætactum, qui ingressi ha-
bitant in recidivante, ita ut posteriora ejus
peccata fiant prioribus suis vitiis deteri-
ora. Vulnera etenim repetita sunt pericu-
losiora, tam in corpore quam in anima.
27 *Factum est autem, quum hæc diceret,*
hoc est, tam sapienter, prompte, evidenter
ac fortiter Christus suos adversarios ex-
probraret, *extollens,* id est, devote et li-
bere elevans, *vocem quædam mulier de*
turba, dixit illi. Quidam hanc feminam
dixerunt fuisse S. Marthæ ancillam, quæ
admirata sapientiam atque constantiam
Christi, locuta est : *Beatus venter qui te*
portavit, et ubera quæ suxisti, id est, tan-
ta est dignitas, sanctitas et perfectio tua,
o Christe, ut te satis commendare non
valeam; sed merito etiam beatifico eam
quæ te meruit generare, cujus membra be-
atificata protestor ex tuo contactu atque
obsequio tibi impenso. Quis enim digne
collaudet sacrosanctissimæ Virginis illius
inviolatissimum ac castissimum uterum,
in quo Unigenitus Dei, Deus majestatis im-
mensæ, præelegit incarnari, homo fieri,
tot mensibus commorari, crescere et nu-
triri, cujus post nativitatem suam ubera
suxit? Nonne admirabilis ac præstantissi-
ma Virgo illa, ex Filii hujus unione, com-
munione, contactu, obsequio, inæstimabi-
liter dignificata, ac deificata credenda est?

Præterea, quoniam Christi matrem esse,
unicum ac singularissimum donum est,
Christus universale profert præconium, ad
quod omnes valemus pertingere. *At ille* 28
dixit : Quin imo, id est, utique sic est sic-
ut dixisti; nec tantum hoc solum sic est,
sed et *beati qui audiunt verbum Dei et*
custodiunt illud, id est, qui verba Dei
aure mentis advertunt, seu etiam corpo-
raliter libenter audiunt, ut sciant et im-
pleant, memoriter retinendo, et operi man-
cipando, beati sunt jam in spe, et tandem
beati erunt in re, sortiendo in patria fe-
licitatem æternam, dummodo jam lauda-
biliter perseverent usque in finem. Hinc
in Joanne asserit Christus : Qui est ex Joann. viii, 47.
Deo, verba Dei audit. Etenim verbum Dei
est vita cibusque animæ, quia non in so- Deut. viii, 3; Matth. iv, 4.
lo pane vivit homo, sed in omni verbo
quod procedit de ore Dei. Denique Chri-
stus his verbis conceptum sui spiritualem
prætulit conceptui corporali, ita ut nec
Virgini gloriosæ profuisset ad salutem es-
se carnalem Filii Dei matrem, nisi et vere
devota fuisset, et Christum in mente spi-
ritualiter concepisset. Idcirco, secundum

Augustinum, beatior fuit concipiendo Christum fide seu mente, quam ventre. Unde et nos de aliorum quantumlibet propinquorum sanctitate non præsumamus quod prosit nobis, nisi illorum virtutes sectari curemus.

29 *Turbis autem concurrentibus* ad Jesum,
ut verba sapientiæ ejus audirent, et signa
potentiæ suæ conspicerent, *cœpit dicere :*
Generatio hæc, generatio nequam est. Su-
pra in isto capitulo dictum est, quod qui-
vers. 15. dam dixerunt Christum in principe dæmo-
niorum ejicere dæmones : quibus Christus
hucusque respondit, nisi quod interposita
sunt verba mulieris Christum laudantis.
vers. 16. Alii vero signum de cœlo quærebant a Sal-
vatore : quibus nunc loquitur et respon-
det, dicendo : Generatio, id est plebs ista
postulans signum, nequam est, quia cal-
lida intentione, non proficiendi desiderio,
signum quærit. Porro in Matthæo legitur,
Matth. xii, 38. quod isti signum quærentes fuerunt Scri-
bæ et Pharisæi. Scribæ autem fuerunt do-
ctores et clerici Judæorum, Pharisæi vero
fuerunt religiosi eorum, ut adstruit Beda :
et tamen peccata illorum Christus hic pu-
blice coram laicis reprehendit, ut etiam
notat hic Gorra.

Signum quærit. Quærebant etenim signum aliquod magnum a Christo, per quod certitudinaliter noscerent eum esse Christum, sicut expositum est. *Et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.* Certum est quod Christus post horum prolationem verborum multa præclarissima per se ipsum, et per suos discipulos misso Spiritu Sancto, egit coram Judæis miracula, ostendendo se esse Christum : quomodo ergo nunc ait, Signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ? Et respondendum, quod sensus est : Signum non dabitur ei, id est, ego hac vice signum ei non dabo quo Christum me esse cognoscat, nisi signum Jonæ, id est excepta re illa mysteriali ac typica, quæ in figuram Christi accidit Jonæ prophetæ. Isti equidem perversi Scribæ ac Pharisæi, jam multa præclara Christi viderunt aut perceperunt miracula; infideliter quoque, malitiose et irreverenter quærebant signum : idcirco a Christo exaudiri non meruerunt.

Deinceps exprimit Christus signum seu
mysticum factum Jonæ prophetæ : quod
in libro Jonæ, qui in numero duodecim
Prophetarum minorum quintus est, ple-
nius continetur. *Nam sicut Jonas signum* 30
fuit Ninivitis, ita erit et Filius hominis
generationi huic. Jonas quippe signum
fuit Ninivitis, prædicendo eis eorum sub-
versionem, videlicet nisi conversi pœni-
tentiam agerent : sic Christus viva voce
Scribis et Pharisæis æternam eorum dam-
nationem prædixit, nisi verbis suis crede-
rent atque veraciter pœniterent. Verum-
tamen Matthæus præfigurationem istam
clarius recitat, dicens : Sicut enim fuit Matth. xii, 40.
Jonas in ventre ceti tribus diebus et tri-
bus noctibus, sic erit Filius hominis in
corde terræ, id est in monumento, tribus
diebus et tribus noctibus : utpote ponen-
do partem pro toto.

Insuper Christus declarat magnitudinem
culpæ et pœnæ Scribarum ac Pharisæo-
rum. *Regina austri,* id est regina Saba : 31
quæ dicitur regina austri, quoniam regio
illa Saba fuit in parte australi, respectu
Judææ ; *surget,* id est, resuscitabitur et
apparebit, *in judicio,* id est in die extre-
mi ac generalis judicii, *cum viris genera-*
tionis hujus. Boni namque et mali simul
resurgent. Dicitque Beda hoc loco : Regina
austri electa esse non dubitatur. *Et con-*
demnabit illos, non potestate judiciaria,
sed comparatione operis melioris, secun-
dum Glossam : quoniam ex facto bono
illius reginæ, isti apparebunt damnabiles,
imo et damnabiliores. Hinc subditur : *quia*
venit a finibus terræ, id est a locis valde
remotis, *audire sapientiam Salomonis,* ut
patet in libris Regum : venit enim cum III Reg. x, 1, 2.
grandi comitatu et aromatibus multis. *Et*
ecce plus quam Salomon hic, id est, sapientior Salomone sum ego, qui secundum quod Deus, substantialiter sum sapientia infinita, secundum naturam quoque assumptam, sapientior sum omni mente cre-

ata, etiam angelica atque Seraphica : et tamen a vobis contemnor ac reprobor, dæmoniacusque appellor.

32 *Viri Ninivitæ,* qui habitaverunt in Ni-
Jonæ III, 3. nive civitate magna itinere dierum trium, ut scribitur in Jona, *surgent in judicio cum generatione hac, et condemnabunt illam,* eo modo quo de regina austri expositum est, *quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ.* Quum enim Jonas
Ibid. 4 et seq. in Ninive prædicaret, Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur, rex et populus in Ninive magnam pœnitentiam assumpserunt, induentes se saccis et jejunantes, Deumque valide invocantes, ut a Jona scribitur. *Et ecce plus quam Jonas hic.* Ille enim fuit propheta, Christus autem rex et Dominus Prophetarum ; ille creatura, iste Creator et Deus : et tamen ad prædicationem Jonæ, paucis diebus in Ninive (id est quadraginta, secundum Gorram) prædicantis, nec aliquod ibi miraculum facientis, conversi sunt Ninivitæ ; Christo autem multo diutius prædicanti et multa ac magna operanti miracula, Scribæ et Pharisæi credere contempserunt, nec conversi sunt, nisi perpauci.

Deinde Christus demonstrat se propter Judæorum istorum inconvertibilitatem non debuisse a sapientiæ suæ communicatione seu prædicatione cessare : quia et una ratio ob quam animæ suæ data fuit sapientia tanta, erat, ut per sapientiam suam malis et bonis verbum Dei annuntiaret, omnesque quantum in ipso fuit illustraret, juxta illud Isaiæ de Christo prædictum, dicente
Is. XLII, 6, 7. Patre ad Filium : Dedi te in fœdus populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusione vinctum. Itaque per similitudinem Christus
33 declarans propositum, ait : *Nemo lucernam accendit, et in abscondito ponit* eam, *neque sub modio, sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur* domum *lumen videant.* Hoc utique in exterioribus observari sic consuevit : quo Christus intendit, quod Deus Trinitas animæ suæ tantam sapientiam non infudit, ut eam prorsus absconderet, sed ut congruo tempore per eam alios illustraret, publice prædicando.

Itaque lucerna est Christi humanitas luce sapientiæ præclarissime illustrata : quam Deus noluit in abscondito ponere, hoc est, sub umbra legis noluit eam latere, sed per gratiæ fulgorem atque evangelicæ veritatis prædicationem manifestari ; neque sub modio, id est sub Judæorum climate noluit eam arctare, sed totum mundum per ipsam illuminare. Hinc per Isaiam Pater loquitur Christo : Parum est ut sis mihi ad suscitandas tribus Jacob, et fæces Israel convertendas ; dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. (Is. XLIX, 6.) Posuit ergo Deus lucernam hanc super candelabrum, id est electæ Synagogæ, videlicet primitivæ Ecclesiæ, arcem : imo et toti Ecclesiæ Christum præfecit, secundum quod ait in Psalmo, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus. (Ps. II, 6.) De quo candelabro, septemplici dono Sancti Spiritus refulgente, exponitur illud Zachariæ : Et vidi, et ecce candelabrum aureum, (Zach. IV, 2.) id est Ecclesia divino amore ornata, et lampas ejus, utpote Christus eam illuminans, super caput ejus ; et septem infusoria, id est universitas doctorum, lucernis erant. Hinc in Apocalypsi septem Ecclesiæ Asiæ per septem candelabra aurea designantur. (Apoc. I, 12, 20.) Quemadmodum enim est una universalis Ecclesia, et multæ Ecclesiæ particulares, ita dicitur unum candelabrum et multa candelabra. Igitur, super candelabrum, id est Ecclesiam, Christus est positus, ut omnes qui ingrediuntur ecclesiasticam domum, conspiciant lumen Christi, hoc est, doctrina evangelica clarificentur atque regantur. Porro, quod Christo secundum suam humanitatem competit esse lucernam, constat ex eo quod in Apocalypsi habetur : Dominus Deus omnipotens illuminabit eam, (Ibid. XXI, 22, 23.) videlicet civitatem Dei sanctam Jerusalem, et lucerna ejus est Agnus. De qua et illud Proverbiorum sumitur : Non exstinguetur in nocte lucerna ejus, (Prov. XXXI, 18.) puta mulie-

ris fortis : per quam ibi figuratur Ecclesia, quam Joannes in Apocalypsi sponsam atque uxorem Agni appellat. *Apoc.* XIX, 7; XXI, 9.

Ex præinductis Christus ad nostram se
34 informationem convertit. *Lucerna corporis tui est oculus tuus.* Hoc de materiali oculo ad litteram verificatur, per similitudinem oculi cum lucerna. Quemadmodum enim in lucerna lux continetur, totam lucernam sua claritate perfundens; ita in corporali organo oculi, lux continetur visiva, qua totum corpus in suis motibus actibusque dirigitur. Sed Christus, sicut ex consequentibus ostenditur verbis, non de corporali oculo principaliter loquitur; sed per verbum præhabitum innuit, quod sicut oculus corporalis est sensibilis corporis nostri lucerna, sic oculus noster interior, scilicet intellectus seu ejus intentio, est oculus animæ nostræ, operumque nostrorum, quæ mystice corpus vocantur. Anima quippe est totum potestativum, plures in se vires habendo ac continendo, quemadmodum corpus multa continet membra : sic et totalitas sive congeries operum, corpus tropologice nuncupatur.

Si oculus tuus fuerit simplex, hoc est, si intellectus vel ejus intentio fuerit absque errore et obliquitate, hoc est absque duplicitatis seu simulationis sive hypocrisis plica et macula, *totum corpus tuum lucidum erit,* id est, tota anima recte dirigetur ab intellectu, et luce sapientiæ ejus clarescet; operum quoque congeries, vere virtuosa consistet, quia intentio imprimit speciem operi, secundum Ambrosium.

Denique, ut scribit hic Gorra, intentio dupliciter dicitur : uno modo, motus mentis ordinantis opus in finem; alio modo, ipse finis intentus, ad quem mens ordinat opera sua. Itaque de intentione loquendo primo modo, ex ipsa intentione judicantur opera sive bona sive mala : nam ille motus mentis sic ordinantis nunquam est bonus, nisi ordo sit rectus; nec ordo est rectus, nisi convenienter ordinentur extrema. Sed secundo modo de intentione loquendo, non omnia opera ex intentione

A judicantur, sed illa quæ de se bona sunt vel indifferentia. Quædam vero sunt de se vitiosa et mala, quæ hoc modo ex intentione bona seu fine bono bonitatem non sortiuntur : ut si quis adulteretur quatenus a concupiscentiæ molestia relevatus, quietius spiritualibus vacet. Hinc alii dicunt, quod duplex est finis sive intentio, utpote intendentis, et rei seu operis. Finis autem intendentis, est quem agens sibi præfigit, quamvis media non sint proportionata ad hujusmodi finem : idcirco bo-
B nitas talis finis non semper sufficit ad bonitatem moralem operationis. Alius vero finis, utpote finis rei seu operis, dicitur finis operibus seu mediis ad finem ordinatis proportionatus ac congruens : idcirco a tali fine operatio dicitur bona et mala.

Si autem nequam fuerit, id est, intentio tua seu intelligentia aut ratio fuerit perversa, *etiam corpus tuum tenebrosum erit,* id est, operum tuorum congeries sive collectio ex tali intentione procedens, vi-
C tiosa consistet, et tota anima tenebris vitiorum et ignorantiarum implebitur : nempe si prava præcedat intentio, opus sequitur vitiosum, quamvis foris bonum appareat, ut si quis eleemosynam tribuat ex intentione laudis humanæ. Idcirco, secundum Augustinum, primo curandum est ut recta sit mentis intentio, et ne intellectus peccatis ac passionibus obscuretur, sicque in judicando sit errans. Intellectus etenim habet ipsam voluntatem, quæ de se cæca asseritur, omnes quoque alias animæ vires
D in actibus suis dirigere.

Vide ergo, id est cave : secundum quod 35
cautio est pars prudentiæ, ad quam pertinet pericula devitare. Unde Apostolus monet : Videte quomodo caute ambuletis. *Ephes.* V, 15. *Ne lumen quod in te est, tenebræ sint,* id est, ne tua ratio sive intentio sit perversa, aut modis prætactis obscurata aut obliquata : quod fit, si opera nostra ad debitum finem non ordinamus, videlicet ad Dei gloriam et honorem, beatitudinemque æternam, sed ad carnales delicias, corpo-

rales divitias, aut temporales hujus vitæ honores, vel aliquid Deo contrarium. Hinc
Coloss. III, 17. hortatur Apostolus : Omne quodcumque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo Patri per ipsum.

36 *Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit,* id est, si universitas seu tota congeries operum tuorum fuerit virtuosa, ut tam intentio quam actio inde procedens, sint bonæ, *non habens aliquam partem tenebrarum,* id est, nullum peccatum mortale habens admixtum. Partes enim tenebrarum, id est species vitiorum, sunt superbia, avaritia, luxuria, etc. *Erit lucidum totum,* id est, tunc totum opus tuum erit vere atque simpliciter meritorium, Deoque placitum. Nam uno mortali peccato omnia opera meritoria mortificantur ; si vero nullum insit peccatum mortale, caritas Dei et gratia reddunt opera coram Deo splendentia. Hinc in Ecclesiaste habetur : Qui in uno peccaverit, multa bona Eccle. IX, 18.
perdet. *Et sicut lucerna fulgoris,* id est lucerna præfulgida, *illuminabit te,* id est, inclyte decorabit, ita quod anima tua his bonis coram Deo pulchra erit ac fulgida. Quemadmodum enim virtutes, et dona ac gratia Spiritus Sancti, sunt lumina quædam illuminantia mentem : sic et actus virtuosi sunt mentis illustrationes, et per eos anima ad illuminationem disponitur ampliorem ; sicut opera vitiosa, tam interiora quam exteriora, sunt animæ obtenebrationes, et unum eorum ad aliam obscurationem inducit. Hinc in Proverbiis asseritur : Justorum semita, quasi lux Prov. IV, 18, 19.
splendens, procedit et crescit usque ad perfectam diem : via vero impiorum tenebrosa ; nesciunt ubi corruunt. Itaque puris cogitationibus, sanctis affectionibus, utilibus quoque sermonibus, ac virtuosis operibus, nos ipsos jugiter adornare nitamur.

ARTICULUS XXXI

ELUCIDATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS UNDECIMI CAPITULI : ET QUUM LOQUERETUR, ROGAVIT ILLUM QUIDAM PHARISÆUS UT PRANDERET APUD SE.

CONSEQUENTER describitur justa ac sapientialis increpatio Pharisæorum et
37 Scribarum a Christo. *Et quum loqueretur*
Christus. Non ait Lucas, Quum loqueretur hæc, utpote statim præhabita, quia non statim post prolationem illorum accidit quod hic narrat, ut patet ex his quæ in Matthæo scripta sunt. Ibi namque habe-
Matth. XII, 46 et seq. tur : Adhuc eo loquente ad turbas, scilicet ea quæ statim præhabita sunt, ecce mater ejus et fratres ejus stabant foris, quærentes ei loqui. Ad quod quum respondisset, rogatus est a Pharisæo, sicut nunc dicitur. *Rogavit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se.* Causa jactantiæ et ex hypocrisi dicitur hoc Pharisæus egisse. Christus tamen, qui peccatores venit sanare ac informare, acquievit roganti. I Tim. I, 15.
Nam subditur : *Et ingressus* domum Pharisæi, *recubuit.*

Pharisæus autem cœpit intra se repu- 38
tans dicere, id est, Christo ad mensam sedente seu accedente, Pharisæus reputans Christum contra bonos mores fecisse, intra se dixit seu cogitavit, *quare non baptizatus esset ante prandium,* id est, cur Christus manus suas non lavisset ante accessum ad mensam. Hoc quippe fuit contra consuetudinem Judæorum, juxta illud Marci : Pharisæi et omnes Judæi nisi crebro Marc. VII, 3.
lavent manus suas, non manducant. Huic consuetudini Christus non fuit subjectus,

nec eam hac vice servavit, ut tali occasio- A
ne ad saluberrimam Pharisæorum incre-
pationem ac instructionem veniret. Pro ea-
dem etiam causa discipuli Christi a Scribis
et Pharisæis increpati leguntur apud Mat-
Matth. xv, 2. thæum, ubi habetur : Quare discipuli tui
transgrediuntur traditiones seniorum? Non
enim lavant manus suas quum manducant.
39 *Et ait Dominus* Jesus *ad illum*. Non ad
verba vocalia sed mentalia Pharisæi Chri-
stus respondit, ostendens se cordium in-
spectorem, de quo in Proverbiis Salomon
Prov. xxiv, 12. loquitur : Qui inspector est cordis, ipse B
intelligit ; et servatorem animæ tuæ nihil
fallet. *Nunc vos Pharisæi, quod deforis
est calicis et catini mundatis,* id est, vasa
exteriora ex quibus bibitis atque comedi-
tis, lavando purgatis ; *quod autem intus
est vestrum,* id est mens seu anima vestra,
plenum est rapina, id est peccato et amo-
re rapinæ, *et iniquitate* in Deum directe
commissa, ita quod pleni estis vitiis con-
tra Deum et proximum. Ecce quantus fuit
in Christo zelus justitiæ, quia homini ip-
sum invitanti, a tam acuta increpatione C
non pepercit. Nil enim ipsum ab æquitate
quivit avertere.
40 *Stulti*. Quomodo Christus, qui cœpit fa-
Act. i, 1. cere et docere, Pharisæos hos stultos ap-
Matth. v, 22. pellat, quum ipsemet dicat, Qui dixerit
fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis?
Et respondendum, quod quum verba oris
sint expressiva interioris conceptionis af-
fectionisque cordis, culpa et virtus judi-
cantur esse in verbis ex qualitate dis-
positionis, seu conceptionis, affectionisve
cordis : idcirco ex contemptu et elatione D
dicere, Fatue, cum animo exprobrandi,
prohibetur a Christo ; non autem si dica-
tur ex caritate, animo corrigendi, præser-
tim a superiore et judice, cujus est alium
juste et caritative arguere. Sic etenim Pau-
Galat. iii, 1. lus scribit ad Galatas : O insensati Galatæ.
Et Christus post resurrectionem dixit di-
Luc. xxiv, 25. scipulis : O stulti et tardi corde ad cre-
dendum. Christus vero omnium Scribarum
et Pharisæorum judex, princeps, et Domi-
nus fuit, tanquam verus et summus rex

Israel. *Nonne qui fecit quod deforis est,* hoc
est corpus humanum quod vultis lavan-
do mundari, ac corporalia reliqua, *etiam
id quod deintus est,* utpote animam, quam
a vitiis non purgatis, *fecit* per creationem?
Quo constat, quod utriusque naturæ Deus
requirat munditiam, prout monet Aposto-
lus : Mundemus nos ab omni inquinamen- II *Cor.* vii, 1.
to mentis et corporis, perficientes sancti-
ficationem in timore Dei. Imo, quo anima
corpore exstat præstantior, eo plus internæ
puritati studendum est.
Præterea, hac Christi auctoritate, claris-
sime refutatur hæresis sacrilegi Manichæi,
duo ponentis principia rerum, et asseren-
tis corpus humanum a diabolo factum,
animam vero a Deo lucis. Quod etiam con-
tra naturalem est philosophiam, quum de
summo Deo Aristoteles asserat : Ab hoc
ente omnibus derivatum est esse et vive-
re, his quidem clarius, his autem obscuri-
us. Quod Plato atque Platonici subtilissime
probaverunt, præsertim Proclus Platoni-
cus in Elementatione sua theologica, in
qua et ipsam primam materiam probat
per se a bono exortam.
Deinceps Christus animarum sapientis-
simus medicus, post increpationem rigo-
rosam adjungit informationem benignam,
tanquam post vinum austeritatis adhibens
oleum pietatis, et post vulneris ostensio-
nem applicans medicinam. *Verumtamen,* 41
quod superest, id est, quod tam multo sce-
lere contaminatis pro remedio restat, *date
eleemosynam*. Vel, Quod superest, id est
de his quæ superfluunt vobis, videlicet
necessario victui atque vestitui vestro ac
domus vestræ, facite eleemosynam. *Et ec-
ce omnia munda sunt vobis,* id est, vir-
tute eleemosynæ a peccatis omnibus ef-
ficiemini puri. Quemadmodum autem in
libris de Civitate Dei recitat Augustinus,
quidam horum occasione verborum, dixe-
runt eos qui opera misericordiæ exercent,
in æternum non posse damnari. Quorum
error faciliter reprobatur. Christus etenim
loquitur de eleemosynarum largitione, pro-
ut est actus misericordiæ ad caritatem in-

fusam pertinentis : ita quod eleemosyna-
rum largitio est opus virtuosum a caritate
imperatum, et a virtute quæ misericordia
nuncupatur, elicitive procedens ; sicque
eleemosynam agere, meritorium est vitæ
æternæ. Nec ideo Christus hæc ait, quasi
sola eleemosynarum largitio sit purgativa
a vitiis ; sed quia inter remedia contra
peccata est quoddam præcipuum et per
appropriationem quamdam, veniam desu-
per promeretur, quia condecens est ut
Deus sic faciat nobis, sicut nos facimus
proximis nostris. Propter quod ait Chri-
Matth. v, 7. stus : Beati misericordes, quoniam ipsi
misericordiam consequentur. Hinc Daniel
Dan. iv, 24. Nabuchodonosor regi consuluit : Peccata
tua, inquiens, eleemosynis redime, et ini-
quitates tuas misericordiis pauperum. Un-
de in Tobia sanctus Dei angelus Raphael
Tob. xii, 9. protestatur : Eleemosyna a morte liberat,
et ipsa est quæ purgat peccata et facit in-
venire vitam æternam. Salomon quoque :
Prov. xv, 27. Per fidem, inquit, et misericordiam pur-
gantur peccata.

Postremo, Christus tanquam sapientia
Patris discrete locutus est, Quod superest,
id est de superfluo necessitatis vestræ, da-
te eleemosynam : quia non ita agenda est,
secundum Bedam, eleemosyna, ut te ip-
sum consumas inopia. Dicit quoque Chry-
sostomus, quod eleemosyna præstantior est
jejunio, quamvis illud sit laboriosius.

42 *Sed væ vobis Pharisæis,* id est, æterna
damnatio imminet vobis, nisi pœnitenti-
am dignam egeritis, *qui decimatis men-
tam et rutam et omne olus,* id est, de re-
bus his parvis ac vilibus decimas datis,
sive exigitis usque ad minima, magnam
vim facientes in observantiis minimorum,
et nullam aut parvam in observantiis præ-
cipuorum : prout consequenter Christus
declarat. Porro, quemadmodum olus valet
ad alimentum, sic ruta et menta ad medi-
camentum : nam ruta acuit visum, menta
reficit et confortat olfactum. *Et præteritis
judicium,* id est, veram discretionem omit-
titis, nec proximis ac subditis rectum ju-
dicium facitis, nec judicialia Dei præcepta

A servatis ; sed neque vos ipsos rite discu-
tiendo salubriter judicatis, considerando,
confitendo, arguendo, et castigando pro-
pria vestra peccata ; *et caritatem Dei,* ita
quod nec Deum vere diligitis, nec proxi-
mis caritatem Dei, id est caritatem veram
ac spiritualem a Deo infusam ac jussam,
impenditis ; sed carnali pleni estis amore.
Denique Christus aptissime judicium ca-
ritati conjunxit, quia judicium sine cari-
tate in crudelitatem convertitur ; caritas
autem sine judicio, in remissionem ; cari-
B tas vero cum judicio, in æquitatem : ita
quod pietas miscetur justitiæ.

Hæc oportuit facere, id est, caritatem Dei
judiciumque servare in primis ac princi-
paliter est necesse. Caritas namque sum-
ma est virtus, vitaque animæ : sine qua
nulla virtus proficit ad salutem, nec ra-
tionem virtutis perfecte sortitur ; nec ali-
qua actio sine caritate est meritoria. Hinc
in Michæa habetur : Indicabo tibi, homo, *Mich.* vi, 8.
quid sit bonum : utique facere judici-
um. *Et illa* minora, utpote, decimationem
C mentæ et rutæ ac olerum, *non omittere,*
sed implere, secundum illud Proverbio-
rum : Honora Dominum de tua substantia, *Prov.* iii, 9.
et de primitiis frugum tuarum. Quamvis
autem ista decimatio ad cærimonialia præ-
cepta pertinuit, nihilo minus Christus as-
seruit eam non debuisse omitti, quia dum
ista locutus est, nondum fuerat Evangeli-
um undique publice divulgatum, idcirco
cærimonialia legis adhuc erant servanda.
Præterea contuendum, quod in lege fuit
decimatio triplex. Una fuit debita seu præ- *Num.* xviii, 21.
D cepta, quæ dabatur Levitis de frugibus
universis. Altera fuit partim spontanea,
partimque debita, ut oblationes quæ fie- *Deut.* xii, 17; xvi, 17.
bant in Scenopegia, Pascha et Pentecoste :
quia pro libito suo licebat Judæis tunc of-
ferre plus aut minus : et quoad hoc, obla-
tio talis dicebatur spontanea ; et quoniam
aliquid tenebantur offerre, dicebatur quo-
dammodo debita. Tertia fuit omnino spon-
tanea, quæ gratis dabatur.

Dicit autem circa ista Chrysostomus :
Justitiam, misericordiam et fidem, propter

suam gloriam Deus mandavit, decimas ve- A
ro propter sacerdotes : qui de suo lucro sollicite agebant, sed de Dei gloria ac salute hominum negligentes fuerunt. Sic et nunc omnes de honore suo solliciti sunt; de Dei autem honore, pauci aut nullus. Suas portiones vigilanter defendunt, obsequium Ecclesiæ non attendunt : idcirco væ eis. — Itaque usque in præsens multi etiam apparenter religiosi, Pharisæos sequuntur : quia de interiori puritate, interna devotione, sinceraque Dei ac proximorum dilectione, ac ceteris principaliter B
observandis, modice curant; de exterioribus vero quibusdam cærimonialibus observationibus, seu punctis parum ponderantibus, devotionumque apparentiis, non mediocriter exstant solliciti : qui juxta Christi doctrinam, principaliora et necessariora ac viciniora saluti, primo et principalius satagant custodire, deinde et alia ordinate. Imo observanda sunt omnia bona, atque salubriter instituta, quum Salo-
Eccle. VII, 19. mon dicat : Qui timet Deum, nihil negli-
Eccli. XIX, 1. git. In Ecclesiastico quoque legitur : Qui C
spernit modica paulatim decidit. Etenim Augustino testante, Sicut submergitur qui saxis deprimitur, ita qui arena obruitur.

Insuper reprehendit Salvator superbi-
43 am et ambitionem Pharisæorum. *Væ vobis Pharisæis, qui diligitis,* id est vano affectu appetitis, *primas cathedras in synagogis,* id est dignitates, et loca altiora ibidem, quum in Ecclesiastico scriptum
Ibid. VII, 4. sit : Noli quærere cathedram honoris. Et non ait Christus, Væ qui habetis primas cathedras; sed, Qui diligitis eas : quoniam D
hæc injuncta suscipere, caritatis est; appetere vero, ambitionis. *Et salutationes in foro,* ubi causæ tractantur.

Deinde arguit istos de ficta sanctitate,
44 atque hypocrisi. *Væ vobis, qui estis ut monumenta quæ non apparent,* hoc est, quomodo intus disposita sint, *et homines ambulantes supra* sepulcra hujusmodi *nesciunt* qualia intus exsistant. Ita et vos Pharisæi, quum sitis hypocritæ, calliditatibus pleni, quum foris virtuosi paretis, intus pleni estis spurcitiis vitiorum, et specie superductæ sanctitatis decipitis homines. Unde apud Matthæum comparatio ista clarius scripta est, Christo dicente :
Væ vobis, qui similes estis sepulcris deal- *Matth.* XXIII, 27, 28.
batis, quæ a foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia : sic et vos, a foris quidem paretis hominibus justi, intus vero pleni estis hypocrisi et iniquitate. O quam multi nunc similes illis miseris Pharisæis inveniuntur ! qui quum sint hypocritæ, hominibus magis quam Deo omnipotenti, incomparabili et immenso, cupiunt complacere : sicque suos perdunt labores, et per opera de genere bona, per quæ æternam beatitudinem mererentur, si ex caritate ad Dei honorem hæc facerent, infernalia promerentur incendia. Abjiciamus ergo totaliter tam vilissimum crimen,
quia et in Job Scriptura fatetur : Laus *Job* XX, 5.
impiorum brevis est, et gaudium hypocritæ instar puncti. Imo quam detestabile sit hypocritarum vile collegium, et quam enorme piaculum exsistat hypocrisis, con-
stat ex eo quod in Job legitur : Numquid *Ibid.* XXVII, 9, 10.
Deus audiet vocem hypocritæ, quum venerit super eum angustia? aut poterit in Omnipotente delectari ?

Denique, secundum Chrysostomum, justorum corpora templa sunt Dei, quemadmodum ad Corinthios scribit Apostolus :
Membra vestra templa sunt Spiritus San- I *Cor.* VI, 19.
cti. Corpora vero peccatorum sepulcra dicuntur, quia in eis sunt animæ spiritualiter mortuæ. Rursus secundum Chrysostomum : Sepulcrum quamdiu clausum est, pulchrum videtur; si autem apertum fuerit, apparet horribile. Sic simulatores quamdiu non cognoscuntur, laudabiles reputantur ; quum autem cogniti fuerint, vituperabiles cognoscuntur. Sepulcrum dicitur quasi semipulcrum. Tales sunt hypocritæ, exterius nitidi, interius fœtidi : ideo non sicut filii Ecclesiæ, quæ ait in
Canticis, Nigra sum, sed formosa : nigra *Cant.* I, 4.
utique exterius, sed formosa interius. Isti econtra intus sunt fœdi, et foris volunt

apparere pulchri ac boni. Contra quos ait Chrysostomus : O hypocrita, si bonum est esse bonum, cur non vis esse quod vis apparere? Aut ergo esto quod appares, aut appare quod es. Quod est sophisma in philosophia rationali, id est hypocrisis in morali.

45 *Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi : Magister, hæc dicens* contra Pharisæos, *etiam nobis* legisperitis *contumeliam facis,* id est, honori et statui nostro derogas. Hoc præsertim dixit hic legisperitus, quoniam Christus inter cetera arguit Pharisæos, quod primas cathedras amarent in synagogis. Fuerunt autem inter Judæos cathedræ doctorum, et judicum, atque pontificum. Cathedra vero doctorum congruebat legisperitis, qui fuerunt scribæ et doctores ac clerici Judæorum. Pharisæi autem religiosi eorum fuerunt. Porro, ut ait Cyrillus, redargutio quæ mansuetos transfert in melius, superbis hominibus intolerabilis esse solet. Et ecce quam misera conscientia, quæ audito Dei verbo, sibi contumeliam fieri putat, et commemoratis vitiis impiorum, se tangi aut suspicatur, aut indignatur. Etenim mali sibi ipsis de suis vitiis conscii, de se opinantur omnia dici, correctionemque culpæ reputant contumeliam personæ. Quibus pensandum est illud Pro-
Prov. xxix, 1. verbiorum : Viro qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus superveniet interitus.

46 *At ille ait,* Christus utique, qui neminem palpat : *Et vobis legisperitis væ,* id est, similis cum Pharisæis damnatio imminet vobis, *qui oneratis homines oneribus quæ portare non possunt,* id est, magna et gravia vulgo agenda injungitis, videlicet cærimonialia legis, et instituta varia seniorum vestrorum. De hoc cærimonialium observantiarum onere vix portabili Petrus apostolus in Actibus contestatur :
Act. xv, 10. Quid tentatis jugum imponere super cervicem discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Lex etenim Moysis, quoad cærimonialia vix poterat observari, præsertim quantum ad sensum litteralem. *Et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas,* id est, nec ad modicum curatis observare, et opere adimplere quæ alios edocetis. Tales sunt modo quamplures, qui fortia prædicant, et vix minima servant : perfecti in verbis, pravissimi factis. Sed et sacerdotes nonnulli, qui in absolvendo indiscreta pœnitentia gravant confessos, his verbis notantur.

Insuper arguit Scribas de simulata de-
votione. *Væ vobis, qui ædificatis monu-* 47
menta Prophetarum. Non reprehenduntur
de hoc quod Prophetis propter justitiam
interfectis veneranda ac pulchra constru-
xerant monumenta, sed quia hoc vana
intentione egerunt, et quia in malo sta-
tu fuerunt, impiorum patrum suorum se-
quendo facinora factis, quæ detestabantur
verbis mendacibus. *Patres autem vestri*
occiderunt illos, puta Prophetas, scilicet
Jeremiam, Isaiam, etc. *Profecto,* id est cer- 48
te, *testificamini,* id est, contra vos ipsos
testes estis, non verbis, sed factis, *quod*
consentitis operibus patrum vestrorum, id
est, quod conformes estis, per malitiosos
effectus, patribus vestris carnalibus; *quandoquidem ipsi* patres vestri carne, et impietatis exemplari præcessione, *eos,* puta Prophetas, *occiderunt; vos autem ædificatis eorum sepulcra,* videlicet Prophetarum, curiose ac pretiose, ad captandum vulgi favorem, ut videamini justi ac detestantes crimina patrum vestrorum, quibus persecuti sunt sanctos Prophetas : et tamen pari, imo multo majori impietate persequimini me meosque discipulos, qua patres vestri persecuti sunt vates. Quo constat, quod (modo exposito) vestris patribus consentitis, me persequendo, eo quod veritatem vobis denuntiem, et juste vos increpem, quemadmodum illi Prophetas sunt persecuti, quoniam justas illorum increpationes pati spreverunt. Sic et modo quidam sunt præteritorum Sanctorum cultores, et præsentium contemptores. Quemadmodum autem Chrysostomus scribit, quidam ædificant martyrum mo-

nasteria, monumenta, basilicas, et tamen A violentiam faciunt. Sed non gaudent martyres aut ceteri Sancti, quando de pecuniis honorantur pro quibus pauperes plorant. Qualis est ista justitia, munerare mortuos, et exspoliare viventes? Propter
Eccli. xxxiv, 24. hoc in Ecclesiastico asseritur : Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris.

49 *Propterea et sapientia Dei dixit,* hoc
I Cor. i, 24. est, ego Christus, qui sum virtus et sapientia Dei Patris, ab æterno dicendum decrevi, et nunc dico, quod et per Prophetas B prædixi, videlicet : *Mittam ad illos,* id est ad vos Scribas ac Pharisæos ceterosque Judæos, *Prophetas et Apostolos.* Apostoli namque fuerunt prophetæ, et ante Apostolorum missionem misit Christus Joan-
Luc. vii, 26. nem Baptistam, prophetam, et plus quam prophetam; sed et Prophetæ antiquiores missi sunt, non solum his qui suis fuerunt temporibus, sed et posteris eorum, hoc est ad informationem præsentium atque sequentium. *Et ex illis occident et persequentur,* hoc est, quosdam eorum neca- C bunt et infestabunt. Nam Jacobum Minorem occiderunt; Jacobum quoque Majorem
Act. xii, 2. ab Herode occidi procuraverunt, sive gavisi sunt. Omnes quoque Apostolos multipliciter persecuti leguntur in Actibus Apostolorum.

50 *Ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi, a generatione ista.* Quod ait, A generatione ista, referri potest ad verbum, Inquiratur; item ad complexum hoc, Qui effusus est. Et quod dicit, Ut, etc., no- D tat concomitantiam, non causalitatem directam : quia non ad hoc impii occiderunt Prophetas, ut sanguis Prophetarum requireretur ab eis, sed ad occisionem illam consecuta est requisitio ista, quemadmo-
Ps. l, 6. dum ait Psalmista : Tibi soli peccavi, ut justificeris, etc. Itaque sensus est : Ut sanguis omnium Prophetarum qui occisi sunt ab initio mundi, requiratur a generatione ista, hoc est, culpa effusionis sanguinis illorum generationi malorum imputetur. Sicut enim omnes electi et boni sunt unum corpus et una civitas Christi, et una generatio nominantur, de qua fatetur in Psalmo, Hæc est generatio quærentium Do- Ps. xxiii, 6.
minum; sic omnes mali ac reprobi sunt unum corpus et civitas una diaboli, unde et una generatio nominantur, sicque communi damnatione dispereunt, et similes sunt in pœnis. Pœna quoque unius redundare potest in alium; non tamen singula mala ab impiis impetrata, a singulis impiis requiruntur; nec quilibet reprobus pro peccatis cujuslibet reprobi punietur, secundum Chrysostomum, sed unusquis- Galat. vi, 5.
que onus suum portabit, ut dicit Apostolus. Nihilo minus omnis sanguis Prophetarum prætactus, a generatione mala exquiretur, hoc est ab ea vel ab aliqua ejus parte.

A sanguine Abel : qui inter Prophetas 51
annumeratur, non quia verbo prophetavit, sed quoniam facto, utpote morte sua, passionem Christi, seu persecutionem cujuslibet justi præfiguravit : qui secundum Bedam, primus martyrium passus est, occisus a Cain fratre suo propter justitiam. Gen. iv, 8.
Usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit, hoc est, occisus est, *inter altare, et ædem,* id est templum : in quo secundum Glossam, erant duo altaria : unum incensi, quod fuit interius; aliud holocaustorum, quod fuit exterius, puta in atrio ante faciem templi, inter quod altare et templum dicitur Zacharias iste occisus.

Quis autem fuerit Zacharias inquirit Hieronymus, improbatque opinionem dicentium quod fuit Zacharias, unus inter duodecim Prophetas minores. Similiter opinionem refutat dicentium quod fuit pater Joannis Baptistæ, quem aliqui affirmabant a Judæis occisum quia Christum jam natum asseruit. Quod Hieronymus apocryphum protestatur, affirmans quod Zacharias iste fuit sacerdos et pontifex, filius Joiadæ sacerdotis atque pontificis, jussu II Par. xxiv, 20-22.
Joas regis lapidatus in templo, ut in libro Paralipomenon legitur. Joiada autem pater ipsius, fuit, ut aliqui dicunt, bi-

nomius, ita quod alio nomine dictus est Barachias. Præterea refert Gregorius Nyssenus, quemadmodum quidam dixerunt Zachariam istum fuisse patrem Joannis Baptistæ, ideoque a Judæis in loco præfato occisum, quoniam Mariam Christi Genitricem dixit virginem, nolens eam in templo a loco virginum sequestrare. Græcus vero expositor recitat quosdam tradere aliam causam occisionis Zachariæ istius, videlicet, quia Elisabeth instante parvulorum innocentium occisione ab Herode, cum Joanne infantulo fugit in eremum. Hinc Herodis satellites Elisabeth ac Joannem non reperientes, converterunt iram in Zachariam, et eum occiderunt in templo tunc ministrantem.

Ita dico vobis requiretur ab hac generatione sanguis omnis ille justorum : sicut expositum est. Hoc repetit Christus in confirmationem suæ sententiæ.

Postremo, Christus arguit Scribas de abusu suæ scientiæ, vel de falsa Scriptura-
52 rum expositione. *Væ vobis legisperitis, quia tulistis,* id est, portastis ac habuistis, *clavem scientiæ,* id est doctoratum seu auctoritatem exponendi, vel expositionem Scripturæ veteris Testamenti; *ipsi non introistis,* id est, verum spiritualemque intellectum legis ac Prophetarum non cognovistis, nec a me discere voluistis, sed
I Cor. III, 6. ad litteram, quæ occidit, estis secuti :
Ibid. 14, 15. quemadmodum ait Apostolus, quod velamen super cor eorum est positum in lectione legis ac Prophetarum; *et eos qui introibant,* hoc est, Scripturas vere intelligere optaverunt, *prohibuistis* a vera intelligentia Scripturarum, eas prave interpretando. Alii ita exponunt : Væ vobis legisperitis, quia tulistis, id est, abstulistis vobismetipsis ac aliis multis, clavem scientiæ, hoc est fidem de Christo, per quam ad intellectum Scripturæ intratur, Isaia
Is. VII, 9, juxta LXX. dicente : Nisi credideritis, non intelligetis. Isti autem in Christum præsentem credere contempserunt, aliosque ab eo avertere ausi sunt. Horum Scribarum impietatem sequuntur quidam pravissimi, qui Scripturarum habentes notitiam, secundum eas non vivunt, nec regnum ingrediuntur cœleste; quin potius simplices ac devotos ab ingressu regni cœlestis, hoc est a conversatione laudabili, impedire nituntur.

Denique, ut Augustinus libro de Consensu Evangelistarum conscribit, ea quæ Lucas hic recitavit dicta a Christo adhuc iter agente Jerusalem versus, Matthæus dicta refert postquam Christus in Jerusalem venit. Unde mihi, ait Augustinus, videntur similes esse sermones, quorum unum Matthæus, alterum Lucas descripsit.

Porro, quam vere Christus Pharisæos ac Scribas reprehenderit, ipsi per effectum
mox ostenderunt, sicut subjungitur. *Quum* 53
hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi et legisperiti graviter insistere, id est se Christo opponere, *et os ejus opprimere,* hoc est verba ejus reprobare ac calumni-
ari, *de multis insidiantes ei,* hoc est, ex 54
variis verbis factisque Christi quærentes aliquid elicere quod ei objicerent, *et quærentes aliquid capere ex ore ejus, ut accusarent eum* principibus sacerdotum, seu Pilato, sive Herodi, aut communitati, tanquam derogantem Deo aut imperatori. Itaque patet, quod qui sibi videntur aliis excellentiores, sive in vita, ut Pharisæi, sive in scientia, ut Scribæ, frequenter difficilius corriguntur, et magis indignantur atque remurmurant arguenti. Ob hoc vere stulti censendi sunt, et verificatur in eis illud Ecclesiastici : Sicut sagitta infixa fe- Eccli. XIX, 12.
mori canis, sic verbum in corde stulti : verbum videlicet correptionis, quod pungit eos tanquam sagitta; et sicut canis sagittatus mordet sagittam, clamans ac latrans, sic isti verbum correptionis mente revolvunt ac murrant, non pensantes quod in Proverbiis scriptum est : Qui abjicit di- Prov. XV, 32.
sciplinam, despicit animam suam; qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis. Sed et Jacobo apostolo in sua Canonica protestante, si zelum amarum Jacob. III, 14.
habemus, et contentiones sunt inter nos, sapientia vera caremus. Non est, inquit, Ibid. 15, 17.

sapientia ista a Deo, sed terrena, animalis, A
et diabolica. Quæ autem desursum est sapientia, primo quidem pudica est, deinde
pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis.

ARTICULUS XXXII

ELUCIDATIO CAPITULI DUODECIMI : MULTIS AUTEM TURBIS CIRCUMSTANTIBUS, ITA UT SE INVICEM CONCULCARENT.

CIRCA præcedentis finem capituli di- B
ctum est, quemadmodum Scribæ ac
Pharisæi Christo multipliciter insidiari cœ-
perunt, ut plebem ab ipso averterent; sed
oppositum contigit eis hac vice, quia tam
evidens fuit veritas sapientiæ prædicatio-
numque Christi contra iniquos, tamque
præclara ejus in miraculorum operatione
potestas, ut vulgus certatim ad ipsum con-
flueret, sicut gloriosus Evangelista jam re-
1 citat. *Multis autem turbis circumstanti-
bus* Christum, ita quod ipse fuit in medio
earum, nullum repellens, dansque præ- C
latis exemplum ut stent in medio gregis
sui, non ad unam personam potius quam
ad aliam declinando ex inordinato affe-
Jacob. II, 1-9. ctu, sed sine personarum acceptione ad
omnes caritative se habeant; *ita ut se in-
vicem conculcarent* : in quo patet quod
cum maxima aviditate undique concurre-
runt ad Jesum, et quilibet illi propinquior
fieri affectavit, quemadmodum superius
Luc. VI, 19. dictum est : Omnis turba quærebat eum
tangere, quia virtus exibat de illo et sa-
nabat omnes. *Cœpit dicere ad discipulos* D
suos, tanquam ad peculiarius caros et ma-
gis capaces, quorum instructio ad ipsum
specialiter pertinebat. Nihilo minus quod
dixit discipulis suis, ad aliorum quoque
retulit instructionem, secundum quod ali-
Marc. XIII, 37. bi contestatur : Quod vobis dico, omnibus
dico.

Attendite, hoc est, solerter cavete et
fugite, *a fermento Pharisæorum, quod
est hypocrisis,* id est, ipsam hypocrisim
in Pharisæis regnantem præcipue evitate.
Quamvis enim quædam sint vitia hypocri-
si graviora, ipsa tamen hypocrisis mentem
vehementer excæcat. Nunc quoque hypo-
crisim specialiter docet vitandam, quia in
præcedenti capitulo dictum est quemadmo- Luc. XI, 53, 54.
dum Pharisæi Christo cœperunt insidiari
sub specie sanctitatis. Denique hypocrisim
Christus appellat Pharisæorum fermen-
tum, quoniam sicut fermentum massam
de qua fit panis, alterat et corrumpit, si
immoderate addatur, juxta verbum Pauli
dicentis, Modicum fermentum totam mas- I Cor. V, 6.
sam corrumpit; ita hypocrisis alterat et
corrumpit cordium intentiones, affectio-
nes, et opera. Nihil enim sic alterat mores
sicut hypocrisis, secundum Theophilum.
Insuper, Christus in Evangelio a duplici
Pharisæorum fermento docet esse caven-
dum, videlicet a fermento perversæ do-
ctrinæ, prout in Matthæo habetur, item a Matth. XVI, 12.
fermento hypocrisis, sicut hoc loco. Inter-
dum vero fermentum in bono accipitur,
ita quod fides seu caritas per ipsum signa-
tur : quoniam sicut fermentum moderate
sumptum, dat pani bonum saporem, sic
fides seu caritas omne opus meritorium
dirigit seu informat, quemadmodum apud
Matthæum Christus loquitur : Simile est re- Ibid. XIII, 33.
gnum cœlorum fermento, quod acceptum
mulier abscondit in farinæ satis tribus,
donec fermentatum est totum.

Consequenter Christus efficacissimam
rationem adjungit, cur hypocrisis sit vi-
tanda. *Nihil autem opertum est, quod non* 2

reveletur, hoc est, nullum opus vitiosum A tanta simulatione potest colorari seu tegi, quin ejus pravitas suo tempore aperiatur, quia in die judicii a Christo cunctis pandetur; *neque absconditum, quod non sciatur,* id est, nulla interior actio seu passio animæ, ita in præsenti vita poterit hominibus occultari, quin a Christo judice in hora judicii sit manifestanda: quoniam cogitationes affectionesque cordis tunc aperientur, præsertim si per pœnitentiam non sint deletæ; etiam quæcumque actiones iniquæ. In die quippe judicii, ut ait Apo- B
I Cor. iv, 5. stolus, illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium. Secundo exponitur sic: Nihil opertum, hoc est obscure et mystice dictum, quod non reveletur, hoc est, me illustrante cla-
Dan. ii, 22. rescat: juxta illud Danielis, Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta. Porro secundum Origenem, ideo Christus hoc dixit, quoniam quantumcumque conetur quis occultare bona aliorum infamiis, bonum naturaliter latere non potest. Quasi Christus dicat discipulis C et cunctis vere fidelibus: Quamvis jam aliqui vocent vos seductores et impios, tempus tamen omnia deteget, arguetque eorum calumniam, et vestram declarabit justitiam.

3 *Quoniam quæ in tenebris dixistis,* hoc est obscure vel in adversis, *in lumine dicentur,* id est, clare omnibus patefient; *et quod in aure locuti estis,* hoc est voce submissa, *et in cubiculo,* puta in loco quantumcumque secreto, *prædicabitur in tectis,* id est tam evidenter ac si super tecta D prædicaretur. Et loquitur Christus secundum morem Palæstinæ ubi hæc dixit, ubi et plana sunt tecta, ita ut homines super ea stent ad loquendum. Denique verba hæc multipliciter verificantur. Constat enim, quod in die judicii virtutes bonorum et vitia impiorum detegentur. Rursus, quæ Apostoli in adversitatibus, et carceribus, seu locis angustis egerunt ac prædicaverunt in primitiva Ecclesia, interim fide invalescente, ubique prædicata sunt publice, et in ecclesiis solenniter nunc leguntur.

Sed quia Salvator ob suam justitiam
varias pertulit persecutiones, hortatur di-
scipulos omnesque Christianos, ne corpo-
ralem mortem inordinate formident, ejus
metu deserendo justitiam. *Dico autem vo-* 4
bis amicis meis. Ex quo claret, quod ver-
ba sequentia perfectis ac virtuosis præ-
sertim dicuntur, qui cum Apostolo dicere
queunt: Quis nos separabit a caritate Dei? Rom. viii, 35.
Verumtamen aliquo modo ad omnem pertinent Christianum adultum, ita quod sunt de necessitate salutis. *Ne terreamini ab his qui occidunt corpus,* hoc est, non timeatis inordinate, utpote mundano aut carnali timore, tyrannos et persecutores, qui vos corporaliter occidere possunt, *et post hæc,* id est post corporis occisionem, *non habent amplius quid faciant,* id est, magis nocere sive affligere nequeunt, quoniam animam a corpore separatam, quum sit insensibilis, nequeunt molestare, corpus quoque exanime nil valet sentire. Quo patet, quanta fuerit perfidorum insania, qui mortuis martyrum corporibus inhonorationes irrogare conati sunt.

Præterea contuendum, quod timor est multiplex, scilicet: naturalis, quo quis naturaliter metuit mala pœnæ, videlicet tormenta et mortem. Et de illo Christus non loquitur: imo ipsemet tempore passionis illum timorem sponte ac dispensative assumpsit, secundum illud Marci, Cœpit Jesus pavere et tædere. (Marc. xiv, 33.) Hic etenim timor, secundum quod naturalis, non est illicitus neque culpabilis; sed indiget moderamine rationis, ne fiat immoderatus atque illicitus, sicut ceteræ passiones sensitivi appetitus. Alius vero est timor carnalis, quo quis immoderate timet propriæ pelli, ita quod potius eligit in culpam corruere, quam pœnas aut mortem corporis pati: quem Psalmista sibi petit auferri, dicendo, A timore inimici eripe animam (Ps. lxiii, 2.) meam: eripe, inquam, non ut non occidar, sed ne occidentem carnaliter verear. Alius autem est timor mundanus, quo quis

immoderanter timet damna rerum, diffamiam, atque similia. Et de istis vitiosis timoribus loquitur Christus.

Quemadmodum vero omnis Christianus tenetur Deum super omnia toto corde diligere, ita tenetur Deo tam fortiter amoroseque adhærere, ut malit occidi, et quælibet damna pati, quam fidem negare, præcepta non observare, mortaliterve peccare : et quantum ad hoc, præsens Christi doctrina vim habet præcepti. Hinc ait Chrysostomus : Omnia mala operatur timor mortis, scilicet inordinatus, et omnia bona operatur contemptus mortis. Si gratis post modicum morituri sumus, quare non et ante modicum in causa Dei cum gloria morimur, ut fiat voluntarium quod futurum est necessarium? Si mutuo acceperis bovem, equum aut asinum, operaris instanter, et dicis, Forte cras tolletur a me : quare non idem agis in corpore? Itaque, si propter timorem eorum qui corpus occidunt, impium est veritatem tacere : quomodo non major impietas est propter miserum ventrem et spem vani honoris, tacere veritatem, melioremque facere gloriam panis et honoris, quam gloriam Dei ac veritatis? Itaque mala culpæ incidere, id est peccare, jugiter formidemus, juxta illud Proverbiorum : Beatus homo qui semper est pavidus. (*Prov.* XXVIII, 14.) Sed mala pœnalia hujus vitæ immoderanter non timeamus, imo adversa cum gaudio toleremus. Propter quod in Isaia habetur : Nolite timere opprobrium hominum et blasphemias eorum. (*Is.* LI, 7.)

Consequenter Salvator docet salubrem
5 ac ordinatum timorem. *Ostendam autem vobis,* hoc est docebo, *quem timeatis. Timete eum qui postquam occiderit* corpus, *habet potestatem mittere in gehennam,* hoc est corpus et animam æternaliter condemnare : qui tanto plus metuendus est, quanto intolerabilius est æternalia pati incendia acerbissimaque tormenta, quam brevem ac momentaneam ferre corporis mortem. Propter quod per Isaiam præcipitur : Dominum exercituum ipsum sanctificate : ipse pavor vester et terror vester. (*Ibid.* VIII, 13.) Et sanctus Job protestatur : Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum. (*Job* XXXI, 23.) *Ita dico vobis, hunc timete.* Quasi dicat : Hic Deus omnipotens incomparabiliter magis timendus est quam alia omnia; imo ipse solus perhibetur timendus, quoniam alia non sunt timenda, nisi propter ipsum, in ipso, et secundum ipsum. Propter quod Ecclesiasticus asserit : Qui timet Deum, nihil trepidabit. (*Eccli.* XXXIV, 16.) Sed multi sunt viles ac vitiosi, qui homines magis quam Deum verentur, quum tamen in Proverbiis dicat Scriptura : Qui timet hominem, cito corruet. (*Prov.* XXIX, 25.)

Præterea triplex est timor Dei. Primus vocatur servilis, quo quis metuit Deum, non amore justitiæ, sed intuitu pœnæ : qui timor est imperfectorum, imo et impiorum, quoniam caritate et gratia carent, quibus inhæret ; disponit tamen ad bonum, et præparat ad virtutes, in quantum retrahit a peccatis. Secundus est timor initialis, quo quis timet Deum, partim amore boni ac justi, partim timore supplicii : qui timor spectat ad proficientes. Tertius vero est timor filialis, castus et sanctus, quo Deus timetur solum amore bonitatis, zeloque æquitatis : estque timor iste fuga mali culpæ, seu detestatio offensæ inhonorationisque Dei, pertinens ad perfectos ac Dei amicos, qui timent Deum ne eum offendant, ne separentur ab ipso, ne ipsum in aliquo inhonorent. De quo timore nunc potissimum loquitur Christus, quanquam et de timore initiali verba ejus possint intelligi. Quemadmodum autem perfecta caritas foras mittit sive expellit timorem servilem, ita producit conjunctumque habet timorem filialem, quo Deum semper timere debemus, tanquam fidelissimum ac benignissimum patrem. (I *Joann.* IV, 18.) De cujus timoris eminentia multipliciter loquitur sacra Scriptura : ut quum in Ecclesiastico scriptum est, Nihil dulcius quam timere Deum; et, Timor Domini super omnia se posuit ; (*Eccli.* XXIII, 37. *Ibid.* XXV, 14.) atque in Psalmo, Timete Dominum, omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum. (*Ps.* XXXIII, 10.) In Ecclesiaste quo-

Eccle. XII, 13. que : Deum time et mandata ejus observa :
hoc est enim omnis homo.
Insuper Filius Dei docet inordinatum
timorem abjicere, atque pro Deo mortem
libenter sufferre, ex consideratione divinæ
providentiæ, quæ nullum malum relinquit
inultum, nec aliquod bonum irremunera-
6 tum. *Nonne quinque passeres veneunt,* id
est venduntur, *dipondio,* id est pretio le-
vissimi ponderis, quod ex duobus assibus
constat, videlicet pretio parvo ac vili, *et
unus ex illis non est in oblivione coram
Deo?* hoc est, quilibet passer Deo est in-
variabiliter cognitus, et ejus providentiæ
subjacet. Nec obest quod Paulus ait Apo-
I Cor. IX, 9. stolus, Numquid cura est Deo de bobus?
Loquitur enim de cura seu providentia
speciali, puta doctrinæ ac disciplinæ, qua
creaturas rationales gubernat; hic vero est
sermo de providentia generali, qua Deus
cuncta disponit et regit, juxta illud Sapi-
Sap. XII, 13. entiæ : Non est alius Deus quam tu, cui
7 cura est de omnibus. *Sed et capilli capitis
vestri* [*omnes*] *numerati sunt,* id est Deo
perfecte distincteque cogniti. *Nolite ergo
timere* corporum occisores; *multis passe-
ribus pluris estis vos,* id est amplioris di-
gnitatis ac pretii. Ideo si passeres et capilli
sub divina sic cadunt providentia, multo
magis homo : unde se Deo debet commit-
tere, nec timore adversitatum a Creatore
ejusque lege recedere, certus de providen-
tia Dei omnia moderantis. Itaque si passer,
cujus pretium est nummus vilissimus, di-
vinæ providentiæ moderamine incipit, de-
fluit et finitur, quum sit Dei creatura :
quanto magis homo, cujus pretium san-
Gen. I, 27. guis est Christi, et qui ad imaginem Dei
Job V, 6. creatus est? Hinc scriptum est : Nihil in
terra sine causa fit.
Secundum Origenem, quinque passeres,
sensus spirituales justorum designant : qui
sensus excelsa et super hominem senti-
unt, Deum intuentes, vocem audientes di-
vinam, panem vitæ gustantes, olfacientes
odorem unguentorum Christi, palpantes
vivum Verbum; qui dipondio venientes,
id est, vilipensi ab eis qui ea quæ sunt

A spiritus stultitiam judicant, non dantur in
oblivione coram Deo. Præterea, per capil-
los, secundum Gregorium, mystice desi-
gnantur minutissimæ cogitationes, quia sic
Deus vias nostras considerat et gressus di- *Job* XXXI, 4.
numerat, ut nec minutissimæ cogitationes
ac tenuissima verba quæ apud nos usu
viluerunt, ejus judicio remaneant indis-
cussa. Non ergo sunt negligendæ cogita-
tiones, affectiones et locutiones quantum-
libet parvæ, de quibus reddenda est ratio.
Hinc sapiens in omnibus metuit. Et sanctus *Eccli.* XVIII, 27.
B Job loquitur Deo : Signasti quasi in sac- *Job* XIV, 17.
culo delicta mea. Postremo, circa hunc
locum Athanasius dicit : Quæro ab Aria-
nis, si quasi dedignaretur Deus alia facere,
solum Filium fecit, cetera vero Filio subro-
gavit : quomodo provisione utitur usque
ad tam modica, scilicet capillum et pas-
serem? Quorum enim provisione fungitur,
horum creator est suo Verbo.
Deinceps ostendit Salvator nullo timore
a se esse recedendum, ex intuitu retribu-
tionis bonorum atque malorum. *Dico au-* 8
C *tem vobis : Omnis quicumque confessus
fuerit me coram hominibus,* id est, tem-
pore persecutionis non omiserit me coram
quibuscumque tyrannis ac perfidis confi-
teri, ex timore, pudore, aut simili causa,
sed fidem suam verbis constanter fideli-
terque expresserit, contestando me esse
unicum Dei Filium, Deum verum ac ho-
minem, et cetera quæ ad christianam per-
tinent fidem ; *et Filius hominis confite-
bitur illum coram angelis Dei,* id est, ego
Filius Virginis in conspectu angelorum
D sanctorum protestabor illum pertinere ad
me fide et actu, atque condigne a me Chri-
sto christianum fuisse vocatum : propter
quod æternam beatitudinem ei condona-
bo, juxta illud Apocalypsis, Esto fidelis *Apoc.* II, 10.
usque ad mortem, et dabo tibi coronam
vitæ. Hinc ad Romanos ait Apostolus : Cor- *Rom.* X, 10.
de creditur ad justitiam, ore autem con-
fessio fit ad salutem. Hæc nempe confessio
est fidei actus, utpote protestatio creden-
dorum. — Quomodo autem confessio ista
sit necessaria ad salutem, Thomas in se-

cunda secundæ, quæstione 3, docet, dicendo : Confessio fidei quum sit quid affirmativum, non nisi sub affirmativo cadit præcepto. Porro præcepta affirmativa obligant semper, sed non ad semper : imo obligant solum pro loco et tempore, et secundum alias circumstantias ad actum virtutis requisitas. Itaque fidem seu Christum confiteri coram incredulis, tunc solum est necessarium ad salutem, quando per hujus actus omissionem honor Dei subtraheretur, aut proximorum utilitas. Si autem fides videretur periclitari, tunc quilibet tenetur fidem publice confiteri. Quod si ex fidei confessione major oriretur seditio, aut infidelium irrisio, et nulla proximorum utilitas, tunc non esset laudabile fidem confiteri, ne canibus sanctum detur. (*Matth.* VII, 6.)

Postremo, præter prætactam laudabilem confessionem, quæ est fidei actus, est adhuc duplex confessio virtuosa : quarum una est actus latriæ, puta laudatio Dei, de qua fertur in Psalmo, Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua; (*Ps.* CXLIV, 10.) alia est actus pœnitentiæ, estque accusatio propriæ culpæ, de qua Jacobus ait apostolus : Confitemini alterutrum peccata vestra. (*Jacob.* V, 16.)

Debemus ergo Christum confiteri mente et ore, imo et opere, coram cunctis. Aliqui vero fide informi et ore inani coram fidelibus Christum Dominum confitentur, sed opere negant, juxta illud : Dicunt se nosse Deum, factis autem negant. (*Tit.* I, 16.) Factis quippe (secundum Glossam) negat Christum, qui ejus jussionibus non obedit.

9 *Qui autem negaverit me coram hominibus,* id est, fidem christianam, seu me, coram persecutoribus timore quodam verbis negaverit; aut factis, peccando mortaliter, negans me fuerit; *denegabitur coram angelis Dei,* id est, ego omnium judex protestabor, tam in particulari ejus judicio, quam in generali omnium judicio, non pertinere eum ad me per prædestinationem et meritum. Quod intelligendum est de Christi negatione finali, de qua homo ante mortem non pœnitet, non de negatione quæ per contritionem deletur : sic enim Petrus negavit.

10 *Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi; ei autem qui in Spiritum Sanctum blasphemaverit, non remittetur.* Locus iste, secundum Augustinum, ita difficilis est, ut vix in tota Scriptura canonica aliquid difficilius inveniatur. Denique, ut ejus difficultas eluceat, advertendum quid alii Evangelistæ conscribant. Itaque in Matthæo scriptum est : Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, Spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. (*Matth.* XII, 31, 32.) Porro in Marco scriptum est : Omnia dimittentur filiis hominum peccata et blasphemiæ, quibus blasphemaverunt; qui autem blasphemaverit in Spiritum Sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. (*Marc.* III, 28, 29.) Itaque ex verbis his non explanatur, sed potius difficultatur verbum Lucæ jam exponendum. Non enim sic intelligenda sunt verba Evangelistarum expressa, quasi peccata quædam mortalia de quibus in hac vita homo contritus non est, post vitam hanc dimittantur, ita quod pœna inferni aliquando finiatur; nec rursus ita sunt intelligenda, quasi aliquod peccatum quantumlibet grave sit, absolute loquendo, viatoribus irremissibile, quia tota hæc vita via est ad vitam futuram, et in quacumque hora ingemuerit peccator condigne ex corde, Deus indulget.

Igitur iste est sensus : *Omnis qui dicit verbum in Filium hominis,* id est, opera Christi humana blasphemaverit ex consideratione naturalis imperfectionis suæ humanitatis, sicut fecerunt Judæi dicentes de Christo : Homo vorax, potator vini, amicus peccatorum; (*Matth.* XI, 19.) *remittetur illi,* id est, ex se causam habet remissibilitatis, quia quodammodo excusabilitatis aliquid habet, propter naturalem defectuositatem naturæ creatæ. Vel sic : Omnis qui dicit ver-

bum in Filium hominis, id est, qui ex ignorantia peccaverit, quæ opponitur sapientiæ, quæ appropriatur Filio Dei; remittetur illi, id est, peccatum ejus præfatum remissibilitatem habet, et pœnitenti satis facile remittetur, ignorantia namque partim excusat, si affectata non sit. Propter quod Paulus ad Timotheum inquit :
I *Tim.* I, 13. Ideo misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Et paulo post in hoc capi-
vers. 48. tulo ait Salvator : Servus qui non cognovit voluntatem domini sui et fecit digna plagis, vapulabit paucis. *Ei autem qui in Spiritum Sanctum blasphemaverit,* id est, ex certa malitia aut ex contemptu eorum quæ peccata impediunt, in peccatum processerit [*non remittetur*]. Taliter enim peccans, dicitur in Spiritum Sanctum peccare, quia malitia contrariatur bonitati, quæ Spiritui Sancto appropriatur. Proprie tamen, secundum Thomam, dicitur peccatum esse in Spiritum Sanctum, quia est ex contemptu eorum quæ peccata impediunt, ut sunt timor divinæ justitiæ, et spes divinæ misericordiæ.

Denique secundum Augustinum, sex sunt peccata in Spiritum Sanctum, quæ etiam proprie appellantur species peccati in Spiritum Sanctum, videlicet : præsumptio, desperatio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, et invidentia fraternæ gratiæ : quorum distinctio sumitur penes ea, vel penes contemptum eorum per quæ homo a peccati electione retrahitur. Quorum quædam sunt ex parte divini judicii, quædam ex parte donorum Dei, quædam ex parte peccati. Avertitur namque homo a peccato, considerando judicium Dei, in quo comprehenduntur misericordia atque justitia : et ex consideratione misericordiæ oritur spes; ex consideratione autem justitiæ, timor. Quum ergo peccator tollit a se spem, de misericordia Dei diffidendo, dicitur desperatio; quum vero timorem abjicit, dicitur præsumptio, dum aut præsumit gloriam sine meritis, aut veniam sine pœnitentia adipisci. Dona vero Dei quibus a peccato retrahimur sunt duo,

A videlicet : agnitio veritatis : contra quam est impugnatio veritatis agnitæ, dum homo agnitam fidei veritatem impugnat, ut licentius peccet. Aliud est gratiæ interioris auxilium : contra quod est invidentia gratiæ fraternæ, dum homo, non solum personæ proximi sui, sed gratiæ Dei in eo est invidens. Ex parte quoque peccati sunt duo per quæ homo a peccato retrahi debet. Primum est inordinatio seu turpitudo peccati : et contra hoc est impœnitentia, non secundum quod dicit permanentiam
B in peccato usque in finem, quia sic est communis circumstantia culpæ; sed prout dicit propositum non pœnitendi. Aliud est parvitas ac brevitas boni quod in peccato optatur : et hoc removetur per obstinationem, qua quis in se firmat propositum inhærendi peccatis. Hæc est distinctio peccatorum in Spiritum Sanctum, secundum Thomam in secunda secundæ, quæstione 14, ubi de ista materia pulchre scribit : quorum multa, brevitati studens, omitto.

C Dicit demum Richardus de S. Victore : Quædam peccata hominum specialiter pertinent ad corruptelam propriam, ut ebrietas et stupra; quædam vero ad injuriam proximi, ut homicidia, furta; quædam autem ad contumeliam Dei, sicut blasphemia : sed quidam hanc incidunt ex coactione et infirmitate, et hi peccant in Patrem; alii ex deceptione, qui peccant in Filium; alii ex sola malignitate, et hi peccant in Spiritum Sanctum. Est autem hoc genus sceleratissimum, in quo malitia crevit
D usque ad summum, quando quis in vituperiis Dei delectatur et gloriatur. Hinc secundum Glossam, Spiritus Sancti blasphemia est, quum quis opera Dei magnifica intelligit; et quum virtutem negare non possit, stimulatus invidia, calumniatur, adscribens ea diabolo quæ Spiritus Sancti potestate geruntur.

Postremo, si inquiratur quomodo peccatum in Spiritum Sanctum irremissibile asseratur, quum de nullo viatore, si voluerit pœnitere, sit desperandum : di-

cendum, quod quantum ad illam hujus A peccati speciem quæ finalis impœnitentia nominatur, irremissibile est omnino, quia nec in præsenti sæculo nec in futuro dimittitur; sed quantum ad alias ejus species irremissibile dicitur, non quia remitti non possit, sed quia difficulter remittitur : non ex parte Dei, cujus misericordia est immensa et infinita potentia, sed ex parte hominum, qui de hujusmodi peccato raro difficulterque pœnitent. Postremo, ut aliqui dicunt, irremissibile tripliciter dicitur, scilicet negative, privative, contrarie. B Negative, quod nullo modo est remissibile, ut peccatum dæmonum et omnium damnatorum. Privative, quod non habet aptitudinem ut remittatur : sic omne peccatum mortale est irremissibile. Contrarie, quod habet dispositionem contrariam remissibilitati : sicque peccata in Spiritum Sanctum irremissibilia perhibentur, quia excludunt et spernunt ea per quæ remissio fit culparum, videlicet misericordiam, gratiamque divinam. — Hoc quoque sciendum, quod quolibet pecca- C to tota superbenedicta Trinitas æqualiter offenditur; sed quædam peccata dicuntur contra Patrem, quædam contra Filium, quædam contra Spiritum Sanctum, per appropriationem propter causam præhabitam.

Sed quia tam horribiliter comminatus est Christus negantibus eum, consequenter præstat fiduciam, auxiliumque promit-
11 tit fidelibus suis. *Quum autem inducent vos,* scilicet tyranni ac perfidi, *in synagogas,* id est ad publicos suos conventus, ut D multitudine sua vobis timorem incutiant, *et ad magistratus,* id est principes Synagogæ, quemadmodum Christum et Apostolos induxerunt Judæi, *et potestates,* id est ad præsides sæculares; *nolite solliciti esse,* id est formidolosi aut anxii, *qualiter aut quid respondeatis :* ita nec de modo respondendi, nec de inventione responsi sitis perplexi; *aut quid dicatis* pro fidei defensione et adversariorum confutatione.
12 *Spiritus enim Sanctus docebit vos in ipsa hora,* quum adducti fueritis coram fidei inimicis, *quæ oportet dicere,* id est, prompta, sapientialia, atque constantia vobis inspirabit responsa : quia hoc bellum non est vestrum, sed Dei; estque supernaturale, in quo infirmitas humana potissimum indiget ope divina. Quam verissima fuerit hæc Christi promissio, et quam innumerabiliter ac copiosissime sit impleta, abundantissime patet in Sanctorum legendis, et in viris ac feminis pro Christo martyrizatis est superplene ac gloriosissime adimpleta : sicut in beatissimis Apostolis, atque in S. Laurentio, Vincentio, aliisque innumeris, qui etiam naturaliter rudes et idiotæ fuerunt. Præclarissime tamen in sanctis puellis ac feminis constat eam esse completam, sicut in sacratissima Catharina, Agatha, Agnete, etc., in quibus fuit evidentissimum opus Divinitatis omnipotentis, quod tam prompte ac sapientialiter responderunt, tamque imperterrite et constantes permanserunt.

Insuper Christus avaritiam docet esse
vitandam. *Ait autem ei,* scilicet Christo, 13
quidam de turba : Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem, id est, justam faciat hereditariorum bonorum
nostrorum divisionem inter se et me. *At* 14
ille dixit ei : Homo, quis me constituit judicem aut divisorem temporalium facultatum *inter** *vos,* id est inter te et fratrem tuum? Christus hunc reprehendit, quia cor ejus intendit seu vidit. Quamvis enim talis divisio licite possit peti, Salvator tamen mentem hujus inspiciens, cognovit quod ex avaritia id petivit, prout ex verbis claret sequentibus. Iterum, redarguit eum, quia istam divisionem non congruo tempore postulavit, interrumpendo Christi prædicationem de rebus spiritualibus ac divinis tractantem, per propositionem hujus causæ terrenæ, et temporalium causam tractatui divinorum miscendo. Rursus, redarguit eum, quia petivit a Christo quod ad ipsum Christum non pertinebat, videlicet temporalium rerum causas discutere, et per hoc divina saltem

* super

ad tempus omittere, quum Christus idcirco in summa venerit paupertate, ut doceret terrena propter cœlestia derelinqui. Hinc ait Ambrosius : Non dignatur judex esse litium aut arbiter facultatum, qui vivorum et mortuorum habet judicium. Venit enim Salvator in spiritualibus, non in temporalibus determinare atque discernere. Quo exemplo realiter docuit et implevit quod postea ad Timotheum Paulus
II Tim. II, 4. conscripsit : Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis. Nec voluit Christus intermittere spiritualia propter temporalia. Quod secuti sunt sancti Apostoli,
Act. VI, 2. dicentes illud Actuum : Non est æquum nos relinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Cujus contrarium faciunt multi jam sacerdotes atque canonici, qui propter occupationes terrenas etiam eis non necessarias, omittunt prædicationes, et Missas, ac orationes diversas. Unde ex his verbis factoque Christi, deberent prælati exemplum accipere, ne judicia sæcularium frequentarent, imo judicia temporalium aliis delegarent, quemadmodum Corin-
I Cor. VI, 4. thiis scribit Apostolus : Sæcularia judicia si habetis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia constituite ad judicandum.

Denique Christus dicendo, Homo, sumit nomen hominis prout sonat in vitium, puta in terrenitatem et carnalitatem, quem-
Ibid. III, 3. admodum et quum ait Apostolus : Quum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem am-
Galat. I, 10. bulatis ? Itemque : Si hominibus placerem, Christi servus non essem.

15 *Dixitque ad illos,* scilicet ad universos qui aderant : quoniam avaritia quam prohibere volebat, commune est vitium clericorum ac laicorum, ac seniorum ac ju-
Is. I, 23. niorum, juxta illud Isaiæ : Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Jeremias
Jer. VI, 13. quoque : A minori usque ad majorem, omnes avaritiæ student. Magis tamen solet hoc vitium regnare in senioribus. *Videte,* per intellectualem considerationem, *et cavete,* per doctrinæ meæ adimpletionem, *ab omni avaritia,* mente et actu illam

A vitando : quia quo quis ad temporalia magis inordinate afficitur, eo a divino amore et Creatore altissimo vehementius elongatur, et corde deorsum premitur, atque in infimis excæcatur. — Avaritia vero est immoderatus amor temporalium divitiarum. Quum itaque corporalia et terrena ad spiritualia ordinentur sicut ad finem, in tantum possunt amari, appeti et exquiri, quantum sunt homini necessaria ad vivendum in Dei obsequio, et ad prosequendum rationis judicium. Propter quod
B dicit Apostolus : Habentes victum et quibus tegamur, his contenti simus. I Tim. VI, 8.
Porro, quam detestanda sit avaritia, pandit Apostolus : Omnium malorum radix est Ibid. 10.
cupiditas. Et rursus, avaritiam idolorum Ephes. V, 5.
nominat servitutem. Propterea in Ecclesiastico scriptum est : Avaro nihil scele- Eccli. X, 9, 10.
stius ; nihil est iniquius quam amare pecuniam : hic enim animam suam habet venalem. Itaque cavendum est ab omni avaritia, scilicet tam mobilium quam immobilium, a parva et magna, quoniam par-
C va disponit ad magnam : estque vitanda avaritia, tam in acquirendo, quam in conservando et in erogando. — *Quia non in abundantia cujusquam vita ejus est ex his quæ possidet.* Ordo verborum est iste : Avaritiam omnem, quia non in abundantia cujusquam, id est non in opulentia alicujus ex his quæ possidet, utpote temporalium rerum, consistit vita ejus. Opulentia enim temporalium rerum non facit hominem diutius vivere : imo frequenter occasio est quod dives citius moritur, eo
D quod suis abutens divitiis, crapulose se habeat, vitamque gratiæ perdat, et exigente divina justitia, propter sua peccata citius ab hac vita tollatur. Hinc Seneca contestatur : Quæris quis sit divitiarum modus ? Primo, habere quod naturæ est ; secundo, quod satis est. Nulli potest secura vita contingere, qui de providenda re nimis cogitat.

Præterea, quia in moralibus documentis plus conferunt particularia quam generalia dicta, magisque movent audientium

corda particularia exempla quam commu-
nia monita ; idcirco Salvator exemplum
ponens, similitudinem introducit : quæ ta-
men potuit esse res gesta, imo frequenter
16 id contingit. *Dixit autem similitudinem*
ad illos, dicens. Talis ingeminatio in lo-
quendo, frequens est in veteri Testamen-
to, ut quum in libris Regum Dominus ait
I *Reg.* II, 30. ad Heli : Loquens locutus sum, etc. *Ho-*
minis cujusdam divitis, in temporalibus
rebus, sed in spiritualibus inopis, *ube-*
res, id est copiosos, *fructus ager attulit,*
id est produxit. Occulto nempe ac justo
Dei judicio, mali et reprobi in hoc sæcu-
Ps. LXXII, 2, 3. lo prosperantur, juxta illud Psalmi : Mei
autem pene moti sunt pedes, quia zelavi
super iniquos, pacem peccatorum videns.
Verumtamen, Deus naturaliter infiniteque
bonus ac pius, temporalia ista largitur
iniquis, ut quantum in se est, per muni-
ficentiam suam trahat eos ad sui imitati-
onem, ad gratiarum actionem, ad liberali-
Luc. VI, 36. tatem, ut sint misericordes egentibus, sicut
Pater cœlestis ipsis misericors est, sint-
que liberales in dando, non tenaces in
reponendo, sicque ad summi benefactoris
inflammentur amorem, et ei gratiarum ac-
tionem rependant perpetuam. Sed, heu !
multi beneficiis Dei prorsus ingrati con-
trarium agunt, et quo plura habent aut
adipiscuntur, eo cupidiores redduntur :
quibus instar hydropicorum sitis ex po-
tu crescit, secundum Gregorium. Quorum
unus fuit hic dives. Nam subditur :
17 *Et cogitabat intra se, dicens : Quid fa-*
ciam? Quo verbo exprimitur anxia ejus in
temporalibus sollicitudo. Divitiarum nam-
que possessio sollicitudinem gignit pœ-
nalem, multiplicemque timorem. Propter
quod asserit Augustinus : Dives avarus for-
midat omnem hominem : nam videt divi-
tem, et putat prædonem; videt pauperem,
et suspicatur furem. *Quod,* id est quia,
scilicet ex hoc quod, *non habeo quo con-*
gregem fructus meos. Secundum suam
excæcationem ex avaritia ortam hoc dixit.
Si enim illuminatæ mentis fuisset, scivis-
set utique ubi fructus suos saluberrime
A colligere potuisset. Ideo Rabanus ait : Men-
titur ; nam horrea parata, sunt pauperum
esurientium ventres. Sed nesciebat iste
dives cogitare nisi de congregatione tem-
porali, non de cœlesti, cujus horrea sunt
pauperes.
Et dixit : Hoc faciam : destruam horrea 18
mea, et faciam majora ; et illuc congre-
gabo omnia quæ nata sunt mihi in anno
præsenti, *et bona mea* ex annis priori-
bus habita atque residua. Hoc est terrenæ
sapientiæ consilium, de qua ait Aposto-
B lus : Prudentia carnis, mors est. Quocontra *Rom.* VIII, 6.
consilium æternæ sapientiæ habetur in
Matthæo : Nolite thesaurizare in terra. De- *Matth.* VI, 19.
nique iste avarus et omnes iniqui, quo-
niam summo et incommutabili bono, vide-
licet supergloriosissimo Creatori, ejusque
spiritualibus donis ac gratiis præferunt at-
que præeligunt ista terrena, carnalia at-
que caduca; idcirco talia vocant et repu-
tant bona sua potius quam spiritualia et
divina : quum tamen bona hominis secun-
dum quod homo est, sint bona spiritualia
C et interna, non carnalia et terrena, dicente
Ambrosio : Non sunt bona hominis, quæ
secum ferre non valet. Gregorius quoque
testatur : Non est hominis terrena posses-
sio, sed cœlestis. Refert Valerius de quo-
dam philosopho, qui quum evasisset in-
cendium, ait : Ego nil perdidi ; bona mea
mecum sunt : animo enim illa porto, non
humeris. Itaque corporalia non sunt ho-
minis bona, nisi secundum quod ei ne-
cessaria ac adminiculatoria sunt ad spiri-
tualia bona : ideo tantum appeti possunt
D et possideri, quantum necessaria atque uti-
lia sunt ad spiritualia obtinenda. Propter
quod ait Apostolus : Habentes victum et I *Tim.* VI, 8.
quibus tegamur, his contenti simus.
Et dicam animæ meæ, id est mihi ipsi. 19
Anima namque est principalior pars ho-
minis : ideo pro toto homine ponitur. Et
aliqui dicunt materiam non esse de es-
sentia materialium ac naturalium rerum.
Anima, habes multa bona posita in annos
plurimos, id est copiosas divitias, de qui-
bus per multos annos laute vivere potes.

Hæc est una cæcitas avarorum, quod sibi longam in hoc sæculo vitam promittunt, aut superesse existimant : sicque loquantur quasi diu victuri, quum de crastino sint incerti. Contra quem modum loquendi incautum scribit S. Jacobus in sua
Jacob. IV, 13-16. Canonica : Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur et lucrum faciemus : qui ignoratis quid sit vobis futurum in crastino. Quæ enim est vita vestra? Vapor est ad modicum parens, deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis, Si Dominus voluerit et si vixerimus, faciemus hoc aut illud ; nunc autem exsultatis in superbiis vestris.

Præterea S. Basilius ait : Si fateris temporalia tibi divinitus provenisse, an injustus est Deus inæqualiter res nobis distribuens? Cur tu abundas, ille vero mendicat, nisi ut tu bonæ dispensationis merita consequaris, ille vero patientiæ bravio decoretur? At tu nonne spoliator es, qui quæ dispensanda suscepisti, propria reputas? Est panis famelici quem tu tenes, nudi tunica quam in conclavi conservas, discalciati calceus qui penes te marcescit, indigentis argentum quod possides inhumatum. Quocirca tot pauperibus injuriaris, quot dare valeres. Hæc eadem scribit S. Ambrosius, quæ valde pensanda sunt cunctis divitibus, potissimum clericis, qui multa aut pinguia beneficia habent, et de patrimonio Crucifixi, bonisque pauperum recondunt thesauros, lauta parant cibaria, diversaque fercula, pretiosa quoque ac plurima vestimenta. Quod quantæ sit impietatis, quanti sacrilegii, quam incomprehensibilis damnationis, ex præinductis S. Basilii verbis, clarius vero ex dictis sanctorum patrum Hieronymi et Bernardi probatur.

Requiesce a labore, et otiositatibus vaca : quum tamen otia dent vitia. Sic et de
Ps. LXXII, 5. reprobis ait Psalmista : In labore hominum non sunt. Verumtamen primo dictum
Gen. III, 19. est homini post peccatum : In sudore vultus tui vesceris pane tuo. *Comede, bibe,* A *epulare.* Ecce qui spirituales ignorant delicias, qui non delectantur in Deo, qui in spiritualibus exercitiis non exsultant, in carnalibus rebus atque oblectamentis summum suum ponunt solatium ac ultimum finem, bestiis similes, imo incomparabiliter pejores ac viliores. Tanguntur autem hic quatuor vitia divitias concomitantia, scilicet : otiositas, ibi, Requiesce ; gulositas, ibi, Comede ; ebrietas, ibi, Bibe ; comessationis celebritas, ibi, Epulare. Postremo, sicut gulosi malunt ventrem suum B in tantum replere, ut non solum saluti animæ, sed et corporis noceat sanitati ; ita avari malunt in horreis blada sua putrescere, quam pauperibus erogare.

Dixit autem illi Deus. Dum enim dives 20
avarus sibi ipsi in abdito loquitur, eloquia ejus in cœlo examinantur, judicantur et reprehenduntur. *Stulte.* Stultus verissime est omnis peccator in mortalibus vitiis manens : Primo, quoniam æternæ sapientiæ non consentit neque obedit, sed potius per inobedientiam contrariatur, dum di- C vina præcepta transgreditur. Secundo, quoniam illa sapientia quæ est donum Spiritus Sancti, caret, et stultitia puerilitatisque vitio adimpletur : estque similis puero qui poma et pira, auro et gemmis præeligit, quia sic ipse spiritualibus et æternis, transitoria atque carnalia præfert. Tertio, quoniam animam suam incessabiliter vulnerat, odit, imo æternæ damnationis exponit periculis. Quid enim sunt peccata, nisi animæ vulnera? Et qui diligit iniquitatem, *Ps.* X, 6.
odit animam suam, quia hoc vult quod D animæ suæ maxime est nocivum. Quarto, quia atrocissimis suis hostibus, puta dæmonibus, se subjicit et consentit, eosque per suam impiam lætificat vitam, angelicæ vero inspirationi non præbet assensum. Quinto, quia quotidie posset in spiritualibus tantum proficere, atque æternam sibi felicitatem augere : et tamen vice versa, omni spirituali neglecto profectu, quotidie se in spiritualibus efficit pauperiorem, et a vera beatitudine distantiorem. Nonne hæc agere, et taliter se

habere, est summæ insaniæ, imo infinitæ stultitiæ ?

Hac nocte animam tuam repetent a te, id est, a corpore tuo egredi exigent exactores durissimi, puta dæmones, quibus servisti, atque peccando tuam animam vendidisti, dum pro delectatione ab eis oblata, te ipsum illorum dominationi obligasti ac subdidisti : propter quod Deus justus et sanctus illos licentiat, ut animam tuam eis obligatam requirant, secumque pertrahant in infernum. Denique, de hoc verbo scribit Gregorius in Moralibus super Job : Eadem nocte sublatus est qui multo tempore fuerat præstolatus, ut qui in longum sibi temporalia congregavit, unum diem sequentem nequaquam videret. Dicit autem, Repetent a te : exposcebant enim eam forsitan terribiles quædam virtutes ad hoc missæ : quoniam si de civitate in civitatem migrantes indigemus ductore, multo magis anima absoluta a corpore, et ad futuram vitam transmigrans eget ducatu. Et ob hoc multoties recusat anima, et regreditur in profundum, quum debet exire a corpore. Semper enim stimulat nos conscientia peccatorum, sed præcipue quum debemus trahi ad terribile Dei judicium. Tunc enim tota congeries criminum innovatur, et præ oculis posita, percutit mentem. Et sicut incarcerati semper dolorosi sunt, tunc autem præcipue quum debent judici præsentari ; sic et anima, maxime in ipso tempore egressionis instantis, de peccato cruciatur ac dolet, multoque magis quum fuerit evulsa. Recte insuper dicitur anima impii nocte evulsa, quia in vitiorum suorum obscuritate est deprehensa, et lucem saluberrimæ considerationis abjecit, per quam mortis suæ horam præcogitare parareque debuit. Postremo, secundum Glossam, dicere Dei ad hominem vitiosum, est pravas ejus operationes subita districtione æquitatis compescere.

Quæ autem parasti, cujus erunt ? id est, divitiæ tuæ cui manebunt? Imo sæpissime accidit ut defuncti damnatio atque punitio augeantur propter iniquitatem abutentium suis divitiis, eo quod materiam peccandi illis paravit ac dereliquit. Itaque illorum peccata in ipsum redundant. Hinc de homine vano, veræ sapientiæ illustratione privato, ait Psalmista : Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea. (*Ps.* xxxviii, 7.) In Ecclesiastico quoque scriptum est : Est qui locupletatur et dicit, Inveni requiem mihi, et manducabo de bonis meis solus ; et nescit quod tempus prætereat illum, et mors appropinquet, et relinquat omnia aliis, et moriatur. (*Eccli.* xi, 18-20.)

Sic est qui sibi thesaurizat, id est, præ- 21
fato diviti avaro et fatuo coram Deo similis est in culpa, et par erit in pœna, qui sibi temporalia cupide colligit, nec ea egenis communicat, *et non est in Deum dives,* id est, caritate Dei infusa, ceterisque spiritualibus donis Spiritus Sancti atque virtutibus caret. Veræ enim hominis divitiæ sunt virtutes et merita sanctitatis : per quæ Deus fit ejus possessio, et æternam beatitudinem sibi habet repositam ac paratam, ita quod dicere potest illud Threnorum : Pars mea Dominus, dixit anima mea, propterea exspectabo eum ; (*Thren.* iii, 24.) et illud : Dominus pars hereditatis meæ. (*Ps.* xv, 5.) Hinc Beda testatur : Qui vult esse dives in Deo, non thesaurizet, scilicet privatæ utilitati, sed pauperibus possessa distribuat. Ambrosius quoque ait : Nostra temporalia ista non sunt, quæ nobiscum auferre non possumus. Sola virtus comes est defunctorum, sola nos sequitur misericordia, quæ defunctis tabernacula promeretur æterna. De hac divitum periclitatione ait Psalmista : Turbati sunt omnes insipientes corde, dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. (*Ps.* lxxv, 6.)

ARTICULUS XXXIII

PROSECUTIO ELUCIDATIONIS HUJUS CAPITULI DUODECIMI, A LOCO QUO DICITUR : DIXITQUE AD DISCIPULOS SUOS.

POSTQUAM Christus docuit immoderatum affectum temporalium esse vitandum, jam docet etiam sollicitudinem inordinatam necessariorum funditus exstirpandam : nam et sollicitudo necessariorum frequenter inducit sollicitudinem
22 superfluorum. *Dixitque ad discipulos suos.* Illos quippe de hac re specialiter instruit, et ad mundi invitat contemptum, quia futuri erant prædicatores hujus evangelicæ perfectionis ac legis, atque magistri totius mundi : idcirco oportuit eos ista primo perfecte implere, prout de Christo scriptum est, Cœpit Jesus facere et docere. (*Act.* I, 1.) Prædicanti namque et non agenti ait Apostolus : Qui alium doces, te ipsum non doces? (*Rom.* II, 21.) *Ideo,* id est, quia taliter, sicut jam dixi, contigit diviti avaro, *dico vobis.* Felix enim quem faciunt aliena damna peritum. *Nolite solliciti esse animæ vestræ,* id est vobis seu vestræ personæ : ponendo partem pro toto, ut dictum est præcedenti articulo. Vel, Animæ vestræ, id est vitæ vestræ animali, vel animæ proprie dictæ, quæ indiget cibo, potu et vestibus, non in quantum est intellectualis ac spiritualis essentia, sed in quantum est corporis forma, illud conservans in vita corporea, quæ sine alimentis et tegumentis non conservatur. Anima quoque in corpore posita est, ut quamdiu in eo consistit, virtutibus se ipsam exerceat : quod implere non valet, nisi corpus suum cibo ac necessariis sustentetur, ipsa quoque illi talia administret : sicque indiget illis. *Quid manducetis ; neque corpori vestro quid induamini,* id est, neque de alimentis neque de vestimentis sitis solliciti.

Quocirca sciendum, quod est sollicitudo A quædam inquietudinem gignens in anima, et ex diffidentia quadam proveniens, seu immoderationem includens, qua quis anxie circa aliquid occupatur, quasi non esset providentia Dei : et de ista potissimum Christus nunc loquitur. De qua etiam ad Philippenses Apostolus dicit, Nihil solliciti sitis (*Philipp.* IV, 6.); et in Proverbiis Salomon loquitur, Exspectatio sollicitorum peribit. (*Prov.* XI, 7.) Alia est sollicitudo prudentiæ : et sic circa exteriora ordinate sollicitari, ea ad spiritualia ordinando, Christus permittit; imo B et quibus ex officio incumbit, meritorium est hoc ipsum. De hac sollicitudine dixit Salvator ad Martham : Sollicita es, et turbaris erga plurima. (*Luc.* X, 41.) De qua Apostolus, Sollicitus (inquit) fui hoc ipsum facere : utpote sanctis pauperibus qui in Jerusalem erant; eleemosynas congregare. (*Galat.* II, 10.) Tertia est sollicitudo spiritualis, quæ est diligentia cordis circa divina charismata, et ut Deo complaceatur : quæ est valde laudanda. De qua in Michæa habetur : Indicabo tibi, quid sit bonum : utique sollicitum ambulare coram Deo. (*Mich.* VI, 8.) C Et in Deuteronomio : Custodi temetipsum et animam tuam sollicite. (*Deut.* IV, 9.) Præterea, quamvis Christus prohibeat sollicitudinem, non tamen laborem, quum scriptum sit : Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit. (*Ps.* CXXVII, 2.) Et Apostolus dixit : Qui non laborat, non manducet. (II *Thess.* III, 10.)

Deinde legifer noster ponit rationem cur vitanda sit sollicitudo prædicta, per quam libertas mentis in Deo, et quieta devotio, stabilisque profectus in spiritualibus ma-
D xime impediuntur. *Anima plus est quam esca,* id est majoris dignitatis, quum sit 23
immortalis, vitalisque forma, et rationalis

sui Creatoris imago; *et corpus plus* est, id A
est dignius, *quam vestimentum.* Corpus
namque est instrumentum seu organum
animatum, conjunctum, immediatum ac
proprium animæ. Itaque, qui absque no-
stra sollicitudine nobis corpus et animam
dedit, de cibo et vestimentis sine præfata
sollicitudine in se sperantibus providebit.

Deinde aliam rationem inducit, in qua
sicut et supra, arguit quasi per locum a
24 majori. *Considerate corvos, quia non se-
minant, neque metunt, quibus non est cel-
larium neque horreum, et Deus pascit* B
illos, quia per divinam providentiam ne-
cessaria victui inveniunt et procurant.
Quanto magis vos pluris, id est majoris
valoris seu dignitatis, *estis illis* irrationa-
libus creaturis, quum sitis intellectualis
naturæ? Ergo si Deus illis de necessariis
providet, etiam vobis potius providebit,
si in ipso sperantes fueritis, immoderata
sollicitudine spreta. Non tamen discreta
provisio reprobatur, quia et aves necessaria
* Theodoretum quærunt. Porro, secundum Theophilum *,
specialis de corvis fit mentio, quoniam C
pullos corvorum Deus speciali providentia
alit. Nam corvi pariunt, sed pullos suos
non nutriunt : quibus pullis miro modo
ab aere pabulum quadam aura allatum ad
os pervenit, quod hiantes suscipiunt. Ali-
qui quoque affirmant, quod corvus cer-
nens pullum suum plumis albescere, tan-
quam non suum relinquit ; sed alitur
pullus rore cœlesti aut quibusdam ver-
miculis circa os suum volantibus. Constat
itaque quod providentia Dei usque ad ir-
rationalia, imo usque ad infima quæque D
pertingit, et universa includit. Unde in li-
Job XXXVIII, 41. bro Job habetur : Quis præparat corvo
escam, quando pulli ejus clamant ad Deum
vagientes, eo quod non habeant cibos?
Ps. CXLVI, 9. Itemque in Psalmo : Qui dat jumentis escam
ipsorum, et pullis corvorum invocantibus
Ps. CIII, 27. eum ; et rursus, Omnia a te exspectant, ut
des illis escam in tempore.

Insuper tertium argumentum adducit.
25 *Quis autem vestrum cogitando potest ad-
jicere ad staturam suam cubitum unum?*
quasi dicat : Certum est quod nullus ve-
strum potest corporis sui naturalem sta-
turam sola cogitatione augere, nec sola
nutritione, sed divina provisione corpus
mensuram sortitur augmenti. *Si ergo ne-* 26
que quod minimum est potestis, id est, si
agere non valetis hoc quod in se valde
parvum est, et Deo facillimum, utpote ali-
quid augmenti staturæ adjicere cogitando,
volendo aut imperando, seu brevissimam
horæ morulam vitæ apponere ; *quid de ce-
teris solliciti estis,* videlicet de necessariis
corpori? tanquam dicat : Creatori talem
curam relinquite. Denique, sicut maxima
opera animæ, sunt operationes virium in-
tellectivarum, quia cognitione et electione
reguntur ; magna vero ipsius opera, sunt
operationes virium sensitivarum, quia co-
gnitione reguntur ; minima vero, operati-
ones virium vegetativarum, quoniam na-
turali necessitate reguntur : sic maxima
opera Dei, sunt opera gloriæ ; magna ve-
ro, sunt opera gratiæ ; minima autem ope-
ra naturæ.

Insuper idem probat Salvator conside-
ratione inanimatorum, quibus Deus neces-
saria providet ; ergo et hominibus sibi
obedientibus providebit sine eorum sollici-
tudine immoderata. *Considerate lilia agri,* 27
quomodo crescunt, sine humani cultus la-
bore ; *non laborant* ut incrementum ple-
num acquirant, *neque nent* ut decorentur.
*Dico autem vobis, quia nec Salomon in
omni gloria sua,* id est, in statu suo in-
clyto et famoso, *vestiebatur sicut unum
ex istis* liliis agri, id est, tam speciose or-
natus non est vestibus quibuscumque, sic-
ut lilium suo ornatur colore, ceterisque
quibus superficie tenus decoratur. Quam-
vis enim ars imitatur naturam, non tamen
potest æquari eidem. Nec mirum si Deus
pulchrius vestiat, quam homo unus alium
queat vestire. Apte quoque de Salomone
fit mentio, quia divitiis, et deliciis, ac sa- III *Reg.* III, IV.
pientia ad excogitandum decora, plurimum
abundavit.

Si, pro quia, *autem fœnum quod hodie* 28
in agro est. Quidam per fœnum intelligunt

lilium agri, secundum quod fœnum voca- A tur quodlibet hujusmodi germen terræ. Alii per fœnum intelligunt herbam seu gramen. Unde in Genesi, ubi nostra trans-
Gen. I, 11. latio habet, Producat terra herbam ; alia continet, Producat terra fœnum. *Et cras,* id est paulo post, seu in futuro. Sicque in veteri Testamento frequenter accipitur Cras : ut quum in Deuteronomio Moyses
Deut. VI, 20. ait, Si interrogaverit te filius tuus cras. In
Gen. XXX, 33. Genesi quoque Jacob testatur : Cras respondebit mihi justitia mea. *In clibanum mittitur,* quum scilicet fuerit desiccatum B et apta materia ignis. *Deus sic vestit,* id est, colore et aliis tam pulchre ornat. *Quanto magis vos?* id est, multo plus vobis de vestimento providebit, si confidatis in eo, o homines *pusillæ,* id est modicæ, *fidei,* quia tam proni estis ad diffidendum de provisione divina : quod constat per hoc, quod tam sollicite atque superflue vobis
I *Petr.* V, 7. temporalia providetis. Hinc Petrus : Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.
Hebr. XIII, 5, 6. Et ad Hebræos Paulus : Sint mores sine C avaritia contenti præsentibus. Deus enim
Josue I, 5. dixit : Non te deseram neque derelinquam.
Ps. CXVII, 6. Ita ut confidenter dicamus : Dominus mihi adjutor est, non timebo quid faciat mi-
Ps. XXXIX, 18. hi homo. Et Psalmista fatetur : Dominus
Ps. LIV, 23. sollicitus est mei ; itemque, Jacta, inquit, super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet. O quam multi qui religiosi videntur, contra hanc Christi agunt doctrinam, non cessantes circa temporalia augenda sollicitari, in alimentis et vestimentis, non solum necessitati, sed et voluptati ac D curiositati satisfacere, et ita terrena accumulare, quasi non esset vita post hanc vitam !

Itaque ex præinducta irrationalium provisione, inanimatorumque decoratione, clare ostenditur providentia Dei ad cuncta pertingere. Hinc quinto de Civitate Dei asserit Augustinus : Deus nec exigui et contemptibilis animantis viscera, nec avis pennulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium, sine suarum convenientia partium et quadam veluti pace reliquit. Hugo quoque, libro de Tribus diebus, disseruit : Est verum et evidens divinæ sapientiæ argumentum, quod omne genus simile sibi procreat, et in tam multis similitudo una propagata, primæ originis formam non variat. Unumquodque suam speciem habet, et unumquodque generis sui similitudinem servat. Vide folium, quomodo serratis dentibus per gyrum distinguitur, quomodo intrinsecus productis costulis huc illucque intexitur. Numera unum, numera aliud. Omne quod unius est generis, unius invenies similitudinis : tot dentes in uno, quot in alio ; tot costulas in uno, quot in alio ; talem colorem et formam in uno, qualem in alio.

Insuper ex horum contemplatione subtili, quidam præclari philosophi attenderunt et conscripserunt providentiam Dei sublimis et benedicti usque ad inferiora ac ima pertingere. Propter quod decimo de Civitate Dei asserit Augustinus : Plotinus Platonicus de providentia disputans, eam a summo Deo, cujus est intelligibilis atque ineffabilis pulchritudo, usque ad hæc terrena et ima pertingere, ex flosculorum ac foliorum pulchritudine comprobat : quæ omnia quasi abjecta et velocissime pereuntia, decentissimos formarum suarum numeros habere non posse confirmat, nisi inde formentur, ubi forma intelligibilis et incommutabilis simul exemplariter habens omnia, perseverat. Hinc etiam Beda : Quæ, inquit, purpura regum, quæ pictura textricum, potest floribus in pulchritudine comparari ?

Postremo, si Deus gloriosus et felix, rebus tam vilibus tantum impressit decorem, ut in pennis patet pavonis : quam superexcellens, incomparabilis et immensa est pulchritudo ipsius in se ipso, quamque delectabilissima ad videndum? Idcirco ut eam nunc per fidem et sapientiæ donum, deinde per speciem intueri simus dispositi, mentem ab omni labe peccati mundemus. Etenim beati mundo corde, *Matth.* V, 8.
quoniam ipsi Deum videbunt, cujus pul-

chritudinem intueri, vera et plena felicitas est omnis mentis creatæ.

Denique, ut prædicta Christi documenta nobis magis inhæreant, ipse ea resumit.
29 *Et vos, nolite quærere quid manducetis aut quid bibatis.* Istud tamen aliqui dicunt ad exteriorem actum referri, ut non solum interiorem sollicitudinem immoderatam vitemus, sed etiam actus importunos ex ea manantes, quibus aliqui circa prædicta corporalia agitantur. Vel, secundum Glossam, quod hic dicitur, potius referendum est ad ciborum qualitatem, quam ad eorum substantiam. Præterea circa cibum et potum sex modis peccamus : primo, nimis ardenter desiderando ; secundo, curiose et laute parando; tertio, ante tempus congruum manducando ; quarto, superflue sumendo; quinto, indisciplinate edendo; sexto, delectationem carnalem in eis quærendo.

Et nolite in sublime tolli, id est superbire et ambitiosi esse : sicut monet Apo-
Rom. xi, 20. stolus, Noli altum sapere, id est te ipsum magnum reputare, sed time. Hoc convenientissime Christus totius perfectionis magister adjecit. Sicut enim ad temporalem et exteriorem opulentiam sequi solet carnalis ac sæcularis superbia, ita ex interioribus divitiis, id est virtutum profectibus, solet oriri spiritualis superbia. Admonet ergo Christus, ut sive in temporalibus, sive in spiritualibus abundemus, nequaquam inaniter erigamur, sed Deo in omnibus humillime regratiemur. Hinc ad Timothe-
I Tim. vi, 17. um scribit Apostolus : Divitibus hujus sæculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde. Porro, quam detestabilis et Deo contraria ac rebellis sit superbia, patet ex eo quod
Job xv, 12, 13. in Job improperatur superbo : Quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tumet contra Deum spiritus tuus?

Deinde a Christo tangitur duplex ratio, cur temporalia non sint sollicite exquirenda.
30 Prima est : *Hæc enim omnia,* puta di-
A vitias et cetera ad vitam præsentem spectantia, *gentes mundi,* hoc est homines sæculares, amatores mundi magis quam Dei, qui præsentia magis quam futurum sæculum pensant, *quærunt* sollicite ; sed devoti et electi qui sunt filii Dei, quærunt regnum Patris æternum. Ex hoc Christi sapientissimo verbo unusquisque perpendat, an pertineat ad gentes mundi, vel ad filios Dei. Nempe, si carnalia et terrena atque præsentia amplius cogitat, quærit et appetit, quam spiritualia, cœlestia et
B futura, utique de numero est gentium mundi.

Deinde secunda ad idem ratio subditur : *Pater autem vester scit quoniam his indigetis,* id est, Deus creator, Pater cœlestis, qui pater hominum piissime vocari dignatur, certissime noscit quantum et qualiter corporalibus rebus egetis : idcirco in ipsum filialiter immobiliterque confidite, nam et ideo pater noster vocari dignatus est, ut provocet nos ad plenam fiduciam ac perfectum amorem. Quis autem pater,
C qui filio suo ad se converso necessaria non ministrat, si habeat? Deus autem, quum sapiens sit, omnia novit; et quia omnipotens, omnia potest; et quoniam pater est, pie vult : ideo ad providendum est summe idoneus; et qui naturam creavit, ejus indigentiam noscit. Ideo loquitur Augustinus : Scit cœlestis medicus, quid nobis daturus est ad consolationem, quidve subtracturus sit ad exercitationem. Non ergo timendum est quin provideat nobis, quum nec homo necessaria subtrahat suo jumen-
D to; sed homines peccando, frequenter merentur ut fame deficiant.

Verumtamen quærite regnum Dei, id 31
est, cœlestem patriam, æternam felicitatem, regnum cœleste amate, appetite, et bene agendo adipisci satagite*. In Matthæo *[*Et justitiam ejus.*] Matth. vi, 33.
habetur : Quærite primum, id est primo ac principaliter, regnum Dei. Ipsa enim beatitudo regni cœlestis, est finis noster ultimus, ad quem omnia alia ordinare debemus. Finis quoque est primum intentione, secundum philosophos. Idcir-

co, antequam exteriora et manualia opera A
aggrediamur, primo quærere debemus re-
gnum cœleste, Deum orando, divina medi-
tando, mentem ad Deum levando, Missam
audiendo, aut similia bona agendo : sic-
que ad hoc principale bonum cetera opera
nostra referre debemus. Sed istud implere
non valet homo, quamdiu in mortali ja-
cet peccato. Hinc quotidie discutienda est
conscientia; et si de peccato mortali con-
scius sibi fuerit homo, statim cordialiter
doleat, veniam poscat, confiteri, vitare et
satisfacere ac emendare firmiter integra- B
literque proponat. *Et hæc omnia,* id est
corporali vitæ necessaria, *adjicientur vo-
bis,* id est, divinitus concedentur, tanquam
minus principalia. Nihilo minus homo fa-
cere debet quod ad suum pertinet statum,
et quod in se est, ne sit quasi tentans
Deum.

Ecce per verba et documenta præhabita
docet nos Christus certissimam habere fi-
dem de providentia Dei, plenam quoque
possidere fiduciam ad Deum, tanquam ad
fidelissimum patrem, omniumque infalli- C
bilem provisorem. Propter quod ait Psal-
Ps. xxxvi, 25. mista : Junior fui, etenim senui; et non
vidi justum derelictum, nec semen ejus
quærens panem.

Sed quia sollicitudo superflua ex inor-
dinato timore procedit, Christus talem ti-
morem docet vitandum, datque fiduciam
32 quærendi regnum cœlorum. *Nolite timere*
carnali aut sæculari timore. De speciebus
Art. xxxii, vers. 4. autem timoris dictum est articulo tricesi-
mo secundo. *Pusillus grex,* id est vos, di-
scipuli ceterique electi, qui pusilli estis, D
quoniam humiles in oculis vestris, et pa-
rum reputati ab aliis, paucique numero
Matth. xx, 16; xxii, 14. respectu reproborum. Multi enim vocati,
pauci electi. *Quoniam complacuit Patri
vestro,* hoc est Deo creatori qui vos præ-
destinavit, *dare vobis regnum* cœlorum
post vitam præsentem in re et plena pos-
sessione, nunc autem in spe et quodam
prægustu. Et hoc placuit sibi ab æterno,
dare vobis hæc bona tempore ipso præor-
dinato, ita quod non vestra merita, sed
ejus voluntas, amor, clementia, sunt ratio
prædestinationis et gratiæ vestræ, seu com-
placentiæ qua ei complacuit dare vobis
regnum cœlorum, et dona gratiæ per quæ
illud mereamini adipisci. Hinc Christus in
Joanne ait discipulis : Non vos me elegi- Joann. xv, 16.
stis, sed ego elegi vos. Et alibi : Confiteor Matth. xi, 25, 26.
tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapien-
tibus et prudentibus, et revelasti ea par-
vulis : etiam, Pater, quia sic placuit ante
te. Apostolus quoque ad Ephesios fatetur :
Deus prædestinavit nos in adoptionem fi- Ephes. i, 5.
liorum per Jesum Christum, secundum
propositum voluntatis suæ. Itemque Psal-
mista : Brachium eorum non salvavit eos, Ps. xliii, 4.
scilicet patres nostros ; sed dextera tua,
quoniam complacuisti in eis.

Vendite quæ possidetis, et date eleemo- 33
synam. Hoc consilium est perfectionis, et
opus supererogationis, si ita intelligatur
ut omnia vendita dentur pauperibus, ita
quod venditor nil proprium sibi reservet.
Si vero ultra hoc, etiam de cetero de pro-
priis laboribus vivat, et eleemosynas lar-
giatur, sicut se fecisse Paulus testatur, erit Act. xx, 34; xxiv, 17; I Cor. ix, 12, 15.
opus valde perfectum. Si vero sic intel-
ligatur, ut vendita partim dentur paupe-
ribus, et partim remaneant venditori ad
necessaria vitæ, erit consilium, sed non
perfectum.

Facite vobis sacculos qui non veterascunt,
id est, nolite in hoc sæculo pecunias con-
gregare, atque in bursis seu repositoriis
corruptibilibus ponere ad commodum pri-
vatum et inordinatum; sed in regno cœlo-
rum eas colligite, dando eas modo egenis,
ut ibi inveniatis mercedem. Quemadmo-
dum S. Laurentius Decio dixit : Facultates
Ecclesiæ quas requiris, in cœlestes the-
sauros manus pauperum deportaverunt.
Hinc subditur : *thesaurum non deficien-
tem in cœlis :* quia hi sacculi sunt thesau-
rus cœlestis nunquam deficiens, hoc est
merita copiosa et divitiæ interiores per in-
tentionem in cœlo reposita, per quæ ad
regnum devenitur cœleste; *quo fur non
appropiat, neque tinea corrumpit :* quia
in cœlo nulla est violentia, nulla inju-

ria, nulla corruptio, nulla iniquitas, quæ merita tollat aut præmia.

Hoc autem diligenter implendum est :
34 *Ubi enim est thesaurus vester,* id est res a vobis præcipue amata, et congregata sive possessa, *ibi et cor vestrum erit,* id est, cogitatio atque affectio animæ vestræ versabitur et quiescet. Unde secundum Augustinum, Anima potius est ubi amat, quam ubi animat. Si ergo in terra quis thesaurum reponat, animam suam, quæ Dei imago est, terrenis immergit : quod enorme peccatum est. Si vero circa Deum et beatitudinem æternalem studium applicat, desideriumque defigit, jam in Deo est cor
Philipp. III, 20. ejus, et conversationem habet in cœlis. Hinc ait Hieronymus : Gulosus cor habet in ventre, lascivus in ludicris, lubricus in libidine, avarus in pecunia.

Insuper Christus hortatur nos habere vitam paratam ad corporalem hanc mor-
35 tem, æternaque gloria dignam. *Sint lumbi vestri præcincti,* id est, parati agilesque estote ad exsequendum opera Dei, ad ambulandum in via Domini, ad refrenandum concupiscentiam voluptatemque carnis, quæ viget in lumbis. Denique duplices sunt lumbi hominis, scilicet : carnales, ex quibus prodeunt concupiscentiæ carnis et opera impudica. De quibus lumbis scri-
Job XL, 11. ptum est in Job : Fortitudo ejus in lumbis ejus. Hi lumbi per disciplinæ rigorem ac temperantiam refrenantur ac præcinguntur : quod omni Christiano necessarium
Galat. V, 24. est ad salutem, dicente Apostolo, Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Hoc
I Petr. II, 11. enim est abstinere a carnalibus desideriis quæ militant adversus animam. Unde rur-
Rom. VIII, 13. sus ait Apostolus : Si secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Porro alii sunt lumbi spirituales, videlicet intellectus atque affectus, ex quibus cogitationum et appetitionum spiritualium abundantia oritur : propter quod præcingendi sunt spirituali cinctorio, utpote assidua cordis custodia, et meditatione divinæ Scripturæ continua, ne ex eis emanent inutilium cogitationum ac desideriorum proflumina, juxta illud in Psalmo : In lege *Ps.* I, 2.
Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Hinc ad Ephesios hortatur Apostolus : State ergo succincti *Ephes.* VI, 14.
lumbos vestros in veritate.

Et lucernæ ardentes in manibus vestris. Per lucernas intelliguntur discretio rationis in agendis, et eruditio aliorum verbo aut facto. Sint ergo lucernæ ardentes : id est, discretio dirigat opera et inflammet, juxta illud Apostoli ad Romanos, Rationa- *Rom.* XII, 1.
bile, id est discretum, sit obsequium vestrum; et ratio hominis proximos illuminet et accendat, docendo, exemplariterque vivendo, quemadmodum apud Matthæum ait Salvator : Sic luceat lux vestra coram *Matth.* V, 16.
hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. Unde secundum Gregorium : Lumbos præcingimus, dum carnis luxuriam coarctamus; lucernas quoque ardentes in manibus tenemus, quum proximis exempla virtutum monstramus. Itaque lucernæ non solum debent esse lucentes per veritatis notitiam, sed et ardentes per caritatis fervorem, quia cognitio veritatis absque dilectione bonitatis informis est. Rursus, per lucernas possunt intelligi divina eloquia et præcepta, quibus nostræ animæ illustrantur, juxta illud Proverbiorum : Mandatum *Prov.* VI, 23.
lucerna est, et lex lux; atque in Psalmo, Lucerna pedibus meis verbum tuum. Hæ *Ps.* CXVIII, 105.
autem lucernæ fiunt ardentes, quando ex caritate considerantur ac observantur.

Et vos similes sitis *hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur* 36
a nuptiis : ut quum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei : id est, sicut servi boni præstolantur reditum domini sui a nuptiis cum diligentia ac patientia, non audentes se interim male habere, nec hinc inde vagari, sed domum custodientes, semperque parati ostium redeunti domino aperire ; ita et vos cum omni diligentia ac patientia exspectate meum adventum ad vos, quo venturus sum ad vos, tam in

judicio vestro particulari, videlicet hora mortis, quam in generali judicio, quando in forma humana descendam ad judicandum vivos et mortuos. In particulari autem judicio venit Christus per æquitatis suæ effectum, retribuendo quod anima in corpore suo promeruit. Dicitur quoque Christus venire a nuptiis, quia in cœlo sibi univit triumphantem Ecclesiam plenissima unione, tanquam sponsam penitus illibatam, indesinenter ac intime sibi conjunctam. De quibus nuptiis in Apocalypsi
Apoc. xix, 9. scribitur : Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. A quibus dicitur quoque Christus reverti, non quod eas relinquat, aut quia aliquando finiantur, sed quia a loco voluptatis illius purissimæ corporaliter aut spiritualiter venire asseritur.

Itaque Christum judicem præstolemur, ut quum venerit ad nos in hora mortis, vel in extremo judicio, ut pulsaverit, id est, mortis debitum exegerit, seu per infirmitatem letalem tetigerit, confestim aperiamus ei, id est, parati simus ad mortem, et Christum judicem secure atque hilariter, vel saltem prompte ac obedienter, suscipiamus. Talis fuit Paulus qui di-
Philipp. I, 23. xit : Cupio dissolvi et esse cum Christo;
Ps. cxix, 5. Psalmista quoque, qui clamat : Heu mihi ! quia incolatus meus prolongatus est. Hinc
Jacob. v, 7-9. in Jacobo habetur : Patientes estote usque ad adventum Domini, et confirmate corda vestra, quia adventus Domini appropinquabit : ecce judex ante januam adsistit.

37 *Beati* sunt nunc in spe, et per merita virtuosa, *servi illi*, similiter et ancillæ, *quos quum venerit dominus* Jesus Christus (in judicio particulari seu universali, ut dictum est), *invenerit vigilantes*, hoc est in divino obsequio diligentes, non pigros aut somnolentos, sed mentis oculos ad supernæ lucis contemplationem apertos habentes, considerando divina, quem-
Ephes. I, 17, 18. admodum ad Ephesios ait Apostolus : Pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ in agnitionem ejus, illuminatos oculos cordis vestri. Præterea, sicut lumen corporale oppositum oculis, somnolentiam pellit; sic

A illuminatio lucis divinæ perfundens et clarificans mentem, negligentiam desidiamque ab ea avellit.

Amen, id est vere, *dico vobis, quod præcinget se,* hoc est, Christus judex disponet se ad dandum eis dignam felicitatis æternæ mercedem, secundum uniuscujusque capacitatem, proportionem seu meritum : ut sicut ipsi præcinxerunt se ad ejus obsequium, sic ipse præcingat se ad eorum glorificationem seu præmium, quum fuerint suo judicio præsentati; *et faciet illos*
B *discumbere,* id est plene quiescere, et cum angelis sanctis in mensa æternæ felicitatis reficere, id est Divinitatis beatifica fruitione repleri ac satiari : quemadmodum ait Psalmista, Inebriabuntur ab ubertate *Ps.* xxxv, 9.
domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos; itemque, Satiabor quum appa- *Ps.* xvi, 15
ruerit gloria tua. Unde infra loquitur Christus : Ego dispono vobis regnum, ut edatis *Luc.* xxii, 29, 30.
et bibatis super mensam meam. Hinc divinus Dionysius in epistola sua ad Titum scribit : Discubitum opinamur quietem a
C multis laboribus, et vitam sine læsione, et conversationem divinam in lumine, in regione viventium, universo sancto affectu adimpletam, copiosam donationem omnium donorum, secundum quam lætitia adimpletur. *Et transiens,* id est, singulorum corda jucundissime visitans, atque in cunctis spiritualiter gradiens, illos convertendo, seu potius conversos tenendo in se; vel, Transiens, id est, secundum humanitatem suam a loco judicii generalis ad cœlos revertens; *ministrabit illis,* id est,
D omnia ad eorum beatitudinem pertinentia prompte ac copiosissime, amorose atque lætissime exhibebit. Hæc quippe est ministratio suffragii, non obsequii, ministratio caritatis, non subjectionis : quæ est ministratio sufficientiæ beneficiorum, sicut pater filiis ministrat expensas. Nam et angeli sancti ac felices nobis pauperrimis, peccato et miseria plenis, ministrare dicuntur, quamvis secundum Bernardum, sint domini et principes nostri.

Sed quoniam Deus novit pronitatem no-

stram ad vitia, atque instabilissimam no-
stram fragilitatem ; idcirco longanimis est
super nos, nec statim ulciscitur, sed sem-
per durante hac vita, paratus est nostram
pœnitentiam conversionemque suscipere.
38 Ideo subditur : *Et si venerit in secunda
vigilia, id est, si Christus hominem visi-
taverit ad judicandum eum tempore suæ
juventutis, *et si in tertia vigilia venerit,*
id est, diutius permiserit eum vivere, et
visitaverit eum ad judicandum tempore
senectutis, *et ita invenerit,* id est, homi-
nem ad mortem paratum compererit; *bea-*
ti sunt servi illi, qui a Christo fuerint ita
parati atque in bonis operibus vigilantes
inventi, quia coronabuntur gloriose ab ip-
so. Itaque secundum Gregorium, prima
vigilia primævum tempus est vitæ nostræ,
videlicet pueritia; secunda vigilia est ju-
ventus seu adolescentia; tertia autem, se-
nectus; quarta vero est illa ætas quæ de-
crepita nominatur. Qui ergo in pueritia
male vixit, in juventute pœniteat et emen-
det. Quod si in juventute quoque conver-
satus est vitiose, saltem in senectute a ma-
litiis resipiscat. De prima autem vigilia
non fit hic mentio, quia in illa ætate non
sunt homines tam apti ad ardua virtutum;
similiter nec in ætate decrepita : unde nec
de ipsa fit sermo, nam et pœnitentiam
quæ in ipsa fit, Deus minus acceptat, et
quoniam raro est pœnitentia vera, quæ est
adeo sera, ut asserit Augustinus. Verum-
tamen in Marco Christus omnes has quatu-
Marc. XIII, 35. or tangit ætates, dicendo : Vigilate; nesci-
tis enim quando Dominus veniat, sero, an
media nocte, an galli cantu, an mane. Fit
autem sermo de ætatibus vitæ humanæ,
seu partibus vitæ hominis metaphorice, ad
similitudinem partium noctis. Sunt vero
quatuor vigiliæ noctis : prima vocatur con-
ticinium, secunda intempestum, tertia gal-
licinium, quarta antelucanum. Sic enim
vigilantes in mœniis civitatum et castris,
noctem consueverunt dividere, ut sibi in-
vicem in vigilando succedant.

Deinde Salvator per simile in exteriori-
bus rebus compertum, monet impleri quæ
dixit; et dicit : *Hoc autem scitote, quoni-* 39
am si sciret paterfamilias qua hora fur
veniret, vigilaret utique, et non sineret
perfodi domum suam a fure. Hoc ad lit-
teram ita est, quod homo tantum diligit
corporalia bona sua, ut contra furis ad-
ventum vigilando se præpararet, si sciret
quando venturus sit fur. Multo ergo plus
custodire debet homo animam suam, et
spiritualia bona sibi a Deo collata, seque
per diligentem divinorum observantiam
præceptorum, contra spiritualem furem
parare atque armare, id est contra diabo-
lum, qui domum mentis, id est conscien-
tiam, indesinenter perfodere seu lædere
ac maculare conatur; seu contra mortem,
ne ipsum corpus corrumpat, antequam
anima ad occurrendum Christo, et ad ejus
suscipiendum judicium se ipsam parave-
rit. Porro, Theophilus per furem intelli-
git Christi adventum ad judicandum, eo
quod instar furis venturus sit improvise,
juxta illud Apostoli : Dies Domini, sicut *I Thess.* v, 2.
fur in nocte, ita veniet. Itaque mentem no-
stram contra pessimum ac callidissimum
furem, puta diabolum, indesinenter cu-
stodiamus, ne nos omni gratiarum chari-
smate spoliet : quia si nos ad tentationis
suæ consensum induxerit, omni virtute et
gratia protinus nos privabit. Ideo Paulus
nos hortatur : Nolite locum dare diabolo. *Ephes.* IV, 27.
Et Jacobus : Resistite (inquit) diabolo, et *Jacob.* IV, 7.
fugiet a vobis. Petrus quoque : Sobrii (ait) *I Petr.* v, 8, 9.
estote, et vigilate, quia adversarius vester
diabolus tanquam leo rugiens circuit, quæ-
rens quem devoret : cui resistite fortes
in fide.

Deinceps Christus istud exemplum ad
propositum applicat. *Et vos estote parati,* 40
id est, semper et indesinenter in caritate
et gratia esse et vivere satagite, nec morta-
le peccatum vobis inhæreat : imo, si (quod
absit) evenerit, per pœnitentiam mox tol-
latur. Sic ergo estote parati ad Christi ad-
ventum, ad mortem, ad divinum judici-
um, *quia qua hora non putatis,* id est
tempore vobis incerto, *Filius hominis,* sci-
licet Christus, *veniet,* id est, per mortis

inflictionem, seu per judicii exhibitionem, A
vos visitabit : quod tam de hora mortis,
seu particulari cujuslibet judicio, quam
de die extremi judicii potest intelligi. Un-
Matth. xxv, 13. de et alibi loquitur Christus : Vigilate ita-
que, quia nescitis diem neque horam ; et
Act. I, 7. in Actibus Apostolorum, Non est vestrum
nosse tempora vel momenta, quæ Pater
posuit in sua potestate : quod de tempore
finalis dixit judicii. Porro utramque hanc
horam Dominus voluit nos latere, ut tan-
to diligentius ac indesinentius ad mortem
et ad divinum nos judicium disponamus, B
quanto determinatum tempus minus agno-
scimus, scientes quia revera periculum
est immensum, si quis inventus ac depre-
hensus fuerit imparatus. Hinc quoque in
Apocalypsi loquitur Christus reprehensi-
Apoc. III, 3, 2. bili servo : In mente habe qualiter acce-
peris et audieris, et pœnitentiam age ; et
esto vigilans. Si ergo non vigilaveris, ve-
niam ad te tanquam fur, et nescies qua
hora veniam ad te. Sed et summus ille phi-
losophus Plato in Phædone disseruit, quod
summa philosophia sit meditatio mortis
assidua. Seneca quoque testatur : Quoni-
am diem mortis nescimus, quilibet nostræ
vitæ dies ordinandus est tanquam ulti-
mus dies.

Postremo, prædictis Christi verbis non
obviat, quod quidam Sanctorum ex singu-
lari Dei gratia, diem mortis suæ per re-
velationem præcognoverunt divinam. Chri-
stus enim loquitur hæc secundum legem
communem, quemadmodum Salomon in
Ecclesiaste : Nescit (inquit) homo finem *Eccle.* IX,
suum ; sed sicut pisces capiuntur hamo, 12.
et aves laqueo, sic capiuntur homines tem-
pore malo, quum eis extemplo superve-
nerit.

ARTICULUS XXXIV

EXPOSITIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS DUODECIMI CAPITULI : AIT AUTEM EI PETRUS : DOMINE, AD NOS DICIS HANC PARABOLAM, AN AD OMNES ?

41 *AIT autem ei Petrus.* Circa hæc ait C
Theophilus : Petrus cui jam commissa
Ecclesia fuerat, quasi omnium curam ge-
rens, inquirit an ad omnes Dominus præin-
ductam parabolam protulisset. *Domine, ad
nos* tuos Apostolos atque discipulos tuos,
qui non solum præcepta, sed et consilia
tua observant, *dicis hanc parabolam, an
ad omnes,* salvandos seu Christianos? quasi
dicat : Pertinet hæc tua doctrina ad nos
dumtaxat, an ad omnes fideles ? Sed quia
facillimum fuit pensare quod parabola im-
mediate præhabita, ad omnem spectet sal- D
vandum, ut scilicet semper ad mortem et
Christi adventum paratus sit ; ideo Beda
et quidam eum sequentes, affirmant Pe-
trum de hac non interrogasse parabola,
sed de subtilibus illis vitæ cœlestis insti-
tutis, quibus superius dixit Salvator : Ven-
dite quæ possidetis, Facite vobis sacculos
qui non veterascunt, etc. Verumtamen ma-
gis videtur secundum seriem textus, quod
de parabola immediate præhabita sciscι-
tatus sit Petrus, præsertim quia adhuc
simplex et rudis fuit ; et in superioribus
illis verbis, non videtur Christus posuisse
parabolam, quamvis metaphorice quædam
ibi locutus sit. Hinc quoque Ambrosius
atque Theophilus exponunt istud de pa-
rabola immediate præmissa, qua dictum
est : Hoc autem scitote, quoniam si sciret vers. 39.
paterfamilias, etc.

Dixit autem Dominus Jesus : *Quis, pu-* 42
*tas, est fidelis dispensator et prudens, quem
constituit dominus super familiam suam,
ut det illis in tempore tritici mensuram ?*

quasi dicat : Præhabita parabola omnes A concernit; sed ista ad vos meos discipulos specialiter pertinet, quos meos dispensatores efficio, dum vos aliis ad regendum, et ad erogandum eis documenta ac sacramenta salutis præficio. Ideo quæro : Quis, putas, est, etc. ? Non quasi quis sit talis ignorans, sed innuens quam difficulter ac raro dispensator hujusmodi reperiatur, eo
Philipp. II, 21. quod omnes quæ sua sunt quærant, paucissimique consistant, qui directe, pure et irreflexe ad Deum conversi sint, illius honorem tantum, non proprium commodum exquirentes. Itaque : *Quis, putas, est fidelis dispensator et prudens,* hoc est aliorum prædicator, rector sive prælatus, qui fidelitate justitiæ ac discretione prudentiæ sit ornatus, *quem constituit dominus,* Deus omnipotens, seu Christus summus Ecclesiæ pontifex, *super familiam suam,* hoc est gregem fidelium, *ut det illis in tempore,* id est congruo tempore, *tritici mensuram,* hoc est spiritualem alimoniam, videlicet prædicationis verbum, virtutis exemplum, sacramenta salutis, secundum dignitatem et capacitatem illorum? Itaque dispensatoribus Christi, puta sacerdotibus et prælatis ac prædicatoribus verbi Dei, præcipue necessariæ sunt fidelitas atque prudentia, ut fideles sint Christo, intendendo et quærendo ejus honorem in omnibus, ac divina populis fideliter erogando, seu suum officium efficaciter adimplendo : quod totum cum discretionis moderamine debito est agendum. Hinc ait Apostolus :
I *Cor.* IV, 2. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

43 *Beatus ille servus* est jam in spe, et per merita quibus beatitudine sempiterna condignus est : servus, inquam, non a servitute timoris servilis (de quo in Joanne
Joann. VIII, 35. loquitur Christus : Servus non manet in domo in æternum), sed a servitute filialis timoris, seu obeditionis et observantiæ præceptorum, *quem quum venerit dominus* ad judicium ejus particulare, vel ad judicium generale, *invenerit ita facientem,* hoc est fideliter ac prudenter suum officium prosequentem, et non verbis tantum, sed et operibus virtuosis docentem. Peccatori enim dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum. *Ps.* XLIX, 16, 17.

Vere dico vobis, quia super omnia quæ possidet, constituet illum, hoc est, super 44
quædam omnium bonorum quæ possidet, Christus ponet hujusmodi servum, quia in regno cœlesti eum valde eminenter ac B singulariter elevabit; et non solum pro suis coronabitur meritis, sed et pro meritis universorum qui sua directione conversi fuerint ac salvati : ita quod pro suis meritis adepturus est auream, et pro acquisitione aliorum, aureolam. Unde Thessalonicensibus scribit Apostolus : Quæ est spes nostra, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum? Augustinus quoque testatur : Apud Deum nihil beatius episcopi et presbyteri aut diaconi officio, si eo mo- C do militetur quo noster præcepit Imperator, hoc est, si fiat et impleatur quemadmodum Christus jubet. I *Thess.* II, 19.

Denique, quia opposita juxta se posita clarius innotescunt, dicto de gloria boni dispensatoris, de mali dispensatoris pœna subjungitur. *Quod si dixerit servus ille,* 45
a Domino super ejus familiam constitutus, hoc est aliis prælatus : *Moram facit dominus meus venire,* hoc est, adhuc longum est tempus quo visitabor a Christo, per particulare judicium meum tempore D mortis meæ, vel in die finalis judicii. Hæc est vana et stulta promissio, qua suggerente diabolo, multi fallunt se ipsos, juxta illud Ecclesiastici : Repromissio nequissima perdidit multos. *Et cœperit percutere pueros et ancillas,* hoc est subditos sibi commissos, præsertim pusillos, qui per pueros et ancillas congrue designantur. Tales autem pastor seu dispensator indignus, percutit tribus modis, scilicet : verbis injuriosis, juxta illud Jeremiæ, Venite et percutiamus eum lingua; malis exemplis, *Eccli.* XXIX, 24. *Jer.* XVIII, 18.

I *Cor.* VIII, 12. secundum illud Apostoli, Sic peccantes in A
fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis ; et
manibus violentis, prout in Matthæo legi-
Matth. XXVII, 30. tur, Percutiebant caput ejus arundine. *Et
edere et bibere et inebriari,* hoc est, carnalitati vacare, quæ hominem facit de-
Rom. XVI, 18. mentem. Tales, secundum Apostolum, Christo non serviunt, sed suo ventri. Circa
hæc scribit Beda : In hoc servo, cunctorum præsulum malorum narratur damnatio, qui neglecto Dei timore, non solum ipsi luxuriæ vacant, sed etiam subditos B
injuriis stimulant.

46 *Veniet dominus servi illius,* scilicet Christus justus judex, *in die qua non sperat, et hora qua nescit* servus ille malignus, puta in die mortis sive judicii; *et dividet eum,* hoc est, a consortio electorum et a gratia Spiritus Sancti eum æternaliter sepa-
Is. XXVI, 10, juxta LXX. rabit, juxta illud in Isaia : Tollatur impius
Matth. XXV, 41. ne videat gloriam Dei; et in Matthæo, Ite, maledicti, in ignem æternum. Unde per
Malachiam Dominus apertissime ait de die novissimo, et separatione electorum a re- C
Malach. III, 18; IV, 1, 2. probis : Convertemini et videbitis quid sit inter justum et impium, et inter servientem Deo et non servientem ei. Ecce enim dies veniet succensa quasi ignis; et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem, stipula, et inflammabit eos dies veniens ; et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ. *Partemque ejus cum infidelibus ponet,* id est, cum incredulis erit retributio seu damnatio ejus : imo gravius illis torquebitur, quum dicat
I *Tim.* V, 8. Apostolus, Si quis suorum, et maxime do- D
mesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. Itaque acerbissima erit impiorum et negligentium prælatorum ac dispensatorum damnatio,
Sap. VI, 6, 7, 9. sicut in libro Sapientiæ habetur : Judicium durissimum in his qui præsunt, fiet: exiguo enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur; et fortioribus fortior instat cruciatus.

Consequenter Christus ostendit quod mali dispensatores, imo et omnes eruditi sed vitiosi, graviora sustinebunt supplicia,
ex sua scientia. *Ille autem servus* nomi- 47
ne, non re, nisi forte servitute servilis timoris, *qui cognovit voluntatem domini sui,* id est præcepta divina, et quid ab ipso Deus requirat, *et non præparavit,* id est, ad bene agendum se non disposuit, nec mentem aptavit. Homo namque debet facere quod in se est, juxta illud Prover-
biorum : Hominis est animum præparare. *Prov.* XVI, 1.
Propter quod Samuel in libris Regum hor-
tatur : Præparate corda vestra Domino. I *Reg.* VII, 3.
Et non fecit secundum voluntatem ejus, obediendo Dei imperio ; *plagis vapulabit multis,* id est, pluribus ac gravioribus punietur suppliciis, quia gravius multipli-
ciusque peccavit. Ideo scriptum est : Sci- *Jacob.* IV, 17.
enti bonum facere, et non facienti, peccatum est illi. Petrus quoque : Melius (ait) II *Petr.* II, 21, 22.
erat non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum reverti. Contigit enim eis illud veri proverbii : Canis reversus ad vomitum suum ; et, Sus lota in volutabro luti. Hinc ait Gregorius : Ubi donum majoris scientiæ, ibi transgressor majori subjacet culpæ. Et Cyrillus hic loquitur : Homo perspicacis ingenii, qui turpibus se inclinat, inexcusabile committit peccatum ; sed homo rusticanus, rationabilius veniam impetrabit.

Qui autem non cognovit voluntatem do- 48
mini sui, *et fecit digna plagis,* id est peccata quibus debentur tormenta, plagis *vapulabit paucis,* id est, minoribus subjacebit pœnis. Nihilo minus æternaliter punietur, si in mortali peccato discessit.

Quocirca sciendum, quod omnis peccans est aliquo modo ignorans et errans : quoniam caret scientia actuali et practica, bonique approbativa, et est in eo error ele-
ctionis. Ideo in Proverbiis habetur : Omnis *Prov.* XXI, 2.
via viri recta sibi videtur. Malum namque secundum quod tale, non appetitur, quum bonum sit appetitus objectum. Unde S. Dionysius fassus est, quod nullus respiciens ad malum operatur. Appetit enim agitque malum ut bonum apparens. Insuper advertendum, quod duplex est

ignorantia, utpote facti et juris. Ignorantia facti est duplex : quia interdum adhibetur debita diligentia : et tunc ignorantia
Gen. XXIX, 21 *et seq.* excusat a toto, ut patet de concubitu Jacob cum Lia. Interdum non adhibetur diligentia debita : et tunc excusat a tanto,
Ibid. IV, 23. non a toto, ut patet in homicidio quo Lamech occidit Cain, putans quod bestia esset. Porro ignorantia juris est duplex, scilicet vincibilis, et invincibilis. Ignorantia quoque vincibilis duplex est. Quædam est affectata, quæ a nullo excusat, quia nec a toto, neque a tanto : ut dum quis non vult aut spernit jus scire, ut peccet liberius. Quædam est non affectata, quæ excusat a tanto. Ignorantia quoque invincibilis duplex est. Quædam enim accidit sine culpa, sicut dum homo operam dando rei licitæ efficitur furiosus : et hæc excusat a toto. Alia accidit ex culpa : unde de hac ignorantia aliqui dicunt, quod excusat a tanto. Quod vero dicit Ambrosius, Gravissime peccas quia ignoras, intelligendum est non de enormitate culpæ, sed de magnitudine periculi. Qui enim peccare se nescit, non dolet nec confitetur de tali peccato, saltem in speciali.

Deinceps ratio assignatur, cur scienter peccans gravius condemnatur. *Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo :* hoc est, quanto Deus alicui plura beneficia est largitus, videlicet plura aut majora dona naturæ aut gratiæ, fortunæ sive Ecclesiæ, tanto districtiorem ab eo exiget rationem, et majorem requirit gratiarum actionem, perfectioremque servitutem, ceteris paribus. Sed ei qui scit voluntatem Dei, et novit quid agendum, quid item vitandum, plus datum est : ergo plus requiretur ab eo. *Et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo :* id est, sicut homines plus exquirunt ab eo cui plus commendaverunt, ita et Deus.

Porro hæc duo, videlicet datum et commendatum, referri possunt ad idem ; et tamen distinctim ponuntur, ad innuendum quod bona nobis divinitus impertita,
A sic data sunt nobis, ut tamen non liceat nobis uti eis ad libitum nostrum, sed aliquando de eis ratio exigetur a nobis : propter quod quasi commendata sunt nobis. Vel, datum refertur ad dona homini pro se ipso collata ; commendatum vero, ad dona homini præstita pro aliorum directione, vel ad gregem dominicum alicui commendatum : et certum est quod plus requiretur ab eo, cui major animarum cura commissa est, quia de cunctis et singulis daturus est rationem. Ad quod applicari
B potest illud Regum : Custodi virum istum : III *Reg.* XX, 39.
qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Joseph quoque in Genesi in figura Christi ait fratribus suis patriarchis, personam prælatorum tenentibus :
Non videbitis faciem meam, nisi adduxeritis fratrem vestrum minimum ad me. *Gen.* XLIII, 3.

Præterea, audiant hæc et contremiscant homines excæcati, vani et stulti, qui de donis Dei se ipsos erigunt et extollunt, qui de subtilitate ingenii, excellentia scientiæ, eloquentia, pulchritudine, opulentia, no-
C bilitate, potentia, dignitate, se jactant, inaniter gaudent, et alios spernunt, quasi hæc ipsa a se ipsis, non a Deo sortiti sint, et quasi non sint de universis et singulis districtissimo Judici rationem daturi : quum tamen unumquemque oporteat tanto esse Deo subjectiorem, gratiorem, atque de ejus judicio amplius timoratum, quanto plura
desuper sortitus est dona. Idcirco, Beatus homo qui semper est pavidus, perpendens *Prov.* XXVIII, 14.
quam horrendum sit incidere in manus *Hebr.* X, 31.
Dei viventis. Unde Apostolus sciscitatur :
D Quid habes quod non accepisti ? Quod si I *Cor.* IV, 7.
accepisti, cur gloriaris quasi non acceperis ?

Post hæc ostendit Salvator, quod præinducta sua præcepta, documenta, sive consilia, implenda sint potius amore Divinitatis, quam timore damnationis : quia multo perfectius est omittere mala et agere bona ex puro Dei amore seu zelo justi-
tiæ, quam terrore supplicii. *Ignem veni* 49
mittere in terram, id est, ad hoc a summo cœlo descendi, hominibusque apparui per

incarnationis mysterium, ut divini amoris A ardorem in cordibus hominum collocarem. *Et quid volo, nisi ut accendatur,* hoc est, actuetur, et Spiritus Sancti motione inflammetur, atque in opus virtuosum erumpat? Porro cor humanum, instar terræ, per ignorantiam fuit obscurum, per concupiscentiam molle, et per malitiam frigidum : ideo eguit igne hoc caritatis inflammante contra frigiditatem, illuminante contra obscuritatem, consolidante contra mollitiem. Recte ergo caritas ignis vocatur, quia per eam peccati labes consumitur, affectus accenditur, spiritus in cœlestia elevatur. Potest quoque per ignem intelligi evangelica Christi doctrina, quæ mentem a vitiis purgat atque inflammat, quemadmodum aurum per ignem purgatur et incalescit. Similiter, lex novi Testamenti, quæ est lex caritatis et gratiæ, ignis rite asseritur, juxta illud Deuteronomii : In dextera ejus ignea lex. Unde et Spiritus Sanctus in specie ignis, seu igneis linguis Apostolis missus est, ut igneam legem evangelizarent sermone ferventi. De C prædicto dilectionis igne ait Psalmista : Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis. De igne autem divini sermonis fatetur : Ignitum eloquium tuum vehementer. Jeremias quoque inquit : Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis exæstuans. Non ergo pigro et frigido corde Deo altissimo obsequamur, sed corde ferventi atque promptissimo : nempe, quo opus ex promptiori ferventiorique corde procedit, eo plus complacet Deo.

Deut. XXXIII, 2. *Act.* II, 3. *Ps.* XXXVIII, 4. *Ps.* CXVIII, 140. *Jer.* XX, 9.

Deinde Christus prædicit se mortem crucis passurum antequam genus humanum prædicto caritatis igne inflammetur. Christus enim sua sacratissima passione, tantam gratiam humano promeruit generi, atque ex suæ passionis memoria præcipue
50 accenduntur corda fidelia. *Baptismo autem habeo baptizari,* hoc est, mihi incumbit et restat ex præordinatione divina, ut baptismo sanguinis, scilicet proprii cruoris effusione instar aquæ, perfundar atque intingar in cruce pro totius mundi redemptione; *et quomodo coarctor,* id est secundum judicium rationis ad passionem hanc vehementer afficior, tum ex amore divino quo Patris honorem instaurari peropto, ut ejus cœleste regnum adimpleatur, tum ex amore hominum, quo eorum salutem exopto. Hinc Christus in novissima professus est Cœna : Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Et Petro passionem dissuadenti, dixit : Vade retro me, satana, quia non sa- B pis ea quæ Dei sunt. Itaque, Coarctor *usque dum perficiatur,* hoc est, quousque mea passio consummetur et dicam, Consummatum est. Christus enim incessabiliter fuit in actu interiori dilectionis.

Luc. XXII, 15. *Marc.* VIII, 33. *Joann.* XIX, 30.

Denique Chrysostomus ponit sex genera baptismorum. Quorum primus fit verbo, quemadmodum in Joanne loquitur Christus discipulis : Jam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Secundus fit aqua tantum, sicut fuit baptismus Joannis. Tertius, Spiritu tantum : de quo in Actibus Apostolorum ait discipulis Christus : Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Quartus fit aqua et Spiritu, juxta illud Joannis : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Quintus fit igne tribulationis et pœnitentiæ, secundum illud Isaiæ : Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion spiritu ardoris. Sextus fit per martyrium, de quo nunc sermo : de quo etiam Christus locutus est filiis D Zebedæi, Potestis baptizari baptismo quo ego baptizor? Communiter autem ponitur triplex baptismus, videlicet fluminis, flaminis ac sanguinis.

Ibid. XV, 3. *Matth.* III, 6. *Act.* I, 5. *Joann.* III, 5. *Is.* IV, 4. *Marc.* X, 38.

Deinde ponitur modus perveniendi ad divini perfectionem amoris. *Putatis quia* 51
pacem veni dare in terram? quasi dicat : Nolite putare quod ad hoc venerim ut pacem carnalem, mundanam et inordinatam præstem hominibus, per quam concordent in vitiis, et prosperitatem consequantur terrenam. *Non, dico vobis,* id est, talem

pacem dare non veni, *sed separationem,* hoc est bonam ac saluberrimam divisionem spiritualem imo et corporalem, ut scilicet homines in me credentes, amore Dei desiderioque pacis internæ dissentiant a malis hominibus, et discedant ab eis qui eos a spirituali profectu et sinceritate divini amoris quærunt avertere, aut impedire nituntur.

Est igitur pax spiritualis, interna et bona, quæ est quies mentis in Deo seu ordinata concordia : propter quam dandam Christus potissimum venit. Propter quod *Luc.* x, 5. jussit discipulis : In quamcumque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui ; *Joann.* xiv, 27. et iterum, Pacem, inquit, relinquo vobis, pacem meam do vobis. De inordinata vero falsaque pace loquitur ad Jerusalem : *Luc.* xix, 42. In hac die, quæ ad pacem tibi ; et *Ps.* lxxii, 3. Psalmista, Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. Sed de vera pace, *Galat.* v, 22. quam Apostolus ad Galatas inter fructus Spiritus computat, scriptum est apud Isaiam : *Is.* xlviii, 22. Non est pax impiis, dicit Dominus. Illa etenim pax interna, est caritatis effectus, et imperturbatum quoddam gaudium mentis in Deo, quæ vocatur pax pectoris ; et est inchoatio et prægustatio quædam pacis Sanctorum in patria, quæ est pax æternitatis : *Ps.* cxlvii, 14. de qua fertur in Psalmo, Qui posuit fines tuos pacem.

52 *Erunt enim ex hoc,* id est de cetero, præsertim post evangelicæ legis divulgationem ubique, *quinque* personæ *in domo una* manentes, *divisi,* hoc est dissentientes, ita quod boni non consentient malis. Nam *tres* erunt divisi *in duos,* id est con-
53 tra duos; *et* similiter *duo in tres dividentur,* id est contra tres erunt divisi : prout consequenter exemplificatur in textu. *Pater in filium, et filius in patrem suum,* ita ut unus eorum discors erit ab alio amore justitiæ, potius volens Deo adhærere quam homini vitioso, quantumcumque propinquo : sicque gratia in electis prævalebit naturæ, amorque spiritualis amori carnali. Juxta eumdem sensum, *mater* divisa erit *in filiam, et filia in matrem, socrus* quoque *in nurum suam, et nurus in socrum suam.* Sed cur jam sex personæ exprimuntur, quum supra de quinque facta sit mentio? Ad quod respondet Ambrosius, quod quamvis sex personæ exprimantur, realiter tamen sunt quinque, quia eadem persona est mater et socrus. Quæ enim est mater filii, socrus est uxoris filii sui. Denique istud in primitiva Ecclesia potissimum accidit, quando in eadem domo aliqui erant fideles, aliqui infideles ; et adhuc sæpe contingit, in tantum ut filii et filiæ invitis parentibus religionem introeant.

Præterea, quum Christus de primo suo adventu atque secundo, et de passione sua edidisset sermonem, reprehendit Ju-
dæos, incredulos præsertim. *Dicebat autem* 54
et ad turbas : Quum videritis nubem orientem ab occasu, hoc est a plaga occidentali exsurgentem, *statim dicitis : Nimbus,* id est pluvia, *venit,* hoc est, cito pluet; *et ita fit* frequenter, quamvis non semper, propter causam contrariam interdum emergentem. Ab occidente etenim pluvialis ventus exsurgit, quia tunc calor solis debilior fit, ita ut vapores calidos elevet, et eorum humiditatem non desiccet : propter
quod pluvia generatur. *Et quum Austrum,* 55
id est ventum australem seu meridionalem, *flantem videritis,* id est, cognoveritis, vel tactu senseritis : visus enim pro quolibet sensu accipitur ; *dicitis : Quia æstus erit,* id est calida aura ; *et ita fit,* quoniam ventus australis est calidus, juxta illud Job : *Job* xxxvii, 17. Nonne vestimenta tua calida sunt, quum perflata fuerit terra Austro? — Dicit quoque Basilius : Necessariæ sunt humanæ vitæ siderum conjecturæ, dummodo quis ultra mensuram non perquirat eorum indicia. Contingit autem quædam de pluviis futuris prænoscere, plura quoque de æstibus et impetu ventorum; quanta vero commoditas ex talium conjectura vitæ humanæ præstetur, quis nescit? Pertinet namque ad nautam prænosticare procellarum pericula, ad viatorem mutationem aeris, ad colonum fructuum copiam.

56 *Hypocritæ.* Sicut in Matthæo scribitur,
Matth. xvi, 1 *et seq.* Christus potissimum hæc Pharisæis Sad-
ducæisque dixit, qui pleni erant hypocrisi.
Faciem, id est dispositionem, *cœli* aerii *et
terræ probare,* hoc est per præfata signa
præconjecturare, *nostis,* videlicet quod
tempestas erit aut calor ; *hoc autem tem-
pus quomodo non probatis ?* id est, qua-
re ex oraculis Prophetarum non advertitis
neque probatis quod modo impletum sit
tempus primi adventus Christi vobis in
lege et Prophetis promissi ? Quia ex his
quæ in lege et Prophetis scripta fuerunt,
hoc debuerunt advertere potissimum Pha-
risæi. Nam Christo ista loquente, ablatum
fuit sceptrum a Juda, et alienigena impe-
ravit Judæis : per quod patuit esse tempus
primi adventus Christi, quemadmodum in
Gen. xlix, 10. Genesi Jacob prædixit : Non auferetur sce-
ptrum de Juda, et dux de femore ejus,
donec veniat qui mittendus est ; et ipse
erit exspectatio gentium. Similiter nume-
Dan. ix, 23 *et seq.* rus hebdomadarum de quibus Daniel pro-
phetavit, et infra quas Christum prædixit
venturum, tunc fuit completus. Christus
quoque fecit miracula quæ Isaias eum es-
Is. xxxv, 4-6. se facturum prædixit : Ecce Deus vester,
inquit ; ipse veniet et salvabit vos. Tunc
aperientur oculi cæcorum, et aures surdo-
rum patebunt ; tunc saliet sicut cervus
claudus, et aperta erit lingua mutorum.

Sed ne aliqui Judæorum de ignorantia
Scripturarum veteris Testamenti se excu-
57 sarent, Christus adjecit : *Quid autem et a
vobis ipsis,* hoc est, cur ex naturali ratio-
ne vestra, *non judicatis quod justum est,*
id est, non concluditis me esse Christum,
quum per tot miracula me esse Christum
demonstrem? Quum enim verbis protester
me esse Christum, si ita non esset, essem
pessimus blasphemator, nec possem ope-
rari miracula proprie dicta, soli Deo pos-
sibilia, quum Deus non sit testis falsitatis,
nec per impios agit miracula ad robo-
rationem mendaciorum. Hinc in Joanne
Joann. xv, 24. Christus fatetur : Si opera non fecissem
in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum
non haberent. Imo Jesus, ex modo agendi

A miracula, utpote tam auctoritative et im-
perialiter atque repente ea agendo, Chri-
stum Dei Filium se esse probavit. Dicit
præterea Origenes : Nisi esset nobis na-
turaliter insitum id quod justum est ju-
dicare, nunquam Salvator verbum istud
dixisset.

Præterea Christus hortatur ad cautissi-
mam periculorum damnationis æternæ de-
clinationem. *Quum autem vadis cum ad-* 58
versario tuo ad principem, etc. Gregorius
et Beda, per adversarium istum intelligunt
B verba sacræ Scripturæ, seu divinum ser-
monem, qui nostris carnalibus desideriis
contrariatur. Augustinus autem interdum
per adversarium istum intelligit conscien-
tiam remordentem. Origenes vero per ad-
versarium istum intelligit diabolum.

Itaque, secundum primam acceptionem,
iste est sensus : *Quum vadis cum adver-
sario tuo,* id est cum sermone divino, *ad
principem,* id est ad Christum omnium
dominatorem. Nunc enim habendo in no-
bis verba Dei, propinquamus ad Christi
C tribunal, properando ad mortem. [*In via*]
da operam, id est satage, *liberari ab illo,*
id est ab ejus accusatione : hoc est, acqui-
esce et obediens esto divino sermoni, ne
per allegationem ipsius in divino judicio
inveniaris reus atque damnabilis : prout
apud Joannem loquitur Christus, Sermo *Joann.* xii, 48.
quem locutus sum, judicabit eum in no-
vissimo die ; *ne forte trahat te ad judi-
cem,* id est, ne transgressio divini sermo-
nis seu prænuntiatio ejus, sit causa quod
etiam invitus compellaris coram Christo
D judice comparere : sicut ait Apostolus, Om- *Rom.* xiv, 10.
nes stabimus ante tribunal Christi. Dicit
autem, Forte, propter libertatem arbitrii,
qua potest homo malum vitare. *Et judex
tradat te exactori,* id est diabolo, qui ex-
igit tibi pœnam pro culpa infligi, teque
sibi puniendum adjudicari. *Et exactor mit-
tat te in carcerem* infernalem : de quo
apud Isaiam prædicitur, Claudentur in car- *Is.* xxiv, 22.
cere. *Dico tibi,* non solum comminando, 59
sed etiam certissime prænuntiando, *non
exies inde,* id est, de pœnis inferni non

erueris : quamvis in hora judicii localiter A contingat exire ad modicum tempus, vel interim per dispensationem divinam; *donec etiam novissimum minutum reddas,* id est, pro minimis culpis debitas tuleris pœnas : quod nunquam implebitur, quia nunquam plenarie illud debitum persolvetur, eo quod pœna æterna debeatur peccato mortali directe; sed venialibus peccatis non debetur pœna æterna, in quantum sunt venialia, sed ratione adjuncti, id est, peccati mortalis sibi annexi. Denique quod ait, Donec, quamvis frequenter accipia- B tur inclusive, hic accipitur exclusive, sicut quum dicitur, Iste non recessit a suo errore, donec obiit. Sic quoque sumitur in *Ps.* cxxii, 2. Scripturis, quum dicitur, Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri; et, Non cognovit eam, scilicet Joseph Christiferam Virginem, donec peperit. *Matth.* i, 25.

Secundo, exponitur : *Quum vadis cum adversario tuo,* id est remurmurante conscientia, *ad principem* Christum, *da operam liberari ab illo,* id est, a remorsu C conscientiæ te expurga, emendando quod conscientia reprehendit; *ne trahat te ad judicem,* id est, ex ejus remorsu et testimonio contra te, inveniaris damnabilis. Cetera sicut jam dictum est exponantur.

Tertio sic : *Quum vadis cum adversario tuo,* id est diabolo, *ad principem* Christum : quia durante hac vita, in qua viator es, tendens ad aliam vitam et ad divinum examen, tentator te non deserit, sed insidiando graditur tecum; *da operam liberari ab illo,* id est, ab ejus tentamentis te excute, viriliterque resiste, *ne trahat te ad judicem,* id est, potestatem et jus habeat in te, ita ut possit te violenter trahere ad divinum tribunal, *et judex tradat te exactori* diabolo. Potest quoque per exactorem intelligi angelus bonus, exigens justitiam fieri contra iniquos, qui mittit in carcerem permissive seu effective. Unde in Matthæo Christus de angelis sanctis profatur : In consummatione sæculi exibunt angeli, et separabunt malos de medio *Matth.* xiii, 49, 50. justorum, et mittent eos in caminum ignis. Postremo Origenes hic ait, quod quilibet homo duos angelos habet, videlicet malum, qui hortatur ad vitia, et bonum, qui persuadet ad bona ac optima. A malo autem angelo liberamur, habendo virtutes; et si absque peccato fuerimus, secure ei possumus respondere, Nihil debeo tibi.

ARTICULUS XXXV

EXPOSITIO CAPITULI TERTIIDECIMI : ADERANT AUTEM QUIDAM IPSO TEMPORE, NUNTIANTES ILLI DE GALILÆIS.

JAM præcedenti capitulo longam fecit D Salvator de pœnis peccantium mentionem : ideo hac occasione, quidam adstantium nuntiaverunt ei de occisione quorumdam qui inique se habuerunt, quasi
1 alludentes eloquio Christi. *Aderant autem quidam,* hoc est, Christo corporaliter adfuerunt, *ipso tempore,* quo sermonem præcedenti capitulo scriptum deprompsit, *nuntiantes illi,* scilicet Christo, quasi ipse non omnia sciret, vel, ut quid ipse de materia proponenda sentiret, callide explorarent, *de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum,* hoc est, quos Pilatus occidit dum sacrificarent, ita quod sanguis eorum et sanguis victimarum quas mactabant, seu ipsa eorum sacrificia, se invicem contingebant, vel jungebantur. Porro, secundum Cyrillum, hi Galilæi sequebantur doctrinam Ju-

Act. v,37. dæ Galilæi, de quo in Actibus Apostolorum A
habetur : qui docuit, nullum præter Deum
debere dominum appellari, neque Judæ-
os debere tributa solvere imperatori, nec
pro imperatore populoque Romano Judæos
debere sacrificia immolare. Hinc contra
eos indignatus Pilatus, ipsos necavit.
2 *Et respondens* Jesus, *dixit illis* sibi hæc
nuntiantibus : *Putatis quod hi Galilæi* a
Pilato taliter interfecti, *præ omnibus Ga-
lilæis peccatores fuerunt,* hoc est gravio-
ribus involuti criminibus, *quia talia passi
sunt,* eo quod præ ceteris sunt occisi ? B
Hoc enim posset alicui apparere, eo quod
pœna debeatur proportioneturque culpæ.
Unde qui gravius puniuntur, enormius
peccasse videntur. Sed in hac vita non
semper sic accidit, quia judicia humana
sunt imperfecta, nec judices hujus mundi
de omnibus judicant. Verum in divino ju-
dicio summe perfecto et omnia includen-
te, semper sic est, quod majori culpæ
majorem infligit pœnam secundum justi-
tiæ ordinem, post hanc vitam, quando in
hac vita non præcessit correctio aliqua. C
Hinc subditur :
3 *Non, dico vobis,* id est, præfati occisi
non fuerunt omnibus ceteris Galilæis pe-
jores, quamvis iniqui fuerunt et morte
hac digni ; *sed nisi pœnitentiam habueri-
tis,* id est dolorem veræ contritionis de
vestris peccatis, *omnes similiter peribi-
tis,* hoc est, æternaliter condemnabimini,
quemadmodum illi in suis sacrilegis sa-
crificiis deprehensi atque perempti. Vel
ideo ait, Similiter peribitis, quia et ipsi
Judæi, quia de Christi occisione non pœ- D
nituerunt, postea a Romanis pro magna
parte occisi sunt, non obstante quod tunc
sacrificia plurima Deo pro sua liberatione
in Jerusalem obtulissent.
4 *Sicut illi decem et octo, super quos ce-*
*[et occidit eos] *cidit turris in Siloe**. Siloe fons est in
Is. viii, 6. Jerusalem, juxta illud Isaiæ : Pro eo quod
abjecit populus iste aquas Siloe, quæ
transeunt cum silentio. Et in Joanne Chri-
Joann. ix, 7. stus loquitur cæco nato : Vade ad nata-
toria Siloe. Juxta hunc fontem quidam Je-
rosolymitarum turrim ædificaverunt, quæ
subito cadens, decem et octo ex illis op-
pressit. *Putatis, quia et ipsi debitores fue-
runt,* hoc est transgressores, et talis mortis
supplicium promerentes (peccator quip-
pe est debitor pœnæ, ut eam luat ; et pœ-
na ei debetur, ut ei infligatur, nisi emen-
det), *præter omnes homines habitantes in
Jerusalem,* id est ceteris istis exceptis,
ita quod isti similia aut majora pati non
meruerunt ?
Non, dico vobis, id est, ipsi soli non 5
fuerunt illo mortis supplicio digni. Deus
enim quorumdam peccata in præsenti ul-
ciscitur, ut suam justitiam providentiam-
que ostendat, atque ut ceteri terreantur
et vitam emendent, vel ut per ultionem
vitæ præsentis, a gravioribus futuris eru-
antur suppliciis, vel ne diutius hic vi-
vendo, gravius peccent, et duriora sibi
parent tormenta. Quorumdam vero peccata,
quamvis majora, non vindicat in præsen-
ti, suam in eis ostendens longanimitatem,
patientiam, pietatem, et ut diu piissime
tolerati, tandem ad cor convertantur : quod
si facere neglexerint, postea justius con-
demnentur, graviusque æternaliter puni-
antur. In quibus, sicut in ceteris mul-
tis, apparet quam incomprehensibilia sint Rom. xi, 33.
sublimis Dei judicia : quæ nec temere
perscrutari, nec comprehendere velle li-
cet conari, quia scrutator majestatis op- Prov. xxv, 27.
primetur a gloria. *Sed si pœnitentiam non
egeritis* ante exitum animæ de corpore,
omnes similiter peribitis. Deus enim pec- Job xxiv, 12.
catum inultum ire non patitur. Ideo in
Ecclesiastico legitur : Si pœnitentiam non Eccli. ii, 22.
egerimus, incidemus in manus Dei, et
non in manus hominum. — Postremo con-
stat ex his, quod ea quæ casualiter eve-
nire videntur, et quæ per humana fiunt
judicia in punitione reorum, nutu et mo-
deramine providentiæ divinæ aguntur.

Deinde Salvator exemplo parabolico rui-
nam Synagogæ prænuntiat. *Dicebat autem* 6
hanc similitudinem, volens humiliare Ju-
dæos, qui semper se justos putare cete-
risque præferre proni exstiterunt. *Arbo-*

rem fici habebat quidam plantatam in A *vinea sua.* Per arborem fici intelligitur Synagoga, quæ olim fuerat Deo valde grata, familiaris et cara, bonis ac dulcibus fructibus plena, quemadmodum ficus primatum habet in fructibus. Unde in Deu-
Deut. VII, 6. teronomio Moyses loquitur Synagogæ : Te elegit Dominus, ut sis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui sunt super terram. Hanc arborem habuit Christus, qui secundum suam divinitatem æternus est, et plebis illius creator. Unde Judas apo-
Judæ 5. stolus scribit : Jesus populum salvans de B terra Ægypti, etc. Hanc itaque ficum habuit Christus plantatam in vinea sua, hoc est in populo Judæorum : ita ut nunc per arborem fici, intelligatur plebs Judaica habitans in Judæa, de cujus eversione per Romanos completa, Christus jam fatur ; per vineam vero, totus Israel populus per varia mundi climata segregatus ac habitans, quando Christus hæc dixit. Quod autem populus Israel, Dei vinea nuncupetur, certissimum est. Scriptum est enim
Is. V, 7. in Isaia : Vinea Domini exercituum, do- C
Osee X, 1. mus Israel est ; et apud Osee, Vitis fron-
Ps. LXXIX, 9. dosa Israel ; atque in Psalmo, Vineam de Ægypto transtulisti.

Et venit Filius Dei, per humanæ naturæ assumptionem, et inter Judæos con-
Baruch III, 38. versans, secundum illud Baruch : Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est ; *quærens fructum,* id est opera virtuosa, *in illa ; et non invenit :* non quod tempore adventus Christi, nulli Judæorum fuerint virtuosi, sed quia paucissimi, ita quod respectu aliorum, quasi D nulli videbantur. Propter quod in Joanne
Joann. I, 11. habetur de Christo : In propria venit, et sui eum non receperunt.

7 *Dixit autem* Christus *ad cultorem vineæ,* id est ad cœtum et ordinem Apostolorum aliorumque discipulorum, qui post Christi ascensionem ad tempus soli huic Judæorum populo prædicaverunt. Hujus
Act. IV, 32. autem multitudinis fuit cor unum et anima una : ideo singulariter cultor vocatur. Nam verbo prædicationis atque exemplaris vitæ virtute, variisque miraculis, et precibus amorosis, Synagogam a peccatis purgare, ad pœnitentiam scindere, virtutibus fecundare, intra horreum Dei, quod est Ecclesia, congregare conati sunt.

Ecce anni tres sunt ex quo venio, quærens fructum in ficulnea hac, id est, satis diu plebis hujus emendationem sum præstolatus, quia per tria tempora condistincta, scilicet ante captivitatem Babylonicam, et item post reditum Judæorum de Babylone, et nunc tertio, in meo adventu, quæsivi opera virtutum in plebe hac ; *et non invenio,* id est, hucusque non reperi : non quia nullo tempore bene se habuit Synagoga, quum in libro Judicum scriptum sit quemadmodum filii Israel tempore Jo- *Judic.* II, 7.
sue, et seniorum qui longo post eum vixerunt tempore, Domino servierunt, similiter tempore David, et aliis quibusdam temporibus, ut ex libris Regum Paralipomenonque probatur ; sed quia comparative loquendo, qui Domino servierunt, pauci fuerunt, et tempora quibus hoc contigit, brevia erant, quemadmodum ex decursu libri Judicum et Regum ostenditur. Propter quod Deus per Jeremiam de Jerusalem protestatur : In indignatione et in ira *Jer.* XXXII, 31.
facta est civitas ista, a die qua fundata est. Dicitur autem Christus quærere, nec invenire, non quod infecunditatem malorum ignoret, sed ut suam ad nos diligentiam providentiamque demonstret, et ut humanam declaret ignaviam, seque pro nostra salute probet sollicitum, et examinatorem totius vitæ nostræ, secundum id Psalmi : Dominus de cœlo prospexit super *Ps.* XIII, 2.
filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum.

Succide ergo illam, hoc est, destruendam atque damnandam prænuntia, eo quod non susceperit Christum : sicut per Danielem prædictum est, Civitatem et sanctuarium *Dan.* IX, 26.
dissipabit populus cum duce venturo ; et in Psalmo, Fiat habitatio eorum deserta. *Ps.* LXVIII, 26.
Juxta hunc modum loquendi Dominus loquitur per Jeremiam : Ejice illos a facie *Jer.* XV, 1.
mea, id est, ejiciendos prænuntia. *Ut quid*

etiam terram occupat? hoc est, cur inani-
ter terram promissionis, quæ est omni-
um terrarum egregia, immoratur? Terram
namque inutiliter indigneque occupat, qui
locum suæ mansionis bonis operibus non
adornat. Et sicut talis indignus est pane
quo vescitur, ita indignus est terra qua
sustentatur.
8 *At ille,* id est præfatus vineæ hujus cul-
tor, videlicet chorus Apostolorum ac pri-
mitivæ Ecclesiæ in Jerusalem congregatæ,
respondens, dixit illi, videlicet Christo :
Domine, dimitte illam et hoc anno, hoc
est, clementer differ hanc ultionem, quo-
usque tempus prædicationis meæ in Ju-
dæa compleatur : quod per quadraginta
duos circiter annos duravit; *usque dum*
fodiam circa illam, id est, orando, docen-
do, exemplariterque vivendo, et miracula
operando, mentem populi hujus ad susci-
piendam fidem et gratiam tuam aperiam,
vel hoc facere nitar, *et mittam stercora,*
id est, per memoriam vitiorum ejus, eam
ad humilitatem et compunctionem indu-
cam. Peccata enim sunt stercora, quorum
dolorosa recordatio ac deploratio cordialis
agrum mentis impinguat atque fecundat,
9 quemadmodum fimus terram. *Et si qui-*
dem fecerit fructum, supple, Bene res ge-
sta est, nec succidetur : et hic est modus
loquendi truncatus, ut moris est loqui eis
qui ex vehementi dolore loquuntur. Ideo
Apostolorum chorus sic loquitur, quoni-
am Synagogam pro maxima sua parte no-
vit non convertendam : propter quod cor-
dialissime tristabatur, prout ad Romanos
Rom. IX, 2-4. fatetur Apostolus : Tristitia mihi magna
est, et dolor continuus cordi meo pro fra-
tribus meis, qui sunt Israelitæ. *Sin au-*
tem, id est, si conversa non fuerit, *in*
futurum succides illam, hoc est, post qua-
draginta duos annos Romanorum manibus
eam trades, quantum ad corporis mortem,
animas vero dæmonibus æternaliter puni-
endas : ut novimus contigisse. — Ex præ-
missis (ut dicunt nonnulli) patet, quod
precibus ac meritis Apostolorum ac pri-
mitivæ Ecclesiæ fuit dilata Judæorum suc-

A cisio per tot annos, intra quos multa mil-
lia eorumdem fuerunt conversa.

Præterea, quoniam Synagoga figura fuit
Ecclesiæ, facile est parabolam hanc ad
Ecclesiam applicare, seu ad religionem
quamcumque, quæ frequenter venit ad la-
psum notabilem, maxime tyrannorum per-
secutione cessante, ita quod Christus vo-
luit eam in parte plagare et exstirpare :
sicut, proh dolor! in Terra sancta dudum
jam fecit, quam propter Christianorum fa-
cinora canibus tradidit possidendam. Sed
B cultor Ecclesiæ, scilicet chorus bonorum
pastorum ac prædicatorum, precibus obvi-
avit, sæpeque veniam impetravit, ut Deus
in hoc anno, id est tempore gratiæ, par-
cat et differat ultionem. — Postremo, qui-
dam per ficulneam intelligunt genus hu-
manum, quod peccavit in lege naturæ, in
lege scripta, et in lege evangelica.

Deinceps præclarum describitur Chri-
sti miraculum suæ doctrinæ roborativum.
Erat autem docens in synagoga eorum, 10
scilicet Judæorum, *sabbatis,* id est die quo-
C dam sabbati : imo sabbatis frequentius
docuit, eo quod dies illa celebris fuit Ju-
dæis ; et tunc copiosius confluebant ad
synagogam, id est ad domum orationi et
doctrinæ seu lectioni deputatam. Eratque
in singulis Judæorum urbibus communi-
ter talis domus : imo et in civitatibus ubi
sub dominio gentilium morabantur, syna-
gogas habebant, sicut ex Actibus Aposto- *Act.* IX, 2; XIII, 5, 14; XIV, 1; etc.
lorum facile est probare. Interdum vero
synagoga, Judæorum collectionem designat.

Et ecce mulier fuit ibidem præsens, *quæ* 11
D *habebat spiritum infirmitatis,* id est in-
firmitatem ex diabolico spiritu sibi, Deo
permittente, inflictam : vel propter sua
peccata, quemadmodum spiritus malus ve- I *Reg.* XVI, 14; XVIII, 10; XIX, 9.
xavit Saulem ; vel propter majorem fe-
minæ hujus exercitationem, profectum et
gloriam, ut fuit infirmitas sancti Job a *Job* II, 7.
dæmone percussi; vel ut ex feminæ hujus
tam miraculosa sanatione, virtus Christi
patesceret, glorificareturque Deus, sicut
de cæco nato dicitur in Joanne, quod na-
tus est cæcus, ut opera Dei manifestaren- *Joann.* IX, 3.

tur in eo; *annis decem et octo,* sicque in-
firmitas fuit ei magis inolita difficiliusque
curabilis ex sua natura, juxta illud Ovidii,

Sero medicina paratur,
Quum mala per longas invaluere moras;

quamvis omnipotentiæ Christi nil esset
difficile. *Et erat inclinata,* hoc est vultu
et corpore versus terram depressa et in-
curvata instar brutorum, contra naturalem
hominis figuram et situm : cui competit
caput habere erectum, quoniam congruit
ei cœlestia quærere et terrena transcen-
dere, supernorum intuitu et amore; *nec
omnino poterat sursum respicere,* tanquam
ita contracta.
12 *Quam quum vidisset Jesus* corporali in-
tuitu, imo potius miserationis affectu, *vo-
cavit ad se.* Poterat utique a se corporaliter
distantem curare, sed vocavit eam ad se
ut cunctis pateret miraculum ad Dei ho-
norem, et hominum ædificationem. *Et ait
illi : Mulier, dimissa es ab infirmitate
tua,* hoc est, me jubente, hæc tua indispo-
sitio in instanti fugatur et desinit, quia
meum dixisse, fecisse est, et virtuti im-
mensæ competit agere in instanti, quum
nil ei queat resistere. Christus autem se-
cundum quod Deus, omnipotens est, et
immensus in omni perfectione, sanctita-
13 te et gloria. *Et imposuit illi manus :* non
quia sine tactu hujusmodi non potuerit
eam sanare; sed ad insinuandum quod
corpus suum fuit divinitatis suæ instru-
mentum, potentia plenum; et item ad os-
tendendum benevolentiam, caritatem et
humilitatem suam ad pauperes et infir-
mos. *Et confestim erecta est* corpore, et
ad naturalem situm reducta est. In quo pa-
tet, quam imperialiter Christus egit mira-
cula. Et sicut feminam istam non rogatus
Luc. IV, 38, 39. curavit, socrum autem Petri rogatus : ita
interdum gratiæ dona largitur antequam
Act. IX, 3 *et seq.* invocetur, ut patet in Pauli conversio-
ne; interdum vult invocari. *Et glorifica-
bat Deum,* id est, mulier hæc Deo gratias
retulit, ejusque potestatem cognovit, con-
fessa est et exaltavit corde, verbo et opere,
pro tam gratiosa sua curatione. Et quam-
vis fortasse nondum tunc noverit quod
ille qui eam sic vocavit, tetigit et sanavit,
consisteret Deus, non tamen fuit ambigua,
quin potestate eam curasset supernaturali
atque divina : ideo Deo specialiter gratias
dixit, nec dubium quin et Christo tanquam
homini sancto.

Juxta intelligentiam spiritualem, per fe-
minam inclinatam intelligi potest quæ-
cumque anima seu persona carnalibus vi-
tiis implicata, quam Deo juste permittente
diabolus diu intus ligavit vinculis pecca-
torum, juxta illud Proverbiorum : Iniqui- *Prov.* V, 22.
tates suæ capient impium, et funibus pec-
catorum suorum constringetur. Talis igitur
anima a diabolo vincta, ita efficitur debi-
lis, spiritualiterque infirma, ut hostibus
suæ salutis nequaquam resistat, sed in
omni pene tentatione succumbat, atque
quotidie frequentissime vulneretur, divina
transgrediendo præcepta, ac mortalia in-
cidendo peccata. Itaque, toto affectu ter-
renis immersa, sursum non valet respice-
re, Deum sinceriter contemplando, ejus
judicia contuendo, et quæ ad salutem su-
am pertinent ponderando : quemadmodum
in Daniele de luxuriosis presbyteris legi-
tur, quod everterunt oculos suos, ut non *Dan.* XIII, 9.
adspicerent cœlum, neque recordarentur
judiciorum justorum. Talem autem ani-
mam Christus interdum misericordissime
adspicit, prævenit, et per inspirationem
internam, per directionem angelicam, per
exhortationem humanam, seu alio modo,
ad se vocat, videlicet ad conversionem
mentalem, pœnitentiamque condignam; et
paulo post infundit ei fiduciam de remis-
sione peccatorum suorum. Manum quoque
imponit, hoc est, suum ei impendit auxi-
lium, ita quod subito ad divinorum me-
ditationem atque amorem erigitur : sicque
cognoscens in quantis fuit periculis, er-
roribus et peccatis, Deo totis regratiatur
præcordiis; et tanto ferventius ei obsequi-
tur, quo majorem ab ipso misericordiam
est sortita.

Denique Christus in corporali hujus fe-

minæ curatione quinque effecit, quæ in A spirituali impiorum curatione spiritualiter agit. Etenim feminam illam vidit, vocavit, sanavit, tetigit, et erexit. Similiter peccatorem spiritualiter curaturus, primo videt
Matth. IX, 9. eum oculis suæ clementiæ, sicut vidit Matthæum in telonio sedentem. Secundo, vocat per inspirationem internam, juxta il-
Job XIV, 15. lud Job : Vocabis me, et ego respondebo
Apoc. III, 20. tibi ; in Apocalypsi quoque, Ego sto ad ostium et pulso. Tertio, sanat per peccatorum remissionem, quemadmodum per
Is. XLIII, 25. Isaiam loquitur : Ego sum qui deleo ini- B quitates tuas. Unde per Jeremiam petitur :
Jer. XVII, 14. Sana me, Domine, et sanabor. Atque in
Ps. CII, 3. Psalmo : Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Quarto, tangit per virtutum infusionem, et per excitationem mentis ad satisfactionem, seu opera quælibet bona, se-
I *Reg.* X, 26. cundum illud Regum : Abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. Quinto, erigit ad cœlestia per æternorum contemplationem, fervidumque amorem,
Is. L, 4. prout apud Isaiam scribitur : Dominus C erigit mihi aurem, ut audiam eum quasi magistrum.

14 *Respondens autem archisynagogus.* Respondit autem non ad alicujus interrogationem, quia interrogatus non legitur, sed ad miraculosum opus Christi apte se loqui putavit aut finxit. Porro archisynagogus est nomen officii, non personæ, quia principem synagogæ designat. *Indignans quia sabbato curasset Jesus hominem,* hoc est feminam istam. In quo patet indiscretio, ignorantia et falsa justitia, imo et invidia D
Rom. X, 2. ejus : indiscretio, quia zelum legis habuit, sed non secundum scientiam ; ignorantia, quia præceptum de observantia sabbati non intellexit ; falsa justitia, quia indignatus est Christo (vera enim justitia habet compassionem, falsa dedignationem, secundum Gregorium) ; invidia, quia ut ait Chrysostomus, non indignabatur ob sabbati violationem, sed propter Christi glorificationem. Hinc infra vocatur hypocrita, quia finxit se de sabbati violatione turbari, quum torqueretur invidia. *Dicebat turbæ : Sex dies sunt* in hebdomada, *in quibus operari oportet,* hoc est, licet et expedit : sicut Deus sex diebus omnia fe- *Gen.* I ; II, 1-3.
cit, septimo autem die quievit, in cujus memoriam jussit septimum diem seu sabbatum celebrari. *In his ergo* sex diebus *venite, et curamini,* qui estis infirmi, *et non in die sabbati,* ne prævaricemini divinum præceptum.

Subinde Salvator archisynagogum redarguit, ostendens quod ille magis contra sabbatum fecit quam ipse, et quod præceptum de sabbati observatione non intellexit, quia non quæcumque opera Deus sabbato fieri prohibuit, alioqui non licuisset sabbato comedere, bibere, loqui, cibaria scindere, potum effundere. Servilia ergo opera fuerunt illo die illicita, non opera caritatis, pietatis, et necessitatis. Hinc ait Ambrosius : Deus septimo die ab operibus mundi quievit, non ab omni operatione, quum sempiterna et jugis sit operatio ejus, sicut Filius ait, Pater meus usque *Joann.* V, 17.
modo operatur, et ego operor : ut ad similitudinem Dei sæcularia nostra opera, non religiosa, cessarent.

Respondens ad illum Dominus, dixit. 15
Archisynagogus ausus non fuit Christum directe arguere, sed populum alloquendo, quasi indirecte redarguit eum. Sed Christus Dei injuriam non sustinens, nec populi deceptionem ferens, apertissime redarguit archisynagogum et ejus fautores. *Hypocrita,* qui justum te simulas, quum plenus sis vitiis, *unusquisque vestrum in sabbato non solvit,* propria manu, vel per ministrantem, *bovem suum aut asinum, et ducit adaquare ?* quasi dicat : Imo hoc facitis, quum tamen hoc sit opus magis manuale, quam infirmum verbo curare, aut manu contingere. *Hanc autem filiam* 16
Abrahæ, tam carnis propagatione, quam fidei ac virtutum imitatione, *quam alligavit,* hoc est, vinculo infirmitatis constrinxit, *Satanas, ecce decem et octo annis, non oportebat solvi a vinculo isto die sabbati ?* quasi dicat : Utique expediebat, tum quia

homo nobilior est jumento, tum quia in- A
digentia feminæ hujus major fuit quam
jumentorum in sabbato, tum quia alliga-
tio ista miserabilior fuit.

17 *Et quum hæc diceret, erubescebant om-
nes adversarii ejus :* quia clarissime eos
convicit, et derisione dignos monstravit.
Et omnis populus, hoc est populares et
simplices : nam adversarii erant Scribæ
et Pharisæi, humanæ gloriæ cupidi, ideo
Christi honorationem ferre non poterant ;
*gaudebat in universis quæ gloriose fiebant
ab eo,* hoc est in præclarissimis Christi B
miraculis, quæ ipse potentissime atque
promptissime fecit : ita quod summa nu-
merum superavit, juxta illud Joannis evan-
Joann. xxi, 25. gelistæ : Multa alia fecit Jesus : quæ si
scribantur per singula, nec ipsum mun-
dum arbitror posse capere eos qui scri-
bendi sunt libros. Naturale equidem est
menti humanæ, in tam supernaturalibus
atque insolitis delectari, eo quod natura-
liter scire et in cognoscendo proficere op-
tet : unde et nova placent.

Denique Christus adversarios suos variis C
modis convicit : Primo, per operationem
Luc. v, 23. miraculorum, sicut quum dixit : Quid est
facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata,
an dicere, Surge et ambula ? Secundo, per
allegationem Scripturarum, sicut quum al-
Matth. xxi, 16; *Ps.* viii, 3. legavit illud ex Psalmo, Ex ore infantium
et lactentium perfecisti laudem propter
Matth. xxi, 42; *Ps.* cxvii, 22. inimicos tuos ; item, Lapidem quem re-
probaverunt ædificantes, etc. Tertio, per
propositionem parabolarum, ut quum di-
Luc. vii, 41. xit ad Pharisæum : Duo debitores erant,
etc. Quarto, efficacia testimoniorum, sicut D
Joann. v, 33. quum dixit Judæis : Vos misistis ad Joan-
nem, etc. Quinto, subtilitate quæstionum,
Matth. xxii, 20. ut quum interrogavit Judæos : Cujus est
imago hæc et superscriptio ? Itemque :
Marc. xi, 30. Baptismus Joannis de cœlo erat, an ex ho-
minibus ? Sexto, exhibitione exemplorum,
sicut hoc loco.

Postremo, quia Judæi Christum frequen-
ter de sabbati transgressione reprehende-
runt, ideo multipliciter se excusat et illos
convincit : Primo, ex hominis dignitate,
ut quum ait apud Marcum : Sabbatum fa- *Marc.* ii, 27.
ctum est propter hominem, non homo
propter sabbatum. Secundo, ex sua ma-
jestate, ut quum ait in Matthæo : Dominus *Matth.* xii, 8.
est Filius hominis etiam sabbati. Tertio,
ex legis auctoritate, dum ait : Si circum- *Joann.* vii, 23.
cisionem accipit homo in sabbato, ut non
solvatur lex Moysis, etc. Quarto, ex sacer-
dotum operatione, quoniam sacerdotes sab-
batum violabant, nec tamen se reos puta- *Matth.* xii, 5.
bant, prout in Matthæo allegat. Quinto, ex
eorum cupiditate et perversitate, quoniam
curam pecorum sanationi hominum præ-
ferebant. Sexto, ex operis qualitate, quo-
niam solvere hominem a vinculo Satanæ,
opus est caritatis. Et hi duo modi in præ-
senti loco tanguntur.

Præterea, confutatis incredulis, subditur
instructio credentium, qui in Christi ope-
ribus gloriabantur. *Dicebat ergo* Jesus ad 18
turbas : *Cui simile est regnum Dei? et cui
simile esse existimabo illud ?* Primo inter-
rogat, et interrogationem sub aliis verbis
resumit, ut attentos redderet auditores, et
materiæ proponendæ excellentiam decla-
raret. Deinde respondet : *Simile est grano* 19
sinapis, etc.

Regnum Dei seu regnum cœlorum, in
Scripturis multipliciter sumitur : primo,
pro Ecclesia militanti ; secundo, pro Ec-
clesia triumphanti ; tertio, pro æterna fe-
licitate, seu præmio Beatorum ; quarto, pro
cœlesti mansione eorum, puta pro cœlo
empyreo ; quinto, pro activo regimine Dei ;
sexto, pro negotio quod in militanti Ec-
clesia agitur ; septimo, pro statu Ecclesiæ
militantis ; octavo, pro virtute et gratia
Ecclesiæ militantis, per quas ad Ecclesi-
am triumphantem perducitur ; nono, pro
sacra Scriptura ; decimo, pro ipso Domino
Salvatore, secundum Hieronymum. Itaque
regnum Dei hic accipi potest, primo, sex-
to, septimo, octavo, nono et decimo modis.
Quum enim Christus hæc dixit, primitiva
Ecclesia militans, scilicet plebs credens
in ipsum, instar grani sinapis parva fuit.
Unde superius vocavit eam gregem pu- *Luc.* xii, 32.
sillum. Rursum, prædicationis negotium,

quod tunc in plebe hac agebatur a Christo, in loco agebatur angusto, et in parvo terræ angulo fuit, comparatione orbis terrarum. Præterea, status hujus Ecclesiæ, et virtus ac gratia ejus, tunc modici erant, præsertim extensive loquendo, quia adhuc pauci credebant; et ipsi quoque Apostoli adhuc rudes tunc erant, valdeque imperfecti. Similiter Scriptura divina tunc nondum fuit multiplicata per mundum, ut postmodum per Apostolorum prædicationem. Sed et ipse Christus tunc adhuc parvus fuit in cordibus Judæorum, quia modice reputabatur ab eis. Unde Joannes Baptista prædixit : Illum oportet crescere, me autem minui. *Joann.* III, 30.

Itaque, *Simile est* regnum Dei *grano sinapis,* quod primo permodicum est, *quod acceptum homo misit in hortum suum ; et crevit, et factum est in arborem magnam ; et volucres cœli requieverunt in ramis ejus.* Pariformiter primitivam Ecclesiam militantem misit Deus in hortum suum, hoc est in templum Jerusalem, quod fuit locus cultus divini et habitaculum Dei, in quo Apostoli, suscepto Spiritu Sancto, post Christi ascensionem primo orsi sunt prædicare evangelicam legem. Quotidie quoque unanimiter fuerunt in templo et porticu Salomonis, prout in Actibus Apostolorum habetur. *Act.* II, 46; V, 12. Deinde Ecclesia crevit mirabiliter omni die, velut in arborem magnam, quia per totum mundum diffusa est, et plena fuit fructibus bonis : ita quod volucres cœli, hoc est viri contemplativi, ac spirituales doctores, atque prælati, requieverunt in ramis ejus, id est sub protectione et umbra, documentis et gratia Apostolorum, qui fuerunt velut rami Ecclesiæ, per climata mundi hinc inde extenti. Vel rami Ecclesiæ, sunt potestas ejus spiritualis ac sæcularis.

Quemadmodum autem dictum est de incremento Ecclesiæ, ita de incremento evangelicæ prædicationis et ecclesiastici status, itemque virtutis et gratiæ primitivæ Ecclesiæ, est dicendum : quia hæc omnia, primo in Jerusalem et Judæa, quasi in loco angusto fuerunt ; deinde per quatuor mundi plagas diffusa sunt. Fueruntque ista plantata in horto Dei, hoc est in ipsa Ecclesia seu corde credentium. Unde Sponsa in Canticis ait : Veniat dilectus meus in hortum suum. *Cant.* V, 1. Insuper Scriptura sacra, primo paucis cognita et concessa, per discipulorum Christi prædicationem toti mundo est communicata : in cujus ramis, hoc est variis expositionibus, præfatæ volucres cœli quiescunt, divinis vacando. Postremo, Christus primo inter Judæos modice reputatus, imo vilipensus, reprobatus et crucifixus, per Apostolorum prædicationem ac signa toti mundo innotuit; atque in cordibus electorum sic crevit, quod agnitus est, honoratus ac adoratus ut verus Deus, sicque in ejus ramis, hoc est potestatibus, defensionibus et gratiis, requieverunt fideles. Unde apud Danielem designatus est Christus per lapidem abscissum de monte absque manibus : qui lapis factus est mons magnus, implevitque totam terram. *Dan.* II, 34, 35. Sed et Christum misit Pater in hortum suum, hoc est in Ecclesiam, et primo ad Synagogam.

Et iterum dixit : Cui simile æstimabo 20
regnum Dei? De quo jam dictum est. *Simile* 21
est fermento, quod acceptum mulier abscondit, hoc est miscuit, *in farinæ sata tria,* id est in tres mensuras farinæ aqua adspersæ. Satum enim, secundum Bedam, est mensura juxta morem provinciæ Palæstinæ, unum et dimidium modium capiens. *Donec fermentaretur totum,* hoc est, tota massa a fermento virtutem acciperet, ut esset apta materia panis. Simili modo, sacra Scriptura seu Christus, vel fides et caritas ejus, seu prædicatio evangelica, tanquam virtuosum optimumque fermentum; a muliere, hoc est ab increata Sapientia, tanquam a causa principali, et ab apostolica congregatione, tanquam a causa secundaria instrumentali, seu ministerio illibatæ carnis Christi; commixta est congregationi fidelium, seu credentium cordi infusa; tanquam in tria sata, propter summæ Trinitatis mysterium, vel propter

tres status servorum Dei, scilicet incipientium, proficientium, et perfectorum, vel propter statum conjugatorum, continentium, et virginum; donec fermentaretur totum, hoc est, quousque universum mysticum corpus Christi, quod est universa Ecclesia electorum fidelium, Christo incorporaretur, ejusque fide, caritate et gratia formaretur, et per sacram Scripturam A instrueretur, et tantam a Christo virtutem acciperet, ut de ea Apostolus fateatur : Unus panis et unum corpus, multi sumus. I *Cor.* x, 17. Itaque fermentum hoc loco in bono accipitur. Alibi vero in malo accipitur, ut quum Apostolus ait : Modicum fermentum totam massam corrumpit; *Ibid.* v, 6. et quum in Osee legitur, Quievit civitas paululum a commixtione, donec fermentaretur totum. *Osee* vii, 4.

ARTICULUS XXXVI

PROSECUTIO EXPOSITIONIS HUJUS CAPITULI TERTIIDECIMI, AB EO LOCO QUO DICITUR : ET IBAT PER CIVITATES ET CASTELLA, DOCENS.

QUONIAM Christus jam de evangelicæ B
prædicationis ac fidei multiplicatione
figuraliter est locutus, consequenter facto
22 verba sua verificat. *Et ibat* Jesus cum discipulis suis *per civitates et castella* Galilææ atque Judææ, *docens* tam urbanos quam villanos, tanquam personarum acceptor non exsistens, sed omnes tam parvos quam magnos, tam doctos quam idiotas, quantum in se fuit, ad salutem inducens; *et iter faciens in Jerusalem,* hoc est, ad locum suæ passionis propinquans, et genus humanum liberare desiderans, sicut C
Luc. xii, 50. jam ante testatus est : Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor donec perficiatur ?
23 *Ait autem illi quidam : Domine, si pauci sunt qui salvantur ?* Hoc ideo interrogavit, quia audivit Christum de cœlesti regno plurima prædicare, documentaque ardua tradere pro acquirenda salute. *Ipse autem dixit ad illos.* Unus quæsivit, sed Christus ad omnes qui aderant, dirigit responsionem, quoniam quæstionis solutio ad omnes spectavit : et forte iste unus ex D
24 aliorum interrogavit instinctu. *Contendite,* id est, cum lite et pugna contra dæmones et peccata, contra mundum et propriam carnem, irrefrenatamque propriam voluntatem, satagite, *intrare,* hoc est ad æternam beatitudinem proficisci per interiores exterioresque actus virtutum, *per angustam portam,* id est per vitam pœnitentialem, per indesinentem cordis custodiam, per conversationem timoratam; vel per Christum, ejus sequendo vestigia, qui ait : Ego sum ostium; *Joann.* x, 9. itemque : Ego sum via, etc. *Ibid.* xiv, 6. Porro, Christum sequi et per ipsum intrare, est adversa æquanimiter ferre, bona pro malis rependere, inimicos diligere, malle mori quam viam virtutis et æquitatis deserere. Hinc Paulus testatur : Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur; II *Tim.* iii, 12. et Joannes : Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare. I *Joann.* ii, 6. Hæc est porta angusta, de qua apud Matthæum apertius loquitur Christus : Intrate, inquiens, per angustam portam, quia lata porta et spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, et multi intrant per eam. Quam angusta porta et arcta via quæ ducit ad vitam, et pauci inveniunt eam ! *Matth.* vii, 13, 14.

Sed videtur his obviare, quod in Matthæo dicit Salvator : Jugum meum suave est et onus meum leve. *Ibid.* xi, 30. Et respondendum, quod eadem via, est imperfectis ac incipientibus arcta, laboriosa, dura sive ama-

ra; proficientibus vero dulcescit, et per- A fectis, puta ardenter amantibus, levis est, I Petr. II, 3. suavis atque amœna : quia gustarunt quam dulcis est Deus, et quanta sit delectatio mente tranquilla Deo vacare, virtutibus occupari ; habentque passiones reformatas, et vitia de facili vincunt. Denique, si sæpe corporaliter affligantur sustinendo adversa, mente tamen consolantur et gaudent in Domino, quemadmodum Jacobus Jacob. I, 2. in suæ epistolæ monet exordio : Omne gaudium existimate, fratres, quum in diversas tentationes incideritis. Nam et quæ- B libet virtus, quanto perfectius alicui inest, tanto majorem habet delectationem suæ operationi adjunctam. Hinc in Proverbiis Prov. IV, 11, 12. Sapientia loquitur : Ducam te per semitas æquitatis, quas quum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui. Unde Hieronymus : Virtutes duræ sunt incipienti, molles proficienti, suaves pervenienti. Et Augustinus : Semitæ æquitatis dum inchoantur, arctæ videntur et angustæ, dum autem profectum accipiunt, spaciosæ videntur et latæ.

Verumtamen, quamvis perfectis seu for- C titer proficientibus suave sit et jucundum psalmis orationibusque vacare, contemplationi intendere, ceteris quoque spiritualibus exercitiis inhærere ; nihilo minus difficultas et labor eis contingunt in refrenatione cordis ab omni evagatione, in venialium peccatorum evitatione, in quotidianorum defectuum deploratione ac castigatione, in multiplici quoque afflictione seu compassione, qua propter aliorum peccata et ruinam ecclesiastici status, intimo afficiuntur dolore. Nam et Paulus D II Cor. I, 8. testatus est : Supra modum gravati sumus, ita ut tæderet nos vivere. Sed et abbas Agathon dixit : Non est labor sicut orare Deum, videlicet propter difficultatem vitandi omnem animi evagationem, tempore orationis præcipue devitandam. Interdum quoque viris bonis spiritualis consolatio, alacritas cordis, fiduciæ gaudium, ad tempus dispensative divinitus subtrahuntur : tuncque dura sunt eis, quæ ante cum lætitia gerebantur.

Postremo, si quis velit clarius scire quid sit dicere, Arcta est via salutis, advertat illud Apostoli : Qui autem sunt Christi, Galat. V, 24. carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis ; et denuo, Cum metu, in- Philipp. II, 12. quit, et tremore ac timore vestram salutem operamini. Sed, heu ! multi sunt jam nomine tenus christiani, qui abjecto Christi præcepto ac documento, contendunt quomodo abundent divitiis, et (quod periculosissimum est) quomodo pluribus beneficiis adeptis, lautam et carnalem vitam deducant, quomodo ad ecclesiasticas dignitates, ad prælationes, ad majoritatem pertingant, ut honorentur.

Itaque, Contendite intrare per portam angustam, *quia multi, dico vobis, quærent intrare* regnum cœleste, *et non poterunt,* quia non efficaciter quæsierunt, nec fervide optaverunt, sed pigre et negligenter, aut nimis tarde, quemadmodum virgines Matth. XXV, 10-12. fatuæ. Sunt igitur quamplures fidem informem ac servilem timorem habentes, qui frequenter abhorrent pœnas inferni, se cogitant morituros, divinum formidant judicium, cupiuntque beatitudinem æternalem ; sed carnali amore, sæcularique vanitate seu ambitione, et feminea quadam mollitie, retrahuntur a via salutis, a bono proposito aut incepto ; sed et difficultas incedendi per viam arctam eos deterret, nec fiduciam sumunt in Domino, ideo miseri miserabiliter irreparabiliterque dispereunt.

Quum autem intraverit paterfamilias, 25
hoc est, dum Christus omnium fidelium princeps et Dominus, completo finali judicio, cum universis electis cœlestem paradisum seu cœlum empyreum ingressus fuerit, secundum naturam assumptam locum mutando, qui secundum divinitatem suam incircumscriptibilis invariabilisque consistit, *et clauserit ostium,* hoc est aditum regni cœlestis, ita quod pœnitentiæ et precum locus non erit, quia finita erit tunc via, id est præsens vita : qua durante durat tempus promerendi ac demerendi, et qua finem sumente, finitur hujus-

modi tempus; *et incipietis foris stare,* id A
est ab electis loco ac præmio segregari,
cum quibus in hac vita corporaliter mixti
fuistis, *et pulsare ostium,* id est ingres-
Joann. x, 9. sum deposcere, seu Christum qui ostium
est precari, *dicentes : Domine, aperi nobis*
januam gloriæ, nosque exaudi. *Et respon-
dens* Christus Dominus, *dicet vobis* verbo
oris seu facto : *Nescio vos* per approbati-
onem *unde sitis,* hoc est, de numero ele-
ctorum, de sorte justorum, vos esse non
fateor. Est autem duplex notitia, scilicet
approbationis, et simplicis intelligentiæ B
seu visionis. De prima ergo notitia jam
sermo : secundum quam Deus non novit
nisi justos, et ea quæ sunt virtutis et gra-
tiæ. Sic quoque de homine veraci dicitur,
quod nescit mentiri. Loquendo autem de
notitia simplicis visionis, Deus scit bona
Job XI, 11. et mala, secundum illud Job : Ipse no-
vit hominum vanitatem, et videns ini-
quitatem, nonne considerat ? Rursusque :
Ibid. XII, 16. Ipse novit decipientem, et eum qui de-
cipitur.

26 *Tunc incipietis dicere,* hoc est, dicere C
optabitis, vel corde dicetis ; vel si posse-
tis, diceretis : *Manducavimus coram te, et
bibimus, et in plateis nostris docuisti.* Hoc
primo exponitur de Judæis illius tempo-
ris, inter quos Christus corporaliter con-
versabatur : qui coram ipso, et cum ipso
sæpe cibum et potum sumpserunt ; et in
eorum prædicavit viis, synagogis et locis.
Potest quoque exponi communiter de Ju-
dæis, qui secundum legem, certis tem-
poribus, in templo de victimis suis et
oblationibus comederunt : in quorum pla- D
teis et synagogis Christus per doctores ve-
teris Testamenti dicitur docuisse. Spiri-
tualiter vero, de Christianis exponitur qui
corpus et sanguinem Christi indigne par-
ticipant : propter quod damnationem in-
currunt majorem. In quorum etiam plateis,
viis, ecclesiis, Christus per suos ministros
quotidie docet : imo et in plateis anima-
rum eorum, hoc est in lata capacitate
intellectus ipsorum, per inspirationem in-
ternam, atque angelicam directionem, spi-
ritualiter docet ac loquitur ; sed ipsi ad-
vertere ac parere recusant.

Et dicet vobis : Nescio vos unde sitis : 27
sicut expositum est. Unde ad Judæos olim
electos Deus ait per Amos prophetam :
Tantummodo vos cognovi ex omnibus po- Amos III, 2.
pulis. *Discedite a me, omnes operarii ini-
quitatis,* id est, qui in peccatis mortalibus
deprehensi estis, nec finaliter pœnitui-
stis. Hoc est quod in Matthæo loquitur eis
Christus : Ite, maledicti, in ignem æter- Matth. XXV, 41.
num. Ideo dicit Psalmista : Neque habita- Ps. V, 6.
bit juxta te malignus, neque permanebunt
injusti ante oculos tuos ; et vice versa
de electis decantat, Verumtamen justi con- Ps. CXXXIX, 14.
fitebuntur nomini tuo, et habitabunt re-
cti cum vultu tuo.

Ibi, videlicet in inferno, *erit fletus et* 28
stridor dentium. Fletus ibi erit ex diver-
sis generibus infernalium tormentorum :
etenim, Ignis, sulfur, spiritus procellarum, Ps. X, 7.
pars calicis eorum, id est, pars sunt sup-
plicii damnatorum. Stridor vero ibi specia-
liter erit ex vehementissimo frigore, juxta
illud Job : Ab aquis nivium transiet ad Job XXIV, 19.
calorem nimium. Ex indignatione quo-
que, impatientia, et furore poterit stridor
eis inesse, juxta illud Psalmistæ : Pecca- Ps. CXI, 10.
tor videbit et irascetur, dentibus suis fre-
met et tabescet. Quemadmodum enim, se-
cundum divinum Dionysium, in Divinis
nominibus, sunt in dæmonibus phanta-
smata proterva, amens furor, et irratio-
nabilis concupiscentia ; sic et de cunctis
dici potest damnatis. Unde Deum benedi-
ctum incessanter blasphemare dicuntur.
— Præterea quæritur, an fletus ille dam-
natorum post resurrectionem erit corpo-
ralis. Ad quod respondent doctores, quod
duplex est fletus, utpote : spiritualis, qui
est intensus dolor interior, quem certum
est esse in tartaris. Alius est fletus cor-
poralis, in quo duo considerantur. Pri-
mum est resolutio lacrimarum : quæ in
damnatis non erit, quoniam cessante mo-
tu cœli, generatio corruptioque cessabunt ;
et item, quum damnatio illa sit æternali-
ter duratura, esset et lacrimarum resolutio

infinita. Secundum quod in fletu corpo- A
rali consideratur, est oculorum et capitis
turbatio et obnubilatio : quod erit in illis.

Quum videritis Abraham et Isaac et
Jacob et omnes Prophetas, qui Spiritu San-
cto eos, non solum per gratiam gratis
datam, qualis est gratia prophetiæ, sed
etiam per gratiam gratum facientem, in-
habitante, locuti sunt, *in regno Dei* qui-
escentes. — Circa quod quæritur, quomodo
reprobi electos visuri sint tunc in regno
Dei, quum secundum Gregorium, post di-
em judicii, damnati non amplius sint vi- B
suri electos in regno cœlesti. Et respon-
dendum, quod reprobi ad suæ calamitatis
augmentum, videbunt electos, lata sen-
tentia, in cœlos conscendere, sicque facta
illa ascensione, videbunt, hoc est, certis-
sime scient, eos esse in regno cœlesti.
— Denique Christus specialiter nominat
hos tres Patriarchas, propter præcipuam
eorum sanctitatem, et quoniam Deus in
veteri Testamento specialiter se vocavit
Exod. III, 6, 15. Deum eorum, juxta illud Exodi : Ego sum
Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Ja- C
cob : hoc nomen mihi est in æternum.
Item, quia ad hos specialiter facta est pro-
missio, imo et eadem promissio de Chri-
sto et Salvatore facta per ipsum. Abrahæ
Gen. XXII, 18. enim locutus est Dominus in Genesi : Be-
nedicentur in semine tuo omnes gentes,
Galat. III, 14, 16. hoc est in Christo, sicut ad Galatas exponit
Apostolus. Porro, ad Isaac locutus est Do-
Gen. XXVI, 4. minus : Benedicentur in semine tuo om-
nes gentes terræ. Ad Jacob quoque locutus
Ibid. XXVIII, 14. est Deus : Benedicentur in semine tuo
cunctæ tribus terræ. Unde quod aliqui D
dicunt ad Abraham et ad David tantum-
modo factam esse repromissionem, sane
intelligendum est.

Vos autem videbitis per experientiam
expelli foras, hoc est, excludi a regno at-
que collegio electorum : secundum illud
Matth. XXV, 30. Matthæi, Inutilem servum projicite in te-
Apoc. XXII, 15. nebras exteriores ; et in Apocalypsi : Fo-
ris canes, et venefici, et impudici, et ido-
lis servientes, et omnis qui amat et facit
mendacium.

Et venient electi *ab oriente, et occiden-* 29
te, et aquilone, et austro, hoc est non so-
lum ex Judæa, sed a quatuor plagis seu
partibus terræ, *et accumbent,* id est, fe-
liciter reficientur ac requiescent, *in regno*
Dei : quia jam de omnibus mundi parti-
bus, non Judæi dumtaxat, sed et innume-
rabiles gentilium sunt conversi ad Chri-
stum per fidem ac gratiam : qui sicut nunc
requiescunt in regno Ecclesiæ militantis,
hoc est in ipsa Ecclesia peregrinante ac
viatrice, ita post finale judicium, æternali-
ter ac beatissime conquiescent in Ecclesia
triumphanti. Hinc apud Matthæum loqui-
tur Christus de semetipso : Mittet angelos *Matth.* XXIV, 31.
suos cum tuba et voce magna, et congrega-
bit electos a quatuor ventis, et accumbent
in regno Dei. Ad quod applicari potest
quod magnus ille Isaias propheta prædi-
xit : Ecce isti de longe venient, et ecce *Is.* XLIX, 12.
illi ab aquilone et mari, et isti de terra
australi.

Moraliter, per orientem designatur ortus
nativitatis ; per occidentem, occasus seu
interitus mortis ; per aquilonem, qui est
ventus durissimus, duritia adversitatis ;
per austrum, qui est calidissimus ventus,
favor et lenitas prosperitatis. Itaque spiri-
tualiter ab oriente veniunt, qui considera-
tione suæ originis convertuntur, pensantes
illud Job : Homo natus de muliere, brevi *Job* XIV, 1.
vivens tempore, repletur multis miseriis.
Ab aquilone veniunt, qui mortis memoria,
judicii metu, inferni formidine convertun-
tur, pensantes illud Apostoli : Horrendum *Hebr.* X, 31.
est incidere in manus Dei viventis. Ab
aquilone veniunt, qui necessitate urgente,
vel adversitate monente, compunguntur,
et redeunt ad salutem : de quibus ait Sal-
vator, Compelle intrare. De quibus Isaias *Luc.* XIV, 23.
asserit : Domine, in angustia requisierunt *Is.* XXVI, 16.
te, in tribulatione murmuris doctrina tua
eis. In quibus impletur quod per Osee lo-
quitur Dominus : Ecce sepiam viam tuam *Osee* II, 6, 7.
spinis, et sepiam eam maceria ; et quæret
amatores suos, et non inveniet, et dicet :
Vadam et revertar ad virum meum prio-
rem, quia bene mihi erat tunc magis quam

nunc. Ab austro veniunt, qui arridentibus sibi prosperis, nihilo minus Deo inhærent, in talibus Deo gratias referentes, et magis offendere metuentes, sicut B. Petrus hortatur (I Petr. II, 9) : Gratias agite Deo, qui vos vocavit in admirabile lumen suum. Hinc insuper constat, quod moraliter fando, ab oriente veniunt nobiles, ab occidente ignobiles, ab austro divites, ab aquilone pauperes : et de his omnibus aliqui salvabuntur. Ad quod illud Ezechielis coaptatur (Ezech. XXXVII, 9) : A quatuor ventis cœli veni, spiritus, insuffla super interfectos istos, et reviviscant.

30 *Et ecce sunt novissimi, qui erant primi,* hoc est, Judæi, qui ante gentiles fuerunt ad Christi fidem admoniti, propter suam incredulitatem sunt facti extremi et ultimi, id est conversis gentilibus postponendi ; *et sunt primi, qui erant novissimi,* hoc est, gentiles conversi incredulos præcesserunt Judæos, qui ante gentiles fuerunt vocati. Interdum quoque contingit quod primi, id est in gratia atque virtutibus perfectiores, fiunt novissimi, id est pejores, quia paulatim tepescunt, quemadmodum in Apocalypsi Deus cuidam improperat (Apoc. II, 4) : Habeo adversum te, quod caritatem tuam primam reliquisti. Augustinus quoque : Vidi, inquit, cedros Libani cecidisse. Ideo monet Apostolus (I Cor. X, 12) : Qui stat, videat ne cadat. Fiunt etiam primi, qui erant novissimi, dum homines vitiosi pœnitendo crescunt in viros virtutum : in quibus impletur illud Apostoli (Rom. V, 20), Ubi abundavit delictum, superabundat et gratia. Postremo, Primi, hoc est magni et inclyti in sæculo isto, sunt in futuro sæculo, quando damnantur, novissimi ; et qui hic reputantur novissimi, id est viles et despecti, in futuro fiunt primi, dum humiles in cœlestibus exaltantur : nam ut Paulus fatetur (I Cor. I, 27), Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia.

31 *In ipsa die,* qua Christus verba statim præhabita dixit, *accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi : Exi* de terra hac Galilææ, *et vade hinc,* scilicet extra territorium potestatis Herodis, *quia Herodes vult te occidere.* Quod de Herode Antipa filio Herodis Ascalonitæ, qui occidit infantes (Matth. II, 16), est intelligendum. Porro, secundum Cyrillum, Pharisæi hi ista malo zelo locuti sunt, tanquam provocati contra Christum propter verba ipsius, quibus gentiles Judæis præposuit. Alii quidam existimant, quod forte aliqui eorum bono zelo dixerunt ista. Cur autem Herodes quæsierit Christum occidere, aliqui opinantur quod ideo : quoniam audiebat tot millia sequi Christum, suspicabatur ne forte a Christo tanquam a Galilæo concitaretur seditio contra regnum suum. Vel forte finxerunt istud, ut Christum terrerent et effugarent.

Et ait illis : Ite, dicite vulpi illi, hoc 32
est callido et doloso Herodi. Vulpes quippe, secundum Bedam, est animal fraude plenum, in foveis ad insidiandum latens, odore fœtens, et nunquam itinere recto incedens. Sic princeps iniquus, est animal per vitam bestialem, dolosus per calliditatem, in foveis latens, hoc est simulatione et duplicitate suam pravitatem abscondens, atque insidians per excogitatam versutiam, fœtens per malam famam, curve incedens per conversationem injustam. Simili modo Deus per Isaiam nominavit Achaz vulpem. *Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio,* hoc est, languidos curo, *hodie et cras,* id est, nunc et tempore opportuno, quousque in corpore hic subsisto. Cras enim in Scripturis accipitur pro tempore propinquo, sicut in Genesi Jacob effatur (Gen. XXX, 33) : Cras respondebit mihi justitia mea. *Et tertia die consummor,* hoc est, statim post tempus præfatum occidar, et implebuntur quæ de me prædixerunt Prophetæ.

Verumtamen oportet me, hoc est, ad ho- 33
minum salutem expedit, et me decet, seu etiam necessitate conditionata necesse est, ut præordinatio divina et prophetiæ de mea passione impleantur in me, *hodie, et cras, et sequenti die,* hoc est per tempus aliquantulum jam currens citoque finiendum, sicut expositum est, *ambulare,* id

est, in sæculo hoc conversari, et opera divina peragere, seu Jerusalem versus proficisci, *quia non capit,* hoc est, capacitatem seu congruentiam non habet, *Prophetam perire,* id est occidi, *extra Jerusalem.* Hoc per modum hyperbolicæ locutionis dictum videtur. Non enim omnes Prophetæ occisi, in Jerusalem sunt occisi, quum Jeremias in Ægypto, et Ezechiel in Chaldæa, et Amos in terra decem tribuum, legantur occisi. Sed ideo Christus hoc dixit, quia communiter in Jerusalem talia contigerunt; et ibi innocentium sanguis frequenter ac copiose effusus est, quia ibidem reges iniqui, pontifices impii, Scribæ et Pharisæi malitiosi habitaverunt, qui a Prophetis increpari et instrui contempserunt. Sumitur autem hoc loco Jerusalem, non solum pro spatio infra mœnia comprehenso, sed pro urbe simul cum appendiciis et adjacentiis ejus, quum certum sit Christum extra muros Jerusalem crucifixum, secundum illud Apostoli Pauli : Jesus ut sanctificaret populum, extra portam passus est. (*Hebr.* XIII, 12.)

34 *Jerusalem, Jerusalem,* id est, o plebs urbis illius : et repetitio nominis, est signum compassionis, vel seriositatis, et excitationis ad advertentiam diligentem; *quæ occidis Prophetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te,* id est, sæpe hæc crimina perpetrasti, adhuc autem cito factura es talia. Nam Zachariam filium Joiadæ lapidaverunt, Isaiam serra diviserunt. (II *Par.* XXIV, 21, 22.) *Quoties volui* (quasi dicat, Multoties volui) *congregare filios tuos,* hoc est pertinentes ad te, scilicet totum populum Judæorum, cujus metropolis fuit Jerusalem : quos Christus secundum suam divinitatem, diu ante suam incarnationem voluit per Moysen aliosque Sanctos veteris Testamenti, scilicet per judices et Prophetas ac Patriarchas, spiritualiter congregare sub sua gratiosa defensione, sub devoto cultu unius Dei, sub fide et caritate; *quemadmodum avis nidum suum sub pennis,* id est, sicut avis defendit et continet pullos suos in nido locatos sub propriis alis, ne a rapacibus avibus diripiantur, *et noluisti* taliter congregari, quia Deo et Sanctis ejus fuisti rebellis? Denique, si interdum populus ille bonis consensit, hoc raro fuit, et pro majori parte plebis ac temporis fuerunt perversi. Christus quoque antequam verba hæc protulit, sæpe in Jerusalem fuit, et quædam ibi miracula fecit, ac docuit : per quæ omnia voluit plebem illam convertere. Nec dubium quin et oravit frequenter pro ipsis. — Circa hoc quæritur : Quum divina voluntas sit omnipotens, cui nullus resistere potest, (*Esther* XIII, 9.) quomodo si Deus vult homines congregare, convertere et salvare, aliter accidere potest? Ad quod respondet Damascenus, quod voluntas Dei antecedens non semper impletur, quia non est voluntas absoluta et plena, sed voluntas Dei consequens semper impletur. De hoc alibi sæpe clarius scripsi.

Ecce relinquetur vobis, id est ad vestram 35
confusionem, vestrarumque culparum vindictam, *domus vestra,* id est templum, vel urbs seu natio vestra, *deserta.* Quod factum est, quando Romani destruxerunt Jerusalem, et occiderunt, vendiderunt, ac disperserunt plurimos Judæorum, sicut frequenter jam dictum est, et ex Scripturis veteris Testamenti probatum. Nam Daniel dixit : Civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; (*Dan.* IX, 26.) et Psalmista, Fiat habitatio eorum deserta. (*Ps.* LXVIII, 26.) *Dico autem vobis, quia non videbitis me, donec veniat* tempus *quum dicetis : Benedictus qui venit in nomine Domini.* Aliqui dicunt istud impletum in die Palmarum, quando pueri clamabant cum turbis : Hosanna, benedictus qui venit, etc. (*Matth.* XXI, 9.) Verumtamen, secundum ordinem narrationis beatissimi evangelistæ Matthæi, Christus verba hæc protulit post facti illius exsecutionem, (*Ibid.* XXIII, 37-39.) imo et post diem Palmarum. Similiter secundum B. Lucæ narrationem, Christus hæc dixit, quum esset in via Jerusalem versus, ante diem Palmarum; et sicut ex evangelio S. Joannis probatur, Christus post hæc verba sæpe in Jerusalem fuit. (*Joann.* VII, 10; VIII, 2; X, 22, 23.) Ideo istud exponitur de secundo ejus ad-

ventu, ut sit sensus : *Dico vobis* incredulis A et ingratis, *non videbitis me,* hoc est, in vestra cæcitate relinquemini justo Dei judicio, propter vestras malitias, ita quod non agnoscetis me esse Christum Filium Dei, *donec veniat quum dicetis,* id est usque ad diem judicii, quando corporaliter videbitis et Christum esse scietis me quem confixistis, tuncque invite dicetis seu confitebimini, *Benedictus qui venit in nomine Domini :* quia in nomine Jesu Christi omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium, et infernorum. Porro secundum Theophilum, Christus dicendo, Non me videbitis, non significat horam illam qua hæc dixit, sed tempus crucis : quasi dicat, Postquam crucifixeritis me, non amplius videbitis me, donec iterum veniam omnia judicaturus. Postremo, in Scripturis aliqua per anticipationem dicuntur ; et Christus eadem verba sæpius potuit prædicare.

Zach. XII, 10. *Philipp.* II, 10.

ARTICULUS XXXVII

ELUCIDATIO CAPITULI QUARTIDECIMI : ET FACTUM EST, QUUM INTRARET IN DOMUM CUJUSDAM PRINCIPIS PHARISÆORUM.

CHRISTUS, qui venit in mundum hunc B peccatores convertere, variis modis studuit eos trahere ad salutem. Unde et eis convesci dignatus est, ut perfectissima morum suorum honestate, ac sapientissima collocutione, ac aliis modis ipsos ad meliora alliceret, prout in hujus capituli
1 fertur exordio. *Et factum est, quum intraret* Dominus Jesus, *in domum cujusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem,* forte invitatus ad prandium. Per panem autem in Scripturis intelligitur quilibet cibus, sicut per aquam quilibet C potus : ut constat ex eo quod in libris Regum Eliseus loquitur regi Israel de Syriis : Pone panem et aquam coram eis, ut comedant et bibant. Moxque ibidem subjungitur : Et apposita est eis ciborum magna præparatio, et comederunt, et biberunt. *Et ipsi* Pharisæi *observabant eum,* quomodo in verbo aut facto possent reprehendere eum, præsertim an aliquid contra festivitatem sabbati ageret. Christus nempe, ut ait Bernardus, in factis passus est observatores, in dictis contra- D dictores, in tormentis illusores. De quibus observatoribus Christus ait in Psalmo : Qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum.

IV *Reg.* VI, 22. *Ibid.* 23. *Ps.* LXX, 10.

Et ecce homo quidam hydropicus erat 2
ante illum. Ordinatione divina hydropicus ille advenit, ut in ejus curatione potentia Christi claresceret, et per hoc error Pharisæorum confutaretur. Porro ab ὕδωρ, quod est aqua, dicitur hydropisis : quæ est morbus aquosus, ex vesicæ vitio natus, cum inflatione turgente et anhelitu fœtido. Proprium quoque hydropico est, quod quanto plus bibit, tanto plus sitit. Idcirco per eum avari et lubrici designantur, qui quanto plus delectationibus se exponunt et rebus acquirendis intendunt, tanto eorum affectus plus ad venerea et ad temporalia inflammatur. Denique septem ponuntur proprietates hydropici, per quas septem mortalia peccata denotantur. Prima est tumor corporis et membrorum, per quem signatur superbia, juxta illud Job : Quid tumet contra Deum spiritus tuus ? Secunda est expressio spirituum, per quam significatur invidia, quæ aliorum laudabilia comprimit ne pandantur. Tertia est ardor sitis, quæ designat avaritiam. Quarta est indigestio humorum,

Job XV, 13.

quæ iram significat. Quinta est pigritia A
seu tarditas pedum, per quam notatur ace-
dia. Sexta est genitalium inflatio, qua si-
gnatur luxuria...
3 *Et respondens Jesus,* non ad verba voca-
lia, sed ad insidiosas cogitationes illorum,
quas intuebatur, *dixit ad legisperitos,* id
est, Scribas atque doctores Judæorum, *et*
ad *Pharisæos.* Isti enim præcipue invide-
bant famæ Christi, observabantque eum,
cupientes famam Christi denigrare, quoni-
am ipsi laudis humanæ cupidissimi erant.
Si licet sabbato curare, a corporali infir- B
mitate supernaturaliter et miraculose? Non
quasi ignorans hoc quærit, sed ut illorum
errorem corrigeret. Taliter enim curare,
est opus divinum et caritativum, a vaca-
tione Dei nequaquam impediens, sed ad
divinæ potestatis contemplationem, ad di-
vinæ pietatis amorem et laudem vehemen-
ter accendens, tam eum qui curatur, quam
omnes qui adsunt aut audiunt, nisi om-
4 nino perversi invidique consistant. *At illi*
tacuerunt : quia sciebant subtilitatem at-
que prudentiam Christi, ideo convinci et C
argui metuebant quidquid responderent.
Ipse vero Jesus, potentissimus atque piis-
simus medicus animarum et corporum, *ap-
prehensum eum,* puta hydropicum : quem
apprehendit cum manu ex humilitate, non
quod absque corporali contactu nequive-
rit illum curare; *sanavit* imperialiter ac
repente, *ac dimisit* abire expedite, ut ve-
ritas suæ curationis pateret.
5 *Et respondens* ad cogitationes legispe-
ritorum ac Pharisæorum, qui viso hoc si-
gno, cœperunt cogitare et judicare quod D
sabbatum Christus solvisset : ideo contra
hoc *ad illos dixit : Cujus vestrum asinus
aut bos in puteum cadet, et non continuo
extrahet illum die sabbati ?* quasi dicat :
Si licet jumentis cum grandi labore die
sabbati subvenire, cur non potius licet
homini ægro sanitatis opem hoc die im-
pendere, præsertim quando hoc fit sine
labore, imo facillime ? — Denique perver-
sis et excæcatis illis legisperitis ac Phari-
sæis jam in Ecclesia multi etiam prælati
et animarum curam habentes sunt simi-
les : quia si viderint pecoribus suis ali-
quid adversitatis contingere, mox succur-
runt ; sed si viderint proximos suos aut
subditos spiritualiter lædi atque occidi, id
est peccare mortaliter aut notabiliter, ta-
cent, dissimulant, non curant, nec dolent.
Quo patet, quod veram Dei ac proximi ca-
ritatem non habent : nempe quo anima
præstantior est corpore omnique jumen-
to, eo de animarum læsione seu vitiis plus
dolendum est ac amplius succurrendum,
quam de corporum aut pecorum læsioni-
bus sit tristandum. *Et non poterant ad* 6
hæc respondere illi. Videbant namque se
esse convictos, nec aliqua solutione posse
vim argumenti evadere.

Itaque, obturato ore invidorum, hydro-
pisique corporali sanata in uno, convertit
se Christus ad spiritualis hydropisis, id
est superbiæ et ambitionis, curationem in
omnibus talibus tunc ibi præsentibus. *Di-* 7
cebat autem et ad invitatos parabolam, id
est sermonem aliquid mystice significan-
tem : quia per corporalia ista, innuebat
spiritualia documenta; *intendens,* id est,
considerans vel intelligi dans, *quomodo
primos accubitus eligerent,* id est, quili-
bet eorum ad eminentiora loca in mensis
adspiraret, aviditate honoris, et etiam for-
te propter fercula lautiora quæ altius se-
dentibus solent apponi; *dicens ad illos :*
Quum invitatus fueris ad nuptias, non 8
discumbas in primo loco, id est, non te
ipsum vane ingeras ad sedendum in loco
altiori seu primo, *ne forte honoratior te
sit invitatus,* etc. Sensus superficialiter
litteralis difficultatem non habet; sed ma-
gister humilitatis hoc exemplo, hacque
rationabili persuasione, intendit nos infor-
mare, ut semper, quantum in nobis est,
parvi faciamus nos ipsos, nec ultra pro-
priam mensuram nos erigamus, imo potius
etiam inferioribus nos viliores arbitremur.
Denique quum per Christi ministros, id
est prædicatores et prælatos, invitati fu-
erimus ad nuptias, id est unionem mentis
cum Deo in via ista per fidem et gratiam

ac dona Spiritus Sancti, in patria vero per A
beatificam visionem (quia hæ nuptiæ hic
inchoantur, et in futuro æternaliter conti-
nuantur), non debemus in primo loco dis-
cumbere, id est aliis nos præferre, neque
de meritis nostris præsumere, ne quum
Christus omnium judex venerit judicatu-
rus, nos confundat atque dejiciat. Huic
autem morali documento Salvatoris con-
cordat quod in Proverbiis Salomon ait :
Prov. xxv, 6, 7. Ne gloriosus appareas coram rege, et in
loco magnorum ne steteris; melius est ut
dicatur tibi, Ascende huc, quam ut hu- B
10 milieris coram principe. *Sed quum voca-*
tus fueris ad mensam plurimorum sive
ad nuptias, *vade, recumbe in novissimo*
loco, id est, humiliorem locum, quantum
in te est, elige, præsertim si status aut
ordo permittat; *ut quum venerit qui te in-*
vitavit, dicat tibi, non graviter objurgan-
do, sed leniter injungendo (sufficit enim
monitio apud discretos) : *Amice, ascende*
superius. Sicque per humilitatem honor
acquiritur. Hinc subditur : *Tunc erit tibi*
gloria coram simul discumbentibus : jux- C
Job xxii, 29. ta illud Job, Qui humiliatus fuerit, erit in
gloria. Dicit autem Basilius : Occupare ul-
timum locum in conviviis, juxta manda-
tum Christi, conveniens est; sed rursus
in hunc contentiose se ponere, vitupera-
bile est, tanquam destructivum ordinis,
et causativum tumultus, et de eo mota
contentio æquiparabit nos litigantibus de
primatu. Quapropter, sicut docet hic Chri-
stus, expedit accubitus ordinem commit-
tere facienti convivium. Sic enim in pa-
I Cor. xiv, 40. tientia nos mutuo sustinebimus, honeste D
et secundum ordinem omnia prosequentes.
11 *Quia omnis qui se exaltat* per super-
biam, *humiliabitur,* humilitate pœnali in
futuro, tanto confusibilius atque pœnalius,
a Christo omnium judice, quanto se nunc
magis extulerit, nisi per veram pœniten-
tiam se ipsum in vita hac humiliaverit, su-
am confitendo, deflendo et emendando su-
perbiam. *Et qui se humiliat,* id est, veram
humilitatem fuerit amplexatus, propriam
parvitatem, defectuositatem (se culpando)
pensando, seque coram Deo dejiciendo aut
prosternendo, et ejus misericordiam jugi-
ter implorando, *exaltabitur* in hac vita
per sublimia dona gratiæ Dei, et in futu-
ro per alta dona gloriæ ejus. Deus enim *Jacob.* iv, 6.
superbis resistit, humilibus vero dat gra-
tiam. Hinc Moyses ait : Anima quæ per *Num.* xv, 30, 31.
superbiam aliquid commiserit, quoniam
adversus Dominum rebellis fuit, peribit
de populo suo : verbum enim Domini con-
tempsit. In Ecclesiastico quoque habetur :
Odibilis coram Deo et hominibus est su- *Eccli.* x, 7, 29.
perbia. Noli te extollere in faciendo opere
tuo. Quanto major es, humilia te in om- *Ibid.* iii, 20.
nibus, et invenies gratiam coram Deo et
hominibus. Unde, sicut discretio seu pru-
dentia vocatur quadriga virtutum, quia in
omni actu virtuoso dirigit hominem, fa-
ciens eum servare modum, ut sit ratio- *Rom.* xii, 1.
nabile et discretum ejus obsequium : ita
humilitas vehiculum est virtutum, promo-
vens actus virtuosos ad specialem com-
placentiam Dei; et quanto quis vitam su-
am in profundiori, stabiliori ac perfectiori
humilitate fundaverit, tanto plus atque ce-
lerius in omni gratia et virtute proficiet,
citiusque ad perfectionem venturus est.
Cur enim tam parum proficimus? cur ad
iram et impatientiam sumus tam proni?
nisi quia sincera et plena humilitate ca-
remus. Postremo et ipsa humilitas ab om-
ni vanitatis stultitia est diligentissime cu-
stodienda, ne quis de ipsa sua humilitate
inaniter glorietur, erigatur, aut sibi ipsi
complaceat, aliosve tanquam superbos di-
judicet, et contemnat.
Dicebat autem et ei qui se invitaverat, 12
scilicet principi Pharisæorum, cui pro re-
fectione corporali, spiritualem ac melio-
rem retribuit, instruens eum ad virtutes :
Quum facis prandium aut cœnam, noli
vocare amicos tuos, id est eos inter quos
et te est amicitia sæcularis atque politica,
neque fratres tuos, neque cognatos, id est
consanguineos seu affines, *neque vicinos*
divites. Quod ait, Divites, referendum ar-
bitror ad omnes præfatos, scilicet ad ami-
cos, ad fratres, ad cognatos. Si enim hi

pauperes essent, meritorie invitarentur, imo, ceteris paribus, potius essent invitandi quam alii : non principaliter, neque dumtaxat quia amici et fratres ac cognati, sed quoniam pauperes et egentes, et potissimum intuitu et amore Christi, ad gloriam Dei : qui ita requirit, ut non solum dilectio, sed et ordo caritatis servetur, qui exigit ut propinquiores magis amentur, non solum amore naturali, sed etiam spirituali, ceteris paribus. Propter quod in
Cant. II, 4. Canticis Sponsa testatur : Ordinavit in me
I *Tim.* V, 8. caritatem. Et Paulus Apostolus : Si quis, inquit, suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. De hoc Augustinus libro de Doctrina christiana, et Thomas in secunda secundæ, plenius tractant.

Deinde Salvator ponit causam cur tales præfato modo invitandi non sint. *Ne forte et ipsi te reinvitent,* ut carnalibus moris est, *et fiat tibi retributio* corporalis in hac vita, ita quod apud Deum mercedem non habeas. Dicit autem hic Beda : Fratres et amicos ac divites alterutrum convivia celebrare, non quasi peccatum Christus interdicit; sed sicut cetera necessitatis humanæ commercia, ad promerenda vitæ cœlestis præmia, nil valere ostendit. Cui
Luc. VI, 33. simile est quod alibi dicit : Si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ gratia est vobis? Hinc Gorra testatur : Amici et fratres et cognati atque vicini, aut sunt pauperes, et tunc meritorie invitantur : aut sunt divites, et tunc, aut vocantur propter faciendam mutuam caritatem, et sic est meritorium; aut propter lasciviam seu aliam malam causam, videlicet propter carnalia illa immoderata solatia, et tunc est demeritorium; aut propter quamdam liberalitatem et amicitiam naturalem, et sic est quasi indifferens.

13 *Sed quum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos :* qui si ire nequiverint, adducendi seu apportandi sunt;
14 *et beatus eris,* id est, pro tanta pietate ex caritate procedente, æternam beatitudinem consequeris, *quia non habent retri-*

A *buere tibi* in hac vita beneficium corporale. In spiritualibus tamen possunt ac debent rependere, orando fideliter pro benefactoribus suis. *Retribuetur enim tibi,* id est, plena merces tibi a Deo præstabitur, scilicet duplex stola, seu corporis et animæ glorificatio sempiterna, si interim beatitudinem animæ non fueris consecutus, *in resurrectione justorum,* id est in die novissimo, per hoc quod inter electos resurges. Unde resurrectio illa finalis, quamvis bonorum erit atque malorum,
B specialiter tamen dicitur esse justorum, quoniam illis erit ad gloriam, reprobis ad miseriam.

Porro moraliter, quum facimus prandium, id est, quum ad orationes aut celebrationes accedimus, ut spiritualiter reficiamur, et de mensa Domini communicemus, non solum oremus pro amicis et parentibus ac cognatis, et pro divitibus, id est pro justis qui in charismatibus Spiritus Sancti abundant, sed etiam pro inimicis et peccatoribus, qui vere et infe-
C liciter pauperes sunt. Sed in hoc multi deficiunt, quia pro inimicis raro aut tepide orant, pro amicis et propinquis frequenter : quod est quasi reliquias mensæ suæ mittere principi.

Præterea, invitationes atque convivia ex diversis causis procedunt : Primo, ex naturali dilectione, sicut de filiis Job pa- *Job* I, 4.
tet. Si tamen naturalis dilectio spirituali dilectione formetur ac elevetur ad Deum, tunc hoc meritorium erit : sicut de filiis Job credendum videtur, quia Gregorius
D dicit eos fuisse justos. Secundo, ex pietate, sicut fecit Tobias. Tertio, ex reve- *Tob.* II, 1.
rentia, sicut Matthæus fecit Christo : sic- *Luc.* V, 29.
que religiosis et justis facere convivium ex reverentia, in quantum sunt per antonomasiam famuli Dei, valde est meritorium. Quarto, ex liberalitate, sicut in Tobia *Tob.* VIII,
legitur de Raguel. Quinto, ex approbata 21, 22.
consuetudine, sicut in nuptiis. Et hæc duo si ex caritate fiunt, sunt meritoria. Sexto, ex ostentatione, ut legitur in Esther *Esther* I,
de Assuero. Septimo, ex gulositate, ut pa- 3, 4.

I *Reg.* xxv, 36. tet in libris Regum de Nabal. Octavo, ex ambitione, ut faciunt canonici electione III *Reg.* I, 25. instante, sicque fecit Adonias. Nono, ex II *Reg.* XIII, 27. malignitate et simulatione, ut Absalon.

Postremo Chrysostomus ait : Non sub hac spe aliis beneficia conferamus, ut nobis retribuant : hæc enim frigida est intentio, et talis amicitia celeriter evanescet. Si vero pauperem vocaveris, Deum nunquam obliviscentem habebis debitorem. Quanto enim minor est frater, tanto magis Christus per eum accedit et visitat. Nam qui magnum suscipit, sæpe propter vanam gloriam facit hoc ; sed et utilitas sæpius quæritur, ut per illum promoveatur. Sed dicis : Immundus est pauper et sordidus. Lava eum, et fac tecum in mensa sedere. Si vestes sordidas habet, mundum indumentum exhibeas. Christus accedit per eum, et tu frivola loqueris ? Gregorius quoque Nyssenus hortatur : Non negligas jacentes, quasi nullo sint digni honore. Cogita quid sint, et pretiositatem eorum invenies : id est, Salvatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum heredes sunt, et regni cœlestis clavigeri, accusatores et excusatores idonei, non loquentes, sed inspecti a Judice. Itaque, ut ait Chrysostomus, decet eos in solario reverenter locari. Sed si hoc non placet, saltem deorsum, ubi sunt subjugalia et ministri, Christum suscipias : fiat saltem pauper æditof, id est domesticus, tuus ; et si non secum consedeas, mitte eis fercula de tua mensa. Mystice, secundum Origenem, qui vanam gloriam vitat, vocat ad spirituale convivium pauperes, id est imperitos, ut eos ditet ; debiles, id est conscientiam læsam habentes, ut eos sanet ; claudos, id est declinantes a ratione, ut rectas semitas faciant ; cæcos, id est, qui carent contemplatione virtutis, ut veram videant lucem.

15 *Hæc,* scilicet quod Christus dixit de beatifica retributione in resurrectione finali præstanda, *quum audisset quidam de simul discumbentibus,* tactus desiderio retributionis illius, *dixit illi,* scilicet Christo, tanquam alludens verbis ipsius : *Beatus* est jam in spe et in prædestinatione æterna, *qui manducabit panem,* id est, spiritualiter reficietur clara et fruitiva Divinitatis visione, quæ est panis, fortitudo atque refectio omnium electorum in patria, puta *in regno Dei,* quod est triumphans Ecclesia, seu beatificæ locus ac mansio visionis. Præterea dicunt quidam, quod iste fuerit de opinione Sadducæorum, qui vitam futuram putant esse carnalem, et quod cibum manducarent corporeum. Sed istud non est perite dictum. Sadducæi namque prorsus negabant resurrectionem *Act.* XXIII, 8. futuram, dicentes animam esse mortalem, et nec angelum esse nec spiritum, prout in Actibus Apostolorum habetur.

Deinceps Salvator per parabolam docet, quam multi per diversa obstacula impediantur a resurrectione beata. 16
Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos. Per hunc hominem intelligitur Christus, qui fecit cœnam, id est, beatificam æternæ gloriæ refectionem suis præparavit electis, de qua ait Apostolus : Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. (I *Cor.* II, 9.) Ad hanc cœnam Christus multos vocavit, dicendo : Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. (*Matth.* IV, 17.) Unde ait in Psalmo : Annuntiavi, et locutus sum, multiplicati sunt super numerum. (*Ps.* XXXIX, 6.) 17
Et misit servum suum, id est Apostolorum omniumque prædicatorum chorum seu ordinem. Sæpe etenim in Scripturis fit sermo de tota aliqua plebe seu multitudine quasi de una persona, sicut in Exodo Deus loquitur Pharaoni : Dixi tibi, Dimitte filium meum, id est populum Hebræorum. (*Exod.* IV, 23.) *Hora cœnæ,* id est in hac ultima mundi ætate, in cujus fine cœna ista exhibenda est plene cunctis electis : et interim a tempore passionis seu descensus Christi ad inferos cœpta est dari, quoniam Christus pretio sui sanguinis januam regni cœlestis aperuit. De hac hora scriptum est : Filioli, novissima hora est. (I *Joann.* II, 18.) Porro refectio ista beata, dicitur cœna

magis quam prandium, quoniam alia ei non succedet refectio, et quies æterna ei adjuncta est, quemadmodum cœnæ quies nocturna conjungitur. De qua cœna scriptum est in Apocalypsi : Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. (*Apoc.* XIX, 9.) *Dicere invitatis,* id est hortari homines ad regni cœlestis præmia promerenda, *ut venirent,* id est, Deum proximosque amando, et juste ac timorate vivendo, ad patriam Beatorum incessanter appropinquare studerent : nempe amando, et juste agendo, non corporaliter transeundo, venitur et propinquatur ad regnum cœleste. *Quia jam parata sunt omnia,* id est, superna gaudia merito passionis Christi hominibus sunt parata, dummodo virtus, gratia seu meritum passionis Christi eis per sacramenta Ecclesiæ applicetur, et ipsi obicem suæ non ponant saluti. Ideo dicit Gregorius : Omnia sunt parata, quoniam Christo immolato patet introitus regni cœlestis.

18 *Et cœperunt simul omnes excusare* se ab exsecutione operum virtuosorum, et ab adeptione regni superni : qui terrena et sensibilia potius quam spiritualia et divina amabant, ideo excusaverunt se, etsi non verbo, tamen facto.

Primus dixit ei : Villam emi, et necesse habeo exire et videre illam ; rogo te, habe me excusatum. Per primum hunc invitatum, qui ex occupatione circa villam quam emit, neglexit Deo servire ac obedire, designatur pluralitas superborum et ambitiosorum : qui ita se occupant circa honorem, principatum et excellentiam acquirendos seu possidendos in sæculo isto, quod divina negligunt adimplere præcepta, nec ad æternos summæ beatitudinis adspirant honores, sed temporalia atque præsentia æternis præferunt ac futuris : propria excæcati superbia, quæ mentem ineffabiliter damnabiliterque obtenebrat, ita quod fidem formatam et vivam non habent, secundum quod talibus ait Salvator : Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo Deo est non quæritis? (*Joann.* V, 44.) Superbia namque et ambitio impediunt mentem ne se Creatori suo substernat : idcirco influxum gratiæ ejus nequit suscipere. Porro, per hoc quod ait, Rogo te, habe me excusatum, datur intelligi quod superbi, sicut et ceteri vitiosi, maxime tamen superbi, de suis se excusant peccatis. Nam sicut accusatio sui ipsius, effectus est et signum seu comes humilitatis ; ita excusatio propriorum vitiorum, est effectus, signum et comes superbiæ. Propter quod orat Psalmista Deum : Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. (*Ps.* CXL, 4.) Unde taliter se excusanti Dominus ait per Jeremiam : Ecce ego judicio contendam tecum, eo quod dixeris, Non peccavi. (*Jer.* II, 35.) Postremo, secundum Gregorium, quod ait, Rogo te, habe me excusatum, tantum est ac si dicat : Ora pro me, quia converti non possum. Sicque humilitas sonat in voce, dum ait, Rogo te; superbia vero in actione, dum venire contemnit.

19 *Et alter dixit : Juga boum emi quinque,* id est quinque paria boum, *et eo probare illa; rogo te, habe me excusatum.* Per hunc secundum, intelligitur multitudo hominum avarorum : qui ita circa terrenas divitias congregandas ac conservandas intenti sunt, quod spiritualium ac cœlestium obliviscuntur bonorum ; sicque circa pecunias et possessiones suas afficiuntur, quasi eas nunquam essent amissuri, et quasi non esset vita post hanc vitam, et tanquam corpus esset nobilius anima. Tanta denique est gravitas hujus peccati, ut avaritiam nominet servitutem idolorum Apostolus. (*Ephes.* V, 5.) Et iterum : Radix (inquit) omnium malorum est cupiditas. (I *Tim.* VI, 10.) Nam sicut idololatra colit idola sua falsosque deos magis quam verum Deum, ita avarus plus cupit, amat et colit opes terrenas, quam Deum altissimum. Ideo sapiens vir testatur : Nihil iniquius quam amare pecuniam ; (*Eccli.* X, 10.) et rursus, Avarus animam suam habet venalem. (*Ibidem.*) Quum enim bona temporalia sint finaliter ordinanda ad spiritualia bona, non plus debemus amare et

congregare aut retinere temporalia, quam necesse seu utile nobis est ad spiritualia obtinenda. Propter quod ait Apostolus : I *Tim.* VI, 8, 9. Habentes victum et quibus tegamur, his contenti simus : nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationes et laqueum diaboli. Præterea, secundum Gregorium, quoniam sensus corporales interna comprehendere nequeunt, sed sola exteriora cognoscunt, recte per hunc secundum, qui quinque juga boum emit, id est, quinque sensus exteriores a Deo accepit, tanquam rationem redditurus de eis, curiosi signantur, qui dum aliorum quærunt vitam discutere, proprios defectus omittunt adspicere.

20 *Et alius dixit : Uxorem duxi, et ideo non possum venire.* Per hunc designantur luxuriosi. Nam quamvis matrimonium sit bonum ac licitum, atque ad propagandam sobolem divina providentia institutum, multi tamen per hoc non fecunditatem prolis, sed turpitudinem expetunt voluptatis. Ideo per rem justam ac licitam, non incongrue designatur res impia, ut dicit Gregorius. Et quia voluptas carnalis fortissime ligat et occupat, infimisque immergit hominem : ideo tertius iste non dixit, Rogo te, habe me excusatum ; sed simpliciter loquitur, Non possum venire. Nam et ipsa voluptas carnalis parit acediam atque fastidium divinorum, facitque hominem ad virtutum opera impotentem. *Osee* IV, 11. Propter quod in Osee habetur : Fornicatio, et ebrietas, et vinum auferunt cor.

Itaque Christus in ista parabola denotat, quod per superbiam, avaritiam atque luxuriam homines a sua præcipue impediantur salute. I *Joann.* II, 16. Ideo Joannes asserit : Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.

21 *Et reversus servus,* id est, ordo prædicatorum ab actu prædicationis ad contemplationis quietem revertens : quia post operum exteriorum exsecutionem, debet prædicator atque prælatus ad interiora sua *Ps.* LXI, 9. redire, Deo vacare, et coram eo cor suum A effundere ; *nuntiavit hæc,* per interiorem confessionem et allocutionem, *domino suo,* scilicet Christo. Prædicatores namque et prælati devoti ac fervidi, zelo salutis proximorum succensi, Deo dolorose ac pie conqueruntur, dum parum aut nihil proficiunt : sicut et maxime gaudent, dum multos convertunt, quemadmodum Apostolus : Multa mihi fiducia est apud vos, II *Cor.* VII, 4. multa mihi gloriatio est pro vobis ; repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Dicitur autem B servus Domino Christo nuntiare, non quasi ipse ignoret quod gestum sit, sed ut nos ordinem parabolæ sive historiæ intelligamus.

Tunc iratus paterfamilias, scilicet Christus, propter tantam hominum ingratitudinem. Ira autem non competit Christo secundum suam divinitatem, quantum ad passionum affectus, sed quoad similitudinem operis. Porro ira per zelum, quæ est appetitus vindictæ secundum rationis dictamen, fuit in Christo secundum suam C humanitatem. *Dixit servo suo,* id est, ordini prædicatorum suorum præcepit : *Exi* a contemplatione ad aliorum informationem ac conversionem, *cito,* quia periculum est in mora, et sine dilatione providendum est animarum saluti. Quo verbo redarguuntur prædicatores et prælati ignavi et tardi, qui facili occasione prædicationem omittunt aut differunt. *In plateas et vicos civitatis.* Per civitatem hoc loco intelligitur Synagoga, quæ fuit aliquando civitas Dei, sicut nunc est Ecclesia ; fuit- D que Synagoga lege munita, quasi muro clausa. Per plateas quoque signantur multitudines hominum majores ; per vicos autem, multitudines minores, quia non multis tantum, sed et paucis est prædicandum. Vel per plateas notantur qui in prosperis quasi in latitudine erant ; per vicos, qui adversitatibus premebantur. Platea enim est latior vico. *Et pauperes,* id est gratia Dei ac spiritualibus donis carentes, *ac debiles* ad bene agendum. Peccatum enim vulnerat naturalia, ita ut vi-

res animæ fiant debiles ad actus virtutum. A
Cæcos, id est veritatis notitia destitutos ;
et claudos, id est rectitudinem justitiæ
non servantes, sive instabiles : qui quasi
in utramque claudicant partem, dum in
nulla virtute constantes exsistunt. De qua-
Ps. xvii, 46. libus fertur in Psalmo : Filii alieni inve-
terati sunt, et claudicaverunt a semitis
suis. Unde et in libris Regum instabili-
III Reg. xviii, 21. bus filiis Israel ait Elias : Usquequo clau-
dicatis in duas partes. *Introduc huc,* id
est, ad regnum cœleste perducere stude,
prædicando, orando, exemplariterque vi- B
vendo. Itaque, principibus sacerdotum et
majoribus Judæorum ad Christum conver-
Act. ii, 41; iv, 4. ti nolentibus, multa millia ex minoribus
ejusdem populi sunt conversa, sicut in
Actibus Apostolorum describitur. Nam, ut
ait Gregorius, hos elegit Deus quos de-
spicit mundus : et ipsa despectio plerum-
que hominem revocat ad se ipsum ; et
tanto celerius Dei vocem aliqui audiunt,
quanto minus in mundo hoc habent ubi
delectentur.

22 *Et ait servus : Domine, factum est ut* C
imperasti, id est, Judæis prædicavimus
sicut jussisti, quamvis non omnes con-
verti voluerint ut mandasti ; *et adhuc lo-*
cus est, id est, adhuc vacant loca in regno
cœlesti, in quibus recipi queant gentiles.
Non enim numerus hominum prædestina-
torum ex Judæis erat implendus in cœlis.

23 *Et ait dominus servo : Exi in vias et*
sepes, id est ad populos gentiles per lata
perditionis itinera incedentes : qui lege
caruerunt divina Judæis collata, sicque
quasi agrestes fuerunt : propter quod per D
sepes signantur. Itaque primo fuit præ-
dicandum Judæis, deinde gentilibus. Pro-
pter quod Paulus et Barnabas loquuntur
Ibid. xiii, 46, 47. Judæis : Vobis oportebat primum loqui
verbum Dei ; sed quoniam repulistis illud,
convertimur ad gentes : sic enim præcepit
nobis Dominus. *Et compelle intrare,* id
est, quasi importune, et per comminatio-
nes damnationis æternæ, instiga illos ut
II Tim. iv, 2. convertantur : prout ait Apostolus, Prædi-
ca verbum, insta opportune, importune,
argue, obsecra, increpa in omni patientia.
Unde per Jeremiam Dominus loquitur :
Numquid non verba mea sunt quasi ignis, Jer. xxiii, 29.
et quasi malleus conterens petram? Itaque
quod ait, Compelle intrare, non intelligi-
tur de coactione absoluta atque omnimo-
da (quia sic liberum arbitrium cogi non
potest, nec Deus vult habere coacta obse-
quia), sed aliquali et inductiva. *Ut imple-*
atur domus mea, id est, numerus præde-
stinatorum compleatur in cœlo : de qua
ait Salvator, In domo Patris mei mansio- Joann. xiv, 2.
nes multæ sunt. De qua et illud Baruch
potest exponi : O Israel, quam magna est Baruch iii, 24, 25.
domus Dei, et ingens locus possessionis
ejus, magnus et non habens finem, excel-
sus et immensus ! Sed si finem non ha-
bet, quomodo potest impleri ? Et respon-
dendum, quod immensus vocatur, non
propter interminabilitatem, sed ob suam
latissimam et ineffabilem capacitatem.

Dico autem vobis, quod nemo virorum 24
illorum, utpote se excusantium, *qui vo-*
cati sunt vocatione exteriori per prædica-
tores, *gustabit cœnam meam,* id est, æter-
nam cœlestis felicitatis suavitatem non
experietur. Hoc quoque notandum, quod
Deus interdum vocat inspiratione interna,
interdum prædicatione externa, aliquando
beneficiis, quandoque flagellis : ad quod
designandum dicit in Canticis quater, Re-
vertere. Sic enim ait ibidem Sponsus cœ-
lestis : Revertere, revertere, Sunamitis, Cant. vi, 12.
revertere, revertere.

Ibant autem turbæ multæ cum eo, sci- 25
licet cum Jesu, ob varias causas, ut dictum
est sæpe. Etenim eloquentia suavissima
prædicationis ejus, eminentia miraculo-
rum, morum venustas, turbas attraxit. *Et*
conversus ad illos : quia faciem suam cor-
poralem, interiorem quoque pietatis suæ
respectum, et bonorum suorum spiritua-
lium communicationem convertit ad eos.
Ita et nos si cor nostrum ad ipsum con-
vertimus, si eum sequi conamur, si ejus
desideramus clementiam, statim pietatis
suæ effectum nobis impendit, sicque ad
nos se convertit, quemadmodum per Za-

Zach. I, 3. chariam testatur : Convertimini ad me, dicit Dominus exercituum, et convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

26 *Dixit : Si quis venit ad me,* id est, me sequi voluerit per vitæ assimilationem, et debitam servitutem, *et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores.* Omnes istæ personæ odiendæ sunt servis Christi, non quantum ad id quod habent a Creatore, videlicet quoad esse naturæ suæ aut gratiæ, sed quantum ad id quod habent a se ipsis, hoc est a propria inordinata voluntate, ut- B pote quantum ad culpam et impietatem quam habent, qua etiam nobis in via Dei contrariantur, a salute nos nitendo retrahere, aut a profectu virtutum. Natura autem et persona amandæ sunt. Juxta prætactam distinctionem, homo conformat se Deo, qui omnia amat secundum id quod sunt per naturam, gratiam aut gloriam,
Sap. XI, 25. prout Sapiens loquitur : Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti. Nihilo minus odit iniquos, secundum quod tales, quemadmodum in eodem libro scri- C
Ibid. XIV, 9. bitur : Odio sunt Deo impius et impietas
Ps. V, 7. ejus ; atque in Psalmo, Odisti omnes qui operantur iniquitatem ; per Jeremiam quo-
Jer. XV, 1. que, Non est anima mea ad populum istum. *Adhuc autem et animam suam,* id est se ipsum, ponendo partem pro toto. Eodem equidem modo debemus diligere et odire nos, quo et proximos. Quum enim amare sit alicui bonum velle ; odire autem, alicui malum velle : debemus nos ipsos aliosque diligere, nobis ipsis ac aliis necessaria naturæ, donaque gratiæ, et mu- D nera gloriæ sempiternæ optando ac imprecando. Porro nos ipsos ac alios debemus odire, id est impietates nostras ac alienas abhorrere et velle non esse, atque pro malis culpæ mala pœnæ nobis ac aliis affectare zelo justitiæ, imo et nos ipsos ac nobis commissos debite castigare, inordinatis affectibus et carnalibus concupiscentiis reluctari. Istud est bonum virtuosumque odium, ex spirituali procedens
Ps. CXXXVIII, 22. amore, de quo ait Psalmista : Perfecto

A odio oderam illos. Sicque David odivit se ipsum quum deprecatus est Deum, dicens : Vertatur, obsecro, manus tua in II Reg. XXIV, 17 ; I Par. XXI, 17.
me, et populus tuus non percutiatur. *Non potest meus esse discipulus,* id est veraciter Christianus, utpote meæ doctrinæ obeditor seu adimpletor.

Præterea quæritur, an istud, scilicet odire parentes et ceteros atque se ipsum, sit consilium vel præceptum. Et respondendum, quod secundum aliquem modum ac sensum, est præceptum, et aliquo modo, B consilium. Est enim præceptum, quantum ad hoc, ut carnales affectus prædictarum personarum contrarios caritati spirituali abjiciamus, et item ut præfatas vitemus ac odiamus personas quantum ad hoc quod nos ab impletione præceptorum impedire nituntur. Sed est consilium, quoad hoc, ut carnales affectus, carnaliterque propinquos sive conjunctos, odiamus, relinquamus, vitemus, quantum ad hoc quod nos impedire nituntur aut possunt a spirituali profectu ad perfectionem tendente per ac- C tus et opera supererogationis : ut scilicet carnales præfatarum personarum affectus abjiciamus, non illos dumtaxat qui caritati divinæ contrariantur directe, sed illos quoque qui caritatis profectum, ardorem et perfectionem impediunt.

Et qui non bajulat crucem suam, id est, 27
opera pœnitentiæ non exercet, corpus per abstinentiam non affligit, proximis suis non condolet tempore opportuno, *et venit post me,* talia bona exercendo, non vana intentione pro laude humana, sed ad D laudem ac gloriam Dei, ædificationemque proximi, secundum quod ego feci, prout apud Joannem protestor : Ego non quæro Joann. VIII, 50, 49.
gloriam meam, sed honorifico Patrem meum ; *non potest meus esse discipulus.* Istud quippe, loquendo in genere, ad omnem pertinet Christianum, dicente Apostolo : Qui autem sunt Christi, carnem suam cru- Galat. V, 24.
cifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Istud etenim aliud prorsus non est, nisi per arctam viam incedere, quæ sola ad Matth. VII, 14.
salutem perducit : sicque istud est præ-

ceptum, non consilium. Potest tamen exponi, ut sit consilium; eritque sensus : *Qui non bajulat crucem suam,* id est, se ipsum totaliter non mortificat, se et cetera hæc terrena propter Deum derelinquendo, *et venit post me,* id est, me secutus non fuerit per semitas perfectionis, videlicet per spontaneam paupertatem, perpetuam castitatem, plenamque obedientiam, quæ sunt substantialia omnium ordinum, *non potest meus esse discipulus,* id est imitator perfectus, non solum in præceptis, sed et in consiliis evangelicis observandis me audiens, atque efficaciter acquiescens.

Denique, quod documenta inducta observanda sint cunctis fidelibus salvari optantibus, præsertim ad perfectionem virtutum in hac vita pertingere cupientibus, Christus consequenter declarat per duas similitudines sive parabolas. Primam tan-
28 git, dicendo : *Quis enim ex vobis volens*
turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat
29 *ad perficiendum? Ne posteaquam posuerit*
fundamentum et non potuerit perficere,
omnes qui viderint, incipiant illudere ei,
30 *dicentes : Quia hic homo cœpit ædificare,*
et non potuit consummare. Hoc in exterioribus ita est, quod homo providæ mentis, non incipit aliquid ædificare, nisi ante præcogitet an habeat facultatem consummandi structuram, ne si aliter evenerit, cuncti adspicientes derideant eum, quod se inconsiderate habuerit, inchoando quod complere nequivit.

Conformiter est in spiritualibus, quod si quis fidelium proposuerit seu in religione professionem fecerit, se ad apicem humilitatis, aliarumque virtutum eminentiam, seu vitæ perfectionem quotidie transiturum, antequam istud attentet seu inchoet, perpendere præmeditarique debet, an possit continuare atque perficere quod cupit incipere, utpote an sit dispositus, aptus, idoneus ad exercitia vitæ intentæ. Quod si in se ipso viribus propriis se sufficientem non invenerit ac potentem, de-

A bet in Deo confidere, ejusque implorare auxilium, et impedimenta suæ vitare salutis. Isti enim sunt sumptus necessarii sibi ad consummandum quod aggredi debet vel optat. Unde si ista non egerit, in processu deficiet, et hostes suæ salutis spiritus maligni, videntes eum in processu succumbere, irridebunt, atque de sua perditione gaudebunt. Unde Gregorius : Omne quod agimus prævenire per studium considerationis debemus. Hoc est quod in Ecclesiastico docetur : Fili, sine *Eccli.*
B consilio nihil facias, et post factum non xxxii, 24.
pœnitebis. Apostolus quoque ait : Sine I *Tim.* v, 21.
præjudicio, id est prævio judicio, nihil facias. Hinc providentia ponitur pars prudentiæ, quia per providentiam futura caventur pericula, et de necessariis providetur.

Porro diaboli, et vasa eorum, scilicet homines impii qui bonos a via salutis retrahere moliuntur, de eorum perditione seu apostasia quos tentando suggerendoque vicerint, gloriantur, juxta illud Ec-
C clesiastici : Si præstes animæ tuæ con- *Eccli.* xviii,
cupiscentias ejus, facient te in gaudium 31.
inimicis tuis; atque in Psalmo : Qui tri- *Ps.* xii, 5, 6.
bulant me, exsultabunt si motus fuero; ego autem in misericordia tua speravi. Idcirco in Ecclesiastico vir sapiens orat, quod et nos semper orare debemus : Do- *Eccli.* xxiii,
mine, pater et dominator vitæ meæ, ne 1, 3.
derelinquas me in cogitatu et consilio illorum, et incidam in conspectu adversariorum meorum, et gaudeat inimicus meus. Itaque pessimos ac invidissimos ad-
D versarios nostros diabolos, nil aliud nisi animarum nostrarum sanguinem sitientes, non lætificemus, negligenter et viliter nos habendo, mundanas consolatiunculas exquirendo, mentis custodiam omittendo; sed in lingua cunctisque sensibus et cordis custoditione jugiter custoditi esse conemur.

Postremo, parabola ista religiosis potissimum est pensanda, ne tempore procedente tepescant, sed quotidie ferventiores effici satagant, ne conveniat eis illud Apo-

Galat. III, 3. stoli : Sic stulti estis, ut quum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini. Unde in Apocalypsi Christus ait cuidam : *Apoc.* II, 4, 5. Habeo adversus te, quod caritatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris, et pœnitentiam age. Advertant hæc, qui sibi in claustris de annorum quibus fuerunt in ordine multitudine blandiuntur, quum tamen adhuc leves et passionati monstrentur. Sed et omni Christiano consideranda ac metuenda sunt ista, præsertim quum in via Dei non progredi, sit retroire.

31 Deinde secunda parabola subditur. *Aut*
quis rex iturus committere bellum adver-
sus alium regem, nonne prius cogitat, si* (* alias *non sedens*)
possit cum decem millibus occurrere ei
qui cum viginti millibus venit ad se ?
32 *Alioqui adhuc illo longe agente, legatio-*
nem mittens, rogat ea quæ pacis sunt. Parabola plana est, quia rex providus contra alium regem pugnaturus, si viderit regem alium multo potentiorem, ante congressum pacem componit cum illo si potest, nec se committit periculo. Ita et nobis, si contra principem sæculi hujus diabolum prævalere optamus, necessarium est proprias vires perpendere. Quod si conspexerimus nos non posse propria virtute aciem dæmonum expugnare, ad Dei auxilium debemus confugere, et vanam securitatem abjicere. Porro, cum diabolo pacem inire ut ab impugnatione desistat, vituperabile est, quia cum illo nequaquam concordare debemus. Unde, sicut in rege se inferiorem cernente, pacem ab adversario postulare, ex infirmitate procedit, quamvis aliquo modo providentiæ adscribatur ; ita et diabolo concordare, id est malle peccare quam contra tentationes viriliter dimicare, ex infirmitate et imperfectione hominis talis causatur.

Quidam autem per regem contra quem homo tendit ad prælium, intelligunt Deum : contra quem quasi pugnare præsumunt, qui se ipsos excusant, justificant, et meritis suis salvandos esse de jure contendunt. De qualibus dicit Apostolus, quod *Rom.* x, 3. Dei justitiam ignorantes, et suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Hi ergo redeuntes ad cor, et se suis operibus non posse secundum justitiæ rigorem salvari, nisi ad immensam Dei confugiant pietatem, juxta illud Job : Non *Job* IX, 2, 3. justificabitur homo compositus Deo ; et si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere unum pro mille : hoc ergo pensantes, quum Christus rex adhuc longe est, id est, judicium differt, et corporaliter ac visibiliter in cœlo consistens nondum apparet, legationem mittunt, hoc est, per opera satisfactionis Deo reconciliari precantur, et pacem cum ipso adipisci nituntur, sicut hortatur Apostolus : Obsecramus pro Christo, reconciliamini *II Cor.* v, 20. Deo. Itaque, flendo, abstinendo, orando, offerendo, et alia opera virtuosa agendo, cum judice Christo componunt, seque in cunctis humiliant, sicut sanctus Job egit, dicendo : Si justificare me voluero, os *Job* IX, 20, 15. meum condemnabit me ; etiam si habuero quidpiam justum, non respondebo ei, sed ut meum judicem deprecabor. Idem fecit beatus David, orando : Non intres in ju- *Ps.* CXLII, 2. dicium cum servo tuo, Domine.

Sic ergo omnis ex vobis, qui non re- 33
nuntiat omnibus quæ possidet, non po-
test meus esse discipulus, id est, qui caute non habuerit se, abjiciendo cupiditatum et carnalitatum affectus, et cetera quæ profectum virtutum impediunt, non potest vere, realiter, dici discipulus meus, quia doctrinæ meæ non acquiescit, sicut non potest prudenter ædificare, qui sumptus non providet. Porro, si quod dictum est de odio parentum et propinquorum ac propriæ animæ, exponatur ut est consilium, tunc renuntiare hic sumitur pro omnimoda derelictione omnium possessionum seu propriorum : quod est religiosorum, qui cum Petro apostolo dicere possunt Christo, Ecce nos reliquimus omnia. *Matth.* XIX, 27. Si vero exponatur ut est præceptum, tunc renuntiare designat abjectionem immoderatæ affectionis et curæ circa possessa.

Sicque accipit Beda : Distat, inquiens, inter renuntiare omnibus, et relinquere omnia : paucorum enim, scilicet perfectorum, est relinquere omnia, id est curas mundi postponere ; cunctorum autem fidelium est renuntiare omnibus, hoc est sic tenere quæ mundi sunt, ut tamen per ea non teneantur in mundo, sed licite eis afficiantur atque utantur. Hoc est quod hor-
Ps. LXI, 11. tatur Psalmista : Divitiæ si affluant, no-
I Cor. VII, 29, 31. lite cor apponere; et Apostolus : Reliquum est, ut qui habent uxores, sint tanquam non habentes, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utentes : præterit enim figura hujus mundi.

34 *Bonum est sal.* Est enim utile valde, ac necessarium ad condimenta ciborum. *Si autem sal* quoque *evanuerit,* id est, vigorem suum amiserit, et corruptionem incurrerit, *in quo condietur?* id est, aptum
35 non erit ut alicui misceatur cibario. *Neque in terram, neque in sterquilinium utile est :* terram enim a sua impedit fecunditate, nec expedit ipsum miscere fimo seu sterquilinio ad terram fecundandam ; *sed foras mittetur,* id est, ejicietur tanquam omnino inutile. Per hoc Salvator insinuat, quod simili modo oportet discipulum suum omnibus renuntiare, ne per terrenorum carnaliumque amorem evanescat, esse gratiæ ac virtutum perdendo, et putrefiat, vitia incurrendo. Sicque ad nihil valeret, nisi ut in ignem mittatur gehennæ,
Joann. XV, 6. sicut apud Joannem loquitur Christus : Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arescet; et colligent eum, et in ignem mittent. — Denique, per sal intelligitur sapientia seu discretio, quæ omni operi virtuoso necessaria est, et condimentum largitur. Ad quod designandum
Lev. II, 13. Deus in Levitico præcepit : Quidquid ob-
Ibidem. tuleris sacrificii, sale condies; itemque, In omni sacrificio offeres sal. Et apud Mar-
Marc. IX, 49. cum admonet Christus, Habete in vobis sal, id est discretionem : ut scilicet, juxta
I Cor. XIV, 40. Pauli doctrinam, Omnia honeste et secundum ordinem fiant in vobis. Si ergo sal istud evanuerit, hoc est, si per indiscretionem et negligentiam nostram lumen discretionis ac sapientiæ amiserimus, in quo condietur ? id est, quid eo perficietur ? Constat quod nihil, quum sit corruptum. Ideo foras mittetur, id est, tolletur, esseque desinet in eo quo fuit.

Rursus, per sal designatur prælatus ac prædicator, seu doctor aliorum, cujus est audientium corda discretione condire, sapientia erudire, ad gustum virtutum et spiritualium rerum saporem perducere. Hinc in Matthæo Christus ait Apostolis :
Vos estis sal terræ. Sal quippe, ut dicit Matth. V, 13.
Eusebius, secundum substantiam ex aqua constat, modicum terrestreitatis participans, desiccatque fluidam naturam vel materiam corporum corruptorum, et mortua corpora conservat. Hinc Christus discipulos suos recte comparat sali, quia alios regeneraturi erant ex aqua et Spiritu, corruptamque hominum vitam a fluxu vitiorum debebant restringere. Porro, si sal istud evanuerit, id est, si prædicator sive prælatus aliqua vitiosa affectione corrumpatur in mente, in quo condietur ? id est, ineptus erit aliorum corda præfato modo condire : ita quod nec in terram, nec in sterquilinium utilis erit, hoc est, nec ad hoc ut his præficiatur qui sani sunt mente et fecundi ut terra, nec his qui instar sterquilinii, vitiis et carnalitatum suarum fœtoribus squalent sordentque, juxta il-
lud Joelis : Computruerunt jumenta in Joel I, 17.
stercore suo, hoc est, carnales in gulæ atque luxuriæ inquinamentis corrupti sunt.

Postremo, quia præhabita Christi eloquia erant obscura, parabolica et profunda, hortatur ad sagacem dictorum suorum intelligentiam; vel quia saluberrima sunt, monet ut efficaciter impleantur. *Qui habet aures audiendi,* hoc est, intellectum habet bene dispositum et capacem, *audiat,* id est, advertat, agnoscat et impleat quæ jam dixi. Itaque de interioribus auribus, obedientiali quoque auditu, dicit hoc Christus.

ARTICULUS XXXVIII

EXPOSITIO CAPITULI QUINTIDECIMI : ERANT AUTEM APPROPINQUANTES EI PUBLICANI ET PECCATORES, UT AUDIRENT ILLUM.

QUIA Salvator verbis et factis exhibuit
miraculisque ostendit se potissimum
atque piissimum medicum animarum, et
tam per comminationes æternæ damnatio-
nis, quam per promissiones perpetuæ sal-
vationis, hortabatur ad pœnitentiam pec-
catores : hinc confluebant ad ipsum, sicut
1 jam recitat Evangelista. *Erant autem ap-
propinquantes ei publicani,* hoc est, qui
publicis negotiis intendebant, videlicet ve-
ctigalia seu tributa exigendo, levando aut
conducendo. Et quoniam tale officium vix
aut raro fit absque peccato, ideo Phari-
sæi et Scribæ publicanos reputabant ma-
gnos atque notorios peccatores. Hi ergo
et peccatores, hoc est, qui minus vitiosi
erant, aut putabantur. Isti appropinqua-
verunt Christo corporaliter et spirituali-
ter, scilicet localiter accedendo ad eum,
secundum suam circumscriptam huma-
nitatem, et mentaliter se vertendo seu
disponendo ad ipsius incircumscriptibilem
deitatem seu ad ejus caritatem et grati-
am. *Ut audirent illum* auribus mentis et
corporis. Christus namque aliquos talium
gratiose prævenit, attraxit, convertit. Con-
currerunt quoque ad ipsum propter in-
comparabilis suæ eloquentiæ motivam et
affectuosissimam venustatem, ob morum
ejus condecentiam, ob vitæ et famæ emi-
nentiam, ob miraculorum claritatem et
abundantiam, et præsertim quoniam Chri-
stus valde caritativum, dulcem, compassi-
vum et pium se eis exhibuit, sicut mox
subditur.
2 *Et murmurabant Pharisæi et Scribæ,
dicentes : Quia hic* Jesus *peccatores reci-
pit, et manducat cum illis.* Quasi dicant,
Eccli.IX,22. Non decet : quum Salomon dixerit, Viri
A justi sint tibi commensales. Et Psalmista,
Superbo (inquit) et insatiabili corde, cum *Ps. C, 5.*
hoc non edebam ; et item, Cum perverso *Ps. XVII,27.*
perverteris. Sed Christus, qui peccare non
poterat, atque ad hoc venit in mundum
ut peccatores intus curaret atque conver-
teret, absque periculo et cum fructu in-
genti peccatoribus se adjunxit, ac convesci
dignatus est ; nec præfatis auctoritatibus
prohibebatur quin justi hac intentione
possent se peccatoribus sociare, ut eos
ad Dei obsequium perpetuamque salutem
B inducerent. Christus quoque, in cujus
adventu tempus gratiæ et lex caritatis
cœperunt, veterem legem non fregit, sed
perfecit, omnemque caritatem verbo et fa-
ctis edocuit. Porro Pharisæi, qui erant re-
ligiosi Judæorum, et Scribæ qui fuerunt
doctores eorum, non vere caritativi et ju-
sti, sed magni et sapientes in oculis suis,
falseque justi, indignati sunt de Christi
clementia, de qua gaudere debuerant. Fal-
sa namque justitia habet indignationem,
vera justitia compassionem, secundum Gre-
C gorium.
Insuper, Christus solitus uti parabolis,
per quasdam parabolas ostendit Pharisæ-
orum ac Scribarum errorem, seque agere
quod ad suum pertinebat officium : quod
fuit peccatores convertere, perditos quæ-
rere, spiritualiter mortuos per gratiam vi-
vificare, per peccata dispersos in Deo per
fidem et caritatem colligere. Hinc subdi-
tur prima parabola.
Quis ex vobis homo qui habet centum 4
oves, et si perdiderit unam ex illis, etc. ?
D Parabola ista ad propositum Christi de-
clarandum aptissima fuit et est, atque pla-
nissima. Aliud nempe ostendere non in-

tendit per eam, nisi quod ex quo homo A
multas possidens oves, si unam amiserit,
diligenter eam inquirit, atque inventam
hilariter recipit, multo magis Filius Dei
omnium Dominus, genus humanum seu
peccatorum collegium, quod amisit per illius propriam culpam et dæmonis fraudem, requirere debuit per suam pietatem
et gratiam, atque recipere ad pœnitentiam
et salutem. Per hominem itaque istum
intelligitur Christus, qui habuit centum
oves, hoc est universitatem angelicorum
spirituum et genus humanum. Etenim angeli sancti oves sunt Dei, propter suam
innocentiam, ac beatificam refectionem
qua indesinenter pascuntur a Deo. Similiter homines oves sunt Dei, juxta illud
Ps. XCIV, 7. Psalmistæ, Nos autem populus ejus et oves
pascuæ ejus : quod de bonis hominibus
Creatori suo subjectis, et ab eo per charismata gratiæ et sacramenta Ecclesiæ pastis, potissimum verum est. Quarum pastor
est Christus, quia sub virga suæ directionis ambulant, dum secundum evangelicæ legis præcepta fideliter conversantur. C
Joann. X, 14, 15. De quibus apud Joannem protestatur : Ego
sum pastor bonus, et cognosco oves meas,
et cognoscunt me meæ, et animam meam ponam pro ovibus meis. Dicuntur autem oves hæ centum, propter numeri hujus perfectionem. Harum vero ovium periit
una, quia in primis parentibus perdita
fuit natura humana. Nam secundum Apo-
Rom. V, 12; *Ephes.* II, 2. stolum, in uno cecidimus, et in Adam
peccavimus omnes, ita quod eramus natura filii iræ.

Nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam? Hoc fecit unigenitus
Filius Dei, dum cives cœlestes, puta angelicos spiritus, in cœlo, quod homo deseruit peccando, reliquit; et non angelum,
non legatum misit, sed in propria venit
persona, assumpta in unitate personæ natura humana; quæsivitque genus humanum, pro illius conversione, reductione,
salvatione, orando, prædicando, miracula faciendo, moriendo, Spiritum Sanctum
mittendo seu infundendo, Apostolos ceterosque discipulos destinando. Ideo ait Apo-
stolus : Fidelis sermo et omni acceptione I *Tim.* I, 15.
dignus, quia Christus Jesus venit in hunc
mundum peccatores salvos facere. Et per
Zachariam : Lauda et lætare, filia Sion, *Zach.* II, 10, 11.
quia ecce ego venio, et habitabo in medio
tui, ait Dominus ; et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt
mihi in populum. Porro hæc applicatio
populorum ad Deum, est eorum conversio atque inventio, qua inventi sunt a
B Christo : quibus in prima Canonica sua
loquitur Petrus : Eratis aliquando sicut I *Petr.* II, 25.
oves errantes ; sed conversi estis nunc
ad episcopum et pastorem animarum vestrarum.

Et quum invenerit illam, imponit in 5
humeros suos gaudens. Hoc egit Salvator,
quia dum quosdam Judæorum convertisset, pro illis et pro cunctis electis hominibus, propriis humeris crucem tulit ad
supplicii locum : quod faciendo peccata
nostra super se sumpsit, portavit et luit.
Propter quod per Isaiam scriptum est :
Disciplina pacis nostræ super eum, et li- *Is.* LIII, 5, 6, 4.
vore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi
oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit; et Dominus posuit in eo
iniquitatem omnium nostrum. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Hinc Christus fatetur
in Psalmo : Quæ non rapui, tunc exsolve- *Ps.* LXVIII, 5.
bam. Denique Christus hæc fecit gaudens,
quia licet de passionis suæ acerbitate vehementer doleret, nihilo minus de passio-
D nis ejusdem fructu secundum superiorem
animæ portionem gaudebat.

Et veniens domum, convocat amicos et 6
vicinos, dicens illis : Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quæ perierat.
Sic Christus in die ascensionis, revertens
secundum naturam humanam ad cœlum
empyreum (de quo ait Apostolus : Quam II *Cor.* V, 1.
ædificationem habemus ex Deo, domum
non manufactam æternam in cœlis ; et
Christus, In domo Patris mei mansiones *Joann.* XIV, 2.
multæ sunt), illuc Christus ovem perdi-

tam reportavit, quoniam testibus Aposto- A
Ephes. IV, 8; *Ps.* LXVII, 19. lo et Psalmista, Ascendens Christus in altum, captivam duxit captivitatem. Tunc convocavit, hoc est, sibi occurrere fecit, amicos et vicinos, hoc est angelicos spiritus divinæ voluntati plene et inavertibiliter conformatos, divina secreta scientes, et Deo in omnibus obedientes, secumque in supermundano illo habitantes palatio, atque ipsius vultum immediate cernentes cum exuberantissimo gaudio sempiterno (propter quæ merito amici et vicini ac filii Dei vocantur) : quos hortatur ut sibi B de ovis suæ inventione congratulentur. In quo patet dilectio Dei ad nos, et quantum nostram optat salutem. Unde ait Apostolus : Hæc est voluntas Dei, sanctificatio
I Thess. IV, 3. *II Esdr.* VIII, 10. vestra; et Nehemias, Gaudium Dei est fortitudo vestra. Per Isaiam quoque Dominus loquitur Israelitico populo : Utinam
Is. XLVIII, 18. attendisses mandata mea.

Denique Christus hanc ovem laboriosissime recuperavit, et pretiosissime liberavit seu emit, sicut ait Apostolus Petrus :
I Petr. I, 18, 19. Non corruptibilibus auro vel argento re- C dempti estis, sed pretioso sanguine Agni
I Cor. VI, 20. immaculati; et Paulus, Empti estis pretio magno. Christus tamen redemptionem hanc reputat et appellat inventionem, quasi nil ponderans quidquid pro ea exposuit, præ nimia sua dilectione ad genus humanum. Propter quod fassus est in Pro-
Prov. VIII, 31. *Cant.* VIII, 7. verbiis : Deliciæ meæ esse cum filiis hominum ; in Canticis quoque, Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Sed
Jer. XXXII, 41. et per Jeremiam Dominus dixit : Lætabor D super eis, quum benefecero eis.

Præterea, ut scribit Gorra : Ovis de sua natura est animal innocens. Cetera autem animalia aut mordent dentibus, ut canis et lupus; aut impingunt cornibus, ut aries et taurus; aut percutiunt pedibus, ut equus et mulus; aut dilaniant unguibus, ut leo et ursus : sed ovis nihil istorum facit. Igitur ovem Christi se non esse agnoscat, qui vel dentibus mordet, detrahendo; vel impingit cornibus, alios violenter opprimendo; aut percutit pede, proximis irascendo ; aut dilaniat unguibus, aliena rapiendo. — Postremo, secundum Theophilum, supernæ virtutes oves dicuntur, eo quod omnis creatura respectu Dei, sit bestialis.

Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœ- 7
lo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia. Si istud generaliter de quocumque pœnitente et quibuscumque justis seu innocentibus intelligatur, non est absolute sumendum ut sonat, quasi simpliciter angeli sancti plus glorientur de quolibet pœnitente, quam de quibuscumque nonaginta novem justis. Non enim plus gaudent de peccatore qui post pœnitentiam non pertingit ad magnam perfectionem, quam de gloriosissima virgine Maria et beatis Apostolis ac aliis Sanctis gavisi sunt, quando adhuc erant in terra, vel quam modo de ipsis lætentur : imo nec de Paulo, nec de Maria Magdalene majus gaudium est in cœlo, quam de sola Virgine gloriosa.

Ideo, quod gaudium de peccatore pœnitente dicitur, magis intelligendum videtur, non simpliciter, sed quantum ad aliquid, et quoad recentem quamdam ac evidentiorem manifestationem gaudii, quo se de hominum salvatione lætari ostendit : quia de peccatoris conversione est Christo specialis, imo et multiplex ratio gloriandi. Primo, quoniam peccator dum convertitur, de periculo graviori eripitur. Etenim consuetissimum est ut de eo specialiter et quodammodo amplius exsultemus, quem de majori periculo erui cernimus, quamvis, absolute loquendo, non plus eum amemus. Secundo, quia in peccatoris conversione misericordia Dei præcipue declaratur. Tertio, quoniam fructus dominicæ passionis in illo evidentissime commendatur. Quarto, quia in peccatoris conversione adversarii Christi ac nostræ salutis, puta diaboli, specialiter confunduntur. — Denique, absolute loquendo, si comparemus statum ad statum, constat quod status in-

nocentiæ præferendus sit statui pœnitentiæ, eo quod majus Dei donum exsistat innocentia quam pœnitentia. Si vero comparemus personam unius status ad personam alterius, habent se sicut excedens et excessum : ita quod quidam de statu uno præferuntur quibusdam de statu altero, secundum quod sunt in majori aut minori caritate et gratia. Hinc absolute loquendo, de multis justis ac innocentibus, tanquam de simpliciter melioribus et Deo magis dilectis, majus est gaudium Christo supernisque civibus, quam de peccatoribus pœnitentibus quibuscumque.
Rom. v, 20. — Postremo, quoniam teste Apostolo, Ubi abundavit delictum, superabundat et gratia, frequenter contingit ut impii pœnitentes, tanto postmodum in divino fiant ferventiores obsequio, tantoque humiliores ac meliores, quanto se gravius deliquisse, et Deum circa ipsos clementius egisse considerant : sicque de eorum conversione specialis causa lætandi oritur angelis Dei.

Unde et qualiter majoritas gaudii hujus sit intelligenda, in Matthæo plenius tan-
Matth. xviii, 12, 13. gitur, ubi habetur : Si fuerint alicui centum oves, et si erraverit una ex eis, nonne relinquit nonaginta novem in montibus, et vadit ad eam quæ erravit? Et si invenerit eam, gaudet super eam magis quam super nonaginta novem quæ non erraverunt. Itaque, sicut paterfamilias plus lætatur de una ove post perditionem inventa, quam de reliquis cunctis quæ non erraverunt (non quod unam plus diligat quam ceteras omnes, sed quia de ejus inventione quædam specialis ac nova exsultatio ingignitur ei, tum quoniam ovem illam magis considerat, tum quia propter præcedentem de ejus perditione mœrorem, oppositum de ejus inventione gaudium magis afficit et sentitur); sic proportionabiliter, de peccatore pœnitente cives cœli plus gaudent, aut signa lætitiæ abundantius monstrant. Nam et angeli sancti de hominum sibi commissorum transgressione et recidivatione dolere et flere fe-

A runtur : quod tamen sane intelligi par est. Non enim veraciter inest eis aliqua pœnalis affectio, sed per modum dolentis se habent : juxta quem sensum ira, furor, et pœnitudo, Deo attribuuntur.

Consequenter per aliam parabolam docet Salvator, quod peccatores non debuit spernere et vitare, sed potius clementer admittere, atque ad viam salutis reduce-
re. *Aut quæ mulier habens drachmas,* id 8
est hujusmodi nummos, *decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit*
B *lucernam,* præsertim si tempore tenebroso aut in locis obscuris quærere velit, *et evertit domum,* id est, contenta in domo transfert de loco ad locum, ne forte sub aliquo illorum jaceat lateatque quod quæritur, *et quærit diligenter* perditam drachmam, *donec inveniat* eam, præsertim quum feminæ vehementer afficiantur ad rem,
quum ad eam cœperint affici? *Et quum* 9
invenerit, convocat amicas et vicinas, dicens : Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram. Hoc litte-
C raliter ita est.

Spiritualiter vero, per mulierem hanc intelligitur æterna et increata sapientia Dei, quæ ob suam amabilitatem, speciositatem, pietatem et fecunditatem, sponsa et mulier appellatur. De qua Sapiens protestatur, pudicus et purus amator : Hanc *Sap.* viii, 2. amavi et exquisivi a juventute mea, et quæsivi sponsam eam mihi assumere; et amator factus sum formæ illius. Porro, per lucernam intelligitur Christi humanitas, quam Verbum æternum eodem quo
D eam assumpsit instanti, accendit, hoc est, divinæ caritatis fervore, totius sapientiæ splendore, omnique virtute nullam imperfectionem in sua ratione includente, implevit : sicque Sapientia incarnata inter homines conversando, evertit domum, hoc est, populum Judæorum multipliciter excitavit, movit, deduxit, docendo, exemplariter conversando, miracula perpetrando, qui, ut in Actibus loquitur Petrus, Pertransivit benefaciendo; et quæsivit di- *Act.* x, 38. ligenter hominem perditum, summi Regis

imagine insignitum, sicque per drachmam
Luc. xix, 10. congrue designatum. Venit enim Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat. Donec invenit, id est, sua passione redemit genus humanum, quemadmodum
Joann. xvii, 4. apud Joannem loquitur Patri : Opus consummavi, quod dedisti mihi ut facerem. Inventa itaque drachma hac, id est homine taliter liberato, Christus in die ascensionis convocavit amicas atque vicinas, id est cœlestium civium societates beatas, divinæ voluntati perfecte conformatas, et Deum altissimum clare per speciem immediate cernentes. Propter quod mentes angelicæ et beatæ merito nuncupantur Dei amicæ atque vicinæ, quia non solum prope eas, sed etiam in eis moratur, easque sibi familiarissime ac amorose nimis unire dignatur. Dixitque eis : Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdidi. Christus quippe in sua ascensione angelicos spiritus sibi fecit occurrere :
Ps. xxiii, 8, 10. quibus interrogantibus, Quis est iste Rex
Is. lxiii, 1-3. gloriæ? ut ait Psalmista ; itemque, Quis est iste qui venit de Edom? et, Quare rubrum est indumentum tuum? ut recitat Isaias; respondit : Torcular calcavi solus, hoc est, per passionis pressuram liberavi genus humanum. Tuncque, ut in Hymno ait Ambrosius, Gavisa sunt cœli regna reditu Unigeniti. Tanta autem est Christi dilectio ad nos, ut nostram salvationem suam fateatur esse lætitiam.

10 *Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei,* id est, in regno cœlesti ad invicem lætabuntur angeli sancti, et Christus eis præsentibus exsultabit, *super uno peccatore pœnitentiam agente :* quia de ejus evasione qua evadit æternæ damnationis periculum, caritative et pie congaudent, et quoniam prædestinationem divinam vident impleri, pretium quoque sanguinis Christi fructificare, et cœlestis Jerusalem instaurari ruinam, atque intellectualis creaturam naturæ quam diligunt, Deo uniri, Creatorisque omnium honorem et cultum in ea augeri, dæmones superari, et vitia quibus Deus offenditur, minui. Sic et in palatio regum lætitia oritur, quando propinquus seu filius regis de maximis adversis eripitur.

Itaque Christus sapientia Patris habuit drachmas decem, id est novem ordines angelorum, et genus humanum, quod tanquam decima drachma, per originale peccatum deperiit. Præterea, secundum Bedam, ovem et drachmam perditam Christus invenit, quando hominem restauravit; et super eam inventam majus gaudium est in cœlo quam supra nonaginta novem justis seu angelis pœnitentia non indigentibus, quoniam major divinæ laudis materia est in restauratione hominum, quam in creatione aut etiam beatificatione angelorum. Mirabiliter namque angelos Deus creavit, sed hominem mirabilius restauravit.

Postremo, sicut Christus hæc egit, ita et omnis Christi vicarius, aliorum sibi habens curam commissam, si contigerit quempiam sibi commissum peccando errare, ceteris sub bona custodia derelictis, debet ad illum reducendum se totum convertere, properare, satagere, illum quærendo, hortando, et si opus fuerit, juste puniendo, ad Christi gratiam revocare, sic-
ut ad Galatas scribit Apostolus : Filioli Galat. iv, 19.
mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.

Insuper ad idem declarandum, videlicet quod decuit Christum peccatores ad pœnitentiam invitare, et venientes clementer suscipere, inducit Christus parabolam tertiam, ceteris evidentiorem ac pulchrio-
rem. *Homo quidam,* id est, Deus Pater, 11
seu Unigenitus Dei propter nos incarnatus, de quo (secundum antiquam translationem) loquitur Jeremias, Et homo est, et Jer. xvii, 9, juxta LXX.
quis cognoscet eum? atque Psalmista, Homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Ps. lxxxvi, 5.
Altissimus; *habuit duos filios,* id est duos populos, Judaicum et gentilem. Est autem consuetudo Scripturæ, totum aliquem populum nomine filii aut filiæ designari, quemadmodum in Prophetis Israelitica plebs frequenter per filiam Sion aut fi-

Soph. III, 14; *Zach.* IX, 9. liam Jerusalem denotatur, ut patet in So-
phonia et Zacharia. Nec solus populus ille
Judaicus, sed et gentilis, ita a Deo voca-
Is. XLVII, 1. tur, juxta illud Isaiæ : Descende, sede in
pulvere, virgo filia Babylon. Quod fit ad in-
sinuandum quod ipsa natura secundum se,
a Creatore paterno amore quasi filia dili-
gatur. Interdum quoque aliquis totus popu-
lus dicitur filius, prout per Osee Dominus
Osee XI, 1. loquitur : Puer Israel, et dilexi eum, et
ex Ægypto vocavi filium meum. Præterea,
per hos duos filios, indeterminate, intel-
ligi possunt quicumque justus seu inno-
cens, et transgressor, quia et impius appel-
latur quodammodo filius Dei, in quantum
ad ejus imaginem est creatus, vel in Ba-
ptismo spiritualiter regeneratus.

12 *Et dixit adolescentior ex illis* duobus
patri, hoc est populus gentilis : qui rite
adolescentior nominatur : Primo, quoniam
ab exordio generis humani, prior fuit cul-
tus veri Dei quam gentilitatis error, ri-
tus ac cultus ; imo post diluvium idolo-
latria cœpit. Secundo, quoniam gentiles
Judæis fuerunt pueriliores, insipientiores,
et bestialiores : quia ut asserit Augusti-
nus, Nihil tam puerile, ut idola colere, et
nihil stolidius, quam divinæ legis non obe-
dire præceptis. Hinc quoque de populo
Exod. IV, 22. Judæorum Deus testatur : Filius meus pri-
Jer. XXXI, 9. mogenitus Israel ; et per Jeremiam, Pri-
mogenitus meus Ephraim. Porro, Gorra
ait hoc loco : Qui idola coluerunt, puta
gentiles, amiserunt nomen divinæ filiati-
onis, et dicti sunt filii hominum, ut in
Gen. VI, 2. Genesi : Videntes filii Dei filias hominum.
Verumtamen hoc intelligendum non est,
quasi illi qui filii hominum nuncupantur,
qui utique diluvium præcesserunt, vene-
rati sint idola, aut quod idololatria dilu-
vium ipsum præcesserit. Unde quod Gorra
allegat de idololatris, ad litteram dictum
non est, sed de posteritate Cain, qui non
ob idololatriam, sed ob vitia carnis, filii
hominum appellantur ibidem.

Itaque adolescentior filius dixit verbo,
seu potius facto, patri suo, scilicet Deo :
Pater, da mihi portionem substantiæ quæ
A *me contingit,* id est possessionem boni
pertinentem ad me, quæ possessio est por-
tio substantiæ, id est pars boni creati, mihi
conveniens, seu partialis substantia spe-
ctans ad me. Omne quippe bonum crea-
tum, est Creatoris substantia sive posses-
sio, sicut in Genesi Abraham ait : Levo *Gen.* XIV, 22.
manum meam ad Dominum Deum posses-
sorem cœli et terræ. Ex hac vero substan-
tia aliquid ad hominem specialiter per-
tinet, utpote corpus ejus, et anima, et
naturalia dona ipsius, supernaturalia quo-
B que dona sibi concessa, et bona fortunæ.
Petiit adolescentior filius sibi partem per-
tinentem a patre suscipere, quia natura-
libus donis ac ceteris bonis sibi a Deo
collatis voluit secundum voluntatem pro-
priam uti, potius autem abuti, nec subjici
legi divinæ, aut protegi supernaturalibus
donis gratiæ Salvatoris, quemadmodum
per Jeremiam quibusdam loquitur Deus :
A sæculo confregisti jugum, rupisti vin- *Jer.* II, 20.
cula, et dixisti, Non serviam. Hinc ait
Psalmista : Homo quum in honore esset, *Ps.* XLVIII, 13, 21.
C non intellexit, comparatus est jumentis
insipientibus. Istud quoque similiter dicit
omnis transgressor legis divinæ.

Et divisit illis substantiam, hoc est,
unicuique dedit quod petiit, et quemlibet
facere permisit quod voluit, secundum il-
lud Ecclesiastici : Deus ab initio constituit *Eccli.* XV, 14, 17.
hominem, et reliquit eum in manu con-
silii sui. Apposuit tibi aquam et ignem :
ad quodcumque volueris, porrige manum
tuam. Hinc et Apostolus fassus est : Unus- I *Cor.* VII, 7.
quisque proprium donum habet a Deo.
D Judæis quoque dedit dona gratiæ, ac le-
gem scriptam divinam ac supernatura-
lem ; gentilibus vero, dona naturæ, quos
et in naturali lege reliquit, quam pauci
eorum conservasse leguntur.

Et non post multos dies, id est, paucis 13
evolutis diebus, *congregatis omnibus* quæ
ad se pertinebant, hoc est, bonis sibi de-
super præstitis, ad proprium commodum
pariter ordinatis, ac vitiose reflexis, *ado-
lescentior filius peregre,* a patria Beatorum
per impiam vitam se elongando : quæ est

peregrinatio mala, qua quis hoc mundo A atque præsenti exsilio pro patria utitur; *profectus est,* non tam corporaliter transeundo, quam mentem suam a Deo improbe avertendo. Sicut enim ad Deum incircumscriptum, ubique substantialiter vere præsentem, acceditur mentis affectu, non corporis gressu, nisi in quantum exterior actus habet rationem virtutis ex interiori intellectus voluntatisque actu; ita a Deo receditur mentis aversione, non corporis motione, nisi in quantum actus exterior ex interiori mentis inordinatione seu culpa efficitur vitiosus. *In regionem longinquam,* id est peccati statum, dissimilitudinem et continuationem, per quam longe a Deo distatur, juxta illud Proverbiorum :
Prov. XV, 29. Longe est Dominus ab impiis; atque in
Ps. CXVIII, 155. Psalmo, Longe a peccatoribus salus. Hæc est spiritualis distantia, utpote dissimilitudo.

Et ibi dissipavit substantiam suam, id est, dona gratiæ gratum facientis amisit, bona fortunæ consumpsit, dona naturæ infecit, ac pejoravit, *vivendo luxuriose,* corporali fornicatione, quæ est peccatum mortale; itemque fornicatione spirituali, quæ est aversio mentis a bono incommutabili et immenso, atque conversio ejus ad bonum creatum caducum et vanum. Potissimum tamen idolatria spiritualis fornicatio dicitur, prout in Deuteronomio
Deut. XXXI, 16. Deus locutus est Moysi : Populus iste fornicabitur post deos alienos; et in Osee,
Osee I, 2. Fornicans fornicabitur terra a Domino. Porro, secundum divinum Dionysium capitulo 4 de Divinis nominibus, peccata quamvis dona naturæ non penitus corrumpunt aut tollunt, ea tamen inficiunt, et rationem obtenebrant. Propter quod asserit Damascenus : Peccatum est aversio ab eo quod est secundum naturam, ad id quod est præter naturam. Hinc etiam peregrinum uno modo vocatur, quod est a
Is. XXVIII, 21. natura rei alienum, sicut in Isaia ultio dicitur opus Dei, sed peregrinum ab eo : quoniam Deo secundum se et ex propria natura proprium est misereri ac parcere; ulcisci autem competit ei propter nostram malitiam.

Et postquam omnia consummasset, hoc 14
est, dona sibi divinitus præstita aut amisisset, aut consumpsisset, aut infecisset : nam et teste Apostolo, Qui fornicatur, in *I Cor.* VI, 18.
proprium corpus peccat, quia per immoderatam luxuriam homo interiora sua quasi consumit et vires enervat; *facta est fames valida in regione illa :* id est, inter impios et carnales grandis spiritualium bonorum carentia contigit; gentilibus B quoque gratiarum charismata specialiter defuerunt. Vitiosis quoque hominibus, propter eorum peccata, interdum corpori necessaria subtrahuntur. *Et ipse cœpit egere* omnibus pertinentibus ad salutem, quæ peccando amisit, videlicet gratia atque virtutibus : quemadmodum acediosis contingere solet, secundum illud Proverbiorum :
Usquequo piger dormies? Paululum dormies, paululum dormitabis, et veniet tibi *Prov.* VI, 9-11.
quasi vir armatus egestas.

Et abiit, se a Deo infelicius elongando : 15
C a quo tanto vehementius elongamur, quanto gravius frequentiusve peccamus. Peccatum autem quod per pœnitentiam non statim diluitur, suo mox pondere trahit ad aliud, ut ait Gregorius. *Et adhæsit uni civium regionis illius,* hoc est diabolo, ut communiter exponitur. Diabolus enim jugiter manet et habitat in statu peccati et dissimilitudine vitiorum : qui etiam non solum civis, sed et princeps mundi *Joann.* XII, 31.
hujus vocatur a Christo apud Joannem : ubi per mundum, mundani vitiosique ho- D mines designantur, potissimum reprobi, de quibus iterum loquitur Christus Patri, Non pro mundo rogo. Potest quoque per *Ibid.* XVII, 9.
civem istum quicumque hæresiarcha, seu præcipuus peccator in vitiis induratus, intelligi. Hujusmodi igitur civi, puta diabolo, filius iste nunc dicitur adhæsisse : non quia ante non adhæserit ei, imo statim quum se a Patre cœlesti avertit, huic adhæsit; sed jam dicitur adhæsisse, quia tenacius illi adhæsit quam ante, quemadmodum per Isaiam pravissimis dicitur :

Is. xxviii, Dixistis, Percussimus fœdus cum morte, et A
15. cum inferno fecimus pactum. *Et misit il-
lum in villam suam,* id est, mundanis cu-
piditatibus implicavit, et carnalibus soci-
avit hominibus, qui sunt vasa et possessio
dæmonis, *ut pasceret porcos* suos, hoc est
dæmones inferiores, seu homines turpes,
diabolo per carnalia vitia subditos, qui
in obscenis ac impiis actibus delectantur,
II *Petr.* ii, talibusque pascuntur ; qui sunt velut sus
22. lota in volutabro luti ; quibus competit
Joel i, 17. illud Joelis, Computruerunt jumenta in
stercore suo.

16 *Et cupiebat implere ventrem suum de
siliquis quas porci manducabant ; et ne-
mo illi dabat.* Interior animæ venter in-
terdum dicitur intellectus, qui veritatem
concipit, mentaleque verbum profert, et
boni operis fructum producit. Intellectus
quoque realiter idem est quod memoria,
seu potentia memorativa intellectiva, quam
Philosophus locum specierum appellat. De
hujusmodi ventre Deus Pater in Psalmo
Ps. cix, 3. loquitur Filio : Ex utero ante luciferum
Prov. xviii, genui te ; et in Proverbiis Salomon, Verba C
8; xxvi, 22. (inquit) susurronis quasi simplicia, et ip-
sa perveniunt usque ad interiora ventris.
Pariformiter voluntas seu ejus affectus,
venter animæ nominatur, quoniam desi-
derata allicit, suscipit et conservat. Unde
Ibid. xiii, et Salomon ait : Venter impiorum insati-
25. abilis. Porro siliqua est genus leguminis,
ex sonoris et vacuis foliis, ventrem one-
rans potius quam reficiens : per quod
sæcularis prudentia, et curiosa scientia
quæ ventrem intellectus non implet, et
terrena substantia quæ ventrem voluntatis D
Eccle. v, 9. non satiat, designatur. Avarus namque, ut
Sapiens asserit, non impletur pecunia ;
et quanto avarus plura acquirit, tanto ad
plura acquirenda anhelat. Denique nul-
lum bonum creatum satiare et quietare
valet animæ appetitum. Propter quod lo-
quitur Augustinus : Domine, creasti nos
propter te, et inquietum est cor nostrum,
donec perveniat ad te.

17 *In se autem reversus,* id est, ad rectæ
rationis dictamen se vertens, se ipsum dis-
cutiens, interiora sua considerans, quem-
admodum per Isaiam jubetur : Redite, *Is.* xlvi, 8.
prævaricatores, ad cor. Homo enim peccan-
do, extra se viliter evagatur, limitesque
rationis transcendens, terminos sibi a Deo
præfixos transgreditur. Interdum tamen
dicitur quis ad se reverti, propter solam
veritatis considerationem, juxta illud Ac-
tuum : Petrus ad se reversus, dixit, Nunc *Act.* xii, 11.
scio vere. *Dixit,* cordialiter pœnitendo, et
ex afflictione sua se super se reflecten-
do, secundum illud Isaiæ : Vexatio dabit *Is.* xxviii,
B intellectum. *Quanti mercenarii,* id est 19.
valde multi Deo propter æternam merce-
dem deservientes, secundum illud Psal-
mistæ : Inclinavi cor meum ad faciendas *Ps.* cxviii,
justificationes tuas in æternum propter 112.
retributionem. Unde de Moyse ait ad He-
bræos Apostolus : Adspexit in remunera- *Hebr.* xi,
tionem. Et in Genesi Abraham loquitur 26.
Deo : Domine Deus, quid dabis mihi ? Cui *Gen.* xv, 2.
et in Genesi Dominus ait : Ego protector *Ibid.* 1.
tuus et merces tua magna nimis. *In domo
patris mei,* id est in Ecclesia militanti,
quæ dicitur domus Dei seu Patris cœlestis,
prout scribit Apostolus : Scias quomodo I *Tim.* iii,
te oporteat in domo Dei conversari, quæ 15.
est Ecclesia Dei vivi. *Abundant panibus,*
id est multiplici alimonia spirituali, vi-
delicet : pane sacramentali, de quo ait
Salvator, Ego sum panis vitæ ; itemque, *Joann.* vi,
Caro mea vere est cibus : insuper pane 35, 48. *Ibid.* 56.
pœnitentiali, de quo fertur in Psalmo, Ci- *Ps.* lxxix, 6.
babis nos pane lacrimarum ; et, Cinerem *Ps.* ci, 10.
tanquam panem manducabam. Est etiam
panis bonæ operationis, de quo Christus :
Meus cibus est, ut faciam voluntatem Pa- *Joann.* iv,
tris mei. Est demum et panis contempla- 34.
tionis, juxta illud Ecclesiastici : Cibabit *Eccli.* xv,
illum pane vitæ et intellectus. Est iterum 3.
panis sanctæ affectionis, de quo fatetur ar-
dens amator : Fuerunt mihi lacrimæ meæ *Ps.* xli, 4.
panes die ac nocte. His panibus abun-
dant, qui in Ecclesia Deo diligentissime
obsequuntur, sicut ait fidelis minister :
Dominus regit me, et nihil mihi deerit ; *Ps.* xxii, 1,
in loco pascuæ ibi me collocavit. 2.

Itaque hoc loco mercenarii in bono ac-

cipiuntur : qui licet intuitu præmii Deo ministrant, ex amore quo se ipsos amant spiritualiter in Deo, principaliter tamen hoc agunt ex Dei amore, atque ad laudem et gloriam ejus : ad quam finaliter ordinant se ipsos et omne meritum suum ac præmium ; alias nil mererentur, quoniam omne opus meritorium oportet ex divina procedere caritate, quæ vita est animæ. Interdum vero mercenarii sumuntur in malo, puta pro his qui proprii intuitu commodi, seu propter temporalia principaliter, Deo ministrant : de quibus
Matth. VI, 2, 5, 16. in Evangelio testatus est Christus, Quia receperunt mercedem suam. Tales quippe non sibi constituunt Deum pro fine, sed ex privato operantur amore propter se ipsos.

Ego autem hic fame pereo, id est, ego qui quoniam filius sum Patris cœlestis (secundum modum præhabitum), possum Deo servire puro ac filiali amore, quod altius est quam amore mercedis servire, ex spiritualis defectu alimoniæ in anima morior, vitam gratiæ non habendo, et peccata, quæ sunt interitus animæ, quotidie incidendo.

Hoc verbum Christus in persona membrorum suorum dicere potest: *Quanti mercenarii,* id est prælati et doctores commoda sua quærentes, propter quod mercenarii magis sunt quam pastores, *in domo patris mei,* scilicet in Ecclesia, *abundant panibus,* id est alimentis corporalibus, et scientia Scripturarum, et sacramentis! *Ego autem* in membris meis, puta egenis ac subditis, *fame pereo,* ex defectu materialis cibi aut spiritualis edulii, id est verbi Dei et boni exempli.

18 *Surgam,* id est, a peccato desistam, et a terrenis ad cœlestia me levabo : sicut
Ephes. V, 14. hortatur Apostolus, Surge, qui dormis ; et
Is. LII, 2. Isaias, Excutere de pulvere ; *et ibo,* per mentis conversionem veramque contritionem, *ad patrem meum* cœlestem ubique
Ps. XXXIII, 6. præsentem : prout monet Psalmista, Accedite ad eum, et illuminamini. Unde per Zachariam Dominus misericordissime loquitur : Convertimini ad me, et convertar ad *Zach.* I, 3.
vos. Hinc ad Hebræos monet Apostolus : Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ *Hebr.* IV, 16.
ejus, ut misericordiam consequamur et gratiam. *Et dicam ei,* me accusando : juxta quod scriptum est : Dixi, Confitebor *Ps.* XXXI, 5.
adversum me injustitiam meam Domino. *Pater,* per creationem et redemptionem, *peccavi,* mala committendo, et bona omittendo, *in cœlum,* id est coram supernis spiritibus, et specialiter contra angelum vitæ meæ custodem, cujus præsentiam inhonoravi peccando, et ejus inspirationibus non acquiescendo.

Præterea, qui Creatorem offendit, totius creaturæ meretur offensam incurrere, atque ut omnis creatura contra eum insurgat, et Creatoris sui in eo ulciscatur injuriam. Nam et peccando in Deum, omnem creaturam quodammodo inhonorat, cujus Deum ac Creatorem sic parvipendit, inhonorat seu spernit : quemadmodum qui regem terrenum injuste percuteret, quemlibet ejus subditum inhonoraret atque offenderet. Sicut enim honor, ita et inhonoratio regis et cujuslibet præsidentis, redundat in subditos. Verumtamen creatura incomparabiliter magis debet Deum creatorem suum amare ac venerari, quam subditi regem terrenum. Unde de Dei inhonoratione summe dolendum est. Rursus cœlum, terra, et cetera quæ intellectum non habent, Deum materialiter laudant, benedicunt, glorificant et honorant, quia considerantibus ea ostendunt Deum creatorem suum super omnia esse laudandum et honorandum : idcirco qui peccat, illa quodammodo inhonorat, quia eorum materialibus laudationibus realiter contradicit ; sicque potissimum peccat in cœlum, quod præ ceteris corporalibus creaturis, clarius magnificentiusque ostendit quam incomparabiliter honorandus sit Deus. Peccator quoque in cœlum peccat, quia peccando meretur cœlesti mansione privari.

Et coram te, qui omnia clarissime intueris : ideo impudenter et irreverenter me habui, quod te præsente et conspici-

ente peccare præsumpsi. Unde ad veram
sapientiam pertinet, ut Deum ubique præsentem et cuncta inspicientem jugiter attendamus : ex qua sapientiali consideratione mox gignitur castus pudor, pudicusque timor, quo in divini vultus præsentia turpiter et injuste erubescimus nos habere. Hinc, juxta Boetium, magna nobis indicta est ratio probitatis, quoniam in conspectu Judicis universa cernentis omnia agimus.
19 *Jam non sum dignus vocari filius tuus,*
quia te toties et tam graviter inhonoravi :
quod filio non licet, quum scriptum sit :
Exod. XX, 12. Honora patrem tuum. Et per Malachiam
Malach. I, 6. ait Creator altissimus : Filius honorat patrem suum : si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Rursus, indignus sum vocari filius tuus, quia imaginem tuam in me peccando multipliciter deturpavi, meque tibi valde dissimilem feci; iterum, quia peccando feci me ipsum servum dia-
II Petr. II, 19. boli et peccati (a quo enim quis superatus est, hujus et servus est, ut Petrus apostolus ait) ; rursus, quoniam extra disciplinam tuam me posui : quod non com-
Hebr. XII, 8. petit filio, dicente Apostolo, Si extra disciplinam estis, ergo adulteri et non filii estis. *Fac me sicut unum de mercenariis tuis,* id est, ad gradum, nomen ac gratiam filii recipi fateor me indignum : idcirco humiliter precor saltem inter mercenarios computari. Sic et Abigail prudentissima femina, cognito quod David vellet eam in
I Reg. XXV, 41. conjugem sumere, dixit : Ecce famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei. Denique sunt mercenarii boni, qui serviunt Deo pro retributione æter-
II Par. XV, 7. na : quibus dicitur, Confortamini, et non dissolvantur manus vestræ, erit enim merces operi vestro. Alii vero sunt mercenarii mali, qui pro temporali mercede Deo servire videntur. Unde in Joanne lôqui-
Joann. X, 12. tur Christus : Mercenarius et qui non est pastor, vidit lupum venientem, et fugit.
20 *Et surgens,* id est, a peccatis se erigens,
et a carnalibus ad spiritualia se disponens, *venit ad patrem suum,* id est, per attritionem, et per opera bona ex genere,
A cœpit ad Deum mente redire, atque ad gratiam gratum facientem veramque contritionem cor suum disponere.

Quum autem adhuc longe esset : quia nondum per caritatem infusam, veram contritionem et virtutum adeptionem, fuit Deo conjunctus ; imo adhuc fuit in suis peccatis, quousque attritio in contritionem mutata est; *vidit illum pater ipsius,* scilicet Deus Pater, oculo pietatis paternæ ac prædestinationis æternæ, de quo orat qui ait : Adspice in me, et miserere mei. Ps. CXVIII, 132.
B Interdum vero adspectus Dei accipitur pro animadversione districtæ justæve ultionis, juxta illud Habacuc : Quare non respicis, Habac. I, 13.
Domine, super iniqua agentes? *Et misericordia motus est; et accurrens,* id est, per gratiam prævenientem clementer illi cooperans et succurrens. Quum etenim facit quis quod in se est, se præparando ad gratiam, Deus mox subvenit, gratiamque infundit. *Cecidit super collum ejus,* id est, pie et amorose illum suscepit, non solum dimittendo peccata, sed et gratiarum in-
C fundendo charismata. Propter quod apud Job habetur : Si direxerit homo ad Deum Job XXXIV, 14.
cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet. *Et osculatus est eum,* id est, familiariter et intime atque suaviter eum sibi univit, ita quod pacem internam ei infudit, per quam mens in Deo absque perturbatione quiescit, sicut in Canticis orat Sponsa : Osculetur me osculo oris sui. Hoc osculum Cant. I, 1.
est adhæsio, unio seu conformatio mentis creatæ cum Deo, quia ut ait Apostolus : Qui I Cor. VI, 17.
adhæret Deo, unus spiritus est cum illo.

D Circa hæc ait Chrysostomus : Quid est quod pater accurrit, nisi quod peccatis nostris nos impedientibus, propria virtute ad eum venire non poteramus? Ipse pius et potens ad invalidos descendit. Osculatur autem os filii, per quod emissa de corde confessio pœnitentis exierat, quam pater lætus suscepit. Ait quoque Gregorius Nyssenus : Confessio placavit ei patrem, ita ut obviam ei iret, ac oscula daret. Si ergo et nos optamus ut Deus nobis clementer accurrat, subveniat, adsit, cor-

dialiter pœniteamus, et per humilem confessionem Dominum accedamus. Propterea in Proverbiis asseritur : Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur. (*Prov.* xxviii, 13.)

21 *Dixitque ei,* scilicet patri clementissimo, *filius : Pater, peccavi in cœlum et coram te,* sicut expositum est, *jam non sum dignus vocari filius tuus.* Hoc dixit, considerando se secundum peccata quæ fecit, seu secundum id quod fuit per culpam, quemadmodum dixit Paulus : Non sum dignus vocari Apostolus. (*I Cor.* xv, 9.) Verumtamen considerando ipsum secundum id quod factus fuit per gratiam veramque pœnitentiam, jam pristinum recuperavit honorem et gradum, et filius meruit dici, præsertim quia osculatus a patre in signum concordiæ et amoris. Denique, quanto Deus omnipotens hominem peccatorem gratiosius visitat et illustrat, tanto se ille profundius humiliat, graviusque accusat : nempe, quo Dei pietatem evidentius circa se experitur, et majestatem ac sanctitatem ipsius clarius contemplatur, eo propriam ingratitudinem, perversitatem et pravitatem lucidius intuetur, cordialius detestatur, plenius confitetur. Hinc Isaias post contemplationem illam sublimem, qua vidit Dominum in excelso solio residentem, testatus est : Væ mihi, quia vir pollutis labiis ego sum. (*Is.* vi, 5.) Verumtamen filius iste tantam circa se Dei Patris dilectionem expertus per osculum illud internum, non efficit mentionem de mercenarii statu ; sed inter filios Dei computari confidit, et Deo propter puram ipsius bonitatem adhærere ac deservire proponit.

Ait autem Ambrosius : Servus est, qui timore pœnæ præsentis sive futuræ temperat se a vitiis; mercenarius, qui spe et desiderio regni cœlestis Deo ministrat; filius vero, qui amore Dei et zelo virtutum succensus, quidquid Deo contrarium est, toto studio detestatur. Hoc tamen intelligendum est de servo servitute timoris omnino servilis, in quo nullus est amor justitiæ : de quo apud Joannem loquitur Christus, Servus non manet in domo in æternum. (*Joann.* viii, 35.) Est autem et servus servitute timoris initialis seu filialis, cui loquitur Judex cœlestis : Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui. (*Matth.* xxv, 21, 23.) De talibus servis jam subditur :

Dixit autem pater ad servos suos, id 22
est, prælatis et ministris Ecclesiæ, puta Apostolis, eorumque successoribus, prædicatoribus atque doctoribus, jussit : *Cito proferte stolam primam,* id est, innocentiæ vestem in Baptismo susceptam, quam iste peccando amisit, ei ministerialiter exhibete seu prædicando promittite. Sed et gratia gratum faciens seu fides formata dici poterit stola prima. De adeptione autem innocentiæ dicit Salvator : Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum. (*Ibid.* xviii, 3.) *Et induite illum,* id est, animam ejus hac virtute ornate, cooperando mihi in ejus interiori vestitione : de qua in Isaia habetur, Induit me Dominus vestimento salutis (*Is.* lxi, 10); et Sponsa in Canticis, Indui (inquit) me tunica mea. (*Cant.* v, 3.) Virtutes quippe et dona Spiritus Sancti ac opera virtuosa, sunt vestes et arma ornamentaque animæ. Unde in Apocalypsi Christus hortatur : Vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuæ. (*Apoc.* iii, 18.) Porro supergloriosissimus Deus, qui omnia per se ipsum plenissime facere potest, aliquos sibi assumit et efficit cooperatores, ut bonitatem suam creaturis suis magis communicet, ejusque perfectio in rebus clarius elucescat. Hinc ait Apostolus : Dei adjutores sumus, Dei cooperatores sumus. (*I Cor.* iii, 9.)

Et date ministerialiter seu dispositorie, *annulum,* id est veræ fidei signaculum, *in manu,* id est operatione *ejus,* ut bene agendo ostendat se fidem vivam habere (fides enim sine operibus mortua est, quemadmodum corpus sine anima), (*Jacob.* ii, 17, 20, 26.) imo tam virtuose conversetur, ut quicumque conversationis suæ sinceritatem attenderit, ipsa facti evidentia quasi convictus, fateri cogatur veram esse fidem, justamque

legem ipsius. Porro per annulum sphæ-
ricæ figuræ, in quo non est principium
aut finem assignare, notatur fides Trini-
tatis æternæ : quo anima Sponso despon-
satur cœlesti, dicente hoc ipso Propheta,
Osee II, 20. Sponsabo te mihi in fide. Hinc sacratissi-
ma et innocentissima Agnes dixit : Annulo
fidei suæ subarrhavit me.

Et calceamenta, id est munimenta con-
tra ea quæ virtuosi processus sunt corru-
ptiva, *in pedes ejus,* id est in utroque suæ
animæ appetitu, scilicet sensitivo et in-
tellectivo, quibus in via Dei proceditur,
quando hi appetitus rationis judicio diri-
guntur : amando namque et desiderando
ordinate, potissimum itur ad Deum. Et
quoniam calceamenta de mortuorum ani-
malium pellibus fiunt, recte per ea san-
ctorum patrum exempla, quibus contra
peccata munimur, signantur. De quibus
Cant. VII, 1. in Canticis legitur : Quam pulchri sunt
gressus tui in calceamentis, filia princi-
Ephes. VI, 15. pis ! Apostolus quoque hortatur : Calce-
ati pedes in præparatione Evangelii pa-
cis. Denique per pedes intelligi possunt
intellectus atque voluntas, quoniam con-
templando ac diligendo divina, præcipue
imus ad patriam. Hi pedes calceamentis
teguntur, quum dono sapientiæ et caritate
infusa ornantur, quibus ad superiora le-
vantur, ne terrenorum cogitatu aut affe-
ctu fœdentur.

23 *Et adducite vitulum saginatum,* id est,
Christum pro nobis passum, et instar vi-
tuli propter nos immolatum, ei prædicate,
imitandum proponite, et sub speciebus
Sacramenti sumendum præbete. Christus
autem secundum humanam naturam dici-
tur vitulus, propter suam in cruce immo-
lationem, et saginatus, quoniam omnium
charismatum gratiæ plenitudine decora-
tus. De hujusmodi saginatione loquitur
Is. LV, 2. Isaias : Delectabitur in crassitudine anima
Ibid. XXV, 6. vestra ; et rursus, Faciet Dominus in mon-
te hoc, scilicet in monte Sion, omnibus
gentibus convivium pinguium : quod de
refectione Eucharistiæ exponitur. *Et occi-
dite,* id est, Christi passionem commemo-

A rate, et eum pro humana salute occisum
denuntiate : secundum quod Petrus ait :
Christus passus est pro peccatis nostris, I Petr. III, 18.
justus pro injustis, ut nos offerret Deo.
Hujus vero passionis commemoratio præ-
cipue fit in Missarum celebratione, Sacra-
mentique perceptione, sicut ait Apostolus :
Quotiescumque manducabitis panem hunc I Cor. XI, 26.
et calicem bibetis, mortem Domini an-
nuntiabitis. *Et manducemus, et epulemur,*
id est, de hujus filii mei emendatione spi-
ritualiter reficiamur et gloriemur. In pri-
B mitiva quippe Ecclesia, Christiani quotidie
sacramentum Eucharistiæ acceperunt. In
tantum vero Deus nostram cupit salutem,
ut de nostra pœnitentia et spirituali pro-
fectu gloriari se protestetur. Nam et Apo-
stolus ait : Hæc est voluntas Dei, sancti- I Thess. IV, 3.
ficatio vestra. Et in Apocalypsi loquitur
Christus : Ego sto ad ostium et pulso ; si Apoc. III, 20.
quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, et
cœnabo cum eo. *Quia hic filius meus mor-* 24
tuus erat per culpam : juxta quem sen-
sum in Apocalypsi alicui dicitur, Nomen Ibid. 1.
C habes quod vivas, sed mortuus es ; *et re-
vixit* per pœnitentiam, quæ secundum
Hieronymum, est secunda tabula post nau-
fragium ; *perierat, et inventus est.*

Et cœperunt epulari, id est ejus saluti
et gratiæ congratulari : quæ est spiritualis
refectio, de qua Corinthiis scribit Apo-
stolus, Refectus est spiritus Titi ab omni- II Cor. VII, 13.
bus vobis ; et Psalmista, Justi epulentur Ps. LXVII, 4.
et exsultent in conspectu Dei. Qui enim
vere virtuosi et caritativi sunt, de aliorum
emendatione maxime exhilarantur et gra-
D tias agunt Deo : qui actus sunt cibus, imo
et epulatio mentis. Epulatio enim vocatur
solennis refectio.

Erat autem filius ejus senior, id est 25
Judaicus populus : qui senior appellatur,
quia gentiles præcessit maturitate et sa-
pientia, cultuque veri Dei ; *in agro,* id est
in terrenis promissionibus occupatus, lit-
terali sensu contentus, non in cœlestibus
radicatus : nam et Christum in primo suo
adventu putabant temporaliter regnatu-
rum, et omnibus mundi divitiis se copio-

sissime impleturum. *Et quum veniret,* id A est, per legalium observantiam Deo appropinquare vellet, *et appropinquaret domui,*
I *Tim.* III, 15. id est Ecclesiæ, de qua Apostolus : Scias quomodo te oporteat conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi. Legalia namque, erant eorum quæ in Ecclesia creduntur et fiunt, præfigurativa, et disponebant ad Christum. *Audivit symphoniam,* id est spiritualia cantica ex gentilitate conversorum ad fidem, *et chorum,* id est eosdem gentiles conversos, Deum consona voce laudantes, atque in mensa temploque Chri- B
26 sti cordialiter exsultantes et epulantes; *et vocavit unum de servis* ad Christum conversis, seu aliquem ex Prophetis, vaticinia ejus scrutando, *et interrogavit quæ hæc essent,* id est, quæ essent ista Christianorum solennia atque præconia. Denique in primitiva Ecclesia fuerunt aliqui in Jerusalem ex gentilibus ad Christum conversi, multoque plures in Galilæa et Samaria ac aliis locis, de quorum spirituali jucunditate et gratia admirantes Judæi, interrogabant quid essent hujusmodi festa. C

27 *Isque dixit illi : Frater tuus venit,* id est, gentiles ejusdem tecum naturæ exsistentes, de tenebris ignorantiæ et regione dissimilitudinis, puta a loco et statu idololatriæ aliorumque vitiorum, per fidem ad Deum conversi sunt, credendo in Christum. Hanc equidem gentium conversionem Prophetæ et maxime Isaias sunt prælocuti, ut quum loquitur Isaias ad Deum :
Is. LV, 5. Ecce gentem quam nesciebas, vocabis; et
Ibid. IX, 2. rursus, Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam; et Psalmista, D
Ps. LXXXVI, 4. Ecce alienigenæ et Tyrus et populus Æthiopum, hi fuerunt illic. Daniel quoque pro-
Dan. VII, 14. pheta inquit : Omnes populi, tribus et linguæ servient ei. Hoc etiam Petrus apostolus dixit Judæis, qui cum indignatione sciscitati sunt eum cur ad Cornelium in-
Act. XI, 17. troisset, ostendens quod eamdem gratiam contulisset Deus illis gentibus, quam et Judæis. *Et occidit pater tuus,* id est Deus, qui est omnium pater per creationem, et specialiter fuit pater Judæorum per gratiam singularem et gubernationem præcipuam in veteri Testamento, quemadmodum in Deuteronomio plebi Israeliticæ Moyses
ait : Numquid non ipse est pater tuus qui *Deut.* XXXII, 6.
possedit te, et fecit, et creavit te? In Isaia
quoque habetur : Et nunc, Domine, pa- *Is.* LXIV, 8.
ter noster es tu. Judæi etenim fuerunt pe- *Deut.* VII, 6.
culiaris populus Dei. *Vitulum saginatum,* scilicet Christum, secundum expositionem præhabitam : quem Pater occidit eo modo quo tradidit eum, utpote permissive, et etiam inspirando animæ Christi voluntatem patiendi pro mundi salute, itemque quia per Christi passionem decrevit salvare genus humanum. Hinc Isaias quoque
protestatur : Propter peccata populi mei *Is.* LIII, 8.
percussi eum. Et in Actibus asserit Pe-
trus : Deus qui prænuntiavit per os om- *Act.* III, 18.
nium Prophetarum pati Christum suum, implevit sic. *Quia salvum illum recepit,* id est, gentilem populum olim perditum recuperavit.

Sed contra hoc objici potest. Nam Christus occisus est antequam merito suæ passionis gentiles conversi sunt : sicque dici potius debuit, Salvum illum recepit, quia vitulum saginatum occidit. Sed ad hoc patet responsio ex inductis. Nunc enim dicitur Pater hunc vitulum occidisse, in quantum per suos ministros, prælatos, et prædicatores eum esse passum pro gentibus denuntiavit. Insuper Pater Christum occidi permisit, quia salvum recepit populum gentilem secundum prædestinationem æternam, hoc est, quia præordinavit eum ita salvare. Vel, quod ait, Quia salvum, etc., dicit causam a posteriori, quæ potius est signum effectus quam causa.

Indignatus est autem frater senior, id 28
est, Judæi de gentilium conversione et fide in Christum ad indignationem commoti sunt, sicut de incredulis Judæis scribit
Apostolus : Omnibus gentibus adversan- I *Thess.* II, 15, 16.
tur, prohibentes nos loqui gentibus verbum Dei, ut salvæ fiant. Præterea Judæi conversi ad Christum, de gentilium susceptione murmuraverunt, dicentes ad Pe-

Act. xi, 3. trum illud Actuum : Quare introisti ad A viros præputium habentes, et manducasti cum eis? *Et nolebat introire* ad spirituale convivium, quod Deus Pater in Ecclesia exhibet Christianis, nec voluit gentilibus conversis communicare in fide sacramentisque Christi.

Pater ergo illius egressus, non per loci mutationem, aut motionem in se factam, sed per recentem effectum, quemadmodum
Habac. iii, 13. Habacuc dicit ei : Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo. Egressus est autem a Synagoga ad Ecclesiam, illam juste relinquens, et hanc misericorditer visitans. *Cœpit rogare illum,* id est Judæos pie ac paternaliter invitare ad Christum, inspiratione interna, exhortatione angelica, prædicatione apostolica. Unde in Actibus Petrus dixit ad
Act. iii, 17, 19. illos : Fratres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. Pœnitemini ergo, et convertimini, ut deleantur vestra peccata. Sicut et Paulus gentibus
II Cor. v, 20. ait : Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

29 *At ille respondens, dixit patri suo,* cujus benignissimæ exhortationi non acquievit, sed restitit : *Ecce tot annis servio tibi,* id est, multis annis tibi per legis veteris observantiam ministravi, *et mandatum tuum nunquam præterivi.* Quomodo verum est hoc, quum plebs illa pene semper Deo rebellis exstiterit, et frequenter in idololatriam lapsa sit? Propter quod in Threnis Jeremias in persona loquitur Ju-
Thren. iii, 42. dæorum : Nos inique egimus, et ad iracundiam provocavimus Dominum. Et Esdras D
I Esdr. ix, 6. similiter confitetur : Iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, et delicta nostra creverunt usque ad cœlum. Ad istud est duplex responsio : prima, quod istud verificatur non de omnibus, sed de aliquibus Judæorum, qui in innocentia permanserunt, sicut Elias et Jeremias ; secunda, quod istud est præsumptio, non veritas : nec mirum si mentiuntur, qui invident fratri, et credere respuunt. *Et nunquam dedisti mihi hœdum,* id est, tanta mihi beneficia non præstitisti in veteri Testamento, sicut nunc præstas gentilibus in evangelica lege. Vel per hœdum intelligitur Christus, qui veteri populo promissus fuit, non exhibitus. *Ut cum amicis meis epularer,* id est, cum ceteris tibi ministrantibus mihi caris, de tuis beneficiis gloriarer atque reficerer. Potest etiam hoc referri ad epulationem felicitatis æternæ in patria, ad quam Judæi perduci non poterant ante Christi occisionem. *Sed postquam filius tuus hic.* 30
B Aspernando hoc dicit, quia Judæi contemnebant gentiles : tanquam dicat, Postquam iste perversus et vilis, quem fratrem vocare despicio. Unde in Actibus loquitur Petrus : Vos scitis quomodo abominatum Act. x, 28.
sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam. *Qui devoravit substantiam suam cum meretricibus* (hoc ante expositum est), *venit* ad te per pœnitentiam, *occidisti illi vitulum saginatum,* id est, Christi passionem ei annuntiasti, Christumque passum ei exhibuisti, et meritum pas-
C sionis ejus illi communicasti.

At ipse pater piissimus *dixit illi* filio 31
seniori ac invido : *Fili, tu semper mecum es.* Hoc ideo dicitur, quoniam aliqui Judæorum toto veteris Testamenti tempore, Deo stabiliter adhæserunt. *Et omnia mea tua sunt,* id est, dona gratiæ meæ in præsenti, et dona gloriæ in futuro tibi parata sunt dari, et quæ ego habeo per naturam, tibi parata sunt, ut ea participes per beatificam fruitionem. De quibus bonis ait Apostolus : Oculus non vidit, nec auris I Cor. ii, 9.
audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum. Postremo, omnia quæ Patris sunt, id est, quæ Patri absolute conveniunt, sunt Filii ac Spiritus Sancti per substantialem unitatem et identitatem. Propter quod Filius ait ad Patrem : Omnia tua mea sunt, Joann. xvii, 10.
et mea tua sunt. *Epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus* 32
fuerat per peccatum. De qua morte ait Salvator : Dimitte mortuos sepelire mor- Matth. viii, 22.
tuos suos. Vita enim animæ est caritas

Dei, quæ per mortale peccatum amittitur, A et ipsum mortale peccatum mors animæ perhibetur. *Et revixit* per gratiæ infusionem. *Perierat,* æternam damnationem merendo, et dæmonum manum incidendo, *et inventus est,* id est, ad manus pastoris salvatorisque sui reductus est : non utique casu, sed præordinatione divina, quæ nullum electorum perire permittit, quamvis sinat eum ad tempus errare. Hinc ta-
I *Petr.* II, 25. libus scribit apostolus Petrus : Eratis aliquando sicut oves errantes, sed conversi estis ad pastorem et episcopum animarum B vestrarum.

Itaque ex hac docemur parabola, quam incomprehensibilis et immensa sit misericordia Dei in pœnitentes : qui etiam fre-
Rom. v, 20. quenter in illis in quibus abundaverunt delicta, superabundare facit gratiarum charismata, et eos qui longo tempore vitiose vixerunt, facit eos præire qui a pueritia in innocentia permanserunt. Nemo ergo desperet, nullus quoque præsumat, nec aliquis, quamvis ferventior videatur, alium spernat.

Denique, sensum hujus parabolæ divus Dionysius in libro Ecclesiasticæ hierarchiæ devotissime introducit, exponendo mysticas rationes cærimonialium actuum, quos in primitiva Ecclesia episcopus seu hierarcha circa baptizandos exhibuit. Itaque sententialiter ait : Vere optimus et superoptimus Deus, qui et redeuntibus se præbet amabilem, et accedentibus obviat et occurrit, totusque totos amplectens salutat, suscipit, et velut in humeris tollit, nec de prioribus malis illos accusat, sed festum peragit diem, convocatque amicos, ut sit omnium lætantium habitudo, optimos quoque in lætitiam suscitat angelos.

ARTICULUS XXXIX

ELUCIDATIO CAPITULI SEXTIDECIMI : DICEBAT AUTEM AD DISCIPULOS SUOS : HOMO QUIDAM ERAT DIVES.

SALVATOR in isto capitulo hortatur ad C opera pietatis, præsertim ad eleemosynarum largitionem, primo per parabolam, secundo per rem (ut creditur) gestam.
1 *Dicebat autem ad discipulos suos :* quibus
Matth. XIII, 11 ; *Marc.* IV, 11 ; *Luc.* VIII, 10. præ ceteris datum fuit nosse mysterium regni Dei, et quos tanquam totius mundi futuros doctores singulariter de evangelica lege edocuit ; ad quos etiam ista parabola præcipue pertinebat, in quantum ipsi omnium prælatorum tenebant figuram.

Homo quidam, videlicet Unigenitus Dei propter nos incarnatus, de quo in Baruch D
Baruch III, 35, 36, 38. scriptum est : Qui fecit stellas, hic est Deus noster ; et post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est ; *erat dives :* quia secundum naturam divinam, dives est in se ipso infinitis divitiis, quoniam Patris ac Filii et Spiritus Sancti una est opulentia, sicut et una essentia : et hæc opulentia est ipsa Divinitas adoranda, in qua est, vel potius quæ est omnium bonorum atque pulchrorum ac desiderabilium superplena et interminata possessio. Unde et in libro de Causis habetur : Causa prima est dives in se, et dives in aliis. Porro secundum assumptam humanitatem, Christus quoque est dives et ditior universis, quoniam ejus humanitas prælata est omni enti creato, omnisque creatura subjecta est ei. Propter quod in Matthæo dixit : Data est mihi omnis *Matth.*
potestas in cœlo et in terra. Spiritualis XXVIII, 18.
quoque opulentia animæ Christi est maxima in donis gratiæ bonisque gloriæ. Dicit autem Augustinus in libro de Civi-

tate Dei : Deus est dives, non pecunia, A
sed omnipotentia. Verumtamen tempora-
II Cor. VIII, 9. lem in corporalibus paupertatem propter
nos Christus assumpsit, ut ejus inopia cor-
porali nos divites efficiamur opulentia spi-
Sap. VIII, 5. rituali. Denique, sicut Sapiens ait : Si
divitiæ quæruntur, quid sapientia locuple-
Prov. III, 16. tius? De qua in Proverbiis legitur : Lon-
gitudo dierum in dextera ejus, et in si-
nistra ejus divitiæ et gloria ; et rursus :
Sap. VII, 27. Sapientia quoque, quum sit una, omnia
potest.

Qui habebat villicum, id est dispensa- B
torem. Quamvis autem villicus, villæ re-
ctor et custos proprie nuncupetur, hic
tamen pro œconomo seu domus procura-
tore et dispensatore accipitur, qui univer-
sam substantiam domus dispensat. Œco-
nomus quippe tam pecuniæ quam frugum
et omnium quæ paterfamilias possidet,
dispensatorem designat. *Et hic diffama-
tus,* id est accusatus, *est apud illum,* sci-
licet Christum omnium judicem, quem la-
tere nil potest. Porro diffamatio ista iniqui
apud Deum seu Christum, fit variis mo- C
dis, testimonio quoque multiplici. Primo
per ipsam infallibilem et omnia intuen-
tem sapientiam Dei, qui per Jeremiam
Jer. XXIX, 23. fatetur : Ego sum testis et judex. Secun-
do, per angelos bonos, qui zelo justitiæ
coram Deo opera hominum bona et mala
proponunt, ut super Danielem exposito-
res affirmant. Tertio, per angelos malos,
Zach. III, 1. quemadmodum in Zacharia patet de Sa-
tan, qui Jesu filio Josedec adversabatur
per accusationem procacem. Quarto, per
remorsum conscientiarum, secundum il- D
Rom. II, 15. lud ad Romanos : Testimonium reddente
illis conscientia ipsorum. Quinto, per evi-
dentiam operum, prout in Genesi Domi-
Gen. IV, 10. nus ait ad Cain : Vox sanguinis fratris tui
Ibid. XVIII, 20, 21. clamat ad me ; et rursus, Clamor Sodo-
morum venit ad me. Sexto, querela vici-
norum atque egentium. Unde in Proverbiis
Prov. XI, 26. Salomon ait : Qui abscondunt frumentum
in tempore, maledicentur ; benedictio au-
tem super caput vendentium. *Quasi dis-
sipasset bona illius,* id est, bona sibi ad
bene erogandum atque utendum commis-
sa, inutiliter consumpsisset et expendisset.

Per villicum istum intelligi potest qui-
cumque aliorum prælatus aut princeps,
imo et quilibet Christianus. Nam quilibet
horum dona et beneficia sibi desuper da-
ta, corpus et animam, seu sibi commis-
sos, juste ordinare debet ad honorem et
gloriam Dei : potissimum autem qui aliis
in spiritualibus præsident, gregem sibi
commissum et ecclesiastica bona recte dis-
ponere obligantur, sermone et opere sub-
ditos ædificando, et temporalia fructuose
ac salubriter, non superflue aut carnali-
ter, expendendo. Sed et principes sæcu-
lares ea quæ sibi superfluunt, in pios
debent usus convertere ; et quilibet Chri-
stianus donis naturæ et gratiæ ac fortunæ
sibi concessis legitime ad Dei honorifi-
centiam uti tenetur. Omnia equidem quæ Rom. VIII, 32 ; I Cor. IV, 7, 1.
habemus, dona sunt Dei, et eorum dispen-
satores potius quam possessores aut do-
mini sumus, utpote rationem de eis da-
turi. Porro pretiosissima Dei bona sunt
animæ rationales Christi sanguine libera-
tæ : quas dissipat, qui pravis exemplis,
falsis doctrinis aut negligentia eas ad vitia
trahit aut trahi permittit, nec revocat :
quod tanto sceleratius est apud Deum,
quanto exterioribus rebus præstantiores
sunt animæ immortales.

Et vocavit Dominus *illum* villicum. Hæc 2
vocatio, non est illa qua quisque tempore
mortis ad divinum vocatur tribunal, sed
ea qua quis in vita præsenti divinitus ad-
monetur per inspirationem angelicam seu
divinam, per beneficia et flagella, per
prædicationes hominum et comminationes
æternalium tormentorum, ut cogitet quam
suo tempore Deo de omnibus rationem
reddere posset. *Et ait illi : Quid hoc au-
dio de te?* id est, cur ita te habuisti, quod
mihi taliter accusaris ? Ut autem Gorra
hic scribit, in hoc verbo datur prælatis
exemplum in quatuor : Primo, ne peccata
suorum dissimulent. Secundo, ut verita-
tem famæ inquirant : nam ait, Quid au-
dio? Tertio, ne accusatores prodant, quia

non ait, Ille, vel, Talis mihi hoc dixit, sed, A
Audio. Quarto, ut articulum de quo quis
accusatur aut diffamatur, specificent. Me-
lius enim potest se homo corrigere, quum
ei exprimitur in quo deliquit, aut excu-
sare, si innocens sit. Nam ait, Quid hoc?
Redde rationem villicationis tuæ, id est,
ad reddendum te præpara, et quomodo
reddere possis examina, jamque dum tem-
pus merendi superest, coram Deo te po-
ne, et quasi ante ejus tribunal adductus
esses, a te ipso exige rationem dispensa-
tionis tibi creditæ, et qualiter usus sis B
beneficiis Dei. *Jam enim non poteris vil-
licare,* id est, in proximo est ut de hac
vita tollaris, et beneficiis Dei ad meritum
diutius uti non queas, quia post mortem
Galat. VI, 10. non est tempus merendi. Ergo dum tem-
pus habemus, operemur bonum ad om-
Eccle. IX, 10. nes; sicut et Salomon hortatur: Quodcum-
que potest manus tua, instanter operare,
quia nec opus, nec ratio, nec scientia erunt
apud inferos, quo tu properas.
3 *Ait autem villicus intra se,* id est, pro-
vide cogitavit, atque consilium a propria C
ratione quæsivit, quid sibi in tanto esset
agendum discrimine. Sic timor multos in-
ducit ad meliora. *Quid faciam?* Potius
cogitavit, Quid faciam, quam, Quid di-
cam, sciens quod apud justum ac infallibi-
lem Judicem plus valeant opera virtuosa
quam verba pulchra, dicente Apostolo:
I Cor. IV, 20. Non in sermone est regnum Dei; et Chri-
Matth. VII, 21. sto, Non omnis qui dicit mihi, Domine,
Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed
qui facit voluntatem Patris mei. *Quia do-
minus meus aufert a me villicationem,* id D
est, comminatur quod statim auferet me
de vita præsenti, ita quod in ejus bonis
dominari et promereri non potero: ideo
nisi mihi modo provideam, nullum post
mortem mihi restabit remedium. *Fodere
non valeo,* id est, dura pœnitentiæ opera
exercere non queo, abstinendo, me flagel-
lando, flendo et vigilando: quamvis ope-
ra ista sint viris perfectis dulcia atque fa-
Hebr. V, 14. cillima, qui pro consuetudine exercitatos
habent sensus, et in omni actu virtutum
spiritualiter delectantur. *Mendicare eru-
besco,* id est, adversa æquanimiter ferre
non possum, seu alios ad intercedendum
pro me precari verecundor, nisi et ego
ipse aliquid boni agam, et temporalia tri-
buendo, merear spiritualia mihi rependi
suffragia.
Scio quid faciam, quia ratio mea per 4
evangelicæ legis doctrinam instructa, di-
ctat mihi quid debeam agere, *ut quum
amotus fuero a villicatione,* id est, per
mortem sublatus fuero de hac vita, ita
quod nec aliis, nec mihi ipsi præesse pos-
sim ad meritum, *recipiant me* hi quibus
benefacere cogito, *in domos suas,* id est, me-
ritis ac suffragiis pauperum atque humi-
lium perducar ad regnum cœlorum: quod
domus est pauperum, sicut ait Salvator:
Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum Matth. V, 3.
est regnum cœlorum. Et ait pluraliter, In
domos suas, quia in uno regno cœlesti
diversæ sunt mansiones, hoc est diversi
gradus præmiorum, secundum gradus va-
rios meritorum, prout asserit Christus: In Joann. XIV, 2.
domo Patris mei mansiones multæ sunt.
Homines quoque secundum exigentiam
meritorum suorum, ad angelorum ordines
assumuntur. In has domos cœlestes, non
ingrediuntur adulti nisi per ostium seu
opera misericordiæ corporalia aut spiritu-
alia: in cujus figuram legitur in libris
Regum, quod Salomon fecit in ingressu
Sancti sanctorum duo ostiola de lignis III Reg. VI, 31.
olivarum: per quæ pietatis opera ex-
primuntur.
Convocatis itaque singulis debitoribus 5
domini sui, id est religiosis et indigenti-
bus, qui quantumlibet justi sint, attamen
debitores sunt Dei: vel propter peccata
sua quotidiana, venialia saltem, propter
quorum remissionem exclamant, Dimitte Matth. VI, 12.
nobis debita nostra, sicut et nos dimitti-
mus; vel quia de acceptis donis Deo ser-
vire ac regratiari tenentur, nec Deo æqui-
valens valent rependere. *Dicebat primo:
Quantum debes domino meo? At ille dixit:* 6
Centum cados olei. Cadus est amphora
certæ mensuræ seu quantitatis. Porro pa-

rabola ista, secundum expositionem hanc, A
non tenet in omnibus : quia et omne simile, est aliquo modo dissimile ; aliter idem esset, non simile. Non ergo necesse est ut parabola seu similitudo semper quatuor pedibus currat. Possunt tamen per centum cados universa humanæ fragilitatis peccata signari, quia ut Jacobus
Jacob. III, 2. ait, in multis offendimus omnes. Qui autem vult sibi ignosci a Deo, debet et aliis libenter ignoscere. *Dixitque illi : Accipe cautionem tuam,* id est chartam in qua ad cautelam describitur forma contractus seu B
Tob. IV, 21. debitum : quæ a Tobia chirographum appellatur. *Sede cito.* Celeriter enim agenda sunt bona, et præsertim misericordiæ
II *Cor.* IX, 7. opera. Sicut enim hilarem, ita et celerem datorem diligit Deus. Et qui cito dat, bis dat ; nescit dare, qui dare tardat. Propter quod asserit Augustinus : Et rem perdit et meritum, qui pauperem molesta mora
Prov. III, 28. suspendit. Hinc Salomon ait : Ne dicas, Vade, cras dabo tibi, quum statim dare possis. *Et scribe quinquaginta.* Sicque mediam partem dimittit.

7 *Deinde alio,* secundum antiquam grammaticam, id est alteri, *dixit : Tu vero quantum debes? Qui ait : Centum coros tritici.* Corus hic sumitur pro mensura. *Ait illi : Accipe litteras tuas* (quæ paulo ante dictæ sunt cautio), *et scribe octoginta.* Cur minus dimisit huic quam præcedenti? Respondetur, quod ad insinuandum quod indigentioribus magis sit tribuendum; rursus, ad innuendum quod cordialius debeamus indigentibus compati quam succurrere valeamus. Oleo namque compassio, tritico autem subventio designatur.

Itaque ad hoc Christus hanc induxit parabolam, ut sciamus quod sicut dispensator qui de bonis domini sui fecit liberalitatem et curialitatem, in illorum receptus est domibus quibus taliter fecit : ita et nos de bonis nobis concessis, aliis communicare debemus ; et præcipue divites sæculi hujus, pauperibus debent liberaliter subvenire, ut per hoc in domo illorum, id est in regno cœlorum, suscipi mereantur, quemadmodum ad Timotheum
scribit Apostolus : Divitibus hujus sæculi I *Tim.* VI, 17, 18.
præcipe non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, sed facile tribuere.

Et laudavit dominus villicum iniquitatis, id est dispensatorem istum iniquum, qui et ante bona sui domini dissipavit, et nunc de residuo furtum commisit, *quia prudenter egisset :* id est, non de furto et dilapidatione rei alienæ eum laudavit, quoniam laus debetur virtuti, non vitio ; sed de quadam apparenti prudentia : quæ tamen non fuit vera prudentia, sed injustitia ; attamen aliquid simile veræ prudentiæ in ejus opere fuit, nam industriose sibi providit, et acute excogitavit. Unde et laudatio ejus non fuit laus absoluta, sed secundum quid. Multo magis Christus, qui nullum sustinet damnum, et vere piissimus est, laudabit prælatos ac divites, si subditis et egenis misericordes exstiterint. 8

Quia filii hujus sæculi, id est dilectores mundi, qui mundum istum pro patria amant, in terrenis hereditatem exoptant,
C sæculo se conformant, temporalibusque potius quam divinis intenti sunt : de quibus Joannes dicit, Ipsi de mundo sunt, I *Joann.* IV, 5.
ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit. Tales ad Deum non pertinent, et frequenter mundi nomine exprimuntur. De quibus loquitur Filius Dei Patri æter-
no : Non pro mundo rogo, sed pro his *Joann.* XVII, 9.
quos dedisti mihi de mundo, quia tui sunt. Ut ergo non simus de numero filiorum sæculi hujus, obtemperemus Apo-
stolo exhortanti : Nolite conformari huic *Rom.* XII, 2; *Ephes.* IV, 23.
D sæculo ; sed renovamini spiritu mentis vestræ. *Prudentiores,* hoc est astutiores et diligentiores in temporalibus acquirendis, conservandis et expediendis, *filiis lucis,* id est devotis et spiritualibus hominibus, *in generatione sua* carnali, hoc est inter suos, *sunt.* Hoc dicitur, non quod impiis insit vera prudentia, quum dicat Aposto-
lus, Prudentia carnis mors est ; Aristoteles *Rom.* VIII, 6.
quoque in Ethicis probat, quod solis virtuosis insit prudentia : sed ideo Christus sic loquitur, quia mundani homines sol-

licitiores agilioresque sunt circa terrena
negotia, quam spirituales circa divina et
circa spiritualem charismatum divinorum
profectum : quum tamen spiritualia bona
incomparabiliter præstantiora sint rebus
carnalibus et terrenis : propter quod in-
comparabiliter plus laborandum esset pro
spiritualibus quam terrenis. Unde et ali-
qui, utpote viri sancti, infatigabiles ar-
dentissimique fuerunt; sed tales compara-
tione aliorum paucissimi fuerunt, et sunt.
Christus autem loquitur secundum quod
communius accidit.

Hujus quoque ratio assignatur. Prima
est mentis nostræ obscuratio, seu naturæ
per peccatum corruptio sive infectio : pro-
pter quam proclivior est homo ad vana
ac mala, quam ad bona atque salubria.
Secunda est spiritualium rerum subtilitas,
seu ad cognoscendum difficultas. Sensibi-
lia namque sunt grossiora et notiora ; spi-
ritualia vero subtilia minusque nota, ideo
minus optantur, quia ut asserit Augusti-
nus, invisa diligere possumus, non autem
incognita. Sed hæc ratio in viris perfectis
locum non habet, qui fidem habent cum
copiosis rationibus credendorum, purifi-
catæque mentis intelligentia. Tertia, quo-
niam multis viribus circa sensibilia ver-
samur, atque ab eis movemur, utpote
exterioribus ac interioribus sensibus, ac
duplici appetitu sensitivo, videlicet con-
cupiscibili, et irascibili. Porro, circa in-
telligibilia et spiritualia solo intellectu ver-
samur et voluntate.

Merito quoque boni vocantur filii lucis :
Primo, quia per caritatem et gratiam sunt
filii lucis increatæ, de qua in Joanne ha-
I Joann. I, 5. betur : Deus est lux, et tenebræ non sunt
in eo ullæ. Secundo, quoniam lucidam, hoc
est virtuosam et exemplarem, habent con-
versationem. Unde ab Apostolo lux vo-
Ephes. v, 8. cantur : Fuistis, inquit, aliquando tenebræ,
nunc autem lux in Domino. Tertio, quo-
niam donis gratiæ gratum facientis, quæ
lumina quædam sunt, intus ornantur, sub-
duntur, reguntur. Quarto, quia veram lu-
cem, quæ Deus est, super omnia diligunt.

A Quinto, quia ad lucem gloriæ præordinati
sunt, et ad patriam claritatis æternæ su-
spirant, tendunt, festinant, ibi hereditari
optantes.

Deinceps Salvator parabolam istam ad
propositum applicat. *Et ego dico vobis,* 9
salubriter consulendo, seu præcipiendo :
Facite vobis amicos de mammona iniqui-
tatis, id est, divitias et temporalia pau-
peribus erogando, procurate vobis ami-
citiam sanctam supersanctæ Trinitatis, et
angelorum sanctorum, ac pauperum. Deus
B enim et omnes electi misericordiam dili-
gunt, et liberales ac misericorditer sua
communicantes sinceriter amant. Mammon
Syriace est nomen diaboli, de divitiis ma-
le acquirendis seu expendendis aut ava-
riter conservandis tentantis. Hinc mam-
mona appellantur divitiæ : quæ dicuntur
mammona iniquitatis, non quod in se ip-
sis sint malæ aut vitiosæ, quum teste Apo-
stolo, omnis creatura Dei sit bona; sed *I Tim.* IV, 4.
multis de causis tales dicuntur : Primo,
quia multorum vitiorum sunt materia at-
C que occasio. Propter quod ait Valerius :
Dives currit ad libitum, corruit ad illici-
tum. Et Paulus testatur : Qui volunt divites *Ibid.* VI, 9.
fieri, incidunt in tentationem et laqueum
diaboli, et in desideria inutilia et nociva.
Secundo, quia communiter inique acqui-
runtur, avare servantur, illicite expendun-
tur. Unde ad innuendum quam rarum ac
difficile sit divitem esse justum, scriptum
est in Ecclesiastico : Beatus dives qui in- *Eccli.* XXXI,
ventus est sine macula, qui post aurum 8, 9.
non abiit, nec speravit in pecunia et the-
D sauris. Quis est hic ? et laudabimus eum :
fecit enim mirabilia in vita sua. Insuper
divitiæ dicuntur, Iniquitatis, quasi inæqua-
litatis, quia inæqualiter possidentur, et
non æque retinentur : quia quod quis ul-
tra necessaria vitæ sibi reservat, nec pro-
ximorum necessitati communicat, mam-
mona iniquitatis censetur. Mensuram vero
recti moderaminis in divitiis appetendis
aut conservandis docet Apostolus, dicens :
Habentes alimenta et quibus tegamur, his *I Tim.* VI, 8.
contenti simus. Potest etiam verbum is-

tud exponi de divitiis vitioso affectu aut actu pravo adeptis : de quibus eleemosyna fieri potest, ut de acquisitis per lenocinium meretricium, aut laborem in die festo. De divitiis vero injusto titulo acquisitis, non debet fieri eleemosynarum largitio, sed restitutio.

Ut quum defeceritis a vita præsenti, id est, obieritis : de quo defectu scriptum
Gen. xxv, 8. est, Deficiens Abraham mortuus est ; *recipiant vos* præfati amici, scilicet Deus et angeli ac pauperes sancti, *in æterna tabernacula,* id est mansiones cœlestes : quæ non a parte ante, sed a parte post nuncupantur æternæ. De quibus ait Psalmi-
Ps. LXXXIII, 2. sta : Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum ! Quamvis autem quilibet electorum recipiatur ad aliquam specialem et certam mansionem regni cœlestis, tamen qui unam ingreditur, in tabernacula ingredi dicitur, hoc est ad locum illum seu patriam Beatorum, ubi mansiones plurimæ distinguuntur, itemque ad totius cœlestis curiæ societatem. Sed et frequenter in Scripturis numerus pluralis pro singulari, et econtrario, ponitur. Horum tabernaculorum fuerunt figuræ tabernacula filiorum Israel, de quibus in Numeris Ba-
Num. xxiv, 5. laam ait : Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, tentoria tua, Israel ! Vel, Quum defeceritis a propriis meritis, illis carendo, recipiant vos, scilicet angeli et pauperes præelecti, id est, gratiam pœnitendi et finaliter obtinendi vitam beatam suis suffragiis vobis procurent.

10 *Qui fidelis est in minimo,* hoc est in usu, erogatione, seu dispensatione temporalium rerum et opum, *et in majori fidelis est,* id est in usu et dispensatione spiritualium. Qui enim temporalibus ordinate utitur, referendo ea ad spiritualia bona, per hoc ipsum meretur et suscipit gratiam bene se habendi circa res spirituales : quas temporalibus cunctis præponit, et circa eas virtuose exercendas, tractandas, communicandas, præsertim se occupat. Spiritualia autem hæc bona sunt, prædicatio, et sacra doctrina, ecclesiastica sacramenta, virtutes, et dona Spiritus Sancti : quorum dispensatio ad prælatos, doctores, et prædicatores, præcipue pertinet, quemadmodum Paulus in talium ait persona : Sic nos existimet homo ut mini- I Cor. IV, 1, 2.
stros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Verumtamen ad unumquemque dispensatio ista quodammodo spectat, prout divus Petrus princeps Apostolorum hortatur : Unus- I Petr. IV, 10.
quisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Hinc constat quod avari, ambitiosi, immundi, nequaquam sunt boni prædicatores aut prælati, quia ad sua commoda, ad temporales honores, carnales delicias, impie reflectuntur. Qui vere in omnibus Dei honorem et proximorum quærit salutem, et commissum sibi diligenter implet officium, verbo et opere instruendo, virtutibus insistendo, et ea quæ Dei sunt subditis impendendo, hic dignus exstat prælatus et prædicator, atque in spiritualibus fidelis probatur, quemadmodum apud Timotheum docet Apostolus : Esto, inquiens, exem- I Tim. IV, 12, 13, 15.
plum fidelium in verbo, in conversatione, in caritate ; attende lectioni, exhortationi et doctrinæ ; profectus tuus manifestus sit omnibus. Postremo, minima dici possunt bona fortunæ seu exteriora ; bona magna, dona naturæ ; bona majora, dona gratiæ ; bona maxima, dona gloriæ.

Ex his concludit Salvator : *Si ergo in* 11
iniquo mammona, id est in temporalibus divitiis dispensandis (quæ iniquæ vocantur ob causas præhabitas), *fideles non fuistis,* fidelitate ad justitiam pertinente, ea erogando secundum quod justum est, seu fide quæ est virtus theologica, per quam propter bona spiritualia et futura spernuntur, et liberaliter expenduntur corporalia et caduca ; *quod vestrum* est,* id est bona spiritualia et interna vobis divinitus præparata, et immortali animæ connaturalia, haberique jussa, *quis credet,* id est, committet aut tribuet, *vobis ?* quasi di-

* alias *verum*

cat : Indigni estis hujusmodi bonis, imo A
et prælatura, spiritualiumque dispensatio-
12 ne. *Et si in alieno fideles non fuistis,* id
est in exteriorum ac temporalium posses-
sione et usu ; *quod vestrum est,* id est
dona gloriæ sempiternæ, ad quæ finaliter
conditi estis, et quæ pretio sanguinis Chri-
sti recuperata ac empta sunt vobis, *quis
dabit vobis?* Nullus utique. Porro exteri-
ora ac temporalia dicuntur homini aliena,
tanquam extrinseca, et secum non per-
mansura, atque ab eo quod in homine
principale est, puta a parte intellectiva, B
prorsus extranea : ideo non sunt proprie
bona ejus. Unde et emigrantes de sæculo
isto, ferre ea nobiscum non possumus,
I *Tim.* vi, 7. dicente Apostolo : Nihil intulimus in hunc
mundum ; haud dubium quia nec aufer-
Ps. xlviii, 18. re quid possumus. Et Psalmista : Homo
quum interierit, non sumet omnia. Vera
igitur hominis bona sunt ac veræ divitiæ,
quæ sibi nolenti auferri non queunt, quæ
eum intus perficiunt, et secundum intel-
lectivam animæ portionem sibi conveni-
unt, atque in divino conspectu eum divi- C
tem reddunt. Hinc quidam philosophus
dixit : Thesaurum meum mihi nullus au-
ferre potest : per thesaurum sapientiam
suam intelligens.

Præterea advertendum, quod Christus
loquens de bonis viæ ait, Quis credet, id
est committet, vobis, quia de eis reddi-
turus est rationem ; sed de bonis patriæ
dicit, Quis dabit vobis, quoniam bona pa-
triæ dari dicuntur, eo quod donum sit
datio irreddibilis, secundum Philosophum :
de bonis autem gloriæ perceptis non est D
amplius ratio exigenda. Sed objici potest,
quod bona gloriæ sunt præmium quod
cadit sub debito, non sub dono, sicque
redditur magis quam datur. Ad hoc Gorra
respondet : Quum præmium æternum re-
cepturus sit homo propter meritum ope-
rum bonorum, si comparetur præmium
ad radicem meriti, puta ad gratiam quam
Deus gratis contulit homini ad merendum,
tunc dicitur præmium dandum, quoniam
datum est illud quo operatur ac promere-
tur, scilicet gratia. Si autem comparetur
ad ipsa opera meritoria, tunc dicitur red-
dendum sicut merces pro labore, et sicut
præmium pro merito condigno : condigno,
inquam, non condignitate valoris, quum
præmium sit bonum infinitum, meritum
autem bonum finitum, sed condignitate
conventionis. Sic enim Deus conventionem
fecit cum homine, ut si finaliter laborarit
in vinea sua, id est in Ecclesia, dabit ei
pro operibus meritoriis denarium æternæ
beatitudinis.

Consequenter dissuadet et prohibet Chri-
stus servire cupiditati, imo et omni ini-
quitati, eo quod peccato deserviens, Deo
subjectus non sit, sicque summum, incom-
mutabile et immensum bonum amittit :
ob cujus amissionem vitandam, debet ho-
mo omne peccatum summo cum studio
devitare, atque ob cujus amorem et ade-
ptionem debet omne opus bonum infati-
gabiliter continuare. *Nemo servus potest* 13
duobus dominis servire servitute utrisque
placente : dominis, inquam, voluntate con-
trariis, in quantum contrariis, hoc est in
eo in quo sibi invicem contrariantur. Et
per hos duos dominos intelliguntur hoc
loco Deus omnipotens, et diabolus, de quo
Christus contestatur : Venit ad me prin- *Joann.* xiv, 30.
ceps mundi hujus. Ipse enim est rex om- *Job* xli, 25.
nium filiorum superbiæ. His simul ser-
vire nequimus, quoniam sicut Deo placet
omne bonum vere honestum, virtuosum
et caritativum, omne quoque malum op-
positum displicet ei ; ita diabolus detesta-
tur omne tale honestum, et amat omne
inhonestum, turpe ac vitiosum. Porro idem
est servire diabolo, et mundo, ac carni seu
concupiscentiis ejus. Hinc omnis servus
peccati, est servus diaboli, et econtra ;
omnisque amator mundi, hoc est vanita-
tum et impietatum sæculi hujus, inimicus
est Dei. Quicumque autem a tentatione
seu concupiscentia, passione aut vitio su-
peratur, servit vitio atque diabolo, quem-
admodum Petrus dicit : A quo quis supe- II *Petr.* ii, 19.
ratus est, hujus et servus est. Hinc iniqui
sunt servi corruptionis. His consonat il-

Jacob. IV, 4. lud Jacobi : Nescitis quia amicitia hujus mundi inimica est Deo? Quicumque ergo voluerit amicus hujus mundi fieri, inimicus Dei constituetur. Illud quoque Joan-
I Joann. II, 15. nis : Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quia si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Sed
Galat. I, 10. et Apostolus profitetur : Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

Aut enim unum, scilicet diabolum, *odiet :* qui non est amandus ex caritate, quum non sit beatitudinis capax, sed obstinatus ; tamen quantum ad bonam naturam quam habet a Creatore, diligendus est naturali amore. Sic enim et Deus diligit eum,
Sap. XI, 25. juxta illud Sapientiæ : Diligis omnia quæ sunt, et nihil odisti eorum quæ fecisti. *Et alterum,* scilicet Deum, *diliget :* qui propter sui ipsius puram, perfectam immensamque bonitatem, propter se ipsum primo summe incomparabiliterque amandus
I Joann. IV, 10, 19. est, deinde quoniam prior dilexit nos, insuper propter beneficia sua atque promissa.

Aut uni adhærebit, scilicet diabolo, per conformitatem affectus, ea videlicet cupiendo et amplectendo quæ diabolo placent, ut sunt opera vitiosa. Diabolus quoque, secundum Gregorium, omnium impiorum est caput : ideo ei adhærent sicut capiti membra; et ipse sua suggestione pestifera, influit eis vitam iniquam vitiorumque motum. Potius quoque ait Salvator Adhærebit, quam Diliget, quia peccator non amat diabolum, quamvis ei consentiat. *Et alterum,* scilicet Deum, *contemnet,* ejus præcepta parvi pendendo, transgrediendo, et vana ac vilia ei præferendo. Et secundum Augustinum non ait, Odio habebit, sed, Contemnet, quia (ut dicit) nullius fere conscientia Deum potest odisse. Augustinus tamen, secundum Gorram, hoc verbum retractavit. Nam et frequenter in Scripturis leguntur iniqui Deum odisse, quum
Joann. XV, 24. apud Joannem Christus testetur : Oderunt me et Patrem meum. Et Psalmista loqui-
Ps. LXXXII, 3. tur Deo : Quoniam ecce inimici tui sonuerunt ; et qui oderunt te, extulerunt ca-

A put. Verumtamen dici potest, quod Deus consideratur dupliciter : Primo, secundum se : et sic, quum sit pura bonitas, non potest odiri. Secundo, in quantum prohibet et punit ea quæ perversis voluntatibus placent : et ita perversi odiunt eum.

Non potestis, eodem tempore, *Deo servire, et mammonæ,* hoc est divitiis, seu dæmoni de avaritia divitiisque tentanti. Qui enim Deo veraciter servit, ejus mandata custodit, et nulli subjacet peccato mortali ; sed in summo ac invariabili bo-
B no finem sibi constituit, illi magis quam alicui rei creatæ per caritatem mentaliter adhærendo. Qui autem mammonæ servit, in terrenis opibus sibi finem constituit, et eas magis quam Deum cupit ac amat ; estque avaritiæ serviens ac subjectus : quæ tantæ est impietatis, ut eam Apostolus idolorum nominet servitutem. Et in Ephes. V, 5.
Ecclesiastico scriptum est : Avaro nihil Eccli. X, 9, 10.
est scelestius ; nihil est iniquius quam amare pecuniam.

Audiebant autem omnia hæc, id est præ- 14
C scriptam Christi disputationem contra avaritiam, *Pharisæi,* qui ceteris religiosiores videbantur, *qui erant avari :* quorum perversitatem et carnalitatem multi clerici et specie tenus religiosi jam assequuntur ; *et deridebant eum.* Carnalis enim homo I Cor. II, 14.
non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, secundum Apostolum. Tales sunt omnes indurati in vitiis, et sapientes in oculis Is. V, 21.
propriis : qui dum vitia sua tangi, seque reprehendi advertunt, indignantur atque derident, quemadmodum scriptum est in
D Amos propheta : Odio habuerunt corripi- Amos V, 10.
entem, et loquentem perfecte abominati sunt. Contra quos in Proverbiis asseritur :
Viro qui corripientem dura cervice con- Prov. XXIX, 1.
temnit, repentinus superveniet ei interitus. Denique Pharisæi ideo Christum docentem hæc deridebant, quia in veteri
lege temporalium abundantia promitteba- Lev. XXVI,
tur, et quoniam Abraham multique alii 3-13; Deut.
virtuosi in lege illa divites fuisse scribun- XXVIII, 1-14; etc.
tur. Sed Pharisæi isti verba Christi non Gen. XIII, 2; XXIV, 35.
intellexerunt. Non enim simpliciter opu-

lentiam, sed avaritiam, seu ipsis deservi-
re divitiis, reprobavit. Temporalium quo-
que affluentia non promittebatur in veteri
lege, tanquam ultimatum ac principale
præmium virtutum, sed tanquam minus
principale et introductorium. Plebs nam-
que illa Israelitica, pro maxima sui parte
carnalis fuit ac rudis : idcirco per tempo-
ralium promissionem alliciebatur ad spi-
ritualia ac divina. Postremo, justi non ser-
viunt divitiis, sed divitiæ serviunt eis,
Ps. LXI, 11. quoniam implent illud Psalmistæ : Divitiæ
si affluant, nolite cor apponere.

Deinceps Christus modesta increpatio-
ne atque salubri informatione derisores
15 istos confutat. *Vos estis qui justificatis
vos coram hominibus,* hoc est, vestra vitia
palliatis, et multa mala sub specie boni
peragitis, atque per simulatam justitiam
decipitis homines, ita ut justos vos arbi-
trentur. Bona quoque quæ videmini age-
re, non propter Dei gloriam, sed ob pro-
priam laudem efficitis. Contra quos ait
Matth. VI, 1. Salvator apud Matthæum : Videte ne ju-
stitiam vestram faciatis coram hominibus,
ut videamini ab eis. De quibus legitur in
Job XXXVI, 13. Job : Simulatores et callidi provocant iram
Dei. *Deus autem novit corda vestra,* hoc
est, iniquitates vestras latentes infallibi-
liter inspicit : prout per Jeremiam pro-
Jer. XXIII, 24. testatur, Si occultabitur vir in abscondi-
tis, et ego non videbo eum ? Unde et in
I *Reg.* XVI, 7. libris Regum habetur : Homo videt quæ
parent, Dominus autem intuetur cor. Hæc
est notitia reprobationis, de qua per Amos
Amos V, 12. prophetam loquitur Deus : Cognovi multa
scelera vestra. *Quia quod hominibus al-
tum est,* hoc est ab hominibus magnum
reputatur, ut simulata justitia, opulen-
tia rerum, ornatus exterior, pompa atque
prosperitas mundi, *abominatio est apud
Deum,* seu ante Deum, hoc est, divinæ
mentis supersapientiali judicio vanum ac
detestabile reputatur, quia a vera beati-
tudine impedit, seu a sinceritate æquita-
tis ac veritatis recedit. Ideo alia sunt ju-
I *Reg.* XVI, 7. dicia Dei, alia judicia hominum. Propter
quod in libris Regum profatur : Non se-

A cundum intuitum hominum ego judico.
Per Isaiam quoque fatetur : Non enim co- *Is.* LV, 8, 9.
gitationes meæ, cogitationes vestræ, neque
viæ meæ, viæ vestræ : quia sicut exal-
tantur cœli a terra, sic exaltatæ sunt viæ
meæ a viis vestris, et cogitationes meæ a
cogitationibus vestris.

Denique quod de vitiis dictum est, etiam
de vitiosis hominibus accipi potest, quia
frequenter contingit quod hi qui sua aut
aliorum hominum reputatione sunt ma-
gni, prudentes, seu virtuosi, coram Deo
B sint viles et vitiosi, quemadmodum per
Osee Dominus loquitur de quibusdam :
Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ di- *Osee* IX, 10.
lexerunt. In Proverbiis quoque increata
Sapientia asserit : Arrogantiam, et super- *Prov.* VIII, 13.
biam, et viam pravam, et os bilingue de-
testor. Sed et simulata æquitas non est
æquitas, sed duplex iniquitas. Quod vero
nunc ait Salvator, Quod altum est homi-
nibus, de hominibus carnalibus et mun-
danis, non de hominibus vere sapientibus
ac divinis, potissimum intelligendum vi-
C detur. Homines enim spirituales, sapien-
tes, divini, vere ac deiformiter judicant, et
in judicando se Deo conformant : quia per
dona Spiritus Sancti, quibus pleni sunt,
diriguntur ab eo in judicando; nec pas-
siones et vanitates sequuntur, sed habent
intellectum sincerum, atque purgatum af-
fectum. Unde quæ placent Deo, placent et
eis, et quæ displicent Deo, displicent eis.
Propter quod de homine justo ait Psalmi-
sta : Ad nihilum deductus est in conspe- *Ps.* XIV, 4.
ctu ejus malignus. In libro quoque Job, in
D persona justi quis ait : Ego vidi impium *Job* V, 3.
firma radice, et maledixi pulchritudini
ejus. Verumtamen sæpe decipi queunt in
judicando, quamdiu in hac vita subsistunt.
— Itaque coram Deo supermundissimo
sinceriter ambulemus, omnem vanitatem
versutiamque vitantes, neque hominibus
placere inaniter affectemus : Quoniam Deus *Ps.* LII, 6.
dissipavit ossa eorum qui hominibus pla-
cent; confusi sunt, quoniam Deus spre-
vit eos. Ecce, quid horribilius dici potest,
quum Salomon dicat, Considera opera Dei, *Eccle.* VII, 14.

quod nemo corrigere potest quem ille despexerit?

Consequenter Christus breviter tangit, cur Pharisæi non debuerunt se contra sua documenta, quibus paupertatem opulentiæ prætulit, et affluentiam temporalium
16 rerum dissuasit, defendere. *Lex et Prophetæ usque ad Joannem,* hoc est, legalia et prophetica illa promissa, quibus cultoribus Dei temporalium abundantia promittebatur, usque ad Joannis Baptistæ prædicationem duraverunt. *Ex eo regnum Dei evangelizatur,* hoc est, a tempore quo Joannes prædicare exorsus est, cœperunt cœlestia bona manifeste promitti, et vita æterna doceri, atque evangelica perfectio prædicari, quæ amore spiritualium cœlestiumque bonorum ad temporalium inducit contemptum. Hinc Matthæus scribit : (*Matth.* III, 1, 2.) Venit Joannes prædicans in deserto, et dicens : Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Tempus autem prædicationis Joannis et Christi discipulorumque ejus, reputatur unum et idem, quia prædicatio Joannis dispositiva fuit ad Christum, et modico tempore Christi prædicationem præcessit, qui apertius quam Joannes paupertatem edocuit, cœlestisque regni beatitudinem evangelizavit, et ipso jubente discipuli ejus. Unde in libro de Ecclesiasticis dogmatibus dicitur : Bonum est facultates cum possessione pauperibus erogare, melius est cum intentione sequendi Christum, totum simul donare, et absolutum a sollicitudine cum Christo egere.

Postremo, ob causam prætactam, Joannes vocatur quasi horizon seu medium veteris et evangelicæ legis, itemque finis legis et principium evangelicæ veritatis. Potius tamen competit Christo esse finem legis, quia legem implevit cessareque fecit, et figuræ legalium ac vaticinia Prophetarum in ipso sunt adimpleta. Propter quod scriptum est : (*Rom.* x, 4.) Finis legis est Christus; et in Joanne, (*Joann.* I, 17.) Veritas per Jesum Christum facta est. Hinc aliqui dicunt, quod Christus fuit finis legis extra; Joannes vero, finis intra, quia et ipse ad legis observantiam tenebatur.

Et omnis in illud vim facit, id est, quicumque regnum cœlorum adipisci satagit et meretur, necesse est ut per bonam violentiam vincat se ipsum, corpus suum subdendo spiritui, et propriam voluntatem voluntati mandatisque Dei : quod difficile exstat, potissimum in principio conversionis. Passiones namque sunt fortes, et viam justitiæ continuare usque in finem, non est mediocriter laboriosum (propter quod ait Psalmista : Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras), (*Ps.* XVI, 4.) quamvis perfectis caritate ferventibus suave sit jugum Dei et leve onus ipsius : (*Matth.* XI, 30.) qui dicunt, Viam mandatorum tuorum cucurri, quum dilatasti cor meum ; (*Ps.* CXVIII, 32.) itemque, In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis. (*Ibid.* 14.) Itaque omnis tendens in illud regnum, vim facit sibimetipsi. Hinc in Matthæo clarius ait Christus : Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud. (*Matth.* XI, 12.) Præterea, teste Gregorio, quidam rapiunt regnum cœlorum per omnium abjectionem, alii illud mercantur per eleemosynarum largitionem, alii id furantur per occultam sanctitatem, alii quasi compelluntur ipsum acquirere per temporalem adversitatem. Itaque a propriis vitiis non vincamur, passionibus non subdamur, pravis consuetudinibus efficaciter reluctemur, implentes illud Apostoli, Labora sicut bonus miles Christi : (II *Tim.* II, 3.) ut impleatur in nobis quod in Apocalypsi spondet Salvator, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. (*Apoc.* II, 7.)

Deinceps Christus ostendit, quod præinducta non protulit ut legis veritati in aliquo derogaret, quum et in Matthæo testetur : Non veni solvere legem, sed implere. (*Matth.* v, 17.) *Facilius est cœlum et terram præterire,* 17
hoc est annihilari, quantum ad absolutam omnipotentiam Dei, hoc ipsum potentis per solam suæ conservationis liberrimæ subtractionem, juxta illud Machabæorum : Nos in omnipotente Deo (II *Mach.* VIII, 18.)

confidimus, qui potest nos et universum A
mundum uno nutu delere; *quam de lege
unum apicem cadere,* id est, quam mini-
mam legis portiunculam, jussionem seu
verbum veritate destitui, effectu impleti-
onis privari, irritari, cassari. Lex enim
illa Mosaica, quum fuerit supernaturalis
atque divina, increatæ veritati inniteba-
tur : ideo, quam impossibile est Deum
non esse veracem, tam impossibile est le-
gem ipsius esse inanem. Sed quidquid in
ea contentum est, verificatur et observa-
tur pro loco et tempore, vel litteraliter, B
ut de præceptis moralibus patet, vel spi-
ritualiter, ut de cærimonialibus constat
præceptis. Hoc est quod in Matthæo lo-
Matth. v, 18. quitur Christus : Donec transeat cœlum
et terra, iota unum aut unus apex non
Is. XL, 8. præteribit de lege. Ideo Isaias scribit : Ver-
bum Dei nostri stabit in æternum.

Porro, quod hæc ita se habeant, Chri-
stus consequenter quasi exemplariter ma-
18 nifestat. *Omnis qui dimittit uxorem suam*
sibi legitime copulatam, ita quod inter eos
contractum est matrimonium verum, *et* C
ducit alteram, prima adhuc vivente, *mœ-
chatur,* adulterium committendo, quia cum
altera non contrahit verum matrimonium,
eo quod vinculum matrimoniale sit indis-
solubile. Unde quod in Matthæo addit Sal-
Matth. v, 32. vator, Excepta causa fornicationis, intel-
ligendum est de dimissione quantum ad
torum, quia sic licet eam ob fornicatio-
nem relinquere, non quantum ad vincu-
lum, quod solum in morte dissolvitur. *Et
qui dimissam a viro ducit, mœchatur,* eam
cognoscendo, quum non sit veraciter con- D
jux ejus legitima, priori vivente marito.
Itaque Christus ostendendo vinculum con-
jugale esse indissolubile, legem perfecit,
Deut. XXIV, 1; *Matth.* XIX, 7. non solvit. Lex enim uxoris admisit re-
pudium, non tanquam culpa carens ac
licitum, sed propter majus malum vitan-
dum, quia ad uxoricidium proni fuerunt
Judæi. Unde in Malachia, postquam Domi-
Malach. II, 16. nus dixit, Quum odio habueris eam, di-
mitte; adjecit, Operiet autem iniquitas ve-
stimentum ejus. — Moraliter, secundum
Gorram, qui dimittit uxorem suam spiri-
tualem, scilicet parochiam, et ducit ali-
am, utpote pinguiorem, quia pinguior est,
mœchatur, quia non quærit spiritualem
fructum, sed temporale lucrum.

Superius Christus hortatus est ad avari-
tiæ detestationem eleemosynarumque lar-
gitionem per parabolam; hic idem agit,
commemorando rem gestam. *Homo qui-* 19
dam erat dives in exterioribus, pauper in
anima, quia virtutibus carens. Non dici-
tur hic, quod sit parabola : ideo commu-
niter dicunt expositores, quod sit res ge-
sta; putantque aliqui, quod homo iste fuit
Nabal, de quo in libris Regum habetur. I *Reg.* XXV, 2 *et seq.*
Et induebatur purpura : quæ est vestis
regii ornatus ac habitus, rubeique coloris,
qua vestiebatur exterius ad ostentationem
inanem ; *et bysso.* Byssus est vestis seu
genus candidissimi atque mollissimi lini,
quod tantum nascitur in Ægypto. Bysso
ergo interius induebatur ad carnem, pro-
pter ipsius mollitiem.

Porro, circa vestium usum seu fluxum,
multa juste reprehenduntur. Primum est
pretiositas seu pretii sumptuositas. Indi-
gnum est namque vile corpus cadaverque
putridum, vestibus immoderanter pretio-
sis ornari, unde plurimi pauperes Christi
possent refici et vestiri. Secundum est
multiplicitas mutatoriorum seu vestimen-
torum, juxta varietatem dierum, tempo-
rum, aut festorum. Contra quod ait Hie-
ronymus : Rapere aliena convincitur, qui
retinere sibi superflua comprobatur. Unde
multis, præsertimque clericis, dici jam
potest : Vestimenta vestra a tineis come- *Jacob.* v, 2.
sta sunt. Tertium est curiositas, quæ re-
spicit studium exterioris ornatus. Multi
enim plus student ad ornatum vestium,
ut hominibus placeant, quam virtutum, ut
placeant Deo. Contra quod loquitur B. Au-
gustinus : Non affectetis vestibus place-
re, sed moribus. In Ecclesiastico quoque
fertur : In vestitu ne glorieris unquam, et *Eccli.* XI, 4.
in die honoris tui non extollaris. Et Gre-
gorius scribit : Nemo putet in luxu et stu-
dio vestium deesse peccatum; alias Chri-

Matth. XI, 8. stus de asperitate vestitus non laudasset A Joannem. Quartum est indecentia respiciens personæ statum aut ordinem, quia non decet clericum vestiri ut histrionem aut militem. Propter quod per Sophoni-
Soph. I, 8. am Dominus comminatur : Visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrina. Sed, heu ! quia canonici jam incedunt vestiti tanquam milites. Quintum est ostentatio, qua multi tunc se pretiosius vestiunt, quum a pluribus videndos se arbitrantur. Denique superfluus vestium cultus tam in viris quam in feminis valde damnabi- B lis est, quia ad libidinem provocat : propter quod in usu vestium multi mortaliter peccant. Contra diabolicam vero et insensatissimam vanitatem fractilationis in-
incisionisque stitutionisque vestium Dominus ait per
Joel II, 13. Joelem : Scindite corda vestra, et non vestimenta vestra.

Et epulabatur quotidie splendide, hoc est delicate, crapulose, superflue, pompose, excedendo in ciborum et potuum multiplici varietate, exquisita præparatione, sumptuosa, seu pretiosa consumptione, C vasorumque ornatu curioso ac splendido; atque in his assiduus fuit, gulam in consuetudinem vertens, ex qua luxuria, acedia, et alia varia consequuntur peccata. Huic carnalitati jam maxime subjacent, qui de Crucifixi patrimonio sustentantur, quum tamen ad præcipuam moderantiam
Jacob. V, 5. obligantur. Talibus dicit Jacobus : Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra. Quocontra hortatur Apo-
Rom. XIII, 14. stolus : Curam carnis ne feceritis in de-
Ibid. VIII, 12, 13. sideriis. Et denuo ad Romanos : Debitores D sumus non carni, ut secundum carnem vivamus : si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Et Chri-
Luc. XXI, 34. stus infra ait : Attendite ne graventur corda vestra crapula et ebrietate, et curis hujus vitæ. O quam multi enormiter excedunt in istis ! quorum quum fuerit satisfactum naturæ, unius cibi aut duorum sumptione, jam tertium ferculum apportatur, et appetitus de novo ad gulam et voracitatem infeliciter provocatur. Tales divina illuminatione se reddunt indignos, et propriam vitam abbreviant, sanitateque privant, quum Salomon contestetur : Qui Prov. XX, 1; amat vinum et pinguia, non erit sapiens. XXI, 17. Natura quoque paucis contenta est, et superfluitate obruitur atque gravatur.

Et erat quidam mendicus nomine La- 20
zarus. Non divitis, sed egeni et ægri nomen proprium Christus expressit : quoniam pauperem istum per approbationem cognovit, et in libro vitæ seu prædestinationis æternæ habuit scriptum ; divitem vero per approbationem non novit, sicut et reprobis loquitur, Non novi vos. Hinc Matth. VII, 23. Moysi ait : Invenisti gratiam coram me, Exod. XXXIII, 17. et te ipsum novi ex nomine. Ecce quomodo alia sunt judicia Dei, alia mundi, et quomodo sapientia sæculi hujus stul- I Cor. III, 19. titia est apud Deum. Certe apud hunc mundum immundum, hoc est homines sæculares, carnales, magis famosa et nota sunt nomina opulentorum quam egenorum ; sed apud Deum est econverso. Porro, ex hoc quod Christus pauperem nomine certo designat, conjicitur istud esse res gesta, secundum Ambrosium.

Qui jacebat ad januam divitis. In quo patet, quod infirmus ac debilis fuit ; et dives per ignorantiam se excusare nequiverit, quoniam intrans et exiens illum adspexit. *Ulceribus plenus,* tanquam alter Job : et sic miserabilior fuit, magisque impium fuit ei non subvenire. *Cupiens* 21
saturari de micis, hoc est fragmentis, *quæ cadebant de mensa divitis, et nemo illi dabat.* Quo constat, quod minima postulavit, et quod non solum dives ille, sed et ministri ejus, duri immisericordissimique fuerunt, qui infirmo, egeno, famelico, tam parva negabant. Crudeles namque et immisericordes domini, habere solent familiam sibi consimilem, juxta quod in Ecclesiastico legitur : Secundum judicem Eccli. X, 2. populi, sic et ministri ejus. Salomon quoque fatetur : Rex impius omnes ministros Prov. XXIX, 12. habet injustos. *Sed et canes* divitis *veniebant, et lingebant ulcera ejus.* Sicque

canes benigniores fuerunt pauperi huic A
quam dives. Canes quippe naturali magisterio suæ linguæ, vulneribus pauperis medebantur, quem dives contempsit contra jus naturale. Dives etiam suis canibus beneficentior fuit quam pauperi. Et heu, quam multi sunt hodie tales, qui pauperes adspicere vix dignantur, aut ex eorum adspectu gravantur! Qui illud Jacobi advertant : Judicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. *Jacob.* II, 13.

22 *Factum est autem ut moreretur mendicus,* hoc est, non casualiter, sed Deo sic B
disponente, contigit pauperem istum mori. Deus enim unicuique præstituit certum tempus vivendi. *Et portaretur ab angelis,* id est, anima ejus ab angelis sanctis honorifice ducebatur, *in sinum Abrahæ,* hoc est ad secretam illam quietem Sanctorum in limbo patrum, quæ per sinum Abrahæ designatur. Per sinum etenim quies exprimitur : qui dicitur Abrahæ sinus, non quod ipsius sit tantum, aut ipse primus in limbum illum descendit, sed quoniam ipse specialiter pater credentium C
multarumque gentium appellatur, secundum illud apostoli Pauli : Qui ex fide sunt, hi sunt filii Abrahæ. *Galat.* III, 7. Laudatur enim Abraham præcipue de magnitudine fidei suæ. Propter quod ait Apostolus, quod contra spem in spem credidit, et non est infirmatus in fide, sed plenissime credidit. *Rom.* IV, 18, 19, 21. Hinc loquitur Augustinus : Sinum Abrahæ intelligo remotam sedem quietis atque secretam, ubi exstitit Abraham : quæ ipsius dicta est, non quod ipsius sit solum, sed quoniam ipse ibi multarum gentium D
pater est positus, quibus est ad imitandum fidei principatui* præpositus. Verumtamen, secundum Petrum Ravennensem, dicitur sinus Abrahæ, propter hospitalitatis officium, in quo Abraham fuit excellens, ita quod et nunc se beatum quasi non crederet, si in superna gloria a suo cessaret hospitalitatis officio. Præterea contuendum, quod quia Abraham jam de limbo inferni ad cœleste translatus est regnum, nunc per sinum Abrahæ significatur quies Sanctorum in patria. Unde S. Martinus dixit : Abrahæ me sinus suscipiet. Ecce quam salubre est in sæculo isto egere, infirmari, contemni, dummodo propter Deum patienter feratur. Patientia namque opus perfectum habet. *Jacob.* I, 4. Et utique ad deportationem animæ Lazari unus suffecerat angelus, sed ut ait Chrysostomus, multi angeli advenerunt, ut chorum lætitiæ facerent, et pauperis animam abundantius consolarentur ac honorarent. Merito quippe huic egeno angelica exhibebantur obsequia, cui negata fuerunt humana.

* principatum

Mortuus est autem et dives, morte naturæ, qua anima separatur a corpore, et morte culpæ, qua separatur a Deo, itemque morte gehennæ, qua separatur a superna felicitate; *et sepultus est in inferno:* hoc est, anima ejus in profundo infernalium suppliciorum est collocata, et infra terram quasi in tumulo posita, conclusa ac relegata, quemadmodum in Ezechiele sepulcra regum Ægypti et Assur dicuntur in inferno in circuitu eorum consistere. *Ezech.* XXXII, 18 *et seq.* Ibi sepeliuntur parochiani diaboli. Quemadmodum autem parochianus Dei vocatur, qui ejus Baptismo intinctus est, eique primitias solvit ac decimas, et Horas ejus ac Missas libenter audit, propter quod moriens dignus est in ipsius cœmeterio sepeliri; sic parochianus diaboli judicatur, qui concupiscentiarum carnalium aquis intingitur, et primitias seu exordia operum suorum diabolo offert, agendo quæ illi sunt placita, bonaque temporalia vitiose consumit, et cantilenis mundanis, verbis scurrilibus, detractoriis et iniquis quasi diaboli Horis intendit : idcirco moriens sepelitur in cœmeterio infernali, sepultura asini, hoc est sine honore. *Jer.* XXII, 19. Merito ergo ait Psalmista : Mors peccatorum pessima; *Ps.* XXXIII, 22. et rursus : Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos. *Ps.* XLVIII, 15.

Elevans autem oculos suos interiores, 23
id est, altiora considerans; et quia sola anima divitis ibi fuit, corporales oculos nec habuit nec levavit; *quum esset in tormentis* damni et sensus, videlicet in ca-

rentia beatificæ fruitionis Dei, atque in (A) sensibilibus suppliciis tartari. Est quippe in illis æternaliter condemnatis valde multiplex dolor, utpote ex dæmonum horribili visione, ex majoris mali pœnalis futuri timore, ex remorsu conscientiæ, ex certa cognitione irrecuperabilis suæ damnationis, et desperatione omnis salutis. Nec tantum affliguntur ab igne tartareo, quantum puniuntur in mente, ex eo quod sciunt nunquam se liberandos, ut dicit Albertus. *Vidit Abraham a longe,* id est, consideravit eum esse in loco alte super (B) se posito : quia non solum dissimilitudine, sed et locali distantia inter se distabant loca præfata, scilicet limbus patrum, infernusque damnatorum. Itaque huic di-
Is. xxviii, 19. viti condemnato intellectum dedit vexatio. Propter quod ait Gregorius : Oculos quos clausit hic culpa, ibi aperuit pœna. In hac etenim vita impiis delectationibus mente cæcatus, non consideravit pœnas pravorum et gaudia Beatorum. *Et Lazarum in sinu ejus,* id est, in participatione quietis et certæ exspectationis cœlestis beatitu- (C) dinis in qua Abraham fuit.

Quocirca scribit Gregorius, quod damnati usque ad diem judicii Sanctos super se attendunt seu vident in gloria, non autem post diem judicii. Quod quomodo intelligendum sit, Lyra majorum judicio se committere perhibet, et addit : Quod damnati usque ad diem judicii videant gloriam Beatorum, ut sonare videntur verba Gregorii, non habetur ex hoc loco sufficiens argumentum, quia Salvator narrat hic rem gestam ante suam passionem, (D) quando Abraham nondum fuit in gloria. Sed Gorra aliquo modo elucidat verba Gregorii dicens : Videre requiem aut gloriam Beatorum contingit dupliciter : primo in generali, ita quod damnati cogitent Sanctos esse in quiete et gloria, sed in quali non vident; secundo in particulari, ita ut videant qualis sit gloria electorum. Primo modo reprobi usque ad judicium cernunt requiem Beatorum, sed secundo modo non vident. Nec tamen de hujusmodi visione lætantur, sed contristantur, tam ex alienæ felicitatis invidia, quam ex illius quietis carentia. Post diem vero judicii, ad proprias pœnas consideratio eorum magis reflectetur, ita quod de Sanctorum gloria non cogitabunt. Sed contra hæc verba objici posset, quia in reprobis in æternum manebit pœna damni, quæ est ex consideratione felicitatis amissæ : ergo et post judicium cogitabunt iniqui de felicitate cœlesti, quam scient se amisisse et electos obtinuisse. Verumtamen satis probabile reor, quod quanto tunc illorum pœna augebitur, tantum eorum de gloria Beatorum consideratio minuetur. Sed circa hæc multa difficilia possent moveri, quæ potius pertranseunda existimo, ne incerta pro certis inducam.

Et ipse clamans : juxta illud Isaiæ, Cla- 24
mabitis præ dolore cordis, et præ contri- *Is.* lxv, 14.
tione spiritus ululabitis. Iste tamen clamor spiritualis fuit atque interior, scilicet affectio vehemens, quamvis indigna. *Dixit : Pater Abraham.* Patrem vocat, cujus virtutes imitari neglexit : propter quod indignus fuit eum patrem vocare, quamvis carnalem ab eo sumpsisset originem. Unde apud Joannem Christus ait Judæis : Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite; vos ex patre diabolo estis. (*Joann.* viii, 39, 44.) Itaque si dives iste in pauperes pius ac liberalis et hospitalis fuisset, Abraham rite patrem vocasset. *Miserere mei.* Quum damnati sint in vitiis obstinati, nec unquam pœniteant, quomodo sibi petunt et cupiunt misereri? Dicendum, quod de peccatis suis non pœnitent in quantum sunt Dei offensiva, turpia et injusta, sed ut sunt eis causa tanti supplicii. Sed et dives iste damnatus petiit sibi misereri, quantum ad pœnæ mitigationem, non quoad culpæ ablationem. Nam addit :

Et mitte Lazarum, id est, dirige eum ad me, *ut intingat extremum digiti sui in aquam,* id est, aliquid, saltem modicum quid subventionis, mihi impendat. Christus autem hoc loco, per corporalia spiritualia metaphorice exprimit, ut com-

munitas hominum magis intelligat, quæ spiritualia in sua simplicitate non capit. *Et refrigeret linguam meam :* in qua quia magis peccavit, tam per delectationes gustus in cibis et potibus, quam per verba inania, quæ abundant in crapula, ideo magis precatur relevamen pœnæ in lingua. (*Sap.* XI, 17.) Per quæ enim quis gravius peccat, per hæc et in his magis punitur. *Quia crucior in hac flamma.* Qualiter incorporei spiritus corporeo igne affligantur, doctores super quartum Sententiarum describunt. Communis autem responsio est, quod ille ignis, in quantum est instrumentum divinæ justitiæ, spiritus condemnatos affligit, quemadmodum aqua Baptismi agit in animam, in quantum est divinæ misericordiæ instrumentum.

25 *Et dixit illi Abraham.* Secundum Augustinum, quod in corporalibus facit situs, hoc in spiritualibus ordo. Ideo locutio animarum et angelorum ad invicem, intelligenda est fieri per spiritualem conversionem ad invicem. *Fili,* carnis propagatione, non virtutum imitatione, *recordare quia recepisti bona* temporalia, divitias, delicias et honores, *in vita tua* super terram transacta : in qua si aliquid de genere operum bonorum egisti, mercedem tuam ultra condignum sortitus es. Nullum etenim bonum Deus irremuneratum relinquit. *Et Lazarus* in vita sua recepit *similiter mala,* id est, mala pœnalia, paupertatem, infirmitates, famem, opprobria copiose perpessus est, per quæ culpæ ejus quotidianæ quasi per ignem purgatæ sunt. Hinc ait Gregorius : Si quæ reprehensibilia in pauperibus videmus, non debemus eos despicere, quia fortassis quos morum infirmitas vulnerat, hos medicina paupertatis curat. Divitibus vero, etiam si boni appareant, omnino timendum est ne forte pro bonis quæ agunt, in præsenti a Deo retributionem suscipiant. Nam ut ait Boetius, quamvis occulta sint Dei judicia, dum in sæculo isto electis proveniunt aspera, et reprobis prospera, occultiora sunt tamen, dum electis eveniunt prospera et reprobis dura. Potius igitur est in adversis quam in prosperis gloriandum, quemadmodum Jacobus dicit : Omne gaudium existimate, fratres, quum in tentationes varias incideritis. (*Jacob.* I, 2.)

Nunc autem hic consolatur in certa præstolatione felicitatis æternæ, *tu vero cruciaris* cruciatu perpetuo. Quemadmodum autem momentaneum est quod hic delectat, æternum vero quod illic cruciat ; ita et momentaneum est quod hic nunc in vita pœnitentiæ temporalibusque adversitatibus cruciat, æternum autem quod in futura retributione delectat. Eligamus ergo cum Moyse potius cum populo Dei, id est electis, nunc in vita pœnitentiali affligi, quam temporalis peccati habere jucunditatem (*Hebr.* XI, 25.) : quia ut ait Apostolus, Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (*Rom.* VIII, 18.) ; rursusque, Id quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. (II *Cor.* IV, 17.)

26 *Et in his omnibus,* id est inter ea quæ spectant ad hujus rei de qua loquitur materiam, *chaos magnum,* id est grandis distantia meritorum et statuum atque locorum, *inter nos* electos in bono jam confirmatos, *et vos* reprobos ac damnatos in malo inconvertibiliter obstinatos, *firmatum est,* id est irremovibiliter constitutum rigore divinæ justitiæ, quæ post hanc vitam non dat pœnitentiæ locum, secundum legem communem ; *ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint,* id est, vobis advenire et auxiliari non valent. Beati enim et Sancti sic sunt divinæ justitiæ post vitam hanc conformati, quod damnatis subvenire nec possunt nec volunt, loquendo de voluntate deliberativa et practica : quamvis voluntate naturali, eis, præsertim suis propinquis et olim carissimis, succurrere vellent, si esset possibile. Istud vero non posse, eorum beatitudini non repugnat, sicut nec non posse peccare. — Sed quæri potest, an Beati possint in infernum descendere, etiam cor-

poribus reassumptis et glorificatis. Et apparet quod imo, quia ut Augustinus et Anselmus testantur, ubicumque esse voluerit spiritus, erit mox corpus, per dotem agilitatis. Localis namque distantia motum corporum glorificatorum non poterit impedire. Et respondendum, quod Beati nunquam descendent, neque descendere volent seu cupient in infernum ad ibi manendum, vel ad inde eripiendum. Si tamen rationabilis causa eis esset descendendi illuc, non impedirentur.

Neque inde huc transmeare, id est, qui damnati sunt, ad locum et societatem Sanctorum non queunt ascendere, quia non pœnitent; sed immobiliter manent in illa aversione ac prava affectione, in qua a corpore recesserunt, juxta illud Ecclesi-
Eccle. xi,3. astæ : Si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Hinc, secundum Damascenum, quod angelis est ruina, hoc hominibus mors. Dicit autem Gregorius, dubium nullum esse quin damnati vellent ad locum atque consortium Beatorum ascendere, si esset possibile.

Sed contra hoc argui potest, quia secundum hoc, damnati non manerent in aversione sua a Deo, nec in sua prava affectione qua ad carnalia et caduca se finaliter converterunt. Præterea, in tantum odiunt Deum, quod non cupiunt sibi uniri aut esse cum ipso. Thomas quoque allegat Augustinum dicentem, quod damnati non cupiunt veram felicitatem, sed detestantur omne bonum honestum. Insuper, S. Brigitta in Revelationibus suis describit, quemadmodum anima quædam perversa, tribunali Christi oblata, dicebat : Quamvis possem salvari, non vellem, ne tu consolationem aut gaudium habeas de me. Cui alludens diabolus qui adstabat, asseruit : Talis est etiam mea voluntas. — Ad hæc breviter respondetur, quod sicut damnati in hac vita maluerunt frui bonis caducis et vanis, quam vero et incommutabili bono ; ita perpetuo post mortem manet in eis talis perversa voluntas, mal-
A lentque turpiter delectari, quam Deum sinceriter contemplari. Nihilo minus tanta est eorum afflictio, quod mallent esse cum Beatis in cœlo, quam taliter cruciari in inferno, in quantum esse in cœlo atque in gloria, esset eis evasio tantæ miseriæ et proprium commodum : non tamen appetunt esse in cœlo, aut cum Deo ac Sanctis, in quantum hoc cederet ad honorem et gloriam Dei. Sicque per hæc facile est quæ allegata sunt concordare.

Præterea prædictis objici potest, quod
B quidam Sanctorum leguntur quosdam in peccatis mortalibus defunctos de inferno liberasse ; damnati quoque interdum apparent viventibus. Et respondendum, quod nullus per sententiam definitivam et absolutam damnatus, liberari potest seu egredi de inferno tanquam non reversurus in illum ; sed per dispensationem divinam ad tempus potest exire : imo in die judicii omnes exibunt, mox infelicius ruituri in pristinum lacum.

Et ait : Rogo ergo te, pater, ut mittas 27
C *eum,* scilicet Lazarum, *in domum patris*
mei : habeo enim quinque fratres ; ut te- 28
stetur, hoc est, firmiter et cum testimonio
dicat, *eis,* quæ pertinent ad salutem et
quid mihi acciderit ; *ne et ipsi veniant in*
locum hunc tormentorum, scilicet in in-
fernum, qui teste beato Job, est terra te- *Job* x,21,
nebrosa, et operta mortis caligine, terra 22.
miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mor-
tis, et nullus ordo, sed sempiternus horror
inhabitat. Cœlum vero est locus gaudi-
orum, et mundus iste locus est merito-
D rum. Damnatus ista petivit non ex caritate,
quam nec in morte nec postea habuit ; sed
ex servili timore, ne sui ipsius damnatio
augeretur ex fratrum suorum damnatio-
ne, cum quibus consors fuit in vitiis, et
quibus vitiosæ vitæ reliquit exempla, ma-
teriamque peccandi, seu opes. *Et ait illi* 29
Abraham : Habent Moysen et Prophetas,
hoc est libros legis et Prophetarum, in
quibus de agendis credendisque instruun-
tur ; *audiant illos* auribus cordis, intelli-
gendo videlicet et obediendo.

30 *At ille dixit : Non, pater Abraham,* id est, Moysen et Prophetas non audiunt. Ista cognovit damnatus hic ex recenti sensatorum memoria, seu conjecturali notitia, ex consideratione sui judicando de aliis. Porro, ex eo quod Abraham ait de fratribus divitis, Habent Moysen et Prophetas, elicitur quod Israeliticæ stirpis erant. *Sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent,* quia ex inconsueta apparitione atque ad ipsos exhortatione specialiter facta, fortius movebuntur. Sed frequenter contingit oppositum. Hujusmodi quoque apparitiones sæpe judicantur phantasticæ; et licet ad horam aliquos moveant, multoties tamen tempore procedente, parum fructificant.

31 Hinc subditur : *Et ait illi* Abraham : *Si Moysen et Prophetas,* qui tantæ sanctitatis et auctoritatis fuerunt, *non audiunt,* per veritatis notitiam, atque justitiæ adimpletionem, *neque si quis ex mortuis resurrexerit,* ad eosque venerit, *credent* ei, credulitate procedente in stabilem actum virtutum. Unde Judæi, tempore Christi, Lazaro fratri Marthæ suscitato non crediderunt, sed mortem inferre decreverunt. (*Joann.* XII, 10.) Mortuis quoque, qui cum Christo resurrexerunt, et multis in sancta civitate apparuerunt, Christumque resurrexisse testati sunt, non crediderunt Judæi, sicut nec Christo. (*Matth.* XXVII, 52, 53.)

Ex hac evangelica lectione multa possunt saluberrima considerari, videlicet rigor atque subtilitas divini judicii : quo agente sic accidit, ut dives, qui nec minima Lazaro tribuit in hac vita, in nullo etiam minimo exauditus est post hanc vitam, juxta illud Proverbiorum : Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, ipse clamabit, et non exaudietur. (*Prov.* XXI, 13.) Item, quod sicut electis omnia cooperantur in bonum, sic perversis et reprobis omnia cooperantur in malum. (*Rom.* VIII, 28.) Itaque nullus in vestibus stulte lætetur, nemo in epulis se dissolvat, nec tempore mensæ loquacitatem admittat, sed cum cordis custodia timoreque Dei alimenta suscipiat ad necessitatem, non ad voluptatem. Unde ait Basilius : Quantum possumus, delicias mundi et ciborum opulentiam fugiamus, ne quando cruciati in flammis inferni, guttam aquæ quæramus, et nullum refrigerium consequamur.

ARTICULUS XL

EXPOSITIO CAPITULI SEPTIMIDECIMI : ET AIT AD DISCIPULOS SUOS : IMPOSSIBILE EST UT NON VENIANT SCANDALA.

1 Et *ait ad discipulos suos : Impossibile est ut non veniant scandala.* Non absolute atque in particulari necesse est scandala evenire ; sed eo modo quo impossibile est homines non peccare, impossibile est scandala non oriri. Scandalum namque est dictum aut factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ culpabilis seu peccati. Et ista descriptio datur de scandalo activo. Scandalum vero passivum est hujusmodi ruina peccati, quo quis incidit ex inordinato verbo aut facto alterius. Hoc tamen intelligendum est de scandalo passivo, quod directe et per se quis incurrit ex verbo aut facto alterius.

Quocirca pensandum, quia ut scribit Thomas in secunda secundæ, quæstione 43, secundum Hieronymum, σκάνδαλον Græce, Latine offensio, ruina vel impingentia dicitur. Quemadmodum enim in via corporali aliquando obex aliquis ponitur, in

quem si transiens impingit, collabitur : sic in via spirituali, seu vitæ operumve processu, contingit hominem ex dicto aut facto alterius ad peccati ruinam induci; talisque obex scandalum nuncupatur. Nil autem ex sua natura disponit ad spiritualem ruinam, nisi aliquem rectitudinis debitæ patiatur defectum. Nam et id quod speciem mali habet, defectuosum est at-
I *Thess.* v, 22. que vitandum, dicente Apostolo : Ab omni specie mala abstinete vos. — Præterea advertendum, quod dictum vel factum hominis potest dupliciter esse alteri peccandi occasio. Uno modo per se, quando videlicet quis exemplo aut admonitione intendit alium ad peccatum inducere; vel etiam quamvis ipse non intendat, hoc tamen opus suum tale est quod ex sua natura alium ad peccatum inducere potest, vel quoniam malum est, vel quoniam speciem mali habet : taleque dictum seu factum dicitur scandalum activum. Secundo per accidens, quando ex dicto aut facto alicujus aliquis scandalizatur, præter intentionem agentis, et præter conditionem operis, ut quum opus in se bonum est, sed alter ex sua malitia inde ad peccandum inducitur : et hoc est scandalum passivum sine activo, nam agens non peccat, nec, quantum in se est, alteri occasionem ruinæ ministrat. Patet itaque, quod interdum sunt simul, scandalum activum in uno, et scandalum passivum in altero; quandoque vero est scandalum activum in uno, non autem passivum in altero, dum alius non consentit nec læditur. Sæpenumero quoque est scandalum passivum sine activo, sicut nunc patuit.

Itaque, Impossibile est ut non veniant
I *Cor.* xi, 19. scandala, eo modo quo ait Apostolus, Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant : quæ est necessitas finis, quia ad aliorum probationem scandala hæresesque proficiunt. Rursus necesse est talia esse, necessitate conditionata, sicut prævisa a Deo necesse est evenire.

Væ autem illi per quem veniunt, id est, æterna damnatio imminet et debetur ei A qui scandalizat seu scandala parit : et hoc verum est de scandalo illo activo quod est mortale peccatum. Scandalum quippe activum, est veniale peccatum quando quis actum venialis peccati, vel qui solum habet speciem mali, committit; quandoque vero est mortale peccatum, vel quia homo mortale peccatum committit, vel quia proximi salutem contemnit, non curat seu parvi pendit, nolens propter eam omittere quod sibi est placitum. Porro scandalum activum per se, ex intentio- B ne agentis, tunc est mortale peccatum, dum quis alium ad peccandum mortaliter conatur inducere. Quod si ad veniale peccatum inducere velit, erit veniale peccatum. *Utilius est illi, si lapis molaris im-* 2
ponatur in collo ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.* Ad litteram dicit hoc Christus de saxo molari, loquens secundum consuetudinem provinciæ Palæstinæ, ubi mos fuit ut majora crimina punirentur grandi lapide ad collum rei ligato, ipsum reum C in aquam jactando ac submergendo : per quod Christus insinuat enormitatem hujus peccati. Melius autem est corporaliter mori atque necari, quam impie vivere, et alium spiritualiter occidere.

* *circa collum*

Insuper, duplex est scandalum [mere passivum], scilicet : aliud Pharisæorum, id est eorum qui ex sua malitia, ex verbo aut facto alterius quamvis bono, scandalizantur, quemadmodum Pharisæi ex verbis atque operibus Christi ; aliud pusillorum seu infirmorum aut imperfectorum, quod D ex eorum infirmitate aut ignorantia nascitur, de verbo aut facto alterius. — Circa hæc quæritur, an propter scandalum vitandum sint bona spiritualia omittenda. Ad quod Thomas respondet, quod quædam bona sunt de necessitate salutis, ad quæ homo tenetur : et hæc propter vitandum alterius scandalum non sunt deserenda. Alia sunt spiritualia bona, non necessaria ad salutem : et circa illa est distinguendum. Nam scandalum quod ex talibus bonis causatur, quandoque est ex

malitia scandalizati, ut de Pharisæis jam dictum est. Unde quum aliqui spiritualia bona impedire conantur, scandala concitando, non sunt propter hoc bona hujusmodi omittenda. Interdum vero oritur scandalum de spiritualibus bonis ex infirmitate aliquorum, quod est pusillorum: et tunc propter caritatem sunt spiritualia bona occultanda vel differenda, donec ratione reddita cesset scandalum tale. Quod si post rationem redditam non cessaret, tunc pertineret ad malitiam, essetque scandalum Pharisæorum, et non essent bona omittenda. Porro, quod ait Hieronymus, Dimittendum est propter scandalum, omne quod potest prætermitti, salva triplici veritate, scilicet vitæ, justitiæ et doctrinæ; de scandalo pusillorum accipitur.

Itaque, quamvis per viros virtuosos sæpe scandala veniunt, sicut per Christum venerunt, non tamen væ eis debetur, quia non accidit hoc ex culpa eorum, nec veniunt per eos causaliter, sed occasionaliter et indirecte, utpote occasione assumpta, non data. Dicit quoque Hieronymus : Qui scandalizatur, parvulus est : majores enim scandala non recipiunt. Perfecti namque Deo firmiter cohærent, et in bonis sunt stabiles, omnia ordinate agentes : idcirco ex inordinatis aliorum verbis aut factis non concutiuntur, aut moventur ad culpam, sed potius ad caritativam et piam compassionem, orationem et subventionem, ad pleniorem quoque proprii cordis custodiam et cautelam. De hac materia lo-
Matth. quitur Christus diffusius in Matthæo, ubi
xviii, 6-10. et multa de ea re sunt dicta.

Præterea, si tam grave est crimen, unum scandalizare pusillum, quid fiet de his qui totam scandalizant communitatem, congregationem, sive Ecclesiam? Quod etiam in prælatis, doctoribus et religiosis gra-
3 vius est peccatum. Ideo subditur : *Attendite vobis,* id est, diligenter cavete, ne quempiam scandalizetis. Proximo enim debemus famam bonam seu ædificationem, Deo honorem et gloriam, nobis ipsis debiti adimpletionem. Specialiter vero monet discipulos de non scandalizando, quoniam figuram gerebant tam prælatorum, quam religiosorum ac prædicatorum sive doctorum, quorum scandalum activum periculosius graviusque consistit, quia eorum verba et facta magis trahuntur in exempla.

Et quoniam aliorum scandalo læsi, sunt pie recuperandi, subdit Salvator : *Si peccaverit in te,* id est te sciente, secundum Augustinum ; vel, In te, id est contra te, tibi forefaciendo, *frater,* id est proximus, *tuus* quicumque, sive vir sive femina ; *increpa illum,* id est, caritative redargue, primo in secreto, apto loco et tempore, et si sit spes probabilis de emendatione ipsius. Primo itaque secrete est increpandus, ne increpator non sit pius correptor, sed fraterni criminis proditor, et ille pudore amisso in vitiis perseveret. Conservanda est equidem proximi fama. *Et si pœnitentiam egerit,* id est, dolere et emendare velle se dicat seu facto demonstret, *dimitte illi,* offensam in te commissam. Semper enim dimittenda est injuria quantum ad culpam, ut scilicet qui offendat non odiatur, sed diligatur ; et quanto majorem pœnitentiam monstrat, veniamque humilius petit, tanto plus ignoscendum est ei, non solum culpam non imputando, sed etiam pœnam seu satisfactionem relaxando, in parte vel toto, nisi relaxatio pœnæ vergeret in detrimentum rei publicæ seu boni et pacis communis, aut in derogationem observationis justitiæ, aut in nocumentum offensoris, ut si ex tali ignoscentia, pronior et impudentior redderetur
ad perpetrandum iniqua. *Et si septies in* 4
die peccaverit in te, et septies in die conversus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi. Septenario numero universitas multoties designatur, quoniam septem diebus omne tempus hoc volvitur. Et To-
biæ Raphael angelus ait : Ego sum unus *Tob.* xii, 15.
de septem qui adstamus ante Deum. Itaque sensus est : Quotiescumque aliquis peccet in te, dimitte illi quotiescumque hoc ipsum petierit. Tamen, ut tactum est, etiam non pœnitenti et non roganti igno-

scendum est quantum ad culpæ et odii remissionem, quamvis major sit ratio dimittendi petenti quam non petenti.

Possent hoc loco plurima dici de correptione fraterna et modo ac ordine ejus, qualiter sit agenda, quomodo quoque ad omnes pertineat, in quantum est actus caritatis, specialiter autem ad præsidentes, secundum quod est actus justitiæ. Quæ
Matth. xviii, 15-17. quia super Matthæum prolixe sunt habita, jam omittuntur.

Itaque, non simus difficiles ad parcendum, nec tardi ad ignoscendum, nec proni ad ultionem, neque immoderanter memores illatæ nobis injuriæ, pensantes quod in Genesi patriarcha sanctissimus Jacob
Gen. xlix, 7. affirmat : Maledictus furor eorum, quia pertinax; et indignatio, quia dura. In Le-
Lev. xix, 18, 17. vitico quoque Dominus ait : Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo; sed publice, id est evidenter, (primo secrete) argue eum, ne habeas super illo
Coloss. iii, 8, 13. peccatum. Hinc jubet Apostolus : Deponite iram et indignationem, supportantes invicem, et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam. Insu-
Marc. xi, 25, 26. per in Marco Christus hortatur : Quum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis adversus aliquem. Quod si non dimiseritis, nec Pater vester qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra. Hinc in
Eccli. xxviii, 1, 2. Ecclesiastico habetur : Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, et peccata illius servans servabit. Relinque proximo tuo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur. Quum autem tanto gravior sit offensa, quanto major est honorabilitas et excellentia ejus qui offenditur : nonne gravissima et irrationabilissima atque immensa stultitia est, ut homo vas putridum petat sibi a Deo ignosci, quum ipse proximo suo non velit ignoscere? Et rursus, nonne infinita est pietas Dei hanc no-
Matth. vii, 12. bis legem ponentis, ut quomodo volumus nobis ab ipso fieri et ignosci, sic faciamus ignoscamusque proximis? Ideo in
Eccli. xxviii, 3-5. Ecclesiastico scribitur : Homo homini servat iram, et a Deo quærit medelam? In hominem sibi similem non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur Altissimum? Quis exorabit pro peccatis illius? Itemque : Memento novissimorum *Eccli.* xxviii, 6, 8, 10.
tuorum, et desine inimicari, et non irascaris proximo tuo, et abstine te a lite.

Et dixerunt Apostoli Domino : Adauge 5
nobis fidem, hoc est, perfice et conforta fidem nostram, ut possimus hæc ardua tua præcepta et documenta supernaturalia adimplere. Hoc petierunt Apostoli, quoniam tam incessanter injurianti ignoscere, et scandala devitare, delinquentemque corripere, procedunt ex magna fide, qua quis firmiter ac lucide credit providentiam ac judicium Dei, præmiumque beatum pro actibus bonis.

Specialiter vero fidei petierunt augmentum : Primo, quoniam ipsa est fundamentum virtutum. Secundo, propter actuum ejus difficultatem, quia difficile est rationem in omnibus fidei subjugare, sicque intellectum in captivitatem redigere. Pro- II *Cor.* x, 5.
pter quod dixit Salvator : Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et *Marc.* ix, 22.
Paulus testatur : Non omnium est fides. II *Thess.* iii, 2.
Tertio, quoniam audierunt Christum frequenter fidem præcipue commendare, dicendo : Fides tua te salvum fecit. Quar- *Matth.* ix, 22; *Marc.* x, 52; etc.
to, quia præcipua est virtuositas fidei ad faciendum miracula, quæ Apostolis ad confirmationem prædicationum suarum necessaria erant. — Præterea fides augetur dupliciter : Primo, extensive et quantum ad ejus objectum, dum plura credibilia creduntur explicite : sicut litterati multa credunt explicite, quæ simplices credunt implicite, credendo sicut credit Ecclesia. Secundo, intensive et quoad ejus subjectum, dum credibilia lucidius cognoscuntur, et firmius ferventiusque tenentur. Quod augmentum datur potissimum per donum intellectus, quo homo rationes credendorum agnoscit; atque per sapientiæ donum, quo veritatem divinorum quam credit, dulci prælibatione degustat, experimentaliterque sapit quod credit, et quam

vere per fidem catholicam Deo compla- A
ceatur et uniatur : et ita futuræ beatitu-
dinis saporem quemdam et pignus nunc
accipit, ita quod nihil est sibi certius, nil-
que rationabilius ei apparet, quam ea quæ
fides christiana proponit. — Utrumque
autem fidei hoc augmentum, præsertim
necessarium est prælatis atque doctori-
bus, qui et ceteros erudire habent in fi-
de. Ideo Apostoli tanquam primi et sum-
mi post Christum in Ecclesia ejus prælati
et magistri, rationabiliter petierunt sibi
fidem augeri : quam Christus post suam B
resurrectionem in eis paulatim perfecit,
quousque in die Pentecostes eam in eis
plenissime consummavit. Unde et conse-
quenter fidei virtuositatem eis demonstrat.
6 *Dixit autem Dominus : Si habueritis
fidem sicut granum sinapis,* id est for-
tem valde et vigorosam, intensam atque
invictam. Quemadmodum granum sina-
pis, quamvis sit modicum quantitate, est
tamen magnum virtute, fervidum et ama-
rum, venenique expulsivum ; sic Chri-
stianorum fides debet esse fervida per C
caritatem, amara per promptitudinem sus-
tinendi adversa, ne tempore tentationis
deficiat, omnis quoque veneni errorum
atque perfidiæ expulsiva. *Dicetis huic ar-
bori moro, Eradicare et transplantare in
mare, et obediet vobis,* hoc est, ad orati-
onem seu jussionem vestram arbor hu-
jusmodi subito de terra evelletur, et in
mari plantabitur : quum talis eradicatio
subitanea sit miraculosa, et miraculosior
plantatio arboris in fluido maris loco. Sed
Marc. IX, 22. omnia possibilia sunt credenti, quia di- D
vina virtute fiunt hujusmodi, et frequen-
ter angelico ministerio. Porro in Matthæo
et Marco Christus exemplificat de monte :
Matth. XXI, 21 ; *Marc.* XI, 23. Dicetis (inquiens) huic monti, Tollere, et
mitte te in mare. Certumque est beatis-
simos Apostolos et alios multos Sanctos
valde mirabiliora et præclariora fecisse
miracula, quam sint ista. Et quoniam Chri-
stus ait, Dicetis huic arbori, quidam pu-
tant quod quando hæc dixit, prope se
hujusmodi arborem vidit.

Præterea, quia Salvator suis electis ex-
cellentissima gratiarum charismata promi-
sit et contulit, præstaturusque fuit, tam in
donis gratiæ gratum facientis quam gra-
tiæ gratis datæ ; ideo post prædicta, sa-
luberrime instruit eos de profunda et in-
concussa humilitate semper in omnibus
conservanda, ut omne bonum omnipotenti
Creatori jugiter adscribatur, et tanto plus
ei regratiemur, quanto copiosiora gratiæ
dona ab ipso sortiti fuerimus. Ad hoc igi-
tur persuadendum, aptissimam atque pla-
nissimam introducit parabolam.
Quis autem vestrum habens servum 7
*arantem, aut boves pascentem, qui regres-
so* servo *de agro dicat illi : Statim transi*
ad mensam, *recumbe,* id est, quiesce, seu
comede ; *et non dicat ei : Para quod cœ-* 8
nem, hoc est, ad cœnandum præpara mi-
hi cibum et mensam, *et præcinge te, et
ministra mihi donec manducem et bi-
bam,* cibaria apponendo et deponendo, *et
post hæc tu manducabis et bibes ? Num-* 9
quid gratiam habet servo illi, id est, num-
quid dominus habet grates agere illi suo
ministro, *quia fecit quæ ei imperaverat ?
Non puto.* Servus enim tenetur ad hoc, 10
et post laborem in agro habet laborare in
domo, ut sit assidue in labore, nec inso-
lescat, juxta id Ecclesiastici : Cibaria et *Eccli.*
virga et onus asino, panis et disciplina et XXXIII, 25.
opus servo ; itemque, Servum inclinant *Ibid.* 27.
operationes assiduæ. *Sic et vos quum fe-
ceritis omnia quæ præcepta sunt vobis* a
Deo, ab Ecclesia, a recta ratione, *dicite*
ex toto corde cum plena humilitate : *Ser-
vi inutiles sumus,* id est, nostra servitute
nihil utilitatis aut perfectionis Deo attu-
limus, qui bonorum nostrorum non eget. *Ps.* XV, 2.
Unde et in Job habetur : Si peccaveris, *Job* XXXV,
quid ei nocebis ? et si juste egeris, quid 6, 7.
ei donabis ? *Quod debuimus facere, feci-
mus,* implendo præcepta.

Hoc beatissimo documento, aufert a no-
bis increata Sapientia Dei omnem vanæ
gloriationis, præsumptionis ac pompæ oc-
casionem, causam, materiam. Si enim hi
se servos inutiles reputare debent, qui

omnia impleverunt præcepta : quid nobis A
Jacob. III, 2. incumbit, qui in tam multis offendimus,
et ea ipsa quæ forsan implemus præce-
pta, tam imperfecte implemus, ita ut (jux-
Is. LXIV, 6. ta Isaiam) universæ justitiæ nostræ sint
quasi pannus menstruatæ? Denique etiam
secundum Philosophum, diis, parentibus,
et magistris rependi non potest æquiva-
lens : quomodo igitur vero omnipotenti-
que Deo aliquid poterimus condignum re-
pendere? Sed et quidquid sumus, habemus
ac agimus boni, ab ipso est, et ipsius est,
ipsique adscribendum tanquam datori et B
I *Cor.* IV, 7. conservatori, dicente Apostolo : Quid ha-
bes quod non accepisti? Itaque eo ipso
quo totum quod habemus et sumus, a Deo
suscepimus, obligamur totum hoc ejus ob-
sequio mancipare, ad ejus honorem et
gloriam ordinare atque convertere, totum-
que ei pro posse subjicere; et quo plura
nobis dona contulerit, eo ad regratiandum,
obediendum et obsequendum obligatiores
consistimus. Hinc viri sancti, quo perfe-
ctiores et gratiosiores, eo et humiliores
fuerunt, suumque imperfectum semper C
pensabant, et quidquid boni in eis fuit,
Deo humillime adscripserunt, seque a se
ipsis nihil nisi deficere et peccare habere
profitebantur. Hos ergo, nos imperfecti-
onibus pleni, sequi conemur, istud Chri-
sti sapientissimum documentum jugi me-
moria revolventes. — Sed quum alibi dicat
Matth. XXV, 30. Christus, Servum inutilem projicite in te-
nebras exteriores, quomodo justi vere se
dicunt servos inutiles? Et respondendum,
quod hic dicuntur inutiles servi respectu
Dei, secundum sensum præhabitum, alibi D
vero respectu sui vel proximi, qui nec
propriam salutem sunt operati, nec aliis
exemplares fuerunt.

Deinde describitur gloriosum a Christo
peractum miraculum, vel potius plura mi-
racula, quibus ipsius confirmabatur super-
naturalis doctrina. Quemadmodum enim
naturalis scientia probatur per argumen-
ta atque principia naturali ratione paten-
tia; sic supernaturalis sapientia Christi in
Evangelio tradita, per supernaturalia so-
lique Deo possibilia roborata est opera,
per quæ Deus testimonium perhibuit evan-
gelicæ veritati.

Et factum est dum iret in Jerusalem, 11
id est versus civitatem illam, in qua paulo
post fuit passurus. Istud enim parum ante
festum Palmarum certum est contigisse.
*Transibat per mediam Samariam et Ga-
lilæam,* id est, per medium provinciarum
istarum, in quibus plurima prædicavit et
multa egit miracula. Per Jerusalem, quæ
pacis visio interpretatur, superna Bea-
torum patria designatur; per Samariam
autem, quæ interpretatur custodia, in-
telligitur vita activa, quæ in observantia
præceptorum consistit; per Galilæam ve-
ro, quæ transmigratio interpretata est, con-
templativa exprimitur vita, quæ in spi-
rituali transitu a visibilibus ad invisibilia
sita est. Qui ergo ad supernam cupit per-
tingere patriam, primo in actibus se exer-
ceat vitæ activæ, deinde in actibus contem-
plativæ, ad quam ducit vita activa, sicut
ad habitaculum janua. Porro, ut quidam
hic scribunt, Samaria fuit terra gentili-
um; Galilæa, Judæorum. Sed advertendum,
quod Samaria multo tempore ad filios Is-
rael pertinebat : quibus propter idololatri-
am a regibus Assyriorum vastatis, victis, IV *Reg.* XVII, 6, 24.
translatis, provincia illa gentilibus data
est, quos rex Assyriorum ibi constituit,
prout in libris Regum clare describitur.

Et quum ingrederetur quoddam castel- 12
lum, occurrerunt ei decem viri leprosi :
non casualiter; sed viri illi cognita ex
multorum relatu Christi potentia ad cu-
randum, observabant ejus adventum. *Qui
steterunt a longe :* quia secundum legem
Moysis, non debebant inter alios commo- *Lev.* XIII, 46.
rari aut conversari. Et propter reverenti-
am Christi non accesserunt ad eum, de sua
immunditia, secundum Theophilum, vere-
cundantes, et suspicantes quod Christus
sicut et alii eos forsitan fastidiret. *Et leva-* 13
verunt vocem suam, dicentes, ex vehemen-
ti corporalis sanationis affectu. Quos nos
spirituali lepra infecti, id est vitiorum va-
rietate contaminati, sectari debemus, di-

cendo ex ardentissimo cordis optatu quod A
illi dixerunt. *Jesu præceptor.* Præcipere
præsertim ac propriissime competit Christo, secundum quod Deus est; sed secundum naturam assumptam, competit ei participative et ministerialiter quantum ad Deum, excellenter tamen respectu aliorum
Hebr. II, 8. Dei servorum. Omnis namque creatura, etiam Christi humanitati creditur esse subjecta. *Miserere nostri,* id est, compatere, et compatiendo succurre nobis infirmis, liberando nos ab hac pœnali miseria quæ est lepra. Præterea, quanto ratio mali am- B
plius competit malo culpæ, quam malo pœnæ, tanto plus exoremus tolli a nobis peccata, quam corporalia incommoda, morbos sive adversa. Sed, heu! multi plus dolent ac deflent mala exteriora, corporalia et caduca, quam interiora, spiritualia et æterna : quorum valde obturatus est interior oculus.

14 *Quos ut vidit,* non solum exteriori adspectu, sed interno compassionis affectu mox in effectum misericordiæ extendendo, *dixit : Ite, ostendite vos sacerdotibus.* C
Non dixit, Jubeo vos sanari, aut, Curo vos; sed, Ostendite vos sacerdotibus : ut doceat nos omnem ostentationem superbiamque vitare, ne magna agamus aut agere cupiamus propter hominum admirationem, applausum seu laudem. Misit quoque eos ad sacerdotes : Primo, ut tunc futurorum destrueret insaniam hæreticorum, dicentium legem Mosaicam non esse a Deo, sed a sævissimo quodam diabolo : quorum præcipuus exstitit immundissimus Manichæus. Secundo, ut legem sponte servan- D
do, humilitatis et obedientiæ nobis præberet exempla. Præceptum enim fuit in
Lev. XIV, 2. Levitico, ut emundati a lepra sacerdotibus se præsentarent : primo, quatenus sacerdotes judicarent an vere mundati essent, an non; secundo, ut pro sua curatione offerrent sacrificium in lege determinatum. Legalia autem usque ad Christi passionem ac evangelicæ legis divulgationem cursum habebant. Tertio, propter mysticam rationem, videlicet ob potestatis clavium commendationem. Sacerdotum etenim novæ legis est mundos seu pœnitentes admittere, immundos et impœnitentes excludere.

Et factum est dum irent, mundati sunt : ad ostendendum Christi pietatem atque potentiam, et propter fidei et obedientiæ meritum commendandum. Melior etenim *I Reg.* XV, 22.
est obedientia quam victima. Item, ne virtute legis, sacrificiive legalis, aut sacerdotum, putarentur mundati, sed sola potestate divina.

Unus autem ex illis, ut vidit per expe- 15
rientiam ac corporalem intuitum, carne sua in colore ac dispositione tam evidenter ac mirabiliter subito immutata, *quia,* id est quod, *mundatus est* a lepra corporali, imo et spirituali : quia ut creditur, Christus mente curavit quos corporaliter sanavit; *regressus est* ad Jesum *cum magna,* id est amorosa, devota, grata, jucunda, sensibiliterque sonora, seu alta, *voce* gratiarum actionis et laudis, *magnificans,* id est, spiritualiter magnum, utpote omnipotentem et pium, esse protestans, et facto demonstrans, *Deum,* cujus virtute tam mirabiliter se sensit esse curatum. Et quamvis iste nondum fortasse explicite credidit Jesum esse verum Deum, credidit tamen sanctum hominem ac prophetam,
qui divina potestate ista egisset. *Et cecidit* 16
in faciem suam ante pedes ejus, scilicet Christi, illi *gratias agens,* seque illi totis viribus humiliando, cujus beneficio gratioso tam clementer ac mirabiliter fuit curatus. *Et hic erat Samaritanus,* id est natione gentilis, utpote de illorum progenie natus quos Salmanasar, translatis de- *IV Reg.* XVII, 24.
cem tribubus, constituit pro illis in terra Samariæ. Et forsan iste fuit proselytus, id est ad Judaismum jam ante conversus. Per hoc autem quod dicitur Samaritanus fuisse, docetur quod alii novem erant Judæi. Rursus, per hoc quod ipse solus ad Christum reversus est gratias agens, præfigurata est mystice gentilium ad Christum conversio, remanentibus in perfidia sua Judæis. Porro alii novem reversi non

sunt, quia suam curationem adscripserunt A
observantiæ legis : vel ideo, quoniam dixit
ad eos, Ostendite vos sacerdotibus ; vel,
quia a sacerdotibus Christo invidentibus
ad hoc inducti sunt, ut non virtuti et effi-
caciæ Christi, sed legis, suam adscriberent
sanitatem.
17 *Respondens autem Jesus, dixit : Nonne
decem* leprosi *mundati sunt? et novem
ubi sunt?* quasi dicat : Patet ad oculum
magna ingratitudo eorum, seu impietas
sacerdotum qui eos taliter subverterunt.
18 *Non est inventus* de istis decem, *qui re-*
diret ad me, *et daret gloriam Deo,* id est,
de sua miraculosa curatione gratias ageret
Deo, ejusque potentiam glorificaret, seu
me Dei Filium verumque Deum pro tanto
beneficio honoraret, *nisi hic alienigena,* id
est natione gentilis et alienus a Deo ac
lege. Sic et Naaman Syrus curatus a lepra
IV *Reg.* v, 15. per Eliseum, rediit ad eum, gratias de-
votissime agens. Præterea quæritur, quo-
modo isti novem reversi non sunt, si a
Christo non solum corporaliter, sed et spi-
ritualiter curati fuerunt? Ad quod respon-
dere quis potest, quod simul corporaliter
spiritualiterque in via ad sacerdotes mun-
dati sint, sed postquam sacerdotibus sunt
locuti, ab eisdem seducti fuerunt, sicque
ingrati effecti sunt, et recidivaverunt.
19 *Et ait illi* Jesus : *Surge* a terra in qua
jaces prostratus, atque a pristina in qua
aliquando jacuisti consuetudine inclinati-
oneque mala, *vade* ad loca tibi accommo-
da, et de bono in melius, ac de via ad
patriam salutis æternæ, *quia fides tua te
salvum fecit,* id est, actu fidei tuæ meru-
isti a me ita curari, etsi non de condigno,
saltem de congruo.
20 *Interrogatus autem a Pharisæis,* vel ex
curiositate, vel ex derisione : *Quando ve-
nit regnum Dei?* id est, quando cœlestis
beatitudo quam promittis et prædicas, con-
feretur aut manifestabitur? *Respondens
eis, dixit : Non venit regnum Dei cum
observatione,* hoc est cum certa temporis
prætaxatione seu præcognitione, ita quod
observari non valet, neque præsciri quan-
do venturum sit regnum istud. Tunc et-
enim veniet, quum hominibus confere-
tur : quod erit in hora judicii particularis,
quantum ad singulos, solamque animam ;
in hora vero judicii universalis, quantum
ad omnes electos, tunc corpore etiam glo-
rificandos. Quum ergo utriusque judicii
dies seu hora exstet incognita, nec sine re-
velatione queat præsciri, certum est quod
regnum præfatum non veniat cum obser-
vatione. De quo regno oramus quotidie,
Adveniat regnum tuum : ideo quilibet dies *Matth.* vi, 10.
B vitæ hujus ordinandus et expendendus est
tanquam sit ultimus, ut semper simus pa-
rati ad mortem. Unde et Apostolis de hac
re quærentibus Christus respondit : Non *Act.* i, 7.
est vestrum nosse tempora vel momenta,
quæ Pater posuit in sua potestate. Per quæ
verba Christus repressit digitos omnium
de hac re prænosticare et calculare præ-
sumentium. Hi quoque qui tempus adven-
tus Christi ad judicium determinate præ-
dicere attentarunt, ut abbas Joachim et alii
quidam, errasse inventi sunt, quoniam
C tempora ab eis determinata jam transie-
runt. *Neque dicent,* hoc est, certitudinaliter 21
prædicere non valebunt, quicumque sint
illi, *Ecce hic, aut ecce illic,* id est, in quo
loco appareat Christus ad judicandum ;
sed tunc primo id innotescet, quum ipse
se ipsum ad judicandum præsentem os-
tenderit. Istud quidam exponunt de præ-
nescientia temporis, secundum quod di-
ctum est ; alii de prænescientia loci, quia
licet in valle Josaphat dicatur futurum
judicium, tamen determinatus locus in
D quo Christus sedebit, fertur ignotus. Ali-
qui quoque per vallem Josaphat intelli-
gunt vallem judicii, non locum illum ad
litteram, quia Josaphat interpretatur ju-
dicium.

Consequenter Salvator tangit causam
cur quæstio ista facienda non sit, vel cur
sibi credendum exstiterit. *Ecce enim re-
gnum Dei intra vos est,* hoc est, in vestra
potestate est constitutum, ut illud prome-
reri possitis : quia si feceritis quod in vo-
bis est, Deus gratiam tribuet promerendi.

Vel, Regnum Dei intra vos est, hoc est, ego A
Christus Rex cœlorum, per quem venitur
ad regnum illud, qui regno in mentibus
electorum, inter vos sum, vobisque lo-
quor, qui mentiri non valeo. De quo apud
Joann I, 26. Joannem ait Baptista : Medius autem ve-
strum stat, quem vos nescitis.

22 *Et ait ad discipulos suos : Venient dies*
quando desideretis, hoc est, in quibus op-
tabitis, *videre unum diem Filii hominis,*
id est famosum et præcipuum illum Chri-
sti diem, quo ipse in cœlo est regnaturus :
qui est dies æternitatis et gloriæ, de quo B
Ps. LXXXIII, 11. prædixit Psalmista : Melior est dies una
in atriis tuis super millia. Alii exponunt
de die generalis judicii, qui erit unus, et
desiderabilis est electis, in quantum ple-
nam beatitudinem consequentur in eo.
Quidam vero ita exponunt : Desideretis vi-
dere unum diem Filii hominis, hoc est
Christum, quem nunc quotidie cernitis,
saltem uno die habere corporaliter pro ve-
stra consolatione præsentem. Per hæc ver-
ba Salvator insinuavit discipulos multa
passuros, et in persecutionibus positos, op- C
tare debere diem prædictum : quia et Pau-
II *Cor.* I, 8. lus testatur, Supra modum gravati su-
mus, ita ut tæderet nos vivere ; itemque,
Philipp. I, 23. Cupio dissolvi et esse cum Christo. Tale
quoque desiderium sæpe oritur ex ferven-
Ps. CXIX, 5. ti amore, sicut ait Psalmista : Heu mihi !
quia incolatus meus prolongatus est, etc. ;
Ps. XLI, 2. et, Quemadmodum desiderat cervus ad
fontes aquarum, ita desiderat anima mea
ad te, Deus. *Et non videbitis* diem præ-
fatum, statim ad libitum vestrum, sed tem-
pore divinitus præstituto. Per visionem D
autem diei, intelligitur res optata in ipso
videnda.

23 *Et dicent vobis* pseudoprophetæ, qui
ante secundum Christi adventum multos
decipient : *Ecce hic, et ecce illic :* hoc est,
unus dicet Christum hic esse, seu de pro-
ximo apparere ; alius dicet, quod alibi sit,
et adhuc longe distet ejus adventus. Ista
dixit Christus discipulis suis in persona
fidelium qui postmodum erant futuri. Con-
stat enim quod discipuli Christi quibus
hæc dixit, ante horum impletionem trans-
lati fuerunt ad patriam. *Nolite credere* ta-
lium erroribus, *neque sectemini* eos per
vitæ conformitatem. *Nam sicut fulgur co-* 24
ruscans de sub cœlo, id est a nubibus in
quibus generatur, quæ sunt sub cœlo stel-
lato, et sub qualibet sphæra cœlesti, *in*
ea quæ sub cœlo sunt, id est super terram
atque in aere, *fulget* clare ac sensibiliter ;
ita erit Filius hominis in die sua, id est,
tam manifestus erit ejus adventus ad ju-
dicium, die ad hoc divinitus præordina-
ta, ita quod nulli de hoc dubium relin-
quetur. Quidam sæpe auctoritatem istam
allegant ad probandum, quod judicium il-
lud finale celerrime fiet ac finietur, quem-
admodum quasi momentanea est emicatio
fulguris : per hoc reprobantes errorem
Lactantii, asserentis quod generale judi-
cium per tempora longa durabit. Sicque
Thomas istud interdum allegat.

Primum autem, hoc est, priusquam se- 25
cundus ejus compleatur adventus, *oportet*
necessitate conditionata, et utile est pro
generis salute humani, *illum multa pati,*
videlicet diversa genera tormentorum, et
plurimos acerbissimosque dolores in cor-
pore et in anima, in omnibus viribus at-
que membris, *et reprobari,* id est, morti
adjudicari, contemni, opprobriis affici, *a*
generatione hac, hoc est a Pharisæis me
nunc deridentibus, ceterisque Judæis.

Consequenter Christus per duo exempla
ostendit, qualis erit secundus ejus adven-
tus ad judicandum, utpote celerrimus et
incertus, quantum ad præscientiam tem-
poris : propter quod intimorati vana se-
curitate fallentur, et qui se modo non
præparant, etiam tunc imparati erunt et
disperibunt. *Et sicut factum est in diebus* 26
Noe, hoc est tempore quo vixit, et Deo *Gen.* VI.
jubente arcam construxit, diluviumque fu-
turum prædixit ; *ita erit et in diebus Filii*
hominis, id est circa secundum Christi
adventum, in quo suam potentiam mira-
biliter declarabit : propter quod illud tem-
pus dicitur specialiter esse ipsius, quum
tamen ipse sit Dominus temporis univer-

27 si. *Edebant et bibebant,* scilicet crapulose, A
uxores ducebant, et dabantur ad nuptias,
propter voluptatem magis quam propter
prolis procreationem, *usque in diem in*
quo intravit Noe in arcam. Non enim cre-
diderunt prædicationibus et comminatio-
nibus ejus; sed ludis, vanitatibus, et carna-
litatibus intendebant. *Et venit diluvium,*
Gen. VII, 11, 12. sicut in Genesi legitur: Anno sexcentesimo
vitæ Noe, mense secundo, septimodecimo
die mensis, venit diluvium, rupti sunt
omnes fontes abyssi magnæ, et cataractæ
cœli apertæ sunt; et facta est pluvia super
terram quadraginta diebus et quadraginta
Ibid. 17. noctibus. Et multiplicatæ sunt aquæ, et
Ibid. 20, 24. elevaverunt arcam in sublime. Quindecim
cubitis altior fuit aqua montibus excelsis.
Obtinueruntque aquæ diluvii terram cen-
Ibid. VIII, 4. tum quinquaginta diebus. Et requievit ar-
* perdidit ca super montes Armeniæ. *Et tulit* om-*
nes, id est, universos qui extra arcam erant,
submersit. Octo quippe homines fuerunt
in arca, videlicet Noe cum conjuge sua, et
tres filii sui cum eorum uxoribus. Pro-
I Petr. III, 20. pter quod Petrus ait : In arca pauci, id C
est octo animæ, salvæ factæ sunt per
aquam. Illud enim fuit universale diluvi-
um. Conformiter inundatio vitiorum, et
hæresum ac schismatum, eos qui in eccle-
siastica non permanent unitate et caritate,
operit, perdit, condemnat.

28 *Similiter, sicut factum est in diebus*
Lot, fiet circa secundum adventum Filii
hominis. *Edebant et bibebant, emebant et*
vendebant, plantabant et ædificabant, id
est, terrenis et carnalibus rebus immo-
deranter cum falsa securitate vacabant, D
absque ullo timore peccantes, et quasi diu
29 victuri conjugia ædificiaque agentes. *Qua*
die autem exiit Lot a Sodomis, id est a
civitate Sodomorum, *pluit* Deus *ignem et*
sulfur de cœlo aerio (unde et aves cœli
dicuntur), *et omnes perdidit :* id est, ha-
Gen. XIX, 24, 25; Deut. XXIX, 23. bitatores Sodomæ et Gomorrhæ et Adamæ
et Seboim ignis et sulfur peremit, prout
30 in Genesi legitur. *Secundum hoc erit,* id
est, simili modo fiet, *qua die Filius ho-*
minis revelabitur, id est, in judicio om-

nibus visibiliter ostendetur : quia usque
ad diem illum aut circiter, aliqui vitiis
indurati in secura stultitia erunt, utpote
Antichristo occiso. — Sed his obviare vi-
detur commune dictum catholicorum do-
ctorum, dicentium quod Antichristo occi-
so, ejusque fraudibus patefactis, omnes
convertentur ad Christum, et ei devotis-
sime obsequentur. Et respondendum, quod
non simpliciter omnes sic convertentur;
imo quidam durissimi in suis impietati-
bus impœnitentes manebunt, dicentes :
B Quamvis princeps noster, scilicet Antichri-
stus, occisus sit, nos tamen pacem habe-
mus. De quibus scribit Apostolus : Quum I Thess. V, 3.
dixerint, Pax et securitas, tunc repentinus
eis superveniet interitus.

In illa hora, scilicet tempore illo, pa- 31
rum ante judicium, non in ipsa judicii
hora, in qua omnes domus erunt destru-
ctæ, *qui fuerit in tecto, et vasa ejus* fu-
erint *in domo, ne descendat tollere illa :*
hoc est, tantum erit periculum, horror, et
acceleratio illius judicii, quod tunc non
vacabit neque expediet alicui circa tem-
poralia occupari, quæ tunc penitus aufe-
rentur ab eo, et ipsum protinus oportebit
ad tribunal Christi deduci. Unde tunc cu-
randum non erit de minimis, quum insta-
bit maxima et incomparabilis illa causa
discriminis infiniti. *Et qui in agro* fuerit,
similiter non redeat retro, hoc est, ad sua
terrena per amorem seu corporalem mo-
tum reverti non curet, quum tunc omnia
relinqui oporteat ; sed solum provideat
sibi quomodo Judici metuendo præsente-
tur salvandus. *Memores estote uxoris Lot,* 32
id est, pensando quid feminæ illi accide-
rit, præcavete inordinatam ad temporalia
affectionem, ne simul cum illa tangat vos
plaga Dei. Nam, sicut illa contra præce-
ptum Dei retrospiciendo, conversa est su- Gen. XIX, 26.
bito in statuam salis ; sic qui immode-
ranter ad carnalia et terrena se vertunt,
peribunt. Unde alibi asserit Christus :
Nemo mittens manum suam ad aratrum, et Luc. IX, 62.
respiciens retro, aptus est regno Dei.

Quicumque quæsierit animam suam 33

salvam facere, hoc est, in præsenti vita voluerit eam a persecutionibus et adversis corporalive nece eripere, malens Christum negare, seu æquitatem relinquere, quam se ipsum morti persecutionibusque exponere, *perdet illam,* hoc est, suo demerito et carnali timore ad æternam damnationem perducet. Potest et ita exponi : Quicumque quæsierit animam suam salvam facere æternaliter in futuro, perdet eam, hoc est, libenter sustinebit adversa, et si opus fuerit, etiam mortem pro Christo. *Et quicumque perdiderit illam,* hoc est, vitam suam morti et tribulationibus exposuerit propter Deum atque justitiam, *vivificabit eam,* hoc est, vitam gloriæ sibi acquiret merito fortitudinis et constantiæ
Matth. x, 39. suæ. Unde in Matthæo ait Christus : Qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. His consonat quod in Joanne
Joann. xii, 25. Dominus loquitur : Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.

34 *Dico vobis : In illa nocte erunt duo in lecto uno : unus assumetur, et alter relinquetur :* hoc est, hora judicii, etiam qui nunc proxime sibi invicem copulantur, ab invicem dividentur : ita quod unus erit electus, et propter suas virtutes assumetur ad numerum electorum, occurretque Christo in aera (sicut ait in talium
I Thess. iv, 16. persona Apostolus : Nos qui vivimus, qui residui sumus, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera); alius reprobus erit, et ob sua demerita relinquetur inter damnandos in terra cum corpore gravi. Spiritualius autem loquendo, per lectum, quies seu status contemplationis accipitur. Sicque per duos istos designati sunt, qui in statu contemplativorum sunt positi. Quorum multi tunc frigidi erunt, sicut et nunc sunt : quia in omni statu sunt boni et mali, atque in omni conditione et gradu optimis admixti sunt pessimi, ut asserit Augustinus ; et Gregorio asserente, ubique Cain adjungitur Abel ad exercitationem. Tales ergo iniqui tunc relinquentur. Nullus ergo præ-

A sumat aut stultam sibi securitatem promittat : imo, beatus homo qui semper est Prov. xxviii, 14.
pavidus ; et secundum Augustinum, tunc erunt securi, qui modo non sunt securi.

Duæ erunt molentes in unum, hoc est 35
pariter, seu una in mola ; *una assumetur, et altera relinquetur.* Potest hoc litteraliter accipi de mulieribus tunc circa temporalia occupandis : quarum una tanquam bona, erit salvanda ; altera tanquam iniqua, damnanda. Spiritualius vero, per mulieres molentes signantur personæ in vita
B activa consistentes, quæ temporalis sollicitudinis pondere velut quadam mola gravantur : quarum quædam tunc salvabuntur, aliæ damnabuntur.

Duo erunt *in agro : unus assumetur, et alter relinquetur.* Per agrum designatur Ecclesia, in qua crescunt lilia et violæ virginum, rosæ martyrum, lilia confessorum, et universarum fructus virtutum. Itaque per duos exsistentes in agro, exprimuntur prælati et prædicatores, qui præsunt ecclesiasticis gregibus Christi : quorum
C quidam pastorale officium debite implent, et quæ docent operibus exsequuntur, ideo ad beatitudinem assumentur. De quibus ad Timotheum scribit Apostolus : Qui I Tim. v, 17.
bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina. Alii negligenter et scandalose se habent, et quod verbis docent opere destruunt, ideo relinquentur. De quibus in libro Sapientiæ habetur : Ju- Sap. vi, 6.
dicium durissimum in his qui præsunt, fiet. Tales quippe agrum eis commissum,
D hoc est corda subditorum suorum, a spinis et tribulis, id est passionibus et peccatis, non purgant, virtutum seminibus non fecundant ; sed incultum relinquunt, indecorum et aridum, juxta illud Proverbiorum : Per agrum hominis pigri transivi, Prov. xxiv, 30, 31.
et per vineam viri stulti ; et ecce totum repleverant urticæ, operuerant superficiem ejus spinæ.

Respondentes discipuli, *dicunt illi.* Quo- 36
modo dicuntur discipuli respondisse, quum interrogati non fuerint, et verba eorum

sequentia non ad quæstionem aliquam re-
sponsiva, sed interrogatoria sunt? Ad quod
dicendum, quod multoties in Scripturis
Respondere sumitur pro correspondenter
seu apte proportionateque loqui ad verba
seu facta alterius : sicque nunc sumitur.
Ubi, Domine? id est, quo unus assume-
37 tur, et alius relinquetur? *Qui dixit illis,*
ad unum istorum dando responsum, ex
quo patet alterius quoque solutio : *Ubi-
cumque fuerit corpus,* hoc est Christus
homo vere corporeus, qui in forma huma-
nitatis glorificata judicabit, *illuc congre-
gabuntur et aquilæ,* hoc est Sancti, qui
superna sunt contemplati, et per deside-
ria sancta ad cœlestia in terris positi vo-
laverunt. Membra namque et servi, suo
capiti ac Domino conjungentur. Hinc in
Joann. XVII, 24. Joanne ait : Pater, quos dedisti mihi, volo
ut ubi sum ego, et illi sint mecum, ut
videant claritatem meam. Et iterum ait
Ibid. XIV, 2, 3. Apostolis omnibusque electis : Vado pa-
rare vobis locum ; et iterum veniam, et
assumam vos ad me ipsum, ut ubi sum
ego, et vos sitis.

Denique de præfatis aquilis, qui Soli
justitiæ Solique sapientiæ visum mentis
suæ per contemplationem infigunt, in
Is. XL, 31. Isaia legitur : Qui sperant in Domino mu-
tabunt fortitudinem, assument pennas ut
A aquilæ, volabunt, et non deficient. Tales
quoque instar aquilarum spiritualiter re-
novantur, proficiendo in esse gratiæ ac
virtutum, per quod vitiorum abjiciunt ve-
tustatem, prout ad Ephesios monet Apo-
stolus : Renovamini spiritu mentis vestræ, Ephes. IV, 23, 24.
et induite novum hominem. Sic renova-
tur, qui pro spiritualibus bonis orans,
divinitus exauditur. Propter quod dixit
Psalmista, de Deo loquens animæ : Qui Ps. CII, 5.
replet in bonis desiderium tuum ; reno-
vabitur ut aquilæ juventus tua. Iterum,
B sicut volatus aquilæ in cœlo incertus celer-
rimusque consistit, sic interna Sanctorum
vita carnalibus est ignota, vehementerque
properat ad superna. Carnalis enim ho- I Cor. II, 14.
mo, non percipit ea quæ sunt Spiritus
Dei, secundum Apostolum ; et tanto plus
ad patriam festinamus, quanto ardentius
Deum diligimus. In Proverbiis quoque Sa-
lomon loquitur : Tria sunt difficilia mihi, Prov. XXX, 18, 19.
et quartum penitus ignoro : Viam aquilæ
in cœlo, viam colubri super petram, viam
navis in medio maris, et viam viri in ado-
C lescentia sua. Insuper, sicut aquila in ar-
duis sibi nidificat, pullosque suos provo- Deut. XXXII, 11.
cat ad volandum ; sic contemplativi in
altissimis sibi locum et quietem præeli-
gunt, utpote in supernis, et ad actus con-
templativos provocant alios.

ARTICULUS XLI

ELUCIDATIO CAPITULI OCTAVIDECIMI : DICEBAT AUTEM ET PARABOLAM AD ILLOS, QUONIAM OPORTET SEMPER ORARE.

QUIA oratio est efficacissimum medi-
um evadendi omne periculum et im-
petrandi omne bonum, ideo Christus in
isto capitulo de ea pertractat, et qualis
esse debeat, pandit, videlicet continua, seu
instans, et frequens, ac humilis. Ad quod
apertissime declarandum, inducit quas-
dam, ut patebit, parabolas.

D *Dicebat autem et parabolam ad illos,* 1
scilicet discipulos suos, et in eorum per-
sona ad universos fideles, *quoniam oportet
semper orare, et non deficere* ab oratione.
Quod ait, Semper, non denotat omnimo-
dam temporis continuationem, sed omnem
horam opportunam et debitam, seu con-
gruam ad orandum. Sic et Apostolus ait :

I *Thess.* v, 17. Sine intermissione orate. Et in Actibus
Act. x, 1, 2. legitur : Cornelius centurio, vir religio-
sus et deprecans Deum semper. Denique
æquivalenter semper orat, qui semper ali-
I *Cor.* x, 31. quid boni agit, seu quidquid facit, in Dei
gloriam propriamque refert salutem : imo
hoc modo non solum religiosa vigilia et
abstinentia, imo somnus atque refectio
meritoria esse possunt. Oratio namque,
secundum Damascenum, est petitio decen-
tium a Deo. Petitur autem aliquid non
verbis dumtaxat, sed et signis ac gestis.

Deinceps Christus inducit parabolam de
vidua, quæ sua importunitate impetravit
a judice crudeli quod petiit. Per locum a
fortiori, acquiremus a Christo judice cle-
mentissimo quæ instanter precamur, si
Eccli. xviii, 22. implemus illud Ecclesiastici : Non impe-
Ibid. 23. diaris semper orare ; et : Ante orationem
præpara animam tuam ; et noli esse sicut
2 homo qui tentat Deum. *Judex quidam*
erat in quadam civitate, qui Deum non
timebat, et hominem non reverebatur. Id-
eo indignus fuit auctoritate, officio, et no-
mine judicis. Judex enim dicitur quasi
jus dicens : qui ex omni parte debet esse
justitia decoratus et timoratus, ne Deum
cujus ipse minister est, in quocumque
offendat. Hinc juxta Philosophum, judex
debet esse quasi viva lex, et animata ju-
stitia. Sed, heu ! multi modo sunt judices
huic consimiles, qui cupiditate cæcantur,
et munera diligunt, affectionem quoque
magis quam rationem sequuntur, divinum
non formidantes judicium. Quibus dicit
Sap. vi, 2, 4-6. Sapiens : Audite et discite, judices terræ,
quoniam data est vobis a Domino pote-
stas, qui interrogabit opera vestra, et co-
gitationes vestras scrutabitur : quoniam
quum essetis ministri illius, non recte ju-
dicastis, neque custodistis legem justitiæ.
Cito et horrende apparebit vobis.

3 *Vidua autem quædam erat in civitate*
illa. Ideo exemplum ponit de vidua, quia
est persona magis miserabilis, quum de-
stituta sit viri solatio : propter quod cru-
delius est ei non subvenire. Unde per Isa-
Is. i, 17. iam Dominus loquitur : Defendite viduam.

A Itemque de iniquis principibus protestatur
ibidem : Causa viduæ non ingreditur ad *Is.* i, 23.
eos. *Et veniebat ad eum, dicens* suppli-
citer : *Vindica me,* secundum processum
juris, *de adversario meo* mihi injuriante.
Hoc ex zelo justitiæ licitum est postulare,
idque peragere ad judicem spectat, secun-
dum illud ad Romanos : Minister Dei est, *Rom.* xiii, 4.
vindex in iram ei qui malum agit. Potis-
simum vero ad judicem spectat personis
miserabilibus recto subvenire judicio, ut-
pote oppressis, viduis, pupillis, orphanis,
B desolatis, egenis, infirmis et peregrinis.
Talibus quippe Deus præcipue miseretur,
secundum quod in Deuteronomio scribi-
tur : Deus magnus atque terribilis, facit *Deut.* x, 17, 18.
judicium pupillo et viduæ, amatque pe-
regrinum.

Et nolebat per multum tempus : in 4
quo ejus duritia et injustitia patent. Cui
conformes sunt, qui causas prolongant di-
lationibus frustratoriis, trahentes iniqui- *Is.* v, 18.
tatem in funiculis vanitatis. Quo contra
sanctus Job de se ipso fatetur : Oculos vi- *Job* xxxi, 16.
C duæ exspectare non feci. *Post hæc autem*
dixit intra se, non extra, ne sua iniquitas
innotesceret aliis, et ut ex justitia age-
re crederetur quæ acturus fuit ex tædio
sustinendi molestiam deprecantis : *Etsi*
Deum non timeo, nec hominem revereor,
ita quod nec propter Deum, nec propter
homines justitiam servo, *tamen quia mo-* 5
lesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam.
Victus enim fuit non pietate, sed precum
viduæ importunitate. Improbus etenim la-
bor omnia vincit. *Ne in novissimo,* hoc
D est ad ultimum, ad me *veniens, suggillet*
me, hoc est, importunis suis clamoribus
strangulet aut suffocet. — Denique simi-
litudo secundum se, est causa amoris : id-
eo simile suo simili se conjungit atque
applaudit, interiores quoque habitus ani-
mæ eam ad actus suos inclinant. Hinc im-
pii judices, quia impietatem non odiunt,
eam sincera intentione non ulciscuntur :
et si ulciscuntur, hoc ex crudelitate aut
cupiditate, seu simili inordinato affectu,
potius quam ex æquitatis zelo efficiunt.

Justi vero judices quo fuerint justiores, A
eo plus injustitias detestantur et perse-
quuntur.
6 *Ait autem Dominus* Jesus Christus, ex-
hortando, ut subditur : *Audite,* id est,
sapienter attendite, *quid judex iniquitatis
dicit,* id est præfata jam verba judicis hu-
jus injusti dicentis, Quia molesta est mi-
hi, etc. Et ex hoc Christus concludit in-
tentum, videlicet, quod multo magis Deus
7 justissimus suos exaudiet. *Deus autem non
faciet,* id est, imo utique faciet, *vindictam
electorum suorum clamantium ad se die* B
ac nocte pro justa ultione. Deus enim per
Deut. xxxii, 35; Rom. xii, 19; Hebr. x, 30. Moysen et Paulum hortatur : Mihi vindi-
ctam, et ego retribuam. Nullum etenim
malum impunitum relinquit. *Et patienti-*
Job xxiv, 12. *am habebit in illis?* id est, non sustinebit
electorum suorum injuriam.

Circa hæc occurrunt dubia tria : pri-
mum, quomodo per judicem istum ini-
quum Deus justus valeat designari ; se-
cundum, quomodo electis Dei liceat pro
vindicta clamare ad Deum, quum alibi ju-
Matth. v, 44. beat Christus, Orate pro persequentibus C
et calumniantibus vos ; tertium, quomodo
Deus non differat neque sustineat inju-
riam electorum, quum frequenter cerna-
mus persecutores justorum usque ad ul-
timam vivere ætatem sane ac prospere. Ad
primum dicendum, quod in ista parabola
non fit comparatio personæ ad personam,
sed negotii ad negotium, non tam se-
cundum similitudinem, quam secundum
excessum, ut præinducta declarant. Ad se-
cundum dicendum, quod justi semper spi-
ritualiter diligunt adversarios suos in vita D
præsenti, nec ex odio orant pro punitione
illorum, sed potius ex spirituali amore,
in quantum expedit pro salute illorum, ut
in vita hac corrigantur, ne gravius aut diu-
tius peccent, nec communi noceant bo-
no, vel ut per hoc misericordiam conse-
quantur, aut in futuro mitius torqueantur.
Hinc pœnæ vitæ præsentis medicinales
dicuntur. Rursus, justi sic orant sæpe ze-
lo justitiæ, et conformando se divinæ ju-
stitiæ. Ad tertium respondetur, quod Deus
dicitur statim ulcisci : vel, quia interiori
vindicta mox vindicat, gratiam subtrahen-
do, aut peccantem durius relinquendo ac
indurando (quemadmodum ait in Psalmo,
Dimisi eos secundum desideria cordis eo- Ps. lxxx, 13.
rum, ibunt in adinventionibus suis), quæ
est utique metuendissima atque gravissi-
ma Dei vindicta ; aut quoniam tempore
præordinato, mox vindicat, juxta quod in
Deuteronomio testatur, Mea est ultio, et Deut. xxxii, 35.
ego retribuam eis in tempore. Hinc rur-
sus dicitur : Dominus Deus tuus, ipse est Ibid. vii, 9, 10.
Deus fortis, reddens odientibus se statim,
ita ut disperdat eos, et ultra non differat,
protinus eis restituens quod merentur.
Ideo Christus ait :

Dico vobis, quia cito faciet vindictam 8
illorum : quia et vita hæc brevis est, et
post eam gravissima est ultio Dei, juxta
illud Ecclesiastici : Vindicta impii, ignis Eccli. vii, 19.
et vermis. *Verumtamen Filius hominis*
veniens, putas, inveniet fidem in terra?
tanquam dicat : Quamvis Deus sic zeletur
pro suis electis, attamen Christus veniens
ad judicium seu ad faciendam electorum
vindictam, paucos, comparative loquen-
do, inveniet vere fideles in terra, qui fide
formata et fidelitate justitiæ sint fideles.
Multi enim vocati, pauci vero electi. Ideo Matth. xx, 16; xxii, 14. Mich. vii, 2.
per Michæam scribitur : Periit sanctus de
terra, et rectus in hominibus non est. Et
Paulus fatetur : Omnes quæ sua sunt quæ- Philipp. ii, 21.
runt, non quæ Jesu Christi.

Insuper, quum humilitas sit securissi-
mum fundamentum virtutum, reddens ora-
tionem Deo valde acceptam, juxta illud
Ecclesiastici, Oratio humiliantis se nubes Eccli. xxxv, 21.
penetrabit ; idcirco Christus consequenter
ad humilitatem suos informat exemplo.
Dixit autem ad quosdam qui in se, id est 9
propriis meritis potius quam in pietate
et gratia Dei, *confidebant tanquam justi,*
id est, quasi vere essent justi et virtuosi,
quum fuerint vani spiritualiterque super-
bi. Et illi fuerunt Pharisæi. Quos modo
sequuntur qui in se ipsis inaniter glori-
antur, et de meritis suis præsumunt, seu
bona quæ agunt propriis viribus ac labo-

ribus magis quam gratiæ Dei adscribunt. A
Rom. x, 3. De quibus ait Apostolus : Ignorantes Dei justitiam, et suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Contra quos
I *Cor.* iv, 7. iterum vociferatur : Quid habes quod non accepisti ? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis ? *Et aspernabantur ceteros* tanquam injustos et viles, quum tamen ipsi sola sua superbia aliis essent viliores : quoniam sola superbia destruit omnia, si comitetur. Denique ipsa eorum aspernatio ostendit quod vere justi non erant, dicente Gregorio : Vera justitia habet compassionem, falsa dedignationem. Non etiam attendebant illud Isaiæ:
Is. xxxiii, 1. Væ qui spernis : nonne et ipse sperneris? Quum fatigatus desieris contemnere, contemneris. Hujusmodi modo sunt qui stulta singularitate lætantur, nec in vero spiritualis vitæ fundamento se figunt, sed religiosiores cupiunt apparere, et quum prorsus carnales sint, spirituales se arbitrantur. De quibus Judas apostolus in sua
Judæ 19. fatur Canonica : Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes.

10 *Duo homines ascendebant in templum ut orarent.* Ideo enim ecclesiam intrare debemus, ut oremus, et cetera quæ ibi agenda sunt divina, agamus. Idcirco, væ illis qui templum ingrediuntur ad fabulandum, ad inspiciendum mulieres, ad videndum, et complacendum hominibus. *Unus Pharisæus.* Pharisæi erant religiosi Judæorum, sicut nunc monachi Christianorum ; erantque Pharisæi ab aliis in habitu, in observantiis multis cultuque religionis distincti : propter quod dicebantur Pharisæi, id est divisi. Eratque secta eorum inter Judæos celebris et famosa. Un-
Act. xxvi, 5. de in Actibus Paulus fatetur : Secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. *Et alter publicanus.* Publicani nominabantur qui publicis occupabantur negotiis, vectigalia exigendo, seu conducendo, aut sæculi hujus lucra sectando. Et quia talia raro fiunt absque peccato, publicani reputabantur publici peccatores.

11 *Pharisæus stans :* quum tamen magis debuisset se in terram prosternere seu genua flectere, ad reverentiam majestatis divinæ ; sed stetit ut ab aliis videretur, sicut et alibi ait de talibus Christus : Amant *Matth.* vi, 5.
in synagogis et angulis platearum stantes orare. *Hæc apud se orabat,* simulatorie magis quam vere. Oratio enim est devota elevatio mentis ad Deum cum impetrandi affectu ; atque ut ait Gregorius, Orare est in compunctione amaros* gemitus ex corde, non composita verba sonare. *Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum,* utpote *raptores, injusti, adulteri.* B

* amoris

Mirum alicui potest videri, cur, unde et quomodo iste Pharisæus fuit superbus, qui bona sua Deo adscripsit tanquam datori, et ei gratias egit. Sed multiplici laboravit superbia : primo, quia etsi omne bonum cognovit esse a Deo, bona tamen sua sibi a Deo præstita æstimavit, non solum ex divina clementia, sed etiam pro sua industria sive justitia ; secundo, quia etsi verbis gratias egit, tamen mente ad se ipsum reflectebatur, videri cupiens et laudari, imo et de sua gratiarum actione vanitatem concepit ; tertio, quia de bonis suis super alios insipienter se extulit ; quarto, quoniam alios temere judicavit et sprevit, specialiter publicanum, cujus interiora non vidit. Porro, ut ait Gregorius, quatuor sunt species superbiæ : prima, dum bonum quod quis habet, a se ipso habere se putat ; secunda, quando etsi sibi desuper datum credit, tamen pro suis meritis sibi datum existimat ; tertia, quando quod non habet, habere se jactat ; quarta, dum despectis ceteris, singulariter cupit videri habere quod habet. Præterea, quum in Proverbiis Salomon dicat, Justus *Prov.* xviii, 17.
in principio accusator est sui, Pharisæus iste inordinate exorsus est a propria laude. Rectus ergo ordo orandi est, primo se ipsum humiliter accusare, deinde Deum suppliciter exorare, atque in fine gratias agere : sicut sacerdos in Missa præmittit Confiteor, postea orat, et postremo in gratiarum actione consummat officium.

Velut etiam hic publicanus. Despective A
I Cor. II, 11. hoc ait et temerarie judicat. Quis enim scit quid agatur in homine, nisi spiritus
Rom. XIV, 4. hominis? Ideo dicit Apostolus : Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit. Unde absolute et certitudinaliter judicare aliquem esse in peccato mortali non possumus, nisi videamus aut certe noscamus eum esse in actu peccati mortalis, seu debiti actus omissione. Non igitur faciliter judicemus, nec alios contemnamus, præsertim quia etsi agnosceremus quales jam sint, ignoramus ta- B
men quales futuri sint aut in præscientia Dei exsistant. Ideo formidolose putare habemus, quod forte nos simus præsciti, et ipsi prædestinati. Hinc in Malachia habe-
Malach. II, 10. tur : Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum? Propterea sapientissi-
Galat. VI, 1. me monet Apostolus : Fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi in- C
struite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris.

12 *Jejuno bis in sabbato,* id est in hebdomada, quæ apud Judæos sic vocabatur a sabbato tanquam a die celebriori. Tale est jejunium jejunantium ventre a cibis, non mente a vitiis. Contra quos Dominus per
Is. LVIII, 5. Isaiam affirmat : Numquid tale est jejunium quod elegi? *Decimas do omnium quæ possideo.* Quod magnum non est, quum omnia quæ habemus, a Deo sumpserimus. Propter quod David rex devotissime con- D
I Par. XXIX, 14. fitetur : Quis ego, et quis populus tuus, Domine Deus, ut possimus tibi ista promittere? Tua enim sunt omnia, et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.

13 *Et publicanus a longe stans,* scilicet in posteriori parte templi, reputans se indignum appropinquare sacratioribus locis, ut choro atque altari. Per quod multorum etiam nunc clericorum ac sacerdotum impudentissima reprobatur præsumptio, qui quum vitiis animæ et corporis pleni sint, sacra loca ingredi non verentur, pollutisque labiis psallere Deo, aut etiam celebrare. *Nolebat nec oculos* corporales *ad cœlum levare,* præ vitiorum et pristinæ turpitudinis suæ pudore erubescens coram divinæ sanctitatis præsentia apparere, et quasi Deum non audens adspicere habitantem in cœlis. Interiores tamen oculos raptim erexit ad Deum cœli. Sic et Esdras populi sui peccata detestans, ait :
Deus meus, confundor et erubesco levare I Esdr. IX, 6.
faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, et delicta nostra creverunt usque ad cœlum. *Sed percutiebat pectus suum,* præ contritionis dolore, et reprehendens cor suum, quod tantorum flagitiorum origo causaque fuit. Pectoris enim percussio, est interioris pravitatis redargutio dolorosa. *Dicens : Deus, propitius esto mihi peccatori.* Oratio brevis verbo, sed magna virtute, modica quantitate, sed plena sententia, quæ de fonte pectoris Christi processit. Hæc namque est parabola, non res gesta, quamvis frequenter tale quid accidere quiverit. Unde Christus asserit sic publicanum orasse, ut doceat nos ita orare. Frequenter ergo hæc verba corde humillimo ac ferventi dicamus.

Deinde ad nostram informationem ponitur Judicis superni, videlicet Christi, sen-
tentia. *Amen,* id est vere, *dico vobis :* 14
Descendit hic publicanus *justificatus,* id est de injusto justus effectus a Deo per suam veram ac humilem pœnitentiam :
juxta illud Ezechielis, Si impius egerit Ezech. XVIII, 21, 22.
pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius; *in domum suam ab illo,* id est præ Pharisæo, qui sicut peccator advenit, sic peccator reversus est, imo major peccator quam ante, quia in templo multa incidit peccata, ut patuit.

Quia omnis qui se exaltat per superbiam, id est, magnum et præclarum vane se reputat, laudem cupit humanam, ad prælationem, honores, excellentiam sui ipsius adspirat, *humiliabitur,* id est, a Deo judice deprimetur, reprobabitur, atque in

tartarum dejicietur post vitam præsentem, A nisi se interim per pœnitentiam veram sponte humiliet. *Et qui se humiliat* modo per peccatorum suorum confessionem, propriæ imperfectionis, defectuositatis et fragilitatis recognitionem, per sui ipsius sub divinæ majestatis altitudine cordialem ac intimam inclinationem, depressionem, obedientialemque subjectionem, *exaltabitur,* in præsenti per gratiæ sublimia incrementa, et in futuro per dona gloriæ
Job xxii, 29. altiora, juxta illud Job : Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Hinc in Proverbiis B
Prov. xxix, 23. habetur : Humilem spiritu suscipiet gloria ; itemque, Superbum sequetur humilitas. Quod consonat Christo dicenti : Qui se exaltat, humiliabitur. Quemadmodum enim in materiali statera, una parte depressa, altera elevatur, et econverso ; sic in divinæ statera justitiæ est decretum, ut qui in vita hac per superbiam elevantur, in futura per pœnam confusibilem deprimantur, et vice versa. Hinc Petrus aposto-
I *Petr.* v, 6. lus hortatur : Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore vi- C sitationis. Et in Ecclesiastico edocetur :
Eccli. iii, 20, 21. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam, quoniam ab humilibus honoratur. Quemadmodum enim aquarum fluenta ad vallium decurrunt profunda, et quo vallis est declivior, eo plus aquæ congregantur in ea ; sic divinarum charismata gratiarum ad corda descendunt humilium, qui quanto humiliores exstiterint, eo copiosioris sunt gratiæ susceptivi. Propter quod ait Scriptura :
I *Petr.* v, 5. Deus superbis resistit, humilibus autem D dat gratiam. Sic et philosophi morales testati sunt, quod honor sequitur fugientem. Væ igitur ambitiosis et vanis hominibus, quia illius sunt servi de quo in Job
Job xli, 25. conscriptum est : Ipse est rex super universos filios superbiæ. Hinc Leo papa testatur : Tota christianæ sapientiæ disciplina, non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, neque in appetitu laudis et gloriæ, sed in vera et voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Jesus ab utero matris usque ad supplicium crucis, pro omni fortitudine, et elegit et docuit.

Afferebant autem ad illum et infantes, 15
hoc est, parentes seu alii infantulos adduxerunt ad Jesum, *ut eos tangeret.* Ex miraculis enim Christi, et ex eminentia sapientiæ, eloquentiæ, conversationisque suæ, crediderunt eum esse eximiæ sanctitatis, sicque ex ejus contactu infantulos posse benedici seu gratiam consequi, sive pro tunc, sive in posterum : quoniam virtus Christi per corpus ipsius redundavit *Luc.* vi, 19.
ac diffundebatur in alios. *Quod quum viderent discipuli, increpabant illos* qui infantulos adducebant : non quod nollent infantes a Christo tangi et benedici, sed quia putabant eum ex tali adductione infantium gravari, et offerentium importunitate lassari.

Jesus autem convocans illos, puta disci- 16
pulos suos, *dixit : Sinite pueros venire ad me,* quia propter eorum innocentiam, et naturæ in eis puritatem, Deique in eis expressam similitudinem, diligo eos, præsertim qui ab originali peccato mundati sunt, et gratiam caritatemque habitualem habent in anima : quales et isti infantes fuisse creduntur, utpote circumcisi ; *et nolite vetare,* id est prohibere, *eos* ab accessu ad me. *Talium est enim regnum cœlorum,* id est innocentium, piorum, simplicium et mundorum, qui per pueros figurantur, et pueris quantum ad bonas puerorum proprietates assimilantur. Sed et puerorum ab originali purgatorum est regnum cœlorum, si ante usum rationis decedant, aut postea susceptam gratiam non amittant. *Amen dico vobis : Quicumque* 17
non acceperit regnum Dei sicut puer, hoc est, qui per imitationem bonarum proprietatum pueri non tendit ad regnum cœleste, *non intrabit in illud.* Quemadmodum enim puer non perseverat in ira, sed cito placatur ; non adspirat ad alta, sed modicis contentatur ; læsus non meminit, nec alteri insidiatur aut detrahit ; videns feminam, non inordinate afficitur : ita nisi

quis istas proprietates per gratiam exercitiumque sequatur, damnabitur. Ideo mo- I Cor. XIV, 20. net Apostolus : Malitia parvuli estote ; et I Petr. II, 1, 2. Petrus : Deponentes omnem malitiam et omnem dolum et simulationes et invidias et detractiones, sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem. In Proverbiis Prov. IX, 4. quoque æterna Sapientia ait : Si quis est Ps. CXVIII, 130. parvulus, veniat ad me ; et Psalmista, Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis.

18 *Et interrogavit eum quidam princeps, dicens.* Quidam dicunt quod princeps iste fuerit legisperitus, et princeps vocetur Matth. XIX, 20, 22. quoniam dives fuit. Verumtamen Matthæus evangelista vocat eum adolescentem. *Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo,* hoc est, vitæ beatitudinem in æternum habebo ? Bonus magister fuit Christus, ob vitæ sanctitatem doctrinæque veritatem, et item, quia in prædicando disertissimus fuit, et supernaturalia sua documenta supernaturalibus probationibus, puta miraculis soli Deo possibilibus, roboravit. Recte etiam interrogavit, Quid faciendo, non, Quid loquendo, vitam æternam possidebo ? quia non nudis verbis, sed virtuosis operibus vitam meremur I Cor. IV, 20. æternam, dicente Apostolo : Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Verba quippe comparantur foliis, opera fructibus. Quemadmodum ergo infructuosa ignique apta est arbor folia producens, non fructus ; sic homo qui verba absque operibus habet, vanus et vacuus, æternoque igne dignus censetur.

19 *Dixit autem ei Jesus : Quid me dicis bonum ? Nemo bonus, nisi solus Deus.* Quum ergo Jesus fuerit bonus optimusque magister, imo essentialiter bonus secundum quod Deus, cur redarguit principem istum, qui vere locutus est ? Et respondendum, quod ideo eum redarguit, quia non omnifarie bene sensit de Christi bonitate, æstimans eum hominem purum, et non nisi participative bonum ; item, ad innuendum quod soli Deo competit bo- A nitas, secundum perfectam et plenam bonitatis rationem, quoniam Deus est ipsa bonitatis essentia, et bonitas omniformiter pura, quomodolibetque perfecta et infinita, in quo nihil est non boni, nec privative, nec contrarie, nec contradictorie ; præterea, ad innuendum quod non sine grandi et rationabili causa admittenda est laus propria, præsertim coram frequentia plebis. Nam, teste Chrysostomo, vir justus et sapiens quasi in faciem cæditur, dum manifeste laudatur : scit enim gloriam et B honorem Deo deberi, seque a se ipso nil nisi defectuositatem et culpam habere.

Mandata nosti, id est mandata legis : 20 quæ erant triplicia, scilicet moralia, cærimonialia, judicialia. Christus vero de moralibus solum prosequitur, quoniam principalia erant, et de naturalis dictamine rationis, atque in evangelica lege servanda. Hinc subditur : *Non occides,* affectu aut opere, jussu, consilio, aut non impediendo quum possis. Occidere autem hominem nemo debet propria et privata aucto- C ritate ; sed publica auctoritate fieri potest, et loquendo de homine ut est reus, quum in Exodo scriptum sit : Maleficos non pa- Exod. XXII, 18. tieris vivere. *Non mœchaberis,* corde aut facto. *Non furtum facies. Non falsum testimonium dices :* quia testis iniquus non Prov. XIX, 9. erit impunitus. Talis enim peccat in Deum, mentiendo seu perjurando ; atque in proximum, ei nocumentum inferendo, seu causam ipsius impediendo. *Honora patrem tuum et matrem,* hoc est tam carnales quam spirituales parentes, eis re- D verentiam exhibendo, obediendo, et in quibus indiguerint, pro viribus succurrendo.

Qui ait : Hæc omnia custodivi a juventute mea. 21 Quod valde perutile est, quum in Threnis Jeremias testetur : Bonum est Thren. III, 27. viro, quum portaverit jugum ab adolescentia sua. Acceptissimum etenim Deo est, quod homo florem adolescentiæ suæ in divino expendit obsequio, quia passiones tunc fortius vigent, et homo huic mundo tunc aptior est. Denique adole-

scens iste verbum hoc vere protulit, non A jactanter. Fuit equidem virtuosus. Unde, *Marc.* x, 17. secundum Marcum, præcucurrit ante turbam, et genu flexo interrogavit, dicendo : *Ibid.* 21. Magister bone. Additque Marcus : Intuitus eum Jesus, scilicet post responsionem jam positam, dilexit eum. Unde non ficte interrogavit, ut aliqui putaverunt, sed intentione sincera.

22 *Quo audito, Jesus ait ei : Adhuc unum tibi deest.* Quo verbo ostenditur, quod princeps ille vere locutus sit. Itaque unum ei defuit, scilicet adimpletio consiliorum : B quod est opus supererogationis, nec necessarium est ad salutem, nisi ei qui se sponte obligavit ad hoc. Verumtamen S. Hieronymus dicit eum esse mentitum, quum paulo post legatur contristatus, audito quod omnia sua dare deberet pauperibus : ex quo concludit Hieronymus, quod non dilexit proximum sicut se ipsum. Sed hoc faciliter solveretur, dicendo quod dilexit proximum sicut se ipsum, et eleemosynas tribuere consuevit, quantum divina requirunt præcepta, non ut exigit C consiliorum perfectio. Unde et nunc sunt aliqui boni Christiani sua pauperibus communicantes, qui tamen parati non sunt omnia sua propter Christum vendere atque pauperibus dare. Aliqui quoque affirmant, quod princeps iste omnia præcepta custodivit quantum ad opus exterius, non quoad opus interius. Quod si verum esset, Christus, qui cordis ejus fuit inspector, ipsum tanquam bonum et justum non dilexisset.

Omnia quæcumque habes, vende, scili- D cet immobilia bona præsertim : nam pecunias quas habebat, et alia quædam similia, poterat non vendita æque apte dare pauperibus ; *et da pauperibus* pure propter Deum, non divitibus, nec propter favorem, laudem vel obsequium hominum. Craton philosophus, de quo legitur in Vita beatissimi Joannis apostoli, docuit discipulos suos temporalia vendere atque contemnere ; sed non docuit ea pauperibus elargiri, sed potius ad captandam hominum laudem inutiliter dispergere. Apostolus tamen convertit eumdem cum suis discipulis. *Et habebis thesaurum,* hoc est præmium copiosum, divitiasque æternas, *in cœlo :* quæ est felix mercatio, sapiens commutatio, abundantissima remuneratio. Quod enim pauperibus propter Christum donatur, ipsi Christo confertur : ideo Christus bona sua cœlestia danti rependit. Et qui Dei amore terrena relinquit, merito cœlestia recipit. Itaque, sicut lex promittebat temporalium abundantiam, sic Evangelium consulit illorum abjectionem, ut terrenorum amore, sollicitudine, occupatione quoque multiplici derelictis, aptior sit ad divinorum homo amorem, et expedita, simplici ac libera mente tendat quotidie ad æterna. Hinc ait Hieronymus : Si habes in potestate rem tuam, vende ; si non habes, projice. Et Bernardus : Gloria et divitiæ in domo Christi superna, sed paupertas non inveniebatur in ea ; sed in terra abundavit : ideo Christus eam elegit, ut ipsam sua æstimatione nobis faceret pretiosam. *Et veni,* per mentis spontaneam promptitudinem, *sequere me,* per vitæ imitationem. Christus enim ductor infallibilis, ipse via et ostium, perfectio *Joann.* xiv, 6; x, 9. et exemplar, judex et præmium.

23 *His ille auditis, contristatus est :* quia ex una parte, grave sibi fuit cuncta sua relinquere, atque ex alia parte, erubuit graveque sibi fuit Christi consilio (quod tam reverenter genibus flexis petiit) non parere. In quo patet bonitas ejus, et imperfectio bonitatis ipsius. Habuit quippe affectionem aliqualiter immoderatam ad opes suas : nam subditur, *quia dives erat valde.* Judæi quoque paupertatem non mediocriter abhorrebant, quum in Deuteronomio Moyses dicat : Omnino indigens et *Deut.* xv, 4. mendicus non erit inter vos.

24 *Videns autem Jesus illum tristem factum* inordinata et excessiva tristitia, quæ ex anima ejus redundavit in corpus ipsius (de qua in Ecclesiastico habetur : Tri- *Eccli.* xxx, 22. stitiam non des animæ tuæ), apparuitque in vultu illius (secundum illud Ecclesia-

Eccli. XIII, 31. stici : Cor hominis immutat faciem illius, sive in bono sive in malo), *dixit : Quam difficile qui pecunias habent,* id est divitias : quæ per pecunias hic signantur, quia numismate omnia comparantur ; *in regnum Dei intrabunt!* hoc est, valde difficile est hoc et rarum, quamvis non sit impossibile : quia difficile est temporalibus abundare, et ad ea inordinate non affici, nec eis superflue uti, potissimum his qui non sunt in caritate perfecti. Objecta enim hujusmodi fortia movent vires intense, et difficile est rationi affectiones et operationes earum in omnibus moderari.

25 *Facilius est* [*enim*] *camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.* Hoc loco, per divitem communiter intelligunt expositores immoderatum divitiarum amatorem, ita quod eas plus amat quam Deum. Talis enim est in mortali peccato, et rite avarus censetur ; nec potest salvari, si manet hujusmodi, secundum ordinatam Dei potentiam : quum tamen Deus posset camelum per foramen acus transducere, transsubstantiando quid modicum in camelum, quod ire posset per acus foramen. Si vero per divitem intelligatur, qui temporalibus rebus abundat, et ad eas aliqualiter inordinate afficitur, tamen citra Deum, tunc utrumque istorum est Deo possibile. Sed quodammodo mirabilius agit Deus talem divitem a peccatis mortalibus præservando, æternaliterque salvando, quam si camelum prætacto modo per foramen acus transduceret. Secundum quem modum, Augustino testante, mirabilior est justificatio impii, quam creatio mundi, quæ non est minus incomprehensibilis et miranda, quam esset præfata cameli per acum transitio.

Metuenda sunt ista divitibus, maxime his qui de patrimonio Christi divites sunt, aut fieri quærunt, in beneficiis ecclesiasticis plus quærentes proprium commodum quam divinum obsequium. Quibus omnibus pensandum est illud S. Hieronymi : Difficile, imo impossibile est, ut præ-

A sentibus et futuris fruatur quis bonis : ut hic impleat ventrem, et ibi mentem, ut de deliciis ad delicias transeat, ut in terra et in cœlo appareat gloriosus. Hinc sacratissimus Jacobus apostolus in sua clamat Canonica : Agite nunc, divites, plorate, *Jacob.* V, 1. ululantes in miseriis quæ advenient vobis. Sed, ut ait Bernardus, excusant se quidam, dicentes : Abraham et Isaac et Jacob terrenas divitias habuerunt. Sufficit nobis esse tales ut illi fuerunt. Quid respondebimus, inquit, imitatoribus antiquorum B Sanctorum ? Imponant super altare vitulos et immolent hircos. *Ps.* L, 21. Hoc enim fecit Abraham et patres, quibus meliores non sumus. Sed dicunt : Ubi revelata est veritas, ista transierunt. Quid ergo si temporales divitias umbram fuisse dixerimus futurorum ? et quid mirum, si terrena possident, quibus sola terrena promissa sunt ?

26 *Et dixerunt* discipuli Christi ad eum, *qui* hæc *audierunt : Et quis potest salvus fieri ?* hoc est, si tam arcta est via *Matth.* VII, 14. C salutis, quis poterit beatitudinem adipisci, præsertim si solus divitiarum affectus facit esse damnabilem ? Et Jeremias testatur : A minore usque ad majorem omnes *Jer.* VI, 13. avaritiæ student. Porro difficultatem consequendi salutem faciunt quinque. Primum est corruptio naturæ seu vulneratio virium ejus, quæ difficulter curatur. Unde in Sapientiæ libro asseritur : Corpus quod *Sap.* IX, 15. corrumpitur, aggravat animam ; et in Genesi, Sensus et cogitatio cordis humani *Gen.* VIII, 21. proni sunt in malum ab adolescentia sua. D Secundum est arctitudo viæ, juxta illud Matthæi : Arcta est via quæ ducit ad vitam. *Matth.* VII, 14. Difficile enim est in omnibus medium observare, et neque ad dexteram neque ad sinistram declinare. Tertium est repugnantia invisibilium hostium callidissimorum, fortium et infatigabilium : quibus resistere tam difficilius est, quam propriæ carni et mundo, ut ad Ephesios dicat Apostolus : Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus *Ephes.* VI, 12. principes et potestates, contra spiritualia

nequitiæ in cœlestibus. Quartum est prava societas, quemadmodum scriptum est : Ps. xvii, 27. Cum perverso perverteris. Quintum est desiderabilitas, apparensque bonitas, et deliciositas in rebus creatis exsistens, quæ fortiter allicit, movet, accendit, ita ut difficile exstet resistere. Sed hanc difficultatem recte vivendi serviendique Deo mitigare et tollere, atque in facilitatem et delectationem convertere debent, amor Dei fervidus et sincerus, cui cuncta quæ Dei sunt, facilia et jucunda videntur, exemplum Christi omniumque Sanctorum, magnitudo præmii æternalis, pavor incendii infernalis, formido divini judicii, odium diaboli et omnis peccati.

27 *Et ait illis : Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum:* id est, quamvis homines propriis viribus nequeant terrena ita despicere, vitia superare, et vitam mereri æternam, adjutorio tamen omnipotentis Dei hæc possunt, sicut ait Apostolus : Philipp. iv, 13. Omnia possum in eo qui me confortat; rursusque, Rom. viii, 26. Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Deo quippe proprium est in ipsam rationalis creaturæ voluntatem immediate agere, et eam pro suo libito immutare, convertere, inflammare. Propter quod Salomon loquitur : Prov. xxi, 1. Cor regis in manu Dei est; quocumque voluerit, inclinabit illud.

28 *Ait autem Petrus,* qui tanquam os Apostolorum, vertex collegii, futurusque princeps, non solum apostolici chori, sed et totius universalis Ecclesiæ, primus fuit in quærendo, primus in respondendo, primus in admissione cœlestium secretorum, primus in excellentia miraculorum, magnitudine beneficiorum, prælatione omnium Christianorum. Talem namque primatum decuit plenum Christi vicarium super universam Ecclesiam. *Ecce nos* Apostoli *dimisimus omnia* temporalia propter te, quantum ad dominium, etsi non quantum ad usum, *et secuti sumus te,* non corporaliter solum, sed spiritualiter quoque, credendo, obediendo, amando. Non enim sufficit exterior exteriorum relictio, nisi adsit interior interiorum imitatio, ut discamus a Christo humilitatem, patientiam, mansuetudinem, caritatem. Hæc dixit Petrus, cupiens de præmio informari a Christo. Unde secundum Matthæum adjecit : Matth. xix, 27. Quid ergo erit nobis?

29 *Qui dixit eis,* scilicet cunctis illis in quorum persona et pro quibus Petrus fuerat sciscitatus : *Amen dico vobis : Nemo est qui relinquit domum,* hoc est locum natalem seu habitaculum, aut familiam sive cognatos, *aut parentes, aut fratres :* per quos intelliguntur et sorores; *aut uxorem :* quæ post matrimonium consummatum non est relinquenda, nisi de communi amborum consensu, et ob religionis ingressum seu aliam idoneam causam : quæ tunc relinquitur quantum ad torum et domum, non quantum ad vinculum conjugale, quum sit ante mortem insolubile. Potest quoque exponi de muliere nondum habita, vel de habita ante matrimonii consummationem. *Aut filios... Et non recipiat* 30 *multo plura in hoc tempore,* hoc est præstantiora abundantioraque bona in vita præsenti, utpote præcipua munera gratiarum, consolationes internas, contemplationes sinceras, quotidianum in spiritualibus rebus profectum, pacem internam, interiores divitias. Fit quoque de numero amicorum filiorumque Dei; et omnes angeli ac Beati atque devoti, ut amicum et fratrem familiariter diligunt eum. Quod tamen intelligendum est, si præfata relinquendo, simul abjiciat omnes eorum carnales affectus vitiososque motus, nec corde redeat in Ægyptum, priorem relinquendo fervorem, et quum spiritu cœperit, consummando in carne. Galat. iii, 3. Alias, externa illa relictio quid prodesset? Pavendumque ei esset quod in Apocalypsi Dominus comminatur : Habeo adversus te pauca, quia caritatem tuam primam reliquisti; memor esto itaque unde excideris, et age pœnitentiam, alioqui venio tibi cito. Apoc. ii, 4, 5. *Et in sæculo futuro vitam æternam,* hoc est beatificam Dei visionem, gloriosam superbeatissimæ Trinitatis fruitionem, facialem

Divinitatis intuitum. Hoc est plenum, et
perfecte quietativum contentativumque
præmium electorum, quo omnis potentia-
litas eorum reducitur prorsus ad actum,
increatæ et infinitæ beatitudinis partici-
patio præoptanda, deliciosa, dignissima :
de qua in Joanne loquitur Christus ad
Joann. xvii, 3. Patrem, Hæc est vita æterna, ut cogno-
scant te solum verum Deum, et quem
misisti Jesum Christum ; itemque Joan-
I *Joann.* iii, 2. nes, Quum apparuerit, similes ei erimus,
quia videbimus eum sicuti est.

Præterea, verbis his datur consolatio et
fiducia maxima his qui evangelica sectari
consilia elegerunt, et in claustris claustra-
liter conversantur. Quod si tanta promit-
titur merces his qui reliquerunt domum
aut parentes aut fratres, etc., quanta erit
merces eorum qui hæc omnia etiam in
flore juventutis deseruerunt, si tamen in
Philipp. iii, 13. Dei itinere non tepescant, sed in anteriora
jugiter extendant se ipsos? — Postremo,
ad voluntariam paupertatem multa indu-
Job i, 21. cunt. Primum, quia nudi nascimur in
I *Tim.* vi, 7. hunc mundum. Ideo dicit Apostolus : Ni-
hil intulimus in hunc mundum, haud du-
bium quia nec auferre quid possumus. Se-
cundum, quoniam sensitiva et vegetativa
nil possidendo, sufficientiam sortiuntur.
Matth. vi, 26. Propter quod ait Salvator : Respicite vo-
latilia cœli, quoniam non serunt neque
metunt, et Pater vester cœlestis pascit
Ibid. 28. ea; et alibi, Considerate lilia agri, quomo-
do crescunt. Tertium est, sacra Scriptura
ad hoc hortans. Quartum, quoniam Chri-
stus et electissimi ejus vitam pauperem
elegerunt.

31 *Assumpsit autem Jesus duodecim di-
scipulos suos,* id est Apostolos, inter quos
Job i, 6. tunc proditor unus fuit, qui tanquam Sa-
Matth. xx, 17. tan adfuit inter filios Dei; *et ait illis* se-
crete, ut in Matthæo legitur, ad vitandum
inquietudinem, turbationem et scandalum
plurimorum, et quorumdam aliorum di-
scipulorum suorum qui Apostolis infir-
miores fuerunt : *Ecce :* quod valde nota-
bile est et mirum, quod scilicet unigenitus
Filius Dei sponte locum suæ passionis ac-
A cessit præcognoscens; *ascendimus Jeroso-
lymam :* quæ in montanis sita fuit, et id-
eo de Galilæa venientes ad eam localiter
ascendebant ; de qua Christus prædixit,
Non capit Prophetam perire extra Jerusa- *Luc.* xiii, 33.
lem ; *et consummabuntur,* id est, opere
implebuntur, *omnia quæ scripta sunt per
Prophetas de Filio hominis,* hoc est, quæ
ad suam pertinent passionem et resurre-
ctionem. De cujus passione tam clarissime
prophetatum legitur in Isaia et Daniele, *Is.* liii ;
ac psalmo qui incipit, Deus, Deus meus, *Dan.* ix, 26. *Ps.* xxi.
B respice in me, ut potius videatur historia
quam prophetia. Denique, quoniam Chri-
stus tantæ fuit dignitatis, ejusque passio
tantæ fructuositatis, ac cetera ejus myste-
ria tam miranda, imo omnia illa quasi in-
credibilia; decentissimum et utilissimum
fuit ea diu et per multos ante denuntiari,
ut suo tempore facta et fieri crederentur.
Ideo omnium Prophetarum opus est Chri-
stus, et universi Prophetæ non sunt locuti
nisi super dies Messiæ, ut etiam Judæo-
rum testantur magistri.

C *Tradetur enim gentibus.* Primo enim 32
ad capiendum eum venerunt cohors et tri- *Joann.* xviii, 12.
bunus, qui erant gentiles, et ministri Ju-
dæorum, ut in Joanne habetur ; deinde
pontifices et eorum ministri tradiderunt *Marc.* xv, 1.
eum Pilato, qui a suis militibus fecit eum *Joann.* xix, 1-3.
flagellari atque illudi, sicut subjungitur ;
et illudetur, dicentibus illis : Ave, rex
Judæorum ; *et flagellabitur,* usque ad co-
starum patefactionem : quod fuit nobilissi-
mo atque tenerrimo corpori Christi pœna
ineffabiliter magna ; *et conspuetur* im-
D mundissimis canum illorum sputis, quem-
admodum per Isaiam ait : Corpus meum *Is.* l, 6.
dedi percutientibus, et genas meas vel-
lentibus; faciem meam non averti ab in-
crepantibus et conspuentibus in me. Quod
totum Sibylla apertissime prænuntiavit,
sicut in libro de Civitate Dei commemorat
Augustinus. *Et postquam flagellaverint,* 33
occident eum, Judæi procurando, gentiles
exsequendo, Pilatus sententiam dando ; *et
die tertia resurget.* Hinc per Danielem præ-
dictum fuit : Post hebdomadas sexaginta *Dan.* ix, 26.

duas occidetur Christus; et per Sophoni- A
Soph. III, 8. am, Exspecta me, dicit Dominus, in die
resurrectionis meæ in futurum.

Itaque Christus passionem suam prædixit, ut ea impleta, ex tali prænuntiatione roboraremur in fide, scientes quod sciens et spontaneus venit ad passionem; item, ut discipuli sui tempore suæ passionis minus turbarentur et scandalizarentur, resurrecturum quoque confiderent. Jacula enim prævisa minus lædunt.

34 *Et ipsi nihil horum intellexerunt, et*
erat verbum istud absconditum ab eis, id B
est incognitum, *et non intelligebant quæ dicebantur* a Christo de sua hac passione et resurrectione. In quo patet magna et mira eorum simplicitas, quum Christus tam evidentissime loqueretur. Sed ejus præsentiam tantum amabant, quod verba de sua ablatione et morte corda eorum non intraverunt; et denuo, quoniam Christus eis sæpissime in parabolis loquebatur, etiam eum nunc aliquid parabolice loqui forte putabant.

35 *Factum est autem, quum appropinqua-* C
ret Jesus *Jericho* civitati, *cæcus quidam,*
Marc. x, 46. qui a Marco Bartimæus, id est filius Timæi vocatur, *sedebat secus viam, mendi-*
Matth. xx, 29-34. *cans.* In Matthæo legitur Christus duos cæcos illuminasse, quum abiret a Jericho;
Marc. x, 46-52. et Marcus scribit unum cæcum illuminasse, quum a præfata urbe discederet : ideo quidam dicunt quod iste cæcus sit alius ab illis ; alii dicunt quod sit unus illorum, et quod dicitur, Quum appropinquaret, exponunt, Adhuc non longe esset, seu
36 prope exsisteret. *Et quum audiret tur-* D
bam prætereuntem. Multi namque ibant cum Jesu, diversi diversas ob causas, videlicet aviditate videndi miracula, audiendi eloquentissima et sapientissima ejus verba, suscipiendi corporalia alimenta, recipiendi consolationem ex ejus intuitu, et ædificationem ex ejus vita et moribus ; quidam vero, ut observarent eum et accusarent. *Interrogabat quid hoc esset,* id est, cur tantus ibi populus iret, et
37 qui essent. *Dixerunt autem ei, quod Je-*
sus Nazarenus transiret, ideo alii secum transirent.

Et clamavit, dicens : Jesu fili David, 38
miserere mei. Quamvis enim Jesum corporaliter nunquam vidisset, tamen ex aliorum relatu et fama eum cognovit, Christumque credidit. Et quoniam tanta eum audivit perpetrasse miracula, cum grandi clamore, ex ardenti sanitatis affectu, clamavit ut sibi succurreret. Filium quoque David vocavit, quoniam apud Judæos vulgatum fuit, et pene omnibus cognitum, quod rex
Messias ex David semine nasceretur. *Et* 39
qui præibant Jesum, sicut regem quidam præcedere solent, *increpabant eum ut taceret,* vel attædiati clamoribus ejus, vel metuentes ne Christus ejus clamoribus offenderetur, vel quia nolebant iter suum cum Christo retardari. *Ipse vero multo magis clamabat : Fili David, miserere mei.* Tanto equidem ejus affectio in se ipsa incendebatur, et fortior calidiorque fiebat, atque in valentiorem vociferationem erupit, quanto majorem contrarietatem ac resistentiam sentiebat : quemadmodum quædam qualitates, ut frigus et calor, per antiperistasim, hoc est sui appositionem contrarii, intenduntur. Propterea ait Chrysostomus : Talis est natura fidei, ut quanto magis vetatur, eo magis accenditur : propter quod servi Dei in persecutionibus non vincuntur; virtusque fidei in periculis est secura, in securitate vero periclitatur. Itaque dicendo, Fili David, commemorat generis dignitatem, ut captet ipsius benevolentiam, et pii ac liberalis patris, scilicet sancti David, exemplo provocet eum ad clementiam.

Stans autem Jesus, jussit illum adduci 40
ad se. Poterat utique non adductum et remote sedentem illuminare, sed ad gloriam Dei ædificationemque populi, ad suæ etiam confirmationem doctrinæ, et corroborationem fidei nostræ, voluit istud miraculum manifeste atque solenniter exhibere. — Denique hoc opus Christi sectari deberent prælati, principes et judices nostri, utpote stare, quum audirent aut cer-

nerent pauperes conquerentes, et vocare A
illos ad se, ad audiendum eorum querelas
ac postulationes, ut facerent eis subven-
tionem atque justitiam expedite. Sed, heu!
Is. I, 23. jam dici potest de illis illud Isaiæ, Pupil-
lo non judicant, et causa viduæ non in-
greditur ad eos : imo, si sæpenumero
ingreditur, plus expendunt pauperes for-
te quam tota eorum valeat causa, ante-
quam terminetur.

Et quum appropinquasset cæcus iste
Christo corporaliter : cui et spiritualiter
propinquavit per fidei ac devotionis et bo- B
næ affectionis augmentum ; *interrogavit*
41 *illum* Jesus omnia sciens, *dicens : Quid ti-
bi vis faciam?* Propter varias causas unus
interrogat alium. Primo, ut aliquid discat
aut sciat. Sic discipulus magistrum inter-
rogat; magister quoque discipulum, quia
etsi sciat quod quærit, forsitan tamen igno-
rat an discipulus illud sciat. Secundo, ut
instruat. Tertio, ut alterius ignorantiam
demonstret. Quarto, ut culpam ejus tan-
Gen. III, 9. gat et increpet, sicut Deus dixit : Adam,
ubi es? Quinto, ut interrogati scientiam C
ad aliorum utilitatem demonstret. Sexto,
propter mysticam rationem : et hoc modo
Jesus interrogavit hunc cæcum, quod non
solum ipse Christus et cæcus, sed et om-
nes qui aderant, cognoverunt. Itaque inter-
rogavit ut ex cæci responsione gloriosior
appareret sua curatio, ut verba pandunt
sequentia; atque ad ostendendum quanta
sit vis piæ orationis ac bonæ affectionis
multoties repetitæ; rursus, ad instruen-
dum quod ad salutem necessaria sit, non
solum cordis creditio, sed etiam interdum D
oris confessio.

At ille dixit : Domine, ut videam corpo-
raliter, imo et spiritualiter. Sensus etenim
visus præ ceteris exterioribus sensibus
utilior, appetitior jucundiorque consistit,
quia in pluribus deservit ac necessarius
est hominibus, et plurium rerum diffe-
rentias nobis ostendit. Unde Tobias dixit :
Tob. v, 12. Quale mihi gaudium est, qui hic in tene-
bris sedeo, et lumen cœli non video? Et
Eccle. XI, 7. in Ecclesiaste scriptum est : Dulce lumen,
et delectabile oculis videre solem. *Et Je-* 42
sus dixit illi : Respice visu exteriori et
interiori. Quem enim corporaliter, etiam
spiritualiter illustravit. *Fides tua te sal-
vum fecit,* per modum causæ meritoriæ
et dispositivæ, non principaliter effectivæ :
hoc est, merito fidei tuæ illuminationem
hanc procurasti. Tanta ergo est fidei vir-
tus, ut per eam obtineatur salus corpo-
ralis, ut hic; salus spiritualis, ut in Maria
Magdalena, cui et hæc verba dicta sunt; et *Luc.* VII, 50.
salus æternalis, secundum illud Marci, Qui *Marc.* XVI,
crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. 16.

Et confestim vidit. In quo patet po- 43
testas et magnificentia Salvatoris, cujus
jussionem mox sequebatur supernaturalis
effectus, tanquam potestative miracula fa-
cientis : cui secundum quod Deus est et
infinitæ potentiæ, competit agere in in-
stanti quando voluerit; sicque inter ipsius
dictum et factum non exstitit medium,
secundum Hilarium. *Et sequebatur illum,*
scilicet Jesum suum illuminatorem, cor-
pore sano et corde devoto atque gratissi-
mo, *magnificans Deum,* id est, omnipo-
tentiam atque clementiam Dei in se ipso
materialiter repræsentans in sua curatio-
ne, et corde ac ore magnitudinem Dei in
omni perfectione et gloria hilariter pro-
fitens, alios quoque ad idem inflammans,
secundum quod subditur.

Et omnis plebs quæ aderat, *ut vidit*
miraculum istud : in quo modus agendi
mirabilior fuit quam opus, quia tam impe-
rialiter fecit hoc Christus; *dedit laudem
Deo :* ad quod tenebatur. Hoc enim Deus
a nobis requirit, et justum est, ut ei in
omnibus offeramus gloriam et honorem,
tanquam omnium principalissimæ causæ
independenti et nullo egenti. Propter quod
per Isaiam testatur : Ego Dominus, hoc *Is.* XLII, 8.
est nomen meum ; gloriam meam alteri
non dabo, et laudem meam sculptilibus.
Psalmista quoque zelo divini honoris suc-
census precatur : Non nobis, Domine, non *Ps.* CXIII, 1,
nobis, sed nomini tuo da gloriam. Non sec. Hebr.
igitur nobis injuste aut vanissime horum
aliquid usurpemus quæ soli Deo deben-

tur, ne divini fures honoris, tanquam sacrilegi reprobemur. Si autem hic cæcus et plebs hæc crediderunt explicite Jesum esse verum Deum, tunc nomine Dei, ipsum Dominum Jesum intelligebant; si vero hoc non credebant explicite, intendebant quod Jesus divina utique hæc egisset virtute.

Præterea, intelligentiam spiritualem tangendo, per Jericho, quæ interpretatur luna, quæ in mutatione exstat continua, humanæ mortalitatis significatur defectus. Cui quum Filius Dei per incarnationis mysterium propinquasset, assumendo nostras pœnalitates absque peccato, cæcus quidam, hoc est genus humanum vitiis obtenebratum, secus viam sedebat, quia pro majori sui parte extra iter fuit salutis : cui tamen, pro aliqua sui parte per Prophetarum vaticinia aliisque modis instructum, appropinquavit exspectando Salvatoris adventum. (*Baruch* III, 38.) Quem quum in terris videri et inter homines conversari audisset, pro gratia illuminationis internæ cœpit suppliciter exclamare : sicut in evangelicæ historiæ constat decursu, quemadmodum a principio nativitatis Christi ex Virgine, quidam cognoverunt ejus adventum, et tam pro se quam pro totius humani generis deprecabantur salute, ut Zacharias, qui dixit : (*Luc.* I, 79.) Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent. Hoc conspicientes spiritus maligni, qui Christi in corda nostra adventum per anticipationem impedire nituntur, immittendo cogitatus affectusque vitiosos, increpabant taliter exorantes, ad oppositum instigando. Similiter Judæi increduli, cernentes A gentilium conversionem ad Christum, increpabant eos, ne nomen ipsius invocarent aut honorarent, sicut in Actibus Apostolorum docetur (*Act.* XIII, 45-50; IV, 18; V, 40.) : quibus consimiles sunt omnes qui alios a bono conantur retrahere. Sed electi tanto fortius clamaverunt ad Dominum, quanto illi impudentius restiterunt. Nos quoque quanto gravius experimur nos impugnari, tanto ferventius atque constantius enitamur, et exclamemus ad Deum, quousque cum Psalmista dicere valeamus : Laboravi clamans, rau- (*Ps.* LXVIII, 4.) B cæ factæ sunt fauces meæ.

Stans autem Jesus, jussit illum adduci ad se : quia per Apostolos eorumque coadjutores, jussit prædicari ubique, et genus humanum sibi per fidem adduci et incorporari. Sed et nunc quoque quotidie spiritualiter cæci, per prælatos atque doctores Ecclesiæ ad Christum sunt reducendi. Adducti vero ad Christum per fidem, quum peterent illuminationem internam pleniorem, illustrati sunt eminenter donis Spiritus Sancti, ita ut revelata facie glo- (II *Cor.* III, 18.) C riam Domini cum Apostolo specularentur. Quo facto, totis præcordiis Deo gratias obtulerunt : quod potissimum in primitiva fiebat Ecclesia. Quod ut omnis plebs per quatuor terræ plagas dispersa cognovit, illorum amplexata est fidem, deditque Deo laudem. Unde et nos incessanter Deum pro illuminatione sua copiosa, continua ac superpiissima deprecemur, ne unquam (*Ps.* XII, 4.) obdormiamus in morte peccati, sed Deo superexcelso quotidie alacrius obsequamur. Sic enim ad Ephesios ait et orat D Apostolus : Pater gloriæ det vobis spiri- (*Ephes.* I, 17.) tum sapientiæ in agnitione ejus.

ARTICULUS XLII

ELUCIDATIO CAPITULI NONIDECIMI : ET INGRESSUS PERAMBULABAT JERICHO ; ET ECCE VIR NOMINE ZACHÆUS, ETC.

IN præcedentis capituli fine descriptum A
Luc. xviii, 35. est, quod Jesus appropinquans civitati nomine Jericho, cæco præstitit visum. Nunc autem historiam prosequens, Evan-
1 gelista testatur : *Et ingressus* (urbem hanc Jericho) *perambulabat Jericho,* transeundo per eam, docens terrena esse pertranseunda, hoc est, non immorandum eisdem per immoderatum affectum, sed summo et incommutabili bono jugiter debere nos adhærere. Per Jericho enim præsens sæculum variationibus plenum signatur, quoniam Jericho luna interpretatur, quæ quo- B
tidie variatur.

2 *Et ecce vir nomine Zachæus.* Zachæus inter alios aderat ibi : qui nominatim exprimitur, quoniam exemplare et virtuosum est quod de ipso hic recitatur, fuitque de numero electorum. *Et hic erat princeps publicanorum,* hoc est eorum qui publicis negotiis intendebant, videlicet exactionibus tributorum, et teloniis, vectigalibusque levandis : quæ negotia implicare solent peccatis, et tales homines erant communiter peccatores ; *et ipse di-* C
ves in temporalibus. Ista de ipso narrantur, ut ejus conversio gratiosior mirabiliorque appareat, et ne magni peccatores desperent, nec divites contemnantur, sed hujus Zachæi imitentur exemplum.

3 *Et quærebat videre Jesum quis esset,* hoc est, Jesum corporaliter intueri optavit, quia de ejus sapientia, eloquentia, sanctitate atque miraculis multa audivit : estque naturale hominibus tales homines libenter adspicere, sicut et cetera magna, et rara, ac nova. Unde et infra ha- D
Ibid. xxiii, 8. betur, quod Herodes multo tempore fuit cupiens videre Jesum, et viso eo gavisus est valde. *Et non poterat præ turba.* Ex omni enim parte fuit Jesus grandi turba stipatus, multis millibus secum pergentibus. Denique a spirituali intuitu Christi multos quotidie impedit turba hominum incompositorum, sæculariumque curarum, carnalium quoque phantasmatum, ac carnalium propinquorum : ideo ad vacandum Deo aptissimus est locus secretus. Propter quod ait Psalmista : Ecce elongavi Ps. liv, 8.
fugiens, et mansi in solitudine. Et de electa anima Dominus ait per Osee : Ducam Osee ii, 14.
eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus. Abbati quoque Arsenio desuper dictum est : Fuge, tace, quiesce. *Quia statura pusillus erat,* hoc est corpore parvus : sicut econtrario Saul et alii quidam, ma- I Reg. ix, 2.
gni statura fuisse scribuntur.

Et præcurrens ascendit in arborem sy- 4
comorum. Sycomorus est arbor in foliis moro consimilis, et in aliis ficui, sed stipite distans, et altitudine major : per quam significatur crux Christi, propter mori rubiginem et ficus dulcedinem. Si ergo Christum mente adspicere volumus, ad crucem ipsius confugiamus, eamque per dilectionem, meditationem et imitationem ascendamus, considerando quid pro nobis passus sit Christus, et ejus sectando vestigia : sicque illuminabimur gratiose a Deo, et Christum contemplabimur radiose. Talis fuit Paulus qui ait : Christo confixus sum Galat. ii, 19.
cruci ; itemque, Ego stigmata Domini Jesu Ibid. vi, 17.
in corpore meo porto. *Ut videret illum.* Beati etenim oculi, qui Christum fideliter Luc. x, 23.
adspexerunt. *Quia inde,* hoc est per viam illam, *erat transiturus.* In hoc patet vehemens fervor Zachæi ad Christi adspectum, et quod non erubuit in arborem

scandere, quum esset princeps tam opu- A lentus.

5 *Et quum venisset ad locum* illum, *suspiciens,* hoc est, sursum ad arborem illam adspiciens, *Jesus vidit illum,* corporali intuitu, magis tamen interno pietatis adspectu, quo et mentem Zachæi misericorditer prævenit, tetigit, emollivit, illuminavit, accendit; et quidquid Zachæus foras fecit, Christus intra se vidit. *Et dixit ad illum : Zachæe.* Proprio nomine eum appellat, quem forte corporaliter ante non vidit, nec nominari audivit; sed ipse om- B nia in luce sapientiæ suæ cognovit. *Festinans descende :* quia opera bona cum fervore et animo prompto sunt peragenda; *quia hodie in domo tua oportet me manere,* hoc est, tua devotione hoc meruisti, ut in materiali domo tua tecum sim hodie per corporalem præsentiam, atque in spirituali domo tua, hoc est in mente tua, permaneam per gratiæ inhabitationem : sicut dicit Apostolus, Christum per fidem habitare in cordibus nostris. (Ephes. III, 17.)

Si ergo et nos gratiosam Christi quæ- C rimus inhabitationem, ipsum cum fervore quæramus, hominumque relinquentes tumultum, in altum ascendamus virtutum, carnalia desideria aspernantes. Unde de increata Sapientia, quæ Christus est, (I Cor. I, 24.) scriptum est in libro Sapientiæ : (Sap. VI, 13, 14.) Clara est, et quæ nunquam marcescit sapientia, et facile videtur ab his qui diligunt illam, et invenitur ab his qui quærunt illam; præoccupat eos qui se concupiscunt. Porro, quam verum sit hoc, innotescit in hoc opere Christi : qui nondum invitatus a D Zachæo, invitavit se apud eum; qui affectum ipsius cognovit, et plus illi exhibuit quam ille ausus fuit rogare, quia se ipsum præbuit illi ad commanendum et convescendum. Christus quippe pietatis suæ abundantia, et merita supplicum excedit et vota; et quanto ardentius petitur, tanto se ipsum suaque dona copiosius impartitur, quoniam fervor amoris quasi hiantem, apertam et patulam facit mentem amantis ad susceptionem amati.

Et ille festinans descendit, tanquam 6 perfecte obediens, et pristini tumoris altitudinem derelinquens. Nemo enim, ut ait Ambrosius, cum desidia Jesum quærit. Et, ut ait Bernardus : Verus obediens moras nescit, nec mandatum procrastinat, oculos parat visui, cor jussioni, aures auditui, manus operi, pedes itineri, et sese totum recolligit intus, ut imperantis jussionem impleat foris. Et istud Deo gratissimum est, quia nil acceptabilius ei offerre valemus, quam propriam voluntatem plenarie. *Et excepit illum* in domum suam *gaudens,* hoc est, gratias maximas agens quod talis ac tantus ad ipsum divertere dignabatur. In interiori quoque domo sua suscepit eum lætissime, per hoc quod Christus mentem illius tam benignissime illustravit, ad considerandum ea quæ Dei sunt et ad veram spectant salutem, atque divino inflammavit amore. Ita et nos Christum intus hilariter suscipiemus, consolationes experiemur cœlestes, si exhortationibus ac jussionibus ejus ac vicariorum ipsius obedientes prompte fuerimus, ab altitudine propriæ reputationis totaliter descendentes.

Et quum viderent omnes, quod Jesus 7 ad Zachæum cum suis iret discipulis, *murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset :* quasi dicant, Hoc indecens fuit. Isti fuerunt Pharisæi, et alii quidam in propriis oculis justi, multipliciterque indiscreti : Primo, temerarie judicando, tam de Zachæo qui jam per veram contritionem fuit conversus et justificatus, et de Christo qui quum animarum medicus esset, peccatores vitare non debuit, sed accedere, ut eos converteret; nec tali causa cum peccatoribus se miscere, fuit prohibitum in veteri lege. Zachæus quoque per suam pœnitentiam jam a Christo meruit visitari. Potissimum autem præsumptuosum periculosumque est, superiorum, et meliorum, ac sapientiorum facta faciliter dijudicare.

Stans autem Zachæus, ut cum debi- 8 ta reverentia loqueretur ad Christum, et

bonum suum propositum publice protestando, ostenderet quod Salvator non indecenter ad ipsum divertisset, sicque malignorum reprimeret verba, *dixit ad Dominum* Jesum : *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus,* pure propter Deum, et ut mihi mea dimittantur peccata, etiam quantum ad pœnam, atque gratiam consequar ampliorem : quoniam teste Scriptura, Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. *Eccli.* III, 33. In his verbis patet magna et mira Zachæi conversio, ita quod de ea potuit dici : Hæc mutatio dexteræ Excelsi. *Ps.* LXXVI, 11. Nam ille qui paulo ante tam avarus fuit in acquirendo et retinendo terrena, subito factus est tam promptus et liberalis in dando. Non enim dixit, Dabo, sed, Do, tanquam nunc paratus ad hoc.

Et si quid aliquem defraudavi, hoc est, per fraudem seu alio modo contra justitiam alicui quid subtraxi. Et per hoc quod ait, Si quid aliquem, etc., innuit quod sibi conscius non fuit se multos aut plurimos defraudasse. *Reddo quadruplum,* paratus plus reddere, si tu jubes. Non dixit, Reddam, aut, Restitui faciam : quia, secundum Augustinum, tenetur homo statim restituere bona injusta, si potest ; et semper judicandus est in mora, quousque restituatur res quæ reddi debet et potest, nec redditur ; neque ante hoc agitur pœnitentia, sed simulatur ; nec dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Sed sunt quidam, qui quamdiu vivunt, aut quamdiu vivere posse confidunt, restituere differunt ; sed letaliter infirmantes, aut senectute confecti, disponunt de restitutione : quorum vita et mors periculosissima exstat. Denique lex Moysis in aliquibus jussit reddi duplum, in aliquibus quadruplum, in quibusdam vero quintuplum, ut in Exodo habetur. *Exod.* XXII, 1, 4, 7, 9. Salomon quoque in Proverbiis ait de fure : Deprehensus reddet septuplum. *Prov.* VI, 31. Unde Zachæus videtur loqui de restitutione per erogationem, ita quod scivit se talem defraudationem non commisisse in qua plus quam duplum reddi jubetur ; vel per unam hanc mediam quam expressit, aliæ intelliguntur extremæ. Sed et pœna furti, secundum temporum varietatem et causæ exigentiam potuit apud Judæos esse diversa.

9 *Ait autem Jesus ad eum : Quia hodie salus domui huic facta est :* hoc est, in hoc die gratia conversionis et meritum veræ salutis, concessa sunt desuper patrifamilias hujus domus, et ejus domesticis, qui illius exemplo pœnituerunt ; fuitque in cordibus illorum factus dies spiritualis, lucente in eorum mente Sole justitiæ, qui tenebras vitiorum et noctem peccati inde fugavit ; *eo quod et ipse* Zachæus *filius sit Abrahæ.* Circa hoc dicunt Beda, Glossa et Gorra, quod Zachæus dicitur filius Abrahæ, non carnis propagatione, sed virtutum imitatione, ita quod natione fuit gentilis. Quod et Ambrosius sentire videtur, dicendo : Zachæus nulla ingenitæ dignitatis nobilitate sublimis, exiguus meritis, sicut populus nationum. Sed quibusdam magis apparet, quod fuerit natione Hebræus : alias Judæi murmurando potius dixissent contra Christum, quod ad hominem gentilem divertisset, quam quod ad hominem peccatorem. Detestabilius enim reputabant accedere gentiles, quam peccatores Judæos. Propter quod in Actibus loquitur Petrus : Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam. *Act.* X, 28. Deinde, quia gentiles non tenebantur nisi ad restitutionem simpli, nisi forte in aliquo casu : et sic, si Zachæus fuisset gentilis, non dixisset de redditione in quadruplum. Quid horum sit verius, certum non reor, quanquam hoc certum sit, quod ista argumenta nihil concludant : quia et Judæi vocabant gentiles communiter peccatores. Nam et Paulus, Nos, inquit, natura Judæi, et non ex gentibus peccatores. *Galat.* II, 15. Zachæus quoque, ut dictum est, ex devotionis fervore, per modum supererogationis mentionem fecit de restitutione in quadruplum.

10 *Venit enim* in hunc mundum, per incarnationis mysterium, *Filius hominis,* hoc

est Christus Filius Virginis, *quærere,* do-
cendo, et per diversa loca eundo ad ho-
mines, *et salvum facere,* hoc est a pec-
catis et pœnis æternis eripere, atque ad
felicitatem cœlestem reducere, *quod per-
ierat,* hoc est genus humanum in primo
parente originaliter vitiatum, et ob origi-
nale peccatum gratia et gloria privatum,
multis quoque actualibus et personalibus
posterorum peccatis infectum ac perdi-
I *Tim.* I, 15. tum. Idcirco dicit Apostolus : Fidelis ser-
mo, et omni acceptione dignus, quia Jesus
Christus venit in hunc mundum peccato-
res salvos facere. Et per Isaiam de Christo
Is. LIII, 4. prædictum est : Vere languores nostros
ipse tulit, et dolores nostros ipse porta-
Matth. I, 21. vit. Angelus quoque dixit ad Joseph : Ipse
salvum faciet populum suum a peccatis
eorum.

Ecce iste Zachæus omnibus nobis in
exemplum est positus, ut ejus pœniten-
tiam, fervorem, liberalitatem et pietatem
sectemur. Quod si quis paratus non est
injuste habita in quadruplum reddere, sal-
tem in simplum restituat; et si alter ex
sua defraudatione damnum perpessus est,
non in ablato dumtaxat, sed etiam in aliis
quæ per licitum usum ablati quivit lu-
crari, studeat pro posse satisfacere atque
refundere. Unde et mora in restituendo
est periculosa ac vitiosa, quum alter dam-
num patiatur ex ea.

11 *Hæc illis audientibus,* hoc est, discipu-
lis Christi, ceteris quoque qui aderant, au-
dientibus quod Christus dixit se venisse
ad quærendum atque salvandum quod per-
iit, *adjiciens* quæ sequuntur, *dixit para-
bolam* quæ statim subjungitur; *eo quod
esset prope Jerusalem,* hoc est, civitati illi
propinquaret ; *et quia æstimarent* disci-
puli ejus ac alii, *quod confestim,* hoc est,
mox quum Jesus in Jerusalem advenisset,
regnum Dei manifestaretur, hoc est, re-
gnum quod Deus per Prophetas Christum
habiturum prædixit, evidenter possidere-
tur et haberetur a Christo : juxta illud
Is. IX, 7. Isaiæ, Super solium David et super re-
gnum ejus sedebit. De quo et angelus di-
A xit ad Virginem : Dabit illi Dominus Deus *Luc.* I, 32.
sedem David patris ejus, et regnabit in
domo Jacob in æternum. Judæi quippe,
imo et discipuli Christi ante ipsius ascen-
sionem, credebant Christum in primo suo
adventu temporaliter in hoc sæculo, cum
maxima opulentia et magnificentia regna-
turum, promissa Prophetarum de Christi
regno loquentium ad litteram carnaliter
intelligentes. Propter quod Apostoli in die
ascensionis locuti sunt Christo : Domine, *Act.* I, 6.
si in tempore hoc restitues regnum Is-
B rael? Et quia Jerusalem fuit Judææ urbs
metropolitana ac regia, putabant Christum
in ea suum solium positurum, statim
quum hac vice eam fuisset ingressus :
præsertim quia jam tot ac tanta fecit mi-
racula, ita quod a plurimis credebatur es-
se Messias rex Israel, multaque millia se-
quebantur eum, tanquam parata ipsum
acceptare in regem. Unde et paulo post,
scilicet in die Palmarum, occurrerunt ei *Joann.* XII,
cum mirabili reverentia quasi regi Mes- 12, 13.
siæ. — *Dixit ergo* sequentem parabolam, 12
C ad excludendum ab eis istum errorem.

Homo quidam nobilis, hoc est Christus
secundum utramque suam naturam præ-
nobilis, quia secundum divinitatem ex Pa-
tre æterno æternaliter natus, et secundum
humanitatem ex Virgine regiæ ac Davidi-
cæ stirpis ortus, *abiit in regionem longin-
quam,* hoc est de hoc mundo in cœlum
empyreum, de quo fertur in Psalmo : Pla- *Ps.* CXIV, 9.
cebo Domino in regione vivorum ; *accipe-
re sibi regnum* super universos ordines
angelorum : qui licet ab exordio mundi
D fuerint Christo subjecti secundum quod
Deus est, tamen in sua ascensione cœpit
speciali modo super eos regnare etiam
secundum suam humanitatem ut Verbo
unitam. Omnes enim angelici spiritus sub-
duntur ac serviunt homini Christo, et pur-
gantur, illuminantur ac perficiuntur ab
eo, imo et ab ejus humanitate, seu anima,
secundum divini Dionysii documenta. *Et
reverti* in die judicii, ad dandum singulis
quod merentur, quemadmodum in Apo- *Apoc.* XXII,
calypsi fatetur : Ecce venio cito, et merces 12.

mea mecum est, dare unicuique secundum A opera sua.

Potest autem et ita exponi : *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam,* hoc est, de summo cœlo venit in hunc mundum inferiorem, quemadmodum
Ps. xviii, 7. scriptum est : A summo cœlo egressio ejus. Propter quod Christus apud Joan-
Joann. iii, 13. nem loquitur de se ipso : Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlo. *Accipere sibi regnum,* hoc est, ex electis Judæis et gentilibus colligere sibi populum, in B quo regnaret per gratiam. Unde in Psal-
Ps. ii, 8. mo Pater loquitur Filio : Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, etc. Per Zachariam quoque de Christo præ-
Zach. ix, 10. dictum est : Potestas ejus a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad terminos terræ. *Et reverti* in fine mundi, vel paulo ante, quando per ejus virtutem et gratiam Judæi generaliter convertentur ad fidem per prædicationem Eliæ,
Malach. iv, 5, 6. ut in Malachia legitur. De quo et Paulus
Rom. xi, 25, 26. ad Romanos testatur : Cæcitas ex parte C contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret.

13 *Vocatis autem decem servis suis,* hoc est cunctis credentibus : qui per decem signantur, propter Decalogi adimpletionem, per quam digni sunt servi Dei vocari ; vel, quia denarius est primus limes numerorum, sequentesque numeri sunt replicationes ipsius, ac partium ejus. Potest quoque per servos istos specialiter accipi ordo prælatorum, prædicatorum, si- D ve doctorum. *Dedit illis decem mnas,* hoc est varia dona tam gratiæ gratum facientis, quam gratiæ gratis datæ; nec omnibus æque multum, sed unicuique secundum ipsius virtutem, seu capacitatem. Hinc ait
I Cor. xii, 8-10. Apostolus : Alii per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii genera linguarum, alii discretio spirituum, alii
Ibid. vii, 7. interpretatio sermonum ; itemque, Unusquisque proprium donum habet a Deo.

Porro, secundum Glossam, mna decem drachmas appendit seu valet.

Et ait ad illos : Negotiamini dum venio, hoc est, beneficiis donisque Dei vobis concessis fructuose utamini, crescendo in eis, et multiplicando ea per opera bona seu merita, sicque per bona vitæ præsentis mercando bona gloriæ vitæ futuræ : et hoc, per totum tempus vitæ istius, usque ad finem sæculi, in quo ad judicandum redibo. Interim namque est status merendi ac demerendi. Hæc est negotiatio spiritualis ac bona, qua regnum cœlorum emitur paupertate, quies æterna temporali labore, honor et gaudium regni cœlestis, confusione et dolore incolatus terrestris.
Hinc apud Matthæum ait Salvator : Simile Matth. xiii, 45.
est regnum cœlorum homini negotiatori. Est autem et negotiatio sæcularis, quæ in loco sacro prohibetur, de qua dicit Christus : Nolite domum Patris mei facere do- Joann. ii, 16.
mum negotiationis.

Cives autem ejus, puta Judæi, de quo- 14
rum terra et populo secundum carnem natus est Christus, *oderant eum.* Nam et Pilatus scivit quod per invidiam tradidis- Matth.
sent eum. Et apud Joannem asserit Chri- xxvii, 18.
stus : Odio habuerunt me gratis. Imo, in Joann. xv, 25.
tantum oderant eum, quod gravis fuit eis
ad videndum. Cujus causa in libro Sapi- Sap. ii, 15.
entiæ clarissime aperitur, ubi in eorum persona asseritur : Tanquam nugaces æs- Ibid. 16, 12, 16, 15.
timati sumus ab illo, et improperat in nos peccata legis ; et abstinet se a viis nostris tanquam ab immunditiis, et dissimilis est aliis vita illius. Impletumque fuit in eis, quod in Proverbiis Salomonis legitur : Non Prov. xv, 12.
amat pestilens eum qui se corripit. Quorum perversitatem nunc multi sequuntur, qui ab animarum suarum respuunt curari vulneribus, et indesinenter vulnerant semetipsos. *Et miserunt legationem post illum :* hoc est, post Christi ascensionem conati sunt evangelicam fidem ac legem, regnumque Christi in terra destruere. Ad quod faciendum quosdam hinc inde miserunt : quorum ad tempus unus exstitit
Paulus, transiens ad Damascum ad perse- Act. ix, 1, 2.

quendum ibidem Christianos. Hinc in Je- A
Jer. XI, 19. remia dicitur : Eradamus eum de terra
viventium, et nomen ejus non memoretur
ultra. *Dicentes : Nolumus hunc regnare*
super nos, hoc est, Jesus iste non est Mes-
sias in lege et Prophetis promissus. Unde
Joann. XIX, 15. apud Joannem dicitur : Non habemus re-
gem nisi Cæsarem. De quibus a Daniele
Dan. IX, 26. legitur prophetatum : Non erit ejus popu-
lus qui eum negaturus est.
15 *Et factum est ut rediret* ad generale
judicium, ad quod in fine sæculi veniet
Christus, *accepto regno :* quia ante finem B
sæculi pene totus mundus convertetur ad
Malach. IV, 5, 6. Christum, præcipue Judæi per Eliam, et
ceteri, potissimum Antichristo occiso. Pro-
Dan. VII, 14. pter quod per Danielem scribitur : Dedit
ei, scilicet Pater Christo, potestatem, et
regnum, et honorem ; et omnes populi, tri-
bus et linguæ servient ei. *Et jussit vocari*
servos quibus dedit pecuniam, id est, cre-
dentes jubebit ad judicium suum adduci
Rom. XIV, 10; II *Cor.* V, 10. per angelos, dicente Apostolo : Omnes nos
stare oportet ante tribunal Christi ; *ut sci-*
ret, id est, per retributionis effectum, et C
judicialem suam sententiam, eos scire at-
que aliis sciri faceret (juxta quem modum
scriptum est in Exodo : Dixit Dominus
Exod. XXXIII, 5. ad filios Israel : Jam nunc depone ornatum
tuum, ut sciam quid faciam tibi), *quantum*
quisque negotiatus esset, id est, quantum
in bonis operibus fructificasset, spiritua-
leque lucrum de donis Dei sibi concessis
Luc. XII, 48. fecisset. Cui enim plus datum est, plus
requiretur ab eo ; et qui ad altiora se
obligavit, ad perfectiora tenetur. Unde de
prælatis et prædicatoribus hæc spirituali- D
Sap. VI, 6. ter possunt exponi : de quibus tunc du-
rissimum fiet judicium, quia commissæ
sunt eis animæ, pro quarum salute Chri-
Ibid. 7, 9. stus dignatus est crucifigi ; tuncque poten-
tes potenter patientur tormenta, et forti-
oribus fortior cruciatus instabit, ut dicitur
in libro Sapientiæ.
16 *Venit autem primus, dicens : Domine,*
mna tua decem mnas acquisivit. Per hunc
primum servum divino tribunali in die
judicii præsentandum, intelliguntur qui
majora gratiæ dona sortiti sunt, atque eis-
dem fructuose sunt usi, sicut qui ultra
præcepta servant consilia, vel pastorale
officium digne adimplent. Itaque primus
dixit : Domine, mna tua, id est gratia mi-
hi a te præstita, decem mnas acquisivit,
hoc est, copiosum fructum te cooperante
produxit : sicut Apostolus protestatur, Gra- I *Cor.* XV, 10.
tia Dei in me vacua non fuit. *Et ait illi* 17
Christus infallibilis judex : *Euge, serve*
bone, id est, virtuose, qui bonitatem tibi
concessam diffudisti, communicasti, au-
xisti. Bonum enim est sui diffusivum, ut
S. Dionysius effatur. Euge, hoc loco, est
interjectio designans affectum commen-
dantis ; non insultantis, sicut in Psalmo
quo fertur, Ferant confestim confusionem *Ps.* XXXIX, 16.
suam qui dicunt mihi, Euge, euge. *Quia*
in modico fuisti fidelis, id est, bonis vitæ
præsentis, quæ comparatione futurorum
bonorum, parva et pauca sunt, laudabi-
liter usus es ad gloriam Dei, ædificatio-
nemque proximi, et tui ipsius salutem,
eris potestatem habens super decem civi-
tates, hoc est, abundantiorem felicitatem
atque honorem sortieris in cœlis, et pro
omnibus, ac ab omnibus, quibus fuisti
cooperator salvationis, glorificaberis in su-
pernis. Nam et post judicium manebit in
Beatis ordo dignitatis, ac congruæ ad in-
vicem honorationis. Unde dicit Apostolus :
Quæ est spes nostra, aut gaudium, aut I *Thess.* II, 19.
corona gloriæ ? Nonne vos ante Dominum ?
Et alter venit, dicens : Domine, mna 18
tua, hoc est gratia tua mihi collata, *fecit*
quinque mnas, hoc est, competentem et
mediocrem fructum produxit. Per hunc
intelliguntur, qui divina præcepta serva-
re contenti sunt. *Et huic ait : Et tu esto* 19
super quinque civitates, hoc est, propor-
tionatum tibique debitum suscipe præmi-
um et honorem in cœlo, ubi omnes sunt
reges, utpote gloria et honore coronati.
Et alter venit, dicens : Domine, ecce 20
mna tua, quam habui repositam in su-
dario, hoc est, donum quod a te suscepi,
et quo fructuose usus non sum, illud
multiplicando, tibi reporto. Porro sudari-

um dicitur vestis qua facies a sudore detergitur, vel mortuorum corpora involvuntur. Per hoc ergo quod dicit se mnam in sudario posuisse, signatur quod a bonis operibus mortua fuit, vel propter vitam carnalem nec sibi nec aliis profuit. Quo
II *Cor.* VI, 1. contra dicit Apostolus : Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis ; itemque,
I *Tim.* IV, 14. Noli negligere gratiam Dei quæ in te est.
21 *Timui enim te.* Si vere timuisset timore filiali, vitasset peccata amore justitiæ, et ne Dei offensam incurreret; si vero timuisset Deum timore servili, vitasset saltem quodammodo quædam peccata timore pœnarum. Potest tamen hic timor intelligi pusillanimitas bene agendi, qua quidam retrahuntur a bonis operibus. *Quia homo austerus es.* Christus namque in judicio terribilis erit et rigorosus. Nunc quoque ipse, qui in se ipso pius et dulcis est, quibusdam perversis videtur austerus, in quantum præcipit quæ eis dura seu difficilia apparent ac displicent, eaque prohibet quæ eis delectabilia exstant et complacent. *Tollis quod non posuisti,* hoc est, plus requiris quam contulisti ; *et metis quod non seminasti,* hoc est, tibi adscribis et adscribi requiris quod personaliter non effecisti. Hoc servus iniquus ideo dicit, quoniam Christus de donis gratiæ quæ donavit, spirituale lucrum, ut dictum est, exigit, totumque bonum quod operatur homo per gratiam ejus, sibi prin-
Joann. XV, 5. cipaliter jubet adscribi, dicens : Sine me
Osee XIII, 9. nihil potestis facere. Et per Osee : Perditio tua ex te ; in me tantummodo auxilium tuum. Hæc autem Christus justissime facit, quia ad hoc nobis habitus donorum atque virtutum largitur, ut per eos procedamus in actum ; nec sic totum sibi attribuit, quin opera bona imputet nobis ad meritum, et pro eis copiosissimum conferat præmium, remunerans ultra condignum.

22 *Dicit ei* Judex : *De ore* (vel secundum quosdam, *Ex ore*) *tuo te judico,* hoc est, ex propriis verbis tuis jam contra me dictis te reprobo, reumque comprobo : sicut
A ait Scriptura, Ex verbis tuis justificabe- *Matth.* XII, 37.
ris, et ex verbis tuis condemnaberis. Unde
in Job legitur : Os tuum condemnabit te, *Job* XV, 6.
et non ego ; et labia tua respondebunt tibi. *Serve nequam,* quia fraudulentus in Dominum tuum, et ei calumniam irrogans, piger ad bene agendum, pronus ad impie accusandum, protervus ad emendandum. Itaque quod pro sui excusatione se apte dixisse putavit, vertitur ei ad culpæ augmentum. Ideo grandis fatuitas est propria excusare peccata, quia ut ait
B Bernardus, in animam suam peccat, qui se ipsum excusat, tanquam a se indulgentiæ medicinam repellens, et vitam gratiæ sibi ore proprio intercludens. Quæ enim major nequitia, imo et major stultitia, quam contra propriam armari salutem, et linguæ mucrone semetipsum confodere ? Ideo orat Psalmista : Non declines cor *Ps.* CXL, 4.
meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Agamus ergo quod sanctus Job ait : Vias meas in conspectu *Job* XIII, 15, 16.
Dei arguam, et ipse erit salvator meus.

C *Sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, et metens quod non seminavi :* hoc est, si durum et rigorosum me noveras, quare cognitio ista non induxit te ad timoratius fructuosiusque vivendum, attendendo quod mea diligentius essem exacturus ? *et quare non de-* 23
disti pecuniam meam ad mensam ? id est, cur donum gratiæ tibi concessum non expendisti ad aliorum spiritualem refectionem, instructionem, seu ædificationem ? *et ego veniens* ad judicium universale vel
D particulare, id est, per actum judicialem te visitans, *cum usuris utique,* hoc est spiritualibus lucris, profectibus, seu meritis tui ipsius vel alterius qui ex te ædificatus est seu profecit, *exegissem eam,* id est, rationem de ea quæsissem, et præmium contulissem. Hoc enim exigit Christus, ut de bonis quæ præstitit, proficiamus nobis ipsis ac aliis. Per hunc servum intelliguntur negligentes rectores et infructuosi doctores, inutilesque fideles, qui nec sibi nec aliis sunt fideles ac utiles,

imo magis nocivi : de quibus ait Aposto-
II *Tim.* III, 13. lus, Mali homines proficient in pejus, er-
rantes et in errorem mittentes.
24 *Et adstantibus,* scilicet angelis, qui Deo
ad obediendum, ministrandum, laudan-
dum, contemplandum, atque fruendum
indesinenter adsistunt seu adstant, juxta
Dan. VII, 10. illud Danielis : Millia millium ministra-
bant ei, et decies millies centena millia
adsistebant ei; *dixit : Auferte ab illo* ne-
quam servo *mnam,* hoc est donum gratiæ
sibi collatum : quod dicitur auferri, quan-
tum ad habitum, vel quantum ad usum
seu fructum. Angeli vero hoc auferunt,
suam administrationem non amplius im-
pendendo hominibus post hanc vitam, vel
ostendendo quod homo juste privetur gra-
tia sibi data, vel exsecutioni divini judi-
cii cooperando, secundum illud Matthæi :
Matth. XIII, 41, 42. Mittet Filius hominis angelos suos; et eos
qui faciunt iniquitatem mittent in cami-
num ignis. *Et date illi qui decem mnas
habet,* hoc est, qui abundanti gratia sibi
donata, cum abundanti fructu optime usus
est. Quanto enim quis in spiritualibus bo-
nis plus quotidie proficit, tanto amplius
gratia ejus augetur, et cunctæ ejus vir-
tutes perficiuntur. Nam gratia bono ipsius
usu meretur augeri, ut aucta mereatur et
perfici. Tullius quoque ait : Scientia est
nobilis animæ thesaurus, quæ distributa
recipit incrementum, et avarum dedigna-
tur possessorem, et nisi publicetur, ela-
bitur. Cui concordat illud Ecclesiastici :
Eccli. XLI, 17. Sapientia abscondita, et thesaurus invi-
sus, quæ utilitas in utrisque? Porro gratia
ab uno auferri et alteri dari asseritur, non
quod eadem numero sic tollatur et detur,
quum accidens non migret de uno sub-
jecto in aliud; sed quia in specie similis
sic confertur, et fructum gratiæ, quem
unus, si bene vixisset, consecutus fuisset,
consequitur alter. Angeli vero dant gra-
tiam talem alicui, disponendo et coope-
rando seu illuminando, vel impetrando.
25 *Et dixerunt* angeli *ei : Domine, habet
decem mnas,* hoc est gratiarum charismata
26 copiosa. *Dico autem vobis* ego Christus
A omnium judex, *quia omni habenti dabi-
tur,* id est, habenti gratiam cum usu fru-
ctuoso ipsius, major gratia adjicietur, *et
abundabit* in spiritualibus bonis; *ab eo
autem qui non habet* usum seu actum gra-
tiæ, ad quem gratia ordinatur, utpote a
servo acedioso; vel, Qui non habet, hoc
est, in comparatione quorumdam electo-
rum, parum aut quasi nihil gratiæ habet,
quia quod modicum est pro nihilo, se-
cundum Philosophum, reputatur; *etiam
quod habet,* id est ipsum habituale seu
B modicum gratiæ donum, *auferetur ab eo.*
Ipse enim peccando illud amittit, se ip-
sumque illo privat, et sibi id aufert quo-
dammodo effective, Deus vero seu angeli
permissive.
Verumtamen inimicos meos, hoc est in- 27
fideles, præcipue Judæos incredulos, *qui
noluerunt me regnare super se.* Pilato
quippe dicente, Regem vestrum crucifi- *Joann.* XIX, 15.
gam? responderunt indurati Judæi, Non
habemus regem nisi Cæsarem. De quibus
apud Jeremiam habetur : Prævaricatione *Jer.* V, 11, 12.
C prævaricata est in me domus Israel, et
domus Juda, ait Dominus; negaverunt Do-
minum et dixerunt, Non est ipse. De qui-
bus verificatur quod per Osee Dominus
loquitur : Recesserunt a me; et ego eru- *Osee* VII, 13, 15.
divi eos, et roboravi brachia eorum, et in
me cogitaverunt malitiam. *Adducite huc,*
hoc est ad meum tribunal. In die namque
judicii, angeli sancti deferent reprobos re-
suscitatos ad judicii locum, prout in Mat-
thæo asserit Christus : In consummatione *Matth.* XIII, 49.
sæculi exibunt angeli, et separabunt ma-
D los de medio justorum. *Et interficite ante
me,* hoc est, in conspectu meo in ignem
æternum projicite, æternaque morte per
approbationem dignos judicate. Hæc est
mors æternæ pœnæ atque miseriæ, de qua
in Apocalypsi inducitur : Timidis autem, *Apoc.* XXI, 8.
et incredulis, et exsecratis, et omnibus
mendacibus, pars illorum erit in stagno
ardenti igne et sulfure : quod est mors
secunda. In quam infelicissimam, acerbis-
simam et indeficientissimam mortem an-
geli sancti pariter trudent atque projicient

universum illum reproborum tristissimum cumulum, scilicet in infernum, ut dictum est.

Quidam exponunt hæc de interfectione Judæorum per Titum et exercitum Romanorum, quæ in ultionem sanguinis Christi facta est quadragesimo secundo anno post passionem ipsius : ad quam impiorum occisionem Deus instigavit Romanos, in quantum fiebat in sanguinis Christi vindictam, quamvis Romani hoc ignorarent, atque ob aliam causam id perpetrarent : quemadmodum per Jeremiam et Ezechielem asseruit se adducere Chaldæos contra Judæos pravissimos, prædictorum temporibus Prophetarum, ut patet in libris eorum.

28 *Et his* parabolice *dictis, præcedebat* discipulos, verbis et factis instruens eos ad animi fortitudinem atque constantiam, ut essent parati ad mortem pro fide seu justitia sustinendam, *ascendens Jerosolymam,* in qua se statim passurum præscivit et prænarravit : sicque facto monstravit quod verbis prædixit. In quo exemplum dedit prælatis voluntarie præeundi ad pœnam et mortem pro salute gregis eis commissi, aut etiam aliorum, quum fuerit opportunum, prout in libris Machabæorum de quodam sic scribitur : Eleazarus ætate provectus, gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens, voluntarie præibat ad supplicium. Hinc in epistola Joannis scriptum est : In hoc cognovimus caritatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; et nos debemus pro fratribus animas ponere.

II *Mach.* VI, 18, 19.

I *Joann.* III, 16.

29 *Et factum est, quum appropinquasset* Jesus *ad Bethphage et Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti.* Secundum Glossam, Bethphage fuit villa seu viculus sacerdotum prope montem Oliveti. Habebant enim sacerdotes veteris Testamenti vicos extra civitatem ad alendum pecora sua. Bethania quoque villa fuit non longe a latere montis præfati. Sciendum vero quod Lucas non observat hic stricte ordinem rei gestæ. Primo etenim venit Christus in A Bethaniam, scilicet sabbato ante Ramos palmarum ; et ibi tunc factum est convivium, de quo in Joanne legitur, in quo Lazarus unus fuit discumbentium, et Martha ministrabat. Die autem sequenti, veniens Jesus a Bethania ad Jerusalem transivit per Bethphage, quæ erat in medio, et sic venit ad montem Oliveti, qui ideo sic vocatur, quoniam multæ olivæ crescebant in eo.

Joann. XII, 2, 12.

Misit duos discipulos suos. Eisdem rationibus misit duos, quibus, ut in expo- B sitione decimi capituli dictum est, misit discipulos suos binos ad prædicandum. Dicuntque aliqui, quod secundum Chrysostomum, duo isti fuerunt Petrus et Philippus : quorum alter, scilicet Petrus, Cornelium quasi asinum, Philippus Samariam quasi asinam, per fidem adduxit ad Jesum, sive convertit. Sed juxta hoc, istud de Philippo apostolo non posset intelligi, quoniam ipse Samariam non convertit ; sed de Philippo, uno de septem primis diaconibus, qui convertit Samariam, ut in C Actibus describitur, prout ibidem expositores testantur. Verumtamen Chrysostomus illud non asserit, sed in expositione cujusdam perhibet se legisse. Et si rite recordor, legi quod Origenes hoc dixerit. Qui vero hi duo discipuli fuerint, Scriptura non exprimit, nec certum est.

Luc. X, 1.

Act. VI, 5; VIII, 5 *et seq.*

30 *Dicens : Ite in castellum,* hoc est in civitatem Jerusalem : quæ vel despective vocatur castellum, quia non fuit in ea vera unio civium, sed magna dissensio atque invidia; vel propter situm loci, quia in D montibus posita erat, et ob fortitudinem murorum munitionumque ejus. Potest quoque, ut aliqui putant, per castellum intelligi aliqua domus lapidea seu fortalitium juxta murum, in qua, vel prope quam asina fuit. *Quod contra vos est,* id est ex opposito vestri, secundum localem distantiam; vel, Contra vos, quia me vestrum Dominum ac magistrum habitatores ejus nituntur occidere, vosque dispergere. *In quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum* præsepi aut alteri rei, ne va-

gando discurrat, *cui nemo unquam homi-* A
num sedit, hoc est, super quem nullus
hucusque sedit ad viam agendam, ob pulli
juventutem et teneritudinem. *Solvite il-*
lum et adducite mihi. In Matthæo habe-
Matth. xxi, 2. tur, quod Jesus dixit : Invenietis asinam
alligatam et pullum cum ea, solvite et
adducite mihi. Unde elicitur, quod utrum-
que animal fuit ligatum et a Christo jus-
31 sum adduci. *Et si quis vos interrogaverit,*
Quare solvitis pullum? *sic dicetis ei, Quia*
Dominus operam ejus, id est ministratio-
nem, *desiderat :* non ob suam necessi- B
tatem absolutam, sed propter Scripturæ
verificationem, et ad nostram informatio-
nem, ac mysticam rationem, quia per pul-
li sessionem figurabatur quod Christi im-
perio gentilitas esset subdenda, ita quod
I Cor. vi, 20. illud Apostoli adimpleret : Glorificate et
32 portate Deum in corpore vestro. [*Abierunt*
autem qui missi erant, et invenerunt sic-
ut dixit illis, stantem pullum.]

33 *Solventibus autem illis* duobus Christi
discipulis *pullum, dixerunt domini ejus,*
scilicet pulli, id est custodes, vel eo fre- C
quenter utentes, si non ad sedendum, ta-
men ad aliqua alia. Ut enim communiter
fertur, pullus et asina communibus ho-
minum usibus deputabantur. *Quid solvitis*
pullum, super quem nullus usque nunc
34 sedit? *At illi dixerunt : Quia Dominus*
eum necessarium habet : secundum mo-
dum prædictum, et propter causas jam
tactas. Sed quid sciverunt illi quem di-
scipuli Christi designarent nomine Domi-
ni? Ad quod respondetur, quod forte jam
audierunt Jesum Nazarenum illuc veni- D
re, et ex habitu seu aliis signis notabant
quod illi duo essent discipuli ejus, fuitque
tunc rumor communis, quod Jesus esset
rex Messias : unde per Dominum intelli-
35 gebant Jesum. *Et duxerunt illum,* scili-
cet pullum simul cum asina, *ad Jesum.*
Et jactantes vestimenta sua super pul-
Matth. xxi, 7. *lum,* imo et super asinam, secundum
Matthæum, ut Jesus mollius decentiusque
sederet, *imposuerunt Jesum* super pul-
36 lum, reverentialiter ministrando. [*Eunte*
autem illo, substernebant vestimenta sua
in via.]

Circa hæc multa quæri possent ac dici,
utpote de mystica significatione castelli
et pulli ac asinæ, et an Christus succes-
sive super utrumque animal sedit. De qui-
bus, quia super Matthæum hæc scripsi,
nunc nihil dicam.

Et quum appropinquaret jam ad de- 37
scensum montis Oliveti, cœperunt omnes
turbæ descendentium cum Jesu de altio-
ribus locis circa montem hunc. Vel, De-
scendentium, id est, de Jerusalem, quæ
altius sita fuit, ei obviantium : quia sicut
in Joanne legitur, turba multa quæ ve- *Joann.* xii, 12, 13.
nerat ad diem festum, quum audisset quia
venit Jesus Jerosolymam, acceperunt ra-
mos palmarum et processerunt obviam ei.
Gaudentes spirituali jucunditate de omni-
potentia Dei et mirabilibus ejus factis per
Christum, *laudare Deum voce magna,* id
est devota ac sonora, *super omnibus quas*
viderant virtutibus, hoc est universis Chri-
sti miraculis divina virtute peractis, quæ
corporalibus oculis fieri conspexerunt, *di-* 38
centes : Benedictus, id est, omni bona di-
ctione seu appellatione dignus, et sanctus,
sive laudatus est et sit, *qui venit rex in*
nomine Domini, id est in Deo, videlicet in
virtute et secundum voluntatem ipsius at-
que ad gloriam ejus. *Pax in cœlo,* hoc est,
in cœlesti regno est pax æternitatis, pax
imperturbabilis et completa, hoc est sem-
piterna tranquillitas, deliciosissima, incon-
cussibilis et consummata quietatio mentis
omnium Beatorum in Deo. Porro, per hoc
quod dicunt, Pax in cœlo, designatur re-
conciliatio generis humani cum Deo et
angelis sanctis facta per Christum, quem-
admodum de Christo ait Apostolus : Pa- *Coloss.* i, 20.
cificans per sanguinem crucis ejus, sive
quæ in terris sunt, sive quæ in cœlis. Sic-
que exponi potest : Pax, id est pacificatio,
est in cœlo Dei et angelorum ad homi-
nes. Præterea quæri potest, cur Christo
nascente angeli cecinerunt, Pax in terra *Luc.* ii, 14.
hominibus, nunc vero ipso ad passionem
tendente, clamitant turbæ, Pax in cœlo.

Ad quod dicitur, quia in Christi incarnatione et nativitate pax vera, scilicet Christus, de cœlo in terram descendit, sed per passionem ipsius, ascendit pax ista in cœlum. *Et gloria in excelsis,* id est, honor, glorificatio, beatitudo, lætitia sit Deo in cœlestibus habitanti, cui debetur omnis honor et gloria. Unde et supra angeli cantasse leguntur, Gloria in altissimis Deo : ubi hæc plenius exponuntur. (*Luc.* II, 14.)

39 *Et quidam Pharisæorum de turbis,* id est, inter populos istos tunc exsistentes, *dixerunt ad illum,* scilicet Christum : *Magister.* Non audebant ei irreverenter loqui, timore plebis. *Increpa discipulos tuos,* id est istos qui te tam excellenter collaudant; vel, Discipulos tuos, qui istud præ ceteris faciunt, seu alios ad hæc inducunt. Hoc ex invidia protulerunt, quoniam Christum spernebant, nec regem Israel esse credebant, nec a Deo venisse.

40 *Quibus ipse ait : Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.* Tanquam dicat : Hanc diem præordinavi, ut in ea debitus mihi honor exhibeatur, et quis ac qualis sim ostendatur, ne per ignorantiam vos excusare possitis quod mihi non creditis. Idcirco si homines mea non loquerentur præconia, saxa aliquibus signis, scissuris, aut motionibus, majestatem meam mirabiliter declararent. Quod etiam in Christi constat passione completum, secundum Glossam. Nam ipso in cruce pendente petræ scissæ sunt, suisque scissionibus Creatori suo quasi compatiebantur, ejusque eminentiam ipso facto sunt protestatæ. Possunt quoque per lapides, dura gentilium corda intelligi, quorum quidam, puta centurio et ei consimiles, videntes mirabilia quæ in Christi passione fiebant, glorificaverunt Deum dicentes : Vere hic homo Filius Dei erat. (*Matth.* XXVII, 51. *Ibid.* 54; *Marc.* XV, 39.)

41 *Et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam.* Corporaliter urbi Jerusalem appropinquavit, a qua et corporis circumscriptione distabat, qui secundum suam divinitatem, universum incessabiliter mundum implet. Denique, quum eam corporalibus oculis adspexisset, signum præcipuæ compassionis monstravit, præsentem civitatis iniquitatem atque futuram ipsius calamitatem ac pœnam deflendo : qui non solum secundum quod Deus, sed etiam secundum scientiam suam creatam ac inditam, civitatem illam omnemque ejus proprietatem et qualitatem, ab incarnationis exordio infallibiliter vidit intellectuali intuitu ; sed hac vice sensibiliter ea visa, præcipuæ compassionis motum sponte assumpsit, quam et materialibus lacrimis tanquam signo certo ostendit. — Præterea, lacrimatus est Jesus : primo, in sua nativitate, secundum sanctos doctores ; secundo, in sua circumcisione, secundum Bernardum et alios ; tertio, in Lazari suscitatione, ut fertur apud Joannem ; quarto, in hac processione ; quinto, instante sua passione, quando et sudor ejus factus est sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (unde ad Hebræos dicitur : Cum clamore valido et lacrimis preces offerens) ; sexto, in sua passione, in qua et sæpius præ acerbitate dolorum sponte ploravit. (*Joann.* XI, 35. *Luc.* XXII, 44. *Hebr.* V, 7.)

Itaque, videns urbem præfatam, ejusque pulchritudinem exteriorem, deflevit ipsius culpam, et pœnam tam temporalem quam æternam. Nomine autem civitatis habitatores ejus intelliguntur. 42 *Dicens : Quia si cognovisses,* id est, si miseriam et eversionem tibi imminentem cognosceres, *et tu* utique fleres, quæ modo infeliciter excæcata lætaris quum malefeceris, et exsultas in rebus pessimis, quia propriam perversitatem non pensas, et pœnas tibi debitas ac instantes non prævides. Hoc modo quotidie homines virtuosi, pravorum excæcatorumque hominum obtenebrationem internam ac damnationem æternam deplorant, qui nesciunt cur deflentur: de quibus Salomon protestatur, Relinquunt iter rectum, et ambulant per vias tenebrosas. Hanc Christi pietatem sectari debemus, quia et ipse tanquam piissimus, etiam inimicæ civitatis calamitatem deflevit. Unde et nos, non solum amicorum, (*Prov.* II, 14. *Ibid.* 13.)

sed etiam inimicorum mala deflere et pro A
ipsis orare debemus, dicente Apostolo :
II Cor. XI, 29. Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non scandalizor? Sic
Job XXX, 25. et sanctus Job ait : Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Induratis vero in vitiis et cunctis iniquis condolendum est jugiter. Propter quod in Ecclesiastico as-
Eccli. XXII, 13. seritur : Luctus mortui septem dies; fatui autem et impii, omnes dies vitæ illorum. — Refert Augustinus in libro de Civitate Dei, quemadmodum quidam princeps mi- B
litiæ Romanorum, civitatem Syracusanam opulentissimam atque pulcherrimam mox capturus et oppressurus, primo in eminenti stans loco, ruinam illius deplanxit.

Et quidem in hac die tua, hoc est in tempore parvo et labili quo tuis vanitatibus, non Creatoris tui vivis honori et cultui, *quæ ad pacem tibi,* id est, ea habes quæ ad tuam carnalem fallacemque pertinent pacem. Hoc modo filii sæculi hujus, qui in concupiscentiis suis ac propriis voluntatibus ambulant, qui temporaliter C
prosperantur, hac carnali et deceptoria pace fruuntur : qui in transitoriis ac sensibilibus rebus sibi finem constituunt, atque in talibus mente utcumque quiescunt.
Ps. LXXII, 3. De quibus ait Psalmista : Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. De
Job XXI, 9, 13. quibus in Job habetur : Domus eorum securæ sunt et pacatæ, et non est virga Dei super illos; ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad infernum descendunt. Est autem et alia pax vera, spiritualis, interna, quæ est tranquillitas mentis in Deo : qua D
Is. LVII, 21. carent iniqui, juxta illud Isaiæ, Non est pax impiis, dicit Dominus. De qua in Jo-
Joann. XIV, 27. anne ait Salvator : Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Quam inter fructus Spiritus ponit Apostolus ad Galatas, di-
Galat. V, 22. cens : Fructus autem Spiritus est : caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas.

Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, hoc est, adversa tibi imminentia nunc te latent, quia et mihi ea tibi prænuntianti credere aspernaris. Horum periculosissimam securitatem multi sectantur, qui ex longanimitate et patientia Dei audentius peccant et deteriores redduntur, in consuetudinem peccati ruentes. Propter quod in Ecclesiaste dicitur : Quia non ci- Eccle. VIII, 11.
to profertur contra malos judicium, absque ullo timore filii hominum perpetrant mala; itemque, Sunt impii, qui ita securi Ibid. 14.
sunt, quasi justorum facta habeant. Istis competit illud Sapientiæ : Dixerunt im- Sap. II, 1, 6.
pii, apud se cogitantes non recte : Venite, fruamur bonis quæ sunt, et utamur creatura tanquam in juventute celeriter.

Quia venient dies in te, id est contra 43
te; *et circumdabunt te inimici tui,* puta Romani, videlicet Titus et Vespasianus cum exercitu Romanorum, *vallo,* id est aggere : quia (ut legitur) tres aggeres circa Jerusalem ad eam capiendam fecerunt. Vel, Vallo, id est exercitu suo, instar valli per gyrum urbis disposito, secundum illud Isaiæ : Circumdabo quasi sphæram in Is. XXIX, 3.
circuitu tuo, et jaciam contra te aggerem. *Et coangustabunt te undique,* hoc est, sic obsidebunt, ut egredi nec possis nec audeas, sed fame et siti ac aliis modis gravissime affligaris. Ad tantam enim angustiam habitatores Jerusalem devenerunt, ut mulieres proprios pueros comederent, ut in libro de Bello Judaico Josephus refert.

Et ad terram prosternent te : quia tam 44
homines quam ædificia Jerusalem prostraverunt Romani. Ideo subditur : *Et filios tuos,* id est cives, *qui in te sunt.* Civitas namque seu communitas, per modum matris se habet respectu particularium personarum contentarum in ea, quas fovet et protegit. *Et non relinquent in te lapidem super lapidem,* hoc est, funditus te subvertent. Hoc tamen per modum hyperbolicæ locutionis intelligi potest, quemadmodum in Judicum libro leguntur filii Judic. XX, 16.
Benjamin ita ad certum fundis jecisse lapides, ut capillum tangere potuerint. Legitur quoque, quod Tito ac Vespasiano destructa Jerusalem, ad sua reversis, Judæi, qui timore Romanorum in speluncis et silvis se absconderunt, redeuntes, cœ-

perunt civitatem Jerusalem reparare, et A sacra loca venerari. Quo cognito, miserunt Romani Ælium Adrianum, qui postea fuit imperator : a quo civitas Jerusalem fuit tunc omnino subversa, ita quod lapis super lapidem non remansit.

Denique, quoniam pœnam Deus infligit propter culpam, et pœnam graviorem propter culpam majorem, consequenter Christus subjungit causam et culpam propter quam tot mala pœnalia fuerant infligenda. *Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ,* hoc est, non advertisti neque B cognoscere voluisti istis diebus me regem Messiam esse missum ad te, nec credis me esse Christum, nec meum agnoscis adventum. Nam etsi ad tempus aliqualiter ista noverunt, tamen tempore procedente, et Christo eos acriter increpante, propria sunt invidia excæcati. Itaque visitatio Christi sumitur hic in bono, et fuit ejus in mundum hunc missio, incarnatio, et inter homines conversatio, prædicatio. De qua
Luc. I, 68. supra locutus est Zacharias : Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit et fe- C cit redemptionem plebis suæ; itemque,
Ibid. 78. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Ad hanc Judæorum excæcationem applicatur
Is. I, 3. illud Isaiæ prophetæ : Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui; Israel autem me non cognovit, et populus meus non intellexit. Et illud Jere-
Jer. VIII, 7. miæ prophetæ : Milvus in cœlo cognovit tempus suum; populus autem meus non intellexit judicium Domini.

Præterea, Christus Filius Dei, Deus et D homo, visitavit genus humanum, sicut creator creaturam, sicut dominus servum, sicut medicus ægrum, sicut redemptor captivum, sicut salvator damnatum, sicut vita mortuum, sicut magister ignarum. Unde per Zachariam prophetam hortatur :
Zach. II, 10. Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce ego venio et habitabo in medio tui. Sed, heu! reprobi et ingrati filii hominum non cognoverunt creatorem, salvatorem, doctorem, et medicum suum : imo, instar phreneticorum, et tanquam furiosi infirmi, insilierunt in eum, et manus sacrilegas injecerunt in ipsum, juxta illud Joannis :
Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non Joann. I, 5, 11.
cognoverunt; in propria venit, et sui eum non receperunt. In quibus impletum est
quod per Osee Dominus protestatur : Ego Osee VII, 13, 15.
redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia; et ego erudivi eos, ipsi autem recesserunt a me, et in me cogitaverunt malitiam.

Et ingressus in templum. Quum enim 45
intrasset civitatem Jerusalem, primo ingressus est templum : Primo, quia ut ip-
semet dixit, in his quæ Patris sui erant, Luc. II, 49.
oportuit eum esse, hoc est in templo et actibus sacris quos in templo exercuit. Itaque primo hoc fecit propter Patris sui honorem, quemadmodum ait apud Joan-
nem : Ego honorifico Patrem meum. Se- Joann. VIII, 49.
cundo, propter nostram ædificationem, ut scilicet civitatem quamcumque ingrediendo, primo intremus ecclesiam, adoremusque Dominum. Hinc ait Chrysostomus : Tu Christi imitator, quum ingressus fueris aliquam civitatem, ante omnem actum ad ecclesiam curras. Tertio, ut abusiones quæ erant in templo, corrigeret, et zelum Dei atque justitiæ nos habere doceret contra peccata. Nam subditur, *cœpit ejicere vendentes in eo et ementes.* Apud Joannem le-
gitur, quod flagello de funiculis facto illos Ibid. II, 15.
ejecit. Verumtamen Joannes loquitur ibi de alia ejectione, illa videlicet quæ contigit paschali solennitate primo sequenti post mutationem aquæ in vinum : ideo non videtur tam certum, an ista quoque ejectio per flagellum tale sit facta. Utraque tamen valde mirabilis fuit, atque (ut asserit Origenes) mirabilior mutatione aquæ in vinum, suscitationeque Lazari : quia tot hominum mentes compescere, vires ligare, ingenia immutare, mirabilissimum fuit. Egrediebatur quippe quidam divinus splendor ex vultu et oculis Unigeniti Dei, quo territi, non audebant neque valebant reniti. Ex quibus probatur, quod sæculares actus non debent in ecclesia exerceri.

Fecerunt autem principes Judæorum in primo atrio templi ex avaritia tria loca venalibus : in quorum uno sedebant vendentes, in alio nummularii, in tertio alii : et hoc ideo, ut nullus se posset excusare ab oblatione. Si enim non detulerunt secum offerenda, invenerunt ea ibi venalia ; et si pecuniam non habebant, invenerunt ibi nummularios ad mutuandum paratos : qui tamen in hoc commoda et emolumenta propria quæsierunt. Nam, quia
Deut. xxiii, 19. sub manifesta usura concedere prohibiti erant fratribus suis Judæis, mutuabant eis propter quædam munuscula fructuum.

Dicit hoc loco Gorra : Per istos vendentes et ementes, designantur septem genera hominum ab ecclesia expellenda. Primi sunt sæcularibus actibus dediti. Hinc placita non debent in ecclesia fieri. Secundi sunt tumultuosi, ne devotionem impediant divini Officii. Tertii sunt clerici negotiatores, quia non licet eis negotiari,
II *Tim.* ii, 4. dicente Apostolo : Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus. Quarti sunt simoniaci ; quinti, excommunicati ; sexti, interdicti ; septimi, contentiosi. Ad quorum omnium ejectionem, jam vix sufficerent funes magni, quum multi sint vitiis his infecti. Dicit quoque Chrysostomus : Qui voluerit esse mercator, projiciatur de
Ps. lxx, 15, 16. ecclesia, dicente Psalmista : Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini. Et simile huic Cassiodorus ait. Ex quibus videtur negotiationis officium esse omnino illicitum : quod secundum Thomam in secunda secundæ, verum est de negotiatione quæ solum atque finaliter fit intuitu lucri, non propter finem licitum et honestum.

Itaque Christus ejecit de templo vendentes et ementes ; et ne videretur hoc irrationabiliter agere, allegavit Scripturam,
46 *dicens : Scriptum est* in Isaia, in persona
Is. lvi, 7. Dei dicentis : *Domus mea,* hoc est templum, seu materialis ecclesia divino cultui consecrata, *domus orationis vocabitur,* id est locus divini Officii, non sæcularium illicitorumque actuum aut confabulatio-
A num. Enormiter igitur peccant, qui sacris locis abutuntur, et eis irreverentiam irrogant : ut qui intrant ecclesiam ut inspiciant feminas, et feminæ intrantes ut videant viros ; et qui ibi lascive hinc inde adspiciunt, aut libidinose ac sceleratissime concupiscunt, aut aliis se ostentant ; et qui ibi fabulationibus, scurrilitatibus, jocis risibusque intenti sunt. Nec in cœmeteriis debent ludis aut aliis actibus vanis, sed Dei laudibus, orationibus, contemplationibus, prædicationibus et sacris
B oblationibus ibidem cum omni reverentia et devotione vacare, ne alia ibi fiant, nisi propter quæ constructus ac Deo dedicatus est locus, cui et propter dignitatem Sacramenti honor debetur præcipuus. *Vos autem fecistis eam speluncam latronum,* id est similem tali speluncæ, tot scelera exercendo in Dei domo, in qua et animas spiritualiter occidistis, aliquos forsitan corporaliter trucidastis, sicut in primo templo lapidatus fuit Zacharias filius Joiadæ. Unde per II *Par.* xxiv, 21.
Jeremiam loquitur Dominus : Numquid *Jer.* vii, 11.
C spelunca latronum facta est domus ista?

Et erat quotidie docens in templo. Hoc 47
verum est quantum ad certum tempus, quia in die Palmarum et duobus diebus sequentibus ; non autem feria quarta, quia tunc mansit in Bethania, et proditor vendidit eum. Itaque Christus passione sua instante, a prædicationibus et sanctis increpationibus non cessavit : quo docemur, ne timore mortis aut cujuscumque incommodi cessemus a spiritualibus actibus debitis. Per quod etiam quorumdam in-
D crepatur pigritia, qui dum senescunt, exponunt se otio et corporali quieti, quum adhuc gregi sibi commisso, ac aliis multis possint prodesse, imo tunc cum majori reverentia audirentur. Advertant hi quod ait Salvator : Qui perseveraverit usque in *Matth.*
finem, hic salvus erit. xxiv, 13.

Principes autem sacerdotum, puta pontifices, *et Scribæ,* id est legis doctores, *et principes plebis,* videlicet inferiores rectores et seniores populi, *quærebant illum*
perdere, id est Christum occidere ; *et non* 48

inveniebant quid facerent illi, hoc est, A modum exsequendi suam malitiam non invenerunt, quoniam ex timore communitatis non audebant in Jesum mittere manum. Ideo subditur : *Omnis enim populus suspensus erat,* id est mente valde attentus ad doctrinam atque miracula Christi, *audiens illum* prædicantem, auribus mentis et corporis. Nempe, ut evangelista
Matth. XXI, 14. Matthæus testatur, Christus eadem hora multos cæcos aliosque curavit infirmos.

Ecce qualiter invidia mentem excæcat, quomodo ambitio parit invidiam, qualiter B passiones rationem subvertunt, et quanta est cordis humani malitia. Nam quanto Salvator præclariora egit miracula, quo gloriosius prædicavit, quo plures habuit audientes, quo magis honorabatur a populo ; tanto infelicissimi principes, Scribæ, Pharisæi senioresque Judæorum vehementius torquebantur invidia, et accendebantur, non aliud cogitantes, nisi qualiter eum possent opprimere qui eos sapientia, eloquentia, fama, sanctitate, miraculis superavit. Erant namque valde ambitiosi, avari C et vani : idcirco suum magisterium parvi pendi cernentes, et Christum magnificari ab omnibus, graviter affligebantur. Unde
Joann. XII, 19. dixerunt : Videtis quia nihil proficimus? ecce totus mundus abiit post eum. Et, proh dolor ! horum perversitatem multi sequuntur, inter quos sunt zelus et contentio, detractio et infelicium suspicionum tumultus, dum unus veretur ne alius eum in honore præcedat : qui utinam mutuo in veris virtutibus superare studerent.
Ps. IV, 3. Quibus recte clamat Propheta : Filii ho- D minum, usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem et quæritis mendaci-
Ps. XXXIX, 5. um? Verum, ut idem fatetur : Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas.

Postremo, juxta tropologicum intellectum, quemadmodum Dominus Jesus videns civitatem Jerusalem, eam deflevit : sic unusquisque veraciter christifidelis considerans deformitatem ac ruinam militantis Ecclesiæ, seu cujuscumque ecclesiasticæ personæ aut animæ, ex caritatis fraternæ compassione eam deplorat, pro ipsa precatur, ei subvenire conatur ; eique loquitur : Quia si cognovisses, id est, rite attenderes, quæ et quanta tibi instent pericula, quanta sustinebis (nisi pœniteas) supplicia ; et tu fleres, te ipsum ac vitam tuam corrigeres, quæ modo non pensas, quoniam sæculari prosperitate et pace carnali perfrueris, et per eas ac ceteras tuas iniquitates sic obtenebraris ac falleris, quod ad salutem tuam spectantia non perpendis. Sed venient dies, in quibus hi ab invisibilibus hostibus suis circumdabuntur, impugnabuntur, angustiabuntur, vincentur, id est, ad æternalia pertrahentur tormenta. Quod totum in hora mortis præcipue agitur. Circumdant namque dæmones peccatorem, ad ejus dejectionem concorditer propinquando ; vallumque ei parant, varias decipiendi calliditates ei ponendo ; impugnant eum, vitia suggerendo ; angustant eum, dire alliciendo, aut per adversa terrendo ; vincunt et ad terram prosternunt, ad consensum ac prava opera perducendo. Et non relinquunt in eo lapidem super lapidem, id est virtutem unam alteri innitentem : quia dum homo ad mortale ruit peccatum, mox gratiam et virtutes infusas amittit, quarum una corroborat aliam, et una innititur alteri, quemadmodum in exercitu bene disposito unus alteri præbet subsidium. Unde, secundum unam considerationem, fides dicitur fundamentum virtutum ; secundum aliam, humilitas ; secundum aliam, caritas, sine qua nullius virtutis actio exstat meritoria. — At vero, quoniam domus Dei est anima vere devota, quæ est sedes et thronus Sa- *Sap.* VII, 27.
pientiæ increatæ, videamus ne anima nostra fiat spelunca latronum, id est habitatio dæmonum, vitiis inhærendo, aut alicui detrahendo seu invidendo ; ne etiam fiat domus negotiationum, ita ut pro bonis quæ agimus, laudes requiramus humanas aut commoditates carnales, sed soli Deo placere et semper adhærere, æternaliterque uniri quæramus.

ARTICULUS XLIII

ELUCIDATIO CAPITULI VICESIMI : ET FACTUM EST IN UNA DIERUM, DOCENTE ILLO POPULUM IN TEMPLO ET EVANGELIZANTE.

QUUM in sacratissimo die Palmarum
audissent principes, Scribæ, Pharisæi
et seniores Judæorum Jesum a populo re-
gem Israel, id est Messiam, vocari, et ma-
ximis commendari præconiis, vidissentque
eum cum ingenti honore pene ab omni-
bus suscipi, et in civitatem Jerusalem in-
troduci, quem statim post resuscitationem
Joann. XI, 47-53. Lazari concorditer definierunt occidere ;
vehementissime sunt turbati, pluresque
modos excogitaverunt quibus eum pos-
sent circumvenire et capere, prout partim
in præsenti tangit capitulo Evangelista.
1 *Et factum est in una dierum,* videlicet
feria secunda post Palmas, ut patet ex his
Matth. XXI, 18, 23 *et seq.* quæ a Matthæo scripta sunt, *docente illo,*
scilicet Christo, *populum* communem, qui
eum reverenter audivit, *in templo, et evan-
gelizante,* id est, bona æternæ beatitudinis
nuntiante. Docuit enim eos moralia, ut-
pote vitia fugere, virtutum exercitiis in-
hærere; et evangelizavit eis æternam salu-
tem esse eis præstandam, si suis obedirent
doctrinis. *Convenerunt principes sacerdo-
tum,* id est pontifices, in quibus fuit ma-
jor auctoritas, *et Scribæ,* hoc est doctores,
in quibus fuit major scientia legis, secun-
dum aliquem modum, *cum senioribus,* in
quibus fuit maturior ætas, et successerunt
Num. XI, 16, 24. septuaginta senioribus, quos Deo jubente
instituit Moyses, ut secum onus populi
ferrent. Isti omnes videntes tantam esse
Christi sapientiam, facundiam, efficaciam
atque constantiam, quod facile superari
non poterat, simul venerunt, ut sua eum
multitudine, auctoritate, excellentia, peri-
tia, obruerent, terrerent ac vincerent.
2 *Et aiunt, dicentes ad illum : Dic no-
bis, in qua potestate hæc facis?* id est, qua
A auctoritate assumis tibi istud prædicandi
officium, et attrahis tibi populum, et in-
crepas eos quos vis, quæ omnia spectant
ad nostram auctoritatem nobis legitime
datam? *Aut quis dedit tibi hanc potesta-
tem?* quasi dicant : Quum tu non sis Deus,
propter quod a te ipso potestatem istam
non habes, volumus a te audire, a quo
habeas eam. Non enim habes eam a no-
bis, nec ab imperatore, neque a senatu,
nec de sacerdotali es tribu, nec credimus
quod a Deo habeas eam. Videtur ergo,
B quod usurpatorie facias ista, et præsum-
ptuose ad ea te ingeras dæmone instigante.
Isti potissimum Christo fuerant invidentes.
Nam sacerdotes apud se cogitaverunt : Nos
eramus quasi columna populi nostri, et
nunc populus innititur huic tanquam co-
lumnæ. Scribæ quoque dixerunt : Nos era-
mus quasi viva et sonans lingua Scriptu-
ræ, et jam iste facundissime sonat, nec
amplius resonat musa nostra.
Respondens autem Jesus, dixit ad illos: 3
Interrogabo vos et ego unum verbum com-
C plexum, videlicet unam quæstionem; seu,
Unum verbum, id est unam rem verbo-
rum complexu significatam. Sæpe enim
verbum pro sermone aut re ipsa per ver-
bum significata accipitur. Unde in libris
Regum loquitur Ezechias : Non fuit ver- IV *Reg* XX, 15; *Is.* XXXIX, 2, 4.
bum in domo mea, quod non ostenderim
eis. *Respondete mihi* ad unum verbum
seu unam interrogationem, vos qui duas
mihi quæstiones proposuistis. Christus sa- I *Cor.* I, 24.
pientia Patris, omnium cordium arcana
conspiciens, sciens illos non desiderio in-
D structionis, sed malitiose interrogare, non
respondit eis evidenter ad interrogata, sed
quasi clavo clavum retundens, sic eis re-

spondit sicut promeruerunt; et talem eis A
proposuit quæstionem, ex cujus solutione
fuissent confusi et victi, et ex cujus so-
lutione omissa, nihilo minus confunde-
bantur.

4 Itaque interrogavit : *Baptismus Joannis*
de cœlo erat, an ex hominibus? hoc est,
an ex divina auctoritate et commissione
cœlesti Joannes Baptista populum bapti-
zavit, an ex humana tantummodo insti-
tutione, commissione aut præsumptione?
Vocatur autem baptismus Joannis quasi
ministri : et quia in illo baptismo gratia B
non dabatur, sed totum quod fiebat in eo
fecit Joannes, quoniam tantum erat ibi
exterior lotio ex parte baptismi ; ideo a
Joanne denominatur. Porro in Christi Ba-
ptismate datur gratia ex vi sacramenti,
idcirco denominatur a Christo seu Deo,
non ab Apostolis ceterisve ministris.

5 *At illi cogitabant intra se, dicentes,*
verbo mentali, non vocali : *Si dixerimus*
baptismum Joannis esse *de cœlo,* id est
divino cœlestique instituto, *dicet nobis :*
Quare ergo non credidistis ei, mihi testi- C
monium perhibenti atque dicenti de me,
Joann. III, 31. Qui de cœlo venit super omnes est; et,
Ibid. I, 29. Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi?
Imo tandem negaverunt et ipsum Joannem
esse prophetam, asserentes quod esset se-
Matth. XI, 18. ductor, juxta illud Matthæi : Venit Joannes
non manducans neque bibens, et dicunt,
6 Dæmonium habet. *Si autem dixerimus,*
Ex hominibus, hoc est, institutione seu
adinventione humana esse Joannis bapti-
smum; *plebs universa* a Joanne baptiza-
ta, *lapidabit nos.* Communis enim populus D
fuit pro maxima parte a Joanne beatissi-
Marc. I, 5. mo baptizatus, juxta illud Marci : Egre-
diebatur ad eum omnis Judææ regio, et
Jerosolymitæ universi, et baptizabantur ab
illo in Jordane. Unde et supra dictum est :
Luc. III, 21. Factum est, ut baptizaretur omnis popu-
lus. *Certi sunt enim,* id est, pro certo te-
nent, *Joannem esse prophetam.* Ad hoc
quippe firmiter sentiendum inducebantur,
Ibid. I, 5-22, 57 et seq. ex recordatione miraculosæ conceptionis
S. Joannis, et mirabilium quæ fiebant cir-
ca patrem Joannis, qui angelo sibi appa-
rente factus est mutus, et nato Joanne re-
cepit loquelam ; ex sanctissima quoque
conversatione Joannis, qui a puerilibus
annis eremiticam duxit vitam, et constan-
tissimus fuit zelator justitiæ : unde et tan-
tæ reputationis exstitit apud eos, quod
crediderunt eum esse Christum. Itaque
duæ causæ incitassent plebem ad lapida-
tionem istorum, si dixissent baptismum
Joannis ex institutione venisse humana.
Prima est, quia hoc reputassent fuisse in
derogationem Joannis, imo et Dei, quia si
ex hominibus fuisset ejus baptismus, tunc
Joannes fuisset pseudopropheta et præ-
sumptuosus. Secunda est, quia hoc repu-
tassent esse in derogationem sui, quia ex
hoc sequeretur quod fuissent decepti, ac-
cipiendo Joannis baptisma.

Et responderunt se nescire unde esset 7
Joannis baptismus. Hoc dixerunt ex timo-
re lapidationis suæ a populo, aut confu-
sionis seu devictionis a Christo, ut constat
ex dictis ; et tamen propria malignitate
obtenebrati, putabant jam baptismum Jo-
annis esse ex hominibus, non ex Deo, et
prædicationem ejus qua testimonium per-
hibuit Salvatori esse mendosam. Verum-
tamen in exordio baptizationis ac prædi-
cationis S. Joannis, potius putaverunt eum
esse verum prophetam, et ejus baptismum
esse de cœlo ; sed tempore procedente,
Joanne Christo testimonium dante, ab eo
aversi sunt, aliterque senserunt. *Et Jesus* 8
ait illis : Nec ego dico vobis in qua pote-
state hæc facio, quia malitiose interroga-
stis, et plana responsione estis indigni,
nec crederetis mihi, si veritatem quæsiti
vobis proferrem. Aliunde quoque hoc ad-
vertere debuerunt. Nam ante hanc inter-
rogationem Christus tam præclara, solique
Deo possibilia fecit miracula publice, quod
ex illis evidenter agnoscere debuerunt
eum desuper esse missum, atque divina
docere ac operari virtute. Itaque, non ex
impatientiæ motu, sed zelo justitiæ Chri-
stus sic perversis illis respondit.

Subinde Dominus Jesus per introductio-

nem parabolæ, ostendit beneficia Dei Pa- A
tris circa Judæos, et ingratitudinem ac
malevolentiam Judæorum, præsertim pon-
9 tificum et Scribarum. *Cœpit autem dicere
ad plebem parabolam hanc.* Plebs namque
eum gratanter audivit, et majores jam
confutavit. *Homo quidam plantavit vine-
am.* Quamvis per vineam possit Ecclesia
universalis militans designari, tamen hoc
loco, ad litteram per vineam intelligitur
Synagoga, videlicet populus veteris Testa-
menti, quæ in Scriptura veteris Testamen-
ti multoties vinea appellatur : sicut in B
Ps. LXXIX, 9. Psalmo, Vineam de Ægypto transtulisti ; et
Osee X, 1. in Osee, Vitis frondosa Israel ; atque in
Is. V, 7. Isaia, Vinea Domini Sabaoth domus Israel
est, et vir Juda germen delectabile ejus.
Dicitur autem Synagoga et item Ecclesia
vinea per similitudinem, quoniam instar
vineæ, profert dulcem pretiosumque fru-
ctum, utpote filios spirituales, et actus vir-
tutum.

Hanc vineam quidam homo, hoc est
Deus Pater : qui dicitur homo, non quod
corporalia habeat lineamenta aut huma- C
na, sed quia humanus, hoc est pius ac
mitis, et intellectualis naturæ, ac ratio
summa ; *plantavit* spiritualiter et corpo-
raliter : quoniam corda eorum fundavit in
lege et gratia sua, potissimum quantum
ad electos ; atque in terra promissionis eos
constituit, ac variis beneficiis radicavit
eos ibidem ; *et locavit,* hoc est, sub pro-
missione et spe beatificæ remunerationis
regendam et excolendam commisit, *eam
agricolis**, hoc est prælatis atque rectori-
bus Synagogæ, videlicet Moysi, Aaron, ce- D
terisque Prophetis, regibus, judicibus, ac
doctoribus Judaicæ plebis. Unde ait ad Je-
Jer. I, 10. remiam : Constitui te super gentes et re-
gna, ut evellas et dissipes, et ædifices et
plantes. Isaias quoque Synagogæ se esse
Is. XXI, 10. agricolam pandens, ait ad eam : Tritura
mea et filia areæ meæ, quæ audivi a Do-
mino exercituum revelavi tibi.

* alias *colonis*

Præterea quæri potest, quomodo Eccle-
sia aut Synagoga dicta sit vinea, quum
Joann. XV, 1. apud Joannem dicat Salvator de se, Ego
sum vitis vera ; quomodo rursus prælati
et doctores vocentur agricolæ, quum ibi-
dem asserat Christus, Pater meus agricola *Joann.* XV, 1.
est. Et respondendum, quod per eamdem
rem, secundum diversas ipsius propri-
etates significari possunt diversa : sicut
per leonem, ratione fortitudinis exprimi-
tur Christus, ratione crudelitatis, diabolus.
Christus itaque vitis seu vinea appellatur
secundum naturam suam humanam, quam
Deus Pater, totaque Trinitas superbene-
dicta per dona gratiæ rexit, floridam fe-
cit ac fecundavit. Synagoga vero propter
causam prætactam dicitur vinea ; simili-
ter Ecclesia. Porro, Deus Pater seu Trini-
tas summa appellatur agricola principalis,
quia interius operatur, vitia exstirpando,
gratiam et virtutes infundendo. Prælati
vero et vicarii Dei exstant agricolæ instru-
mentales, extrinsecus operando, atque ad
gratiam disponendo.

*Et ipse peregre fuit multis diebus** :
hoc est, Deus Pater diu quasi absentem
Synagogæ se exhibuit, plebem Judaicam
libertati propriæ relinquendo (juxta illud
Ecclesiastici : Deus ab initio constituit ho- *Eccli.* XV, 14.
minem, et reliquit eum in manu consilii
sui, hoc est in potestate proprii liberique
arbitrii) ; ejus quoque pœnitentiam ex-
spectando, atque judicium differendo, se-
cundum illud Isaiæ : Propterea exspectat *Is.* XXX, 18.
Dominus ut misereatur vestri. Vel dicitur
diu peregre defuisse, quantum ad negligen-
tes, quia ut Salomon contestatur, Longe est *Prov.* XV, 29.
Dominus ab impiis. Hinc ait Ambrosius :
Qui ubique præsens est diligentibus, abest
negligentibus.

* temporibus

Et in tempore vindemiæ misit ad cul- 10
tores servum suum. Quidam per tempus
vindemiæ intelligunt tempus judicii uni-
versalis aut particularis, quia tunc est
tempus colligendi fructum operum virtu-
osorum. Cui expositioni non videntur con-
sonare sequentia, in quibus describitur
Deus misisse ad vineam istam tempore
vindemiæ servos diversos per temporum
intervalla, per quos intelliguntur Moyses
et Aaron et posteriores rectores atque do-

ctores Synagogæ, et tandem Filium suum, regem Messiam. Aptius ergo per tempus vindemiæ videtur intelligi tempus vitæ præsentis, in quo certis horis tenentur fideles insistere bonis operibus, et fructum proferre virtutum. Itaque, *in tempore vindemiæ,* hoc est tempore colligendi fructum : unde apud Matthæum habetur, (*Matth.* XXI, 34.) Quum autem tempus fructuum appropinquasset; *misit ad cultores,* hoc est præfatos agricolas vineæ, *servum suum,* videlicet Moysen, Judæorum legislatorem, et primum eorum in deserto prælatum, *ut de fructu vineæ darent illi,* hoc est, opera virtuosa, ad quæ tenebatur Synagoga, Moysi assignarent, ostendendo eidem se observare legem eis desuper datam. Prælati namque opera bona a suis exigunt subditis. *Qui cæsum dimiserunt eum inanem,* hoc est, Moysen multipliciter afflixerunt, nec obtemperaverunt, sed rebelles ei fuerunt, juxta illud Psalmi : (*Ps.* CV, 32, 33.) Vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbaverunt spiritum ejus. Propter quod dixit ad Dominum : (*Exod.* XVII, 4.) Quid faciam populo huic? Adhuc pauxillum et lapidabit me.

11 *Et addidit alterum servum mittere,* hoc est, post Moysen misit ad Synagogam alium servum, per quem quidam intelligunt David regem; et potest etiam per eum Samuel propheta intelligi : quorum uterque multum diligens fuit pro directione et salute Israeliticæ plebis. *Illi autem hunc quoque cædentes, et afficientes contumelia, dimiserunt inanem.* Nam Samuelem ejecerunt ex principatu, dicentes : (I *Reg.* VIII, 5.) Constitue nobis regem. Similiter persecuti sunt David, (II *Reg.* XV-XVIII.) adhærentes ejus filio Absaloni, volueruntque sanctum David privare vita et regno, ut in libris Regum habetur. Nihilo minus per hunc servum secundum, potest intelligi chorus seu universitas judicum, qui præfuerunt plebi post Moysen : quorum quosdam injustissime afflixerunt, (*Judic.* VIII, 1; XII, 1.) quemadmodum Ephratæi insurrexerunt contra Gedeonem et Jephthe, (*Ibid.* IX, 3.) et viri Sichimorum ingratissimi exstiterunt beneficiis Gedeonis. Similiter tribus Juda vinxit Samsonem, ut traderet eum in manus Philistinorum. (*Judic.* XV, 13.) Porro Samuel ultimus judicum fuit. Et omnia jam prætacta in libro Judicum sunt conscripta.

Et addidit tertium mittere. Post illos, 12
misit ad Synagogam chorum seu multitudinem Prophetarum, qui sub Samuele et David ac aliis regibus, primo ad unicum totum regnum, deinde ad utriusque regni populos missi, puta ad regnum Juda ac decem tribuum, populum erudierunt, et regum ac subditorum vitia acriter increpaverunt. *Qui et illum vulnerantes, ejecerunt :* hoc est, non solum verbis, sed et verberibus restiterunt Prophetis; et quosdam interfecerunt, videlicet Isaiam, Jeremiam, Amos, Uriam, et eos a suo ejecerunt consortio. Unde B. Stephanus dixit : Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? (*Act.* VII, 52.)

Dixit autem dominus vineæ, hoc est 13
Deus Pater omnipotens, legislator ac Dominus Synagogæ : *Quid faciam?* Quod ait, Quid faciam? non loquitur dubitando, sed maximam populi perversitatem insinuando, et quasi eis compatiendo, et de eorum ingratitudine quasi admirando. Tanquam dicat : Tam inique se habent, ut mirum sit; et quid restet agendum, quasi per modum deliberantis inquiram. Juxta quem modum ait in Genesi de Sodomitis : (*Gen.* XVIII, 21.) Descendam, et videbo an juxta clamorem qui venit ad me, perficiant, an non, ut sciam. In Exodo quoque dixit ad filios Israel idololatrantes : Jam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi. (*Exod.* XXXIII, 5.) Denique Deus dicendo, Quid faciam? docet nos ut suo exemplo in arduis deliberemus et consulamus quid agere debeamus. Unde Tobias monet : Consilium semper a sapiente perquire. (*Tob.* IV, 19.) In Ecclesiastico quoque : Sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis. (*Eccli.* XXXII, 24.)

Mittam filium meum dilectum, hoc est, Unigenitum meum per incarnationis mysterium mittam ad Synagogam. Unde et Filius in Evangelio protestatur : Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus (*Matth.* XV, 24.)

Israel. Porro Christum secundum deitatem A diligit Pater amore prorsus immenso, non utique minus quam se ipsum; secundum naturam quoque assumptam, plus diligit eum quam totum residuæ creaturæ, quia hypostatico esse Verbi æterni conjunxit immediate Christi humanitatem. *Forsitan quum hunc viderint, verebuntur,* hoc est, dum Unigenitum meum incarnatum inter eos corporaliter conversari, miraculis, sapientia, eloquentia, sanctitate, præ omnibus radiare conspexerint, timebunt eumdem, nec persequi eum audebunt. — Quæri B potest, cur Pater omnia certissime sciens ait, Forsitan, quod dubitationis est signum; cur etiam dixit, Verebuntur Filium meum, quum aliter fuerit atque evenerit, ut protinus subditur. Respondetur, quod ait, Forsitan, non ambigendo, sed libertatem humani arbitrii designando; et quod ait, Verebuntur Filium meum, non dicit quia sic erat futurum, sed quia merito sic fuisset. Ex hoc loco sancti doctores Hieronymus et Augustinus, sumpserunt contra impiissimos hæresiarchas Arium C atque Eunomium argumentum, quia dixerunt Filium non esse Deum verum, eo quod dicat se diem ignorare judicii. Nam et Deus Pater ait hoc loco, Forsitan verebuntur Filium meum, quum tamen quod ait, Forsitan, exponi non possit tanquam dubitative prolatum, neque quod ait, Verebuntur Filium meum, tanquam assertorie aut ignorative expressum. Conformiter, quod Filius loquitur se diem judicii ignorare, non dixit, ignorantiam aliquam in se insinuando, sed quasi per modum D ignorantis se habendo, quoniam inter suos conversans, de illa hora eos non informavit sicut de aliis quæ quærebant.

14 *Quem quum vidissent coloni,* hoc est præfati agricolæ et cultores, videlicet pontifices, Scribæ et seniores, *cogitaverunt intra se, dicentes,* verbo mentali, quoniam non audebant plebi manifestare machinationes suas adversus Christum : tamen sibi invicem indicaverunt suos conceptus, ut subditur. *Hic est heres,* hoc est verus rex Israel et Messias in lege promissus, Dominus Synagogæ. Ex quo videtur, quod cognoverunt Jesum esse Christum ac Filium Dei : quum tamen princeps Apostolorum testetur, Fratres, scio quia per igno- *Act.* III, 17.
rantiam fecistis, sicut et principes vestri; et Paulus, Si cognovissent, nunquam Domi- I *Cor.* II, 8.
num gloriæ crucifixissent. Ad quod supra plene responsum est. Et super Matthæum In Matth.
circa hunc locum inde diffusius scripsi. XXI, 46.
Unde nunc in tantum tangi sufficiat, quod ad tempus aliqualiter cognoverunt Jesum esse Messiam, scientia conjecturali probabili; sed tempore procedente, Christo eos publice et acerrime reprehendente, intolerabilem contra eum invidiam ac displicentiam conceperunt, ex quibus excæcati sunt corde, et omnia facta ejus interpretabantur in pejus, ac priorem de Christo notitiam perdiderunt.

Occidamus eum, ut nostra fiat hereditas, id est, principes et rectores Synagogæ manebimus, nec terram ac plebem perdemus. Hinc in Joanne legitur : College- *Joann.* XI,
runt pontifices et Pharisæi concilium, et 47-53.
dicebant : Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in illum, et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem. Tuncque audito consilio Caiphæ, ex illo die cogitaverunt interficere eum. Unde in Psalmo ait Salvator : Adversum me su- *Ps.* XL, 8.
surrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mala mihi. Propterea quippe Christum occiderunt, ne perderent hereditatem, hoc est templum, terram, et subditos : et tamen, quia Christum interfecerunt, perdiderunt omnia illa, et per- I *Thess.* II,
venit in eos ira Dei usque in finem, se- 16.
cundum Apostolum. Propter quod Christus ait in Psalmo : Effunde super eos iram *Ps.* LXVIII,
tuam, et furor iræ tuæ comprehendat eos; 25-27.
fiat habitatio eorum deserta : quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

Et ejectum illum extra vineam, occiderunt, 15
hoc est, Christum extra civitatem

Jerusalem, quæ fuit metropolis Synagogæ A seu plebis Judaicæ, crucifixerunt, juxta Hebr. XIII, 12. illud ad Hebræos : Jesus, ut sanctificaret populum, extra portam passus est. Vel, Ejectum extra vineam, hoc est, de cordibus Judæorum exclusum, quia averterunt populum quasi totum a Christo, præsertim in die Parasceves, quando universus Matth. XXVII, 25. populus exclamavit : Sanguis ejus super nos et super filios nostros. Credentes quoque in Christum excommunicaverunt, se- Joann. IX, 22. cundum illud Joannis : Jam conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse B Christum, extra synagogam fieret.

Quid ergo faciet illis dominus vineæ? hoc est, quam pœnam pro tanto facinore infliget illis Deus Dominus Synagogæ? Hoc Christus interrogavit, ut illos faceret magis attentos, atque ut enormitatem excessus illorum ostenderet : quia occisio Filii Dei fuit singulare, summum et incomparabile scelus, propter quod meruerunt usque in finem relinqui, et corporaliter spiritualiterque vastari ac trucidari. Hinc Christus personaliter ad interrogationem C
16 suam respondet : *Veniet,* non locum mutando, sed ultionem debitam exercendo, *et perdet colonos istos,* hoc est, tradet in manus Romanorum, et ab invisibilibus hostibus permittet eos penitus excæcari, atque ad sempiterna supplicia pertrahi. Sicque Jer. XVII, 18. in eis impletum est illud Jeremiæ : Induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos, Domine. Hoc et a Daniele apertissime est prædictum : ubi Dan. IX, 26. postquam dictum est, Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non D erit ejus populus, qui eum negaturus est ; Ibidem. protinus subditur, Civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. Unde præcedenti capitulo dixit Salva- Luc. XIX, 44. tor : Non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ. *Et dabit vineam aliis,* hoc est, Synagogam, quantum ad electos ex ea, committet regendam Apostolis, qui Act. II, 41 ; IV, 4. post Christi passionem et missionem Spiritus Sancti multa millia Judæorum converterunt, ex eis primitivam Ecclesiam construentes, sicut in Actibus Apostolorum describitur. *Quo audito dixerunt illi,* puta præfati coloni : *Absit.*

Circa hæc duplex oritur quæstio : Prima, quomodo Lucas affirmet ipsummet Christum respondisse hæc verba, Perdet colonos illos ; quum in Matthæo scribantur coloni sic respondisse, Malos male per- Matth. XXI, 41. det, etc. Secunda, quomodo Lucas scribat illos dixisse, Absit ; quum Matthæus referat eos dixisse verba prætacta affirmative, Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis. — Ad hoc respondetur, secundum Augustinum libro de Concordantia Evangelistarum, quod Christus dixit parabolam istam in præsentia sacerdotum et Scribarum, ac plebis, in qua multi erant Christo faventes ; qui etiam parabolam istam plenarie non intelligentes, primo responderunt, Malos male perdet : quorum responsionem Christus approbando, repetiit eam ; et tunc sacerdotes et Scribæ intelligentes ad se pertinere parabolam, conscientia remordente dixerunt, Absit. Si autem objiciatur, quia secundum Matthæum, sacerdotes et Scribæ responderunt, Malos male perdet : dicendum, quod verba evangelistæ Matthæi determinate non exprimunt hoc, quia dicitur in Matthæo, Aiunt illi. Tamen ex ordine et contextu verborum satis apparet, quod ipsi coloni, scilicet sacerdotes et Scribæ, hoc responderunt. Quo concesso, dici potest quod quidam eorum simul cum plebe sic responderunt, et paulo post quidam acutius considerantes sensum parabolæ, dixerunt, Absit.

Porro Chrysostomus aliam præstat responsionem, dicendo quod Judæi sive coloni, corde responderunt quod scribit Matthæus, videlicet, Malos male perdet ; ore autem dixerunt oppositum, prout recitat Lucas. Scriptura autem frequenter cogitationes cordis refert quasi dicta sermonis. Dicit quippe Chrysostomus quoddam notabile : Posuit, inquiens, quemdam spiritum scientiæ boni et mali Deus in hominibus,

ut quotiescumque peccemus, spiritus ille A in silentio factum nostrum accuset, et tacite loquatur ad animam, Hoc est malum ; et tunc homo, conscientia sua discussa, corde se peccasse fatetur, quamvis ore neget : quemadmodum servus in furto deprehensus, quamvis interrogatus an dignus sit cædi, respondeat ore, Non ; conscientia tamen dicit oppositum. At vero per spiritum scientiæ boni et mali, Chrysostomus, ut reor, intelligit synderesim, malo semper remurmurantem. Sic et isti Judæi aliter locuti sunt corde, et aliter ore. B

17 *Jesus autem adspiciens eos, ait.* Ad sacerdotes et Scribas corporalem visum suum specialiter dirigebat : Primo, ad innuendum quod eos notavit. Secundo, ad increpandum eos per talem adspectum, quod tam perverse et contra conscientiam responderunt : et sic zelo justitiæ fuit eis iratus, quemadmodum fertur et apud Marcum pro alia vice : Contristatus super cæcitate cordis eorum, circumspiciens eos cum ira. [*Marc.* III, 5.] Tertio, quia eorum errori ac calamitati futuræ condoluit : sicut et videns civitatem, flevit super eam. [*Luc.* XIX, 41.] C *Quid est ergo hoc quod scriptum est?* hoc est, si ut vos dicitis, vinea non est aliis danda, eo quod coloni ejus occiderunt heredem seu Christum, quem significat, aut qualiter verum est quod Propheta ait in Psalmo ? [*Ps.* CXVII, 22.] *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes,* hoc est Christus lapis vocatus, quem præfati coloni ædificantes, hoc est populum instruentes et ad virtutum opera exhortantes, reprobaverunt, eum vituperando, et non Christum, sed seductorem esse asserendo, [*Matth.* XXVII, 63.] D *hic factus est in caput anguli,* hoc est, constitutus est principium, [*Joann.* VIII, 25.] in quo duo populi, utpote Judæi et gentiles, per fidem conjuncti sunt ad constituendam unam Ecclesiam [*Ephes.* II, 11 *et seq.*] : et per hoc Christus similis factus est lapidi angulari, in quo duo connectuntur parietes. Unde fidelibus scribit Apostolus : Superædificati super fundamentum Apostolorum et Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu. [*Ibid.* 20.] De quo princeps Apostolorum ait : Ad [*I Petr.* II, 4.] quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum. De hoc lapide habetur apud Danielem : Lapis qui abscissus est de monte sine manibus, factus est mons magnus, et implevit universam superficiem terræ. [*Dan.* II, 34, 35.] De quo et per Isaiam loquitur Deus Pater : Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem angularem, probatum, pretiosum. [*Is.* XXVIII, 16.]

Denique Christus lapis vocatur, dicente Apostolo, Petra erat Christus [*I Cor.* X, 4.] : Primo, propter suam immobilem fortitudinem, atque in omni adversitate patientiam firmam et inconcussam. Propter quod per Isaiam contestatur : Posui faciem meam ut petram durissimam. [*Is.* L, 7.] Unde Ezechieli prophetæ loquitur Deus : Ut adamantem et silicem dedi faciem tuam. [*Ezech.* III, 9.] Secundo, propter operationis suæ insuperabilem potestatem : idcirco de lapide isto in Daniele asseritur, quod comminuit statuam. [*Dan.* II, 45.] Tertio, propter ædificationis super ipsum aptitudinem summam : de quo Paulus testatur, Fundamentum aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. [*I Cor.* III, 11.]

18 *Omnis qui ceciderit super lapidem illum, conquassabitur ; super quem autem ceciderit, conteret illum.* Quicumque mortaliter peccat, graviter cadit. Fideles autem dum peccant, dicuntur cadere super lapidem angularem præfatum, videlicet Christum : quia etsi caritatem ac gratiam perdant, tamen manent in fide et spe informi, et ita non penitus conteruntur, quamvis spiritualiter lædantur seu conquassentur. Sed frequenter pœnitendo resurgunt, et cautiores fortioresque fiunt, sicut ait Apostolus : Ubi abundavit delictum, superabundat et gratia. [*Rom.* V, 20.] Porro infideles peccando penitus conteruntur, quia nequaquam per fidem in Christo fundantur : ideo nec resurgunt. Itaque, *Omnis qui ceciderit super lapidem illum,* hoc est omnis Christianus mortaliter peccans, *conquassabitur,* quia desinit spiritualiter esse ; tamen in fide et spe persistendo, aliquid

boni habet, aptitudinemque sortitur ad A pœnitendum. *Super quem autem ceciderit* lapis iste seu Christus, id est infidelis mortaliter peccans, super quem irruet Christus judex per judicii sui rigorem, *conteret illum* per finalem damnationem : quemadmodum de Judæis incredulis in Je-
Jer. xvii, 18. remia legitur, Duplici contritione contere eos, Domine Deus noster.

Sed ex his sequi videtur, quod graviora sint infidelium quam impiorum Christianorum peccata atque supplicia, quoniam plus est conteri seu prorsus comminui, B quam conquassari : quum tamen hujus oppositum communiter asseratur, et in multis exemplis legatur, præsertim dicente
I *Tim.* i, 13. Apostolo : Ideo misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Quo constat, quod ignorantia incredulitatis aliquo modo alleviet culpam. Et respondendum, quod quamvis eodem genere peccati, et ceteris paribus, malus Christianus peccando gravius peccet quam infidelis (juxta quod ait Salvator supra duodecimo
Luc. xii, 47, 48. capitulo : Servus qui cognovit voluntatem C domini sui, et non fecit, plagis vapulabit multis ; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis); nihilo minus infidelitas ipsa est culpa gravissima, et pondus offensionis peccati infidelitatis præponderat diminutioni aliorum vitiorum propter incredulitatis ignorantiam : ideo infideles peccando penitus conteruntur. Et quamvis fideles, ut dictum est, absolute loquendo, gravius peccent; tamen propter informes fidem et spem in eis manentes, aptiores et propinquiores sunt D ad spiritualiter resurgendum; et etiam aliqua bona ex genere agunt secundum præcepta Dei atque Ecclesiæ, quamvis non faciunt ea meritorie : unde et per talia sæpe disponuntur ad gratiam.

19 *Et quærebant principes sacerdotum et Scribæ mittere in illum manus* violentas *illa hora, et timebant plebem* magis quam Deum. *Cognoverunt enim quod ad ipsos dixerit* Christus *similitudinem istam* de vinea : et ita ipso facto desideraverunt verificare verba Christi, occidendo heredem, et ostendendo se esse pravissimos agricolas ac colonos, qui de caritativa instructione, pia comminatione, vera conclusione, deteriores effecti sunt. Quibus assimilantur impatientes, et omnes qui de salubri correptione et justa correctione efficiuntur pejores, se mendaciter excusando, aut indignando, obloquendo, seu qualitercumque nocendo : quibus competit illud Amos, Odio habuerunt corripientem, *Amos* v, 10.
et loquentem perfecte abominati sunt. De talibus fertur in Isaia : Dicunt adspicien- *Is.* xxx, 10.
tibus : Nolite nobis adspicere ea quæ recta sunt ; loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Apostolus quoque : A veri- II *Tim.* iv, 4.
tate, inquit, auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. In quibus impletur et illud : Quasi qui apprehenderit cum au- *Prov.* xxvi, 17.
ribus canem, ita qui corripit impatientem. — Hic quæri posset, utrum et qualiter præfati Judæi Christum noverunt. De quo quia superius, et item super Matthæum dif- In Matth. xxi, 46.
fuse tractatum est, id ipsum prætermitto.

Insuper, quoniam sacerdotes, Scribæ et Pharisæi non audebant violentiam Christo, timore plebis, inferre, excogitaverunt aliam viam circumveniendi eumdem, quemadmodum subditur. *Et observantes,* id est, 20
verba et facta Christi ad reprehendendum, non ad credendum et imitandum, considerantes et explorantes. Quorum sectatores sunt multi, qui proximos suos observant ad accusandum et calumniandum, et proprios defectus atque excessus pensare ac plangere negligunt. Quibus Salomon loquitur : Qui observator est malorum, op- *Prov.* xi, 27.
primetur ab eis. Et rursus ait Scriptura : Stultitia est homini auscultare per ostium. *Eccli.* xxi, 27.
Miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, id est, ex verbis et responsionibus Christi reprehendere possent eum : ut quem veritate vincere non valebant, circumvenirent et vincerent calliditate, non attendentes neque verentes illud Job, Simulatores *Job* xxxvi, 13.
et callidi provocant iram Dei ; nec illud Proverbiorum, Vir versutus odiosus est. *Prov.* xiv, 17.

Itaque non accesserunt in persona pro- A
Matth. XXII, 16. pria, sed ut in Matthæo asseritur, miserunt ad eum discipulos suos cum Herodianis, quatenus ab illis observaret se minus. *Et traderent illum principatui,* id est dominationi Herodis, *et potestati præsidis,* puta Pilati. Vel utrumque refertur ad præsidem, intelligendo per principatum, dominationem sive militiam ejus; per potestatem vero, judiciariam ejus auctoritatem. Sic et quidam versipelles ac impii proximos suos observant, et ficte ac callide sciscitantur, ut eos valeant accusare. Quibus B
Eccle. X, 8. continget : Qui fodit foveam, incidet in eam; et qui dissipat sepem, mordebit eum
Jer. IX, 8. coluber. De talibus loquitur Jeremias : Sagitta vulnerans, lingua eorum; in ore suo pacem cum amico suo loquitur, et occulte ponit ei insidias.

21 *Et interrogaverunt illum, dicentes : Magister, scimus quia recte,* id est vere ac juste, *dicis,* seorsum loquendo, *et doces,* publice prædicando. Porro, ut ait Anselmus, veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. *Et non accipis personam,* C
hoc est, nullius intuitu aut amore recedis a veritate et æquitate, nec contra justitiam alicui parcis. Unde in Actibus Aposto-
Act. X, 34. lorum asserit Petrus : In veritate comperi, quoniam non est personarum acceptor Deus. Hujus contrarium agunt quidam prælati, principes, judicesque injusti, uni delinquentium, præsertim potentioribus, carioribus propinquioribusve parcentes, et alterum punientes. Propter quod quidam philosophus leges principum telis comparavit aranearum, quæ imbecilliores capi- D
unt muscas, et fortiores evadere sinunt. Similiter peccant, qui non ex caritate et zelo justitiæ, sed ex prava radice, videlicet odio, indignatione, impatientia, ira, cupiditate, corripiunt ac puniunt reos. *Sed in veritate viam Dei doces,* id est, divina præcepta, documenta atque consilia, quibus de peregrinationis hujus exsilio ad summæ salutis pertingitur patriam, veraciter, absque falsitatis admixtione, proponis ac instruis.

Hanc adulationem præmiserunt, ut emollirent, et vane delectarent, ac sibi allicerent mentem Christi ad respondendum pro voluntate eorum. Istud quippe hypocritis et versutis est proprium, simulatorie commendare, placentia loqui, apparatu, verbo ac signis blande se applicare, sicque alterius animum enervare, abducere, et ad beneplacitum suum attrahere : quemadmodum bestiæ quæ potestate nequeunt comprehendi, blanda fricatione ac variis simulationibus capiuntur. Unde mox quæstionem proponunt.

Licet nobis tributum dare Cæsari, an 22
non? Pompeius princeps Romanus, Judæam subjugavit Romanis, et ex tunc Romani exegerunt a Judæis tributum : quod et Judæi solverunt. Postmodum Scribis et Pharisæis visum est, Judæos, utpote populum Dei peculiarem, non debere tributum dare terrenis principibus, nec legibus subjacere humanis, quia divina lege regebantur, atque in templo decimas primitiasque solvebant. Quibusdam vero Judæis videbatur oppositum, eo quod Romani pro pace militabant communi. Ideo Christo proposuerunt quæstionem istam determinandam, quatenus quidquid responderet, reprehenderetur. Si enim diceret non esse solvendum, mox eum accusarent præsidi, tanquam rebellem Romano imperio; si vero respondisset esse solvendum, judicarent eum divino derogare honori et legi. Et affectabant ut Christus diceret tributum Cæsari non esse solvendum, non ideo principaliter ut viderentur a debito solutionis illius immunes, sed ut accusare possent ac morti tradere Salvatorem.

Considerans autem dolum illorum, vide- 23
licet simulationem invidiosam. Ipse enim *Joann.* II,
sciebat quid esset in homine; et omnium 25.
cordium secreta, et quidquid in creaturis est, cognovit, non solum ut Deus, scientia increata, sed etiam secundum assumptam naturam in Verbo æterno, creata scientia. *Dixit ad eos : Quid me tentatis?* id est, frustra et irrationabiliter me deci-

pere conamini per ficta et adulatoria ver- A
ba. — Denique adulatio est grave pecca-
tum; et qui alium laudat incaute, aut ei
ficte blanditur, grandi eum exponit pe-
riculo, utpote gloriæ vanæ, qua omnem
quam habet gratiam et virtutem amittat.
Hinc Augustinus : Duo, inquit, sunt per-
sequentium genera : unum est vituperan-
tium, aliud adulantium. Magis persequitur
lingua adulatoris, quam manus interfe-
ctoris. Adulator equidem perimit animam,
corpus occisor. Merito igitur ait Psalmista:
Ps. v, 7. Virum sanguinum et dolosum abomina- B
Ps. LI, 4. bitur Dominus. Et rursus : Sicut novacula
acuta fecisti dolum. Quemadmodum nam-
que acuta novacula crines abscindit, sic
adulator tollit virtutem. Hinc zelo justitiæ
contra adulatores et bilingues Propheta
Ps. XXVII, 3. succensus, testatur : Loquuntur pacem
cum proximo suo, mala autem in cordi-
Ibid. 4. bus eorum. Deinde precatur : Da illis se-
cundum opera eorum, et secundum nequi-
tiam adinventionum ipsorum. — Propterea
Dominus Christus istos adulatores ac frau-
dulentos dure redarguit : primo, ut adu- C
lationes et fraudes semper vitemus; se-
cundo, ut adulatores strenue refellamus,
Ps. CXL, 5. cum Propheta psallentes : Corripiet me
justus in misericordia et increpabit me;
oleum autem peccatoris non impinguet
caput meum.
24 *Ostendite mihi denarium,* qui ad im-
peratoris præceptum solvitur pro tributo.
Quumque ostendissent Christo denarium,
interrogavit : *Cujus habet imaginem et
inscriptionem,* id est superscriptionem ex-
aratam in nummo? Non ex ignorantia hoc D
quæsivit, sed ut ex eorum responsione
daret eis irreprehensibilem solutionem. Id-
eo subditur : *Respondentes dixerunt : Cæ-
saris,* puta Tiberii, quo imperante passus
25 est Christus. *Et ait illis : Reddite ergo
quæ sunt Cæsaris, Cæsari,* hoc est ea quæ
ei ex rationabili institutione debetis, puta
censum, tributum, obsequium. Hæc nam-
que spirituali libertati et subjectioni sub
Deo, ad quas ordinatur lex divina, non de-
rogant, quia spiritualis libertas, est immu-

nitas a servitute peccati ac jugo diaboli.
Propter quod sacratissimi apostoli Petrus *I Petr.* II,
et Paulus in suis epistolis hortantur ser- 18; *Ephes.* VI, 5; *Coloss.*
vos fideles, ut infidelibus quoque dominis III, 22; *Tit.*
fideliter obsequantur. *Et quæ sunt Dei,* II, 9.
Deo, id est, quæ Deo tenemini, scilicet
observantiam præceptorum, ei jugiter ex-
hibete, imo vos ipsos divino cultui tota-
liter mancipate, quoniam totum quod es-
tis, Dei est, et ejus imagine insignitur.
Quemadmodum enim denarius Cæsaris est
metallum ejus imagine decoratum, ita nu-
misma Dei est homo summæ Trinitatis ex-
politus imagine. Præterea non sic intel-
ligenda sunt verba Christi prætacta, quasi
aliquid sit imperatoris, quod non sit Cre-
atoris, qui jure creationis omnium Domi-
nus verissime perhibetur; sed idcirco sic
dixit Salvator, quoniam aliqua specialiter
deputantur terreno præsidi, et aliqua Cre-
atori.
Et non potuerunt verbum ejus, hoc est 26
præscriptam Christi responsionem, *repre-
hendere coram plebe.* Non enim (ut Salo- *Prov.* XXI,
mon ait) est sapientia, non est scientia, 30.
non est consilium contra Dominum. De
quo in Job asseritur : Qui comprehendit *Job* V, 13.
sapientes in astutia eorum, et consilium
pravorum dissipat. *Et mirati in responsis,*
hoc est verbis responsalibus *ejus, tacue-
runt,* videntes se non posse ei concludere:
imo quo amplius eum interrogaverunt, eo
plus glorificabant eum, et confundebant
se ipsos. Itaque mirabantur quod tam ir-
reprehensibiliter mox respondit, et quod
insidiandi calumniandique locum non re-
pererunt.
Consequenter describitur quæstio a Sad-
ducæis Christo proposita, per quam volu-
erunt Sadducæi Pharisæos confundere, et
Christi sapientiam explorare. *Accesserunt* 27
*autem quidam Sadducæorum, qui negant
esse resurrectionem.* De triplici secta in-
ter Judæos exsistente, videlicet Essæorum,
Pharisæorum, ac Sadducæorum, et distin-
ctione eorum ab invicem, dictum est su- In Matth.
pra. Porro Sadducæi inter illos gravissime III, 7.
erraverunt, quia nec angelum, nec spiri- *Act.* XXIII, 8.

tum, nec futuram generalem resurrectio- A
nem esse credebant, imo animas hominum
instar brutorum dixerunt esse mortales;
receperuntque libros Moysis, non Prophe-
tarum, quum tamen ex Moysis libris luce
clarius constet angelos esse. *Et interro-
gaverunt eum,* videlicet Sadducæi Chri-
28 stum, *dicentes : Magister, Moyses scripsit*
Deut. xxv, 5, 6. *nobis,* id est, in Deuteronomio nobis Deo
jubente præcepit : *Si frater alicujus* viri
mortuus fuerit habens uxorem usque ad
mortem, *et hic sine filiis fuerit,* id est,
absque legitima prole obierit : ut nomine B
filiorum intelligantur et filiæ, sicut dum
pater et filius correlative dicuntur, quum
pater quis vere ac relative dicatur, etiam
filio carens, non filia, si filius denotat se-
xum; *ut accipiat eam frater ejus uxorem,
et suscitet semen fratri suo,* hoc est, de
femina illa procreet prolem, quæ adscri-
batur marito defuncto, voceturque filius
ejus legalis, quamvis sit filius carnalis
mariti sequentis. Prima et litteralis causa
hujus præcepti fuit, ne nomen atque me-
moria viri prioris de sua tribu remove- C
retur; secunda, ut familiarum ac tribuum
maneret distinctio. — Mystice vero per
istud præceptum significabatur, quod fra-
tre mortuo, id est, Christo propter nos
crucifixo, frater ipsius, videlicet ecclesia-
sticus prælatus, debet ei suscitare semen
spirituale, aliquos convertendo ad ipsum,
et bonos ad spiritualem inducendo pro-
fectum.
29 *Septem ergo fratres erant* Israeliticæ
stirpis. *Et primus accepit uxorem, et mor-*
30 *tuus est sine filiis. Et sequens,* id est se- D
cundus frater, *accepit eam* post mortem
31 prioris, *et ipse mortuus est sine filio. Et
tertius accepit illam. Similiter et omnes
septem,* id est reliqui omnes, *et non reli-*
32 *querunt semen, et mortui sunt. Novissima
omnium mortua est et mulier.* Istam quæ-
stionem proposuerunt Sadducæi, ad de-
monstrandum quod resurrectio mortuorum
non esset possibilis, quia rationabiliter di-
ci non posset ad quem prædictorum fra-
trum spectaret uxor in resurrectione fu-

tura. Ideo subditur : *In resurrectione ergo,* 33
cujus eorum erit uxor ? Siquidem septem
fratres *habuerunt eam* successive *uxorem:*
ideo qua ratione pertineret in futura re-
surrectione ad unum, pertineret quoque
ad alium. Quo dato, fratres simul et se-
mel haberent eamdem uxorem : quod est
legi contrarium. Unde beatissimus Joan-
nes Baptista dixit miserrimo impiissimo-
que Herodi : Non licet tibi habere uxorem Marc. vi, 18.
fratris tui. Porro Sadducæi in quæstione
hac præsupponebant unum mendacium,
quod tamen a Pharisæis reputabatur ve-
rum, utpote quod post resurrectionem erit
usus ciborum ac venereorum. Unde et Ni-
colaus de Gorra testatur, quod Pharisæi
post resurrectionem credebant se habitu-
ros uxorem ac sobolem, opulentiamque
terrenam; et auream ac gemmatam Jeru-
salem desuper concedendam per mille an-
nos; atque post mille annos se esse in
cœlum feliciter transferendos. Quorum er-
rorem Dominus pandit sicut subjungitur.
Et ait illis Jesus : Filii hujus sæculi, 34
id est, qui generantur in mundo isto, et
filii sunt generis humani, *nubunt,* hoc est,
uxores accipiunt, *et traduntur ad nuptias,*
etiam antequam sint provectæ ætatis ac
sui juris : quod necesse est ut species per-
severet, quoniam vita ista mortalis est.
Propter quod dixit Philosophus : Ad hoc
generatio animalibus data est, quatenus
esse, quod perpetuari non potest in in-
dividuo, conservetur in specie, per ge-
nerationum videlicet successionem.
Illi vero, qui digni habebuntur sæculo 35
illo, id est electi et justi, quos Deus di-
gnos misericorditer reputabit duratione ac
habitatione futuræ felicitatis, *et resurre-
ctione ex mortuis,* id est felici immutati-
one ac resurrectione de morte naturæ ad
vitam gloriæ, *neque nubent,* id est, femi-
næ non maritabuntur, *neque ducent uxo-
res* viri. Cujus ratio verissima subditur :
Neque enim ultra mori poterunt, quia 36
nec mors naturæ, neque mors culpæ, nec
mors miseriæ, locum habere potest in eis.
Æquales enim angelis sunt, id est, ange-

lis erunt æquales, quia ad diversos angelorum ordines assumentur, juxta exigentiam diversitatis meritorum suorum; *et filii sunt Dei,* filiatione perfectæ adoptionis per similitudinem gloriæ, et perceptione hereditatis æternæ, dicente Apostolo :
Rom. VIII, 17. Si filii, et heredes ; heredes quidem Dei,
Ps. XV, 5. coheredes autem Christi ; et Psalmista, Tu es qui restitues hereditatem meam mihi. Hæc autem hereditas est essentiale præmium Beatorum, deinde est et præmium
I Cor. II, 9. accidentale. Unde ait Apostolus : Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se. *Quum sint filii resurrectionis* beatificæ, id est beatæ immutationis : quæ proprie resurrectio appellatur, nam impii ad majorem calamitatem resurgent.

Denique ex his æternæ, increatæ et infinitæ Sapientiæ verbis, patet perfidia sceleratissimi Mahometi, falsitas Alcorani, error Sarracenorum et Judæorum ac Tartarorum. Totius etenim signifer falsitatis, perfidissimus Mahometus, in suo Alcorano sæpissime protestatur, quod post resurrectionem generalem justi erunt in paradiso terrestri, et cibis, potibus atque venereis abundantissime in perpetuum perfruentur. Et mira est cæcitas illius perditissimi Mahometi, quia frequenter fatetur, quod Deus misit Moysi testamentum, Davidi Psalterium, Christo Evangelium, et sibi Alcoranum : quum tamen in Alcorano quasi innumerabilibus vicibus contradicat Scripturis veteris Testamenti et Psalterii ac Evangelii : quemadmodum in tractatu quem contra perfidias Alcorani et contra singulos singulorum capitulorum ejus errores compegi, luce clarius demonstravi. Nec dubium quin etiam sit contra omnem naturalem philosophiam, beatitudinem hominis in voluptatibus constituere gustus et tactus.

Deinceps Veritas specialiter reprobat Sadducæorum errorem, negantium resur-
37 rectionem. *Quia vero resurgunt mortui,* id est mortuos esse resurrecturos, *et Moy-*
A *ses ostendit secus rubum,* id est, docet ac innuit, describendo verba quæ Deus per angelum loquebatur ad se circa rubum, de Exod. III,
cujus medio angelus loquebatur ad eum, 2 et seq.
ut patet in Exodo; *sicut dicit Dominum, Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Jacob :* secundum quod ibi Moyses recitat, quod ipse omnium Dominus et Creator vocavit se Deum horum trium Patriarcharum. Ex quo probatur, quod aliquo modo vivant, puta in anima, quum eorum corrupta sint corpora. Quum etenim Moyses
B interrogasset nomen Dei, et Deus dixisset, Ibid. 13-15.
Ego sum qui sum, Hæc dices filiis Israel; protinus addidit : Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, misit me ad vos. Hoc nomen est mihi in æternum, et hoc memoriale meum in generationem et generationem.

Præterea, ut S. Sylvester Papa disseruit, Deus voluit se horum trium Patriarcharum Deum vocari, et sub commemoratione nominum eorum exorari, ad insinuandum su-
C perbeatissimæ Trinitatis mysterium. Sunt et aliæ causæ : prima, quia hi Patriarchæ fuerunt primi et generales progenitores Israeliticæ plebis ; secunda, quia eximiæ sanctitatis fuerunt, et in multis excellentiam aliquam sortiuntur; tertia, quia ad eos de Christi adventu facta est repromissio manifesta, ut patet in Genesi; quarta, ut filii Israel generis sui dignitatem adverterent, sicque idololatriam evitando, verum colerent Deum, et Deo grati consisterent; quinta, ut horum Patriarcharum
D virtutes cunctis eorum posteris in exempla proponerentur.

Insuper, quod ex præallegatis Moysis verbis sequitur hos vivere Patriarchas,
probat Salvator. *Deus autem non est mor-* 38
tuorum, sed vivorum : omnes enim vivunt ei. Sed contra hæc verba potest fieri triplex objectio : Prima, quia Deus dicitur
judex vivorum et mortuorum : ergo si- Act. X, 42.
militer dici potest Deus eorum. Secunda,
quia præfati Patriarchæ vere sunt mortui, Gen. XXV,
quemadmodum Scriptura describit. Tertia, 8; XXXV, 29; XLIX, 32.

quoniam impii non vivunt Deo, sed propriæ potius voluntati; coram Deo mortui perhibentur. — Et respondendum ad primum, quod aliquid dicitur dupliciter mortuum : primo, omnino, secundum corpus et animam, et ita non est Deus mortuorum Deus aut judex; secundo, quantum ad corpus tantum, sicque mortuorum Deus et judex est Dominus. Ad secundum ex eodem patet responsio, quia præfati sunt vere mortui, quantum ad corpus. Ad tertium est dicendum, quod impii ac damnati non vivunt Deo, id est secundum legem divinam : nihilo minus vivunt Deo, id est ad suæ justitiæ declarationem, sive ad suæ majestatis honorem : quia in eis ostenditur omnipotentia Creatoris et æquitas ejus ; imo pietas ejus aliquo modo, quoniam citra condignum puniuntur damnati, et impii in sæculo isto interdum misericorditer convertuntur, et pie a Deo tolerantur, ac varia ejus beneficia sortiuntur.

Sed posset quis dicere : Qualiter ex his verbis probatur resurrectio mortuorum, quum non aliud ex eis consequi videatur, nisi quod immortalis sit anima rationalis? Respondetur, quod Christus loquebatur Sadducæis, qui ideo resurrectionem negabant, quoniam animas dixerunt esse mortales : ideo immortalitate animæ demonstrata, probata eis fuit resurrectio corporum. Et etiam idem ex aliis potest inferri : Primo, quum anima sit naturaliter corporis forma, naturalem habet inclinationem ad reunionem cum ipso. Secundo, quoniam sicut anima meruit atque demeruit, ita et finaliter remuneranda. Quemadmodum ergo in corpore meruit ac demeruit, ita in ipso ultimate est præmianda. Tertio, quoniam anima, quum sit naturaliter pars alicujus totius, non potest in se ipsa subsistentiam habere perfectam : ergo nec plenam felicitatem. Quarto, quoniam sensitivæ vires radicaliter manent in anima : idcirco ad corpus naturalem habet affectum, nec absque illo plene quiescit aut contentatur. Unde et Platonici A dixerunt animas corporibus reuniendas; sed errabant in hoc, quod eas dixerunt corporibus denuo morituris uniri.

Postremo, ex modo loquendi ipsius Moysis in quinque libris suis, clarissime innotescit animas hominum esse perpetuas. Frequenter etenim ait, eos qui obierunt esse collectos ad patres suos. Et Jacob *Gen.* XXV, 8, 17; XXXV, 29; XLIX, 32. patriarcha : Descendam, inquit, ad filium meum lugens in infernum. *Ibid.* XXXVII, 35. Abrahæ quoque perhibuit Deus : Merces tua magna *Ibid.* XV, 1. est nimis. Temporalia autem non possunt B esse sufficiens retributio operum caritatis et gratiæ, quæ sunt opera supernaturalis ac præstantissimæ dignitatis, temporalium rerum valorem ac dignitatem incomparabiliter excedentia. Denique multi justi et sancti veteris Testamenti in vita præsenti adversitatibus maximis et diversis usque ad finem vitæ affecti sunt, et tandem pro justitia interfecti, ut de se ipso recitat Jeremias, *Jer.* XX, 7 *et seq.*; XXVI, etc. et de multis constat Prophetis : de quibus certum est, quod in vita præsenti non sunt pro suis meritis remunerati : C ergo post vitam hanc.

Respondentes autem quidam Scribarum, 39
qui erant legis doctores, *dixerunt.* Sed
quomodo respondisse dicuntur, qui interrogati non erant? Dicendum, quod responderunt, id est, ad præinducta verba Christi apte et correspondenter locuti
sunt. *Magister, bene dixisti,* id est, ve-
raciter respondisti. *Et amplius non au-* 40
debant eum quidquam interrogare Pharisæi et Sadducæi, quia quo plus Christum interrogaverunt, eo sapientia ejus clarior D apparebat et major, et ipsi plus confutabantur. Si autem pia intentione, desiderio proficiendi, interrogassent Dominum Jesum, quo ipse celerius ac sapientialius respondisset, eo ipsi avidius atque indesinentius sciscitati fuissent. Itaque non audebant magistrum veritatis amplius interrogare ad tempus, scilicet die isto : tamen paulo post, tempore passionis, sæpe interrogaverunt eumdem. Ex quibus elicitur, invidiam rationabiliter convictam acrius malignari.

Et quoniam non audebant Christum ma-
gis interrogare, ipse eos caritative inter-
rogavit, ut eorum errorem excluderet, quia
sciebat eos male sentire de rege Messia,
41 utpote quod purus exsisteret homo. *Dixit*
autem ad illos, videlicet Scribas et Pha-
risæos : *Quomodo dicunt Christum filium*
David esse? id est, qualiter Scribæ et
Pharisæi ceterique communiter affirmant
Christum de David regis semine nascitu-
rum, et ejus filium appellandum, ita quod,
secundum eos, erit dumtaxat filius David,
42 et non Dominus ejus? *Et ipse David dicit*
Ps. cix, 1. *in libro Psalmorum : Dixit Dominus,* sci-
licet Deus Pater, *Domino meo,* utpote Chri-
sto : *Sede a dextris meis,* id est, mihi
æqualis esto ac reside, secundum quod
Deus es; atque secundum naturam tuam
humanam, in potioribus bonis et beati-
tudine ampliori in cunctis Beatis consiste,
utpote præ omni pura creatura mihi valde
propinquior, quia in donis gratiæ et glo-
riæ omnibus illis inæstimabiliter es præ-
fulgens. Itaque Christo, secundum utram-
que suam naturam, competit ad Dei Patris
dexteram residere, sed diversimode, ut est
43 tactum. *Donec ponam inimicos tuos,* om-
nes videlicet incredulos, impios et repro-
bos, *scabellum pedum tuorum,* id est, eos
tibi perfecte subjiciam subjectione coacta,
per dijudicationem et condemnationem :
quod erit in finali judicio et inferno.

Porro Domino Salvatori, quantum ad
suam humanitatem, data est omnis pote-
stas et omnium creaturarum dominium
ab incarnationis suæ exordio, quantum ad
auctoritatem et potestatis hujus possessio-
nem. Nam eo ipso quo Christi humanitas
unita est Verbo æterno hypostatica unio-
ne, prælata est omni creaturæ. Unde et
Joann. III, 35. ante passionem dixit : Pater diligit Fili-
um, et omnia dedit in manu ejus; et rur-
Ibid. v, 27. sus, Dedit ei potestatem judicium facere,
quia Filius hominis est. In resurrectione
Matth. XXVIII, 18. autem data est Christo homini ista pote-
stas, quantum ad ejus manifestationem,
quia ex tunc cœpit Christi majestas pu-
blice prædicari, et omnibus notificari. In

A ultimo vero judicio dabitur ei potestas
hæc, quantum ad plenam ipsius exsecu-
tionem, quando, juxta Isaiæ oraculum, ad Is. XLV, 25.
eum venient et confundentur omnes qui
repugnant ei.

David ergo Dominum eum vocat : et 44
quomodo filius ejus est? Tanquam dicat :
Ex quo David, qui fuit præpotens rex,
eximiusque propheta, atque præcipuæ san-
ctitatis, Christum nominat Dominum su-
um, innuit Christum esse plus quam pro-
phetam ac regem. Quomodo ergo filius
B ejus est? Ad hoc nullus istorum Christo Matth. XXII, 46.
poterat respondere, ut in Matthæo habe-
tur. Si autem cognovissent duplicem esse
in Christo naturam ac generationem, fa-
cile respondissent quod secundum natu-
ram divinam et generationem æternam es-
set Dominus David, et filius ejusdem David
secundum naturam humanam et genera-
tionem temporalem.

Audiente autem omni populo, qui præ- 45
dicationi interfuit, *dixit discipulis suis :*
Attendite, id est, vos præservate et cu- 46
C stodite, *a Scribis, qui volunt ambulare in*
stolis, id est albis ac candidis vestibus, ut
videantur ceteris sanctiores : quo constat,
quod amabant vanam ostentationem; *et*
amant salutationes in foro, id est saluta-
tiones publicas, et cum reverentia ac ca-
pitis inclinatione exhibitas, præsertim a
magnis personis : sicque humanum re-
quirebant favorem; *et primas cathedras,*
id est honorabiliores sedes, *in synagogis :*
quo innotescit eorum ambitio; *et primos*
discubitus, id est superiora loca, *in convi-*
D *viis :* per quod eorum gulositas atque su-
perbia designatur. *Qui devorant domos vi-* 47
duarum, hoc est, facultates earum gulose
consumunt, *simulantes longam orationem,*
id est prolixe orantes, quum tamen ore,
non corde orarent : nec ex vera virtute,
sed cupiditate et vanitate orabant, ut ab
hominibus, præsertim a viduis aliquid ha-
bentibus, reputarentur sancti; sicque co-
piosa a viduis acquirerent munera, quia
ad dandum devotis sunt viduæ magis pro-
næ ac liberæ, quam feminæ maritatæ. *Hi*

Scribæ, in quibus fuit scientia informis et inflans, *accipient damnationem majorem,* id est, gravius punientur in sempiternum, secundum quod aliis enormius peccaverunt.

O quam multi, etiam modo in Ecclesia, horum Scribarum et Pharisæorum vitia imitantur, non Dei honorem et gloriam, sed propriam commoditatem et venerationem, laudem et famam quærentes, carnalitati deservientes, ambitiosi et simulatores, ac spiritualia propter temporalia exhibentes, quemadmodum quidam presbyteri propter oblationes multiplicant Missas ! Væ ambitiosis prælatis, carnalibus cupidisque doctoribus, et universis superbiæ filiis. — Denique circa præhabita dicit Chrysostomus : Dum Judaicos sacerdotes Christus confundit, etiam christianos presbyteros monet, ne cum viduis commorentur magis quam cum ceteris feminis, quia etsi voluntas mala non est, tamen suspicio mala est. Et iterum ait : Non solum corpore in novissimo loco simus, sed et animo novissimos omnium nos reputemus.

Eccli. I, 5. Postremo posset hic quæri, cur fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis, cujus omnis actio est nostra instructio, clerum Judæorum, videlicet sacerdotes, Scribas et

A Pharisæos coram vulgo publice increpabat. Et respondendum, quod certum est eum hoc divino fecisse instinctu, propter diversas causas : primo, quia illorum vitia publica erant ; secundo, quoniam scandalizativa fuerant plebis ; tertio, pro informatione discipulorum, quatenus et majores auderent corripere. Quamvis autem omnis Christi actio sit Christianorum instructio, non tamen illa instructio est semper ad imitandum, sed interdum ad fidei firmitatem aut morum reformationem, seu

B alia quædam. — Hæc autem increpatio Scribarum et Pharisæorum a Christo, multo diffusius describitur a Matthæo, in quo et Christi justitia declaratur : quia dum ejus responsionem commendassent Scribæ, non est reprehensibiliter emollitus, ita ut contra justitiam ab eorum correptione taceret, sed protinus eos dure corripuit. A cujus imitatione labuntur, qui humano favore, adulatione, laude, aut munere, mente sic enervantur, ut a fraterna correptione, aut paterna correctione delinquenti- *Matth.* XXIII, 1 *et seq.*

C um retrahantur. Alii vero econtra, non ex caritate ac zelo justitiæ, sed ex ira, impatientia, aversione, aut alia passione, ad correptionem seu correctionem proximorum moventur ; et dum alios videntur velle curare, gravius lædunt se ipsos.

ARTICULUS XLIV

ELUCIDATIO CAPITULI VICESIMI PRIMI : RESPICIENS AUTEM JESUS, VIDEBAT EOS QUI MITTEBANT MUNERA SUA IN GAZOPHYLACIUM.

1 RESPICIENS *autem Jesus,* id est, populum suas oblationes in templo facientem considerans, ut aliquod spirituale proponeret documentum : et per exteriorem illum adspectum insinuavit, quod eos qui bonis operibus sunt intenti, libenter attendit, atque eorum devotioni congratulatur ; *videbat eos qui mittebant munera*

D *sua,* id est, oblationes suas ponebant seu projiciebant, *in gazophylacium,* id est in repositorium talium oblationum, *divites.* Et dicitur gazophylacium, a γάζα, quod est divitiæ, et φύλαξαι, quod est servare, quasi reservatorium divitiarum. Eratque gazophylacium triplex : unum, in quo ponebantur oblationes ac donaria regum, quod

IV *Reg.* XVI, 18. in libris Regum musach sabbati appella-
tur; secundum, in quo ponebantur obla-
Matth. XXVII, 6. tiones sacerdotum, vocabaturque corbo-
na; tertium, in quo vulgi oblationes
reponebantur, quod communi nomine ga-
zophylacium nominabatur: quod secundum
Augustinum, fuit arca in qua ponebantur
oblationes ad sustentationem ministrorum
templi, vel etiam ad reparationem ædi-
ficiorum ipsius. Interdum quoque gazo-
phylacium dicitur locus in quo erat hu-
Joann. VIII, 20. jusmodi arca, juxta illud Joannis, Hæc
verba locutus est Jesus in gazophylacio,
docens in templo; interdum, domus sacer-
dotum ac Levitarum prope templum; non-
nunquam, horreum collocationis primiti-
arum ac decimarum. Spiritualiter vero,
arca Dei sit anima nostra, in qua Deo
quotidie offeramus sacrificium laudis, thy-
miama devotæ orationis, ignem fervidorum
affectuum caritatis, et contemplationum
excessus.

2 *Vidit autem et quamdam viduam pau-
perculam mittentem* in gazophylacium *æra
minuta duo,* id est duos exiguos obolos
factos de ære, non de argento aut auro:
qui secundum Chrysostomum, valebant
3 quartam partem denarii usualis. *Et dixit:
Vere dico vobis* discipulis meis, *quia vi-
dua hæc pauper plus quam omnes misit,*
id est, ceteris omnibus hic modo offeren-
tibus plus obtulit: plus, inquam, non per
respectum ad magnitudinem rei oblatæ
in se, sed per respectum ad interiorem
devotionem, et animi promptitudinem, at-
que divinam acceptationem, et muneris
qualitatem, quia de necessariis sibi. Hinc
subditur:

4 *Nam omnes hi,* scilicet divites, *ex abun-
danti sibi miserunt in munera Dei,* id est,
ex copiosa sua substantia posuerunt ali-
quid in gazophylacium inter oblata: quæ
dicuntur munera Dei: primo, quia a Deo
hominibus sunt collata, quemadmodum Da-
I *Par.* XXIX, 14. vid loquitur Domino, Tua sunt omnia, et
quæ de manu tua accepimus, dedimus ti-
bi; secundo, quia Deo ab hominibus offe-
runtur. Ideo viliora non sunt Domino of-
A ferenda, sed meliora, quemadmodum in
Genesi legitur, quod Abel obtulit Deo de *Gen.* IV, 3. 4.
primogenitis gregis sui, adipibusque eo-
rum, Cain vero de fructibus terræ. In Ma-
lachia quoque habetur: Si offeratis clau- *Malach.* I, 8.
dum aut languidum, nonne malum est?
Offer illud duci tuo, si placuerit ei. Quasi
dicat: Terrenus princeps tuus tibi indi-
gnaretur, si ei offerres quod vilius est. Et
iterum dicitur ibi: Maledictus dolosus, qui *Ibid.* 14.
habet in grege suo masculum, et votum
faciens immolat debile Domino. *Hæc au-*
B *tem ex eo quod deest illi,* id est, vidua is-
ta paupercula ex terrena substantia quam
non habet, *omnem victum suum quem ha-
buit, misit,* id est, id ipsum modicum
quod habuit, ex quo se aliquantulum sus-
tentare potuit, obtulit. Sicque modicum
istud, fuit pars terrenæ substantiæ com-
muniter sumptæ, de qua ipsa parum quid
habuit. Et quod ait, Omnem victum su-
um, etc., intelligi potest sive simpliciter,
ita quod de numismate nihil retinuit sibi,
aut per modum hyperbolicæ locutionis,
C quo aliquid dicitur per excessum.

Si autem objiciatur, quomodo Christus
laudet viduam istam de hujusmodi obla-
tione, quum virtus circa medium dicatur
consistere: respondetur, quod virtus con-
sistit circa medium in his quæ sunt ne-
cessitatis, non semper in his quæ sunt
supererogationis, in quibus sæpe omnimo-
da temporalium derelictio commendatur,
ut patet in paupertate et castitate religio-
sorum. Præterea advertendum, quod quum
sit duplex proportio, utpote geometrica
D et arithmetica, secundum alteram harum
proportionum dicitur vidua ista plus aliis
obtulisse, quia per respectum ad substan-
tiolam suam, plus obtulit quam divites,
per comparationem ad suas possessiones.
— Denique et nos cum vidua ista offe-
ramus Deo duo minuta, videlicet corpus
et animam, et quidquid possumus ac ha-
bemus.

Et quibusdam dicentibus de templo, id 5
est, aliquibus discipulis Christi dicentibus
ei de templo Jerusalem, *quod bonis lapi-*

dibus et donis ornatum esset, id est, quod ex aptis lapidibus esset constructum, et pretiosis utensilibus seu donariis decoratum, et pulchre formatum, *dixit* Salvator discipulis istis adhuc rudibus. Quibus nunc multi assimilantur, qui magis respiciunt ad ornatum Ecclesiæ corporalem quam spiritualem, ad pulchritudinem ædificiorum quam sanctimoniam ministrorum, ad redditus quam virtutes : unde et magis eligunt in prælatos eos qui corporalia illa, quam qui spiritualia ista possunt procurare, augere, defendere : idcirco Ecclesia ad deflendam devenit ruinam.
6 Hinc Christus respondit discipulis : *Hæc* templi ædificia *quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.* Hoc quadragesimo secundo post Christi passionem anno per Titum pro magna parte est factum, deinde per Adrianum completum,
Luc. xix, 44. ut supra plenius dictum fuit.

7 *Interrogaverunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando hæc erunt?* id est, quando tam funditus destruetur Jerusalem? *et quod signum* apparebit, *quum fieri*
Marc. xiii, 3. *incipient?* Isti discipuli, ut dicitur in Marco, fuerunt Petrus, Jacobus, Joannes et Andreas, qui secreto sciscitati sunt Christum, non solum de istis, sed et de finali judicio consummationeque mundi, juxta
Matth. xxiv, 3. illud Matthæi : Accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes : Dic nobis, Quando hæc erunt, et quod signum adventus tui et consummationis sæculi ?

8 *Qui dixit : Videte ne seducamini* a pseudo ac impiis. *Multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum,* id est, in nomine meo venire se dicent, et nomen meum mendaciter sibi adscribent : ita quod unusquisque eorum dicet se esse Christum vel aliquem magnum, ut fuerunt
Act. viii, 9, 10. hæresiarchæ. Porro Simon magus dixit se Christum et Dei virtutem ac verbum ; similiter Simon Essæus dixit se esse Messiam ac liberaturum Judæos a tributo atque dominio Romanorum, ut Josephus refert : et isti destructionem Jerusalem præcesserunt. Similiter secundum Christi adventum præcedent tales iniqui. Præterea Christus determinate non exprimit tempus præfatæ destructionis Jerusalem, aut secundi sui adventus consummationisque mundi, sed signa quædam, quatenus temporis incertitudo reddat nos cautos ac timoratos, et signorum eventus sollicitos ac paratos. Unde alibi ait Salvator : Vigilate, Luc. xii, 40.
quia qua hora non putatis Filius hominis veniet.

Et tempus appropinquabit. Hoc dupliciter potest exponi : Primo, quod pseudo illi dicent, Tempus appropinquabit, videlicet tempus salvationis fiendæ per eos seu finalis judicii; secundo, ut sit verbum Christi, ita quod post illorum falsariorum adventum appropinquabit ruina Jerusalem aut consummatio sæculi. *Nolite ergo ire post illos,* id est, nec corporaliter eos sequamini, nec eis credatis aut consentiatis. Circa hæc scribit doctissimus Nicolaus de Gorra : Multi hodie sequuntur Simonem magum. Pauci namque sunt beneficiati, nisi aut prece, aut pretio, aut temporali servitio, vel intuitu sanguinis, aut amore timoreve principis. Multi quoque sequuntur Antichristum, qui propter avaritiam deserunt Christum. Christus quippe in una persona habuit tres naturas, videlicet corpus, animam, deitatem; ambitiosi vero in uno subsistente, plures congregant personatus sive præbendas.

Quum autem audieritis prælia, quæ in- 9
ferentur ab extraneis, *et seditiones,* quæ concitabuntur a concivibus, *nolite terreri* inordinato et mundano timore rationem turbante. Justus namque quasi leo confidens, absque terrore erit ; nec contristabit Prov. xxviii, 1. Ibid. xii, 21.
justum quidquid ei acciderit, ut Salomon contestatur. *Oportet primum hæc fieri,* id est, ante destructionem Jerusalem, seu sæculi finem, hæc necesse est evenire, non absoluta et fatali necessitate, sed necessitate conditionata et consequentiæ, in quantum a Deo prævisa sunt, quamvis in se ipsis sint contingentia. Rursus, oportet ea accidere, non Deo cogente, sed hominum

malitia exigente. Vel, Oportet, quia opportunum, et aliquo modo expediens est ea contingere : juxta quem modum ait
or. xi, 19. Apostolus, Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant. *Sed nondum statim finis :* id est, eis evenientibus non determinate cognosci valebit tempus et hora vastitatis Jerusalem, nec protinus finis mundi instabit.

10 *Tunc dicebat illis,* signa prætacta magis in speciali exprimendo : *Surget gens contra gentem,* id est, populi minorum provinciarum contra se invicem præliabuntur, *et regnum adversus regnum,* id est, majores provinciæ seu regiones et reges
11 earum adversus se compugnabunt. *Et terræ motus magni erunt per loca, et pestilentiæ, et fames, terroresque de cœlo :* id est, grandis terror incutietur hominibus ex his quæ apparebunt in cœlo aerio, et cœlesti atque angelica fient virtute. Nempe, ut recitat Josephus, imminente dejectione Jerusalem, igneæ acies, currus, equitesque armati in aere discurrentes apparuerunt ac præliantes ; stella quoque formam gladii habens, per annum pependit super Jerusalem. *Et signa magna erunt,* id est supernaturales immutationes, insolitique eventus. Unde et tunc vitula inter immolantium manus peperit agnam.

Præterea quæritur, quum prælia, seditiones, terræ motus, pestilentiæ, fames, atque terribiles ac diversæ exhalationes, impressiones, figuræ, et alterationes, ut sunt cometæ, dracones volantes, capræ saltantes, castra, ac consimilia (de quibus in libro Metereorum agitur), naturaliter fiant : quomodo possunt esse signa futurorum, præsertim naturaliter non præscibilium ? Imo, qualiter signa consistere queunt, quum (teste Gregorio) signa non sint, quæ naturaliter accidunt ? Respondet S. Gregorius, quod Christus loquitur de præinductis, secundum quod supernaturaliter venient, et ordinem temporum non observant. Unde et alii asserunt, quod prædicta abundantius evenerunt instante destructione Jerusalem, et adhuc multo abundantius evenient mundi fine instante, quam naturaliter soleant, et ita sunt signa. Denique, quia hæc signa, tam ad destructionem Jerusalem quam ad secundum Christi adventum valent referri, nec certum est in quanta abundantiæ majoritate seu mensura contingent mundi termino imminente ; ideo ex eorum eventu prænosci non potest determinatum tempus adventus Antichristi, consummationisque sæculi, prout Augustinus probat diffusius.

Sed ante hæc omnia, id est, priusquam 12
memorata eveniant signa, *injicient vobis manus suas,* id est, violentiam inferent, *et persequentur,* de loco ad locum fugando, verbera et convitia inferendo, seu aliter molestando; *tradentes in synagogas,* id est, in publica sua conventicula vos adducentes, *et custodias,* id est in carceres ; *trahentes* vos violenter et irreverenter, tanquam sacrilegos, *ad reges et præsides propter nomen meum,* id est ob hoc quod Christiani estis, et meam fidem ac legem evangelicam prædicatis. Quod autem hæc omnia in Christi Apostolis ac discipulis realiter sint impleta post Christi resurrectionem, ante destructionem Jerusalem, ex libro Actuum Apostolorum clarissime demonstratur. Ibi namque leguntur Apostoli *Act.* v, 18, 27, 40, 41. a Judæis capti, in concilium eorum adducti, incarcerati, flagellis cæsi, multipliciterque afflicti : quod tamen cum gaudio pertulerunt. Petrus quoque Apostolorum prælatus et vertex, et Jacobus Major, coram Herode rege fuerunt adducti ; et Paulus ante diversos præsides exstitit præsentatus, videlicet coram Felice et Festo, ac aliis. *Ibid.* xii, 1-4. *Ibid.* xxiii, 33 ; xxiv-xxvi. Nihilo minus possunt hæc sub persona et nomine Apostolorum exponi de fidelibus circa finem mundi futuris, imo de aliis, præsertim de sanctis martyribus.

Continget autem vobis in testimonium, 13
id est, universa persecutio præinducta eveniet vobis in signum et attestationem quod vere discipuli mei fidelissimi estis, et quod illi impie contra vos egerunt, ac juste damnentur, quia spreverunt et afflixerunt vos, nec credere voluerunt præ-

dicationibus vestris, per divina miracula confirmatis.

14 *Ponite ergo in cordibus vestris,* id est, firmiter proponite, *non præmeditari quemadmodum respondeatis* adversariis legis
15 et fidei quam tradidi vobis. *Ego enim,* qui sum æternus et omnipotens Deus, Verbum Dei Patris, fons sapientiæ, et sapientia increata ac genita, *dabo vobis os,* id est efficaciam constantiamque loquendi, *et sapientiam,* ad intelligendum quæ Dei sunt et fidei christianæ, atque ad reprobandam idololatriam et omnem hæreticam pravitatem, *cui* sapientiæ *non poterunt resistere,* rationabiliter respondendo, *et contradicere,* veraciter objiciendo, ac replicando, *omnes adversarii vestri,* videlicet Judæi et hæretici ac pagani, qui in Apocalypsi designantur per tres spiritus immundos, qui in modum ranarum de ore bestiæ exierunt. Hinc quoque in Actibus legitur, quod Judæi non potuerunt resistere sapientiæ et Spiritui qui loquebatur per Stephanum.

Eccli. I, 5. — *Apoc.* XVI, 13. — *Act.* VI, 10.

Et in beatissimis utriusque sexus innumerabilibus martyribus istud copiosissime ac mirabilissime est impletum, qui inter immanissima ac multiplicia suppliciorum genera, tam promptissime, sapientissime, constantissime, tranquillissime, insuperabiliter responderunt : quasi non ipsi, sed in eorum persona alii sustinuissent tormenta; vel quasi non ipsi, sed alius formasset verba per eos : quod et utique ita fuit, secundum quod Christus alio loco dixit : Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Et erat supermirabile in multis illustrissimis tenerrimisque puellis valde juvenculis, quæ sua facundia, sapientia, constantia, tyrannos et mundi sapientes penitus confuderunt ac devicerunt : quod sine supernaturali Dei auxilio fieri nullatenus potuisse, luce clarius constat. Estque hoc ipsum veritatis christianæ fidei indubitabile argumentum, potissimum quia et martyres gloriosi in suis passionibus ac postea, tot et tantis coruscabant mira- A culis. Itaque, quoniam fidem catholicam defensare et contra ejus adversarios præliari, ac pro ea pati et mori, est pugna Dei; ideo Christus suis dixit martyribus, ne anxia aut sollicita præmeditatione se arment, sed Deo suam committant causam, et ejus invocent opem, quatenus eos in omni adversitate confortare et conservare dignetur, et totam spem suam figant in eo, de suis viribus nil præsumentes. Postremo, si quis beatissimorum martyrum Dionysii, Ignatii, Laurentii, Vincentii, B Catharinæ, Agathæ, Agnetis, Eulaliæ, Christinæ, et aliorum prorsus innumerabilium gesta et passiones perspicaciter legat, sciet quam vera sint ista.

Matth. X, 20.

*Trademini autem a parentibus, et fratribus, et cognatis, et amicis, et morte af- 16
ficient ex vobis,* id est, multos vestrum occident : et hoc auxit supplicium, quod a tam propinquis et ante tam amicabilibus tradebantur et occidebantur. Molestius quippe feruntur adversa quæ a propinquis et familiaribus, de quorum præsu- C mebatur amicitia, infliguntur : quia ultra corporalem tribulationem inflictam, mens de amissa caritate, et propinquorum ac amicorum infidelitate affligitur. Propter quod Christus de suo loquitur traditore : Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; tu vero homo unanimis, etc. Porro in exordio primitivæ Ecclesiæ, Judæi et gentiles passim convertebantur ad Christum, parentibus ceterisque cognatis invitis, et ita tradebantur ab eis, et sæpe occidebantur, quemadmodum sacra- D tissimam virginem Barbaram pater ipsius manu propria decollavit : prout Christus in Matthæo prænuntiavit : Tradet frater fratrem in mortem, et pater filium ; et surgent filii in parentes, et morte afficient eos. Et rursus : Nolite, inquit, arbitrari quod venerim mittere pacem in terra; non veni mittere pacem, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam ; et inimici hominis, domestici ejus.

Ps. LIV, 13, 14. — *Matth.* X, 21. — *Ibid.* 34-36.

17 *Et eritis odio omnibus hominibus,* id est quibusdam de omni genere hominum, ut sit distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Vel dicit, Omnibus hominibus, propter multitudinem odientium eos : juxta quem modum
Philipp. II, 21. ait Apostolus, Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi. *Propter nomen meum,* id est propter prædicationem, confessionem et cultum nominis mei et legis ac fidei christianæ. Nempe, ut Terentius protestatur, Sicut obsequium parit amicos, sic veritas odium.

I Cor. x, 33. Sed objici potest illud Apostoli : Ego per omnia omnibus placeo. Respondetur,
Galat. I, 10. quod idem Apostolus loquitur : Si hominibus placerem, Christi servus non essem. Itaque advertendum, quod Scriptura loquitur de homine dupliciter : Primo, secundum id quod supremum et melius est in homine, utpote secundum rationem, gratiam et virtutem : et ita vocatur humanum, quod rationabile est et pium. Sic
I Cor. xv, 32. Apostolus dicit : Si secundum hominem, id est rationabiliter, ad bestias, id est contra bestiales homines, pugnavi Ephesi, id est, disputavi in Epheso. Et hoc modo ait
Ibid. x, 33. Apostolus : Ego per omnia omnibus placeo. Secundo loquitur Scriptura de homine secundum id quod carnale et pravum exstat in eo : quod et in majori hominum parte prædominatur, quoniam major pars hominum sensualitatem, errores et vitia sequitur. Et ita nunc loquitur Christus ;
Galat. I, 10. et item Apostolus ubi ait : Si hominibus placerem, Christi servus non essem. Porro causa odii hujus, est dissimilitudo quæ est inter servos Christi et sæculi, inter cives Jerusalem et Babylonis. Propter quod
Joann. xv, 9. in Joanne asserit Christus Apostolis : Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret ; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

18 *Et capillus de capite vestro non peribit.* Non est hoc ita accipiendum, quod in resurgentibus erunt omnes capilli qui fuerunt in eorum capitibus, sed tot, quot A ad capitis perfectionem et ornatum spectabunt. Potest et ita intelligi : Nihil ad corporis veritatem, integritatem, decorem pertinens, deerit in resurrectione electis. Si enim non peribunt capilli, multo minus membra, carnes et ossa. Spiritualiter vero, capilli sunt cogitationes affectionesque animæ : quæ si bonæ et caritativæ fuerint, non carebunt beatitudinis præmio.

In patientia vestra, id est virtute et 19
merito patientiæ vestræ, *possidebitis animas* B *vestras,* id est, eas salubriter custodietis, et a variis præservabitis vitiis quæ per impatientiam incidit homo, easque rationi et Deo subjectas habebitis. Per impatientiam vero perdit homo animam suam, quum Salomon dicat : Qui impatiens Prov. xiv, 29.
est, operatur stultitiam ; Job quoque : Quid Job xviii, 4.
perdis animam tuam in furore tuo? Tanta autem est patientiæ virtus, ut Jacobus dicat : Patientia opus perfectum habet ; et Jacob. I, 4.
Salomon : Melior est patiens viro forti ; Prov. xvi, 32.
et qui dominatur animo suo, expugnatore C urbium.

Est autem patientia virtus moralis per quam homo moderatur ac frenat passionem tristitiæ, ne scilicet in adversis immoderate tristetur, imo potius gaudeat in eisdem propter multiplicem fructum inde provenientem. Propter quod in exordio suæ Canonicæ Jacobus monet : Omne Jacob. I, 2.
gaudium existimate, fratres, quum in diversas tentationes incideritis. Denique omnium virtutum spiritualiumque profectuum patientia est probatrix ; nec melius D experiri potest an homo sit vere humilis, caritativus, mansuetus, patiens, quam per patientiam in adversis, in quibus si impatiens fuerit, patet imperfectio ejus. Idcirco in Ecclesiastico legitur : Vasa figuli Eccli. xxvii, 6.
probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis. Patientia namque in adversis, est signum exstirpationis privati amoris, qui omnium est vitiorum origo ; est quoque humilitatis indicium. Impatientia vero est signum privati amoris et elationis. Recte ergo disseruit Salomon : Qui Prov. xiv, 29.

patiens est, multa gubernatur prudentia; qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. Insuper, teste Gregorio, patientia vera, est adversa æquanimiter perpeti, et contra eum qui injurias irrogat, nullo dolore morderi.

ARTICULUS XLV

DECLARATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI VICESIMI PRIMI : QUUM AUTEM VIDERITIS CIRCUMDARI AB EXERCITU JERUSALEM.

DEINCEPS Salvator ponit propinquum
20 destructionis Jerusalem signum. *Quum
autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem,* id est civitatem Jerusalem ab
exercitu Romanorum sub Vespasiano et
Tito undique obsideri : prout quadragesimo secundo post Christi passionem factum est anno; *tunc scitote quia appropinquabit desolatio ejus,* id est ruina et
pressura gravissima : quia tunc protinus
21 capta est. *Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes,* id est ad occulta et remota latibula montium; *et qui in medio
ejus,* id est in Jerusalem habitantes, *discedant* ex ea antequam obsideantur tam graviter; *et qui in regionibus,* id est habitantes in Judæa, Galilæa, Samaria, *non
intrent in eam,* id est in Jerusalem, ut in
ea ab hostibus defendantur. Cujus tamen
oppositum peregerunt quamplurimi, et in
22 ipsa Jerusalem perierunt. *Quia dies ultionis hi sunt,* id est, dies obsidionis et
captionis ac destructionis Jerusalem, sunt
dies in quibus Deus ex sua justitia decrevit punire Jerusalem propter sua peccata,
et vindicare sanguinem Christi ac discipulorum suorum, in Jerusalem et in Judæa
Luc. XIX, 43, 44. injuste effusum, ut supra plenius dictum
est; *ut impleantur omnia quæ scripta sunt,*
id est, de vastatione Jerusalem et punitione Judæorum per Prophetas sunt prænuntiata : quia de hac ultima ac finali maxima Judæorum dejectione, desolatione ac derelictione, in Isaia, et in libro Psalmorum, et in Osee, ac Jeremia, aliisque Prophetis, præsertim in Daniele, multa sunt prophetata : sicut est illud, Civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce (*Dan.* IX, 26, 27.) venturo, et finis ejus vastitas, et usque ad finem perseverabit desolatio; atque in Psalmo, Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet (*Ps.* LXVIII, 26.); in Jeremia quoque, Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam (*Jer.* XII, 7.).

23 *Væ autem prægnantibus et nutrientibus in illis diebus :* id est, mulieribus vicinis partui, et etiam eis quæ pepererunt, aut parvulos nutriunt, erit tunc specialis calamitas et væ multiplicis temporalis afflictionis : quia ex vehementi mœrore atque formidine interdum patiuntur abortivum, aut suo tempore nequeunt parere, nec fugere possunt tam expedite ut alii. Et istud specialiter fuit in obsidione et captione Jerusalem a Romanis, quando quædam feminæ proprios ex magnitudine famis leguntur comedisse infantulos, et ipsi infantes perimebantur. *Erit enim pressura magna super terram,* hoc est, in regno Judææ, et maxime in Jerusalem, erit afflictio prorsus gravissima, *et ira populo huic,* hoc est justa castigatio populo Judæorum, propter excessus eorum.

24 *Et cadent in ore gladii,* hoc est, gladio occidentur, sicut ore consumitur cibus, *et captivi ducentur in omnes gentes.* Etenim multa millia Judæorum fuerunt a Romanis occisa, multaque millia fame perempta, multa quoque millia vendita : in tantum quod sicut pro triginta denariis venditus

fuit Christus, sic triginta Judæi pro uno denario vendebantur; et ex eis fuerunt quidam hinc inde per omnia regna seu climata mundi dispersi. Quod tamen per modum hyperbolicæ locutionis potest intelligi, ad insinuandum quod per valde multas gentes Judæi dispersi sunt. Denique dispersio hæc Judæorum Deo ordinante facta est, ad confirmationem fidei christianæ, et majorem memoriam nominis Christi : dum conversi ex gentibus, adversarios suos inter se vident morantes, ex quorum libris probant quæ credunt, et in quorum tam longa et gravi captivitate ac desolatione vident ad oculum esse impleta, quæ de eorumdem captivitate ac dispersione prædixerunt Prophetæ; atque incredulos intuendo Judæos, memores fiunt dominicæ passionis. Hinc fertur in
Ps. LVIII, 12. Psalmo : Deus ostendit mihi super inimicos meos; ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei; disperge illos in virtute tua, et depone eos, protector meus, Domine.

Et Jerusalem calcabitur a gentibus, id est, alienigenarum potestati tradetur, vel a gentilibus ad fidem conversis inhabitabitur, *donec impleantur tempora nationum.* Verbum istud obscurum est. Quod tamen primo potest hoc modo intelligi : Tamdiu Jerusalem a gentilibus possidebitur, quousque gentes omnes ad fidem conversæ sint, aut circiter, quia ut ait
Rom. XI, 25, 26. Apostolus, Quum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus fiet. Tunc enim et Judæi convertentur ad Christum. Secundo videtur sic posse intelligi, quod Jerusalem seu Terra sancta a gentilibus non conversis, utpote Sarracenis, inhabitabitur, quousque tempora nationum impleantur, hoc est, quousque veniat tempus debellationis seu expulsionis Sarracenorum a Terra sancta, et ipsa reddatur cultui christiano.

Deinde Salvator prænuntiat mundi excidium, et signa præcessura generale ju-
25 dicium. *Et erunt signa in sole, et luna, et stellis.* Quæ erunt hæc signa, in Matthæo

A exprimit Christus, dicendo : Statim post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cœlo. Quocirca dicunt expositores, quod post terminationem persecutionis Antichristi, et eo occiso, Deus concedet deceptis ab Antichristo quadraginta quinque dies vel circiter ad pœnitendum, secundum quod hoc ex Daniele trahitur : quibus expletis, erunt signa in sole et luna Christi adventum imminere testantia. Quæ signa tripliciter possunt in-
B telligi : Primo, quod sol et luna in se ipsis non obscurabuntur, sed per interpositionem corporum opacorum obscurari videbuntur, quia non lucebunt hominibus, sicut fit in eclipsi : et aliqui opinantur quod luna supponetur tunc soli; tamen ex hoc solo non sequeretur universalis eclipsis seu totius obscuratio terræ. Secundo, intelligi possunt signa illa, quod obscurabitur sol et luna, solum comparatione veræ et majoris lucis, videlicet Christi, quemadmodum stellæ obscurantur sole nascen-
C te. Nam tanta tunc erit claritas Judicis ad judicium venientis, ut ejus comparatione cetera omnia obscuranda dicantur. Et hoc dicit Hieronymus ; et potest salvari, si intelligatur pro ipso momento adventus Christi ad judicandum, ut super quartum Sententiarum Thomas fatetur. Tertio, possunt illa signa intelligi, ita quod sol, luna, et cetera luminaria cœli, seu astra, vere in se ipsis obscurabuntur ad tempus, ad incutiendum terrorem hominibus, ut Rabanus asserit. Et hoc ipsum Thomas al-
D legat ac approbat, quod nil prohibet dici solem, lunam et sidera, suo lumine tunc vere esse privanda, ita quod erunt tunc densissimæ, et quasi palpabiles tenebræ ineffabiliter horridæ. Porro stellæ dicuntur de cœlo casuræ, non vere, sed apparenter, quia tot igneæ exhalationes ac scintillationes apparebunt et descendent in aere, quod astra cadere videbuntur.

Et in terris erit realiter *pressura gentium,* hoc est angustia hominum, vel etiam compressio mutua ex superabundanti con-

Matth. XXIV, 29.

Dan. XII, 11, 12.

cursu eorum qui a suis mansionibus fu- A
gient, *præ confusione sonitus maris et
fluctuum,* id est ex pavore quem habe-
bunt propter fragores horribiles, et im-
petuosas commotiones, ac sonitus aqua-
rum maris aliorumque fluminum. Unde
inter quindecim signa quæ (ut fertur) præ-
cedent judicium, sunt et ista : quod mare
extra naturalem suum elevabitur locum
tam alte, quod quadraginta cubitis erit al-
tius montibus ; deinde tam profunde de-
primetur sub terra, ut videri vix queat.
Et si istud negetur, aut incertum dicatur, B
nihilo minus certum est quod ultra om-
nem æstimationem et consuetudinem erunt
procellosissimæ inundationes, sonitus et
26 fragores in mari et aquis. *Arescentibus
hominibus præ timore et exspectatione*
afflictionum et periculorum, *quæ super-
venient universo orbi,* hoc est cunctis ho-
minibus, præsertim injustis : quia præ
magnitudine formidinis et mœroris, cor-
poralis harmonia quamdam desiccationem
et extenuationem incurret in eis, sicut
Prov. xvii, 22. Salomon loquitur : Spiritus tristis exsiccat C
ossa.

Nam virtutes cœlorum, id est angelicæ
potestates, et angeli universi, *movebuntur*
motu reverentiæ et admirationis cujus-
dam, ex tam inconsuetis ac præhorrendis
justitiæ divinæ effectibus. Vel, Movebun-
tur, quia ad modum formidantium se ha-
Job xxvi, 11. bebunt, juxta illud Job : Columnæ cœli
contremiscunt et pavent ad nutum ipsius.
Insuper movebuntur in obsequium Judi-
cis, et cum eo descendent, quasi in ex-
peditionem contra hostes ipsius. Hinc ait D
Chrysostomus : Si rex terrenus contra ali-
quem procedit, expeditionem mandat in
populo, dignitas omnis movetur, exerci-
tus concitatur, civitas fervet : quanto ma-
gis rege cœlesti exsurgente judicare vivos
et mortuos, virtutes moventur angelicæ ?
Quidam per virtutes cœlorum, intelligunt
angelos medii ordinis mediæ hierarchiæ
angelicæ, ad quos spectat (ut dicunt) mira-
cula facere : idcirco tunc movendi dicun-
tur, quia præ solito progredientur ad faci-
endum supernaturales transmutationes in
creaturis.

Itaque, sicut terreno principe ac pa-
trefamilias irascente, offenso, et se ad ul-
tionem disponente, conturbatur ejus fami-
lia, ac plebs subjecta, et præparatio fit
armorum ; sic Rege superno in fine sæculi
irascente, et judicare volente, fient in cre-
aturis immutationes prætactæ, et opera-
tiones miraculosæ, ac consurrectiones in
impios. Unde in Sapientiæ libro habetur :
Armabit Deus creaturam ad ultionem ini- Sap. v, 18, 21.
micorum ; et pugnabit pro eo orbis ter-
rarum contra insensatos.

Et tunc videbunt Filium hominis ve- 27
nientem in nube, id est, omnes, boni ac
mali, oculo corporali videbunt Christum
judicem ad judicandum venientem in nu-
bibus cœli lucifluis cum omni civium su-
pernorum exercitu : quia et angeli sancti
tunc omnes visibiliter apparebunt, secun-
dum Gregorium. Unde in Apocalypsi as-
seritur : Ecce venit cum nubibus, et vide- Apoc. i, 7.
bit eum omnis oculus. Sicut enim ascendit
in nube, ita in nube ad judicandum de-
scendet, juxta illud Actuum : Quemadmo- Act. i, 11.
dum vidistis eum ascendentem in cœlum,
ita veniet. *Cum potestate magna,* hoc est
vallatus omni Beatorum exercitu, *et ma-
jestate,* hoc est claritate, et gloria, ac omni
potentia, cui nullus valebit resistere.

Deinde ponit Salvator justorum conso-
lationem. *His autem* signis prætactis *fieri* 28
incipientibus, respicite ea, *et levate capita
vestra,* id est, corda ad Deum erigite, in
ipso confidite, atque per spem animas ve-
stras exhilarate ; *quoniam appropinquat
redemptio vestra,* id est perfecta salvatio
a præsenti exsilio ac salus æterna. Deni-
que Christus hæc dixit sub persona disci-
pulorum suorum ad electos et justos qui
erunt in fine mundi : qui tunc desuper
confortationem et consolationem accipi-
ent, quibus et propria conscientia bonum
testimonium perhibebit.

Et dixit illis similitudinem, aptam ad 29
intelligendum quod dixit de fine sæculi,
considerandam ex signis præhabitis. *Vide-*

30 *te ficulneam et omnes arbores. Quum producunt jam ex se fructum,* puta in vere, dum folia, flores, et alia quædam ex arboribus producuntur, *scitis* ex naturali temporum cursu, *quoniam prope est æstas.* Et loquitur Christus juxta consuetudinem patriæ; et nomine fructus potest intelligi quidquid ex arbore producitur.
31 *Ita et vos quum videritis hæc* signa jam recitata *fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei,* id est cœlestis patriæ consummatio ultimata, qua totus prædestinatorum numerus erit completus, et homines sancti in corpore et anima glorificabuntur. Vel, Prope est regnum Dei, hoc est, de proximo instat hora qua regnum cœleste communicabitur vobis, et ad cœlestem perducemini patriam, audietisque vocem
Matth. xxv, 34. illam dulcissimam : Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Hinc oramus quo-
Ibid. vi, 9, 10. tidie : Pater noster, qui es in cœlis, ad-
32 veniat regnum tuum. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc,* hoc est, genus humanum seu plebs Judæorum non deficiet super terram in toto, *donec omnia fiant* quæ ante judicium dixi fu-
33 tura. *Cœlum et terra transibunt,* id est, esse cessabunt quantum ad modum subsistendi, et ad accidentalia quædam, quia cœlorum motus ac influentia desinent, et orbes cœlestes ac elementa innovabuntur
Apoc. xxi, 1. (juxta illud Apocalypsis : Vidi cœlum novum et terram novam; primum enim cœlum et prima terra abiit); sed quantum ad substantiale esse, incorruptibiliter permanebunt. *Verba autem mea non transibunt,* hoc est, veritate et adimpletione non cassabuntur : quamvis verba vocalia sonando transierunt, sicut et cetera successiva, quibus est idem esse et fieri.
34 *Attendite autem vobis,* id est, custodite vos, et considerati sitis, *ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate,* id est vitiis gulæ, seu immoderantia cibi et potus : quibus primo gravatur corpus; et ex consequenti cor, ratio, voluntas, interioresque sensus gravantur, et a virtutum

A operibus, a contemplationibus divinorum, spiritualibusque affectibus impediuntur. Diversa etenim vitia oriuntur ex gula, utpote loquacitas, somnolentia, acedia, lascivia, negligentia, hebetudo. Sed et diversi morbi ac indispositiones, ex ea nascuntur in corpore : propter quod plures dicuntur perire gula, quam gladio. Ideo ait Apostolus : Si secundum carnem vixeritis, *Rom.* viii, 13. moriemini; et rursus, Non comessationibus et ebrietatibus; et Salvator, Væ vobis *Ibid.* xiii, 13. qui saturati estis. Et iterum ait Scriptu- *Luc.* vi, 25.
B ra : In multis escis erit infirmitas; propter crapulam multi obierunt; qui abstinens est, adjiciet ad vitam. *Eccli.* xxxvii, 33, 34. Specialiter quoque nocet superfluus potus, quemadmodum maxime prodest potus moderatus, juxta illud : Sanitas animæ et corporis, *Ibid.* xxxi, 37. sobrius potus. — Videte quoque ne corda vestra graventur *curis hujus vitæ,* hoc est sollicitudinibus circa carnalia et terrena : pro quorum adeptione et conservatione, non est immoderata et anxia sollicitudo habenda, quæ est diffidentiæ filia; sed
C in Deo tanquam in piissimo ac providissimo patre sperandum est, sicut de hoc supra plura sunt introducta. Unde in Mat- *Luc.* xii, 6, 7. thæo loquitur Christus : Nolite solliciti esse in crastinum; scit enim Pater vester *Matth.* vi, 34, 32. cœlestis, quia his omnibus indigetis.

Itaque vitia ista cavete, ne *et superveniat in vos repentina dies illa,* hoc est, ne
in die judicii inveniamini imparati; *tan-* 35
quam laqueus enim superveniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ : hoc est, improvise ac subito dies illa
D involvet, tam eos qui tunc erant in mundo, quam eos qui nunc sedent super superficiem terræ, videlicet amatores sæculi : qui in terra sedere dicuntur, quia pro patria diligunt eam, nec ita se habent ut peregrini et exsules, qui utuntur hoc mundo, non eo fruuntur, sed mente quiescunt in Deo tanquam in ultimo fine. Unde Apostolus protestatur : Quum dixerint, Pax et *I Thess.* v, 3. securitas, tunc repentinus superveniet eis interitus. Et Christus in Matthæo loquitur : Sicut fuit in diebus Noe, etc. His *Matth.* xxiv, 37.

Eccle. IX, 12. consonat illud Ecclesiastæ : Nescit homo finem suum ; sed sicut pisces capiuntur hamo, et aves laqueo, sic capiuntur homines tempore malo, quum eis extemplo supervenerit.

36 *Vigilate itaque omni tempore orantes.* Quod ait, Omni tempore, referri potest ad verbum, Vigilate, atque ad participium, Orantes. Omni ergo tempore opportuno, et quantum fragilitati humanæ exstat possibile, vigilare et orare debemus : sicut et passione instante, dixit Christus Apostolis, *Matth.* XXVI, 41. Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem. Nam et corporalis sancta et discreta vigilia valde est fructuosa, et passiones debilitat, ad orationes, meditationes contemplationesque disponit. Oratio quoque indesinens nobis necessaria perhibetur, qui tot periculis, tot invisibilibus, atrocissimis, infatigabilibus hostibus circumvallamur. Propter quod beatissimus princeps Apostolorum in sua Canonica : *I Petr.* V, 8, 9. Sobrii (inquit) estote, et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret : cui resistite fortes in fide. Et in Ecclesiastico *Eccli.* XXXI, 1. habetur : Vigilia honestatis tabefaciet carnes, et cogitatus illius auferet somnum ; *Ibid.* XXXIX, 6. et rursus, Sapiens cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur. — Porro, somnus superfluus maxime indecens est Christiano, et corpori ac animæ est nocivus, gravat naturam, hebetat sensum, rationem offuscat, et vitia nutrit. Propter quod Cato bene locutus est :

> Plus vigila semper, nec somno deditus esto :
> Nam diuturna quies, vitiis alimenta ministrat.

Prov. VI, 9. Et Salomon dicit : Usquequo, piger, dormies? quando consurges de somno tuo? *Ibid.* XXVI, 14. Et rursus : Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo. Et iterum

A monet Scriptura : Noli diligere somnum, *Prov.* XX, 13. ne te egestas opprimat. O quam multa negligunt bona, et quam damnabiliter tempus suum expendunt somnolenti et pigri, et qui de sero in vitiis vigilias protrahunt, propter quod tarde surgunt! Non est hoc arcta via salutis, nec conversatio pœnitentialis, nec cordis custodia, nec coram Deo diligentia vera. Unde Salvator nunc subdit : *Ut digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt,* hoc est, divino judicio possitis evadere universa mala pœ-
B nalia reprobis in die judicii infligenda, *et stare ante Filium hominis,* hoc est, coram summi Judicis tribunali securi consistere, quemadmodum Sapiens asserit : Stabunt *Sap.* V, 1. justi in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt.

Erat autem Christus *diebus docens in templo :* quia in die Palmarum et duobus 37 diebus sequentibus prædicavit in templo Jerusalem ; *noctibus vero exiens, morabatur in monte qui vocatur Oliveti,* hoc est, de Jerusalem ante vesperam egrediens,
C moram protraxit in monte Oliveti, ibi orationibus vacans, deinde Bethaniam pergens, atque in domo Marthæ cum discipulis
suis consistens. *Et omnis populus,* vide- 38
licet plebs communis, *manicabat,* hoc est, mane et celeriter venit, *ad eum in templo,* secunda et tertia feria post Palmarum (nam quarta feria in Bethania mansit : similiter quinta feria usque post prandii horam), *audire eum :* quia revera delectabile valde erat audire Dei sapientiam, Verbum Patris æterni, Unigenitum Dei,
D Deum verum incarnatum, in persona propria prædicantem, propter suæ doctrinæ profunditatem ac saluberrimam utilitatem, et propter suæ eloquentiæ gratiosissimam venustatem, sed et propter præclara ac copiosa miracula, ejus prædicationem comprobantia.

ARTICULUS XLVI

PRÆFATIO IN EXPOSITIONEM DOMINICÆ PASSIONIS SECUNDUM LUCAM.

CHRISTUS dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis, oblationem et hostiam Deo, in odorem suavitatis. Ephes. v, 2.

Hæc sunt verba B. Pauli apostoli : in quibus tria tanguntur. Primum est causa originalis atque motiva quæ Christum induxit, inflammavit ac movit ad sustinendum amarissimam ac saluberrimam mortem pro nobis, quum dicitur : Christus dilexit nos. Christus quippe ex summa, gratuita atque purissima dilectione sua ad nos, voluit pati pro nobis. Propter quod
Joann. xv, 13. ipsemet apud Joannem protestatur : Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.
Galat. ii, 20. Et ad Galatas ait Apostolus : Quod autem nunc vivo in carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. Secundo, in themate tangitur ipsa traditio qua Christus se ipsum ad passionem spontanee obtulit, et paratissima mente
Is. liii, 12. exhibuit, sicut Isaias prædixit : Tradidit
Ibid. 7. in mortem animam suam; et denuo, Oblatus est quia ipse voluit. Hinc Christus in
Joann. x, 18. Joanne profitetur : Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam; et iterum,
Ibid. 14, 15. Ego (inquit) sum pastor bonus, et animam meam pono pro ovibus meis : in quibus verbis anima accipi potest pro vita humana, animali substantia ac corporali, quæ per mortem crucis fuit in Christo exstincta. Tertio, in themate tangitur fructuosissimus finis, seu copiosissimus fructus dominicæ passionis, videlicet placatio Dei Patris, et reconciliatio generis humani cum Deo per mortem unigeniti Filii ejus, quum dicitur : Oblationem et hostiam Deo, in odorem suavitatis. Christus namque fuit oblatio pacifica, hoc est, pacem faciens inter Deum et homines, Patrem æternum

A placando hominibus, juxta illud apostoli Pauli : Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, per crucem dissolvens inimicitias in semetipso. *Ephes.* ii, 14, 16. Christus quoque fuit hostia pro peccato, hoc est satisfactoria pro peccatis, reconciliando homines Deo, prout ad Romanos dicit Apostolus : Reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus; *Rom.* v, 10. et alibi : Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. *II Cor.* v, 19. De his itaque tribus in præsenti collatione, quantum Spiritus Sanctus præstiterit, loqui intendo.

B Sed quia in his omnibus primo ac summe necessarium est nobis auxilium Spiritus Sancti, dicente Apostolo, Non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est; *Ibid.* iii, 5. et, Ipse Spiritus adjuvat infirmitatem nostram : *Rom.* viii, 26. constat quod ad digne ac meritorie loquendum ac audiendum de passione Domini nostri Jesu Christi, tanto plus necessarium nobis est auxilium Spiritus Sancti, quanto hæc passio benedicta, salvifica atque sanctissima, præstan-
C tius opus Dei est, et magis salubre ac cordialius recordandum, præsertim quum dicat Apostolus : Nemo potest dicere Dominum Jesum, nisi in Spiritu Sancto, *I Cor.* xii, 3. hoc est, nemo potest attente, amorose ac meritorie nominare Dominum nostrum Jesum Christum, nisi per gratiam et inspirationem ac motionem internam Spiritus Sancti. Hinc ergo locuturi et audituri de passione et morte unigeniti Filii Dei, invocemus in primis devotissime subsidium Spiritus Sancti, ut ipse corda nostra pur-
D gare, illustrare, ac inflammare dignetur, ita ut digne, affectuose et meritorie de passione Salvatoris nostri loquamur ac audiamus. Porro, ut auxilium istud gratiæ

Spiritus Sancti citius ac plenius consequamur, Matrem pietatis et gratiæ, beatissimam atque dulcissimam virginem Mariam, advocatam et dominam nostram, cordialiter invocemus, angelica salutatione salutantes et honorantes eamdem, dicentes mente pia : Ave, Maria.

Christus dilexit nos, etc., ut supra. Antequam textum et historiam dominicæ passionis juxta ordinem rei gestæ edisseram, primo videndum est cur necessarium fuit Christum Filium Dei pati pro mundi salute; secundo, videndum est per quem modum et qua justitia genus humanum reconciliatum est Deo Patri per mortem seu passionem unici Filii ejus.

Circa primum igitur agnoscendum, quod de humano genere, tam quoad ejus primam conditionem, quam quoad ejus finem ob quem creatum est, aliter docet sacra Scriptura, quam naturalis philosophorum doctrina, seu gentilium secta. Quamvis enim meliores ac subtiliores et doctiores philosophi ac gentiles sciverunt et fassi sunt totum mundum ac genus humanum a summo Deo, quem nominaverunt primam causam, in esse processisse et dependere seu conservari, ut patet ex libris Platonis et Aristotelis, sequaciumque illorum ; nihilo minus putaverunt mundum ab æterno fuisse : sicut si sol ab æterno fuisset, radius quoque ipsius æternaliter exstitisset, et tamen fluxisset a sole. Insuper putaverunt hominem in solis naturalibus originaliter procreatum, et non nisi propter naturalem beatitudinem factum : ideo non sciverunt, quod hominibus necessarius esset salvator ac mediator, videlicet Christus, prout fides catholica tradit.

Sed sacra Scriptura divinitus inspirata, aliter docet, videlicet quod mundus ex tempore a Deo creatus est, et homo primus a Deo plasmatus est, non in naturalibus donis dumtaxat, sed etiam in supernaturalibus gratiæ donis, atque post suam plasmationem mox in paradiso est collocatus, et propter supernaturalem beatitudinem factus, videlicet ad videndum Deum in regno cœlesti per speciem, per claram, æternam fruitivamque visionem : quam visionem beneficam, facialem et jucundissimam putaverunt philosophi non solum menti humanæ, sed angelicis quoque spiritibus, quos intelligentias nominant, impossibilem esse. Est igitur fides christiana, quod Deus omnipotens et æternus hominem primum creavit in originali justitia, per quam corpus ejus subditum fuit animæ suæ, et sensualitas rationi, ac ratio Deo, ita quod corpus et sensualitas prompte et absque difficultate parebant animæ et rationi, similiter ratio et voluntas Deo.

Denique hæc originalis justitia sic fuit primo nostro parenti collata, quod si ipse in ea mansisset, eamdem in suos posteros transfudisset, et tam ipse quam posteri ejus in paradiso mansissent terrestri. Rursus, ita fuit primo concessa parenti, quod quamdiu ratio ejus maneret Deo obediens ac subjecta, tamdiu corpus sensualitasque ipsius manerent animæ ac rationi ejus obedientialiter subdita. Quoniam ergo primus homo divinum mandatum transgres- *Gen.* III, 6. sus est, ita ut ratio ejus et voluntas fuerint Deo inobedientes ; ideo originalem amisit justitiam, et caro ejus ac sensualitas statim cœperunt animam aggravare, rationi reniti. Nec solum amisit originalem justitiam sibi, sed et toti suæ posteritati. Et sicut transfudisset in eam, nisi ipse peccasset, originalem justitiam ; sic quia peccavit, transfudit in posteros suos originale peccatum, quod, secundum Anselmum, est carentia originalis justitiæ debitæ in esse. Itaque, propter illud primum ac originale peccatum Adæ, tam ipse quam posteri ejus justo Dei judicio, æternali et supernaturali beatitudine privati fuerunt : ita quod ad eam redire atque perduci non valebant, nisi pro peccato illo originali satisfieret Deo.

Quamvis autem in voluntate et potestate posterorum non fuit originale pecca-

A tum Adæ, non tamen fit eis injuria, dum propter illud ipsi privantur felicitate æterna : quia nec illa felicitas debebatur eis aliunde, seu ex aliqua dignitate, aut proprietate naturæ ; sed ex sola munificentia Creatoris creati fuerunt ad eam, secundum modum prædictum. Et hujus exemplum assignant S. Thomas et Ægidius de Roma : Si princeps terrenus conferret alicui militi bonum feudale aut castrum, ea conditione quod si miles principi suo maneret fidelis, bonum illud ac donum sibi maneret ac posteris ejus ; si vero inobediens fieret principi suo, tam ipse quam posteri ejus, privarentur bono prædicto. Si itaque miles ille fieret domino suo inobediens ac rebellis, ejusque adversario consentiret, certum est quod tam ipse quam soboles ejus, præscripto bono juste penitus privarentur.

Præterea, quum primus homo originalem amisisset justitiam, tam sibi quam suæ posteritati, non potuit eam sibi ac posteritati recuperare. Ideo necessarius fuit toti generi humano salvator ac mediator, qui genus humanum ab originali peccato redimeret, atque eidem gratiam redeundi ad originalis justitiæ conformitatem mereretur, sicque genus humanum Deo Altissimo reconciliaret, et ad beatitudinem reduceret sempiternam, deleto obstaculo perveniendi ad eam, videlicet reatu originalis peccati.

Præterea, multæ sunt causæ quare nec primus homo, nec aliquis purus homo, nec aliquis angelicus spiritus, nec aliqua pura creatura, fuit idonea totum genus humanum a peccato redimere, atque eidem gratiam ac gloriam promereri. — Prima est gravitas ipsa peccati. Tanto equidem major est enormitas culpæ, quo ille in quem committitur, amplioris est dignitatis, et quo plura beneficia est largitus, aut largiri paratus. Quum ergo Deus sublimis et benedictus infinitæ prorsus sit dignitatis ac sanctitatis, atque incomparabilis benefactor, a quo sortiti sumus quidquid boni habemus aut sumus, a quo et indesinenter in esse conservamur ac providemur ; qui et æternam nobis beatitudinem præparavit, promisit, et dare paratus est dummodo obicem non ponamus : constat quod peccatum mortale, quo ipse offenditur, sit quodammodo enormitatis immensæ. Ideo a peccato suo genus humanum liberari nequivit, nisi per redemptorem dignitatis et efficaciæ infinitæ. Pura autem creatura infinitæ dignitatis esse non valet : ideo salvatorem nostrum oportuit esse Deum et Creatorem. Hinc peccatum est
B infinitæ fugibilitatis, etiam veniale peccatum : ita ut pro nulla re homo deberet venialiter peccare, sed potius mortem subire, quam veniale committere, præsertim quum homo debeat Deum vivum et verum, naturaliter bonum, incomparabiliter infiniteque plus amare quam se ipsum aut totum mundum.

Secunda causa ad idem, est dignitas gratiæ gratum facientis : quæ quum sit supernaturalis quædam similitudo divinæ essentiæ, ponens animam in esse super-
C naturali atque idoneo ad promerendum felicitatem æternam ; non potuit toti generi humano promereri aut recuperari, nisi per mediatorem et salvatorem dignitatis immensæ, quem Deum esse necesse est. — Tertia causa ejusdem, est ineffabilis dignitas felicitatis et gloriæ sempiternæ, quam peccando perdidimus. Hæc namque beatitudo, quum sit immediata et clara visio summæ et increatæ veritatis divinæque pulchritudinis (quæ est ipsa essentia divina), et plena fruitio immensæ
D bonitatis atque dulcedinis Dei, est quodammodo infinitæ dignitatis, pretiositatis et excellentiæ : ideo nulla pura creatura potuit ad eam genus humanum reducere, aut eam hominibus promereri. — Quarta ejusdem causa assignatur, eo quod natura humana sit quodammodo in infinitum communicabilis : ideo totam redimere, liberatori interminatæ dignitatis competit solum.

Sic igitur patet, cur necessarium fuit Christum pati pro mundi salute.

Deinde dicendum, per quem modum aut qua æquitate genus humanum reconciliatum est Deo Patri per passionem et mortem unigeniti Filii ejus. Videtur enim, quod Filio Dei ab hominibus tam crudelissime ac impiissime interfecto, Deus Pater plus debuit hominibus irasci quam ante, præsertim quum occisio Filii Dei fuerit multo majus peccatum, quam originale peccatum hominis protoplasti, propter quod Deus toti generi humano iram suam inflixit. Præterea, sicut infra patebit, propter Christi occisionem in tantum offensus atque iratus est Deus Pater Ju-
I Thess. II, 16. dæis, quod ira ipsius pervenit in eos (ut ait Apostolus) usque in finem. Itaque apparet, quod genus humanum per Christi passionem non sit Deo reconciliatum, sed magis odibile factum. Potest quoque hujus exemplum induci : quia si inter principem terrenum ejusque urbem seu communitatem discordia esset, et princeps ad urbem illam unigenitum suum mitteret, ut eam ad obedientiam concordiamque principis sui reduceret : si tunc cives hujusmodi filium principis audire contemnerent, imo et trucidarent, princeps hoc facto plus provocaretur contra urbem illam, quam ante fuerat provocatus. Huic demum exemplo concordat, quod in Evangelio Christus loquitur in parabola de
Matth. XXI, 33 et seq.; Luc. XX, 9 et seq. patrefamilias qui vineam quam plantavit, locavit agricolis : qui tandem filium patrisfamilias occiderunt, propter quod perierunt.

Ad ista respondendum, quia ut dicunt sancti doctores, mors, seu passio vel occisio Christi, piissima fuit et impiissima, crudelissima et misericordissima, amorosissima et invidiosissima, summe meritoria Patrisque placatissima et summe demeritoria Patrisque offensiva. Fuit etenim piissima, misericordissima, amorosissima, summe meritoria et Deum Patrem placans, ex parte patientis, videlicet Christi, in quantum passionem illam sponte sustinuit ex perfectissima caritate, clementissima compassione, atque promptissima
A obedientia : qua caritate Christus dilexit Deum Patrem et nos, et ex caritate et pietate sua ad nos compassus est nostræ damnationi ; qua etiam obedientia factus est obediens Deo Patri usque ad mor- Philipp. II, 8.
tem, mortem autem crucis contemptibilem, amarissimam, et horrendam. Porro passio Christi, impiissima, crudelissima, invidiosissima, et maxime demeritoria, Patrisque offensiva fuit, ex parte inferentis, hoc est Judæorum et aliorum qui Christum interfecerunt, quia ex summa invi-
B dia, crudelitate, impietate fecerunt hoc.

Itaque, quoniam Christus secundum quod homo, Patri in omnibus obedivit, Joann. VIII, 29.
docendo et increpando Judæos, prout Deus Pater sibi præcepit, et ex hoc Judæorum incurrit invidiam, qui veritatem odio habuerunt, ita ut moti et inflammati sunt occidere eum ; et Christus illam occisionem pro justitia patientissime tulit, imo et ex ardentissima caritate et obedientia acceptavit ac pertulit, ordinans eam ad Patris placationem et honorationem, ho-
C minumque reconciliationem cum Patre : idcirco passio Christi, secundum quod ex ista radice a Christo acceptata est et ad prædictum finem relata, placentissima atque gratissima seu acceptissima fuit Patri, et eum generi placavit humano : ita quod virtute et merito passionis Christi, toti generi humano dimisit originale peccatum, cetera quoque peccata, dummodo meritum dominicæ passionis eis applicetur per sacramenta Ecclesiæ, seu alio modo, puta per fidem in Christum, seu ali-
D ter, secundum quod in lege naturæ et lege scripta Mosaica homines diversimode Christo omnium electorum capiti uniebantur, ut docet Hugo in libro de Sacramentis. Quum enim Christus sit caput omni- Ephes. V, 23.
um hominum electorum, homines meriti passionis Christi participes fieri nequeunt, nisi Christo aliquo modo jam tacto uniantur. Et sic passio Christi universa delevit peccata, quia virtute ac merito ejus Deus universis ignoscit qui Christo per Baptismum seu aliter uniuntur ut ca-

piti. Unde Augustinus testatur, quod Christi sanguis sic fusus est in remissionem omnium peccatorum, ut delere posset etiam illorum peccata qui ipsum fuderunt, et ipsum peccatum quo fusus est : quia illi qui Christum occiderunt, merito passionis Christi veniam et salutem adepti sunt, dummodo in Christum credere ejusque Baptismum suscipere voluerint; imo utique multi illorum ita salvati sunt, redempti ipso sanguine quem fuderunt, ut loquitur Augustinus. Illos quippe Christus in turba conspexit, eisque dixit passione instante : Quum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. (*Joann.* VIII, 28.) Qualiter autem hoc ipsum impletum sit, S. Lucas in Actibus Apostolorum describit, recitans qualiter ad prædicationem beatissimi Petri apostoli in die Pentecostes, primo conversa sunt tria millia Judæorum; deinde quinque millia, quum claudum natum Petrus curasset. (*Act.* II, 41; IV, 4; III, 2-7.) Et præter hæc, quotidie tunc multi Judæorum convertebantur ad Christum, in tantum quod etiam multa turba sacerdotum ad fidem conversa sit, ut recitat Lucas. (*Ibid.* VI, 7.)

Ex his patet, qua æquitate salvatum sit genus humanum per Christi passionem. Decuit enim bonitatem pietatemque Dei Patris, per talem ac tantam dilectionem, obedientiam, et passionem unigeniti atque carissimi Filii sui placari, ac indulgere, et gratiam impertiri. Denique decuit, ut sicut propter unius hominis inobedientiam Deus iratus fuit toti generi humano, (*Rom.* V, 19.) sic propter Christi mediatoris Dei ac hominum obedientiam, Deus reconciliaretur hominibus. (*I Tim.* II, 5.) Præterea decuit, ut sicut humanum genus damnationem incurrit per diabolicæ invidiæ deceptionem, utpote primo homine nostro parente aliunde decepto; sic genus humanum aliunde misericorditer juvaretur, et Christi caritate ac ope redimeretur. Rursus, caritas facit omnia esse communia : ideo Christus per ardentissimam et maximam dilectionem suam ad nos, meritum suum nobis potuit communicare. Postremo, etiam in terrenis principibus cernimus, quod rex seu princeps terrenus propter dilectionem, meritum, instantiamque unius ignoscit alteri : tanto utique plenius atque facilius, quo ille qui rogat pro reo, est majoris dignitatis et principi magis dilectus.

Sed tunc oritur quæstio, quomodo per mortem Christi particularem ac temporalem, liberatum sit genus humanum a morte generali ac æterna. Et respondendum, quod tanta fuit dignitas personæ Christi, et ejus obedientia ac passio tanti fuit meriti et acceptabilitatis coram Patre æterno, ut mors Christi temporalis ac particularis fuerit vere sufficiens, ineffabiliterque supersufficiens, ad redimendum omne genus humanum ab omni malo, et non solum a morte communi ac æterna, seu damnatione infernali, sed etiam a morte temporali, omnique defectu et corruptibilitate corporali. Unde in resurrectione futura, merito passionis Christi, omnes electi corporis quoque incorruptibilitatem, impassibilitatem, et glorificationem consequentur. Fuit quoque passio Christi summe idonea, efficax et prædigna ad promerendum generi humano dona gratiæ in præsenti, et munera gloriæ in futuro : imo non solum passio Christi, sed et tota conversatio ejus in sæculo isto, fuit ad hoc summe idonea.

Contemplandum est enim, quod Christus in unitate personæ est Deus et homo : ita quod promereri et obedire ac pati, conveniebant ei ratione suæ humanitatis; idoneitas vero ac dignitas ad promerendum ac satisfaciendum pro hominibus, conveniebat ei ex parte suæ divinitatis. Quum ergo Christus sit verus Deus, constat quod fuit infinitæ idoneitatis ac dignitatis ad satisfaciendum ac promerendum per suam humanitatem, ratione suæ superdignissimæ deitatis : ideo dici solet, et vere sic est, quod minima gutta sanguinis Christi, seu minima passionis suæ particula, fuisset sufficiens ad totius mundi liberationem.

Præterea, quo major fuit sanctitas, digni-

tas atque perfectio humanitatis Christi, eo etiam ex parte ipsius, fuit sua obedientia ac passio meriti amplioris. Tanta autem est sanctitas, dignitas et perfectio humanitatis Christi, ut ipsa sola excedat sanctitatem, dignitatem et perfectionem omnium creaturarum, videlicet omnium Sanctorum et electorum, tam angelorum quam hominum, universique entis creati. Et hoc potissimum competit humanitati Christi ratione suæ hypostaticæ seu personalis unionis cum Verbo æterno, scilicet vero Deo; et etiam ideo, quoniam gratia humanitati Christi collata, infusa et indita, fuit et est quodammodo infinita, habuitque virtutes et dona, et ceteras gratiæ perfectiones ac munera, in maxima incomparabilique excellentia. Propter quod *Joann.* III, 34. Joannes Baptista dixit de Christo : Non ad mensuram dat Deus Spiritum homini, id est gratiam et dona Spiritus Sancti Christo, secundum quod homo est. Itaque innotescit, quod Christus non solum ratione suæ divinitatis, sed etiam ex parte suæ humanitatis tam perfectæ ac virtuosæ, fuit ineffabilis idoneitatis ad promerendum.

Adhuc autem, quo Christus fuit Deo Patri magis dilectus, eo efficacior fuit ad satisfaciendum pro nostris peccatis, et eo omnis sua conversatio, oratio, obedientia, ac passio pro nobis in hoc mundo exhibita, Deo Patri amplius grata fuit ac placens, magis quoque idonea ad subveniendum hominibus, seu meriti amplioris. Sed Deus Pater diligit Christum secundum suam divinitatem, amore penitus infinito, et tantum utique sicut se ipsum : quia divinitas Christi sicut est infinitæ bonitatis, sic et infinitæ amabilitatis consistit. *Ibid.* 35. Diligit quoque Pater Christum secundum suam humanitatem, magis quam totum universum, omnesque simul sumptas puras creaturas. Diligere quippe, est alicui bonum velle. Unde Deus tanto plus diligit rem, quanto majus bonum ei largitur. Quum ergo, Deo Patre volente, et Verbo æterno assumente, assumpta sit Christi humanitas ad increatum et hypostaticum

A esse Verbi æterni, ita quod in eodem esse personali subsistit Christi humanitas, in quo Verbum æternum æternaliter est subsistens : clarum est, quod majus bonum datum sit humanitati Christi, quam sit totum universum creatum : ideo magis Deo dilecta est. Itaque Christus etiam ex hac parte, fuit ineffabiliter idoneus et acceptus ad operandum et orandum ac patiendum pro nobis.

Præterea, sicut docent sancti Patres atque doctores, quamvis Deus omnipotens B et æternus potuit per omnipotentiam suam, simpliciter loquendo, genus humanum alio modo redimere, quam per unigeniti Filii sui incarnationem ac passionem; nullus tamen exstitit alius modus ita conveniens sicut iste : ita quod decentissimum fuit, Filium Dei propter nostram salutem incarnari ac mori. Quod primo probatur Dei incarnatione : quia in incarnatione Filii Dei, Deo Patri æqualis, præcipue demonstratur atque relucet bonitas Dei, eo quod se suæ creaturæ tam copiosissime C communicavit, et infirmitatem proprii plasmatis non contempsit, sed naturam a se creatam, puta humanitatem, ad suum hypostaticum esse assumpsit. Proprietas equidem boni, est esse communicativum diffusivumque sui. Insuper, in incarnatione Filii Dei, ineffabiliter pulchre ostenditur et patescit dilectio Dei ad nos. Amor enim est virtus unitiva : idcirco in hoc quod Deus nostram naturam sibi tam propinquissime univit ac intime, patet quod vehementissime ac specialissime nos dilexit. D In incarnatione quoque monstratur misericordia et dignatio Dei ad nos, quod tam clementissime suam majestatem ad parvitatem vilitatemque nostram inclinavit, et tam misericordissime nobis auxiliari dignatus est, nostris ignoscens sceleribus, nec illam aspernans naturam assumere, a cujus primo individuo ceterisque suppositis tam multipliciter atque enormiter fuit offensus.

Rursus, in incarnatione Filii Dei potissimum declaratur omnipotentia Dei : quia

naturam divinam et humanam in unitate A copulavit personæ, quum tamen in ordine intellectualium substantiarum anima rationalis sit ima ac infima, et præsertim corpus humanum a supersimplicissima Deitate inæstimabiliter distet : ideo harum hypostatica unio, est divinæ potentiæ quammaxime declarativa, imo magis, ut aliqui adstruunt, quam totius mundi creatio. Sed et justitia Dei in incarnatione Verbi ostenditur : quia non vi Deus eripit hominem, nec alium facit superare tyrannum quam hominem; sed sicut ho- B mo est victus, sic homo vicit, ut asserit Damascenus tertio libro. Similiter in incarnatione Verbi ostenditur sapientia Dei, quod tam difficillimi negotii, tam decentissimam solutionem invenit. Difficillimum nempe apparuit, qualiter genus humanum, salva Dei justitia ac veritate, posset salvari; sed sapientia Dei invenit aptissimum modum ad hoc, ita hominem salvans, ut nec divinæ veritati atque justitiæ, neque divinæ misericordiæ derogaretur.

Præterea necessarium dupliciter dici- C tur : Primo, sine quo aliud esse non potest, ut homo sine anima : et sic Deum incarnari ad redimendum genus humanum, non fuit necesse, quia et aliis modis potuit Deus hoc facere, cui non est impossibile, imo neque difficile omne verbum, prout Gabriel angelus et Jeremias propheta testantur. (*Luc.* I, 37; *Jer.* XXXII, 17, 27.) Secundo dicitur necessarium, sine quo res convenienter seu tam apte esse non valet : sicque ad redimendum genus humanum fuit necesse Dei Filium incarnari, quia ut tertiodecimo de D Trinitate loquitur Augustinus, sanandæ nostræ miseriæ nullus fuit alius convenientior modus. Per hoc namque potissimum fides catholica roboratur, quod ipsemet Deus incarnatus nobis in Evangelio loquitur ac testatur. Per hoc quoque permaxime spes ad Deum augetur, et caritas in ipso accenditur, quod Deum propter nos ex nimia sua ad nos dilectione cognoscimus incarnatum : imo fiducialissime Deum accedimus et oramus, dum ipsum pro nostra salute incarnatum fatemur, et quia tanta nobis Deus per incarnationem Verbi largitus est, ut ex ipsa incarnatione accendamur Dei amore.

Insuper, sicut decentissimum fuit Filium Dei nostram redemptionem inchoare per suam incarnationem, sic decentissimum fuit, ut eamdem nostram redemptionem compleret per suam sacratissimam passionem. Ex hoc enim quod Filius Dei propter nos passus est, maxime innotescit quanta sit peccati enormitas, et quantum Deus peccata abhorreat, pro quorum ablatione et satisfactione ipsemet unigenitus Filius Dei tanta perpessus est. Ex passione etiam Christi agnoscimus, quam ineffabilis sit Dei Patris justitia, qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, (*Rom.* VIII, 32.) malens illum tam acerbissimam mortem pati, quam peccata hominum remanere inulta. Culpæ enim pœna debetur secundum justitiam. Et quia per nostra peccata æternas pœnas meruimus, hoc fuit infinitæ misericordiæ Dei Patris, quod per temporalem sui Filii passionem nos ab æterna eripuit pœna; hoc vero fuit infinitæ justitiæ ejus, quod superdilectissimum Filium suum maluit pati et mori, quam peccata nostra impunita manere. Denique, ex hoc quod Deus Pater permisit unicum Filium suum innocentissimum atque sanctissimum, a sceleratissimis vilissimisque hominibus taliter capi, tractari, affligi, occidi propter nos liberandos, clarissime patet incomprehensibilis dilectio ejus ad nos. Similiter dilectio perfectissima Christi ad nos hinc manifestatur, quod tanta ac talia propter nos sponte ferre dignatus est. Insuper Christus per suam passionem dedit nobis perfectissimum omnium virtutum exemplar, ut prosequendo historiam passionis patebit.

Rursus, ex hoc quod Christus propter nos passus est, evidentissime elucescit quanta sit infernalium pœnarum acerbitas, et quam deliciosissima, maxima ac præstantissima sit electorum in cœlo fe-

licitas : quum ideo passus sit Filius Dei, ut nos ab illis erueret pœnis, et ad æternæ beatitudinis gaudia reportaret. Postremo, per hoc quod Christus pro nobis tam amarissimam perpessus est mortem, nostræ paupertati ac indigentiæ copiosissimam opem impendit : quia passio illa quo amarior, eo et magis meritoria fuit, totumque meritum illud Christus communicat nobis. Illudque meritum est thesaurus Ecclesiæ, ex quo indulgentiæ conceduntur, et propter quod nobis quotidie relaxantur peccata, varia quoque conferuntur gratiarum charismata : unde tempus evangelicæ legis et Christi, tempus gratiæ nuncupatur.

A His igitur de Christi passione præmissis tanquam præambulis, ad declarationem fidei christianæ, cujus summa est sapientia, et ut ea quæ de Christi passione dicenda sunt clarius intelligantur, devotius quoque et amorosius, imo et cum ampliori compassione et operis imitatione audiantur, consequenter ad prædicationem et expositionem dominicæ passionis est accedendum. Intendo autem passionem secundum Lucam exponere, et ea quæ ipse omittit atque ab aliis conscripta sunt B Evangelistis, inserere huic sermoni, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

ARTICULUS XLVII

EXPOSITIO PASSIONIS ET CAPITULI VICESIMI SECUNDI : APPROPINQUABAT AUTEM DIES FESTUS AZYMORUM, QUI DICITUR PASCHA.

1 *APPROPINQUABAT autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha;*
2 *et quærebant principes sacerdotum et Scribæ quomodo Jesum interficerent.* Quum Filius Dei, Dominus noster Jesus Christus, tempore a superbenedicta Trinitate æternaliter præordinato nostram assumpsisset naturam, modico tempore inter homines conversatus est in hoc mundo, videlicet triginta tribus circiter annis, et tribus circiter annis ultimis vitæ suæ in sæculo isto prædicavit atque miracula fecit. Quumque in prædicando ac miracula faciendo, omnes Sanctos qui ante fuerunt, gloriose excederet, a populo cum grandi aviditate audiebatur. (*Baruch* III, 38.)

Sed quoniam statim post prædicationis suæ exordia, cœpit errores et vitia sacerdotum et Scribarum ac Pharisæorum juste et acriter increpare, illi statim cœperunt invidiam contra eum concipere, eique detrahere, et omnia facta ejus interpretari

C in pejus. Denique, quia invidia est tristitia de bono et prosperitate alterius, quanto Christus præclariora egit miracula, tanto præfati acutiori et amariori contra eum stimulabantur invidia; et cogitare cœperunt quomodo possent eum privare vita et fama, ita ut nec memoria ejus permaneret in terra, quemadmodum per Jeremiam in eorum persona fuit prædictum : Eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius. (*Jer.* XI, 19.)

Porro, quum Christus Lazarum suscitasset a mortuis, præfati Judæi audito tam D insigni miraculo, vehementissime turbabantur, et suæ livore invidiæ torquebantur, dolentes de Christi magnificentia et honore. Imo, secundum Augustinum, nullum Christi miraculum fecit illos sic insanire ac fremere contra ipsum, quemadmodum suscitatio Lazari, quia miraculum illud clarissimum fuit, et nulla tergiversatione poterat offuscari, eo quod solen- (*Joann.* XI, 46 *et seq.*)

nissime factum esset coram multis Judæis,
et quoniam Lazarus fuit vir nobilis et
Joann. xi, 39. miles, de regia stirpe exortus, quatuor
quoque diebus exstiterat mortuus. Unde,
quum miraculum illud factum audissent,
mox die sequenti convenerunt, et inter
se consuluerunt quid facerent Christo, jux-
Ibid. 46-53. ta illud in Joanne : Quidam ex ipsis, sci-
licet de numero Judæorum qui interfue-
rant suscitationi Lazari et viderant quæ
fecit Jesus, abierunt ad Pharisæos, et di-
xerunt eis quæ fecit Jesus. Collegerunt
ergo pontifices et Pharisæi concilium, et
dicebant : Quid facimus, quia hic homo
multa signa facit? Si dimittimus eum sic,
omnes credent in eum. Ab illo igitur die
cogitaverunt interficere eum, secundum
quod Caiphas consuluit eis.

Ibid. 54. Jesus ergo, ut ait evangelista Joannes,
jam non in palam ambulabat apud Judæos,
sed abiit in regionem juxta desertum, in
civitatem quæ dicitur Ephrem, et ibi mo-
rabatur cum discipulis suis : et hoc, non
nisi paucis diebus, videlicet octo aut cir-
citer. Creditur enim quod Christus Laza-
rum suscitavit sexta feria per quindenam
ante diem Parasceves in qua crucifixus
est ipse. Postea, sicut in Joanne descri-
Ibid. xii, 1. bitur, Ante sex dies Paschæ, id est sab-
bato Ramis palmarum, quod fuit sex die-
bus ante primum diem festivitatis Paschæ
Judæorum tunc imminentis (quorum pa-
schalis solennitas incepit feria quinta se-
quenti ad vesperam, et sexta feria fuit
prima integra dies solennitatis paschalis),
venit Jesus Bethaniam, etc. Præterea, sic-
ut docet evangelista Joannes, in sabbato
illo Ramis palmarum, quum venisset Je-
Ibid. 2. sus cum Apostolis Bethaniam, fecerunt ei
cœnam ibidem, et Lazarus unus fuit ex
discumbentibus. Fuit autem cœna illa, non
in domo Marthæ et Mariæ Magdalene, út
Matth. xxvi, 6. aliqui putaverunt, sed in domo Simonis
leprosi, quem Christus curavit a lepra;
Ibid. 7; Joann. xii, 3. et in cœna illa effudit Maria Magdalene
unguentum pretiosum super caput et pe-
des Christi, sicut ex dictis evangelistarum
Matthæi atque Joannis probatur. Sequenti

A vero die, venit Jesus Jerusalem sedens su- Joann. xii, 14 et seq.
per asellum; et tunc in Jerusalem prædi-
cavit ac multa miracula fecit, prout Evan-
gelistæ describunt. Insuper, feria secunda
et tertia post Palmarum, Jesus similiter
in Jerusalem prædicavit, et sacerdotes,
Scribas ac Pharisæos durissime coram om-
nibus increpavit ac reprobavit, ita ut
maxima contra Christum accendebantur
invidia; quarta vero feria mansit in Be-
thania.

Ideo Lucas evangelista nunc ait : *Ap-* 1
B *propinquabat dies festus Azymorum,* id
est paschalis celebritatis : quæ dicitur Azy-
morum, id est panum non fermentatorum,
quia in tota illa solennitate, quæ septem
duravit diebus, vescebantur Judæi non pa-
ne fermentato, sed azymis panibus. Quod
autem dies festus Azymorum præfato mo-
do jam accipiatur, constat ex eo quod
subditur, *qui dicitur Pascha,* id est pa-
schalis solennitas, quæ incipiebat a ve-
spera feriæ quintæ, luna quartadecima
exsistente. In qua vespera auferebant Ju-
C dæi de domibus suis omnem panem fer-
mentatum, edebantque agnum paschalem
cum azymis panibus, in commemoratio-
nem quod patres eorum taliter comede-
bant agnum paschalem, quando egressuri
fuerant de Ægypto, ut legitur in Exodo. Exod. xii.
Unde et nunc dies Azymorum dicitur Pa-
scha, quia in præfata vespera, quæ fuit
solennitatis paschalis exordium, edebatur
agnus paschalis. Verumtamen quidam hoc
loco accipiunt diem Azymorum et Pascha
pro die Parasceves vesperam præfatam se-
D quente. Sed prima expositio aptior est,
quia paulo post subditur, Venit autem dies vers. 7.
Azymorum, in qua necesse erat occidi pa-
scha : quod certum est de quinta feria
dici.

Præterea, *pascha* in Scripturis multifa-
riam capitur : Primo, pro tota hebdoma-
da Azymorum seu solennitatis paschalis,
quemadmodum in Actibus Apostolorum
scribitur de Herode, quod voluit post Pa- Act. xii, 4.
scha Petrum producere populo. Secundo
accipitur pro celebritate paschali exsisten-

te feria sexta prædicta. Tertio, pro hora A
immolationis et comestionis agni pascha-
Marc. XIV, 1. lis, prout in Marco scriptum est : Erat pa-
scha et azyma post biduum. Quarto, pro
quocumque cibo vel pane quo vesceban-
tur Judæi durante festivitate paschali, ut
Joann XVIII, 28. quum apud Joannem fertur : Judæi non
introierunt prætorium, ut manducarent
pascha, id est azymos panes. Quinto, pro
agno paschali. Sexto, pro figurato agni
illius, puta pro Christo, de quo ait Apo-
I *Cor.* v, 7. stolus : Etenim pascha nostrum immola-
tus est Christus. Septimo, pro festivitate B
epularum paschalium. Unde in libro Pa-
II *Par.* XXXV, 18. ralipomenon dicitur : Non fuit tale Phase
a diebus judicum, quale fecit Josias.
2 *Et quærebant principes sacerdotum,* vi-
delicet Annas et Caiphas, *et Scribæ,* id
est periti in lege, scilicet magistri atque
doctores plebis : quibus convenit illud Da-
Dan. XIII, 5. nielis, Egressa est iniquitas a senioribus,
qui videbantur regere populum; *quomo-
do Jesum interficerent.* Quibus ipse jam
Joann. VII, 20. dixerat : Quare me quæritis interficere ?
Ibid. x, 32. Itemque : Multa opera bona ostendi vo- C
bis ex Patre meo : propter quod horum
me lapidatis ? Hoc facinus Judæorum Mat-
thæus evangelista plenius recitat, dicens :
Matth. XXVI, 3, 4. Tunc, videlicet quarta feria ante Christi
passionem, congregati sunt principes sa-
cerdotum et seniores populi in atrio prin-
cipis sacerdotum qui dicitur Caiphas, et
consilium fecerunt ut Jesum dolo tene-
rent et occiderent. Itaque, Quærebant, id
est, inter se perscrutabantur, quomodo,
id est per quem modum, Jesum interfi-
cerent, eum dolose capiendo atque men- D
daciter accusando. *Timebant vero plebem.*
Non timuerunt Deum omnipotentem, vir-
tuoso ac ordinato timore, ne eum in tanta
festivitate offenderent; sed vulgus, inor-
dinato ac vitioso timore. Noverant quip-
pe, quod plebs Christum libenter audivit :
ideo formidabant ne Christum defenderet,
et quamvis comprehensum, de eorum ma-
nu eriperet. Timebant quoque ne strepitus
periculosus concitaretur in populo. Pro-
pter quod proposuerunt non occidere Chri-
stum durante festo paschali, juxta illud
Matthæi : Dicebant autem : Non in die *Matth.* XXVI, 5.
festo, ne forte tumultus fieret in populo.
— Porro principes sacerdotum diceban-
tur et erant pontifices ; et quamvis eo-
dem tempore unus dumtaxat princeps sa-
cerdotum seu pontifex exsisteret, tamen
pluraliter principes et pontifices nominan-
tur, quoniam annuatim unus alteri tunc
successit, et pontificium a gentilibus eme-
bant principibus : quod contra legem Moy-
sis fuit, secundum quam filius patri suc-
cedere in pontificatu debebat ; sed tunc
legitima illa defecit successio.

Præterea, narratur modus quomodo Ju-
dæorum pontifices et principales plebis
illius consilium et machinationem suam
perduxerunt ad effectum. *Intravit autem* 3
Satanas, id est adversarius humanæ sa-
lutis, puta diabolus, *in Judam, qui co-
gnominabatur Iscariotes,* quia de vico sic
dicto in tribu Issachar (ut dicitur) exsi-
stente, fuerat oriundus, *unum de duodecim*
principalibus Christi discipulis, scilicet
Apostolis. De quibus et de quo ait Chri-
stus : Nonne duodecim vos elegi, et unus *Joann.* VI, 71.
ex vobis diabolus est ? Intravit autem dia-
bolus in Judam, id est in mentem seu
animam ejus, non ei essentialiter illaben-
do, quoniam solus Deus creator incircum-
scriptibilis et immensus essentiis rerum
illabitur, et omnia implet, penetrat, et ex- *Jer.* XXIII, 24.
cedit ; sed intravit per effectum, sugge-
rendo Christi venditionem. Nec hac vice
solum intravit hoc modo in eum, sed et
antea sæpe, utpote quotiescumque illum
ad mortale induxit peccatum. Unde apud
Joannem legitur : Cœna facta, quum dia- *Joann.* XIII, 2.
bolus jam misisset in cor ut traderet eum
Judas. Itaque nunc intravit vas suum, il-
lud plenius possidendo. Hoc etiam modo
diabolus intrat corda eorum qui ejus ten-
tationibus suggestionibusque consentiunt.
Non enim intrat, cogendo aut necessitan-
do ad culpam, sed suggerendo et allici-
endo ad eam ; nos autem ex negligentia
nostra ei libere aperimus, præbendo con-
sensum. Contra quod hortatur apostolus

Ephes. IV, 27. Paulus : Nolite locum dare diabolo. Jaco-
Jacob. IV, 7. bus quoque apostolus : Resistite, inquit,
diabolo, et fugiet a vobis. Omni ergo im-
piæ cogitationi, affectioni et suggestioni
perversæ jugiter atque viriliter reluctemur,
Deo et ejus mandatis ac testimoniis
fortiter adhærentes, et quidquid veritati
ac æquitati contrarium est respuentes.

4 *Et abiit,* mentis aversione et corporis
gressu, a Christo ceterisque Apostolis, *et
locutus est cum principibus sacerdotum :*
I Esdr. IX, 2. quibus competit illud in Esdra, Manus
principum fuit in transgressione hac pri-
ma ; *et magistratibus,* id est rectoribus
ac senioribus plebis. Theophilus autem
per magistratus intelligit præpositos fa-
bricæ templi, vel eos quos Romani præfe-
cerunt Judæis, ne se Romanis opponerent,
quia seditiosi fuerunt. *Quemadmodum,* id
est quomodo, *illum traderet eis.*

5 *Et gavisi sunt,* inventa tam congrua
occasione comprehendendi occidendique
Jesum. Quibus competit quod in Prover-
Prov. II, 14. biis Salomon loquitur : Lætantur quum
malefecerint, et exsultant in rebus pessi-
mis. *Et pacti sunt,* id est, fœdus seu pa-
ctum cum Juda inierunt, *pecuniam illi*
6 *dare,* videlicet triginta argenteos. *Et spo-
pondit* Judas, id est, promisit quod tra-
deret eis Jesum. Alii Evangelistæ factum
Matth. XXVI, 14, 15. hoc plenius describunt. Nempe, ut refert
Matthæus, Judas præfatos accedens, dice-
bat : Quid vultis mihi dare, et ego eum
vobis tradam ? Et constituerunt, id est da-
re promiserunt, ei triginta argenteos. Oc-
casio quoque qua motus est Judas ven-
dere Christum, fuit tristitia illa qua doluit
de unguento super Christum effuso a Ma-
ria Magdalene, in cœna facta in domo Si-
monis leprosi in Bethania, sabbato Ra-
Joann. XII, 5. mis palmarum. Unde tunc dixit : Quare
unguentum istud non veniit trecentis de-
nariis et datum est egenis ? Porro quili-
bet triginta argenteorum quos promise-
runt traditori, valuit (ut fertur) decem
nummos seu denarios usuales, ita quod
triginta argentei valuerunt trecentos dena-
rios usuales : sicque in venditione Christi

A recuperavit Judas valorem effusi unguen-
ti. Hinc per Zachariam Christus prædixit :
Appenderunt mercedem meam triginta ar- Zach. XI, 12, 13.
genteos, decorum pretium quo appretiatus
sum ab eis. *Et quærebat opportunitatem,*
id est aptum locum et congruum tem-
pus, *ut traderet illum sine turbis,* id est
secrete, et tempore noctis, quando turba
non adfuit Christo.

Ex his patet, quod maximam passus est
Christus vilipensionem, dum a proprio di-
scipulo pro tam vili venditus pretio, ipse
B in quo est omnium bonorum atque pul-
chrorum ac desiderabilium plena, perfecta
et infinita possessio. Insuper impietatem
Judæ Christum vendentis sequuntur, qui
pro temporali laude, lucro aut commodo,
justitiam deserunt, falsum testimonium di-
cunt, aut contra veritatem scienter judi-
cium proferunt, itemque ecclesiastica be-
neficia, sacramenta vel judicia vendunt ;
assimilanturque eis de quibus in Michæa
fertur : Principes ejus in muneribus ju- Mich. III, 11.
dicabant, et sacerdotes ejus in mercede
C docebant, et prophetæ ejus in pecunia
divinabant.

Venit autem dies Azymorum. Hoc mo- 7
do expositum est. *In qua necesse erat oc-
cidi pascha,* id est agnum paschalem, ad
observandum legis præceptum in Exodo Exod. XII.
scriptum : qui agnus feria quinta occide-
batur ac edebatur, et Christum ejusque im-
molationem et occisionem evidenter præ-
figuravit. *Et misit Petrum et Joannem* 8
quinta feria a Bethania in Jerusalem, *di-
cens : Euntes* Jerusalem versus, *parate*
D *nobis pascha,* id est agnum paschalem, *ut
illum* secundum legem pariter *manduce-
mus.* Christus enim non venit legem sol- Matth. V, 17.
vere, sed implere. Christus quoque disci-
pulos suos consuevit mittere combinatos Luc. X, 1.
propter mutuæ societatis solatium, atque
ad socialis vitæ commendationem. Nam,
ut Salomon loquitur, Frater qui adjuva- Prov. XVIII, 19.
tur a fratre, quasi civitas munita. Por-
ro, per esum agni paschalis designabatur
sumptio Christi in Sacramento altaris ; per
Petrum vero, vita activa ; per Joannem,

contemplativa. Quemadmodum ergo Pe- A
trus et Joannes agnum præparaverunt pa-
schalem, ita et nos per actionem virtuosam
et contemplationem mysteriorum benefi-
ciorumque Christi et divinitatis suæ, præ-
parare corda nostra debemus ad sacram
9 communionem. *At illi dixerunt : Ubi vis*
paremus pascha, id est in qua domo ?
10 *Et dixit ad eos : Ecce introeuntibus vo-*
bis in civitatem Jerusalem, *occurret vobis*
homo amphoram aquæ portans : qui ho-
mo, secundum Origenem, fuit minister
patrisfamilias ejus ad quem Christus di- B
rexit discipulos istos; *sequimini eum in*
domum in quam intrat. Istud per natu-
ralem rationem præsciri non potuit, quia
futurorum pure contingentium non est
determinata præcognitio, nisi divinitus re-
veletur. Christus autem istud præscivit,
tam per increatam suam scientiam secun-
dum quod Deus, quam per creatam scien-
tiam inditam, et per gratiam prophetiæ
quam habebat plenissime secundum na-
11 turam humanam. *Et dicetis patrifamilias*
domus : Dicit tibi Magister, id est Chri- C
stus, per excellentiam dictus magister,
I *Cor.* I, 24. tanquam sapientia Patris, secundum divi-
Coloss. II, 3. nitatem, et in quo sunt omnes thesauri
sapientiæ et scientiæ, secundum huma-
nitatem. Christus itaque se ipsum voca-
vit magistrum, non vanitatis, sed veritatis
amore. *Ubi est diversorium,* id est locus
secretus et quietus, *ubi pascha,* id est
agnum paschalem, *cum discipulis meis*
12 *manducem ? Et ipse ostendet vobis cœna-*
culum magnum stratum, id est disposi-
tum et paratum seu aptum ad esum agni. D
Et ibi parate nobis pascha.

Communiter dicunt doctores quod do-
mus patrisfamilias hujus fuit prope mon-
tem Sion et juxta templum : in qua domo
fuit cœnaculum jam præfatum, in quo
Joann. XX, 19. Apostoli post Christi resurrectionem fori-
bus clausis latebant usque ad Penteco-
Act. II, 1-4. sten ; tuncque in eodem cœnaculo impleti
sunt Spiritu Sancto. Quamvis B. Ambro-
sius et Glossa dicant hominem istum pa-
tremfamilias pauperem ignobilemque fu-
isse, alii tamen probabilius arbitrantur
quod fuit homo multum potens, dives
ac nobilis, in tantum quod, non obstante
prohibitione pontificum, et spreto timore
principalium Judæorum, ausus fuit Chri-
stum et ejus discipulos in domum suam
suscipere, atque post Christi passionem
tam diu ejus discipulos hospitare, quasi
Judæos non metuens. Pauperes quoque
habere non solent domum tam magnam,
in qua sit tam grande cœnaculum, quem-
admodum istud fuit, in quo centum vi- *Act.* I, 15.
ginti homines pariter consedentes, Spiri-
tum Sanctum receperunt. Denique aliqui
putant quod fuit unus discipulorum Chri-
sti, ita quod nomine magistri cognovit
magistrum suum Dominum Jesum signi-
ficari. Habuit etenim Christus etiam quos-
dam discipulos divites, a quibus voluit
interdum refici se et suos discipulos pau-
peres : nam apud Joannem scriptum est,
quod multi ex principibus Judæorum cre- *Joann.* XII, 42.
diderunt in Jesum instante hac cœna.
Euntes autem, invenerunt hominem 13
lagenam aquæ ferentem eisque occurren-
tem, et domum atque cœnaculum, *sicut*
dixit illis Jesus : qui secundum quod
Deus, est veritas per essentiam, et ut ho- *Ibid.* XIV, 6.
mo, confirmatus fuit in bono ab incar-
nationis exordio, ita quod mentiri non
potuit ; *et paraverunt pascha. Et quum* 14
facta esset hora vespertina feriæ quintæ,
in qua hora agnus paschalis secundum
legem manducabatur, *discubuit, et duode-*
cim Apostoli cum eo. Hinc Beda affirmat :
Hora manducandi pascha, designat quar-
tamdecimam diem primi mensis perdu-
ctam ad vesperam, et quintadecima luna
terris jam apparente. Circa hæc quærit
Theophilus, qualiter Dominus discumbe-
re, id est sedendo comedere, dicitur, quum
Judæi stantes pascha comederent, sicut lex *Exod.* XII, 11.
jussit. Ad quod (ut refert) aliqui dicunt,
quod agnum paschalem Christus atque
Apostoli stando edebant, deinde accubu-
erunt secundum communem usum, quos-
dam cibos edentes. Aliqui etiam dicunt,
quod mensa fuit super terram posita, et

Christus cum suis Apostolis in terra consedit, juxta consuetudinem veterum. Rursus aliqui dicunt, quod etiam septuaginta duo discipuli aderant, saltem pro parte, et agnum in alia mensa edebant.

15 *Et ait illis : Desiderio desideravi,* id est, intense ac fervide concupivi, *hoc pascha,* videlicet agnum istum paschalem, *manducare vobiscum, antequam patiar,* id est, a Judæis occidar. Hoc equidem Christus ardentissime affectavit, non principaliter propter agnum illum legalem ac præfigurativum, sed propter impletionem ejus quod ille agnus præfiguravit, videlicet propter institutionem Sacramenti novæ et evangelicæ legis : cujus Sacramenti figura præcessit in agno paschali, et esu ac immolatione ipsius. Hoc enim superdignissimum Sacramentum instituere Christus summe et ineffabiliter concupivit, ad Dei Patris æternum honorem et gloriam, et ad maximam fidelium utilitatem, quemadmodum inæstimabilem dilectionem habuit ad Patrem et ad nos. Rursus, desideravit hoc pascha novissimum edere, ut legalibus observantiis finem imponeret, et veteris Testamenti completis figuris, novum inciperet Testamentum, atque ut cetera faceret ac doceret quæ post Cœnam egit ac docuit. Porro Theophilus sic exponit : Desiderio desideravi, etc. Quasi dicat : Hæc ultima mihi Cœna vobiscum est, propter quod singulariter amabilis est mihi : sicut qui peregre profecturi sunt, ultima sua facta et verba affectuosius exhibent. Porro secundum Cyrillum, Christus ideo verbum hoc protulit, quoniam Judas avarus tempus proditionis explorabat; sed ne traderet Christum ante completionem hujus Cœnæ, non explicaverat Christus domum, aut virum penes quem pascha perageret : cujus causam per hæc verba ostendit.

Quod vero præfata manducatio hujus
agni paschalis esset ultima Christi cum
suis discipulis Cœna, et ideo sibi præop-
16 tata, pandit subdendo : *Dico enim vobis,*
quia ex hoc, id est post hanc horam, *non*
manducabo illud pascha, seu agnum paschalem, *donec impleatur,* id est, veraciter compleatur, quod per agnum illum figuraliter significabatur, *in regno Dei,* id est in Ecclesia militanti, quæ in Evangelio frequentissime regnum Dei vocatur. Legalis etenim ille agnus præfiguravit, ut dictum est, institutionem et esum Sacramenti altaris, immolationemque Christi in ara crucis : quæ omnia post hæc verba implebantur, quia paulo post Christus Sacramentum novi Testamenti instituit, suisque dedit, et Patri obtulit semetipsum. Unde, juxta hanc expositionem, *donec,* sequens tempus excludit, quia post hanc horam Christus typicum agnum non manducavit. Unde, secundum Bedam, Christus his verbis prohibet agnum paschalem ultra carnaliter exhiberi, et asserit se ultra nequaquam pascha Mosaicum celebraturum.

Et accepto calice, id est vasculo ex quo 17
biberunt, *gratias egit* Deo Patri, secundum quod homo fuit, docens nos Deo gratias agere pro universis beneficiis ejus, pro corporalibus etiam alimentis ; vel gratias egit de consummatione ac terminatione legalium horum ciborum, quia et calix seu potus iste ad vetus pascha, cui finem imponebat, spectabat. Bis quippe in Cœna hac legitur calicem accepisse. Primus pertinebat ad vetus pascha ac Testamentum, secundus ad novum, sicut dicetur. *Et dixit : Accipite et dividite inter vos,* id est, successive et per ordinem de hoc potu seu vasculo bibite : prout moris fuit in esu agni paschalis potare. Et potus ille sumptionem sanguinis Christi sub speciebus sacramentalibus figuravit : unde in institutione sacramenti Eucharistiæ cessaverunt legalia, quantum ad obligationem, et finis impositus est typico agno ac potui ejus. Veniente enim veritate, et re figurata exhibita, cessant figuræ et typica.

Dico enim vobis, quod non bibam de 18
generatione vitis, id est de vino hujusmodi, quod generatur in vite, et fructus

est vineæ, *donec regnum Dei veniat,* id est, quousque post passionem immortalis surrexero, sicque in me adveniat et monstretur regnum militantis Ecclesiæ, ita ut ego rex Ecclesiæ gloriosus appaream, et in electis atque fidelibus per fidem et gratiam regnare incipiam, convertendo illos ad me, vel de novo, aut magis perfecte. Juxta hanc expositionem insinuavit se Christus post passionem et resurrectionem suam cum discipulis bibiturum : quod certum est contigisse. Unde in Ac-
Act. x, 41. tibus Apostolorum Petrus testatur, quod ipse, ceterique Apostoli manducaverunt atque biberunt cum Christo, postquam resurrexit a mortuis. Nec dubium quin discipuli dederint Christo tunc bibere vinum, scilicet optimum quem habuerant potum. Vel sic : Non bibam de generatione vitis, id est, typicum istum potum ultra non sumam, donec veniat regnum Dei, id est, fides Ecclesiæ prædicetur ac recipiatur. Sicque Christus insinuavit legalem illum potum debere cessare, et rem per eum figuratam esse de cetero celebrandam, videlicet sui sanguinis sumptionem. Sic quoque, *donec,* accipi potest ut ante, scilicet exclusive.

Denique peractis et terminatis quæ ad agnum pertinebant legalem, complet et inchoat quod figurabatur per illum, instituens atque conficiens Eucharistiæ sacra-
19 mentum. *Et accepto pane,* id est, panem azymum ac triticeum, quo tunc vescebantur, in manu sua benedicta accipiens, *gratias egit* ut homo Deo Patri pro universis beneficiis ejus sibi collatis, et quod per ipsum decrevit redimere genus humanum. Specialiter vero tunc gratias egit de veteribus terminatis, et novis mysteriis jam inchoandis. *Et fregit* panem jam consecratum, quoniam integrum panem in suum corpus transsubstantiavit. Fregisse autem dicitur panem, non quod tunc ibi esset substantia panis, aut quia suum corpus ibi exsistens confregerit, sed quia species sacramentalis, videlicet quantitas panis remanens, sub qua corpus Domini continebatur, veraciter frangebatur, et divisionis illius erat subjectum, sicut et modo in hostiæ fractione. *Et dedit eis dicens : Hoc* quod vobis nunc porrigo, et ex summa dilectione ac liberalissime tribuo, *est corpus meum* vere, non repræsentative dumtaxat, *quod pro vobis datur,* id est, pro vestra liberatione passioni et morti jam exponetur, proditore tradente, et me sponte ad passionem accedente. Vel, Quod pro vobis datur, id est, quod ego vobis nunc munificentissime do edendum ad vestrum profectum et robur, ut gratia augeatur in vobis. *Hoc facite,* id est, Sacramentum istud suo tempore celebrate et conficite, date ac sumite, *in meam commemorationem,* id est in memoriam summæ dilectionis meæ ad vos, et amarissimæ passionis meæ pro vobis. Itaque, sicut legale pascha fuit figurativum futuri, sic evangelicum istud pascha est rememorativum præteriti. Sed quoniam Christus Sacramentum istud confecit, dicendo, Hoc est corpus meum ; ideo dixit hoc antequam porrigeret corpus discipulis. Aliqui tamen dicunt, quod porrigendo repetivit hæc verba. Sed hujusmodi difficultates prætermitto, quia hinc inde in diversis libris copiosissime inveniuntur solutæ.

Deinde describitur institutio sacramenti Eucharistiæ sub specie vini, et specialiter
consecratio sanguinis Christi. *Similiter et* 20
calicem sumpsit in manibus, et dedit discipulis, *postquam cœnavit,* id est, agnum paschalem comedit, *dicens : Hic est calix novum Testamentum,* supple, confirmans ac signans, *in meo sanguine* dedicatum, confirmatum et consecratum. Ponitur autem continens pro contento, quum dicitur, Calix in meo sanguine : ut sit sensus, Sanguis meus exsistens in calice. Itaque novum Testamentum in Christi sanguine confirmatur, quia in consecratione sanguinis ejus instituebatur, et in effusione
sanguinis ejus roborabatur. Testamentum Hebr. IX, 17.
namque in morte confirmatur. *Qui pro vobis fundetur,* id est, pro vestra salvatione sanguinem hunc effundam et effun-

di permittam. Et per discipulos, intellexit Salvator omnes electos suo sanguine liberandos. Nempe pro universis hominibus effusus est sanguis Christi, quantum ad sufficientiam, quoniam quantum in ipso est, idoneus est omnium auferre peccata, gratiamque conferre et gloriam ; sed pro solis electis effusus est, quantum ad efficientiam, quia ipsi dumtaxat dominicæ passionis fructum salubriter consequuntur.

Dicit autem Chrysostomus : Hic sanguis operatur in nobis imaginem regiam, nobilitatem animæ non permittit marcescere, protinus rigans animam, magnamque inspirans virtutem. Hic sanguis dæmones fugat, angelos advocat ; mundum lavit, cœlum accessibile fecit; et per ipsum participes ejus fiunt supernis virtutibus amicti regio pallio, magis autem ipso rege induti. Et sicut si mundus accesseris, salubriter accessisti ; sic si indutus conscientia prava, damnose accedis in culpam atque supplicia. Nam si qui imperatoriam coinquinant purpuram, pari pœna plectuntur cum eis qui illam divellunt ; absurdum non est, si et qui obscena mente corpus Christi recipiunt, pari pœna plectantur cum his qui illud clavis confixerunt.

Præterea advertendum, quod dominici corporis ac sanguinis Sacramentum institutum est a Christo multis de causis : Primo, in recordationem suæ passionis et obedientiæ ejus usque ad mortem, ceterorumque mysteriorum et actuum ejus, ut illa ad memoriam devotissime revocemus ac imitemur, suæ passioni nos conformando per proprii corporis castigationem, et propriæ voluntatis, voluptatis ac vanitatis mortificationem. Nam, ut ait Apostolus,
Galat. v, qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Prin-
Petr. ii, ceps quoque Apostolorum effatur : Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Secundo, in signum atque memoriam caritatis suæ ad nos. Hoc enim maxime caritatis exstat indicium, quod proprium

A corpus et sanguinem nobis reliquit in cibum potumque animæ salutarem : quia et illa est amorosissima munificentissimaque donatio, qua quis alteri dat se ipsum, quemadmodum Christus hoc in Sacramento fuit et est dator et donum. Tertio, in alimentum vitæ spiritualis, quia in Sacramento hoc fons gratiæ continetur, et præcipua gratiarum charismata digne sumentibus ipse largitur. Quarto, in robur mentalis confirmationis, quia hic cibus roborat animam, sicut alia esca corpus.
B Quinto, in viaticum hujus peregrinationis, ut virtute hujus dignissimi alimenti tendamus ac perveniamus usque ad patriam paradisi cœlestis, sicut Elias in fortitudi- III Reg. xix,
ne subcinericii panis ambulabat usque ad 8.
montem Horeb. Sexto, in remedium satisfactionis pro nostris peccatis, quia hoc Sacramentum multipliciter suffragatur sumentibus digne ipsum, et per ipsius oblationem ac sumptionem nostra relaxantur peccata, defunctis quoque succurritur. Septimo, in pignus et arrham futuræ here-
C ditatis æternæ. Beatificam enim fruitionem in patria præfigurat, quia quos Salvator jam sui corporis ac sanguinis Sacramento dignatur reficere, tunc suæ divinitatis specie reficiet sine fine ; et quod nunc mystice geritur, tunc in veritate complebitur.

Itaque hujus Sacramenti institutionem, institutionisque causas quotidie cum debita attentione pensemus, et Christo vicem pro viribus rependamus. Denique Chrysostomus ait : Vide, o homo, quali sis a Christo honoratus honore, quali et mensa
D potiris, quod angeli videntes horrescunt, nec sine reverentia respicere audent, propter eam quæ intus fertur coruscationem. Iterum ait, ostendens quanta sit caritas Christi ad nos : Quis pastor propriis membris nutrit oves? Sed et matres quoque filios suos tradunt aliis ad alendum. Christus vero ita non egit, sed quos genuit per se ipsum, ex se ipso nutrit. Itaque tantæ caritati liberalitatique Salvatoris et Dei nostri grati esse jugiter satagamus, et ei in omnibus ex purissima caritate fi-

deliter obediamus, nec sine debita præparatione ac devotione celebremus aut communicemus. Alioqui, quanto major est dilectio et beneficentia Christi ad nos, tanto gravior erit ingratitudo, perversitas et damnatio nostra.

Postremo, quoniam Christus in Cœna propriis manibus suos communicavit discipulos, hinc in die Cœnæ religiosi de manu sui prælati corpus Salvatoris accipiunt. — Hoc quoque sciendum, quod licet Christus post cœnam dedit corpus et sanguinem suum discipulis, deinceps tamen ordinavit Ecclesia Sacramentum hoc a jejunis accipi propter reverentiam ejus, et ut devotius accipiatur.

Consequenter Christus traditionem suam
prædicit, sicut et passionem suam frequenter
prædixit, ne improvisus et nescius
æstimaretur traditus et occisus, atque
ut se sponte manifestaret tradi, capi
21 et crucifigi. *Verumtamen ecce manus tradentis
me,* id est, licet ego tanta vobis bona
præstiterim, nihilo minus manus illius
qui cito me tradet, *mecum est in mensa,*
id est, traditor meus mecum quasi amicus
manducat. Quibus verbis Christus,
quantum in se fuit, admonuit Judam, qui
sibi de suo scelere conscius fuit, ut a malo
desisteret; sed proditorem non nominat,
ne in cœna pacis grandis turbatio
oriretur, et ne quis discipulorum in proditorem
consurgeret. Istud quoque conqueritur
Christus de sacerdotibus immundæ
ac impiæ conversationis, et ceteris
indigne manducantibus, qui (ut ait Apo- I Cor. xi, 27, 29.
stolus) rei sunt corporis et sanguinis Christi,
et judicium sibi manducant et bibunt.
22 *Et quidem Filius hominis,* scilicet
Christus Filius Virginis, et inter filios primi
hominis summus, *secundum quod definitum
est,* id est a Patre æternaliter
prævisum ac præordinatum, atque per
Prophetas prædictum, *vadit* de vita ad
mortem, de exsilio isto ad patriam, et de
passione temporali ad gloriam sempiternam
: quia et hoc Deus per Prophetam
prædixit, quod Christus a suo discipulo
esset tradendus, sancto David in Christi persona dicente : Etenim homo pacis meæ, etc. (Ps. xl, 10.) Hinc in Actibus Petrus ait Judæis : Jesum Nazarenum, definito consilio et præscientia Dei traditum, interemistis. (Act. ii, 22, 23.) Deus enim Pater per Christi passionem mundum salvare decrevit, quemadmodum Isaias dixit : Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum, cujus livore sanati sumus. (Is. liii, 6, 5.) Et rursus ibidem loquitur Deus : Propter scelus populi mei percussi eum. (Ibid. 8.) *Verumtamen væ homini illi per quem tradetur,* id est, mortaliter peccabit et æternam promerebitur sortieturque pœnam. Quo verbo Christus, quantum in se fuit, retraxit proditorem a tanto facinore terrore et comminatione supplicii.

Circa quod sagaciter perpendamus, quanta sit fragilitas atque malitia mentis humanæ, eo quod Judas iste miserrimus, auditis tantis Christi sermonibus et advisationibus istis, aliisque beneficiis a Christo susceptis, etiam in hac Cœna, in communione, et pedum suorum a Christo lotione, (Joann. xiii, 4 et seq.) tot demum visis Christi miraculis, et in tam sancta ac electissima societate Apostolorum tanto tempore conversatus, ad tantam impietatem dilapsus est, nec a concepto scelerato proposito exstitit revocatus. Nullus ergo nostrum præsumat de viribus suis, neque inaniter glorietur, sed semper sit timoratus. Hinc ait S. Bernardus : Si nec in regno majestatis, nec in paradiso voluptatis, nec in collegio unitatis, videlicet Christi, defuit casus, quis poterit esse securus in hoc loco horroris et vastæ solitudinis? (Deut. xxxii, 10.)

Præfatis quoque verbis, ut scribit evangelista Matthæus, addidit Christus : Bonum ei esset, si natus non fuisset homo ille. (Matth. xxvi, 24.)

Et ipsi innocentes Apostoli, *cœperunt* 23
*quærere inter se, quis esset ex eis qui hoc
facturus esset.* Ubi apparet ac commendatur mirabilis sancta simplicitas Apostolorum, qui licet nihil de magistri sui traditione unquam cogitassent, magis tamen credebant Christo quam sibimetipsis : id-

eo inter se conquirebant, quisnam es-
set eorum tantum commissurus piaculum.
Imo de hoc quærebant tripliciter : Primo,
unusquisque suam discussit conscientiam,
an tale quid cogitasset. Secundo, inter se
interrogaverunt. Tertio, ut ait Matthæ-
Matth. xxvi, 22. us evangelista, singulatim sciscitabantur a
Christo : Numquid ego sum ? Etiam et Ju-
Ibid. 25. das dicebat : Numquid ego sum, Domine ?
Cui Christus respondit : Tu dixisti. Circa
quod scribit Basilius : Sicut in corpora-
libus passionibus multæ sunt quas non
sentiunt patientes, sed magis adhibent fi-
dem conjecturæ medicorum ; sic et in ani-
mæ passionibus, si quis in se peccatum
non sentiat, credere debet his qui plus
possunt cognoscere ejus peccata.
24 *Facta est autem et contentio inter eos,*
puta Apostolos, *quis eorum videretur esse
major,* hoc est ceteris altior. Quamvis ali-
qui dicant contentionem istam humilita-
tis fuisse, ita quod conabantur se invicem
honore prævenire, verius tamen est quod
dicit Chrysostomus, asserens eam fuisse
aliquantulæ elationis, quia humanum ali-
quid passi sunt : quod patet ex increpa-
tione et informatione eorum subjuncta.
Cujus occasio fuit, secundum Gregorium,
quoniam audierunt Christum suam pas-
sionem jam prædixisse, moxque futuram.
Ipso autem eis ablato, debuit unus eorum
ceteris loco Christi præesse : ideo cœpe-
runt contendere, quis eorum major seu
aptior esset ad hoc. Porro Theophilus ait :
Quum inter se quærerent quis eorum es-
set Dominum traditurus, consequens erat
ad invicem sibi dicere : Es tu proditurus ?
Et ex hoc coacti sunt dicere : Ego potior,
Ego major, atque similia. Quemadmodum
vero Beda testatur : Sicut boni ex Scriptu-
ris quærunt et sumunt quibus proficiant ;
sic perversi et reprobi, si quid reprehensi-
bile in Scripturis inveniant, hoc libenter
amplectuntur, ut per hoc suas excusent aut
tegant nequitias. Unde quidam ardentius
legunt quod facta est contentio inter di-
scipulos Christi ; sed nos potius videa-
mus et imitemur non quod adhuc carnales

A gesserunt discipuli, sed quod jussit spiri-
tualis magister.
Dixit autem eis, increpando eorum er- 25
rorem, et ad humilitatem eos informans :
Reges gentium, hoc est gentilium, *domi-
nantur eorum,* ita quod cum ambitione
et vana gloriatione suæ excellentiæ atque
potentiæ præsident suis. Unde gentilium
meminit Christus, ut ambitionis detesta-
bilitatem demonstret. Gentilium namque
est ambire primatum. *Et qui potestatem
habent super eos,* puta gentilium princi-
B pes, qui in subditos suos potestatem exer-
cent, *benefici vocantur,* id est, a subditis
vane laudantur et bene agentes dicuntur,
etiam dum agunt injuste. Principibus et-
enim plurimi blandiuntur, et laudatorios
ac adulatorios offerunt sermones, ut eo-
rum favorem aut munera sortiantur. *Vos* 26
autem non sic, id est, gentilibus illis prin-
cipibus nolite assimilari adspirando ad
principatum, quoniam illi, quasi carentes
legibus sacris, prætactis subjacent mori-
bus, vestrum vero culmen in vera humi-
C litate fundatur et est. Ideo subditur : *Sed
qui major est vestrum,* hoc est sapientior
aut virtuosior inter vos, *fiat sicut minor,*
id est, præ ceteris humiliorem se præ-
beat ; et tanto sit Deo subjectior et proxi-
mis in omni virtute exemplarior, quanto
majorem a Deo adeptus est gratiam, et
obligatiorem se conspicit ad reddendam
Altissimo rationem. Propter quod in Ec-
clesiastico legitur : Quanto major es, hu- *Eccli.* iii, 20.
milia te in omnibus, et coram Deo inve-
nies gratiam. Rursusque scriptum est :
D Humilia valde spiritum tuum, quoniam *Ibid.* vii, 19.
vindicta impii ignis et vermis. Signum
enim veri spiritualis profectus veræque
sapientiæ et perfectionis, est vera, stabilis
ac profunda humilitas, juxta illud Pro-
verbiorum : Ubi fuerit humilitas, ibi et *Prov.* xi, 2.
sapientia.

Circa hæc ait Chrysostomus : Principes
mundi ideo fiunt, ut dominentur in mi-
noribus suis ; principes autem Ecclesiæ,
ut serviant minoribus suis, ut proprias
utilitates negligant, et illorum procurent,

ut nec mori timeant pro salute illorum. A
Principatum vero sæcularem appetere, et-
si ratio non est, vel causa est. Principatum
vero Ecclesiæ concupiscere, nec ratio est,
neque causa, quia nec justum, nec utile
est. Quis enim sapiens sustinet se subjici
servituti, ac tanto periculo, nisi forte qui
non credit Dei judicium, vel qui Deum
non metuit impios puniturum? — Hinc ait
Basilius : Non ergo extollat præsidentem
dignitas, ne ab humilitatis beatitudine cor-
ruat. Illud autem noverit, quod humilitas
vera ministerium plurium est. Sicut enim B
qui pluribus ministrat vulneratis, et abs-
tergit cujuslibet vulneris saniem, non su-
mit ex ministerio illo causam elationis; sic
et multo magis cui commissæ sunt curæ
fraternorum languorum, ut omnium mini-
Hebr. XIII, 17. ster redditurus pro omnibus rationem, es-
se debet humilis atque sollicitus. Verumta-
men contra delinquentium vitia per zelum
justitiæ debet esse erectus, ut humilitas
sua discretione regatur, nec ita subditis se
supponat, ut in correctione errantium pu-
sillanimis fiat sive remissus, sed auctori- C
tate sua ut vicarius Christi fungatur, de-
bitumque persolvat sui officii, quamvis in
corde suo sibi præferat eos quos corrigit.

Et qui præcessor est, hoc est, qui alios
dignitate aut sanctitate excedit, fiat *sicut
ministrator,* id est, obsequiosum se præ-
beat, secundum exigentiam loci et causæ
ac temporis, et humiliter sentiat de se ip-
so. Ut autem Chrysostomus loquitur, pri-
matus fugientem se desiderat, desideran-
tem se horret. Iterum ait : Homo quod
membrum habeat honorabile, et quod in- D
honestum, agnoscit. Ipsum autem mem-
brum hoc de se non cognoscit, ne sit schi-
sma in corpore. Sic differentiam inter
sanctos hujus viæ agnoscit Christus, cujus
membra sumus; ipsis autem sanctis non
est concessum ut cognoscant hic diffe-
rentiam suam ad invicem. Verumtamen,
etiam si quis sciat per revelationem esse
se aliis virtuosiorem, nihilo minus aliis
humiliter obsequi debet, et humiliare se
ceteris, quia secundum aliquas conside-
rationes, potest se aliis inferiorem vera-
citer judicare, videlicet considerando se
secundum id quod est aut habet vel ha-
buit a se ipso, aut adhuc cito haberet, si
relinqueretur a gratia, alios autem secun-
dum id quod habent, habuerunt, aut forte
habebunt a Deo. Sic quippe dixit Aposto-
lus : Venit Jesus peccatores salvos facere, I *Tim.* I, 15.
quorum ego primus sum.

Denique, sic Christus secundum for-
mam assumptam se humiliavit ac mini- *Philipp.* II, 8.
stravit, quasi excellentiam suam ignoraret :
idcirco consequenter suo exemplo hortatur
ad humilitatem. *Nam quis major est, qui* 27
recumbit sedens ad mensam, *an qui mi-
nistrat* recumbenti ? *Nonne qui recumbit,*
major et dignior est ministrante secun-
dum quod talis est ? quamvis frequenter
aliunde coram Deo sit major in donis gra-
tiæ qui ministrat. *Ego autem,* qui con-
trario modo ad mundum me habeo, *in
medio vestrum sum sicut qui ministrat,*
id est, cunctis vobis humiliorem me præ-
beo, quamvis major sim vobis, et obse-
quiosus sum vobis. Nam et in Cœna hac,
Christus lavit pedes eorum, corpus quo- *Joann.* XIII, 4 *et seq.*
que et sanguinem suum ministravit eis in
Sacramento; optima etiam spiritualia fer-
cula gratiæ in præsenti, et gloriæ in fu-
turo, Christus ministrat. Itaque constat ex
dictis, et Glossa hoc asserit, quia necesse
est ut rectorem subditis, et disciplina pa-
trem, et pietas matrem, et humilitas ser-
vum exhibeat, ne aut districtio rigida, aut
pietas sit remissa, sed utrobique servetur
discretio.

ARTICULUS XLVIII

PROSECUTIO EXPOSITIONIS HUJUS CAPITULI VICESIMI SECUNDI, A LOCO QUO DICITUR : VOS AUTEM ESTIS QUI PERMANSISTIS MECUM IN TENTATIONIBUS MEIS.

vers. 22. PAULO ante prædixit Christus infideli A
discipulo væ æternum, scilicet Judæ
proditori : qui, quum verba sequentia di-
cerentur, exivit, quia ut apud Joannem
Joann. xiii, 30. legitur, Quum accepisset buccellam, ex-
ivit continuo. Nunc ergo fidelibus suis di-
scipulis ceteris, scilicet Apostolis, bona
28 promittit. *Vos autem estis qui permansi-
stis mecum in tentationibus meis,* hoc est,
in tempore adversitatis et tribulationum
quas mihi intulerunt Judæi (qui Christum
Luc. xi, 16. tentaverunt frequenter : nunc signum de
Ibid. xx, 22, 23. cœlo petendo ; nunc an liceret tributum B
solvere inquirendo, propter quod dixit eis-
dem, Quid me tentatis, hypocritæ? nunc
Joann. x, 31. eum lapidare volendo), et usque in hanc
horam, in qua mihi gravissima tribulatio
instat, mecum mansistis. Unde jam ante
Thomas apostolus ad coapostolos dixit :
Ibid. xi, 16. Eamus et moriamur cum illo.
29 *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mi-
hi Pater meus, regnum,* id est, in regno
cœlesti beatificam mansionem præparo vo-
bis, et passionis meæ merito januam re-
gni æterni jam vobis reserabo. Hinc apud C
Ibid. xiv, 2. Joannem ait : Vado parare vobis locum.
Hoc autem Christus peregit, sicut Pater
æternus sibi disposuit, id est, per ipsum
fieri decrevit et ordinavit, sicut in Mat-
Matth. xx, 23. thæo profitetur : Sedere ad dexteram me-
am vel sinistram, non est meum dare
vobis, sed quibus paratum est a Patre
meo : hoc est, non humana virtute, sed
paterna ac divina dispositione hoc præsto.
Vel, Sicut disposuit mihi Pater : id est,
quemadmodum Pater ex sua bonitate et
caritate, largitus est mihi secundum na- D
turam meam humanam bona gloriæ, et
eadem mihi ab æterno paravit, atque ab
incarnationis exordio quantum ad essen-
tiale præmium dedit ; sic ex bonitate ca-
ritateque mea ad vos, bona gloriæ præpa-
ro, ac tribuam vobis. *Ut edatis et bibatis,* 30
id est, spiritualiter plene ac jucundissime
reficiamini : juxta id Psalmi, Inebriabun- Ps. xxxv, 9.
tur ab ubertate domus tuæ, et torrente
voluptatis tuæ potabis eos ; et in Canticis :
Comedite, amici, et bibite ; et inebriami- Cant. v, 1.
ni, carissimi ; *super mensam meam,* id
est in Divinitatis fruitione. Sicut enim su-
per mensam fercula collocantur, sic in
superessentiali, superbenedicta ac super-
simplicissima Deitate, est opulentia infi-
nita, omnisque beatifici alimenti (videlicet
omnis bonitatis ac pulchritudinis) posses-
sio jucundissima et immensa. Ipsa ergo
spiritualis est mensa, simul et esca ac
potus, *in regno meo* cœlesti.

Denique quidam exponunt hunc locum
de regno militantis Ecclesiæ : in quo Chri-
stus disposuit Apostolis principatum super
fideles, juxta quod scriptum est, Consti- Ps. xliv, 17.
tues eos principes super omnem terram ;
ut ederent et biberent super mensam su-
am, id est, in mensa altaris, Sacramentum
corporis et sanguinis sui acciperent. Ita-
que verba inducta non sunt carnaliter in-
telligenda, quasi in futura vita venturus
sit alimentorum corporalium usus, sed
per corporalia spiritualia designantur, ut
consuetudo est Scripturarum. Nam, quia
prærogativa magna apud reges funguntur
terrenos, qui eorum sunt commensales,
Christus sic loquitur, ut innuat quanta erit
electorum suorum felicitas. Et plane hæc
est mutatio dexteræ Excelsi, ut qui nunc Ps. lxxvi, 11.
cum Christo humiliari, subesse, ministra-
reque eligunt, postea taliter exaltentur.

Et sedeatis super thronos duodecim. Per thronos seu solia super quæ sedebunt Apostoli, possunt intelligi multitudines ab eis conversæ, vel judiciaria potestas eis concessa, in qua feliciter conquiescunt. *Judicantes,* tanquam Judicis præcipui assessores, non quasi sententiæ prolatores, *duodecim tribus Israel,* damnando eos qui in infidelitate manserunt. Nec solum Apostolis, sed et cunctis perfectis, qui pro Christo omnia reliquerunt, et apostolicam vitam sequuntur, istud promittitur. Sed quomodo ait Salvator, Sedebitis super duodecim thronos, quum jam Judas abisset et reprobus esset ? Ad quod poterit re-
Act. i, 26. sponderi, quod ideo, quia loco ejus alter successit, puta Matthias apostolus.

31 *Ait autem Dominus* Jesus, qui secundum suam divinitatem est omnium Dominus summus, universalis et auctoritativus, *Simoni* Petro : *Simon, ecce Satanas expetivit vos,* id est, studiose quæsivit, licentiamque a Deo petivit : quia homines tentare non valet, nisi in quantum a Deo et angelis sanctis permittitur ; *ut cribraret,* id est, tentationis suæ impulsu agitaret, concuteret et turbaret, *sicut triticum* cribratur in cribro, ita quod paleæ remanent, farinaque transit. Sic Judas ut furfur remansit diabolo ad tormenta, alii autem Apostoli transierunt ad gloriam. Elucescit autem ex verbis his, quod quanto diabolus videt aliquem magis in gratia Dei proficere, seu ad meliora dispositum, tanto plus nititur eum tentamentis suis subvertere, quia plus invidet ei, quum sit omnis boni honesti perpetuus detesta-
32 tor. *Ego autem rogavi pro te.* Christo namque secundum naturam assumptam competebat orare. Unde apud Joannem multa orat pro suis, ceterisque electis, di-
Joann. xvii, 11. cendo : Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi. *Ut non deficiat fides tua,* hoc est, ne penitus exstirpetur, aut finaliter deficiat, quamvis ad tempus vacillet. Itaque Christus oravit pro Petro, non ut non tentaretur, sed ut in tentationis malo non relinqueretur. Nec dubium

A quin pro aliis quoque electis Apostolis Christus idem rogaverit ; sed idcirco hæc specialiter loquitur Petro, quia inter Apostolos principalior, ferventior atque audacior erat, et quoniam in majorem fuerat tentationem lapsurus, ac magis casurus : propter quod eum magis præadvisare et præmunire dignatus est. Item, quoniam Petro specialiter fuit Ecclesia committenda. Unde quod dicitur, Ut non deficiat fides tua, exponitur, Ut non deficiat fides Ecclesiæ tibi committendæ. Sicque ex
B verbis his sumitur argumentum, quod fides Romanæ Ecclesiæ, quam in ea Petrus plantavit, sit usque in finem sæculi duratura. — Denique Christus hæc verba pronuntiavit, ut Apostolos ad considerationem propriæ fragilitatis ac imminentis periculi provocaret, ne ex laude et promissione ingenti præhabita extollerentur.

Et tu aliquando conversus, id est perfecte conversus : quod maxime fuit, accepto in die Pentecostes Spiritu Sancto ; *confirma fratres tuos,* id est proximos ac
C fideles, et omnes quos tibi committam regendos. Quod quam fideliter egerit Petrus, partim patet in Actibus Apostolorum, et in ejus legenda, Itinerarioque Clementis. Hæc loquitur Christus Petro præcipue, quia ipsi commissurus fuit Ecclesiam, ut patet apud Joannem ubi dicitur ei : Pasce oves meas. Quasi dicat : Joann. xxi, 17.
Sicut tu a me specialem misericordiam consequeris, et post lapsum erigeris atque firmaberis ; sic tu conversus perfecte, misericordiam impende proximis tuis, et
D robora ac subleva eos. Unde hæc fuit una præcipua causa, cur Christus futurum Ecclesiæ suæ pastorem ceteris electis Apostolis gravius labi permisit, ut in propria fragilitate, culpa et reparatione piissima, disceret quomodo aliis compateretur ac subveniret. Tentatio quippe electis ad plurima prodest, videlicet, ut propriam infirmitatem agnoscant, Deum ferventius invocent, cautiores resurgant, et aliis compati discant, sicque coronam gloriæ adipiscantur. Hinc in Ecclesiastico habetur : Qui Eccli. xxxiv, 9, 10.

non est tentatus, quid scit? Vir in multis A
expertus, cogitabit multa; qui non est ex-
Jacob. I, 12. pertus, pauca recognoscit. Et Jacobus : Be-
atus vir qui suffert tentationem, quoniam
quum probatus fuerit, accipiet coronam
vitæ.

33 *Qui dixit ei,* quasi non metuens a ten-
tatore devinci, aut propria fragilitate suc-
cumbere : *Domine, tecum paratus sum et*
in carcerem et in mortem ire. Hoc Petrus
dixit incaute, de sua constantia præsu-
mendo, nec gratiæ debite innitendo, neque
humanam defectuositatem pensando. Ve- B
rumtamen præcipuus quidam fervor amo-
ris ad Christum, fuit sibi occasio tam
confidenter loquendi; sed dilectioni illi
fuit admixta inconsideratio seu indiscre-
tio quædam, et ex illa locutus est Petrus
quod se ex dilectione virtuosa dicere æs-
timavit. Virtute equidem nullus directe
male utitur, quoniam actus virtutis elici-
tus semper est virtuosus.

34 *Et ille dixit,* incautam Petri locutionem
reprimendo : [*Dico tibi, Petre,*] *non canta-*
bit hodie, hoc est in hac nocte (quæ est C
pars naturalis diei horas viginti quatuor
continentis), *gallus, donec ter abneges nos-*
se me, id est, ter me abnegabis ore, non
corde, antequam gallus cantet. Verumta-
Marc. XIV, 30. men in Marco loquitur Christus Petro : In
hac nocte, antequam gallus bis vocem
dederit, ter me es negaturus. Unde quod
nunc ait, Non cantabit, exponitur, id est,
non percantabit, seu cantum suum non
Matth. XXVI, 34. consummabit. De hoc plenius scripsi su-
per Matthæum. — Porro, ut ait Theophi-
lus, ex his magnam doctrinam haurimus : D
quod non sufficit humanum propositum
sine divino auxilio. Petrus enim, quamvis
fervens exstiterit, derelictus tamen a Deo,
supplantatus mox fuit ab hoste. Ait quo-
* Beda que Basilius* : Deo permittente, timorati
interdum lapsum patiuntur, ad præceden-
tis fastus remedium. Sed quamvis idem
videatur esse delictum timorati, et alio-
rum, refert tamen non modicum : nam
timoratus ex quibusdam insidiis, et pene
prout noluit, peccavit; alii vero nullam
gerendo curam, nec Dei nec sui, peccant,
non distinguentes inter peccare et agere
virtuose.

Et dixit eis, scilicet Christus Apostolis :
Quando misi vos prædicare Judæis per lo- 35
ca diversa, præcipiens vos ire *sine sac-* Luc. X, 3, 4.
culo et pera, id est repositoriis pecunia-
rum et alimentorum, ut in solo Deo esset
spes vestra, nec exteriora adminicula por-
taretis vobiscum, *et calceamentis :* quia
nudis pedibus incesserunt, sicut et Chri-
stus, in signum contemptus hujus mun-
di; *numquid aliquid* necessarium victui
defuit vobis? At illi dixerunt : Nihil. 36
Tunc enim Christus concessit Apostolis ut
alimenta susciperent ab his quibus evan-
gelizabant, a quibus et competentiam vi-
tæ susceperunt. Natura enim modicis est
contenta; sed humanæ voluptatis abusio
multa quærit superflua, et cito conqueri-
tur, quamvis ultra naturalem habeat ne-
cessitatem ac utilitatem.

Dixit ergo eis : Sed nunc, qui habet sac-
culum, in quo ferat pecuniam, *tollat,* hoc
est, secum portet ac teneat; *similiter et*
peram, in qua alimenta deportet, secum
conferat. Quasi dicat : Ad hæc nunc vobis
licentiam tribuo, quæ antea prohibui, eo
quod jam instet persecutio vobis magis
magna : qua durante, non poteritis præ-
dicare, neque ab aliis more solito susten-
tari : ideo vobis providere potestis. Leges
namque mutandæ sunt, dum necessitas
exigit. *Et qui non habet* gladium, *vendat*
tunicam suam, et emat gladium. Si hoc
de materiali gladio intelligatur, Christus
propter mysticas rationes id ipsum præ-
cepit Apostolis : primo, ut doceret quod
aliquando licita sit moderata sui ipsius
atque amici defensio; secundo, ut anima-
ret Apostolos habere animum præparatum
ad sui magistri defensionem ex zelo amo-
ris atque justitiæ; tertio, ut per gladio-
rum præsentiam comprobaret suis disci-
pulis, non defuisse facultatem resistendi
hostibus ejus, præsertim hostibus divina Joann. XVIII, 6.
virtute prostratis; quarto, ut per gladium
materialem, doceret Ecclesiæ necessarium

Ephes. VI, 17. esse gladium spiritualem, qui est verbum A Dei lexque Ecclesiæ. Hinc ait Ambrosius, alloquens Christum : Cur gladium emere jubes, qui ferire prohibes? Cur habere præcipis, quem extrahi vetas? nisi forte ut parata sit defensio, non necessaria ultio; et videaris potuisse vindicare, sed noluisse. Ideo subdit causam hujus præcepti :

37 *Dico enim vobis, quoniam adhuc,* id est tempore jam instanti, et præter cetera jam in me completa, *hoc quod scriptum est* ad litteram de me per Isaiam, *oportet,* neces- B sitate conditionata, *impleri in me,* utpote : *Et cum iniquis deputatus est.* Hoc
Is. LIII, 12. quippe de Christo Sancto Sanctorum Isaias prædixit; et Christus statim post verba hæc, eadem nocte tanquam latro est captus, et die sequenti inter latrones suspensus. *Etenim ea quæ sunt de me,* id est, quæ Prophetæ de mea passione sunt vaticinati, *finem habent,* id est, jam prope finem sunt, et protinus implebuntur, atque deinceps ad impassibilem vitam resurgam. C

38 *At illi dixerunt : Domine, ecce duo gladii hic* sunt, id est, duos gladios jam in promptu habemus, tanquam parati ad tuam defensionem. *At ille dixit eis : Satis est,* duo sufficiunt ad id propter quod jussi gladios vos habere. Unus etenim gladius a Petro evaginatus, satis ostendit promptitudinem Apostolorum ad defensionem sui magistri, et Christi voluntariam passionem, qui gladii usum vulnerativum prohibuit; alius autem gladius non evaginatus, satis ostendit non permissos fuisse D Apostolos facere quod volebant, quodque interdum virtuosius sit mortem patienter ferre pro Deo et æquitate, quam se defendendo resistere. Vel ideo dixit, Satis est, quoniam duo gladii satis præfiguraverunt duos spirituales Ecclesiæ gladios, videlicet jus spirituale, ac sæculare : quorum primum utitur gladio verbi Dei, aliud gladio materiali. Porro Ambrosius tangit aliquos modos exponendi hæc : videlicet, de gla-
Ephes. VI, 17. dio spirituali, qui est verbum Dei, seu sacra Scriptura, quæ duplex est, scilicet novi ac veteris Testamenti. Est etiam gladius passionis atque martyrii, qui emitur ponendo corpus in mortem pro Salvatore : corpus autem est quasi tunica animæ. Sed gladius verbi Dei emitur, patrimonium vendendo, et omnia propter Christum deserendo.

Et egressus de cœnaculo, in quo quæ 39
jam scripta sunt, fecit ac protulit, *ibat secundum consuetudinem in montem Olivarum.* Nocturnis namque temporibus consuevit ad locum hunc cum discipulis suis venire causa orationis, sed et gratia hospitandi ibat frequenter per montem hunc Bethaniam versus. Matthæus quoque ait, quod hymno dicto exierunt in montem Oliveti. *Matth.* XXVI, 30. In hoc etenim monte crescebant abundanterque stabant olivæ, per quas pietas designatur : ideo locus ille Christo totius pietatis ac gratiæ fonti purissimo congruebat. Porro Joannes testatur, quod egressus est cum discipulis trans torrentem Cedron, *Joann.* XVIII, 1. id est cedrorum circa torrentem illum crescentium : qui torrens est inter Jerusalem et montem Oliveti. Et ad radices montis hujus fuit villa nomine Gethsemani, *Matth.* XXVI, 36. in quam Christus devenit, secundum Matthæum. Eratque ibi hortus, in quem Christus introiit et ejus discipuli : qui hortus, ut aliqui dicunt, stetit in campo juxta villam præfatam. *Secuti sunt autem illum et discipuli ejus,* hoc est, undecim Apostoli simul cum magistro suo egressi sunt, et ut legitur, gregatim prope eum iverunt, sicut pulli juxta gallinam. Ut autem Theophilus ait : Post Cœnam nequaquam inertia et jocus ac somnus occupant Dominum, sed oratio et doctrina. Quod prælatis præsertim est imitandum.

Et quum pervenisset ad locum, puta in 40
hortum prædictum, *dixit illis : Orate ne intretis in tentationem.* Non ait, Orate ne tentemini, quia hæc vita sine tentatione non agitur, quum scriptum sit, Militia *Job* VII, 1. est vita hominis super terram; sed ait, Orate ne intretis in tentationem, id est, ne tentatio vos capiat, includat seu vin-

cat, ad consensum vel opus seu debiti
operis omissionem vos pertrahendo. Ini-
tium quippe tentationis est suggestio cul-
pæ, medium ejus est consensus in dele-
ctationem ad opus, consummatio est opus
iniquum, aut debiti actus omissio. Deni-
que oratio est fortissimus contra tentatio-
nem clypeus et protector, quum oratio,
secundum Damascenum, sit ascensus men-
tis in Deum : sicque mentem elevat a
terrenis, Deoque conjungit, et ejus opem
meretur. Orandum est autem fiducialiter,
fervide, et instanter, seu indesinenter.
Quemadmodum enim fur audito clamore
fugit, et amici atque vicini properant ad
succursum ; sic clamor orationis ferven-
tis fugat diabolum, angelos provocat ad
juvamen, atque a Deo sortitur auxilium.

41 *Et ipse avulsus est ab eis quantum ja-
ctus est lapidis,* id est, tanto spatio ab
Apostolis recessit, quo lapis levis projici
posset, volens segregatim orare : non quod
ejus mens per aliorum præsentiam a Dei
contemplatione et orationis attentione im-
pediri potuerit, quum cerneret Deitatem
per speciem ; sed ut suo nos informaret
exemplo, tempore orationis libere fugere
publicum et omnia quæ mentis recolle-
ctionem in Deo impediunt, quoniam corde
attento et mente tranquilla colloquendum
est Deo sublimi et benedicto. Insuper, te-
Matth. xxvi,37-39. ste Matthæo, Christus assumpsit Petrum,
et filios Zebedæi Jacobum et Joannem,
cum eis ab aliis octo Apostolis parum pro-
cedens, cœpitque contristari et mœstus
Marc. xiv, 33. esse ; pavere etiam et tædere, secundum
Marcum. Et ait illis : Tristis est anima
mea usque ad mortem ; sustinete hic et
vigilate mecum. Progressus quoque pu-
sillum ab eis, videlicet quantum est jactus
lapidis, procidit in faciem suam, orans.
Sed Lucas nunc subdit : *Et positis genibus
orabat.* Idcirco dicendum, quod utroque
modo seu situ oravit. Et probabile est
quod primo genua flexit, deinde se in ter-
ram prostravit, Deo Patri se summe hu-
milians, ac intensissime supplicans : quod
tantum sibi competebat secundum natu-

A ram humanam, tunc mortalem, et paulo
post dire passuram.

Dicens : Pater, si vis, transfer calicem 42
istum a me. Oravit Christus ut Pater cali-
cem istum, id est amarissimam hanc pas-
sionem, auferret a se : non autem oravit
hoc oratione absoluta, et secundum rati-
onem deliberativam, aut voluntatem sim-
pliciter dictam ; sed conditionaliter, et
secundum naturalem sensitivumque appe-
titum, quo mortem tam violentam ac pœ-
nalissimam natura ejus tenerrima inferi-
B or sensitiva naturaliter abhorrebat. Oratio
quippe, ut aiunt Augustinus ac Damasce-
nus, est interpres ac nuntia desiderii :
ideo quod licet appetere, licet orare. Unde
eo modo quo Christus appetiit non occi-
di, oravit calicem sibi auferri. Non autem
appetiit hoc secundum voluntatem suam
divinam et increatam, quam habet ut Deus,
quæ in ipso et in Patre ac Spiritu San-
cto una est numero, sicut in tribus Per-
sonis est una essentia ; nec appetiit istud
secundum voluntatem suam humanam de-
C liberativam, superiorem, et intellectivam,
quæ proprie atque simpliciter nomina-
tur voluntas, nec secundum rationem. Hæ
enim voluntas et ratio animæ Christi, fu-
erunt divinæ et increatæ voluntati semper
conformes, tam in volito, quam in modo
ac causa volendi. Talis namque voluntas
secundum se, est indeterminata ad unum,
et libere movetur ad utrumlibet opposi-
torum ; sed in Christo fuit a primo incar-
nationis instanti confirmata in bono, et
divinæ voluntati perfecte subjecta ac con-
D formata. Ideo Christus appetiit istud, so-
lum secundum appetitum naturalem ac
sensitivum : qui est determinatus ad unum
oppositorum, in quantum est naturalis tan-
tum, nec libere fertur in utrumque, id-
circo non potest semper conformari vo-
luntati divinæ in volito, quia non potest
velle nisi unum aut alterum oppositorum.
Non tamen in Christo aut ceteris Sanctis
fuit omnino aut proprie loquendo volun-
tati divinæ ac superiori contrarius, quia
appetiit sicut Deus voluit eum appetere.

Itaque, secundum hanc voluntatem naturalem et sensitivam, quæ tamen improprie nominatur voluntas, optavit atque oravit Christus calicem istum auferri a se ; fuitque ista oratio, appetitus sensitivi ut moventis ad proponendum, et rationis ut proponentis, quemadmodum allegatio aliqua coram judice dicitur partis ut moventis, et advocati ut proponentis.

Denique omnis oratio Christi quam fudit ex ratione et voluntate intellectuali deliberativa, fuit semper exaudita : et talis oratio dicitur proprie ac absolute oratio. Oratio autem quam fudit ex appetitu naturali ac sensitivo, dicitur quodammodo non exaudita, scilicet quoad materiam ; sed illa oratio non fuit absoluta et simpliciter dicta oratio. Itaque patet quod omnis oratio Christi, proprie dicta oratio, fuit exaudita. Propter quod ipsemet ait
Joann. XI, 41, 42. in Joanne : Gratias ago tibi, Pater, quoniam audisti me ; ego autem sciebam quoniam semper me audis. Apostolus quoque ad Hebræos fatetur, quod Christus cum
Hebr. V, 7. clamore valido et lacrimis orationem offerens, exauditus est pro sua reverentia. — Sed objici potest, quod in persona Chri-
Ps. XXI, 3. sti fertur in Psalmo : Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies. Ad quod respondendum, quod hoc intelligendum sit de petitione Christi secundum quid, scilicet de oratione ejus quæ improprie appellatur oratio, et ex sensitivo appetitu originem sumpsit.

Insuper Christus ita oravit, quod tamen noverat fieri non debere : primo, ut ostenderet in se veram esse humanitatem, et naturales ejus affectiones; secundo, ut demonstraret nobis licitum esse aliquid secundum naturalem appetitum optare quod Deus non vult ; tertio, ut monstraret hominem debere suam voluntatem semper divinæ voluntati subjicere ; quarto, ut doceret nos in omni necessitate ad Deum orando confugere; quinto, quia quod alios docuit, ipsemet facere voluit, puta orare. Dicit autem Chrysostomus : Considera quam magnum et mirum fuit audire,
A quod ineffabilis Deus, omnem intellectum transcendens, voluit in utero Virginis concipi, lac sugere, et humana quæque pati. Quoniam ergo fere incredibile erat quod erat futurum, primo præmisit Prophetas hoc nuntiantes ; postea ipse indutus carne veniens, ut non phantasma putaretur, sic permittit carnem suam ferre naturales defectus, esurire, sitire, laborare, dormire, affici, et anxiari; ideo et mortem naturali horrore recusat, veram in se humanitatem demonstrans.

B *Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat,* hoc est, non impleatur quod secundum sensitivam affectionem desidero, sed quod tu vis. Unde de voluntate inferiori et sensitiva hoc dicit, secundum quam abhorruit mortem. Istud oravit Christus voluntate deliberata : et in hoc exauditus est absolute.

Apparuit autem illi angelus de cœlo, 43
confortans eum. Probabile est, angelum istum fuisse Michaelem tunc principem Synagogæ, cujus Christus fuit persona di-
C gnissima. Apparuit autem angelus iste de cœlo, hoc est, descendens de cœlo, et prope ac ante Christum stans visibiliter in corpore assumpto; confortavitque eum, hoc est, verba consolatoria et confortatoria laude plena loquebatur ad Christum, dicendo : O Domine, tu modo liberaturus es totum mundum ; hanc horam tuamque saluberrimam passionem Prophetæ prænuntiaverunt, et Sancti exspectant in limbo. Hæc sive similia dixit. Per quæ ministerialiter tanquam servitor, et occasionaliter
D quasi commemorans et proponens causam confortationis contra ingentem Christi tristitiam ac pavorem, Christum confortavit quantum ad partem animæ ejus inferiorem ac sensitivam, secundum quam minor et inferior angelis fuit. Unde ex verbis istis Christus paulo post pœnales illas sensitivæ partis affectiones minoravit sive removit : non quod indiguerit confortatione aut ope angelica, vel quasi propria virtute ac potestate passiones, seu potius propassiones illas præfatas mitiga-

re et removere nequiverit; imo eas sponte A et ex prævio rationis judicio propter rationabiles causas assumpsit, ita dum voluit, propria virtute eas fecit cessare : sed voluit etiam ab angelo causam confortationis audire, et occasionaliter secundum sensitivam suam partem confortari, ad ostendendum in se veritatem per omnia naturæ humanæ; item, ad nostram instructionem, ut sciamus quod devote et affectuose orantibus angeli sancti adsistant, et opem ac consolationem impendant; itemque, ut aliqui dicunt, ad consolationem B et confortationem Apostolorum prope adstantium : ex quo sequi videtur, quod Apostoli angelum istum corporaliter conspexerunt, præsertim tres illi qui Christo vicinius aderant.

Et factus in agonia, id est in quodam interiori certamine seu reluctatione, qua naturalis et sensitivus appetitus animæ Christi mortem abhorrens, et ratio seu voluntas ejus deliberata mortem acceptans et cupiens, inter se quodammodo decertabant. Nec tamen ob hoc fuit in Christo C inordinatio aut voluntatum contrarietas, quia superior voluntas Christi, tam divina quam humana, voluit inferiorem animæ suæ appetitum taliter affici ac moveri, propter causas prætactas, ita quod affectiones partis sensitivæ rationem non prævenerunt nec impediverunt, rationeque imperante cesserunt. Sed in nobis aliter accidit, in quibus passiones præveniunt atque impediunt rationem, et eidem resistunt, etiam ea invita : unde sæpe eam ad lapsum perducunt, dum caro D
Galat. v, 17. concupiscit adversus spiritum, et econtra. Præterea hæc agonia intelligi potest, vehemens illa mortis imminentis anxietas, quam Christus sibi instare clarissime intellectualiter vidit : imo et in vi imaginativa eam sibi intus determinate considerandam proposuit. Qua considerata, tenerrima ac nobilissima ejus natura inferior ultra æstimationem expavit : ideo dicitur in agonia fuisse, sicut infirmi in extremis laborantes. *Prolixius orabat* pro mundi salute. Et in hoc patet sua perfectio atque constantia, quod in tanta anxietate prolixius exoravit.

Et factus est sudor ejus, sicut guttæ 44
sanguinis decurrentis in terram. Sicut, hoc loco dicit veritatem, non similitudinem tantum, quia veraciter sanguinem Christus sudavit : quod ex vehementissima anxietate, agonia, timoreque accidit. Atque, ut aliqui probabiliter asserunt, de corpore Christi simul erupit sudor, et sanguis tingens sudorem. Insuper, ut aliqui dicunt, hoc supernaturale fuit et miraculosum, quod de corpore Christi sanguis pro sudore effluxit, quasi contra naturam sit sanguinem sudare, ut scilicet Christus jam sanguinem suum effundere inciperet. Alii tamen dicunt, quod sanguinem sudare possit naturaliter esse, quamvis forte fuerit miraculosum quod guttæ sanguinis emanabant. — Legitur autem Christus sanguinem sexies pro nobis effudisse, videlicet : primo, in circumcisione, quum esset octo dierum; secundo, in hac sua ferventissima oratione; tertio, in sua flagellatione; quarto, in sua spinea coronatione; quinto, in crucifixione, in qua utique ter sanguinem fudit, scilicet bis in manuum perforatione, et semel dum pedes sacratissimi pariter fodiebantur; sexto, in lateris apertione. Verumtamen, reor quod etiam in nocte potestati tenebrarum concessa, quando inquinati genas et os ejus percusserunt, sanguinem fuderit; et rursus, dum vestes ejus exuerunt, quum esset crucifigendus.

Præterea, tam vehementem tristitiam et timorem Christus assumpsit, non solum ex consideratione passionis sibi instantis, sed etiam ex consideratione ruinæ et ingratitudinis destructionisque Judæorum, propter quorum salutem specialiter fu- Matth. xv, 24.
erat missus, et quia videbat passionem suam tam multis non debere prodesse, imo magis obesse, propter eorum ingratitudinem et peccata; itemque, ut aliqui dicunt, quia omnium electorum suorum futuras tribulationes, quas pro ipso pas-

suri erant usque in finem mundi in sæ- A
culo isto, prævidit, et intime eis condoluit,
in quantum tribulationes sunt quædam
mala pœnalia.

Hæc omnia cum intima compassione et
pia imitatione pensare debemus, et Chri-
sto grati exsistere, ejus quoque exemplo
in omni adversitate patientiam observare;
et tempore tribulationis Deum fervide in-
vocare, tuncque prolixius exorare, quum
majus instat periculum; nostram etiam
voluntatem divinæ voluntati conformare
ac subdere, atque divinæ pietatis sapien- B
tissimæ ac paternæ dispositioni nos ipsos
fiducialiter finaliterque committere.

45 *Et quum surrexisset ab oratione,* vide-
licet a loco et actu hujus orationis, *et ve-
nisset ad discipulos suos* Petrum, Jacobum
et Joannem, qui sibi redeunti primo in
via fuerunt, *invenit illos dormientes præ
tristitia.* Erant enim vehementissime con-
tristati, auditis verbis Christi quibus di-
Matth. xxvi, 38. xit, Tristis est anima mea usque ad mor-
tem, et visa tanta afflictione in eo qui
ipsos semper dulciter consolari solebat, et C
quia noverunt eum mox occidendum. Un-
Joann. xvi, 6. de apud Joannem ait : Sed quia hæc lo-
cutus sum vobis, tristitia implevit cor
vestrum. Tristitia ergo fuit una causa dor-
mitionis eorum. Alia causa fuit torpor et
negligentia ipsorum, ita quod anima eo-
Ps. cxviii, 28. rum dormitavit præ tædio et quodam fasti-
dio exercitii spiritualis, videlicet orationis.
Ideo dicit Hieronymus quod dormierunt
non solum somno naturali, sed etiam cul-
pæ. Tertia causa somni eorum fuit na-
turalis, videlicet ascensus humorum ad D
cerebrum, et quia profunda nox fuit, fa-
tigatique erant audiendo prolixum illum
Christi sermonem, et ex occupationibus
aliis jam peractis. Unde, secundum Phi-
losophum, somnus est impotentia sensu-
um. Sed miror, si angelum discipuli isti
viderunt, quod eo viso tam cito obdormi-
erunt, quum ex angelica apparitione so-
leat hominibus incuti stupor et admiratio
magna, grandisque alteratio corporalis na-
turæ, quæ somnum ad tempus impediunt:

nisi forte oratio Christi fuerit tam prolixa,
quod admiratione ac alteratione præfatis
aliqualiter mitigatis, somno oppressi sint.

Et ait illis : Quid dormitis? Per quæ 46
verba eos a somno suscitavit; vel forte
ante horum prolationem verborum, eos
aliquo motu, tactu seu modo alio, susci-
tavit. Atque adjecit : *Surgite.* Quasi di-
cat : Instante vobis tanto periculo, et ca-
ptione mea jam proxima, non est tempus
ignaviæ et torporis vel somni, sed vigi-
lantiæ et implorationis divini auxilii : id-
eo, surgatis, tam a corporis prostratione,
quam mentis vestræ dispersione. *Et orate*
tanto ardentius, quo major vobis incum-
bit orandi necessitas : nam juxta mensu-
ram gravitatis magnitudinisque periculi
debet esse orationis fervor atque instan-
tia; *ne intretis in tentationem,* hoc est,
ne ab ea vincamini. Hoc omnibus nobis
dicitur, et implendum committitur, quum
in medio laqueorum positi simus, et Pe-
tro apostolo protestante, adversarius no- I *Petr.* v, 8.
ster diabolus tanquam leo rugiens circuit,
quærens quem devoret. Propter quod ait
Salvator : Oportet semper orare, et non *Luc.* xviii, 1.
deficere; et Paulus, Sine intermissione I *Thess.* v, 17.
(inquit) orate.

Advertendum, quod Lucas hic aliqua
prætermittit, quæ a Matthæo scripta jam
noverat, scilicet, quomodo Christus tribus *Matth.*
vicibus Patrem oravit, et ter ad discipulos xxvi, 39-46; *Marc.* xiv,
rediit. Atque in prima oratione locutus 35-42.
est : Abba, Pater, omnia tibi possibilia
sunt, transfer calicem hunc a me; verum-
tamen, non sicut ego volo, sed sicut tu.
Et venit ad discipulos suos, et invenit eos
dormientes; et dixit Petro : Simon, dor-
mis? Non potuisti una hora vigilare me-
cum? Specialiter enim increpavit Petrum,
quia ceteris audacius fuit locutus. Speci-
aliter eum quoque admonuit, quia futurus
erat summus pastor Ecclesiæ, insinuans
quod quanto quis in altiori fuerit gradu
prælationeque positus, tanto oportet eum
diligentiorem agilioremque esse in bonis.
Deinde locutus est tam Petro quam aliis
duobus : Vigilate et orate, ut non intretis

in tentationem. Spiritus quidem promptus A est, id est, anima vestra secundum vires suas superiores, parata est mecum vigilare, pati ac permanere; caro autem infirma, hoc est, sensualitas fragilis est et prona in malum, caroque tarda est ad spiritualia opera, nisi per gratiam Spiritus adjuvetur : ideo semper invocandum est gratiosum ac clementissimum Dei incessabile continuumque auxilium. His dictis, iterum secundo abiit, et oravit : Si non potest transire hic calix nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterum B ad discipulos suos, et invenit eos dormientes. Erant enim oculi eorum gravati. Et secundum Marcum, ignorabant quid responderent ei : non enim se poterant rationabiliter excusare. Deinde tertio abiit, eumdemque oravit sermonem : et tunc, sicut Lucas descripsit, apparuit illi angelus, et factus in agonia, oravit prolixius, sanguineum fundens sudorem. Et reversus ad discipulos, invenit eos dormientes, et ait : Quid dormitis? Sufficit. Ecce venit hora, et Filius hominis trade- C tur in manus peccatorum. Surgite, eamus.

Denique, per hoc quod Christus toties ad discipulos rediit, dedit prælatis exemplum paternæ sollicitudinis de frequenti visitatione et exhortatione ac jugi custodia proprii gregis, et ne tantum contemplationi ac propriis immorentur profectibus, ut opera vitæ activæ omittant, aut subditorum directionem relaxent.

47 *Adhuc eo loquente,* hoc est, Christo prædicta verba narrante. Tunc etiam Christus accessit cum prædictis tribus Apostolis D alios octo, admonens omnes simul ut secum obviam irent adversariis suis. *Ecce turba,* id est multitudo turbata et vitiis inordinata. Porro in turba hac fuerunt tam gentilium quam Judæorum magnæ caterJoann. xviii, 3. væ, juxta illud Joannis : Judas ergo quum accepisset cohortem (hoc est multitudinem militum Romanorum sub tribuno consistentium), et a pontificibus et Pharisæis ministros. Munivit enim se utriusque curiæ familia, ne quis Christo auderet aut posset succurrere. Tribunum autem, qui erat princeps cohortis, et cohortem misit Pilatus ad instantiam Judæorum. *Et qui vocabatur Judas,* quasi indignus nomine illo, nec veraciter Judas : Judas namque interpretatur confessio, aut confitens Domino; hic autem infelicissimus mercator, Dominum suum facto negavit ac vendidit; *unus de duodecim* Apostolis, vocatione temporali, non prædestinatione æterna; et numero, non merito; *antecedebat eos,* ut signo magistrum suum illis ostenderet; *et appropinquavit Jesu* corpore, non mentis devotione, *ut oscularetur eum* fraudulenter ac proditorie. Unde Matthæus testatur : Qui autem tradidit eum, dedit eis signum, Matth. xxvi, 48. dicens : Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Atque ut Marcus ait, adjecit : Et ducite caute. Sciebat equidem Marc. xiv, 44. Judas magistrum suum esse subtilem, et de manibus Judæorum frequenter elapsum : ideo hortabatur ut comprehensum ducerent caute. Deinceps, signum cognoscendi Jesum contulit turbæ, ne errarent in persona, capiendo alium loco Christi, præsertim quoniam Jacobus Minor simillimus fuit Christo in corporis dispositione; secundo, quia nox erat, et quamvis luminaria attulissent, facilius tamen decipi poterant quam in die; tertio, quoniam Judas timuit ne Christus se inter alios occultaret. Rursus, osculum dedit iniquis pro signo, quoniam Jesus discipulos a se recedentes, vel ad se redeuntes, in osculo pacis dimisit sive recepit; et item, ut minus suspectus a Christo atque Apostolis de proditione hac haberetur, quia ut ait Cyrillus, Judas immemor sapientiæ Christi, putavit forsan posse se latenter hæc agere, scilicet Christo ejus fallaciam ignorante.

Jesus autem dixit ei : Juda, osculo Filium hominis tradis? 48 Quasi dicat : O Juda, quam impie agis, quod signo dilectionis me Filium Virginis hostibus tradis ad occidendum! Hæc protulit Christus, ut ostenderet Judæ ac ceteris se proditoris sui agnoscere dolum, atque ut Judam ad bo-

nam erubescentiam pœnitentiamque induceret : nam et ideo proprio nomine illum appellare dignatus est, ut animam induratam ad pœnitentiam emolliret.

Hoc loco quædam Lucas omisit, quæ Joannes postmodum scribens, supplevit, dicendo : Jesus omnia sciens quæ ventura erant super eum, processit, et dixit ad eos : Quem quæritis ? Responderunt : Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus : Ego sum. Stabat autem et Judas cum ipsis. Ut ergo eis dixit, Ego sum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. Iterum interrogavit eos : Quem quæritis ? Responderunt : Jesum Nazarenum. Respondit Jesus : Dixi vobis, quia ego sum ; si ergo me quæritis, sinite hos abire. Tanta itaque fuit omnipotentia Christi, quod uno verbo adversarios suos prostravit : quod miraculose accidit, virtute divina, mediante hoc verbo, illos terrente ac dejiciente, quæ vim tantam voluit in verbis Christi consistere, quæ auribus impiorum ipsorum terribiliter insonuerunt. Denique, sicut Christus vultum suum ostendit Judæis in terrore ac majestate, egredientibus ex oculis ejus igneis radiis, atque divino quodam fulgore in ejus vultu mirabiliter radiante, quando omnes ementes ac vendentes ejecit e templo : ita fecit et nunc ; sicque tam verbis quam apparatu sui vultus, illos exterruit et prostravit. Quod secundum Origenem et Hieronymum, majus fuit miraculum quam Lazari suscitatio, quia tot hominum ingenia compescere ac vires elidere, mirabilissimum fuit. His peractis, dum Christo permittente, turba surrexisset, Judas tanto prodigio non correctus, accessit osculans Jesum.

Joann. XVIII, 4-8.

Joann. II, 15; *Matth.* XXI, 12.

49 *Videntes autem hi qui circa ipsum erant,* id est Apostoli prope Christum stantes corde et corpore, *quod futurum erat,* id est, quod Jesus capiendus esset ab impiis, *dixerunt ei,* scilicet Christo : *Domine, si percutimus in gladio?* id est, das nobis licentiam lædendi istos cum gladiis quos habemus ? qui, secundum Chrysostomum, fuerunt magni cultelli quibus in conscissione piscium uti solent piscatores. Sed quomodo Apostoli formidolosi audebant hoc dicere, vel, unde confidebant se id facere posse, quum turba illa armata esset tam magna ? Et respondendum, quod Apostoli visa turbæ dejectione, et quod quum surrexisset a terra, adhuc tremula staret ac perturbata, sumpserunt audaciam, confidentes quod turba Christi virtute frenata, eis non posset resistere.

50 *Et percussit unus ex illis,* videlicet Petrus, responsionem Christi non præstolans, et ardenti sui magistri amore adversariorum crimen exhorrens, ulciscique cupiens, *servum principis sacerdotum,* videlicet Malchum servum Caiphæ, qui pontifex fuit anni illius, *et amputavit auriculam ejus dexteram.* Chrysostomus ait quod intendebat ei amputare caput. Ambrosius asserit Petrum eruditum fuisse in lege, ita quod noverat Phinees filium Eleazari sacerdotis divinitus commendatum, eo quod zelo Dei accensus, perfodit peccantes : propter quod simili zelo voluit Petrus Dei Filium vindicare. Porro, quod Malchum magis quam alium læsit, contigit, quia hic Malchus præ ceteris nitebatur mittere manus in Jesum, ad cujus latus stetit Petrus tanquam audacior et paratior Christum tueri, quam Apostoli alii.

Joann. XVIII, 10.

Num. XXV, 7-13.

51 *Respondens autem Jesus, ait : Sinite usque huc.* Hoc dupliciter explanatur. Primo sic : Sinite usque huc, id est, permittite hunc Malchum percussum appropinquare ad me, ut curem eum. Sicque Christus his verbis respondit, id est, apte et corrective locutus est, ad factum Petri, innuens eum reprehensibiliter id egisse. Secundo sic : Sinite usque huc, id est, turbam permittite venire usque ad me, ut comprehendat me, et nolite resistere. Sicque Christus respondit quæstioni Apostolorum quærentium : Domine, si percutimus in gladio ? Ut autem alii Evangelistæ conscribunt, quum Petrus servum istum læsisset, locutus est Petro Christus : Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum ?

Joann. XVIII, 11.

id est, non vis ut sustineam mortem, quam A
Deus Pater me sustinere decrevit et vult?
Matth. Omnes enim qui acceperint gladium, gla-
xxvi, 52. dio peribunt, id est, qui propria et pri-
vata auctoritate arripit quodcumque bel-
licum instrumentum, ut alterum lædat,
aut se vindicet, ipsa sua iniquitate quam
hoc faciendo committit, spiritualiter in-
terimit semetipsum, peccando mortaliter.
Juxta quem sensum Dominus in Genesi
Gen. ix, 6. ait : Quicumque effuderit sanguinem hu-
manum, effundetur et sanguis illius. Et
Prov. xxvi, 27. Salomon loquitur : Qui fodit foveam, in- B
Eccle. x, 8. cidet in eam ; et qui dissipat sepem, mor-
debit eum coluber. Ex his patet quod
pravissima sit consuetudo multorum, qui
aliquo suorum percusso, vel se ipsis quid
injuriæ passis, statim propria auctoritate
nituntur ulcisci, et non potius secundum
ordinem juris suam causam prosequun-
Matth. tur. An putas quia non possum rogare
xxvi, 53, 54. Patrem meum, et exhibebit mihi modo
plus quam duodecim legiones angelorum ?
Quomodo ergo implebuntur Scripturæ ?
Quasi dicat Salvator ad Petrum : Tua de- C
fensione non egeo, qui tot millium ange-
lorum possem habere auxilium ; et neces-
se est me pati, ut verba Prophetarum de
mea passione prædicta verificentur et im-
pleantur in me.

Et quum tetigisset auriculam ejus, sci-
licet Malchi, *sanavit eum,* restituendo au-
riculam pristino loco, et vulnus repente
sanando. Propter easdem causas Christus
hoc egit, propter quas turbam prostravit,
videlicet : primo, ad suæ potentiæ decla-
rationem ; secundo, ut tam pio miraculo D
daret impiis, quantum in se fuit, occasi-
onem pœnitendi ; tertio, ut persistentes
in malitia prorsus inexcusabiles fierent ;
quarto, propter Apostolorum in fide con-
firmationem ; quinto, ad nostram instru-
ctionem. Consideremus in his, et imitari
conemur ineffabilem pietatem, mansuetu-
dinem ac patientiam Christi, qui crude-
lissimum suum hostem tam benignissime
tetigit et curavit, implens implendumque
Ibid. v, 44. docens quod jusserat : Diligite inimicos
vestros, benefacite his qui oderunt vos.
Attende, o Christiane, quia a Christo Chri-
stianus vocaris. Si ergo Christi virtutes
secutus non fueris, reprobabit te, et te
non esse Christianum censebit.

Dixit autem Jesus ad eos qui venerant 52
ad se principes sacerdotum, et magistra-
tus templi, qui fuerunt officiales in tem-
plo, seu aliorum doctores, *et seniores,* qui
erant judices ordinarii plebis, succeden-
tes septuaginta senioribus quos Moyses or- *Num.* xi, 24.
dinavit. Isti tres gradus Judæorum præ-
cipui, procuraverunt principaliter mortem
Christi : quibus ideo specialiter loquitur
quæ sequuntur. Sed non videtur quod
isti personaliter ibi adfuerint : imo mi-
nistros miserunt, ut alii Evangelistæ fa- *Matth.*
tentur. Ad quod primo respondetur, quod xxvi, 47; *Marc.* xiv,
venerunt et adfuerunt, non corporali præ- 43.
sentia, sed auctoritate, et in turba ab eis
directa ; secundo, quod quidam eorum ad-
fuerunt, ut res diligentius atque audacius
fieret. Certum est tamen quod nec Annas
nec Caiphas ibi personaliter exstiterint ;
sed forte quidam alii inter sacerdotes præ-
cipui. *Quasi ad latronem existis cum gla-*
diis et fustibus (imo etiam cum laternis *Joann.* xviii,
et facibus, secundum Joannem), ad com- 3.
prehendendum me inermem ac innocen-
tem. *Quum quotidie vobiscum fuerim in* 53
templo, id est frequenter et diebus mul-
tis, scilicet omnibus ad hoc desuper præor-
dinatis, *non extendistis manus* vestras sa-
crilegas *in me;* sed jam tempore nocturno
venitis ad me, quasi modo non queam
evadere, qui uno verbo vos prostravi. Hoc
loquitur Christus, probando injustitiam et
dolum illorum, quia ut alibi ait : Omnis *Ibid.* iii, 21,
qui facit veritatem venit ad lucem ; qui 20.
autem male agit, odit lucem. *Sed hæc est*
hora vestra, id est vestro dolo peccatoque
congrua, scilicet tempus nocturnum ; vel,
Hora vestra, id est vobis concessa seu
permissa ad invadendum me ; *et pote-*
stas tenebrarum, id est tyrannica violen-
tia principum vestrorum et dæmonum,
quorum instigatione potestatem hanc exer-
cetis in me ; vel, Potestas tenebrarum, id

est vestra tenebrosa ac vitiosa potestas,
propter ejus abusum in me.
54 *Comprehendentes autem eum, duxerunt*
ad domum principis sacerdotum. Hoc Jo-
Joann. xviii, 12, 13. annes plenius exprimit, dicens : Cohors er-
go, et tribunus, et ministri Judæorum com-
prehenderunt Jesum, et ligaverunt eum ;
et duxerunt ad Annam primum, id est
primo, antequam ducerent eum ad Cai-
pham : quia ut dicitur, primo occurrit
eis in via domus Annæ ; et etiam ad com-
placendum ei, et propter reverentiam ejus,
quia præcedenti anno exstiterat pontifex,
et socer Caiphæ fuit. Ligaverunt autem
Christum duris funibus fortiter atque cru-
deliter, et secundum Bernardum, ferream
catenam miserunt in collo ipsius. Time-
bant enim ne manus eorum elaberetur,
sicut sæpe fuit elapsus, et quoniam inten-
debant eum præsidi præsentare ut reum
mortis. Tales autem consueverunt ligare.
Et hoc Christus pati dignatus est, ut nos
a vinculis vitiorum, atque ab æternæ dam-
nationis nexibus liberaret.

Matth. xxvi, 56. Tunc, ut ait Matthæus, discipuli omnes,
relicto eo, fugerunt. Nec obstat quod sub-
ditur, *Petrus autem sequebatur eum a lon-
ge.* Primo enim fugit cum aliis Apostolis ;
sed quum turba cum Christo aliquantulum
processisset, Petrus sui magistri tractus
amore, rediit, et cum timore a longe est
secutus, non audens in via prope acce-
dere, ne cognitus caperetur. Marcus quo-
Marc. xiv, 51, 52. que affirmat, quod adolescens quidam se-
quebatur eum a longe, amictus sindone, id
est alba ac linea veste, super nudo, sci-
licet corpore, et tenuerunt eum. At ille
relicta sindone, nudus, hoc est parum ve-
stitus, profugit ab eis. Et quamvis aliqui
dicant adolescentem illum fuisse Jacobum
Minorem, communius tamen et probabi-
lius fertur, quod fuit Joannes apostolus,
Joann. xviii, 15, 16. qui de se ipso testatur : Sequebatur Jesum
Simon Petrus, et alius discipulus. Disci-
pulus autem ille erat notus pontifici, et
introivit cum Jesu in atrium pontificis,
scilicet Annæ. Petrus autem stabat ad os-
tium atrii foris, non audens vel non per-
missus intrare. Exivit ergo ille alius di-
scipulus qui erat notus pontifici (vel quia
pisces ad domum ejus aliquando ferre
consuevit, vel quoniam pulcher ac nobi-
lis prosapiæ fuit, quia de tribu Juda et
semine David), et dixit ostiariæ, rogando
eam ut Petrum ingredi sineret : sicque illa
annuente, introduxit Petrum. Itaque ar-
bitror quod Joannes et Petrus simul cœ-
perunt ire post Jesum jam comprehen-
sum ; deinde Joannem tanquam minus
timentem, parum præisse Petrum, et tunc
ab impiis tentum, sed evasisse ; et veste
sua recuperata, rursus isse post Jesum :
ita ut usque ad crucem et mortem ejus
non discesserit ab eo.

Accenso autem igne in medio atrio, et 55
circumsedentibus illis, puta ministris pon-
tificis ad ignem : quia (ut ait Joannes) fri- Joann. xviii, 18.
gus erat, ut moris est in Martio post me-
diam noctem ; *erat Petrus in medio eorum,*
videlicet agnus inter lupos. Atrium autem
est spatium seu platea sub dio, inter pri-
mam portam et secundam. Optavit autem Matth. xxvi, 58.
Petrus videre rei exitum, ut ait Matthæ-
us. *Quem quum vidisset ancilla quædam* 56
*sedentem ad lumen, et eum fuisset intui-
ta,* diligenter considerans vultum ejus, et
apparatum ac habitum, ut conjiceret an
Petrus esset discipulus Jesu, *dixit* ceteris
ad ignem sedentibus : *Et hic* vir *cum illo,*
scilicet Jesu, *erat,* id est, ei ante suam
captionem adhæsit, tanquam discipulus.
At ille negavit eum dicens : Mulier, non 57
novi illum. In quo patet Petri fragilitas.
Et post pusillum, videlicet modico tem- 58
pore interjecto, *alius* de ministris *videns
eum, dixit : Et tu de illis es,* id est de
societate et numero discipulorum Galilæi
istius. *Petrus vero ait : O homo, non sum.*
Et intervallo facto quasi horæ unius, alius 59
*quidam affirmabat, dicens : Et hic cum
eo erat,* id est cum Jesu ; *nam et Galilæus
est,* sicut et Jesus. Unde Matthæus dictum
affirmat : Nam et loquela tua manifestum Ibid. 73.
te facit. Quamvis enim Galilæi essent Ju-
dæi, sicut habitatores Jerusalem, tamen in
modo loquendi idioma Hebræum aliqua-

liter discrepabat, quemadmodum videmus homines urbium ejusdem provinciæ in
60 loquendo aliqualiter discrepare. *Et ait Petrus : O homo, nescio quid dicis.*

Matth. xxvi, 70, 72, 74. Porro, secundum Matthæum, Petrus primo negavit simpliciter. In secunda interrogatione magis perterritus, negavit cum juramento. In tertia maxime territus, cœpit detestari et jurare, quia non novisset hominem : imo, secundum Marcum, cœpit (Marc. xiv, 71.) anathematizare, hoc est cum exsecratione jurare, imprecando sibi ipsi mala, si mentiretur negando. In quo patet magna ejus infirmitas. Sed Christus non sine causa permisit tam præelectum Apostolum taliter ruere et peccare ; sed ut Petrus ex propria fragilitate et culpa disceret suo tempore aliis misereri, et item, ut nec ipse, nec ceteri fidelium ista noscentes, de suis viribus unquam præsumant.

Præterea advertendum, quod circa descriptionem trinæ negationis Petri, beatissimi Evangelistæ multum diversimode loqui videntur, quamvis a veritate non discrepent. Contrariari autem videntur : Primo, quia secundum Lucam, secunda negatio Petri facta est viro eum interrogante ; secundum Matthæum (Matth. xxvi, 71.) vero facta est muliere ei imponente quod esset discipulus Jesu ; sed, ut ait Joannes (Joann. xviii, 25.), facta est ad plurium interrogationem et prope ignem, quum tamen Matthæus dicat esse factam Petro januam exeunte. Sed istud satis facile concordatur. Ancilla etenim Petrum accusante, viri hoc audientes accurrebant, et verba feminæ confirmabant : ideo Joannes dicit hoc ad vocem plurium accidisse ; Lucas, ad vocem unius, qui forte importunius institit Petro. Insuper, quod Joannes asserit istud prope ignem peractum, Matthæus prope januam, concordatur dicendo, quod Petro se vertente ab igne ad exeundum, aliqui insecuti sunt eum, imponentes ei quod esset discipulus Jesu. Sicque juxta ignem negatio quasi incepit, et modica fuit distantia inter ignem et ostium : ideo Evangelistæ non curaverunt locum tam determinate exprimere, sed principaliter intenderunt ostendere Petrum ter negasse, sicut prædixit Salvator.

Sed difficilius videtur posse concordare, quod secundum Joannem (Joann. xviii, 17, 24. Matth. xxvi, 57, 69.), prima negatio facta est in domo Annæ, quam Matthæus factam affirmat in atrio Caiphæ. Ad quod doctores diversimode responderunt. Augustinus enim tenet, omnes tres negationes in domo Annæ completas, et quod alii Evangelistæ dicunt, per recapitulationem debere intelligi. Chrysostomus vero sentit, quod tres negationes factæ fuerunt in domo seu atrio Caiphæ, et quod Joannes ait de prima negatione, per anticipationem esse intelligendum. Multa enim in Scripturis per anticipationem et recapitulationem leguntur, quoniam gesta non semper recitantur eo ordine quo sunt facta. Alii dicunt primam negationem esse factam in domo Annæ, alias duas in domo Caiphæ.

Et continuo adhuc illo loquente, id est, Petro in verbis negationis Christi occupato, *gallus cantavit* secunda vice, secundum Marcum (Marc. xiv, 72.), ut tactum est. *Et conversus* 61
Dominus Jesus Christus ab æquitate qua Petrum negare permisit, opem gratiæ non præstando, ad suæ effectum clementiæ, *respexit Petrum,* id est, mentem ejus misericorditer tetigit, illustravit, et ad sui excessus considerationem excitavit, compunctionis et pœnitentiæ gratiam dedit. Hic est respectus pietatis divinæ, quem optat qui ait : Respice in me, et miserere mei (Ps. lxxxv, 16.). *Et recordatus est Petrus verbi Domini quod dixerat : Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis :* quod supra (vers. 34.) expositum est. *Et egressus foras,* socie- 62
tatem et domum impiorum relinquens, quia ibi et inter tales non est aptus pœnitentiæ et fletuum locus, *flevit amare,* id est, cum præcordialissimo cordis dolore suum deplanxit peccatum, quod tam dulcissimum carissimumque magistrum ac Dominum toties et tam dire negasset. Refert autem S. Clemens, quod Petrus ex hac nocte traxit in consuetudinem, quod omni nocte a primo gallorum cantu usque

ad horam matutinam, stetit in oratione, A
suam uberrime negationem deplangens,
ita quod facies ejus ex lacrimis videbatur
quasi exusta.

Denique Lucas et alii Evangelistæ omit-
Joann. xviii, 19-24. tunt, quemadmodum Christus in domo Annæ ab ipso Anna interrogatus sit de sua doctrina et de discipulis suis. Cui Christus nihil de discipulis suis respondit, quia jam fugerunt ab eo, nec erant laudandi pro tunc. De doctrina vero sua respondit : Ego semper docui in synagoga, et palam. Quid me interrogas ? Interroga eos qui me B audierunt. Hoc protulit Christus, quia sciebat quod Annas malitiose, non animo addiscendi, interrogavit. Tuncque unus ministrorum dedit alapam Jesu ; et Annas misit Jesum ligatum ad Caipham.

63 *Et viri qui tenebant eum,* scilicet Christum, custodientes eum ligatum, *illudebant ei, cædentes,* id est caput, collum et
64 genas ipsius impiissime percutientes. *Et velaverunt eum,* id est, oculos ejus velo
Marc. xiv, 65. operuerunt. Marcus vero ait : Velaverunt faciem ejus. Quod fecerunt, Christum ve- C hementissime despiciendo, et quasi indignus esset eos adspicere, aut videri ab eis. *Et percutiebant faciem ejus,* alapas ei
Matth. xxvi, 67. dando. Matthæus autem plenius ait : Tunc exspuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, scilicet, collum ejus percutiendo : quod fuit ex maxima Christi aspernatione, quasi vilissimus sceleratissimusque omnium hominum exstitisset.

Et ecce hæc omnia propter nos pati
Ps. xxiii, 10. dignatus est Dominus virtutum, Rex gloriæ, universorum Creator, et Sanctus San- D ctorum, ut sua despectione, vilipensione, consputatione, percussione temporali, nos ab æterna reprobatione, aspernatione, illusione et tribulatione eriperet, Deoque Patri honorabiles exhiberet, beatos et gloriosos. Itaque grati simus, et ista quotidie cum debita pietate, compassione, gratiarum actione et imitatione sagaciter ac profunde pensemus : horum intuitu, omnem injuriam, vilipensionem ac vituperationem quasi nihil cum gaudio sustinentes, et gratias Christo agentes quod saltem in modico ei conformari ac vicem rependere nunc valemus, quemadmodum Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii, quo- Act. v, 41.
niam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

Et interrogaverunt eum, dicentes : Prophetiza nobis, Quis est qui te percussit ? Hoc similiter irrisorie crudeliterque dixerunt, quasi oculis ejus exterioribus velatis, interioribus oculis intueri non posset a quo esset percussus ; et quia se a populo prophetam dici permisit, istud inquirunt, volentes probare quod percussorem suum ignorans, non esset propheta.
Et alia multa blasphemantes dicebant in 65
eum, id est, verbis blasphemis quamplurimis non descriptis ei convitiabantur, vocantes eum seductorem, sacrilegum et blasphemum.

Et ut factus est dies. Multa hic omisit 66
Lucas, quæ Matthæus et Marcus descri- Matth. xxvi, 57-68; Marc. xiv, 55-65.
bunt : quemadmodum in ipsa nocte, seu ante mane, Christo veniente ad Caipham, ubi tunc Scribæ et Pharisæi ac seniores convenerant, Christi præstolantes adventum, Caiphas et omne concilium quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent ; nec invenire potuerunt, quamvis multi falsi testes contra ipsum testimonia falsa dixissent. Deinde duo falsi testes dixerunt : Hic dixit, Pos- Joann. ii, 19.
sum destruere templum Dei, et post triduum reædificare illud. Quumque Christus ad omnia hæc taceret, Caiphas ira succensus, et surgens de solio, adjuravit Christum, dicendo : Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei vivi. Ad quod quum Christus dixisset, Tu dixisti, et amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli ; Caiphas scidit vestimenta sua, dicens : Blasphemavit. Quid vobis videtur ? Responderunt : Reus est mortis. Et tunc, prout Matthæus et Marcus describunt, fecerunt Christo contumelias jam præfatas ; deinde accidisse videtur quod Lucas nunc recitat.

Et ut factus est dies, scilicet claro ma- A
ne, *convenerunt seniores plebis, et prin-*
cipes sacerdotum et Scribæ, et duxerunt
illum in concilium suum, id est, coram
se præsentari jusserunt, *dicentes : Si tu*
es Christus, dic nobis palam. Itaque jam
plures convenerunt quam in nocte, et An-
nas jam adfuit ; sicque quæstionem a Cai-
pha ante propositam, nunc coram omnibus
repetierunt, ut audita Christi responsio-
67 ne, eum unanimiter accusarent. *Et ait*
illis : Si vobis dixero veritatem, scilicet
esse me Christum, *non credetis mihi,* sic- B
ut nec ante mihi credidistis, quando per
multa miracula probavi me esse Chri-
stum : quia non ad credendum et proficien-
dum, sed ad calumniandum et accusandum
68 me interrogatis. *Si autem interrogavero*
vos, *non respondebitis mihi.* Hoc ait Sal-
vator, qui jam ante interrogavit de Joan-
Luc. xx, 4. nis baptismo, an esset de cœlo, an ex
Ibid. 44. hominibus ; item de Christo, quomodo Da-
vid vocet eum Dominum suum, si filius
ejus est : et non responderunt ad ista, vel
ex ignorantia, vel ne plebis offensam in- C
currerent, aut redarguerentur ac convin-
cerentur a Christo ; sicut et modo, si ad
Christi interrogationem respondissent. *Nec*
dimittetis abire ut innocentem, quum ta-
69 men sim innocens. *Ex hoc autem,* id est,
post tempus istud, *erit Filius hominis se-*
dens a dextris virtutis Dei, id est in po-
tioribus bonis Dei Patris. Quod impletum
est, quum in ascensione corpore glori-
ficato ascendit ad cœlum empyreum, et
perfectam beatitudinem secundum suam
humanitatem sortitus est, etiam quoad D
præmium accidentale ; in essentiali autem
præmio non profecit, sed ab incarnationis
principio fuit in illo perfectus. Itaque dex-
tera Dei spiritualiter intelligitur, fruitio
optimorum bonorum ipsius, et beatifica
unio secum præcipua. Christus quoque
secundum divinitatem, æternaliter sedet a
dextris Patris, et in vera æqualitate et ea-
dem majestate cum ipso quiescit.

Dixerunt autem omnes. Aliquibus enim 70
dicentibus, ceteri consenserunt. *Tu ergo*
es Filius Dei? Sciebant enim ex modo
loquendi Christi, quod per hominis Filium
notaret se ipsum. Et quoniam dixit Fi-
lium hominis sessurum ad dextram Pa-
tris, quod proprie convenit Christo Filio
Dei, juxta illud, Dixit Dominus Domino *Ps.* cix, 1;
meo, Sede a dextris meis ; concluserunt *Matth.* xxii, 44.
quod Jesus se Dei Filium affirmaret. *Qui*
ait : Vos dicitis quod verum est, *quia ego*
sum Filius Dei. *At illi dixerunt : Quid* 71
adhuc desideramus testimonium contra is-
tum, quo mortis reus probetur ? *Ipsi enim*
audivimus de ore ejus, quod se Christum
Dei Filium nominavit. Imo utique, ut ex
evangelio Joannis ostenditur, hoc Christus
frequenter ac evidenter ante hunc diem
protestatus est eis, verbis et testimoniis
Scripturarum atque miraculis, ita quod
credere tenebantur. Unde nunc impie con-
cluserunt, quod ideo mortem promeru-
isset quia esse se Christum Dei Filium
confessus fuit.

Porro, aliqui putant hanc Christi exa-
minationem et interrogationem esse eam-
dem de qua Matthæus et Marcus loquun- *Matth.*
tur, ut tactum est. Sed obviare videtur xxvi, 59 *et seq.; Marc.*
quod Matthæus, examinatione et interro- xiv, 55 *et*
gatione illa descriptis, similiter Petri ne- *seq.*
gatione, et Christi velatione, percussione
et consputatione, quia se Christum esse
testatus fuit, descriptis, ait : Mane autem *Matth.*
facto, consilium inierunt omnes principes xxvii, 1 ; *Marc.* xv, 1.
sacerdotum et seniores populi adversus
Jesum, ut eum morti traderent.

ARTICULUS XLIX

EXPOSITIO CAPITULI VICESIMI TERTII : ET SURGENS OMNIS MULTITUDO EORUM, DUXERUNT ILLUM AD PILATUM.

SUBINDE describitur, quomodo Christus a Judæis præsentatus sit præsidi gentili, et ab ipso ac ejus ministris occisus, ac multipliciter tribulatus, secundum quod
Matth. xx, 18, 19; *Luc.* xviii, 31-33. Christus prædixit : Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur gentibus ad illudendum et flagellandum et conspuendum ; et occident eum.

1 *Et surgens omnis multitudo eorum,* id est, omnes principes sacerdotum et Scribæ ac Pharisæi et seniores, sequente eos populo copioso, *duxerunt illum,* videlicet Jesum, *ad Pilatum.* Et ut ait Matthæus, B
Matth. xxvii, 2. *Marc.* xv, 1. vinctum obtulerunt eum Pilato ; Marcus vero ait, Vincientes Jesum, tradiderunt eum Pilato : non quod tunc primo vinxerint eum, sed forte ad tempus fecerunt eum a vinculis solvi, et jam iterum vinxerunt ; vel vinxerunt eum jam magis ignominiose quam ante, manibus forsitan
2 retro ligatis. *Cœperunt autem accusare illum, dicentes : Hunc* (quem ex despectu nominatim non expresserunt) *invenimus subvertentem,* id est male instruentem ac decipientem, *gentem nostram,* videlicet ple- C bem Judaicam, *et prohibentem tributa dari Cæsari,* ut sic provocaret Romanos adversus nos, *et dicentem se Christum regem esse.* Quod aiunt, Christum regem, quasi expositorie dicunt, ut Pilatus clarius intelligeret eos. Ipsi autem nomine Christi, intelligebant regem, imo et maximum regem, videlicet regem Messiam. Pilatus vero tanquam gentilis, non ita sciebat quid notarent per Christum : ideo addiderunt, Regem, ut Pilatus intelligeret Jesum voluisse usurpare regnum terrenum. D

3 *Pilatus autem interrogavit eum, dicens : Tu es rex Judæorum?* Judæi isti A tria objecerant Christo ; sed de primo non curavit Pilatus, scilicet, an Christus bene vel male docuisset Judæos : ipse enim fuit gentilis, et legem Judæorum velut superstitionem contempsit. Sed alia duo videbantur contrariari Romano imperio. Pilatus vero cognovit quod primum horum duorum esset falsum, quia jam ante percepit Jesum dixisse : Reddite quæ sunt *Luc.* xx, 25.
Cæsaris, Cæsari ; et quæ sunt Dei, Deo. Idcirco de tertio sciscitatur, quod magis videbatur derogare imperatori. Romani etenim præceperunt, ne quis absque eorum licentia seu consensu se regem vocaret : nam monarchiam habebant. Petiit ergo Pilatus a Jesu, an esset rex Judæorum de jure, quia videbat quod de facto non esset rex mundialiter regnans.

Porro, Joannes evangelista hic aliqua addit, quæ Lucas non scribit. Ait quippe Joannes : Adducunt ergo Judæi Jesum a *Joann.* xviii, 28-33.
Caipha in prætorium, hoc est in domum ubi prætores seu præceptores causas populi judicantes, sedere solebant. Et ipsi Judæi non introierunt prætorium, ut non contaminarentur, ingrediendo domum viri gentilis, quia Pilati fuerat prætorium, sed ut manducarent pascha, id est azymos panes, quibus immundi vesci non poterant : immundos autem se reputassent, si contra legem domum intrassent gentilis. Exivit ergo ad eos Pilatus foras, et dixit : Quam accusationem affertis adversus hominem hunc? quasi dicat : Præsentastis eum mihi ita ligatum, quasi mortis sit reus. Quid ergo objicitis ei? Consuetudo nempe fuit Romanis non damnare hominem, nisi præsentes haberet accusa- *Act.* xxv, 16.
tores, locumque defendendi acciperet ad

abluenda crimina sibi imposita, ut in Actibus habetur. Responderunt : Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Dicit ergo eis Pilatus : Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt Judæi : Nobis non licet interficere quemquam. Hoc dixerunt, vel quia durante festo paschali, hoc non licuit eis, ne sanguinis effusione, tantæ solennitatis sanctitatem fœdarent; vel quia Romani abstulerunt eis judicium sanguinis, quamvis minora judicia reliquerint eis, ut aliqui opinantur; vel callide hoc dixerunt, quatenus Christo a judice gentili damnato, ipsi viderentur immunes. Introivit ergo in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum, ut ibi in loco quieto seorsum perfectius eum examinaret. Et dixit ei : Tu es rex Judæorum ? Hoc interrogavit Pilatus post accusationem a Judæis factam, quam hic Lucas describit.

Denique Lucas subjungit : *At ille,* scilicet Jesus, *respondens* Pilato, *ait : Tu dicis.* Quasi dicat : Ego nec nego, nec affirmo hoc nunc, sed tu dicis quod verum
4 est. *Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum et turbas : Nihil invenio causæ in hoc homine.* Pilatus enim Christi responsionem accepit, quasi diceret se non esse regem, scilicet temporalem. Unde Joannes plenius ista describens, ait Jesum dixisse Pilato : Regnum meum non est de hoc mundo, hoc est, tale quale est regnum mundanum, sed est cœleste ac spirituale. Quasi dicat : Non derogavi imperatori, quærendo dominationem terrenam ac temporalem. Imo, ut apud Joannem habetur, quum Judæi voluissent eum facere regem, fugit. Unde adjecit : Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri utique mei decertarent pro me, ut non traderer Judæis. Dixit ergo ei Pilatus : Ergo rex es tu ? Respondit Jesus : Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, hoc est ex Deo non solum per creationem, sed et per prædestinationem et imitationem, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus : Quid est veritas ? Et quum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, dicens : Ego nullam in eo causam invenio : sicut nunc recitat Lucas. Qui subdit :

At illi, puta Judæi, *invalescebant,* hoc 5
est, impetuosius et fortius quam ante clamabant, audito quod præses Jesum excusaret, *dicentes : Commovit populum,* hoc est, suis doctrinis et falsis prodigiis plebem nostram turbavit, subvertit, et ad illicita concitavit, *docens per universam Judæam,* hoc est per totam nostram regionem, *incipiens a Galilæa.* Ibi enim primo exorsus est discipulos congregare, prædicare, atque miracula facere. In Galilæa namque vocavit Petrum, et filios Zebedæi ; et in Cana Galilææ fecit primum suum miraculum, mutando aquam in vinum. *Usque huc,* hoc est pertingens ac veniens, prædicando et alios subvertendo, usque Jerusalem, civitatem Judææ metropolitanam seu principalem. Judæa autem interdum accipitur prout distinguitur a Galilæa et Samaria, sed nunc sumitur prout provincias illas includit.

Omnia ista consideranda sunt nobis ad compassionem, ad imitationem et gratiarum actionem. Consideremus ergo, quam opprobriosissime fuerit Christus Pilato oblatus, quam falsissime accusatus, quam mansuete, patienter ac silenter se habuit : sicque omnem mundi vanitatem et gloriam contemnamus, verborum injurias ac mendaces accusationes æquanimiter toleremus. Tamen interdum propter scandalum evitandum licet se veraciter excusare.

Pilatus autem audiens Galilæam nominari, interrogavit si homo Galilæus esset, id est, an Jesus de Galilæa oriundus consisteret. Quamvis enim in Bethlehem Judæ fuerat natus, tamen in Galilæa fuit conceptus, et plurimum conversatus : pro-
pter quod Jesus Nazarenus vocatus est. *Et* 7
ut cognovit ex responsione eorum quos interrogavit, *quod de Herodis potestate esset,* id est de provincia atque dominio Herodis Antipæ, tetrarchæ Galilææ : qui de-

Joann. xviii, 36-38. Ibid. vi, 15. Matth. iv, 18 et seq. Joann. ii, 1-11. Matth. ii, 1-6. Luc. i, 26 et seq. Matth. xxvi, 71 ; Marc. xvi, 6 ; Luc. xxiii, 37 ; Joann. xviii, 5, 7 ; etc.

Luc. III, 1. collavit beatissimum Joannem Baptistam, A
Marc. VI, 27. *Matth.* II, 1. et fuit majoris Herodis, sub quo natus est
Christus, filius; *remisit eum ad Herodem,*
cupiens se exonerare ab ejus judicio, quem
novit innocentem, mendaciter accusatum,
et ex invidia traditum, et ne manum su-
am mitteret in messem alienam. Et sicut
ait Theophilus, in hoc egit Pilatus secun-
dum legem Romanorum, quæ jussit quem-
libet a suæ ditionis principe judicari. *Qui
et ipse,* scilicet Herodes, *Jerosolymis erat
illis diebus* solennitatis paschalis, propter
festum. Fuit enim Judæus religione et na- B
tu. Nam et pater ejus, quamvis esset na-
tione gentilis, videlicet Idumæus, tamen
proselytus factus est, id est, Judæorum
ritum assumpsit, et circumcidi se fecit
amore conjugis suæ, quæ fuit Judæa. Et
ut dicitur, etiam aliam habuit uxorem Je-
rosolymitanam, de qua genuit hunc He-
rodem Antipam.

8 *Herodes autem, viso Jesu, gavisus est
valde,* non ex devotione, sed curiosita-
te. Cujus gaudii causa subjungitur : *Erat
enim ex multo tempore cupiens videre* C
eum, id est, diu optavit Jesum videre,
præsertim ex eo tempore quo decollavit
Joannem, quia post hoc cœpit Jesus ma-
gis publice prædicare, ac miracula face-
re, ita quod fama ejus ad Herodem per-
venit. Ideo sequitur : *eo quod audiret
multa de illo,* videlicet de Christi mira-
culis, eloquentia et doctrina. Unde Evan-
gelistæ dicunt, quod statim in principio
Matth. IX, prædicationis Christi exiit fama ejus in
31; *Luc.* IV, 14. universam regionem. *Et sperabat signum
aliquod videre ab eo fieri.* Naturale enim D
hominibus est libenter videre mirifica at-
que insolita. Specialiter quoque, ut ait
I *Cor.* I, 22. Apostolus, Judæi signa petunt. Et supra
scriptum est dixisse Herodem de Christo :
Luc. IX, 9. Quis est iste de quo talia audio ?

9 *Interrogabat autem illum,* scilicet Je-
sum, *multis sermonibus,* hoc est, varias
quæstiones proposuit Christo : quæ non
sunt ab aliquo Evangelistarum descriptæ ;
sed aliqui opinantur, quod interrogavit
Jesum, an esset ille propter quem pater
suus fecit occidi infantes, atque similia.
Et ipse Jesus *nihil ei respondebat :* quia
Herodes indignus fuit, eo quod ex curio-
sitate fuerit motus. Christus quoque no-
luit per Herodem liberari a passione. Si
autem fecisset coram eo miraculum, aut
juxta sapientiam suam respondisset He-
rodi, non permisisset Herodes eum occi-
di. Ideo quoque tacuit Jesus, ut daret
exemplum vitandi ostentationem coram
magnatibus. *Stabant autem principes sa-* 10
cerdotum et Scribæ, hoc est legis doctores,
constanter, id est audenter et pertinaci-
ter, *accusantes eum,* eisdem forte causis
quibus et ante Pilatum accusaverant eum.
Sed Jesus nihil respondit, patientiam do-
cens, et incorrigibilium cedens furori :
præsertim quoniam opera ejus quæ fecit,
videlicet sanctitas vitæ et miraculorum ex-
cellentia, quibus usque in hanc horam
præfulsit, eum etiam silentem excusabant;
imo ex sua taciturnitate mitissima, pa-
tuit innocentia ejus. Unde Pilatus maxime
mirabatur de Christi taciturnitate, sciens
quod unico verbo potuisset se excusare.
Sprevit illum Herodes cum exercitu suo, 11
tanquam simplicem et fatuum, eo quod
nec sibi, nec accusatoribus quidpiam re-
sponderet. Unde in Job scriptum est : De- *Job* XII, 4.
ridetur justi simplicitas. *Et illusit indu-
tum veste alba,* ut solent fatui derideri.

Et sic Filius Dei dignatus est de judice
ad judicem mitti, ac taliter derideri, ut
nos rei a judicio reprobationis ac damna-
tionis æternæ liberaremur, et ab æterna
confusione ac dæmonum illusione eripe-
remur, stolaque immortalitatis ac gloriæ
vestiamur, et merito Christi veræ desu-
per sapientiæ consortes ac filii efficiamur.
Itaque gloriemur, quando despicimur, nec
vestium pompam, superfluitatem et cu-
riositatem amemus ; sed quid Dominus et
Salvator noster pro nobis passus est, per-
pendamus cum gratiarum actione effica-
cique imitatione. Nempe si ille qui est
increata sapientia, atque omnipotens vir- I *Cor.* I, 24.
tus Dei Patris, propter nos ita derideri
dignatus est : cur nos infirmi, ignorantiis

pleni, et vitiis obtenebrati, volumus sa-
pientes et virtuosi reputari, et irrisoribus
Joann. XIII, 16; *Matth.* x, 24. nostris protinus indignari? Non est ser-
vus major domino suo, nec discipulus sa-
pientior suo magistro.

Et remisit Jesum *ad Pilatum,* reputans
Christum sua subventione indignum, et
ut Pilatus hominem in suo dominio ca-
ptum judicaret. Quod et ideo fecit, quia
pontifices et Judæos nolebat offendere,
Christum eripiendo, sed potius illis pla-
cere, ipsum taliter deridendo coram tot
millibus hominum, in regia urbe et festo
12 præcipuo. *Et facti sunt amici Herodes et*
Pilatus in ipsa die. Pilatus enim honora-
vit Herodem, mittendo ad eum hominem
suæ provinciæ, et causam illius discretioni
Herodis committens. *Nam antea inimici*
erant ad invicem: quia Pilatus occiderat
injuste quosdam Galilæos, qui fuerant de
potestate Herodis : in quo derogavit He-
rodi, subditos ejus ita occidens, et manum
suam in alienam messem extendens.

13 *Pilatus autem convocatis principibus*
sacerdotum et magistratibus, id est recto-
ribus populi, *et plebe,* scilicet communi-
14 tate Judæorum, *dixit ad illos : Obtulistis*
mihi hunc hominem quasi avertentem po-
pulum, id est, a vestra lege et obedientia
Cæsaris avertentem suos auditores; *et ecce*
ego coram vobis interrogans, id est, ho-
minem istum examinans, *nullam causam*
invenio in homine isto ex his, id est ex
numero criminum, *in quibus eum accu-*
15 *satis. Sed neque Herodes* aliquem horum
excessuum in ipso invenit. *Nam remisi*
vos cum Jesu *ad illum,* id est Herodem,
et ecce nihil dignum morte actum est ei,
hoc est, Herodes nullam illi pœnam aut
sententiam inflixit, ex qua pateat quod
existimaverit istum mortem promeruisse.
Nam illusio in alba veste, non grave cri-
16 men, sed insipientiam designabat. *Emen-*
datum ergo illum dimittam. Quia mor-
tem non meruit, faciam illum flagellari,
atque ludibriis affici, ut si forte excessit
in verbis, ignoscatis ei taliter correcto, et
ego sic eum dimittam transire.

A Deinde tangitur alia occasio, qua Pila-
tus desideravit Jesum de morte eripere.
Necesse autem habebat dimittere eis, pu- 17
ta Judæis, *per diem festum,* id est in so-
lennitate paschali, *unum* vinctum quem-
cumque petissent. Judæi enim, antequam
essent Romanis subjecti, consuetudinem
habuerunt in festo paschali dimittere li-
berum unum ex vinctis, in signum atque
memoriam liberationis patrum suorum ex
Ægypto tempore Paschæ. Postea Romanis
subjecti impetraverunt ab eis, ut hæc con-
B suetudo eis observaretur a judice Roma-
no eis præposito : ideo Pilatus a Romano
imperio Judæis præfectus, necesse habuit
hanc consuetudinem observare, necessi-
tate conditionata, videlicet si contentare
deberet Judæos, et obedire Romanis. At-
tamen Beda affirmat, quod non imperia-
lis legis sanctione, sed annua Judæorum
consuetudine fecit hoc, ad placendum eis-
dem. *Exclamavit autem simul universa* 18
turba, dicens : Tolle hunc, id est, Jesum
interfice (quem ex contemptu non expres-
C sit hæc turba), *et dimitte nobis Barabbam:*
qui erat, propter seditionem quamdam 19
factam in civitate Jerusalem *et homicidi-*
um, missus in carcerem, ut post festum
apto tempore occideretur.

Lucas istud breviter tangit, quod a Mat-
thæo noverat plenius recitatum. Ait enim
Matthæus : Per diem autem solennem con- *Matth.* XXVII, 15-18.
suevit præses dimittere populo unum vin-
ctum, quem voluissent. Habebat autem
tunc vinctum unum insignem, id est in
malitia famosum et singularem. Congre-
D gatis ergo illis, dixit Pilatus : Quem vul-
tis dimittam vobis, Barabbam, an Jesum
qui dicitur Christus? Sciebat enim quod
per invidiam tradidissent illum. Quumque
Pilatus hæc diceret, contigit quod etiam
ait Matthæus : Sedente illo, puta Pilato, *Ibid.* 19.
pro tribunali, id est in sede judiciali ad
judicandum de Christo, misit ad eum uxor
ejus, dicens : Nihil tibi et justo illi, hoc
est, non agas aliquid contra eum, quia
non spectat ad te, eo quod innocens sit :
multa enim passa sum hodie, id est hoc

die naturali (videlicet in aurora, ut creditur, quum Pilatus surrexisset de lecto : quia dominæ, conjugesque magnatum solent ad tempus manere in lecto post viros), visu, id est in visione et somno, propter eum, id est ad hoc ut ejus liberationem procurem a te. Ad quod, ut creditur, diabolus illam feminam instigavit, jam quasi pro certo conjiciens quod Jesus esset Messias, quia videbat ineffabilem mansuetudinem, patientiam atque constantiam Christi in omni sua injuriatione ac passione, et quia damnationem Judæ jam vidit, itemque insolitam consolationem sanctorum in limbo, ut fertur : ideo timuit exspoliari et vinci a Jesu, quum tamen paulo ante Judam ad ejus traditionem, atque Judæos ad ejus occisionem incitasset. *Matth.* XXVII, 20-23. Præterea ait Matthæus : Principes autem sacerdotum et seniores persuaserunt populis, ut peterent Barabbam, Jesum vero perderent, hoc est, occidi deposcerent. Respondens autem præses, dixit illis : Quem vultis vobis de duobus dimitti ? At illi dixerunt : Barabbam. Dicit illis Pilatus : Quid ergo faciam de Jesu, qui dicitur Christus ? Dicunt omnes : Crucifigatur. Pila-
22 tus autem *tertio dixit ad illos : Quid enim mali fecit ? Nullam causam mortis invenio in eo : corripiam ergo illum, et dimittam.* Hoc verbum asserit Lucas.

Porro quod sequitur scribit Joannes : *Joann.* XIX, 1. Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit, hoc est, servis suis præcepit Jesum nudare, columnæ alligare, et flagellis percutere. O quam erubescibile fuit, in tot millium adspectu nudari ! et quam pœnalissimum fuit tenerrimo ac nobilissimo corpori Christi, tam atrociter flagellari ! Scribit enim sacratissima vidua S. Brigitta in Revelationibus suis, benedicta et gloriosa virgine Maria sibi id enarrante, quod tam diu ac acerrime flagellaverunt Christum, quod costæ ejus patebant, in tantum quod unus de adversariis Christi, abscidit funem quo fuit ligatus, et flagellatoribus dixit : Numquid interficietis eum nondum dijudicatum et condemnatum, et causam mortis ejus facietis vestram ? Deinde S. Brigitta scribit, quod caro et pellis Christi tantæ teneritudinis fuit, quod sanguis videbatur per eam ; item, quod in primo ictu flagelli, caro ejus perforabatur, et sanguis exsiliit, et quod virgo Maria adstabat, primumque ictum illum et Filii sui vulnerationem inde sequentem conspiciens, cecidit in terram ut mortua, nec rediit ad se ipsam, nisi flagellatione completa, tuncque adspexit corpus Filii sui dilaceratum, et undique cruentatum.

Deinde Joannes et Matthæus dicunt : Et milites præsidis (videlicet garciones : non enim erant nobiles viri, sicut jam milites sunt aurati), *Matth.* XXVII, 27-30; *Joann.* XIX, 2, 3. suscipientes Jesum in prætorio, congregaverunt ad eum universam cohortem ; et exuentes Jesum vestimenta sua, chlamydem coccineam circumdederunt ei, hoc est, veste rubea ad similitudinem purpuræ induerunt eum. Unde Joannes ait : Veste purpurea circumdederunt eum. Et aliqui dicunt, quod fuit aliquid rubeum vile simile purpuræ. Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput ejus, et arundinem, id est calamum, in dexteram ejus, videlicet pro sceptro regali. Et genu flexo ante eum, illudebant eum, dicentes : Ave, rex Judæorum. Et dabant ei alapas. Et exspuentes in eum, acceperunt arundinem, et percusserunt caput ejus.

Exivit itaque iterum Pilatus, et dicit *Joann.* XIX, 4-8. Judæis : Ecce adduco eum vobis foras, ut cognoscatis quia nullam causam mortis in eo invenio. Exiit ergo Jesus portans spineam coronam et purpureum vestimentum. Et dicit eis : Ecce homo. Quum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant, dicentes : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Accipite eum vos, et crucifigite : ego enim non invenio in eo causam. Responderunt Judæi, et dixerunt : Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. Quum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit : utpote ne forte sic

esset, et sic gravissime peccasset, Dei Fi- A lium taliter flagellari, coronari, illudi et percuti faciendo. Magis quoque quam ante timuit Jesum occidere, ne forte Filium Dei perimeret. Sed unde Pilatus, quum esset gentilis atque idololatra, habebat notitiam veri Dei? Et respondendum, quod inter Judæos habitando, aliquid forte de omnipotentia et majestate summi Dei, quem Israelitæ colebant, audivit. Omnibus quoque, ut loquitur Damascenus, naturaliter inserta seu indita est cognitio exsistendi Deum : sed et multi gentilium noverunt B esse unum Deum altissimum.

Joann. XIX, 9-14. Et ingressus est iterum Pilatus in prætorium, et dixit ad Jesum : Unde es tu? Quamvis enim jam ante audisset quod Jesus esset de Galilæa, nunc tamen audito quod dixisset se esse Filium Dei, diligentius quærit de loco et principio suæ nativitatis, an scilicet vere de Deo sit natus, an ex hominibus. Jesus autem responsum non dedit, sicut per Isaiam fuit prædi-
Is. LIII, 7. ctum : Quasi agnus coram tondente se obmutescet. Dixit ergo Pilatus : Mihi non C loqueris? Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te? Jesus autem respondit : Non haberes potestatem ullam contra me, nisi datum tibi esset desuper, scilicet a Deo,
Rom. XIII, 1. vel a Romano imperio. A Deo enim est omnis potestas; sed potestatis abusio inest hominibus ex perversa et propria voluntate. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum, videlicet Jesum, etiam magis quam ante. Consideravit enim D innocentiam atque modestiam Christi. Judæi autem clamabant : Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit, id est, propria auctoritate regem se asserit, contradicit Cæsari, qui prohibuit hoc. Potestque per Cæsarem intelligi Tiberius, sub quo crucifixus est Jesus. Pilatus ergo quum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, et sedit pro tribunali. Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta.

Sed contra hoc videtur quod in Marco legitur, Erat autem hora tertia, et cruci- *Marc.* XV, 25. fixerunt eum : ergo ante tertiam horam Pilatus sedit pro tribunali, quoniam certum est Jesum primo fuisse judicatum, quam cruci appensum. Infra quoque ait Lucas, quod erat hora quasi sexta, quan- *vers.* 44. do crucifixerunt eum. Matthæus vero ait, quod ab hora sexta usque ad nonam te- *Matth.* XXVII, 45. nebræ factæ sunt super universam terram: et toto tempore illo pependit Christus in ligno. Dicendum, quod hora sexta vel parum ante, crucifixus est Jesus, ut asserit Lucas. Ideo dicit Joannes, quod erat hora fere sexta, quia fuit ante sextam. Sed quod Marcus ait de tertia hora, hoc retulit ad animum Judæorum, quia illa hora clamaverunt : Tolle, crucifige eum. Vel ideo dicit hoc Marcus, quia crucifixus est Jesus inter tertiam et sextam : medium autem per utrumque extremorum significatur, quia aliquid participat de utroque.

Deinde scribit Joannes : Et dixit Pilatus *Joann.* XIX, 14, 15. Judæis : Ecce rex vester. Hoc ad derisionem illorum dixit. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dixit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices : Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc, ut ait Matthæus, videns Pilatus quia nihil proficeret, *Matth.* XXVII, 24, 25. sed magis tumultus fieret, accepta aqua lavit manus suas coram populo, dicens : Innocens ego sum a sanguine justi hujus; vos videritis, hoc est, vos ipsi pensate quid agitis, quia non ego, sed vos eum occiditis. Et respondens universus populus dixit : Sanguis ejus super nos et super filios nostros, hoc est, nobis et filiis nostris imputetur effusio sanguinis ejus. O obtenebratissimi crudelissimique Judæi, qui non solum vos ipsos, sed et filios vestros tam incomparabili atque enormi peccato involvitis, et Christum vobis in lege ac Prophetis promissum, tam irreverenter tractatis! Denique, exaudita est oratio vestra, et pervenit super vos ira Dei *I Thess.* II, 16. usque in finem : sicut et Psalmista prædixit, alloquens Deum : Effunde super eos *Ps.* LXVIII, 25.

iram tuam, et furor iræ tuæ comprehen- A
Dan. IX, 26, 27. dat eos. Daniel quoque prædixit : Non erit
ejus populus, qui eum, scilicet Christum,
negaturus est, et finis ejus vastitas ; et
usque in finem perseverabit desolatio.

Igitur, præinductis verbis a Luca omis-
sis, continuanda sunt quæ ipse nunc scri-
23 bit. *At illi,* puta Judæi, *instabant vocibus*
magnis, postulantes ut crucifigeretur; et
invalescebant voces eorum. Quod enim ra-
tione et æquitate adipisci non poterant,
scilicet Christi crucifixionem, importunis
clamoribus et postulatione iniqua obtine- B
re conati sunt. Quorum insolentiam multi
24 injusti sequuntur. *Et Pilatus adjudica-*
vit fieri petitionem eorum, id est, senten-
tiam dedit quod Jesus esset crucifigen-
dus, sicut Judæi petebant : qui etiam
ideo magis petebant Christum crucifigi,
quam alia morte occidi, quia mors con-
fixorum in cruce ignominiosissima fuit
apud Judæos, et pœnalissima patientibus
25 eam. *Dimisit autem illis eum qui propter*
homicidium et seditionem missus fuerat
in carcerem, quem petebant: qui etiam, ut C
Joann. XVIII, 40. ait Joannes, fuit latro. Unde et ideo Pila-
tus dedit Judæis optionem inter Jesum et
Barabbam, quia nequaquam putavit quod
peterent tam sceleratissimum hominem
sibi dimitti magis quam Jesum : et ut
reor, si pejorem vinctum habuisset Pila-
tus quam Barabbam, illum proposuisset
Judæis. *Jesum vero tradidit voluntati eo-*
rum ad crucifigendum : et in hoc dire
peccavit, quamvis minus quam Judæi. Pec-
cavit et Jesum sic flagellando, et aliis mo-
dis puniendo, quamvis non fecit hoc ani- D
mo persequendi, sed liberandi Dominum
Jesum, ut scilicet furorem Judæorum se-
daret, et sic Christum abire permitte-
rent. Etenim quum judex esset, nullatenus
debuit innocentem damnare, præsertim
quum pars adversa in probatione defice-
ret; nec ex timore humano imperatoris
debuit contra justitiam facere, et inno-
xium flagellare.

26 *Et quum ducerent eum,* hoc est, dum
ministri Pilati ac ceteri educerent Jesum
ad locum crucifixionis. Primo tamen, ut
alii Evangelistæ testantur, exuerunt eum *Matth.*
chlamyde seu purpura, et induerunt eum XXVII, 31 ; *Marc.* XV,
vestimentis ejus; et bajulans crucem, ex- 20.
ivit in Calvariæ locum. *Apprehenderunt* *Joann.* XIX, 17.
Simonem quemdam Cyrenensem, hoc est
a Cyrene civitate Libyæ, ut aliqui dicunt :
quem quidam dicunt fuisse natione gen-
tilem, sed ad Judaismum conversum; vel
forte fuit de synagoga urbis præfatæ et
natus Judæus. Filii autem ejus, secun-
dum Marcum, fuerunt Alexander et Ru- *Marc.* XV,
fus, quos aliqui dicunt fuisse discipulos 21.
Christi. *Venientem de villa* quadam ex-
tra Jerusalem versus eam, ita quod istis
in itinere obviavit. *Et imposuerunt ei cru-*
cem portare post Jesum. Imo timore et
minis compulerunt eum ad hoc. Ait enim
Matthæus : Hunc angariaverunt ut tolle- *Matth.*
ret crucem ejus. Quod crudelissimi illi XXVII, 32.
non fecerunt ex compassione aut pro re-
levamine Jesu : sed quia ex pœnis jam
valde lassatus fuit, timebant ne forte sub
onere crucis deficiens, moreretur in via,
sicque futuras pœnas leniori morte eva-
deret; vel ut citius venirent ad locum Cal-
variæ, in quo desiderium suum de Christi
crucifixione explerent.

Sequebatur autem illum multa turba 27
populi, quidam compatiendo, sed multo
plures deridendo, et crucifixionem ejus
optando : imo, quo ante famosior fuit, eo
jam plures secuti sunt ad videndum spe-
ctaculum ; *et mulierum quæ plangebant*
et lamentabantur eum, hoc est, cordia-
liter tristabantur, et corporaliter flebant
eum. *Conversus autem ad illas Jesus,* fa- 28
ciem suam vertens ad eas : qua visa plus
flebant, ut moris est feminarum. Fuerunt
quoque ibi aliqui viri discipuli, et amici
Christi, ut Nicodemus, Joseph, Joannes
apostolus, et forte Gamaliel, ac alii : qui
licet vehementer dolerent, fletum tamen
pro posse represserunt. *Dixit : Filiæ Je-*
rusalem. Aliquæ enim feminarum istarum
erant habitatrices Jerusalem, et aliæ fu-
erunt de Galilæa, seu aliis locis. *Nolite*
flere super me... Non reprobat compassio-

nem et fletum earum, sed hortatur ut A
non ita dumtaxat plorent sicut plorabant :
unde admonuit eas ut etiam propriam
calamitatem, et filiorum suorum culpam,
imminentesque pœnas deplangerent. Nam
29 subditur : *quoniam ecce venient dies in
quibus dicent* habitatores et habitatrices
Jerusalem ac Judææ : *Beatæ steriles* feminæ,
quæ non conceperunt, *et* beati *ventres qui non genuerunt, et ubera quæ non
lactaverunt,* hoc est, fetus non habuerunt
quibus lac darent. Hoc Christus prædixit
de tempore obsidionis Jerusalem a Romanis, B
quæ facta est anno quadragesimo secundo post Christi passionem. Fuitque in
ea indicibilis calamitas, pressura, atque
mœstitia Judæorum, in tantum quod parentes suos pueros comederunt : ideo tunc
feliciores reputabantur qui absque prole
fuerunt, quam prolem habentes, quoniam
minor fuit eis causa mœstitiæ, quum sobolem non haberent cujus intuerentur
miseriæ.
30 *Tunc incipient dicere montibus, Cadite
super nos; et collibus, Operite nos.* Hoc C
quippe dixerunt, vel ex desperatione, vel
ad insinuandum magnitudinem suæ calamitatis ac desolationis, vel ex desiderio
effugiendi adversarios suos. Tunc quoque
multi Judæorum fugerunt ad cavernas atque speluncas. Nam et Josephus scribit
se tunc cum quadraginta viris in speluncam quamdam fugisse. Simili sensu scri-
Osee x, 8. ptum est per Osee : Dicent montibus, Operite nos; et collibus, Cadite super nos.
Quod et de tempore circa finale judicium
intelligi potest, in quo maxima tribulatio D
31 erit. *Quia si in viridi ligno hæc faciunt,*
hoc est, si isti iniqui me ita occidunt et
vexant, qui viridi ligno assimilor, quia
jugiter plenus fui et sum omnium virtutum fructu et flore perfectionis viroreque gratiæ, ita quod per mortem hanc
violentam abscindi et tolli non merui ; *in
arido quid fiet?* id est, qualis erit punitio
Judaicæ plebis me persequentis, omnisque iniqui, qui propter virtutum carentiam et pravitatis infecunditatem ligno
arido comparatur? Hinc Salomon ait : Si *Prov.* xi. 31.
justus in terra recipit, quanto magis impius et peccator ?
Ducebantur autem et alii duo nequam 32
cum eo, ut interficerentur. Hoc inquinatissimi Judæi procuraverunt, ut ex latronum illorum consortio, Christus sceleratior
appareret; nec legitur quod illi nequam
suam tulerint crucem, ut Jesus. Sed Jesus
hæc passus est, ut nos merito hujus confusionis passionisque suæ, inter electos
Dei et angelos computemur.
Et postquam venerunt in locum qui vo- 33
catur Calvariæ. Calvaria dicitur os capitis
humani, carne, pelle, crinibusque nudatum. Quidam ergo, ut refert Hieronymus,
asserebant ideo locum istum, dictum locum Calvariæ, quia ibi sepultus fuerit
Adam, ejusque caput ibi conditum fuit; et
quod ideo ibi crucifigi voluit Christus, ut
sanguis ejus super primi hominis tumulum distillaret, eumque cum sua posteritate salvaret. Hanc opinionem reprehendit
Hieronymus, dicens, Adam fuisse sepultum juxta Hebron, ut ex libro Josue comprobatur. Scriptum est enim in libro Josue : Adam maximus ibi situs est, scilicet *Josue* xiv, 15.
in spelunca duplici, ubi Abraham suam *Gen.* xxiii, 19.
conjugem legitur sepeliisse in Genesi. Propter quod Hebron olim vocabatur Cariatharbe, id est civitas quatuor, eo quod ibi
sepulti sint quatuor magni Patriarchæ
cum uxoribus suis, videlicet Adam cum
Eva, Abraham cum Sara, Isaac cum Rebecca, Jacob cum Lia. Verumtamen Tho- *Ibid.* xxv, 9; xxxv, 29; xlix, 31.
mas super Lucam scribit Athanasium dicere, quod Judæorum doctores affirmant
Adam in loco Calvariæ esse sepultum :
et forte aliqui Judæorum doctores opinati
sunt ita. Verius tamen est locum istum
dictum Calvariæ, propter capita reorum
ibi occisorum : quæ capita tempore procedente fiebant calvariæ, hoc est nudata
a carne, pelle, capillis. Unde in tam ignominioso loco dignatus est Christus occidi, ut nos merito suæ vilipensionis istius,
ad honorabilissimos cœli empyrei thronos
sublevemur.

Ibi crucifixerunt eum, hoc est, clavis cruci affixerunt. Voluit autem Christus propter nos hoc genus mortis perferre : Primo, quia suspensio in ligno fuit ignominiosissimum, exsecrabilissimum ac pœnalissimum reorum supplicium ; ideo Christus istud elegit, ut nobis copiosius subveniret, et Patrem æternum magis nobis placaret. Secundo, ut perfectissimum obedientiæ fortitudinisque præberet exem- *Philipp.* II, 8. plum, dum Patri obedivit, non solum usque ad mortem, sed et usque ad durissimum atque turpissimum genus mortis ; et ut non solum non formidemus mortem pati propter Deum et æquitatem, sed nec aliquod mortis genus. Tertio, quia per quatuor cornua crucis signantur quatuor partes mundi, quas Christus sua passione redemit. Quarto, quoniam Adam in ligno *Gen.* III, 6. et esu fructus ejus peccavit, mundumque perdidit ; ideo Christus per lignum voluit redimere mundum. Ideo ait Theophilus : Quia per lignum mors introivit, necesse erat ut per lignum exterminaretur. Hinc in Præfatione dicimus Deo Patri : Qui salutem generis humani in ligno crucis constituisti, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret ; et qui in ligno vincebat, puta diabolus, in ligno quoque vinceretur per Christum Dominum nostrum.

Eductio autem Christi ad passionem, ejusque passio, præfiguratæ fuerunt per *Ibid.* IV, 8. eductionem qua Cain eduxit Abel justum in agrum, et interfecit eum ibidem ; item *Ibid.* XXII, 2 *et seq.* per eductionem Isaac ut immolaretur ; et per serpentem æneum, quem Moyses ere- *Num.* XXI, 9; *Joann.* III, 14. xit pro signo, ut intuentes illum serpentem liberarentur a morsibus ignitorum serpentium. Sic qui fideliter ac devote Christi passionem attendunt, eripiuntur a dæmonum tentamentis, et morsibus vitiorum. Denique in hac Christi eductione et crucifixione impleta sunt quæ in Isaia propheta fuerunt prædicta, ubi legitur : *Is.* LIII, 7, 6, 4. Sicut ovis ad occisionem ducetur ; et Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum ; vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Hinc et David in Christi persona prædixit : Fo- *Ps.* XXI, 17, 18. derunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Tunc impletum est et illud Jeremiæ : Ego quasi *Jer.* XI, 19. agnus mansuetus qui portatur ad victimam ; itemque illud Danielis, Post heb- *Dan.* IX, 26. domadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus qui eum negaturus est. Per Zachariam quoque Christus profatur : Adspicient ad me quem *Zach.* XII, 10. confixerunt. Et iterum fertur : Dicent ei : *Ibid.* XIII, 6. Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ? Et dicet : His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me, id est a posteritate Patriarcharum, qui me dilexerunt.

Et latrones crucifixerunt præfati ministri militesque Pilati (fueruntque quatuor, ut constat ex eo quod scriptum est apud Joannem : Milites quum crucifixissent eum, *Joann.* XIX, 23. acceperunt vestimenta ejus, et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem), *unum a dextris* Christi, *et alterum a sinistris,* ut Jesus in medio latronum suspensus, quasi princeps latronum ac sceleratorum reputaretur. Ad hoc enim Judæi procuraverunt id fieri ; sed Deus illud permisit, ut impleretur quod Isaias prædixit, Cum sceleratis reputatus est. Et Chri- *Is.* LIII, 12. stus hoc pertulit, ut per hoc quod ipse sic inter iniquissimos reputatus atque suspensus est, nos miseri peccatores, a reproborum hominum ac dæmonum societate, tormentis ac medio liberemur, et inter electos Dei sanctosque angelos feliciter collocemur.

Consideremus quotidie corde profundo, quantum regratiari tenemur Patri æterno, pro eo quod naturalem et unicum ac superdilectissimum Filium suum, quem utique non minus diligit quam se ipsum, permisit ita propter nos sperni, conculcari, et acerbissima morte necari, ut ab æterna confusione salvemur, et cœlestem recuperemus, verum, perpetuum beatificumque honorem. Non ergo negligamus nos ipsos, pro quorum salute Dei Filius, Deo Patri vere æqualis, tanta pati dignatus

est. Quumque, ut Seneca fassus est, ma- A
xima ingratitudinis pars sit beneficiorum
oblivio, maxima quoque gratitudinis por-
tio, beneficiorum recognitio, nequaquam
obliviscamur eorum quæ propter nos pas-
sus est Sanctus Sanctorum ; sed corde ve-
ro et opere eadem recognoscamus, nec
illum per vitam iniquam inhonoremus,
qui nos tam incomprehensibiliter hono-
ravit, ne universis brutis viliores deteri-
oresque simus.

Porro, in hac Christi suspensione im-
pletum est quod prædixit Psalmista in B
Ps. XXI, 7. Christi persona : Ego autem sum vermis,
et non homo, opprobrium hominum et
Ps. LXVIII, 8. abjectio plebis ; itemque, Propter te sus-
tinui opprobrium, operuit confusio faciem
meam.

Insuper, qualiter facta sit crucifixio Chri-
sti, diversimode recitatur. Aliqui etenim
dicunt, quod cruce in terram prostrata,
affixus sit cruci ; alii, quod cruce erecta,
ita quod per scalas ascenderunt crucifi-
xores. Sed B. Brigitta scribit, quod cruce
levata, erexerunt tabulas, et super eas ste- C
terunt.

Considerandum vero est nobis, quam
ineffabiliter pœnosa fuerit Christo crude-
lissima illa tenerrimorum ac præhonora-
bilium pedum suorum ac manuum perfo-
ratio, et quam amarum fuit affectuosissimæ
Matri ejus dulcissimæ hoc cernere, aut
ictus illos audire. Quid nobis igitur in-
cumbit, nisi cordialissime condolere Filio
Dei et Matri ipsius, omnemque vanitatem
et vilem delectationem despicere? Sed hoc
diligentissime debemus perpendere, quam D
dolorosissima fuit Christo violentissima il-
la corporis sui sancti in cruce distentio,
ita quod ossium ejus dissolvebatur com-
pago, nullumque membrum in naturali
ac pristino loco seu situ permansit, et ner-
vi disrumpebantur. Vere tam miserabili-
Ps. XXIII, 10. ter, tamque pœnaliter tunc pendebat Rex
gloriæ, Dominus virtutum, mundi Salvator,
Act. X, 42. Filius Dei, Judex vivorum ac mortuorum,
ut solo adspectu in ejus compassionem
mollescere potuerint corda lapidea. Nam
et grave lassi sui corporis pondus, mem-
bra sua dignissima, extractione violentissi-
ma dissecuit et contrivit, ejusque vulnera
dilatando pœnaliter amaricavit, ac nervos
disrupit : ita quod ex toto corpore san-
guis pene totus effluxit, prout in Psalmo
prænuntiaverat Christus : Sicut aqua ef- *Ps.* XXI, 15.
fusus sum, et dispersa sunt omnia ossa
mea. Postremo pensandum, quantam Jesus
Christus sustinuit pœnam, dum ante cru-
cifixionem rursus exuerunt eum : tunc
namque vulnera et vulnerum dolor reno-
vabantur. Jam enim ex sanguinis emana-
tione vestis interior carni inhæsit, et pro-
fundis quasi implicata fuit et coagulata
vulneribus.

Jesus autem dicebat : Pater, dimitte 34
illis, id est, tam Judæis pœnam hanc pro-
curantibus, quam gentilibus eam inferen-
tibus, clementer ignosce, tam istud eorum
supergravissimum scelus, quam cetera sua
peccata. Specialiter tamen oravit hoc Chri-
stus pro peccato quo tunc peccabant in
eum. Nam subditur : *non enim sciunt quid*
faciunt. Non enim sciverunt se Dei Fi-
lium trucidare, sed hominem impiissi-
mum ac blasphemum se putabant occide-
re : et per ignorantiam hanc, peccatum
eorum, præsertim gentilium atque simpli-
cium Judæorum, aliqualiter alleviabatur.
Sed majores et doctiores inter Judæos ex- *Joann.* XV, 22.
cusationem non habuerunt, quia jamdu-
dum aut certitudinaliter aut probabiliter
cognoverant Jesum esse Christum ; sed
paulatim invidiosa eorum malitia eos sic *Sap.* II, 21.
excæcavit, quod jam reputaverunt oppo-
situm, et simplices deceperunt. Tanta quo-
que mirabilia viderunt et perceperunt agi
a Christo, quod credere tenebantur. Pro-
pter quod passione instante, Christus dixit
Apostolis : Si opera non fecissem in eis, *Joann.* XV, 24.
quæ nemo alius fecit, peccatum non ha-
berent ; nunc autem viderunt et oderunt
me et Patrem meum gratis. In hac oratio-
ne, Christus perfectissime adimplevit quod
ante docuit et præcepit : Orate, inquiens, *Matth.* V, 44.
pro persequentibus et calumniantibus vos;
et quod per Isaiam erat de ipso præ-

Is. LIII, 12. dictum, Ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit. Denique hæc Christi oratio exaudita fuit pro multis millibus Judæorum, imo pro omnibus pro quibus eam fudit ex ratione deliberata : de quorum conversione in Actibus Apostolorum habetur. Taliter enim, scilicet ex ratione deliberata, Christus non oravit pro reprobis, sed pro electis dumtaxat. Unde et apud Joannem ait ad Patrem : Joann. XVII, 9. Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi de mundo, quia tui sunt.

Dicit Ambrosius, quod Christus ascendit talis in cruce, quales nos formavit natura, et qualis primus homo in paradiso fuit, videlicet nudus. Aliqui tamen dicunt, quod benedicta virgo Maria velum capitis sui loco verecundiæ Filii sui circumvolvit. Sed S. Brigitta scribit, quod quum Christus circa crucem crucifigendus sederet, quidam vir ex quadam compassione accessit, et locum verecundiæ texit, et quod Christus ex facto viri illius quamdam consolationem accepit, et virum illum adjuvit in ligando velum illud ad locum præfatum. Sic autem Christus nudari dignatus est, ut nos merito suæ nudationis induamur jam vestibus virtutum et gratiæ, deinde in vita futura vestimentis gloriæ sempiternæ.

* ejus *Dividentes vero vestimenta sua*, miserunt sortes.* Quomodo factum sit hoc, in Ibid. XIX, 23, 24. Joanne plenius legitur, ubi habetur : Milites quum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem), et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, id est non consuta, desuper contexta per totum, id est artificiose confecta opere reticulato, hoc est per modum retis atque cilicii, non incisa : quam Virgo sanctissima creditur propriis manibus suo Dilecto fecisse. Dixerunt ergo milites ad invicem : Non scindamus eam, id est, non dividamus eam in quatuor partes sicut alia vestimenta, sed sortiamur de illa cujus sit, id est, sortem mittamus ad quem tota deveniat. Forte enim propter operis subtilitatem

A ac raritatem, quivis militum desideravit tunicam illam integram adipisci. Itaque patet, quod super solam tunicam inconsutilem missa sit sors, ut communiter dicitur, ut impleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem in Psalmo in Christi persona : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam, scilicet tunicam inconsutilem, miserunt sortem. Ps. XXI, 19.

Et stabat populus exspectans, id est, exitum rei videre desiderans, *et deridebant eum,* scilicet Christum, *principes* sacerdotum *cum eis,* id est cum populo. Aliqui B tamen ibi fuerunt non mediocriter condolentes ; sed illi comparatione aliorum tam pauci fuerunt, ut pro nihilo reputentur. Ideo Christus ait in Psalmo : Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit ; et qui consolaretur, et non inveni. Ps. LXVIII, 21. Per Isaiam quoque : Circumspexi, et non erat auxiliator ; quæsivi, et non fuit qui adjuvaret. Is. LXIII, 5. *Alios* salvos fecit,* id est, a languoribus multis curavit ; sed plures spiritualiter salvos fecit, eos convertendo ad *Dicentes: Alios C Deum. Ecce obtenebrati isti iniqui propria se condemnant sententia ; et dum Christum se putant vituperare, maxime eum commendant, quod miraculorum sit potens effector. De ingratissimis istis Judæis Christus prædixit in Psalmo : Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi, et posuerunt adversum me mala pro bonis, et odium pro dilectione mea. Ps. CVIII, 4, 5. *Se ipsum salvum faciat,* id est, de pœnis istis eripiat, *si hic est Christus Dei electus,* id est a Deo summe electus secundum naturam suam D humanam. De quo per Isaiam Deus testatur : Ecce servus meus, suscipiam illum ; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Is. XLII, 1. Ecce quam ineffabilis fuit ista Judæorum insania, cæcitas et imperitia. Qualem enim consequentiam habuit, ut Jesus se de pœnis illis eriperet, si Christus esset, et non potius eas usque ad mortem inclusive perferret? Nonne Prophetæ Christi occisionem apertissime prædixerunt? Nonne David in Christi persona cecinerat, In pulverem mortis deduxisti Ps. XXI, 16.

Is. LIII, 12. me? Et Isaias : Tradidit (inquit) in mortem A
Dan. IX, 26. animam suam; Daniel quoque, Post hebdo-
madas sexaginta duas occidetur Christus.
36 *Illudebant autem ei et milites acceden-*
tes ad crucem, *et acetum offerentes illi,*
37 *dicentes : Si tu es rex Judæorum, salvum*
te fac. Isti gentiles conformabant se lo-
cutioni irrisionique Judæorum. O quam
durissima fuit omnium horum crudelitas,
quod homini in tam incomparabili sup-
plicio constituto, non solum non condo-
luerunt, sed et tam contemptibiliter illu-
serunt ! sicut in Psalmo fuit prædictum, B
Ps. LXVIII, 27. Christo ad Patrem loquente : Quoniam
quem tu percussisti, persecuti sunt, et
super dolorem vulnerum meorum addi-
derunt. De hac Christi irrisione Matthæus
Matth. XXVII, 39-43. effatur : Prætereuntes autem, id est, per
viam illam pergentes, blasphemabant eum,
moventes capita sua, et dicentes : Vah !
qui destruis templum Dei, et in triduo
illud reædificas, salva te ipsum; si Filius
Dei es, descende nunc de cruce. Similiter
principes sacerdotum illudentes cum Scri-
bis et senioribus, dicebant : Alios salvos C
fecit, se ipsum non potest salvum facere.
Si rex Israel est, descendat nunc de cru-
ce, et credimus ei. Confidit in Deum, li-
beret eum nunc, si vult. Dixit enim, quia
Filius Dei sum. Hæc omnia beatissimus
secretorum Dei contemplator, sanctus Da-
vid, in spiritu clarissime prævidit, et pul-
cherrime prænuntiavit, loquens in Christi
Ps. XXI, 8, 9. persona : Omnes videntes me deriserunt
me; locuti sunt labiis, et moverunt ca-
put. Speravit in Domino, eripiat eum; sal-
vum faciat eum, quoniam vult eum. Item- D
Ps. CVIII, 25. que : Ego factus sum opprobrium illis;
viderunt me, et moverunt capita sua.

Præterea de oblatione aceti prætacta
sciendum, quod impii illi dederunt bis
Christo potum acetosum, felleum, seu ama-
rum : Primo, circa crucifixionem, scilicet,
antequam crucifigeretur, vel statim quum
fuerat crucifixus. Potius tamen reor, quod
ante crucifixionem, quum dicat Matthæ-
Matth. XXVII, 33-35. us : Venerunt in locum qui dicitur Gol-
gotha, quod interpretatur Calvariæ locus;
et dederunt ei vinum bibere felle mix-
tum; et quum gustasset, noluit bibere.
Deinde ait Matthæus : Postquam autem
crucifixerunt eum. Deinceps, pluribus in-
terpositis verbis, addit : Circa horam no- *Matth.* XXVII, 46, 48.
nam exclamavit Jesus : Eli, Eli, etc. Et
continuo currens unus ex eis, acceptam
spongiam implevit aceto, et imposuit arun-
dini, et dabat ei bibere. Post hanc autem
potationem Christus mox tradidit spiri-
tum. Subdit enim Matthæus : Jesus autem *Ibid.* 50.
iterum clamans voce magna, emisit spi-
ritum. Joannes vero clarius scribit hæc,
dicens : Postea sciens Jesus quod jam om- *Joann.* XIX, 28-30.
nia consummata sunt, ut consummaretur
Scriptura, dixit : Sitio. Vas ergo positum
erat plenum aceto. Illi autem plenam ace-
to spongiam hyssopo, id est arundini seu
calamo, circumponentes, obtulerunt ori
ejus. Quum ergo accepisset Jesus acetum,
dixit : Consummatum est. Unde de pota-
tione hac Lucas nunc loquitur. Verumta-
men Marcus dicit, quod non accepit potum *Marc.* XV, 23.
hunc; sed hoc facile concordatur. Modi-
cum enim accepit, ut impleretur Scri-
ptura : quod autem modicum est, pro
nihilo reputatur. Ideo ait Matthæus, Quum *Matth.* XXVII, 34.
gustasset, noluit bibere : ex quo patet,
quod modicum sumpsit. Tuncque imple-
tum est illud in Psalmo : Et dederunt in *Ps.* LXVIII, 22.
escam meam fel, et in siti mea potaverunt
me aceto.

Sed quæritur, quomodo Joannes et Lu-
cas vocant potum acetum, quum Marcus
nominet eum vinum myrrhatum, Matthæus
vero primo vocat eum vinum felle mix-
tum. Et respondendum, quod potus iste,
secundum Augustinum, fuit amarissimum
vinum, ita quod fuit acetosum, propter
quod vocatur acetum; et admixta erant
ei myrrha et fel. Insuper aliqui dicunt,
quod ministri præsidis talem potum da-
bant damnatis ad mortem, ut citius mo-
rerentur, et sic ipsi de illorum expediren-
tur custodia. Alii referunt, quod seniores
Judæorum ordinaverant adjudicatis morti
dari vinum bonum ac aromaticum ad bi-
bendum, quatenus ex potu hujusmodi ex-

hilarati instantem mortem minus attenderent, atque facilius sustinerent : et hoc ideo ordinasse narrantur, quoniam in Proverbiis Salomon loquitur : Date siceram mœrentibus, et vinum his qui amaro sunt animo ; bibant et obliviscantur egestatis suæ. (*Prov.* XXXI, 6, 7.) In Jerusalem ergo (ut dicunt) fuerunt feminæ piæ, quæ pro Christo atque latronibus talem potum præstiterunt ministris : qui veneno invidiæ pleni, pro tali potu dederunt Christo vinum fellitum, quum protulisset, Sitio, quia non solum spiritualiter nostram sitiebat salutem, sed et corporalem sitim habuit maximam ac pœnosam, ex diuturna afflictione et vehementi labore, ac copiosissima sanguinis emanatione, ex qua excessiva siccitas fuit in eo causans vehementissimam sitim, quæ fuit maxima pœna. Unde Christus ait in Psalmo : Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis. (*Ps.* XXI, 16.) Sed cur tantam sitim pati voluit Christus ? nisi ut nos merito suæ sitis, cœlestium deliciarum superabundanti affluentia beatifice ac jucundissime æternaliter impleamur, sicut in Psalmo prædictum est : Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. (*Ps.* XXXV, 9.)

Consideremus quotidie hanc novissimam Christi mensam, qua propter nos cibatus est felle, et potatus aceto : sicque discamus cibi et potus superfluitatem ac voluptatem vitare, per abstinentiam carnem libenter ac rationabiliter castigare, et de victualium tenuitate non murmurare : quod implere ad religiosos spectat potissimum.

38 *Erat autem et superscriptio scripta super illum,* id est, titulus exaratus, continens causam crucifixionis Christi, fuit jussu Pilati affixus cruci in parte ejus superiori. Crux quippe primo fuit trium brachiorum, sicut et littera Tau (T). Pilatus vero addidit et superposuit quartam partem, ubi posuit tabulam, in qua scripsit hunc titulum. Unde Matthæus ait : Posuerunt super caput ejus causam ipsius (*Matth.* XXVII, 37.) scriptam. *Litteris Græcis, et Latinis, et Hebraicis,* id est, tribus principalibus mundi idiomatibus scripsit hunc titulum, ut legeretur ab omnibus : *Hic est rex Judæorum.* Matthæus hoc plenius exprimit, dicens scriptum fuisse : Hic est Jesus Nazarenus, rex Judæorum, (*Matth.* XXVII, 37.) id est causa ob quam crucifixus est Jesus a Nazareth, quia se dixit regem Judæorum. Verumtamen Pilatus his verbis non intendebat affirmare quod Jesus esset rex Judæorum, præsertim quoad temporale ac terrenum dominium, ne videretur imperatori rebellis. Unde cum quadam Judæorum derisione sic scripsit, tanquam diceret : Ecce qualem apparentiam habet, quod iste voluerit esse rex Judæorum. Unde pontifices, lecto hoc titulo, indignati sunt, dicentes Pilato : Noli scribere, Rex Judæorum ; sed, quia ipse dixit, Rex sum Judæorum. Respondit Pilatus : Quod scripsi, scripsi. (*Joann.* XIX, 21, 22.)

39 *Unus autem de his qui pendebant latronibus,* scilicet a sinistris suspensus, *blasphemabat eum, dicens : Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, et nos,* id est, a morte hac corporali nos salva. Porro, secundum Matthæum et Marcum, uterque latro convitiabatur Christo, (*Matth.* XXVII, 44 ; *Marc.* XV, 32.) id est, verba improperatoria ac blasphema dixit ad eum. Lucas vero non ait hoc, nisi de uno latrone. Quod dupliciter concordatur : primo, quod Matthæus et Marcus ponant plurale pro singulari, utentes tropo seu modo loquendi, quo societas dicitur facere, quod unus ex ea facit; secundo, quod primo ambo latrones improperaverint Christo, sed unus eorum, visis mirabilibus quæ fiebant in solis obscuratione terræque motione, pœnituit, et socium suum in malitia persistentem redarguit. Aliqui dicunt, quod attendens Christi patientiam et orationem qua dixit, Pater, ignosce illis, fuit conversus et pœnitens factus, scilicet ante solis obscurationem : præsertim quoniam Lucas, Matthæus et Marcus recitant factum istud latronum ante solis obscurationem aliorumque mirabilium perpetrationem. Mirabilis autem fuit patientia

Christi latroni non respondentis. Ait quip- A
pe Chrysostomus : Mirabilius est videre
hominem convitia passum, et non mo-
tum, quam hominem percussum ac vulne-
ratum, et non cadentem.
40 *Respondens autem alter,* scilicet latro
pendens a dextris, *increpabat eum, di-
cens : Neque tu times Deum,* quemadmo-
dum nec ceteri Judæi et servi Pilati Chri-
sto illudentes, *quod in eadem damnatione
es?* id est, non obstante quod nunc es in
simili pœna crucifixionis cum Christo, ad-
huc tamen Deum non metuis, quum jam B
morti sis proximus? quasi dicat : Etsi
tempore sanitatis ac prosperitatis Deum
non formidasti, nunc merito eum time-
res : quem si timeres, non justum hunc
blasphemares : quoniam timor retrahit ho-
Prov. xv, 27. minem a peccato, sicut Salomon ait, Per
41 timorem declinat unusquisque a malo. *Et
nos quidem juste,* id est, tu et ego juste
hæc patimur ; *nam digna factis recipi-
mus,* id est supplicia nostris excessibus
debita ; *hic vero nihil mali gessit :* sicut
Is. LIII, 9. in Isaia dictum est, Iniquitatem non fecit, C
42 nec inventus est dolus in ore ejus. *Et di-
cebat ad Jesum : Domine, memento mei,*
id est, clementer succurre, *quum veneris
in regnum tuum* cœleste. Jam enim cre-
didit latro Jesum esse regem Messiam in
lege promissum, cujus est regnum cœlo-
rum. Hoc autem credidit ex mirabilibus
quæ adspexit, et ex ineffabili patientia,
caritate et mansuetudine Christi : potius
tamen ex supernaturali et gratiosissima il-
luminatione Spiritus Sancti, quia vas mi-
sericordiæ fuit. Unde in hujus conversi- D
one, illustratione ac salvatione latronis,
datur omni peccatori et pœnitenti maxima
spes salutis, omnisque desperandi occasio
tollitur, quum latro iste in tot facinoribus
deprehensus, tantum repente sortitus est
caritatis fervorem, pœnitentiæ gratiam, ve-
niæ plenitudinem, accelerationemque sal-
vationis æternæ. Cum tanta etenim con-
tritione et amoris fervore confessus est
Christo duplici confessione, videlicet con-
fessione bonitatis ac laudis divinæ, et con-
fessione propriæ culpæ, quod Christus
eum absolvit a pœna et culpa. Caritas I Petr. IV, 8.
nempe operit multitudinem peccatorum ;
et quo fuerit major contritio, eo plus au-
fertur de culpa et pœna.
Et dixit ei Jesus : Amen, id est vere, 43
*dico tibi : Hodie mecum eris in paradi-
so,* id est in statu et affluentia beatitudinis
veræ. Christus namque, quia pro originali
satisfecit, pro cujus dumtaxat reatu san-
cti in limbo patrum detinebantur, quum
in infernum, id est in limbum patrum,
descendisset, mox animas ibi repertas be-
atificavit, dando eis præmium essentiale,
videlicet beatificam fruitionem divinæ es-
sentiæ : cujus beatitudinis gloria jam no-
mine paradisi exprimitur. Latronis autem
istius anima a corpore separata, statim ad
limbum descendit, beatitudinemque præ-
fatam adepta est. Paradisus itaque modo
non dicitur paradisus terrestris, aut cœ-
lum empyreum, sed participatio beatifi-
cæ visionis. Quemadmodum autem medi-
cus corporum aliquem languidissimum et
desperatum infirmum subito curans, su-
am pandit peritiam, et magnam consequi-
tur famam ; sic Christus hunc salvans la-
tronem, omnibus nobis suam declaravit
ad ignoscendum atque salvandum clemen-
tiam, sapientiam atque potentiam.

Porro hoc loco omittit Lucas ac alii duo
Evangelistæ, quæ de mutua compassione
Christi et dilectissimæ Matris ejus scribit
Joannes, dicendo : Stabat autem juxta cru- Joann. XIX, 25-27.
cem Jesu Mater ejus. O affectuosissimum,
dolorosum, omnique compassione dignis-
simum verbum ! Et soror matris ejus, vi-
delicet Maria uxor Cleophæ, mater Jacobi
Minoris. Quum ergo vidisset Jesus Matrem
suam, et discipulum stantem quem dili-
gebat, dicit Matri suæ : Mulier, ecce filius
tuus, id est, Joannem apostolum tibi as-
signo pro filio : quoniam ego nunc sub-
trahor tibi, ita quod de cetero tecum non
ero in vita ista mortali, et humano modo
tecum conversans. Deinde dicit discipu-
lo : Ecce Mater tua, id est, Matrem meam
tibi commendo, ut eam filialiter diligas,

reverenter custodias, ei adsistas, obsequa- A
ris, provideas. Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam matrem, in suam fidem, in suam custodiam.

44 *Erat autem fere hora sexta,* quando
videlicet crucifixus est Jesus : quod qua-
liter intelligendum sit, dictum est supra ;
et tenebræ factæ sunt in universa terra
45 *usque in horam nonam, et obscuratus est*
sol : non quod lux in sole esse desierit, aut in eo caligo exstiterit, sed quoniam lumen non fudit in terram, nec apparebat, interposito medio quodam inter ip- B
sum et incolas terræ, quemadmodum fit in eclipsi. Dicitque Origenes, quod ista eclipsis seu obscuratio facta sit per interpositionem densarum multarumque nubium inter solem et terram. Hieronymus vero ait, quod facta sit per retractionem radiorum solarium, quemadmodum
Exod. x, 22. in Ægypto tempore Moysis. Verumtamen Origenes atque Hieronymus opinative magis quam assertive loquuntur, assignando modos quibus fieri potuit illa eclipsis.

Cf. in Matth. xxvii, 45. Magis ergo credendum divino et sancto C
Dionysio, qui in epistola sua ad Polycarpum scribit se eclipsim istam vidisse apud Heliopolim urbem Ægypti, ubi Dionysius tunc fuit ad vacandum astronomiæ, ob aeris serenitatem et quietem ibi præcipuam. Asserit ergo Dionysius, quod vidit lunam ab oriente venire, seque soli supponere et obscuritatem causare. — Tangit præterea in præfata epistola Dionysius, quatuor supernaturalia quæ fiebant in illa eclipsi. Primum est, quoniam naturalis eclipsis solis non fit nisi tempore con- D
junctionis incensionisque lunæ, quando videlicet directe supponitur soli ; tunc autem oppositio et plenilunium fuit, utpote luna quintadecima, quando Judæi celebrant Pascha. Secundum est, quia quum luna fuisset supposita soli hora sexta in medio cœli, tamen hora vespertina restituta est loco suo in oriente : ideo ordo temporis confusus non fuit. Tertium, quia eclipsis naturaliter inchoatur ab occidente, videlicet a parte solis quæ respicit occidentem, quæ primo eclipsatur, et pervenit usque ad orientem : quoniam motus lunæ in proprio orbe velocior est motu solis in circulo proprio, sicque pertransit solem ab occidente accedens. Sed tunc luna jam pertransierat solem, distans ab eo per circuli medietatem, exsistens in oppositione ad solem. Idcirco oportuit ut ab oriente rediret ad solem, et primo attingeret eum a parte orientali, illamque primitus eclipsaret. Quartum est, quia in naturali eclipsi illa pars solis primo nudatur et cernitur, quæ primo fuerat obscurata ; sed tunc pars ultimo obscurata primo apparuit, quoniam luna redibat ad orientem unde advenerat. Quintum miraculum circa illam eclipsim addunt Hieronymus atque Chrysostomus, quoniam naturalis eclipsis modicum durat, puta quousque luna pertranseat solem ; tunc vero duravit tribus horis, luna tam diu sub sole manente.

Præterea illa eclipsis fuit non solum in terra Judææ, quum Dionysius dicat eam in Ægypto fuisse et apud Athenas. Alii quoque historiographi scribunt eam fuisse in aliis terris. Denique videntes Athenienses philosophi tanta mirabilia in illa eclipsi, dixisse leguntur : Aut Deus naturæ patitur, aut elementa et sidera mentiuntur, aut machina mundi peribit. Attamen scientes illa mirabilia fieri virtute alicujus causæ non naturalis, sed supernaturalis, fecerunt altare in honorem causæ illius, vocabantque eam, scilicet causam, ignotum Deum. Hinc in Actibus legitur Paulus apostolus invenisse Athenis aram ignoto Deo consecratam, dixitque Atheniensibus : Quod ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Act. xvii, 23. Unde quum Dionysius a B. Paulo apostolo audisset causam mirabilium illorum, cito credidit. — Sed, ut recitat Origenes, contra præscripta de ista eclipsi filii hujus sæculi dixerunt : Quomodo nullus Græcorum aut barbarorum tam mirabile factum descripsit? Ad quod Origenes respondet, quod quidam nomine Phlegon, in Chronicis suis descripsit

istud sub imperio Tiberii contigisse : non A tamen scribit lunam fuisse plenam. Postremo, si quod in textu habetur, In universa terra, intelligatur de tota habitabili terra, non potuit fieri per lunæ suppositionem dumtaxat, propter lunæ parvitatem ; sed tunc addendus esset modus prætactus Origenis sive Hieronymi.

Præterea, sicut refert Hieronymus, quidam contra Evangelium Christi scribentes, dixerunt solem tunc naturale aliquid sustinuisse, quod discipuli Jesu ex imperitia, propter passionem Jesu contigisse B dixerunt. Quod quam falsum et fictum sit, patet ex dictis.

Et velum templi scissum est per *medium,* (*Matth.* XXVII, 51.) id est in duas partes, a summo ejus usque deorsum, ut ait Matthæus. Fuit autem duplex velum templi tunc in Jerusalem exsistentis : unum exterius in introitu templi, quod Remigius tunc divisum testatur ; aliud interius in ingressu Sancti sanctorum, quod S. Hieronymus scissum effatur. Per veli autem scissuram significabatur, quod mysteria, sacramenta C et figuræ veteris Testamenti in Christi passione impleta essent ac patefacta. Refert quoque Hieronymus se legisse, quod superliminare templi tunc scissum divisumque fuit. Sed et Josephus ait angelicas potestates, quæ usque tunc præsides et custodes templi fuerunt, tunc pariter conclamasse : Transeamus ex his sedibus. Quod autem Lucas hic scribit de veli scissione, per anticipationem narravit, quia (*Ibid.* 50, 51.) ut Matthæus apertissime dicit, velum scissum fuit in morte Christi quum spiritum D traderet.

Denique, secundum Matthæum et Marcum, (*Ibid.* 46; *Marc.* XV, 34.) circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens : Eli, Eli, lamma sabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Hoc autem protulit Christus in quantum homo, non ex impatientia, sed ad insinuandum ineffabilem acerbitatem pœnarum suarum. Et derelictum se dixit a Deo, non quod privatus esset gratia aut gloria, aut a personali esse Verbi æterni sua humanitas fuerit separata; sed quia nulla pro tunc fiebat redundantia consolationis a superiori parte animæ suæ in partem ejus inferiorem, corporeamque naturam. Sic autem non fuit in sanctis martyribus, quorum multi durante eorum passione tantam intra se consolationem senserunt, ut exteriorem vix sentirent dolorem. Ideo quoque se clamavit relictum, quia tam graviter patiebatur, sicque expositus fuit voluntati sceleratorum, ac si peccator et a Deo contemptus fuisset, quemadmodum ab Isaia fuit prædictum : Nos putavimus (*Is.* LIII, 4.) eum quasi leprosum et percussum a Deo et humiliatum. Et Christus in Psalmo ait ad Patrem : Super me confirmatus (*Ps.* LXXXVII, 8.) est furor tuus; et omnes fluctus tuos induxisti super me. Tunc enim, ut Isaias prædixit, Dominus voluit eum conterere (*Is.* LIII, 10.) in infirmitate.

Insuper ait Matthæus : Quidam autem (*Matth.* XXVII, 47.) illic stantes, et audientes, scilicet qualiter Jesus clamasset, Eli, Eli, dicebant : Eliam vocat iste. Istos aliqui dicunt fuisse gentiles, non intelligentes perfecte idioma Hebræum, ideo per Eli putabant Eliam notari; et quia inter Judæos morabantur, poterant aliquid scire de Elia. Alii dicunt quod fuerunt Judæi, qui ideo dixerunt Christum invocare Eliam, ut eum de imbecillitate diffamarent, eo quod ab Elia peteret opem, qui paulo ante se Dei Filium nominavit. Deinde Jesus dixit : Sitio. (*Joann.* XIX, 28.) Et continuo currens unus ex eis, scilicet Pilati ministris, ut dicitur, obtulit (*Matth.* XXVII, 48, 49.) ei acetum. Ceteri vero dicebant : Sine, id est, sustine paulisper et exspecta seu cessa, videamus si veniat Elias liberans eum. Hoc autem non confidendo, sed irridendo dixerunt : quasi dicant, Frustra invocavit Eliam. Quum ergo accepisset Jesus (*Joann.* XIX, 30.) acetum, dixit : Consummatum est, id est, quæ de mea passione prænuntiata fuerunt, et quæ pro hominibus facere patique debui, impleta sunt; nec aliud restat, nisi ut spiritum meum Patri offeram et emittam.

46 *Et clamans voce magna Jesus.* Vox illa magna fuit et valida, quia affectuosissima mente, et forti et alta sonoritate prolata. *Ait : Pater, in manus tuas,* id est in tua potestate et æquitate, *commendo spiritum meum,* id est animam. Hoc autem dixit Salvator, non quasi anima sua alicui periculo exeundo esset exposita, a quo peteret eam præservari ; sed hoc dixit, quasi cum gratiarum actione et laude eam Patri secure committens. Denique aliqui dicunt Christum dixisse in cruce, voce submissa, psalmum in quo versiculus iste Ps. xxx, 2-6. conscriptus est, scilicet, In te, Domine, speravi, a principio ejus usque ad hæc verba inclusive, quæ alte deprompsit. Alii asserunt eum dixisse omnes psalmos ab eo loco quo alte clamavit : Deus meus, Ps. xxi, 2. Deus meus, ut quid dereliquisti me? quod est principium psalmi vicesimi primi ; usque ad hunc versum, In manus tuas, etc.

Et hæc dicens, exspiravit, videlicet capite inclinato, Philipp. II, 8. factus Patri obediens usque ad mortem. Et tunc Christus cum tam forti clamore spiritum tradens, apertissime verum esse monstravit quod ante Joann. x, 18. jam dixerat : Potestatem habeo ponendi animam, et iterum sumendi eam. In hac itaque exspiratione vere obiit Christus, ita quod anima ejus separabatur a corpore, et descendit in limbum patrum, tanquam gloriosissima triumphatrix ; et mox in ejus adventu, sanctæ animæ ibi exsistentes, perfusæ atque impletæ sunt lumine gloriæ, cœperuntque Deum videre per speciem, quia pretium jam fuit solutum, et pro originali peccato fuerat satisfactum. Quamvis autem anima corpusque Christi fuerunt a se invicem separata, utrumque tamen mansit Verbo æterno unitum, quia quod Verbum semel assumpsit, interim nunquam deposuit.

Matth. xxvii, 51, 52. In hac Christi exspiratione, terra supernaturaliter mota est, et petræ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt ex vehementi terræ tremore. Et multa corpora sanctorum quæ dormierant, surrexerunt : non in hac hora, sed eadem hora qua Christus resurrexit. Ideo ait Matthæus : Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam Matth. xxvii, 53. civitatem, puta Jerusalem, et apparuerunt multis ibi hominibus, protestantes Jesum esse Christum, et a morte veraciter suscitatum, seque resurrexisse, ut hujus rei exsisterent testes. — Qui autem fuerint sancti illi cum Christo surgentes, nescimus certitudinaliter. Hieronymus tamen ait, quod antiqui patriarchæ Abraham, Isaac et Jacob tantam sollicitudinem habuerunt ut sepelirentur in terra promissionis, in qua noverant Christum nasciturum, passurum ac sepeliendum, quatenus ejus resurrectionis essent participes. Hinc aliqui putaverunt hujusmodi Patriarchas et aliquos Prophetarum, Adam quoque et Evam et David cum Christo resurrexisse. Rursus, secundum Hieronymum, incertum est an isti sic cum Christo suscitati, iterum sint defuncti, vel in eis resurrectio sit completa, ita quod in corpore glorificato regnent cum Salvatore. Et apparet quibusdam magis probabile, quod taliter regnent cum Christo : aliter, ut dicunt, non essent idonei testes perfectæ resurrectionis dominicæ. Verumtamen in Revelationibus S. Brigittæ legitur Virgo benedicta loqui ad Brigittam, quod nullum corpus humanum sit in regno cœlesti, nisi corpus Filii sui et corpus suum.

Videns autem centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens : Vere hic homo justus erat. 47 Hoc alii Evangelistæ plenius scribunt. Ait enim Matthæus : Centurio autem, id est, qui centum mi- Ibid. 54. litibus præfuit et fuit de Pilati familia (unde Centurio est nomen officii, non personæ), et qui cum eo erant, scilicet milites ejus, custodientes Jesum, ne ante mortem raperetur ab aliquo, aut sine licentia præsidis deponeretur de ligno, viso terræ motu et his quæ fiebant in præfata eclipsi, et quia Jesus sic clamans exspirasset, timuerunt valde, dicentes : Vere Filius Dei erat iste, id est, mirabilia ista quæ vidimus, protestantur quod veraciter fuit

Filius Dei, sicut asseruit, et sicut ei impositum fuit. Lucas autem singulariter ait de centurione, quod glorificavit, id est, gloriosum et omnipotentem esse confessus est, atque laudavit, ex consideratione tantorum mirabilium, summum Deum, ejus virtuti ista adscribens et dicens : Vere hic homo justus erat, ita quod injuste occisus est, eo quod veritatem protulerit. Ex his elicitur, quod centurio et exsistentes cum eo timuerunt, et timendo glorificaverunt Deum, atque utrumque dixerunt, videlicet : Vere Filius Dei erat iste; Hic homo justus erat. Sed quia centurio principalior fuit, Lucas de ipso dumtaxat hæc scribit. Perpendit quoque centurio hoc penitus miraculosum fuisse, quod Jesus tantis tamque diuturnis excruciatus atque exhaustus tormentis, totoque corpore dissipatus, in ipsa sua exspiratione tam fortiter exclamavit, quum alii ita tractati, tunc vix parvulum sonum queant emittere. Aliqui autem legunt sic, Glorificavit eum, scilicet Christum : ut sit sensus, quod centurio visis his, testimonium Christo perhibuit gloriosum.

48 *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud,* id est ad mirabilem Christi occisionem, per quam mortem diabolumque prostravit, et mundum redemit, ac victor ad immortalitatem profectus est, *et videbant quæ fiebant,* videlicet solis obscurationem, terræ motum, et Christi validum in exspiratione clamorem, *percutientes pectora sua, revertebantur* ad propria. Per pectoris percussionem insinuabant, quod injustissime actum esset cum Jesu, et quod pœniterent de hoc quod in ejus crucifixionem consensissent; sed et plagam ultionis divinæ verebantur. Nam et ideo centurio cum suis valde expavit. Unde quod Lucas ait, Omnis turba, intelligendum est dici propter multitudinem eorum qui taliter redierunt : non tamen absolute omnes qui aderant ita egerunt; imo aliqui ipsorum tam Judæi quam gentiles, in pristina persliterunt malitia.

49 *Stabant autem omnes noti ejus,* id est discipuli et amici ac consanguinei Christi, loquendo de his qui ibi fuerunt, *a longe* a cruce, timore Judæorum ac crucifixorum. Non tamen steterunt multum remote a cruce; sed comparatione adversariorum Christi prope crucem stantium, a longe stabant, sicut in Psalmo prædictum est : Elongasti a me amicum et proximum, et notos meos. *Ps.* LXXXVII, 19. *Et mulieres quæ secutæ eum erant a Galilæa,* etiam prædicto modo steterunt a longe. Nec obstat quod Joannes testatur : Stabat autem juxta crucem Jesu Mater ejus, et soror Matris ejus. *Joann.* XIX, 25. Non enim (ut dictum est) steterunt remote, loquendo absolute, sed respective : et forte nunc propius, nunc remotius stabant. Inter præfatas vero mulieres fuerunt, secundum Matthæum, Maria Magdalene, et Maria mater Jacobi Minoris et Joseph fratris ejus, *Matth.* XXVII, 56. fuitque soror sacratissimæ Virginis et Cleophæ uxor, itemque mater filiorum Zebedæi. Fuit etiam ibi Joanna, ut patet ex his quæ sequenti dicuntur capitulo. *Luc.* XXIV, 10.

Et ecce vir nomine Joseph. Omittit hoc 50
loco Lucas, quod post eum scripsit Joannes, dicens : Judæi ergo quoniam Parasceve erat, *Joann.* XIX, 31-34. scilicet sexta feria proxima sabbato (singulariter celebri, scilicet tam ratione paschalis solennitatis, quam ratione septimæ diei, quæ jussa fuit in lege veteri celebrari), ut non remanerent in cruce corpora crucifixorum, videlicet Christi atque latronum, sabbato : erat enim magnus, id est valde solennis, dies ille sabbati; rogaverunt Pilatum ut frangerentur a crucifixoribus eorum crura, et tollerentur, id est, corpora de cruce deponerentur, ne horrore sui diuturni supplicii, solennitatem illius diei fœdarent, incutiendo transeuntibus tædium ac pavorem. Huic preci consensit Pilatus. Subdit enim Joannes : Venerunt ergo milites, et primi quidem fregerunt crura, id est primi latronis ad dexteram Christi pendentis; vel, Primi, id est principalis latronis; vel, Primi, id est ejus qui venientibus eis primo fuit in via; et alterius latronis. Ad Jesum

autem, id est corpus ejus exanime, po- A
nendo partem pro toto, quum venissent,
ut viderunt eum jam mortuum, non frege-
runt crura ejus, sed unus militum lancea
latus ejus aperuit. Miles iste, ut legitur,
vocabatur Longinus, et erat cæcutiens :
distillanteque aliqua parte sanguinis Chri-
sti super oculos ejus, cœpit clare videre;
imo et intus illuminatus est, atque con-
versus ; et postea diu vixit, et tandem
martyrio coronatus, migravit ad Dominum.
Et continuo de latere Christi exivit san-
guis et aqua : vera utique aqua. Quod non B
fuit naturale, sed miraculosum, et pro-
pter mysticas rationes peractum, videlicet
ad designandum inviolabilem puritatem
corporis Christi, et quod corpus ejus ve-
re compositum fuit ex elementis.

Matth. xxvii, 57. Deinde quum sero factum esset, secun-
dum Matthæum, contigit quod ait nunc
Lucas. *Et ecce,* quia notabile est quod di-
cetur, *vir* sexu, virtute, atque constantia
animi, *nomine Joseph,* imitator perfectio-
nis sancti illius Joseph eximii patriarchæ,
qui erat decurio, id est potens ac nobilis, C
et etiam dives, secundum Matthæum. Erat-
que a civitate Judææ nomine Arimathea,
quæ alio nomine vocata est Ramatha, de
I Reg. i, 19, 20. qua (ut in libris Regum habetur) fuit Sa-
muel et ejus parentes. Dicitur autem decu-
rio, quia de ordine curiæ fuit, et officium
curiæ forsitan aliquod administrans. Fuit
enim consiliarius, secundum Hieronymum.
Interdum tamen et etiam proprie appel-
latur decurio, qui decem præest militi-
bus; sicut centurio, qui centum. *Vir bo-
nus,* id est pius ac Deo devote intentus, D
et justus ad proximos : quod ad curiæ
officiales præcipue pertinet, quamvis hæc
raro inveniantur in eis. Itaque Joseph iste
similis fuit Cornelio centurioni ac decu-
Act. x, 1, 2, 22. rioni, qui fuit vir religiosus ac bonus et
timoratus, ut dicitur in Actibus.

51 *Hic non consenserat consilio et actibus
eorum,* videlicet Judæorum qui inter se
consuluerunt quomodo Jesum occiderent,
ejusque mortem procuraverunt; *qui ex-
spectabat et ipse* per spem formatam, quæ
est theologica virtus, *regnum Dei,* id est
felicitatem cœlestem. Fuit enim discipu- *Matth.* xxvii, 57.
lus Christi, secundum Matthæum; occul-
tus tamen, secundum Joannem, propter *Joann.* xix, 38.
metum Judæorum. Sed nunc timore illo-
rum postposito, *accessit ad Pilatum* au- 52
dacter, ut ait Marcus, *et petiit corpus Jesu,* *Marc.* xv, 43.
id est licentiam deponendi sepeliendique
illud. Nam et Joseph iste, visis tot mira-
bilibus, animatus fuit ad honorifice se-
peliendum corpus Christi. Pilatus autem,
ut ait Marcus, mirabatur si Jesus jam *Ibid.* 44, 45.
obiisset. Et quum cognovisset hoc a cen-
turione, donavit corpus Christi huic felici
Joseph, propter dignitatem et reverenti-
am ejus, et quia agnovit Jesum innocen-
tem fuisse ; itemque quia a centurione
forte audivit mirabilia illa esse facta, ad
innuendum quod Jesus esset injuste oc-
cisus, et Filius Dei.

Et depositum corpus Christi de cruce, 53
involvit Joseph *sindone,* scilicet munda
ac linea veste, *et posuit eum in monu-
mento exciso,* id est sepulcro lapideo in
petra magna exciso, *in quo nondum quis-
quam positus fuerat,* id est, nullus fuit
ibi ante sepultus. Si enim alius ibi fuis-
set ante sepultus, forte dixissent Judæi,
non Jesu, sed illius corpus esse ablatum
de monumento. Denique, secundum Joan-
nem ista plenius describentem, venit et *Joann.* xix, 39-42.
Nicodemus ferens mixturam myrrhæ et
aloes quasi libras centum, id est unguen-
tum ex talibus speciebus confectum. Ac-
ceperunt ergo corpus Jesu Joseph et Ni-
codemus, et ligaverunt eum linteis, id
est, pannis lineis, scilicet linteamine at-
que sudario, ejus corpus involverunt, cum
aromatibus. Unde apparet, quod non ha-
buerunt claram perfectamque fidem de
Christi resurrectione cito futura, adhiben-
tes ei hanc unctionem contra putrefacti-
onem. Erat autem in loco ubi crucifixus
est Jesus, hortus, id est prope locum Cal-
variæ; et in horto monumentum novum,
quod Joseph sibi ipsi fecit excidi, secun- *Matth.* xxvii, 60.
dum Matthæum; et ibi posuerunt corpus
Christi cum reverentia grandi. Et advol-

vit saxum magnum Joseph cum adjutoribus suis ad ostium monumenti : quod, ut legitur, factum fuit ad modum domunculæ, in cujus medio fuit sepulcrum, et habuit ostium parvum ad ingrediendum.

54 *Et dies erat Parasceves,* id est sexta feria quam sabbatum sequebatur : in qua die crucifixus est Christus, et populus ejus salvatus. De qua die Dominus ait per
Zach. III, 9. Zachariam de Christo : Auferam peccata terræ illius in die una. Porro, parasceve interpretatur præparatio, quia in die illa præparabantur cibaria pro sabbato subsequente, in quo nec cibaria præparari licitum opinabantur Judæi. Hoc autem vocabulum traxerunt Judæi a Græcis qui inter eos conversabantur. Non enim Hebraicum, sed Græcum est nomen hoc. *Et sabbatum,* videlicet septima dies hebdomadæ, *illucescebat,* id est, lucere incipiebat, non quod sol tunc cœperit apparere, sed stellis in principio noctis sabbati apparere incipientibus. Judæi namque a vespera in vesperam solennia celebrabant: ideo sabbatum tunc illucescebat, quoniam prima sabbati illius vespera jam instabat.

55 *Subsecutæ autem mulieres, quæ cum ipso venerant de Galilæa,* de quibus jam dictum est, *viderunt monumentum,* id est, consideraverunt attente, proponentes cito reverti, monumentumque ingredi ad corpus Christi ungendum. Ideo subditur : *et quemadmodum positum erat corpus ejus,*
56 ut illud citius attingere possent. *Et revertentes* in Jerusalem cum benedicta virgine Maria, *paraverunt aromata et unguenta,* quibus post sabbatum corpus Christi condirent, quamvis Nicodemus hoc satis fecisset. Unde constat, quod nec feminæ istæ Christum die tertia resurrecturum putabant ; sed contra fœtorem aromata, contra corruptionem parabant unguenta, feria sexta usque ad solis occasum, scilicet quamdiu eis licuit operari. *Et sabbato quidem siluerunt,* id est, toto illo die sabbati præsolenni quieverunt a præparatione aromatum et unguenti usque ad vesperam, *secundum mandatum* legis, quæ jussit ut sabbati silentium, hoc est quies, a vespera usque ad vesperam servaretur. Sed facta vespera sabbati, in qua licuit ista pietatis opera exercere, quia secundum mulierum istarum æstimationem non sufficiebant pro corporis Christi unctione unguenta adhibita, rursus emerunt aromata ; et tota nocte illa, quæ inter sabbatum et dominicam fuit diem, paraverunt ea, maneque ea secum tulerunt ad monumentum, ut venientes ungerent Jesum. Marc. XVI, 1.

Porro, ut refert Matthæus, altera die quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum et Pharisæi ad Pilatum, dicentes : Domine, recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc vivens in corpore, Post tres dies resurgam, id est tertio die statim post ejus inchoationem. Jube ergo custodiri sepulcrum ejus usque in diem tertium inclusive, ne forte veniant discipuli ejus et furentur eum, et dicant plebi, Surrexit a mortuis : et erit novissimus error pejor priore. Ait illis Pilatus : Habetis custodiam, id est, milites qui monumentum custodiant, vobis prompte concedo. Ite, custodite, id est, per milites custodiri facite monumentum, sicut scitis esse expediens. Illi autem abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem suo sigillo, cum custodibus, id est militibus ad sepulcri custodiam deputatis. Sed ut Salomon protestatur : Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Hinc quanto Judæi callidius cogitaverunt nomen et famam ac fidem Christi prorsus exstinguere, tanto plus eum glorificaverunt. Quod enim tam diligenter sepulcrum signaverunt et custodiri fecerunt, certissimum signum est, corpus Christi furto non esse sublatum, sed divina resuscitatum virtute, ut super Matthæum clarius demonstravi. Matth. XXVII, 62-66. Prov. XXI, 30.

Postremo, quæ Joseph et Nicodemus corpori Christi corporaliter exhibuerunt, nos Christo spiritualiter debemus impendere : et myrrha ac aloe istud condire, id est vitiorum mortificatione, ac bonæ conver-

sationis dulci odore, exemplarique fama venerari ac ungere ; et in novo ponere monumento, id est in intimo cordis fundo virtutibus reformato ipsum sepelire, nostris eum cordibus imprimendo, per suæ divinitatis contemplationem humanitatisque suæ speculationem, atque per jugem suorum beneficiorum memoriam, per suæ

A bonitatis ardentem amorem, suæque vitæ ac passionis cruciformem imitationem. Debemus etiam eum involvere linteis, hoc est sinceritate conscientiæ, et animi puritate, cordisque vigilanti custodia, ut perseveret semper nobiscum, qui cum Patre et Spiritu Sancto est unus Deus, super omnia sublimis et benedictus. Amen.

ARTICULUS L

EXPOSITIO CAPITULI VICESIMI QUARTI : UNA AUTEM SABBATI VALDE DILUCULO VENERUNT AD MONUMENTUM.

POSTQUAM beatus et lucidissimus Lucas evangelista Christi incarnationem, atque in sæculo isto conversationem, prædicationem et operationem, ac passionem gloriose descripsit, nunc in ultimo isto capitulo ejus resurrectionem describit. In fine quoque capituli aliquid tangit de ipsius ascensione et Sancti Spiritus missione.

1 Itaque ait : *Una autem sabbati,* videlicet prima die post sabbatum, qui fuit
dies festivus Judæorum, id est die dominica, *valde diluculo,* utpote incipiente
aurora, quando adhuc apparuit aliquid tenebrarum, *venerunt* ex Jerusalem *ad monumentum* Christi, mulieres, de quibus in fine præcedentis capituli dictum est, *portantes quæ paraverant aromata.* Dictum est namque in præcedentis capituli
Luc. xxiii, 55, 56. fine : Subsecutæ mulieres, quæ cum ipso venerant de Galilæa, viderunt monumentum, et quemadmodum positum fuit corpus ejus ; et revertentes, paraverunt aro-
2 mata et unguenta. *Et invenerunt lapidem revolutum a monumento.* Postquam enim de clauso sepulcro Christus surrexit, sicut de clauso Virginis utero exiit, angelus lapidem sepulcro superpositum mox removit, ut Dominum monstraret resurre-
Matth. xxviii, 2. xisse, sicut in Matthæo habetur : Angelus

B Domini descendit de cœlo, et accedens, revolvit lapidem, et sedebat super eum.
Et ingressæ monumenti speluncam, *non* 3
invenerunt corpus Domini Jesu. Jam enim surrexit.

Et factum est, dum mente consternatæ 4
essent de isto, id est animo dejectæ ac stupefactæ de dominici absentia corporis, revolutioneque lapidis, de quo inter se dixerunt cum ingenti anxietate in via : Quis Marc. xvi, 3, 4.
revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti ? Erat quippe magnus valde, ut in
C Marco legitur. *Ecce duo viri steterunt juxta illas in veste fulgenti,* id est, duo angeli in specie virorum, sicut et juxta
Apostolos Christo ascendente in cœlum. Act. i, 10.
Verumtamen Matthæus et Marcus mentionem non faciunt nisi de angelo uno. Sed major numerus minorem includit, et minor majorem non excludit. Matthæus quoque et Marcus loquuntur de angelo qui lapidem revolvit, et ex parte amborum mulieribus loquebatur. Si autem objiciatur, quod secundum Joannem, Maria Mag- Joann. xx, 12.
D dalene vidit angelos duos sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes : respondet Chrysostomus, quod primo sederunt, deinde feminis sanctis assurgebant.

Quum timerent autem et declinarent 5
vultum in terram. Mulieres istæ visis

angelis, valde pavebant : quia eorum ad- A
Matth. spectus erat ut fulgur, ut Matthæus refert
xxviii, 3. de uno, nec dubium quin idem sit intel-
ligendum de alio; et cœlesti claritate ful-
gebant. Et quia in specie juvenum ap-
paruerunt virorum, feminæ istæ devotæ
etiam erubuerunt, et facies suas depres-
serunt deorsum, quasi illos adspicere non
audentes. *Dixerunt* angeli *ad illas.* Con-
suetudo Scripturæ est, ut multitudo sive
societas facere aut loqui dicatur, quod fa-
cit aut loquitur pars ipsius seu unus ex
ea. Sic nunc angeli isti dixisse scribun- B
tur, quod unus dixit ex persona ambo-
rum. *Quid quæritis viventem cum mor-
tuis?* id est, cur Jesum Christum, secundum
suam deitatem æternaliter invariabiliter-
que viventem, atque secundum naturam
assumptam jam suscitatum, quæritis in
sepulcro quasi unum ex mortuis nondum
resuscitatis ? Verumtamen antequam an-
gelus verba hæc protulit, consolabatur mu-
Ibid. 5; lieres, dicendo : Nolite expavescere, scio
Marc. xvi, 6. enim quod Jesum quæritis. Et tunc inter
cetera dixit verba prætacta ac subsequen- C
6 tia. *Non est hic,* secundum corporalem
præsentiam, qui omnia implet per divi-
nitatis suæ incircumscriptibilem majesta-
tem, *sed surrexit* propria sua virtute di-
vina. *Recordamini qualiter,* id est quam
vere et evidenter ac frequenter, *locutus
est vobis, quum adhuc in Galilæa esset,*
7 *dicens : Quia oportet,* id est, opportunum
est et conveniens, et secundum divinam
præordinationem necesse. *Filium hominis
tradi in manus hominum peccatorum,* vi-
delicet Judæorum ac gentilium : qui Dei D
Filium male tractando et occidendo, fa-
cti sunt antonomastice peccatores, id est
sceleratissimi transgressores, utpote dei-
cidæ. Propter quod scelus machina mun-
di expavit, et vultus naturæ discoloratus
est, et ordo rerum confusus. *Et cruci-
figi.* Nam etsi alio modo redimi potuit
genus humanum, iste tamen convenien-
tissimus fuit. *Et tertia die resurgere.* Ex
quibus probatur, quod Christus non so-
lum discipulis, sed et feminis istis devotis
passionem et resurrectionem suam præ-
dixit.
Et recordatæ sunt mulieres istæ *verbo-* 8
rum ejus jam prætactorum, quæ ex ma-
gnitudine compassionis et doloris fuerunt
oblitæ. *Et regressæ a monumento, renun-* 9
tiaverunt hæc omnia, quæ eis acciderant,
et verba ista angelica, *illis undecim* Apo-
stolis, nam Judas jam periit, *et ceteris
omnibus* Christi discipulis, ad suam so-
cietatem pertinentibus. *Erat autem Maria* 10
Magdalene, quæ fuit familiarissima, fi-
delissima ac ferventissima Christi disci-
pula, *et Joanna* conjux Chusæ procuratoris
Herodis, quam Dominus Jesus sanavit, *et
Maria Jacobi* mater, et etiam Salome, ut *Marc.* xvi,
in Marco legitur, *et ceteræ quæ cum eis* 1.
erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc, et
item ad alios, sicut jam patuit; sed Apo-
stolos tanquam principaliores jam repetit.
*Et visa sunt ante illos sicut deliramentum
verba ista,* id est, phantastica, abusiva, et 11
femineæ levitatis ea reputabant, nequa-
quam credentes Jesum resurrexisse, nec
angelos feminis istis vere apparuisse, sed
eas esse illusas. Verumtamen beatissimus
Petrus non penitus putavit feminas deli-
rare, sed veritatem certius optavit cogno-
scere, sicut subjungitur.
Petrus autem surgens a sua pusillani- 12
mitate, formidine et torpore, corporaliter
quoque surgens, quia sedebat in terra mœ-
stissimus, *cucurrit ad monumentum.* Pro-
ut in Joanne legitur, non solum Petrus,
sed et Joannes cum eo currebat ad monu- *Joann.* xx,
mentum ; sed Petrum tanquam seniorem, 3, 4.
ferventiorem et principaliorem exprimit
Lucas, cujus exemplo cucurrit et Joannes.
Verumtamen iste cursus fuit ex denunti-
atione solius Mariæ Magdalene, ut Joannes *Ibid.* 1, 2.
insinuare videtur : et ita evangelista Lu-
cas non videtur hic servare ordinem rei
gestæ. *Et procumbens,* id est, ad inspici-
endum se inclinans, *vidit linteamina sola
posita.* Linteamina namque, quibus cor-
pus Christi fuerat involutum, fuerunt posi-
ta sola, id est seorsum decenter composita
seu plicata, et a sudario separata. Suda-

rium quoque fuit decenter convolutum, et
seorsum locatum. Quod tamen fuit an-
gelico obsequio factum, ad declarandum
quod corpus Salvatoris non fuit ab ejus
discipulis furtive sublatum : quoniam to-
tis viribus festinassent hoc faciendo, timo-
re custodum præsentium ; neque tamdiu
aut curiose se occupassent cum hujusmo-
di lineorum compositione pannorum, imo
eos simul cum corpore abstulissent. Ve-
rumtamen apud Joannem scribitur, quod
Joann. xx, 6. Petrus intravit locum sepulcri. Idcirco di-
cendum, quod primo ad inspiciendum se
inclinavit, ut recitavit Lucas ; deinde ut
omnia diligentius consideraret, ingressus
est. *Et abiit, secum mirans quod factum
fuerat,* utpote quod Christus surrexit, ut
quidam exponunt, vel potius quod cor-
pus ejus sic deerat, et linteamina ita dis-
posita erant. Et tunc, ut creditur, Petrus
a Joanne divertit se, et anxie cogitavit de
istis, moxque Christus ei apparuit.

Deinde describitur apparitio Christi fa-
13 cta duobus discipulis. *Et ecce duo ex illis,*
non ex numero Apostolorum, sed septua-
ginta duorum discipulorum, ut dicitur,
ibant ipsa die dominicæ resurrectionis, *in
castellum quod erat in spatio stadiorum
sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus.*
Sedecim stadia faciunt leucam : et ita
sexaginta stadia faciunt quatuor leucas,
quatuor stadiis deficientibus. Porro sta-
dium continet passus centum viginti quin-
que; passus vero est spatium quinque pe-
14 dum. *Et ipsi loquebantur ad invicem de
his omnibus quæ acciderant* circa Chri-
stum, et circa mulieres visitantes sepul-
crum. Itaque de utilibus conferebant. In
quo itinerantes sequi debent eosdem, et
vana vitare colloquia, atque sæpe oratio-
nibus meditationibusque vacare in ambu-
lando.

15 *Et factum est, dum fabularentur,* id
est, conferrent (sumendo verbum hoc, Fa-
bulari, prout derivatur a verbo, For, faris,
non a Fabula), *et secum quærerent,* id
est, invicem interrogarent, qualiter gesta
et narrata se possent habere; *et ipse Jesus*
A *appropinquans,* id est, per modum itine-
rantis et peregrinantis eis se applicans,
ibat cum illis. Ipse etenim dixit : Ubi *Matth.*
fuerint duo vel tres congregati in nomine xviii, 20.
meo, ibi sum in medio eorum. Et quia
de Christi passione contulerunt, et ei pie
compatiebantur, apti fuerunt visitari et
consolari ab eo. Specialiter etenim com-
placet Salvatori compassio et collatio de
sua passione.

Oculi autem illorum tenebantur, ne eum 16
agnoscerent : quia, ut Marcus habet, in *Marc.* xvi,
B alia effigie apparuit eis : et hoc, propter 12.
dubitationem et incredulitatem eorum.
Non tamen putandum quod faciei Christi
dispositio sit mutata : quia vere fuit glo-
rificatus, nec alia illa effigies fuit sub-
jective in facie Christi, ut probabilior te-
net opinio ; quamvis aliqui dicant, quod
Christus ad horam mutavit vultus sui ef-
figiem, sicut in transfiguratione. Verisi- *Luc.* ix, 29.
milius ergo fertur, quod altera illa effigies
fuit subjective solum in oculis discipu-
lorum, vel, ut aliqui opinantur, in aere.
C Potuit equidem Christus visum discipu-
lorum diversimode immutare, per solam
impressionem talium aut talium visualium
specierum seu radiorum. Hinc aliqui di-
cunt, quod erant percussi specie cæcitatis
quæ vocatur acrisia : quemadmodum Sy- IV *Reg.* vi,
ri videntes Eliseum, nec tamen eum re- 18; *Gen.* xix, 11.
cognoscentes; et Sodomitæ quærentes do-
mum Lot, nec invenientes. Est quippe
acrisia quædam cæcatio, qua aliquid con-
fuse et imperfecte videtur, nec tamen sub
propria specie apprehenditur. Unde se-
D cundum Gregorium, Christus discipulis is-
tis ipsum amantibus et de ipso loquenti-
bus, exhibuit se præsentem, et tamen de
ipso dubitantibus suæ cognitionis abstulit
speciem.

Et ait ad illos : Qui sunt hi sermo- 17
*nes quos confertis ad invicem, ambulan-
tes, et estis tristes ?* Non ex ignorantia hoc
quæsivit, sed ut ad eorum responsionem
eos congruenter instrueret. *Et respondens* 18
unus, cui nomen Cleophas, qui fuit de
septuaginta duobus discipulis ; alter, se-

* Ammaon cundum Ambrosium, fuit Amaus *. Gregorius vero in prologo super Moralia Job dicit, quod creditur fuisse Lucas iste evangelista, ita quod ex humilitate suum subticuit nomen. *Dixit : Tu solus peregrinus es in Jerusalem, et non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus?* Hoc totum non assertive, sed interrogative protulit Cleophas, quasi diceret : Venisti tu solus in Jerusalem in hoc Pascha, ut ignores quæ in ea contigerunt uno horum dierum, hoc est, in die Parasceves, et etiam ante, quando in die Palmarum et postea multa prodigia fecit in Jerusalem Christus? Nam ita te habes nos interrogando, quasi solus peregrinus hic fueris, et idcirco ab aliis peregrinis nihil audieris : quum tamen certum sit, quod his diebus innumerabiles fuerint in Jerusalem peregrini, a quibus merito percepisses quæ in ea sunt facta, quoniam peregrini libenter inquirunt atque percipiunt nova.

19 *Quibus ille dixit : Quæ?* id est, quænam sunt illa quæ in Jerusalem his diebus sunt facta? *Et dixerunt : De Jesu Nazareno,* id est, Jesum Nazarenum facta ista concernunt, et de eo ac in eo facta sunt, *qui fuit vir* sexu et omni perfectione virtutum, *propheta* summus, omnium præscius futurorum : ita quod gratia prophetiæ fuit in eo per modum habitus fixe, imo semper in actu et æque perfecte; *potens in opere,* id est in omni actu virtuoso, perfecto, et in signis, prodigiis atque
Joann. v, 36. miraculis. Unde et dixit : Opera quæ dedit mihi Pater, testimonium perhibent de
Ibid. xv, 24. me; itemque, Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. *Et sermone :* quia in verbis sapientissimus ac eloquentissimus fuit, juxta
Ps. xliv, 3. ta illud : Diffusa est gratia in labiis tuis.
Luc. iv, 22. Mirabantur omnes in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ejus. Adversarii quo-
Joann. vii, 46. que ejus coacti sunt dicere : Nunquam sic locutus est homo, sicut hic loquitur. Et recte nunc dicitur, quod fuit potens in opere et sermone, præmittendo, In ope-
Act. i, 1. re : cœpit enim facere et docere, ita quod

A primo egit quod postmodum prædicavit. Sed jam multi sunt quasi potentes in sermone, debiles vero in opere : qui de humilitate, patientia, mansuetudine, temperantia, justitia, caritate, copiose sermocinantur, et tamen faciliter a propriis passionibus superantur, inquinamentis carnis et animæ viliter infeliciterque succumbunt. Itaque, Jesus fuit potens in opere et sermone, *coram Deo,* id est vere et infallibiliter, virtuose, et meritorie sibi ipsi quantum ad præmium accidentale, et aliis
B absolute, *et omni populo,* id est secundum omnium præsertim vulgarium reputationem : qui dixerunt, Nunquam apparuit Matth. ix, 33.
sic in Israel; et, Propheta magnus surrexit in nobis. Luc. vii, 16. Porro, quidam sunt potentes in opere et sermone coram hominibus, sed non coram Deo, sicut hypocritæ.

Et quomodo, id est quam injuste, *tradiderunt eum summi sacerdotes et principes nostri,* videlicet pontifices et seniores, *in damnationem mortis,* id est, morte dignum eum judicaverunt, dicentes : Nos Joann. xix, 7.
C legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. Importune quoque impetraverunt a præside sententiam condemnationis ad mortem adversus Christum. *Et crucifixerunt eum,* quia ejus crucifixionem procuraverunt. 20

Nos autem sperabamus, ante passionem ipsius, *quia ipse esset redempturus Israel,* hoc est liberaturus Israeliticum populum, tanquam verus Messias in lege et Prophetis promissus, ab originali et omni peccato, et captivitate diaboli, et servitute 21
D peccati. Quasi dicerent : Hoc sperabamus,
sed modo non speramus. *Et nunc super*
hæc omnia, id est ultra ea quæ dixi, *ter-*
*tia dies est hodie, quo**, id est a die Para- * alias *quod*
sceves in quo *facta sunt ista,* quo scilicet
Jesus morti adjudicatus et crucifixus est.
Sed et mulieres quædam ex nostris, id 22
est ad societatem nostram spectantes, quia
nobiscum Dominum Jesum sequebantur
devote, *terruerunt nos : quæ ante lucem,*
id est valde diluculo, *fuerunt ad monu-*
mentum, et non invento corpore ejus, quia 23

jam resurrexit, *venerunt* ad Apostolos, *di-* A
centes se etiam visionem, id est visibilem
formam, *angelorum vidisse :* ita quod an-
gelos in assumptis corporibus corporali-
ter conspexerunt; *qui* angeli *dicunt eum*
vivere, id est Christum resurrexisse. Ita-
que discipuli verbis mulierum istarum
auditis, terrebantur, quia forsitan metue-
bant quod Judæi increduli imponerent eis
quod corpus sui abstulissent magistri, et
24 propterea eos persequerentur. *Et abierunt*
quidam ex nostris ad monumentum, ut-
Joann. xx, 3. pote Petrus et Joannes (ut dictum est), *et* B
ita invenerunt sicut mulieres dixerunt,
videlicet lapidem revolutum, et linteami-
na posita; *ipsum vero,* id est corpus Je-
su, *non invenerunt.*

25 *Et ipse dixit eis : O stulti,* id est Scri-
pturarum notitiam non habentes, et veræ
fidei luce carentes, *et tardi corde ad cre-*
dendum in omnibus verbis et vaticiniis,
quæ locuti sunt Prophetæ de mea passio-
ne et resurrectione : quum tamen habea-
tis sufficientia inductiva ad credendum
quod ego sum ille de quo illa prædixe- C
runt Prophetæ, nam verbis et sufficien-
tibus miraculis Christum me esse proba-
vi. Quæritur, cur Christus discipulos istos
Matth. v, 22. vocaverit stultos, quum alibi dicat, Qui
dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehen-
næ ignis. Et respondendum, quod peccata
verborum pensantur penes intentionem,
affectionemque cordium, quoniam ea quæ
sunt in voce, sunt earum quæ sunt in
anima passionum, affectionum intentio-
numque notæ. Christus ergo prohibuit di-
cere proximo, Fatue, ex contemptu, deri- D
sione, aut simili vitiosa radice, non autem
ex caritate et zelo justitiæ, rationabili cau-
sa id exigente.

26 *Nonne hæc oportuit pati Christum,* pro-
pter æterni Patris præordinationem, et
Prophetarum verificationem atque huma-
ni generis salvationem, sanctorum de lim-
bo eductionem, cœlestis patriæ apertio-
nem, cœlestis Jerusalem reædificationem,
et ita, puta per passionem, *intrare in*
gloriam suam, id est in cœlum ascende-
re, et corpore glorificari, gloriamque cœ-
lestem plenarie possidere? Christus quip-
pe sua humiliatione, passione et morte,
promeruit sibi ipsi præmium accidentale,
atque dominium omnis creaturæ, dicente
Apostolo : Humiliavit se, factus obediens Philipp. II, 8, 9.
usque ad mortem, propter quod et Deus
exaltavit illum. Et tamen hæc gloria de-
bebatur Christo etiam aliunde, videlicet
ratione hypostaticæ unionis cum Verbo,
et propter plenitudinem beatificæ visio-
nis, seu essentialis felicitatis animæ ejus :
quæ redundasset indesinenter in corpus
ipsius, et impassibile illud fecisset, nisi
Deo dispensante, redundantia illa fuisset
usque ad resurrectionem dilata, ut in epi-
stola ad Dioscorum loquitur Augustinus.
Et ita gloria illa fuit proprie gloria Chri-
sti. Sed et universa gloria curiæ cœlestis,
fuit et est gloria Christi, secundum quod
Deus est, tanquam domini ac datoris. Si
itaque Christum per passionem, et mul-
tiplicem tribulationem oportebat propri-
am gloriam ingredi, nos qui sumus, qui
absque tribulationibus et adversitatibus,
pœnitentialibusque operibus gloriam vo-
lumus ingredi alienam? Numquid servus Joann. XIII, 16.
major est domino suo, aut membrum ca-
pite suo præstantius, aut redemptus re-
demptore sublimior, aut fragilis creatura,
creatore suo Dei unico Filio? Merito ergo
dixit Apostolus : Quia per multas tribu- Act. XIV, 21.
lationes, oportet nos intrare in regnum
cœlorum; et item, Omnes qui volunt pie II Tim. III, 12.
vivere in Christo persecutionem patientur.

Et incipiens a Moyse et omnibus Pro- 27
phetis : id est, ex verbis Moysis sumpsit
exordium, quia primus et principalis fuit
inter eos qui libros ad vetus Testamentum
pertinentes scripserunt; deinde aliorum
Prophetarum allegavit oracula; *interpre-*
tabatur illis, id est, expositionem fecit
istis duobus discipulis, *in omnibus Scri-*
pturis quæ de ipso erant loquentes, id est,
prophetias de ipso prædictas eis declara-
vit et allegavit, vel in generali et multas
in speciali, vel omnes ad propositum per-
tinentes ac sufficientes.

28 *Et appropinquaverunt castello* Emmaus
quo ibant. Et ipse se finxit longius ire.
Secundum Gregorium, Fingere, pro Com-
ponere sumitur in hoc loco, ut sit sensus,
quod Dominus Jesus composuit seu dispo-
suit se ad procedendum remotius. Potest
etiam dici, quod finxit, id est, simulavit
se longius ire : quia simulatio facti licita
est et commendabilis, quando fit ex rati-
onabili causa, et bono fine. Unde et Josue
Josue VIII, 15. cum filiis Israel simulavit fugam. Christus
autem sic simulavit multiplici ratione :
primo, mystice, ad innuendum quod ad-
huc longe fuit ab illorum nondum cre-
dentium mente; secundo, ut per hoc daret
eis occasionem operis misericordiæ, vide-
licet invitandi et cogendi se ad hospi-
tium; tertio, ut per hoc ipsum doceret
nos ut et nos taliter faciamus.

29 *Et coegerunt,* hoc est, multum instan-
ter et quodammodo importune invitave-
runt, *illum, dicentes : Mane nobiscum,*
cœnam et hospitium nobiscum sumendo,
quoniam advesperascit, et, pro id est, *in-
clinata est jam dies,* sole ad occasum
tendente. Sic et nos quotidie Christum
rogemus ac invitemus, ut in cordis nostri
cubiculo manere dignetur. Ipse etenim
Joann. XV, 5. apud Joannem loquitur : Qui manet in
me, et ego in eo, hic fert fructum mul-
tum. Atque ut in libro Sapientiæ legi-
Sap. VII, 28. tur, Neminem diligit Deus, nisi qui cum
sapientia inhabitat. Denique spiritualiter
advesperascit, quoniam vita nostra ad oc-
casum quotidie tendit ; et inclinata est
dies, quando tempus promerendi deficere
incipit. Specialiter quoque advesperascit
in anima, dum propinquat ad culpam; et
inclinatur dies, quando elongatur a gra-
tia, hoc est, quando disponitur ad peccata.

Præterea, sicut prætactum est, ex hoc lo-
co atque exemplo elicitur, quam caritative,
instanter, imo et importune peregrini ac
pauperes ad mensam et hospitium sint
vocandi. Hoc namque est opus misericor-
diæ. Opera autem misericordiæ ad Chri-
stianos potissimum pertinent, quum lex
Christi sit lex totius caritatis et pietatis.
Magna quoque est virtus hospitalitatis :
de qua et in veteri Testamento Abraham Gen. XVIII, 1-8; XIX, 1-3.
et Lot specialiter commendantur. Unde et
sanctus Job : Foris (inquit) non mansit Job XXXI, 32.
peregrinus, ostium meum viatori patuit.
Et Christus in Evangelio perhibet se in
die judicii esse dicturum ad electos, Ho- Matth. XXV, 35, 43.
spes fui et collegistis me ; ad reprobos
vero, Hospes fui et non collegistis me.
Hinc princeps Apostolorum hortatur : Ho- I Petr. IV, 9.
spitales invicem sine murmuratione. Et
Paulus : Hospitalitatem nolite oblivisci : Hebr. XIII, 2.
per hanc enim placuerunt quidam Deo,
angelis hospitio receptis.

Et intravit cum illis : in quo dedit
exemplum obtemperandi rationabili peti-
tioni, ne quis in proprio sensu sit perti-
nax. *Et factum est, dum recumberet,* id 30
est, quiesceret et manducaret, *cum illis,*
accepit panem, et benedixit, non tamen
in suum corpus convertit, sicut in cœna,
sed ut moris est benedicere cibum : in
quo instruxit nos, ut ante refectionem be-
nedicatur cibus et potus ; *ac fregit, et*
porrigebat illis panem jam fractum ad
manducandum. *Et aperti sunt oculi eo-* 31
rum : non quod corporales eorum oculi
hucusque fuerint clausi, sed quia nunc
aliter viderunt Christum quam ante. Nunc
enim cœperunt eum in propria et co-
gnoscibili ac determinata effigie cernere,
quem ante viderunt confuse. Sic oculi
primorum parentum dicuntur aperti post Gen. III, 7.
perpetrationem peccati, quantum ad ali-
um modum videre ; et in libris Regum
legitur Eliseus dixisse : Domine, aperi ocu- IV Reg. VI, 20.
los istorum (puta Syrorum). Idcirco sub-
jungitur : *et cognoverunt eum* in fractio-
ne panis, ut paulo post subditur. Habuit vers. 35.
enim Salvator consuetudinem sic accipi-
endi, benedicendi, frangendi, distribuen-
dique panem, ut ex Evangelio comproba-
tur : sicut dum turbas refecit ex quinque Matth. XIV, 19; XV, 36.
panibus hordeaceis, et postmodum ex pa-
nibus septem. Aliqui vero dicunt, quod
Christus manibus fregit panem, ac si cul-
tello fuisset divisus, et per hoc eum no-
verunt. Potest quoque intelligi de inte-

rioribus oculis, qui aperti sunt, id est illuminati, Christum cognoscendo. *Et ipse evanuit ex oculis eorum,* id est, repente et quasi imperceptibiliter ac velocissime per dotem agilitatis ab eorum adspectu disparuit : per quod monstravit se corpus glorificatum habere ; non autem evanuit tanquam phantasma.

32 *Et dixerunt ad invicem* duo isti discipuli : *Nonne cor nostrum,* præsertim voluntas, *ardens erat in nobis,* id est inflammatum desiderio veritatis, ac Christi, *dum loqueretur in via,* id est, quando Christus increpavit ac informavit nos, ambulando nobiscum, *et aperiret,* id est exponeret, *nobis Scripturas?* — Posset hic quæri, an discipuli isti in via fuerunt veræ caritatis fervore accensi. Et videtur quod imo : nam Glossa ait, quod cor eorum fuit igne Spiritus Sancti accensum et caritatis ardore. Sed videtur contrarium, quia non erant in fide, ergo nec in caritate. Ad hoc quidam respondent, quod non erant in caritate, nec veræ caritatis fervorem habebant, et quod ardor iste erat a Spiritu Sancto, sed non cum Spiritu Sancto, quemadmodum timor servilis. Et si objiciatur quia de istis duobus discipulis dicit Gregorius, quod esse extranei a caritate non poterant hi cum quibus Veritas gradiebatur : respondetur, quod hoc propterea dixit Gregorius, quia habebant aliquid simile caritati et ejus effectui. Porro si istud quis teneat, cogetur concedere quod et feminæ pergentes ungere corpus Jesu, erant extra caritatem atque in statu damnationis.

33 *Et surgentes eadem hora* a mensa, *regressi sunt in Jerusalem :* quia præ caritatis ardore quem nunc cum fide vere habebant, quiescere, et differre tam saluberrimum nuntium non valebant, nec senserunt viæ laborem ; dilectionisque ardor exstinxit in eis servilem Judæorum timorem. *Et invenerunt congregatos undecim* Apostolos in conclavi, *et eos qui cum ipsis erant,* videlicet alios quosdam Christi discipulos ex septuaginta duobus, aut fe-

A minas aliquas Christi discipulas. Itaque Thomas tunc aderat, et paulo post exiit, non credens auditis ; sicque defuit apparitioni quæ consequenter describitur, prout *Joann.* xx, 24.
in Joanne legitur. *Dicentes, quod surre-* 34
xit Dominus vere et apparuit Simoni. Participium istud, Dicentes, quidam referunt ad verbum, Invenerunt, ut sit nominativi casus : eritque sensus, quod duo isti discipuli invenientes undecim congregatos, dixerunt eis, quod Dominus vere surrexit et Petro apparuit. Aptius tamen B videtur, ut dictio ista, Dicentes, referatur ad Undecim congregatos, sitque accusativi casus : ut sit sensus, quod duo discipuli invenerunt congregatos undecim inter se recitantes, et etiam istis duobus dicentes, quod Dominus vere surrexit. Et istud ex duobus probatur. Primo, quoniam isti duo discipuli nondum scivisse videntur quod Christus apparuerit Petro, sed Petrus hoc Apostolis retulit. Secundo, ex modo loquendi ipsius Evangelistæ in loco præsenti, quia post verba prædicta mox sub-
C ditur : *Et ipsi narrabant quæ gesta erant* 35
in via. Ex quo apparet, quod participium illud, Dicentes, et pronomen hoc, Ipsi, referenda sint ad diversos : ita quod isti duo quum audissent verba Apostolorum, Christi resurrectionem et apparitionem Petro factam eis narrantium, tunc et ipsi narraverunt narrantibus sibi, quæ gesta erant in via, scilicet qualiter Christus se eis in via associavit, eosque interrogavit, increpavit, edocuit, *et quomodo cognoverunt eum in fractione panis.*

D Denique, secundum Glossam, inter viros, Dominus Jesus primo apparuit Petro : nam sicut inter feminas post Virginem gloriosam Maria Magdalene fuit Christo devotior, et in ejus amore ardentior, familiariorque eidem, sic inter viros Petrus ; item, quatenus tantam misericordiam exhibendo Simoni Petro, instrueret eum omnem misericordiam peccatoribus exhibere ; et rursus, ne Petrus abundantiori absorberetur tristitia, et ne ex trina negatione desperationem incurreret. Et fuit

revera ineffabilis pietas, quod illi disci- A
pulo primum ac specialiter se monstravit,
a quo inhonestius ac frequentius fuit ne-
gatus : et merito S. Petrus fuit postmo-
dum aliis misericordissimus.

Deinde describitur adhuc alia apparitio
Joann. xx, 19-23. Salvatoris, quæ et a Joanne est descripta,
ubi quædam habentur quæ hic omittun-
tur, sicut et hic aliqua describuntur quæ
ibi non recitantur. Non enim omnes om-
36 nia conscripserunt. *Dum autem hæc lo-
querentur* Apostoli et duo præfati disci-
puli, *stetit Jesus in medio eorum,* hoc B
est, repente janius clausis intravit, atque
Matth. xviii, 20. in medio stetit, sicut promisit : Ubi fu-
erint duo vel tres congregati in nomine
meo, ibi sum in medio eorum. Stetit au-
tem in medio ad litteram, ut ab omnibus
melius videretur et audiretur, seque mon-
straret esse eumdem qui ante passionem
in medio eorum consistere solitus erat ;
spiritualiter vero, ut humilitatem com-
mendaret, et virtutum magistrum se esse
ostenderet : nam virtus consistit in me-
Luc. xxii, 27. dio ; et ipse ante passionem disseruit, Ego C
in medio vestrum sum, sicut qui mini-
strat. Per hoc quoque ostendit dilectionem
suam ad discipulos suos.

Et dixit eis : Pax vobis, hoc est, pacem
pectoris, quæ est tranquillitas seu quies
mentis in Deo, habete modo per gratiam,
et pacem æternitatis habete nunc per
spem, et aliquam prægustationem. Itaque,
sicut Salvator ante passionem præcepit
Ibid. x, 5. discipulis, In quamcumque domum intra-
veritis, primum dicite, Pax huic domui ;
sic ipsemet post resurrectionem visitando D
eos, primum locutus est, Pax vobis. Quo
constat quam magnum bonum sit pax
vera, spiritualis et interna. *Ego sum* vere
magister et Dominus vester, paulo ante
crucifixus, et nunc vere resuscitatus : qui
secundum deitatem sum æternaliter et
perfecte, cujus esse est plenum, infinitum,
simplicissimum, omniformiterque perfe-
Exod. iii, 14. ctum ; qui dixi ad Moysen : Ego sum qui
sum. *Nolite timere* inordinato timore, qua-
si velim vos fallere aut nocere.

Conturbati vero præ admiratione, *et* 37
conterriti, sicut naturale est fragilitati hu-
manæ defunctorum apparitionem horrere,
et insolitas expavescere visiones, sed et
propter periculum, *existimabant se spiri-
tum videre,* videlicet animam Christi, aut
alium spiritum forte fallacem in corpore
assumpto. Sed mirum, quomodo hoc pu-
tabant, quum jam paulo ante dixissent,
quod surrexit Dominus vere : quod audi-
erunt a sanctis mulieribus, et a Petro, a
duobus quoque discipulis, atque ut reor,
a Jacobo Minore, cui ante hanc horam
apparuit Christus. Et respondendum, quod
ideo forsitan putabant spiritum se vide-
re, non verum corpus, quoniam clausis
introiit janius : quod adhuc impossibile
forsitan æstimabant vero humanoque cor-
pori. Verumtamen Petrus et duo prædicti
discipuli, et Jacobus Minor, de resurrecti-
one Christi non dubitabant, quamvis vir-
tutem et dotes corporis glorificati nondum
cognoscerent.

Et dixit eis : Quid turbati estis, hoc 38
est immoderanter inquietati, formidolosi
et stupidi, *et cogitationes* erroneæ *ascen-
dunt in corda vestra,* ex proprii intelle-
ctus imbecillitate, quia suspicamini spi-
ritum vos videre ? *Videte manus meas et* 39
pedes, in quibus manent vulnerum cica-
trices, ad insinuandum quod vere in pro-
prio corpore resurrexi, *quia ego ipse sum,*
qui fui mortuus, et nunc corporaliter vivo
atque appareo ; *palpate,* ut certificemini
etiam tactu, *et videte,* exteriori interiori-
que oculo, me veraciter surrexisse et ap-
parere ; *quia spiritus carnem et ossa non
habet, sicut me videtis habere :* spiritus
enim in sua natura est simplex. *Et quum* 40
hoc dixisset, ostendit eis manus et pedes,
et cicatrices in eis : forsan etiam latus,
ejusque cicatricem. Voluit autem cicatri-
ces in suo corpore reservare : primo, ut
tactum est, ad probandum veritatem suæ
resurrectionis ; secundo, in signum victo-
riæ ; tertio, ut per hoc electos et Sanctos
in patria in suo magis accendat amore ;
quarto, ut eas Patri pro nobis præsentet ;

quinto, ad majorem impiorum et ingratorum confusionem.

41 *Adhuc autem illis non credentibus,* quod
verum conspicerent corpus Christi, ob
causam prætactam; nec omnes erant æque
increduli, imo quidam omnino credebant,
et quidam nondum complete : ideo subditur, *et mirantibus præ gaudio,* quia ut
(Joann. xx, 20.) apud Joannem legitur, Gavisi sunt discipuli viso Domino. Ergo aliquo modo credebant; sed mirabantur de tam nova et insperata consolatione et apparitione, de qua vehementer gaudebant ; atque præ gaudio mirabantur, quod et qualiter tam bene et optime eis contigerit, qui paulo ante tam desolatissimi erant : quia ut asserit Augustinus, quæ multum læta sunt, vix creduntur. Occulte enim metuit animus, ne forsan contingat oppositum, et tunc duplex mœror nascatur. Sic Jacob
(Gen. xlv, 26.) patriarcha audito a filiis, Joseph vivit, quasi de gravi somno evigilans, non tamen credebat eis. *Dixit,* non ex ignorantia quærens, sed solitum loquendi modum observans, ut magis agnosceretur : *Habetis hic aliquid quod manducetur?* quatenus non tantum per visum, tactum, auditum, sed etiam per gustum meam vobis
42 resurrectionem demonstrem. *At illi obtulerunt ei partem piscis assi,* cujus forsitan
partem jam comederunt, *et favum mellis.*
43 *Et quum manducasset coram illis, sumens reliquias dedit eis,* ut secum comederent. Nec dubium quin et potavit cum eis, secundum quod princeps Apostolo-
(Act. x, 41.) rum dixit : Manducavimus et bibimus cum illo, postquam resurrexit. Porro, Christus comedit, non tamen aliquid convertebatur in corpus ipsius; sed potestative cibum et potum consumpsit, quemadmodum aquam consumit radius solis calens.

44 *Et dixit ad eos : Hæc sunt verba quæ*
*[quum adhuc essem vobiscum] *locutus sum ad vos*,* hoc est, isti effectus, videlicet apparitiones et meæ resurrectionis probationes, sunt res significatæ per verba quæ vobis prædixi, quando adhuc inter vos ante meam passionem passibilis conversabar, a quibus nunc carnis immortalitate et plenæ beatitudinis statu disto. Itaque, Verbum, hic sumitur pro re verbo significata, sicut in libris Regum loquitur Ezechias : Non fuit verbum in domo mea, et in omni potestate mea, quod non ostenderim eis, videlicet nuntiis regis Babylonis. (IV *Reg.* xx, 13, 15; *Is.* xxxix, 2, 4.) *Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysis, et Prophetis, et Psalmis de me.* Eodem modo necesse fuit illa impleri, quo necesse fuit Christum pati : quod qualiter oportebat, jam dictum est. Itaque necesse fuit illa impleri, necessitate conditionata, non absoluta, hoc est necessitate consequentiæ, non consequentis, seu in sensu composito, non in sensu diviso; non necessitate coactionis liberi arbitrii, sed præordinationis divini decreti. Porro in lege Moysis multa de Christo conscripta sunt : ut quod Deus dixit ad Abraham, Isaac, et Jacob, In semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ; (*Gen.* xxii, 18; xxvi, 4; xxviii, 14.) et, Prophetam suscitabit vobis Dominus, etc. (*Deut.* xviii, 15.) Insuper, quamvis Psalmista fuit propheta, tamen liber Psalmorum proprie inter Hagiographa computatur : et ita nunc Psalmi a Scriptura Prophetarum distinguuntur.

Tunc aperuit illis sensum, id est, in- 45
tellectum eorum illuminavit, *ut intelligerent Scripturas.* Verumtamen non tam perfecte eos jam illustravit, sicut in die Pentecostes, quando limpidissimam Scripturarum intelligentiam eis infudit; nunc tamen eos aliqualiter illuminavit, quia ut habet Joannes, insufflavit in eos, et dixit : Accipite Spiritum Sanctum. (*Joann.* xx, 22.)

Et dixit eis : Quoniam sic scriptum est, 46
hoc est de mea passione et resurrectione prophetatum in Daniele, Osee, in Psalmis, aliisque Prophetis. Scriptum est enim : Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. (*Dan.* ix, 26.) Et Osee ait : Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. (*Osee* vi, 3.) Sophonias quoque : Exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum. (*Soph.* iii, 8.) Atque in Psalmo : Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me; et retribuam eis. (*Ps.* xl, 11.) *Et sic oportuit* Christum* *oportebat

pati pro mundi salute, quia ille fuit con- A
venientior modus humanæ redemptionis,
et Deus ita præordinavit, *et resurgere a*
mortuis tertia die, quia non decuit Christi
resurrectionem ultra tertium diem differ-
47 ri, *et prædicari in nomine ejus pœniten-*
tiam et remissionem peccatorum in omnes
gentes, hoc est, universis mundi homini-
bus, Judæis atque gentilibus, evangelizari
ut in fide Christi pœnitentiam agant, at-
que per gratiam ejus confidant se remissi-
onem peccatorum suorum posse suscipere,
virtute et merito passionis ipsius, per B
sacramenta ejus, primo in Baptismo, de-
inde in sacramento Pœnitentiæ, quæ est
secunda post naufragium tabula. Hinc in
Act. XIII, 38. Actibus Paulus ait Judæis : Per Jesum vo-
bis remissio peccatorum annuntiatur, ab
omnibus a quibus non potuistis in lege
Moysis justificari. Et rursus loquens gen-
Ibid. XVII, 30, 31. tilibus : Tempora (inquit) prioris igno-
rantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat
hominibus ut omnes ubique pœnitentiam
agant, eo quod statuit diem in quo ju-
dicaturus est orbem in æquitate, in viro C
quem statuit, fidem præbens omnibus, re-
suscitans illum a mortuis. Et iterum loqui-
Ibid. III, 26. tur Petrus : Primum Deus suscitans Filium
suum, misit eum ut convertat se unus-
Ibid. IV, 12. quisque a nequitia sua ; itemque, Non est
nomen aliud sub cœlo datum hominibus,
in quo oporteat nos salvos fieri.

De hac omnium gentium conversione ad
Christum, et diffusione Ecclesiæ catholicæ
per totum orbem terrarum, copiosissime
et apertissime prædixerunt Prophetæ. Scri-
Ps. XXI, 28. ptum est namque in Psalmis : Remini- D
scentur et convertentur ad Dominum uni-
versi fines terræ, et adorabunt in conspectu
ejus universæ familiæ gentium ; itemque,
Ps. LXXI, 17. Benedicentur in ipso tribus terræ, omnes
gentes magnificabunt eum. Unde et per
Is. XLIX, 5, 6. Isaiam loquitur Christus : Glorificatus sum
in oculis Domini. Et dixit : Parum est
ut sis mihi servus ad suscitandas tribus
Jacob, et fæces Israel convertendas ; dedi
te in lucem gentium, ut sis salus mea
usque ad extremum terræ. Sed et in Da-
niele legitur : Omnes populi, tribus et *Dan.* VII, 14.
linguæ servient ei. Quod totum impletum
est : quia etsi nunc magna et latissima
regna ad stolidissimam spurcissimi Ma-
hometi legem aliasque perfidias sint col-
lapsa, longo tamen tempore in eis viguit
religio christiana. Nihilo minus ante fi-
nem sæculi prædicta plenius implebuntur.

Porro prædicatio ista facta est ab Aposto-
lis Christi, *incipientibus* eam *a Jerosoly-*
ma : quia post Christi ascensionem et Spi-
ritus Sancti missionem, cœperunt Apostoli
in Jerusalem prædicare, prout per Isaiam
fuit prædictum : De Sion exibit lex, et *Is.* II, 3.
verbum Domini de Jerusalem ; atque in
Psalmo, Virgam virtutis tuæ emittet Do- *Ps.* CIX, 2.
minus ex Sion. Jerusalem namque fuit
metropolis Judæorum, quibus Christus fuit *Matth.* XV, 24.
specialiter missus, de quorum et semine *Rom.* I, 3.
fuit natus ; multisque donis fuit populus
ille a Deo ornatus. Ideo decuit eis primo
evangelizari, prout loquitur eis Paulus :
Vobis oportebat primum loqui verbum *Act.* XIII, 46.
Dei. Jerusalem quoque fuit civitas san-
cta, in qua fuit templum Dei, et viguit
cultus ejus, floruitque sæpe studium legis
ac Prophetarum, quam et Christus passi-
oni suæ præelegit. Idcirco decuit evange-
licam prædicationem post Christi passio-
nem inchoari ibidem, ut et Judæi increduli
inexcusabiles redderentur. In quo etiam di-
vinæ pietatis declaratur immensitas, quod
illis voluit primo viam prædicari salutis,
qui mortem procuraverunt Salvatoris, et
Dei Filium occiderunt.

Vos autem testes estis horum, videlicet 48
resurrectionis meæ et aliorum mysterio-
rum meorum, qui et ante passionem me-
am mecum estis conversati, et de mea
resurrectione estis multipliciter certifica-
ti. *Et ego mittam promissum Patris mei* 49
in vos, id est, Spiritum Sanctum a Patre
procedentem, quem et Pater per Prophe-
tas et me promisit se vobis daturum, mit-
tam et infundam cordibus vestris : sicut
in die Pentecostes scimus peractum. Istud *Ibid.* II, 1-4.
enim Christus in sermone post Cœnam
frequenter promisit, juxta illud Joannis :

Joann. xv, 26, 27. Quum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me; et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. Certumque est quod Christo nequaquam competeret auctoritas mittendi dandique Spiritum Sanctum, nisi ab ipso procederet Spiritus Sanctus, et verus consisteret Deus.

Vos autem sedete in civitate Jerusalem, in loco quo loquor hæc vobis, ubi vobiscum ultimam feci Cœnam, *quoadusque induamini virtute ex alto,* id est usque ad horam qua accipietis Spiritum Sanctum, qui corda vestra induet omnem perfectionem gratiæ ac virtutum, ex throno cœlesti ac decreto Patris æterni, sicque efficiet vos idoneos ad prædicandum ac testificandum de me, dando vobis sapientiam, constantiam et fervorem, omnium linguarum notitiam, totius Scripturæ peritiam, ardentissimam caritatem, insuperabile robur fortitudinis spiritualis. Hinc in Actibus
Act. I, 8. legitur Christus dixisse discipulis : Accipietis virtutem Spiritus Sancti supervenientis in vos, et eritis mihi testes in omni Judæa et Samaria, et usque ad ultimum terræ. Verumtamen non est intelligendum, quod Christus præcepit discipulis continue in civitate sedere, quia post verba hæc interdum exierunt pro rationabilibus
Joann. XXI, 3. causis, scilicet ad piscandum; sed intentio Christi fuit, ut non longe discederent, nec diu abessent, sed frequenter seu opportunis horis ibi manerent, præsertim post ascensionem, et per orationes, jejunia ac alia devotionis exercitia, se ad Spiritus Sancti pararent susceptionem ple-
Act. I, 4. nariam. Hinc scribitur in Actibus : Convescens præcepit eis, ab Jerosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit) per os meum. Unde nunc subditur :

50 *Eduxit autem eos foras in Bethaniam.* In die quippe ascensionis bis eis apparuit: primo, in Jerusalem; et tunc eis præcepit ut irent in montem Oliveti, qui est prope Bethaniam, in quo rursus eis ap-
A paruit : propterea dicitur eos eduxisse in Bethaniam, quamvis corporaliter cum eis non ierit, et quia mons Olivarum prope Bethaniam est. Sicque duxit eos in Bethaniam, id est in viam Bethaniam versus, usque ad montem prædictum. *Et elevatis manibus suis, benedixit eis :* forsitan signum crucis super eos formando, et verba benedictionis aliqua proferendo, ut et ipsi sic facerent aliis : nam et prælati a suis subditis recedendo, sic facere debent. Imo quum activa benedictio Dei, sit col-
B latio munerum gratiæ ejus, et multiplicatio eorumdem, Christus secundum quod homo, manus levando benedictionisque verba loquendo, secundum quod Deus incrementa gratiæ ac virtutum cordibus infudit eorum. *Et factum est, dum bene-* 51
diceret illis, recessit ab eis, id est, elevari cœpit corporaliter in aere, *et ferebatur,* id est, propria virtute ascendit, *in cœlum:* quod divina virtute principaliter fecit, et item per dotem agilitatis. Unde in Actibus habetur : Quum hæc dixisset, videntibus Act. I, 9.
C illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum.

Et ipsi adorantes Christum ut verum 52
Deum, sicut et Thomas evidentia veritatis convictus, dixit : Dominus meus, et Deus Joann. XX, 28.
meus; *regressi sunt in Jerusalem,* in cœnaculum, quod fuerat prope templum, *cum gaudio magno,* tam de Christi sui prædilecti magistri atque dulcissimi Domini gloriosa ascensione, felicitate et gloria, quam de beneficiis Dei eis datis ac dandis, ac totius mundi conversione ad Chri-
D stum instante. Nam et duo angeli Christo ascendente apparuerunt eis, dicentes : Viri Galilæi, quid statis adspicientes in Act. I, 11.
cœlum? etc.

Et erant semper in templo, id est omni 53
tempore opportuno, præsertim post susceptionem Spiritus Sancti : quia usque ad illud tempus magis latebant in domo, quam se manifestabant in templo, utpote nondum plene desuper confortati; *laudantes et benedicentes Deum,* eum de suis beneficiis ac promissis laudando, et propter

propriam ac immensam bonitatem, perfectionem et beatitudinem ejus, eum jugiter benedicendo, sicut ait Propheta : Benedicam Dominum in omni tempore. Hinc legitur in Actibus : Quotidie erant perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exsultatione, laudantes Deum. Et denuo : Omni die non cessabant, in templo et circa domos docentes et evangelizantes Christum Jesum. Quæ omnia post Spiritus Sancti in signo visibili susceptionem Lucas recitat contigisse. Verumtamen Theophilus dicit, eos etiam inter Ascensionem et Pentecosten cum aliis templum intrasse causa orationis et laudis divinæ, quia ex ascensione Salvatoris erant aliqualiter roborati, atque a pristina formidine sublevati. Tamen quod primo dictum est, verius æstimatur, et his quæ in Actibus scribuntur Apostolorum, magis concordans.

Ps. XXXIII, 2. — *Act.* II, 46, 47. — *Ibid.* V, 42.

Postremo, qualiter præmemorata dominicæ resurrectionis argumenta, Christi resurrectionem sufficienter probant, Thomas in tertia parte Summæ suæ magistraliter docet.

Discamus ergo et nos cum sanctis Apostolis in templo semper unanimiterque manere, per orationes, jejunia et alia exercitia virtuosa, ad quotidianum gratiæ ac virtutum augmentum nos præparare, Omnipotentem jugiter benedicere ac laudare, qui est super omnia Deus sublimis et benedictus. Amen.

FINIS COMMENTARIORUM IN EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM

ENARRATIO IN EVANGELIUM

SECUNDUM JOANNEM

PROŒMIUM

EGO *sicut aquæductus exivi de paradiso, et fluvius meus appropinquavit ad mare, quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus.* Eccli. XXIV, 41, 43, 44.

Increata atque fontana Sapientia Dei, unigenitus Filius Patris æterni, Dominus noster Jesus Christus, ex quo humanam naturam supernaturaliter induit, suppositaliterque assumpsit, homines mirabiliter sublimavit, atque ineffabiliter deificavit, supernaturalibus donis ac gratiis humanæ fragilitatis conditionem prorsus transcendentibus, suos adimplendo electos.

Inter quos gloriosi Apostoli sortiuntur primatum, quoniam primitias Spiritus receperunt. Hos tantis virtute, potestate et gratia decoravit Deus sublimis et benedictus, ut sanctitate, sapientia atque miraculis, universos præcedere comprobentur. Ipsis quippe etiam ordo rerum, naturalisque cursus mundi et lex naturæ creatæ, inenarrabiliter exstiterunt subjecti, in tantum ut ea quæ magni ac ingeniosi philosophi æstimabant nec divina virtute neque angelica potestate fieri posse, ipsi uberrime agnoscantur fecisse, mortuos suscitando, cæcos et claudos a nativitate repente curando, dæmonibus imperando, venena sine læsione bibendo, in igne nullum supplicium sustinendo, arcana cordium, futura quoque pure contingentia certitudinaliter cognoscendo, beatorum angelorum frequentes apparitiones, allocutiones et administrationes habendo, imo ad libitum obtinendo. Denique, quum usque ad Christi passionem, rudes et formidolosi exstiterint, subito omni scientia Scripturarum, omni facultate linguarum, itemque insuperabili animi fortitudine, copiosissime sunt repleti. Verum, si ita non est, si hæc atque similia non fecerunt ac passi sunt, quomodo ipsi tam pauci, impotentes, illitterati, ignobiles, totum pene mundum tam cito ad incomprehensibilem fidem, ad arduissimam legem convertere, quomodo idololatriam exstirpare, et dæmonum cultum destruere potuerunt, quos scimus omnem magicam artem atque cum dæmonibus conventionem, sub æternæ damnationis comminatione prohibuisse, et ad unius summi Dei sincerissimam dilectionem et claram notitiam, universa documenta sua et opera ordinasse? *Rom.* VIII, 23.

Hos ergo electissimos homines Filius Dei in terris ambulans, cum hominibus quoque conversans, vocavit, collegit, instruxit. Inter quos unum in familiarissimum puerum, in prædilectum discipulum, in sapientissimum Evangelistam elegit, cui tanquam carissimo filio, tanquam castissimo atque pulcherrimo adolescenti, pio dulcique juveni, ampliora intimæ dilectionis demonstravit indicia. Hic est sanctus Apostolus, felix Evangelista, sacer Joannes, cujus in hoc opere elucidandum utcumque est evangelium, prout Spiritus veritatis præstare dignabitur. *Baruch* III, 38.

Hic igitur tanquam aquæductus exivit a paradiso, tanquam præcipuus inter eos
Joann. I, 13. qui non ex sanguinibus, sed ex Deo nati sunt. Egressus est quoque a paradiso, id est a Christi collegio, a primitiva Ecclesia plena deliciis Spiritus Sancti. Præterea exivit ut aquæductus, quia per ipsum fluxerunt, fusi ac desuper propinati sunt nobis rivi,
Eccli. XV, 3. seu aquæ sapientiæ salutaris, fluenta doctrinæ cœlestis, de quibus illustrissimus Isaias
Is. XII, 3. prædixit : Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. Fluvius autem hujus aquæductus, fistulæ, seu organi Spiritus Sancti, est doctrina in evangelio S. Joannis contenta, quæ instar abundantissimi fluminis, cunctorum fidelium animas rigat, ab ignorantiæ siccitate, a vitiorum sterilitate, ab ardore libidinis eripit, radios sapientiæ influendo, rorem gratiæ imprimendo, cœlestium contemplationum gustum dulcissimum (quo omnis caro desipit) exhibendo.

Porro hic fluvius, propter exundantiam ac redundantiam suam, propinquavit ad
Eccli. I, 5. mare, id est ad abyssum sapientiæ, ad eum de quo ait Scriptura : Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. Quemadmodum enim omnia flumina egrediuntur a mari Oceano, secundum quosdam, et revertuntur in ipsum ; sic omnis sapientia fluit a Deo, et redit ac terminatur in eum. Idcirco Deus comparatur mari immenso. Sapientia ergo Joannis sanctissimi, quam nobis descripsit ac reliquit, huic mari propinquat : Primo, quoniam reducit mentes nostras ad Deum, totius sapientiæ splendidissimum fontem. Secundo, quia ob exuberantissimam plenitudinem suam, divinæ et increatæ sapientiæ assimilatur, præsertim quum sit supernaturalis, æternæ lucis veritati innitens, et tanquam expressio atque impressio increatæ scientiæ Dei ; quemadmodum imago apparens ac resultans in speculo, derivatur a vultu inspicientis. Tertio, quia Joannes præ cunctis sanctæ theologiæ scriptoribus, Apostolis, Evangelistis et Prophetis, plenius, clarius atque profundius loquitur de divinis, in tantum ut de ipso dei-
Ibid. XXIV, 35-37. formi evangelista Joanne verificetur illud in Ecclesiastico : Qui implet quasi Phison sapientiam, et sicut Tigris in diebus novorum ; qui adimplet quasi Euphrates sensum, et mittit disciplinam ut lucem, adsistens quasi Gehon in die vindemiæ. Doctrina ergo Joannis propinquat mari seu divinæ sapientiæ pelago, tanquam materiæ et objecto circa quod eminenter versatur, ac singulariter tractat.

Propterea quoque doctrinam quasi antelucanum sive auroram illuminat omnibus, id est, docendo præbet universis fidelibus. Quemadmodum enim lux auroræ tenebras noctis propellit, atque ad meridianum jubar disponit ; sic doctrina Joannis ignorantiæ et peccati abstergit caliginem per luminis gratiæ infusionem, sicque ad claram ac beatificam Dei visionem seu meridianum gloriæ lumen, adducit per evangelicorum
II *Cor.* V, 7. documentorum custodiam. Et quoniam nunc per fidem ambulamus, non per speciem,
I *Cor.* XIII, 12. cognoscentes per speculum in ænigmate, non facie ad faciem, ideo omnis illuminatio seu instructio vitæ præsentis, potius comparatur auroræ quam luci meridianæ.

ENARRATIO IN EVANGELIUM

SECUNDUM JOANNEM

ARTICULUS PRIMUS

DE DIGNITATE ET EXCELLENTIA SACRATISSIMI EVANGELISTÆ S. JOANNIS, ET QUOD LIBER EVANGELII JOANNIS UNIVERSOS SCRIPTURÆ CANONICÆ LIBROS EXCEDIT.

HIC est discipulus in tantum inter discipulos reliquos prædilectus a Christo, ut hac circumlocutione, Discipulus quem diligebat Jesus, significetur in præsenti evangelio, quasi ipsum solum amasset. *Joann.* XIII, 23; XIX, 26; XXI, 7, 20. Ipse exstitit unus trium Apostolorum qui suscitationi puellæ, transfigurationi dominicæ, ac trinæ orationi Christi tempore passionis interfuerunt. *Marc.* V, 37. *Matth.* XVII, 1. *Ibid.* XXVI, 37. Denique ipse solus in Cœna supra pectus Jesu recubuit seu quievit, reclinans se in sinu Jesu. *Joann.* XIII, 23, 25. Tuncque, secundum Augustinum et Bedam, ex fonte dominici pectoris bibit quod postea in evangelio propinavit. Quod non est intelligendum quasi in hora illa impletus sit spiritu sapientiæ, et illustratus a Christo evangelica veritate, præsertim quum ipso testante, dum post resurrectionem Maria Magdalene sibi retulisset Dominum a monumento sublatum, ipse sic esse crediderit : nondum enim sciebat (ut ipsemet ait) Scripturas. *Ibid.* XX, 2. *Ibid.* 8, 9. Quomodo ergo tunc bibit, nisi quod ille recubitus fuit signum ac dispositio, causa quoque meritoria, in quantum ex magna dilectione processit, futuræ illuminationis Spiritus Sancti? Hunc Christus a nuptiis ubi aquam in vinum convertit, vocavit, ut recitat Beda; eique tempore passionis Matrem suam virgineam ac superdignissimam commendavit. *Ibid.* II, 8, 9. *Joann.* XIX, 27.

A Hic sanctus Apostolus in ferventi oleo positus, exivit illæsus, quatuor mortuos suscitavit, totiusque Asiæ rexit ac fundavit Ecclesias. Ipse est præclarissimum jubar Ecclesiæ, non dumtaxat evangelii, sed trium quoque epistolarum et Apocalypsis radiosus descriptor. Præterea, quantus fuerit in corde divini ac magni Dionysii, innotescit in ea quam Joanni misit epistola, ubi inter cetera loquitur : Ave, vere dilectissime, vere amabilium et desiderabilium ac dilectorum valde dilectissime.

B Denique, quamvis tota Scriptura canonica tractet de Deo tanquam de objecto, specialiter quoque Prophetæ, Apostoli et Evangelistæ loquantur de Christo ut promisso vel misso; nihilo minus evangelicum volumen S. Joannis universis Scripturæ codicibus rite præfertur, quoniam de Divinitate ac Trinitate, de divinæ essentiæ unitate, de Personarum distinctione, de æterna atque divina Christi generatione et Sancti Spiritus processione, de duplici Christi natura, multiplici actione et una persona, plenius, clarius atque pro- C

fundius scribit. Ea quoque supplevit quæ A alii Evangelistæ omiserunt, videlicet signa, documenta et opera facta a Christo ante incarcerationem Joannis Baptistæ. Insuper, de doctrina et sermonibus Salvatoris Joannes valde sublimius scribit, quam ceteri Evangelistæ : propter quod designatur in prophetica quatuor animalium visione Ezechieli ostensa, per aquilam, quæ altius volat, solareque lumen clarius inspicit.

Ezech. I, 5 *et seq.*

Scripsit autem Evangelium post alios Evangelistas. Quum enim demoraretur in B exsilio Patmos, insurrexerunt in Asia et in Epheso hæretici, asserentes Christum esse hominem purum, nec tempore præcessisse Mariam. Quum ergo reversus esset Joannes a Patmos ad Ephesum, prout Areopagita Dionysius ei prophetavit, rogatus est ab episcopis Asiæ, ut de Christi divinitate, de qua alii Evangelistæ pauca scripserunt, plenius scriberet, imo Evangelium Christi plenissime conscribendo elucidaret, quo tam præsentes quam futuros damnaret errores, omniumque credentium instrueret animas. Quod Spiritu Sancto invocato, et communi jejunio ac prece præmissis, effecit. Dicitque Alcuinus, quod à tempore ascensionis Christi per annos sexaginta quinque absque adminiculo scribendi prædicavit.

Apoc. I, 9.

Ad hujus igitur evangelii sacrosancti elucidationem, tanto accedo humilius, et Sancti Spiritus illustrationem invoco affectuosius, quanto sublimior est ejus materia, atque declivior ac insufficientior propriæ rationis intelligentia. Sed nec intendo cursorie pertransire, neque extranea introducere, sed textus declarationi ac moralitati viribus totis insistere.

ARTICULUS II

EXPOSITIO PRIMI CAPITULI : IN PRINCIPIO ERAT VERBUM.

HOC inter theologicum philosophicum- C que processum, seu inter theologiam et philosophiam, distat ac interest, quod theologia seu sacra Scriptura increatæ veritati innititur, atque per lumen gratiæ revelatur, philosophia vero humanæ rationi seu naturali lumini inniti censetur, atque humano ex consideratione rerum creatarum studio invenitur. Ex quo duæ aliæ differentiæ oriuntur : Prima, quod theologiæ falsitas admisceri non valet, quoniam infallibili fundamento incumbit, et ab incommutabili Veritate infunditur ac D docetur : idcirco in his quæ fidei sunt, diversa opinari vel dubitare, prorsus illicitum est. Philosophiæ vero diversi miscentur errores, propter humanæ rationis caliginem. Secunda, quod theologia exordium sumit a summo, ab ente primo, a Deo altissimo. Philosophia autem ab infimis inchoat, et paulatim ad summa conscendit : quoniam naturaliter intellectiva cognitio ex sensitiva procedit, et immaterialia atque divina per corporalia cognoscuntur, Creator quoque per creaturas, quemadmodum ad Romanos fatetur Apostolus : Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt cognoscuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas.

Rom. I, 20.

Hinc ergo excellentissimus Evangelista, qui non cognovit litteraturam, tanquam piscator et idiota, usque ad annum circiter triginta primum, de divinis, non lumine naturali, nec prævia notitia sensitiva, vel ex sensibilium consideratione instructus, sed radiante Spiritu Sancto su-

Act. IV, 13.

pernaturaliter et eminentissime doctus, ab ipso universorum sublimi principio Deo sancto ac adorando, exorsus est :

1 *In principio,* inquiens, *erat Verbum.* Nempe, quum ejus intentio fuerit, Ebionis atque Cerinthi hæreticorum, dicentium Christum esse hominem purum, hæresim reprobare, convenienter incepit a Christi divinitate, ostendens quod Christus non sit pura creatura, neque in tempore factus omnino, puta secundum se totum, sed verus Deus et Creator æternus. Itaque, *In principio,* id est in exordio temporis quo facta sunt omnia, juxta
Eccli. xviii, 1. illud Ecclesiastici : Qui vivit in æternum, creavit omnia simul. De quo principio accipi potest id Genesis : In principio creavit
Gen. i, 1. Deus cœlum et terram. *Erat Verbum,* id est unigenitus Filius Dei. Quasi dicat : Inter alia non est creatum, sed illis per creationem incipientibus, ipsum veraciter erat, et invariabiliter subsistebat. Sic exponendo, excluditur error dicentium quod Christus non fuit prior Virgine Matre. Hunc quoque reor fuisse intellectum Evangelistæ, qui primo evangelii sui verbo intendebat Cerinthi et Ebionis, hæresiarcharum sui temporis, errorem destruere, asserentium Christum ex Maria sumpsisse totius sui esse initium.

Vel sic : *In principio,* hoc est ante omnia sæcula et ante tempora universa, in ipso æternitatis nunc atque momento. De quo principio scriptum est, dicente ipso
Prov. viii, 22. Filio Dei de Patre æterno : Dominus possedit me initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. *Erat Ver-
Eccli. i, 5. bum,* de quo Ecclesiasticus dicit : Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. De quo
Coloss. i, 17. ait Apostolus : Ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant. De hoc Verbo po-
Is. xlv, 23. test intelligi illud Isaiæ : Egredietur de ore meo justitiæ verbum. De quo per
Ps. xliv, 2. Psalmistam loquitur Deus : Eructavit cor
Ps. xxxii, 6. meum verbum bonum ; itemque, Verbo Domini cœli firmati sunt. Sic exponendo, confunditur error filiorum perditionis, elatissimi Arii atque Eunomii, affir-

A mantium quod licet Filius Dei sit pura creatura, nihilo minus ante mundi creationem est genitus ; et licet Patri non fuerit coæternus, tamen natura, dignitate et tempore, prior est omnibus ceteris creaturis. Horum igitur hæreticorum perfidiam sciens Joannes futuram, sic exorsus est : In principio erat Verbum.

Tertio sic : *In principio,* id est in Deo Patre, cui ratio principii appropriatur sicut æternitas, juxta illud Hilarii : Æternitas est in Patre, species in imagine, usus
B in munere. Pater quippe est principium sine principio, Filius vero et Spiritus Sanctus sunt principium, sed de principio. Ait enim Filius : Ego sum Alpha et Omega, Apoc. i, 8; xxi, 6; xxii, 13.
principium et finis. Sciscitantibus quoque Judæis, Tu quis es ? respondit : Principium, qui et loquor vobis. Joann. viii, 25.
Denique Pater, Filius et Spiritus Sanctus, propter identitatem essentiæ sunt unum principium, una causa, unus Creator, una omnium beatitudo ac finis. Quæ enim absolute dicuntur de Deo, tribus Personis
C communia sunt, nec multiplicantur in eis : unde trium Personarum est unus numero intellectus, una voluntas, una potentia, justitia, misericordia atque perfectio. Itaque, In principio Deo Patre, *erat Verbum,* quoniam sic procedit a Patre per generationem et personalem distinctionem, ut tamen in ipso æternaliter perseveret per substantialem identitatem. Et ut Damascenus testatur, quælibet divinarum Personarum est in alia per circumincessionem, eo quod unaquæque earum sit infinita.
D Rursus, emanatio in divinis, qua una Persona procedit ab alia, est emanatio ad intra, quæ non terminatur in aliud ad extra, vel substantialiter distinctum a suo fonte. Ideo Filius Dei invariabiliter manet in Patre, præsertim quum sit verbum mentale, intellectualiter profluens a corde paterno, quemadmodum scriptum est :
Eructavit cor meum verbum bonum. Ps. xliv, 2.

Sed nunc de ipso Verbo Dei et æterna generatione ejus, aliquid est loquendum. Et primo inquiritur, cur Evangelista vo-

lens Christi divinitatem ostendere, potius utitur nomine verbi quam filii. Hujus duplex est ratio : Prima, ut insinuet generationem in divinis non esse materialem, carnalem, seu mutationi admixtam, sed intellectualem, invariabilem, immanentem ac simplicem : quoniam verbum proprie sumptum, est interior mentis conceptus, intelligibilis dictio, atque prolata intus notitia. Alia ratio est, quoniam nomen verbi magis pertinet ad propositum quam nomen filii. Filius namque dicit comparationem dumtaxat ad patrem ; verbum autem importat respectum, non tantum ad proferentem, sed etiam ad id quod per verbum exprimitur, ad vocem quoque quam induit, et ad instructionem quæ per ipsum in alio fit. Quum igitur Evangelista nunc tractet de Filio, non dumtaxat in ordine ad Patrem, sed insuper per comparationem ad creata quæ fecit et regit, præsertimque ad homines quos redemit, ad carnem quoque quam assumpsit, et ad documenta quæ dedit : constat quod convenientissime nomine verbi omnia hæc respicientis, describitur, nec aptius neque subtilius nomen ad universa hæc insinuanda invenitur.

Oportet autem advertere, quod verbum, secundum Damascenum, tribus modis accipitur : Primo, pro verbo vocali. Sicque dicit Gregorius, quod nihil est instabilius verbo : est enim de genere successivorum, quibus idem est esse et fieri, quemadmodum motus et tempus. Sic quoque ait Basilius : Habet autem et verbum nostrum externum divini Verbi similitudinem quamdam. Nam verbum nostrum totam declarat mentis conceptionem. Quæ namque mente concipimus, ea ore proferimus, et mens nostra quasi fons quidam est, verbum vero prolatum, quasi rivulus manans ex ipso. Secundo, pro verbo mentali quod verbo vocali exprimitur et significatur, secundum quod ait Philosophus : Sunt ergo ea quæ sunt in voce, earum quæ sunt in anima passionum notæ. Unde et Plato asserit in Timæo : Ad hoc datus est nobis sermo, ut mutui atque interioris conceptus fiant indicia. Tertio, pro imaginatione vocis. Antequam enim mentale verbum verbo vocali exprimitur, formatur in sensu interiori seu virtute imaginativa, imaginatio quædam verbi vocalis, ex qua illud procedit. Imo et antequam ex auditu verbi vocalis ejus qui loquitur, verbum mentale in intellectu audientis concipitur, generatur in potentia imaginativa illius, imaginatio verbi vocalis, ex qua verbum mentale procedit : quia secundum Boetium, sicut imaginata procedunt ex sensatis, sic intellecta ex imaginatis. Quartum modum accipiendi verbum addit Thomas, videlicet ut verbum sumatur pro re significata vel facta per verbum : quemadmodum David dixit ad puerum Amalecitam : Quod est verbum quod factum est? Sic quoque Ezechias dixit ad Isaiam : Non fuit verbum in domo mea, quod non ostenderim eis. Hoc modo cuncta creata dicuntur verba Dei, qui interiori increato ac genito Verbo, omnia intelligendo et quasi loquendo constituit, juxta illud : Ipse dixit, et facta sunt.

II *Reg.* I, 4.

Is. XXXIX, 2, 4.

Ps. XXXII, 9; CXLVIII, 5.

Porro æterna generatio Verbi accipienda est ita. Quum Deus sit ens simplicissimum, nobilissimum, simpliciterque perfectum, oportet quod sit intellectualis naturæ, imo intellectus purus, semper in actu consistens. Deus ergo cognoscit se ipsum et cetera omnia. Est ergo in se ipso, sicut intellectum seu cognitum in intelligente. Intellectum vero seu res intellecta, secundum esse quod habet in intelligente, est ratio atque intentio intelligentis, et imago vel similitudo intellecti. Ratio autem et intentio seu definitio quam intelligens habet et concipit de re intellecta, vocatur verbum intelligentis, quoniam est quidam conceptus formatus atque expressio qua intra se dicit quod de re intellecta apprehendit : et hic conceptus est imago intellecti, quoniam actio intellectus perficitur in assimilatione intelligentis ad intelligibile. Hoc ergo quod

Deus Pater de se ipso concipit, et intra se profert seu loquitur, appellatur Verbum mentis paternæ, et Filius Dei Patris. Emanatio itaque Verbi istius, generatio nuncupatur, et Verbum emanans vocatur Filius intelligentis intellectualiterque dicentis, quoniam generatio proprie sumpta, est productio rei viventis a vivo, quæ terminatur ad esse ejusdem naturæ secundum rationem similitudinis adæquatæ. Similiter ad rationem filii pertinet, quod procedat ex generante vitali secundum similitudinem in identitate naturæ saltem specifica. Verbum autem mentis divinæ hoc modo producitur, et cum generante convenit, non solum in specifica, sed in numerali seu individua identitate naturæ. Propter quod generatio et filiatio proprissime atque verissime habent locum in Deo, ita quod ratio patris et filii prius ac perfectius competunt Deo quam creaturis, imo a Deo derivantur secundum quamdam imitationem ad creaturas, prout Apostolus dicit : Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur. (*Ephes.* III, 14, 15.)

Præterea, activa generatio Verbi, est ipsa intellectio Patris notionaliter sumpta, quæ terminatur ad Verbi productionem, seu ad ipsum verbum intus prolatum : et quoniam Pater uno simplicissimo actu se ipsum et cuncta intelligit, ideo unico actu intellectivo seu una locutione, gignit ac profert perfectissimum verbum, in quo universa resplendent, repræsentantur et continentur, quæ a Patre noscuntur, et in ejus sapientia elucescunt, fulgent ac conspiciuntur. Illud ergo unicum et simplicissimum verbum, est perfecta, itemque naturalis imago Patris, et character substantiæ ejus, tanquam ad similitudinem ejus productum, eumque plenissime repræsentans. Est quoque exemplar, species ac ratio omnium creaturarum, quoniam omnes relucent in Verbo, atque ad ejus imitationem productæ sunt.

Quoniam ergo tota perfectio et natura Patris perfecte relucet in Filio, quod esse non posset, nisi Filius esset vere immensus æqualisque Patri, et per consequens verus Deus, eamdem cum Patre habens essentiam (finitum namque a perfecta repræsentatione infiniti distat in infinitum); propterea Filius appellatur emanatio claritatis omnipotentis Dei, candor lucis æternæ, et speculum sine macula majestatis paternæ, atque imago bonitatis illius, quemadmodum de Filio Dei sub nomine sapientiæ scriptum est. (*Sap.* VII, 25, 26.) Unde ad Hebræos ait Apostolus : Qui quum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus ; (*Hebr.* I, 3.) alibi quoque, Qui est imago Dei invisibilis. (*Coloss.* I, 15.) Insuper, quum Filius procedat ab intellectu Patris, idcirco pertinentia ad intellectum potissime competunt Filio. Quorum aliqua sunt ei propria, et aliqua appropriata. Propria enim Filio sunt, sapientia generata, ars genita, verbum, imago : quæ omnia accipiuntur in Deo personaliter. Dum autem dicitur Verbum seu Filius Dei esse sapientia Patris et exemplar creaturarum, (I *Cor.* I, 24.) non est sic intelligendum, quasi Pater non sit in se et per se sapiens, sapientia ingenita, quæ est ipsemet Pater, atque exemplar, species ac ratio universorum. Alioqui, quomodo sapientem Filium generasset? Nullus enim alteri confert quod ipse non habet.

De hac æterna, divina et inenarrabili Verbi generatione habetur in Psalmo : Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te. (*Ps.* II, 7.) Et denuo : Ex utero ante luciferum genui te. (*Ps.* CIX, 3.) In Proverbiis quoque : Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram ; ante colles ego parturiebar. Quando præparabat cœlos, aderam. (*Prov.* VIII, 23-25, 27.) Itemque Ecclesiasticus : Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam. (*Eccli.* XXIV, 5.) Hinc etiam scriptum est : Egressus ejus a principio, a diebus æternitatis. (*Mich.* V, 2.) Enimvero, quod Deus ineffabilis habeat Filium ineffabilem, et per consequens sibi æqualem, clarissime innotescit ex hoc quod in libro Proverbiorum legitur : Quis suscitavit om- (*Prov.* XXX, 4.)

nes terminos terræ? quod nomen ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti ?

Ostenso quando erat Verbum, ostendit Evangelista ubi erat. *Et Verbum erat apud Deum,* id est juxta et intra Patrem, tanquam individuum inseparabileque ab eo. Non enim distant loco, duratione, natura vel dignitate; sed ubi et quando Pater, ibi et tunc Filius ejus. Quum autem dicitur, Verbum erat apud Deum, Deus accipitur relative et personaliter, non absolute et essentialiter. Quemadmodum autem Pater quum sit immensus, est illocalis et incircumscriptibilis, universa transcendens, implens, conservans ac ambiens ; ita et Verbum ejus. Unde quum Verbum dicitur esse apud Patrem, non est ruditer accipiendum, quasi unus sit extra et prope alium : imo totus Pater in Filio, et econtrario, vere circumincessibiliterque consistit. Sed ad designandum personalem distinctionem inter Patrem et Verbum, ait Evangelista, Verbum erat apud Deum, quasi personaliter distinctum a Patre.

Noverat quippe Joannes, cui totus processus ac status militantis Ecclesiæ fuerat in Apocalypsis descriptione revelatus, futuros hæreticos qui dicerent Patris et Filii eamdem esse personam. Cujus perfidiæ princeps fuit Sabellius, asserens Patrem, Filium ac Spiritum Sanctum unam esse hypostasim, tribus nominibus designatam propter diversas operationes : ita quod Deus esset Pater ratione creationis, idemque Filius ratione incarnationis, et Spiritus Sanctus ratione sanctificationis qua rationalem creaturam sanctificat. Unde Sabelliani dixerunt Patrem incarnatum ac passum : propterea dicti sunt Patrispassiani. Non enim admiserunt veram in Deo esse trinitatem vel processionem Personæ a Persona, vel Deum dici Patrem propter relationem realem ; sed eo modo quo nos asserimus superbenedictam Trinitatem esse Patrem, cui incessabiliter dicimus :
Matth. VI, 9. Pater noster qui es in cœlis. Horum errorem destruit Evangelista, dicendo, Verbum erat apud Deum : quod verum non esset, si Pater et Verbum essent una persona, quum nihil sit proprie apud se ipsum.

Ostenso quando et ubi erat Verbum, declaratur quid erat. *Et Deus erat Verbum.* Hic sumitur Deus substantialiter et absolute, ut sit sensus : Verbum erat Deus, id est, veram habens deitatem, atque ejusdem cum suo genitore essentiæ. Unde de Filio dicit Apostolus ad Romanos : Qui est *Rom.* IX, 5. super omnia Deus benedictus in sæcula. Et in prima Joannis Canonica legitur : Simus in vero Filio ejus Jesu Christo ; hic *I Joann.* V, 20. est verus Deus et vita æterna. Sicut autem in præcedenti clausula designata est inter Patrem et Verbum personalis distinctio, sic verbo præsenti insinuatur esse inter eos substantialis identitas, sive essentiæ unitas, quum nullum creatum sit Deus, sed a divinæ naturæ perfectione in infinitum deficiat. Per hoc itaque reprobatur error Photini, Arii, et omnium asserentium Filium Dei esse puram creaturam.

Quod autem Filius Dei sit verus Deus, apertissime pandit Psalmista, dum ait : Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi. Quod *Ps.* XLIV, 7. autem id dicatur de Filio, patet ex verbis sequentibus : Virga directionis virga re- *Ibidem.* gni tui, etc. Unde et Jeremias de Christo inducit : Suscitabo David germen justum, *Jer.* XXIII, 5, 6. et regnabit Rex ; et hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster. Pro quo Hebraica veritas continet nomen Domini tetragrammaton, quod (teste Rabbi Moyse) absolutissimum est, soli vero Deo conveniens. De hoc Rege fatetur Psalmista : Audi, filia, et concupiscet Rex deco- *Ps.* XLIV, 11, 12. rem tuum, quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabunt eum. Isaias quoque de Christo Filio Dei : Parvulus, ait, *Is.* IX, 6. natus est nobis, et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.

Hoc Verbum *erat in principio,* id est 2
ab æterno, in ipso æternitatis momento, vel in mundi exordio, *apud Deum* Patrem, tanquam coæternum eidem, sicut si sol

ab æterno fuisset, vel pes in pulvere ab
æterno stetisset, splendor atque vestigium
æternaliter exstitissent. In his quippe quæ
naturaliter profluunt, procedens seu cau-
satum coævum est suo principio. Filius
vero procedit a Patre naturali emanatio-
ne, imo a substantia Patris immediate, si-
ne actione intermedia quæ sit realiter ab
essentia Patris distincta. His itaque verbis
innuitur coæternitas Patris ac Verbi. Quam
Psalmista quoque evidenter ostendit, di-
Ps. LXXI, 5. cendo : Et permanebit cum sole et ante
lunam, in generatione et generationem ;
Ibid. 17. itemque : Sit nomen ejus benedictum in
sæcula ; ante solem permanet nomen ejus.
Hæc enim de nullo accipi possunt nisi
de Christo Filio Regis æterni, de quo in
Ibid. 2. exordio Psalmi illius cantatur : Deus, ju-
dicium tuum regi da, et justitiam tuam
filio regis. Denique idem patenter osten-
Is. XLVIII, 12, 13, 16. ditur per id quod scriptum est : Ego pri-
mus, et ego novissimus ; manus quoque
mea fundavit terram ; non a principio in
abscondito locutus sum. Porro, quod ista
dicantur de Filio, patet ex eo quod sub-
ditur : Et nunc Dominus misit me et spi-
ritus ejus.

Declarato quando, ubi, quid et quomodo
erat Verbum, nunc manifestatur quid ope-
3 rabatur. *Omnia per ipsum facta sunt,* id
est, universæ creaturæ corporales et spi-
rituales, cœlum, terra, mare, et quidquid
cœli ambitu continetur, creata sunt im-
mediate vel mediate ab unigenito Filio
Dei, sicut a causa prima, principali et ef-
ficienti. Sciendum vero, quod quandocum-
que dicitur aliquid fieri per aliud, præ-
positio, Per, designat aliquod genus causæ
in causali. Dicitur autem aliquid fieri per
aliud pluribus modis : Primo, sicut per
causam instrumentalem : quemadmodum
domus fit per securim et terebellum. Se-
cundo, sicut per causam principalem : ut
regnum gubernatur per eum quem rex
fecit sibi consortem et comparem. Tertio,
sicut per causam extrinsecam : ut ho-
mo percutit per baculum. Quarto, sicut
per causam intrinsecam vel conjunctam :
A quemadmodum Petrus vivit per animam
suam, et scribit per manum.

Rursus, quum aliquid dicitur fieri per
aliud, intelligi potest dupliciter : Primo, ut
insinuetur mediatio quædam seu medium
causans inter primum agens et effectum.
Secundo, ut solum importetur processio
unius ab alio : sicque fieri per aliquid, est
fieri seu produci ab illo. Juxta quem mo-
dum dicit Apostolus : Paulus apostolus *II Cor.* I, 1;
Jesu Christi per voluntatem Dei, id est, *Ephes.* I, 1; *Coloss.* I, 1;
a divina voluntate constitutus apostolus. *II Tim.* I, 1.
B Dum ergo dicuntur omnia facta per Ver-
bum, utroque horum modorum intelligi
licet, videlicet : Per Verbum, id est a Ver-
bo, tanquam ab omnipotente Creatore, et
primo universorum fontali atque causali
principio : sic namque omnia facta sunt
a supergloriosissima Trinitate, et a qua-
libet divina Persona. Item, omnia facta
sunt per Verbum, tanquam per id quod
inter Patrem et creaturas est medium :
non tamen quasi per causam instrumen-
talem, ministratoriam, a Patre separatam,
C sive extrinsecam ei, sed sicut per causam
conjunctam, parem ac principalem et ef-
fectivam. Quod rursus intelligendum non
est, quasi creaturæ non sint immediate
factæ a Patre, præsertim quum Pater et
Filius sint una causa, unus Creator, unum-
que principium ; sed quia Filius procedit
a Patre, habens virtutem creativam ab
ipso, et secundum ordinem originis me-
diat inter Patrem et creaturas, et quoniam
Pater nil operatur ad extra sine Filio. *Joann.* V, 19.
Quum enim natura sit operationis prin-
D cipium, sicut trium Personarum est una
natura, ita et una indivisaque actio ad
extra.

Sed quum Pater et Filius sint unus Cre-
ator et unum principium, quomodo Pater
dicitur aliquid facere seu creare per Ver-
bum vel Filium ? Et respondendum, quod
Pater operatur per Verbum, sicut per cau-
sam exemplarem : non quod Pater non
sit causa exemplaris, imo quælibet Per-
sona divina est omnium rerum causa ef-
ficiens, exemplaris atque finalis ; sed quod

Filio appropriatur ratio causæ exemplaris, eo quod sibi conveniant vi suæ emanationis, ars, sapientia, et cetera quibus convenit exemplariter agere. Quoniam ergo Pater omnia efficit per intellectum atque intelligibilem dictionem, juxta illud, *Ps.* XXXII, 9; CXLVIII, 5. Ipse dixit et facta sunt; dictio autem intus prolata, est verbum : idcirco asseritur omnia fecisse per Verbum, quamvis et per sui ipsius propriam atque ingenitam sapientiam cuncta creaverit. Itaque, omnia fecit per Verbum, non quod Pater et Verbum sint duæ causæ distinctæ, sed secundum sensum et modum prætactos, et etiam quoniam in divinis emanatio ad intra, est causa emanationis ad extra. Quum *Ps.* CIII, 24. vero dicimus Deum omnia fecisse in sapientia, vel per sapientiam, intelligi potest, tam de sapientia Patris ingenita, quomodo dicitur operari per ideam seu formam archetypam, quam de Sapientia genita, quæ est unicus Filius ejus.

Postremo, opinor quod idcirco potissimum Scriptura dicit Deum operari per Verbum et Spiritum Sanctum, ut sciamus sanctæ Trinitatis esse individuam actionem ad extra, et per consequens eamdem A essentiam, sicque certissime credatur esse unus verus simplicissimus Deus.

Et sine ipso factum est nihil, hoc est, nulla penitus res est citra Deum, quæ non sit producta a Verbo. Itaque, per *nihil,* non debet intelligi creatura corporalis, vel dæmon, quoniam quidquid entitatis et bonitatis habent, a Verbo sortita sunt. Manichæus vero per *nihil* intellexit corporalia, quæ dixit comparatione spiritualium nihil esse, et a principio tenebrarum producta : cujus hæretica pravitas B nec theologorum sanctorum, neque summorum philosophorum consonat dictis. Potest autem per *nihil,* peccatum intelligi, quia peccatum, quoad suum formale, nihil est, sed defectus ab ente et ordine, secundum Dionysium : ideo non est factum per Verbum, sed a voluntate creata et defectiva. Hinc ergo de Christo loquens, dicit Apostolus : In ipso condita sunt universa in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates ; *Coloss.* I, 16, 17. C omnia per ipsum et in ipso sunt creata, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant.

ARTICULUS III

PROSECUTIO ELUCIDATIONIS PRIMI CAPITULI, AB EO LOCO QUO DICITUR : QUOD FACTUM EST, IN IPSO VITA ERAT. — IN QUO AGITUR DE IDEIS.

QUAMVIS Verbum Patris, per quod facta sunt omnia, sit æternum, et creaturæ ex tempore vel simul cum tempore inceperint, ita quod ab agente invariabili et æterno processit recens temporalisque actio ; non tamen Verbum Dei aliquo modo mutatum est : quoniam quidquid de novo produxit, per rationem æternam seu idealem præconceptionem æternaliter præordinavit quando et quomodo ipsum produceret ; atque in illo instanti D mundum creavit, in quo se hoc facturum ab æterno incommutabiliter præcognovit. Ex quo constat, quod vanæ ac frivolæ sunt rationes Averrois aliorumque philosophorum, æternitatem mundi probare conantium ex invariabilitate primi agentis seu Creatoris. Produxit autem Deus mundum ex tempore : Primo, secundum Thomam in Summa contra gentiles, ad declarandum quam libere esset rerum causa, ita quod omnia operatur liberrime secundum *Ephes.* I, 11.

propositum voluntatis suæ, prout fatetur A Apostolus ad Ephesios. Secundo, ut ex creatione rerum daretur facilis via cognoscendi æternitatem Creatoris. Quemadmodum enim Rabbi Moyses asserit : Facillima atque clarissima via probandi Deum esse, et item quod sit æternus, patet per hoc quod omnia citra ipsum de novo producta sunt. Idcirco in commemorationem beneficii creationis et æternitatis Creatoris, jussum fuit in lege celebrari sabbatum, in quo Deus ab operibus requievit.

Exod. xx, 8-11.

Itaque ad hæc insinuanda, ait nunc glo- B riosissimus Evangelista : *Quod factum est,*
4 id est omne creatum, *in ipso* Verbo *vita erat,* id est, in Verbo vitaliter atque intellectualiter ab æterno fuit ac splenduit, per rationem exemplarem sive ideam quam habet in Verbo omnia cognoscente intellectualiterque producente : quemadmodum artifex facit domum, et medicus sanitatem, per speciem seu exemplar domus ac sanitatis quod habet in mente. Unde, secundum Aristotelem, septimo Primæ philosophiæ, et domus et sanitas quæ C sunt in materia, sunt a domo et sanitate quæ præexsistunt in intellectu. Ex his patet error Procli Platonici, Avicennæ quoque Peripatetici, et sequentium eos, affirmantium quod creata procedunt a primo principio per modum naturalis emanationis, vel essentialis emicationis, ut splendor a luce, calor ab igne, lux a sole, et rivus a fonte.

Esse igitur creaturarum quod habent in Verbo, imo in Patre et Spiritu Sancto totaque superbeatissima Trinitate, seu in D divina essentia, est esse increatum, exemplare, causale, ideale atque vitale, vel (ut planius loquar) idea, vita et lux. Propter quod, secundum Dionysium, omnia sunt in Deo per causam et exemplar. Nempe, ut scriptum est in Elementatione theologica Procli Platonici, et in libro de Causis, quod est in alio, est in eo secundum naturam et modum ejus in quo est, et non secundum proprium esse ac modum. Quum ergo Deus sanctus et gloriosus sit mens æterna et simplicissima, certum est quod omnia sint in eo per rationem æternam ac simplicem, quæ appellatur idea et exemplar, quia per illam Deus cognoscit et operatur creata. Palam est enim quod Deus cuncta et singula propriis rationibus et speciebus intelligat ac producat.

Sed quum Deus sit simplicissima unitas, quomodo potest in eo esse exemplarium rationum multitudo, et idearum pluralitas atque distinctio? Et respondendum, quod idea est divina essentia a divino intellectu per modum imitabilis ac repræsentativi intellecta. Divina quippe essentia, quum sit perfectionis immensæ, omnium rerum perfectionem causaliter continens et supereminenter complectens, ab omnibus creaturis, secundum aliquem gradum perfectionis, participatur et imitatur ; omnia quoque intellectualiter repræsentat. In quantum ergo intellectus divinus cognoscit divinam essentiam, vel Deus se ipsum ut participabilem a tali vel tali ente creato, sive creabili vel creando, secundum hoc divina essentia habet rationem ideæ, et nuncupatur idea rei creatæ, quæ per eam cognoscitur et causatur. Suntque in Deo multæ atque distinctæ ideæ, non quod in Deo sit diversitas aliqua vel distinctio idearum ex parte Dei ; sed distinctio ista est ex parte rerum ideatarum, ad quas refertur idea : quæ tamen relatio realis non est, sed rationis ex parte ideæ, quamvis ex parte ideatorum consistat realis.

De his exemplaribus rationibus ac idealibus formis, professus est Plato in primo Timæi, dicendo : Certe dubium non est ad cujusmodi exemplum animadverterit mundani operis fundamenta constituens : nam si (ut utique est) pulchritudine incomparabili mundus est, opifexque et fabricator ejus optimus, perspicuum est quod juxta sinceræ et incommutabilis proprietatis exemplum, mundi sit instituta molitio. — Hinc denique Augustinus, in libro LXXXIII Quæstionum : Ideas (inquit) Plato primus appellasse perhibetur ;

non tamen rem ipsam ipse primus cognovit, quoniam tanta vis constituitur in ideis, ut nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit. Sunt namque ideæ principales formæ vel rationes rerum stabiles atque incommutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ sunt, semper eodem modo sese habentes, quæ in divina intelligentia continentur. Et quum ipsæ neque oriantur, neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri et interire potest. Has autem rationes ubi esse arbitrandum est, nisi in mente Creatoris ? Non enim extra se aliquid intuebatur, ut secundum illud constitueret quod constituebat. Ex quibus constat, quod quidam dicentes ideam esse rem creatam et cognitam objectaliter contemplatam, non rationem in luce divinæ mentis exsistentem, contradicunt Augustino.

Insuper Origenes hic ait : Potest et sic distingui, Quod factum est in ipso; et postea dicatur, Vita erat : ut sit sensus : Omnia per ipsum et in ipso facta sunt, et in ipso unita sunt et unum sunt. In ipso enim erant, quia in ipso subsistunt causaliter priusquam sint in semetipsis effective. Sed si quæsieris, quomodo et qua ratione omnia quæ per Verbum facta sunt, in ipso vitaliter et uniformiter atque causaliter subsistunt, accipe exemplum ex creaturarum natura. Conspice quomodo omnium rerum quas mundi hujus sensibilis globositas comprehendit causæ, simul et uniformiter in sole, qui est maximum mundi luminare, subsistunt; quomodo numerositas herbarum et fructuum, in singulis seminibus simul continetur; quomodo multiplices regulæ, in arte artificis unum sunt; quomodo infinitus linearum numerus, in uno puncto unum subsistit. Ex his naturalibus exemplis, velut philosophicæ theoriæ pennis, poteris arcana Verbi acie mentis inspicere, et quantum datur humanis rationibus, videre quomodo omnia quæ per Verbum sunt facta, in ipso vivunt et facta sunt.

A Postremo sciendum, quod in tribus Personis et unaquaque earum, sit eadem ratio exemplaris atque indistincta idea. Itaque omne quod factum est, fit vel fiet, est vita in Verbo, id est, secundum vitalem ideam præexsistit in ipso : et hæc vita est divina essentia, quæ est vita et lux.

Et vita erat lux hominum. Hic sumitur vita personaliter pro hypostasi Verbi, seu ipso Verbo subsistente. Vita, id est, Verbum Dei vivens, et vitæ principium (de quo legitur : Quoniam apud te est fons *Ps.* xxxv, 10.
B vitæ), erat lux hominum, hoc est dator luminis naturalis ingenii, atque infusor luminis gratiæ. Quidquid enim intellectualis claritatis, decoris et perfectionis in hominibus reperitur, a Verbo seu Filio Dei profluxit et datur, a quo dona naturæ et gratiæ derivantur. Dicitur ergo Verbum lux nostra, quasi causa nostræ illustrationis, illuminans nos ad divinorum cognitionem, atque perducens ad beatitudinem supernaturalem per supernaturalia dona Spiritus Sancti, sicut ait Apostolus :
C Gratia Dei vita æterna. *Rom.* vi, 23. Hinc dicit Psalmista : Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. *Ps.* iv, 7. Sed quoniam, juxta divinum Dionysium, nulla creatura sit expers participationis lucis divinæ, cur Verbum seu vita hæc appellatur specialiter lux hominum ? Et respondendum dupliciter : Primo, quia in hoc libro tractatur de Verbo prout salvator est generis humani, eripiens nos a tenebris ignorantiæ *I Petr.* ii, 9. et peccati, transferensque ad lumen gratiæ in præsenti, atque ad lumen gloriæ
D in futuro. Secundo, quoniam inter omnes creaturas corporales et inferiores, solus homo ad Deum convertitur et pertingit per intellectum et voluntatem : idcirco specialiter illustratur a Verbo, tanquam ad Dei imaginem factus.

Et lux ista, videlicet Verbum, de quo 5
cantamus in Psalmo : In lumine tuo videbimus lumen; *Ps.* xxxv, 10. *in tenebris lucet,* hoc est, inter perversos Judæos conversatione, prædicatione et signis resplenduit. Vel, In tenebris lucet, hoc est, in cordibus im-

piorum gratiæ suæ lucem diffundit, et per A
prædicatores fideles hominibus excæcatis
ac reprobis lumen christianæ doctrinæ
proponit. Potest quoque per tenebras, omnis
creatura intellectualis intelligi, quæ
comparatione lucis divinæ, potius reputatur
caligo quam lux. Propter quod ait
Ps. XVII, 29. Psalmista : Deus meus, illumina tenebras
meas.

Et tenebræ eam non comprehenderunt.
Joann. XVIII, 12. Infra ait S. Joannes, quod cohors et tribunus
et ministri Judæorum comprehenderunt
Jesum. Et in Actibus princeps Apo- B
Act. I, 16. stolorum ait de Juda : Qui fuit dux eorum
qui comprehenderunt Jesum. Nonne et
isti tenebræ exstiterunt, quibus dixit Sal-
Luc. XXII, 53. vator, Hæc est hora vestra et potestas tenebrarum ?
Quomodo ergo tenebræ non
comprehenderunt hanc lucem ? Sed hoc
facillime solvitur, quoniam illa de corporali
comprehensione Christi intelliguntur,
nunc autem de spirituali comprehensione
fit sermo.

Verum tunc rursus quæstio oritur, quomodo
tenebræ non comprehenderunt hanc C
lucem. Multi enim ad Christum conversi
sunt, eumque per fidem, spem et caritatem
comprehenderunt : quibus dicit Apo-
Ephes. V, 8. stolus, Fuistis aliquando tenebræ, nunc
autem lux in Domino. Sed rursus apparet
oppositum. Ut enim mox subjungetur,
vers. 18. Deum nemo vidit unquam : ergo multo
amplius Deum nemo comprehendit unquam,
quum spiritualis comprehensio sit
perfectissima, interna ac intima visio. Et
respondendum, quod Evangelista ad litteram
loqui videtur de obtenebratis Ju- D
dæis, et comprehensione Christi per fidem
et caritatem. Sic enim excæcati et indurati
Judæi Christum non comprehende-
Joann. VIII, 37. runt. Unde Salvator ad eos : Sermo (inquit)
meus non capit in vobis; et iterum,
Ibid. 19. Neque me scitis, neque Patrem meum.

Præterea, multiplex est comprehensio.
Prima est comprehensio terminativa, qua
res secundum se totam capitur, videtur
sive cognoscitur, tam perfecte sicut cognoscibilis
est. Sicque infinitum a finito
comprehendi non valet. Unde hoc modo
Deus est tam incomprehensibilis omni
creaturæ, etiam Sanctis in patria, quam
immensus : ideo hoc modo ipse solus comprehendit
se ipsum. Secunda est comprehensio
claræ visionis, qua essentia rei vere
conspicitur. Et ita Beati comprehendunt
Deum, quem facie ad faciem contuentur : *I Cor.* XIII, 12.
propter quod comprehensores dicuntur.
Tertia est comprehensio certæ adhærentiæ
per fidem, atque sinceræ adhæsionis
per caritatem. Sic viatores comprehendunt
Deum : quod magis proprie dicitur apprehendere
quam comprehendere. Tenebræ
ergo, id est peccatores, quia in suis
malitiis permanserunt, nullo horum modorum
comprehenderunt Jesum. Qui autem
conversi sunt, comprehenderunt eum
tertio modo.

Denique, juxta doctrinam magni Dionysii,
Deus comparatur soli materiali. Unde
et Deus Sol intelligentiæ atque justitiæ *Sap.* V, 6; *Malach.* IV, 2.
appellatur ; quoniam sicut sol iste visibilis
universa suæ lucis susceptiva irradiat,
atque ingenita propriæ lucis plenitudine
naturalique proprietate, sine præratiocinatione
ac prævia deliberatione, cuncta
disposita sua claritate perfundit, ornat impletque,
et si quid est quod non illustratur
hoc lumine, hoc non est ex solis defectu,
sed ex propria indispositione; sic
Deus sublimis et benedictus, ex propria
bonitatis infinita plenitudine, naturali inclinatione,
et superliberalissima atque pissima
communicabilitate, omnem intellectualem
creaturam illuminat, implet ac
perficit, si fuerit capax atque disposita.
Quod si aliqua non illustratur, hoc est non
ex parte Dei, sed ob propriam indignitatem
ac aversionem. Quamvis enim sit
Deus ubique omnibus verissime præsens
ac intimus, nihilo minus passiones nostræ
et vitia separant nos ab eo, ut per Isaiam
inducitur : Iniquitates vestræ diviserunt *Is.* LIX, 2.
inter Deum vestrum et vos. Quæ utique
impediunt nos a receptione gratiæ et illustrationis
divinæ, secundum quod Jeremias
testatur : Peccata vestra prohibue- *Jer.* V, 25.

runt bonum a vobis. Removeamus ergo obstacula ista, faciendo quod in nobis est, aptemusque nos infusioni gratiarum cœlestium; et tunc illuminabimur atque implebimur mox a Deo, juxta illud Job : *Job* XXXIV, 14. Si direxerit homo ad Deum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahet. Et *Zach.* I, 3. per Zachariam : Convertimini ad me, et convertar ad vos, dicit Dominus. Hinc Jacobus *Jacob.* IV, 8. admonet : Appropinquate Deo, et appropinquabit vobis.

QUÆRITUR circa præhabita, an naturali ratione possit inveniri aut demonstrari pluralitas Personarum in Deo, et an gentiles philosophi habuerunt cognitionem de Patre et Filio per naturalem rationem. Quæstio ista præcipue oritur difficultatemque habet ex verbis Augustini, septimo Confessionum dicentis : Ibi, utpote in libris Platonis vel Platonicorum, non quidem his verbis, sed omnino hoc idem quod his verbis significatur, multis ac multiplicibus rationibus reperi comprobatum, quod in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, etc., usque ibi, Et vita erat lux hominum. Trismegistus quoque invenitur dixisse : Monas gignit monadem, et in se suum reflectit ardorem. Et videtur id posse probari : Primo, ex immensitate divinæ bonitatis, quæ quum sit infinitæ communicabilitatis, processit in actum sibi proportionatum, producendo germen immensum, quod non potest esse nisi Deus. Secundo, quia nullius rei possessio jucunda est sine consortio; et quum in Deo sit amor perfectus atque immensus, habet Deus aliquem quem diligit infinito amore, eo quod amor non sit proprie ad se ipsum. Tertio, quoniam generatio est perfectissima productio : convenit ergo perfectissimo enti, Deo altissimo. Quarto, quoniam quidquid perfectionis est in creaturis, reperitur in Deo. Quum ergo in mente creata sit emanatio verbi ab intellectu, et amoris a voluntate, erit etiam in mente divina processus verbi atque amoris, seu Prolis ac Spiritus Sancti.

A Et respondendum, quod nunquam aliquis purus philosophus agnovit, quod in Deo esset emanatio ad intra Personæ a Persona, vel quod aliquid procedens a Deo esset ei æquale et consubstantiale : imo hoc reputabant omnino impossibile, ut patet ex Elementatione Procli summi Platonici. Sed nec possibile est naturali ratione demonstrare vel invenire Deum esse in Personis trinum, vel binum, et in essentia unum : quia perfectio Creatoris relucet in creaturis eo modo quo procedunt B a Creatore. Quum ergo tres Personæ sint una causa creaturarum, ita quod creatio convenit eis quantum ad id in quo conveniunt, scilicet ratione naturæ atque potentiæ, palam est quod earum distinctio ex creaturis nequeat elici, demonstrari, aut inveniri.

Verumtamen advertendum quod profundissimi philosophorum aliqua dixerunt, et in scriptis suis reliquerunt, in quibus videntur cognitionem divinitatis Patris ac Filii habuisse, propter communionem verborum C quibus utuntur loquendo de Deo et processione eorum quæ producuntur ab ipso. Plato namque et ejus sequaces, multi quoque Peripatetici, disseruerunt universorum processum a primo principio fieri per quamdam assimilationem, ita quod omnia profluxerunt a Deo per rationem similitudinis, hoc est secundum similitudinem quamdam, quoniam omne agens producit sibi simile, et effectus vocatur participata similitudo suæ causæ. Quum ergo Deus sit lux pura, supersplen- D didissima et immensa, id quod immediate causatur ab eo, dixerunt esse ei simillimum. Unde vocabant primam intelligentiam seu primam mentem creatam, signaculum lucis divinæ, splendorem claritatis æternæ, itemque, quod esset imago evidentissima ac præclarissima majestatis divinæ, speculumque perfectionis increatæ. Et quoniam ratio filiationis in similitudine quadam consistit, idcirco dixerunt mentem illam immediate a summa divinaque mente creatam, esse Filium imo et

Unigenitum et Primogenitum Dei. Unde refert Macrobius super Somnium Scipionis, quod Platonici posuerunt a summo Deo immediate profluxisse ac conditam esse mentem quamdam Deo sublimi simillimam, omnium creaturarum speciebus ac rationibus plenam, a qua dixerunt cetera omnia esse creata.

Hinc etiam Hermes Trismegistus, qui legitur fuisse Platonis discipulus (fuit autem et alius Hermes, qui scribitur præcessisse diluvium) : ait igitur Hermes præfatus in libro suo quem intitulavit, De Verbo perfecto. Sed antequam verba Hermetis commemorem, audiamus quid in libro contra hæreticos asserat Augustinus. Hermes, qui Latine Mercurius, scripsit librum De Verbo perfecto : magnum nomen libri, quoniam magnus de quo scripsit. Audiamus quid dicat : Dominus omnium factor deorum, secundum fecit Dominum. Quoniam ergo hunc fecit primum et solum et verum, bonus ei visus est, et plenissimus omnium bonorum ; et lætatus est in eo, et valde dilexit eum, tanquam unigenitum suum. Et post pauca : Hic est (inquit) Filius Dei benedicti, cujus nomen non potest humano ore narrari. Ex hoc ergo quod Hermes vocat hunc secundum Deum, elucescit quod posuit eum substantialiter distinctum a summo Deo, et per consequens puram creaturam. Itaque, quod Augustinus affirmat illum esse magnum, scilicet Verbum Dei perfectum, de quo scripsit Hermes hunc librum, indiget sano intellectu et pia interpretatione : quia secundum veritatem, liber ille scriptus non est de Filio Dei vero, sed æstimato, præsertim quoniam Filius Dei non est factus, quomodo Hermes dicit Dominum omnium deorum fecisse secundum Deum. Ex hoc dicto Hermetis et Platonicorum, orta est hæresis Arii atque Eunomii, asserentium Filium Dei esse puram creaturam, ut dicit S. Thomas in Summa contra gentiles.

Denique, juxta Thomam in prima parte Summæ, etiam Origenes dictis Platonico-

A rum imbutus, dixit Verbum Dei esse puram creaturam. Propter quod Thomas ait Origenem fuisse fontem Arianæ perfidiæ, quia secundum Origenem, Verbum dicitur in Deo non proprie, sed metaphorice, utpote non filius naturalis, sed imitativus. Verum, qualiter intelligendum sit dictum hoc Thomæ, ignoro. Constat nempe quod Origenes in multis locis testetur Filium Dei esse verum æternumque Deum. Imo in epistola sua ad S. Barbaram, quam instruxit, apertissime dicit quod Patris et
B Filii et Spiritus Sancti sit una divinitas et vera æqualitas, et quod sunt tres Personæ unusque Deus. Præterea Athanasius fidei propugnator, allegat Origenem pro confirmatione fidei Trinitatis ; nec dubium quin sanctissimus Athanasius, qui tantæ auctoritatis exstitit in Scripturis quod nullus unquam ei contradicere ausus fuit, bene agnovit ac legit verba atque volumina Origenis, nec aliquo modo allegasset eum, disputando contra Arianos, si putasset Origenem fuisse fontem Arianæ
C impietatis.

Verumtamen multa inveniuntur in dictis Origenis, ex quibus videtur verum esse quod adstruit Thomas, videlicet, quod Filius Dei non comprehendat Patrem perfecte ; itemque, quod hoc est Filius ad Patrem, quod Petrus vel Paulus ad Filium. Insuper, super illud Isaiæ, Seraphim *Is.* VI, 2.
stabant super illud, per Seraphim, intelligit Origenes Filium ac Spiritum Sanctum, sicut innuit S. Hieronymus, quamvis non exprimat nomen Origenis. Ad hæc
D atque similia diversi diversimode responderunt : quidam, quod hæretici inseruerunt talia libris Origenis, sicut libris B. Ambrosii aliqua falsa inveniuntur inserta ; quidam, quod fuerunt duo Origenes, unus catholicus, alter hæreticus ; quidam, quod Origenes scripsit aliqua sibi invicem contrariantia, sicut et Augustinus, propter quod tandem compulsus est facere librum Retractationum. Sed de hac materia nihil definio, Origenem indiscrete defendendo, quem certum est in multis errasse.

Nunc solvendæ sunt rationes quibus videtur ostendi quod Trinitas, vel Patris ac Filii deitas, posset naturali ratione probari. Primo itaque, ad auctoritatem Augustini dicendum, quod principium evangelii S. Joannis invenitur in libris Platonicorum, non quantum ad verum ipsius intellectum, sed quantum ad aliquam communionem verborum, et quantum ad apparentiam superficialem. Posuerunt enim Platonici verbum in Deo. Unde Avicebron Platonicus in libro suo de Fonte vitæ affirmat, quod intellectus divinus ac paternalis omnia agit per verbum intus conceptum. Sed nomine verbi, intelligunt rationem idealem seu mundum archetypum. Quod vero Hermes ait monadem, id est unitatem seu unum Deum, genuisse monadem, Thomas interpretatur sic intelligendum, quod unus Deus condidit unum mundum, propter sui ipsius amorem. Tamen intelligendum id reor de generatione prædictæ mentis creatæ, secundum Platonicos. Et quod dicit Trismegistus Deum in se suum reflexisse ardorem, intelligit non de processione Spiritus Sancti, sed quod Deus diligit se propter se, et ex amore sui ad se ipsum conversi diligit alia.

Ad argumentum de immensitate divinæ bonitatis, dicerent naturales, quod quamvis sit communicabilitatis immensæ, non tamen producit germen sibi æquale : non ex sua impotentia, sed propter incapaci- A tatem procedentis, quod dicunt non posse æquari suo causali atque fontali principio. Ad aliud diceretur, quod nullius rei possessio jucunda est sine consorte, in his quorum unum indiget altero ; Deus vero in se ipso summe simpliciterque perfectus est. Ad aliud de amore diceretur, quod licet amor non sit proprie ad se ipsum, nihilo minus, secundum Philosophum, amor ad alium oritur ex amore ad se ipsum, et unusquisque tantum vel plus diligit se, quantum aliquem alium B conditum : ideo Deus vere diligit se ipsum infinito amore atque fervore. Ad aliud diceretur, quod generatio convenit Deo altiori modo quam creaturis, per hoc quod tribuit eis vim generativam. Ad aliud quoque responderetur, quod in creatis intellectibus est emanatio verbi ac amoris, quia in eis differunt essentia et actio, nec essentia eorum in se ipsa perfecta est, quum non sit actus purus, sed verbo atque amore perficitur. In Deo autem opposito modo est, quia in eo sunt penitus C idem essentia, virtus et actio, estque Deus in se absolute perfectus, et purus actus, quidquid ad beatitudinem pertinet, in se eminentissime comprehendens. Quamvis itaque præinductæ rationes non sunt demonstrativæ, pulchre tamen declarant quod fides Trinitatis non sit aliquam irrationabilitatem vel impossibilitatem complectens : nam licet sit supra rationem, non tamen est contra eam.

ARTICULUS IV

ELUCIDATIO HUJUS PRIMI CAPITULI, AB EO LOCO QUO DICITUR : FUIT HOMO MISSUS A DEO.

HUCUSQUE tractavit sublimis Evangelista de divinitate, divinaque operatione, atque incommutabili subsistentia Verbi. Nunc vero subjungit de ejus præcursore. Quoniam enim dicturus mox est D de Verbi incarnatione, et adventu ejus in hunc mundum, ceterisque operibus atque dogmatibus Salvatoris, congruenter præmisit de ejus præcursore tractatum. Pauca enim ponit de Præcursore, sciens Lucam

glorioso sententiosoque stilo descripsisse A
Luc. I, III. genealogiam, annuntiationem, conceptio-
nem, nativitatem conversationemque Præ-
Matth. III; Marc. I. cursoris : de cujus etiam parcitate in vi-
ctu, et duritia in vestitu, Matthæus et
Marcus scripserunt. Itaque ait :
6 *Fuit homo missus a Deo.* Nemo enim
Hebr. V, 4. sapienter agens, assumit sibi honorem,
sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron.
Quocontra Dominus ait de præsumptuosis
Jer. XXIII, 21. et falsis prophetis : Ipsi currebant, et ego
non misi eos. Missio ista Joannis intelligi
potest tunc facta, quando Deo jubente ex- B
ivit a latibulis eremi ad ripam Jordanis,
quatenus illic baptizando, populum con-
gregaret, eisque de Christi adventu prædi-
Luc. III, 1, 2. caret. Unde Lucas ait : Anno quintodecimo
imperii Tiberii Cæsaris, factum est ver-
bum Domini super Joannem Zachariæ fi-
lium, in deserto. Fuit autem missus a
Deo, vel ex sola inspiratione interna, vel
ex allocutione et apparitione angelica ex-
terius facta, quæ non est ab aliquo Evan-
gelistarum descripta. Hanc missionem Jo-
Malach. III, 1. annis Deus prædixit per Malachiam : Ecce C
mitto angelum meum, et præparabit viam
ante faciem meam. Dicitur quippe Joan-
nes angelus, ratione officii, non naturæ,
et quoniam angelicæ conversationis fuit.
Cui nomen erat Joannes. Sic namque
Luc. I, 13. Gabriel archangelus jussit Zachariæ vo-
care filium suum. Et congruit nomen is-
tud Præcursori, quia Joannes interpretatur
gratia Dei, quæ præcipue fuit in homine
Matth. XI, 11. isto, quo inter natos mulierum non sur-
rexit major seu sanctior ; qui etiam primo
Ibid. III, 2. prædicavit : Pœnitentiam agite, appropin- D
quabit enim regnum cœlorum, hoc est
gratia Salvatoris. Quum enim alicui divi-
nitus nomen imponitur, insinuatur quod
proprietas significata per nomen compe-
Gen. XVII, 5. tit illi, quemadmodum Abram vocatus est
Abraham, id est pater multarum gentium,
Ibid. XXXII, 28. et Jacob dictus est Israel, quum Dei an-
gelum vidisset.
7 *Hic venit* a secretis locis deserti ad pu-
blica loca, *in testimonium* perhibendum,
id est ad testificandum, non ad salvan-

dum, videlicet *ut testimonium perhiberet
de lumine,* id est, veritatem annuntiaret
de Christo, *ut omnes* homines, primo Ju-
dæi, deinde gentiles, *crederent* in Filium
Dei *per illum,* hoc est mediante testifi-
catione Joannis, sicque credendo, conse-
querentur salutem æternam. Non dicit, Ut
omnes crederent in illum, quoniam fides
quum sit virtus theologica, habet Deum
pro objecto : concernit enim Deum sub
ratione primæ veritatis. Ideo non est cre-
dendum in hominem purum. Hinc infra
ait Salvator, Creditis in Deum, et in me Joann. XIV, 1.
credite : quod consequens non esset, nisi
et Filius esset Deus.
Non erat ille Joannes *lux* principalis, 8
effective illustrans, lucem gratiæ præstans,
et per essentiam lucens ; erat tamen lux
instrumentalis, dispositive illuminans, ad
gratiam præparans, lux participata, eo mo-
do quo Christus ait Apostolis : Vos estis Matth. V, 14.
lux mundi. Et ad Philippenses Apostolus :
Sitis, inquit, sine querela in medio na- Philipp. II, 15.
tionis pravæ, inter quos lucetis sicut lu-
minaria in mundo. Denique, secundum
Dionysium, quædam est lux illuminans,
non illuminata, sicut lux prima. Alia est
lux solum illuminata, ut illi qui modicam
gratiam habent. Alia est lux medio modo
se habens, videlicet illuminans et illumina-
ta, ut illi qui de gratia sibi concessa alios
possunt illuminare : inter quos certum est
Præcursorem unum de summis fuisse. *Sed
ut testimonium perhiberet de lumine :* hoc
est, Joannes non fuit Christus in lege pro-
missus, sed ejus minister et præco, ordina-
tus ad hoc, ut Christo testimonium daret.
Hoc fecit Joannes dicendo : Venit fortior Marc. I, 7.
post me, cujus non sum dignus procum-
bens solvere corrigiam calceamentorum
ejus. In Actibus quoque Paulus ait dixisse
Joannem : Quem me arbitramini esse, non Act. XIII, 25.
sum ego. Perhibuit etiam Joannes testi-
monium Christo operibus, utpote bapti-
zando Judæos in nomine Christi venturi.
Forma enim baptismi Joannis fuit, Baptizo
te in nomine futuri, secundum quod in
Actibus tangit Apostolus : Joannes baptiza- Ibid. XIX, 4.

vit populum, dicens, In eum qui venturus est, ut crederent, hoc est in Jesum. Idcirco receptio baptismi Joannis erat quædam professio credendi in Christum. A

Missus est ergo Joannes ante Christum, ut homines ad Christi susceptionem aptaret, docendo, baptizando, orando, exemplariterque vivendo. Erat nempe testis idoneus, propter vitæ suæ sanctitatem omnibus manifestam, gratiam prophetalem, angelicam annuntiationem, miraculosam conceptionem ac nativitatem. Necessaria vero fuit Judæis præparatio ista : nam B quum rudes fuerint, immediate capaces non erant supernaturalium atque cœlestium documentorum Christi, sed pedetentim inducendi erant ad sublimiora. Joannes ergo, inducendo eos ad peccatorum confessionem, baptismi receptionem, dicendo etiam, Appropinquabit regnum cœlorum, (*Matth.* III, 2.) cœpit eos a terrenis abstrahere, atque ad supernorum amorem accendere, ac per hoc ad Christi legem et fidem aptare.

9 *Erat lux vera,* hoc est non participata aut defectiva, sed plena et substantialiter C clara, in qua natura lucis perfectissime reperitur. Unde Joannes in Canonica sua scribit : Deus lux est, et tenebræ non sunt in eo ullæ. (I *Joann.* I, 5.) Omne autem creatum habet aliquid tenebrositatis admixtum ; nam ipsa minoratio lucis, ipsa ejus distantia seu dissimilitudo a luce divina, est tenebrositas quædam. Comparatione quoque lucis divinæ ac infinitæ, appellatur quasi caligo : ideo enim luna non splendet, et cœli non sunt mundi in conspectu ejus. (*Job* XXV, 5; XV, 15.) Quamvis vero istud de qualibet divina D Persona sit verum, nunc tamen de Filio dicitur, cui lux appropriatur, quoniam lux spiritualis præcipue spectat ad intellectum ac sapientiam. Quum ergo Verbum seu Filius sit emanatio intellectus, sic ei appropriatur lux, sicut sapientia, veritas, ars, splendor, et species.

Quæ illuminat lumine naturalis ingenii *omnem hominem venientem in hunc mundum,* id est, qui per nativitatem ingreditur orbem terrarum vallemque lacrimarum. Vel, Illuminat lumine gratiæ omnem hominem venientem in hunc mundum, id est omnem qui illuminatur gratia spirituali, quam nullus sortitur nisi a Filio. Juxta hunc sensum habetur in Psalmo, Allevat Dominus omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos (*Ps.* CXLIV, 14.) : non quod omnes corruentes et elisi allevantur ac eriguntur, sed quod nemo talium allevetur aut erigatur, nisi a Deo. Vel, Illuminat omnem hominem, quantum in se est, sicut vult omnes salvari (I *Tim.* II, 4.), ita quod nemo excusatur si non fuerit illustratus. Illuminat quoque omnem hominem, dando unicuique angelum pro custode, qui a diversis erroribus et peccatis retrahit hominem sibi commissum. Vel, Illuminat omnem hominem, hoc est quosdam de omni genere hominum : nam post passionem, et prædicationem Apostolorum, illuminavit sæculum universum. Juxta quem sensum ait inferius : Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum (*Joann.* XII, 32.) ; et Psalmista, Benedicentur in ipso omnes tribus terræ. (*Ps.* LXXI, 17.)

10 *In mundo erat.* Hoc de Christo secundum utramque ejus naturam accipi potest, sed differenter. Primo sic : In mundo, id est in toto ente creato seu universo, erat hæc lux, id est, totum mundum ab exordio suæ creationis implevit, quum sit infinita. Propter quod ait per Jeremiam : Numquid non cœlum et terram ego impleo? (*Jer.* XXIII, 24.) Deus enim ubique est per essentiam, præsentiam, atque potentiam. Ipse siquidem omnia penetrat, sua quoque potentia ad omnia se extendit, et suo conspectui omnia patent. Verumtamen, juxta Salomonem, Longe est Dominus ab impiis (*Prov.* XV, 29.) : non utique loco, sed dissimilitudine, quia non est nec habitat in eis per gratiam. Fuit autem circa Deum triplex error : Unus Manichæorum, dicentium ista corporalia et terrena Deo lucis non esse subjecta. Contra hos dicimus Deum esse ubique per potentiam. Alius fuit error negantium divinam providentiam. De quibus dicit Psalmista : Dixerunt : Quomodo scit Deus ; et, Si est scientia in Excelso? (*Ps.* LXXII, 11.) Contra hos dici-

mus Deum esse ubique per præsentiam, A
Hebr. iv, 13. ita quod omnia sunt aperta et nuda oculis ejus. Tertius fuit error dicentium, quod Deus immediate non condidit nisi primam intelligentiam, et illa creavit secundam, secunda quoque tertiam. Cujus erroris origo, secundum Thomam, fuit auctor libri de Causis. Quem errorem Avicenna et Algazel sunt secuti. Contra istos asserimus Deum esse ubique per essentiam. — Secundo exponitur sic : In mundo erat, id est, lux ista seu Christus post incarnatio-
Baruch iii, 38. nem in terris est visus, et cum hominibus B conversatus, ita quod illum quem totus non capit orbis secundum suam divinitatem, parva pars terræ cepit et clausit secundum humanitatem assumptam.

Et mundus, videlicet cœlum et terra, et quidquid cœli ambitu continetur, *per ipsum* Verbum *factus est,* eo sensu quo jam dictum atque expositum est : Omnia per ipsum facta sunt. Et quoniam mundus seu omnis creatura per Verbum facta est, ideo ad Verbi cognitionem naturalem inducit, videlicet ad cognoscendum suum C Creatorem, quantum ad naturam, non quantum ad personam secundum relativam proprietatem. Effectus enim repræsentat suam causam.

Et mundus eum non cognovit. In hoc sancto Joannis evangelio, mundus diversis modis accipitur : quandoque pro tota creatura ; quandoque indifferenter pro bonis ac malis hominibus in mundo degentibus; interdum specialiter pro electis, ut quum
Joann. iii, 16. dicitur, Sic Deus dilexit mundum, ut Unigenitum suum daret ; interdum pro re- D
Ibid. vii, 7. probis, sicut ait Salvator, Me odit mundus. Nunc ergo accipitur mundus pro perversis ac cæcis hominibus, qui Christum non cognoverunt per fidem formatam. Et licet aliqui tales agnoscant eum
Tit. i, 16. per fidem informem, factis tamen negant eumdem. Denique Judæi increduli, qui eum cognoverunt corporali intuitu, non cognoverunt eum interiori visu. Numquid
Joann. ix, 24. enim cognoverunt eum, qui dixerunt, Nos scimus quia hic homo peccator est ?

In propria venit, hoc est, in hunc mun- 11
dum inferiorem a se creatum, vel in Judæam et populum Israeliticum sibi olim peculiarem, per incarnationem descendit, quemadmodum Isaias oravit, dicendo : Utinam dirumperes cœlos, et descenderes. (Is. lxiv, 1.) A summo etenim cœlo egressio ejus. (Ps. xviii, 7.) *Et sui,* hoc est Judæi ad cultum Dei specialiter deputati, de quorum semine natus est Christus, *eum non receperunt* per fidem. Paucissimi enim Judæorum crediderunt in Christum, comparatione incredulorum. Hoc apud Isaiam apertissime invenitur prædictum, loquente Christo ad Patrem : Hæc dicit Dominus formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, et Israel non congregabitur. (Is. xlix, 5.) Hinc Dominus ait per Jeremiam : Prævaricatione prævaricata est in me domus Juda et domus Israel ; negaverunt Dominum, et dixerunt, Non est ipse. (Jer. v, 11, 12.) Judæi igitur isti appellantur populus Christi, non ratione prædestinationis, sed creationis, et temporalis electionis atque vocationis. De quibus ait per Isaiam : Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. (Is. i, 2.) Potest quoque generaliter de universis infidelibus et perversis exponi : qui dicuntur sui, quia ab ipso creati ; et non receperunt eum, quia non omnium est fides, et novit Dominus qui sunt ejus per prædestinationem. (II Thess. iii, 2. II Tim. ii, 19.)

Verum, ut Lucas ait in Actibus : Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam. (Act. xiii, 48.) De quibus jam subditur :
Quotquot autem receperunt eum per fidem 12
formatam. Universaliter loquitur, dicendo, Quotquot, quoniam non est personarum acceptor Deus. (Ibid. x, 34.) *Dedit eis potestatem,* hoc est idoneitatem, seu gratiam efficacem, *filios Dei fieri,* hoc est per quam fiunt filii Dei adoptivi.

Sed quæritur, quum homines fiant filii Dei eo ipso quod credunt in Christum, quemadmodum ait Apostolus ad Galatas, Omnes vos filii Dei estis per fidem in Christo Jesu : (Galat. iii, 26.) quomodo recipientibus Christum per fidem, datur potestas filios Dei fieri, et non potius ipsa filiatio adoptiva ?

Et respondendum dupliciter : Primo, quod A licet homo dum convertitur ad Christum per fidem et dilectionem, efficiatur adoptivus filius Dei, hoc tamen non est nisi in quantum habet propositum recipiendi Baptismum, in quo spiritualiter renascitur, et filiatio adoptiva perficitur. Omnibus ergo qui receperunt Christum, dedit ipsemet Christus secundum quod Deus, potestatem filios Dei fieri perfecte in fonte Baptismatis, quod non datur adultis nisi credentibus, imo nulli nisi fidem profiteatur, vel per se, si sit compos rationis, B vel per alium, si sit infra annos discretionis. In Baptismo autem gratia augetur, character imprimitur, et homo Christo perfecte conformatur et incorporatur, atque ab omni labe peccati ac reatu pœnæ absolvitur, ut sit omnino filius Dei. Secundo respondetur, quod omnibus qui Christum nunc per fidem recipiunt, datur potestas filios Dei fieri, filiatione gloriæ consummata in patria. Per fidem enim pervenitur ad speciem. Filiatio quoque gratiæ adoptionis ordinatur ad filiationem C gloriæ beatificæ fruitionis. Filiatio autem fundatur in assimilatione. Quoniam ergo per Christi adventum data est hominibus participatio divini esse, et supernaturalis similitudo cum Deo, idcirco recipientibus ipsum datur præfata potestas. Per fidem quippe inchoatur in nobis supernaturalis cognitio patriæ, quæ quantum ad suam plenitudinem, Deo est propria. Per gratiam quoque gratum facientem ponitur anima in esse supernaturali, divino ac meritorio, tamque accepta ac similis Deo D efficitur, ut etiam vitam æternam de condigno mereatur.

His qui credunt in nomine ejus, loquendo de nomine nominato, hoc est in ipso Christo, fide formata. Quum itaque Verbum sit Filius naturalis, qui ei per fidem uniuntur, atque per caritatem incorporantur, efficiuntur filii adoptivi. Filiatio autem adoptiva, quæ fit per gratiam, qua homines fiunt participes hereditatis Patris adoptantis, est participatio filiationis naturalis. Hinc ad Romanos dicit Apostolus : Si filii, et heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Et rursus : Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater). *Rom.* VIII, 17. *Ibid.* 15.

Deinde Evangelista distinguit generationem spiritualem, per quam filiatio adoptiva acquiritur, a generatione carnali.
Qui credentes et filii adoptivi, *non ex* 13
sanguinibus, id est seminibus viri ac feminæ. Semen enim est superfluum alimenti sanguinei et sanguis coagulatus. Itaque, Non ex sanguinibus, id est semine viri, in quo est virtus formativa, et semine mulieris, quæ præbet in generatione materiam. *Neque ex voluntate carnis,* id est concupiscentia sensualitatis, vel feminæ, quæ nomine carnis exprimitur, quoniam mollior, et in ratione debilior; *neque ex voluntate,* id est concupiscentia, *viri; sed ex Deo nati sunt,* id est divina virtute et gratia spiritualiter regenerati, ac divinum esse sortiti. Nam loquendo de esse naturæ, tunc nati sunt ex seminibus parentum sicut et infideles ; sed loquendo de esse gratiæ, per quod constituti sunt filii Dei adoptivi, nati sunt ex Deo, tanquam ex patre principali, hominem sibi assimilante ac deificante. Porro in generatione carnali ac naturali, semen se habet per modum causæ materialis, parentes per modum causæ efficientis ; concupiscentia vero movet ad actum. Potest autem per voluntatem carnis et viri intelligi appetitus superior seu intellectivus, qui actum generationis imperat, vel ei consentit.

ARTICULUS V

EXPLANATIO HUJUS PRIMI CAPITULI, AB EO LOCO QUO SCRIPTUM EST : ET VERBUM CARO FACTUM EST.

SUPRA declaravit Evangelista quod Verbum (A) Dei fuit ab æterno. Nunc pandit
14 quod factum est in tempore, dicens : *Et Verbum caro factum est.* Item asseruit filios Dei adoptivos natos non esse ex sanguinibus. Ne quis ex hoc opinaretur quod multo minus Filius Dei naturalis natus esset ex semine seu sanguine, ideo docet quod Verbum factum est caro, nascendo ex semine Patriarcharum atque ex sanguine Virginis. Iterum, quoniam dixit homines fieri filios Dei, ostendit hoc non esse impossibile nec incredibile, quum (B) Filius Dei factus sit filius hominis. Itaque, Verbum, id est unigenitus Filius Dei verus Deus, in se æternaliter subsistens, caro, id est homo verus, factum est, assumendo humanam naturam ad propriam personalitatem, utpote substantificando eam in semetipso, conferens ei subsistere in eodem esse in quo et Verbum subsistit, ita quod Verbi atque assumptæ humanitatis est una hypostasis, eademque suppositalitas seu subsistentia personalis : nam et ipsum Verbum est suppositum sub- (C) stantificans humanitatis sibi unitæ. Sumitur ergo hoc loco pars pro toto, videlicet caro pro homine, quemadmodum et in Psalmo, Ad te omnis caro veniet (*Ps.* LXIV, 3); in Isaia quoque, Videbit omnis caro quod os Domini locutum est (*Is.* XL, 5); itemque, Videbit omnis caro salutare Dei nostri (*Luc.* III, 6). Sic etiam infra ait Salvator ad Patrem : Dedisti ei potestatem omnis carnis (*Joann.* XVII, 2).

Denique Verbum factum est homo, assumendo simul in eodem instanti animam rationalem tunc primo creatam, et (D) carnem humanam ex purissimis sanguinibus sanctissimæ atque dignissimæ Virginis sumptam, et a Spiritu Sancto formatam ac organizatam, rationalique anima informatam : sic quod in eodem instanti creata est anima Christi, et caro ejus formata ac animæ copulata, et utrumque simul a Verbo assumptum. Nunquam tamen caro et anima, vel humanitas Christi, habuit propriam personalitatem aut subsistentiam ; sed in momento suæ creationis ac partium suarum mutuæ unionis, assumpta est ipsa humanitas a Verbo, et supposita in ipso. Sic Virgo vere concepit Filium Dei, Deum ac hominem, præbendo materiam anima Christi informatam, ac Verbo immediate unitam. Hoc est novum et supernovum, omniumque novorum ac mirabilium novissimum ac mirabilissimum, de quo vaticinatus est Jeremias : Novum, inquiens, faciet Dominus super terram, Mulier circumdabit virum (*Jer.* XXXI, 22). Circumdedit enim in utero sacratissimo puerum Jesum, virum, non ætate et quantitate, sed sapientia et virtute.

Incarnatus est ergo Filius Dei, ut nos efficiamur divinæ consortes naturæ (II *Petr.* I, 4), percipiendo meritis Christi copiosissimam gratiam in præsenti, æternamque beatitudinem in futuro. Inclinavit et humiliavit se ipsum, servilem formam accipiens (*Philipp.* II, 7), ut nos in cœlestibus exaltaret, et angelis parificaret; similitudinem carnis peccati assumpsit (*Rom.* VIII, 3), ut nos ab omni macula culpæ purgaret. In quibus apparet magnitudo divinæ dilectionis, atque dignatio summæ majestatis ad genus humanum. Quum enim amoris sit amantem et amatum unire, unum in alium transponere, eosque inseparabiliter colligare, constat quod Deus ineffabiliter nos amavit, quoniam nostram

naturam sibi immediatissime copulavit, videlicet unione hypostatica, eamque in se quodammodo transformavit atque transposuit, et sibi indissolubiliter counivit : nam et in triduo mortis manserunt corpus et anima Verbo unita.

In Christo ergo sunt duæ naturæ, et una hypostasis seu persona; sunt quoque in eo duæ generationes, et una filiatio, puta divina. Generatio namque pertinet ad naturam, filiatio ad personam. Per hanc Verbi incarnationem, incomprehensibiliter prorsusque inenarrabiliter honorificata ac sublimata est, non solum humanitas Christi, sed totum insuper genus humanum. Quid enim tam gloriosum atque magnificum esse potest hominibus, ut hoc quod Deus noster factus est frater noster, quod Creator noster factus est noster Salvator, quod judex noster factus est noster advocatus ? Nonne perfectio creaturæ est assimilari suo Creatori ? Per Verbi autem incarnationem, assimilati sumus nostro Creatori similitudine speciei specialissimæ. Imo, si rite intelligo, per incarnationem hanc benedictam, facti sumus naturales fratres naturalis Filii Dei, utpote ejusdem naturæ cum Filio Patris æterni. Non tamen sumus naturales filii Patris Verbi, quia non sumus naturales fratres Verbi secundum naturam illam qua convenit ei esse naturalem Filium Dei, sed ratione naturæ assumptæ. — Amplius autem incarnatio ista sanctissima maxime auget spem nostram, caritatem quoque summe inflammat. Quomodo enim diffidere possumus de misericordia et benevolentia ejus qui propter nos in tantum exinanivit se ipsum, qui tanta dilectionis signa nobis ostendit, qui ita prævenit nos in benedictionibus suæ dulcedinis? Quid etiam ita caritatem accendere potest, sicut tantorum exhibitio beneficiorum, et quod tantum dilecti ac ante dilecti sumus a Deo nostro, quod tam propinque ac intime se nobis univit quod una persona cum natura nostra effectus est, quod ultra omnem creaturam subcœlestem, cœlestem et supercœlestem, nostram exaltavit naturam ?

Matth. xxviii, 10 : *Hebr.* ii, 11-13. I *Joann.* ii, 1.

Philipp. ii, 7. *Ps.* xx, 4.

A

Magna, ni fallor, et inæstimabilis est virtus horum verborum : Verbum caro factum est. Quæ decet nos cum omni humilitate interiori et exteriori, seu corporis prostratione, inclinatione vel genuflexione proferre, ut humiliemus nos illi qui propter nos humiliavit se ipsum, quum esset Altissimus; cum summa quoque reverentia et gratitudine cordiali ac mentis fervore, ut honoremus ac diligamus eum B gratissimo animo, qui prior eatenus honorificavit atque dilexit nos. I *Joann.* iv, 10.

Quæritur, cur potius Verbum quam Pater vel Spiritus Sanctus incarnatum est. Et respondendum, quod propter diversas causas. Primo : nam Verbo seu Filio appropriatur similitudo Patris cum Patre. Homo autem peccavit, Dei similitudinem inordinate appetendo : unde peccatum hominis fuit quodammodo specialiter contra Filium. Propter quod Pater zelans pro Filio, hominem condemnavit. Filius vero C videns Patrem pro se zelatum, atque sui occasione honore sibi ab hominibus impendendo privatum, pro Patre quoque zelatus est. Unde ad recuperandum Patris honorem hominumque salutem, voluit incarnari. Secundo, quoniam homo habet specialem assimilationem cum Verbo. Nam Verbo appropriantur ea quæ pertinent ad intellectum ; homo quoque recipit speciem a perfectione intellectuali, videlicet ab esse rationali. Tertio, quoniam incarnatio ordinatur ad beatificam visionem; D visio autem hæc respicit intellectum a quo profluit, et verbum ab intellectu procedit : sicque propter convenientiam Verbi cum visione beatifica, congruebat ei incarnatio ista salvifica. Quarto, quoniam Verbum est media in Trinitate Persona : idcirco conveniebat ei incarnatio et ratio mediatoris, ut esset Deus et homo.

Gen. iii, 5.

Postremo, protestante Simeone justo ac timorato, hoc Verbum incarnatum positum est in signum cui contradicetur. Propterea omnia loca sacræ Scripturæ plena

Luc. ii, 25. *Ibid.* 34.

sunt scandalis, secundum Hieronymum : non quod electi, qui sunt docibiles Dei, (Joann. VI, 45.) scandalizentur in verbis Scripturæ, sed reprobi volentes scrutari inscrutabilia Dei, sacramque Scripturam proprio intellectu metiri. Unde ex hoc quod dictum est, Verbum caro factum est, homines perditissimi in intolerabiles inciderunt errores. Arius namque et Eunomius asserebant, quod Verbum Dei sic factum est caro, quod solam carnem assumpsit, non animam. Dicebant enim, quod Verbum esset pura creatura, carni Christi loco animæ copulata. Apollinaris hæreticus dixit, quod Verbum sic factum est caro, quod aliquid Verbi in carnem mutatum est, et quod in Christo non fuit anima rationalis, quoniam vicem animæ intellectivæ suppleverit Verbum, fuerit tamen in eo anima sensitiva : quo concesso, Christus potius esset Deus et bestia, quam Deus et homo. Ebion autem, Cerinthus atque Photinus dixerunt, quod Verbum factum est caro per solam gratiæ unionem. Dixerunt enim, quod Christus esset purus homo, et non diceretur Deus nisi ob suæ sanctitatis et gratiæ excellentiam. Quorum errores quantum ad hoc secutus est inimicus Dei Nestorius, dicens quod Deitas non fuit in Christo nisi sicut in templo, affirmans quod ex Verbo et humana natura non constet una persona. Eutyches vero confinxit, quod Verbum sic factum est caro, quod ex natura divina et humana resultet in Christo una natura, sicut et una persona : quo dato, divina natura esset mutabilis, et Christus non esset Deus, nec homo, sed aliquid habens naturam mixtam ex divina atque humana natura. Sabellius dixit Patrem incarnatum. Manichæus asseruit Verbum carnem factum, non vere, sed tantum phantastice. Valentinus autem dixit, quod Verbum factum est caro, non assumendo corpus ex Virgine, sed secum illud portando de cœlo, ita quod corpus Christi fuerit de natura cœlestium corporum.

Universos errores istos stultissimos damnat Ecclesia, asserens Verbum veraciter assumpsisse totam naturam humanam, quatenus illa natura vinceret diabolum in Christo, quæ victa fuit ab eo in homine protoplasto. Denique hoc Christus assumpsit, quod sanandum redimendumque fuit. Quemadmodum ergo caro et anima rationalis infectæ erant peccato, ita utræque Verbo unitæ sunt, ita quod unio ista facta est in persona directe et immediate, tanquam in termino, non in natura hoc modo, nam utraque natura retinet suas proprietates naturales, et sine confusione, perturbatione ac commixtione unitæ sunt, una manente persona. Quum autem dicitur, Verbum caro factum, passum ac mortuum, non insinuatur aliqua mutatio facta in ipso Verbo secundum se, sed in natura assumpta, quæ tam propinque ac intime conjuncta est Verbo, ut quod est unius, prædicetur de alio, videlicet humana de Verbo, et divina de homine ; sed quid propter quid dicatur, est attendendum.

Postremo opinor quod Spiritus Sanctus non sine præcipuis causis dixit per Evangelistam, Verbum caro factum est, potius quam, Verbum factum est homo : primo, ut magnitudo divinæ inclinationis seu exinanitionis ostenderetur ; secundo, ut futurum Manichæorum errorem destrueret, incarnationisque veritatem apertissime demonstraret. — Itaque Deus factus est homo, ut nos deificemur : illius ad ima descensio, nostra est ad summa promotio.

Et habitavit in nobis, id est in natura nostra quam induit, quæ fuit velut templum ac tabernaculum Verbi assumentis atque Divinitatis intus latentis. Unde et dixit Judæis, Solvite templum hoc : quod dixit (Joann. II, 19.) de templo corporis sui, prout Evangelista (Ibid. 21.) exposuit. In ceteris Sanctis habitat Verbum per fidem et gratiam ; in Christo homine habitavit per hypostaticam unionem, (Ephes. III, 17.) et beatificam visionem, atque inseparabilem copulam. Vel sic, Habitavit in nobis, id est, inter nos commorari ac conversari

dignatus est, prout dictum fuit per Ba- A
Baruch III, 38. ruch : Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Hinc quoque
Zach. II, 10. per Zachariam prædixit : Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce ego venio, et ha-
Is. LII, 6. bitabo in medio tui; et per Isaiam : Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.

Et vidimus gloriam ejus. Gloria in Scripturis diversis modis accipitur : interdum pro majestate, interdum pro clara cum laude notitia, interdum pro beatitudine B seu lætitia, interdum pro quacumque excellentia seu opere magno. Apostoli ergo viderunt oculo corporali gloriam Verbi incarnati, id est magnificentiam miraculo-
Matth. XVII, 1, 2. rum ipsius : et claritatem quam habuit in transfiguratione viderunt Petrus, Joannes et Jacobus; claritatem vero et excel-
Act. I, 3. lentiam ejus post resurrectionem viderunt omnes Apostoli. Porro majestatem Divinitatis in carne latentis, et beatitudinem animæ Christi Deo semper fruentis, viderunt Apostoli oculo intellectuali seu visu C interiori per fidem, præsertim post resurrectionem et Spiritus Sancti missionem. Excellentiam quoque ejus in prædicando
Matth. VII, 29. *Marc.* I, 27. et operando viderunt, quomodo erat docens sicut potestatem habens, et novam ac propriam legem tradens; dæmones imperiali verbo ejiciens, atque ad nutum propria virtute miracula faciens; cordium arcana aperiens, cuncta futura præ-
Joann. XX, 19, 22. noscens; post resurrectionem clausis januis intrans, Spiritum Sanctum insufflans,
Act. I, 9. in conspectu discipulorum ascendens. Et D quoniam omnia ista fuerunt supra hominem, et ultra omnem potestatem creatam, solique Deo possibilia, ideo subditur : *gloriam quasi Unigeniti a Patre,* id est, talem ejus gloriam vidimus, qualem decet videri et esse in unico naturalique Filio Patris æterni. Et ita, quod ait, Quasi, non denotat similitudinem, sed veritatem. Unde Evangelista omnem excellentiam Christi breviter innuens, dicit, Vidimus gloriam ejus quasi Unigeniti a Patre : ac si de aliquo rege cum maximo apparatu intrante, diceremus, Ipse intravit quasi rex, id est tam clare atque potenter, ut spectat ad regem.

Propter hanc visionem Christus dixit Apostolis : Beati oculi qui vident quæ vos *Luc.* X, 23.
videtis. Hinc per Isaiam fuerat prophetatum : Simul laudabunt, quia oculo ad *Is.* LII, 8.
oculum videbunt. Et iterum dixit Isaias : Erunt oculi tui videntes præceptorem tu- *Ibid.* XXX, 20, 21.
um; et aures tuæ audient vocem post tergum monentis. Et Psalmista : Viderunt *Ps.* LXVII, 25.
ingressus tuos, Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto.

Postremo omnia, etiam humana et infima, quæ in Christo fuerunt, gloria et ho- *Ps.* VIII, 6.
nore ornantur, imo supernaturalibus magnificentiis decorantur, divinisque plena fuerunt præconiis. Nam conceptus et na- *Galat.* IV, 4.
tus est ex muliere; sed mulier ista ante partum, in partu, et post partum virgo permansit, omnique macula caruit, tota *Cant.* IV, 7.
pulchra ineffabiliterque sanctissima : et hoc utique gloriosissimum fuit. Denique hanc conceptionem ac nativitatem prædixerunt Prophetæ ac Patriarchæ, quam nuntiaverunt et Angeli. Turpissima quo- *Luc.* I, 9-14.
que et acerbissima morte occisus est : sed tempore passionis sola voce omnes ad- *Joann.* XVIII, 6.
versarios suos dejecit in terram; et quum in cruce penderet, supernaturaliter obscu- *Matth.*
ratus est sol, mota est terra; et cum re- XXVII, 45, 51.
surgente multi Sancti dudum mortui sur- *Ibid.* 52.
rexerunt.

Vidimus etiam eum, *plenum gratiæ.* De plenitudine gratiæ Christi multa possem inducere; sed breviter perstringendo, sciendum quod secundum doctores, fuit et est in Christo triplex gratia, utpote gratia unionis, gratia habitualis, et gratia capitis. Alii dividunt sic, quod in Christo fuit gratia unionis, gratia singularis personæ, et gratia capitis. Sed redit in idem, quoniam gratia singularis personæ fuit habitualis, sicut et gratia capitis : ideo illi per gratiam habitualem intelligunt gratiam illius personæ singularis, hominis Christi.

Gratia autem unionis in Christo, non est quid creatum, sed ipsemet Deus gratiose, gratis et pie uniens naturam humanam divinæ, vel esse personale Verbi humanitati unitum. De hac gratia intelligendum est verbum Augustini, dicentis, quod sola gratia factum est ut homo sit Deus, et quod humana natura unita est Verbo. Quum enim unio Verbi ac hominis sit summa et propinquissima, scilicet personalis, certum est quod non sit facta per aliquam gratiam creatam ac habitualem intermediam. — Gratia vero habitualis in B Christo, est donum supernaturale, personalem consequens unionem, operationes Christi perficiens. Quæ gratia tanta fuit in Christo, quod major gratia communicari non potest creaturæ. Tota nempe capacitas intellectualis creaturæ vel rationalis, quantum ad gratiæ receptionem, fuit in anima Christi repleta. Eratque gratia ista summe perfecta atque plenissima, ratione immediatæ ac hypostaticæ unionis hominis Christi cum Verbo. Quanto enim intellectualis creatura fonti gratiarum Deo C sublimi vicinius copulatur, tanto gratia ampliori perfunditur. Quemadmodum ergo humanitas Christi incomparabiliter præ ceteris omnibus vicinius unita est Verbo, sic gratia ejus omnium electorum gratiam incomparabiliter pene, non tamen simpliciter infinite, excedit. — Insuper, quo-
I *Tim.* II, 5; niam Christus est salvator, mediator et
Ephes. I, 22. caput totius Ecclesiæ militantis ac trium-
Ephes. I, 23. phantis, ideo habet omnibus de sua plenitudine communicare, spiritualem sensum atque vivificum motum influere, sicut et D caput influit membris sensum ac motum. Idcirco ponitur in Christo gratia capitis, hoc est exuberans habitus gratiæ, ex cujus redundantia alii gratiam sortiuntur. Gratia tamen immediate a Deo creatur; sed gratia Christi asseritur causa gratiæ aliorum per modum causæ instrumentalis, exemplaris, seu meritoriæ. Unumquodque autem operatur per id per quod est in actu. Quoniam ergo Christus per gratiam habitualem seu personalem, est in

A actu gratiæ perfectissimo, ideo per eamdem gratiam influit aliis. Unde gratia habitualis et gratia capitis non distinguuntur in Christo realiter, sed gratia capitis superaddit gratiæ habituali rationem superabundantiæ. — Patet ergo, quod gratia unionis in Christo sit simpliciter infinita, quum sit ipsemet Deus, qui est gratia effective gratificans, sicut appellatur natura naturans. Alia gratia, quum sit quid creatum, non est simpliciter infinita in Christo.

B Quæritur, quid magnum est Christo, quod dicitur plenus gratia, quum de Joanne Baptista prædixerit angelus : Spiritu *Luc.* I, 15.
Sancto replebitur ex utero matris. Ste- *Act.* VI, 8.
phanus quoque plenus gratia et fortitudine fuisse describitur; et de Apostolis legitur, quod repleti sunt omnes Spiritu *Ibid.* II, 4.
Sancto. Dicendum, quod gratia dicitur plena dupliciter : Primo, ex parte gratiæ, quum tanta est intensive ac virtualiter, quod major esse non valet : sicque plenitudo gratiæ est propria Christo. Secun-C do, ex parte subjecti, ut quum quis habeat gratiam tantam, quod operationes ad quas divinitus ordinatur, facile exsequi potest : et ita Sancti dicuntur fuisse gratia pleni, secundum exigentiam sui status ac propriæ conditionis. Tanto enim gratia dicitur plenior, quanto redundare potest in plures. Plenum autem opponitur vacuo. Unde quemadmodum aliqua nuncupantur diversimode vacua, sic multipliciter plena dicuntur.

Præterea fuerunt in Christo gratiæ gra-D tis datæ, quæ ordinantur ad fidei manifestationem et aliorum utilitatem, videlicet I *Cor.* XII, 7.
gratia prophetiæ et miraculorum, donum *Ibid.* 10.
linguarum, etc. Dona vero Spiritus Sancti fuerunt in eo excellentissimo modo; virtutes quoque morales et intellectuales, eo modo quo, secundum Plotinum magnum Platonicum, virtutes heroicæ insunt hominibus purgati defæcatique animi. Quædam tamen virtutes imperfectionem includunt circa objectum, ut fides et spes; vel circa subjectum, ut pœnitentia. Fides

namque includit defectum et obscuritatem notitiæ, spes vero absentiam et exspectationem boni optati. Hæ ergo virtutes non fuerunt in Christo, cujus anima a suæ creationis principio vidit Deum per speciem, plenamque sortita est felicitatem.

Et veritatis. Verbum incarnatum plenum fuit veritate, id est Divinitate, secundum Augustinum et Bedam, quia in
Coloss. II, 9. ipso habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter, secundum Apostolum. Veritas quoque increata appropriatur Filio ab intellectu Patris profluenti. Fuit etiam plenum veritate, id est omni cognitione et
Ibid. 3. sapientia, quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Fuit etiam et est in Christo sapientia increata, quæ realiter idem est quod Verbum ac divina essentia; item, sapientia Beatorum seu patriæ, quoniam anima ejus vidit semper Deum per speciem, cognovitque omnia in Verbo, quæ Deus cognoscit notitia visionis, videlicet universa præterita, præsentia, et futura. Est quoque in Christo scientia indita seu infusa, qua per species sibi concreatas agnoscit res in propriis naturis, ordinibus atque generibus : quemadmodum angeli, secundum Augustinum, cognoscunt res cognitione vespertina, et
Gen. II, 19, 20. Adam cognovit creata in paradiso ante ruinam. Præter istas scientias ponunt quidam in Christo scientiam acquisitam, ita quod intellectus possibilis animæ Christi abstraxit ab intellectu suo agente species rerum sensatarum. Nulla enim naturalis perfectio defuit Christo : unde ad ejus perfectionem pertinuit, quod easdem res diversis modis atque scientiis novit. De hac scientia dicunt loqui Apostolum ad
Hebr. V, 8. Hebræos : Didicit ex his quæ passus est, obedientiam. Insuper Christus plenus fuit veritate vitæ, veritate doctrinæ, et veritate justitiæ.

Huic autem verbo Joannis, consonat il-
Luc. II, 40. lud Lucæ : Puer Jesus crescebat plenus sapientia, et gratia Dei erat in eo. Imo tam plenus fuit gratia a principio suæ conceptionis in Virgine, quod nunquam

A profecit in gratia habituali, sicut nec in sapientia, nisi ponamus in eo sapientiam acquisitam. Unde quod Lucas dicit, pro- *Luc.* II, 52.
fecisse gratia et sapientia apud Deum et homines, intelligendum est quantum ad manifestationem, sicut post resurrectionem dicitur ei data omnis potestas in cœ- *Matth.* XXVIII, 18.
lo et in terra; vel quantum ad usum. — Postremo dicitur Christus plenus veritate, quoniam implevit et verificavit ea quæ scripta erant de ipso.

Deinceps Evangelista confirmat quæ di-
B xit de excellentia Verbi incarnati, testimonio Præcursoris. *Joannes* Baptista *testimonium perhibet de ipso :* quemadmodum dictum atque expositum est, Hic venit in *vers.* 7.
testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine. *Et clamat* magno affectu, sublimique voce, tanquam certus de veritate, nec metuens prædicare eminentiam Filii Dei. Dicit autem Evangelista de Præcursore principaliter, Perhibet, et, Clamat : nam quamvis verba ore Joannis Baptistæ prolata diu transierint, tamen
C verba ejus incessabiliter repetuntur, et ipse in Evangelio indesinenter testimonium perhibet Christo et clamat. Quid ergo de Christo testetur, subjungitur.

Hic Unigenitus Patris plenus gratia et veritate, *erat* ab æterno, quia in principio erat Verbum, et etiam nunc est, semperque erit ille, *quem dixi* esse regem Messiam, Salvatorem mundi ; vel, Quem dixi, id est, futurum prænuntiavi, et de quo testificatus sum verba sequentia : *Qui post me,* id est post meam prædicationem
D ac baptizationem, *venturus est* in publicum, manifeste docendo, miracula faciendo, atque per suos discipulos baptizando. Non utique loquitur Joannes de adventu Christi in mundum, quoniam incarnatio et nativitas Christi humana jam diu fuerunt præteritæ; sed Christus, qui usque ad tricesimum suæ ætatis annum latuit, post prædicationem Joannis venit in publicum. *Ante me factus est,* id est mihi præpositus et prælatus seu dignior factus, etiam secundum naturam assumptam, cu-

jus dignitas et gratia omnium creaturarum simul sumptarum dignitatem gratiamque excellit, per hypostaticam ejus unionem cum Verbo. Unde ratio prælationis subjungitur : *quia prior me erat,* secundum divinitatem, in qua coæternus est Patri. Quoniam ergo persona Verbi æterna est, idcirco ipsa secundum naturam assumptam omni creaturæ præficitur. Nec obstat illud Psalmistæ, quod Apostolus ad *Ps.* VIII, 6; *Hebr.* II, 7. Hebræos allegat de Christo : Minuisti eum paulo minus ab angelis. Quamvis enim Christus, quantum ad corporis passibilitatem et assumptæ humanitatis naturalem seu specificam dignitatem, minor angelis fuit, absolute tamen loquendo major exstitit illis, secundum suam humanitatem, imo secundum corpus et animam, ut Verbo unita omniumque gratiarum charismatibus adimpleta.

Ex hoc verbo vitali quo ait Joannes de Christo, Ante me factus est, sumpsit Arius occasionem letalis erroris, asserens Verbum secundum naturam Verbi factum, quum certum sit quod Joannes præcessit ipsum Verbum secundum quod incarnatum : unde Verbum non potest dici factum ante Joannem, nisi secundum propriam naturam. Sed argumentum istud facillime solvitur, quia laborat in æquivocis : non enim jam sumitur factum esse, pro productione rei quantum ad esse de non esse, sed sicut expositum est. Juxta quem sensum Manasses primogenitus filius Joseph patriarchæ, dicere potuit de fratre suo Ephraim, Qui post me venit seu natus est, ante me factus est, quia sublimius benedictus, atque præpositus *Gen.* XLVIII, 13-20. mihi a patriarcha Jacob : ut patet in Genesi. Juxta hunc modum Baruch ait : Fa- *Baruch* II, 5. cti sumus subtus, et non supra. Potest nihilo minus exponi de Christo secundum assumptam humanitatem, et factione proprie dicta. Eritque sensus : Ante me, id est ante generationem seu nativitatem meam ex utero, factus est, id est quantum ad corporis sui perfectam organizationem quoad lineamentorum distinctionem, quamvis non quoad debitam quantitatem ; et item, Ante me factus est, quoad animæ suæ perfectionem in omni sapientia, dono, virtute et gratia Spiritus Sancti. Christus enim in primo suæ conceptionis instanti habuit corpus et animam prædictis modis perfecta, et tunc Joannes nondum factus fuit his modis.

Porro quæ sequuntur, Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, dicit Origenes esse verba Joannis Baptistæ. Et hoc videtur : primo, ex ordine vel serie textus ; secundo, ex parte conjunctionis copulativæ *et,* connectentis sequentia præcedentibus ; tertio, quia post verba sequentia immediate subjungitur : Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes ad eum. Secundum Hieronymum vero, Augustinum et Bedam, sunt verba Joannis evangelistæ redeuntis, et exsequentis post introductionem testimonii Joannis Baptistæ, quod supra dixit : Et Verbum caro factum est, et vidimus gloriam ejus. Itaque, secundum istos, Evangelista prosequitur quid de Christi humanitate sentit, et quomodo Apostoli viderunt gloriam ejus, quum dicitur :

16

Et de plenitudine ejus, id est de plena et superabundanti gratia Christi, *nos omnes accepimus* aliquam portionem, seu gratiam particularem : quemadmodum ait Apostolus, Divisiones gratiarum sunt, idem *I Cor.* XII, 4. autem Spiritus ; itemque, Alii datur ser- *Ibid.* 8-10. mo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii gratia sanitatum, etc. ; et iterum, Unicuique *Ephes.* IV, 7. (inquit) nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi. Accepimus ergo de plenitudine ejus gratiam subsequentem et bene agendo adeptam ac meritam, pro gratia primo infusa pure gratis collata. Nemo enim primam gratiam gratificantem valet mereri, quum sine gratia nihil sit meritorium, et tanta est dignitas gratiæ, quod ex puris naturalibus mereri non potest ; sed ea gratis accepta, potest homo per eam adipisci gratiam ampliorem, imo de condigno mereri gratiæ incrementum.

Quoniam ergo gratia sequens, seu major vel aucta, datur pro actu meritorio procedente a gratia prima, ob id dicimur accipere *gratiam pro gratia*. Vel, Accepimus de plenitudine ejus, id est de sapientia, pietate et gratia Christi, gratiam novi Testamenti, id est evangelicam legem et gratiam, pro gratia veteris Testamenti, id est loco Mosaicæ legis. Utraque autem lex gratia appellatur, quoniam gratis et misericorditer data. Vel sic : Accepimus gratiam membrorum, videlicet gratiam nobis concessam, pro gratia capitis, id est merito et efficacia gratiæ Christi, qui quolibet vitæ suæ actu quem habuit ut viator, ex gratia profluente meruit nobis gratiam in præsenti, et gloriam in futuro. Sibi ipsi enim non meruit gratiam gratum facientem, nec beatificam visionem, sed membris suis, quæ participant gratiam capitis per fidem et sacramenta Ecclesiæ. Secundum Magistrum vero Sententiarum, quoniam nostra merita et præmia sunt Dei dona, eo quod ex gratia sola liberalitate Dei infusa dependeant, ideo potest sic accipi : Accepimus gratiam, id est meritum vel præmium, pro gratia, quæ est causa meriti vel mercedis. Quum ergo Deus remunerat nostra merita, remunerat sua dona, donatque gratiam super gratiam, juxta illud : Habenti dabitur, et abundabit. (*Matth.* xxv, 29.) Augustinus quoque et Beda exponunt sic : Accepimus jam in spe, gratiam pro gratia, id est vitam æternam pro fide.

Quæritur, quum gratia Christi sit accidens, quod non migrat de subjecto in subjectum, et quum solus Deus sit gratiæ dator, quomodo dicimur de plenitudine gratiæ Christi accepisse. Rursus, quomodo gratia gratis confertur, si datur merito Christi. — Et respondendum ad primum, quod non dicimur accepisse de plenitudine Christi, quasi particulam gratiæ ejus acceperimus, ita quod gratia Christi sit divisibilis, et eadem numero sit primo in Christo, deinde in nobis ; sed quia plenitudo gratiæ Christi est causa instrumentalis, dispositiva ac meritoria, per quam

A singulis electis hominibus datur gratia secundum aliquem gradum, sola vero Divinitas est causa efficiens gratiæ. De plenitudine autem gratiæ Christi omnes, præsertim Apostoli, acceperunt, acceptando gratiam non dumtaxat pro habitu gratiæ gratum facientis, quæ ponitur in essentia animæ, sed pro quocumque dono supernaturali vel supernaturaliter dato, quamvis sit naturale in se. Nam de plenitudine sapientiæ Christi, accepimus evangelicam legem ; de plenitudine vero sanctissimæ

B conversationis suæ, accepimus boni exempli exhibitionem; de plenitudine suæ gratiæ interioris, essentiam animæ perficientis, accepimus gratiam pro gratia, id est gratiam habitualem deiforme esse præstantem, pro gratia secundum modos præhabitos. Maxime autem de plenitudine Christi receperunt Apostoli, aliique cum eis in conclavi collecti, quando in die sancto Pentecostes receperunt Spiritum Sanctum in signo visibili ; (*Act.* II, 1-4.) repletique sunt omnes, non solum gratia gratificante, sed

C et gratiis etiam gratis datis. Nec mirum si de plenitudine Christi dicimur accepisse, quum Petrus universos fideles hortetur, dicendo : Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. (I *Petr.* IV, 10.) — Ad secundum dicendum, quod gratia fertur dari sine præviis meritis, quoniam datur sine præviis meritis recipientis, non sine meritis Salvatoris ; vel datur sine meritis quantum ad primam radicem, quia et Christo collata

D est absque meritis ejus (sola enim bonitate Dei datum est humanæ naturæ Christi, esse unitam Verbo, et gratia adimpleri), et quoniam Deus decrevit hominibus gratiam dare ex sua largitate per meritum Christi, sive futurum, sive præsens, sive præteritum.

Consequenter subditur causa, signum vel declaratio, quod de plenitudine Christi accepimus. *Quia lex* veteris Testamenti, 17
in qua erant præcepta moralia, judicialia, ac cærimonialia, *per Moysen data est,* tan-

quam per servum populo Israel. Data est quoque per angelos, quemadmodum in Actibus loquitur Stephanus ad Judæos in-*Act.* vii, 53. credulos : Accepistis legem in dispositione angelorum, et non custodistis. Unde *Galat.* iii, 19. ad Galatas dicit Apostolus : Lex propter transgressiones posita est, ordinata per angelos in manu mediatoris. Ex quibus elicitur, quod data sit lex ministerio angelorum multorum, quamvis communiter non fiat mentio nisi de angelo uno, qui frequentius apparuit Moysi. Lex ergo data est a Deo principaliter, per angelum ministerialiter Moysi, et per Moysen tanquam per ministrum secundarium, data est populo Israel.

Gratia, id est liberatio a peccatis, justificatio generis humani, supernaturale donum Spiritus Sancti perficiens animam, eamque Deo acceptam et ad promerendum idoneam faciens, *et veritas,* id est doctrina evangelicæ legis, vel impletio legis ac Prophetarum, *per Jesum Christum facta est.* Christus namque ut Deus, causa est principalis atque efficiens gratiæ hujus; sed ut homo talis, est causa instrumentalis ac meritoria ejus. Ipse quoque per assumptam humanitatem implevit et verificavit quæ de ipso prænuntiabantur in lege et Prophetis per figuras seu verba prophetica. Ipse etiam exposuit nobis Scripturas veteris legis per se ipsum, quando *Luc.* xxiv, 45. aperuit discipulis sensum ut intelligerent Scripturas, et quando misit eis Spiritum Sanctum, prout apud Joannem promisit : *Joann.* xvi, 13. Quum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

Præterea Moyses dedit legem, multa jubendo; sed non dedit gratiam qua implerentur quæ jussit. Lex quoque Mosaica *Hebr.* x, 1. habuit umbram futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, ut dicit Apostolus. Christus vero præstitit gratiam adimplendi quæ jussit, et pro umbra legalium figurarum, proposuit lucem veritatis, atque imaginem rerum, id est evidentem similitudinem bonorum cœlestium. Propter quod, secundum Dionysium, lex evan- A gelica media est inter legem Mosaicam et statum Beatorum in patria. Hinc tempus Christi novæque legis, vocatur tempus gratiæ : quoniam lex nova dat gratiam, in quantum includit sacramenta Ecclesiæ, quæ faciunt quod designant; et propter copiosissimam gratiam quam Christus nobis promeruit; et item propter ineffabilem magnitudinem beneficiorum Dei, et pronitatem ejus ad dandam gratiam tempore evangelicæ legis. Unde philosophis dicitur innotuisse divina majestas ; Ju- B dæis, justitia. Christianis vero misericordia innotescit, prout ad Titum protestatur Apostolus : Apparuit benignitas et huma- *Tit.* iii, 4. nitas Salvatoris, nostri Dei; et alibi, Ap- *Ibid.* ii, 11. paruit gratia Salvatoris. Hoc per Zachariam legitur prophetatum, quum dicitur : Et erit qui offenderit ex eis in die illa *Zach.* xii, 8. sicut domus David, et domus David quasi Dei, sicut angelus Domini.

Deinde ostendit Joannes certitudinem
horum quæ hic recitantur. *Deum nemo* 18
vidit unquam. Verba evangelistæ Joan-
C nis, sicut in stilo simplicissima sunt, sic in sensu vere profundissima exstant. Sic nempe decuit scribi Evangelium humillimi atque altissimi Jesu Christi, ut esset in stilo simplicitas summa, et in sensu profunditas maxima : quatenus sermonis inculta simplicitas corresponderet, tam humilitati humanitatique Christi, de quo conscriptum est Evangelium, quam humilitati Evangelistarum scribentium, qui omnem curiositatem stilique pompam vitarunt ; profunditas vero sententiæ corresponde- D ret, tam majestati ac divinitati Christi, quam altæ illuminationi Evangelistarum. Ait ergo nunc Evangelista aquilinus ac deificatus : Deum nemo vidit unquam. Quid quantum ad verba simplicius ? quid in sensu profundius ? Quomodocumque enim exponatur, habet instantiam, et requirit idoneam responsionem.

Potest autem exponi quatuor modis, secundum quod quadriformis est visio, et etiam visio Dei. Est enim corporalis visio Dei, non tamen secundum divinitatem. De

Job xix, 26, 27. qua ait sanctus Job : In carne mea videbo Deum salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt. Ex qua auctoritate ostendit Thomas in Summa contra gentiles, quod beatus Job noverat Deum incarnandum. Alia est visio Dei imaginaria, de qua communiter eloquuntur Prophetæ : ut Isaias, quum *Is.* vi, 1. dicit, Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum ; Daniel quo- *Dan.* vii, 9. que, Adspiciebam donec throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit. Tertia est visio Dei per speciem, qua Deum vident Sancti in patria. Quarta est visio perfectæ comprehensionis, qua res cognoscitur totaliter, tamque perfecte sicut ex sua natura cognoscibilis est : qua solus Deus videt se ipsum.

Si ergo hæc verba exponantur de visione corporali, occurrit objectio de Jacob, qui de visione tempore vigiliæ habita, ait *Gen.* xxxii, 30. in Genesi : Vidi Dominum facie ad faciem. Sed hoc facile solvitur, ut dicamus cum Augustino, quod non vidit Deum in propria persona, sed per creaturam subjectam, hoc est per angelum, Dei præconem : quo modo Manue pater Samsonis, *Judic.* xiii, 22. viso angelo, locutus est conjugi suæ, Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Sed tunc occurrit objectio de his qui Christum in carne viderunt, qui utique divinam Personam verumque Deum corporali visu I *Joann.* i, 1. intuiti sunt, sicut Joannes ait : Quod perspeximus oculis nostris, et manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ. Sed hoc rursus de facili solvitur, quoniam non viderunt Deum secundum divinitatis essentiam, sed quoad naturam assumptam ; divinitatem vero non viderunt, nisi per fidem. Porro, si verba hæc exponantur de visione imaginaria, certum est quod Prophetæ frequenter asserant se hoc modo Deum vidisse. Si autem exponatur de visione comprehensionis, habet instantiam de Sanctis in patria, qui Deum comprehendere perhibentur, unde et comprehensores dicuntur. Si vero exponatur de comprehensione omnino perfecta, occur- A rit instantia de Christo, qui quum homo esset, comprehendit Deum perfecte, quemadmodum ait Joannes : Nemo novit Patrem, nisi Filius. *Matth.* xi, 27 ; *Joann.* vi, 46.

Verum breviter respondendo dicendum, quod verbum Evangelistæ his quatuor modis intelligi potest. Primo sic : Deum Trinitatem, vel quamcumque divinam Personam, nemo vidit, videt, videbit videreve potest unquam visu corporali, quantum ad Divinitatis naturam, quum Deus secundum propriam essentiam sit incor- B poralis, incircumscriptus, simplicissimus, atque purissimus actus. Unde dicit Apostolus : Quem nemo hominum vidit, sed I *Tim.* vi, 16. nec videre potest. — Secundo sic : Deum in sua essentia, nemo vidit unquam, visione imaginaria. Quamvis enim in tali visione dicatur Deus videri, hoc tamen non est, nisi in quantum in sensu interiori formantur corporales similitudines, ad repræsentandum Deum.

Tertio sic : Deum in sua essentia, seu per speciem, nemo, hoc est nullus homo C purus viator, vivens vita humana ac sensitiva vidit unquam. Sic enim Deus videri non potest, nisi per speciem increatam, quum omnis species, forma ac similitudo creata, in infinitum deficiat a clara repræsentatione divinæ essentiæ, sicut et omnis creatura in infinitum deficit a plena repræsentatione perfectionis divinæ.

Denique, quum secundum Philosophum, intellectus noster se habeat ad cognitionem intelligentiarum, quemadmodum oculus noctuæ ad intuitum lucis solaris, patet D quod incomparabiliter impotentior sit ad claram ac immediatam divinæ essentiæ visionem, loquendo de statu ejus in præsenti, et naturali virtute. Hoc cognoverunt atque professi sunt omnes subtiliores philosophi. Unde Alphorabius, Avicenna, Theophrastus, alii quoque innumerabiles dixerunt, quod de Deo melius cognoscimus quid non sit, quam quid sit, et quod de eo solum cognoscimus quia est, non quid est. Hoc princeps theologorum beatissimus Dionysius, plenius docet, affir-

mans quod perfectissima cognitio quam habemus de Deo in vita præsenti, est per puram ac meram abnegationem omnium rerum a Deo, ita ut uniamur ei tanquam prorsus ignoto. Unde tertio capitulo Mysticæ Theologiæ : Hoc est (inquit) Deum vere cognoscere, supersubstantialem supersubstantialiter per omnium entium ablationem laudare. Et in epistola ad Dorotheum : Invisibilis est Deus propter excedentem suæ lucis claritatem. Lux autem divina, immensa et increata, secundum quod inaccessibilis seu incomprehensibilis, hoc modo vocatur a Dionysio divina caligo. De qua in epistola sua ad Caium monachum contestatur : Divinæ tenebræ cooperiuntur omni lumini, et absconduntur omni visioni, propter incircumscriptibilem propriæ claritatis splendorem. Omnia hæc in Elementatione theologica Procli, et in libro de Causis, subtilissime inveniuntur probata.

I *Tim.* VI, 16.

Hinc quoque Dominus ait ad Moysen : Non poteris videre faciem meam ; non enim videbit me homo et vivet. Verumtamen, quoniam in libro Numerorum de Moyse legitur, Palam, et non per ænigmata et figuras, videt Deum ; et quoniam Paulus de se ipso fatetur, quod raptus est usque ad tertium cœlum, audivitque arcana verba quæ non licet homini loqui : propterea Augustinus in libro de Videndo Deum, et Thomas, dicunt quod Moyses Judæorum magister, et Paulus gentium doctor, viderunt Deum in hac vita per speciem. Sed hoc non est contra prædicta, quia pro tunc non vixerunt vita humana, nec quidquam senserunt. Quod ergo legitur Moysi negatum in Exodo, postea concessum est ei, ut legitur in libro Numerorum.

Exod. XXXIII, 20. *Num.* XII, 8. II *Cor.* XII, 2, 4.

Quarto sic : Deum nemo, hoc est nulla creatura, vidit visione perfectæ comprehensionis unquam. Sic enim nec anima Christi videt Deum, qui sicut est infinitæ actualitatis, sic est infinitæ cognoscibilitatis : propter quod perfecte atque totaliter cognosci et comprehendi non valet, nisi ab intellectu infinitæ virtutis. Hanc ultimam expositionem multi putant amplius ad propositum pertinere. Sicque Damascenus in principio sui libri disseruit, quod non solum nullus hominum, sed nec aliquis supermundanorum animorum, Deum vidit unquam. Sed advertendum, quod res dicitur a cognoscente comprehendi dupliciter : Primo, quoniam ejus essentia cernitur, et sic ipsa immediate attingitur. Hoc modo Sancti in patria comprehendunt Deum, et comprehensores dicuntur, quoniam vident, hoc est, intelligunt et agnoscunt Deum sicuti est, secundum Joannem, seu facie ad faciem, juxta Paulum. Secundo, res dicitur comprehendi, quia in tantum cognoscitur sicut ex sua natura cognoscibilis est, ita quod nil ejus latet, sed quasi infra certos terminos continetur in animo cognoscentis. Hoc modo infinitum a finito comprehendi non potest : sicque Apostolus loquitur, Quæ sunt Dei, nemo novit, nisi Spiritus ejus.

I *Joann.* III, 2. I *Cor.* XIII, 12. *Ibid.* II, 11.

Præter modos commemoratos, videmus Deum tripliciter : per fidem, per naturalem rationem, per anagogicam illustrationem.

Consequenter pandit Evangelista, quis nos instruxit de invisibilibus Dei. *Unigenitus Filius,* Patri consubstantialis, consempiternus et coæqualis, *qui est* invariabiliter ab æterno, *in sinu Patris,* id est Patri intime atque affectuosissime inseparabiliterque conjunctus, *ipse enarravit,* id est, in Evangelio docuit quid de Divinitatis unitate, et Personarum trinitate, quid de Creatoris providentia, omnipotentia, ceterisque secretis divinis, et ad salutem pertinentibus, sentire debemus. Hinc infra loquitur : Pater, manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mundo. Et ut ait Joannes : Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus Deum verum. Hoc utique insuperabiliter ac ineffabiliter roborat fidem nostram, quod a Filio Dei unigenito vero Deo sumus edocti. Itaque, quod ait, Filium esse in sinu Patris, non

Joann. XVII, 6. I *Joann.* V, 20.

est materialiter intelligendum, sed per
sinum, intelligitur cor paternum, in quo
Verbum æternaliter manet. Loquitur tamen Evangelista more humano, quatenus
per exsistentiam Filii in sinu Patris, insinuet superdulcem affectum, amorosissimamque unionem Patris ac Filii, sicut
apud nos parentes ponunt filios in sinu,
ex magno affectu.

Quoniam ergo fides et lex christiana ab
unigenito Filio Dei pronuntiata ac data
est nobis, idcirco gravius est non credere
et obedire Evangelio, quam olim fuit non
credere ac parere Pentateucho et Scripturis veteris Testamenti. Ad quod insi-
Hebr. XII, 25. nuandum dicit Apostolus ad Hebræos : Si
illi (puta Judæi) non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur
(puta Moysen), multo magis nos qui de
cœlis loquentem nobis avertimus, scilicet
Filium Dei, non effugiemus. — De hac
sua enarratione Christus ait apud Isaiam :
Is. LXI, 1. Ad annuntiandum mansuetis misit me.

Deinde Evangelista prosequitur plenius
testificationem Joannis de Christo, ostendens locum et tempus, ubi et quando per-
19 hibuit testimonium Christo. *Et hoc est testimonium Joannis,* id est, verba Joannis
Baptistæ jam introducta, sunt quæ testificando dixit de Christo. Aliqui referunt
hoc ad verba sequentia, in quibus Præcursor testatur veritatem de Christo. *Quando miserunt Judæi ab Jerosolymis,* urbe
sacerdotali ac regia atque metropoli in
Judæa, in qua studium Prophetarum ac
legis vigebat, sacrificia quoque fiebant, et
principes Judæorum demorabantur, *sacerdotes et Levitas,* videlicet nuntios solennes et eruditos, qui magis videbantur zelare pro lege ac divino honore, *ad eum,
ut interrogarent eum : Tu quis es,* id est
quæ vel qualis persona, cujus auctoritatis
aut dignitatis ?

Unde moti fuerunt Judæi ad hanc legationem et interrogationem Joannis ? Nisi
enim putassent eum esse aliquem magnum, non misissent ad eum tales legatos, nec tam magna petissent ab ipso.

A Et respondendum, quod Judæi, baptizante
Joanne, magnam æstimationem habebant
quod Messias venisset in mundum, ex causis diversis, videlicet : propter testimo- *Luc.* II, 20, 25-38.
nium pastorum, Annæ prophetissæ et justi
Simeonis, trium quoque Magorum, et pro- *Matth.* II, 1-6, 16.
pter occisionem infantium : quorum testimoniorum memoria adhuc in Judæis
permansit. Item, quia viderunt sibi regnum ablatum, et alienigenæ traditum,
quod Jacob dedit eis pro signo adventus *Gen.* XLIX, 10.
Christi ; et quia viderunt hebdomadas illas
B impletas, de quibus cecinit Daniel quod *Dan.* IX, 24-27.
intra illas Christus veniret. Istud de hebdomadibus dicit quidam, quod non videtur certum, vel multum probabile, quia
apud Matthæum Christus improperat Pharisæis, quod ex vaticinio Danielis prædicto, non adverterunt tempus adventus Messiæ instare : Faciem (inquit) cœli judicare *Matth.* XVI, 4.
nostis, signa autem temporum non potestis ? Et in Luca planius ait : Hypocri- *Luc.* XII, 56.
tæ, faciem cœli et terræ nostis probare,
hoc autem tempus quomodo non proba-
C tis ? Quoniam itaque æstimabant tempus
Messiæ adesse, opinati sunt Joannem esse
Christum, propter miraculosam ejus nativitatem, quæ super omnia montana Ju- *Ibid.* I, 65.
dææ divulgabatur ; item, propter vitæ suæ
abstractionem, rigorem ac sanctitatem, genealogiæ nobilitatem. Quum enim fuerit
natus de tribu sacerdotali, probabile est *Ibid.* 5, 13.
quod etiam fuit de tribu regali vel Juda,
quoniam hæ duæ tribus pene semper contraxerunt ad invicem. Quærendo autem,
Tu qui es ? non intendebant sciscitari vel
D certificari de nomine et origine, hæc enim
sciebant ; sed de dignitate et gratia.

Et confessus est Joannes veritatem, tan- 20
quam Veritatis præco, amicus et paranymphus, *et non negavit* eam. Os enim quod *Sap.* I, 11.
mentitur, occidit animam. Et Psalmista
ait Deo : Perdes omnes qui loquuntur *Ps.* V, 7.
mendacium. Quamvis namque sæpe sit licitum veritatem silere, propter audientium improbitatem, vel propriam pacem,
seu aliam piam seu rationabilem causam
(juxta illud Psalmistæ : Posui ori meo cu- *Ps.* XXXVIII, 2, 3.

stodiam, dum consisteret peccator adversum me; obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis), nunquam tamen licet veritatem negare, quamvis possit aliquando pia cautela abscondi. *Et confessus est : Quia,* id est quod, *non sum ego Christus,* id est non judex, non sponsus, non Salvator, non unigenitus Filius Dei, sed Christi minister, judicis præco, sponsi paranymphus, Salvatoris præcursor, Filii Dei minister. Sacerdotes ergo primo quæsierunt explicite vel saltem implicite a Joanne, an esset Christus. Idcirco Joannes respondit vel ad verba, vel ad mentem eorum.

21 *Et interrogaverunt eum : Quid ergo es? et quid restat? Elias es tu?* Putabant autem Judæi Joannem esse aliquem valde magnum. Quum ergo audissent quod non esset Christus, sciscitati sunt an esset Elias, qui fuit unus de maximis Sanctis veteris Testamenti. Multa vero induxerunt sacerdotes atque Judæos ad opinandum
Luc. I, 80; quod Joannes esset Elias, scilicet : solita-
Matth. III, 4; XIV, 4. ria vita, duritia vestium, zelus justitiæ
III *Reg.* XIX, 4; IV *Reg.* I, 8; III *Reg.* XIX, 10, 14. contra Herodem. Omnia enim hæc in Elia fuerunt. Item, quoniam adventus Eliæ fuit
Malach. IV, 5, 6. Judæis promissus per Malachiam. Propter quod discipuli dixerunt Christo, apud Mat-
Matth. XVII, 10; *Marc.* IX, 10. thæum : Quomodo dicunt Pharisæi, quod Eliam oportet prius venire? Sed quoniam isti Judæi sciebant Joannem esse Zachariæ filium atque Elisabeth, circa triginta annos habentem, intra quos ex infante crevit in virum, mirum est quomodo interrogaverunt, an Joannes esset Elias, qui
IV *Reg.* II, 11; *Malach.* IV, 5. per tot centenos annos translatus fuit in paradisum, et rediturus est in forma ac statu virili. Et respondendum, quod multi Judæorum tunc, sicut et nunc, posuerunt animas transcorporari : sicque æstimare poterant quod Joannes esset Elias in alio corpore, sicut et multi eorum dixerunt
Num. XXV, 13; III *Reg.* XIX, 10, 14. quod Elias esset Phinees, propter zelum utriusque contra iniquos. Vel, sicut quidam dixerunt Jesum esse Eliam, aliique Jeremiam, aut unum ex Prophetis, sic isti æstimabant de Joanne.

A *Et dixit : Non sum* Elias in persona, quia non idem homo. Joannes tamen dici potest Elias, propter similitudinem operationis, parilitatem officii, conformitatem conversationis, sanctitatis et gratiæ cum Elia. Præcessit enim primum Christi adventum, sicut ille præcedet secundum ; redarguit Herodem et Herodiadem, sicut *Matth.* XIV, 4.
ille Achab et Jezabel; uterque eremita; et III *Reg.* XXI, 20-24.
in aliis multis conveniunt. Propter quod ait Christus discipulis : Elias jam venit, *Matth.* XVII, 12; XI, 14.
et si vultis scire, Joannes ipse est Elias.
B Hinc Gabriel de Joanne prædixit : Ipse *Luc.* I, 17.
præcedet ante illum in spiritu et virtute Eliæ.

Tertio quæsierunt : *Propheta es tu?** Aliqui dicunt, quod sacerdotes isti per prophetam, intellexerunt non simplicem vatem, sed Prophetam quemdam præcipuum, illum videlicet de quo Moyses scripsit in Deuteronomio : Prophetam suscitabit vo- *Deut.* XVIII, 15; *Act.* III, 22.
bis Dominus de fratribus vestris tanquam me. Et dicunt, quod Judæi per istum Prophetam, intellexerunt non ipsum Chri-
C stum, sed ejus præcursorem. Hoc autem non videtur rationabiliter dictum. Joannes enim respondendo, dicit se non esse Prophetam illum de quo ipsi loquuntur. Si igitur ipsi nomine prophetæ, intelligunt Prophetam illum præcipuum, Christi præcessorem, negaret se esse quod veraciter erat. Et si quis dicat, quod negat se esse illum Prophetam de quo præallegata Scriptura loquitur, quæ ad litteram intelligenda est de Christo, tunc responsio Joannis non absolveret quæstionem interroganti-
D um : imo ipse et illi laborarent in æquivocis. Illi enim, secundum istos, quæsierunt an esset præcipuus Propheta Christum præcessurus; et ipse, secundum istos, respondit se non esse Prophetam de quo Moyses loquitur, secundum veritatem, scilicet, quod non esset Christus : sicque illi per prophetam, intelligerent alium quam Joannes. Imo sic responsio ista Joannis non differret a prima, qua se dixit non esse Christum, quum tamen Joannes optime sciret quod sacerdotes in tertia quæ-

* [*Et respondit : Non.*]

stione, nomine prophetæ non intellige- A bant Christum. Denique ex textu præsenti elici nequit, quod sacerdotes intendebant quærere de Propheta illo præcipuo de quo Moyses fuit locutus, sed potius de aliquo Propheta inferiore Elia, quia paulatim descenderant. Non est etiam consuetudo Scripturæ novi vel veteris Testamenti, ut nomine prophetæ simpliciter pronuntiati, intelligatur ille Propheta præcipuus. Melius igitur reor, ut per prophetam, intelligatur quicumque Propheta indistincte, eo modo quo in veteri Testamento com- B muniter fit sermo de propheta.

Sed tunc dubitatio oritur, quomodo Joannes neget se esse prophetam, quum certum sit ipsum fuisse prophetam, Za-
Luc. I, 76. charia testante : Tu, puer, Propheta Altissimi vocaberis. Christus quoque vocat
Matth. XI, 9. *Luc.* VII, 28. eum plus quam prophetam. Dicit enim de eo : Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est. Ex quibus patet quod fuit propheta. Ad hoc respondent Gregorius et Beda, quod quia Joannes fuit plus quam propheta, non so- C lum futura de Christo prænuntiando, sed etiam Christum præsentialiter ostenden-
Joann. I, 29, 36. do, dum dixit, Ecce Agnus Dei ; quantum ad id se negat prophetam, quo fuit plus quam propheta. Aliter dici potest, quod quia Joannes fuit medius inter Prophetas et Apostolos, et quasi horizon ac medius utriusque Testamenti, ita quod sua ultimata, formalis ac propria gratia gratis data, non fuit cum Prophetis veteris Testamenti Christum futurum in mundum prædicere, sed eum jam demonstrare, et D cum Apostolis annuntiare quoniam venit, ideo negat se esse prophetam : non quia nequaquam propheta fuit, sed quoniam suum ultimatum, formale ac proprium officium, non fuit futura prædicere, sed Christum præcurrere, prædicando, baptizando, ejusque semitas disponendo. Unumquodque enim denominationem sortitur a sua formali et propria ratione. Potest quoque aliter dici, videlicet, quod Joannes dicit se non esse prophetam, eo modo

quo ait Amos propheta : Non sum pro- *Amos* VII, 14.
pheta ; et quo modo Christus dicit in Psalmo, Ego autem sum vermis, et non homo. *Ps.* XXI, 7.

22
Dixerunt ergo ei : Quis es, id est cujus auctoritatis, gratiæ, vel officii ? Non enim quærebant solum quis esset per naturam sive personam, sed quis esset per gratiam et missionem divinam. *Ut responsum demus his qui miserunt nos* ad te ad hunc finem, ut reportaremus eis certam responsionem de hoc quis sis : et frivolum esset nos sine absolutione quæstionum et affirmativa responsione reverti. *Quid dicis de te ipso?* qui tantæ excellentiæ es, ut proprio testimonio tuo de te ipso prolato credendum sit : quamvis secundum communem legem, homo non reputetur idoneus testis de se ipso, nisi forte cum juramento. Unde infra Judæi dicunt ad Christum : Tu de te ipso testimonium per- *Joann.* VIII, 13.
hibes, testimonium tuum non est verum. Hinc Paulus ad Corinthios, quum sibi ipsi et propriæ gratiæ testimonium perhibuisset propria bona describendo, adjecit : Factus sum insipiens, vos me coegistis. *II Cor.* XII, 11.

23
Ait Joannes sacerdotibus et Levitis ad se missis : *Ego vox,* per proprietatem, non per essentiam, id est præco et vociferator, *clamantis,* id est Christi vel Spiritus Sancti per me loquentis, *in deserto,* hoc est solitudine Judææ, in qua habitavit ac prædicavit Joannes. Dicitur autem Joannes vox, secundum Gregorium, quia sicut vox præcedit verbum, ut audiatur, sic Joannes præcessit Christum, ut cognosceretur. Sed quum verbum et vox sint idem realiter, quomodo vox dicitur verbum præcedere? Dicendum, quod Christus est verbum intellectuale. Quemadmodum ergo in nobis vox oris præcedit verbum mentis, ut audiatur, sic Joannes Christum præcessit. Vel dicendum, quod licet verbum oris et vox idem sint, vox tamen præcedit hoc verbum, secundum rationem, eo modo quo, secundum auctorem libri Causarum, genus præcedit speciem. Secundo, Joannes Baptista appellatur vox Christi, quoniam sicut vox rem ipsam significat,

sic Joannes Christum ostendit. Tertio, propter efficaciam suæ prædicationis, altæ atque tubalis, qua Christo testimonium perhibebat. Unde vocatur non solum prænuntiator, sed etiam vox Christi, sicut de homine multum dilecto dicimus, Amor meus.

Quid autem Christus clamaverit per Joannem, subjungitur : *Dirigite viam Domini,* id est, recte et vere exercete opera bona, et sancta desideria in vobis habete, per quæ Deus ingreditur cor humanum : hoc est, vitiorum obliquitates fugite, vos ipsos ad gratiam præparate, atque ad Christi prædicationem ac fidem mentes vestras disponite; *sicut dixit,* hoc est, de me prophetavit, *Isaias propheta,* qui prædixit de me quod essem futurus vox clamantis, etc. (*Is.* XL, 3 *et seq.*) Prædicationem istam Joannis Baptistæ, evangelista Joannes non prosequitur, quam Matthæus et Lucas plenius prosequuntur. (*Matth.* III, 1 *et seq.*; *Luc.* III, 3 *et seq.*)

24 *Et qui missi fuerant,* id est prædicti sacerdotes atque Levitæ, *erant ex Pharisæis,* hoc est de numero Pharisæorum, imo et Pharisæi : ex quo patet quod erant solennissimi nuntii. Triplici quippe existente secta inter Judæos (videlicet : Essæorum, qui rigorosissimam, castam et sobriam vitam duxerunt; Sadducæorum, qui dixerunt animas hominum esse mortales, et nec angelum, nec spiritum, nec resurrectionem esse (*Act.* XXIII, 8.); ac Pharisæorum, qui posuerunt animas immortales, et futuram esse resurrectionem universalem, et spirituales esse substantias (*Ibidem.*)), secta Pharisæorum, de qua et Paulus se fuisse testatur (*Ibid.* 6.), erat famosior. Videbantur enim specialem zelum legis habere, et religiose incedere. Aliqui autem sacerdotes, Levitæ ac Scribæ, fuerant Pharisæi, sicut nunc multi sacerdotes, clerici et doctores, sunt claustrales seu religiosi.

Præterea advertendum, quod secundum sanctos doctores communiter, Gregorium, Chrysostomum, Bedam, et alios, nuntii isti insidianter ac malitiose interrogaverunt Joannem, quærentes occasionem adversus eum. Ad quod insinuandum, asserunt nunc dixisse Evangelistam : Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. Pharisæi namque, quamvis foris sanctitatem prætenderunt, intus tamen replebantur hypocrisi, ambitione atque invidia. Origenes vero dicit, quod simplici animo quæsierunt, optantes veritatem agnoscere : Primo, quoniam dictum est nunc, quod ex dubitatione moti sunt ad interrogandum. Secundo, quoniam tam magnifice senserunt de Joanne, quod suspicabantur eum esse Christum. Tertio, quoniam maximam reverentiam ei exhibuerunt in ipso interrogationis processu. Quarto, quia Judæi communiter primo multum bene senserunt de Joanné, scientes mirabilem ejus nativitatem, atque sanctissimam vitam. Unde et apud Marcum habetur, quod exibat ad eum omnis Judææ regio, et Jerosolymitæ universi, et baptizabantur ab eo. (*Marc.* I, 5.) Sed et in Matthæo legitur, quod multi Pharisæorum veniebant ad baptismum Joannis. (*Matth.* III, 7.) Postremo, quia Joannes fuit de genere sacerdotali, et magni sacerdotis filius, non apparet quod sacerdotes prima facie insidiati sint ei : imo, si Joannes dixisset se esse Christum, aliud nihil videtur nisi quod credidissent sic esse. Quod ergo ait Evangelista, Et qui missi fuerant, additum est ad innuendum solennitatem ac idoneitatem nuntiorum.

25 *Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei : Quid ergo baptizas,* id est, homines in aquis Jordanis lavas, *si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* id est, cur novum ritum præsumis inducere, si non es aliquis horum? Nullus enim ante Joannem ausus est baptizare. Unde Judæi videntes Joannem aliquid novi inducere, voluerunt scire qua auctoritate hoc faceret : et nunc, quia se dixit non esse Christum, neque Eliam, neque prophetam, incipiunt eum de præsumptione notare.

26 *Respondit eis Joannes dicens : Ego baptizo in aqua,* id est, exterius lavo corpora vestra, non intus purgo a culpa, nec

gratiam præsto; *medius autem vestrum* A *stetit,* id est, inter vos apparere, conversari, et communiter vivere dignatus est, *quem vos non scitis,* id est, non cognoscitis esse Christum, Filium Dei, quamvis forte sciatis quod sit filius Mariæ. Non enim agnoverant Christum secundum suam divinitatem, nec etiam secundum suam humanitatem, per comparationem ad unionem cum Verbo, atque ad cetera Spiritus Sancti charismata.

Quæritur, quomodo Christus stetit medius horum, vel inter hos medius fuit, qui B forsitan nunquam fuit inter nuntios istos, sacerdotes et Levitas. Dicendum, quod Christus secundum suam deitatem stat, id est, firmiter invariabiliterque subsistit, medius omnium, quia in omnibus est. Dicitur enim stare, juxta illud in Psalmo :
Ps. lxxxi, 1. Deus stetit in synagoga deorum. Et Isaias
Is. iii, 13. ait : Stat ad judicandum Dominus. Porro, secundum humanitatem, stetit Christus medius horum dupliciter : Primo, quia in terra et populo eorum communiter vixit. Secundo, quia singulis annis ascendit C Jerosolymam in solennitate paschali, secundum legem, intravitque templum, et ibi inter sacerdotes et alios stetit in tem-
Luc. ii, 42, 46. plo. Nam et quum esset annorum duodecim, inventus est in templo in medio doctorum. Sed non videtur Jesus corporaliter adfuisse, et inter istos stetisse, quando locutus est hæc verba Joannes.

27 *Ipse* quem vos non scitis, videlicet Christus, *est qui post me venturus est, qui ante me factus est.* Hoc jam paulo ante expositum est. *Cujus ego non sum dignus,* D id est, cujus præsentia et famulatu dignus non sum in minimis rebus, videlicet, *ut solvam ejus corrigiam calceamenti,* id est, in rebus corporalibus et vilibus ei deserviam. Improportionabiliter namque fuit Christus major Joanne Baptista. Multo minus dignus sum ipsum contingere, vel ejus nomine appellari seu æstimari quod ego sim ille, videlicet Christus.
Matth. iii, 11, 12; Luc. iii, 16, 17. Matthæus et Lucas plenius recitant verba Joannis Baptistæ. Nam præinductis verbis suis, adjecit de Christo : Ipse vos ba- Matth. iii, 11.
ptizabit Spiritu Sancto et igni. Quæ verba apud Matthæum, prout Dominus dedit, diligenter exposui.

Prædictis itaque verbis Joannes Baptista satisfecit quæstioni Judæorum. Dicens enim se esse vocem Domini, quemadmodum Isaias prænuntiavit, et quod Domi- Is. xl, 3.
nus, cujus ipse vox fuit, tantum excelleret eum quod non esset dignus solvere corrigiam calceamenti ejus, fassus est se esse Christi præcursorem. Item, dicendo quod baptizaret in aqua dumtaxat, ostendit insufficientiam sui baptismi, ita quod sicut prædicando disponebat homines ad Matth. iii, 1.
Christi prædicationem salubriter audiendam, sic baptizando disponebat ad suscipiendum Christi Baptisma : Primo, quoniam susceptio baptismi Joannis fuit quædam professio credendi in Christum. Baptiza- Act. xix, 4.
vit namque in nomine Christi venturi. Secundo, quoniam qui baptizabantur a Joanne, confitebantur sua peccata : sicque Matth. iii, 6.
aptabantur ad fidem et gratiam Christi. Tertio, quia Joannes baptizando congre- Ibid. 5.
gavit populum multum, et ita potuit pluribus annuntiare Christi adventum. Hanc rationem ipsemet sanctus Baptista post pauca commemorat, sicut patebit. Patet vers. 31.
ergo quod Joannes baptizando, non usurpavit indebitum sibi officium, sed ejus inspiratione hoc fecit quem præcurrebat.

Denique, quod ait Joannes se esse indignum ad solvendum cingulum calceamentorum Christi; non est sic intelligendum, quod Christus tulerit calceamenta. Ipse enim cœpit facere et docere. Ipse Act. i, 1.
vero discipulis jussit ne calceis uterentur, ut legitur in Matthæo. Sed Joannes Matth. x, 10.
conformat se communi modo loquendi, quo aliquis volens se multum humiliare sub alio, asserit se indignum ad solvendum ligaturam calceorum ipsius.

Sed quomodo Joannes fuit indignus ad hoc, qui dignus fuit Christum baptizare? Et quum homo exsistens in gratia mereatur de condigno vitam æternam, hoc est claram et immediatam divinæ essentiæ vi-

sionem, ita quod dignus fit Divinitati fru- A
endo uniri, quomodo Joannes non fuit
dignus Christo in corporalibus ministrare?
Et respondendum dupliciter : Primo, quod
loquendo de Joanne secundum sua natu-
ralia tantum, non fuit dignus Christum
baptizare, vel ei in minimo ministrare,
propter infinitam dignitatem Christi se-
cundum suam deitatem, et propter pleni-
tudinem gratiæ suæ humanitatis : et sic
loquitur de se Joannes. Vel loquitur de
se, secundum quod aliquo modo fuit pec-
cator, quantum ad venialia minutissima : B
I Cor. xv, 9. juxta quem modum Paulus, Non sum (in-
quit) dignus vocari apostolus. Loquendo
autem de Joanne secundum magnitudinem
gratiæ sibi collatæ, dignus fuit ad hæc,
præsertim ob suam profundissimam hu-
militatem. Secundo dicendum, quod ali-
quis dicitur dignus per comparationem ad
Christum, dupliciter : Primo, simpliciter :
sic Joannes ad ista dignus non exstitit.
Secundo, juxta modum humanæ conditi-
onis ac possibilitatis : sic Joannes dignus
erat ad ista. Imo sic homo dignus est cor- C
pus Christi consecrare et manducare. Ali-
ter omnes damnaremur, dicente Apostolo :
Ibid. xi, 27, 29. Quicumque manducaverit corpus Domini
indigne, judicium sibi manducat, et reus
erit corporis Domini. Hoc modo Virgo be-
nedicta digna fuit Filium Dei concipere et
lactare. Sic quoque justus dignus est vita
æterna. Et videtur dignitas ista fundari in
quadam benevola acceptatione voluntatis
divinæ, quæ libere voluit homines taliter
dignificari per gratiam.

In omnibus his commendatur et imi- D
tanda relinquitur nobis eximia humilitas
S. Joannis, qui quum tantæ sanctitatis re-
putationisque esset ut Christus putaretur,
se ipsum profundissime humiliavit. Nove-
Eccli. iii, 20; x, 7. rat enim scriptum : Quanto major es, hu-
milia te in omnibus, et invenies gratiam
coram Deo et hominibus. Noverat quod
homo tanto sit coram Deo sublimior, quan-
to in oculis propriis fuerit vilior atque
declivior. Et si Joannes reputavit se in-
dignum solvere corrigiam calceamento-
rum Christi, quum esset amicus paranym-
phusque Sponsi, consanguineus Domini, et
breviter, talis ac tantus quod inter natos *Matth.* xi, 11.
mulierum non fuerit major eo : quomodo
nos pusilli, tam irreverenter, et intimora-
te, et inaffectuose accedimus venerandum
Dei altare, et Christum consecramus aut
sumimus ? Humiliemur igitur sub poten- *I Petr.* v, 6.
ti manu Dei : et faciamus quidquid præ- *Luc.* xvii, 10.
ceptum est nobis et quidquid valemus,
tuncque ex corde dicamus, Servi inutiles
sumus ; et Christi sacramentis cum om-
ni puritate ac reverentia propinquemus.
Præstet hoc mihi et ceteris indigentibus
Christus.

Mystice per calceamenta, intelligitur
Christi humanitas a Verbo induta ; per
pedem, divinitas humanitate tecta quo-
dammodo et velata ; per corrigiam ve-
ro, unio utriusque. Joannes ergo non fuit
dignus corrigiam calceamentorum pedis
Christi dissolvere, quia non potuit per-
fecte mysterium Incarnationis, seu mo-
dum hypostaticæ unionis humanæ naturæ
cum Verbo, explicare. Imo hoc excedit in-
tellectum non solum omnium viatorum,
sed et angelicorum spirituum.

Hæc, scilicet interrogatio Judæorum, et 28
responsio testificatioque Joannis de Chri-
sto, *in Bethania facta sunt trans Jorda-
nem,* hoc est in illa Bethania quæ est ultra
Jordanem, in terra duarum tribuum ac
mediæ. Estque Bethania illa supra Jorda-
nem sita. *Ubi erat Joannes baptizans,* non
in Bethania, sed in aquis prope curren-
tibus. Hoc dicitur, ad differentiam alte-
rius Bethaniæ citra Jordanem, in qua Mar- *Joann.* xi, 1.
tha, Maria et Lazarus commorati sunt.
Verumtamen, secundum Origenem, textus
vitio scriptorum corruptus est, quia ut
asserit, sic textus haberet : Hæc in Be-
thabora facta sunt.

ARTICULUS VI

ELUCIDATIO HUJUS PRIMI CAPITULI, AB EO LOCO QUO DICITUR : ALTERA DIE VIDIT JOANNES JESUM VENIENTEM AD SE.

DEINDE ostendit Evangelista lucidius, A
quomodo Præcursor testimonium per-
hibuit Christo, in præsentia Christi et
29 turbæ. *Altera die vidit Joannes Jesum*
venientem ad se. Verba hæc, a diversis
diversimode exponuntur. Quod enim hic
dicitur, Altera die, referunt aliqui ad ea
quæ immediate Evangelista narravit de
missione sacerdotum ac Levitarum ad Jo-
annem. Et sic, quod subjungitur de ac-
cessu Christi ad Joannem, intelligi posset
de illo adventu quo Jesus venit ad Præ-
cursorem, ut baptizaretur ab eo, juxta B
Matth. III, 13. illud dictum Matthæi : Venit Jesus a Ga-
lilæa in Jordanem ad Joannem, ut bapti-
zaretur ab eo. Missio enim nuntiorum il-
lorum ad Joannem communiter ponitur
præcessisse baptismum Christi a Joanne.

Alii dicunt, quod jam non est sermo
de adventu Christi ad baptismum, quia
Ibid. 16. in baptismo Christi, vidit Joannes Spiri-
tum Sanctum in specie columbæ super
Christum descendere, ut est apud Matthæ-
um. Nunc vero post pauca subjungitur :
vers. 32. Testimonium perhibuit Joannes, dicens : C
Quia vidi Spiritum descendentem de cœlo
quasi columbam, et mansit super eum.
Ergo hæc dixit post Christi baptismum.
Isti itaque sic exponunt : Altera die, id
est alia quadam die, non tamen immedia-
te postquam facta sunt quæ Evangelista
modo de missione sacerdotum descripsit,
sed postquam Jesus reversus est a deserto.
Marc. I, 9-12. Mox enim ut baptizatus est, expulit eum
Spiritus in desertum, ut legitur apud Mar-
cum. Vel, ut quidam dicunt, Christus jam
baptizatus, aliquanto tempore commoratus D
est juxta Jordanem, et tunc quadam die
accessit Joannem.

Prima vero expositio videtur rationabi-
lior, et textui magis consona. Unde ad
argumentum aliorum facillime diceretur,
quod Joannes Baptista non dixit omnia
verba sequentia simul, sed quædam ante
Christi baptismum, et alia postmodum,
sicut patebit. Evangelista tamen recitat ea
sub uno contextu, quia omittit quæ novit
ab aliis tribus Evangelistis descripta, vi-
delicet, quomodo Joannes Christum bapti-
zavit ; et refert quæ illi omiserunt, puta
verba Joannis, quorum aliqua dixit Chri-
sto ad baptizandum propinquante, alia ve-
ro eo jam baptizato.

Vidit ergo Joannes Jesum venientem ad
se, videlicet Dominum ad ministrum, Cre-
atorem ad creaturam, Redemptorem ad
redimendum, Sanctum Sanctorum ad ho-
minem venialibus non carentem. Quum
ergo Joannes vidisset Altissimum tam hu-
militer inter populares venientem, expa-
vit, et tacere non potuit ; sed humilian-
tem se exaltavit, *et ait* adstantibus : *Ecce*
Agnus Dei, hoc est immaculata hostia,
per agnum paschalem præfigurata, quam
Deus Pater seu Trinitas, pro mundo or-
dinavit sibi immolandam, quemadmodum
ait Apostolus : Pro omnibus nobis tradidit *Rom.* VIII, 32.
illum. Et Christus in passione : Calicem, *Joann* XVIII, 11.
inquit, quem dedit mihi Pater, non bibam
illum ? Christus itaque dicitur agnus, per
proprietatem, non per naturam, sicut di-
citur lapis angularis, leo, vitis. Dicitur *Ephes.* II, 20; I *Petr.* II, 6; *Apoc.* V, 5; *Joann.* XV, 1, 5.
autem agnus : primo, propter innocen-
tiam ; secundo, propter mansuetudinem ;
tertio, propter utilitatem, quoniam spiri-
tualiter vestit et alit nos ; quarto, propter
modum suæ occisionis, quoniam Isaia te-
stante, sicut ovis ad occisionem ductus *Is.* LIII, 7.

est, et quasi agnus coram tondente se obmutuit; quinto, quoniam sicut filii Israel liberabantur a tyrannide Pharaonis per agni immolationem, sic liberati sumus a potestate dæmonis per Christi oblationem.

Ecce qui tollit peccata mundi. Christus secundum quod Deus, abstulit peccata hominum tanquam causa purgationis effectiva ac principalis : quia peccata dimittere, gratiamque mundantem ac justificantem infundere, Deo secundum propriam naturam est proprium, prout sanctus
Job xiv, 4. Job protestatur : Quis potest facere mundum de immundo? nonne tu qui solus es? Sed in quantum homo, abstulit peccata tanquam causa meritoria, instrumentalis et mediativa : sic tamen, quod idoneitas auferendi peccata, competebat Christo homini propter unionem suæ humanitatis cum Verbo : ex qua unione habuit dignitatem et efficaciam quodammodo infinitam. Propter quod, totius mundi universa peccata potuit tollere, omnibus gratiam in præsenti, et gloriam in futuro mereri. Quod nulli competit puræ creaturæ : primo, quia peccatum est quodammodo infinitæ gravitatis, in quantum est contra Dominum immensæ majestatis; secundo, quoniam natura humana in infinitum communicabilis est, ideo totam redimere non potuit, nisi salvator infinitæ dignitatis; tertio, quoniam beatitudo ad quam ordinatur redemptio a peccato, est etiam quodammodo dignitatis immensæ, quum sit immediata fruitio boni simpliciter infiniti. Has rationes ponunt Anselmus, Thomas et Bonaventura.

Abstulit autem Christus omnia peccata mundi, originale videlicet, et actuale seu personale, quia pro omnibus satisfecit. Specialiter tamen ordinabatur passio Christi contra originale, quia pro illo nemo satisfacere potuit, sed omnes quantumcumque sancti, usque ad Christi passionem, descenderunt in limbum. Originale quippe peccatum corrupit atque infecit naturam communiter, quoniam erat privatio originalis justitiæ debitæ in esse, se-
A cundum Anselmum. Unde sibi debebatur pro pœna, carentia visionis divinæ. Totam vero naturam, vel ipsam naturam, redintegrare, sanare, reformare, seu ad originalis justitiæ conformitatem ac statum reducere, non conveniebat nisi universali Redemptori gratiarum plenitudinem continenti. Hoc enim fieri non valebat per gratiam particularem. Abstulit ergo Christus universa peccata; sed oportet ut meritum Christi hominibus per sacramenta, vel fidem et caritatem, applicetur, si
B ejus effectum consequentur. Hinc apud Isaiam legitur : Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum; et rursus, Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Et ipse de se ait in Evangelio : Venit Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat. Hoc est quod Petrus ait : Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione, sed pretioso sanguine Agni immaculati. Is. LIII, 6. Ibid. 5. Luc. XIX, 10. I Petr. I, 18, 19.

C Prædictis insuper verbis declarat Joannes Baptista duplicem Christi naturam, puta : humanam, dicendo, Ecce Agnus Dei; et divinam, subdendo, Qui tollit peccata mundi. Dicitur quoque Christus Agnus Dei, per excellentiam, tanquam penitus immaculatus et innocens. Et licet aliqui innocentes, mites ac pii, possint per imitationem quodammodo dici agni Dei, quemadmodum infra Christus ad Petrum ait, Pasce agnos meos; de nullo tamen illorum dicere fas est, Qui tollit pec-
D cata mundi. Joann. XXI, 15, 16.

Hic, id est ista persona ad me veniens, 30
scilicet Christus; vel, Hic, id est in hoc loco nunc præsentialiter; *est* per corporalem præsentiam, quem scivi venturum ad me, *de quo dixi,* antequam ad me veniret : *Post me venit vir,* id est, homo vigore animi plenus natus est post me. Vel, Venit, id est, ad publicum exit, et se hominibus manifestare incipit, post me qui incepi prædicare ac baptizare ante eum. De hoc viro dictum fuit apud Za-

Zach. vi, 12. chariam : Ecce vir, Oriens nomen ejus.
Act. xvii, 31. De quo Paulus dicit in Actibus : Deus
judicaturus est mundum in viro quem
statuit. *Qui ante me factus est, quia prior*
vers. 15. *me erat.* Hoc supra expositum est, articulo
quinto.

31 *Et ego nesciebam eum.* Hæc sunt verba
de quibus Augustinus super Joannem, magnam facit difficultatem. Si enim Joannes
nescivit Christum, quomodo testis ejus
fuit? et quomodo alios ad ejus agnitionem
induxit? Et quomodo nescit eum, quem
Luc. i, 44. noverat clausus in utero? Sed ad hoc dici
potest, quod novit eum notitia intellectuali, sciens quod esset Deus et homo, Salvator mundi, et natus de Virgine, cito quoque venturus in publicum, prædicaturus et baptizaturus, atque pro omnibus moriturus ; sed non scivit vel novit eum notitia faciali, sciendo per exteriorem physionomiam, quæ esset illa persona, quia non habuit memoriter in virtute imaginativa certum phantasma seu idolum de dispositione vultus ac corporis Christi.

Sed huic obviare videtur, quod infra ait Joannes : Et ego nesciebam eum; sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum descendentem, hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Ex quo certissime constat, quod descensus columbæ in Christum fuit Joanni datus pro signo cognoscendi Christum. Ideo namque adjecit : Ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei. Si ergo loqueretur Joannes de notitia faciali, Christus fuisset ei hoc modo ignotus usque post baptismum, quia secun-
Matth. iii, 16; *Marc.* i, 10. dum tres Evangelistas, Christo ascendente
de aqua, aperti sunt cœli, et descendit
super eum Spiritus Sanctus. Unde in Luca
Luc. iii, 21, 22. legitur : Factum est autem, Jesu baptizato et orante, apertum est cœlum, etc.
Sed hoc dici non licet. Nam Christo ad
Matth. iii, 14. Joannem accedente, dixit Joannes : Ego a
te debeo baptizari, et tu venis ad me?
Ergo tunc novit eum secundum faciem.

Ad hanc difficultatem est triplex responsio : Una Chrysostomi, quæ tacta est nunc,
A scilicet, quod non novit eum facialiter usque ad horam baptismi. Hanc responsionem sequitur Thomas, adjiciens, quod Joannes tempore pueritiæ suæ novit Christum puerum ; postmodum vero diu in solitudine conversatus, oblitus fuit dispositionis vultus Christi : et forte, quamvis non fuisset oblitus qualiter erat in pueritia dispositus, tamen ob hoc non novisset eum, quum jam crevit in staturam virilem. Ad instantiam vero nunc factam, sequentes hanc viam respondent, quod
B Deus revelavit Joanni dupliciter Jesum : Primo, in ipso accessu Domini Jesu ad Joannem, antequam baptizaretur. Secundo, post baptismum, per descensum columbæ : et de hoc signo facit mentionem Joannes, quia solennius fuit, et primo sibi promissum seu intimatum. Unde, secundum Chrysostomum, Joannes dicit se Jesum nescisse, non quia penitus eum non novit, sed ut ostenderet testimonium suum de Christo non debere esse suspectum eo quod esset consanguineus ejus. Ideo
C dicit, Nesciebam eum, quia non novit eum tunc, nisi ex revelatione divina. Ex quo innotescit, quod testimonium Joannis de Christo non fuit humanæ amicitiæ, sed ordinationis divinæ.

Alia est responsio Bedæ, quod ideo dicit se Joannes Christum nescisse, quia non novit eum tam profunde ac plene ante descensum Spiritus Sancti, ut postea. — Alia est responsio Augustini, quod Joannes ideo dicit se Christum nescisse, sed per columbam didicisse, quia non scivit
D ante descensum columbæ, quod Christus sibi soli servaret, et nulli ministrorum suorum communicaret, potestatem baptizandi, hoc est potestatem excellentiæ in Baptismo : quæ secundum Thomam et alios, consistit in quatuor. Primum est, quod solus Christus Baptismum instituit; secundum, quod effectum Baptismi sine Baptismo conferre potest ; tertium est, quod Baptismus a merito passionis Christi efficaciam habet; quartum, quod Baptismus interdum in nomine Christi da-

tus est. Hæc itaque didicit Joannes esse A futura, descendente super Christum columba. Porro potestas baptizandi et excellentia ejus, auctoritative non convenit nisi Deo Trinitati.

Deinde Præcursor pandit unam rationem sui baptismi. *Sed ut manifestetur in Israel,* id est, ut Christus agnoscatur a populo Israel, *propterea veni ego,* Deo jubente, *in aqua baptizans,* id est, corpora lavans, non mentes sanctificans. Totum enim Joannis officium in prædicando et baptizando, ordinatum fuit ad hoc, ut B homines inducerentur ad fidem, amorem atque notitiam Christi, sicut ostensum est
In Matth. III, 6. plenius. De hac materia et baptismo dixi plura super Matthæum.

Denique quæ sequuntur, Joannes non
32 dixit nisi Christo baptizato. *Et testimonium perhibuit Joannes, dicens : Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cœlo,* id est Spiritum Sanctum in forma columbæ visibili : non quod Spiritus Sanctus, qui est verus, incircumscriptus, invariabilis atque immobilis Deus, essen- C tialiter moveatur sive descendat; sed quoniam signum visibile in quo apparet, descendit, sicque Spiritus ratione sui effectus descendere perhibetur. Dum enim creatura subjecta apparet in persona Dei, eum repræsentans, vel in ejus persona loquens aut operans, hoc quandoque adscribitur Deo, quod facit hujusmodi creatura : quem-
Num. XII, 8. admodum Deus dicitur ore ad os locutus ad Moysen. Convenienter quoque Spiritus Sanctus, cui bonitas appropriatur, apparuit in forma columbæ, quæ est animal D felle carens, simplex et innocens; et ut insinuaret Spiritus Sanctus, quod nemo possit ejus donis impleri, nisi columbi-
Prov. x, 9. nam simplicitatem studuerit imitari. Qui enim ambulat simpliciter, ambulat con-
Ibid. II, 7. fidenter; et Dominus protegit gradientes simpliciter. In columbarum etiam osculis crebris ac mutuis patet, quod Spiritus Sanctus in specie columbæ rite apparuit, quoniam caritas appropriatur Spiritui Sancto, et illi Spiritu Sancto merentur repleri, qui satagunt caritative atque pacifice conversari. Non enim est Deus dissensionis, sed pacis, secundum Apostolum. I Cor. XIV, 33.

Et mansit super eum, id est, columba ista repræsentans Spiritum Sanctum ejusque habitationem in anima Christi, ad tempus sedit super caput Christi, ad insinuandum quod indesinenter semperque actualiter et æque perfecte requiesceret Spiritus Sanctus in Christo homine, juxta illud dictum Isaiæ : Requiescet super eum Is. XI, 2. Spiritus Domini. Sic autem non manet Spiritus Sanctus in aliis, quia mortali peccato perdere possunt Spiritum Sanctum ; et venialibus culpis incurrunt quotidie quamdam debilitationem gratiæ Spiritus Sancti, quamvis quotidie per opera sancta magis proficiant quam decrescant. In Christo quoque mansit Spiritus Sanctus, ita quod Christus indesinenter potens fuit ad exercenda omnia opera, tam gratiæ gratum facientis, quam gratiæ gratis datæ, in universis signis, virtutibus atque prodigiis. Hoc autem nulli competit aliorum. Unde et Eliseus sentiens sibi abesse spiritum prophetalem, jussit adduci psal- IV Reg. III, 15. tem. Nathan quoque putavit se loqui prophetico spiritu, quando consuluit regi David ædificare templum : Omnia, inquiens, II Reg. VII, 3. quæ sunt in corde tuo, fac. Sed nocte Ibid. 4 et seq. sequenti instructus est a Spiritu Sancto persuadere oppositum. Postremo putandum non est, quod in descensu columbæ sit gratia aliqua infusa vel aucta in anima Christi, qui ab instanti conceptionis plenus fuit simpliciter omni gratia Spiritus Sancti ; sed descensus mansioque columbæ in Christo, designavit perfectionem et efficaciam gratiæ Christi.

Et ego nesciebam eum : secundum sen- 33
sus prætactos, quia ut dictum est, hoc tripliciter intelligi potest. Expositio tamen Augustini et Bedæ concurrit in idem. *Sed qui misit me baptizare in aqua,* id est Deus, qui mihi hoc jussit occulta inspiratione, vel manifesta atque sensibili apparitione angelica, *ille mihi dixit* per inspirationem internam, sive angelicam

allocutionem : *Super quem videris Spiri-* A
tum descendentem, id est Spiritum San-
ctum in forma columbæ venientem, *et*
manentem super eum ad tempus in tali
signo visibili, sicut expositum est; *hic est*
qui baptizat in Spiritu Sancto, hoc est
intus purgando a vitiis, præstando grati-
am Spiritus Sancti. In Baptismate enim
quod Christus instituit, datur Spiritus San-
ctus. Christus autem baptizat efficienter
et principaliter, sacerdos vero ministeri-
aliter.
34 *Et ego vidi* corporalibus oculis Spiritum B
Sanctum in forma columbæ descendentem
modo præfato. Quæ columba, secundum
quosdam doctores, fuit vera columba, an-
gelico famulatu subito tunc formata, com-
pletoque suo ministerio, in præjacentem
materiam resoluta. Aliqui tamen dubitant
an hoc angelus posset. Quod relinquo dis-
putantibus. *Et testimonium perhibui* co-
ram turba, *quia hic est Filius Dei* natura-
lis et unicus, non adoptivus. Itaque, quod
dicitur, Super quem videris Spiritum de-
scendentem, dictum est Joanni, secundum C
Augustinum, ad agnoscendum quod Chri-
sto competeret potestas excellentiæ in Ba-
ptismo ; secundum Chrysostomum vero,
ad agnoscendum determinate quod illa
persona esset Christus in Spiritu Sancto
baptizans.
35 *Altera die,* id est una die sequente diem
prædictam, mediate vel immediate, *iterum*
stabat Joannes ad fluenta Jordanis, tan-
quam paratus exsequi officium sibi com-
missum, in prædicando, baptizando et te-
stificando de Christo. Spiritualiter quoque D
stabat in culmine perfectionis, in apice
contemplationis, in stabilitate virtutum.
Hebr. XIII, 9. Optimum enim est gratia stabiliri cor, se-
Eccli. XXVII, 12. cundum Apostolum. Et sapiens in sapi-
entia permanet ut sol; stultus vero mu-
tatur ut luna. *Et ex discipulis ejus duo,*
36 conformantes se suo magistro. *Et respiciens*
Jesum ambulantem, scilicet circa Jorda-
nem. Christus namque suscepto baptismo,
ad tempus commoratus est in locis illis,
et cum Joanne conversatus : tamen non
diu. Mansit enim, ut Joannes frequenter
testaretur de ipso, et eum ostenderet, qua-
tenus electi Judæi crederent, reprobi vero
atque increduli inexcusabiles fierent. *Di-*
cit : Ecce Agnus Dei : qui, ut in Isaia
scribitur, peccatum non fecit, nec dolus Is. LIII, 9;
inventus est in ore ejus; qui etiam loqui- I Petr. II, 22.
tur per Jeremiam : Ego quasi agnus man- Jer. XI, 19.
suetus qui portatur ad victimam.
Et audierunt eum duo discipuli Jo- 37
annis *loquentem,* id est Joannem hæc de
Christo testantem; *et secuti sunt Jesum,*
ut ejus doctrina instruerentur, quem di-
dicerunt majorem esse Joanne. Cupiebant
enim sortiri charismata meliora, et optimo I Cor. XII,
adhærere magistro. Per quod instruimur 31.
ut applicemus nos his quos videmus in
sapientia et virtutibus præpollere.
Conversus autem Jesus, hoc est, vultum 38
suum dulcissimum ad illos convertens,
imo et pietatis suæ affectum super eos
expandens, *et videns eos sequentes se* cor-
poris gressu, et mente fideli, desiderio
quoque proficiendi, *dicit eis : Quid quæ-*
ritis ? id est, quare venitis post me ? Non
quasi ignorans quærit, sed ut illorum re-
sponsioni convenienter respondeat, atque
ut illi suum desiderium exprimendo, am-
plius incalescant, et gratiæ præparatiores
reddantur. Simili modo si nos cœperimus
sequi et quærere Christum, convertet ocu-
lum pietatis suæ ad nos, et imbecillitatem
nostram juvabit ac perducet ad thronum
gratiæ suæ, si tamen constanter quæra-
mus. Ideo monet Psalmista : Lætetur cor Ps. CIV, 3,
quærentium Dominum; quærite Dominum, 4.
et confirmamini, quærite faciem ejus sem-
per. Et denuo : Accedite ad eum, et illu- Ps. XXXIII,
minamini. 6.
Qui dixerunt ei : Rabbi. Quod autem
subditur, non est sermo eorum, sed ver-
bum Evangelistæ exponentis quid signi-
ficet verbum Hebraicum Rabbi. *Quod dici-*
tur interpretatum, id est, Latine expositum
vocatur, *magister. Ubi habitas,* quasi in
hospitio alieno, non quasi in propria do-
mo ? Christus enim non habuit propriam
domum, quantum ad usum, quamvis ip-

Ps. xxiii, 1. sius esset terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo. Matth. viii, 20. Propter quod ait apud Matthæum : Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. Hoc Jeremias prænoscens et vehementer admirans, ait : Jer. xiv, 8, 9. Quare quasi colonus venturus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum? Quare venturus es velut vir vagus? Quæsierunt autem ubi Jesus habitaret, quoniam secum pernoctare optabant, quatenus ejus colloquio, præsentia et familiaritate fruerentur. Per quod implicite Christo responderunt quid quærerent. Quærebant enim instructionem salutarem et gratiam Salvatoris, scientes magistrum suum Joannem non mentiri, a quo audierunt quod Jesus esset Agnus Dei tollens peccata mundi, baptizans in Spiritu Sancto, et Filius Dei. Tota equidem vita Christi fuit satisfactoria pro piaculis mundi, et meritoria gratiæ cunctis hominibus; quamvis satisfactio illa et meritum terminabatur et consummabatur in passione et morte Christi. Propter quod Jesus pendens in cruce, et morti jam proximus, dixit : Joann. xix, 30. Consummatum est. Ideo Joannes non dixit, Ecce Agnus Dei qui tollet, videlicet in passione, sed, Qui tollit continuo peccata mundi.

Pariformiter et nos cum Sponsa quæramus ubi habitet Christus, dicentes illud in Canticis : Cant. i, 6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie. Studeamusque stabiliter Christo uniri, imo et actualiter ei quantum possibile est adhærere, exemplo dicentis : Ps. xxvi, 4. Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini; et item, Ps. lxii, 9. Adhæsit anima mea post te; rursusque, Ps. xxxiii, 2. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.

39 *Dicit eis* Jesus : *Venite* post me, *et videte* ubi habitem. Moraliter, secundum Origenem : Ps. lxxxiii, 8. Venite, bene agendo, ac de virtute in virtutem proficiendo; et videte, Deum deorum suaviter contemplando : quia in vita activa et via purgativa bene exercitati, ad vitam contemplativam, seu viam illuminativam, unitivamque cum Deo perfectionem, sunt apti. Unde et ait illustrissimus pater noster Joannes Cassianus : Oportet ethicam seu moralem præire theoricam. *Venerunt* duo isti Joannis discipuli, *et viderunt ubi maneret* Jesus, *et apud eum manserunt die illo,* id est ab illa hora diei qua cum Jesu domum intrabant, usque ad mane diei sequentis. Intraverunt tamen cum Jesu circa occasum solis, sicut subjungitur : *hora autem erat quasi decima,* scilicet circa vesperam. Sic et nos, si venimus bene agendo, et videmus fideliter contemplando ubi habitet Christus, manebimus cum illo in die æternitatis.

Erat autem Andreas frater Simonis Petri, unus ex duobus discipulis *qui audierant a Joanne* testimonium de Jesu, videlicet, Ecce Agnus Dei, *et secuti fuerant eum,* utpote Jesum. Quidam affirmant, quod alter fuit Joannes evangelista; sed nomen suum subticuit, quoniam consuetudo Scripturæ est, ut scriptores ejus proprium nomen non exprimant, ut frequenter. Vel exprimit nomen Andreæ, quoniam principalior exstitit alio. 40

Invenit hic Andreas *primum fratrem suum Simonem.* Hoc quod ait, Primum, intelligi potest dupliciter : primo sic, Primum, id est primo; secundo sic, Primum, id est majorem et seniorem fratrem suum, Simonem Petrum, qui fuit Andrea antiquior. *Et dicit ei* Andreas : *Invenimus Messiam.* Quid autem hoc significet subdit Evangelista : *quod* nomen Messiæ, *est interpretatum Christus.* Messias quippe est nomen Hebraicum, quod Græce dicitur Christus, et Latine unctus : et competit Salvatori, qui unctus fuit oleo spirituali, tanquam rex summus et sacerdos æternus, non oleo corporali. Unde Psalmista : Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ. Ps. xliv, 8. Et Christus per Isaiam : Spiritus (inquit) Domini super me, eo quod unxerit me. Is. lxi, 1. Quemadmodum autem Andreas 41

invenit Jesum, non casualiter, sed eum diligenter sequendo, sic invenit Simonem fratrem suum, non fortuitu, sed post inquisitionem sollicitam. Sentiens enim Andreas fructum et gratiam Christi, desideravit fratrem suum carnalem, quem spiritualiter diligebat, participem facere gratiæ sibi concessæ, ut essent fratres, non dumtaxat carnis propagine, sed fide quoque et religione. Et hæc est bona fraternitas naturæ, quam perficit gratia, et in qua spiritualis dilectio carnalem amorem exstinguit, naturalemque affectionem vincit ac ordinat.

42 *Et adduxit eum,* videlicet Andreas Simonem, *ad Jesum.* Sic et nos solliciti esse debemus secundum exigentiam nostræ vocationis et veræ caritatis, de salute confratrum et proximorum nostrorum, præcipue parentum, fratrum, sororum et cognatorum, sicut et Petrus admonet, Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, quatenus spiritualis dilectio naturalem informet et dirigat. Istud maxime pertinet ad prælatos, quibus quasi vicariis suis dicit Christus quod Joseph dixit fratribus suis in Genesi : Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis ad me, videlicet faciendo pro ejus salvatione, quod in vobis est, et ad quod tenemini ratione officii.

[*I Petr.* IV, 10.] [*Gen.* XLIII, 3.]

Intuitus autem eum, scilicet Simonem, *Jesus,* non solum oculis carnis, sed pietatis et caritatis respectu interno, sciens quantus esset futurus, et [quanta] pro Christo facturus atque passurus ; *dixit : Tu es Simon,* non solum nomine, sed nominis interpretatione ac proprietate. Simon enim, obediens dicitur. Et Petrus obediens fuit Deo, quia nunquam manducavit omne commune et immundum ; juniorique fratri consensit veniendo ad Christum ; et postea, Christo vocante, cuncta reliquit, et ei adhæsit. *Filius Joanna.* Sic enim dictus est pater Petri. Joanna vero interpretatur gratia Dei, et Petrus filius fuit gratiæ Salvatoris. *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Cephas idem est quod caput vel capitaneus, et idem significat Petrus uno modo. Alio modo Petrus dicitur quasi firmus, a petra. Dicit ergo Salvator, quod Simon iste vocabitur Cephas, quia futurus fuit princeps Apostolorum. Postmodum vero, quum dixit Petrus ad Jesum, Tu es Christus, Filius Dei vivi ; audivit a Christo, Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Verum, quoniam apud Marcum et Lucam scribitur, Jesum Simonem fratrem Andreæ vocasse Petrum in electione Apostolorum, ideo aliqui dubitant an Christus hac vice imposuit Simoni nomen istud, vel imponendum prædixit : et dicunt, quod si modo imposuisset, tunc posterior impositio fuisset confirmatio præcedentis. Videtur autem dici posse, quod nunc imposuit sibi nomen Cephæ, et per consequens nomen Petri, secundum unam significationem nominis Petri, et postea, secundum aliam : vel nunc, propter gratiam futuram ; postea, propter gratiam tunc præsentem. Hæc enim mutatio nominum, variationem status et proprietatem gratiæ designavit.

[*Act.* X, 14.] [*Matth.* IV, 19, 20.] [*Matth.* XVI, 16. *Ibid.* 18.] [*Marc.* III, 16; *Luc.* VI, 14.]

43 *In crastinum autem,* id est die sequenti post collocutionem Jesu et Andreæ ac Petri, *voluit* Jesus *exire* a loco prope Jordanem, *in Galilæam,* redeundo ad Matrem suam in Nazareth. *Et invenit Philippum :* non illum de quo in Actibus Apostolorum multa leguntur, qui et Simonem magum convertit, et unus fuit de septem diaconis ; sed Philippum qui postea factus fuit apostolus. Invenit autem eum, non improvise aut casualiter ; sed sic iter suum direxit, sicque Philippum ad sibi obviandum induxit, quod electum in apostolum S. Philippum cito invenit. *Et dicit ei Jesus : Sequere me* fide, affectu et opere, ac corporis gressu. Non mirum, si verba Verbi, seu sermo Christi, tantæ virtutis erant, quod exterioribus sensibus immutatis, etiam animas poterant immutare atque attrahere. Qui enim foris sonabat, intus movebat ; et quoniam Deus verus fuit, in voluntatem aliorum potuit

[*Act.* VIII, passim. *Ibid.* 13. *Ibid.* VI, 5. *Matth.* X, 3.]

agere immediate, illam pro libitu afficiendo ac immutando. Hinc est quod quidam Apostolorum ad unam vocem Christi ipsum secuti sunt. Ex quibus patet insania Porphyrii ac Juliani redarguentium Apostolos de animi levitate, quod Christo vocante eum secuti sunt, quasi liceret
44 quemlibet vocantem imitari. *Erat autem
Philippus oriundus *a Bethsaida, civitate
Andreæ et Petri, id est de qua hi duo
nati fuerunt. Bethsaida autem fuit urbs
Galilææ.

45 *Invenit Philippus Nathanael* fratrem suum carnalem. Quemadmodum dictum est de Andrea, quod Christo audito, accensus zelo salutis fraternæ, quæsivit et reperit Petrum, eumque adduxit ad Jesum, ita nunc legitur de Philippo. — Quæritur, si Philippus continuo sequebatur Jesum, ubi vel quomodo quæsivit ac reperit fratrem suum. Ad hoc facile est respondere. Forte enim reperit eum non longe a via qua ivit cum Jesu, vel alio die.

Et dicit Philippus *ei,* videlicet Nathanaeli : *Quem scripsit Moyses in lege, et Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph* putativum, natum *a Nazareth,* ex parte Matris, et quia conceptus fuit in Nazareth, quamvis sit natus in Bethlehem.

Hæc verba Philippi plena sunt sensu. Itaque ait : *Quem scripsit Moyses in lege,* id est eum de quo Moyses scripsit in Pentateucho, *et* de quo scripserunt *Prophetæ, invenimus* ego aliique discipuli Joannis Baptistæ (fertur enim quod Petrus quoque et Philippus fuerunt Joannis discipuli), *Jesum.* Hunc invenerunt, non utique a casu, nec propria industria vel virtute, sed Joanne Baptista monstrante, et Christo se eis ostendente. Porro Moyses scripsit de Christo dupliciter : Uno modo, verba aliorum narrando : quemadmodum
Gen. XLIX, 10. in Genesi prædixit Jacob, Non auferetur (inquit) sceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit exspectatio
Ibid. 18. gentium; et iterum, Salutare tuum exspe-
Ibid. XXII, 18. ctabo, Domine. Alibi quoque scribit Deum dixisse ad Abraham : In semine tuo be-
A nedicentur omnes gentes. Secundo, de ipso Christo prophetando : ut quum ait in Deuteronomio : Prophetam suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris tanquam me; ipsum audietis. Deut. XVIII, 15; Act. III, 22. Quod autem Prophetæ scripserunt de Christo, non oportet speciali testimonio comprobare, quum certum sit, etiam secundum Judæorum magistros, quod omnes Prophetæ locuti sint super dies Messiæ. Propter quod in Actibus Apostolorum Petrus testatur : Omnes Act. III, 24. Prophetæ a Samuel et deinceps, annunti-
B averunt dies istos, videlicet tempus gratiæ Christi. Hinc Christus dicit in Luca : Oportet impleri omnia quæ scripta sunt de me in lege, et Prophetis, et Psalmis. Luc. XXIV, 44.

Præterea, si Philippus fuit discipulus Joannis, vel eruditus in Prophetis, vel satis illustratus a Spiritu Sancto, tunc novit Jesum, quem credidit Christum, non esse filium Joseph sponsi Mariæ; sed loquebatur secundum opinionem vulgi. Probabile enim est, quod Præcursor docuit suos discipulos, Jesum Christum esse Virginis
C filium. Si vero nondum illuminatus fuit aliquo horum modorum, putavit sicut et ceteri, quod Jesus esset conceptus de viro. Nec mirum si ignorasset Christum esse filium Virginis, quum Joannes evangelista usque post resurrectionem Christi nescierit quod Christus resurrecturus fuit a mortuis. Joann. XX, 9. Imo Apostoli communiter ignoraverunt quod occidendus esset ab impiis, quum tamen Prophetæ hoc apertissime prænuntiaverint. Luc. XVIII, 31-34.

*Et dixit ei Nathanael : A Nazareth po- 46
D *test aliquid boni esse?* Non est certum an verba ista locutus sit Nathanael, asserendo, vel dubitando, vel abnegando. Augustinus enim sentit, quod dixit hæc verba assertive, tanquam diceret : Utique a Nazareth Christum venisse, non est incredibile. Aliter, secundum Augustinum, Christus non commendasset Nathanaelem, dicendo : Ecce vere Israelita in quo dolus non est. vers. 47. Et ad hoc potest adduci, quod Nathanael fuit excellens doctor in lege : et ergo novit Isaiam dixisse, quoniam Nazaræus Matth. II, 23.

vocabitur. Ubi enim nostra translatio ha- A
Is. XI, 1. bet in Isaia, Egredietur virga de radice Jesse et flos de radice ejus ascendet; Hebraica veritas continet : Egredietur virga de radice Jesse, et Nazaræus de radice ejus ascendet. Chrysostomus vero tenet oppositum, dicens, quod Nathanael dixit hæc negative, quoniam scivit scriptum in
Mich. V, 2. Michæa, quod nasceretur in Bethlehem. Alii dicunt, quod protulit verba ista dubitative, habens argumenta pro parte utraque. Puto autem quod dixit hæc cum quadam admiratione, cupiens plenius cer- B
tificari : tanquam diceret, Mirum est si de civitate illa tam vili et modica, ortus sit Christus rex Israel. Ideo subditur : *Dicit ei Philippus : Veni, et vide :* id est, nolo ut meis verbis nudis fidem adhibeas absolute; sed accede ad Jesum, et tunc experieris qualis et quantus sit, sciesque me vera dixisse.

47 *Vidit Jesus Nathanael venientem ad se* cum Philippo, qui eum adduxit; *et dicit* adstantibus *de eo,* audiente ipso Nathanael : qui tantæ perfectionis fuit, quod C
Christus novit sibi non obesse quod laudaret ipsum in sua præsentia. Pronis vero ad vanitatem, non expedit laus. *Ecce vere Israelita,* hoc est non solum nomine, sed et re, seu proprietate et gratia, filius Israelis, id est Jacob patriarchæ, qui alio
Gen. XXXII, 28. nomine appellatus est Israel. Hoc est : Nathanael iste non solum est filius Jacob secundum carnem et nuncupationem, sed etiam secundum fidem, sapientiam, et virtutum sublimitatem. Israel interpretatur, vir videns Deum. Quoniam ergo Nathanael D
imitatus est beatissimum patriarcham Jacob, Deum fideliter contemplando, mysteria Christi sapienter intelligendo, et conversationem virtuosam ducendo, merito dicitur vere et verus Israelita. Est autem et alius Israelita secundum carnis
II *Cor.* III, 6. originem solum, vel secundum litteram
I *Cor.* X, 18. quæ occidit : de quo dicit Apostolus, Videte Israel secundum carnem. De vero autem et spirituali Israelita, disseruit : Pax
Galat. VI, 16. super illos, et super Israel Dei.

Denique, sicut juxta doctrinam Apostoli ad Romanos et Galatas, quidam sunt filii *Rom.* IX; *Galat.* III.
Abrahæ secundum carnem, qui non reputantur in semine, quia non sunt digni vocari filii Abrahæ (quod verum est de filiis secundum carnem dumtaxat, puta Judæis incredulis et perversis); alii vero sunt filii Abrahæ spirituales, per fidei imitationem, qui dicuntur vere filii Abrahæ seu Abrahæitæ, quales sunt omnes gentiles electi tempore gratiæ : sic quidam sunt filii Israel secundum carnem tantummodo, qui non sunt vere Israelitæ; alii autem, secundum fidem et gratiam, qui sunt vere Israelitæ, videlicet omnes electi, Deum fide formata ac lucida intuentes. Electi quoque Judæi sunt filii Abrahæ et Jacob seu Israelis, secundum carnem et spiritualem imitationem. Inter quos unus de præcipuis fuit felix iste Nathanael, cui tam singulare atque magnificum testimonium perhibuit Filius Dei. Unde et subditur :

In quo dolus non est. De Christo testati sunt Isaias et Petrus, quod non est inven- *Is.* LIII, 9;
tus dolus in ore ejus : quantus ergo fuit I *Petr.* II, 22.
iste Nathanael, quem Christus eisdem verbis laudavit, quibus ipse prophetico fuit ore laudatus, apostolicoque laudandus? Non itaque fuit fraus, simulatio, hypocrisis, circumventio, in isto Nathanael, sicut communiter in aliis Scribis. Noverat quippe S. Nathanael, quod simulatores et cal- *Job* XXXVI, 13.
lidi provocant iram Dei; et quod, teste Isaia, fraudulenti vasa sunt pessima; imo, *Is.* XXXII, 7.
quod juxta Malachiam prophetam, male- *Malach.* I, 14.
dictus dolosus. Siquidem virum sangui- *Ps.* V, 7.
num et dolosum abominabitur Dominus.

Dicit ei Nathanael : Unde me nosti, 48
non solum secundum faciem, sed insuper secundum interiora mea, et secundum cordis mei simplicitatem atque propositum? Forte Nathanael putavit se nunquam visum a Jesu corporali intuitu, et forsan sic erat. Verum, audiens Christum de sua interiori dispositione ea asserere de quibus ipse conscius sibi fuit, miratus est, dicens : Unde me nosti? id est, quis tibi

1 Cor. II, 11. hæc revelavit de me? Nam quis scit quid A agatur in homine, nisi spiritus ejus, et Deus, et illuminatus a Deo? *Respondit Jesus, et dixit ei : Priusquam te Philippus vocaret,* ut venires ad me, *quum esses sub ficu,* ubi te Philippus invenit allocutusque fuit, dicendo me esse Messiam a Moyse et Prophetis prænuntiatum, *vidi,* id est cognovi, *te,* et secreta cordis tui perspexi.

49 *Respondit ei Nathanael, et ait : Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israel,* id est, ex istis signis agnosco, quod sis Christus rex Israeliticæ plebis. Nam cordium se- B creta et absentium verba, nullo narrante cognoscere, eos quoque et facta eorum spiritualiter cernere tam perfecte, qui corporaliter non videntur, Deo est proprium. Idcirco profiteor te Filium Dei, et Regem Israel, id est Deum et hominem. Scivit namque Nathanael, quod Christus non vidit eum sub ficu oculo corporali, nec verba ejus atque Philippi audivit auribus corporis; scivit quoque, quod nemo nuntiavit ea Christo : idcirco, auditis verbis Christi, confessus est quod esset Filius Dei. C

Quidam dicit quod iste Nathanael, dicendo Jesum esse Filium Dei, intellexit hoc de filiatione adoptiva per gratiam excellentem, ita quod divinitatem Christi non videtur intellexisse; item, quod dicendo, Tu es Rex Israel, æstimavit eum temporaliter regnaturum, sicut communiter opinantur Judæi. Sed si Nathanael tam inconvenienter, imo et false, sensisset de Christo, nequaquam meruisset audire a Christo : Ecce vere Israelita in quo dolus non est. Tunc enim fuisset carnalis Israe- D lita, aliosque decipiens, docendo de Christo futuro quod esset purus homo, et rex temporaliter regnaturus. Fuit enim legis doctor. Denique, quum fuerit valens legis doctor atque eximius, secundum Bedam, scrutabatur Scripturas de Christo. Quoniam ergo Prophetæ manifeste describunt Christi divinitatem (ut quum ait Jeremias: *Jer. XXXIII, 16.* Hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster. In Hebræo autem habetur nomen Domini tetragrammaton, quod non convenit nisi vero Deo. Et Isaias : Vocabitur, inquit, nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis); *Is. IX, 6.* describunt quoque primum Christi adventum in omnimoda paupertate (dicente Zacharia : Ecce Rex tuus veniet tibi mansuetus, ipse pauper; *Zach. IX, 9.* et Jeremia, Quare quasi colonus venturus es in terra?) : *Jer. XIV, 8.* hinc igitur non est verisimile quod Nathanael æstimavit Messiam purum hominem, atque temporaliter regnaturum, sicut nunc somniant obtenebrati Judæi.

Argumentum autem illius, quo arguit quod si Nathanael credidisset eum esse Filium Dei naturalem, non dixisset, Tu es Rex Israel, sed, Totius mundi, non convincit, nec apparentiam habet, præsertim quum in Isaia etiam Deus secundum naturam deitatis frequenter dicatur rex Jacob seu Israel. *Is. XLI, 21; XLIV, 6.* Unde in Isaia dicitur in persona Israelitici populi : Dominus judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse veniet et salvabit nos. *Ibid. XXXIII, 22.* Quod ad litteram dictum est de Christo Filio Dei. Quamvis enim sit omnium rex, tamen specialiter appellatur Rex Israel : Primo, quoniam ex semine regum Israel natus. Secundo, quia populo illi specialiter promissus ac missus, quemadmodum ait : Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel. *Matth. XV, 24.* Ideo in Zacharia habetur : Exsulta satis, filia Sion, ecce Rex tuus. *Zach. IX, 9.* Non ait, Rex totius mundi; sed, Rex tuus. Et quid est, Rex tuus, nisi, Rex Israel?

Respondit Jesus, et dixit ei : Quia dixi 50
tibi, Vidi te sub ficu : secundum sensum jam explanatum; *credis* me Filium Dei, et regem Israel. *Majus his,* id est signum evidentius meæ divinitatis, *videbis,* quam sint duo signa prædicta, videlicet, quod te vocavi vere Israelitam dolo carentem, et quod dixi me te vidisse sub ficu. Nam ceteris Prophetis sæpe concessum est, Deo illustrante, quod interiorem hominum dispositionem, actusque exteriores, certitudinaliter cognoverunt. Discipuli autem post-

ea viderunt signa divinitatis Christi multo
Matth. IX, 25; *Luc.* VII, 14, 15; *Joann.* XI, 43, 44; *Matth.* XXVII, 45; *Joann.* XX, 19, 26; *Act.* I, 9; II, 3, 4. majora, ut erat suscitatio mortuorum, obscuratio solis tempore passionis, ingressus Christi in conclave januis clausis, ascensio Salvatoris, et missio Spiritus Sancti. Specialiter vero subjungitur de uno signo majori.
51 *Et dicit ei* Jesus : *Amen, amen dico vobis,* videlicet tibi, Nathanael, et fratri tuo Philippo, *videbitis cœlum apertum :* non per scissuram, aut divisionem, vel aliquam corruptionem, quum corpora cœlestia sint naturaliter incorruptibilia; sed per aliquam refulgentiam lucis, ob quam cœlum quasi apertum apparet, ut in coruscatione. Vel dicitur cœlum apertum, propter exitum civium supernorum. *Et angelos Dei ascendentes et descendentes* in corporibus assumptis, in quibus videri dicuntur, quum in propria natura incorporei invisibilesque consistant, *supra Filium hominis,* quasi ad ejus famulatum parati. Sed ubi viderunt istud discipuli? Dicendum, in ascensione, quando cum Christo multi angeli ascenderunt, quorum duo adstiterunt discipulis, dicentes : Viri Galilæi, quid statis adspicientes in cœlum? *Act.* I, 10, 11. Multa quoque fecit Christus miracula, et diversæ circa ipsum visiones apparuerunt, quæ non sunt ab aliquo Evangelistarum descripta.

Circa præinducta, monemur advertere dispensationem sapientiæ Dei in electione Apostolorum : quomodo Christus sapientia Patris, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens universa suaviter, *I Cor.* I, 24; *Sap.* VIII, 1. potius elegit Petrum, Andream, Philippum, et alios idiotas in Apostolos, quam Nicodemum et Nathanael, qui erant doctores et legisperiti, ne prædicatio evangelicæ legis videretur virtute humanæ sapientiæ, seu auctoritate magnatum, invaluisse (nam teste Apostolo, Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes); *I Cor.* I, 27. item, ne propter excellentiam suam viderentur ad gratiam apostolatus promoti.

ARTICULUS VII

EXPLANATIO CAPITULI SECUNDI : ET TERTIA DIE NUPTIÆ FACTÆ SUNT.

SUBINDE describitur miraculum Christi
1 quo convertit aquam in vinum. *Et tertia die nuptiæ factæ sunt in Cana* villa *Galilææ.* Quidam exponunt hanc tertiam diem, de die sequente vocationem Philippi et Nathanaelis. Sed obviat, quod secundum Patres sanctos communiter, creditur quod Christus eodem die quo baptizatus est, convertit aquam in vinum, anno uno elapso. Vocatio autem prædictorum discipulorum, facta est statim post reditum Christi a deserto, in quod fuit ingressus *Marc.* I, 9-12. statim suscepto baptismo. Propterea alii sic exponunt : Tertia die, id est die qui post dies prædictos tertio loco exprimitur. *Et erat Mater Jesu ibi,* videlicet invitata atque profecta ad nuptias istas. Hieronymus enim sentit quod sponsus fuit Joannes evangelista, filius sororis beatissimæ Virginis, Genitricisque Christi. Sicque Mater Jesu ivit ad nuptias sui nepotis.

Vocatus est autem, id est reverenter 2
invitatus, *et Jesus, et discipuli ejus :* qui jam cœperant ejus magisterio adhærere, partim propter testimonium Joannis Baptistæ, et partim propter sapientiam et sanctitatem efficaciamque verborum Domini Jesu ; itemque, propter signa ejus occulta, quemadmodum in præcedenti capitulo dictum est de Nathanael, quod credidit Jesum esse Christum Filium Dei, quo- *Joann.* I, 49, 50.

niam arcana sui cordis, et gesta ac verba sua in absentia Christi patrata ac dicta, ipse Christus manifestavit ipsi Nathanael. *Ad nuptias.* Quibus Christus interesse dignatus est : Primo, ut laudabilem consuetudinem, quæ habet vim legis, qua consanguinei et vicini tendunt ad nuptias cognatorum ac vicinorum suorum, approbaret. Secundo, ut demonstraret nuptias esse licitas atque divinitus institutas : cujus contrarium Tatianus et Marcion hæretici affirmabant, dicentes quod essent malæ et a diabolo traditæ. Tertio, ut occasione futuri defectus operaretur miraculum, ad propriæ majestatis declarationem, et discipulorum suorum confirmationem. Quarto, ut dicitur, quatenus nepotem suum Joannem, a statu conjugali ad statum sublimiorem vocaret. Unde et pro lege servatur, ut uterque conjugum libere possit religionem intrare, matrimonio nondum consummato, videlicet ante conjunctionem maritalem.

3 *Et deficiente vino,* vel quia totum fuerat epotatum, vel quia parum remansit, ita quod mox vinum omnino deesset, et sponsus de inopia confundendus exsisteret, *dicit Mater Jesu ad eum : Vinum non habent* ad sufficientiam sponsus et sponsa ad erogandum, et alii ad bibendum. Compassa est enim verecundiæ sponsi ac sponsæ, atque penuriæ seu indigentiæ convescentium, piissima, affectuosissima atque dulcissima Virgo. Et si illorum corporali inopiæ condolebat et succurrebat, etiam non rogata, quanto magis nostræ spirituali indigentiæ compatietur, auxiliumque præbebit, si fuerit fideliter invocata? quod utique facit ubertim, nondum petita. Porro, quum pudicissima ac prudentissima esset, paucissimis usa est verbis, et in voluntate Filii ac Domini sui relinquens quid agere vellet : de cujus bonitate et caritate eatenus confidebat, quod scivit desiderium suum ac precem non ab illo repelli posse. Quo docemur causam et indigentiam nostram, superioribus nostris simpliciter atque modeste insinuare, et in eorum potestate quid faciendum sit relinquere.

Et dicit ei Jesus : Quid mihi et tibi est, 4
mulier? Quoniam dura videtur ista responsio, Manichæus dixit quod Christus non fuit verus filius Mariæ, nec habens corpus verum, sed phantasticum. Quod si ita se haberet, non subderet Evangelista : Dicit Mater ejus ministris. Cur ergo loquitur ita? Numquid quoniam verba Mariæ reprehensibilia erant, quam scimus nec mortaliter nec venialiter unquam peccasse? Non utique. Denique, si reprehensibiliter est locuta, cur Filius ejus mox fecit quod ipsa petivit? Sed loquitur sic, docens nos ne habeamus affectum nimis carnalem et mollem ad carnales parentes.

Exponitur autem locus iste dupliciter : Primo, secundum Augustinum, hoc modo : *Quid mihi et tibi est, mulier?* id est, nihil commune est mihi et tibi, cujus virtute conveniat mihi miracula facere, quia istud convenit mihi ratione divinæ naturæ, quam non sumpsi ex te. Ideo quantum ad hoc, videlicet ad facienda opera supernaturalia, non teneor tibi parere. *Nondum venit hora mea,* id est tempus persecutionis et passionis, in quo agam et patiar quæ mihi conveniunt ratione naturæ ex te sumptæ, et tunc ero sollicitus de te, committendo te discipulo prædilecto. Sed ista expositio videtur satis obscura. *Joann.* XIX, 27.

Secundo ergo exponitur sic, secundum Chrysostomum : *Quid mihi et tibi est, mulier?* id est, in isto quod petis a me fieri, non convenis mecum quantum ad determinatam horam faciendi miraculum, nec est tibi mecum commune scire horam hujusmodi. *Nondum venit hora mea,* id est, adhuc non est tempus faciendi miraculum mutationis aquæ in vinum, seu alio modo supernaturaliter providendi de vino sufficienti. Virgo namque beata, secundum Chrysostomum, timens de futuro defectu vini et verecundia sponsi, optavit ut Jesus provideret de vino sufficienti, antequam vinum residuum ebiberetur.

Christus vero scivit hoc non expedire, A quia tunc miraculum fuisset minus notum et gratum. Quoniam ergo voluit suam divinitatem ostendere, discipulorumque fidem roborare, exspectavit quousque nihil de vino permansit : quo facto, miraculum provisionis de vino fuit magis gratum vescentibus, magis quoque manifestum præsentibus. Hæc expositio videtur aliquid ambiguitatis continere. Maria enim absolute dixit ad Jesum : Vinum non habent. Unde dubium est si aliquid vini superfuit.

Propter quod videtur et sic exponi posse. Expositiones tamen prætactas nequaquam redarguo. *Quid mihi et tibi est, mulier?* id est, quid ad nos duos, qui pauperes sumus, et temporalium rerum sollicitudinem non habemus, in tantum pertinet providere istis de vino? *Nondum venit hora mea,* id est, necdum impletum est tempus ut manifeste ac passim agam miracula. Quamvis enim Christus ante incarcerationem Joannis Baptistæ, prædicavit, baptizavit, saltem suos Apostolos, et alios per illos, atque miracula aliqua fecit, hoc tamen non fecit ubertim, manifeste et passim, sed raro et coram paucis.
Matth. IV, 12 *et seq.*; *Marc.* I, 14 *et seq.*; *Luc.* IV, 14 *et seq.* Propter quod Matthæus, Marcus et Lucas talia omiserunt, incipientes ab operibus Christi et doctrinis post incarcerationem Joannis inceptis, prout manifeste patet in Matthæo, Marco et Luca.

5 *Dicit Mater ejus ministris,* qui potum præbebant edentibus : *Quodcumque dixerit vobis* Filius meus Jesus, *facite.* Certissima equidem fuit amabilissima Virgo, D se tantum amari ac honorari ab unico pignore ventris sui, a dilecto suo, a dilecto uteri sui, a dilecto votorum suorum, a quo nunquam aliquid austeritatis vel repulsæ fuit experta, quod incunctanter ageret id quod ipsa suggessit. Non enim accepit verba ejus quasi increpatorie dicta : quia et quod ait, Mulier, non sonat dure secundum idioma Hebræum, in quo omnis persona feminei sexus, mulier appellatur.

6 *Erant autem ibi lapideæ hydriæ,* id est urnæ seu vasa pro receptione aquæ apta, *sex positæ, secundum purificationem Judæorum,* id est secundum consuetudinem, ritum, seu observationem quam habebant Judæi in purificando seu lavando se ipsos et utensilia sua, quando aliquam immunditiam incurrebant secundum legem; vel secundum seniorum suorum traditionem. Habebant enim consuetudinem ex traditione seniorum frequenter lavandi manus, et vasa, ac cetera multa : propter quod B positæ erant ibi hydriæ, ut haberent aquam in promptu. Unde apud Marcum legitur : Pharisæi et omnes Judæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum; et a foro nisi baptizentur, non comedunt; et alia multa sunt quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, et urceorum, et æramentorum, et lectorum. (*Marc.* VII, 3, 4.) *Capientes singulæ,* id est, quælibet hydria capiebat, *metretas,* id est mensuras decem sextariorum, *binas vel ternas.* Secundum Isidorum, metreta C est mensura continens decem sextarios. Sextarius vero continet duas libras.

7 *Dicit eis,* puta ministris, *Jesus : Imple te hydrias aqua.* Forsitan aliquid aquæ erat in hydriis; sed non erant repletæ, quia fortassis aliquid inde fuit sublatum pro lotione vasorum vel discumbentium. *Et impleverunt eas usque ad summum* earum, ita quod plus capere non valebant.
8 *Et dicit eis Jesus : Haurite,* id est, vinum de hydriis sumite, *nunc,* quoniam divina virtute, jam in instanti conversa est aqua in vinum, *et ferte,* id est, de vino isto portate, *architriclino.* Triclinium est locus seu domus sublimata, secundum Bedam, trino discumbentium ordine distincta, videlicet in quo sunt tres ordines mensarum. Architriclinus vero nominatur principalis inter convivas, vel dispensator ac ordinator convivii. Juxta Chrysostomum, voluit Christus ut ei primo vinum istud præberetur gustandum : primo, quia unusquisque honorandus est secundum exigentiam gradus atque officii sui; se-

cundo, quoniam architriclini judicio ma- A
gis credebatur ab omnibus; tertio, quia
fortassis architriclinus propter curam su-
am in dispositione convivii, parum co-
medit ac bibit, sicque propter sobrietatem
suam aptior fuit aliis ad judicandum de
valore vini. *Et tulerunt* ministri vinum
ad architriclinum.

9 *Ut autem,* id est postquam, *gustavit
architriclinus aquam vinum factam,* id
est vinum in quod aqua fuit conversa.
Ex aqua enim fuerat factum hoc vinum,
quasi ex causa materiali, forma aquæ cor- B
rupta. *Et non sciebat* architriclinus *unde
esset,* id est, a quo adductum esset tam
nobile vinum; *ministri autem sciebant*
unde esset, *qui hauserant aquam* in hy-
drias fusam atque in vinum mutatam. *Vo-
cat sponsum architriclinus,* ut arguat eum,
10 *et dicit ei :*

*Omnis homo primum bonum vinum
ponit, et quum inebriati fuerint, tunc id
quod deterius est.* Distributio ista non est
intelligenda simpliciter de universis ho-
minibus, quia nec omnis homo habet vi- C
num, nec omnis homo habens vinum, po-
nit illud ante alios, nec omnis qui ponit
ante alios vinum bonum, ponit bibenti-
bus inebriatis vinum deterius. Est ergo
distributio accommoda, et sermo secun-
dum consuetudinem loquens, ut sit sen-
sus : Omnis homo ponens vinum ante
alios, primum, id est in principio pota-
tionis, et antequam aliud vinum ponat,
bonum vinum ponit, dummodo humane,
prudenter et rationabiliter agat, id est,
saporosum et clarum vinum ponit coram D
bibentibus, ne reprehendatur ab illis de
malitia vini. In principio enim epulatio-
nis, sunt homines apti ad discernendum
de vini valore. Et quum inebriati fuerint
convivantes, tunc omnis homo ponit id
quod deterius est, id est vilius vinum :
quia sensus gustus est vivacior in sobrio,
quam in ebrio. Si autem quis ponat vi-
num deterius ante inebriatos, ut inordi-
natum lucrum sectetur, ebriosque deci-
piat, sumendo tantam pecuniam pro vino
deteriori sicut pro meliori, non excusa-
retur a culpa. Si vero sic faciat ad præ-
cavendum ampliorem bibentium ebrieta-
tem, nec quærat superfluum pretium pro
vino, non facit male.

*Tu autem servasti bonum vinum usque
adhuc,* hoc est, contra laudabilem con-
suetudinem hoc fecisti, et meruisti redar-
gui. Sic enim putavit architriclinus. Unde
perpenditur quod vinum istud peropti-
mum fuit. Opera quippe Christi erant per- *Deut.* xxxii, 4.
fecta. Nam quos sanavit corporaliter, sa-
navit et spiritualiter; et in ceteris actibus
Christi fuit eminentia quædam, ita quod
terminabantur ad aliquid perfectius quam
possit natura producere. Propterea hæc
supernaturalis mutatio aquæ, terminaba-
tur ad vinum prævalidum.

Hoc fecit initium signorum Jesus, id 11
est, prædicta mutatio aquæ in vinum fuit
primum miraculum Christi quod fecit in
carne; factumque est *in Cana,* quæ est vil-
la *Galilææ; et manifestavit,* id est, aliis
notificavit, *gloriam suam,* id est excellen-
tiam, vel omnipotentiam, seu divinitatem
suam in carne latentem.

Quæritur, an mutatio aquæ in vinum
fuit primum miraculum factum a Salva-
tore. Et apparet primo, quod non, per ea
quæ in evangelio Nazaræorum, et in libro
de Infantia Salvatoris scribuntur. Secun-
do : nam Christus miraculose exivit de
utero Virginis. Dicitur quoque apparuisse *Matth.* ii, 12.
tribus Magis in somnis, admonuisseque
eos ut per aliam viam reverterentur in
terram suam. Denique in præcedenti ca-
pitulo patuit, quod prædixit Petro pro-
phetice : Tu vocaberis Cephas. Philippum *Joann.* i, 42.
quoque supernaturaliter intus attraxit, ut *Ibid.* 43, 45.
sequeretur se. Et Nathanael confessus est *Ibid.* 49.
Jesum esse Filium Dei, propter duo si-
gna : primo, quoniam secreta cordis sui *Ibid.* 47.
cognovit; secundo, quoniam absentis ver-
ba cognovit, et dixit, Antequam Philippus *Ibid.* 48.
vocaret te, quum esses sub arbore fici,
vidi te; eique prophetando prædixit, Vi- *Ibid.* 51.
debitis angelos Dei ascendentes et descen-
dentes supra Filium hominis. Quæ omnia

erant super naturam. Et secundum Apo- A stolum, (I Cor. xiv, 22.) prophetiæ in signum sunt † infidelibus. Jejunavit quoque Salvator (Matth. iv, 2; Luc. iv, 2.) quadraginta diebus et noctibus, nihil prorsus manducans. Sed et in Luca habetur quod Jesus, (Luc. ii, 42, 46.) quum esset annorum duodecim, sedit in medio doctorum, interrogans illos et audiens, (Joann. vii, 15.) quum tamen litteras non didicerit. Et tam sapienter respondit, ut asserat Evangelista : (Luc. ii, 47.) Stupebant omnes super prudentia et responsis ejus.

Ad hanc quæstionem dicendum, quod potestas faciendi miracula inerat Christo B a principio suæ incarnationis. Quum autem asserit evangelista Joannes, prædictum opus fuisse initium signorum Domini Jesu, non est sic intelligendum quod Christus non habuit nec egit aliquem actum supernaturalem ante hoc signum ; sed quod non fecit in aliis rebus opera supernaturalia per se ipsum immediate, quibus ratio miraculi proprie sumpti conveniat, videlicet prout miraculum dicit quid manifestativum. Miraculum quippe sic debet esse opus evidens, valens ad C fidei confirmationem. Propter quod patet ad argumenta solutio. Liber autem de Infantia Salvatoris reprobatur in decreto Gelasii Papæ, tanquam ab hæreticis editus et confictus. Similiter evangelium Nazaræorum inter falsa a doctoribus computatur.

Postremo, post descriptionem miraculi præinducti, subdit Evangelista : *Et crediderunt in eum,* puta in Jesum, *discipuli ejus,* qui secum fuerunt vocati ad nuptias. Sed quoniam, teste Philosopho, addi- D scentem oportet credere, et Isaias testatur, (Is. vii, 9, juxta LXX.) Nisi credideritis non intelligetis : constat quod isti discipuli crediderunt Christo ; sed non tam perfecte ut postea, viso tanto miraculo. Firmiter namque tunc crediderunt quod missus esset a Deo, et veram doctrinam ac salutarem proponeret, atque divina virtute operaretur in omnibus. An tamen credebant explicite quod esset Deus verus Unigenitus Patris, certum non arbitror.

(Expositio moralis.) Circa moralizationem evangelii hujus, multa pulcherrima posuit Augustinus. Nec tanta dicta sunt, quin plura dici possint. Fit enim mentio in Scripturis de multiplicibus nuptiis, scilicet : carnalibus, quæ dum legitime fiunt, sacramentales dicuntur, et in ecclesia celebrantur. Secundo, de nuptiis spiritualibus, quæ duplices sunt, videlicet : Verbi cum humana natura, quæ dicuntur nuptiæ incarnationis, celebratæ in utero Virginis (unde et dicitur : Ipse tanquam sponsus pro- (Ps. xviii, 6.) cedens de thalamo suo) ; et item, Christi cum militanti Ecclesia, quæ secundum Apostolum, est Christi sponsa : quæ di- (Ephes. v, 23-28.) cuntur nuptiæ spiritualis conjunctionis, celebranturque in cubili conscientiæ purioris. Tertio, de nuptiis beatificæ fruitionis : quæ dicuntur æternales, et celebrantur in palatio majestatis. Unde habetur in Apocalypsi : Beati qui ad cœnam nupti- (Apoc. xix, 9.) arum Agni vocati sunt.

Celebremus ergo spirituales nuptias in conscientia nostra, uniendo et intime copulando animas nostras Verbo seu Filio Dei, sponso animarum sanctarum, qui ait per Osee, Sponsabo te mihi in fide, ut (Osee ii, 20.) animæ nostræ fecundentur et imprægnentur cœlesti semine, id est lumine gratiæ copiosæ, quatenus indesinenter producant fructus spirituales, seu actus virtuosos.

Si hoc facimus, celebramus nuptias in Cana Galilææ, hoc est in zelo transmigrationis, seu desiderio eundi ac perveniendi ad nuptias æternales. Cana enim, zelus, Galilæa autem, transmigratio interpretatur. Debemus igitur zelum ferventem habere transmigrandi de via ad patriam, de exsilio isto ad paradisum cœlestem. Porro, celebrando has nuptias, aderit Mater Jesu, dulcis et mitis Maria. Tunc vocabimus magno fervore potius quam oris clamore, Jesum : non quasi absentem, quum ipse sit sponsus, sed quasi nondum perfecte præsentem, atque per speciem apparentem. Rogabimus itaque eum, ut de his nuptiis imperfectis, interruptis et suspiriosis, perducat nos ad nuptias

consummatas, continuas, gaudio plenas, ubi non est desiderium boni futuri quoad præmium essentiale, sed perfectissimus amor præsentis. O quam libenter et quam superlibenter celebrat Christus modo in anima devota nuptias spirituales ! Ipse nempe est qui ait per Salomonem in Proverbiis : Deliciæ meæ, esse cum filiis hominum ; et in Apocalypsi : Ego sto ad ostium, et pulso ; si quis aperuerit mihi, intrabo et cœnabo cum illo, et ipse mecum. Dicat ergo anima nostra Christo sponso cœlesti, illud Canticorum : Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum ; et illud, Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi. Poma ista, sunt sancta desideria patriæ, fervidi motus in Deum, contemplationes sinceræ cœlestium : quibus certum est Christum præcipue delectari.

Prov. VIII, 31. *Apoc.* III, 20. *Cant.* V, 1. *Ibid.*

Quemadmodum autem in nuptiis illis corporalibus, deficiente vino, dixit Mater Jesu ad eum, Vinum non habent ; sic in præmemoratis animæ nuptiis, deficiente vino, hoc est spirituali consolatione, devotionis sapore, mystico intellectu, perfectionisque gratia, advocata ac domina nostra intercedet pro nobis ad Christum, ut desideratam dulcedinis suæ præsentiam, consolationem internam, solidum cibum, stabilem puritatem, nobis conferre dignetur. Si autem fecerimus quod dixit Virgo beata ministris, Quodcumque (inquiens) dixerit vobis, facite ; tunc Jesus faciet nobis quidquid Mater ejus pro nobis rogaverit.

Per sex quoque lapideas hydrias, intelligo sex principales animæ vires : quarum tres sunt in parte intellectiva, videlicet ratio, memoria, et voluntas ; et tres in parte sensitiva, scilicet appetitus concupiscibilis, irascibilis, et virtus cogitativa, quæ dicitur a Philosopho, intellectus passivus et ratio particularis. Istæ quippe potentiæ sunt subjecta scientiæ seu virtutum : idcirco implendæ sunt aquis scientiæ salutaris, et humore ac rore virtutum, ut omnes in suis actionibus ordinate se habeant, rationis censuram sequendo, ne passiones appetitus concupiscibilis et irascibilis rationi repugnent et prævaleant, sed sensualitas rationis imperio semper subjaceat. Tunc Christus convertet has aquas in vinum, infundendo animæ septem dona Spiritus Sancti, cum exuberantia quadam, ita ut ratio et voluntas, quæ sunt subjecta septem donorum, sint prompte ac delectabiliter mobiles a Spiritu Sancto, præsertim in actibus theologicarum virtutum, in ordine ad ultimum finem, qui est beatitudo supernaturalis. Tunc per donum sapientiæ, sortietur anima dulcem gustum in contemplatione divinorum, et impellente eam amoris sancti fervore, faciet corde promptissimo quidquid noverit Creatori placere, et pro ejus reverentia esse. Sic animalis homo fit spiritualis, introductus in cellam vinariam, atque inebriatus vino Spiritus Sancti, ita ut memoriam abundantiæ suavitatis Dei eructet, dicens : Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine !

Cant. II, 4. *Ps.* CXLIV, 7. *Ps.* XXX, 20.

12 *Post hæc,* videlicet post nuptiarum in Cana factarum, et prædicti miraculi perpetrationem, *descendit Capharnaum,* urbem Galilææ metropolim atque maritimam, *ipse, et Mater ejus, et fratres ejus,* hoc est consanguinei et affines ex parte virgineæ Genitricis. Non enim fuerunt filii Mariæ, ut dixit infelicissimus ille Helvidius hæreticus, asserens Christo nato, Matrem ejus cognitam esse a Joseph. Aliqui vero dixerunt, quod erant filii Joseph ex alia conjuge. Sed probabilius est quod etiam Joseph virgo fuit : quia non decuit tantam virginem, nisi a sponso virgine, a pudicissimo atque castissimo viro custodiri. Et item, quum Christus in cruce erectus, non commendavit Matrem suam jam provectæ ætatis, nisi discipulo virgini, verisimile est quod juvenculam non commisit custodiendam, nisi virgineo viro. Dicuntur itaque *fratres,* juxta consuetudinem sacræ Scripturæ, quæ sæpissime homines ejusdem genealogiæ nominat fratres : sicut in Genesi, Lot dicitur frater

Joann. XIX, 27. *Gen.* XIII, 8, 11; XIV, 14.

Gen. xxix, 15. Abrahæ, et Jacob dicitur frater Laban; Is- A
Ibid. xxv, 18. mael quoque coram cunctis fratribus suis fertur obisse; et Joab dixit ad Amasam,
II Reg. xx, 9. Salve, mi frater.

Et discipuli ejus. Et ibi manserunt non multis diebus. Causa hujus habitationis insinuatur in Matthæo, quo scribitur :
Matth. iv, 13, 14, 16; Is. ix, 2. Relicta civitate sua Nazareth, venit et habitavit in civitate Capharnaum in finibus Zabulon et Nephthali, ut impleretur quod dictum est per Isaiam prophetam : Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, etc. Voluit quippe Sal- B
vator majestatem suam paulatim manifestare : idcirco accessit ad urbem suæ provinciæ principalem, ubi a pluribus audiretur ac nosceretur.

13 *Et prope erat Pascha,* id est paschalis solennitas, *Judæorum; et ascendit Jerosolymam Jesus.* Non dubium quin secum ascenderunt qui cum eo Capharnaum intraverunt, videlicet Mater ejus, fratres atque discipuli. Cur ascendit Jerusalem? Primo, ut legem impleret. Fuit enim præ-
Exod. xxiii, 17; xxxiv, 23. ceptum in Exodo, ut omne masculinum C
Judæorum ter in anno appareret coram
Deut. xii, 5, 6. Domino, in loco quo licuit sacrificia fieri, scilicet in festo Paschæ, Pentecostes, et Tabernaculorum. Et licet interdum dispensabatur cum longe habitantibus, quantum ad ultima duo festa, tamen in festivitate paschali maxime tenebantur Judæi legis præceptum servare. Secundo, ut dicit Beda, ut sacrificia offerret, et orationum vota persolveret, quemadmodum lex
Ibidem; Exod. xxiii, passim. præcepit. Tertio, ut futurorum hæreticorum dicentium legem Mosaicam a diabolo D
traditam, errorem destrueret. Quarto, ut nobis exemplum daret cum omni vigilantia cordis et reverentia obediendi divinis præceptis.

Hoc ipsum quod Christus Filius Dei, Deus incarnatus, cum ceteris Jerosolymam tenderet in solennitate paschali, prædi-
Zach. viii, 20-22. ctum fuit per Zachariam, dicentem : Hæc dicit Dominus exercituum : Usquequo veniant populi, et vadant habitatores, unusquisque ad alterum dicentes, Eamus et deprecemur faciem Domini? Vadam etiam ego, et venient populi multi, ad quærendum Dominum exercituum in Jerusalem. Hoc quod dicitur hic, Vadam etiam ego, non dicitur in persona Zachariæ prophetæ, sed Dei per ipsum loquentis, ut patet diligenter intuenti seriem textus. Ire autem non competit Deo nisi ratione naturæ assumptæ : ideo in his verbis innuebat se Dominus exercituum incarnandum. Et quoniam scripturæ veteris Testamenti loquuntur de Deo mittente, et Christo mittendo seu misso, quasi de distinctis personis, patet quod Moyses et Prophetæ insinuaverunt personalem esse distinctionem in simplici Deitate.

Et invenit Jesus *in templo,* hoc est in 14
quodam anteriori atrio templi, ubi vulgus orabat et doctores docebant, non in atrio sacerdotum continente altare holocaustorum, *vendentes boves, et oves, et columbas.* Sacerdotes enim, quum essent avari, posuerunt in templo ministros suos, vel alios, qui animalia immolaticia venderent, ne de longe venientes possent se excusare ab immolatione animalium, propter difficultatem adducendi ea secum ob prolixitatem itineris. Invenit quoque *et nummularios,* id est campsores quosdam, *sedentes* in templo. Ne enim pauperes se excusarent per hoc quod non haberent pecuniam ad emenda animalia requisitam, posuerunt sacerdotes in templo campsores, qui egenis sub cautione accommodarent pecuniam.

Et quum fecisset quasi flagellum de fu- 15
niculis, omnes venditores præfatos *ejecit de templo,* minando et expellendo eos cum tali flagello; *oves quoque et boves* ejecit; *et nummulariorum effudit æs,* id est pecuniam, *et mensas* super quas ponebantur pecuniæ, *subvertit. Et his qui* 16
columbas vendebant, dixit : Auferte ista animalia *hinc, et nolite facere domum Patris mei* cœlestis ac naturalis, *domum negotiationis,* vendendo ibi animalia ista, quæ in foro solent venundari.

Satis mirandum videtur, quomodo Chri-

sto hæc faciente, qui nondum miraculis multis coruscavit, neque fama magna innotuit, nullus Judæorum præsumpsit resistere. Et respondendum, quod Jesus divina sua virtute, potuit corda eorum terrere quos alloquebatur. Potuit quoque ex vultu et oculis suis igneum splendidumque ac deiformem fulgorem, seu radios luciformes emittere, quo omnes videntes eum, timore concussi sunt. Corpus enim suum fuit animæ suæ omnino subjectum, ita quod qualificabatur in vultu et corpore secundum imperium animæ. Sed et humanitas Christi erat instrumentum animatum, conjunctum, ac proprium deitatis unitæ, quæ operabatur per illam ut voluit. Et quid miramur, si nunc nondum capiendus et occidendus, ejecit omnes flagello, qui postmodum mox capien-
Matth. xxvi, 47; Joann. xviii, 6. dus et crucifigendus, solo verbo universam cohortem armatam, et ministros furentes ac gladiis cinctos, prostravit in terram? Nihilo minus, secundum Origenem, ejectio ista fuit magis miraculosa, quam conversio aquæ in vinum : quoniam ibi inanimata subservit materia ; hic vero tot millium compescuntur ingenia.

17 *Recordati sunt vero discipuli ejus, quia scriptum est* in Psalmo, in persona Chri-
Ps. lxviii, 10. sti : *Zelus domus tuæ,* id est magna affectio honorandi templum tuum, o Pater, *comedit,* id est, spiritualiter absorbuit *me.* Et etiam zelus iste fuit occasio occisionis Christi, et ita comedit, id est, consumpsit seu interfecit eum. Per hunc etenim zelum, bis ejecit vendentes de templo : semel in primo anno suæ prædicationis, unde nunc sermo; et in die Palmarum,
Luc. xix, 45, 46. ut patet in Luca. Per quod maxime offendit, odiumque incurrit sacerdotum, qui
Ibid. 47; Marc. xv, 10. eum ex invidia occiderunt.

Zelus proprie sumptus, est fervor quidam, seu intensa affectio ex amore procedens : per quem zelum homo conatur ea excludere quæ consecutionem boni optati impediunt. Quemadmodum autem amor est duplex, puta carnalis et spiritualis; sic duplex est zelus, videlicet : carnalis, de quo dicit Apostolus : Quum I Cor. iii, 3.
sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis vos? Et Psalmista : Neque Ps. xxxvi, 1.
zelaveris facientes iniquitatem. Alter est zelus spiritualis, divinus et caritativus, quo nititur homo ea excludere quæ divino honori aut proximorum contrarientur saluti. De quo Elias : Zelo (inquit) III Reg. xix, 10, 14.
zelatus sum pro Domino exercituum. Hoc zelo zelatus est Phinees, pugione perfodiens Zambri et Cozbi concumbentes : Num. xxv, 7, 8, 14, 15.
pro quo meruit pactum sacerdotii sempiterni. Ibid. 11-13.
Hoc zelo accendi debemus, Dei honorem, proximorum correctionem, justitiæ observationem cordialiter affectantes, atque impedimenta eorum pro viribus dissipantes. Sed omnino oportet ut incipiat homo a semetipso, totis præcordiis Deum amans, et omni posse honorans; et tunc idem optet ac procuret ab aliis fieri. Nam et zelus animarum est sacrificium acceptissimum Deo. — Præterea, secundum Glossam, zelus iste est fervor animi quo mens abjecto humano timore, pro defensione veritatis accenditur. Et secundum Augustinum, ille zelo domus Dei comeditur, qui universa mala quæ videt in ea, studet corrigere : quod si non potest, tolerat et gemit.

Dum ergo discipuli viderunt Christum exercuisse hunc zelum pro honore Patris sui, et emundatione domus suæ, ac populi correctione, attenderunt præfatam Scripturam, intellexeruntque eam in hoc facto Christi impletam.

Responderunt ergo Judæi incorrigibiles 18
et superbi, *et dixerunt ei : Quod signum,* id est quale divinum miraculum, *ostendis nobis quia hæc facis,* id est, per quod sciamus tibi licitum esse hæc facere? tanquam dicerent : Ejectio ista non spectat ad te, nec tuum est corrigere nos et facta sacerdotum, quum non habeas auctoritatem, nec sis sacerdos, neque propheta; et si dicis quod imo tuum sit hoc, ostende signum quo sciamus tibi divinitus commissam potestatem.

Respondit Jesus, et dixit eis : Solvite 19

templum hoc, id est, mortem violentam A mihi inferendo, solvetis, occidetis, dissipabitis, et a naturalibus juncturis separabitis corpus meum, quod est templum Verbi in eo habitantis. In passione enim solutum est corpus Christi ab anima ejus, et sanguis a corpore, universaque membrorum compago præ nimia corporis distentione soluta est. Propter quod ait in Psal-
Ps. XXI, 15. mo : Sicut aqua effusus sum, et dispersa
Ibid. 18. sunt omnia ossa mea ; et rursus, Dinumeraverunt omnia ossa mea. Porro, quod ait Salvator, Solvite, non dicit exhortando B et licentiando quasi rem bonam ex parte facientium, quia maximum erat peccatum ; sed prænuntiando, quomodo dixit
Joann. XIII, 27. ad Judam in Cœna, Quod facis, fac citius. Dicitur autem corpus Christi et anima ejus, seu tota sua humanitas, templum Verbi et unitæ Deitatis : Primo, quoniam Verbum fuit in eis per immediatam personalemque unionem : unde secundum
Coloss. II, 9. Apostolum, in Christo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter. Secundo, quoniam habitavit in eis per excellentis- C simam gratiam. Tertio, quoniam habitavit in anima Christi per fruitionem claram ac beatificam. Quarto, quia sicut in templo materiali orationes Domino offeruntur, et ab ipso exaudiuntur ; sic preces Ecclesiæ porriguntur Deo in Christo et per Christum, per quem etiam exaudiuntur. *Et in tribus diebus,* id est intra tres dies naturales, videlicet tertia die, repente *excitabo,* id est, a morte suscitabo, *illud,* animam ei reuniendo. Divinitas enim mansit semper unita corpori et ani- D mæ Christi.

His verbis ostendit se Christus esse Deum omnipotentem, cui omnia licent. Nam se ipsum resuscitare a morte, non competit nisi Deo mortali natura induto. Merito autem perversis, induratis incredulisque Judæis, datur signum obscurum, rememorativum præteriti, sicut et regi Achaz ejusque populo datum est signum futuræ incarnationis, ut in Isaia habetur :
Is. VII, 14. Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum : Ecce virgo concipiet et pariet filium.

Dixerunt ergo Judæi irridentes et re- 20
darguere cupientes verba Christi, quæ carnaliter intellexerunt de templo illo lapideo, inanimato et manufacto : *Quadraginta et sex annis ædificatum est templum hoc* secundum, a Nehemia atque I *Esdr.* III, 2, 8 ; V, 2.
Zorobabel, prophetantibus Aggæo et Zacharia. *Ibid.* V, 1.
Templum vero primum a Salomone constructum, intra septem annos fuit III *Reg.* VI, 38.
completum. Verba vero prætacta non sunt sic intelligenda, quod Judæi quadraginta et sex annis continue fabricaverunt hoc templum, sed quia a tempore quo cœperunt, usque ad templi consummationem, fluxerunt tot anni. Sed interim frequenter retardabantur, et sæpe cessabant ad tempus ab ædificatione incepta, propter gentiles vicinos et prohibitionem re- I *Esdr.* IV.
gis, ut patet in libro Esdræ. A primo siqui- *Ibid.* I, 1-3.
dem anno Cyri regis Persarum, qui dedit Judæis licentiam a Babylonia revertendi et templum ædificandi, usque ad sextum *Ibid.* VI, 15.
annum Darii regis, quando consummatum est templum, leguntur anni quadraginta sex fluxisse. Et tamen non est magna vis verificandi hæc verba Judæorum, qui multa falsa dixerunt arguendo contra Christum. *Et tu in tribus diebus excitabis,* id est, solutum seu dissipatum reparabis, *illud?* quasi dicant : Hoc tibi impossibile esset, quum domus hæc sit tanto tempore fabrificata. Certum est, si Christus aperte dixisset, In tribus diebus resurgam, vel, Resuscitabo corpus meum, quod non credidissent, sed derisissent.

Ille autem dicebat, id est, Jesus præ- 21
dicta verba intellexit, *de templo corporis sui,* id est de corpore proprio, quod fuit templum Divinitatis. Quod igitur ait Evangelista, De templo corporis sui, sumendum est intransitive, sicut ad Colossenses dicit Apostolus, In exspoliatione corporis *Coloss.* II, 11.
carnis, hoc est corporis quod est caro. — Hæc verba Domini Jesu, tenuerunt Judæi memoriter, tanquam falsa prolata. Unde et in nocte passionis, surgentes duo falsi

Matth. xxvi, 61; *Marc.* xiv, 58. testes, dixerunt : Nos audivimus eum di- A
centem : Possum destruere templum Dei,
et in tribus diebus reædificare illud.
22 *Quum ergo resurrexisset a mortuis, re-*
cordati sunt discipuli ejus, quia hoc di-
cebat Jesus de futura solutione, passione
et resuscitatione corporis sui. Recordati
autem sunt discipuli verborum istorum,
non statim post resurrectionem, quia nec
statim credebant eum resurrexisse ; sed
Luc. xxiv, 45. postquam apparuit eis, et aperuit eis sen-
sum ut intelligerent Scripturas. Unde etiam
constat, quod discipuli non intellexerunt B
verba Christi quæ ait, Solvite templum
hoc, etc., tunc quando protulit ea, sed
post resurrectionem, ut dictum est. *Et*
crediderunt Scripturæ Prophetarum lo-
quenti de Christi passione et resurrecti-
one, *et sermoni* præmemorato *quem dixit*
Jesus, videlicet : Solvite templum hoc.
Quamvis discipuli ante resurrectionem non
intellexerunt hæc verba, nec Prophetarum
eloquia, tamen credebant ea vera esse ;
sed post resurrectionem idem credebant
magis perfecte, tanquam notitiam verbo- C
rum sortiti.
23 *Quum autem esset Jerosolymis in Pa-*
scha, videlicet *in die festo* paschali. Non
solum die uno seu ultimo festivitatis pa-
schalis, quæ septem duravit diebus ; sed
forte toto tempore illo, vel pluribus die-
bus, ibi fuit. *Multi crediderunt in nomi-*
ne ejus, id est in ipso per nomen no-
minans designato, credentes quod esset
Christus, vel saltem vir sanctus atque Pro-
pheta. Non tamen crediderunt nec suspi-
cabantur quod esset Filius Dei naturalis, D
verusque Deus, nisi forte ante agnovis-
sent per Scripturas quod Christus in lege
promissus esset Deus. Causa credulitatis
subjungitur : *videntes signa ejus quæ fa-*
ciebat tempore isto : quæ non sunt in
speciali descripta, nisi quod ejecit ven-
dentes in templo, etc. Fecit tamen magna
miracula. Propter quod Nicodemus dixit
Joann. iii, 2. ad eum : Nemo potest hæc signa facere
quæ tu facis, nisi Deus fuerit cum eo.
Supernaturalis quippe doctrina, superna-
turalibus argumentis seu divinis miracu-
lis fuerat comprobanda, ut tam certa sit
fidei veritas, quam certum est Deum fal-
sitatis non esse confirmatorem, coopera-
torem, vel assertorem.
Ipse autem Jesus non credebat semetip- 24
sum eis. Hoc quoad superficiem litteræ,
sonat ac si Jesus Dominus virtutum, cui *Ps.* xxiii, 10.
potestatem omnis carnis dedit Pater, ti- *Joann.* xvii, 2.
muisset aliquid mali sibi posse ab istis
inferri. Sed certum est quod non timuit
hoc, nec eos qui corpus occidunt. Augu- *Matth.* x, 28.
stinus ergo et Beda exponunt hoc modo,
quod ideo Jesus non se credidit eis, quoni-
am nondum baptizati et plena fide imbuti
fuerunt, gerentes formam catechumeno-
rum : quibus Christus dicitur se ipsum
non credere, quia non datur eis Sacra-
mentum corporis Christi. Hæc autem ex-
positio videtur tendere ad moralitatem ; et
posset aliquis ei objicere, quod discipu-
li Jesu necdum fuerant baptizati, ut patet
in sequenti capitulo, nec plene creden- *Joann.* iii, 7.
tes, saltem explicite. — Lyra vero expo-
nit, affirmans quod Jesus non se credebat
eis, quia non revelavit eis altiora myste-
ria fidei, eo quod essent incapaces. Verum
nec discipuli capaces jam fuerant myste-
riorum sublimium : quibus infra ait Sal-
vator, Multa habeo vobis dicere, sed non *Ibid.* xvi, 12.
potestis portare modo. Et tamen Jesus cre-
debat se eis.
Apparet igitur quod possit litteraliter
sic exponi : *Jesus non credebat,* id est, non
committebat, *semetipsum eis,* tanquam fi-
delibus constantibusque amicis, nec vo-
luit conversari inter eos quasi inter veros
discipulos, quia non bene sensit de eis,
nec ipsi habuerunt fidem formatam, aut
stabilem. Ideo non credebat se eis, non
quia verebatur circumveniri vel pati ab
eis, sed quoniam scivit quod non adhæ-
rerent sibi constanter, et nec cor eorum *Ps.* lxxvii, 37.
rectum fuerat cum ipso. Isti enim sic cre-
debant in Jesum, quemadmodum illi de
quibus infra habetur : Ex principibus *Joann.* xii, 42, 43.
multi crediderunt in eum, sed propter
Pharisæos non confitebantur. Dilexerunt

enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei. Tales autem non credunt vere *Joann.* v, 44. atque salubriter : sicut ait Salvator, Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo Deo est, non quæritis? Loquitur ergo Evangelista secundum communem modum loquendi, quo aliquis dicitur se ipsum alteri credere, quoniam fidei illius se committit, certus de fidelitate vel amicitia ejus. Si vero sumatur *credere,* prout est actus fidei quæ est virtus theologica, sic Christus non credidit, nec aliquis debet sic in purum hominem credere. Denique huic expositioni concordant sequentia, in quibus tangitur ratio quare Christus non credebat se illis.

Eo quod ipse nosset omnes, id est, certitudinaliter cognosceret omnium corda, et per consequens corda istorum, sciens
25 quanta esset eorum interna defectio ; *et quia opus,* id est necesse, *ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine* quocumque, ad manifestandum Christo aliquid prius ei ignotum. *Ipse enim sciebat,* præsertim per scientiam increatam, secundum quod Deus, et item per scientiam infusam, ut homo, vel in Verbo, *quid esset in homine,* hoc est omnia interiora secretaque hominis cujuscumque, videlicet desideria, cogitationes, intentiones. Per quod innuit Evangelista divinitatem Salvatoris, quia Scripturæ testantur Deo proprium esse, universorum cordium scire arcana. Nam licet Christus sciverit illa, etiam ut homo, per scientiam concreatam, ut dictum est, hoc tamen non fuit nisi secundum quod homo talis, utpote habens humanitatem Verbo hypostatica unione conjunctam. Hinc in libris Regum Salo- III *Reg.* VIII, 39. mon loquitur : Tu, Domine, solus nosti corda omnium hominum. Et in Apocalypsi *Apoc.* II, 23. Dominus protestatur : Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans corda et renes.

Expositio moralis. NUNC aliquid de moralitate hujus evangelicæ lectionis tractandum est. Instante festo paschali Judæorum, ascendit Jesus Jerosolymam. Sic et nos, appropinquante Pascha Christianorum, qui sunt veri Judæi, non carne et littera, sed spiritu confitentes, ascendere debemus ecclesiam toto tempore quadragesimali, præparando nos ad devotam paschalis festivitatis celebrationem, per opera pœnitentiæ et exercitia devotionis atque compunctionis internæ.

Quotidie quoque visitat Christus Ecclesiam, quæ per Jerusalem designatur ; et invenit ibi vendentes oves et boves, id est clericos temporalibus negotiis implicatos, sacerdotes, religiosos atque prælatos avaritiæ deditos, propria lucra, non Christi I *Petr.* V, 2. honorem et gregis dominici salutem, quærentes. Quocontra dicit Apostolus : Nemo II *Tim.* II, 4. militans Deo, implicat se sæcularibus negotiis. Demum columbas vendunt, qui spiritualia bona pro temporalibus exhibent ; qui non excutiunt manus suas ab omni *Is.* XXXIII, 15. munere. Contra quos ait Salvator : Gratis *Matth.* X, 8. accepistis, gratis date.

Omnes tales ejicit Christus de templo, id est, a corpore suo mystico, a consortio electorum separat eos nunc voto ac merito ; postea vero separabit istos ab illis, *Ibid.* XXV, 32. loco et præmio, sicut segregat pastor oves ab hœdis, quando hi ibunt in ignem æter- *Ibid.* 46. num, illi vero in paradisum cœlestem. Ejicit autem, flagellat et punit eos Christus, flagello facto de funiculis, id est pœna quam merentur propriis vitiis, quæ sunt funes seu vincula quibus impius irretitur, ligatur, atque constringitur, ne Deum sequatur, ne in viam vitæ proficiscatur, sed dæmonis potestati, jugo et obsequio subditus maneat, prout ad Timotheum ait Apostolus : Resipiscant a la- II *Tim.* II, 26. queis diaboli, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. De talibus nempe funiculis Salomon loquitur in Proverbiis : Iniquitates suæ capiunt impium, et funi- *Prov.* V, 22. bus peccatorum suorum constringitur. Talibus funiculis se constringunt, et restem infernalis suspensionis sibimet texunt, quicumque in vitiis perseverant ; qui adji- *Eccli.* III, 29. ciunt ad peccandum ; quorum iniquitates *Ps.* XXXVII, 5.

sicut onus grave gravantur super eos; qui A non elevant oculos suos ut videant cœlum. (*Is.* v, 18.) Quibus dictum est per Isaiam : Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustri peccatum.

Possumus insuper per templum intelligere animam rationalem, quæ capax est Dei per cognitionem ac dilectionem, in (*Ephes.* III, 17.) qua habitat Deus per fidem, caritatem et gratiam. (I *Cor.* I, 24. *Sap.* VII, 27.) Hanc visitat Christus sapientia Patris, qui in animas sanctas se transfert, (*Apoc.* III, 20.) statque ad ostium cordis, et pulsat. Sed dum anima concupiscentiis superatur, dum B (*Ps.* XLVIII, 13, 21.) jumentis insipientibus comparatur, bestiales motus sequendo, peccatis et passio- (II *Petr.* II, 19.) nibus serviendo (a quo enim quis victus est, hujus et servus est), tunc vendit oves et boves, videlicet stultos ac irrationabiles motus, diabolo, cui talia serviendo impendit, ut per hæc voluptates consequatur, quas velut pretium pro fine intendit. Sed utinam Christus faciat nunc flagellum paternæ correctionis, omnesque hujusmodi motus et vitia expellat ab anima nostra, corripiendo nos temporaliter, ut resipi- C scamus, nec æternaliter pereamus. Quidam enim non corriguntur nisi flagellis seu (*Luc.* XIV, 23.) adversitatibus, qui quodammodo compel- (*Ps.* CXVII, 18.) luntur intrare, et dicere possunt : Castigans castigavit me Dominus, et morti non (*Act.* IX, 3-6.) tradidit me. Sic conversus est Paulus.

Præterea, non faciamus domum Dei, puta ecclesiam materialem, nec animam propriam, domum negotiationis, confabulationis, distractionis, sæcularia in eis tractando; sed potius emundemus nos ab (II *Cor.* VII, 1.) omni inquinamento carnis et spiritus, ut mente quieta, tranquilla ac pura, Christum suscipere, retinere, et possidere mereamur. Ipse etenim dicit : Super quem (Cf. *Is.* LXVI, 1, 2.) requiescet spiritus meus, nisi super quietum et humilem?

Quemadmodum autem Judæi a Christo correpti dixerunt, Quod signum ostendis quia hæc facis? quasi dicant, Quis te con- (*Exod.* II, 14.) stituit principem aut judicem super nos? Sic multi impatientes et inverecundi, duri atque rebelles et animosi, dum fraternaliter admonentur, vel paternaliter arguuntur, aut juste corriguntur, indignando seu murmurando respondent : Quod signum ostendis? id est, quid ad te pertinet? et, Numquid ego tibi commissus sum? Corrige temetipsum, nec ingeras te factis aut sermonibus meis. Tales vero miserrimi sunt obtenebrati et vitiosi. Unde in Proverbiis loquitur Salomon : Viro qui cor- (*Prov.* XXIX, 1.) ripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus; et alibi : Qui abjicit disciplinam, despicit animam (*Ibid.* XV, 32.) suam; qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.

ARTICULUS VIII

EXPOSITIO CAPITULI TERTII : ERAT AUTEM HOMO EX PHARISÆIS NICODEMUS NOMINE.

POST hæc, Evangelista plenius prose- D quitur atque describit doctrinam et prodigia Salvatoris, ea præsertim quæ ab aliis Evangelistis erant omissa. Et quia in (*Joann.* II, 23.) fine præcedentis capituli dixit multos Judæorum credidisse in nomine Jesu, nunc specialiter tractat de uno illorum.

1 *Erat autem homo* rationabiliter agens, dignus nomine hominis, tanquam rationis judicium, non sensualitatis impetum, sequens. Optimum enim hominis est esse secundum rationem, juxta Dionysium. *Ex Pharisæis,* id est de secta et numero Pharisæorum, quorum secta fuit solennior. Eratque homo iste, *Nicodemus nomine,* re et nomine Pharisæus, hoc est ab aliis

divisus, tanquam veraciter religiosus in anima, sicut nomen et habitus ejus exterior prætendebant : sicut nunc aliquis dicitur veraciter monachus, qui soli Deo et sibi ipsi digne intendit atque sinceriter vacat. Ceteri vero Pharisæorum, ut communiter, erant solo nomine, habitu et apparenti sanctitate seu simulata æquitate Pharisæi : sicut nunc sunt multi claustrales solo nomine, apparatu et habitu monachi, religiosi ac spirituales. *Princeps Judæorum,* id est unus de principalibus doctoribus atque rectoribus Judaicæ plebis, quæ primo regebatur per judices, deinde per reges usque ad captivitatem Babylonicam, exinde per doctores et sacerdotes, quorum multi fuerunt Pharisæi. Non tamen fuit hic Nicodemus summus princeps vel pontifex Judæorum.

2 *Hic venit ad Jesum,* cujus jam signa vidit, et documenta audivit; et ex utroque perpendit aliquid magnæ excellentiæ esse in Jesu, cujus tantam potestatem et sapientiam, tantam demum justitiam imperterritamque constantiam fuit expertus, ita ut neminem metuens, et pro Deo *Joann.* II, 15, 23. zelans, omnes vendentes in templo expelleret, suamque doctrinam confirmaret miraculis. Hinc Nicodemus, zelo agnoscendæ veritatis et spiritualis profectus accensus, venit ad Jesum ut plenius doceretur ab eo. Venit autem *nocte.* Vel quia aliorum Pharisæorum ac sacerdotum offensam incurrere formidavit (quemadmo- *Judic.* VI, 25-27. dum Gedeon nocte confregit statuam Baal, timens suos concives) : et hic timor fuit *I Joann.* IV, 18. imperfectionis, quem plena dilectio mittit foras. Vel quia, quum esset nominatus doctor ac magister in Israel, aliqualiter erubescebat publice se submittere infor- *Joann.* VII, 15. mationi Jesu, qui sciebatur litteras non didicisse : et hoc fuisset alicujus elationis. Vel, ut secrete, silenter ac libere loqueretur cum Jesu. Convenit quoque tempus cum mysterio. Nam quia in tenebris mentis quodammodo fuit, imperfecte credendo in Christum, et spiritualium mysteriorum notitiam non habendo, recte asse-

A ritur nocte venisse : quemadmodum Maria Magdalene venit ad monumentum quum *Joann.* XX, 1. adhuc tenebræ essent, putans Christum non resurrexisse.

Et dixit ei : Rabbi, scimus quia a Deo venisti, id est, divinitus missus es in mundum, *magister* veritatis. De quo magistro dicitur in Osee : Tempus requirendi Do- *Osee* X, 12. minum, quum venerit qui docebit vos justitiam ; et per Joelem, Exsultate in Do- *Joel* II, 23. mino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ. Per quid vero Nicodemus B id scierat, subditur. *Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo,* cooperando et gratiam miraculorum præstando. Solus quippe omnipotens Deus facit miracula proprie dicta tanquam principalis effector ; servi autem ipsius faciunt ea solum ministerialiter : juxta illud in Psalmo, Benedictus Domi- *Ps.* LXXI, 18. nus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.

Porro miraculum proprie dictum, est effectus totam virtutem et legem naturæ creatæ excedens. Et talia erant aliqua Chri- C sti miracula, ut illuminatio cæci nati, sus- *Joann.* IX, 1, 6, 7; *Matth.* IX, 25; *Luc.* VII, 14, 15; *Joann.* XI, 43, 44; *Matth.* XXVII, 45. citatio mortuorum, eclipsis solis in plenilunio tempore passionis. Et ista miracula sunt certa ac sufficientia argumenta, quod actor eorum sit vera docens, et divina virtute agens. Unde ait infra : Si opera *Joann.* XV, 24. non fecissem in eis, quæ nullus alius fecit, peccatum non haberent. — Aliqua vero miracula fieri possunt cooperatione diaboli, sicut de Antichristo dicit Apostolus : Cujus adventus est secundum ope- *II Thess.* II, 9, 10. rationem Satanæ, in omni seductione et D virtute, in signis et prodigiis. Quamvis autem talia sint miracula quantum ad modum agendi, non tamen excedunt facultatem totius naturæ creatæ, sed per occultas naturalium rerum virtutes aguntur : quemadmodum magi Pharaonis, Jannes et *Exod.* VII, 11, 12; II *Tim.* III, 8. Mambres, projecerunt virgas suas, quæ mox in dracones conversæ sunt ; produ- *Exod.* VIII, 7. xerunt etiam ranas, et maleficiis suis con- *Ibid.* VII, 20, 22. verterunt aquam in sanguinem, ut legitur in Exodo. Talia vero miracula etiam multa fecit Christus, convertendo aquam in *Joann.* II, 7-9.

vinum, quod facit natura paulatim in vi-
Matth. IX, 29, 30; XX, 34; Marc. VIII, 23-25; Joann. IX, 6, 7. tibus ; et illuminando cæcos, quod inter-
dum fit arte medicinæ. Et ista non sunt
sufficientia argumenta fidei et coopera-
tionis divinæ, quum sint bonis malisque
communia. Verumtamen eo modo quo a
Christo et ejus ministris peracta sunt,
sunt utique sufficientia fidei argumenta.
Christus enim fecit ea imperialiter, et in
instanti. Fideles quoque faciunt ea per
invocationem nominis Dei, cum exsecra-
tione omnis communionis diaboli. — Facit
præterea Deus quandoque signa per re-
probos seu injustos : quæ licet non pro-
bent quod operatores hujusmodi sint boni
et Deo accepti ; probant tamen quod ve-
ra sit fides qua invocant Deum, et vera
doctrina ad cujus confirmationem efficit
Deus talia signa. Propter quod dicit Sal-
Matth. VII, 22, 23. vator apud Matthæum : Multi dicent mihi
in die illa : Domine, Domine, nonne in
nomine tuo prophetavimus, et in nomine
tuo dæmonia ejecimus, et virtutes multas
fecimus ? Et tunc confitebor illis : Quia
nunquam novi vos.

Et quoniam Christus novit intentionem
ac desiderium Nicodemi, qui venit ut in-
strueretur, idcirco incipit eum Christus
instruere. Et primo instruit eum de primo
sacramento novæ legis maxime necessa-
rio, videlicet de Baptismo, quod est spi-
3 ritualis regeneratio, porta vitæ. *Respondit
Jesus, et dixit ei : Amen, amen dico tibi.*
Repetitio, confirmationis indicium est et
provocatio advertentiæ diligentis. *Nisi quis
natus fuerit denuo,* id est regeneratus, vi-
delicet per spiritualem generationem esse
gratiæ, caritatis et fidei, puta esse super-
naturale ac deiforme adeptus, *non potest
videre* oculis cordis, clare, per speciem,
regnum Dei, id est patriam Beatorum, seu
Deum regnantem in cœlis. Quum enim
ultimus finis hominis, seu ipsa felicitas,
quæ est visio Dei per speciem, sit super-
naturalis, nullus potest ad eam pertingere
per pura naturalia, sed oportet naturam
adjuvari ac perfici per fidem et gratiam,
ceteraque dona Spiritus Sancti. Quemad-
A modum autem dicitur homo primo nasci,
quando per generationem carnalem ac na-
turalem parentum producitur in esse na-
turali specifico, contrahendo a parentibus
esse naturæ ; sic dicitur nasci denuo vel
renasci, quando per operationem divinam
acquirit esse gratiæ, quod est esse divi-
num, supernaturale et meritorium : quia
ut dicit Dionysius, Sicut intellectualis cre-
atura ponitur in esse specifico per na-
turam, per quam est apta ac potens ad
operationes naturales ; sic per gratiam po-
B nitur in esse divino, per quod est idonea
ad operandum opera meritoria.

Si sic accipimus, Nasci denuo, tunc nun-
quam potuit aliquis salvari, nisi rursus
nascendo. Omnes namque nati sunt filii Ephes. II, 3.
iræ, contrahendo peccatum originale se-
cundum communem legem : sicque opor-
tebat eos intus renasci, recipiendo gratiam
reformantem, et conferentem esse divi-
num. Verum, quia Salvator ad litteram
loquitur de regeneratione Baptismatis, ut
patet in subditis, idcirco, quod dicit de
C regeneratione ista, intelligendum est pro
tempore novi Testamenti. Temporibus ve-
ro legis naturæ et legis scriptæ, fuerunt
alia contra originale peccatum remedia,
scilicet circumcisio, et fides parentum.

Dicit ad eum Nicodemus, arguens con- 4
tra verba Christi, quæ male atque carna-
liter intellexit, quia in lege assuetus non
fuit spiritualibus modis loquendi : *Quo-
modo potest homo nasci quum sit,* id est,
quando est, *senex?* Christus non dixit sim-
pliciter, Nisi quis natus fuerit, non po-
D test videre regnum Dei ; sed, Nisi quis
natus fuerit denuo. Sed quia renasci in-
cludit nasci, et Nicodemus non novit nisi
unam nativitatem, ideo sic resumit : Quo-
modo potest homo nasci quum sit senex ?
Quod non est sic intelligendum, quasi se-
cundum intentionem Nicodemi infans vel
juvenis possit renasci ; sed quoniam de
se ipso sollicitus fuit, et ipse jam vetulus
exstitit, idcirco sic fatur : Quomodo po-
test homo nasci quum sit senex ? Et pro-
bat quod non possit. *Numquid potest in*

ventrem matris suæ iterato introire et re- A *nasci?* præsertim quum matres communiter mortuæ sint tempore senectutis natorum.

5 *Respondit Jesus,* solvendo instantiam Nicodemi, et exponendo verba quæ dixit : *Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit,* id est spiritualiter regeneratus in fonte Baptismatis, *ex aqua,* quæ est materiale elementum corpus lavans, et dispositive regenerans, *et Spiritu Sancto,* qui est invisibilis actor intus mentem purificans et efficienter regenerans, gratiam B influendo, quæ est res sacramenti et causa formalis intrinseca hujus regenerationis; *non potest introire in regnum Dei,* quod est triumphans Ecclesia, vita æterna, seu patria electorum. Quod intelligendum est, dummodo adsit facultas recipiendi sacramentum Baptismi : alias sufficeret baptismus Flaminis, id est interior mundatio Sancti Spiritus, et baptismus sanguinis, puta martyrium, cum voto seu desiderio baptismi fluminis. In Baptismo quippe conformamur Christo et ei incorporamur, C quemadmodum ad Romanos testatur Apostolus : Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus : consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo resurrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Sed quum Baptismus detur in nomine sanctæ Trinitatis, a qua est effectus Baptismi seu gratia sacramentalis, cur potius dicit Salvator, Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, quam, Ex aqua D et Patre, vel, Ex aqua et Filio? Dicendum, quod Baptismus est effectus præcipuæ liberalitatis ac pietatis divinæ. Liberalitas vero et pietas approprientur Spiritui Sancto, quemadmodum amor et bonitas.

Rom. VI, 3, 4.

Matth. XXVIII, 19.

Deinde Christus ostendit ordinem spiritualis regenerationis, eamque a carnali generatione distinguit. *Quod natum est ex carne, caro est; et quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Verba hæc intricata et difficilia sunt, et multipliciter intelligi possunt. Primo sic : *Quod natum est ex* 6
carne, id est corpus filii propagatum ac natum ex semine patris, *caro est; et quod natum est ex spiritu,* id est anima rationalis creata a Deo, qui spiritus appellatur, *spiritus est,* id est spiritualis substantia. Hoc tamen non est sic accipiendum, quasi corporalia non sint immediate creata a Deo; sed in homine sunt duæ partes, quarum una est caro, a patre carnali contracta, alia est spiritus, a patre spirituali producta. Juxta hunc sensum dicit Apostolus ad Hebræos : Patres carnis nostræ habuimus eruditores, et reverebamur eos : non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus? — Secundo sic : *Quod natum est ex carne,* id est a carnali parente, *caro est,* id est res carnalis, non habens nisi esse carnale ac naturale, virtute generationis carnalis : unde ut talis, non potest salvari; *et quod natum est ex spiritu,* id est spiritualiter regeneratum ac positum in esse spirituali vitaque gratiæ, ex aqua et Spiritu Sancto, in Baptismatis lavacro, *spiritus est,* id est, spirituale efficitur, scilicet homo invisibiliter intus renatus et Deo conjunctus, cum quo, secundum Apostolum, unus est spiritus. Ex quo patet, quod ista regeneratio non sit impossibilis, sed necessaria, et a carnali generatione distincta. De qua ait Joannes in sua Canonica : Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Hinc subdit Salvator :

Joann. IV, 24.

Hebr. XII, 9.

I *Cor.* VI, 17.

I *Joann.* V, 4.

Non mireris eo modo quo hucusque 7
miratus es, videlicet admiratione incredulitatis, vel ex malo intellectu procedentis, vel animum opprimentis ac tædio afficientis. Sic enim mirabatur Nicodemus, quasi sermo Christi impossibilitatem contineret. Potest tamen de doctrina Christi admiratio ordinata haberi, quum dicat Psalmista : Mirabilia testimonia tua. Non ergo inordinate mireris, *quia dixi tibi : Oportet* necessitate conditionata, non absoluta, videlicet, si debeatis salvari, *vos nasci denuo :* secundum modum nunc præostensum.

Ps. CXVIII, 129.

Insuper Christus ostendit ordinem spi- A
8 ritualis regenerationis per simile. *Spiritus,* ut puta Spiritus Sanctus, *ubi vult spirat,* id est, potestative ac libere gratiam præstat cui placuerit, sicut fatetur
I Cor. xii, 11. Apostolus : Omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Deus namque operatur in creaturis, non necessitate naturæ, sed liberrima volun-
Ephes. i, 11, 5. tate, prout ad Ephesios ait Apostolus : Qui omnia operatur secundum propositum voluntatis suæ. *Et vocem ejus audis,* id est verba sacræ Scripturæ divinitus revelatæ. B Vel, Vocem ejus, id est internam allocutionem, audis : eo modo quo ait Psalmo-
Ps. lxxxiv, 9. graphus, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Est enim auditus interior, quo divinus instinctus percipitur, dum sentit se homo interius tangi, doceri, accendi, rapi, resolvi et absorberi. Unde ait
Osee ii, 14. Dominus per Osee : Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus. Nunquam Nicodemus salubriter venisset ad Jesum, nisi hanc vocem Spiritus Sancti internam audisset. *Sed non scis unde veniat* Spi- C ritus Sanctus, id est, quomodo mentem ejus ubi spirat et loquitur ingrediatur, non percipis, *aut quo vadat,* id est, qualiter recedat ignoras. Unde per Job in-
Job ix, 11. ducitur : Si venerit ad me, non videbo eum ; et si recesserit a me, non intelligam. Imo nullus viator scit certitudinaliter absque revelatione, an Spiritus Sanctus sit in ipso per gratiam gratum facientem, quia tunc sciret se dignum amore. Ideo hoc modo Spiritus Sanctus imperceptibiliter venit, imperceptibiliterque recedit. D Vel sic : Vocem ejus audis, sed non scis unde veniat vox ista, aut quo vadat ipsa, id est, id a quo inspirata est, scilicet principium ejus, quod est Spiritus Sanctus, id quoque ad quod tendit, videlicet æterna felicitas, quæ est finis in quem tendit seu ordinatur Scriptura, sunt tibi ignota, quoniam sola fide tenentur, nec possunt in hac vita secundum essentiam sciri, quum tamen vox ista sensibiliter percipiatur.

Sic est omnis qui natus est ex spiritu : id est, in homine spiritualiter renato, est aliquid scitum ac manifestum, videlicet ipsa persona secundum se, et aliquid ignotum, quia intus invisibiliter reformatur, et de carnali ac perdito, spiritualis et filius adoptivus efficitur imperceptibili gratiæ infusione. Quod enim aliquis in Baptismo sic melioratur, sola fide tenemus. Vel sic : Sic est omnis qui natus est ex spiritu : id est, in regeneratione hominis talis, est aliquid evidens, scilicet aqua et forma verborum ; et aliquid abditum, puta principium effectivum regenerationis, quod est Spiritus Sanctus ; et item finis ejus, quæ est beatitudo æterna.

Istæ expositiones procedunt secundum intentionem Augustini. Chrysostomus vero exponit de vento, ita quod secundum eum, Christus inducit exemplum sensibile ad intelligentiam prædictorum. *Spiritus,* id est ventus (de quo in Psalmo : Flabit spiritus ejus, et fluent aquæ ; et rursus, Et Ps. cxlvii, 18. stetit spiritus procellæ), *ubi vult,* id est, Ps. cvi, 25. in quo inclinatur, *spirat,* id est, flat ; *et vocem,* id est sonum, *ejus audis, sed non scis unde veniat, aut quo vadat* ventus, id est certum locum ubi flare incipiat, vel desistat. Hæc expositio non videtur multum conveniens aliis : Primo et maxime, quoniam Christus hoc loco frequenter per spiritum, intellexit Spiritum Sanctum, vel spiritualem essentiam. Unde non est verisimile quod nunc in eodem loco, nomine spiritus, designet rem materialem, seu ventum. Secundo, quoniam vento non competit proprie voluntas. Tertio, quoniam vento proprie non convenit vox, quum sit res inanimata, sed sonus. Quarto, quoniam scimus quod ventus venit ab aquilone, vel austro, et recte procedat, non tendens in partem oppositam. Verumtamen ista tria argumenta solvi possent, quia Scriptura frequenter adscribit voluntatem rebus inanimatis, ut quum dicitur in Josue : Quid sibi volunt lapides isti ? Simi- Josue iv, 6. liter vocem, ut quum ad Corinthios dicit Apostolus : Quæ sine anima sunt vocem I Cor. xiv, 7.

dantia. Item nescimus determinatum prin-
cipium certumque finem, unde incipit et
ubi desinit ventus flare, quamvis scia-
mus in generali quod ab aliqua parte
plagæ australis vel alterius inchoetur.

9 *Respondit Nicodemus, et dixit ei : Quo-
modo possunt hæc,* quæ de spirituali re-
generatione et Spiritus libera spiratione
disseruisti, *fieri,* id est, taliter se habere
ut asseris? Nicodemus in litterali sensu
legis ac Prophetarum instructus et usita-
tus, ad spiritualem ac mysticum intelle-
ctum erigi facile non valebat : quoniam
usus est velut altera natura. Ideo satis
audacter sciscitatur quomodo queant hæc
fieri.

Christus vero qui corda cognoscit, cer-
nens doctorem de suo magisterio aliquali-
ter tumidum, ad humilitatem eum reducit,
quatenus instrui mereatur. Quemadmodum
enim superbia excæcationem diabolicam,
sic humilitas illuminationem divinam me-
retur. Propter quod Salomon protesta-
Prov. xi, 2. tur : Ubi fuerit humilitas, ibi et sapien-
10 tia. *Tu es magister in Israel,* id est doctor
Judæorum, *et hæc* de Baptismo prolata
ignoras? Quæ tamen in libris Moysis et
Prophetarum figuraliter et litteraliter de-
scribuntur : ideoque, quum sis legis do-
ctor, deberes hæc scire, vel saltem facile
intelligere. Doctoris quippe est mysteria
et figuras atque difficillima loca Scriptu-
rarum sanctarum cognoscere. Baptismus
autem Christi, per transitum maris Rubri
et per ablutiones legales præfigurabatur,
I *Cor.* x, 2. dicente Apostolo : Omnes in Moyse ba-
ptizati sunt in nube et in mari. Prophe-
tæ vero ad litteram locuti sunt de Christi
Baptismate, ut quum per Zachariam di-
Zach. xiii, 1. citur : In die illa erit fons patens domui
David et habitantibus Jerusalem, in ablu-
tionem peccatoris. De quo accipi potest
Joel iii, 18. et illud Joelis : Fons de domo Domini
egredietur, et irrigabit torrentem spina-
rum, videlicet corda vitiosa, spinis ac
tribulis spiritualibus plena. Hinc per Eze-
Ezech. xlvii, passim. chielem multa dicuntur de aquis redun-
dantibus templi, quæ de aquis Baptismatis
exponuntur. Quod ergo ait Salvator, Tu
es magister in Israel, et hæc ignoras?
non dicit insultando, sed potius miseren-
do, eumque humiliando, et ad meliora
provocando.

Deinceps pandit Salvator quam certa
sit sua doctrina : propter quod ei humi-
liter est credendum. *Amen, amen dico ti-* 11
bi, quia quod scimus nos rex Messias,
unigenitus Filius Dei, Dominus universo-
rum : quod, inquam, scimus, id est, clare
cognovimus ab æterno secundum quod
Deus : eadem enim est sapientia idemque
numero intellectus Patris et Filii; *loqui-
mur* nunc vobis Judæis, de sacramentis
et documentis evangelicæ legis. *Et quod
vidimus* oculo mentis, id est, certissime
novimus, *testamur,* id est, firmiter af-
firmamus, hominibus prædicando. Potest
quoque intelligi de scientia Christi crea-
ta, per quam omnia scivit ab instanti in-
carnationis, quæ scit Deus scientia visi-
onis : sicque Christus secundum quod
homo, vidit in Verbo, et item per species
concreatas, omnia quæ prædicavit. *Et te-
stimonium nostrum non accipitis,* recte
credendo atque humiliter meis sermoni-
bus consentiendo. Quamvis enim quidam
Judæorum crediderunt illi, tamen compa-
ratione incredulorum fuerunt paucissimi.
Unde per Osee Christus prædixit : Reces- *Osee* vii, 13, 15.
serunt a me; et ego erudivi eos, et in me
cogitaverunt malitiam.

Si terrena dixi vobis, et non creditis : 12
*quomodo si dixero vobis cœlestia, crede-
tis?* Quæ sunt ista terrena quæ Christus
dixit Nicodemo atque Judæis? Secundum
Augustinum et Bedam, ista terrena non
sunt aliqua dicta in isto capitulo, sed
quod supra in præcedenti capitulo fertur
Christus dixisse Judæis : Solvite templum *Joann.* ii, 19.
hoc, et in tribus diebus excitabo illud.
Hoc enim disseruit de proprio corpore
adhuc corruptibili, terreno ac mixto. Tan-
quam dicat : Si non creditis quod possim
proprium corpus divina virtute suscitare
a morte, quomodo credetis quod homines
valeam ex aqua et Spiritu Sancto rege-

nerare? — Alii referunt ad Baptismum, A qui dici potest terrenus, quoniam visibiliter exhibetur in terra, in aqua visibili, sub sensibili forma verborum. Est itaque sensus : *Si terrena dixi,* id est, de sensibilibus rebus locutus sum, *vobis,* videlicet de Baptismo, et suscitatione corporis mei, *et non creditis* vera esse quæ dico, eo quod sint supra naturalem rationem. Quod ait, Et non creditis, non est referendum ad Nicodemum, sed ad Judæos incredulos, quos Christus sub persona Nicodemi affatur : de quibus paulo ante locutus est, B Testimonium nostrum non accipitis. *Quomodo si dixero vobis cœlestia,* loquendo de invisibilibus Dei, de unitate Trinitatis, et trinitate unitatis, de emanatione divinarum Personarum ad intra, de immediata visione divinæ essentiæ, de hierarchiis, aliisque secretis cœlestibus, de quibus parum habetur in lege ac Prophetis, *credetis?* quasi dicat : Difficulter vel nequaquam crederetis, quum sint incomprehensibiliora et supernaturaliora prædictis terrenis. Necesse est ergo proprium intelle- C ctum auctoritati Christi subjicere, et his quæ rationem transcendunt, fidem præbere, præsertim quum Deus per sufficientissima argumenta ostenderit Jesum esse Christum Filium Dei. Propterea dicit
II Cor. x,5. Apostolus ad Corinthios : In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Verumtamen, quoniam quædam secreta atque cœlestia ad Christum pertinentia, cunctis fidelibus sunt scienda, videlicet unitas personæ Dei et hominis in Christo, D mysterium dominicæ passionis, et amor Dei ad genus humanum ; idcirco Christus de talibus consequenter instruit Nicodemum.

13 *Et nemo ascendit in cœlum* empyreum, quod est locus et mansio Beatorum, sicut ecclesia fertur locus orantium. Nihilo minus, sicut fideles orare possunt extra materialem ecclesiam, sic Beati Deum clare conspiciunt ubicumque exstiterint. *Nisi qui descendit de cœlo,* humanam naturam assumendo, videlicet *Filius hominis, qui est in cœlo.* Verba hæc aquilina sicut in stilo simplicia atque facilia sunt, sic in profunditate sensus prorsus comprobantur altissima, difficillima, nimiumque divina. Quid enim est quod ait, Nemo ascendit in cœlum, etc. ? Nonne homines sancti a pœna et culpa purgati, mox ascendunt in cœlum, dicente Apostolo ad Corinthios, Scimus quoniam si II Cor. v,1.
terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis? Certum est quod nunc quidam sanctorum hominum ascenderunt in cœlum, non solum quantum ad animam, sed etiam quantum ad corpus, ut certum est de Virgine gloriosa, et de his qui cum Christo surrexerunt, apparueruntque in Matth. xxvii,52,53.
sancta civitate quamplurimis, pie creditur a quibusdam. Sed pensemus quando Christus verba hæc protulit : utique ante passionem, quando loquebatur in Jerusalem cum Nicodemo. Quod autem nullus electorum introierit regnum cœlorum ante Christi passionem, cognoscimus. Itaque, quod ait, Nemo ascendit in cœlum, verum est pro tempore illo, sumendo verbum, Ascendit, ut est præteriti temporis sive præsentis.

Sed tunc quæstio oritur, quomodo verba sequentia verificentur. Subditur enim : Nisi Filius hominis. Ascendere quippe competit Christo ratione naturæ assumptæ, secundum quam pro tunc nondum ascendit. Non ergo excepisset se ipsum, si prædicto modo sumpsisset hoc verbum, Ascendit. Quæstio ista dupliciter solvitur : Primo, ut solus Filius hominis ascendisse dicatur, quoniam solus propria potestate, jure ac merito ascendebat ; alii vero virtute et merito Christi, cujus passione fuerunt ab originalis peccati absoluti reatu. Secundo, ut nomine Christi intelligatur non solum Christi persona, sed et mysticum corpus ipsius, puta Ecclesia patrum quæ detinebatur in limbo, ceterique electi omnino mundati, de quibus speci-

Joann. XIV, 3. aliter ait : Veniam, et assumam vos ad A me ipsum ; et iterum : Pater, volo ut ubi *Ibid.* XVII, 24. ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam. Juxta hunc sensum dicit Salvator : *Ibid.* X, 7, 8. Ego sum ostium ovium ; omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones. Sic igitur lucet quomodo nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. — Sed quomodo incircumscriptus et incommutabilis Filius Dei descendisse asseritur, qui locum non mutat secundum quod Deus ? Responsio plana et facilis est. Quoniam sic descendit de cœlo, quomodo B venit in mundum, utpote non locum mutando, aut se ipsum movendo, sed nostram naturam induendo, ac visibiliter apparendo. Mansit ergo unde descendit.

Porro, quod subditur, Filius hominis, qui est in cœlo, majorem habet difficultatem. Si enim Filius hominis descendit de cœlo, videtur ante incarnationem fuisse in cœlo. Sed Filius hominis est homo : ergo homo ante incarnationem fuisset in cœlo. Item, si ita est, videtur quod Christus secum portavit corpus de cœlo. Adhuc C autem, quando Christus dixit verba hæc, erat cum Nicodemo in terra : quomodo ergo pro tunc fuit Filius hominis in cœlo, ita ut diceret de se stante in terra, Filius hominis, qui est in cœlo?

Et respondendum, quod Christus hæc dixit, ad insinuandum unitatem personæ utriusque naturæ in ipso. Tanta est enim unio divinæ naturæ seu Verbi atque humanæ in Christo, ut humana Deo, et divina homini vere conveniant. Sed pensandum quid propter quid dicatur. Dicendum D ergo, quod Christus seu Filius hominis, fuit ante incarnationem in cœlo, secundum naturam divinam ; descenditque de cœlo, non corpus cœleste secum ferendo, ut dixit Valentinus hæresiarcha, sed quia eadem est persona Dei et hominis in Christo. In talibus enim locutionibus, Jesus, seu Christus, vel Filius hominis, semper supponit personam divinam, increatam hypostasim, utpote Verbum æternum. Ideo istæ sunt veræ : Jesus est æternus, immensus, omnia implens ; Christus est verus Deus, immortalis, omnipotens ; Deus est passus, occisus, sepultus. Causa veritatis harum atque similium locutionum, est unitas personalis præfata, et suppositio increatæ hypostasis. Idcirco de puero qui natus est nobis, et filio qui datus *Is.* IX, 6. est nobis, Isaias prædixit, quod vocaretur Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, etc. Unde de puero Jesu exsistente in utero, jacente in præsepio, pendente ad ubera, verum fuit dicere : Iste puer creavit cœlum et terram, et ubique est per essentiam, præsentiam atque potentiam. Ad quod insinuandum dicit Apostolus : Jesus Christus *Hebr.* XIII, 8. heri et hodie, ipse et in sæcula. Judas quoque apostolus in sua epistola : Jesus, inquit, *Judæ* 5 ; *Num.* XIV, 36, 37. populum suum salvans de Ægypto, secundo eos qui non crediderunt, perdidit.

Porro, de Christi ascensione Prophetæ sufficienter locuti sunt : ut est illud in Psalmo, Psallite Deo qui ascendit super *Ps.* LXVII, 33, 34. cœlum cœli ad orientem ; et illud, Ascendit Deus in jubilo ; *Ps.* XLVI, 6. itemque, Ascendisti in *Ps.* LXVII, 19. altum, cepisti captivitatem. — Prædictis consonat illud Apostoli : Qui descendit, *Ephes.* IV, 10. ipse est et qui ascendit super omnes cœlos.

Deinceps prædicit Salvator suam passionem, in lege per serpentem æneum præfiguratam. *Et sicut Moyses exaltavit,* id 14
est, in loco alto erexit ac posuit, *serpentem* æneum, id est similitudinem serpentis factam de ære, *in deserto* Ægypti. Quomodo factum sit hoc, scriptum est in libro Numerorum. Quum enim tædere cœpisset *Num.* XXI, 4-8. populum Israel itineris ac laboris, murmurantesque contra Dominum ac Moysen dixissent, Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo ; misit Dominus in populum serpentes ignitos. A quibus quum multi occisi vel læsi fuissent, pœnituit populus ; dixitque Dominus Moysi : Fac serpentem æneum, et pone eum pro signo ; qui percussus adspexerit eum, vivet. *Ita exaltari,* id est in cruce levari, *oportet* necessitate conditionata, non absoluta. Vel, Oportet, id est, decens et utile est. Christus enim

Is. LIII, 7. oblatus est quia voluit, non quia necessitate fuit adstrictus. Oportuit tamen, quia præordinatum a Deo, et ut implerentur Scripturæ. *Filium hominis.* Sæpius nominat se Christus Filium hominis quam Filium Dei, ut humilitatis præstet exemplum. A

Ratio quoque finalis exaltationis Christi in cruce, et fructus dominicæ passionis, subjungitur. *Ut omnis qui credit in eum* fide formata ac operatoria, id est caritati unita et procedente in opus, dummodo operandi opportunitas adsit. Caritas namque est forma seu decor atque perfectio fidei : propter quod fides caritati conjuncta, vocatur formata. *Non pereat,* incurrendo mortem spiritualem, damnationemque perpetuam. Sed quia non sufficit liberari a malo, sed indigemus apprehendere bonum, subjungitur : *sed habeat vitam æternam,* id est, ad beatificam Dei visionem pertingat : quæ nunc habetur in spe, et post habetur in re, a puram mentem habentibus, ut apud Matthæum promittitur : Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. De qua infra habetur : Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum. B (*Ps.* XXXVI, 27. — *Matth.* V, 8. — *Joann.* XVII, 3.)

Elucescit igitur quod serpens ille fuit figura Christi : et hoc, propter causas diversas. Primo, quoniam sicut serpens ille habuit figuram serpentis, et similitudinem venenati, non autem naturam serpentis, nec veritatem veneni : sic Christus habuit similitudinem carnis peccati, et inter peccatores communiter vixit; non tamen habuit culpam, nec communionem peccati cum impiis. Secundo, quoniam erectio illius serpentis, figuravit suspensionem Christi in ligno. Tertio, quia quemadmodum Judæi corporaliter læsi, intuendo illum serpentem sanabantur a morsu ignitorum serpentium : sic fideles fide intuendo Christi passionem seu Christum in cruce C D (*Rom.* VIII, 3. — *Matth.* IX, 10. — II *Cor.* V, 21.)

expansum, sanantur ab omni ardore incentivi peccati, ab omni tentatione diaboli, ab omni pigritia; animantur quoque ad fortiter præliandum, ad patientiam veram, ad omnem virtutem, optantes sequi vestigia Christi. Unde ad Hebræos monet Apostolus : Curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta. Tanto præterea dignior fructuosiorque consistit erectio Christi in cruce quam serpentis illius, quanto melius est liberari a vulneribus animæ quam corporis, et adipisci vitam æternam quam temporalem. (*Hebr.* XII, 1, 2.)

Postremo passio Christi vocatur exaltatio : Primo, quia in aere elevatus est Christus in cruce. Secundo, quia per suam passionem maxime honoravit Deum Patrem, obediendo ei usque ad mortem. Propter quod ait : Ego non quæro gloriam meam, sed honorifico Patrem meum. Tertio, quia per suam passionem exaltavit genus humanum, reducendo illud ad regnum cœlorum. Quarto, quoniam sua passione meruit sibi ipsi accidentale præmium, omnis videlicet creaturæ prælationem, et corporis sui glorificationem, secundum quod dicit Apostolus ad Hebræos : Videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum; et alibi : Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem; propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit ei nomen quod est super omne nomen. (*Philipp.* II, 8. — *Joann.* VIII, 50, 49. — *Hebr.* II, 9. — *Philipp.* II, 8, 9.)

In libris Regum scriptum est, quod Ezechias fregit serpentem æneum quem fecit Moyses. Quod fecit Ezechias zelo divini honoris, ad vitandam omnem speciem idololatriæ, quia ut illic subjungitur, filii Israel usque ad illud tempus adolebant ei incensum. (IV *Reg.* XVIII, 4. — *Ibidem.*)

ARTICULUS IX

PROSECUTIO ELUCIDATIONIS PRÆSENTIS CAPITULI TERTII, AB EO LOCO QUO DICITUR : SIC ENIM DEUS DILEXIT MUNDUM, UT FILIUM SUUM UNIGENITUM DARET.

HUCUSQUE descripta sunt verba Christi ad Nicodemum. Sed an verba se- A
vers. 22. quentia usque ad id, Post hæc venit Jesus et discipuli ejus in Judæam terram, sint verba Christi ad Nicodemum, vel potius verba Joannis evangelistæ, exponentis et declarantis præinducta eloquia Salvatoris, certum non habeo. Verumtamen, quomodocumque dicatur ad hoc, sensus est idem. Dixit quippe Salvator in verbis immediate præhabitis, atque in articulo præcedenti expositis, quod exaltari oportuerit Filium hominis, hoc est mori pro mundi salute ; B nunc ostendit causam beneficii tanti, quæ
Ephes. II, 8-10; II *Tim.* I, 9; *Tit.* III, 5-7. non est meritum nostrum, sed gratuita Dei dilectio.

16 *Sic enim Deus dilexit mundum,* id est, tam ardenter Deus Pater dilexit genus humanum, præsertim homines prædestinatos, *ut Filium suum unigenitum,* non adoptivum, sed naturalem, consubstantialem, et unicum, *daret* hominibus, in Filii sui incarnatione ac passione. Dedit enim eum nobis, quemadmodum cecinit Isaias :
Is. IX, 6. Puer natus est nobis, filius datus est no- C
Rom. VIII, 32. bis. Et Apostolus : Proprio (inquit) Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum.

Dedit ergo eum nobis in incarnatione, faciens eum filium nostræ sororis, videlicet sacratissimæ Virginis, fratrem nostrum, mediatorem ac socium nostrum. Qui enim ante incarnationem erat Deus et Dominus noster, per incarnationem factus est frater et socius noster. Dedit quoque eum nobis in tota conversatione ejus in sæculo isto. Nam quidquid Christus fe- D cit, prædicavit et pertulit, ordinavit Pater, et etiam Filius, ad nostram salutem, et nobis meritorium fuit, non ipsi Christo, quantum ad præmium essentiale, quia hoc habuit anima Christi a primo suæ creationis instanti. Dedit etiam eum nobis in Sacramento altaris, quemadmodum infra testatur : Pater meus dat vobis panem ve- *Joann.* VI, 32.
rum. Postremo dedit eum nobis in passione, exponens Filium suum dilectum tantis tormentis pro nostra salute, quemadmodum Isaias prænuntiavit : Propter *Is.* LIII, 8.
scelus populi mei percussi eum. Et Filius tempore passionis : Calicem, ait, quem *Joann.* XVIII, 11.
dedit mihi Pater, non bibam illum? In passione enim Creator noster factus est salvator noster, judex noster factus est reconciliator noster, advocatus ac mediator. Sed quid retribuemus Deo Patri pro *Ps.* CXV, 12.
omnibus quæ retribuit nobis? Benedic, *Ps.* CII, 2.
anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus. Quid enim, quale vel quantum bonum dedit nobis? Nonne Filium suum carissimum, sibi coæqualem et coimmensum, quem ex proprio corde *Ps.* CIX, 3.
æternaliter genuit, quem ex sua substantia peperit, quem non minus diligit quam se ipsum?

Porro, secundum Philosophum, diligere, est alicui bonum velle. Vehementer ergo nos amat Pater, quibus dedit hoc bonum immensum. Quomodo etiam non omnia *Rom.* VIII, 32.
nobis cum illo donavit? Quid negabit petentibus, qui non petentibus dedit unigenitum Filium suum? Hinc ait Joannes in sua epistola : In hoc apparuit caritas Dei I *Joann.* IV, 9.
in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit in mundum, ut vivamus per eum. Et ne putemus nos propter merita nostra a Deo dilectos, adjecit : In hoc est *Ibid.* 10.
caritas, non quasi nos dilexerimus Deum,

sed quoniam ipse prior dilexit nos. Hinc A
Ephes. II, 4, 5. et Paulus ipse ad Ephesios disseruit : Deus qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, quum essemus mortui peccatis, convivificavit Christo, cujus gratia estis salvati.

Non ergo contemnamus neque negligamus nos ipsos, non vilificemus animas nostras summæ Trinitatis imagine insignitas, rebus terrenis, caducis aut carnalibus inhærendo : sed intentissima mente pensemus, quanti æstimati simus á Deo nostro, quanta pro nobis fecit et passus est B
Filius Dei, quanta nunc dedit, quanta se daturum nobis promisit; et dicamus Deo corde ferventi cum illustrissimo Isaia :
Is. XXVI, 8, 9. Nomen tuum et memoriale tuum, Domine, in desiderio animæ; anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordiis meis, de mane vigilabo ad te. Et
Ps. XVII, 2. cum Psalmista : Diligam te, Domine, fortitudo mea. Ad hoc enim Deus suam nobis dilectionem manifestavit, ut eum reamaremus, ejusque amore succensi, ampliora beneficia perciperemus. C

Quadruplex nobis causa est amandi Deum : prima, quoniam in se naturaliter
I *Joann.* IV, 10, 19. bonus est; secunda, quoniam prior dilexit nos; tertia, quia jam multa nobis bona largitus est, videlicet bona naturæ et gratiæ; quarta, quia majora promisit, præparavit, et dare paratus est. Nobilis anima, quæ suum diligit Creatorem, et tanto nobilior, quanto in ejus amore ferventior. Illustrissima creatura, quæ igne divini amoris flammescens in dilectum super
I *Cor.* VI, 17. omnia, in Deum transformatur, et unus D
cum illo spiritus efficitur.

Convenientissime demum ait Evangelista, Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ad insinuandum quod dilectio Dei est causa fontana omnium beneficiorum nobis divinitus præstitorum. Amor namque, secundum theologos, est primum donum, in quo omnia dona gratuita gratis donantur. Propter quod donum appropriatur Spiritui Sancto, qui est amor Patris et Filii.

Quæritur, si Deus Pater sic diligit mundum, cur scriptum est in Joanne : Nolite I *Joann.* II, 15.
diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; quia si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo. Et Jacobus in sua fatetur Canonica : Si quis voluerit *Jacob.* IV, 4.
amicus hujus mundi fieri, inimicus Dei constituetur.

Dicendum est, quod in Scripturis sacris, mundus accipitur pro hominibus in terra degentibus. Et hoc tripliciter : Primo, pro mundanis et vitiosis hominibus : de quibus Paulus ad Galatas testatur, Si hominibus placerem, Christi servus non essem. *Galat.* I, 10.
De hoc mundo scribit Joannes in sua Canonica, dicens : Ipsi de mundo I *Joann.* IV, 5.
sunt, et de mundo loquuntur, et mundus eos audit. Iste est mundus pertinens ad massam perditionis. Secundo, accipitur mundus pro hominibus prædestinatis in mundo isto sensibili peregrinantibus. Hujus mundi dicitur Christus esse salvator, quemadmodum loquitur Paulus ad Corinthios : Deus erat in Christo mundum re- II *Cor.* V, 19.
concilians sibi. De quo mundo promissum est Abrahæ : Benedicentur in te omnes *Gen.* XXII, 18.
tribus terræ. Unde secundum Apostolum ad Romanos, quarto capitulo : Abraham *Rom.* IV, 13.
factus est heres mundi. Tertio, sumitur mundus indifferenter pro quibuscumque hominibus in terra viventibus, electis et reprobis. Sic quoque accipi potest nunc; et in verbis immediate sequentibus dicitur, Non misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Deus enim, ut dici- *Sap.* XI, 25.
tur Sapientiæ undecimo capitulo, diligit omnia quæ fecit : quanto magis rationalem creaturam? Vult enim omnes homi- I *Tim.* II, 4.
nes salvos fieri, voluntate antecedente : et secundum hoc, diligit omnes, et quantum in ipso est, neminem vult perire. Sicque pro universorum salute misit Pater Filium suum, ut omnes convertantur : et pro omnibus passus est Christus, quantum ad sufficientiam; sed quantum ad efficaciam, pro solis electis sustinuit omnia. Ideo Christus passione instante, dixit

Joann. XVII, 9. ad Patrem : Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi de mundo, quia tui sunt. Hæc diversa acceptio mundi memoriter est tenenda, quoniam ad intelligentiam dicendorum necessaria est.

Denique ad hunc finem dedit Pater omnipotens Filium, *ut omnis qui credit in* Galat. V, 6. *eum* fide per dilectionem operante : nam Jacob. II, 17, 26. fides sine operibus mortua est; *non pereat,* hoc est, non damnetur, *sed habeat vitam æternam,* quæ est visio summæ Trinitatis per speciem. Unde apud Marc. XVI, 16. Marcum dicit Salvator : Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit. Et in Actibus Act. XIII, 38. Apostolorum Paulus ait Judæis : Per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, et ab omnibus a quibus non potuistis in lege Moysis justificari. Hinc legitur Christus Matth. IX, 22; Marc. X, 52; Luc. VII, 50; XVII, 19. in Evangelio sæpe dixisse : Fides tua te salvum fecit. Per fidem enim primo conjungitur anima Christo, et ei incorporatur ad cognoscendum et recte sentiendum de ipso, ut sit particeps meriti et gratiæ Christi. Primo siquidem unitur homo Deo per intellectum illuminatum lumine fidei, deinde per voluntatem sive affectum divina caritate formatum. Propter quod Habacuc in secundo capitulo dicit : Habac. II, 4. Qui incredulus est, non erit anima ejus recta in semetipso; justus autem in sua fide vivet. Credimus autem in Christum secundum quod Deus est, quia objectum fidei est veritas prima et increata.

Consequenter declarat Evangelista, quod missio Filii Dei sit effectus paternæ atque divinæ dilectionis ad nos.
17 *Non enim misit* per incarnationem *Deus* Pater *Filium suum in mundum,* hoc est in terram Judææ, seu inter homines. (Deus in hoc evangelio frequenter accipitur personaliter, scilicet pro certa Persona divina; quandoque vero essentialiter, ut quum Joann. IV, 24. dicitur : Spiritus est Deus. Nunc vero sumitur personaliter.) *Ut* Filius *judicet mundum,* hoc est homines, judicio condemnationis, justitiam exercendo et pœnam infligendo; *sed ut salvetur mundus per ipsum,* videlicet merito conversationis et

A passionis Christi, cujus virtute et merito purgamur a culpa, et gratia adimplemur. Propter quod Petrus in Actibus Apostolorum ait : Non est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat eos salvos fieri. Act. IV, 12. Præterea, quum Jacobus, et Joannes, cujus est hoc evangelium, zelantes pro Christo, contra quosdam qui eum non receperunt, dixissent, Vis dicimus ut descendat ignis de cœlo, et consumat eos? Luc. IX, 53. Ibid. 54. Christus respondit : Nescitis cujus spiritus estis; Ibid. 55, 56. Filius enim hominis non venit B animas perdere, sed salvare.

Videtur autem huic obviare, quod infra ait Salvator : Nunc judicium est mundi; Joann. XII, 31. et alibi, In judicium ego in hunc mundum veni. Ibid. IX, 39. Isaias quoque ait : Is. XI, 3, 4. Non secundum visionem oculorum judicabit; sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Et sicut alii Evangelistæ testantur, Christus in primo suo adventu dure et efficaciter redarguebat sacerdotes, Scribas ac Pharisæos. Talis autem redargutio non fit sine C judicio, præsertim quum sæpe dixerit, Væ vobis; Matth. XXIII. et denuo, Publicani et meretrices præcedent vos in regno cœlorum. Ibid. XXI, 31.

Dicendum, quod duplex est Christi adventus, videlicet : Primus, quo venit occulte et in humilitate, ut judicaretur et liberaret. Secundus erit manifestus et in majestate, ut judicet atque remuneret. De quo fertur in Psalmo : Ps. XLIX, 3. Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit; ignis in conspectu ejus exardescet. Judicium quoque est duplex. Est enim judicium D discretionis, quo boni a malis secernuntur, malique vituperantur, et pretiosum a vili separatur voto aut merito. De quo Job ait : Job XXXIV, 17. Numquid qui non amat judicium sanari potest? In hoc judicio impii non resurgunt, Ps. I, 5. quia non surgunt a ruina peccati ad gratiam, judicando hoc modo se ipsos. Istud judicium fuit et fecit Christus in primo suo adventu. Multipliciter enim discrevit inter electos et reprobos, quosdam misericorditer vocando ad suum discipulatum et gratiam, quosdam juste de-

serendo, qui non erant ex ovibus suis : *Matth.* xv, 14. de quibus et dixit, Sinite illos, cæci sunt, et duces cæcorum. Aliud vero est judicium remunerationis et condemnationis per pœnæ illationem. Hoc Christus non fecit in primo suo adventu ; sed in die judicii faciet id communiter, et in morte singulorum facit ipsum particulariter. Per has distinctiones faciliter concordantur auctoritates quæ repugnare videntur.

18 *Qui credit in eum* perseveranter, usque ad finem fide et opere manens fidelis, *non judicatur* judicio reprobationis, sed approbationis, de quo dicit Apostolus : *I Cor.* iv, 4. Qui judicat me, Dominus est. Unde in Apocalypsi legitur : *Apoc.* ii, 10. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ. *Qui autem non credit, jam judicatus est,* hoc est divinitus reprobatus. De quo reprobationis judicio Paulus testatur : *I Cor.* v, 13. Eos qui foris sunt Dominus judicabit.

Quæritur, quomodo infidelis jam judicatus dicatur, quum adhuc viator exsistat, necdumque oblatus sit tribunali judicis Christi. Et respondendum, quod dicitur jam judicatus tripliciter : Primo, quoniam pro judicato et reprobato habetur. Secundo, quoniam habet in se causam damnationis adeo evidentem, ut non sit dignum discussionem de ipso peragere. Quum enim careat fide, certum est quod nil meritorium habeat, sed mortali subjaceat culpæ, dummodo sit adultus, præsertim quum dicat Apostolus : *Rom.* xiv, 23. Quidquid non est ex fide, peccatum est. Juxta hunc modum loquendi dicimus de homine agonizante vel veneno infecto, quod sit mortuus homo. Tertio, quia futura sunt Deo quasi præsentia, qui omnia conspicit atque præsentialiter cernit in ipso æternitatis momento. Verumtamen in hora mortis judicabitur quantum ad remunerationem seu pœnæ illationem, quantum ad animam, et in die novissimo, quantum ad corpus et animam, quando erit unus eorum quibus dicetur : *Matth.* xxv, 41. Ite, maledicti, in ignem æternum. Judicantur insuper infideles post hanc vitam quoad hoc, quod non omnes æqualem sortiuntur miseriam, sed unusquisque juxta mensuram sui delicti, pœnis majoribus vel minoribus deputetur.

Causa autem cur judicatus jam sit infidelis, subjungitur : *quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei,* hoc est in ipso Filio Dei naturali et unico : et per consequens mendacem facit Deum Patrem, secundum quod Joannes habet : *I Joann.* v, 10. Qui non credit in Filium, mendacem facit Deum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.

Istud si universaliter atque simpliciter intelligatur, consequens esset quod nemo unquam salvatus est sine explicita fide Christi futuri, præsentis vel missi. Cujus contrarium tenent doctores, asserentes quod ante Christi adventum, simplicibus sufficiebat implicita fides de Christo, cum observantia legis naturalis quoad gentiles, vel scriptæ quoad Judæos, qui secundum quosdam, tenebantur ad explicitam fidem de Christo in generali : ita quod sufficiebat credere esse vitam post hanc vitam, et quod Deus haberet providentiam atque judicium actuum humanorum, et saluti hominum provideret secundum modum sibi placentem et ab ipso præordinatum. Unde Cornelius centurio tali fide placuit Deo. Erat enim vir religiosus et bonus, *Act.* x, 2, 22, 4. cujus orationes et eleemosynæ commemoratæ fuerunt coram Deo : et tamen nondum scivit determinate aliquid loqui de Christo. — Et respondendum, quod si verba Evangelistæ intelligantur de explicita fide Filii Dei, non erunt de omnibus hominibus intelligenda, sed de majoribus, puta Prophetis et Patriarchis, et eruditis ab illis, pro tempore legis scriptæ. Tempore autem evangelicæ legis omnes tenentur ad explicitam fidem de Christo et Trinitate. Idcirco jam nemo valet salvari nisi explicita fide de unigenito Filio Dei.

Hoc est autem judicium, hoc est, istud 19
quod subditur, est causa meritoria judicii reprobationis infidelium omniumque per-

Joann. I, 9. versorum : *quia lux,* hoc est Christus lux vera illuminans omnem hominem qui illuminatur. De quo dicit Michæas propheta : *Mich.* VII, 8. Quum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. *Hebr.* I, 3. Et Apostolus dicit : Quum sit splendor gloriæ. Imo Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, sunt una lux. Lux ergo, videlicet Verbum et Sapientia Patris, *venit in mundum* per incarnationis mysterium, *Baruch* III, 38. et in terris visa, atque cum hominibus conversata est lux ista, assumpta humanitate velata. Christus quoque secundum naturam assumptam, *Joann.* IX, 5. est lux ineffabiliter clarior Apostolis, quibus dictum est : *Matth.* V, 14. Vos estis lux mundi.

Et dilexerunt homines pro majori parte, non tamen omnes simpliciter, *magis tenebras,* hoc est passiones et vitia rationem obtenebrantia atque ad infernales tenebras perducentia, *quam lucem,* hoc est Christum, seu ejus doctrinam ac virtutum splendorem. De qualibus scriptum est in Job : *Job* XXIV, 13. Ipsi fuerunt rebelles lumini. Quicumque præfert concupiscentiam rationi, carnalem voluptatem spirituali consolationi, bonum creatum, caducum et variabile, bono divino, æterno et infinito : iste diligit tenebras magis quam lucem. Et qui peccata commissa potius vult occultare et prosequi quam humiliter confiteri, præfert absconsionem tenebrarum suarum manifestationi lucifluæ confessionis. Ideo Salomon in Proverbiis testatur : *Prov.* XXVIII, 13. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur ; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur. Et sanctus Job : *Job* XIII, 15, 16. Vias (inquit) meas in conspectu ejus arguam, et ipse erit salvator meus. *Erant enim eorum mala opera,* hoc est vitiosa : sicque ex electione mali et habitu vitioso peccabant, gloriantes in malis, suisque iniquitatibus firmiter adhærentes. — Sed quum dicat Dionysius, Nemo respiciens ad malum operatur, et nihil appetitur nisi bonum, quomodo potest quis plus diligere tenebras quam lucem, seu vitium quam virtutem ? Et respondendum, quod nemo respiciens ad

A malum, operatur illud, hoc est, non perpetrat nec appetit malum, nisi sub ratione alicujus boni apparentis, utpote delectabilis, vel utilis. Propter quod Salomon ait : Via stulti recta in oculis ejus. *Prov.* XII, 15.

Omnis enim qui male agit, non solum 20
ex infirmitate, vel ignorantia, sed ex certa malitia, seu habitu pravo, *odit lucem,* id est justitiam veramque doctrinam, et etiam Christum aliquando, quem vellet non esse, ut possit pœnas futuras evadere, *et non venit ad lucem,* hoc est ad pec-
B catorum suorum salutarem ac lucidam confessionem ; vel, non venit in publicum, ex verecundia aut timore pœnarum ; *ut non arguantur,* id est, reprehendantur seu corrigantur a prælatis et justis hominibus, *opera ejus* tenebrosa.

Sed his contrariari videtur, quod asserit Isaias : Peccatum suum quasi Sodoma *Is.* III, 9. prædicaverunt, nec absconderunt. Et obstinato populo loquitur Jeremias : Frons *Jer.* III, 3. mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Tales utique, testante Salomo-
C ne, Lætantur quum malefecerint, et sine *Prov.* II, 14. ullo timore perpetrant mala. *Eccle.* VIII, 11. Veniunt ergo ad publicum, et in præsentia hominum peccare non erubescunt. — Et respondendum, quod verba præinducta universaliter vera sunt, sed de diversis generibus male agentium, diversimode verificantur. Aliqui enim adeo mali sunt, ut respuant increpari, juxta illud Amos : Odio habu- *Amos* V, 10. erunt corripientem. Isti publice peccant, et sæpe peccasse se jactant. Alii sunt hypocritæ, simulatores et callidi, humana vi-
D tuperia magis quam divinum judicium formidantes. Isti peccant in abditis, dicente Apostolo : Quæ in occulto fiunt ab *Ephes.* V, 12. ipsis, turpe est dicere. Alii sunt famuli Dei, sed imperfecti, non ambulantes timorate et satis sollicite coram Deo, sed cum observantia debitorum seu præceptorum contenti. Isti multa venialia faciunt in secreto, quæ nequaquam facerent præsentibus aliis ; et interdum non veniunt ad lucem ex verecundia, ne confundantur. Unde quicumque peccat, aliquo modo odit

lucem et refugit eam, loquendo de pec-
catis a quibus homo merito denominatur
peccator. Nihilo minus sunt aliqui viri
virtuosi tam ferventes et humiles, quod
semper parati sunt increpari, et cupiunt
sua peccata manifestare, correctionemque
pati pronissimi sunt.

21 *Qui autem facit veritatem* doctrinæ et
vitæ atque justitiæ, hoc est, qui vera lo-
quitur, et eadem operatur, justitiamque
sectatur. Triplex enim est veritas, scilicet
doctrinæ, vitæ, et justitiæ ; et quælibet
harum est suo modo facienda. *Venit ad*
lucem, hoc est, apparere non erubescit,
lucem sapientiæ sequitur, et coram aliis
exemplarem se exhibet, *ut manifestentur*
opera ejus ad gloriam Dei ædificationem-
que proximi, *quia in Deo sunt facta,* id
est secundum voluntatem Dei, quæ nobis
in Scripturis declaratur. Istud præcipue
verum est de operibus bonis ad quæ ali-
quis obligatur, quæ nullam singularitatem
prætendunt, et sine nota vanitatis possunt
Matth. v, 16. manifestari. De his enim ait Salvator : Sic
luceat lux vestra coram hominibus, ut
videant opera vestra bona, et glorificent
Patrem vestrum qui in cœlis est.

Sed si omnis qui facit veritatem venit
ad lucem ut manifestentur opera ejus, quid
est quod aliqui de bonis actibus vere-
cundantur? Sunt enim nonnulli, qui si a
suis consortibus inveniantur orare, confi-
teri, vel aliquid devotionis peragere, eru-
bescunt, cupientes latere, non tam ex hu-
militate, quam ex humano rubore. Denique
sunt aliqui solitarii et inclusi, optimæ vi-
tæ, qui nunquam in publicum veniunt.
Et multi ex vera humilitate abscondunt
bona quæ operantur. Unde et Christus ju-
Ibid. vi, 6. bet in cubiculo, id est in loco absconso,
Ibid. 1. orare. Et rursus : Videte, ait, ne justitiam
vestram faciatis coram hominibus, ut vi-
deamini ab illis.

Dicendum, quod verba hæc evangelica
verissima sunt atque pulcherrima, sed de
diversis justorum generibus verificantur
variis modis. Primo enim universaliter
verum est, quod quicumque facit verita-

A tem, id est, meritorie operatur, venit ad
lucem, quæ Christus est, ut manifestentur *Joann.* ix, 5.
a Christo opera ejus in die judicii, quan-
do laus erit unicuique a Deo, et ut Chri- I *Cor.* iv, 5.
stus confiteatur eum coram Patre suo cœ- *Matth.* x, 32.
lesti. Rursus, quicumque sic agit, venit ad
lucem, id est ad rectæ rationis judicium, ut
manifestentur opera ejus pro loco, causa
et tempore, scilicet quando ratio dictat,
et caritas exigit. Qui vero de actibus bo-
nis non excedentibus communem devotio-
nem verecundantur, sunt homines pusilli
B et imperfecti, qui apprehendunt bonum
honestum sub ratione rei turpis, in quan-
tum formidant propter bona opera deride-
ri. Solitarii autem veniunt ad lucem inte-
riorem, quamvis non veniunt ad humanos
adspectus. Porro verba Salvatoris intelli-
genda sunt quantum ad intentionem, vi-
delicet, ut non oremus nec bona agamus
ad hunc finem, quatenus videamur et
commendemur a proximis, sed ad gloriam
Dei, propriamque salutem, et proximorum
ædificationem.

C Elucescit ex his, quod justitia est res
audax, secura, fiducialis, jucunda et victo-
riosa. Injustitia vero contrario modo se
habet. Propter quod scriptum est : Quum *Sap.* xvii, 10.
sit timida nequitia, dat testimonium con-
demnata; semper enim præsumit sæva,
perturbata conscientia. Hinc etiam Job ait:
Sonitus terroris semper in auribus impii ; *Job* xv, 21.
et quum pax sit, ille insidias suspicatur.
Nec dissonat quod Salomon Proverbiorum
vicesimo octavo adstruit : Fugit impius *Prov.* xxviii, 1.
nemine persequente ; justus autem quasi
D leo confidens absque terrore erit. Ideo di-
cit Apostolus : Vis non timere potestatem? *Rom.* xiii, 3.
fac bene, et habebis laudem ex ea. Pro-
pterea quoque ait Philosophus, quod qui
bene se habent in divinis, sunt melioris
fiduciæ. Audiamus vocem justi venientis
ad lucem, et sciemus quanta sit securæ
mentis fiducia. Ecce apud Isaiam ait vir
justus : Juxta est qui justificat me, quis *Is.* l, 8, 9.
contradicit mihi? Stemus simul, quis est
adversarius meus? accedat ad me. Ecce
Dominus Deus auxiliator meus, quis est

qui condemnet me? Tales fuerunt martyres sancti, qui facientes veritatem legis et fidei christianæ, venerunt ad lucem, quoniam non erubuerunt Christum ejusque A sermones, sed confessi sunt eum coram hominibus : ideo Christus confitetur eos coram Patre suo, sicque manifestat eorum opera bona. Matth. x, 32.

ARTICULUS X

EXPLANATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI TERTII, AB EO LOCO QUO DICITUR : POST HÆC VENIT JESUS ET DISCIPULI EJUS IN TERRAM JUDÆAM.

DESCRIPTO sermone quem habuit Christus cum Nicodemo, aliquibus forsitan verbis ab Evangelista adjectis, nunc consequenter ostenditur exordium usus Baptismatis evangelicæ legis; et quid Joannes Baptista de Christo perhibuit, plenius edocetur.

22 *Post hæc,* videlicet consummato sermone præscripto quem habuit ad Nicodemum Salvator, *venit Jesus et discipuli ejus in terram Judæam,* hoc est ad alia loca Judææ. Postquam enim fuit in civitate Judæorum metropoli, puta Jerusalem, ubi Nicodemum instruxit, processit ad alia loca ejusdem provinciæ, ut ibi prædicaret. Sed quum Jerusalem sit principalis urbs Judææ, quidam dixerunt quod Christus venit post prædicta in Judæam, non statim et immediate, sed postquam Galilæam intravit. *Et illic demorabatur cum eis* in domibus alienis, tanquam pauper et hospes, quia non habuit ubi caput reclinaret. Matth. VIII, 20.

Et baptizabat. Secundum Chrysostomum, Christus in propria persona non baptizavit, quia sequenti capitulo scribitur : Quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus. Joann. IV, 2. Dicitur tamen baptizasse, quia discipulis suis officium baptizandi commisit : quemadmodum rex facere dicitur quod facit per suos ministros. Dicit quoque Chrysostomus, quod discipuli baptizabant, non Baptismate Christi, sed Joannis, quia secundum positionem hanc, Baptisma Christi nondum fuerat institutum. B Habet enim efficaciam a merito passionis dominicæ, quæ tunc nondum erat peracta. Et Apostolis dixit Christus post resurrectionem, quando ascendit : Joannes baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Act. I, 5. Si autem Christus propriis manibus non baptizavit Apostolos, ergo nec aliquem alium.

Sed melius videtur ut cum Augustino dicamus, quod Christus primo per se ipsum baptizavit, præsertim Apostolos aliosque discipulos suos. Nec dubium quin C proprio Baptismate gratiam conferente baptizaverit. Instituit enim sacramenta novæ legis per se ipsum, et exercuit ea, saltem quædam eorum. Postmodum vero commisit Apostolis Baptismatis sui exercitium, et ipse altioribus intendebat, videlicet doctrinæ et prædicationis officio. Quod et Apostoli post resurrectionem sæpe fecisse leguntur, quando multos converterunt, ne per baptizandi officium, quod ab inferioribus atque indoctioribus fieri potuit, a verbo prædicationis impedirentur. D Unde ad Corinthios Paulus testatur : Neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum et Caium, et Stephanæ domum; non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare. I Cor. I, 14, 16, 17. Nec obstat quod ait Salvator Apostolis : Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Matth. XXVIII, 19. Hoc quippe intelligendum est, quod baptizarent eas per se, vel per suos adjutores atque discipulos. — Postremo, quod

objicitur, de facili solvitur. Passio enim Christi hoc contulit futura, quod præstat jam facta. Tota enim efficacia ac idoneitas meriti Christi, fuit a persona Verbi præsentialiter, quæ æterna est, et unius potestatis ante passionem et postea. Quod vero Apostolis dictum est, Vos autem baptizabimini Spiritu Sancto, intelligitur de interiori perfusione gratiæ Spiritus Sancti sub signo visibili.

23 *Erat autem et Joannes baptizans in Ænnon,* id est loco sic dicto, *juxta Salim,* urbem sitam prope Jordanem, *quia aquæ multæ erant illic,* videlicet juxta Salim. Erat enim ibi lacus, secundum Bedam, et ideo fuit locus ad baptizandum conveniens. *Et veniebant* Judæi ad Joannem, *et*
24 *baptizabantur* ab eo. *Nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem* ab Herode
Marc. vi, 17. tetrarcha, qui ad Herodiadis suggestionem incarceravit Joannem, ut Marcus refert. Per hoc innuit Evangelista, quod omnia a se hucusque descripta de actibus Christi, sunt ab aliis Evangelistis omissa, qui sic loquuntur de Christo ac si post incarcerationem Joannis incepisset prædicare et signa peragere.

25 *Facta est ergo quæstio,* hoc est, ex quo Christus baptizabat per se et per suos Apostolos, idcirco mota est quæstio contentiosa ex indiscreto zelo procedens, *ex discipulis,* id est ab aliquibus de numero discipulorum, *Joannis* Baptistæ, *cum Judæis* qui baptizabantur a Christo, *de purificatione,* hoc est de baptismo, qui est lotio purgans. Baptismus autem Christi vere intus purificat : unde activa purificatio appellatur. Ista quæstio fuit, cujus baptismus esset præstantior, Christi vel Joannis. Joannis namque discipuli volentes magistrum suum præferre, dixerunt quod ejus baptismus dignior esset. Judæi autem baptizati a Christo, dixerunt oppositum : scientes quale testimonium perhi-
Ibid. i, 8. buisset Joannes Christo, dicens, Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos Spiritu Sancto; et etiam quia Joannes venientes ad se misit ad Jesum, ut baptizarentur ab eo, non autem misit Christus venientes ad se ad Joannem.

Et venerunt discipuli Joannis *ad Joan-* 26
nem, ut quæstionem hanc solveret, propriique baptismi honorem defenderet; *et dixerunt ei,* dolentes et querulantes quod honor magistri sui, et per consequens honor eorum, minueretur : *Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem* (sicut superius dictum est), *cui tu testimonium perhibu-*
isti, dicendo, Ecce Agnus Dei; *ecce hic* Joann. i, 29, 36.
baptizat, per se et suos discipulos, *et omnes veniunt ad eum,* hoc est tam multi, ut pene nulli videantur qui te accedunt, quia et tu ipse mittis tuos ad eum. Quasi dicant : Ibi frequentia, hic paucitas; illi honor impenditur, tu incipis parvi pendi : et tu ipse es in causa, quia sic illum verbis tuis magnificasti. Isti discipuli Joannis nondum perfecti fuerunt, sed aliquid invidentiæ inerat eis, ægre ferentibus quod Christus et ejus discipuli Joanni et ejus discipulis præferebantur. Unde sæpe conjunxerunt se Pharisæis, quos noverant æmulos Christi, contra Jesum, sic-
ut Matthæus habet : Accesserunt ad Jesum Matth. ix, 14.
discipuli Joannis, dicentes : Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, tui autem discipuli non jejunant?

Deinceps Joannes Baptista benigne docet
et corrigit suos discipulos. *Respondit Jo-* 27
annes, et dixit : Non potest homo accipere quidquam, hoc est, nihil boni habere vel accipere potest, *nisi fuerit ei datum de cœlo,* hoc est a Deo concessum, mediate vel immediate. Omnia etenim bona, cuncta dona naturæ, universa munera gratiæ, a Deo sublimi et benedicto fontaliter profluunt. Propter quod dicit Apostolus :
Quid habes quod non accepisti? Et : Non I Cor. iv, 7.
sumus sufficientes cogitare aliquid a no- II Cor. iii, 5.
bis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. Et apud Osee loquitur
Deus : Perditio tua ex te, in me tantum- Osee xiii, 9.
modo auxilium tuum. Quamvis homo universaliter ita sit, tamen Joannes id dicit de semetipso, tanquam dicat : Ego quum homo sim, potestatem baptizandi non ha-

beo nisi ex Deo; ille quum Deus sit, propria auctoritate baptizat : ideo mihi non derogatur, dum ille præ me honoratur, nec debetis hoc impatienter accipere.

28 *Ipsi vos mihi testimonium perhibetis,* qui verba mea de Christo dicta audistis, *quod dixerim,* audientibus vobis, coram (*Joann.* I, 20.) turba : *Non sum ego Christus,* id est : non sum filius naturalis et unicus, magnum mihi est esse filium adoptivum ; non sum finis, sed via et medium ad finem deducens; non sum Salvator, sed servus, (*Matth.* III, 14.) gratia ejus indigens, cui et dixi : Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? *Sed quoniam missus sum ante ipsum* tanquam præcursor et præco, ut prædicando ac baptizando, disponerem homines ad doctrinam gratiamque illius. (Art. VI, passim.) De hoc superius multa jam dicta sunt.

Insuper ponit Joannes Baptista copiosam differentiam grandemque distantiam inter Christum et se : et quia discipuli sui minus sublimiter senserunt de Jesu, ideo Joannes ejus magnificentiam fidelissime atque clarissime pandit, non brevi versiculo, sed longo sermone.

29 *Qui habet sponsam, sponsus est. Amicus autem sponsi qui stat et audit eum, gaudio gaudet,* id est, intime cordialiterque exsultat, *propter vocem sponsi* cui congratulatur. Hoc ad litteram in hominibus ita est; spiritualiter quoque sic fuit inter Christum et ejus præcursorem. Per sponsum ergo Joannes intelligit Christum, cujus sponsa est Ecclesia, quam sibi in incarnatione, Baptismo et passione desponsavit, eam sibi incorporando, per gratiam fecundando, spirituales filios ex ea generando. Quum enim sponsus ex sponsa generet prolem, convenit Christo procreare in Baptismo filios spirituales per Ecclesiam, quasi per matrem fidelium, quæ virtute et gratia sui sponsi regenerat. Joanni ergo non conveniebat spiritualiter regenerare, sed ad regenerationem disponere. De hoc sponso et sponsa ait (*Ephes.* V, 25, 26.) Apostolus ad Ephesios : Christus dilexit Ecclesiam, et tradidit semetipsum pro ea,

A ut illam sanctificaret. Et ideo Joannes in Apocalypsi : Venerunt (inquit) nuptiæ (*Apoc.* XIX, 7.) Agni, et uxor ejus præparavit se; et rursus, Vidi Jerusalem, id est Ecclesiam, a (*Ibid.* XXI, 2.) Deo paratam quasi sponsam ornatam viro suo. De hoc sponso ac sponsa cantatur Canticum canticorum.

Habet autem Christus triplicem sponsam, videlicet : universalem, quæ est Ecclesia omnium electorum, quam sibi ab origine mundi desponsare exorsus est per fidem et caritatem ; sponsam particula- B rem, quæ est anima sancta, quam sibi quotidie desponsat, quosdam ad se convertendo per gratiam; sponsam singularem, quæ est Virgo beatissima, quam sibi desponsavit in utero suæ Matris. Verum hæ duæ sponsæ continentur in prima, ut pars in toto. Propter quod dici potest, quod Christus non habet nisi unam sponsam in terra, sicut et unam dumtaxat Ecclesiam habere asseritur, quamvis sint multæ particulares Ecclesiæ non discordantes ab Ecclesia universali. Quum ita- C que sit Filius Dei sponsus noster seu animarum nostrarum, constat quod fornicatur adulteriumque committit, qui magis adhæret rebus terrenis, variabilibus et caducis, quam sibi. Hoc est spirituale adulterium, de quo Psalmista loquitur Deo : Ecce qui elongant se a te peribunt ; (*Ps.* LXXII, 27.) perdidisti omnes qui fornicantur abs te. De quo scriptum est apud Osee : Noli lætari, Israel, quia fornicatus es a Deo tuo. (*Osee* IX, 1.)

Magna plane nobilitas atque ineffabilis dignitas animæ, imo totius Ecclesiæ, esse D sponsam sui Creatoris, cujus semine imprægnatur, videlicet lumine gratiæ cœliformis, ut sit fecunda in fructibus Spiritus Sancti, de quibus ad Galatas dicit Apostolus : Fructus Spiritus est caritas, (*Galat.* V, 22, 23.) gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, fides, modestia.

Denique, per amicum sponsi intelligit Joannes se ipsum, quem certum est in Christi amore ardentissimum exstitisse. Qui stetit corporaliter juxta Jesum circa Jordanem; spiritualiter quoque stetit, tan-

quam in omni virtute erectus, in Christi A
caritate perfectus, nec ad dexteram nec
ad sinistram deflectens animæ gressus,
Luc. vii, 24. quia non erat arundo vento agitata. Au-
divitque verba Sponsi cœlestis, quæ non
sunt in toto descripta : nec dubium quin
in verbis Christi cordialissime delectaba-
tur. Ideo subditur : *Hoc ergo gaudium*
meum impletum est, id est, de adsistentia
et audientia qua Sponso Ecclesiæ adstiti
ejusque vocem audivi, jam vehementer
lætatus sum, excellentiæ Christi mentali-
ter congaudendo. Fuit autem Joannes non B
solum Sponsi hujus amicus, sed etiam
paranymphus, quoniam inter Christum et
homines fecit copulam spiritualem, Spon-
sam Sponso conjungens.

Sed si Joannes ita dilexerat Christum,
nonne mirum est quod nunquam corpora-
liter secutus est eum sicut disciputi, præ-
sertim quum teste divino Dionysio, amor
sit virtus unitiva ? Imo istud in tantum
displicuit Manichæis, ut dicerent Joannem
esse damnatum. Et respondendum, quod
amor Joannis fuit veraciter spiritualis, id- C
circo in spirituali conjunctione quievit
contentusque fuit. Per quod docemur de
corporali conjunctione seu præsentia non
debere curare, nisi ad spiritualem profe-
Joann. vi, 64. ctum fuerit opportunum. Caro nempe, ut
ait Salvator, non prodest, sed spiritus est
qui vivificat. Unde Apostolis in corporali
præsentia Christi minus ordinate delecta-
tionem habentibus, professus est Chri-
Ibid. xvi, 7. stus : Expedit vobis ut ego vadam : si
enim non abiero, Paracletus non veniet
ad vos ; si autem abiero, mittam eum ad D
vos. Spiritualiter ergo amandus et con-
trectandus est, non solum Christus, sed
et quilibet proximus. Idcirco enim dicit
II Cor. v, 16. Apostolus : Et si novimus secundum car-
nem Christum, tamen jam nunc non no-
Ibidem. vimus ; itemque, Itaque nos jam nemi-
nem secundum carnem novimus. Deificata
namque et spiritualizata erat affectio san-
cti Apostoli : cujus sectemur vestigia.

Quæritur, cur et quomodo Joannes, qui
Joann. i, 27. superius dixit se esse indignum solvere
calceamenta Christi, nunc appellat se ejus
amicum. Dicendum, quod ibi loquebatur
turbæ, quæ Christi majestatem non no-
vit : idcirco se ibi maxime humiliavit, et
Christum exaltavit. Nunc vero loquitur
suis discipulis invidia tactis, et inter Je-
sum ac Joannem aversionem quamdam
facere cupientibus : hinc Joannes dicit se
amicum illius, ut et discipulos suos ad
Christi provocet caritatem. Sic et nos fa-
cere par est, dum sentimus seminatorem
discordiæ nos affari, dicendo verba invi-
diæ provocativa. Tunc ergo caritative lo-
quamur de eo inter quem et nos nititur
seminare discordiam. Uterque autem ser-
mo Joannis est verus : quia Joannes quan-
tum ad id quod fuit per naturam et pro-
priam fragilitatem, dignus non fuit solvere
calceamenta Christi ; quantum vero ad id
quod fuit per caritatem et gratiam Sal-
vatoris, erat præcipuus ejus amicus, non
minor quam evangelista Joannes.

Illum oportet crescere, me autem mi- 30
nui. Quando Joannes hoc dixit, fuit Chri-
stus perfectæ quantitatis in corpore, et
perfectæ sanctitatis, sapientiæ et gratiæ
in anima ; secundum divinitatem vero, in
se ipso omnino incommutabilis permanet.
Quod ergo ait Joannes, Illum, videlicet
Christum, oportet crescere, sic intelligen-
dum est quomodo Deus dicitur magnifi-
cari et exaltari a nobis : non quod in se
ipso major fiat vel altior ; sed quod ejus
magnitudinem et sublimitatem agnosci-
mus, profitemur, laudamus. Sic Christus
crevit quantum ad magnitudinem famæ
et hominum æstimationem. Joannes vero
minoratus est hoc modo. Populus enim
putavit Joannem esse Christum, et Jesum
esse prophetam, non Messiam ; sed tem-
pore procedente, radiantibus signis do-
cumentisque Jesu, et testimonio Joannis
cooperante, cœpit populus Jesum tenere
pro Christo rege Messia, Joannem vero pro
vate, præcursore ac nuntio Jesu Christi.
Augustinus tangit alium sensum, referen-
do verba Joannis ad passionem utriusque,
ut Christus dicatur crevisse, quia disten-

tus in cruce ; Joannes vero minutus, quoniam decollatus. Sed quia discipuli Joannis conquerebantur de hoc quod multi accesserunt Jesum, et pauci Joannem, potest ita intelligi : Illum oportet crescere, acquirendo plures discipulos spiritualesque filios in Baptismo; me autem minui, quantum ad numerum discipulorum : quia nonnulli ex discipulis Joannis adhæserunt Christo.

Hujus incrementi et decrementi ponit
Joannes Baptista aliquas rationes. Primam
31 tangit, dicendo : *Qui desursum venit,* id
Ps. xviii, 7. est Christus Unigenitus Dei, cujus a summo cœlo fuit egressio, quantum ad divinitatem, quoniam natus a Patre æterno, et quantum ad humanitatem, quoniam supernaturaliter conceptus et natus ex
Luc. i, 35. Virgine, Spiritu Sancto corpus ejus formante ; *super omnes est,* id est, omnibus creaturis sublimior est, quantum ad utramque suam naturam. Nam quoad divinam, cunctis præstantior est in infinitum. Hæc ergo ratio excellentiæ Christi, sumpta est ex parte suæ originis.

Secunda vero accipitur ex qualitate suæ sapientiæ et doctrinæ. Unde subjungitur : *Qui est de terra,* id est, ex humanis parentibus viro et femina natus est, *de terra est,* quantum ad generationis originem, *et de terra loquitur,* id est, de inferioribus et terrenis tractat, quantum est ex parte suæ terrenæ originis. Nihilo minus loquitur de divinis atque cœlestibus, sive per naturalem rationem, sicut philosophi, sive per gratiæ infusionem et supernaturalem illuminationem, quemadmodum Prophetæ et Apostoli, ipse quoque B. Joannes Baptista, quem certum est hoc loco de cœlestibus fari, imo de supercœlestibus eloqui, scilicet de Patre et Filio. *Qui de cœlo venit,* humanam naturam assumendo, et visibiliter apparendo supernaturalique modo nascendo, *super omnes est,* perfectione naturæ quoad suam divinitatem, et excellentia gratiæ quoad humanitatem assumptam.

32 *Et quod vidit et audivit, hoc testatur;*
A *et testimonium ejus nemo accipit.* Hoc verbum Præcursoris alludit ei quod supra
Christus dixit ad Nicodemum : Amen dico vers. 11.
tibi, quia quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur ; et testimonium nostrum non accipitis. Quod quomodo intelligendum sit, paulo ante expositum est. Ea enim quæ Christus docuit, vidit oculo intellectuali secundum utramque naturam, cognoscendo videlicet omnia per scientiam increatam, ut Deus, et per scientiam infusam, ut homo. Denique ut homo,
B audivit auribus cordis a Deo Trinitate in primo instanti incarnationis, quidquid Deus sibi revelavit. Sed quomodo secundum naturam divinam audit aliquid a Patre, quum ipse sit sermo Patris? Dicendum, quod Filio Dei idem est generari a Patre, et audire a Patre. Nascendo quippe a Patre, recipit plenitudinem deitatis, et per consequens sapientiam omnemque perfectionem, a Patre. Idcirco dicitur audire a Patre, non quasi primo subsistens, et postea audiens, vel a Patre distans, sed
C eamdem sapientiam atque essentiam recipiendo a Patre, quam habet Pater. Audit ergo, id est, intellectualiter percipit, a Patre, quidquid intelligit Pater.

Sed quomodo dicit Præcursor de Christo, Testimonium ejus nemo accipit? quum
in Daniele scriptum sit, Omnes populi, Dan. vii, 14.
tribus et linguæ servient ei ; itemque in
Psalmo, Reminiscentur et convertentur ad Ps. xxi, 28.
Dominum universæ familiæ gentium. Sed et quando Joannes hæc dixit, habuit Christus nonnullos discipulos ; et ipse quo-
D que Baptista utique testimonium Christi accepit. Et respondendum, quod Joannes hoc asserit ad insinuandum paucitatem Judæorum in Christum credentium. Juxta
quem modum dicit Apostolus : Omnes Philipp. ii,
quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu 21.
Christi. Sic etiam Michæas dicit : Periit Mich. vii, 2.
sanctus de terra, et rectus in hominibus non est.

Qui autem acceperit ejus testimonium, 33
verbis Christi credendo, *signavit,* id est, consideravit et suo actu monstravit ac in-

dicavit, *quia Deus* Pater seu Trinitas *ve-* A
rax est in se ipso, in verbis suis atque
operibus, qui per diversa argumenta pro-
bavit quod Jesus sit Christus Filius Dei,
Matth. III, 16, 17. videlicet : in baptismo, per descensum
Spiritus Sancti in forma columbæ, et per
vocem qua dixit Pater, Hic est Filius meus
Joann. II, 23. dilectus; per miracula quoque in Jerusa-
lem facta, de quibus confessus est Ni-
Ibid. III, 2. codemus, Nemo potest hæc signa face-
re, nisi fuerit Deus cum eo. Verus etiam
ostenditur Deus, quia in Jesu implevit
quæcumque per Prophetas prænuntiavit B
34 de Christo. *Quem enim misit Deus, verba
Dei loquitur.* Quamvis hoc verum sit de
ipso Baptista (de quo dictum est supra,
Ibid. I, 6. Fuit homo missus a Deo), atque Aposto-
lis, imo universis prædicatoribus sanctis,
qui sunt missi a Deo, et verba Dei homi-
nibus prædicant; hoc tamen de Christo
antonomastice dicitur, quum ipse sit om-
nium missorum atque divina loquentium
summus.

Præterea ostendit Baptista excellentiam
Christi ex parte gratiæ sibi concessæ. *Non* C
enim ad mensuram, id est secundum de-
terminatum gradum et particularem per-
fectionem, *dat Deus Spiritum* Sanctum,
id est gratiam ejus : supplendum est,
Christo homini, de quo Joannes nunc lo-
quitur. Ex his autem quæ dicta sunt in
expositione primi capituli, super illud,
Ibid. 14. Plenum gratiæ et veritatis, patet quomo-
do gratia Christi sit perfecta, summa et
multiplex; nec jam resumenda sunt illa.
Sed quia Præcursor jam adstruit quod si-
ne mensura Deus præstitit gratiam Chri- D
sto, oportet fateri quod gratia Christi sit
aliquo modo infinita. Gratia autem Chri-
sti habitualis non est secundum essentiam
infinita, quum sit pura creatura, quæ
non potest simpliciter esse infinita, sed
necessario est determinatæ perfectionis et
limitatæ capacitatis. Gratia vero unionis
in Christo est simpliciter infinita, quum
non sit quid creatum, sed ipsum Verbum
humanæ naturæ gratis unitum. Nihilo mi-
nus gratia habitualis in Christo est quo-
dammodo infinita : primo, quia idonea
est ad omnes gratiarum effectus; secun-
do, quoniam major gratia nulli commu-
nicari potest; tertio, quia tota capacitas
animæ Christi repleta est gratia; quarto,
quoniam plena atque sufficiens est aliis
influere incessanter. Aliis vero datur gratia
secundum aliquem gradum et determi-
natam perfectionem, prout Apostolus di-
cit : Unicuique nostrum data est gratia *Ephes.* IV, 7.
secundum mensuram donationis Christi.
Infinita est ergo gratia Christi, quoniam
Verbum tantam gratiam influxit animæ
Christi, quantam capere potuit, eratque
paratum plus dare, si illa potuisset plus
capere. Unio enim Verbi cum humana
natura, non est facta per gratiam habitu-
alem intermediam; sed gratia ista conse-
cuta est hypostaticam unionem, tanquam
effectus ipsius. Et quoniam unio hypo-
statica seu personalis, est summa ac pro-
pinquissima, ideo ex ea derivata est tanta
gratia ad animam Christi, quod tota ejus
capacitas fuit repleta.

Pater enim *diligit Filium* amore im- 35
menso, omni creaturæ inexperto, super-
æstuanti ac superdulcissimo, quantum ad
Filii divinitatem. Propter quod dicit Apo-
stolus ad Colossenses : Gratias agimus Deo *Coloss.* I, 3, 12, 13.
et Patri, qui nos transtulit in regnum Filii
dilectionis suæ. Quum autem dicit, Pater
diligit Filium, non est simpliciter acci-
piendum, quum Deus diligat cuncta quæ *Sap.* XI, 25.
fecit; sed innuitur quod incomparabilis
sit dilectio Patris ad Filium, secundum
quod apud Marcum ait Pater : Hic est Fi- *Marc.* IX, 6.
lius meus carissimus. Diligit quoque Pater
Filium secundum naturam assumptam,
amore finito, sed singulari, et ampliori
quam totum universum, quoniam majus
bonum dedit ei soli quam omnibus simul,
videlicet personalem unionem cum Verbo.

Et omnia dedit in manu ejus, id est
in potestate Filii, secundum utramque ejus
naturam. Pater enim dedit omnia in pote-
state Filii secundum naturam ejus divi-
nam, in quantum dedit eamdem ei essen-
tiam atque potentiam quam habet Pater.

Dando equidem ipsi potentiam istam, dedit ei omnium potestatem, ita quod Filius est universorum Dominus per auctoritatem, potens creare, annihilare, et quidquid voluerit facere. Denique, secundum assumptam humanitatem dedit omnia in manu ejus, quoniam omni creaturæ præposuit
Matth. xxviii, 18. Christum, prout in Matthæo ait : Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Ut enim Damascenus testatur, dato Christo homini quod majus est, etiam datum est ei quod minus est. Quoniam ergo datum est ei personale esse Verbi, ut sit Filius naturalis, quia humanitas Christi subsistit in increato personalique esse Verbi, imo ipsum Verbum est persona seu personalis subsistentia naturæ assumptæ ; ideo datum est ei omnibus creaturis præsidere ac dominari. — Sed contra hoc videtur esse illud Apostoli ad
Hebr. ii, 8. Hebræos : Nondum videmus omnia ei subjecta. Dicendum, quod nondum sunt omnia Christo homini subjecta, quantum ad suæ potestatis plenariam exsecutionem et universalem manifestationem; sed hoc fiet
Is. xlv, 25. in die judicii, quando ad eum venient et confundentur omnes qui repugnant ei, ut Isaias dicit.

Per hoc itaque Pater dedit omnia in manu Filii secundum suam divinitatem, quod genuit Filium sibi æqualem, Omnipotens omnipotentem, ut qualis et quantus est Pater, talis ac tantus sit Filius, ita quod dare, aliud non fuit quam generare.

36 *Qui credit in Filium,* fide formata, perseveranti et operatoria, *habet vitam æternam,* id est beatitudinem sempiternam, nunc in spe, in merito et in radice. Non enim inaniter eam præstolatur ; sed habet causam adipiscendi eam, quæ est actio bona ex caritate procedens, in adultis. In infantibus vero sufficit fides

A formata sine opere proprio, cum merito Christi.

Qui autem incredulus est Filio Dei, *non videbit vitam* æternam, id est, divina visione privabitur quantum ad pœnam damni, quemadmodum scriptum est : Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. *Is.* xxvi, 10, juxta LXX.
Unde et in Isaia habetur : Qui incredulus est, infideliter agit. *Ibid.* xxi, 2.
Sed quum vita æterna sit visio Dei, quomodo infidelis dicitur non visurus vitam æternam, quasi fideles sint eam visuri ? Et respondendum, quod
B intellectus reflectitur super proprium actum : ideo Sancti in patria suam beatificam visionem vident, hoc est, cognoscunt. Potest quoque per vitam æternam intelligi beatitudo objectalis, quæ est Deus, quem increduli non videbunt per speciem. *Sed ira Dei,* id est justa vindicta, *manet super eum,* id est, æternam damnationem incurret quantum ad pœnam damni. Omnes quidem, teste Apostolo, nascimur filii *Ephes.* ii, 3.
iræ. Sed ira Dei non manet super electos atque fideles. Super infideles vero in sua
C perfidia persistentes, sine fine manebit. Unde in Apocalypsi inducitur : Timidis au- *Apoc.* xxi, 8.
tem, et incredulis, et exsecratis, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulfure.

Ex præinductis verbis et factis Joannis moraliter edocemur, ne indigne feramus dum alii nobis præferuntur, quibus majores æstimabamur; nec aliquid boni propriis viribus adscribamus, quia non po- *Joann.* xix, 11.
test homo habere vel accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cœlo. Patet quoque ex his quanta sit certitudo fidei christi-
D anæ, quæ data est ab unigenito Filio Dei, qui non alia nobis narravit quam quæ vidit in Patre et audivit ab eo. Propterea multo damnabilius est non recipere legem evangelicam, quam fuit non credere legi Mosaicæ, prout ad Hebræos plenius *Hebr.* i, ii.
docet Apostolus.

ARTICULUS XI

ELUCIDATIO CAPITULI QUARTI : UT AUTEM COGNOVIT JESUS QUIA AUDIERUNT PHARISÆI.

HOC loco describit Evangelista inæstimabilem prorsusque ineffabilem dignationem Filii Dei, quæ manifestatur in præsenti capitulo variis modis, videlicet : quod nostræ pravitatis defectus laboresque sustinuit ; quod mulieri peccatrici tam pie, diffuse ac dulciter loqui dignatus est ; quod ignorantes tam caritative instruxit ; quod pro conversione gentilium tanta prodigia fecit.

Dicit igitur beatissimus Evangelista :
1 *Ut autem,* id est postquam, *cognovit,* hoc
est, se cognoscere demonstravit, *Jesus,* qui secundum quod Deus, novit omnia ab æterno, et ut homo talis, cognovit omnia quæ fuerunt, sunt vel erunt, a primo instanti creationis animæ suæ ; vel simpliciter, Ut cognovit Jesus, hoc est, ex aliorum relatu percepit ; *quia audierunt Pharisæi* a Judæis a Christo redeuntibus suscepto ejus Baptismo, *quod Jesus plures discipulos facit et baptizat quam Joannes,* id est, majorem partem Judæorum suo magisterio subdit atque baptizat, quam fecit Joannes Baptista. Fecit enim Christus discipulos, non per hoc dumtaxat quod aliis foris verbum Dei proposuerit, sed quia eis intus gratiam advertendi, consentiendi et obediendi infudit. Idcirco ratio magistri sibi præcipue competit, juxta quod ait in Matthæo (*Matth.* XXIII, 8) : Nolite vocari Rabbi, unus est enim magister vester Christus.

2 *Quanquam Jesus non baptizaret, sed di-*
scipuli ejus. Præcedenti capitulo, dixit Evangelista (*Joann.* III, 22) quod Jesus baptizavit : quomodo ergo nunc dicit quod non baptizaret ? Et respondendum, quod Jesus primo ad tempus baptizavit, non quoslibet, sed suos discipulos, propria manu : quo facto commisit eis baptizandi officium, et ipse vacabat doctrinæ, ut dictum est supra (In Joann. III, 22). Quod ergo nunc dicitur, quod non baptizavit, referendum est ad tempus sequens. Augustinus, Beda et alii multi sic solvunt, quod Jesus baptizavit et non baptizavit. Baptizavit nempe, intus a culpa lavando ; non baptizavit autem, foris corpora aquis tingendo. Verum, quia mox subditur, Sed discipuli ejus, constat Evangelistam loqui hoc loco de exteriori Baptismo. Discipuli enim non mundabant a culpa, nisi instrumentaliter. Ideo prima solutio planior est : quæ tamen ab intentione istorum non discrepat.

Reliquit Judæam, id est illam partem 3
terræ promissionis in qua habitaverunt tribus Juda et Benjamin atque Levitica. Ab eo enim tempore quo decem tribus (III *Reg.* XII, 19. *Ibid.* 28-33) a domo David divisæ sunt, et vitulos aureos adoraverunt, constituentes sibi sacerdotes de extremis populorum, filii Levi venerunt et habitaverunt in regno Juda, ubi fuit templum et locus sacrificiorum, et cultus Dei permansit, ut patet in libris Regum. Tota autem provincia illa vocabatur Judæa, a tribu Juda, quoniam principalior fuit ac major, sicut et Judas inter (I *Par.* V, 2) fratres suos fortissimus exstitit, ut habetur in libris Paralipomenon. Imo ante prædictam divisionem, tota terra promissionis nominata fuit Judæa, propter regiam excellentiam tribus Juda, juxta illud in Psalmo (*Ps.* CXIII, 2) : Facta est Judæa sanctificatio ejus.

Cur Christus reliquit Judæam ? Numquid timore Pharisæorum, quos solo nutu destruere potuit ? Non utique, sed propter alias rationes. Primo, cedens perversitati et rancori eorum, ex compassione, ne eum persequendo gravius peccarent. Se-

cundo, dans exemplum fugiendi perse- A
quentes pro loco, causa et tempore, quan-
do videlicet potius expedit fugere quam
Matth. x, 23. manere. Unde et alibi loquitur : Quum
persecuti vos fuerint in una civitate, fu-
gite in aliam. Tertio, ad insinuandum
quod ingratis sæpe subtrahendum est ver-
bum Dei, propter indignitatem illorum
et reverentiam verbi divini, ne vilipen-
Prov. ix, 7. datur. Propter quod Salomon dixit : Qui
erudit derisorem, ipse sibi injuriam facit.
Eccli. xxxii, 6. Et denuo ait Scriptura : Ubi non est au-
ditus, non effundas sermonem. Propter B
similem causam, Paulus et Barnabas re-
liquerunt Judæos, ut in Actibus Aposto-
Act. xiii, 46. lorum habetur : Vobis oportebat primo
loqui verbum Dei ; sed quia repulistis
illud, convertimur ad gentes.

Et abiit iterum in Galilæam, de qua
natus fuit, et a qua abiit primo in Jeru-
4 salem. *Oportebat autem eum transire per*
mediam Samariam, id est per terram
Luc. xvii, 11. Samariæ, quæ inter Judæam et Galilæam
sita fuit : sicque ex congruentia viæ, opor-
tuit, id est conveniens fuit, Jesum ire C
per terram illam ; sed quod non opor-
tebat ex necessitate, palam est. Poterat
quippe Dominus Jesus ductu angelico fer-
ri de loco ad locum. Sed nec tali famu-
latu indiguit, quoniam poterat dotem agi-
litatis assumere, et per eam in brevissima
horula longissima spatia pertransire : imo,
præter hos modos potuit propria pote-
state, puta virtute Verbi, velocius moveri
quam corpora glorificata per dotem agi-
litatis. Porro in Scripturis, per Samariam
quandoque designatur principalis urbs ter- D
ræ illius, a qua tota provincia appellatur
Samaria. Tamen urbs illa, quum destru-
cta fuisset et reparata, dicta fuit Sebaste.
Quandoque autem per Samariam signatur
provincia illa, ut nunc.

5 *Venit ergo* Jesus cum discipulis suis
in civitatem Samariæ quæ dicitur Si-
Gen. xii, 6; xxxv, 4; xxxvii, 12, 14. *char,* quæ in Genesi dicitur Sichem. Istud
dicit Evangelista per anticipationem, quia
ut infra habetur, Jesus nondum introiit
vers. 40. civitatem, sed foris permansit, et postmo-
dum est ingressus. Propter quod subditur:
juxta prædium, id est agrum, qui fuit ex-
tra et prope hanc urbem, *quod* prædium
dedit Jacob moriens *Joseph filio suo.* Unde
in Genesi ait ad Joseph : Do tibi partem Gen. xlviii, 22.
unam extra fratres tuos, quam tuli de ma-
nu Amorrhæi in gladio et arcu meo. Urbs
ista cecidit tribui Manassæ filii Joseph. Josue xvii, 7.
Erat autem ibi, juxta prædium istud, *fons* 6
Jacob, id est puteus quem habuit Jacob,
quando habitavit juxta hunc locum, quan-
do videlicet a Mesopotamia fuit regressus. Gen. xxxiii, 18-20.

Jesus autem fatigatus ex itinere, id est
laboriosa viæ ambulatione. Et secundum
Augustinum in epistola ad Dioscorum, tan-
ta fuit ab exordio incarnationis beatitudo
animæ Christi, quod nisi divina dispen-
satione dilatum fuisset, prædictæ beatitu-
dinis redundantia tanta fuisset in corpore
Christi, quod ipsum ab omni pœna et
morte præservasset. Omnis ergo corporalis
defectus et passio corporis Christi, fuit
dispensationis divinæ, non necessitatis hu-
manæ. Esuriit igitur, sitivit, æstuavit et
fatigatus est Jesus, non ex necessitate, sed
propter multiplices causas : Primo, ut sus-
ceptæ carnis atque indutæ a se humani-
tatis veritatem demonstraret. Assumpsit
enim humanam naturam, et indetrahibiles
ejus defectus, videlicet naturales motus
passionum, iram, timorem, tristitiam, se-
cundum Damascenum. Secundo, ut sua
fatigatione nobis requiem mereretur æter-
nam, gratiam quoque copiosam in sæculo
isto. Tertio, ut nos ad fortem atque æqua-
nimem sanctorum laborum et fatigationum
tolerantiam animaret, sicut et alibi loqui-
tur : Venite ad me, omnes qui laboratis et Matth. xi, 28.
onerati estis, et ego reficiam vos. Neque
enim pigritantibus et dormientibus, sed
laborantibus, et in divino obsequio cor-
poraliter fatigatis, corde tamen infatigabi-
libus, provenit beatitudo cœlestis. Sic ergo
fatigatus est Jesus ex itinere, quomodo di-
cit in Psalmo : Genua mea infirmata sunt Ps. cviii, 24.
a jejunio.

Sedebat sic super fontem, id est, juxta
puteum repausavit. Propter diversas cau-

sas quievit juxta puteum : Primo, quoniam A
sitiebat, et bibere voluit. Secundo, quia
per fontem et aquam designantur fluenta
sapientiæ Christi, quam ipse suis propinat
Is. XII, 3. electis, juxta illud Isaiæ : Haurietis aquas
in gaudio de fontibus Salvatoris. Tertio, ut
ex occasione loci mulierem instrueret, imo
sub persona mulieris Samaritanæ, totam
Ecclesiam ex gentilitate conversam.

Hora erat quasi sexta. Ex quo sequi videtur quod Jesus cœpit mane ambulare, ut et nos diluculo consurgamus ad Dominum, quemadmodum in Ecclesiastico B
Eccli. XXXIX, 6. habetur : Justus cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit il-
Is. XXVI, 9. lum. Et Isaias : De mane, inquit, vigilabo ad te. Verum, ut Salomon in Proverbiis
Prov. XXVI, 14. testatur, Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo.

7 *Venit mulier de Samaria,* id est de provincia illa, non de civitate sic dicta : venit enim de civitate Sichar; *haurire aquam. Dicit ei Jesus : Da mihi bibere* ex urna tua. Christus enim ad litteram corporaliter sitiebat; spiritualiter vero conversionem C feminæ hujus omniumque animarum sitiebat errantium. Et utique ante adventum mulieris, potuit Christus aquæ præcipere ut usque ad os putei levaretur, sicque potaret; sed noluit semper supernaturaliter agere, voluitque ad tempus se ipsum siti affligere propter commodum nostrum. Petiit autem potum a femina, ut daret ei oc-
8 casionem meriti copiosi. *Discipuli autem ejus abierant in civitatem* Sichar, *ut cibos emerent.* Et sic Dominus majestatis remansit, solusque sedit ad fontem : in quo ejus D humilitas commendatur. Et forte pro tunc pauci discipuli ibant cum eo, quia non apparet quod multi simul intrassent propter escas emendas, præsertim quum certum sit quod non emerunt cibaria delicata aut pretiosa.

9 *Dicit ergo ei mulier illa Samaritana,* admirans quod homo Judæus petisset potum ab ea : *Quomodo tu Judæus quum sis* (hoc enim perpendit ex habitu Christi, quoniam vestis ejus fimbrias habuit ad modum Judæorum, et etiam ex dispositione vultus et sermone : unde Matthæus, Quotquot, inquit, tangebant fimbriam ve- *Matth.* XIV, 36.
stimenti ejus, salvi fiebant), *bibere a me poscis quæ sum mulier Samaritana?* Causam vero cur hoc non licuit Christo secundum æstimationem mulieris, Evangelista subjecit : *Non enim coutuntur Judæi Samaritanis,* id est, communionem cum illis in cibis et potibus seu utensilibus habere contemnunt. Jussit quippe Dominus filiis Israel vitare familiaritatem et *Exod.* XXIII, 32, 33; XXXIV, 15, 16; *Deut.* VII, 2, 3.
societatem cum alienigenis. Judæi vero maxime abhorrebant Samaritanos, quoniam terram eorum occupabant, multasque eis intulerunt molestias post reditum a Babylone, ut patet in libris Esdræ. — I *Esdr.* IV; II *Esdr.* IV, VI.
Sed cur Christus, qui venit legem implere, non solvere, petiit potum a femina infideli? Dicendum, quod Christus non erat sub lege, sed Dominus legis : ideo potestatem habuit dispensandi. Venit autem legem implere, id est perficere, non tamen semper servavit cærimonialia legis ad litteram.

Respondit Jesus et dixit ei : Si scires 10
donum Dei, id est gratiam et misericordiam Dei, quæ tibi nunc offertur per hoc quod Filius Dei petit potum a te. Nempe qui Christo aliquid dat, potius recipit beneficium quam impendat : quemadmodum magnum esset pauperi, si rex peteret quidquam parvum ab eo. *Et* si scires *quis est qui dicit tibi, Da mihi bibere,* id est, si me agnosceres, si me esse Deum et hominem scires; *tu forsitan petisses ab eo* spiritualem refectionem. Forsitan dicit, ad insinuandum quod omne opus meritorium ex libertate procedit. Vel ideo dicit, Forsitan, ut det nobis formam sobrie non cervicose loquendi, præsertim quum loquimur de actibus aliorum. *Et dedisset tibi aquam vivam,* id est gratiam Spiritus Sancti, seu ipsum Spiritum Sanctum, qui dari tunc dicitur, quum ejus gratia gratum faciens menti infunditur : sicque redit in idem, sive per aquam intelligatur Spiritus Sanctus, seu gratia ejus. Quod autem per

aquam intelligatur Spiritus Sanctus, con- A
Joann. vii, 38. stat ex eo sicut habetur infra : Qui credit
in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ
Ibid. 39. vivæ. Quod Evangelista exponens : Hoc
(inquit) dicebat de Spiritu quem acceptu-
ri erant credentes in eum.

Dicitur itaque Spiritus Sanctus seu gra-
tia ejus, aqua, et aqua viva, ad similitu-
dinem aquæ materialis : quemadmodum
etiam dicitur ignis, juxta illud Apostoli :
Hebr. xii, 29. Deus noster ignis consumens est. Et alibi
Luc. xii, 49. dicit Salvator : Ignem veni mittere in ter-
ram. Primo dicitur aqua, quoniam purgat B
a maculis culpæ, et mundat atque ornificat
animam. De qua aqua accipi potest illud
Ezech. xxxvi, 25. Ezechielis : Effundam super vos aquam
mundam, et mundabimini ab omnibus in-
quinamentis vestris. Secundo, quia refri-
gerat ab æstu tentationis; tertio, quia ex-
stinguit ignem libidinis ; quarto, quia
Ps. i, 3. fecundat animam, ut sit velut lignum quod
plantatum est secus decursus aquarum.
Denique aqua viva vocatur, quæ fluit et
scaturit, atque principio suæ emanationis
continuatur : sic gratia Spiritus Sancti C
agilis est, et fonti suæ emanationis, vide-
licet Spiritui Sancto, semper conjungitur
tanquam rivus ac radius ejus.

Dedisset itaque tibi aquam vivam spiri-
Matth. vii, 8. tualiter vivificantem. Omnis enim qui pe-
tit, accipit. De tali aqua in Ecclesiastico
Eccli. xv, 3. legitur : Aqua sapientiæ salutaris potabit
Is. lv, 1. illum. Et in Isaia scriptum est : Omnes
sitientes, venite ad aquas. In Apocalypsi
Apoc. xxii, 17. quoque : Qui sitit veniat, et accipiat aquam
vitæ gratis.

11 *Dicit ei mulier,* quæ verba Christi in- D
tellexit de aqua materiali : *Domine.* Vidit
enim in vultu et habitu Christi, quod esset
valde veneranda persona, omni maturitate
et probitate morum refulgens : ideo nomi-
nat eum Dominum. Nondum tamen puta-
vit eum esse prophetam, vel Christum,
aut Deum. *Neque in quo haurias habes,* id
est, instrumentum hauriendi non habes
ut ego, *et puteus altus est,* id est profun-
dus : propter quod opus est hauritorio,
quia cum manu nequit aqua educi. Fre-
quenter in Scripturis ponitur altum pro
profundo : ut Sapiens ait, Ab altitudine Sap. x, 19.
inferorum eduxit eos; et in Ecclesiastico,
De altitudine ventris inferi liberasti me. Eccli. li, 4, 7.
Unde ergo habes aquam vivam, quam pos-
sis mihi præstare, si postularem? Et pro-
bat quod non possit, quia alium puteum
vel fontem non possideret meliorem puteo
isto. Quod probat per hoc, quod non est
major patriarcha Jacob. *Numquid tu major* 12
es patre nostro Jacob? Reputabant enim
Judæi et Samaritani, Abraham, Isaac et
Jacob valde præcipuos exstitisse. Unde in-
fra dicunt Judæi ad Christum : Numquid Joann. viii, 53.
tu major es patre nostro Abraham? *Qui*
dedit, id est, fossum reliquit, *nobis puteum*
istum. Ex quo patet, quod fons de quo
fuit jam sermo, puteus erat. *Et ipse* Jacob vers. 6.
ex eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus.

Respondit Jesus, et dixit ei : Omnis qui 13
bibit ex aqua hac, et simili, *sitiet iterum,*
si diu vixerit, et ad tempus competens a
potu cessaverit. *Qui autem biberit,* id est,
spiritualiter sumpserit, et mente gustave-
rit, *ex aqua quam ego dabo ei,* id est
gratiam Spiritus Sancti, *non sitiet in æter-*
num. Hoc dupliciter intelligi potest. Pri-
mo sic : Non sitiet in æternum : id est,
licet ad tempus sitim spiritualem susti-
neat, suspirando ad patriam, cupiendoque
gratiam perfectiorem atque aliorum salu-
tem; non tamen semper sic sitiet, sed
veniet hora in qua replebitur bonis desi- Ps. cii, 5.
derium ejus, quia in die judicii in anima
et corpore glorificabitur, et tunc non de-
erit quod affectet hoc modo, ut scriptum
est in Matthæo : Beati qui esuriunt et si- Matth. v, 6.
tiunt justitiam, quoniam ipsi saturabun-
tur. Quando? Audi Psalmistam : Satiabor, Ps. xvi, 15.
ait, quum apparuerit gloria tua. — Secundo
sic : Non sitiet in æternum, hoc est, nun-
quam sitiet appetendo rem omnino absen-
tem nequaquam adeptam. Habet enim vir-
tualiter omne bonum, quoniam gratiam
habendo, habet Deum gratiæ fontem, et
felicitatem æternam per inchoationem et
continentiam virtualem. Nam gratia est
inchoatio gloriæ, et virtualiter continet

eam, sicut semen continet arborem. Juxta A
Ps. xxxiii, 10. quem sensum ait Psalmista : Timete Do-
minum, omnes sancti ejus, quoniam ni-
hil deest timentibus eum.

Sed his obviare videtur, quod in Ec-
clesiastico Christus Dei sapientia loqui-
Eccli. xxiv, 29. tur : Qui edunt me, adhuc esurient ; et
qui bibunt me, adhuc sitient. Dicendum,
quod secundum primam expositionem, is-
tud nequaquam dissonat a prædictis ; sed
quantum ad secundam expositionem, vide-
tur repugnantia quædam. Sciendum ergo,
quod sitis in Scripturis tripliciter sumi- B
tur : Primo, pro desiderio rei nequaquam
adeptæ : sicque acquisitio temporalium
rerum generat sitim aliarum et plurium
divitiarum, augendo cupiditatem. Secun-
do, pro desiderio rei adeptæ, ut habea-
tur magis perfecte : sicque sitit qui gra-
tiam recipit, quoniam Deum et dona ejus
quæ habet imperfecte, desiderat perfe-
ctius possidere, pertingendo de fide et
I Cor. xii, 31. via ad speciem et patriam, æmulando
quoque charismata meliora in præsenti,
secundum doctrinam Apostoli. Tertio, pro C
amore rei præsentis, cum exclusione fa-
stidii : sic Sancti in patria sitiunt Deum,
I Petr. i, 12. quemadmodum Petrus ait de Christo : In
quem desiderant angeli prospicere.
14 *Sed aqua,* id est gratia gratum faciens,
quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ, id
est origo, formale principium atque me-
ritoria ratio virtuosæ actionis, sanctæ con-
templationis, ardentis desiderii, *salientis,*
id est, animam ista terrena transilire fa-
cientis, pertingendo *in vitam æternam.*
Quemadmodum enim natura est in nobis D
principium omnium naturalium operatio-
num, sic gratia gratum faciens est fons
intrinsecus atque principium omnium ac-
tionum meritoriarum, faciens ipsam es-
sentiam rationalis creaturæ Deo acceptam,
deiformem, Deo supernaturaliter copula-
tam, et ad promerendum supernaturalem
felicitatem idoneam.
15 *Dicit ad eum mulier,* verba hæc my-
stica carnaliter intelligens (non enim erat
solita audire hujusmodi) : *Domine, da mi-
hi hanc aquam* quæ omnem sitim æter-
naliter aufert, videlicet aquam corpora-
lem, de qua te loqui existimo, *ut non
sitiam* corporaliter, *neque veniam huc hau-
rire.* Propter duplex commodum petiit fe-
mina aquam talem : primo, ut a pœna
sitis libera esset ; secundo, ut a labore
hauriendi eriperetur. Sic et nos spiritua-
lem hanc aquam a Christo cordialiter ju-
giterque petamus, ut non sitiamus ista
terrena, quæ appetitum nequeunt satiare,
sed quo eorum amore et occupatione ho-
mo magis involvitur, eo a divinorum con-
templatione, dilectione, et vera quiete ac
libertate amplius impeditur ac elongatur ;
neque veniamus huc haurire, id est in
exterioribus atque carnalibus consolatio-
nes viles requirere, sed in Domino sit
tota delectatio nostra, et cum Jeremia di-
cere mereamur : Diem hominis non con- Jer. xvii, 16.
cupivi, tu scis. Qui enim cor suum ad
exteriora effundit, qui humanas et sæcu-
lares delectationes admittit, nequaquam
dignus est gustare quam dulcis est Domi- Ps. xxxiii, 9.
nus. Talis enim nunquam efficitur vere
spiritualis, internus, et Deo suo familiaris
atque carissimus.

Denique, quoniam mulier ista verba
Christi capere non valebat, incipit Chri-
stus eam inducere ad cognoscendum se
ipsum, ut cognito ipso loquente, verba
ejus sciantur esse spiritualia ac divina.
Dicit ei Jesus : Vade, voca virum tuum, 16
et veni huc simul cum illo. Quomodo dicit
hoc Christus, qui est infallibilis veritas Joann. xiv, 6.
et sapientia Patris ? Noverat enim quod I Cor. i, 24.
mulier ista virum proprie dictum, id est
virum legitimum, non haberet. Sed hoc
facile solvitur, ut sit sensus : Voca virum
tuum, id est eum qui putatur esse ma-
ritus tuus legitimus, quamvis sit adulter.
Sed numquid intentio Christi fuit ut mu-
lier ista virum suum adduceret ? Quid
enim ille fecisset adductus ? Si autem di-
catur quod voluit Christus virum addu-
ci, quatenus eum instrueret atque con-
verteret, non infideliter dicitur. Si vero
dicatur quod hoc non fuit intentio Chri-

sti, sed ut ex occasione hujus verbi et ex A
responsione mulieris, Christus eam con-
venientius argueret, respondebo quod sic
ait ad feminam hanc, Voca virum tuum,
Gen. xxii, 2. quomodo ait in Genesi Abrahæ, Tolle fi-
lium tuum unigenitum Isaac, et offer il-
lum mihi in holocaustum : quod Dominus
dixit, non ut sic fieret, sed ut tentaret ;
non quatenus ipse veritatem agnosceret,
sed alii. Sic ergo nunc ait mulieri, Voca
virum tuum.
17 *Respondit mulier, et dixit : Non habeo
virum. Respondit ei Jesus : Bene,* id est B
vere, *dixisti, Quia non habeo virum,* id
18 est maritum legitimum. *Quinque enim vi-
ros* legitimos *habuisti* successive, *et nunc
quem habes* modo, id est, qui jam puta-
tur esse vir tuus legitimus, *non est tuus
vir. Hoc,* videlicet, Non habeo virum, *vere
dixisti.* Posset hic disputatio longa indu-
ci, quomodo intelligenda sint hæc. Mulier
equidem ista fuit cum adultero : quem
tamen ipsa dixit esse suum maritum ; et
alii sic credebant, fuitque notorium in ci-
vitate Sichar, quod mulier hæc fuit cum C
viro isto, ut communiter asserunt expo-
sitores. Dum ergo mulier dixit Christo,
Non habeo virum, si per virum intellexit
virum legitimum, publicavit proprium cri-
men quod intendebat abscondere ; si ve-
ro per virum intellexit quemlibet mascu-
lum, negavit quod erat notorium. Non
ergo Christus dixisset : Bene dixisti, Non
habeo virum. Ad hoc respondendum vi-
detur, quod mulier more adulterarum lo-
quebatur sophistice, dicens, Non habeo
virum, nomine viri intelligens virum le- D
gitimum : et ergo verum dicebat mate-
rialiter. Sed nomine viri voluit Jesum
intelligere quemlibet masculum, ut ipsa
continens crederetur : sicque mentieba-
tur formaliter, quoniam fallere satagebat,
nec verebatur alieno veritatem absconde-
re, quem putavit secreta sua latere, mox-
que recedere.
19 *Dicit ei mulier : Domine, video,* hoc
est, ex revelatione secretorum meorum
considero, *quia propheta es tu.* Sed quum
prophetia sit de futuris contingentibus,
quomodo sequebatur Christum esse pro-
phetam, quia præterita et præsentia occul-
ta cognovit? Dicendum, quod licet prophe-
tia propriissime sumpta respiciat futurum
contingens, est tamen, secundum Grego-
rium, etiam de præteritis et præsentibus
divina revelatione patefactis.

Mulier ista nunc cœpit cognoscere ex-
cellentiam Christi, videlicet, quod esset
propheta ; sed nondum sciebat quod esset
finis, impletor ac Dominus Prophetarum.
Quoniam itaque vidit eum in divinis illu-
minatum, proponit sibi quæstionem, vel
potius objicit sibi argumentum ad pro-
bandum errare Judæos, qui dixerunt quod
in Jerusalem adorare oportet. *Patres no-* 20
stri, videlicet Jacob et filii ejus, et filii
Israel egredientes ex Ægypto, *in monte
hoc,* id est in monte Garizim huic loco
propinquo, *adoraverunt,* quando Jacob ha-
bitavit apud Sichem : quia in locis altis
seu montibus orare et sacrificare solebant
Judæi et patres eorum, templo nondum
constructo, secundum quod Dominus di-
cit ad Abraham : Tolle Isaac, et offer il- *Gen.* xxii, 2.
lum mihi super unum montium quem
monstravero tibi. Sed et sex tribus Israel *Deut* xxvii, 12.
stabant in monte Garizim ad benedicen-
dum, et aliæ sex in monte Hebal ad male- *Ibid.* 13.
dicendum, quemadmodum in Deuteronomio
jusserat Dominus.

Sed quomodo mulier ista nominat san-
ctos Patriarchas patres suos, quum non
esset de semine illorum progenita ? Sa-
maritani quippe fuerunt natione gentiles,
quia Salmanasar rex Assyriorum, decem IV *Reg.* xvii, 6.
tribubus partim occisis, partimque captis
ac translatis, posuit Medos in terra decem *Ibid.* 24.
tribuum. Qui quum devorarentur a leo- *Ibid.* 25-28.
nibus, eo quod Deum Israel non colebant,
misit eis rex Assyriorum unum de sa-
cerdotibus populi Israel, ut doceret eos
legitima Dei terræ Israel : quo facto, cœ- *Ibid.* 29-41.
perunt colere Dominum, recipientes dum-
taxat quinque libros Moysis, et idola sua
non relinquentes, prout in libris Regum
plenius recitatur. Dicendum, quod mulier

vocat illos suos seu Samaritanorum pa- A
tres, quia Samaritani sequebantur cultum
et ritum illorum in multis, et propter
reverentiam Patriarcharum.

Et vos Judæi *dicitis, quia Jerosolymis
est locus,* hoc est templum in monte Sion,
ubi adorare oportet, id est, expeditius est
quam in monte Garizim. Judæi autem non
dixerunt quod oporteret de necessitate
adorare in templo Jerusalem, quasi Deus
alibi non exaudiret : nam in synagogis
suis orare consueverunt. Sed asserebant
convenientiorem locum orandi esse in Je- B
rusalem : quod et verum fuit, quoniam
Deut. xii, 5, 6. Deus specialiter elegit locum illum pro
cultu suo, præsertim ad sacrificandum.

21 *Dicit ei Jesus : Mulier, crede mihi,*
Is. vii, 9, juxta LXX. Hebr. xi, 6. quem vides esse prophetam. Nisi enim
crediderítis, non intelligetis. Et acceden-
tem ad Deum necesse est credere. *Quia
veniet hora quando neque in monte hoc*
Garizim, *neque in Jerosolymis adorabitis
Patrem.* Hoc intelligi potest dupliciter :
Primo, quod conversi ad Christum non
adorarent Patrem cœlestem in prædictis C
locis, eo modo quo ante, videlicet æsti-
mando quod determinatio et distinctio
locorum tam multum prodessent ad effe-
ctum orationis obtinendum ; sed spiritu-
ales effecti, spiritualiter adorarent, scien-
tes quod virtus et valor orationis non
principaliter consistit in loco, sed animo.
Secundo sic : Veniet hora, etc., quod im-
pletum videtur tempore destructionis Je-
rusalem a Romanis, quia et tunc plurimi
Samaritani crediderunt in Christum, atque
in ecclesiis adorare curabant. D

22 *Vos* Samaritani *adoratis quod nescitis.*
Adorabant enim Deum omnium creato-
rem, quem nesciebant, id est, male et
false de ipso senserunt, putantes Deum
esse corporeum, circumscriptum, et line-
amentis corporalibus figuratum. Adora-
bant quoque et idola quæ nescierunt, pu-
tantes aliquid divinitatis illis inesse, quæ
plena fuerunt dæmoniis. *Nos* Judæi *ado-
ramus quod scimus,* id est Deum, quem
vere cognoscimus. Christus cognovit eum
per speciem, ceteri per fidem. Notus enim Ps. lxxv, 2.
in Judæa Deus. Ceteris enim nationibus
ad diversos errores ruentibus, remansit
in populo Israelitico vera cognitio Dei.
Quia salus ex Judæis est, hoc est, ex po-
pulo Judæorum Salvator mundi incarna-
tus et ortus est ; vel, Salus ex Judæis est,
hoc est, salvatio gentium ex Judæis depen-
det, puta a Christi passione et Apostolorum
prædicatione.

Sed venit hora, et nunc est, videlicet 23
tempus evangelicæ legis, *quando veri,* hoc
est fideles, sinceri atque devoti *adorato-
res adorabunt Patrem,* id est Deum tri-
num ac simplicem, cui dicimus : Pater Matth. vi, 9.
noster qui es in cœlis, *in spiritu,* hoc
est corde interno, in spirituali intellectu,
in Spiritu Sancto, non solum in locis de-
terminatis, in grossa imaginatione, in pro-
prio sensu ; *et veritate,* id est fide illu-
minata, in vera justitia, ad Dei honorem, et
propter veram beatitudinem adipiscen-
dam. Denique, secundum Augustinum, Pa-
trem in veritate adorat, qui Patrem æter-
num in nomine Filii invocat. Hoc est
Deum veraciter invocare, id est intus et
ex corde vocare. Quod quam salubre sit,
pandit Psalmista dicendo : Prope est Do- Ps. cxliv, 18.
minus omnibus invocantibus eum in ve-
ritate.

Nam et Pater cœlestis *tales quærit,* id
est, veros adoratores requirit et appro-
bat : vult enim nos esse tales ; *qui ado-
rent eum* in spiritu et veritate, ut dictum
est. Cujus ratio subditur : *Spiritus est* 24
Deus, id est spiritualis, incorporalis et
simplex essentia, utpote actus purus. Mens
separata esset tantum honoratissimus in-
tellectus. *Et eos qui adorant eum* adora-
tione latriæ, quæ soli Deo debetur, *in
spiritu et veritate* (secundum sensum in-
ductum) *oportet adorare,* si debeant exau-
diri. Actio quippe rationalis creaturæ per
hoc complacet Deo, quod per eam assi-
milatur atque unitur suo Creatori. Per
adorationem autem in spiritu et veritate
factam, assimilatur et conjungitur Deo. Per
hanc enim simplificatur, et recte ascendit

in Deum, transcendendo cuncta terrena A
omnesque distractiones, et se ipsam pure
elevando in Creatorem. Unde oratio dici-
tur ascensus mentis in Deum. Quasi dicat
Salvator : Si Deus localis, corporalis ma-
terialisve esset in propria natura, adoran-
dus esset in determinatis locis dumtaxat
et rudibus phantasiis. Nunc vero, quum
sit spiritus simplicissimus, in interiori
adorandus est templo, ut anima redeat ad
se ipsam, et collecta atque in Deum forti
stabilitate erecta, invocet Deum : quem-
Eccli. XVIII, 23. admodum in Ecclesiastico legitur, Ante B
orationem præpara animam tuam, et noli
esse quasi homo tentans Deum. Hinc di-
1 *Cor.* XIV, 14, 15. cit Apostolus : Si orem lingua, mens mea
sine fructu est. Quid ergo? Orabo spiritu,
orabo et mente.

Itaque non vaga et huc illucque discur-
rente mente, imploranda est gratia Dei,
Prov. IV, 23. sed omni custodia custodiat orans cor su-
um, occasiones evagationum vitando, et
cum fervore incipiendo. Quod non est mo-
dice laboriosum, secundum quod abbas
Agathon dixit : Non est labor sicut orare C
Deum.

Porro Salvator dicendo, Veri adoratores,
etc., innuit esse quosdam adoratores fal-
sos, videlicet, qui vel male sentiunt de
Deo, sicut hæretici; vel propter humana
præconia seu carnalia commoda aut tem-
poralia lucra orant, sicut hypocritæ; vel
Deum quem orando honorare videntur,
pessimis moribus inhonorant. De quibus
Is. XXIX, 13; Deus ait per Isaiam : Populus hic labiis
Marc. VII, 6, 7. me honorat, cor autem eorum longe est a
me; propter quod in vanum colunt me. D
Prov. XXVIII, 9. Isti non exaudiuntur. Qui enim declinat
aurem suam ne audiat legem, oratio ejus
erit exsecrabilis.

25 *Dicit ei mulier : Scio* ex communi fa-
ma vel auctoritate Scripturæ, *quia Mes-
sias venit,* id est, mox venturus est, *qui
dicitur Christus.* Samaritani namque no-
Gen. XLIX, 10. verant ut in Genesi prædictum est : Non
auferetur sceptrum de Juda, et dux de
femoribus ejus, donec veniat qui mitten-
dus est; et ipse erit exspectatio gentium.

Quoniam ergo viderunt jam regnum a se-
mine Judæ ablatum atque Herodi Asca-
lonitæ alienigenæ datum, poterant scire
quod tempus adventus Messiæ instaret. Et
hoc erat tunc publica fama apud Judæos.
Unde miserunt ad Joannem sciscitantes *Joann.* I, 19.
an esset Christus. *Quum ergo venerit il-
le, nobis annuntiabit omnia,* id est, cer-
tificabit nos de quæstionibus universis, et
ceteris ad salutem spectantibus : quasi
diceret mulier ista, Tunc plenius instrue-
mur de omnibus istis. Omnes autem Judæi
et ceteri de Christo aliquid loqui scien-
tes, exspectabant eum quasi sapientissi-
mum magistrum, summumque Prophetam.
Dicit ei Jesus, Dominus inæstimabilis di- 26
gnationis : *Ego sum* Christus *qui loquor
tecum.* Quoniam enim Jesus vidit hanc
feminam de cognitione divinorum solli-
citam, revelavit ei se ipsum.

Et continuo venerunt discipuli ejus, re- 27
deuntes de civitate Sichar, in qua eme-
rant escas, ut venientes, manducarent cum
Jesu supra puteum, ut opinor, prout so-
lent pauperes facere; *et mirabantur quia
cum muliere loquebatur.* Nihil mali suspi-
cabantur; sed mirabantur, vel magnitu-
dinem dignationis Christi, quod cum mu-
liere infideli tam familiariter conferebat,
vel quia consuetudinem loquendi cum
mulieribus seorsum ac privatim non habe-
bat. *Nemo tamen* ex discipulis *dixit* Chri-
sto : *Quid quæris, aut quid loqueris cum
ea.* Propter reverentiam enim magistri sui
nil tale dixerunt, certi quod non sine ra-
tione affatus fuit hanc feminam.

Reliquit ergo hydriam suam mulier ad 28
puteum. Præ admiratione enim eorum quæ
audivit, et dilectione quam concepit ad
Christum, qui eam tam dignanter ac dul-
citer fuerat allocutus, quod Judæi non
fecissent, præ desiderio quoque salutis
populi sui, oblita est aquam corporalem
secum deferre, aqua sapientiæ degustata.
Et abiit in civitatem Sichar, *et dicit illis
hominibus* suis concivibus : *Venite, et vi-* 29
*dete hominem qui dixit mihi omnia quæ-
cumque feci,* hoc est opera mea præci-

pua. Vel mulier dicit hoc per hyperbolen
seu excessum, ad innuendum quod Christus dixit sibi multa occulta de suo statu. Homines enim in admiratione magna
positi et amore accensi, frequenter per
excessum loquuntur, non intendentes aliquid falsi asserere, sed rei magnitudinem
aperire. *Numquid ipse est Christus?* tanquam dicat : Videtur per tantum miraculum, quod sic.

Mulier ista implevit quod admonet Pe-
I Petr. IV, 10. trus, dicendo, Unusquisque sicut accepit
gratiam, in alterutrum illam administrantes; et talentum sibi concessum studuit
fructuose expendere. Ad litteram quoque
reliquit hydriam suam, quia intendebat
statim reverti et plenius informari. Sic
et nos dum illuminationem et gratiam
Christi experimur, hydriam nostram, id
est ventris curam, voluptatem omnemque
terrenam substantiam, parvi pendere vel
abjectare debemus, aliosque ad similem
Eccli. XVII, 12. gratiam pro posse adducere. Unicuique
enim mandavit Deus de proximo suo,
quemadmodum in Ecclesiastico legitur.
30 *Et exierunt de civitate* habitatores ejus,
novitate rei permoti, et ad credendum dispositi; *et venerunt ad eum.* Sic et nos salutaribus exhortationibus acquiescere par
Prov. XIII, 18. est, quoniam egestas et ignominia ei qui
deserit disciplinam, ut scribitur in Proverbiis.
31 *Interea,* id est inter hæc, utpote inter
recessum mulieris et Samaritanorum accessum, *rogabant eum discipuli ejus dicentes : Rabbi, manduca.* Compatiebantur
enim fatigationi sui magistri, et propriæ fami consulere quæsierunt. Ipsi namque esuriebant, et quia non præsumebant
comedere nisi magistro jubente, incipiente, et escam benedicente, idcirco ro-
32 gabant ut manducaret. *Ille autem dixit
eis : Ego cibum habeo manducare,* id est
spirituali alimonia animam meam reficere, scilicet opere virtuoso, quod mentem
alit atque delectat, quemadmodum scri-
Eccli. XV, 3. ptum est, Cibabit illum pane vitæ et intellectus; *quem vos nescitis,* qui nondum
A cognoscitis mysteria mea. *Dicebant ergo* 33
discipuli, verba magistri de materiali cibo intelligentes, *ad invicem,* quia ex reverentia quam habebant ad magistrum
suum, non audebant faciliter alloqui eum:
Numquid aliquis attulit ei manducare?
Noverant siquidem quod nihil alimenti attulit secum. Non mirum quod mulier non
intellexit verba Christi de aqua, quum
discipuli non intellexerint verba ejus de
esca.

Dicit eis Jesus, se ipsum exponens plane 34
B et cito, non per ambages atque circuitum
quo locutus fuit ad feminam. Discipulis
enim tanquam familiaribus, patefecit mysteria; ceteris tanquam extraneis, loquebatur obscurius. *Meus cibus* præcipuus,
id est in quo magis quam in corporali
cibo delector et recreor, *est ut faciam voluntatem ejus qui misit me,* id est facere
opera Deo Patri placentia, *ut perficiam
opus ejus* singulare et maximum, id est,
hominum conversioni intendam, atque humani generis liberationem consummem.
C De quo opere ait infra Salvator : Opus Joann. XVII, 4.
consummavi quod dedisti mihi ut facerem. Hic docuit nos Christus suo exemplo, ut spiritualem refectionem aliorum
propriæ corporali refectioni præferamus,
potiusque escam cordis quam corporis requiramus.

Loquitur autem Scriptura de cibo multiplici, utpote : de cibo seu pane Beatorum
regnantium, qui est ipsa Divinitas vel ejus
fruitio, qua dulcissime atque firmissime
sustentantur comprehensores. Unde in Lu-
D ca loquitur Christus discipulis : Ego dis- Luc. XXII, 29, 30.
pono vobis sicut disposuit mihi Pater, ut
edatis et bibatis super mensam meam in
regno. Et alibi scriptum est : Beatus qui Ibid. XIV, 15.
manducabit panem in regno Dei. Secundo, de cibo sacramentali, juxta illud : Ca- Joann. VI, 56.
ro mea vere est cibus. Tertio, de cibo
internæ compunctionis, ut est illud, Fu- Ps. XLI, 4.
erunt mihi lacrimæ meæ panes die ac
nocte; itemque, Cibabis nos pane lacri- Ps. LXXIX, 6.
marum. Quarto, de pane bonæ ac meritoriæ operationis, ut habetur in Ecclesiasti-

Eccli. xiv, 17. co : Ante obitum tuum operare justitiam, A
quoniam non est apud inferos invenire
cibos. Quinto, de pane corporalis refe-
ctionis.

Deinde ostendit Christus per simile,
quod jam adfuit tempus prædictæ opera-
tionis, videlicet conversionis hominum.
35 *Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor
menses* lunares, quibus utuntur Judæi in
computando, *sunt,* id est, restant, *et mes-
sis venit,* id est, antequam corporalis usu-
alisque messis seu frugum collectio im-
pleatur? *Ecce dico vobis : Levate oculos* B
*vestros, et videte regiones, quia jam albæ
sunt ad messem.* Si adhuc quatuor men-
ses restabant ad messem, palam quod ver-
ba ista non possint de corporali messe
intelligi. Est igitur sensus : Levate oculos
vestros mentales, id est, corda conside-
rando erigite, et videte regiones, id est,
habitatores terræ interiori visu adspicite,
quia jam albæ sunt ad messem, id est,
tempus est ut congregentur in horreum
meum, et perducantur ad fidem : nunc
enim venit tempus miserationis et gra- C
tiæ. Potest autem specialiter referri ad
Samaritanos Christo propinquantes, qui
dispositi erant ad fidei receptionem. Quasi
dicat Salvator : Istos Samaritanos cunctos-
que peccatores oculo compassionis adspi-
cite, et magis curate ut eorum conversioni
quam corporali comestioni intendam.

Dicitur vero collectio hominum messis,
per similitudinem. Quemadmodum enim
in messe colliguntur fructus terræ in are-
am, sic electi congregantur intra Ecclesi-
am. Insuper advertendum, quod Scriptura D
loquitur de duplici messe spirituali : Una
qua homines spiritualiter congregantur
per fidem et gratiam intra Ecclesiam mili-
Matth. ix, 38. tantem. Unde in Matthæo habetur : Ro-
gate Dominum messis ut mittat operarios
in messem suam. Alia est messis qua ele-
cti colliguntur per gloriosam resurrecti-
onem intra Ecclesiam triumphantem ac
patriam : de qua ait Christus in Matthæo,
Ibid. xiii, 39. Messores sunt angeli, messis vero consum-
matio mundi.

Deinceps subditur de mercede messo-
rum primæ messis, videlicet de præmio
doctorum et prædicatorum. *Et qui metit,* 36
hoc est, falce seu verbo prædicationis ho-
mines ad fidem gratiamque inducit, *mer-
cedem accipit,* utpote gloriam regni cœ-
lestis, præmium essentiale, quod est visio
Dei, atque aureolam quæ martyribus, vir-
ginibus et doctoribus est promissa ; *et
congregat fructum,* hoc est spirituales fi-
lios sua prædicatione conversos, *in vitam
æternam,* quia ad eam finaliter dirigit eos.
Vel, Congregat fructum, hoc est meritum
copiosum pertingens in vitam æternam,
quæ est finis et præmium. Omnium quip-
pe divinarum perfectionum altissima, est
Dei cooperatorem exsistere in reductione
hominum ad suum principium finemque
ultimum, secundum Dionysium. De quo-
rum præmio scriptum est in Daniele : Qui Dan. xii, 3.
multos erudiunt ad justitiam, fulgebunt
quasi stellæ in perpetuas æternitates. *Ut
et qui seminat,* id est chorus sanctorum
Patriarcharum et veterum Prophetarum,
qui primo cœperunt verbum Dei in cor-
dibus hominum seminare, atque princi-
pia fidei tradere. In qualibet enim fa-
cultate seminat, qui dat prima principia,
secundum Origenem. *Simul gaudeat,* id
est, cum electis et a se conversis in cœlo
lætetur, *et qui metit,* id est, chorus Apo-
stolorum et prædicatorum, qui homines
ad fidem dispositos, ex doctrina Patriar-
charum ac Prophetarum ad fidem catho-
licam et Christi gratiam suis sermonibus
perduxerunt, etiam cum Patriarchis in cœ-
lo exsultent.

In hoc enim, hoc est in facto isto spi- 37
ritualis messis, *est verbum verum,* hoc
est, verificatur et locum habet illud com-
mune proverbium quo utebantur Judæi,
dicendo : *quia,* hoc est quod, *alius est
qui seminat, et alius est qui metit.* Hoc di-
cebant de messe corporali, quando alius
seminavit, sed alius fructum collegit. Quod
et in spirituali messe interdum contingit,
ut dictum est. Non tamen semper fit ita :
imo, sicut in corporali messe sæpe idem

est seminator et messor seu fructus per- A
ceptor, sic in messe spirituali frequenter
idem est qui seminat, inchoando cogniti-
onem fidei christianæ in aliquo, et qui
metit, perducendo eum ad plenam con-
versionem. Sic enim gloriatur apostolus
Rom. xv, 20. Paulus ad Romanos, se prædicasse Chri-
stum ubi ante non fuit annuntiatus, ne
super alienum fundamentum fabricare vi-
deretur. Sed quantum ad Judæos, qui Moy-
sen et Prophetas receperunt, et quantum
ad Samaritanos Moysen recipientes, tenet
verbum Christi : quia in illis priores Sancti B
seminaverunt, Apostoli vero messuerunt.
38 *Ego misi vos metere,* hoc est ad fidem
colligere, *quod vos non laborastis,* hoc est
populum Judæorum, quem vestris præ-
dicationibus, scripturis et laboribus, non
disposuistis ad fidei receptionem. *Alii la-
boraverunt,* hoc est, prædicti seminato-
res, Patriarchæ ac vates, non sine labore
populum Judæorum ad Christi receptio-
nem præparaverunt, prænuntiando ejus
adventum, docendo unius Dei cultum, et
vitia populi exstirpando; *et vos in labores* C
eorum introistis, hoc est, populum ab il-
lis Sanctis præparatum, cultum et do-
ctum, convertistis. Quod dictum est pro
toto tempore quo Apostoli in Judæa præ-
dicaverunt. Non enim tot millia Judæo-
rum convertissent et spiritualiter posse-
dissent, nisi per scripturas Prophetarum ac
Patriarcharum dispositi fuissent ad chri-
stianæ fidei susceptionem. Unde et Petrus
Act. II, 14-41. in die Pentecostes allegando Joelem, con-
vertit tria millia Judæorum. Postremo,
quamvis prædicatio Apostolorum fuit mes- D
sio respectu prædicationis præcedentium
patrum, fuit tamen semen et seminatio
per comparationem ad fidem et opera me-
ritoria auditorum, et etiam quoad pro-
priam remunerationem in patria, secun-
II Cor. IX, 6; Galat. VI, 8. dum quod dicit Apostolus : Qui seminat in
benedictionibus, de benedictionibus metet
vitam æternam.
39 *Ex civitate autem illa,* nomine Sichar,
*multi crediderunt in eum Samaritano-
rum,* credentes quod esset Christus, *pro-
pter verbum mulieris testimonium perhi-
bentis : Quia dixit mihi omnia quæcumque
feci :* quod non potuit fieri virtute hu-
mana. *Quum venissent ergo ad illum Sa-* 40
maritani, rogaverunt eum ut ibi maneret
in Sichar. Cupiebant enim plenius infor-
mari de fide a Christo. *Et mansit ibi duos*
dies. Cur Christus qui cœpit facere et Act. I, 1.
docere, ibi sic mansit inter Samaritanos
tam diu, quum dixerit alibi, In civitates Matth. x, 5
Samaritanorum ne intraveritis? Dicendum,
quod Christus legislator non fuit sub lege
hac generali. Cœpit autem facere et do-
cere ea quæ ad præcepta spectant mo-
ralia. Item, quod modicum est, pro nihilo
reputatur. Christus vero non fuit multum
cum Samaritanis.
Et multo plures ex Samaritanis *credi-* 41
derunt in eum, propter sermonem ejus,
tanquam ob causam persuasoriam ad fi-
dem aliquo modo inducentem. Erat enim Ibid. VII, 29.
docens sicut potestatem habens : quia dif- Ps. XLIV, 3.
fusa est gratia in labiis ejus. Propter sa-
pientiam igitur relucentem in verbis Chri-
sti et efficacissimam eloquentiam ejus,
crediderunt in eum. Nunquam enim sic Joann. VII, 46.
locutus est homo, sicut hic loquebatur.
Et mulieri Samaritanæ *dicebant : Quia* 42
jam non propter tuam loquelam, id est
testimonium oris tui, *credimus,* tanquam
propter causam solam, sive præcipuam.
Nihilo minus crediderunt etiam propter
testimonium ejus, sed non propter hoc
solum, aut principaliter. *Ipsi enim au-
divimus,* id est, audiendo verba ejus sa-
pientissima consideravimus, *et scimus,* id
est, certe cognoscimus. Quamvis enim ma-
jor sit certitudo evidentiæ in scientia
quam in fide, tamen major est certitudo
adhærentiæ in fide quam in scientia. Fi-
des quoque innititur certiori fundamento,
videlicet increatæ et incommutabili veri-
tati; scientia autem, naturali rationi, quæ
frequenter decipitur. *Quia hic est vere
Salvator mundi,* hoc est universalis re-
demptor totius generis humani. Noverant Gen. III, 23, 24.
enim Samaritani ex libris Moysis, huma-
num genus a paradiso expulsum propter

originale peccatum, a quo liberari indi- A
gebat per Christum.
43 *Post duos autem dies* quibus mansit
cum Samaritanis in civitate Sichar, *exiit*
inde, quia jam roborati erant in fide, *et*
abiit in Galilæam. Aliqui tamen dicunt,
quod divertit a Nazareth in qua erat con-
Luc. IV, 29. ceptus, nutritus ac demoratus. Voluerunt
enim eum concives sui præcipitare, ut
44 dicit Lucas. Unde subjungitur : *Ipse enim*
Jesus testimonium perhibuit, quia Pro-
pheta in sua patria honorem non habet :
quasi dicat Evangelista, Ideo recessit a B
Nazareth, quia spreverunt eum contribu-
les ipsius. Alii vero affirmant oppositum,
et quod ait, Non est Propheta sine hono-
re, referunt ad tempus præteritum, quando
habitatores Nazareth spreverant eum, quo-
niam nondum viderant signa ejus, quæ
postmodum in Jerusalem conspexerunt,
sicut patebit.

Porro, quod dicit, Non est Propheta,
etc., Marcus plenius recitat hoc modo :
Marc. VI, 4. Non est Propheta sine honore, nisi in
domo sua, et in cognatione sua, et in pa- C
tria sua. Quod non est intelligendum pro
omni tempore et singulis compatriotis.
Interdum enim Propheta seu alius qui-
cumque excellens, a suis compatriotis con-
temnitur, et interdum ab eis honora-
tur : ut patet de Isaia, quem Jerosolymitæ
IV *Reg.* XIX, 1-7; 20-34; XX, 4-11; 14-19. *Ibid.* XXI, 16. tempore Ezechiæ honoraverunt, tempore
vero Manassæ spreverunt et occiderunt.
Sed hoc universaliter verum est, quod
conterranei atque concives communiter
proniores sunt ad contemnendum Prophe-
tam seu alium eminentem inter eos na- D
tum et conversatum, quam extranei. Quod
certum est oriri ex superbia atque in-
vidia : quoniam homines male ferunt,

quod compares sui eis præferantur, et
concipiunt excellentiam illorum quasi mi-
norativam propriæ dignitatis, ita quod
comparatione illorum viliores videntur et
minus reputantur : de quo dolent, et ad
detrahendum aut persequendum provo-
cantur. Compatriotæ quoque melius sci-
unt mutuam imperfectionem quam alii,
et ubertim convertunt oculum mentis ad
considerandum alios secundum id quod
erant tempore pueritiæ, vel quando eis
non excellebant. Sed vera caritas exigit
ut de perfectione et gratia compatriota-
rum, domesticorum et vicinorum, ampli-
us gaudeamus, eosque, imo Deum in eis,
puta in donis suis, veneremur.

Quum ergo venisset Jesus *in Galilæam* 45
patriam suam, *exceperunt eum Galilæi*
cum honore. Cujus ratio subditur : *quum*
omnia vidissent quæ fecerat Jerosolymis
in die festo, videlicet multa et magna
miracula quæ fecit in Jerusalem in festo
paschali, ut dictum est in Joanne. Pro- *Joann.* II, 23.
pter quæ credidit Nicodemus, et dixit :
Nemo potest hæc signa facere quæ tu fa- *Ibid.* III, 2.
cis, nisi fuerit Deus cum eo. Quomodo
autem Galilæi viderunt hæc signa, sub-
jungitur : *Et ipsi enim* Galilæi *venerant*
ad diem festum Paschæ, quando Jesus
operatus est illa. Tenebantur enim præ-
cipue in solennitate paschali oblationem
facere in templo Jerusalem.

Venit ergo Jesus *iterum in Cana* villa 46
Galilææ provinciæ, *ubi fecit aquam vi-*
num, ut dictum est secundo capitulo. Se-
cundum Augustinum et Bedam, Galilæi
acceperunt Jesum cum honore quodam
superficiali, non ex dilectione vel fide,
sed curiositate, propter signa prædicta;
alii tamen aliter sentiunt.

ARTICULUS XII

PROSECUTIO EXPOSITIONIS HUJUS CAPITULI QUARTI, AB EO LOCO QUO DICITUR : ET ERAT QUIDAM REGULUS, CUJUS FILIUS INFIRMABATUR.

ET *erat quidam regulus, cujus filius* A *infirmabatur Capharnaum.* In hac enim civitate, quæ fuit metropolis Galilææ, habitavit regulus iste cum filio suo febricitante. Denique, secundum Bedam, regulus iste vocatur diminutive, quasi parvus rex. Chrysostomus vero dicit, quod non erat parvus rex, sed regulus nominatur, quoniam regiæ stirpis erat. Alii dicunt, quod vocatur regulus, quia officialis erat Cæsaris, deputatus ad custodiam urbis Capharnaum. Quos sequitur quidam, reprobans dictum Bedæ, per hoc B quod Romani volentes frangere superbiam Judæorum, abstulerunt eis regiam dignitatem, ita quod pro tunc nullus rex fuit in Judæa. Sed istud non videtur resolutum. Herodes enim sub quo natus est Jesus, qui occidit infantes, rex fuit, ut dicitur in Matthæo; similiter Herodes qui decollavit Joannem, sub quo passus est Christus, dicitur rex apud Matthæum et Marcum. Et tamen regnaverunt in Judæa. Quemadmodum ergo nominati sunt reges, sic iste regulus dici posset. Abstu- C lerunt autem Romani regiam dignitatem a Judæis, quantum ad hoc quod nullus de semine eorum regnavit, sed alienigenæ. Romani quoque jusserunt ut sine eorum consensu nullus assumeret nomen regis. Propter quod infra habetur : Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari. Quidquid autem horum dicatur, certum est quod regulus iste fuit excellens persona, unus de principalioribus terræ.

(*Matth.* II, 1. *Ibid.* 16. *Ibid.* I, 3, 9. *Marc.* VI, 16. *Luc.* XXIII, 7-12. *Matth.* XIV, 9; *Marc.* VI, 14, 25, 26. *Joann.* XIX, 12.)

47 *Hic* regulus *quum audisset quod Jesus adveniret a Judæa,* per Samariam, *in Ga-* D *lilæam.* Jam enim famosus factus fuit Jesus propter miracula sua, et propter Baptismum quo per se et per discipulos baptizavit, itemque propter Joannis Baptistæ testificationem : ideo fama ejus præcurrebat eum. Unde in Matthæo legitur, quia abiit opinio ejus in totam Syriam : quæ utique fuit grande regnum. *Abiit ad eum* in Cana Galilææ, ubi reperit Christum, *et rogabat eum ut descenderet* in Capharnaum, quæ fuit in situ bassiori quam Cana, *et sanaret filium ejus,* quem putavit non posse sanari a Christo, nisi corporaliter præsente. Nondum enim agnovit Jesum esse verum Deum ubique præsentem, et quod angeli sancti ejus essent ministri, quorum ministerio potuit omnes ægros curare. Quod cognovit venerabilis ille centurio qui dicebat : Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus, etc. *Incipiebat enim mori.* Hoc dicit Evangelista : primo, ad insinuandum cur regulus tantum festinavit ad Jesum, eumque tam obnixe deprecabatur; secundo, ad ostendendum miraculi magnitudinem, quia ejusdem potentiæ est mortuum suscitare, et letali infirmitate laborantem seu agonizantem sanare.

(*Matth.* IV, 24. *Hebr.* I, 7; *Ps.* CIII, 4. *Matth.* VIII, 8, 9.)

Dixit ergo Jesus ad eum : Nisi signa, 48
id est miracula divinæ potentiæ ostensiva, *et prodigia,* hoc est miracula aliquid in longum et posterum indicantia, secundum Bedam ; vel potius miracula virtutem divinam procul a sensu positam signantia; *videritis, non creditis* me esse omnipotentem Filium Dei, qui corporaliter absens, secundum divinitatem omnia impleo, et cuncta ubique facere queo. Occasione hujus verbi Augustinus dicit, quod regulus iste accessit ad Christum, non

(*Jer.* XXIII, 24.)

credens, sed tentans, volens experiri quis A
aut qualis esset, et quantum posset. Gre-
gorius vero dicit oppositum, puta quod
credidit, alias filio suo non peteret so-
spitatem. Cur ergo dicitur ei, Nisi signa
videritis, non creditis? Respondit Grego-
rius, quod aliquid credidit, scilicet Jesum
posse ægrum sanare; et aliquid non cre-
didit, scilicet quod absens posset hoc fa-
cere.

Porro, secundum Theophilum, regulus
iste interfuit nuptiis in quibus aquam mu-
tavit in vinum, ideo credidit Jesum posse B
agonizanti succurrere. Hoc tamen non ap-
paret aliis probabile : quoniam nuptiæ
Joann. II, 3. illæ pauperum erant, nam et vinum de-
fuit ibi, et secundum Hieronymum, Joan-
nes evangelista exstitit sponsus; regulus
autem iste potens valde præcipuus fuit
in populo. Unde potius reor quod illud
miraculum factum in nuptiis percepit au-
ditu : propterea concepit fiduciam oran-
di pro salute filii sui. — Denique, quum
I Cor. I, 22. dicat Apostolus, Judæi signa quærunt; et
Jesus nunc ait, Nisi signa et prodigia vi- C
deritis, non creditis : idcirco auctor Scho-
lasticæ historiæ dicit, quod regulus iste
creditur fuisse de plebe et semine Judæ-
orum : quod alii non concedunt.

49 *Dicit ad eum regulus : Domine, de-
scende priusquam moriatur filius meus.*
Imperfectio fidei reguli elucescit, non tan-
tum in hoc quod corporalem Christi præ-
sentiam credidit necessariam, sed etiam
quia non cogitavit vel credidit quod pos-
set suscitare defunctum. Nempe sic orat,
Descende priusquam moriatur filius meus, D
quasi putet quod mortuum, etiam de-
scendendo ad eum, suscitare non posset.
50 *Dicit ei Jesus : Vade, filius tuus vivit*
vita naturali et convenienti, id est, in
hoc momento, me operante atque secun-
dum corpus absente, sanatus est. *Credi-
dit homo sermoni quem dixit ei Jesus, et
ibat* ad filium suum. Jam merito regulus
appellatur homo, id est utens ratione ac
rationabiliter agens, dum credit Christo,
et voci ejus obedit, eundo non solum
gressibus corporis, sed et mentis profe-
ctu proficiscens, videlicet ab imperfecta
fide ad fidem perfectam.

Jam autem eo descendente, servi occur- 51
*rerunt ei, et nuntiaverunt dicentes, quia
filius ejus viveret,* id est, incolumis esset.
Tribus de causis obviaverunt servi hi re-
gulo : Primo, ut bonum nuntium appor-
tando, eum lætificarent quem tristissi-
mum putaverunt. Servi quippe optantes
amari a dominis suis, libenter annuntiant
læta ac prospera, sicut patet de Chusi et II *Reg.* XVIII, 21-23.
Achimaas, qui exercitu David prævalen-
te, et Absalone occiso, cupiebant regi Da-
vid hoc nuntiare. Secundo, ut veritatem
rei domino suo intimantes, eum ab iti-
neris labore relevarent. Tertio, secundum
Origenem, quoniam filio jam sanato, puta-
bant præsentiam Christi superfluam, quem
cum regulo putabant venturum. *Interro-* 52
gabat ergo regulus *horam ab eis,* videli-
cet servis sibi occurrentibus, *in qua meli-
us habuerat* filius ejus. Hoc quæsivit, ut
certior fieret de veritate miraculi, ne forte
filius suus a casu vel naturali causa esset
sanatus. Tamen, si ante scivit quod filius
suus letaliter infirmabatur, scire potuit
quod non valuit naturaliter reparari. Id-
circo forte horam quæsivit, ut alios, præ-
sertim domesticos suos, solidaret in fide.
*Et dixerunt ei : Quia heri hora septima
reliquit eum* subito et perfecte *febris* mor-
tifera, in tantum quod postea nullum
signum pristinæ infirmitatis in ipso ap-
paruit : sicut socrus Petri febricitans, a *Matth.* VIII, 14, 15.
Christo sanata mox surrexit atque ad men-
sam ministravit : quod in febricitantibus
sanatis naturaliter non contingit.

Cognovit ergo pater filii jam sanati, 53
videlicet regulus, cujus proprium nomen
non explicatur : regulus nempe est no-
men officii vel dignitatis, non personæ;
quia illa hora, videlicet septima, *erat in
qua dixit ei Jesus : Filius tuus vivit. Et
credidit ipse* Jesum esse Christum filium
Dei, *et domus,* id est familia, *ejus tota,*
seu omnes sibi cohabitantes. Ex consi-
deratione enim horæ, cognoverunt quod

Jesus, etiam corporaliter absens, super- A naturaliter operari curareque possit, et non qualitercumque, sed excellentissimo modo, utpote solo verbo, nutu atque imperio : quod non convenit puræ creaturæ. Verumtamen non videtur quibusdam quod explicite credidit Jesum esse Filium Dei naturalem, Deum verum, Deum et hominem : ad talem enim credulitatem homines tunc nondum tenebantur communiter. Sed sicut centurio qui stetit sub (*Matth.* XXVII, 54; *Marc.* XV, 39.) cruce, viso terræ motu et his quæ fiebant, et quia Jesus sic clamans exspiras- B set, credebat, Vere, inquiens, hic Filius Dei erat; sic credidit regulus iste. Credebant namque quod Jesus esset sanctus homo, magnus Propheta, Salvator mundi, Filius Dei : et hoc totum sic erat; sed ultra non determinabant an esset filius naturalis vel adoptivus.

Quidam præterea putaverunt quod regulus iste fuit ille centurio cujus puerum (*Matth.* VIII, 5-13.) Christus in Capharnaum curasse describitur. Sed non est sic æstimandum. Primo, quoniam puer centurionis laborabat (*Ibid.* 6.) C paralysi; iste filius febribus tabescebat. Secundo, quoniam ille fuit servus, secundum Lucam (*Luc.* VII, 2, 10.); iste filius fuit, secundum Joannem. Tertio, quoniam centurio rogavit Jesum in Capharnaum exsistentem, secundum Matthæum (*Matth.* VIII, 5.); regulus vero rogavit eum in Cana. Quarto, quia regulo tanquam defectuoso in fide, dicitur, Nisi signa videritis, non creditis ; centurionis autem fides excellentissime commendatur, Christo dicente, Non inveni tantam fidem (*Ibid.* 10.) in Israel. Quinto, quia centurio Christi D majestatem intelligens, dixit : Domine, (*Ibid.* 8.) non sum dignus ut intres sub tectum meum. Regulus econtrario ait : Domine, descende priusquam moriatur filius meus. Sexto, quia ad servum centurionis ire paratus fuit Salvator, dicendo, Ego veniam (*Ibid.* 7.) et curabo eum ; ad filium vero reguli ire non acquievit.

Quoniam ergo Filius Dei venit in mundum ostendere nobis viam ascendendi in cœlum per veram humilitatem, idcirco obtulit se paratum proficisci ad famulum centurionis. Ad filium vero reguli ire non voluit, non utique ex contemptu personæ, sed ut doceat nos quod alia sunt judicia Dei, atque alia judicia hominum, et ut potius pensemus in hominibus naturam qua ad Dei imaginem facti sunt, quam accidentalia bona quibus in hoc mundo præfulgent, item ne dedignemur abjectas visitare personas, et ut agnoscamus quod tanto quis a Deo plus reputatur et sublimatur, quanto ab hominibus magis despicitur. Hinc scriptum est : Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum (*Luc.* XVI, 15.). De hoc multa conscripta sunt in Canonica Jacobi : quorum hoc unum est, Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide (*Jacob.* II, 5.)? Et illud : Si personas accipitis, peccatum operamini (*Ibid.* 9.). Verumtamen sæcularis potestas aspernanda non est, sed honoranda, dicente Apostolo : Non est potestas nisi a Deo, et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit (*Rom.* XIII, 1, 2.). Unde, quantum ad exteriorem reverentiam, magis honorare oportet prælatos ac principes, rectores et officiales, quam personas privatas ac inopes; sed quantum ad reverentiam interiorem, ceteris paribus, possumus plus honorare, hoc est reputare ac beatificare, abjectos, egenos et simplices, quam sublimes, quia similiores sunt Christo, et eorum est regnum cœlorum (*Matth.* V, 3.).

Quod autem in fine hujus capituli subditur, *Hoc iterum secundum signum fecit* 54 *Jesus, quum venisset a Judæa in Galilæam,* non est intelligendum quod hucusque non fecit nisi duo miracula, quia ut dictum est, in Jerusalem multa fecit miracula (*Joann.* II, 23.), sed quod istud fuit secundum signum quantum ad miracula facta in Galilæa. Et secundum Bedam, ideo Evangelista hoc dicit, ut ostendat quod ea quæ supra descripsit, alii Evangelistæ omiserunt.

(Sensus moralis.) PRÆTEREA, de moralitate hujus evangelicæ lectionis multa dici possent, et plurima dicta sunt; nec opus est ea quæ ab aliis plenissime dicta sunt, huic loco in-

serere atque repetere. Sed brevem tan- A gam moralitatem quæ videtur congruenter posse aptari.

Itaque, per regulum designatur spiritus rationalis seu intellectus, qui in regno animæ præsidet, omnesque potentias dirigit et gubernat : qui potius dicitur regulus quam rex, quia in ordine intellectualium essentiarum tenet infimum locum, in tantum ut naturaliter sit unibilis corpori. Unde secundum philosophos, sicut se habet materia prima in genere entium, sic anima rationalis in ordine intel- B lectualium substantiarum. Filius hujus reguli est speculativus intuitus divinorum, qui est velut verbum prolesque mentis : qui infirmatur in Capharnaum, id est, in sensualitate et carne mortali multipliciter obfuscatur, impeditur, interrum-
Sap. IX, 15. pitur, deficit, languescit : quoniam deprimit terrena habitatio sensum multa
Rom. VII, 23. cogitantem ; et secundum Apostolum, invenitur alia lex in membris nostris, legi mentis repugnans, in tantum quod actus interioris hominis, propter ardorem sen- C sualis concupiscentiæ ceterasque passiones, quasi febricitet.

Accedat ergo regulus iste humili, af-
I Cor. I, 24. fectuosa jugique prece ad Christum Dei sapientiam et virtutem, ut filium suum a prædictis incommodis curet, auferendo ab anima obstacula contemplationis cœlestium, impedimenta amoris fervidi divinorum, omnemque instabilitatem, et passionum inordinationem ac impetum, quatenus revelata facie gloriam Domini speculetur. Et utique, quum intellectualitas nostra sit D naturaliter tam imperfecta, obscura atque fallibilis, indigemus continuo clementissimoque divinæ bonitatis succursu, quatenus nec ad momentum derelinquamur a Deo et gratiæ ejus influxu, ab illustratione divinæ sapientiæ, ab inflammatione ignis Spiritus Sancti, a conservatione potestatis supremæ : alias intellectus noster errabit, voluntas frigescet, memoria quoque nutabit, et pleni erimus calamitate, passionibus, distractionibus et peccatis. Qui ista intelligit ac perpendit, nequaquam gloriatur in se ipso, non de se ipso præsumit, aliis se non præfert, pensans illud Apostoli : Qui se putat aliquid esse quum *Galat.* VI, 3.
nihil sit, ipse se seducit; et quod apud Jeremiam legitur : Scio, Domine, quia non *Jer.* X, 23.
est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet, et dirigat gressus suos.

Petat ergo regulus iste, seu intellectus noster, ut ipsemet Christus descendat ad sanandum filium suum, videlicet actum intellectualem, quoniam peccata auferre, gratiam dare, in voluntatem directe immediateque agere, solius est Dei. Nec curet si sibi dicatur a Christo, Nisi signa videritis, non creditis : quoniam fides quamvis sufficiens sit, tamen per experientiam divinæ miserationis et gratiæ, per evidentiam divinæ præsentiæ, roboratur atque perficitur. Non ergo sufficiat intellectui nostro præsentia angeli, imo nec sola divina præsentia Christi ; sed corporalem ejus requirat præsentiam in Sacramento, quatenus corpus et sanguinem Dei propter se incarnati devotissime amplectatur, epuletur, contineat. Dicat igitur, non ex incredulitate, sed fervida dilectione, quæ inquieta est donec adsit dilectus : Domine, descende priusquam moriatur filius meus, hoc est, antequam actus intellectivus a sensualitate vincatur, a tentationibus superetur, et antequam amorosa contemplatio divinorum in interioribus exstinguatur. Oremus itaque Christum, ut per Sacramenti exhibitionem introeat spiritum nostrum, omnemque effectum superdignissimi Sacramenti illuc diffundat. Denique Moyses non contentus de ducatu angelico, ipsius Dei personalem requirebat præsentiam, dicens : Si non tu ipse præcedas *Exod.*
nos, ne educas nos de loco isto : in quo XXXIII, 15, 16.
enim scire poterimus invenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaveris nobiscum? Sic et Isaias clamavit : Utinam *Is.* LXIV, 1.
dirumperes cœlos et descenderes.

Porro, quum Christus viderit spiritum nostrum tam ferventer instanterque precantem, dicet per effectum : Vade, filius

tuus vivit, hoc est, exaudita est depreca- A
tio tua. Quo facto, tota domus spiritus no-
stri, videlicet omnia interiora animæ, co-
gitationes et affectiones, credent virtuose
agendo, quoniam rationis imperio omnia
subjicientur, et Deo obedient.

Et sicut regulus sollicitus fuit, Chri-
stumque accessit et instanter petiit pro
sui carnalis filii corporali salute; sic om-
nis prælatus sollicitus esse, Christum ac-
cedere, eumque ferventer ac jugiter de-
precari debet pro gregis sibi commissi
spirituali sanitate. — Præterea multi us-
que in hodiernum diem sunt, qui licet
habeant fidem informem et mortuam, non
tamen credunt, loquendo de fide formata
et viva seu operatoria, nisi signa et pro-
digia viderint, scilicet ultionem divinæ
justitiæ in aliquibus impiis, vel aliquid
simile.

ARTICULUS XIII

EXPOSITIO QUINTI CAPITULI : POST HÆC ERAT DIES FESTUS JUDÆORUM, ET ASCENDIT JESUS JEROSOLYMAM.

NUNC rursum Evangelista commemorat B
signum magnificum a Christo per-
actum, ab aliis Evangelistis omissum, et de
indiscreto zelo Judæorum, quomodo etiam
Christus occasione hujus prodigii, magna
et profunda ad Judæos locutus est.

1 *Post hæc* quæ in præcedenti capitulo
gesta narrantur, *erat dies festus Judæo-
rum.* Non exprimitur quæ fuit ista festi-
vitas; sed certum est quod fuit una de
festivitatibus Judæorum præcipuis : et
communiter dicitur quod erat solennitas
Pentecostes, videlicet festum Novorum, C
Num. xxviii, 26. quando Domino offerebantur primitiæ fru-
gum. *Et ascendit Jesus Jerosolymam,* quæ
erat altior situ Galilæa : ideo Christus eun-
do illuc a Galilæa ascendit. Ivit igitur, ut
legem Mosaicam approbaret et impleret,
humilitatisque et obedientiæ exemplum
nobis relinqueret, salutaribus documentis
atque miraculis populum Judæorum, ad
Matth. xv, 24. quem fuerat specialiter missus, conver-
teret. Dictum est enim, quod Judæi se-
cundum præceptum legis, tenebantur in
Deut. xvi, 16. tribus præcipuis festis coram Domino ap- D
parere, hostiamque offerre in loco divini
cultus divinitus præelecto, qui fuit Jeru-
salem a tempore David vel constructionis
templi.

Est autem Jerosolymis Probatica, id 2
est ovinaria seu ovina, *piscina, quæ co-
gnominatur Hebraice Bethsaida,* id est
domus ovium vel pecorum. Hæc enim
piscina prope templum fuit, in qua colli-
gebantur aquæ pluviales, ut hostiæ tem-
pli, quæ communiter erant de ovibus, la-
varentur in ea antequam immolarentur in
templo coram Domino. Probatica autem
dicitur a προβατον Græce, quod Latine di-
citur ovis. *Quinque porticus habens* in
gyro, videlicet quædam ædificia per quæ
Nathinæi accedebant ad aquam causa la-
vandi hostias offerendas, quæ etiam ja-
cebant in porticibus istis, quousque es-
sent lotæ. Circumsepta itaque fuit piscina
tam multis porticibus, ut ministri per plu-
ra loca haberent accessum ad aquam, et
loca illa sufficerent ad continendum ho-
stias Domino immolandas.

In his porticibus *jacebat multitudo* 3
magna languentium, diversis infirmitati-
bus tabescentium, utpote *cæcorum, claudo-
rum, aridorum,* seu contractorum, *exspe-
ctantium aquæ motum* ab angelo fiendum,
infirmitatis curativum. *Angelus autem* 4
Domini descendebat secundum tempus, id
est determinatis temporibus, tamen incer-
tis et interruptis, *in piscinam, et moveba-*

tur aqua ab angelo, motu forti ac turbulento, A ita quod certum fuit motum illum ab angelo factum, non a vento, vel causa naturali. Et quoniam hora angelicæ descensionis fuit incerta, ideo languidi jacebant ibi continuo, quasi semper parati, et optantes se invicem prævenire in ingressu piscinæ. Cujus ratio subinfertur : *Et qui prior descendebat in piscinam post motionem aquæ :* piscina dici potest, vel ipsa aqua, vel receptaculum aquæ; *sanus fiebat a quacumque detinebatur infirmitate,* efficienter et principaliter a Deo, cui soli B competit a qualibet invaletudine propria virtute liberare, instrumentaliter vero ab angelo, dispositive autem ab aqua, quæ ex descensu motioneque angeli quamdam sortiebatur efficaciam ad curandum.

Sed cur Dominus tantam reverentiam et virtutem contulit huic aquæ? Ad hoc aliqui dicunt, quod propter lignum dominicæ crucis, quod in ea natasse et circa passionem enatasse affirmant. Alii dicunt, quod ad præfigurandum virtutem Baptismatis Christi tunc propinquantis, in quo C omnis qui descenderit, ab omni peccato purgatur. Quidam vero dicunt, quod propter dignitatem legalium hostiarum, quæ ibi lavabantur, et præsertim in quantum hostiæ illæ immolationem Christi in cruce præfigurabant, per quam totum genus humanum redemptum est. Mihi videtur convenienter dici, quod Deus ex sua misericordia, propter prædictos infirmos ac inopes fecit hanc gratiam.

Mystice, per piscinam intelligere possumus fontem Baptismatis, vel sacramen- D
Ps. xxxi, 5; *Prov.* xxviii, 13. tum Confessionis, in qua omnia lavantur, vel quotidianum baptismum lacrimarum sanctarum; per descensum vero angeli, operationem et influentiam Christi, qui
Is. ix, 6, juxta LXX. est magni consilii angelus, et in quolibet trium prædictorum principaliter operatur, vimque curandi largitur. Sed figura non adæquatur figurato. Idcirco Christus agit in Baptismo et Confessione, non solum sæpe, sed indesinenter quotidie; nec solum curatur unus, videlicet primus, sed omnis quicumque sacramenta ista digne susceperit.

Erat autem quidam homo ibi triginta 5
et octo annos habens in infirmitate sua. Species hujus infirmitatis non explicatur, sed creditur fuisse paralysis, nam homo iste jacebat in lecto. *Hunc quum vidisset* 6
Jesus oculo corporali, et compassionis affectu,* *et cognovisset quia jam multum* * [jacentem,]
tempus haberet, id est, diu infirmatus fuisset : hoc enim Jesus in se ipso a principio suæ incarnationis cognovit futurum, quod nunc vidit in præsenti; *dicit ei : Vis sanus fieri?* Certum est quod illa quæstio non processit ex ignorantia : imo quicumque alius scire potuit, quod omnes ibi jacentes et aquæ motum præstolantes, cupiebant sanari. Sed quærit, ut in ægro desiderium recipiendæ curationis provocet, sicque dignior sit ad beneficium sanitatis sumendum. Denique specialiter hunc unum affatur et curat, quia miserabilior fuit, et jam pro peccatis suis longissima molestia fuerat castigatus. Ideo Dominus qui vulneravit, medetur; et *Job* v, 18.
qui percussit, denuo sanat. Scriptum est *Deut.* xxxii, 39.
enim in Tobia : Quum iratus fueris, misericordiam facies. *Tob.* iii, 13. Longanimiter ergo et patienter est sustinenda castigatio Dei, imo omnis molestia corporis atque adversitas, juxta quod scriptum est in Judith : Non *Judith* viii, 26, 27.
ulciscamur nos pro his quæ patimur; sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quasi servi qui corripimur, ad emendationem et non ad perditionem nostram evenisse credamus.

Respondit ei languidus : Domine. Vo- 7
cat Jesum Dominum, quasi venerabilem virum; sed aliud nihil scivit de eo. *Hominem* servientem seu adjuvantem *non habeo, ut quum turbata,* id est ab angelo vehementer concussa et mota, *fuerit aqua, mittat,* id est, ante alios deferat, *me in piscinam : dum venio enim ego,* qui præ languore cito ire non valeo, *alius* languidus *ante me descendit* in aquam.
Dicit ei Jesus, cujus dicere est facere : 8

Surge, tolle grabatum tuum, et ambula.
9 *Et statim sanus factus est homo ille.* In
quo ostenditur omnipotentia Christi, tam
inveteratum languorem, in instanti impe-
riose curantis. Virtus nempe divina quum
sit infinita, operatur in instanti : quod
naturæ non convenit, quia in transmuta-
tionibus rerum de contrario in contrari-
um, agit successive. Unde, secundum Dio-
nysium, Natura non transit a distanti in
distans, nisi per media. *Et sustulit gra-
batum suum, et ambulavit.*

Per languidum istum ambulare non va-
lentem, intelligitur piger et negligens mala
consuetudine pressus, qui in delectatione
vitiosa et usu peccati, quasi in grabato
jacet. Huic, imo et omni peccatori, dicit
Christus quotidie, per admonitionem sa-
cræ Scripturæ : *Vis sanus fieri?* Quum
Ezech. enim Dominus ait per Ezechielem, Nolo
xxxiii, 11 ; xviii, 23, 32. mortem peccatoris, sed ut convertatur et
Zach. i, 3. vivat; et per Zachariam, Convertimini ad
me, et convertar ad vos ; itemque per Jo-
Joel ii, 32. elem, Omnis quicumque invocaverit no-
men Domini, salvus erit : quid aliud lo-
quitur, nisi, Vis sanus fieri ? tanquam
dicat : Ego sum medicus animarum ; fac
quod in te est, acquiesce monitis meis,
et sanabo te. *Surge* a ruina peccati, *tolle
grabatum tuum,* id est, delectationem pec-
cati in qua quiescis, aufer et porta super
te per compunctionem et satisfactionem,
Apoc. xviii, 7. quatenus quantum glorificasti te in deli-
ciisque fuisti, tantum imponas tibi lu-
ctum et afflictionem, exemplo Prophetæ
Ps. vi, 7. dicentis, Laboravi in gemitu meo, lavabo
per singulas noctes lectum meum ; *et am-
bula* regia via in divinis præceptis : de
Prov. iii, 17. quibus in libro Proverbiorum legitur, Viæ
ejus viæ pulchræ, et omnes semitæ ejus
Ps. cxviii, 32. pacificæ. Imo viam mandatorum Dei per-
Josue xxiv, 14. curre, implens illud Josue : Servite Domi-
no corde perfecto atque verissimo. Quan-
to enim animo promptiori ac ferventiori
fecerimus opera Dei, tanto amplius pro-
meremur.

Erat autem sabbatum, id est quies et
cessatio ab operibus servilibus, *in die il-*
A *lo.* Imo hæc dies fuit sabbatum, id est
dies septima ac festiva. *Dicebant ergo Ju-* 10
*dæi illi qui sanus fuerat factus : Sabba-
tum est, non licet tibi tollere grabatum
tuum.* Si Judæi putaverunt eum lectum
suum portare sine speciali Dei commis-
sione, et necessitate seu dispensatione, ex-
cusabiles erant. Tamen ad minus mate-
rialiter falsum locuti sunt. Labor enim
exterior ad divinum honorem directe or-
dinatus seu pertinens, licebat in sabbato,
quemadmodum sacerdotes sabbatis tem-
B plum ornabant, hostias aptabant ac im- *Num.* xxviii, 9.
molabant. Bajulatio autem lecti ab isto
sanato, fuit ad ostensionem divinæ poten-
tiæ et gloriam Christi : velut si quis die
dominica miraculose liberatus a carcere,
deferat ad ecclesiam vincula sua ad glo-
rificandum Deum. Fuit quoque ex dispen-
satione summi dispensatoris, qui legem
dedit, et ad spiritualem legis intelligen-
tiam introduxit. Unde subjungitur : *Re-* 11
spondit eis iste sanatus : *Qui me salvum** * sanum
fecit a paralysi, imo a labe peccati : quo-
C niam Christus, cujus perfecta sunt ope- *Deut.* xxxii, 4.
ra, sanavit in anima quos curavit in cor-
pore ; *ille mihi dixit : Tolle grabatum
tuum, et ambula,* id est, ea potestate qua
me miraculose curavit, eadem auctoritate
mihi præcepit quod facio.

Interrogaverunt ergo eum : Quis est il- 12
*le homo qui dixit tibi, Tolle grabatum
tuum, et ambula?* tanquam dicant : Os-
tende nobis talem tam malum et legis
contemptorem, ut culpam tuam puniamus
in eo. Isti qui curatorem hujus paralyti-
D ci purum hominem æstimabant, homines
erant, eo modo quo dicit Apostolus : Quum I *Cor.* iii, 3.
sit inter vos zelus et contentio, nonne car-
nales estis, et secundum hominem am-
bulatis ?

Is autem qui sanus fuerat effectus, ne- 13
sciebat quis esset, id est, nomen et famam
Christi ignoravit, nec quidquam audivit
de eo : et forte oblitus fuit dispositionis
Christi in vultu ac habitu, ita quod neque
per circumlocutionem et signa indicare
potuit quisnam esset : quo modo Ocho-

IV *Reg.* I, 8. zias rex Israel cognovit Eliam, audito quod homo pilosus et zonam pelliceam circa renes habens, famulis suis obviasset, ut legitur in libris Regum. Jesus enim statim recessit ab homine isto, sicut subjungitur : *Jesus autem declinavit a turba constituta in loco* ubi paralyticum istum sanavit, vel ubi turba eum de grabati bajulatione redarguit. Declinavit autem a turba, erudiens nos ut post perpetrationem excellentium operum, fugiamus humanum honorem hominumque applausum, amantes nesciri ; secundo, quia interdum ad tempus divertendum est a calumniatoribus, et ingratis cedendum ; item, ut quietum locum quæramus ad vacandum Deo : in turba enim plurima occurrunt devotionis ac puritatis obstacula. Et forte ad litteram Christus recessit a turba, habens aliud salutare opus alibi expedire.

14 *Postea invenit eum Jesus in templo,* ad quod sanatus iste convenit ut Deo ageret gratias. Sic et nos, si Jesum invenire et ab eo inveniri optamus, intremus templum ejus materiale ac spirituale, visitando ecclesiam, et redeundo ad propriam mentem per contemplationem et vitæ nostræ discussionem, atque internam in omni virtute exercitationem. (*Ps.* X, 5.) Dominus enim in templo sancto suo. *Et dixit illi : Ecce sanus factus es* mente et corpore ; *jam noli peccare,* id est, propositum habe cavendi omne peccatum pro posse, *ne deterius tibi aliquid contingat,* id est, ne major pœna tibi in præsenti, vel æterna damnatio infligatur : quoniam recidivantes atque ingrati graviorem pœnam merentur. Ex quibus elicitur, quod æger iste propter peccata sua incidit languorem præfatum. Quomodo autem Deus diversis de causis homines nunc flagellat, infra, (*Joann.* IX, 3.) Deo præstante, dicetur, ubi de cæco nato agetur.

15 *Abiit ille homo, et nuntiavit Judæis quia Jesus esset qui fecit eum sanum.* Dicunt aliqui, quod malitiose hoc fecit, tanquam ingratus. Et hoc videtur ex eo quod Judæi eum increpabant de lecti sui portatione, et quum se excusasset per commissionem sui sanatoris, Judæi dixerunt : Ubi est ille ? Ex quibus conjicere potuit quod Judæi volebant culpam retorquere in illum. Propter quod publicando Jesum, exposuit eum calumniatorum persecutioni. Alii dicunt oppositum, scilicet, quod simplici animo hoc egit, ne esset ingratus, et ut Christum glorificaret. Et probant per hoc quod Jesus sanavit istum in mente sicut in corpore : ideo non fuit tam improbus. Sed quidquid sit de veritate rei, istud argumentum facile solvetur per evangelicam veritatem : quia ut legitur in Luca, quum Jesus decem leprosos curasset, unus dumtaxat reversus est gratias agens, et alii facti fuerunt ingrati. (*Luc.* XVII, 12-14. *Ibid.* 15, 16.) Propter quod Christus dicebat : Nonne decem mundati sunt ? Et novem ubi sunt ? (*Ibid.* 17, 18.) Non est inventus qui rediret et daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Nihilo minus omnes illi etiam mente sanati fuerunt ; sed rursus in culpam prolapsi sunt, et forte a sacerdotibus subversi. Sic dici posset de isto. Potius tamen arbitror, quod non malitiose, sed bona intentione fecit quod dictum est, putans Judæos agnito actore miraculi meliorandos.

Propterea persequebantur Judæi Jesum, 16 detrahendo et comminando, *quia hæc faciebat in sabbato,* scilicet, quod hominem curavit, et ei lectum ferre præcepit.

Jesus autem respondit eis, ostendens se 17 non esse legis vel sabbati transgressorem, sed Patri æterno conformem in operando. Quemadmodum enim apud Matthæum excusat discipulos sabbato spicas evellentes (*Matth.* XII, 1-4.) et confricantes, a transgressione sabbati, per hoc quod David simile fecit ; sic nunc excusat se a transgressione sabbati, per hoc quod Pater eodem modo operatur ut ipse. *Pater meus* cœlestis et naturalis, *usque modo operatur :* id est, a principio mundi usque in præsens, imo et usque in sempiternum, indesinenter agit in rebus, totum universum in esse conservando, gubernando, corrupta restaurando ;

agit quoque animas rationales quotidie creando, impios justificando, purgatos ab omni reatu in cœlis beatificando, panem et vinum in corpus et sanguinem Christi transsubstantiando ; et alia ineffabilia jugiter operatur, præsertim in Ecclesia tri- *Eccli.* XLIII, 36. umphanti, quæ ignoramus. Pauca quippe videmus operum ejus, ut dicitur in Ec- *Ibidem.* clesiastico, ubi et scribitur : Multa sunt abscondita majora his. Quod vero in Ge- *Gen.* II, 2. nesi legitur, Requievit Deus ab omni opere quod patrarat, intelligendum est quantum ad productionem novarum specierum entis. *Et ego operor,* sicut et Pater, imo eadem quæ Pater, quia indivisus ab illo in natura et opere. Quemadmodum ergo Deus Pater prædicta omnia operans etiam sabbato, non arguitur quasi sabbati violator ; ita nec ego argui debeo, qui confractum restauravi, et ad demonstrationem divinæ virtutis, eidem præcepi grabatum bajulare.

Ad intelligendum hæc verba sublimia, oportet advertere quod aliquid est causa alterius dupliciter : Primo, quantum ad illius inceptionem, et quoad esse ipsius, sed non quoad permanentiam ejus : quemadmodum homo generans est causa filii sui, et artifex causa ædificii. Unde, si pater vel artifex moriatur, nihilo minus filius et ædificium permanent atque subsistunt. In talibus ergo causatum non dependet a sua causa, quantum ad permanentiam. — Secundo, unum est causa alterius, quantum ad inceptionem et permanentiam ejus : quemadmodum sol est causa luminis et diei. Unde, si ad momentum sol deesset, dies deficeret. Et hoc modo est Deus causa rerum : creaturæ enim plus dependent a Creatore, quam aliquid creatum a causa creata. Propterea, si Deus relinqueret ens creatum sibi ipsi, suæ omnipotentiæ manutenentiam in ictu oculi subtrahendo seu suspendendo, mox universa mundanæ machinæ fabrica in nihil decideret, atque in se ipsa annihilata deficeret, sicut ex nihilo in esse surrexit. Et hoc ipsum, si non fallitur

A Albertus, scripsit et docuit Aristoteles in epistola de Principio universi. Hinc quoque, non solum secundum Platonem et Proclum, sed etiam teste principe theologorum sacratissimo Dionysio, Deus est causa rerum, non solum quasi nunc causans, sed quasi incessabiliter eas producens, propter incessantem suæ conservationis influentiam indesinentemque illarum dependentiam.

Hinc igitur asserit Filius Dei : Pater meus usque modo operatur. Non enim mi- B noris potentiæ est creata manutenere in esse, et totum universum conservare in nihilo (quia nihil est extra universum fulciens ipsum, nisi Deus), quam eadem produxisse atque in nihilo collocasse. Hinc Proclus subtilissimus Platonicus scripsit in Elementatione sua theologica : Totus mundus ab intellectu substantiam habet ; etsi perpetuus sit, non propter hoc non procedit ab intellectu, sed et procedit semper, et conversus est semper, et perpetuus secundum essentiam, et insolubilis C secundum ordinem.

Judæi ergo ex verbis Christi jam præinductis intelligentes quod Jesus comparasset se Deo in virtute et operatione, dixissetque se esse naturalem Filium Dei, Patri æqualem, putaverunt eum blasphemum,
et fecerunt quod subditur. *Propterea er-* 18
go, videlicet, quia æquavit se Patri, *magis quærebant eum Judæi interficere, quia non solum solvebat sabbatum,* secundum eorum falsam opinionem, *sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens,* D id est esse dicens, *Deo* Patri. Sæpe in Scripturis, et etiam in communi modo loquendi, sumitur Facere pro Dicere vel Cogitare. Quoniam ergo secundum legem, gravior graviusque punienda fuit blasphemia, quam transgressio sabbati, ideo Judæi quærebant Jesum quasi blasphemum occidere.

Sed quia Judæis visum fuit quod Jesus derogavit honori divino æquando se Patri æterno, idcirco Christus ostendit quod per hoc non derogavit Patri. *Respondit*

19 *itaque Jesus, et dixit eis : Amen, amen dico vobis, non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem.* Sed ex hoc Arius et Eunomius arguerunt quod Filius esset ex se infirmus, et per consequens minor Patre, et pura creatura : et satis difficile apparet quomodo sit verus Deus atque omnipotens, quia a se non potest quidquam. Sed non est impossibile ista dissolvere. Ut enim ostenderet Christus se a Patre esse recepisse, et habere quidquid est et habet, ita dicit, Non potest Filius a se facere quidquam : tanquam dicat, A me ipso non sum, sed esse et potestatem accepi a Patre. Itaque, Non potest a se, id est virtute non accepta, ut in eo est, facere quidquam, quia Filius non habet nisi virtutem acceptam, hoc est a Patre sibi communicatam. Denique, secundum Hilarium et Thomam in Summa contra gentiles, quamvis Filius non potest a se quidquam facere, potest tamen per se omnia facere, utpote propria virtute, quæ quum sit una numero in Patre et Filio ac Spiritu Sancto, est causa quod quælibet divina Persona est causa omnium rerum principalis atque omnipotens, et nulla est instrumentalis respectu alterius. — Quod vero adjecit, Nisi quod viderit Patrem facientem, non est sic intelligendum quasi alia sit visio seu intellectualis cognitio Filii, et alia Patris : imo sicut in Patre et Filio est unus numero intellectus, ita et visio una. Nihilo minus Pater videt Filium ejusque opera, et econtra : quoniam in utroque est plenitudo Divinitatis, quæ omnem perfectionem et actualitatem supersimplicissime prorsusque incomprehensibiliter comprehendit. Neque enim sic Filius videt Patrem et opera ejus, quasi aliquid aliud sit visio illa quam Filii deitas atque essentia. Quemadmodum ergo per eamdem essentiam Pater Filiusque subsistunt et Deus sunt, sic eadem visione Filius videt Patrem et opera ejus, Pater quoque Filium et opera ejus.

Hæc est una interpretatio hujus loci. A Potest autem et ita exponi : Non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem. Tanquam diceret : Hoc quod Filius videt facere Patrem, hoc etiam potest ipse Filius facere a se, id est per se propriaque quamvis collata virtute; alia vero non potest facere Filius. Et sic Christus per verba hæc probat se non posse peccare : quod ei imposuerunt Judæi. Si enim Filius nihil potest facere nisi quod viderit Patrem facientem, tunc procul dubio, sicut Pater non potest peccare, B ita nec Filius. — Postremo, verba ista intelligi possent de Christo secundum assumptam naturam, secundum quam certum est quod non potest facere quidquam a se.

Insuper Christus testatur, quod Pater non est factor principalior nec universalior Filio, et quod opera amborum sunt indivisa, ita quod Pater et Filius sunt unus factor, Creator et gubernator, non duo factores : per quod hæresim Arianorum confundit. *Quæcumque enim ille,* vi- C delicet Pater, *fecerit, hæc* eadem opera *et Filius* secundum naturam divinam *similiter facit,* id est æque principaliter et auctoritative, non instrumentaliter et ministrative. Per hoc ergo quod ait, Quæcumque, ostenditur quod operatio Patris non extenditur ultra operationem Filii. Propterea Filius est prima et universalis causa, prout in Apocalypsi loquitur : Ego *Apoc.* I, 8; sum Alpha et Omega, primus et novissi- XXI, 6; XXII, 13. mus, principium et finis. Unde in Michæa habetur : Et tu, turris Gregis nebulosa, *Mich.* IV, 8. D ad te veniet potestas prima, regnum filiæ Jerusalem. Ubi per potestatem primam, ad litteram intelligitur Christus, qui teste Apostolo, est virtus et sapientia Patris, I *Cor.* I, 24. portans omnia verbo virtutis suæ. Hoc *Hebr.* I, 3. quoque in Proverbiis manifeste ostenditur, ubi Sapientia de Deo effatur : Quando *Prov.* VIII, præparabat cœlos aderam; quando appen- 27, 29, 30. debat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Per hoc autem quod ait, Hæc, docet quod eadem numero sunt opera Patris et Filii. Quumque natura sit

operationis principium, sequitur quod Patris et Filii sit una natura : una utique numero, non genere vel specie, quia divina natura multiplicari non potest. Per hoc vero quod subditur, Similiter facit, patet quod Pater operatur per Verbum seu Filium, non sicut artifex per ministrum vel instrumentum, sed sicut amicus per amicum, rex per regem, judex per judicem, non subalternatum, sed comparem.

20 *Pater enim diligit Filium,* hoc supra (Joann. III, 35.) scriptum atque expositum est. Et nunc addi potest, quod dilectio non est principium emanationis Filii a Patre, quia non procedit a Patre per voluntatem, aut libere libertate contingentiæ vel ad utrumlibet, sed naturali emanatione. Nihilo minus Pater diligit Filium vere et intensive, infinite, sumendo dilectionem absolute, ita quod habet se quasi concomitanter ad emanationem.

Denique multæ sunt rationes dilectionis, quæ maxime et superexcellenter inveniuntur inter Patrem et Filium, imo inter tres supersublimes, æternas, increatas Personas, hoc est in ipsa Trinitate, una, superessentiali, simplicissima Deitate. Interdum enim dicimus, quod agnitio est causa dilectionis, videlicet ut via ad dilectionem; interdum, quod bonum est causa dilectionis tanquam objectum; interdum vero similitudo appellatur causa amoris; sed et communicatio est causa amoris; sæpeque dicimus, quod nihil sic accendat amorem, quomodo si quis sciat se amari ab alio. Quum ergo Pater et Filius se invicem perfectissime comprehendant, et Filius Patri omnino simillimus sit, uterque quoque infinitæ bonitatis et sanctitatis exsistat, Paterque dederit Filio totum quod suum est, puta divinam essentiam, quam transfundit in eum, et Filius tantum bonum a Patre susceperit, Pater etiam sciat se amari a Filio immenso amore, et econtra; hinc constat, quod in divinis Personis sit quomodolibet omniformiterque plenissima ratio mutuæ dilectionis. Quæ quum sit infiniti ardoris, et rei summæ, præsentis, perfectissime quoque conjunctæ, palam quod dilectio trium Personarum ad invicem sit vere immensæ dulcedinis infinitæque pacis. Et dulce, sanctum ac deiforme est, hoc nunc fideliter contemplari, sincere adspicere, atque in contemplatione tam alta cordialiter affici, divinæ beatitudini congratulari, a sensibus rapi, in divitias gloriæ absorberi. Beatus qui sic gustat quam dulcis et felix est (Ps. XXXIII, 9.) Deus; beati mundi corde, studiosi et af- (Matth. V, 8.) fectuosi in obsequio Dei, ferventes atque solliciti quomodo Creatorem suum honorent, eumque ab aliis honorari conspiciant. Maledictus vero qui facit opus Dei (Jer. XLVIII, 10.) negligenter, qui intimorate ambulat coram (Mich. VI, 8.) Altissimo.

Et omnia demonstrat ei quæ ipse facit, id est, Deus Pater dat Filio notitiam omnium operum suorum : generando enim Filium, dat ei divinam essentiam, et per consequens æternam et infinitam sapientiam omnium intuitivam. Sic ergo Pater demonstrat Filio, non quasi ignoranti, aut præexsistenti et demum instructo, sed quasi totum suum esse, posse ac nosse a Patre suscipienti. Quidquid enim Patris est, communicatum est Filio, et resplendet in eo sicut in naturali et plena imagine Patris. Et quoniam Filius propter nos instruendos ac redimendos homo factus (Joann. I, 14; Baruch III, 38.) fuit, et inter homines socialiter vixit, idcirco altitudinem sapientiæ suæ aptavit et proportionavit capacitati intelligentiæ nostræ, loquendo nobis de rebus incomprehensibilibus ac divinis humano modo, quatenus sic ea aliqualiter caperemus. Unde de æternis loquitur nobis per verba temporalia secundum omnes differentias temporis, quia et ipsa æternitas comprehendit ac continet omne tempus. Sicque loquendo nunc subditur :

Et majora his demonstrabit ei opera, id est mirabilia excellentiora signis quæ hucusque in Jerusalem feci : nam illuminatio cæci nati et suscitatio Lazari, major fuit quam curatio paralytici. Convenientius tamen opera ista majora intelliguntur

spiritualia miracula Christi in conversione hominum facta, secundum quod majus dicitur impium justificare, quam mundum creare. Christus enim quosdam omnino mirabiliter convertit et sibi attraxit. Sed et miracula facta in passione, in resurrectione, ascensione, et Spiritus Sancti missione, magna nimis fuerunt. Itaque, per hoc quod ait, Demonstrabit, non datur intelligi quod Filius secundum divinam naturam aliquid accipiat in futuro : imo nec secundum humanam naturam hoc ei proprie competebat, præsertim quum anima Christi, a suæ conditionis exordio, plena fuerit sapientia, virtute et gratia. Sed loquitur sic propter duo : Primo, quia ut dictum est, æterna emanatio Verbi seu receptio Filii a Patre, omne tempus includit. Secundo, quoniam in Scripturis dicitur aliquid fieri, quum aliis innotescit. Quoniam ergo postea innotuerunt Judæis majora opera Christi, quam hucusque, propterea dixit Filius, quod Pater demonstraturus esset sibi opera præclariora. Ut sit sensus : Majora his demonstrabit, id est, se ei demonstrasse ostendet, opera, quando videlicet talia fient.

Ut vos miremini. Si admiratio accipiatur secundum se, sistendo in ea, tunc non fuit finis hujuscemodi demonstrationis miraculorumque Christi, sed assecuta est ad opera Christi : sicque, Ut, ponitur

A concomitanter, non causaliter. Juxta quem sensum dicit Apostolus : Mittet illis Deus spiritum erroris, ut credant mendacio ; et Psalmista, Tibi soli peccavi, et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis. Si autem sumatur miratio prout inducit ad fidem, videlicet, ut est via ad conversionem, sic potest dici finis mirabilium operum Christi : sic tamen, ut ista miratio conversionem mirantis includat. Ad hoc quippe fecit Christus miracula, ut Judæi videndo admirandoque B crederent.

II Thess. II, 10. — Ps. L, 6.

Advertendum quoque, quod licet ea quæ dicta sunt ab illo loco, Pater diligit Filium, accipi possint de Filio etiam secundum humanitatem assumptam, secundum quam Pater notificavit seu demonstravit Filio omnia opera sua, quoniam quidquid Deus cognoscit scientia visionis, videlicet omnia quæ unquam fuerunt, sunt, vel erunt, cognoscit et anima Christi ; illud tamen, Quæcumque ille fecerit, scilicet Pater, hæc et Filius similiter facit, non C convenit Christo, nisi ut vero Deo. Imo per illud verbum aperte confunditur hæresis Arii dicentis, quod Filius sit pura creatura. Sic enim Pater fecisset Filium. Si ergo quæcumque facit Pater, facit et Filius, sequitur quod Filius fecisset se ipsum, loquendo semper de Filio secundum naturam suam superiorem.

ARTICULUS XIV

PROSECUTIO ELUCIDATIONIS HUJUS CAPITULI QUINTI, AB EO LOCO QUO DICITUR : SICUT ENIM PATER SUSCITAT MORTUOS ET VIVIFICAT.

DIXIT jam Christus paulo ante, quia quæcumque facit Pater, facit similiter Filius, et quod majora Pater opera demonstraret Filio, quam hucusque fecit Filius coram Judæis. Nunc Christus declarat hoc quasi exemplificando.

D 21 *Sicut enim Pater suscitat mortuos* morte naturæ, et morte culpæ, hoc est mortuos corporaliter per discessum animæ, et mortuos spiritualiter per amissionem caritatis et gratiæ, *et vivificat* eos. Mortuos namque corporaliter, suscitat atque vivi-

ficat Pater, animam corpori reuniendo, ut A
totum compositum habeat vitam naturæ,
sicut et ante mortem habebat. Unde in
I *Reg.* II, 6. libris Regum inducitur : Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit.
Sap. XVI, 13. Deus enim habet imperium vitæ et
mortis. Mortuos vero spiritualiter (de quibus ait Salvator apud Matthæum, Dimitte
Matth. VIII, 22. mortuos sepelire mortuos suos), suscitat,
itemque vivificat Pater, culpam delendo
et gratiam restituendo, prout ad Ephesios
Ephes. II, 5. Apostolus dicit : Quum essemus mortui
peccatis, convivificavit nos Christo. *Sic et* B
Filius, quos vult vivificat : non utique
alios aut pauciores quam Pater, sed eosdem et æque multos, quoniam operatio
Patris et Filii ad extra, est penitus indivisa. Et idem dicendum est de Spiritu
I *Cor.* XII, 11. Sancto, de quo fatur Apostolus : Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus,
dividens singulis prout vult. Unde de Filio
nunc dicitur, Quos vult vivificat, ad insinuandum quod Filius agit sponte, imperialiter et propria auctoritate, tanquam
verus Deus, secundum quod dicit Aposto- C
Ephes. I, 11, 5. lus : Omnia operatur secundum propositum
voluntatis suæ. Quod autem Filius spiritualiter suscitet, claret ex verbo Apostoli :
Ibid. V, 14. Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis,
et illuminabit te Christus. Sed quum de
Patre dictum est, Sicut Pater suscitat mortuos et vivificat : quare de Filio non subditur, Sic et Filius, quos vult suscitat et
vivificat, nisi quia suscitatio in vivificatione includitur ?

22 *Neque enim Pater judicat quemquam,
sed omne judicium dedit Filio.* Quomodo D
verum est hoc ? Si enim indivisa sunt opera Patris ac Filii, quemcumque judicat
Filius, judicat Pater. Iterum, quomodo Pater non judicat, sed Filius, quum infra
Joann. VIII, 15, 50. Filius dicat, Ego non judico quemquam,
est qui quærat et judicet, scilicet Pater ?
Et si Pater non judicat quemquam, quomodo verum est illud in Job, Absit a Deo
Job XXXIV, 10, 11. impietas et ab Omnipotente iniquitas, opus
enim hominis reddet ei, et juxta vias singulorum restituet ? Denique, quod convenit Deo absolute, secundum naturam Divinitatis, convenit cuilibet divinæ Personæ.
Judicare autem homines universos convenit Deo, secundum quod Deus, videlicet
secundum propriam naturam. Aliter vane *Ps.* LXXXVIII, 48.
constituisset filios hominum : quod pro
inconvenienti habet Psalmista ; et contrariatur his quæ in libro Job continentur,
videlicet : Universorum finem ipse con- *Job* XXVIII, 3.
siderat ; rursusque, Omnipotens causas *Ibid.* XXXV, 13.
singulorum intuebitur. Hinc quoque per
Jeremiam asseritur : Domine Deus, fortis- *Jer.* XXXII, 18, 19.
sime, magnus consilio et incomprehensibilis cogitatu, cujus oculi aperti sunt
super omnes filios Adam, ut reddas unicuique secundum vias suas et secundum
fructum adinventionum suarum.

Verum omnia ista atque similia, una solutione solvuntur et concordantur. Oportet
ergo advertere, quod in judicio quatuor
considerantur : primo, auctoritas judicandi seu judiciaria potestas ; secundo, ipsa
discretio boni a malo, videlicet interior
approbatio boni, atque interior detestatio
mali. Quantum ad hæc duo, judicium convenit toti Trinitati singulisque Personis.
Tertio, ipsa prolatio sententiæ sensibilis
atque exterior : et quoad hoc, Pater non
judicat quemquam, sed solus Filius secundum naturam assumptam. Imo hoc
modo Deus Trinitas judicabit auctoritative, per Christum hominem exsecutive,
juxta illud Actuum : Deus statuit diem *Act.* XVII, 31.
in quo judicaturus est orbem terræ in
æquitate, in viro quem statuit. Tunc enim
manifeste veniet Deus noster, et non si- *Ps.* XLIX, 3.
lebit, quando in die judicii videbunt in *Joann.* XIX, 37.
quem transfixerunt. Quarto, consideratur
in judicio ipsa retributio pœnæ vel gloriæ : et sic quoque soli Deo principaliter
secundum divinam naturam judicium convenit, præsertim quantum ad gloriæ collationem. Porro, quod Filius ait, Ego non
judico quemquam, intelligendum est de
judicio retributionis, quantum ad primum Christi adventum, in quo non venit judicare, sed judicari. Sic ergo, Pater
non judicat quemquam, id est, non pro-

fert judicialem sententiam, modo prætacto, sed omne judicium, id est universalem exsecutionem judicii, dedit Filio secundum naturam quam induit, sicut infra plenius ostendetur. Unde habetur in
Ps. LXXI, 2. Psalmo : Deus, judicium tuum regi da. Et
II Cor. V, 10. juxta Apostolum, Omnes nos stare oportet ante tribunal Christi.

Hunc autem honorem Pater impendit
23 Filio incarnato, *ut omnes* intellectuales creaturæ *honorificent Filium,* exhibendo ei cultum et adorationem latriæ soli Deo debitam, *sicut honorificant Patrem,* impendendo ei latriæ cultum. Sed honoratio ista non convenit Filio secundum illam naturam qua convenit ei prædicta exsecutio judicii, sed secundum naturam qua consubstantialis et coæqualis est Patri. Nihilo minus Pater dedit Filio secundum naturam assumptam hoc judicium, ut per hoc innotescat omnibus quod homo ille est verus Deus, sicque honorificetur sicut et Pater. Unde verbum istud consonat dicto Apostoli ad Philippenses, loquentis de Filio secundum naturam
Philipp. II, 8-10. humanam : Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem : propter quod et Deus exaltavit illum, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum.

Quæritur, si Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio,
Job XXXIV, 13. quomodo verum est illud in Job : Quem constituit alium super terram ? aut quem posuit super orbem quem fabricatus est ? Et respondendum, quod Pater non sic constituit Christum judicem ac principem mundi, quasi ipse desierit habere providentiam rerum : sed Pater seu Deus Trinitas, est principalis provisor, judex et rex universi ; Christus vero secundum quod homo, prælatus est omni creaturæ quasi minister Dei et exsecutor.

Qui non honorificat Filium per latriæ cultum : est autem latria, virtus quæ Deo cultum et cærimoniam affert ; *non honorificat Patrem qui misit illum,* quum utriusque sit una majestas, et tanta dilectio, concordia, atque justitiæ ac sanctitatis conformitas, vel potius unitas et identitas, quod qui unum offendit, offendit et alium, præsertim quum sit amborum una voluntas. Præterea, qui non credit in Filium, mendacem facit Patrem, et Joann. V, 10.
Spiritui gratiæ ingerit contumeliam, quia non credit in testimonium quod testificati sunt Pater et Spiritus Sanctus de Christo in baptismo et transfiguratione, Matth. III, 16, 17; XVII, 5.
in diversis miraculis et distributionibus gratiarum, in Scripturis utriusque Testamenti, et in omni sanctitate et excellentia Christi.

Honorificandus est ergo Filius interiori exteriorique latriæ cultu, videlicet reverentia cordiali, oratione et laude, præceptorumque observatione. Omnes itaque qui Patrem Filio asseruerunt majorem, non honorificaverunt Patrem, cujus Filio dilecto ac unico derogaverunt : cujus contumelia redundat in Patrem, præsertim quum hoc maxime ad commendationem bonitatis, potestatis et sapientiæ Dei pertineat, quod Filium sibi prorsus æqualem producere et voluit, et novit, et potuit, quamvis (ut dixi) voluntas non præcessit generationem Verbi quasi origo ipsius, sed potius concomitanter se habet ad eam. Imo Spiritus Sanctus, qui est amor et emanatio voluntatis, non sic procedit a voluntate, quasi libere ad utrumlibet effluat atque spiretur : sic enim posset non procedere, haberetque esse contingens. Sed procedit per modum naturalis emanationis, secundum quod voluntas Patris ac Filii est quædam natura.

Deinde Filius Dei ostendit quomodo spiritualis vivificatio fiat. *Amen, amen dico* 24
vobis, quia qui verbum meum audit, non auribus corporis tantum, sed etiam cordis, de quibus dicitur alibi : Qui habet Matth. XIII, 9.
aures audiendi, audiat. Itaque, Qui verbum meum audit, id est, sermonibus meis consentit, *et credit ei qui misit me,* id est Patri cœlesti, recipiendo testimonium quod ipse perhibet mihi, vel credendo ei fide formata, hoc est credendo in ipsum,

habet vitam æternam jam in spe et in A
merito, atque in dispositione propinqua,
et cito sortiturus ac possessurus est eam
in re, in mercede, in actu. Hoc enim modo
viatores dicuntur beati, quamvis variis
persecutionibus concutiantur, prout scri-
Matth. v, 3, 5, 10. ptum est in Matthæo : Beati pauperes spiritu,
beati qui lugent, beati qui persecutionem
patiuntur propter justitiam. *Et in
judicium non venit,* id est, judicium damnationis
non incurret, de quo fatetur Apo-
I *Cor.* xi, 31. stolus ad Corinthios : Si nos ipsos dijudicaremus,
non utique judicaremur. Omnes B
tamen judicabimur judicio retributionis.
Sed transiet a morte corporali, quam omnes
quasi debitum solvunt propter originale
peccatum, *in vitam* gloriæ sempiternæ,
quum fuerit liber ab omni reatu, de
Coloss. iii, 3. qua dicit Apostolus : Vita vestra abscondita
est cum Christo in Deo. Talis etiam
in præsenti transit per cordis salutarem
immutationem, a morte culpæ ad vitam
Rom. viii, 6. virtutis et gratiæ. Nam et prudentia car-
Ibid. 13. nis, mors est, et si secundum carnem
vixerimus, moriemur. Qui ergo carnalem C
prudentiam deserit, et veram sapientiam
recipit, transit a morte in vitam.

25 *Amen, amen dico vobis, quia venit hora,
et nunc est,* utpote tempus gratiæ, de
Galat. iv, 4. quo dicit Apostolus : Quum venit plenitudo
temporis ; et Petrus in Actibus,
Act. iii, 24. Omnes (inquit) Prophetæ annuntiaverunt
dies istos. *Quando mortui,* id est peccatores
vita gratiæ destituti : de qua morte
I *Tim.* v, 6. Paulus testatur, Vidua quæ in deliciis vivit,
vivens mortua est ; *audient* exteriori
et interiori auditu, *vocem,* id est prædica- D
tionem, *Filii Dei.* Multi enim Judæorum
per verba Christi correcti atque conversi
fuerunt, præsertim post ejus passionem
et ascensionem. Quotidie quoque mortui
seu injusti, audiendo verbum Christi ab
ejus vicariis ac ministris, spiritualiter reviviscunt,
sicut subjungitur : *et qui audierint*
verbum Christi modo jam dicto,
vivent vita gratiæ in via, et vita gloriæ
Matth. xxiv, 13. in patria, dummodo perseverent usque in
finem, quoniam sola perseverantia coronatur.
Et hoc sciendum, quod nemo audit
salubriter verbum Dei, nisi Christus
per inspirationem Spiritus Sancti cor ejus
tetigerit, et erudierit mentem ejus, fundendo
radium sapientiæ in intellectum
ipsius. Propter quod in Isaia scribitur :
Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut *Is.* l, 4, 5.
audiam quasi magistrum ; Dominus Deus
aperuit mihi aurem, ego autem non contradico.

Secundo exponi potest hic locus de
particulari corporum resurrectione, secundum
quam Christus suscitavit filium vi- *Luc.* vii, 14, 15.
duæ, filiam archisynagogi, et Lazarum. *Matth.* ix, 25.
Sed tunc quæstio est, quomodo corpora- *Joann.* xi, 43, 44.
liter mortui dicantur audire vocem Filii
Dei. Quod enim non vivit, non utique
audit. Et respondendum, quod dicuntur
audire vocem Christi metaphorice, quoniam
ad imperium Christi sic corpus exstinctum
et anima separata quasi obediendo
reassociantur et componuntur, sicut
obediunt qui realiter imperantis eloquium
audiunt, et tanquam jussionem Christi vere
audissent. Sic quippe dicimus quod
mare cognovit Christum, quando sub pe- *Matth.* xiv, 25.
dibus ejus mansit indivisum. Sic quoque
ait Psalmista : Mare vidit, et fugit ; et, *Ps.* cxiii, 3.
Sol cognovit occasum suum. *Ps.* ciii, 19.

Insuper declaratur, quod Christus ad
utramque hanc vivificationem idoneus sit
tanquam fons vitæ. *Sicut enim Pater* 26
habet vitam intellectualem, non vegetativam,
sensitivam, vel secundum locum
motivam, *in semetipso ; sic dedit,* id est,
generando communicavit naturali diffusione
seu originatione, non libera ad utrumlibet,
et Filio vitam, non solum similem,
sed numero eamdem, *habere in semetipso.*
Pater nempe sic habet vitam in se, quod
ipse est hæc vita. Quæ etiam vita est
in se ipsa omnino perfecta, omnem nobilitatem
beatitudinemque vivendi cum incomprehensibili
simplicitate complectens :
ita quod est vita superessentialis, fontana,
superjucunda et superbeatissima ; vita
vere purissima, vivacissima, prorsusque
superplenissima, omnis vitæ fontale prin-

cipium, in quo est omnium bonorum atque pulchrorum ac desiderabilium superdives possessio. Simili modo habet Filius secundum divinam naturam, vitam in semetipso, quoniam ipsa est vita hæc. Suntque Pater et Filius una vita, quæ divina est essentia prout est actus purus : Pater ergo generando communicans Filio divinam essentiam, communicavit et dedit ei vitam et sapientiam. Quum ergo sit Filius tam superexuberans fons vitæ, palam quod possit vivificare quoscumque voluerit.

27 *Et potestatem dedit ei, et judicium facere.* Quum Filius a Patre habeat quidquid habet, constat quod Filius, etiam ut Deus, habet a Patre judiciariam potestatem. Sed de hujus potestatis datione non est nunc sermo. Subditur enim : *quia Filius hominis est.* Ergo intelligendum de potestate subauctoritatis in judicando, videlicet de potestate exsequendi judicium pro prolatione sententiæ : quæ potestas data est a tota Trinitate Christo homini, quia Filius hominis est. Quod dupliciter intelligi potest. Primo sic : Quia Filius hominis est, id est merito suæ humiliationis, incarnationis, humanæ conversationis, ac passionis. Christus enim per ista meruit sibi ipsi judiciariam potestatem in exsequendo. Nec obstat quod habuit eam ab instanti suæ incarnationis propter hypostaticam unionem cum Verbo. Non enim est inconveniens aliquid alicui deberi et convenire ob causas diversas : quemadmodum etiam corpori Christi debebatur vel competebat glorificatio, ratione beatitudinis animæ suæ ; nihilo minus per suam passionem promeruit eam, et sæpe oravit pro ea. — Secundo sic : Quia Filius hominis est, id est propter convenientiam quam habet ad exercendum judicium ex parte humanitatis assumptæ. Decet enim judicem ab omnibus judicandis manifeste videri, ut stent coram eo, et loquantur pro se, si potuerint. Nulla autem divina
Exod. xxxiii, 20 ; I *Joann.* iv, 12. Persona secundum propriam naturam apta est judicare hoc modo. Non enim videri potest manifeste nisi a Beatis. Imo,

A a quocumque manifeste videtur, beatus est. Quum ergo persona Filii sit secundum humanam naturam a bonis malisque visibilis, ideo datum est ei judicium facere, quia Filius hominis est. Ideo Petrus loquitur in Actibus Apostolorum : Ipse *Act.* x, 42.
est qui constitutus est a Deo judex vivorum et mortuorum. Et David ait de Christo : Judicabit in nationibus, implebit rui- *Ps.* cix, 6.
nas. Hoc sanctus Job cognovit adfuturum, quum dixit : Credo quod Redemptor meus *Job* xix, 25, 26.
vivit, et in novissimo die de terra surre-
B cturus sum, et in carne mea videbo Deum salvatorem meum. Videre enim in carne propria ipsum Deum, non videtur proprie posse intelligi nisi de Deo incarnato atque visibili : præsertim quum sanctus Job subjecerit, Quem visurus sum ego *Ibid.* 27.
ipse, et oculi mei conspecturi sunt : quod de corporalibus oculis dictum videtur, quoniam Job loquitur de vera corporum resuscitatione atque perfecta membrorum reparatione.

Et ne Judæi verbis istis præ admira-
C tione discrederent, addit Filius Dei aliud mirabilius, quatenus mirabilia reddantur credibilia per facta mirabiliora. *Nolite mi-* 28
rari admiratione inordinata, dejectiva, incredula, *hoc* quod dixi, mihi datam potestatem judicandi, quum majora acturus sim ; *quia veniet hora,* videlicet dies judicii : de qua alibi legitur, De die illa *Matth.* xxiv, 36.
et hora nemo scit ; *in qua omnes qui in monumentis sunt,* id est omnes defuncti quantum ad corpus in sepulcris locati, quantum vero ad animam in inferno, in
D limbo, purgatorio, vel in cœlo exsistentes (unde dicuntur esse in monumentis ratione partis, per synecdochen : quemadmodum Abraham dicitur sepultus in *Gen.* xxv, 9.
spelunca duplici ; et Maria Magdalene, *Joann.* xx, 13.
Tulerunt, inquit, Dominum, id est corpus Domini de monumento), *audient vocem Filii Dei,* id est, ad imperium Christi resurgent, quemadmodum per Danielem prænuntiatum est : Qui dormiunt in pulvere *Dan.* xii, 2.
terræ, evigilabunt. Isaias quoque prædixit : Vivent mortui tui, interfectique mei *Is.* xxvi, 19.

resurgent. Ista est vox Christi de qua dicit A
I Thess. iv, 15. Apostolus : Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce Archangeli et in tuba Dei, descendet de cœlo. De qua apud Matthæ-
Matth. xxv, 6. um prædixit Salvator : Media nocte clamor factus est : Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Qualiter vero quamque celeriter fiet resuscitatio corporum, pandit
I Cor. xv, 52. Apostolus : In momento, in ictu oculi, in novissima tuba : canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti. Quomodo autem mortui dicantur audire, jam patuit.

29 *Et procedent qui bona fecerunt*, id est B finaliter consummati atque inventi in operibus meritoriis, *in resurrectionem vitæ*, id est, felicem immutationem consequen-
Ibid. 51. tur. Omnes enim resurgemus, sed non omnes immutabimur. Nam immutabuntur qui mutabuntur in melius, adipiscentes resurrectionem pertingentem in vitam gloriosam atque cœlestem. *Qui vero mala egerunt*, id est in iniquitatibus deprehensi, et in vitiis mortalibus hinc sublati, qui sibi finem ultimum constituerunt in re-
Rom. i, 25. bus caducis, adhærentes creaturæ potius C quam Creatori, procedent *in resurrectionem judicii*, id est, resurrectionem habebunt damnosam ac miseram, pertingentem ad reprobationis judicium de quo
I Cor. v, 13. dixit Apostolus : Eos qui foris sunt Deus judicabit. In quali enim dispositione seu affectione anima recedit a corpore, in tali æternaliter permanet, et secundum eam judicatur præmiumque æternum sortitur a Deo : sicut angeli apostatantes inconvertibiliter manent in dispositione illa mentali ac vitiosa in qua erant quum D dejicerentur a cœlo. Propter quod asserit Damascenus : Quod in angelis est casus, hoc in hominibus est mors ; et Salomon in Ecclesiaste, Si ceciderit lignum ad au- Eccle. xi, 3.
strum aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.

Postremo, per hoc quod ait Evangelista, vel potius Christus per eum, Qui bona fecerunt, et qui mala egerunt, etc.; patet insania æstimantium fidem sine operibus posse salvare. Nec tamen putandum, quod illi dumtaxat salvabuntur qui opera caritatis vel saltem interiorem ejus actum habuerunt : salvabuntur enim infantes baptizati, et naturaliter stolidi Baptismatis fonte renati. His vero quæ de distinctione resurgentium dicta sunt, consonat illud Danielis : Evigilabunt, alii in vitam Dan. xii, 2.
æternam, alii in opprobrium, ut videant semper.

Quoniam ergo Filius Dei qui factus est caro et frater noster, advocatus, propiti- Joann. i, 14; Matth. xxviii, 10; Hebr. ii, 11, 12; I Joann. ii, 1, 2.
ator et proximus noster, habet vitam fontalem, supereffluentem et indefectibilem in semetipso, accedamus semper ad eum cum plena fiducia, ut gloriose vivificet nos, et de plenitudine torrentis suæ dulcissimæ vitæ corda nostra saltem perfundat, etsi nondum inebriet. Denique vox ejus terribilis, quam omnes mortui audient, qua totus tinniet mundus, et tartarea claustra patebunt, jugiter insonet auribus nostræ mentis; et cogitemus quam horrendum sit incidere in manus Dei vi- Hebr. x, 31.
ventis, quam metuendum erit illud judicium, quam inæstimabilis angustia impiorum.

ARTICULUS XV

EXPLANATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI QUINTI : NON POSSUM EGO A ME IPSO FACERE QUIDQUAM.

MODO multa magnifica perhibuit Christus de semetipso, videlicet, quod Pater non judicat quemquam, sed Filius omnes, et quod quos vult, vivificat, omnesque in sepulcris repositos suscitabit. Ne ergo videatur inaniter loqui, vel Patri derogare, vel secundum personarum acceptionem et inordinatam aliquam affectionem judicare, refert omne bonum suum ad Deum Patrem, quasi ad fontem derivantem, non derivatum, et dicit se omnia agere prout a Patre accepit, cujus in omnibus quærit gloriam, promovetque honorem.

30 Itaque ait : *Non possum ego a me ipso facere quidquam.* Hoc est quod jam in
vers. 19. isto capitulo paulo ante locutus est : Non potest Filius a se facere quidquam. Et quod nunc adjicit, Sed sicut audio, judico, aliud nihil est quam quod ibi subjecit, Nisi quod viderit Patrem facientem. Quæ verba jam ante satis prolixe tractata sunt, et nunc breviter perstringam. *Non possum a me ipso facere quidquam,* id est, nil valeo virtute non accepta, secundum quod est in me : quia quum sim a Patre, non habeo potestatem nisi ab eo, ideo nihil possum nisi virtute communicata a Patre. *Sed sicut audio, judico,* id est, secundum sapientiam infallibilem mihi a Patre per generationem æternam collatam, in judicando procedo, idcirco errare non valeo. Unde subjungitur : *et judici-*
Ps. x, 8. *um meum justum est.* Justus enim Dominus, et justitias dilexit; æquitatem vidit vultus ejus. Itaque Filio Dei, secundum naturam divinam, idem est videre opera Patris, et audire a Patre. Per hoc enim quod Pater generando transfundit in Filium totam sapientiam suam, Filius videt Patrem et opera ejus ; audireque dicitur a Deo Patre, quum tamen totum sit ibi supersimplicissimo et superineffabili modo.

Possunt quoque ista magis proprie, quamvis non magis litteraliter, exponi de Filio secundum naturam assumptam. Sic enim palam est, quod non potest facere quidquam a se ipso, sicut nec ceteri homines. Sola equidem gratia differt humanitas Christi ab aliis, secundum quod dicit Augustinus : Tolle gratiam, quid est ille homo, nisi quod tu ? Sicque judicat per exsecutionem, sicut audivit, id est, sicut per scientiam infusam interiori auditu divinitus didicit.

Ait ergo : Judicium meum justum est, quoniam do unicuique sicut meretur, *quia* Jer. xvii, 10.
non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. Nonne juxta præinducta, Patris et Filii est una voluntas ? Quomodo ergo Filius quærit voluntatem Patris, non suam ? Et respondendum, quod sicut in Christo est duplex natura, puta divina et humana, sic voluntas duplex in eo consistit. Quod ergo nunc asserit de voluntate sua, intelligendum est de voluntate sua humana. Et quia humana natura constat ex intellectivo ac sensitivo, seu anima rationali et parte sensitiva, propterea ponitur duplex voluntas hominis : Una superior, utpote appetitus intellectivus, qui proprie appellatur voluntas : et de hac intelligi potest, quod Filius non quærit voluntatem suam, quoniam istam voluntatem immobiliter a principio suæ creationis subjecit voluntati divinæ, et quoniam ordinavit eam omnemque actum ejus, ad voluntatem divinam et ejus ho-

norem sicut ad ultimum finem. Alia est A voluntas hominis inferior, quæ dicitur appetitus naturalis et sensitivus, quo Christus abhorruit mortem : de qua voluntate accipi solet quod ait in passione, Matth. xxvi, 37-39, 42, 44. Luc. xxii, 42. Non mea voluntas fiat, sed tua. Et de ista magis proprie accipi potest quod dictum est : Non quæro voluntatem meam, id est aliquid privati amoris et ad se reflexæ affectionis, sed voluntatem Patris, id est ea quæ placita ei sunt. Unde Apostolus Rom. xv, 3. dicit, quod Christus non placuit sibi, id est, in sui ipsius complacentia non qui- B evit, secundum quod homo, nec quæsivit beneplacitum suæ voluntatis humanæ, in quantum humanæ, sed ut Deo subjectæ et in omnibus ei conformatæ : quod non est aliud nisi quærere voluntatem Dei. Imo, sic et nos quærere et implere possumus propriam voluntatem, non in quantum est nostra, et ad se conversa, sed ut est divina caritate et lege evangelica informata. Neque enim opus est meritorium nisi fuerit voluntarium, et quanto opus bonum fit promptiori voluntate, tan- C to est Deo acceptius et præmii amplioris, eo quod Deus respiciat affectum potius quam effectum.

31 *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.* Infra ait Salvator, quum sibi dixissent Judæi, Joann. viii, 13. Tu de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum : Et Ibid. 14. si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum verum est. Quomodo ergo nunc ait, Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non D Ibid. xiv, 6. est verum ? Et nonne ipse est veritas, quæ nec fallit nec fallitur ? Secundum assumptam quoque humanitatem confirmatus fuit in bono, ita quod mentiri non potuit, nec peccare. Denique tempore passionis perhibuit de se ipso testimonium coram Matth. xxvi, 64. Caipha et Pilato, quum dixit : Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus cœli ; Joann. xviii, 37. itemque, Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati.

Ad hoc quidam respondent, quod Christus dixit interdum testimonium suum de se ipso non esse verum, ad ostendendum assumptæ carnis humanitatem ; interdum vero dixit illud esse verum, ad insinuandum sui cum Patre æqualitatem : ita quod testimonium Christi de se ipso fuit verum, et non verum, verum quidem secundum divinitatem, sed nondum verum secundum humanitatem. Quomodo autem hoc stare possit, non video, nisi intelligatur quod testimonium Christi de se ipso secundum humanitatem prolatum non est verum, loquendo de humanitate ejus seorsum, seclusa de divinitate et gratia. Sic enim fortasse potuisset esse erroneum atque inefficax. Facilior ergo et aptior videtur esse expositio Chrysostomi sic exponentis : Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum, secundum vestram æstimationem, quamvis secundum exsistentiam sit verissimum ac sufficientissimum.

32 *Alius est qui testimonium perhibet de me, et scio quia verum est testimonium quod perhibet de me.* Per hunc alium, intelligi potest Pater, qui in baptismo testatus est, Hic est Filius meus dilectus ; Matth. iii, 17. qui etiam per miracula Christi in nomine Patris facta, testimonium præstitit Filio. De testimonio etenim Patris scriptum est in epistola Petri : Accepit a Deo Patre II Petr. i, 17. honorem et gloriam, voce ad eum delapsa a magnifica gloria : Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui ; ipsum audite. Sed et Spiritus Sanctus testimonium Christo perhibuit, juxta illud Joannis : Spiritus est qui testificatur quo- I Joann. v, 6. niam Christus est veritas. Potest quoque per hunc alium intelligi Joannes Baptista, qui fuit verus testis Christi, secundum quod pater ejus Zacharias plenus Spiritu Sancto prædixit : Tu, puer, Propheta Al- Luc. i, 76. tissimi vocaberis, etc. De cujus testimoniis Christo exhibitis, jam multa præclara, pulcherrima atque sublimia dicta sunt pri- Joann. i, 26-36; iii, 27-36. mo tertioque capitulis.

33 *Vos misistis ad Joannem* Baptistam sa-

cerdotes et Levitas, ut interrogarent an
esset Christus; *et testimonium perhibuit*
Joann. xiv, 6. *veritati,* videlicet mihi, qui sum via, ve-
Ibid. I, 20. ritas et vita, dicens : Non sum ego Chri-
Ibid. 26, 27. stus; et, Medius vestrum stetit, cujus ego
non sum dignus ut solvam corrigiam cal-
ceamenti ejus : ut dictum est. Vel, Te-
stimonium perhibuit veritati, id est ei
quod verum fuit; vel veritati proportio-
Ibid. 23. nali, videlicet, se esse vocem clamantis
in deserto, et Christi præconem, me vero
Ibid. 34, 33. esse Christum, in Spiritu Sancto baptizan-
34 tem. *Ego autem ab homine testimonium*
non accipio, id est, testimonium huma-
num non requiro, quasi indigens illo, vel
ut ex hoc mihi aliquid accrescat, majoris-
que auctoritatis exsistam quantum ad me,
sicut homo indiget testimonio Dei. *Sed*
hæc dico, videlicet, quod Deus Pater et
Joannes mihi testimonium præbuerunt, *ut*
vos salvi sitis, credendo in me per testi-
ficationem illorum. Non enim ob suam
indigentiam vel profectum, sed propter
nostram salutem, voluit Christus testes ha-
bere, ut sic crederemus in eum.

Insuper Christus ostendit quod testimo-
nium Joannis fuit idoneum, propter ipsius
35 magnam perfectionem. *Ille erat,* per si-
militudinem quamdam, *lucerna ardens et*
lucens. Primo enim fuit similis lucernæ,
quoniam sicut lucerna non est essentia-
liter lux, nec lucet per se, sed per lumen
Ibid. 8. constitutum in ea, sic Joannes non erat
lux per essentiam, nec splendebat ex se,
sed ex participatione lucis divinæ, videli-
cet per gratiam Christi sibi infusam, quæ
fulsit per corpus Joannis in verbo et ope-
re, sicut lumen lucernæ fulget per cor-
nua ejus. Et sicut lucerna cum lumine
suo obfuscatur superveniente luce diei,
sic Christo verbis atque miraculis radian-
te, cœpit obfuscari Joannes, secundum
Ibid. III, 30. quod ipse prædixit : Illum oportet cre-
scere, me autem minui. Fuit quoque Jo-
annes lucerna ardens igne divini amoris,
ex quo congratulatus est excellentiæ Chri-
Ibid. 29. sti, sicut ait : Amicus sponsi qui stat et
audit eum, gaudio gaudet propter vocem

A sponsi. Arsit etiam Joannes zelo justitiæ,
quo increpavit Herodem, et flamma dile- Matth. xiv, 4.
ctionis proximorum. Habuitque verba ve-
hementer ignita, dicendo : Genimina vi- Luc. III, 7, 8.
perarum, quis ostendit vobis fugere a
ventura ira? facite ergo dignos fructus
pœnitentiæ. Fuit insuper lucens radiis sa-
pientiæ, exemplari et optima conversati-
one prædicationeque splendida.

Sic et quilibet niti debet ad hoc, ut sit
lucerna ardens et lucens, quatenus et lu-
men gratiæ aptum in eo locum inveniat,
B et ipse in se ipso divina caritate ferve-
scat, atque in contemplatione sapientiæ
fulgeat, proximos quoque ad Dei amorem
et veritatis notitiam conetur inducere :
sicque gratia animæ suæ redundet, ma-
nifestetur ac emicet in vultus gravitate, in
morum probitate, in totius corporis gres-
su, omnique actu. Beati qui tales sunt :
a quibus plus disto quam oriens ab oc-
casu.

Vos autem voluistis exsultare spiritua-
liter *ad horam,* id est ad tempus modicum,
C *in luce ejus,* id est in perfectione, et
gratia, et sanctitate, et doctrina Joannis,
gaudendo de hoc quod habuistis tam sa-
pientem Prophetam. Sed non diu duravit
exsultatio illa, quia quum cœpit increpa-
re vitia vestra, dixistis, Dæmonium ha- Matth. XI, 18.
bet; noluistisque credere verbis ejus qui-
bus mihi testimonium reddidit. Et ut multi
affirmant, Herodes etiam ad suggestionem
Judæorum, clausit ac decollavit Joannem. Ibid. XIV, 3, 10.
Vel ideo dicit Salvator, quod Judæi vo-
luerunt ad horam exsultare in luce Joan-
D nis, quia parati fuerunt eum pro Christo
recipere, et in principio multi eorum obe-
dierunt Joanni.

Ego autem habeo testimonium majus 36
Joanne, id est dignius testificatione Joan-
nis facta de me. Et quod sit testimonium
istud majus subjungitur. *Opera enim quæ*
dedit mihi Pater ut perficiam ea, id est
miraculosi effectus totam potestatem na-
turæ excedentes, quos Pater facit per me,
et vult eos perfici, id est perfecte et ex-
cellentissimo modo fieri, a me; *ipsa opera*

quæ ego facio propria virtute, secundum A quod Deus, et in quantum homo facio ea virtute Patris, imo totius Trinitatis, cujus est una potestas, *testimonium perhibent de me, quia,* id est quod, *Pater me misit,* videlicet, quod a Deo veni, et recta ago et prædico. Sicut enim veritas naturalis scientiæ probatur per rationis discursum, ex principiis per se notis, sic supernaturalis veritas fidei demonstratur per opera soli Deo possibilia, qui quum sit veritas, nunquam facit opera talia ad confirmationem erroris. Quoniam ergo talia B multa fecit Jesus, certum est quod a Deo missus sit, verusque doctor consistat.

37 *Et qui misit me Pater.* Duplex est missio Filii Dei : Una invisibilis, qua Pater a principio mundi misit æternam Sapientiam ad mentes electorum, per hoc quod illuminavit eas gratia suæ Sapientiæ increatæ ac genitæ. Quum enim in Patre sit auctoritas quoad Filium, atque in Filio subauctoritas quantum ad Patrem, convenit Patrem mittere Filium, etiam secundum divinam naturam. Simili ratione Pa- C ter et Filius mittunt Spiritum Sanctum, quia in ipsis est auctoritas quoad Spiritum Sanctum, et in Spiritu Sancto subauctoritas ad Patrem et Filium, quasi ad unum principium unumque spiratorem ac fontem. De hac nempe spirituali et invisibili missione Verbi, habetur in libro Sapien-
Sap. IX, 10. tiæ : Mitte illam de cœlis sanctis tuis et a sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit
Galat. IV, 4. et mecum laboret. Alia est missio Filii Dei temporalis atque visibilis, quæ dicitur incarnatio ejus. Nec dubium quin Chri- D stus in mundo conversans, mittebatur a Patre ad omnia loca et opera quæcumque accessit aut fecit. Imo Christus secundum quod Deus, misit se ipsum secundum quod homo.

Ipse testimonium perhibuit de me. Hoc specialiter accipi potest de testimonio Pa-
Matth. III, 17. tris quo in baptismo locutus est : Hic est Filius meus dilectus. Nihilo minus a principio mundi perhibuit Pater testimonium Christo per oracula Patriarcharum, per vaticinia Prophetarum, per diversa sacramenta et gesta figuralia. Unde, secundum Augustinum, Nulla ætas vacavit a prophetia de Christo. Propter quod apud Lucam Zacharias disseruit : Erexit cornu Luc. I, 69, 70.
salutis nobis, sicut locutus est per os sanctorum qui a sæculo sunt Prophetarum ejus. Videtur autem Christus ad litteram loqui de testimonio vocis paternæ præfato. Loquitur enim nunc distinctim de triplici testimonio sibi perhibito, utpote Joannis, et operum, ac Patris.

Neque vocem ejus unquam audistis. Quæritur, quomodo Salvator dicat Judæos nunquam audisse vocem Patris. Supra enim, capitulo tertio, dixit ad Nicodemum, Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus Joann III, 8.
audis : quod melius intelligitur de Spiritu Sancto quam de vento. Sicut ergo Judæi audierunt vocem Spiritus Sancti, sic et Patris. Denique Joannes ait, Ego vox Ibid. I, 23.
clamantis in deserto : ergo audiendo Joannem, audierunt vocem Patris. Sed et Christus est verbum et sermo Patris : de quo ad Hebræos dicit Apostolus, Vivus est Hebr. IV, 12.
sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. Quod enim id de increato Dei Verbo dicatur, elucescit ex eo quod subditur : Et non est ulla creatura Ibid. 13.
invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus ad quem nobis sermo. Itaque audiendo Christum, audierunt verbum sermonemque Patris, et per consequens vocem ipsius. Præterea sacra Scriptura nonne vox Dei est, dicente Apostolo, Omnis Scriptura divinitus II Tim. III, 16.
inspirata ? Judæi ergo audiendo eloquia Prophetarum ac Moysis, audierunt vocem Dei. Moyses quoque ait in Deuteronomio : Probavimus hodie quod loquente Deo cum Deut. V, 24.
homine, vixerit homo; vocem ejus audivimus de medio ignis.

Quidam expositores faciliter transeuntes dicunt, quod ideo Christus dixit istis perversis incredulisque Judæis, quod nunquam audierunt vocem Patris, quia non audierunt præinductum testimonium vocis paternæ de Filio in baptismo : Hic est Matth. III, 17.

Filius meus dilectus. Alii dicunt, quod A ideo Christus ait, Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis, ut insinuet Deum Patrem esse omnino incorporalem ac insensibilem, ita quod neque audiri potest neque videri sensu corporeo, quum non habeat os, linguam, et cetera instrumenta loquendi. Et quamvis per subjectam creaturam loquatur, tamen non auditur vox ejus, quasi ipse sit immediatus propriusque formator hujuscemodi vocis. — Sed quia Salvator duris et perfidis loquebatur Judæis, qui verba B divina tradita in Scripturis non vere et spiritualiter intellexerunt, videtur sic exponendum : *Neque vocem ejus,* id est Scripturas sacras mihi testimonium perhibentes, a Patre revelatas, *unquam audistis* auribus cordis ; sed grosse atque carna-
II *Cor.* III, 6. liter, id est secundum litteram, quæ occidit, intellexistis eas. Juxta hunc modum Moyses locutus est Judæis in Deuterono-
Deut. XXIX, 2-4. mio : Vos vidistis universa magnalia Dei, et non dedit vobis Dominus cor intelligens et aures quæ possint audire, usque in C præsentem diem. Huic expositioni sequentia quoque consonant, ut patebit.

Neque speciem ejus vidistis. Hoc uno modo intelligi potest, quod non viderunt Deum per speciem, id est divinam essentiam, quomodo vident eum Beati in patria. Secundo, quod nec fide sincera pu-
I *Joann.* II, 4. raque mente contemplati sunt Deum. Qui enim ait se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est. — Quomodo ergo patres et vates veteris Testamenti speciem Dei vidisse scribuntur? dicente D
Gen. XXXII, 30. patriarcha Jacob : Vidi Dominum facie ad
Is. VI, 1. faciem. Et Isaias : Vidi (inquit) Dominum sedentem super solium excelsum. Daniel
Dan. VII, 9. etiam perhibet se vidisse Antiquum dierum, et cujus capilli erant sicut lana alba. Et respondendum, quod non viderunt Deum in specie propria, sed aliena, in imaginatione formata, vel ab angelo in persona Dei apparente assumpta, vel alio modo consimili.

38 *Et verbum ejus,* scilicet Dei Patris, *non habetis in vobis manens.* Quod primo accipi potest de unico Filio Patris, de quo dictum est : In principio erat Verbum. *Joann.* I, 1.
Hoc isti increduli non habuerunt manens, id est fixum ac habitans, in cordibus suis per fidem et caritatem. Unde Apostolus asserit Christum habitare per fidem in *Ephes.* III, 17.
cordibus nostris. Propter quod dictum fuit superius : Et sui eum non receperunt. *Joann.* I, 11.
Secundo exponitur sic : Et verbum ejus non habetis in vobis manens, hoc est, divinis sermonibus et Scripturis non obeditis, sed vacui estis a cognitione formata et salutari memoria divinorum verborum. Quocontra ait Psalmista : In corde meo *Ps.* CXVIII, 11.
abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Quemadmodum enim impii, quamvis subtiles, dicuntur non cognoscere Deum, quoniam non honorant eum ut Deum, sed factis negant ; sic perversi et perfidi, *Tit.* I, 16.
quamvis in Scripturis promptissimi, dicuntur tamen non habere in se verbum Dei, quoniam eo abutuntur. Tertio sic : Et verbum ejus non habetis in vobis manens, id est, internam Dei inspirationem non percipitis, neque per revelationem occultam Filium Dei cognoscitis. Omnibus enim expositionibus istis concordant sequentia : *quia quem misit ille,* id est mihi Filio Dei misso a Patre cœlesti, *huic vos non creditis.*

Et quia Salvator jam tetigit quod vocem Patris, id est Scripturas de Christo loquentes, non recte ac spiritualiter intellexerunt, sed superficialiter ac ruditer nimis, idcirco subjungit ac hortatur : *Scru-* 39
tamini, id est, solerter discutite, investigate, advertite, *Scripturas* legis ac Prophetarum. Est ergo quædam scrutatio divinorum bona, discreta ac salutaris, non ex curiositate, præsumptione vel infidelitate quadam procedens, sed ex aviditate agnoscendæ veritatis propter Dei amorem atque honorem. De qua in Actibus Apostolorum Lucas testatur, de Thessalonicensibus loquens : Nobiliores ex eis sus- *Act.* XVII, 11.
ceperunt verbum Dei cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc se

Ps. cxviii, 129. ita haberent; et Psalmista, Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Alia est scrutatio curiosa et immoderata, qua quis difficilia ultra propriam capacitatem nititur discutere, incomprehensibilia capere, Scripturas sacras proprio ingenio mensurare ac judicare. De Prov. xxv, 27. qua Salomon fassus est : Scrutator majestatis opprimetur a gloria; et in Eccle- Eccli. iii, 22. siastico, Fortiora te ne scrutatus fueris.

Quia vos putatis in ipsis, id est in notitia Scripturarum, *vitam æternam habere,* id est æternam beatitudinem promereri B ac adipisci : quod et ita fuisset, si eas vere et efficaciter intellexissetis. Sed quia oppositum contigit propter Judæorum duritiam, aptissime dixit Christus, Quia putatis, id est, inaniter æstimatis : defraudati namque estis spe vestra.

Et illæ Scripturæ *sunt quæ testimonium perhibent de me.* In libris etenim Moysis et Prophetarum, non solum prænuntiatur Christi adventus et incarnatio Verbi, sed etiam determinatur tempus adventus, locus nativitatis, modus conversationis et C qualitas passionis : sed et resurrectio et ascensio Christi illic prænuntiatur. De ejus Is. ix, 6. enim adventu, cecinit Isaias : Puer natus est nobis, et filius datus est nobis. De tempore vero adventus Christi, locutus est Gen. xlix, 10. Jacob in Genesi : Non auferetur sceptrum de Juda, donec veniat qui mittendus est; Dan. ix, 24. et Daniel, Septuaginta hebdomades (videlicet hebdomades annorum lunarium) abbreviatæ sunt super populum tuum, ut deleatur iniquitas, et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus Sanctorum. D Modus quoque adventus istius, videlicet, quod Christus venit et conversatus est cum hominibus in maxima paupertate et humilitate, descriptus fuit per Jeremiam : Jer. xiv, 8. Quare quasi colonus venturus es in terra, et quasi viator declinans ad manen- Zach. ix, 9; Matth. xxi, 5. dum? Et per Zachariam : Ecce Rex tuus veniet tibi mansuetus; ipse pauper. Item- Ps. lxxxvii, 16. que Psalmista : Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea. Præterea, de Mich. v, 2. loco nativitatis, per Michæam : Et tu, Bethlehem Ephrata, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel. Modum quoque conceptionis Isaias deprompsit : Ecce vir- Is. vii, 14. go concipiet et pariet filium; rursusque, Ascendet, inquit, quasi virgultum coram Ibid. liii, 2. eo, et quasi radix de terra sitienti. Hoc est quod prophetavit Psalmista : Descen- Ps. lxxi, 6. det sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram. De passione vero et tempore passionis, Daniel dixit : Post hebdomades sexaginta duas occidetur Dan. ix, 26. Christus; et Isaias, Ipse vulneratus est Is. liii, 5, 7. propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, et sicut ovis ad occisionem ducetur. Et summatim stringendo, vix aliquid in Evangelio continetur, quod non in veteri Testamento inveniatur prædictum. Propter quod ait Apostolus, se segregatum in Evangelium, quod ante Rom. i, 1-3. promisit Deus per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo.

40 *Et non vultis venire ad me* per fidem et obedientiam : secundum quod Psalmista hortatur, Accedite ad eum, et illumi- Ps. xxxiii, 6. namini. Propriæ ergo voluntatis obstinatio, est causa perfidiæ Judæorum. *Ut vitam* spiritualem *habeatis,* in præsenti per gratiam, et in futuro per gloriam.

Et quia Christus jam multa de propria excellentia retulit, ne Judæi eum de jactantia increparent, subintulit : *Clarita-* 41
tem ab hominibus non accipio, id est, humanam gloriam et laudem non requiro. Sed nonne Christus præcipit sibi a nobis serviri? Nonne jubet se adorari omnibusque præferri? Quomodo ergo non quærit claritatem ab homine? Et respondendum, quia secundum quod homo, non quæsivit nec quærit ista propter se, vel ex privato amore; sed ut Deus, exigit ista, tanquam Creator et princeps altissimus. Imo, ut homo, vult honorari, non ex vanitate, sed zelo justitiæ, secundum ordinationem voluntatis divinæ : sicut etiam justus prælatus, quamvis humilis, vult zelo justitiæ propter honorem Dei, cujus vices gerit, ut debita sibi a subditis reverentia impendatur. Omnis autem rationalis

creatura bene disposita, finaliter quærit
honorare Deum per laudem et obedien-
tiam, ex sincero amore, et honorari a Deo
per unionem cum ipso et collocationem
in suo cœlesti palatio. — Si ergo Chri-
Apoc. xix, 16. stus, qui habet in vestimento et in femo-
re suo scriptum, Rex regum et Dominus
dominantium, non accepit ab hominibus
claritatem : cur nos miseri, vitiis tabidi,
ad omne malum proclives, vanitate sedu-
cimur, quærentes sciri, reputari, honora-
Eccli. x, 7. ri, præesse? Odibilis coram Deo et homi-
nibus est ista superbia. Hinc ad Hebræos
Hebr. xii, 2. ait Apostolus : Christus proposito sibi
gaudio, sustinuit crucem, confusione con-
tempta.
42 *Sed cognovi vos* cognitione reprobatio-
nis, *quia dilectionem Dei* gratuitam ac
meritoriam, quæ est virtus theologica et
I *Tim.* i, 5. infusa : de qua dicit Apostolus, Finis præ-
cepti est caritas de corde puro, et con-
scientia bona, et fide non ficta; *non habe-
tis in vobis,* videlicet appetitu intellectivo
seu voluntate, quæ est caritatis subje-
ctum. Nihilo minus naturalem Dei dile-
ctionem impii aliqui habent; non tamen
damnati. Sine dilectione autem Dei gra-
tuita, nihil est meritorium, prout Paulus
I *Cor.* xiii, 1, 2. testatur : Si linguis angelorum loquar et
hominum, caritatem autem non habeam,
nihil sum. Caritas est enim propria vita
animæ, sicut in prima sua Canonica docet
I *Joann.* iii, 14. Joannes : Qui non diligit, manet in morte.
43 *Ego veni in nomine Patris mei,* id est
in Patre meo, hoc est secundum volun-
tatem et ordinationem Patris æterni, ad
honorem ipsius, cujus in omnibus dictis
meis atque operibus beneplacitum impleo
gloriamque requiro; *et non accepistis me*
per fidem, dilectionem et obedientiam.
Si alius venerit, id est, quia et quum
Antichristus venerit, *in nomine suo,* hoc
est, proprium honorem et gloriam quæ-
rens, non missus a Deo, sed se ipsum in-
II *Thess.* ii, 4. æstimabili mentis tumore extollens supra
omne quod dicitur Deus aut quod colitur,
illum accipietis, credendo quod ipse sit
Messias in lege promissus. In hunc enim
A errorem cadere meruistis, verum Filium
Dei spernendo. Itaque quod ait, Si alius
venerit, non dicitur dubitative; et quod
addit, Illum accipietis, non dicitur ad Ju-
dæos quos Christus tunc præsentialiter
alloquebatur, qui jam diu occubuerunt, ni-
si sub persona illorum intelligendo com-
muniter genus Judaici populi, quod primo
et maxime adhærebit Antichristo, donec
per Enoch et Eliam convertantur, et An-
tichristi falsitas detegatur.
Quomodo potestis vos credere fide for- 44
B mata, viva et operatoria, *qui gloriam ab
invicem accipitis* cum affectu, et huma-
num favorem, terrenum honorem, pro-
priam laudem optatis, quæritis et acce-
ptatis, *et gloriam quæ a solo Deo est,* id
est veram atque æternam felicitatem, *non
quæritis,* virtuose vivendo? Constituistis
enim vobis finem in rebus caducis et va-
nis, non in Deo benedicto. Videmus enim
multos ambitiosos et arrogantes, fidem
habere, et contra infideles armari : non
ergo loquitur Christus de fide informi et
C vacua, sed formata.
Elucescit autem ex his, quod vana gloria
omne spirituale bonum impediat, et pe-
stiferum valdeque grave crimen consistat.
Propter quod dicit Psalmista : Quoniam *Ps.* lii, 6.
Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus
placent, id est, placere desiderant; con-
fusi sunt, quoniam Deus sprevit eos. Et
Apostolus : Si hominibus placerem, Chri- *Galat.* i, 10.
sti servus non essem. Omnis ambitiosus
et animosus similis est viro stulto qui ædi- *Matth.* vii, 26.
ficat domum suam supra arenam. Spe-
D cialiter autem ambitiositas ista impedit
Judæos a fide Christi. Quoniam enim scri-
pturas Prophetarum solum litteraliter in-
telligunt, putant quod Christus in primo
suo adventu, omnia regna mundi eis sub-
jiciet : sicque temporalem principatum,
terrenum honorem, humanam exaltatio-
nem sperant et cupiunt. Unde in Jesum
paupertatis et humilitatis magistrum, om-
niumque temporalium contemptorem, cre-
dere noluerunt et nolunt. Itaque soli Deo
placere, et ei dumtaxat displicere formi-

demus, et in solo Deo sit gloriatio nostra. A

45 *Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem.* Hoc ait Salvator, non quod ipse nequaquam accusabit Judæos, quum ipse sit judex et testis, qui alibi *Luc.* IX, 26. loquitur : Qui me erubuerit, hunc Filius hominis erubescet coram Patre et angelis. *Jer.* XVIII, 19, 20. Unde per Jeremiam ait : Attende, Domine, et audi vocem adversariorum meorum. Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Nonne Christus accusavit Judæos, quum dixit pas- *Joann.* XV, 22, 24. sione instante, Nunc autem excusationem B non habent de peccato suo, et oderunt me et Patrem meum gratis? Per hoc quippe Christus eos accusat, quod propriis verbis et actibus, imo et vulnerum suorum cicatricibus, quas servavit in testimonium contra ingratos, ostendit eos damnatione dignissimos. Sed idcirco dicit quod non accusabit eos, quia non ipse solus hoc faciet. Propter quod subditur : *Est qui accusat vos,* id est, damnatione dignos affirmat in suis scripturis, *Moyses in quo vos speratis,* hoc est, per cujus legem sal- C vari confiditis sine meritis Christi. Putant enim Judæi observationem legis sufficere ad salutem. Multa autem sunt verba in libris Moysis, quibus probantur Judæi damnationem mereri. Quod vero Moyses accusaturus est eos, Christus subjunxit.

46 *Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi.* Si interrogaremus Judæos, an credant Moysi, constantissime responderent quod imo : et tamen Veritas hoc loco dicit contrarium. Simili modo, si interrogaremus hæreticos, an credant D Christo, firmissime dicerent, Credimus : et tamen ita non est. Numquid Arius, Eunomius, Photinus, Sabellius, et similes eis, veram in Deo trinitatem Personarum negantes, crediderunt sermonibus Christi? Et tamen Judæi atque hæretici putant se credere istis. Sed dicendum breviter, quod Judæi credunt Moysi, secundum eum intellectum quo verba ejus exponunt. Et quoniam verba ejus male intelligunt, ideo non credunt ei secundum veritatem, sed secundum ipsorum deceptoriam opinionem : quemadmodum aliquis putat se videre colorem rubeum, quum videt album per nigrum. Quod vero Christus ait, Forsitan, non dicit dubitando, sed humanam libertatem insinuando, et sobrium modum loquendi docendo.

De me enim ille scripsit. Multa namque scripsit Moyses de Christo, quædam verba aliorum narrando, quædam in propria persona prophetando, quædam figuraliter et occulte de mysteriis Christi et passione ejus, per sacramenta et cærimonialia legis insinuando. Primo modo scripsit de Christo in Genesi, quum recitat Deum dixisse ad Abraham, In semine tuo benedicentur *Gen.* XXII, 18. omnes gentes; et quando Jacob dixit, Non auferetur sceptrum de Juda, etc.; item- *Ibid.* XLIX, 10. que, Salutare tuum exspectabo, Domine; *Ibid.* 18. et in libro Numerorum, recitando vaticinia Balaam. *Num.* XXIII, XXIV. Secundo modo scripsit de Christo in Deuteronomio : Prophetam sus- *Deut.* XVIII, 15. citabit vobis Dominus, etc. Accusat quoque Judæos, adjungens : Omnis qui non *Ibid.* 19; audierit Prophetam illum, peribit de po- *Act.* III, 23. pulo suo. Tertio modo scripsit de Christo in Exodo atque Levitico, loquens de ritu *Exod.* XII; agni paschalis et ceteris sacrificiis : per *Lev.* I, III-VII, XVI. quæ passio Christi præfigurabatur.

Si autem illius litteris, id est scriptu- 47 ris, *non creditis,* quia nec intelligitis eas veraciter, *quomodo verbis meis credetis?* Et hoc rursus, sicut et cetera Christi eloquia, indiget sano intellectu, quia sic sonat quasi scripta seu testimonia Moysis essent magis credibilia atque authentica quam verba Christi. Est igitur sensus : Si illius litteris non creditis, quem æstimatis majoris auctoritatis esse quam me, et ad quem majorem affectum habetis, quomodo verbis meis credetis? quasi dicat : Quia illi non creditis, mihi credere non potestis. Potest etiam absolute intelligi, ut dicat verba Moysis credibiliora quam sua, quoniam erant minus incomprehensibilia, difficilia et supernaturalia, quam verba Christi, quæ omnem penitus rationem transcendunt.

ARTICULUS XVI

EXPOSITIO CAPITULI SEXTI : POST HÆC ABIIT JESUS TRANS MARE GALILÆÆ.

POST hæc narrat Evangelista grande A miraculum, quo omnipotentia Christi magnifice noscitur demonstrata, ejusque supernaturalis doctrina efficaciter roborata, ut supernaturalis assertio supernaturali firmaretur argumento.

1 *Post hæc* quæ in præcedenti capitulo dicta gestaque feruntur, *abiit Jesus* a Jerusalem et Judæa. Abiit autem et navigavit *trans mare Galilææ, quod est* mare *Tiberiadis,* id est, mare istud, quod dicitur mare Galilææ, a provincia in qua situm est, dicitur etiam mare Tiberiadis, B ab urbe nomine Tiberias, quæ sita est in littore hujus maris. Abiit autem Jesus diversis ex causis. Primo, secundum quod hic insinuatur, cedens persecutioni Judæorum, ne ante tempus præfixum ab eis occideretur. Secundo, cedens furori Herodis. Ut enim in Matthæo legitur, Jesus audita decollatione Joannis, fecit quæ jam refert Evangelista. (*Matth.* XIV, 13.) Tertio, ut discipuli sui post laborem paululum repausarent : quia ut scribitur in Marco, Erant qui ibant et redibant, et nec spatium manducandi ha- C bebant. (*Marc.* VI, 31.) Unde Christus ait discipulis : Venite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum. (*Ibidem.*)

2 *Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa,* hoc est miraculosas curationes, *quæ faciebat super his,* id est in eis hominibus, *qui infirmabantur.* Hæc fuit una ratio ob quam sequebantur eum. Diversi tamen diversis de causis Christum corporaliter sequebantur : quidam, ut aliquid reprehensionis in verbis aut actibus ejus invenirent, quemadmodum D Pharisæi et Scribæ invidiosi; (*Matth.* XXII, 15 *et seq.*; *Luc.* XI, 53, 54.) quidam, ut instruerentur et vitam suam corrigerent, ut studiosi ac pœnitentes; (*Matth.* XIX, 16.) quidam, ut signa viderent et nova audirent, ut curiosi; (*Matth.* XII, 38; XVI, 1.) quidam, ut curarentur; quidam, ut suis sanitatem acquirerent, sicut de regulo dictum est; (*Joann.* IV, 46 *et seq.*) quidam, ut corporaliter alerentur. Et quoniam Dominus Jesus etiam secundum corpus speciosus valde et eloquentissimus fuit, et optimæ habitudinis, verisimile est quod multi sequebantur eum delectati specie et eloquentia ejus. Denique, secundum Matthæum, prædicta multitudo de civitatibus secuta est Christum pedestris. (*Matth.* XIV, 13.) Ex quo elicitur quod egeni fuerunt pro majori parte. Et ut Marcus testatur, quum cognovissent quod Jesus esset, de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, et prævenerunt discipulos Christi. (*Marc.* VI, 33.) In quo patet fervens eorum ad Christum affectio, ac prompta devotio, saltem quorumdam.

3 *Subiit ergo in montem Jesus,* ut locus corresponderet locato. Christus enim propter sanctissimæ vitæ excellentiam, propter miraculorum eminentiam, propter contemplationis celsitudinem, propter caritatis omniumque virtutum incomparabilem sublimitatem, mons appellatur. De quo per Danielem asseritur, quod lapis abscissus sine manibus, crevit in montem magnum, implevitque universam superficiem terræ. (*Dan.* II, 34, 35.) Mons ergo ascendit in montem, implens ad litteram illud quod dicitur per Isaiam : Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion. (*Is.* XL, 9.) Ascendit ergo in montem, qui est locus orationi, contemplationi instructionique aptus, ut et nos similiter faciamus tempore opportuno. Opportunitas equidem loci plurimum confert ad devotionem. Ascendit quoque in montem, docens nos suo exemplo terrena ista atque carnalia abjectare, et cœ-

lestia ac divina toto affectu requirere : A
Coloss. III, quatenus cum Apostolo quæ sursum sunt
1, 2. quæramus ac sapiamus, non quæ super
Philipp. III, terram ; et quæ retro sunt obliti, in an-
13. teriora extendamus nos ipsos, omnia sen-
Ibid. 8. sibilia vana atque caduca arbitrantes ut
stercora, ut superinvisibili Deo ardenti de-
siderio uniamur. *Et ibi sedebat cum di-*
scipulis suis, docens eos, et latitudinem
terræ quam condidit circumspiciens, ma-
gis autem habitatoribus terræ compatiens,
eisque auxiliari proponens.

4 *Erat autem proximum Pascha, dies* B
festus Judæorum, id est, de propinquo
jam imminebat. Porro, ut Beda ait, inter
decollationem Joannis et Christi passio-
nem, unius anni exstitit spatium. Et sic
istud fuit Pascha secundum, circa quod
decollatus est Joannes : in quo Christus
Matth. XIV, non fuit in Jerusalem, cedens adversariis
13. suis. Nam, sicut sæpe observavit legalia,
Galat. IV, 4. ostendendo se hominem verum factum
sub lege ; sic interdum prætermisit ea,
ostendens se verum Deum ac legislato-
rem supra legem. Quia hic dicitur, Erat C
proximum Pascha, evangelium istud legi-
tur in medio Quadragesimæ, propinquante
paschali solennitate.

5 *Quum sublevasset ergo oculos Jesus,* qui
oculis vagus non fuit, sed summe com-
positus ; nec sine ingenti causa circum-
spexit, sed in omnibus universæ maturi-
tatis et probitatis dedit exemplum ; *et*
vidisset quia multitudo maxima, videli-
cet quinque millia virorum, præter mu-
lieres et pueros, *venit ad eum, dixit ad*
Joann. I, 43. *Philippum,* qui primo omnium dicitur D
a Christo ad apostolatum vocatus. Unde
nunc forte propter familiaritatem et ca-
ritatis ostensionem, specialiter dirigit ser-
monem ad eum. Aliqui tamen affirmant
quod Philippus ceteris discipulis rudior
fuit, ideo magis indiguit informari : et
hinc Christus eum interrogat, non quasi
ignorans, sed informare intendens. *Unde*
ememus panes ut manducent hi ? Noverat
Christus non adesse pecuniam ad emen-
dum tot panes sufficientem, quoniam pau-
per fuit, et parum vel nihil secum detulit
de argento et auro.

Hoc autem dicebat tentans eum, tenta- 6
tione piæ probationis ordinatæ ad instru-
ctionem, qua tentavit et Abraham : non *Gen.* XXII, 1.
tentatione seductionis ordinatæ ad con-
fusionem, de qua Jacobus ait in sua Ca-
nonica : Nemo quum tentatur, dicat quia *Jacob.* I, 13.
a Deo tentatur ; Deus enim intentator ma-
lorum est. De prima tentatione scriptum
est in libro Sapientiæ : Deus tentavit ju- *Sap.* III, 5.
stos, et invenit illos dignos se ; in Deu-
teronomio quoque dicitur, Recordaberis *Deut.* VIII,
cuncti itineris per quod adduxit te Do- 2.
minus Deus tuus, ut affligeret te atque
tentaret. De secunda oramus : Et ne nos *Matth.* VI,
inducas in tentationem. — Sed quum ten- 13.
tare sit experimentum de tentato accipe-
re, quomodo Deus aliquem tentat, qui de
nullo accipit experimentum, quippe quum
ei omnia antequam fiant, patescant ? Et
respondendum, quod etiam in Scripturis
dicitur Deus experiri, seu aliqua facere
ad experiendum, juxta illud Judicum :
Dimisit Dominus Chananæos, ut in ipsis *Judic.* III, 4.
experiretur Israelem, utrum custodiret
mandata Domini, an non. Dicitur itaque
Deus sumere experimentum, non ut ei
aliquid innotescat, sed ut tentatus agno-
scat se ipsum, vel alii ad ejus notitiam
perducantur. Sic ergo tentavit Philippum,
ejus ignorantiam demonstrando, non so-
lum ad instructionem Philippi, sed om-
nium discipulorum, quatenus miraculum
magis ostenderetur, et virtus Christi agno-
sceretur. Perfectos autem tentat Deus, ut
eorum perfectio aliis pateat ad exemplum,
ut Job et Tobiam ; imperfectos vero, ut *Tob.* II, 12.
eorum imperfectio eis clareat ad propriam
humiliationem. — *Ipse enim sciebat quid*
esset facturus : ideo non sciscitabatur con-
silium vel auxilium postulando.

Respondit ei Philippus : Ducentorum 7
denariorum panes non sufficiunt eis, ut
unusquisque modicum quid accipiat, id
est, parvum frustum manducet. Tanquam
diceret : Non habemus pretium ad emen-
dum, nec possumus eis providere : id-

circo remitte eos ad loca habitabilia, ut A
sibi ipsis provideant. Quanti valoris fue-
rint isti denarii, non exprimitur.
8 *Dicit ei unus ex discipulis ejus, An-
dreas frater Simonis Petri.* Ad laudem
Andreæ hoc pertinet, quod principis Apo-
stolorum exstitit frater. Unde et Judas in
Judæ I. sua Canonica vocat se fratrem Jacobi, tan-
quam dignioris, non ad jactantiam, sed
ut a fidelibus quibus scripsit diligentius
9 audiretur. *Est puer unus hic :* qui puer
vocatur, non tam propter ætatis parvita-
tem, quam propter puritatem et inno- B
centiam : ad quam pueritiam obligamur,
Matth. XVIII, 3. Christo dicente, Nisi conversi fueritis, et
efficiamini sicut parvuli, non intrabitis
in regnum cœlorum. Unde hortatur Apo-
I *Cor.* XIV, 20. stolus : Nolite pueri effici sensibus, sed
malitia parvuli estote. Denique in Scri-
pturis dicitur aliquis puer tripliciter :
Primo, propter stoliditatem et inconstan-
Is. LXV, 20. tiam, Isaia teste : Puer centum annorum
morietur, hoc est senex fatuus. Secundo,
propter puritatem et innocentiam, ut ibi :
Ps. CXII, 1. Laudate, pueri, Dominum. Tertio, propter C
ætatem permodicam, secundum quod Lu-
Luc. I, 80. cas ait : Puer Jesus crescebat. *Qui ha-
bet quinque panes hordeaceos.* Ecce quali
cibo uti solebat Christus cum suis disci-
pulis. Condemnata est ergo deliciositas,
gulositas atque carnalitas nostra. *Et duos
pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos ?*
id est, parum vel nihil proderunt mul-
titudini tantæ. Joannes, qui ultimo scri-
psit evangelium atque historiam istam,
in aliquibus videtur ab aliis Evangelistis
discordare. Sed illa facillime solvuntur, D
quia Joannes magis determinate et pe-
culiariter recitat factum istud, quam alii :
ideo dicit dictum ab uno discipulo, puta
Matth. XIV, 17; *Marc.* VI, 38; *Luc.* IX, 13. Philippo vel Andrea, quod alii Evange-
listæ scribunt a discipulis communiter di-
ctum. Tota enim societas fertur facere,
pati vel dicere, quod facit, sustinet vel
dicit pars ejus.
10 *Dixit ergo Jesus : Facite homines dis-
cumbere,* id est ad manducandum ordi-
nate sedere. Unde in Marco habetur, quod

præcepit ut facerent eos accumbere se- *Marc.* VI, 39.
cundum contubernia sua. *Erat autem fœ-
num multum in loco :* et sic locus mol-
lior et aptior fuit ad sedendum atque
vescendum. Fuitque viride fœnum, se- *Ibidem.*
cundum Marcum. Unde per fœnum in-
telligitur recens herba, seu gramen terræ
quale solet esse circa Pascha.
Discubuerunt ergo viri, per quinqua- *Ibid.* 40.
genos et centenos, ut dicitur in Marco,
numero quasi quinque millia. Hoc dicit
Joannes, quia fortassis erant paulo plures
vel pauciores. Alii tamen Evangelistæ sim-
pliciter asserunt quod erant quinque mil- *Matth.* XIV, 21; *Marc.* VI, 44.
lia, non curantes de tali excessu, vel de-
fectu tantillo. Consuetudo enim Scripturæ
est, ut ponendo notabilem quantitatem in
magnitudine vel multitudine, non curet
de modico quod forte superfuit aut defuit.
Sic enim in veteri Testamento dicuntur
homines tot vel tot annis vixisse, et raro
vel nunquam fit mentio nisi de annis,
quum tamen non sit verisimile quod om-
nes illi vixerunt tot annis præcise, quasi
eodem die morientes quo nati fuerunt.
Præterea dicuntur viri, omnes masculini *Num.* I.
sexus, a viginti annis et supra, valentes
ad bella procedere. De mulieribus vero et
parvulis, qui forsitan numerum virorum
vicerunt, non fit mentio, quia secundum
consuetudinem legis, soli viri numerari *Ibidem.*
consueverunt.
Accepit ergo Jesus panes quinque in 11
sanctas et venerabiles manus suas, orga-
na unitæ Deitatis ; *et quum gratias egis-
set* secundum quod homo, Deo Patri, vel
summæ Trinitati, a qua omne bonum ex
tempore sibi collatum accepit, *distribuit
discumbentibus,* id est, per discipulos an-
teponi præcepit turbis illuc sedentibus,
non jam dumtaxat quinque panes, sed et
illud quod et ipse sua divina potestate, vel
creando, vel multiplicando adjecit. *Simi-
liter et ex piscibus* duobus, jam multipli-
catis usque ad quantitatem quasi innume-
rabilium piscium, distribuit per manum
discipulorum discumbentibus, *quantum
volebant,* id est optabant, discumbentes,

videlicet sufficienter, usque ad satietatem A ipsorum.

12 *Ut autem impleti sunt,* id est, discumbentibus copiose refectis ac saturatis, *dixit discipulis suis : Colligite quæ superaverunt fragmenta,* id est, famem seu appetitum comedentium vicerunt, ita quod amplius manducare non poterant ; vel, Quæ superaverunt, id est, superfluxerunt edentibus ; *ne pereant,* sed pauperibus remeantibus pro viatico conferantur. Unde Christus docuit hoc exemplo reliquias alimentorum prudenter servari, utiliterque B expendi.

13 *Collegerunt ergo,* Apostoli præcipue, *et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum,* videlicet quilibet Apostolus cophinum suum, si tamen soli Apostoli collegerunt : quod non apparet, quia propter multitudinem manducantium diu occupati fuissent in circumeundo et congregando. — Sed numquid increata Dei sapientia
Sap. VIII, 1. Christus, attingens a fine usque ad finem,
Ibid. XI, 21. et in numero, mensura ac pondere cuncta constituens, sine alto mysterio ordi- C navit ut duodecim cophini fragmentorum secundum duodenum numerum Apostolorum remanerent? Cur ergo sic contigit? Non plane a casu, sed eo moderante, quo operante facta est multiplicatio præmemorata. Palam est enim quod per panem designetur salutaris doctrina, ad cujus gu-
Prov. IX, 5. stum invitat Sapientia dicens : Venite, comedite panem meum. Per fragmenta autem panum, signantur participationes imperfectæ ipsius doctrinæ perfectæ. Perfecta vero doctrina convenit Christo. Apo- D stoli vero participando doctrinam Christi, quasi fragmenta et partes perfectæ doctrinæ a fonte sapientiæ collegerunt. Horum fragmentorum vasa seu cophini, erant corda Apostolorum, in quibus per totum mundum fragmenta sapientiæ Christi tulerunt, disperserunt et communicaverunt. Unde ad præfigurandum tantum mysterium, impleti sunt duodecim cophini fragmentorum, juxta numerum beatissimorum Apostolorum.

Collegerunt ergo tantas reliquias, *ex quinque panibus hordeaceis,* id est ex panibus in quos multiplicati fuerunt quinque panes prædicti, qui erant quasi semina omnium panum antepositorum edentibus. Quinque etenim panes non habuerunt immediate tanta fragmenta. Apud Marcum adjungitur : Et de piscibus. Ex quo per- *Marc.* VI, 43.
penditur quod etiam ex duobus piscibus tanti cibi piscium processerunt, quod discipuli Christi congregaverunt reliquias inde, quamvis non fiat plena narratio de hoc.

Sed quid biberunt hæ turbæ? Certum videtur quod si non habuerunt aliunde potum, Christus dedit cibariis istis virtutem agendi quod efficit potus, ita quod sitim perpessi non sunt. Opera nempe Christi summi opificis, perfecta fuerunt : *Deut.* XXXII, 4.
quos ergo refecit, perfecte refecit.

Illi ergo homines, quum vidissent, imo 14
et manducando experti fuissent, *quod Jesus fecerat signum, dicebant : Quia hic* tanti miraculi factor, *est vere Propheta,* non qualiscumque, sed *qui venturus est,* id est, venturus esse prænuntiatus est per alios Prophetas, *in mundum* hunc inferiorem, ad salvandum eum, id est ad homines redimendos. Non ergo solum confessi sunt Jesum esse prophetam, sed veraciter esse summum illum Prophetam de cujus adventu alii cecinerunt : de quo et Moyses dixit, Prophetam suscitabit vo- *Ibid.* XVIII, 15; *Act.* III, 22.
bis Dominus.

Quæritur, an Christus fuit propheta. Videtur quod non, quia ut homo, erat præ universis electis excellentissimus comprehensor : comprehensoribus autem seu Beatis in patria, non convenit ratio prophetiæ, propter perfectionem eorum. Prophetia enim, ut Thomas et multi secum testantur, imperfectionem notitiæ comprehendit. Et respondendum, quod Christus fuit vere et verus propheta, quia secundum aliquid fuit viator et hominum conversator, prædicens eis cum quibus conversabatur, futura contingentia atque præsentia eis ignota. Propheta enim dicitur

quasi procul videns, id est, ea agnoscens A
atque annuntians his inter quos habet vitam communem, quæ procul sunt ab aliorum notitia, puta futura, vel præsentia quæ in absentia horum quibus loquitur fiunt : ut si quis in episcopatu Leodiensi consistens, dicat illic præsentibus quæ fiunt in Asia, Domino revelante. Quamvis autem Deus et Beati talia sciant atque denuntient, non tamen prophetæ dicendi sunt, quoniam cum hominibus communem non habent conversationem. Quamvis vero intellectualis cognitio Christi fuit B
perfecta, non proprie prophetalis, tamen secundum notitiam imaginativæ potentiæ, habuit convenientiam cum Prophetis, quia in imaginatione animæ Christi formari poterant formæ sensibiles, per quas occulta atque futura repræsentabantur animæ suæ, ut viatrici, secundum partem suam inferiorem.

Expositio moralis.

Postremo, de moralitate hujus evangelicæ lectionis tanta ab expositoribus dicta sunt, ut non videatur opus aliquid addere, nec illa repetere. Sed quoniam Scri- C
ptura est velut infinita abyssus atque inexhausibile pelagus, ita quod de ejus expositione, præsertim morali, tanta dici non possint quin in infinitum plura dici prævaleant, nunc aliquid moralitatis tangendum est.

In primis ergo, quod Jesus facto ad Judæos sermone, et illis non credentibus,
1 abiit trans mare Galilææ, hoc figuraliter signat, quod Judæis in sua pravitate atque perfidia obstinatis, transiit Jesus ad D
gentes, illas per Apostolorum prædicationem vocando ad fidem. Per locum enim *Marc.* VI, 32.
desertum quem Jesus ingressus est per mare, significatur gentilitas, olim a Deo relicta, sterilis et vitiosa. De qua Isaias prædixit : Lætabitur deserta et invia ; et *Is.* XXXV, 1.
rursus, Multi filii desertæ magis quam *Ibid.* LIV, 1.
ejus quæ habet virum. Porro, per mare figuratur abundantia persecutionum atque amaritudo passionis Christi. Unde ait in Psalmo : Omnes fluctus tuos induxisti su- *Ps.* LXXXVII, 8.

per me ; itemque, Salvum me fac, Deus, *Ps.* LXVIII, 2.
quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. Per mare ergo, hoc est per passionem, Christus transivit ad gentes : et convenienter per mare Galilææ, quæ interpretatur transmigratio, quia per passionem migravit a Synagoga, desponsando sibi Ecclesiam ex gentilitate conversam. Nam ante passionem jussit Christus Apostolis : In viam gentium ne abieritis ; sed *Matth.* X,
ite ad oves quæ perierunt domus Israel. 5, 6.
Ad has quippe et ipse primo ac specialiter missus fuit, secundum quod profitetur : Non sum missus nisi ad oves quæ *Ibid.* XV, 24.
perierunt domus Israel. Post passionem autem mandavit discipulis : Euntes in *Marc.* XVI,
mundum universum, prædicate Evange- 15.
lium omni creaturæ ; et, Docete omnes *Matth.*
gentes. XXVIII, 19.

Quum itaque Jesus hoc modo ad gentes processisset, secuta est eum maxima 2
multitudo, quia innumerabiles gentes ad fidem conversæ sunt, Christi vestigia imitantes, atque per fidem, dilectionem et opera bona, post ipsum euntes, tendendo de via ad patriam, de exsilio ad paradisum, de terra ad cœlum : et hoc, quia viderunt signa quæ fecit Dominus Jesus per suos Apostolos ceterosque discipulos, in his qui infirmabantur, quos spiritualiter corporaliterque curavit. Innumerabilia namque miracula fecerunt prædicatores Christi inter gentes. Nam et per contactum sudariorum Pauli, sanabantur *Act.* XIX, 12.
ægri ; per superpositionem baculi Petri ac vestium evangelistæ Joannis, suscitabantur defuncti. Propter quod dicitur in Marco : Illi profecti prædicaverunt ubi- *Marc.* XVI,
que, Domino cooperante et sermonem con- 20.
firmante sequentibus signis.

Subiit ergo in montem Jesus : hoc est, 3
in die ascensionis, dato Apostolis præcepto prædicandi gentibus, Eritis (inquiens) mi- *Act.* I, 8.
hi testes usque ad ultimum terræ, tunc ascendit super omnes cœlos, quemadmodum in Actibus plenius edocetur. Et Psal- *Ibid.* 9.
mista prædixit : Ascendisti in altum, ce- *Ps.* LXVII, 19.
pisti captivitatem ; et, Psallite Domino qui *Ibid.* 33, 34.

ascendit super cœlum cœli ad orientem. A summo etenim cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus. *Ps.* XVIII, 7. Et ibi sedebat ad dexteram Patris, cum discipulis suis, id est universis beatis angelis animabusque glorificatis. Omnes namque cives regni cœlestis, tam angeli quam animæ gloriosæ, purgantur, illuminantur, et perficiuntur a Christo, etiam secundum naturam assumptam, secundum divinum Dionysium : merito ergo nuncupantur discipuli ejus.

5 Tunc denique sublevavit Jesus oculos suæ inexcogitabilis pietatis, et vidit quia multitudo maxima venit ad eum : quia in omnibus finibus terræ, innumerabiles gentes convertebantur ad ipsum. Unde et Paulus in epistola ad Colossenses, testatur Evangelium suo tempore esse prædicatum in omni creatura quæ sub cœlo est. *Coloss.* I, 23.

Quumque vidisset eos spirituali alimo-
11 nia indigentes, et justitiam esurientes, dedit atque proposuit eis quinque panes, animam viatricem dulciter atque fortissime reficientes. — Primus panis, est ipsa superbenedicta Divinitas, quæ sicut comprehensores alit per speciem, reficitque indesinenter per sui ipsius suavissimam fruitionem, sic alit viatores per fidem, et roborat per contemplationem ac futurorum gaudiorum piissimam prælibationem. — Secundus panis, est corpus Salvatoris sub speciebus sacramentalibus tectum, panis vivus, verusque cibus, de quo infra plenissimus erit sermo (*vers.* 32 *et seq.*) : de quo ait Apostolus, Panis quem sumimus, nonne communicatio corporis Domini est? (*I Cor.* X, 16.) Hunc itaque panem, qui est viaticum nostrum, Christiani tanto ardentius cupiunt, quanto devotiores ac sanctiores exstiterunt. — Tertius panis, est divina Scriptura canonica utriusque Testamenti. De quo in Ecclesiastico legitur : Cibabit illum pane vitæ et intellectus (*Eccli.* XV, 3); et alio loco, Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, et in Prophetis vacabit (*Ibid.* XXXIX, 1). Hic panis adeo dulcis est, ut hominem studiosum faciat omnem corporalem cibum atque carnales delicias fastidire ac aspernari. Quamobrem dicit Hieronymus : Ama studia Scripturarum, et ventris delicias non amabis. Et Apostolus : Quæcumque (inquit) scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus (*Rom.* XV, 4). Hinc nempe in libris Machabæorum Jonathas fassus est : Nos nullo horum indigemus, habentes solatio sanctos libros qui in manibus nostris sunt (*I Mach.* XII, 9).

Quartus panis, est gratia gratum faciens, cum spiritualibus bonis sibi inseparabiliter annexis, quæ sunt tres virtutes theologicæ, septem dona Spiritus Sancti, ceteræque virtutes infusæ, et fructus Spiritus : quibus anima spiritualiter impinguatur, armatur, fecundatur, invincibilisque efficitur. Unde, secundum Apostolum : Optimum est gratia stabiliri cor (*Hebr.* XIII, 9). Et pœnitens ait : Percussus sum ut fœnum, et aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum (*Ps.* CI, 5). Hic panis gratiæ in anima nostra spiritualem vitam initiat, deiformem similitudinem præstat, atque ad omne bonum facit idoneum. Ideo incessanter orare debemus Dominum pro gratiæ incremento, quia quo illa magis in mente perficitur, tanto ad omnes operationes meritorias reddimur fortiores atque proniores, ita ut laborem vix sentiamus.

Quintus panis, est promissio futurorum bonorum, qui facit nos agiles et animo infatigabiles in cultu divino, scientes quod non sunt condignæ passiones ad mercedem nobis promissam, paratam, mox dandam (*Rom.* VIII, 18). De hoc pane dicit Archiapostolus in sua Canonica : Videntes Jesum exsultabitis lætitia inenarrabili et glorificata, reportantes fructum fidei vestræ, salutem animarum vestrarum (*I Petr.* I, 8, 9); et ipse Salvator, Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum (*Matth.* XIII, 43). Joannes quoque in sua epistola : Carissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus quia quum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est (*I Joann.* III, 2). Quicumque manducat hunc panem, considerando futura

atque cœlestia præmia mente pervigili ac A profunda, non succumbit laboribus ; non deficit in adversis, non frangitur prosperis, nec quærit laudes humanas ; non pi- *Ps.* CXVIII, 32. grescit, sed viam mandatorum, non solum ambulat, sed percurrit.

Præterea, prædictis quinque panibus adduntur duo pisces, suavem gustum præstantes. Primus piscis, est actualis experientia divinæ dulcedinis, qua gustata, desipit omnis caro. Ad quam hortatur *Ps.* XXXIII, 9. Propheta : Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus. Unde et Paulus testatur B *II Cor.* I, 5. ad Corinthios : Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abun- *Ps.* XCIII, 19. dat consolatio nostra ; et Psalmista, Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Secundus piscis, est absorptio, resolutio seu salutaris illa defectio mentis in Deo, de qua loquitur Je- *Jer.* XX, 9. remias : Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis exæstuans, et defeci, ferre non sustinens ; itemque Psalmographus, *Ps.* LXXII, 26. Defecit caro mea et cor meum, Deus cor- C dis mei et pars mea Deus in æternum ; Sponsa quoque in Canticis, Anima mea *Cant.* V, 6. liquefacta est ut dilectus locutus est. Hunc piscem gustamus, dum anima nostra supra se rapta, atque in divitias Creatoris expansa ac dilatata, reverberatur, præ affectu dissolvitur, a se ipsa omnibusque creatis alienatur, et in solo Deo sensificatur.

Dum ergo fideles his panibus ac piscibus fuerint satiati a Christo supra fœnum, hoc est in carne ista mortali, de qua Isaias effatur, Omnis caro fœnum; dicunt : Quia *Is.* XL, 6. 14 hic est vere Propheta, impletor et finis ac Dominus Prophetarum, qui venturus est in mundum, Ecclesiam suam usque ad finem sæculi spiritualiter visitando, et in fine sæculorum visibiliter descendendo et vivos ac mortuos judicando. Ex hujuscemodi enim refectione interna, certissime noscunt, laudant, ac diligunt clementiam atque potentiam Salvatoris, quemadmodum dicit Propheta : Duo hæc audivi : *Ps.* LXI, 12, 13. quia potestas Dei est, et tibi, Domine, misericordia.

ARTICULUS XVII

PROSECUTIO EXPLANATIONIS HUJUS CAPITULI SEXTI, AB EO LOCO QUO DICITUR : JESUS ERGO QUUM COGNOVISSET QUIA VENTURI ESSENT UT RAPERENT ET FACERENT EUM REGEM.

PANDIT deinceps gloriosissimus Evangelista effectum præinducti miraculi D quinque panum duorumque piscium, et cetera signa ac documenta Christi describit.

15 *Jesus ergo quum cognovisset,* id est, se cognoscere demonstrasset. Omnia quippe ut Deus cognovit a principio æternitatis. Omnia quoque ut homo cognovit ab exordio incarnationis. Sed dicitur aliquid quasi de novo cognovisse, quando per effectum aliquem demonstravit se hoc ipsum agnoscere. *Quia venturi essent* illi quos tam miraculose pavit de quinque panibus piscibusque duobus, *ut raperent et facerent eum regem.*

Cur ait, Ut raperent, quasi violentiam illaturi ? Puto quod ideo, quoniam Jesum præsumebant, quem noverant humilitatem ac paupertatem docere, non debere acquiescere eis in accipiendo dominium. Propterea decreverunt eum, quamvis nolentem ac renitentem, facere regem. Vel ideo dicit, Ut raperent, quoniam cum ingenti tumultu, affectu et gaudio, voluerunt eum sibi in regem præficere. Sed

quomodo hoc audebant? quum Romani, A quibus erant subjecti, jam sub periculo mortis prohibuissent ne aliqua plebs assumeret sibi regem præter imperatorem, vel sine Romanorum consensu; et etiam quia Judæi isti Jesum regem facere volentes, sciebant quod principes sacerdotum, Scribæ ac Pharisæi, oderint jam Christum, et ægre acciperent quod aliqua pars Judæorum præficeret eum sibi in principem. Dicendum, quod isti viso præscripto miraculo multiplicationis panum ac piscium, confessi fuerunt Jesum esse B præcipuum illum Prophetam ab aliis prænuntiatum quod esset Salvator mundi. Sicque considerabant quod esset Christus in lege promissus, et per consequens regnaturus, atque hereditarius rex Israel: quemadmodum per Jeremiam fuit prædictum, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum, et regnabit Rex, et sapiens erit; et per Isaiam, Super solium David et super regnum ejus sedebit. Voluerunt ergo scripturas illas implere, et Jesum super se temporaliter C corporaliterque regnare: errantes in hoc, quod putabant scripturas illas de temporali carnalique regno intelligendas, quasi primus adventus Messiæ promissus esset in majestate et gloria, ut dominaretur, et non potius in omnimoda abjectione, paupertate et humilitate, ut occideretur.

Joann. XIX, 12. — *Jer.* XXIII, 5. — *Is.* IX, 7.

Quæritur, quum Christus etiam secundum naturam assumptam fuerit rex et sacerdos a principio incarnationis, tanquam omni creaturæ prælatus atque inter Deum et homines mediator constitutus, D incipiens ex utero virgineæ Genitricis se ipsum offerre pro nobis, quomodo voluerunt eum facere regem. Dicendum, quod a principio fuit rex auctoritate ac potestate; sed voluerunt eum facere regem, quantum ad usum seu exsecutionem potestatis. Denique voluerunt eum facere regem, specialiter propter tria quæ consideraverunt in ipso, et specialiter spectant ac requiruntur ad regem: primo, quia viderunt eum pium, compassivum ac liberalem, sicut in satiatione sua fuerunt experti; secundo, quia viderunt eum valde sapientem in omnibus; tertio, quia viderunt eum potentem supra naturam, sicque credebant se defendendos ab ipso. Idcirco nec Romanos, nec pontifices proprios attenderunt.

Fugit, id est, festinanter ascendit, *iterum in montem,* in quem primo ascendit, ut dictum est, et a quo descendit, occurrendo turbæ quam pavit; *ipse solus,* ut nemo sciret ubi esset, et ut quietius oraret: non quod multitudo potuit ejus contemplationem impedire, vel solitudo juvare, sed ut nos suo informaret exemplo, videlicet, ut post occupationem, quamvis divinam, cum aliis habitam, festinemus solitarium locum expetere, illicque nos ipsos recolligere, venialia commissa abstergere, contemplationi et orationi vacare. Ascendit etenim Christus in montem orare, secundum Matthæum et Marcum. *Matth.* XIV, 23; *Marc.* VI, 46.

Præterea, quod Christus promovendus in regem, fugit, quæsitus vero ad crucifigendum, paratum se obtulit, confundit superbiam, ambitionem, mollitiem nostram. Ipse enim idcirco hæc fecit, ut doceat nos honores prælationesque fugere, adversa autem æquanimiter sustinere. Sed, heu! pauci videntur qui non mallent præesse quam subesse, jubere quam obedire, honorari quam sperni; qui ingerunt semetipsos, non vocati a Deo tanquam Aaron. *Hebr.* V, 4. Pauci adversitatibus gaudent magis quam prosperis. In istis nondum exstinctus est amor privatus, nondum veraciter et perfecte se diligunt, nondum utuntur hoc mundo velut exsilio, hac vita ut via, præsentibus in ordine ad futura. Verumtamen scimus, teste Apostolo, quia qui sunt *Galat.* V, 24. Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

16 *Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.* Hoc quod jam hic recitatur de navigatione discipulorum, in aliquibus differre videtur a navigatione quam alii Evangelistæ describunt post miraculum panum. Hic enim habetur, quod

discipuli ejus descenderunt ad mare, quasi proprio motu hoc facientes. Sed apud Matth. xiv, 22. Matthæum legitur, quod Christus jussit eos ingredi navim ; et apud Marcum, quod Marc. vi, 45. coegit eos ad hoc. Itemque hic dicitur, quod Jesus et discipuli venerunt Capharnaum ; ibi vero habetur, quod venerunt Matth. xiv, 34 ; Marc. vi, 53. in terram Genesar, sive Genesareth. Rursusque hic dicitur, quod quum discipuli voluissent Jesum in navim accipere, statim fuit navis ad terram ; ibi autem, quod Matth. xiv, 32 ; Marc. vi, 51. introiit navim. Ob hæc dicit Chrysostomus, quod non sit eadem res gesta de qua loquuntur Matthæus et Joannes, quamvis in multis conveniat.

Augustinus vero dicit oppositum : et hoc verius puto, ut patet ex circumstantia evangelicæ narrationis. Rationes vero Chrysostomi solverentur, dicendo ad primam, quod quamvis disciouli invite separabantur a Christo, libenter tamen secundum rationem obediebant : et ergo descenderunt ad navim secundum imperium Christi. Ad secundam dicendum, quod Genesar quandoque est nomen civitatis, et quandoque regionis in qua, vel juxta quam, est civitas Capharnaum sita : sicque veniendo Capharnaum, venerunt et Genesar, id est in illam provinciam. Vel dicendum, quod primo applicuerunt Capharnaum, postea Genesar. Ad tertiam dicendum, quod quamvis Joannes dicat navim statim fuisse ad terram, non tamen negat Jesum navim intrasse. — Secundum hanc ergo positionem exponenda est littera hæc, ut dictis Matthæi ac Marci concordet.

17 *Et quum ascendissent* disciouli *navim,* juxta præceptum Christi, *venerunt trans mare* Tiberiadis præmemoratum, *in Capharnaum.* Hoc, secundum Bedam, dicitur per anticipationem. Unde infra recitat Evangelista ordinem facti, quomodo illuc venerunt. *Et tenebræ jam factæ erant,* id est principium noctis, *et non venerat ad eos Jesus,* videlicet ad discipulos suos in Matth. xiv, 23. navim. Unde secundum Matthæum, vespere facto, fuit adhuc Jesus solus in

A monte. Et secundum Marcum, quum sero Marc. vi, 47. factum esset, fuit navicula in medio mari. Sic spiritualiter, dum Christus qui est lux vera non adest, tenebræ adsunt, ca- Joann. i, 9. ligo ignorantiæ et peccati, tribulatio atque tentatio. *Mare autem, vento magno flante,* et aquas agitante seu commovente, *exsurgebat,* intumescentibus fluctibus ejus in tantum, quod navis jactabatur in fluctibus. Pariformiter, absente auxilio atque præsentia Christi, motus vitiosi insurgunt in nobis. 18

B *Quum remigassent ergo* discipuli *quasi stadia viginti quinque aut triginta.* Causa remigationis, secundum alios Evangelistas, fuit quoniam ventus fuit eis contra- Matth. xiv, 24 ; Marc. vi, 48. rius : propterea non poterant procedere, sed nitebantur ad Christum redire. Sic viri devoti, dum tempestatibus persecutionum variisque tribulationibus agitantur, convertuntur et revertuntur ad Christum, ut ejus gratiosa præsentia consolentur, dicentes cum Psalmista : Usquequo, Domi- Ps. xii, 1. ne, oblivisceris me in finem ? Usquequo C avertis faciem tuam a me ? Unde et in Jona habetur : Quum angustiaretur in me Jonæ ii, 8. spiritus meus, Domini recordatus sum. Stadium dicitur octava pars milliaris. 19

Vident Jesum ambulantem super mare circa quartam vigiliam noctis, videlicet in Matth. xiv, 25 ; Marc. vi, 48. ultima noctis parte, propinquante aurora. Ex quo patet quod discipuli tota pene nocte in labore et periculo erant. Ambulavit autem Jesus super mare per dotem agilitatis, secundum Hugonem. Quod communiter non tenetur ; sed quod divina D virtute sic incessit, gravitate sui corporis non agente in aquam eam dividendo, sicut divina virtute ignis interdum non agit suo calore in corpus humanum, ut patet in Daniele de tribus pueris, et aliis multis Dan. iii, 50. in novo Testamento. *Et proximum navi fieri,* id est appropinquare naviculæ. Sic utique quando in maximis tribulationibus sumus, ita ut vix de evasione speremus, si suspiramus ad Jesum, mox experimur piissimum ejus occursum, fitque proximus navi, id est Ecclesiæ adversitatibus

laboranti. Propter quod dicit Apostolus : A
I Cor. x, 13. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari
ultra id quod potestis. Unde orat Pro-
Ps. LXX, 9. pheta : Quum deficiet virtus mea, ne de-
relinquas me. Inconcussibiliter ergo spe-
remus in eo, dicentes cum sancto Job :
Job XIII, 15. Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo. Imo
in tribulatione Deus præcipue adest, quam-
vis non sentiatur, sed quasi abscondat se,
adspiciens nostrum certamen. Dum ergo
affligimur, impugnamur, tentamur, pen-
semus Deum præsentem et nostrum con-
flictum considerantem, sicque animemur, B
viriliter militantes et de subsidio Dei cer-
tissime confidentes, scientes verum esse
Ps. XC, 15. quod ait : Cum ipso sum in tribulatione,
eripiam eum, et glorificabo eum.

Et timuerunt, propter novitatem rei, et
Matth. XIV, 26 ; Marc. VI, 49. quia putabant esse phantasma, secundum
alios Evangelistas. Timebant enim ne for-
te esset spiritus malignus in specie Chri-
sti, et ne læderentur aut mergerentur ab
eo. Unde et præ timore exclamaverunt,
20 Deum invocando. *Ille autem dicit eis :*
Ego sum qui videor esse, videlicet ma- C
gister quem quæritis, quem amatis, qui
possum succurrere ; *nolite timere* inordi-
nato timore, nimis timendo propriæ pel-
li, et de illusione phantastica. Sed est ti-
mor divinus ac salutaris, quo timemus
culpam incidere, Deum offendere, gloria
Eccli. I, 28. spoliari. De quo ait Scriptura : Qui sine
Prov. XXVIII, 14. timore est, non potest justificari ; et, Bea-
21 tus homo qui semper est pavidus. *Volu-*
erunt ergo eum discipuli *accipere in na-*
vim. Amor est enim virtus unitiva : ideo
magistro suo carissimo cupiebant corpo- D
raliter quoque adesse.

Quum autem dixerat Christus, Ego sum,
statim post hoc, non tamen immediate,
jussit tempestatem cessare. Omittit hoc
loco Joannes quod alii Evangelistæ scri-
pserunt, videlicet, quod quum Jesus di-
Matth. XIV, 28-32. xisset, Ego sum, Petrus dixit : Domine, si
tu es, jube me venire ad te super aquas.
Cui respondit, Veni. Quum vero Petrus
tenderet super aquas, videns ventum va-
lidum timuit ; et quum mergi cœpisset,
clamavit : Domine, salva me. Dixitque
Jesus : Modicæ fidei, quare dubitasti ? Et
apprehendens manum Petri, intravit cum
eo naviculam, et protinus ventus cessa-
vit. *Et statim fuit navis ad terram,* id
est juxta Capharnaum, *ad quam ibant* na-
vigio, non pedestres. Christo enim navim
ingresso, navis divina virtute, ductu forte
angelico, in brevissimo et quasi imperce-
ptibili temporis spatio, pervenit ad littus.

Sic itaque fecit Christus quatuor magna
miracula uno tempore : primum, quod ip-
se super undas incessit ; secundum, quod
ejus virtute Petrus similiter fecit ; ter-
tium, quod tempestatem tam subito fecit
quiescere ; quartum, quod navim tam re-
pente fecit ad littus pertingere. — Sic
spiritualiter dat Christus famulis suis ele-
ctis virtutem ambulandi atque calcandi
super aquas tribulationum præsentium, et
vincendi cuncta adversa, ita ut omne gau- Jacob. I, 2.
dium existiment, quum in diversas ten-
tationes inciderint. Quum vero Jesus in-
greditur navim, hoc est Ecclesiam, seu
corda fidelium, statim cum insperata ce-
leritate, est navis ad terram optatam :
quia tunc subito consolantur, et patriam
contemplantur, eamque desiderio sancto
introeunt, habentes conversationem in cœ- Philipp. III, 20.
lis, qui paulo ante fluctuabant in imis.
Estque hæc mutatio dexteræ Excelsi, qui Ps. LXXVI, 11.
vulnerat et medetur, et tunc, et quomodo Job V, 18.
ei placuerit.

Altera die post miraculum panum, *tur-* 22
ba quæ stabat trans mare Tiberiadis, hoc
est ex opposito urbis Capharnaum, circa
locum quo die præcedenti a Christo pasta
fuit : rediit enim ad illum locum, ut quæ-
reret et regem faceret Jesum ; *vidit quia*
navicula alia non erat ibi nisi una, id
est, die præcedenti non fuit ibi nisi una
navis, in qua navigaverunt discipuli ; *et*
quia non introisset cum discipulis suis
Jesus in navim præfatam, quæ sola ex-
stitit ibi, *sed soli discipuli ejus abiissent*
in illa navi. *Aliæ vero supervenerunt na-* 23
ves a Tiberiade urbe prædicta, *juxta lo-*
cum, id est usque ad locum, *ubi mandu-*

caverant panem turba quinque millium A
virorum, *gratias agentes Domino,* qui eos
tam mirabiliter pavit. Istæ naves vene-
runt postea, scilicet post recessum disci-
pulorum.
24 *Quum ergo vidisset turba quia Jesus
non esset ibi,* hoc est in loco manducati-
onis jam dictæ, *neque discipuli ejus, as-
cenderunt in naviculas* illas quæ su-
pervenerunt, *et venerunt Capharnaum,*
25 *quærentes Jesum. Et quum invenissent
eum trans mare,* in Capharnaum vel pro-
pe, *dixerunt ei* cum admiratione : *Rabbi,* B
quando huc venisti? id est, quando et
quomodo transvadasti hoc mare sine na-
vigio? vel, per quem modum venisti ad
locum hunc, quum sciamus te non intras-
se cum discipulis tuis unicam illam na-
viculam ?
26 *Respondit eis Jesus,* non ad interro-
gationem eorum, vel quia indigni erant
audire tantum mysterium, vel quia non
credidissent, vel quia non fuit eis neces-
se hoc scire. Idcirco primo redarguit car-
nalitatem eorum, et deinceps moralem C
doctrinam proposuit. *Et dixit : Amen,
amen dico vobis, quæritis me, non quia
vidistis signa,* id est non propter spiritu-
alem rationem, non ex admiratione since-
ra ac vera dilectione mirabilium operum
Dei, *sed quia manducastis ex panibus, et
saturati estis,* hoc est ex affectu carnali
et aviditate alimoniæ corporalis, cupientes
frequentius satiari a me sine vestro la-
Ps. VII, 10. bore. Dominus Jesus scrutans corda et re-
Hebr. IV, 12. nes, discretor intentionum, vidit interiorem
imperfectionem istorum, qui voluerunt D
eum regem facere propter corporalia com-
moda, ut otiosam deliciosamque sub ejus
dominio agerent vitam, putantes quod
semper posset eos usque ad satietatem
nutrire, sine ipsorum sollicitudine ac la-
bore, qui semel tam mirabiliter paverat
ipsos : ideo eum quærebant, atque redar-
gui meruerunt. Non est tamen putandum
quod omnes fuerint tales, quia nonnulli
ex devotione piisque causis eum comita-
bantur.

Operamini, hoc est, operando acquirite 27
et adipisci studete, *non* solum vel prin-
cipaliter *cibum qui perit,* hoc est escam
corpoream, quæ in substantiam aliti trans-
mutatur amittendo propriam formam, sic-
que corrumpitur, *sed qui permanet in
vitam æternam,* id est, manducantem con-
fortat, in ipsoque permanet quousque per-
ducatur ad patriam ; *quem* cibum spiritu-
alem animas vitaliter reficientem, *Filius
hominis dabit vobis.* Cibus iste intelligi po-
test ipsum Verbum incarnatum, vel cor-
pus dominicum, vel actio virtuosa, et
quidquid spiritualiter alit mentem, per-
ducens eam ad vitam beatam. Primo enim *Matth.* VI, 33.
quærendum est regnum Dei et justitia
ejus ; et deinde licitum est, cum modera-
ta sollicitudine ac labore honesto quærere
sustentaculum vitæ, escam, potum, vesti-
tum et domum : præsertim quum dicat
Apostolus, Qui non laborat, nec mandu- II *Thess.* III, 10.
cet ; et Psalmista, Labores manuum tua- *Ps.* CXXVII, 2.
rum quia manducabis, beatus es, et bene
tibi erit.
Huic vero quod nunc loquitur Christus,
Operamini non cibum qui perit, concor-
dat quod ait apud Matthæum : Ne solliciti *Matth.* VI, 25.
sitis animæ vestræ quid manducetis, neque
corpori vestro quid induamini. Et aliud
nihil intendit per hæc, nisi ut tanto sol-
licitiores simus pro interna refectione, spi-
rituali confortatione, gratiosa pinguedine
animæ, quam corporis, quanto præstan-
tior est immortalis anima summæ Trini-
tatis imagine decorata, vili isto ac corru-
ptibili corpore, et quanto majus damnum
imminet si anima negligatur, quam si cor-
pus maceretur. Denique, sicut lecatores
non contentantur qualicumque alimento,
sed delicatissima fercula quærunt ; sic
nos, si veri religiosi sumus, non debe-
mus inferiorum virtutum actionibus ani-
mas nostras tantum vel præsertim refice-
re, sed nobilissimarum virtutum epulas
degustare, insistendo præcipue actibus fi-
dei, spei et caritatis, deinde actibus latriæ
aliarumque virtutum cardinalium. Sed ad
talia nemo idoneus est, nisi per virtutes

morales fuerint in eo passiones reforma-
tæ vitiaque exstincta.

Hunc enim cibum spiritualem, *Pater*
signavit Deus, hoc est, Deus Pater præ-
cipue requirendum ostendit. Vel : Hunc
Filium hominis, Pater signavit Deus, id
est, hominibus per incarnationis myste-
rium demonstravit, quatenus cibum spi-
ritualem nobis conferret. Signavit quoque
Matth. III, 17. Pater Filium suum in baptismo, Hic est,
Ibid. 16. inquiens, Filius meus dilectus; et per co-
lumbam, atque per alia testimonia quibus
probatur Jesus esse Christus Filius Dei.
28 *Dixerunt ergo ad eum* Judæi : *Quid fa-*
ciemus ut operemur opera Dei? id est,
quid agendo erimus Deo obedientes, seu
opera ei placentia exsequentes, ut præ-
dictum panem spiritualem consequi me-
29 reamur? *Respondit Jesus, et dixit eis :*
Hoc est opus Dei, id est actio placita Deo,
et donum ipsius quo panis iste acquiri-
tur, *ut credatis in eum quem misit ille,* id
est credere in me Jesum Christum, mis-
sum a Deo Patre seu Trinitate. Sumuntur
itaque hoc loco Facere et Operari, multum
late atque communiter, prout omnem ac-
tum interiorem et exteriorem includunt,
ita quod interior fidei actus vocetur opus
et factio Dei, quoniam donum ipsius est,
Is. XXVI, 12. qui fidem ipsam infundit, et omnia ope-
ra nostra operatur in nobis.
30 *Dixerunt ergo ei : Quod ergo tu facis*
signum, ut videamus, et credamus tibi?
Hoc est, quod miraculum tam præclarum
ac singulare operaris, ut illo conspecto,
credamus tibi tanquam regi Messiæ et
Christo Filio Dei? *Quid operaris?* id est,
nil tale facis, propter quod dignum sit
tibi sic credere. Superius dictum est, quod
crediderunt in Jesum, viso miraculo quin-
que panum. Quomodo ergo nunc repre-
henduntur de incredulitate? Et respon-
dendum, quod loquuntur sicut homines
passionati, qui secundum omnem ventum
mutantur. Unde satiati, quasi blandiendo
vers. 14. dixerunt, Hic est vere Propheta qui ven-
turus est in mundum; nunc vero incre-
pati, dicunt, Quid operaris? Imperfecta

A ergo atque instabilis fuit fides eorum de
Christo. Et forte, quæ dicta sunt de cre-
dentibus, et istis, non sunt referenda ad
eosdem. In tanta enim turba erant diver-
si diversimode sentientes.

Quod autem Christus nil operetur, com-
paratione Moysis probant. *Patres nostri* 31
manducaverunt manna in deserto, sicut
scriptum est in Psalmo, quantum ad sen-
sum : *Panem de cœlo dedit eis mandu-* *Ps.* LXXVII,
care. Tanquam dicerent : Tu nos semel 24, 25; CIV, 40.
satiasti, multiplicando panes hordeaceos :
B sed quid est hoc, respectu cibationis pa-
trum nostrorum egredientium de Ægypto,
qui quadraginta annis refecti sunt pane
cœlesti sub Moysis principatu? secundum
quod Exodi sextodecimo Dominus dixit :
Ecce ego pluam vobis panes de cœlo. *Exod.* XVI, 4.
Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico 32
vobis, non Moyses dedit vobis, hoc est
patribus vestris, *panem de cœlo.* Hoc tri-
pliciter verum est : primo, quoniam Moy-
ses non dedit eis hunc panem, sed Deus
omnipotens ministerio angelorum forma-
C vit, dedit ac pluit manna; secundo, quo-
niam panis ille non descendit de cœlo
proprie dicto, videlicet de cœlo empyreo,
sidereo, seu aliquo orbe cœlesti altioris
naturæ præ elementis, sed de cœlo aerio;
tertio, quoniam manna non fuit panis ve-
rus, sed figuralis ac typicus. Sed scien-
dum, quod verum quandoque distingui-
tur contra fictum seu falsum, et sic fuit
verus panis; quandoque autem contra fi-
gurativum, et sic non erat verus panis,
sed typicus, præfigurans panem cœlestem
D ac spiritualem, qui datur nobis in Sacra-
mento. De quo subditur : *sed Pater meus*
dat vobis, quantum in se est, hoc est, pa-
ratum ad dandum se exhibet, *panem de*
cœlo verum, non figuralem tantum. Et
quis sit panis ille subjungitur.
Panis enim Dei, hoc est a Deo Patre 33
datus, *est* ille *qui descendit de cœlo,* id
est unigenitus Filius Dei, seu Verbum in-
carnatum, *et dat vitam* gratiæ *mundo,* hoc
est hominibus in ipsum credentibus. Ipse
igitur Christus est verus panis mentem

reficiens, tam ratione suæ divinitatis, per A
quam reficit angelos, et gratiam causat
in nobis, quam ratione suæ humanitatis,
cujus virtute et merito omne spirituale
bonum consequimur, quasi per causam
Joann. I, 16. mediatam ac instrumentalem, quia de ple-
nitudine ejus omnes accipimus, gratiam
pro gratia, ut dictum est primo capitu-
lo. Denique panis iste descendit de cœlo
empyreo, in quo Deus specialiter habi-
tare censetur, non locum mutando, sed
nostram naturam induendo, seque homi-
nibus visibiliter ostendendo. Et quoniam B
anima Christi fuit creata a Deo, et corpus
ejus immediate formatum a Spiritu San-
cto, potest dici quod etiam secundum as-
sumptam humanitatem descendit de cœlo,
secundum sensum expositum.
34 *Dixerunt ergo ad eum* carnales Judæi :
Domine, semper da nobis panem hunc.
Non petierunt panem cœlestem, de quo
Christus loquebatur, sed corporalem, de
quo eum loqui putabant. Optabant enim
corporaliter refici pane meliori quam fu-
erat manna. Et sicut mulier Samarita- C
na non intellexit Christum loquentem de
Ibid. IV, 15. aqua spirituali, sed dixit, Domine, da mi-
hi hanc aquam, ut non veniam huc hau-
rire, nec sitiam; sic isti non intellexerunt
Christum loquentem de pane spirituali,
sed dixerunt, Semper da nobis panem
hunc, videlicet, ut sine labore et cura tam
optimo pane vescerentur.
35 *Dixit autem eis Jesus : Ego sum panis
vitæ,* hoc est conferens vitam gratiæ in
via, et vitam gloriæ in patria. Nec solum
conservo ac roboro vitam istam, sicut ci- D
bus corporeus conservat atque fortificat
vitam naturæ præsentem; sed etiam cau-
so vitam hanc spiritualem, quum deest :
quod cibus corporalis non valet efficere
quantum ad vitam naturæ. *Qui venit ad
me, non esuriet; et qui credit in me, non
sitiet in æternum.* Huic simile est quod
Ibid. 13. supra dixit Salvator, Qui biberit ex aqua
quam ego dabo ei, non sitiet in æternum;
quod illic prolixe diversisque modis ex-
positum est, quibus perlectis, patet intel-
lectus loci præsentis. Qui enim venit ad
Christum per caritatem et gratiam, non
esuriet post hanc vitam, quoniam satia- *Ps.* XVI, 15.
bitur satietate æterna, quum viderit Deum
per speciem. Nec sitiet in æternum, quam-
vis ad tempus sitiat durante vita præsen-
ti, in qua beati sunt qui esuriunt et si- *Matth.* V, 6.
tiunt justitiam. In futuro etenim sæculo
incessanter potabitur torrente voluptatis *Ps.* XXXV, 9.
Dei, ubi fluminis impetus lætificat civi- *Ps.* XLV, 5.
tatem Dei. Quomodo autem intelligi pos-
sit quantum ad vitam præsentem, quod
scilicet veniens ad Christum et credens in
ipsum, non sitiat neque esuriat in præ-
senti, et quomodo hoc non discordet ab
eo quod in Ecclesiastico inducitur, Qui *Eccli.* XXIV,
edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt 29.
me, adhuc sitient, elucescit ex dictis in In Joann.
expositione quarti capituli. IV, 13.
Deinde Christus ostendit, quod quan-
tum in se fuit, ipse obtulit panem vitæ
Judæis, sed ipsi propter suam increduli-
tatem, eum non gustaverunt. *Sed dixi vo-* 36
bis, quia, id est quod, *et vidistis me* oculo
corporali, secundum quod homo sum, *et
non credidistis* verbis meis, nec in me,
quod sim unigenitus Filius Dei et Christus
vobis promissus. Obtuli ergo vobis hunc
panem, ostendendo vobis me ipsum ; sed
non manducastis, quia non credidistis :
qui enim credit, manducat.
Sed ne putaremus omnes Judæos dese-
rendos, vel propter illorum incredulita-
tem misericordiam Dei evacuandam, de-
clarat quibus dandus sit panis iste vitalis
atque vivificus. *Omne* genus hominum 37
quod dat mihi Pater, id est, quos Pater
per inspirationem internam inclinat ad
me, vel quos ab æterno elegit ac præ- *Rom.* VIII,
destinavit in me, utpote quos decrevit per 29.
meam incarnationem ac passionem salva-
re, *ad me veniet,* nunc per fidem et gra-
tiam, in futuro autem per beatificam visi-
onem, imo et per localem sui exaltationem
usque ad cœlum empyreum. De his nem-
pe dicit Apostolus ad Ephesios : Deus ele- *Ephes.* I, 4.
git nos in Christo ante mundi constitu-
tionem, ut essemus sancti et immaculati

in conspectu ejus; et in Psalmo ait Pater A ad Filium, Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, etc. (Ps. II, 8.) *Et eum qui venit ad me,* per mentis suæ conversionem, fidem et caritatem, vel qui facit quod in se est, quamvis nondum gratiam habeat, *non ejiciam foras,* id est, non separabo eum a grege electorum meorum, nec a pietate mea eum excludam, sed incorporabitur mihi, et si Pater meus dederit eum mihi (modo prætacto), finaliter salvus erit. Non enim est Christus personarum acceptor, (Act. x, 34, 35.) sed in omni gente, qui timet eum B et operatur justitiam, acceptus est illi. Ecce quanta est misericordia Salvatoris. Nullum quantumcumque abjectum vel impium, despicit aut relinquet, si convertatur ad ipsum, faciendo quod in se est. Cujus ratio subditur :

38 *Quia descendi de cœlo,* humanam naturam assumendo (ut dictum est plenius), *non ut faciam voluntatem meam,* id est proprium beneplacitum, *sed voluntatem ejus qui misit me,* puta Patris cœlestis. Quomodo intelligendum est hoc ? Nonne C Patris et Filii, secundum naturam divinam, est una numero voluntas, sicut et una essentia ? Quod enim dicitur absolute in tribus Personis, non numeratur. Sed voluntas Christi humana, fuit divinæ voluntati inflexibiliter subjecta, unita et conformata, non solum propter beatificam fruitionem animæ Christi, sed insuper propter hypostaticam humanæ naturæ unionem cum Verbo. Et respondendum, quod Christus loquitur de voluntate humana, quæ licet fuerit Deo semper conformis, D non tamen Christus fecit eam in quantum fuit sua, sed in quantum erat voluntati paternæ subjecta. Idcirco formaliter dicitur voluntatem Patris fecisse, quoniam illa fuit ratio ob quam fecit quod suæ voluntati humanæ complacuit. Unde Christus loqui videtur secundum generalem modum loquendi, secundum quem aliquis subditus vel amicus dicit de suo prælato vel dilecto, Non facio quod mihi placet, sed quod illi; quamvis quidquid placuerit illi, sibi quoque summe complaceat.

Quæritur, quum Deus sit sua voluntas, quomodo potest quis facere voluntatem Dei, quum nullus possit facere Deum. Et respondendum, quod voluntatem Dei dicimur facere, dum ejus præceptis paremus, vel consiliis acquiescimus. Frequenter enim sumitur voluntas pro signo voluntatis, videlicet pro præcepto vel consilio, vel pro re volita.

Denique verbis istis incomparabilis nobis commendatur humilitas Christi, qui quum sit verus Deus, Patri æqualis, tam humiliter asserit se venisse, non ut propriam impleat voluntatem, sed Patris. Confunditur ergo et condemnatur superbia nostra, rebellio nostra, duritia nostra, qui ad murmurandum, repugnandum et intumescendum, tam proni consistimus. Contemplemur igitur efficaciterque sectemur Caput nostrum, propriam voluntatem penitus abnegantes, secundum quod ipse alibi docet : Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me. (Luc. IX, 23.) Quo enim sincere propter Deum propriam voluntatem magis relinquimus, frangimus, abnegamus, eo amplius Deus se ipsum ingerit nobis, ita quod eum possidere incipimus, et nostris desideriis acquiescit, offerens se copiosissime mentibus nostris. Unde Isaias inducit : Si glorificaveris Dominum dum non invenitur voluntas tua, tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudinem terræ, ait Dominus. (Is. LVIII, 13, 14.) Hanc abnegationem efficit vera caritas Dei, quoniam amor, secundum Dionysium, non sinit amantem esse sui ipsius, sed amati.

Hæc est autem voluntas, hoc est res 39
placens ac volita, *ejus qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi* (modo jam explanato) *non perdam ex eo,* hoc est, nullum electorum perire permittam, quia etsi ad tempus erraverit, finaliter perire non valet. Propter quod fertur in Psalmo : Quum ceciderit non collidetur, quia Dominus supponit manum suam; (Ps. XXXVI, 24.) rursusque,

Ps. cxvii, 13. Impulsus eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me. *Sed resuscitem illud in novissimo die,* hoc est in die judicii universalis : de quo sanctus Job ait, In novissimo die de terra surrecturus sum. Omnes quippe resurgemus (nec dubium quin per omnipotentiam Christi) in momento, in ictu oculi, in novissima tuba, secundum Apostolum. Dies autem judicii appellatur novissimus, quia ex tunc motus cœli cessabit, et per consequens tempus, quod est mensura motus cœlestis. Tempore autem cessante, cessabunt dies et nox proprie sumpti.

Job xix, 25. — I Cor. xv, 51, 52.

40 *Hæc est enim voluntas Patris mei qui misit me, ut omnis qui videt Filium* per contemplationem fidelem, *et credit in eum* per fidem formatam. Loquitur autem de visione ænigmatica, non de visione clara per speciem. Visio enim Dei per speciem, fidem excludit. De visione vero ista obscura dicit Apostolus : Videmus nunc per speculum in ænigmate; et, Nunc cognosco ex parte. *Habeat vitam æternam* pro mercede in patria, id est claram notitiam Dei. Visio enim per speciem, est tota merces. Patet ergo quod voluntas Patris est salus, conservatio atque redemptio nostra. Unde etiam protestatur Apostolus : Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Sed quia vita ista æterna, est subjective in anima, idcirco de corporis glorificatione adjecit : *et ego resuscitabo eum* [*in novissimo die*], hoc est, de morte naturæ seu somno mortis ipsum excitabo, corpus resolutum in cineresque redactum redintegrando, eique animam copulando, ut beatitudo animæ mox redundet in corpus, et utrumque pariter glorificetur.

Ibid. xiii, 12. — Ibidem. — I Thess. iv, 3.

41 *Murmurabant ergo Judæi de illo, quia*
dixisset : Ego sum panis vivus, qui de
42 *cœlo descendi. Et dicebant : Nonne hic*
est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus
patrem et matrem ? Quomodo ergo dicit
hic, Quia de cœlo descendi ? Isti Judæi
increduli multipliciter erraverunt. Primo,
quia murmurabant. In quo imitati sunt
patres suos, qui Deum gravissime offendisse leguntur, murmurando contra eum in solitudine. Verba enim quæ isti intelligere propria subtilitate non poterant, debebant humiliter investigasse ac didicisse, nec debuerunt ambigere de veritate loquentis, cujus in tantis miraculis experti erant sanctitatem atque potentiam, adsistentiamque divinam. Secundo, quia putabant Jesum naturali ordine ex commixtione viri ac feminæ natum. Et ergo putabant quod Joseph esset pater ejus carnalis; Mariam quoque a viro cognitam reputabant. Tertio, quoniam æstimabant Jesum esse purum hominem, idcirco non descendisse de cœlo, quia natus in terra ex homine.

Exod. xvi, 2, 7, 8; Num. xi, 1; xiv, 1-11, 27, 29, 35; xx, 13.

Respondit ergo Jesus, et dixit eis : Nolite murmurare in invicem, quoniam grande peccatum est. Itaque, nolite murmurare, quasi aliquid falsi dixerim. Nec tamen mirum si murmuratis. Et utriusque ratio subditur, scilicet, quod verba Christi nullam falsitatem continebant, et quod mirum non fuit murmurare Judæos. 43

Nemo potest venire ad me, id est, non solum non venit, sed nec potest venire ad me interiori accessu per fidem et caritatem, *nisi Pater qui misit me, traxerit eum,* hoc est, per suam caritatem et pietatem inclinaverit atque perduxerit mentem ejus ad me, infundendo ei fidem et gratiam, quibus mihi spiritualiter uniatur et incorporetur. Non est enim volentis neque currentis, sed Dei miserentis, cujus donum est omne bonum quod inest nobis. 44

Rom. ix, 16. — Jacob. i, 17.

Tractus iste interior est, non violentus neque coactus, sed amorosus atque spontaneus, ex divina caritate procedens. Deus namque movet unumquodque secundum propriam suam naturam. Rationalem ergo creaturam convertit et movet ad Christum intellectualiter, sponte ac libere. Denique tractus iste, inter caritatem trahentis et unionem tracti cum ipso, est medius. Sine quo tractu nihil possumus : quia quum Christus sit finis noster, seu terminus supernaturalis, non possumus ad ipsum mo-

veri sive pertingere, nisi aliunde trahamur, puta a Patre cœlesti, imo a tota Trinitate, cujus indivisa sunt opera : sicut nec terra potest ascendere, nisi ab alio elevetur. Et quum homo sit gravis, quia (Sap. IX, 15.) corpus quod corrumpitur aggravat animam ; (II Cor. III, 5.) et potestas ejus infirma, quia non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis ; via quoque longa, (Matth. VII, 14.) periculosa atque difficilis, nam et arcta est via angustaque porta quæ ducit ad vitam : patet quod maxime indigemus hoc tractu. Ideo semper dicamus cum Sponsa : (Cant. I, 3.) Trahe me post te.

Præterea tractus iste ex divina (ut dictum est) caritate procedit, juxta illud (Jer. XXXI, 3.) Jeremiæ : In caritate perpetua dilexi te ; ideo attraxi te miserans. Quod tripliciter fit. Quosdam etenim trahit Deus flagellis : quæ tamen ex dilectione infliguntur, (Apoc. III, 19.) Domino contestante, Ego quos amo, arguo et castigo. (Osee XI, 4.) Propter quod ait Osee : In funiculis Adam traham eos, in vinculis caritatis. Isti funiculi, sunt pœnalitates originale peccatum sequentes, quibus affligimur, et ad Deum converti monemur. Quosdam vero trahit Deus beneficiis, ut (Ps. XII, 6.) eum qui dixit : Cantabo Domino qui tribuit mihi bona ; (Ps. CXV, 12.) et, Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? (Is. LXIII, 7.) Isaiam quoque audi dicentem : Miserationum Domini recordabor ; laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus, et quæ largitus est nobis secundum indulgentiam suam. Quosdam vero trahit promissis, ut qui contemplatione præmiorum cœlestium convertuntur : quemadmodum de Moyse dicit Apostolus ad Hebræos, (Hebr. XI, 26.) quod adspexit in remunerationem ; (Ps. CXVIII, 112.) et Psalmista, Inclinavi (inquit) cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem. — Aliqui insuper trahuntur solo amore dilecti.

A quibusdam additur quintus modus trahendi, qui est per occultam virtutem Spiritus Sancti et inspirationem internam. Sed iste modus generalis est omnibus præinductis, quoniam sine occulto influxu A sive instinctu Spiritus Sancti, nec flagellis, nec donis, neque promissis, nec aliquo alio modo traheremur ad Christum. Illa autem tractio qua trahimur ad Deum solo ejus amore, præstantior est atque divinior, imo omnino deifica est : quia per eam ad Deum convertimur, eumque diligimus, honoramus, exquirimus, quoniam est in se ipso naturaliter atque totaliter bonus, sanctus, summus, perfectus. Unde hoc ipsum ad filios spectat carissimos.

Et ego resuscitabo eum in novissimo B *die*. Quid est hoc ? Nonne et eos quos Pater non trahit, suscitaturus est Filius ? Cur ergo quasi pro præmio spondet tracto, quod suscitabit eum in die novissimo ? Et respondendum, juxta Apostolum, quod omnes utique resurgemus, sed non omnes immutabimur. (I Cor. XV, 51.) Nunc ergo loquitur Christus de suscitatione beatæ immutationis, hoc est glorificationis in carne, quoniam anima propter naturalem inclinationem ad corpus, non est perfecte beata donec corpori glorificando reuniatur, vel C potius glorificato fuerit copulata.

Insuper probat Christus testimonio Prophetarum, quod multi sint, Patre trahente, convertendi ad ipsum.
45 *Est scriptum in Prophetis*, id est in libris eorum : *Et erunt* tempore gratiæ *omnes* homines *docibiles Dei*, id est apti doceri vel docti a Deo. Sic tamen ut sit distributio pro generibus singulorum, non pro singulis generum : quomodo alibi dicitur, Et benedicentur (Ps. LXXI, 17.) in ipso omnes tribus terræ ; et item in Daniele, Omnes gentes, tribus et linguæ (Dan. VII, 14.) D servient ei : quum tamen comparatione aliorum, pauci sint qui Christo veraciter serviunt, sicut sunt pauci electi. (Matth. XX, 16; XXII, 14.) Unde ad insinuandum quod post incarnationem Filii Dei, per prædicationem Evangelii essent incomparabiliter plures divinitus illustrandi atque ad Christum convertendi, quam ante, dicta sunt verba præallegata, et quod nunc Christus allegat : Erunt omnes docibiles Dei. Quocirca sciendum quod Christus, Apostoli et Evangelistæ frequenter allegant Scripturas veteris Testamenti

potius quantum ad sensum, quam quo- A
ad formam verborum. Unde quod dicitur
nunc, Erunt omnes docibiles Dei, inve-
nitur non solum in uno Propheta, sed in
multis, quantum ad sensum, quamvis in
nullo inveniatur quoad formam sermonis.
Is. xi, 9. Scriptum est enim in Isaia : Repleta est
terra scientia Domini, quasi aquæ maris
Ibid. liv, 13. operientes ; et rursus, Ponam omnes fi-
lios tuos doctos a Domino. Jeremias quo-
Jer. xxxi, 34. que : Omnes a majore eorum usque ad
minorem, cognoscent me.

Omnis homo viator *qui audivit* auribus B
cordis *a Patre* intus loquente, id est, di-
vinum instinctum advertit, *et didicit* per
inspirationem internam, id est, quem Pa-
ter docuit de his quæ spectant ad fidem :
Ps. lxxxiv, 9. qualis fuit qui ait, Audiam quid loquatur
in me Dominus Deus ; *venit ad me* per
fidem et operationem, per caritatem et
Ps. xciii, 12. obedientiam. Ideo dicit Propheta : Beatus
homo quem tu erudieris, Domine, et de
lege tua docueris eum. Non ergo ad con-
versionem hominis sufficit vox prædica-
toris, nisi fuerit Deus interius instruens. C

Denique Thomas in Summa contra gen-
tiles, redarguit Origenem dicentem, quod
Deus dicitur causa bonorum nostrorum,
solum quia est causa habituum infusorum
per quos meritorie operamur, videlicet
gratiæ habitualis, fidei, spei et caritatis.
Dicit itaque Thomas, quod etiam quan-
doque Deus est proxima causa actionum
nostrarum interiorum, Isaia testante, qui
Is. xxvi, 12. ait : Domine, dabis pacem nobis, omnia
enim opera nostra operatus es in nobis ;
Philipp. ii, 13. et item Apostolus : Deus est qui operatur D
in vobis et velle et perficere, pro bona
voluntate, hoc est ex sua pietate volun-
taria voluntateque pia, non meritis ve-
stris. Dicit insuper Thomas, quod semper
acquiescimus actuali inspirationi quæ no-
bis a Deo infunditur. Et fundatur hoc
verbum Thomæ in auctoritate Augustini,
dicentis : Gratia quæ occulte humanis cor-
dibus divina largitate tribuitur, a nullo
corde duro respuitur, quoniam ideo da-
tur ut duritia cordis penitus auferatur.
Ad propositum igitur : Omnis qui audivit
didicitque a Patre, hoc est, actualem il-
lustrationem immediate a Deo percepit,
venit per consensum ad Christum, quo-
niam omnis talis veraciter acquiescit. Non
tamen omnis talis salvatur, sed qui præ-
destinatus est, finaliter perseverans.

Sed ne ex verbis inductis aliquis æs-
timaret Deum Patrem esse oculo carnis
visibilem, vel intellectu comprehensibi-
lem, addidit Christus : *Non quia Patrem* 46
æternum *vidit quisquam* hominum oculo
corporali, vel etiam intellectuali, loquen-
do de visione comprehensionis perfectæ :
quia sic solus Deus comprehendit se ip-
sum, immensus immensum. Loquendo au-
tem de visione Dei per speciem quam
habent Sancti in patria, sic nullus purus
viator vidit Deum visione fixa ac cœli-
formi, quamvis Moyses et Paulus credantur
Deum in hac vita vidisse per speciem, in
raptu quodam non diu durante. De hoc
dictum est plenius primo capitulo, super
illud : Deum nemo vidit unquam. Sed quo- *Joann* i, 18.
niam Christus hæc proferens homo fuit,
ne Judæi putarent eum non vidisse Pa-
trem, subjecit : *nisi is qui est a Deo,* hoc
est Filius natus a Patre, vel missus a Deo
Trinitate. Filius enim in quantum homo,
missus ac originatus est a se ipso secun-
dum quod Deus. *Hic vidit Patrem* visio-
ne perfectæ comprehensionis, in quantum
est Deus, et item visione beatificæ frui-
tionis, secundum quod homo, ab incar-
nationis exordio. Ex hoc sequi videtur,
quod Christus non loquitur de visione
corporali, quia sic nec ipse videt Patrem.
Porro, per hoc quod ait, Nisi is qui est
a Patre, non excluditur Spiritus Sanctus
quin et ipse comprehendat Patrem, quum
dicat Apostolus, quod Spiritus scrutatur I *Cor.* ii, 10.
profunda Dei, et quæ Dei sunt nemo novit, *Ibid.* 11.
nisi Spiritus ejus.

Amen, amen dico vobis, qui credit in 47
me fide caritate ornata, *habet* nunc *vitam*
æternam in spe, in merito, in radice, in
dispositione propinqua. Habet enim cau-
sam meritoriam spemque idoneam ingre-

diendi vitam æternam, seu obtinendi be- A atificam divinæ essentiæ visionem. Vel, habet vitam gratiæ realiter in præsenti. Qui enim credit in Christum, habet Christum. Et utique Christus est vita æterna, quem- *Joann.* xiv, 6. admodum contestatur : Ego sum via, veritas et vita. Joannes quoque in prima *I Joann.* v, 20. sua ait Canonica : Hic est verus Deus et
48 vita æterna. *Ego sum panis vitæ* substantialiter atque causaliter. Panis sum omnia pascens : non tamen in quemquam convertor, aut mutor, sed fideliter manducantem converto in me. Sum etiam panis vitæ, quia sumentibus digne do vitam gratiæ in præsenti, et vitam gloriæ in fu- *vers.* 35. turo. De hoc verbo superius dicta sunt plura.

Deinde inanem gloriationem Judæorum de manna præsumentium, Christus eva-
49 cuat. *Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt.* Palam est quod mortui sunt morte naturæ. Sed quia mox subditur, Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis manducaverit ex ipso non moriatur, certum est quod loquitur C de morte culpæ. Hoc enim Christus adjecit, distinguendo inter panem vitæ quem ipse dat, et manna. Sed numquid omnes patres Judæorum qui manna edebant, mortui sunt morte culpæ ? Non utique, quia nec Moyses, nec Aaron, nec Josue, nec ceteri justi illius exercitus. Loquitur ergo Salvator de patribus Judæorum quorum vestigia isti sectabantur, puta incredulis seu perversis, qui dixerunt : Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo. *Num.* xxi, 5. Illis quippe fuit panis ille insipidus. Justis vero optime sapiebat, quemadmodum in libro Sapientiæ scribitur : Panem de cœlo præstitisti eis, omne delectamentum in *Sap.* xvi, 20, 21. se habentem et omnis saporis suavitatem : ad quod enim quisque volebat, convertebatur. De illis vero carnalibus tantum, non carnalibus simul et spiritualibus patribus, loquitur Christus Judæis alio loco : Murmuratores, filii murmuratorum, im- *Matth.* B plete mensuram patrum vestrorum. xxiii, 32.

Subditur ergo de pane vero vitali, non figurali dumtaxat, quamvis et panis vitæ quem dat Christus, sit aliquo modo figurativus illius panis cœlestis in patria de quo in Luca habetur : Beatus qui man- *Luc.* xiv, ducabit panem in regno Dei. *Hic* panis 15. 50
vitæ de quo dictum est, utpote Verbum incarnatum, vel corpus dominicum, *est panis de cœlo descendens.* Verbum enim descendit per incarnationem, et novi effectus productionem. Corpus autem descendit, quia virtute Spiritus Sancti formatum, non quia de cœlo allatum. Descendens, inquam, ad hoc, *ut si quis ex ipso manducaverit,* manducatione sacramentali et spirituali simul, vel spiritualiter dumtaxat (de quibus in sequenti articulo plenius dicam, Deo præstante), *non moriatur* morte culpæ in præsenti, vel morte damnationis æternæ in futuro, quæ est mors *Apoc* ii, 11; xx, 6, 14; xxi, 8. secunda.

ARTICULUS XVIII

ELUCIDATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI SEXTI, AB EO LOCO QUO DICITUR : EGO SUM PANIS VIVUS, QUI DE COELO DESCENDI.

SACRAMENTUM Eucharistiæ instituit D Christus dupliciter : primo, verbo seu assertione ; secundo, facto seu consecratione. De prima autem institutione nunc agitur. Et quoniam sacramentum istud incomprehensibilissimum utilissimumque consistit, idcirco ad excludendum omnem errorem ac dubitationem, Christus apertissime tractat de sacramento hoc ipso.

Ego sum panis vivus : quia secundum 51

naturam divinam essentialiter vita sum, vivens in me ipso, et vitam gratiæ vitamque gloriæ causo in aliis, omnes electos reficiens et confortans. Porro, secundum naturam assumptam sum panis vivus, quoniam propter unionem cum Verbo, habeo plenitudinem omnium gratiarum et gloriam perfectissimæ fruitionis in Deo, atque per corpus et sanguinem meum, fidelium animas alo ac poto, gratiam illis præstando per modum causæ instrumentalis ac meritoriæ. Humanitas etenim Christi est instrumentum animatum, conjunctum ac proprium Verbi, per quod et cujus virtute ac merito, omnia divina nobis præstantur gratiarum charismata : sicut et corpus nostrum est instrumentum animatum, unitum et proprium animæ rationalis, per quod anima agit et effluit. *Qui de cœlo descendi* per incarnationis mysterium et novi effectus productionem, non per localem descensum, ut dictum est sæpius.

52 *Si quis manducaverit,* non sacramentaliter tantum, sed sacramentaliter et spiritualiter, vel ad minus spiritualiter cum proposito manducandi sacramentaliter quum fuerit opportunum, *ex hoc pane, vivet in æternum* vita spirituali, quæ nunc in ipso inchoatur, et virtute sacramenti perficitur, atque in patria consummatur. Nunc enim vivit, bene agendo per gratiam ; et in futuro vivet, Deum videndo per gloriæ lumen, dummodo finaliter perseveret in hujus manducationis effectu. Vivet itaque in æternum, quantum est ex parte sacramenti, quod tantæ efficaciæ est, ut possit vitam æternam influere. — Quum quilibet communicans recipiat panem istum totum ac integrum, non partem dumtaxat, cur ait, Si quis manducaverit ex hoc pane, et non potius, Si quis manducaverit hunc panem? Dicendum, quod ad insinuandum quod panis iste inconsumptibilis est, nunquam deficiens.

Præterea, ad intelligendum omnia quæ de isto sacramento jam asseruntur, oportet scire quod in Sacramento altaris sunt tria : Primum est sacramentum tantum, videlicet species panis et vini post consecrationem. Secundum est res et sacramentum, videlicet corpus et sanguis Christi. Tertium est res tantum, utpote gratia sacramentalis, vel unitas corporis mystici. Species itaque panis et vini dicuntur sacramentum, quoniam rei sacræ sunt signum, videlicet corporis et sanguinis Christi. Corpus vero est sacramentum respectu sui effectus, qui est gratia, vel respectu sui signati, quod est corpus mysticum, puta Ecclesia. Quum igitur aliquis accipit corpus et sanguinem sub speciebus sacramentalibus, et non participat sacramenti hujus effectum, scilicet gratiam atque Ecclesiæ incorporationem, propter suam incapacitatem, indignitatem et pravitatem, qua ponit obicem gratiæ, dicitur manducare sacramentaliter tantum. Quum vero sumendo sacramentum, recipit ejus salutarem effectum, manducat sacramentaliter et spiritualiter. Dum autem sortitur effectum præfatum, nec tamen suscipit sacramentum, manducat spiritualiter solum.

Et panis quem ego dabo, per me ipsum in Cœna, hoc sacramentum instituendo discipulisque tradendo, et in ara crucis panem hunc Patri offerendo, et deinceps per meos ministros, videlicet sacerdotes, quibus convenit sacramentum istud consecrare atque porrigere aliis ; *caro mea est,* quæ alit mentem fidelium : tum quia Verbo unita, tum quoniam gratiis plena per redundantiam, et quia Divinitatis gratiam creantis est instrumentum, itemque merito suæ actionis ac passionis ; *pro mundi vita,* id est pro spirituali vivificatione hominum viatorum in mundo degentium. Ad hunc enim finem, ut a morte culpæ ac miseriæ eriperemur, vitamque gratiæ et gloriæ consequeremur, dedit Christus corpus suum in cruce in pretium, et in sacramento in edulium atque remedium. Quotidie quoque dat panem istum pro vita nostra, hoc est, ad hoc ut in vita gratiæ roboremur ac perficiamur.

Verumtamen non est sic intelligendum A quod ait, Pro mundi vita, quod per receptionem hujus sacramenti, vita gratiæ in homine inchoetur : imo, qui sine vita gratiæ ad hoc sacramentum accederet, amplius moreretur in anima, reusque fieret corporis Domini. Quum enim sacramentum istud sit cibus spiritualis, ideo, sicut cibus corporalis non datur nec prodest nisi viventi vita naturæ, sic cibus hic spiritualis non convenit nec proficit nisi viventi vita gratiæ.

I Cor. xi, 27.

53 *Litigabant ergo,* id est, verbis contendebant, *Judæi,* hæc ab ore Christi audientes, et carnaliter ac ruditer capientes, *ad invicem dicentes* ex infidelitate et inordinata admiratione : *Quomodo potest hic,* quem tenemus pro puro homine et filio Joseph, *nobis carnem suam dare ad manducandum?* quasi dicant : Hoc impossibile est atque inutile. Christus vero testatur hoc esse, non solum non inutile, sed insuper necessarium ad salutem ipsorum.

54 *Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis,* in Sacramento, sacramentaliter et spiritualiter, vel spiritualiter ad minus, per fidem et votum accedendo gratiamque Christi participando, *et biberitis ejus sanguinem* modo prædicto, *non habebitis vitam* spiritualem *in vobis,* sed carebitis gratia in præsenti et gloria in futuro. Quemadmodum enim membra corporis naturalis moriuntur ac pereunt, nisi capiti connectantur, et ab eo motum sensumque participent; sic homines, ex quibus D quasi ex membris constituitur mysticum corpus Christi, vita gratiæ destituuntur, nisi capiti, quod est Christus, per sacram communionem nectantur, recipiendo ab illo vitam spiritualem et motum meritorium. Præterea, sicut corpus sine corporeo cibo non sustentatur, nec permanet in vita naturali, sic anima sine hoc cibo vivifico non persistit in vita gratiæ spirituali.

Coloss. i, 18.

Sed verba inducta intelligenda non sunt quasi sanguis Christi seorsum sumendus sit a vulgo communicante. In primitiva tamen Ecclesia hoc fiebat; sed nunc ordinatum est aliter, propter effusionis periculum. Sanguinem ergo Christi accipit populus spiritualiter, et etiam aliquo modo realiter, quia in Sacramento corporis continetur et sanguis, sicut econtra. Licet enim transsubstantiatio panis directe terminetur ad carnem Salvatoris, et conversio vini ad sanguinem ejus, ex naturali tamen concomitantia, sub utraque specie sunt quatuor : quia sub specie panis est B corpus Christi, vi conversionis ; anima vero, sanguis et Verbum, sunt ibi ex naturali sequela, quum non sint separata ab invicem. Pariformiter sub specie vini, est sanguis directe, puta ex vi conversionis ; caro autem, anima et Verbum concomitantur.

Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, non sacramentaliter tantum, sicut jam dictum est, *habet vitam æternam,* quoniam habet me ipsum, et habet vitam gratiæ, quæ virtute hujus C sacramenti continuatur, donec ad vitam gloriæ sempiternæ pertingat. Futuram quoque beatitudinem jam habet in spe, virtute et gratia hujus sacramenti. *Et ego resuscitabo eum in novissimo die,* ut me Deum et hominem videat oculis carnis et cordis per propriam speciem, quem nunc cernit per fidem. Carnalibus enim oculis videbimus Christum in humanitate, mentalibus vero in divinitate. 55

Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Hoc ait Salvator, ne putaretur parabolice loqui more consueto, ita quod carnem suam diceret panem, quia signaretur per panem, et esset sub forma panis solum sicut in signo, vel propter aliquam proprietatem cum pane cibus diceretur : quomodo dicit Apostolus, Petra erat Christus, quoniam figuravit Christum ; et Isaias, Vere fœnum est populus, propter convenientiam quamdam ; et infra ait de se ipso Salvator, Ego sum vitis vera. Ad insinuandum ergo quod caro sua sit vere et substantialiter sub spe- 56

I Cor. x, 4. Is. xl, 7. Joann. xv, 1.

cie panis, veraciterque sumatur a com- A
municante, sanguis quoque ipsius vere sub specie vini contineatur et recipiatur, adjecit : *Caro mea,* id est corpus : sumitur enim nunc caro, non prout ossa excludit, sed pro toto corpore nervos, venas ac ossa habente; *vere est cibus* animæ, non corporis, quia non visibiliter nec corporaliter sumitur, quamvis verum corpus sumatur. Et potius dicit, Caro, quam Corpus, quia nunc loquitur de corpore suo in quantum est alimonia spiritus : caro autem magis dicit quid come- B
stibile, quam corpus. *Et sanguis meus vere est potus* refrigerans, rigans, inebrians mentem, non ventrem. Omnia quippe sacramenta novæ legis ordinantur ad spiritualem vitam. Spiritualis autem vita per Baptismum acquiritur, quia Baptismus est regeneratio spiritualis ; et per Confirmationem augetur. Oportet ergo ut per aliquod sacramentum nutriatur : et hoc est Eucharistia, quæ est spirituale alimentum hujusmodi vitæ. Cibum autem oportet realiter addi atque uniri cibato : idcirco in sa- C
cramento hoc Christus realiter continetur, substantialiterque communicanti unitur. Et simile est de sanguine, qui est potus.

Præterea, quoniam sacramentum istud est cibus, ideo quidquid operatur cibus materialis in corpore manducantis, hoc agit hic cibus spiritualis in anima digne recipientis. Quemadmodum ergo cibus corporeus naturalem vitam sustentat, confortat, ad perfectionem deducit, deperditum reparat, delectat, impinguat; sic cibus iste vivificus vitam spiritualem ac dei- D
formem in anima fulcit, roborat, perficit, amissa bona restaurat, exhilarat et impinguat, divitias gratiæ accumulando in anima. Unde effectus sacramenti istius, sunt collatio gratiæ, adeptio gloriæ, remissio peccati mortalis obliti ac venialium, diminutio pœnæ, mitigatio fomitis, præservatio a malis futuris, secundum quod dicit Chrysostomus : Sicut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus terribiles facti diabolo.

Voluit quoque Christus in hoc sacramento veraciter contineri ac suscipi, ad ostendendum perfectum fervorem suæ incomprehensibilis caritatis ad nos, et propter nostram utilitatem, quia ex reali præsentia atque immediata unione Christi nobiscum, consequimur maxima bona, sicut subjungitur.

Qui manducat meam carnem sacramen- 57
taliter et spiritualiter, *et bibit meum sanguinem* eodem modo, *in me manet* per caritatem et gratiam, et mihi incorpora-
tur. Talis utique habitat in adjutorio Al- *Ps.* XC, 1.
tissimi, et in protectione Dei cœli commoratur. *Et ego in illo* permaneo, per salutares hujus sacramenti effectus, per gratiosam custodiam, per inhabitationem benignam. Nam et per eadem dona quibus Deus ad nos converti et in nobis esse ac habitare quasi in templo asseritur, in quantum ea infundit atque conservat, nos quoque ad eum redimus, et in ipso subsistimus ac manemus. Palam est quod speciebus sacramentalibus jam consumptis, desinat Christus esse in communicante per præsentiam carnis et sanguinis ; permanet tamen in eo per præsentiam suæ divinitatis, et per effectus sacramenti prætactos. Communicans ergo manet in Christo, sicut membrum in capite, recipiendo influentiam ejus ; et Christus manet in illo, sicut caput in membro, influendo in illud.

Ecce quanta beatitudo, dignitas et gloria devotorum, qui tam præstantissimo alimento vescuntur, et Christo tam intime copulantur, tantisque gratiæ donis deificis adimplentur ; quanta denique est dilectio, dignatio, liberalitas et misericordia Christi veri Dei, qui nobis pauperculis et indignis sic præstat, sic unit, sic ingerit semetipsum. Nonne veraciter monstrat
quod deliciæ ejus sunt esse cum filiis *Prov.* VIII, 31.
hominum, et quam paratus est dare nobis omnem gratiam suam, quibus tam ineffabiliter præstat se ipsum ?

Non ergo simus ingrati tanto benefactori et tam incomprehensibilibus beneficiis

ejus ; sed fervido animo, sollicita mente reverentique corde ei ministremus, ad ejus mensam nos præparemus, ad ejus mansionem in nobis nos dignificemus, venialia cuncta pro posse vitando, mentem ad Christum frequenter erigendo, cordis custodiæ jugiter insistendo. Tunc enim poterimus fructum multiplicem hujus sacramenti percipere, ejusque dulcedinem mirabiliter degustare : quod aliter non contingit. Quamvis enim venialia et distractio improvisa, sacramenti hujus principales effectus non impediant, impediunt tamen experimentalem gustum suavitatis ipsius. Dicamus ergo mente intenta ac (*Ps.* CII, 2.) grata cum Propheta, Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus : imo, totum psalmum in quo continetur iste versiculus, quia præcipue applicabilis est ad regratiandum Christo pro beneficiis istis.

58 *Sicut misit me vivens Pater,* id est Pater æternus omnis vitæ fontale principium, qui est substantialiter sua vita, *et ego vivo propter Patrem.* Hoc præcipue intelligendum est de Christo secundum naturam assumptam, ut sit sensus : Et ego vivo propter Patrem, id est, vitam meam refero ad Patrem, videlicet ad honorem et gloriam ejus, sicut ad superiorem et ultimum finem. Imo, sic Christus retulit vitam suam ad totam Trinitatem, quæ est omnis creatæ naturæ ultimus finis. Potest quoque exponi de Christo secundum naturam divinam, hoc modo : Vivo propter Patrem, id est, a Patre vitam accepi, non aliam, sed eamdem quam possidet ipse. *Et qui manducat me* sacramentaliter ac spiritualiter, *et ipse vivet* per caritatem et gratiam, *propter me,* id est, ad honorem et gloriam meam ordinabit vitam suam : (*Coloss.* III, 17; I *Cor.* X, 31.) quemadmodum ait Apostolus, Omne quodcumque facitis in verbo vel opere, in gloriam Dei facite. Vel, Vivet propter me, id est, a me spiritualis vitæ augmentum recipiet, et vivificabitur quotidie magis perfecte. In hoc enim sacramento continetur fons gratiæ, qui communicantem perfundit atque vivificat, nisi obicem ponat.

Hic est panis supersubstantialis, *qui de cœlo* summo *descendit :* in quo patet nobilitas ac desiderabilitas ejus. Quomodo autem Christo secundum utramque naturam conveniat esse panem, et descendisse de cœlo, jam dictum est sæpius. *Non sicut manducaverunt patres vestri manna :* id est, panis iste præstantior et efficacior est quam manna, quum sit verus cibus, non figurativus, gratiam conferens, non promittens. Manna autem fuit figura hujus panis; nec contulit gratiam, sed præsignavit. Per hoc enim quod omne de- (*Sap.* XVI, 20.) lectamentum continebat, figuravit quod sacramentum Eucharistiæ omnem spiritualem dulcedinem, virtutem et gratiam contineret. *Et mortui sunt.* Omnes enim illi qui manna comederunt, mortui sunt morte naturali ac corporali ; sed quidam eorum, quibus isti increduli Judæi similes erant, mortui sunt morte culpæ. 59

Qui manducat hunc panem digne, cum debita reverentia et devotione, in memoriam dominicæ passionis atque eximiæ caritatis Christi, dijudicans corpus Domini. (I *Cor.* XI, 29.) Instituit enim Christus hoc sacramentum in memoriam suæ amarissimæ passionis et ardentissimæ dilectionis, quatenus toties suæ dilectionis nos flamma accenderet, et ad ejus sectanda vestigia pronos efficeret, quoties sacramentum istud superdignissimum, angelis adorandum, susciperemus. *Vivet in æternum,* in anima per spiritualem virtutem et gratiam hujus panis, imo et tandem vivet vita beata ac immortali in corpore et anima, suscitatus atque feliciter immutatus a Christo.

Hæc verba præinducta *dixit* Jesus *in synagoga docens, in Capharnaum* metropoli Galilææ. Potest autem per synagogam intelligi vel congregatio Judæorum, vel domus in qua ad audiendum atque orandum confluxerant. Quamvis enim Judæi non poterant immolare nisi in templo Jerusalem, in singulis tamen urbibus ha- 60

bebant domum vel synagogam, in qua A
convenerunt ad audiendum verbum Dei
et lectionem legis ac Prophetarum, et ad
deprecandum Dominum. Docuit ergo Chri-
stus in civitate præcipua, in loco patenti,
in populo magno, quasi non timens re-
prehendi, nec falsa annuntians. Unde in
Joann. XVIII, 20. passione respondit : Ego palam locutus
sum mundo, ego semper docui in syna-
Ibid. III, 21. gogis, etc. Omnis enim qui facit verita-
tem, venit ad lucem.
61 *Multi ergo audientes ex discipulis ejus,*
id est, multi discipulorum Christi audien- B
tes Christum tam alta et incomprehen-
sibilia de se ipso, et corporis sui edulio
ac sanguinis poculo prædicantem, *dixe-
runt : Durus,* id est ad intelligendum
difficilis, et rationi vel veritati contrarius,
est hic sermo, ille præcipuus quo dixit :
Panis quem ego dabo, caro mea est, etc.
Quis potest eum audire, quum sonet tam
male ? quasi dicant : Blasphemare vide-
tur, et obturandæ sunt aures. Verba si-
quidem Christi de comestione suæ carnis
potuque sanguinis, carnaliter intelligebant, C
putantes quod sic promitteret se daturum
suum corpus ad manducandum sangui-
nemque ad potandum, quomodo alii cibi
ac potus apponuntur.
62 *Sciens autem Jesus apud semetipsum,*
id est in luce propriæ notitiæ, absque ex-
teriori perceptione, *quia murmurarent de
hoc* quod dixit se panem vivum descen-
dentem de cœlo, vel de hoc quod dixit
se præstiturum carnem suam ad mandu-
candum, *discipuli ejus,* non veri ac hu-
miles, sed superbi, *dixit eis : Hoc vos* D
scandalizat, hoc est, ad ruinam peccati,
ad murmurationem perfidiamque inducit,
non ex parte mei, sed ex vestra imper-
fectione ? Fuit ergo ibi scandalum pas-
63 sivum, non activum. *Si ergo videritis
Filium hominis ascendentem* in corpore
glorificato *ubi erat prius,* id est ad cœ-
lum, in quo fuit ante incarnationem, non
secundum naturam humanam, sed divi-
nam ? Unde ad insinuandum unitatem per-
sonæ utriusque naturæ in Christo, dicitur
Filius hominis fuisse in cœlo, antequam
descendit in Virginem.

His verbis Christus evacuavit atque dis-
solvit scandalum discipulorum. Per hoc
enim quod prædixit se in conspectu ip-
sorum, si secum manerent, ascensurum
in cœlum, patere potuit quod descendit
de cœlo, et quod non daret corpus suum
ad manducandum carnaliter, eo modo quo
aliæ carnes eduntur, non sine earum di-
visione, laceratione et consumptione : quo-
niam naturale est unumquodque redire
ad locum suæ originis ; imo, secundum
philosophos, unumquodque convertitur ad
id a quo processit. Caro quoque sic co-
mesta, non potuisset ascendere.

Spiritus, id est spiritualis intellectus 64
verborum quæ dixi de manducatione cor-
poris mei, *est qui vivificat* animam vita
gratiæ ; *caro* autem carnaliter intellecta,
et per se, *non prodest quidquam* commu-
nicanti. Imo, qui verba inducta carnaliter
accipit, et carnem non nisi sacramentali-
ter edit, non solum non vivificatur, sed
animæ mortem illabitur. Verumtamen ver-
ba prætacta, ad litteram, non mystice,
intelligenda sunt de vero corpore Christi ;
sed ipsum verum corpus spiritualiter con-
templandum est atque sumendum, quo-
niam modus quo est in sacramento, est
supernaturalis et incorporalis. Hinc quo-
que dicit Apostolus : Littera occidit, spi- II Cor. III, 6.
ritus autem vivificat. Quemadmodum ergo
scientia sine caritate non prodest, sed ob- I Cor. VIII, 1.
est, quum inflet, non quia in se mala,
sed propter abusum habentis, et sicut
corpus naturale sine anima mortuum est ;
sic caro sine spiritu non prodest quid-
quam, etiam nec caro Christi, quia sine
gratia Spiritus Sancti et spirituali intel-
lectu, non confert quidquam, sed com-
municantem damnationi facit obnoxium,
eo quod carnem tam sanctam sumat in-
digne, non spiritualiter ac discrete. Verum,
sicut scientia maxime prodest, si adsit
dilectio, sic caro Christi, adjuncto spiri-
tu. Sic etiam caro Apostolorum prædican-
do et discurrendo profuit nobis, operante

Spiritu Sancto. Unde quod ait, Spiritus est A
qui vivificat, accipi potest de Spiritu Sancto seu gratia ejus.

Verba quæ ego locutus sum vobis, de corpore et sanguine meo, *spiritus et vita sunt,* id est, spiritualem intellectum requirunt, quantum ad modum intelligendi, sicque vivificant mentem per gratiam et sapientiæ lucem. Corpus quippe Christi est in sacramento per modum incorporalem ac indivisibilem : quoniam non est ibi sicut in loco, vel per propriam di-
mensionem, sed per dimensionem panis, B
quamvis propriæ dimensiones ejus sint ibi concomitanter, sicut et cetera quædam accidentia Christi, quia non minus splendet in manibus sacerdotis, quam in thro-
65 no majestatis. *Sed sunt quidam ex vobis*
discipulis meis, *qui non credunt* verbis quæ dixi, quum tamen tot tantisque testimoniis scire possint me esse Christum, et per consequens falsa docere non posse. Et quia non credunt, non sunt veri discipuli : addiscentem enim oportet crede-
re. Nec valent verba prædicta spiritualiter C
Is. VII, 9, juxta LXX. intelligere, quum Isaias testetur : Nisi crediderits, non intelligetis.

Sciebat enim ab initio æternitatis, et a principio incarnationis, *Jesus, qui essent credentes* futuri, *et quis traditurus esset eum.* Jesus, secundum quod Deus, novit ab æterno per scientiam increatam omnia occulta, contingentiaque futura ; secundum naturam vero assumptam, scivit hujusmodi per scientiam infusam, ab exordio incarnationis. Ista sunt verba Joannis
evangelistæ, qui consequenter recitat ver- D
ba Christi.

66 *Et dicebat* Jesus auditoribus suis : *Propterea,* id est, quia futura agnosco, et quosdam vestros non credere prævidebam, *dixi vobis, quia nemo potest venire,* id est per fidem converti *ad me, nisi fuerit ei da-*
II *Thess.* III, 2. *tum a Patre meo.* Non enim omnium est
II *Tim.* II, 19. fides, et novit Dominus qui sunt ejus.
Atque ut Lucas profitetur in Actibus :
Act. XIII, 48. Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam. Hoc enim dixit Chri-
stus superius quantum ad sensum : Ne- *vers.* 44.
mo, inquiens, potest venire ad me, nisi
Pater qui misit me, traxerit eum. Omne *Jacob.* I, 17.
etenim datum optimum, et omne donum perfectum, est descendens a Patre luminum. — Sed dicet aliquis : Si nemo potest venire nisi Deus dederit, ergo qui non venit, per impotentiam excusatur : Deus namque ultra vires nil exigit. Et respondendum, quod a nobis ipsis nil possumus, et tamen possumus quidquid Deus præcipit nobis : quia secundum Philosophum, id dicimur posse per nos, quod possumus per amicos. Quoniam ergo Deus, quantum in se est, paratus est opem impendere, imo et gratiam influit, dummodo fecerit homo quod in se est; ideo per impotentiam non excusamur, sed possumus quod jubemur.

Ex hoc, id est istis auditis, præsertim 67
ob id quod dixerat Christus, Nisi mandu- *vers.* 54.
caveritis carnem Filii hominis, etc.; *multi discipulorum ejus,* non duodecim Apostoli, nec septuaginta duo discipuli, *abierunt* mente, per infidelitatem et apostasiam, et corpore, per localem recessum, *retro* post Satanam, non post Jesum, nolentes intellectum suum subjicere incomprehensibilibus testimoniis Christi ac fidei. Quocontra
dicit Apostolus : In captivitatem redigen- II *Cor.* X, 5.
tes omnem intellectum in obsequium Chri-
sti. *Et jam non cum eo ambulabant. Di-* 68
xit ergo Jesus ad duodecim Apostolos : *Numquid et vos vultis abire?* Non quasi ignorans sciscitatur; sed ut illorum fides manifestaretur, nobisque imitanda proponeretur, et ut ostendat quod coacta obsequia non acceptat.

Respondit ergo ei Simon Petrus pro 69
omnibus, quia ferventior ac principalior ceteris, unde et solito fervore nunc respondit pro sociis : *Domine, ad quem ibimus?* hoc est, si te relinquimus, alium tibi similem verumque Salvatorem invenire nequaquam valebimus; tu sufficis
nobis, propter quem cuncta reliquimus. *Matth.* XIX, 27.
Verba vitæ æternæ habes : id est, doctrina tua cœlestis est, et obedientes tibi ad

vitam æternam perducit : non enim tem- A
poralia bona, ut Moyses et Prophetæ, sed
æterna promittis. In his verbis ostenditur
vera et fervida caritas Petri ad Christum,
a quo nullatenus voluit separari. Amor
nempe nectit amantem amato tanto inse-
parabilius, validius atque intimius, quo
fuerit major. Propter quod ait Paulus :
Rom. VIII, 35. Quis nos separabit a caritate Christi? *Et*
70 *nos credimus* fide formata, quamvis non-
dum perfecta et stabilita, *et cognovimus*
per donum intellectus, quod inest omni-
bus fidem formatam habentibus, et per B
illud perspicit anima quæ fidei sunt, vi-
dens per aliquam rationem qua fides os-
tenditur esse a Deo, quod vera sint quæ
asserit fides. Et congrue ait, Credimus et
cognovimus, quoniam credere præcedit in-
telligere. *Quia tu es Christus,* spirituali
oleo, id est gratiarum plenitudine, unctus,
quantum ad naturam assumptam, in re-
gem et sacerdotem altissimum, *Filius Dei,*
non adoptivus, sed naturalis. Hoc frequen-
ter confessus est Petrus : et in verbis istis
tangitur duplex natura unitasque personæ C
in Christo.

Verum, quia responsio Petri quantum
ad Judam claudicavit, de quo tamen Pe-
trus nil mali præsumpsit, ideo subditur :
71 *Respondit eis Jesus : Nonne ego vos duo-*
decim elegi, id est, præ ceteris ad gratiam
apostolatus vocavi, *et unus ex vobis dia-*
bolus est? non per essentiam, sed muta-
tionem, hoc est diabolicus propter mali-
Matth. XI, 10. tiam, sicut Joannes Baptista dictus est
angelus, et alio loco Salvator vocat diabo-
Ibid. XIII, 28. lum hominem, dicens : Inimicus homo D
hoc fecit.

72 *Dicebat autem de Juda Simonis Isca-*
riotæ. Fuit enim oriundus de vico nomine
Carioth. Ista sunt verba Joannis Evange-
listæ, non Christi. Christus enim non ex-
pressit Judam, quia occultus fuit, et ne
diffamatus fieret pejor; vel potius, ut per
ejus proditionem implerentur scripturæ
Prophetarum de traditione Christi a suo
discipulo. *Hic enim erat traditurus eum,*
quum esset unus ex duodecim. Implicite
ergo Christus admonuit Judam, qui sibi de propria pravitate conscius fuit.

Circa hunc locum aliqua dicunt Augustinus et Beda, quæ sicut non audeo reprobare, ita nec approbare, quamvis aliqui reprobent ea. Dicunt ergo, quod Christus elegit Judam, ut per ejus proditionem compleret nostram salutem. Non tamen excusatur Judas a culpa, quia non ideo tradidit, quia electus, sed qui traditurus fuit, electus est. Quemadmodum enim iniqui male utuntur beneficiis Dei, sic Deus bene utitur maleficiis hominum, et sic Christus bene usus est malitia Judæ. Ego puto quod Christus elegit Judam ad apostolatum, ut videns tantam pietatem Christi, pœniteret, et apostolicum officium digne prosequeretur. Sed quoniam Christus novit aliter esse futurum, sustinuit Judam propter melius, scilicet, ut per eum impleretur prophetia de Christi proditione. Tanta quippe est bonitas Dei seu Christi, quod non sustineret neque permitteret malum, nisi posset et vellet inde elicere bonum.

Prædicta autem assertio Augustini et Bedæ fundatur in hoc, quod dicunt Judam a principio suæ vocationis malum fuisse, et in malitia perstitisse. Cujus oppositum tenet et probat Lyra, quia distributio bonorum pertinet ad justitiam commutativam, secundum Philosophum, utpote ut melioribus major honor impendatur. Non ergo Judas vocatus fuisset ad apostolatum, nisi tunc dignus fuisset, vel justificatus a Christo, sicut Matthæus, ut esset dignus tanto honore. Quidquid autem sit de veritate assertionis Augustini et Bedæ, tamen ratio ista nil obtinet. Primo, quoniam apostolatus, sicut et prophetia, pertinet ad gratias gratis datas, quæ sæpe impiissimis dantur. Unde de facientibus miracula multa, et prophetantibus in nomine Christi, dicturus est Christus : Discedite a me, quoniam *Matth.* VII, 23.
nunquam novi vos. Et Balaam perseveranti in malo datus est spiritus prophetiæ. *Num.* XXIII, XXIV.
Rursus, quoniam communicatio bonorum a Deo liberrima est, sine præviis meritis :

idcirco non proprie pertinet ad justitiam A commutativam, imo nec ad justitiam.

Insuper quidam imponit Bedæ, quod dicat Judam non esse electum ad apostolatum, sed ad proditionem. Diligenter ergo inspiciens verba Bedæ super Joannem, inveni aliter. Dicit enim Beda, quod undecim erant electi ut in apostolica dignitate perseverarent, et per eos fides prædicaretur ubique. Per quod Beda dat intelligere, quod Judas non fuit electus ut in apostolica dignitate maneret; sed non negat eum ad apostolatum fuisse electum. Imo, B si Beda hoc diceret, satis male sonaret : quia apud Matthæum Judas Iscariotes vocatur Apostolus; et in Marco legitur, quod Christus vocavit eum cum aliis undecim, fecitque eum Apostolum, committens ei sicut et aliis, prædicationis atque curationis officium. In Actibus quoque loquitur Petrus de Juda : Connumeratus est (inquit) in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus. Et post pauca leguntur Apostoli exorasse, ut Deus ostenderet quis inter Matthiam et Joseph acciperet sortem apo- C stolatus, de quo prævaricatus est Judas. Vere igitur electus fuit in Apostolum. — Chrysostomus vero dicit, quod Judas tempore suæ vocationis fuit bonus.

Matth. x, 4. *Marc.* III, 14, 15, 19. *Act.* I, 17. *Ibid.* 24, 25.

Quæritur, quum in Scripturis communiter electi accipiantur pro prædestinatis, juxta illud, Multi vocati, pauci vero electi, quomodo Christus dicit se elegisse duodecim, quorum unus fuit præscitus. Et respondendum, quod in Scripturis interdum electi dicuntur ad aliquam gratiam particularem gratis datam, vel etiam gratum facientem ad tempus durantem, promoti. Unde Saul vocatur electus. Et in Psalmo cantamus : Electos Israel impedivit. Et Salomon appellatus est, Amabilis Domino. In Isaia quoque Dominus ait de Cyro rege Persarum, viro gentili atque damnato : Elegi te, et non cognovisti me. Postremo omnino certum est, quod Judas fuit malus tunc, quum Christus hæc verba de eo pronuntiavit. Et forte ex tunc permansit in malo, quousque prodito Christo, suspendit se ipsum.

Matth. XX, 16; XXII, 14. I *Reg.* IX, 2. *Ps.* LXXVII, 31; II *Reg.* XII, 25. *Is.* XLV, 3-5. *Matth* XXVII, 5.

Nos ergo cum beatissimo principe Apostolorum certissime credentes et cognoscentes quod Jesus est Christus Filius Dei, dicamus semper ad Jesum : Domine, verba vitæ æternæ habes, non me permittas abire a te. Integerrima itaque devotaque fide suscipiamus corpus et sanguinem Salvatoris, in quo est salus, vita et resurrectio nostra.

ARTICULUS XIX

DECLARATIO CAPITULI SEPTIMI : POST HÆC AUTEM AMBULABAT JESUS IN GALILÆAM.

QUID post mirabilem pastionem quin- D que millium virorum de quinque panibus duobusque piscibus, et cetera documenta Christi in præcedenti recitata capitulo, gestum sit, pandit Evangelista.

1 *Post hæc autem* quæ in capitulo præcedenti descripta sunt, *ambulabat Jesus in Galilæam,* id est per diversa loca hujus provinciæ, prædicando in synagogis Galilæorum. Sermonem quippe immediate præhabitum, fecit in synagoga Capharnaum metropolis Galilææ ; et inde egrediens, perambulabat urbes et villas Galilææ, faciendo diversa miracula, plurimaque docendo : quæ iste Evangelista omisit, quia ab aliis tribus Evangelistis novit esse sufficienter conscripta.

Non enim volebat in Judæam, id est in terram duarum tribuum, scilicet Juda et Benjamin, ubi sacerdotes, Scribæ ac Pha-

risæi æmuli Christi communiter habitabant, *ambulare* passim ac publice, *quia quærebant eum Judæi interficere.* Idcirco declinavit ab eis : non quasi mortem vel
Matth. x, 28. eos qui corpus occidunt formidans, quum fuerit in omni virtute perfectus, et solo nutu omnes adversarios suos occidere potens ; sed ut daret exemplum sæpe pro causa, loco et tempore fugiendi persecutores, cedendo furori eorum, ne gravius peccent, vel bono communi inferant nocumentum. Noluit autem Christus in omnibus supernaturali modo procedere, ne B putaretur incarnatio ejus phantastica, et ne viri religiosi sine magna causa quærant miraculosum effectum a Deo. Sed in aliquibus processit et habuit se modo humano, ut sciatur veraciter homo factus, et ut nos faciamus quod in nostra situm est po-
Deut. vi, 16. testate, non tentantes Deum.

2 *Erat autem in proximo,* id est, de propinquo imminebat, *dies festus Judæorum,* videlicet *Scenopegia,* id est festivitas
Lev. xxiii, 34. Tabernaculorum, quæ septem diebus duravit. Hanc celebraverunt Judæi in Jerusa- C lem quintadecima die mensis septimi, in
Ibid. 43. memoriam quod post egressum de Ægypto habitaverunt in deserto in umbraculis, tentoriis, tabernaculis seu papilionibus, per
Deut. xvi, 13-15. annos quadraginta. De hac festivitate præcepit Moyses in Deuteronomio.

3 *Dixerunt autem ad eum fratres ejus,* id est consobrini sive affines. Non enim erant, secundum Bedam, filii Joseph ex alia conjuge : qui creditur virgo mansisse, ut purissimæ ac pudicissimæ Virginis esset custos atque minister condignus. Sed D erant cognati Domini Jesu : non tamen de numero eorum quos Christus jam ad apostolatum vocavit, quia post pauca subjungitur, quod isti fratres ejus non credebant in eum; Apostoli autem credebant. *Transi hinc, et vade in Judæam,* præsertim in Jerusalem, Judææ regionis metropolim, *ut et discipuli tui,* quos habes in Judæa, vel nunc ascensuri sunt in Jerusalem, *videant opera tua,* id est miracula, *quæ tu facis.* Habuit enim Christus in diversis locis A quosdam discipulos qui eum corporaliter non sequebantur : et de illis jam agitur.

Nemo quippe in occulto quid, id est ali- 4
quid magnum, seu opus miraculosum, *facit, et quærit ipse in palam esse,* id est, talia operando desiderat apparere, et in manifesto coram aliis operari. Miracula enim ordinantur ad declarationem divinæ potentiæ atque ad conversionem videntium : ideo in manifesto agenda sunt. Hæc sunt verba hominum adhuc carnalium, humanam laudem amantium, qui sic de omnibus judicant, quales ipsi intra se sunt. Vani enim et ambitiosi arbitrantur facile alios omnes eis esse conformes. Ceterum, verba istorum universaliter vera non sunt, quia non solum Christus suscitavit filiam archisynagogi occulte, multis- Marc. v, 40, 43; Luc. viii, 51, 56.
que a se curatis præcepit ne publicarent ipsum ; sed Elias quoque et Eliseus susci- Matth. viii, 4 ; ix, 30 ; Marc. vii, 36.
taverunt pueros defunctos in cubiculo. *Si hæc facis* quæ tibi suggerimus, eundo Jerusalem versus, illicque signa agendo in festivitate jam imminente, coram omnibus III Reg. xvii, 19-22; IV Reg. iv, 32-35.
qui ibi nunc confluent, *manifestas te ipsum mundo,* id est hominibus potentiam tuam ostendis, et quod sis Christus opere monstras.

Quod autem verba prædicta inordinata fuerunt innuit Evangelista, subdendo :
Neque enim fratres ejus jam dicti *crede-* 5
bant in eum : quia non est Propheta sine Marc. vi, 4.
honore, nisi in domo sua et in cognatione sua. Unde et isti dubitabant an miracula Jesu essent vera miracula, facta virtute divina ; vel si hoc crediderunt, non tamen tenuerunt eum pro Christo Unigenito Dei, veroque Deo, sed pro homine puro et Propheta.

Dixit ergo eis Jesus : Tempus meum, 6
id est tempus manifestandi me ipsum eo modo quo vos desideratis, videlicet ad capiendum honorem ac gloriam ab hominibus, et ad dominandum in mundo, *nondum advenit,* quia non veni ministrari, sed Matth. xx, 28.
ministrare. Primus enim Christi adventus usque ad passionem debuit esse occultus, et in abjectione ac humilitate, ut judica-

retur ; non in omnimoda manifestatione, ut quasi rex regum ab omnibus honoraretur : quoniam si sic, tunc utique nemo ausus fuisset judicare sive occidere eum. Sed post passionem fuit tempus glorificationis, manifestationis dominationisque suæ : quia ex tunc per prædicationem et signa Apostolorum aliorumque prædicatorum, cœpit Christus suam majestatem ostendere, et ubique regnare, ut omnes agnoscerent et adorarent sublimitatem ipsius. Ideo itaque dicit : Tempus meum nondum advenit. Novit enim Christus intentionem fratrum suorum, quod non invitarent eum ad ascendendum Jerusalem versus et ad signa illic agenda, ex devotione, sed vanitate, ut scilicet ipse Jesus eorum cognatus, et ipsi propter eum tanquam cognati ejus, humanam laudem, favorem et commodum, ex perpetratione miraculorum consequerentur. — Potest quoque ita exponi : Tempus meum, id est hora eundi ad Judæam, et prædicandi et faciendi illic miracula, nondum advenit, quoniam a Deo præordinatum non est ut in principio hujus festivitatis ibi sim, sed in medietate ipsius adveniam.

Tempus autem vestrum semper est paratum. Tempus dicitur bonum et malum, paratum et imparatum, propter ea quæ sunt vel fiunt in tempore. Unde ait Salvator : Sufficit diei malitia sua ; et Apostolus, Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Et tamen rursus dicit Apostolus : Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Et utique tempus acceptabile ac salutare non est malum : nihilo minus unum et idem tempus dicitur malum, propter mala pœnæ et culpæ quæ sunt vel fiunt in eo, et acceptabile, propter misericordiam Dei, et cetera dona gratiæ operaque virtutum quæ fiunt in ipso. Simili modo dixit Salvator, tempus fratrum suorum esse semper paratum, quoniam quod quærebant, videlicet laus vana et favor humanus ac commodum temporale, quotidie inveniuntur, exhibentur et acquiruntur. Vel ideo dicit tempus

Matth. VI, 34. *Ephes.* V, 16. II *Cor.* VI, 2.

A suum nondum venisse, sed tempus illorum semper esse paratum, quoniam habuit multos insidiatores, illi vero sine periculo adversariorum ascendere poterant. Et huic consonant verba sequentia.

7 *Non potest mundus,* id est homines mundani vobis similes in peccatis, *odisse vos.* Odium enim ex dissimilitudine oritur, et amor ex conformitate : ideo mali et sæculares se invicem amant carnali et cæco amore. Verumtamen similitudo est causa odii indirecte, sive per accidens, B in quantum unus similium impedit alium a consecutione rei optatæ. Propter quod figuli invicem litigant, et homines ejusdem officii sibi invicem invident. Unus quoque multum eruditus, conatur deprimere alium sibi similem. Hinc inter superbos semper sunt jurgia, et inter iracundos discordiæ. Mundus ergo persequitur mundum, imo unus perversus odit atque interimit alium. Sed verum est quod Christus nunc loquitur, quoniam mundanus homo, secundum quod talis, non potest di- C recte odio habere ac detestari similem sibi, quia affectu et opere sunt concordes ; tamen indirecte et per accidens contingit oppositum, secundum quod unus sæcularis concipit alium quasi suo voto vel studio contrarium aut nocivum.

Prov. XIII, 10. *Ibid.* XV, 18; XXIX, 22.

Denique quum in divinis Scripturis dicitur, hominem malum non posse corrigi vel facere bonum, et hominem bonum non posse perverti vel facere malum, intelligendum est de hominibus bonis et malis formaliter, hoc est secundum quod D tales sunt, non materialiter, quia personæ tales quum sint liberi arbitrii, possunt mutari, durante statu vitæ præsentis. In talibus quoque locutionibus frequenter accipitur impossibile pro difficili : quemadmodum peccatum in Spiritum Sanctum dicitur non posse remitti. Et Jeremias ait : Si mutare potest Æthiops pellem suam, et pardus varietates suas, et vos poteritis benefacere ; et Christus in Evangelio : Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos

Matth. XII, 31, 32. *Jer.* XIII, 23. *Matth.* VII, 18.

facere. Certumque est hoc de hominibus dici. Sic verissime dicimus : Impossibile est superbum Deo placere, homicidam salvari, iracundum a Spiritu Sancto inhabitari. Sed et pœnæ quæ talibus determinantur, intelligendæ sunt sub conditione, videlicet nisi pœniteant ; vel per modum comminationis ; vel quia frequenter sic accidit. Secundum hunc itaque sensum dicit nunc Christus fratribus istis mundanis : Non potest mundus odisse vos.
1 *Joann.* III, 13. Hinc dicit Joannes in sua epistola : Nolite mirari si odit vos mundus. Hoc dicit
Ibid. IV, 5. de justis. De impiis vero adjecit : Ipsi de mundo sunt, et de mundo loquuntur, et
Jacob. IV, 4. mundus eos audit. Merito ergo amicitia hujus mundi inimica est Deo, in tantum
Ps. LII, 6. quod Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent.

Me autem odit mundus, id est homines vitiosi, præsertim principes sacerdo-
Sap. II, 15. tum cum suis fautoribus, quibus gravis fuit Christus ad videndum, *quia ego testimonium perhibeo de illo, quia,* id est quod, *opera ejus mala sunt,* id est, peccata eorum aperte redarguo. Veritas autem odium parit. Propter quod Salomon
Prov. XIV, 2. loquitur : Ambulans recto itinere et timens Deum, despicitur ab eo qui infami
Ibid. XV, 12. graditur via. Et denuo ait : Non amat pestilens eum qui se corripit. De talibus
Amos V, 10. scribit Amos : Odio habuerunt corripientem, et loquentem perfecte abominati sunt. Hæc fuit prima atque præcipua causa odii et persecutionis Judæorum in Christum, quia increpavit pravitates eorum.

8 *Vos ascendite ad diem festum hunc,* hoc est ad principium solennitatis præfatæ secundum legem. *Ego autem non ascendam ad diem festum istum,* id est ad exordium festivitatis istius, sed postea veniam. Itaque, Non ascendam, eundo vobiscum et publice veniendo, *quia tempus meum nondum impletum est* (secundum sensum expositum).

9 *Hæc quum dixisset, ipse mansit in Ga-*
10 *lilææ. Ut autem,* id est postquam, *ascenderunt fratres ejus* ad Jerusalem, *tunc et ipse ascendit,* post paucos dies, quia ut cito patebit, ipse venit in templum quarto die festivitatis prædictæ. Fratres vero ipsius interfuerunt primo festivitatis hujus diei. *Non manifeste, sed quasi in occulto,* quia ut dictum est, ad hoc declinavit a suorum adversariorum adspectu, ut daret exemplum aliquando fugiendi persequentes, et ne daret illis incitamentum amplioris rancoris. Venit itaque non manifeste : vel quia sine magno comitatu processit, vel quia per rara itinera ivit, vel quia conspici noluit. Per quod dedit exemplum, ut interdum humiliter lateamus, atque occulte agamus bona quæ agimus, ne alii contra nos provocentur.

Judæi ergo quærebant eum in die festo 11
in Jerusalem, quoniam solitus fuit ibi adesse in præcipuis festis ; *et dicebant : Ubi est ille* famosus, qui omnibus notus est, quia in omnibus singularis, in pulchritudine vultus, in habitudine corporis, in rectitudine æquitatis, in doctrina, in eloquentia, in miraculis ? Hinc ergo non exprimunt nomen ipsius : et forte quod quidam eorum ex contemptu, ut mali, quidam vero ex reverentia, ut credentes, hoc fe-
cerunt. *Et murmur multum,* id est ma- 12
gna contentio et ingens confabulatio, *erat de eo in turba,* sicut de absentibus magnæ reputationis esse solet. Cujus ratio subditur. *Quidam enim dicebant : Quia bonus est,* id est, vera docens et juste vivens. Nullus tamen eorum æstimavit eum essentialiter bonum, tanquam verum Deum. *Alii autem dicebant : Non* est bonus, *sed seducit turbas,* per simulatam justitiam, falsa miracula pestiferamque doctrinam.

Nemo tamen istorum *palam loquebatur* 13
de illo, aliquid definiendo de bonitate vel pravitate ipsius in audientia publica, *propter metum Judæorum.* Istud dupliciter potest intelligi. Si enim quod ait, Propter metum Judæorum, intelligatur de Judæis qui quærebant Christum occidere, tunc id quod dictum est, Nemo palam loquebatur de eo, intelligendum erit dumtaxat de his qui dixerunt de Jesu, Quia

bonus est. Illi enim ne offenderent, tacuerunt. Si vero quod ait, Propter metum Judæorum, accipiatur simpliciter de Judæis, inter quos multi etiam magni atque potentes fuerunt qui bene senserunt de Jesu, tunc quod dictum est, Nemo palam loquebatur de eo, intelligendum erit de omnibus qui murmuraverunt et loquebantur de Jesu, dicentes : Ubi est ille? Nam aliqui male sentientes de Jesu, non audebant coram omnibus Judæis detrahere ei.

14 *Jam autem die festo mediante,* id est, prædicta festivitate Tabernaculorum septem diebus durante jam pro media parte elapsa, videlicet quarto die ejus. Sumitur ergo in isto capitulo dies festus, non pro uno die dumtaxat, sed totalitate dierum solennitatis istius. *Ascendit Jesus in templum* Jerosolymitanum, *et docebat.* Superius dixit Evangelista, quod noluit Jesus in Judæam transire, quia quærebant eum Judæi occidere : quomodo ergo nunc refert eum templum coram universis intrasse, manentibus Judæis in voluntate tam impia? Et respondendum, quod propter prædictam causam distulit Christus quandoque intrare Judæam, non ex timore, ut dictum est : non tamen semper, ut instruat prædicatores ne gregi sibi commisso subtrahant verbum salutis in necessitatis articulo; itemque, ut declaret Judæos nil posse contra ipsum, nisi quantum ipse permiserit. Docuit ergo Jesus in templo, introducendo documenta legis ac Prophetarum ; et illa perfecit per propria documenta.

15 *Et mirabantur Judæi, dicentes : Quomodo hic litteras scit,* id est scripturas legis ac Prophetarum, *quum non didicerit* eas ab homine? Audierunt namque excellentissima documenta Christi testimoniis Scripturarum firmata ; et patuit eis quod Jesus non frequentavit [scholas], neque ab hominibus instructus fuit : ideo mirabantur. Admiratio quippe consurgit, quum aliquid novi apparet cujus causa nescitur. Istud vero novum atque inso- A litum fuit, et nescierunt quod Jesus esset ille de quo Isaias propheta prædixit : Re- *Is.* xi, 2.
quiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, etc. Latuit eos quod Jesus esset Deus et homo, in quo sunt omnes thesauri sa- *Coloss.* ii, 3.
pientiæ et scientiæ absconditi, qui secundum naturam assumptam accepit a Deo Trinitate omnium præsentium, præteritorum ac futurorum plenam scientiam, ab incarnationis principio. Verumtamen admiratio horum partim rudis fuit et incre- B pabilis. Quum enim vidissent plura signa per Jesum fieri, quam fecerunt Prophetæ, debebant attendere quod qui Prophetas docuit per inspirationem internam, docuisset et Jesum Christum similiter. Hinc est quod Matthæus et Marcus referunt dixisse Judæos : Unde huic sapientia hæc *Matth.* xiii, 54, 55 ; *Marc.* vi, 2, 3.
et virtutes? Nonne hic est filius fabri?

Respondit eis Jesus, et dixit : Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. 16
Juxta dialecticos, nulla propositio verior est quam in qua idem prædicatur de se ipso, C et nulla falsior quam in qua idem de se ipso negatur. Quomodo ergo ait, Mea doctrina non est mea? Si enim sic est, ergo doctrina Christi non fuit Christi, et contraria simul stabunt. Dicendum, quod doctrina Christi fuit aliquo modo sua, et aliquo modo non fuit sua. Est igitur sensus : Mea doctrina, hoc est prædicatio evangelica quæ est mea tanquam loquentis ac recipientis, non est mea tanquam a me ipso eam habentis. Christus enim non solum secundum naturam assumptam, D sed insuper secundum naturam divinam accepit a Patre quidquid habet et est, puta essentiam atque scientiam. Vel sic : Mea doctrina quæ est mea tanquam docentis, non est mea per studium instructionis humanæ, quia per infusionem eam accepi.

Augustinus et Beda videntur subtiliorem tangere intellectum, tamen obscurum et pia interpretatione egentem. Pro quo sciendum, quod sicut Christus dicitur Verbum et sermo Patris quo omnia loquitur,

sic dici potest doctrina Patris, quia per ipsum instruit omnes. Itaque ait : *Mea doctrina,* hoc est sapientia quæ ego sum, *non est mea,* hoc est a me ipso, *sed ejus qui misit me,* scilicet Patris, tanquam primi æternique fontis atque datoris. Sic quilibet nostrum considerans se ex se nihil habere, sed totum quod habet vel est, divinitus recepisse, dicere potest ac debet : Mea anima, mea virtus, mea scientia, non est mea, sed Creatoris mei. Unde secundum Augustinum, doctrinam appellat hic Christus, non doctrinam volubilem et sonoram, sed essentialem seu increatam scientiam. Istam expositionem non arbitror litteralem, quia secundum eam Christus non directe solvisset quæstionem Judæorum dicentium, Quomodo hic litteras scit?

17 *Si quis voluerit* voluntate efficaci, procedente in opus quum potest, *voluntatem ejus facere,* hoc est Deo Patri obedire, ejus præcepta servando, atque in me unicum Filium ejus credendo, passionesque, propriam voluntatem, ac vitia rectum judicium impedientia, abjiciendo, *cognoscet,* per donum intellectus, per experientiam quamdam, et item per admirabilem certitudinem ex divina illustratione manantem, *de doctrina,* hoc est evangelica disciplina quam doceo, *utrum ex Deo sit,* id est, an vera et mihi a Patre collata consistat, *an ego a me ipso loquar,* hoc est, ex proprio corde eam confingam, et non missus a Deo, sed me ipsum ingerens, prædicem. Per fidem enim pervenitur ad intellectum, juxta illud Isaiæ (*Is.* VII, 9, juxta LXX.) : Nisi credideritis, non intelligetis. Et per obedientiam pervenitur ad gustum ; per opera quoque, ad illuminationem. Qui ergo voluntatem Dei facit modo prætacto, meretur dono intellectus impleri ad cognoscendum ea quæ fidei sunt ; meretur quoque supernaturaliter consolari ineffabiliterque delectari in Domino, et certificari ab ipso : per quæ fit in omni veritate fidei prorsus certissimus, ita ut nihil ei videatur rationabilius, certius, pulchrius, assertionibus fidei benedictæ.

A Talis quoque certissime scit, quod in christiana lege maxime condemnatur omne pactum cum dæmone, omnis operatio magicæ artis, omnis simulatio atque calliditas : sicque cognoscit miracula a Christianis uberrime facta, non esse facta ope diabolica arteque magica, aut circumventione et calliditate humana, sed potestate divina, quæ falsam doctrinam miraculis non confirmat. Denique talis scit quam sancta, perfecta, simplex et pura sit christiana Religio, in qua omnia ad privati B amoris plenam exstirpationem et ad divini amoris perfectionem, per ordinatissima media ordinantur. Scit etiam quam virtuosi fuerunt patres qui fecerunt miracula, quam patientes, casti et humiles, quam caritativi, contemplativi, veraces atque pacifici. Ex quibus cognoscunt quod divina sit Christi doctrina. Hinc ergo viri interni, virtuosi et contemplativi, sunt in fide certissimi atque immobiles.

Qui a semetipso loquitur, hoc est, pro- 18
prias adinventiones, non veritates desu- C per revelatas, docet et prædicat, *gloriam propriam quærit.* Operatur enim ex amore privato, non divino, et vanus est ac superbus. Tales fuerunt hæretici, et malarum legum doctores, ut Mahometus. Qui licet dixerint se quærere Dei honorem, tamen mentiti sunt : nam quæsierunt se ipsos, cupientes ab hominibus honorari. Vel sic : Qui a semetipso loquitur, hoc est ex proprio spiritu, non ex inspiratione divina, propriam gloriam quærit, quamvis prædicet vera ac sancta. Tales sunt modo D innumerabiles, qui quærunt videri, reputari, promoveri, præesse, et ad hæc obtinenda laborant, studendo, docendo, et multa specie tenus bona agendo. Est enim (*Eccli.* XIX, 23.) qui nequiter se humiliat, et interiora ejus plena sunt dolo. Verumtamen tales primo et maxime fallunt se ipsos.

Qui autem quærit gloriam ejus qui misit illum, hoc est ego et qui mea sectantur vestigia, qui quærimus gloriam Dei Patris, *hic verax est* veritate doctrinæ et vitæ, quia Deo instruente profatur ; *et*

injustitia, hoc est mala intentio, seu pec- A
catum reprehensione dignum, *in illo non*
est. Hoc certum est quantum ad Christum.
Sed quantum ad famulos ejus, non est
sic intelligendum quod sint omnino a cul-
pa immunes ; sed sunt sine peccato mor-
tali, et quantum ad hoc quod gloriam Dei
I Tim. i, 17. quærunt, injustitia carent. Soli etenim Deo
debetur honor et gloria. Idcirco, qui quæ-
rit gloriam propriam, furtum committit,
subripiens Deo quod ejus est. Per hæc
ergo probat Christus suam doctrinam esse
a Deo. Non enim quæsivit gloriam pro- B
priam inordinate, sed totius paupertatis
et humilitatis præbuit se in exemplum,
nemini blandiens, neminem palpans, sed
Eccli. iv, 33. usque ad mortem pro justitia certans, ita
quod verissime dicere potuit illud beati
Job xxvii, 5, 6. Job : Donec deficiam, non recedam ab in-
nocentia mea. Justificationem meam quam
cœpi tenere, non deseram.

Sed quia Judæi objecerunt Christo quod
legem Moysis non servaret (dictum est
Joann. v, 16. enim quinto capitulo, quod persequeban-
tur Christum eo quod paralyticum cu- C
19 rasset in sabbato), ideo subdit : *Nonne*
Moyses dedit vobis legem, tanquam mini-
ster Dei, non sicut principalis legislator,
quomodo Christus dedit nobis evangeli-
cam legem, *et nemo ex vobis facit,* hoc
est observat, *legem* in omnibus ? Hoc as-
serit Christus cordium judex et cognitor,
vel quia in turba quam alloquebatur, nul-
lus fuit justus legisque factor, vel quia
tam pauci fuerunt quod comparatione ali-
orum quasi nulli videbantur. Per hoc in-
nuit Christus, quod digni non erant eum D
arguere de sabbati transgressione, quam-
vis sic fuisset : quia qui in majoribus vel
paribus culpis sunt, non habent faciem
alios increpandi, præsertim si ex officio
eis non incumbat. Caritas enim debet es-
se ordinata, ut unusquisque in primis
corrigat semetipsum, deinde et proximum.
20 *Quid me quæritis interficere,* quod est
contra legem, quæ prohibet innocentes
occidi ? Hoc Christus dixit, ut ostenderet
se illorum machinationes cognoscere, et
eos ad emendationem induceret, non ta-
men ut mortem imminentem evaderet.

Respondit ei turba, id est multitudo
illa turbata, *et dixit : Dæmonium habes,*
hoc est, quasi insensatus et malitiosus lo-
queris, malum suspicando de nobis. *Quis*
nostrum *te quærit interficere ?* quasi di-
cant, Nullus. Et utrumque mentiti sunt,
imponentes Filio Dei insaniam atque men-
dacium. Nam in principio hujus capituli
dixit Evangelista, quod Judæi quærebant
Jesum occidere. Et quid tam irrationale,
ut Christo qui est sapientia et veritas Pa-
tris, qui et dæmones expulit verbo, re- *Matth.* viii, 16.
gnumque diaboli dissipavit idololatriam
destruendo, imponere tantam dementiam
et falsitatem ?

Respondit Jesus, et dixit eis : Unum 21
opus feci : non unum dumtaxat, quoniam
omnia facta sunt per me. Pater quoque *Joann.* i, 3.
meus usque modo operatur, et ego ope- *Ibid.* v, 17.
ror. Sed unum opus feci, cujus occasio-
ne contra me murmuratis, mihique legis
transgressionem imponitis. Opus istud est
curatio paralytici, cui jussit Jesus ferre *Ibid.* 8.
grabatum suum et ambulare : quod fa-
ctum est sabbato, quemadmodum dictum *Ibid.* 9.
est quinto capitulo. *Et omnes miramini*
admiratione turbante, ex malitia proce-
dente : miramini, inquam, quod ego qui
videor religiosus, et zelum Dei me habere
ostendo, hoc feci in sabbato. Qui enim
odit alium, facta illius faciliter interpre-
tatur in pejus, et ea quæ vel in se bona
sunt vel modice culpabilia, adeo magni
pendit ac reprobat, ut apud se miretur
quod ille talia operatur. Hoc modo Mani-
chæus atque Montanus mirabantur quod
Deus legis et Prophetarum præcepit plebi *Exod.* iii, 22.
Israel spoliare Ægyptum.

In verbis istis commendatur nobis in-
effabilis patientia, mansuetudo atque tran-
quillitas Christi, qui ad tantam contume-
liam, tam benigne mititerque respondit.
Discamus ergo Christi exemplo injurias
verborum æquanimiter ferre, adversa tran-
quillo animo sustinere, non reddere ma-
lum pro malo, nec vinci a malo, sed vin- *Rom.* xii, 21.

cere malum in bono. Ideo nempe dicit A
Ps. xxxviii, 2. Psalmista : Posui ori meo custodiam, dum
consisteret peccator adversum me. Et Sa-
Prov. xxvi, 4. lomon in Proverbiis : Non respondeas stul-
to juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei
Ibid. xx, 22. similis. Alibi quoque hortatur : Ne dicas,
Reddam malum pro malo ; exspecta Do-
Ibid. xxiv, 29. minum, et liberabit te ; et, Ne dicas, Quo-
modo fecit mihi, sic faciam ei. — Denique
induratis istis Judæis, qui tam faciliter
proruperunt in verba contumeliosa atque
blasphema, assimilantur homines passio-
nati, vitiosi et impatientes, qui licet foris B
aliquid boni agere videantur, intus tamen
languoribus animæ pleni sunt, præcipue
morbo qui dicitur, Noli me tangere. Unde
quum parum pulsantur, tanguntur vel
exercitantur, evomunt quo replentur. Pro-
rumpunt enim in verba malitiæ et ne-
quitiæ, in verba fœtida, pungitiva et in-
ordinatissima.

22 *Propterea,* hoc est ad præfigurandum
opera mea, qui spiritualiter circumcido,
Moyses, Deo jubente, *dedit,* hoc est, in
scriptis redegit atque proposuit, *vobis cir-* C
Lev. xii, 3. *cumcisionem,* hoc est præceptum circum-
cisionis masculorum in præputio, dicens :
Gen. xvii, 14. Masculus cujus præputii caro circumcisa
non est, delebitur anima illa de populo
suo. *Non quia ex Moyse est,* hoc est, cir-
cumcisio originaliter data ac jussa non
est Moysi, *sed ex patribus,* hoc est, Patri-
archis data est primo. Primo enim data
Ibid. 10-13. est Abrahæ, ut patet in Genesi ; deinde
Isaac, Jacob et duodecim Patriarchis. Pro-
pter quod ad Romanos testatur Apostolus :
Rom. xv, 8. Dico Jesum Christum ministrum fuisse D
circumcisionis, ad confirmandas promis-
siones patrum. Hoc Christus adjecit, ad
declarandum magnitudinem præcepti cir-
cumcisionis. *Et in sabbato,* hoc est septi-
ma die, quæ celebris est, *circumciditis*
hominem infantem. Præceptum equidem
Lev. xii, 3. fuit, ut infans octavo die circumcidere-
tur. Dum ergo nascebatur in sabbato, cir-
cumcidebatur sabbato subsequenti.

23 *Si circumcisionem accipit homo in sab-*
bato, imo quia sic est, *ut non solvatur*
lex Moysis, hoc est absque transgressione
præcepti de celebratione sabbati per Moy-
sen dati, *mihi indignamini quia totum*
hominem, hoc est paralyticum illum in
corpore et anima, *sanum feci in sabbato?*
quasi dicat : Hoc valde absurdum est,
quum major atque utilior sit curatio to-
tius hominis quam circumcisio corporis.
Sed et curatio illa miraculose facta solo
verbo, sine labore, magis confert ad glo-
riam Dei quam circumcisio. In hoc verbo
Salvatoris quo dicit, Totum hominem sa-
num feci, fundatur illud dictum commu-
ne, quod Christus sanavit in anima quos
curavit in corpore. Dei namque perfecta *Deut.* xxxii, 4.
sunt opera ; et iniquis potius obest so-
spitas carnis quam prosit, dum exhibent *Rom.* vi, 13.
membra sua arma iniquitatis peccato.

Nolite judicare secundum faciem, id 24
est superficialiter, secundum solam appa-
rentiam, secundum signa incerta, secun-
dum sensum exteriorem. Tale namque ju-
dicium sæpius fallit. *Sed justum judicium*
judicate, hoc est, judicando discernite ac
proferte, judicando secundum rationem in-
formatam prudentia, regulatam justitia,
procedentem secundum ordinem juris, et
veritatem rei diligenter pensantem. Præci-
pit ergo Christus ut judicemus eo modo
quo Isaias prædixit de ipso : Non secun- *Is.* xi, 3, 4.
dum visionem (inquit) oculorum judica-
bit, neque secundum auditum aurium ar-
guet; sed judicabit in justitia. Quod igitur
in Matthæo ait Salvator, Nolite judicare, *Matth.* vii, 1.
ut non judicemini, dictum est de judicio
inordinato, videlicet usurpatorio, suspicio-
so, perverso.

Denique, ad rectitudinem seu veritatem
judicii multa exiguntur. Primo, ut proce-
dat ex lumine rationis, non ex impetu
passionis. De hoc multa dicuntur in libro
Job : ut est illud, Numquid sapiens re- *Job* xv, 2.
spondebit quasi in ventum loquens, et im-
plebit ardore stomachum suum ? Et illud,
Quid perdis in furore animam tuam ? Et, *Ibid.* xviii, 4.
Respondete absque contentione. Passiones *Ibid.* vi, 29.
quippe actum rationis impediunt. Secun-
do, ut sit sine personarum acceptione,

quemadmodum Moyses loquitur in Deute- A
Deut. I, 16, 17. ronomio : Dixi principibus et judicibus :
Quod justum est judicate, sive peregrinus
sit ille, sive civis; nulla erit distantia
personarum; ita parvum audietis ut ma-
gnum, nec accipietis cujusquam perso-
nam. Oportet ergo privati amoris affectio-
nem, amorem odiumque abjicere, ne judex
sit partialis. Tertio, ut clamori vel favori
plurimorum non cedatur, juxta illud Exo-
Exod. XXIII, 2. di : Ne sequaris turbam ad faciendum ma-
lum, nec in judicio acquiescas sententiæ
plurimorum, ut a vero devies. Quarto, ut B
causa ignota seu dubia debite inquiratur,
Job XXIX, 16. prout Job ait : Causam quam ignorabam
diligentissime investigabam. Quinto, ne
propter timorem æquitas deseratur. Pro-
Eccli. VII, 6. pter quod scriptum est : Noli quærere fieri
judex, nisi valeas virtute irrumpere ini-
quitates, ne forte extimescas faciem po-
tentis. Sexto, ne in judicando plus quam
oportet vel decet judicans alicui compa-
tiatur : secundum quod Dominus præcipit
Exod. XXIII, 3. in Exodo, Pauperis non misereberis in ju-
Ibid. 6. dicio; et rursus, Non declinabis in judicio C
Lev. XIX, 15. pauperis ; in Levitico quoque, Non con-
sideres personam pauperis, nec honores
vultum potentis. Septimo, ne dona acci-
Exod. XXIII, 8. piantur, juxta illud Exodi : Non accipias
munera, quæ excæcant etiam prudentes,
et subvertunt verba justorum. Octavo, ne
preces admittantur in præjudicium adver-
sariæ partis. Nono, ut altera pars audia-
tur, et quilibet æquanimiter suam causam
proponere permittatur, juxta quod legitur
Act. XXV, 16. in Actibus Apostolorum : Non est consue-
tudo Romanis damnare aliquem hominem, D
priusquam is qui accusatur præsentes ha-
beat accusatores, locumque defendendi ac-
cipiat ad abluenda crimina. Decimo, ne
pœna excedat mensuram culpæ. Propter
Deut. XXV, 2. quod Moyses dicit : Juxta mensuram cul-
pæ, erit quantitas plagarum. Undecimo, ut
judicium ordinetur ad bonum ejus qui
judicatur. His itaque observatis, erit judi-
cium verum veritate justitiæ et doctrinæ,
hoc est æquum et sapientiale. De hac ma-
Matth. VII, 1. teria multa jam dixi Matthæi septimo, et
ad Romanos secundo : idcirco celerius at- Rom. II, 1.
que facilius transeo.

Dicebant ergo (videlicet, quoniam Jesus 25
dixit, Quid me quæritis interficere?) *qui-*
dam ex Jerosolymis, hoc est cives Jerusa-
lem, qui melius quam alii noverant ma-
chinationem sacerdotum, Scribarum ac
Pharisæorum, qui maxime morabantur in
Jerusalem, contra Jesum : *Nonne hic est*
quem quærunt interficere? tanquam dice-
rent : Utique iste est. *Ecce palam loqui-* 26
tur contra illos, dicendo : Nemo ex vobis vers. 19.
facit legem; et, Quid me quæritis interfi- vers. 20.
cere? Sicque imposuit eis gravissima cri-
mina in templo coram omni frequentia
plebis. *Et nihil ei dicunt :* quod videtur
procedere, vel ex timore, quasi timentes
Jesum, vel ex scientia, quasi scientes nunc
eum esse Christum. Ideo addunt : *Num-*
quid vere cognoverunt principes, hoc est
principales in populo, scilicet sacerdotes,
Scribæ, Pharisæi ac seniores, præsertim
pontifices, *quia hic est Christus?* quasi
dicant : Hoc apparet ex eo quod silent.

Isti cives ignorabant Jesum esse tantæ
potentiæ, quod sine ejus virtute ac per-
missione nemo loqui potest aut agere
quidquam. Idcirco, quod principes tacue-
runt, retulerunt ad eorum scientiam, quum
potius referendum fuerit ad Christi dis-
pensationem ac ordinationem, qui quando
voluit seu permisit, persecutionem susti-
nuit. Ista tamen dixerunt dubitando, non
affirmando. Unde mox arguunt ad oppo-
situm.

Sed et hunc scimus, hoc est cognosci- 27
mus, *unde sit,* hoc est de qua progenie
et de quo loco, videlicet a Nazareth Gali-
læææ. *Christus autem quum venerit, nemo*
scit, hoc est sciet, *unde sit.* Quomodo ve-
rum est hoc, quum vulgatum fuerit apud
Judæos Christum nasciturum de tribu Ju-
da per David, in Bethlehem? Dicendum,
quod Judæi propter diversa loca Scriptu-
ræ, ambigui erant de qualitate adventus
Christi : et forte quod ideo, quia non in-
tellexerunt ex Scripturis quod in Christo
esset duplex natura, puta divina et hu-

mana, idcirco non poterant concordare A Scripturas. Porro, quod aiunt, Christus quum venerit, nemo scit unde sit, habere poterant ex eo quod scriptum est apud *Is.* LIII, 8. Isaiam : Generationem ejus quis enarrabit? Et *Malach.* III, 2. Malachias : Quis, inquit, poterit cogitare diem adventus ejus ? aut quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans. Jeremias quoque ait quartodecimo capitulo : *Jer.* XIV, 9. Quare venturus es quasi vir vagus? *Ibid.* 8. Et item : Quare venturus quasi colonus in terra? Verum est ergo, quod nemo scit, hoc est comprehendere potest, B unde sit Christus, id est æternam atque divinam ejus originem. Sed nec generatio ejus de Virgine comprehendi potest a nobis, quantum ad modum ejus. Quis enim capere queat, qualiter de clauso dulcissimæ Virginis utero exiit verum corpus Christi?

28 *Clamabat ergo :* quia ex magno affectu salutis Judæorum, et voce sonora, sicut *Is.* LVIII, 1. Isaias prædixit : Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam. Quod S. Hieronymus exponit de Christo ad litteram. Quomodo nunc dicitur Jesus clamasse, quum C *Ibid.* XLII, 2. in Isaia sit prophetatum de eo, Non clamabit, nec audietur foris vox ejus? Et respondendum, hoc dictum esse de immoderata seu passionata vociferatione : de qua *Ephes.* IV, 31. dicit Apostolus, Omnis clamor, et amaritudo, et indignatio tollatur a vobis. Porro de ordinato Christi clamore fertur in Psalmis : *Ps.* XXI, 3. Deus meus, clamabo per diem, et *Ps.* LXVIII, 4. non exaudies; et, Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.

Docens in templo Jesus, et dicens : Et me scitis. *Joann.* VIII, 19. Infra ait Christus Judæis : Neque D me scitis; *Matth.* XI, 27. et in Matthæo : Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius. Quomodo ergo nunc asserit, Et me scitis? Responsio plana est, quoniam aliquo modo noverant eum, videlicet secundum sensitivam cognitionem; et quantum ex illa intellectualiter elicere poterant, noverant eum secundum suam humanitatem quodammodo, sed multum imperfecte. Putabant quippe, quod naturali ordine genitus esset, et in esse creato subsisteret. *Et unde sim scitis,* hoc est ortum et patriam meam. Hoc locutus est Christus, quantum ad id quod dixerunt Judæi, Hunc scimus unde sit. Sed quantum ad id quod dixerunt, Christus quum venerit, nemo scit unde sit, respondit : *Et a me ipso non veni,* hoc est, originem a vobis ignotam habeo, quia a Patre per generationem æternam egressus sum, et ille me misit. Denique quod ait, A me ipso non veni, si sic intelligatur, Propria voluntate non veni, verum erit de Christo secundum quod homo : quia voluntas ejus humana non fuit causa quod venit in mundum per incarnationem, sed in incarnatione voluntas illa creata est; voluntas vero Patris fuit causa hujus adventus. Christus autem ut Deus, habet eamdem numero voluntatem cum Patre. Idcirco, quod ait, A me ipso non veni, non est accipiendum de Christo secundum naturam divinam, nisi in hoc sensu : A me ipso non veni, hoc est, a Patre voluntatem et potestatem accepi per quam veni in mundum, assumendo naturam humanam. Nihilo minus Christus ut Deus, propria voluntate venit ac potestate, imo et misit se ipsum secundum quod homo est.

Sed est verus qui misit me, hoc est Deus Pater, qui est substantialiter verus veritate essentiæ in se ipso, et verax in verbis atque operibus; *quem vos nescitis.* Certum est quod Judæi non sciebant Deum Patrem per speciem, sicut Beati in patria, nec per comprehensionem plenariam, quia sic non cognoscitur Deus nisi ab intellectu infinitæ virtutis et capacitatis, videlicet a se ipso dumtaxat. Sed quæstio est, an sciebant eum per fidem. Et respondendum, quod non omnes Judæi habuerunt explicitam fidem de superbenedicta Trinitate : idcirco nec Patrem noverunt per fidem explicite. Noverunt tamen eum secundum esse absolutum, in quantum est Deus, per fidem, vel etiam per naturalem rationem. Si vero loquamur de notitia formata, non informi, sic mali Judæi non noverant eum, sicut nec ceteri impii, quan-

I *Joann.* II, 4. tumcumque subtiles et eruditi. Qui enim A se dicit nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est.

29 *Ego* autem *scio eum :* quia ut Deus, comprehendo eum plenarie ; secundum naturam vero assumptam, vidi eum per speciem ab incarnationis principio, clariusque quam aliquis Beatorum. (Cf. *Joann.* VIII, 55.) *Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis mendax :* quod impossibile est, quum Veritas non possit mentiri, nec Creator creaturis in vitiis conformari. *Sed scio eum* scientia increata seu comprehensiva, et B creata vel fruitiva, *quia ab ipso sum,* hoc est, ab eo accepi esse, et idem numero, non diversum, per generationem æternam; *et ipse me misit,* per incarnationis mysterium, hoc est, me incarnari, hominibus apparere mundumque salvare constituit. Scientia autem comprehensionis perfectæ competit Filio, ratione generationis divinæ. Scientia vero infusa, fruitiva, et in genere notitiæ creatæ summe perfecta, convenit Christo ratione missionis præfatæ. Quoniam enim missus est ad salvandum ge- C nus humanum, data est ei omnimoda plenitudo gratiæ atque scientiæ inditæ.

30 *Quærebant ergo* principes et fautores eorum *eum apprehendere,* hoc est capere ad occidendum, non amplecti ad perfruendum, de qua apprehensione loquitur Sponsa in Canticis (*Cant.* VIII, 1, 2.) : Quis mihi det te fratrem meum, ut inveniam te foris, et deosculer ac apprehendam te? Nos quoque, quia non possumus Jesum comprehendere, studeamus saltem apprehendere eum, hoc est per fidem et caritatem attingere D eum, eique intime, quantum fieri potest, uniri. Cur voluerunt apprehendere eum? Primo, quia tam dure ac juste corripuit eos; secundo, quia tam magna asseruit de se ipso.

Et nemo misit in illum manus violentas, *quia nondum venerat hora ejus,* hoc est tempus suæ passionis, in quo mori decrevit, non antea nec postea. Hoc quod nondum venit hora ejus, fuit signum non causa efficiens quod non capiebatur. Divina vero voluntas atque potentia, erat causa efficiens quod captus non fuit, quia refrenavit malitiam Judæorum, non permittens eam in actum procedere. — Præterea, quia in Evangelio sæpius legitur, Nondum venit hora ejus, vel aliquid simile, quidam hæreticorum dicere ausi sunt, quod Jesus natus est sub certo fato, vel constellatione, cujus virtute fecit quæ fecit. (*Matth.* XXVI, 45 ; *Marc.* XIV, 41 ; *Luc.* XXII, 53; *Joann.* II, 4; VIII, 20; XII, 23 ; XIII, 1 ; XVII, 1.) Sed quam falsum sit hoc, non oportet probare, quum certum sit ipsum supernaturaliter esse conceptum ac natum.

De turba autem multi crediderunt in 31
eum, quod esset Messias, *et dicebant : Christus quum venerit, numquid plura signa faciet, quam quæ hic facit?* Ex quo hi qui ita dixerunt, erant credentes in Jesum, videtur sic exponendum : Christus quum venerit, hoc est, si ponatur, secundum aliorum æstimationem, quod Christus nondum advenit, tamen quum et si venerit, prout illi exspectant, non faciet plura miracula quam efficit iste : ideo est credendum quod sit Christus, in cujus adventu dixerunt Prophetæ multa signa esse fienda. Unde habetur apud Isaiam : Ecce Deus vester veniet, et salvabit vos : tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt; tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum. (*Is.* XXXV, 4-6.) Nullus quippe ante adventum Christi tanta fecit miracula sicut Christus, et omnes qui post eum fecerunt vera miracula, non nisi in nomine ejus ea fecerunt. Imo, qui scire desiderat quam innumerabilia, præclara et gloriosa prodigia operatus est Christus, aliorum trium Evangelistarum evangelia legat. Verum, quoniam fides istorum non fuit multum perfecta, idcirco quod aiunt, Christus quum venerit, numquid plura signa faciet? intelligi potest per modum cujusdam inquisitionis. Quantitas enim miraculorum fiendorum a Christo in ejus adventu, non fuit in Scripturis determinata : ideo inquirebant inter se, anne plura signa fierent in Christi adventu, quam quæ viderunt a Jesu produci.

32 *Audierunt Pharisæi,* præcipui æmuli Christi, *turbam* credentium *murmurantem,* hoc est, suppressa voce dicentem, *de illo hæc* bona. Non enim audebant palam confiteri magnificentiam Jesu, timore Pharisæorum, Scribarum atque pontificum.

ARTICULUS XX

PROSECUTIO EXPOSITIONIS HUJUS CAPITULI SEPTIMI, AB ILLO LOCO QUO DICITUR : ET MISERUNT PRINCIPES ET PHARISÆI MINISTROS, UT APPREHENDERENT EUM.

Et miserunt principes et Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum. Pharisæi livore contra Christum accensi ac tabefacti, audito quod turbæ confiterentur glorificarentque Jesum, asserendo quod esset Christus, et plurima faceret signa, timuerunt quod reciperent Jesum pro rege Messia. Idcirco collocuti sunt cum principibus sacerdotum, vel principalioribus Judæorum, de occisione Christi ; et inito pacto, miserunt ministros, ut caperent Jesum. Aliqui dicunt, quod personaliter hoc facere non audebant, timore turbæ credentis, sed miserunt legatos viros periculis se tradentes, et quod legati isti fuerunt gentiles. Verum ex consequentibus magis apparet, moxque patebit, quod fuerunt Judæi.

33 *Dixit ergo eis,* videlicet ministris ad se capiendum missis, *Jesus : Adhuc modicum tempus vobiscum sum,* hoc est, non diu ero, nec conversabor sensibiliter inter vos, *et vado,* hoc est, tempore hoc pauco expleto, ibo per passionem, resurrectionem et ascensionem, *ad eum qui me misit,* hoc est ad Patrem cœlestem, ut sedeam ad dexteram ejus. Tanquam diceret : Jam nunc non apprehendar a vobis, quia non volo, eo quod tempus meum nondum advenerit. Sed adhuc parumper ambulabo in populo, ad docendum eum, et ad complenda opera quæ Pater dedit mihi ut faciam ea (*Joann.* v, 36; ix, 4.) : quo facto, facietis me permittente, quod nunc facere cupitis, sed non potestis me prohibente. Hæc omnia, utpote modicum manere in mundo, ire ad Patrem et capi, conveniunt Christo secundum naturam assumptam. Nempe secundum divinitatem manet æternaliter in Patre, non recedens neque revertens ad eum, et totum mundum invariabiliter implet, permanens ubique et in omnibus, per essentiam, præsentiam atque potentiam.

34 *Quæretis me, et non invenietis.* Hoc a diversis, variis modis exponitur. Primo sic : *Quæretis me* post resurrectionem, hoc est, ad me convertemini per fidem, in die Pentecostes, vel postea, quando videritis per Apostolos tanta mirabilia fieri in nomine meo. Unde in Actibus Apostolorum habetur : Compuncti sunt corde, et dixerunt : Quid faciemus, viri fratres? (*Act.* ii, 37.) Juxta hunc sensum infra loquitur Christus : Quum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. (*Joann.* viii, 28.) *Et non invenietis* me, præsentia corporali atque sensibili, sicut modo. — Secundo sic : *Quæretis me,* hoc est, auxilium meum implorabitis ; *et non invenietis* me ad libitum vestrum, tempore destructionis Jerusalem a Romanis. Tunc enim, ut dicitur, multi Judæorum noverunt se vastari a Tito propter occisionem Christi, et tunc Christum habere liberatorem optabant, sed non obtinuerunt. Ista expositio modici est valoris, quum sit incerta. — Beda vero exponit sic, quod quæsierunt Jesum post resurrectionem, quando viderunt tot millia converti ad Christum ; sed

non invenerunt eum spiritualiter, quoniam magnitudinem sui peccati quo Christum occiderunt, pensantes, non vere pœnituerunt, sed barathrum desperationis inciderunt. — Videtur autem sic convenienter posse exponi : *Quœretis me,* ante passionem, et post hanc vicem, ad capiendum ; *et non invenietis* me corporaliter, usque ad tempus. Ut enim infra habetur : Principes dederunt præceptum, ut si quis sciret ubinam esset Jesus, indicaret. (Joann. XI, 56.) Ex quo elicitur, quod sæpe quæsierunt eum ad capiendum, sed non invenerunt.

Et ubi ego sum nunc secundum divinitatem, videlicet in summo cœlo, in sinu Patris (Ibid. I, 18.); vel, Ubi sum, hoc est, ubi post passionem mox ibo et ero, videlicet ad dexteram Dei ; *vos non potestis venire,* propter peccata vestra, vel propria potestate; tamen per gratiam meam, si pœnitentiam veram egeritis, venietis illuc, et eritis mecum.

35 *Dixerunt ergo Judæi,* hoc est ministri prædicti, et alii forte qui aderant, *ad semetipsos,* id est unus ad alium, non intelligentes verba prædicta, sed inter se conquirentes quomodo essent intelligenda : *Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum?* Christus aperte dixit, Vado ad eum qui me misit : et tamen non intellexerunt quod prædixit se iturum ad Patrem cœlestem. *Numquid in dispersionem gentium iturus est,* hoc est ad gentes ubique dispersas, et per sectas ac loca divisas ? Sic enim contemptibiliter loquebantur de gentilibus, quos multum spernebant, propter peccata eorum, et delectionem suam ac patrum suorum. *Et docturus gentes,* videlicet corporaliter recessurus a Judæa, et congregaturus mul-
36 tos discipulos ex gentibus. *Quis est,* hoc est, quomodo intelligendus est, *hic sermo quem dixit : Quœretis me, et non invenietis ; et ubi sum ego, vos non potestis venire?* Hoc forsitan repetebant, ad innuendum quod secundum eorum æstimationem, verba Christi non erant intelligenda de recessu ejus ad gentes, quoniam per verbum de præsenti dixit : Ubi ego sum, vos non potestis venire. Ignorabant itaque quid notavit per hoc.

In novissimo autem die magno, hoc est multum celebri, *festivitatis* Tabernaculorum durantis septem diebus, ut dictum est. (Lev. XXIII, 41; Ibid. 39; Num. XXIX, 12, 35.) Primus enim et ultimus dies hujus festi fuerant celebriores. *Stabat Jesus,* tanquam confirmatus in bono, erectus in omni virtute, et paratus ferre subsidium cunctis ad ipsum confugientibus. Potestque per suam stationem, divinitatis ipsius invariabilitas designari. *Et clamabat,* affectuose, eloquentissime ac secure prædicando, *dicens : Si quis sitit,* hoc est, spiritualia bona desiderat, gratiam cupit, fluenta doctrinæ, aquam sapientiæ appetit. De qua siti scriptum est in Ecclesiastico : Animæ vestræ sitiunt vehementer. (Eccli. LI, 32.) Apud Isaiam quoque ait : Omnes sitientes, venite ad aquas. (Is. LV, 1.) *Veniat ad me :* non corporis gressu dumtaxat, sed et mentis humili præparatione; faciendo quod in se est ; fide quoque non hæsitanti, et oratione constanti. Unde scriptum est in Jacobo : Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et dabitur ei ; postulet autem in fide, nihil hæsitans. (Jacob. I, 5, 6.) Ideo subditur : *et bibat,* hoc est, desideratam gratiam hauriat, spiritualiter recreetur et refrigeretur a me. Omnis quippe qui petit, accipit. (Matth. VII, 8.) Propter quod in Apocalypsi dicitur : Qui sitit, veniat ; et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. (Apoc. XXII, 17.) Quicumque ergo mœstificatus indiget consolatione, qui fatigatus indiget confortatione, qui tribulatus indiget subventione, recurrat integra fide ac humili mente ad Christum, non cessans sperare in eo, et procul dubio auxilium sortietur. Ipse enim verissime ait : Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. (Matth. XI, 28.)

Qui credit in me fide formata ac plena. 38
Loquitur autem Christus ad litteram de his qui suo magisterio stabiliter adhærebant usque ad passionem et Pentecosten, sicut patebit. *Sicut dicit Scriptura,* in Proverbiis, quantum ad sensum, non quan- (Prov. V, 15.)

tum ad formam verborum. Ista allegatio refertur ad sequentia : *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Quomodo autem intelligendum sit hoc, Evangelista subjecit, nec debemus anticipare expositionem
39 tanti interpretis. *Hoc autem dixit de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum.* Est igitur sensus : Flumina aquæ vivæ, id est dona Spiritus Sancti, fluenta doctrinæ cœlestis et gratiæ copiosæ ac multiformis, emanabunt de corde ipsius ad alios, vel de habitu et interiori actu, ad opera exteriora. Itaque per flumina designantur dona Spiritus Sancti; per aquam vivam, ipse Spiritus Sanctus (de quo dictum est : *Joann.* IV, 13, 14. Qui biberit ex aqua quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam); per ventrem vero, mens ipsa interna, in qua habitat Spiritus Sanctus per dona sua. De hujusmodi etenim ventre, ait Salomon in Proverbiis : *Prov.* XXII, 17, 18. Fili, suscipe sapientiam, quæ pulchra tibi erit quum servaveris eam in ventre tuo ; et Isaias, *Is.* XVI, 11. Venter (inquit) meus quasi cithara ad Moab sonabit. Ex mentibus ergo Apostolorum et aliorum qui cum eis in die Pentecostes Spiritum Sanctum receperunt, fluxerunt prædicta flumina per evangelicam prædicationem ad totum mundum, quoniam gratiam sibi divinitus communicatam, in alios administraverunt, sicut optimi dispensatores multiformis gratiæ Dei. *I Petr.* IV, 10.

Præterea, quod prædicta intelligenda sint de effusione Spiritus Sancti in signo visibili, super Apostolos et cum eis consistentes in die Pentecostes, pandit Evangelista, subdendo : *Nondum enim,* quando Christus hæc prædicavit, *erat Spiritus* Sanctus *datus* fidelibus, scilicet in tanta plenitudine tamque evidenter ut post resurrectionem, quando Christus dedit Spiritum Sanctum in signo visibili : primo, per insufflationem, ante ascensionem ; secundo, per ignearum apparitionem linguarum, in die Pentecostes. *Joann.* XX, 22. *Act.* II, 3, 4. Fuit autem Spiritus Sanctus datus a principio mundi universis electis, quoniam nullus sine gratia ejus, sine donis ejus, sine fide et caritate salvatus est. Et sancti Patriarchæ atque Prophetæ in magna copia gratiam Spiritus Sancti sortiti sunt, quemadmodum Petrus dicit : Non voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. *II Petr.* I, 21. Nihilo minus Apostoli primitias Spiritus Sancti receperunt, *Rom.* VIII, 23. quia præ ceteris Sanctis antiquis, exuberantius evidentiusque repleti sunt Spiritu Sancto, et de mysteriis Christi excellentissime illustrati.

B Porro, quod subditur advertendum est diligenter. Causam enim cur Spiritus Sanctus nondum datus fuit hoc modo assignans, adjunxit : *quia Jesus nondum fuerat glorificatus,* id est a morte resuscitatus, atque in corpore gloriosus effectus. In anima enim fuit glorificatus a principio incarnationis, præsertim quantum ad partem animæ superiorem.

Cur ergo Spiritus Sanctus datus non est plene et in signo visibili ante Christi resurrectionem ? Respondet Chrysostomus, C quoniam talis communicatio non debuit fieri, nisi per Christi passionem humano genere reconciliato. Augustinus vero dicit quod ideo, ut per tam copiosam Spiritus Sancti receptionem certissime suspiremus ad patriam, ad futuram resurrectionem, ad beatam immortalitatem. Cujus Christus in se ipso monstravit exemplum, apparendo discipulis in vero corpore veraciter glorificato. *Act.* I, 3. Sed litteralis (ut arbitror) ratio est, quoniam ad hoc datus est Spiritus Sanctus tam copiose in signo visi- D bili, ut Apostoli omni notitia Scripturarum omnique usu linguarum impleti, Christi Evangelium ubique et constantissime prædicarent; et item, ut per igneas linguas figuraretur quod igneam legem essent prædicaturi, omniumque linguarum nationes docturi. Hæc autem agenda non erant nisi post resurrectionem : nam ante resurrectionem dictum est eis a Christo, In viam gentium ne abieritis. *Matth.* X, 5. Christus etiam noluit suam majestatem tam evidenter ostendere ante passionem ut postea, ne sua

passio impediretur. Potest quoque alia ra- A
tio addi, quia non decuit membra tanta
gratia decorari, nisi capite totaliter glo-
rificato, omnique gratia accidentalis præ-
mii adornato.
40 *Ex illa ergo turba, quum audissent hos*
sermones ejus, qui erant pulcherrimi at-
que vehementer notabiles, *dicebant* qui-
dam : *Hic est vere propheta.* Secundum
Lyram, per prophetam intellexerunt Pro-
phetam illum antonomastice dictum, de
Deut. xviii, 15; *Act.* iii, 22. quo Moyses scripsit : Prophetam suscita-
bit vobis Dominus de fratribus vestris, B
tanquam me. Sed quum hoc dictum sit
de Christo ad litteram, et Evangelista nunc
41 subdat, *Alii dicebant, Hic est Christus,*
sequitur quod illi per prophetam, non in-
tellexerunt Christum Dominum Prophe-
tarum, sed prophetam simpliciter, quem
vocabant vere prophetam, id est divinitus
illuminatum. Qui autem dixerunt, Hic est
Christus, melius consideraverunt verba et
opera Jesu. Qui vero dixerunt, Hic est
vere propheta, erraverunt, si prophetam
sumpserunt in specie, distinguendo Pro- C
phetam contra Dominum Prophetarum
Christum Jesum, qui fuit propheta et com-
prehensor, Salvator et finis Prophetarum.
Quidam autem increduli, volentes pro-
bare testimonio Scripturarum quod Jesus
non esset Christus, *dicebant : Numquid*
a Galilæa venit Christus ? quasi dicant :
A provincia Galilææ Christus non est de-
42 scensurus, nasciturus, seu adventurus. *Non-*
ne Scriptura dicit, quia ex semine David
et de Bethlehem castello, id est modica
urbe; vel, Castello, id est domo, *ubi erat,* D
id est habitavit et ortus est, *David, venit*
Christus ? Christum nasciturum esse de
semine David, prænuntiatum fuit in Psal-
Ps. cxxxi, 11. mo : De fructu ventris tui ponam super
Jer. xxiii, 5. sedem tuam ; et apud Jeremiam, Suscita-
bo David germen justum ; apud Isaiam
Is. xi, 1. quoque, Egredietur virga de radice Jesse,
etc. Certum est enim quod Christus non
descendit de stirpe Jesse nisi per David.
Præterea, quod Christus nasceretur in
Bethlehem, per Michæam prædictum erat :

Et tu, Bethlehem Ephrata, ex te mihi *Mich.* v, 2.
egredietur qui sit dominator in Israel.
Quoniam ergo noverant Jesum nutritum
in Nazareth urbe Galilææ, putabant quod
ibi natus fuisset, et per consequens non
esset Christus.
Dissensio itaque facta est in turba pro- 43
pter eum, diversis diversa sentientibus
atque dicentibus. *Quidam autem ex ip-* 44
sis volebant apprehendere eum, putantes
quod nec propheta nec Christus esset, sed
seductor. Erant enim obstinati et pessimi,
luminique rebelles. *Sed nemo misit super* *Job* xxiv, 13.
illum manus, quia noluit Christus, et eo-
rum pravitatem repressit.
Venerunt ergo ministri qui missi erant 45
ut caperent Jesum, *ad pontifices et Pha-*
risæos, a quibus fuerant missi, *et dixe-*
runt eis, id est ministris, *illi : Quare non*
adduxistis eum captum et vinctum ? *Re-* 46
sponderunt ministri : Nunquam sic lo-
cutus est homo, sicut hic loquitur : id
est, tanta est sapientia atque facundia oris
sui, tam prompte, ordinate et doctrinali-
ter loquitur, quod nemo ei similis fuit.
Nec mirum, quum ipse sit unicum Dei
Verbum, quod non laborat in verbo. Hinc
ait Psalmista : Diffusa est gratia in labiis *Ps.* xliv, 3.
tuis. Et in Luca legitur : Omnes miraban- *Luc.* iv, 22.
tur in verbis gratiæ quæ procedebant de
ore ejus.
Responderunt ergo eis Pharisæi : Num- 47
quid et vos seducti estis, id est, dece-
pti estis, putantes propter pulchritudinem
verborum ejus, quod sit propheta aut
Christus ? Aliqui dicunt, quod isti mini-
stri, quamvis mala intentione accesserunt
ad Christum, tamen audiendo efficacissi-
mam prædicationem ipsius, immutati fu-
erunt a malo proposito, incipientes ali-
qualiter bene sentire de eo. Unde Pharisæi
hoc attendentes, voluerunt eos a fide Chri-
sti prorsus avertere, adjicientes : *Num-* 48
quid aliquis ex principibus, id est sacerdo-
tibus et Scribis, per quos tunc regebantur
Judæi, et doctores et ceteris doctiores fu-
erunt, *credidit in eum, aut ex Pharisæis,*
qui ceteris religiosiores videbantur ? Tan-

quam dicant : Nullus ex doctis et magnis A
49 atque devotis credit ei. *Sed turba hæc*
currens post eum, *quæ non novit legem,*
id est vulgus indoctum et ignobile, *ma-*
ledicti sunt, id est, miserabiliter fallitur,
facile credens propter insipientiam suam
et ruditatem.

Totum mentiuntur Pharisæi, quemad-
modum moris est invidorum, quos in tan-
tum excæcat invidia, ut sive per vera,
sive per falsa, non cessent avertere alios
ab eo quem odiunt. Nam et aliqui ex prin-
Joann. I, 49; III, 2. cipibus crediderunt in Jesum, scilicet Ni- B
codemus et Nathanael legis doctor. Infra
Ibid. XII, 42. quoque legitur, quod multi ex principi-
bus crediderunt in Jesum. Sed et devotis-
simi Judæorum jam crediderunt in Jesum.
Pharisæi quoque pleni erant hypocrisi,
avaritia, ambitione, invidia. Turba quoque
non fuit maledicta, sed præelecta, quem-
I *Cor.* I, 27. admodum fatur Apostolus : Quæ stulta
sunt mundi elegit Deus, ut confundat sa-
pientes; et infirma mundi elegit Deus, ut
confundat fortia. Hoc ipse Salvator per-
Luc. X, 21. pendens, exsultavit Spiritu Sancto, ut apud C
Lucam introducitur, et ait : Confiteor ti-
bi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abs-
condisti hæc a sapientibus et prudentibus,
et revelasti ea parvulis. Et Psalmista :
Ps. XVIII, 8. Testimonium (inquit) Domini fidele, sapi-
entiam præstans parvulis. Quanto ergo
quis minus de se ipso præsumit, quanto
minus in propria subtilitate et scientia
gloriatur, quanto minus alios vilipendit,
tanto copiosius meretur illuminari a Chri-
sto. Hinc quoque simplices et feminæ sunt
devotiores quam multum litterati et viri, D
quia quo minus habent de excellentia in
naturalibus, eo humiliores sunt, et per
consequens pleniores sunt ex intima de-
votione, vera sapientia, illa videlicet quæ
Is. XI, 2. est primum donum Spiritus Sancti. Unde
Prov. III, 32. Salomon ait : Cum simplicibus sermoci-
natio Dei.

50 *Dicit Nicodemus ad eos, ille qui venit*
Joann. III, 2. *nocte ad eum,* puta ad Jesum, ut dictum
est, *qui unus erat ex ipsis,* id est de nu-
Ibid. 1. mero principum et Pharisæorum, ut pa-
tuit : *Numquid lex nostra judicat,* hoc 51
est, judicandum per approbationem vel
condemnationem docet, *hominem, nisi au-*
dierit ab ipso prius, id est, verba de ore
ejus audierit, *et cognoverit* per certitudi-
nem *quid faciat?* Ubertim enim in lege
præceptum fuit, ut causa judicandi inve- *Lev.* XIX,
stigaretur, audiretur, discuteretur, et ut 17; *Deut.* I, 15, 16; XVI,
ipse qui causam habuit, staret coram se- 18; XIX, 16-19.
nioribus, sacerdotibus, vel judicibus, quo-
rum fuit judicare, audireturque ab eis, sic-
que opera ejus vere cognoscerent. Hocque
Nicodemus inseruit, ne incaute damna-
rent Jesum, vel aliquem ab ipso averte-
rent, et ut induceret eos ad diligentem
advertentiam atque præsentialem audien-
tiam Christi, confidens eos, si hoc face-
rent, convertendos ad Christum, sicut ipse
jam fuit conversus ad eum, cujus tan-
tam expertus fuit virtutem, sapientiam
eminentiamque in sermone.

Responderunt Pharisæi, *et dixerunt ei,* 52
utpote Nicodemo : *Numquid et tu Gali-*
læus es, id est a Jesu Galilæo deceptus,
discipulusque illius effectus ? *Scrutare*
Scripturas, id est, tu qui legis doctor es,
scripturas Moysis et Prophetarum diligen-
ter inquire per actualem considerationem,
quas nosti per habitualem notitiam, *et*
vide, id est, si hoc feceris, ex Scripturis
oculo interiori videbis, *quia Propheta a*
Galilæa, id est a tam vili terra et plebe,
non surgit, id est, non nascitur, non pro-
cedit, non ascendit. Mirabilis cæcitas Pha-
risæorum, qui sic loquuntur ac si Deus
eligeret gentem propter locum, et non po-
tius locum propter gentem. Et quod as-
serunt a Galilæa non surrexisse Prophe-
tam, patet falsum de Eliseo propheta et III *Reg.* XIX,
Debora prophetissa. Tobias quoque, quem 16 ; *Judic.* IV, 5.
constat fuisse de Galilæa, prophetico spi- *Tob.* I, 1.
ritu fulsit. Imo Deus frequenter in vilio-
ribus locis efficit opera magis præclara.
Unde et Nazareth civitatulam Galilææ ele-
git pro loco conceptionis et educationis ;
Bethlehem quoque civitatulam Judææ, pro
loco nativitatis : non Romam caput mun-
di, neque Jerusalem Judææ metropolim,

ne exaltatio Jesu ac divulgatio fidei chri- A
stianæ adscriberetur potentiæ civium, vel
eminentiæ loci, aut alicui causæ natura-
li, sed in omnibus agnoscatur operata Di-
vinitas, cujus virtute et cooperatione sci-
mus invaluisse fidem catholicam christia-
namque legem.

Et reversi sunt unusquisque in domum 53
suam. Nam propter prædictas dissensio-
nes solutum est eorum consilium.

ARTICULUS XXI

ELUCIDATIO CAPITULI OCTAVI : JESUS AUTEM PERREXIT IN MONTEM OLIVETI.

QUID post facta ac documenta in præ- B
cedenti capitulo recitata, egerit atque
docuerit Christus, Evangelista explanat.
1 *Jesus autem perrexit in montem Olive-*
ti, qui propter olivas illic nascentes et
abundantes sic dictus est. Apud Lucam
Luc. xxi, 37. habetur, quod Jesus exiens noctibus, mo-
rabatur in monte qui dicitur Oliveti. Apud
Matthæum vero et Marcum legitur, quod
Matth. xxi, 17; Marc. xi, 11. egressus a Jerusalem abiit in Bethaniam
cum duodecim. Quod ergo nunc dicitur
perrexisse in montem Oliveti, intelligen-
dum est, vel quia intravit domum Marthæ C
Marc. xi, 1. in Bethania, quæ fuit juxta præfati mon-
tis radices, vel quia ad tempus morabatur
in monte hoc, vacando orationi in loco
quieto et separato : non quod indigeret
hujusmodi adminiculo ; sed ut cunctis fi-
delibus, et præsertim prædicatoribus, da-
ret exemplum quærendi locum solitari-
um, orationi contemplationique aptum,
post prædicationem, ut ibi recolligerent
semetipsos, et quæ in strepitu populi
minus recte egissent, discuterent atque
corrigerent ; idem quoque facerent ante D
prædicationem, quoniam ordinatus modus
prædicandi consistit primo per orationem
ad Deum recurrere pro illustratione sa-
pientiæ suæ, et omnium vanitatum et im-
perfectionum evitatione, ut quod orando
hauserunt, prædicando diffundant.
2 *Et diluculo iterum venit in templum :*
Luc. ii, 49. quia ut alibi ait, in his quæ Patris sui
erant oportuit eum esse. In quo patet ze-
lus suæ dilectionis quem habuit ad po-
pulum Judæorum, quemadmodum ait :
Jerusalem, Jerusalem, quoties volui con- *Matth.*
gregare filios tuos, quemadmodum gallina xxiii, 37.
congregat pullos suos sub alas ? *Et omnis*
populus venit ad eum, maxime vulgus.
Jam enim celeberrima fuit fama Jesu in
doctrina et eloquentia, in sanctitate, in
signis. *Et sedens* in templo, *docebat eos.*

Adducunt autem Scribæ, qui doctiores 3
fuerunt, *et Pharisæi,* qui videbantur re-
ligiosiores. Unde et isti, quum fuerint
vani, nomen scientiæ et sanctitatis affe-
ctantes, specialiter Christo inviderunt, eo
quod in sapientia et sanctitate eos exce-
deret, non solum secundum veritatem, sed
et secundum populi reputationem. Ama-
tores etenim excellentiæ ac laudis huma-
næ, invident jugiter his qui eis excellen-
tiores vel pares videntur, timentes ne sibi
præferantur.

Adducunt itaque *mulierem in adulterio*
deprehensam. Cur non adduxerunt adul-
terum, quum eamdem pœnam meruerit ?
Dicunt aliqui, ut facerent populo æstima-
tionem quod fuit discipulus Jesu. Sed hoc
est magis in contrarium. Quum enim stu-
duerint Christum diffamare, si invenis-
sent aliquem discipulorum ejus in tanto
facinore, illum maxime publicassent ac
produxissent in medium, quatenus cri-
men discipuli in magistrum redundaret.
Quemadmodum enim filius sapiens est *Prov.* x, 1;
gloria patris, sic bonus discipulus est ho- xv, 20.

nor magistri. Forsitan ergo adulter evasit
manus eorum, vel muneribus eos placavit.
Sed potius reor quod ideo feminam
adduxerunt, non virum, quia optabant ut
Jesus parceret delinquenti, judicando ut
dimitteretur adulterans, sicque accusarent
eum de legis transgressione, quoniam lex
Lev. xx, 10. jussit hujusmodi lapidare. Consuetudinarium
est [enim] judicibus, feminis magis
compati faciliusque indulgere quam
viris, quia et ceteris paribus, minus peccant
in eodem genere culpæ quam viri,
quum sit in eis fragilitas major, carnalitas
fortior, intellectus debilior. Propter quod
Gen. ii, 23; *Ephes.* v, 29. mulier nomine carnis frequenter exprimitur
in Scripturis.

Et statuerunt eam in medio templi vel
4 populi, coram Christo, *et dixerunt ei : Magister.*
Blande et reverenter, fraudulento
corde loquuntur, ut Jesus minus caveat se
ab eis ; magistrumque nominant, cujus
noluerunt esse discipuli. Tales sunt multi
vulpini observatores Deo odibiles, a quibus
tunc magis cavendum est, dum amplius
se humiliant, arrident et applicant.
Eccli. xii, 10 ; *Prov.* xxvi, 25. Unde scriptum est : Ne credas inimico tuo
in æternum, quoniam septem doli in corde
ejus. *Hæc mulier modo deprehensa est
in adulterio,* id est inventa in crimine :
propter quod excusationi locus non patet.
5 *In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi
lapidare,* id est jactibus saxorum
occidere. *Tu ergo,* qui in aliquibus legem
non servas, quasi vim dispensandi habens,
et Dominus legis, *quid dicis* esse
6 agendum cum ista nefaria? *Hæc autem dicebant
tentantes eum,* id est intentione
fallendi, experiri volentes quid diceret, *ut
possent accusare eum.* Proposuerunt enim
sibi quæstionem, cujus responsio pro utraque
parte increpabilis videbatur : quia si
respondisset quod dimitteretur, accusarent
eum de Mosaicæ legis destructione;
si vero judicasset quod occideretur, objicerent
ei quod contra propriam faceret
prædicationem, qua in omnibus misericordiam
docuit, non rigorem justitiæ. Magis
tamen optabant quod judicaret eam

A dimitti, quia sic gravius videretur redarguendus.

Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. Per hoc designavit quatuor : primo, quod ad mulierem peccatricem inclinavit suam clementiam ; secundo, quod a malitiosis accusatoribus avertit suæ pietatis respectum, quasi detestans eorum calliditatem ; tertio, quod sententia non sit subito et improvise promenda, sed cum deliberatione matura ; quarto, quod judicium proferendum sit
B secundum scripta, vel primo scribendum, deinde publicandum : quod in pluribus locis ac populis observatur. Quid autem scripserit, non refert Evangelista. Sed aliqui dicunt, secundum quod tactum est, quod scripsit id quod postea protulit. Alii dicunt, quod scripsit eorum peccata, ut propria peccata videntes, erubescerent. Quidam affirmant, quod scripsit hæc verba : Terra judicat terram, id est peccator peccatorem.

Quum autem perseverarent in studio 7
C decipiendi, *interrogantes eum* quid judicaret, *erexit se,* non corporaliter tantum, sed et spiritualiter, ab humili taciturnitate ad magnæ auctoritatis sublime ac judiciale eloquium. Porro, si Christus a Deo *Act.* x, 42.
judex omnium constitutus, tam morosus fuit ad judicandum de alio, etiam in manifestis, cur nos tam proni sumus ad judicandum de aliis, etiam non commissis et subditis, et hoc in causis incertis parvisque rebus? *Et dixit eis : Qui sine peccato* mortali *est vestrum.* Sine venialibus
D enim nemo est, nisi forte ad horulam. Propter venialia quoque non fit homo ad judicandum seu puniendum magnos excessus indignus. *Primus in illam lapidem mittat :* id est, si imo vultis ut secundum legis rigorem puniatur, puniatur secundum congruum ordinem juris. Decet enim justitiam a justis exsecutioni mandari. Si igitur aliquis vestrum est qui legem transgressus non est, ab illo prævaricatrix legis debitam pœnam recipiat. O ineffabilis prudentiæ responsionem ex ore æternæ

Sapientiæ profluentem! In qua utique re- A sponsione sic temperata est justitia per misericordiam, et econtra, quod nullatenus potuit judicans reprehendi. Quod enim dixit, Qui sine peccato est vestrum primus in illam lapidem mittat, ad justitiam pertinebat; quod vero per talem sententiam peccatricem de manu illorum eripuit, misericordiæ fuit. O quam facillime Sapientia Dei, Christus Dominus, laqueos sibi expansos dissolvit! Secundum quod Prov. xxi, 30. Salomon ait : Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Do- B minum.

8 *Et iterum se inclinans, scribebat in terra.* Reiteratio facti, confirmationis exstat indicium seriositatisque signum. An vero secundo scripsit idem quod primo, non est penitus certum. Et aliqui dicunt quod primo scripsit sententiam, secundo Scribarum ac Pharisæorum peccata, ut considerantes propria crimina, desisterent a lapidatione adulteræ, atque se ipsos corrigerent. Dicitur quoque quod non scripsit omnia hæc quasi per singula verba, sed C aliquem tractum seu figuram depinxit in terra, in qua illi viderunt sua peccata repræsentata quasi in signo. — Quæritur, quomodo Jesus scripsit in terra, quum fuerit in templo pavimentum habente. Et respondendum, quod terra frequenter accipitur pro quacumque re terrestri, in qua elementum terræ prædominatur : quemad- Gen. iii, 19. modum olim homini dictum est, Terra es. Si ergo super lapides scripsit, quomodo scripsit in tam dura materia? Dici potest, quod materia cessit ei, vel quod aliquid D humoris ac pulveris superjacuit pavimento, in quibus scripsit.

Secundum Bedam, ideo Christus se rursus inclinavit et scripsit, ut vultum ab illis sua responsione confusis divertendo, daret eis exeundi libertatem. Denique, juxta Bedam, per hoc quod Christus ante prolationem sententiæ, et statim post eam, scripsit in terra, docemur ut antequam fratrem vel proximum judicemus, et postquam eum corripuimus, ad nos ipsos mentis oculum convertamus, discutiendo conscientias proprias, ne forte in similibus vel gravioribus vitiis simus culpabiles.

Audientes autem Scribæ et Pharisæi 9 sententiam Christi, *unus post alium exibant** de templo. Nam voce Salvatoris vel- *[incipientes a senioribus] ut telo quodam percussa, confusa et victa erant corda eorum agnoscentium propria scelera : ideo verecundia quadam perfusi, quum se invicem adspexissent, dejecto capite egrediebantur. *Et remansit solus Jesus, et mulier in medio stans.* Quomodo solus remansit, quum nec discipuli ejus, nec populus videatur egressus, nisi cum eo vel post eum? Dicendum, quod mansit solus, id est sine prædictis insidiatoribus, et mulier in medio stans, quia incerta fuit adhuc quid Jesus judicaret de ea.

Erigens autem se Jesus : per quam ere- 10 ctionem, suæ pietatis designatur respectus; *dixit ei,* interrogando non ex ignorantia, sed ut ad verba mulieris convenientius responderet : *Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnavit,* id est, lapidandam determinavit? *Quæ dixit : Ne-* 11 *mo, Domine :* quia confusi abierunt qui eam accusaverunt. *Dixit autem Jesus,* cujus miserationes super omnia opera ejus, Ps. cxliv, 9. qui venit quærere et salvum facere quod Luc. xix, 10. perierat : *Nec ego te condemnabo,* id est, lapidandam dictabo, et si pœnitentiam egeris, non te condemnabo in hora mortis tuæ, nec in die judicii. *Vade,* non solum corporaliter recedendo, sed a pristinis malis te elongando, statum immutando, de Ps. lxxxiii, 8. virtute in virtutem eundo, *et jam amplius noli peccare,* id est, peccato non consentias, sed firmum propositum non peccandi habeto. Unde ait alibi Salvator : Non ve- Luc. v, 32. ni vocare justos, sed peccatores in pœnitentiam. Itaque, quod dixit, Nec ego te condemnabo, misericordiæ fuit; quod vero adjecit, Amplius noli peccare, fuit justitiæ. Dimisit ergo Salvator piissimus mulieri huic pœnam et culpam, sicut et la- Ibid. xxiii, 43. troni in cruce. Verumtamen ista forma absolvendi, non est ad imitationem tra-

henda, sed satisfactio imponenda est confitenti, secundum exigentiam culpæ. Christus autem habuit potestatem excellentiæ in sacramentis, potuitque sine exteriori satisfactione, tantæ contritionis gratiam peccatrici huic infundere, quod sufficiebat ad remissionem culpæ pœnæque. Et forte prævidit quod mulier tam efficaciter emendatura fuit vitam suam, quod non oportuit ei specialem satisfactionem imponere.

12 *Iterum ergo locutus est eis,* puta discipulis, populo, et cunctis qui aderant, *Jesus, dicens : Ego sum lux mundi.* Hoc Christus adjecit, ad ostendendum quod sua absolutio qua absolvit adulteram, fuit idonea, eo quod ipse sit lux mundi intus purgans, illuminans atque perficiens. Denique Christus secundum quod Deus, est lux increata, æterna, infinita, superessentialis, fontana, omnem mentem creatam intus illustrans lumine naturæ, gratiæ, vel gloriæ. Secundum naturam quoque assum-
Joann. I, 9. ptam, est lux mundi, id est hominum universorum : lux, inquam, participata, non
Ibid. 14. substantialiter, sed propter plenitudinem gratiæ, sapientiæ et sanctitatis sibi infusæ :
Ibid. 16. de cujus plenitudine accipiendo illuminamur ab eo. Illuminavit autem mundum docendo, conversando, miracula faciendo.
Matth. V, 14. Apostolis quoque ait Salvator : Vos estis lux mundi. Sed illi erant lumina particularia, et ministerialia seu instrumentalia, quoniam unusquisque eorum aliquam partem hominum illustravit, tanquam minister summæ lucis. Christus vero est lumen universale ac principale. Tamen ut homo, fuit lumen instrumentale, sed aliter quam ceteri Sancti : quia humanitas Christi est instrumentum Divinitatis proprium et conjunctum, quemadmodum caro est instrumentum animæ eam informantis; alii autem Sancti sunt instrumenta separata Divinitatis atque communia, sicut securis est instrumentum artificis.

Qui sequitur me per fidem, dilectionem et operum exhibitionem. Quod ad omnem
I *Joann.* II, 6. pertinet Christianum, juxta illud : Qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulavit, et ipse ambulare. Et Paulus ad Ephesios : Imitatores Dei estote, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit *Ephes.* V, 1, 2.
nos. *Non ambulat,* id est, non conversatur, nec vivit, nec oblectatur, *in tenebris* ignorantiæ et peccati. De quibus tenebris habetur in Psalmo : Fiat via illorum tenebræ et lubricum. *Ps.* XXXIV, 6.
Hinc itaque via, id est conversatio impiorum, dicitur tenebrosa, via autem justorum, clara et luminosa, secundum quod Salomon asserit : Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruunt ; justorum autem semita quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectum diem. *Prov.* IV, 19, 18.
Sed habebit pro præmio hujus imitationis, *lumen vitæ,* id est lumen gloriæ sempiternæ in patria : de quo canit Psalmista, In lumine tuo videbimus lumen. *Ps.* XXXV, 10.
Habebit quoque in patria pro objecto et præmio objectali, lumen increatum, sanctam et superbenedictam Trinitatem, quæ est origo omnis vitæ naturalis, gratiosæ, et gloriosæ.

Insuper, qui Christum sequitur, nunc habet vitæ lumen, videlicet Christum, per fidem, spem et dilectionem, quem in patria habiturus est per speciem, id est per claram visionem, tentionem et fruitionem, quæ sunt tres dotes animæ correspondentes tribus virtutibus theologicis. His namque virtutibus et dotibus habemus, tenemus et possidemus Deum in præsenti et in futuro, quoniam Deus sublimis et benedictus, tam bonus, amorosus et liberalis consistit, quod præstando nobis dona sua, præstat se ipsum, ita ut fiducialiter veraciterque dicamus : Deus noster ; et, Deus meus.

Itaque, qui non sequitur Christum, currit et pertinget ad tenebras gehennæ; qui vero sequitur eum, currit atque perveniet ad lumen vitæ claritatemque patriæ, quemadmodum Isaias promisit : Non erit tibi sol amplius ad lucendum per diem, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam. *Is.* LX, 19.
— Quoniam Christus hoc loco asseruit, Ego sum lux mundi, Manichæi

dixerunt quod Christus esset sol iste visi- A bilis : quod quam stultum sit, non oportet probare.

Postremo sciendum, quod quum de ratione luminis sit manifestare seu clarifi-
Ephes. v, 13. care, juxta illud Apostoli, Omnia quæ arguuntur, a lumine manifestantur ; idcirco lumen seu lux proprie dicitur in spiritualibus ac divinis, quoniam manifestatio maxime spectat ad intellectum, in quo est veritatis inspectio. Hinc ergo Deus dicitur lux per essentiam, quia ab ipso omnis derivatur cognitio; et nulla creatura est lux B secundum perfectam lucis proprietatem ac rationem, sed solus Deus. Omnis enim creatura habet aliquid tenebrositatis, defectibilitatis et imperfectionis admixtum, quum sit dependens, finita et indigens. Deus vero gloriosus et fortis sic lumen est, ut non sit in eo aliquid non luciditatis, seu imperfectionis vel ignobilitatis. Propter quod ait Joannes in prima sua
I *Joann.* I, 5. Canonica : Deus lux est, et tenebræ non sunt in eo ullæ.

13 *Dixerunt ergo ei Pharisæi.* Jam dictum C est quod Scribæ et Pharisæi qui adulteram adduxerunt, egressi sunt. Isti igitur Pharisæi de quibus nunc agitur, alii fuerunt ab illis. *Tu de te ipso testimonium perhibes,* laudando tuam personam sublimi præconio, quali nullus Propheta vel Patriarcha commendavit se ipsum ; *testimonium tuum non est verum,* id est ratum et efficax, sed increpabile et suspectum, quum homo non sit bonus judex sui ipsius, nec morale est laudare se ipsum,
Prov. XXVII, 2. quum Salomon protestetur : Laudet te ali- D enus, et non os tuum; extraneus, et non
II *Cor.* X, 18. labia tua. Unde Apostolus : Non qui se ipsum commendat, ille probatus est. Idcirco, quum Paulus commendasset quo-
Ibid. XII, 11. dammodo semetipsum, subjunxit : Factus sum insipiens, vos me coegistis; ego enim a vobis debui commendari.

Sed quum hæc ita se habeant, quomodo salvatur quod Christus, cujus omnis actio nostra est instructio, recommendavit se ipsum? Et respondendum, quod non solum Christus, sed et multi Sanctorum Christi utriusque Testamenti, testimonium perhibuerunt de se, et laudaverunt se ipsos, non propter laudem humanam et gloriam vanam, sed ad Dei honorem et aliorum instructionem. Sic namque Prophetæ scribunt revelationes sibi divinitus factas, et quomodo Deus vel angeli eis locuti sunt. Et tale testimonium efficax fuit, quia ex multis aliis patuit verum esse quod asseruerunt, videlicet ex sanctitate conversationis et miraculis, ex effectu impletionis, aliisque diversis indiciis certis : et ita non ipsi dumtaxat, sed et Deus perhibuit testimonium eis. Simili modo testimonium Christi de se ipso efficacissimum fuit, quia ex eminentia suæ sapientiæ, ex magnis ac infinitis suis prodigiis, ex sanctimonia vitæ, multisque aliis, patuit eum esse virum sanctum et justum, omni fide dignissimum. Auctoritates vero præmemoratæ intelligendæ sunt secundum communem cursum, et de his quibus aliunde testimonium sive præconium non perhibetur ; itemque, de laude ad se ipsum, non ad Dei honorem proximorumque utilitatem relata : talis etenim laus procedit ex vanitate, non ex caritate.

Præterea ratio cur testimonium et præconium a se ipso prolatum non est idoneum, hæc est, quoniam cognitio hominis de se ipso est sæpe incerta et fallax, propter inordinatum atque privatum affectum ad se. Propter quod homo in multis complacet sibi, in quibus displicet aliis. Et quamvis cognitio sui sit aliquando certa, tamen judicium ex affectu præfato frequenter pervertitur, juxta illud : Amor et odium pervertunt judicium. Illud ergo judicium firmum est, quod ex certitudine notitiæ et rectitudine affectionis emanat.
Christus autem virtus et sapientia Patris, I *Cor.* I, 24.
perfecte cognovit et juste amavit se ipsum in omnibus : ideo testimonium suum de se exstitit firmum. Propter quod subditur:

Respondit Jesus, et dixit eis : Etsi, id 14
est quamvis, vel quia, *ego testimonium perhibeo,* id est do, *de me ipso, verum est*

testimonium meum : quia scio, scientia increata comprehensive, atque creata apprehensive, *unde,* id est a quo, *veni,* utpote Deum Patrem, a quo natus sum ab æterno, et a quo sum missus in tempore ; *et quo vado,* id est eumdem Patrem, ad quem cito revertar ascendendo ad cœlum : et per consequens cognosco me ipsum, nec inordinate ad me ipsum afficior, quia cognitio ista non est informis, nuda et defectuosa. Dum enim principium rei et finis ejus cognoscitur, ipsa quoque cognoscitur. Oportet scire, quod Christus secundum utramque naturam exivit et venit a Patre, ita quod Pater, secundum utramque naturam est principium Christi, origo et fons ; sed reverti ad Patrem tanquam ad finem, non competit Christo nisi secundum naturam humanam, qua minor est Patre, et distavit ab ipso quantum ad corporis passibilitatem, rediitque ad eum, a quo secundum divinitatem nusquam recessit. Nihilo minus unigenitus Filius, secundum divinitatem quoque ad Patrem convertitur per contemplationem ac dilectionem, sed non per dependentiam : sicque convertitur ad Patrem, tanquam ad objectum æquale, non tanquam ad finem superiorem ; sed ipse et Pater ac Spiritus Sanctus sunt unus finis, in quem ordinanda sunt omnia, quoniam omnia propter se ipsum operatus est Dominus, ut Salomon ait. *Prov.* XVI, 4.

Vos autem nescitis unde venio, id est Patrem, a quo æternaliter gignor, et per incarnationem missus sum, imo continuo mittor, quoniam quidquid ago, ex ejus inspiratione inclinationeque ago. Fuit quippe anima Christi donis Spiritus Sancti summe repleta, per quæ in omni actione movebatur a Deo. *Aut quo vado,* id est, terminum ad quem tendo nescitis, videlicet Patrem, seu corporis glorificationem, et sessionem ad dexteram Patris regnationemque in cœlis. Idcirco non potestis bene judicare de me, quum non agnoscatis me, quem purum hominem æstimatis. Propterea sequitur :

A *Vos secundum carnem judicatis,* id est 15
secundum ea quæ foris apparent, secundum sensum carnalem et vitiosum affectum, non secundum rectam rationem et Spiritus Sancti directionem. Unde superius dixit : Nolite secundum faciem judicare. *Joann.* VII, 24. Quoniam enim viderunt Jesum hominibus similem foris quantum ad corporis veritatem, passibilitatem, ceterosque indetrahibiles defectus, putabant quod esset homo purus, neque liceret sibi de se testimonium ferre. *Ego non judico quem-*
B *quam.* Quid est hoc ? Nonne dicendo, Ego sum lux mundi, judicavit se ipsum judicio approbationis et discretionis ? Itemque dicendo, Vos secundum carnem judicatis, judicavit Pharisæos judicio reprobationis seu redargutionis. Superius quoque dixit Salvator : Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio. *Ibid.* v, 22. Sed horum solutio aliqualiter patet ex his quæ dicta sunt super illud : Non enim misit Pater Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. *Ibid.* III, 17.
C In primo enim suo adventu non exercuit Christus judicium condemnationis et remunerationis, sed discretionis et increpationis ordinatæ ad emendationem, non ad pœnam. Itaque ait : Ego non judico quemquam in primo meo adventu, judicio finalis reprobationis ac remunerationis, quia hoc fiet in secundo adventu. Quidam exponunt sic : Ego non judico quemquam, eo modo quo vos, o Pharisæi, puta secundum carnem.

Quod autem Christus aliquo modo judi-
D caverit, constat ex eo quod subditur : *Et-* 16
si, id est quamvis et quia, *judico ego,* id est, sententiam definitivam profero de me ipso ac aliis, id est, quamvis judicium discretionis enuntio, inter bonos et malos discernendo, *judicium meum* tale *verum est,* id est rectum et efficax, *quia non sum solus,* id est sine teste et conjudicante, *sed ego* sum testans ac judicans, *et qui me misit Pater,* id est, Deus Pater mecum et in me est, mihi contestans atque conjudicans. In Trinitate enim non

est solitudo, quoniam unaquæque Persona
est in alia circumincessibiliter et insepa-
rabiliter, et opera Trinitatis sunt indivisa.
Omne quoque quod egit Christus secun-
dum naturam assumptam, egit virtute Dei
Patris, imo totius Trinitatis operantis per
ipsum. Sic ergo Deus Pater approbavit et
contestabatur verum esse quidquid Filius
in humanitate judicavit. Propter quod Fi-
lius in judicando non fuit solus, nec sine
teste et conjudicante.

Ex his Christus ostendit auctoritate le-
gis et per locum a majori, quod testi-
17 monium suum fuit idoneum. *Et in lege
vestra,* id est vobis per Moysen data, *scri-
ptum est, quia duorum hominum testi-
monium verum est,* id est, verum reputa-
tur, et firmitatem sortitur. Hoc sumptum
Deut. XIX, 15. est ex eo quod Moyses ait : In ore duorum
vel trium testium stabit omne verbum. In
rebus enim requirenda est certitudo se-
cundum qualitatem materiæ subjectæ, se-
cundum Aristotelem et Boetium. Unde in
actibus humanis, ubi non est certitudo
demonstrativa, sufficit ut sint duo testes.
Quamvis enim duo mentiri possint in te-
stificando, hoc tamen non contingit de
facili et frequenter. Propterea, quod ait,
Duorum hominum testimonium verum est,
non est sic intelligendum, quod sit semper
verum, sed quia reputatur idoneum. Ne-
III *Reg.* XXI, 10-13. que enim verum fuit testimonium duo-
rum filiorum Belial, ad quorum testimo-
Dan. XIII, 34-40, 43. nium lapidatus est Naboth; neque duorum
Matth. XXVI, 60, 61; senum contra Susannam ; neque duorum
Marc. XIV, 58. qui in passione contra Christum testati
sunt, dicentes : Nos audivimus eum dicen-
18 tem : Possum destruere templum Dei. *Ego
sum qui testimonium perhibeo de me ip-
so,* Ego, inquiens, sum lux mundi; *et te-
stimonium perhibet de me qui misit me
Pater :* qui in baptismo et transfiguratio-
Matth. III, 17; XVII, 5. ne dixit de me, Hic est Filius meus dile-
ctus; et per opera miraculosa in nomine
ejus facta, testimonium perhibet mihi;
itemque per Prophetarum scripturas, et
aliis pluribus modis.

19 *Dicebant ergo ei : Ubi est Pater tuus?*
A Putabant Jesum loqui de patre carnali,
ideo ex contemptu cum irrisione inter-
rogant ubinam sit. Quasi dicant : Tu scis
quod Pater tuus sit tecum, et nos non vi-
demus eum hoc loco : ne ergo videaris
mentitus, dic ubi nunc sit. Sed quoniam
malitiose et infideliter quæsierunt, ideo
Dominus non respondit eis directe ad in-
terrogatum, præsertim quoniam deteriores
facti fuissent ex responsione aperta, sic-
ut infra patebit.

Respondit Jesus : Neque me scitis, id
B est, non vere et intellectualiter me cogno-
scitis, præcipue secundum divinitatem, nec
etiam secundum humanitatem ut a Verbo
assumptam, quia putatis me purum ho-
minem ex carnali commixtione progeni-
tum, et vitiis subjacentem ad instar cete-
rorum. Noverunt tamen Christum quantum
ad physionomiam, seu facialem notitiam,
sicut superius dixit : Et me scitis, et un- *Joann.* VII, 28.
de sim scitis. Sed hæc erat omnino in-
completa notitia. *Neque Patrem meum.*
Quamvis enim Judæi noscerent Patrem
C per fidem, secundum rationem deitatis,
vel quoad id quod est Deus, non tamen
secundum proprietatem paternitatis, hoc
est sub ratione relativa. Non enim habu-
erunt hi expressam fidem de Trinitate. Et
quoniam Pater et Filius sunt correlativa,
quorum unum per aliud definitur atque
cognoscitur; idcirco qui nescit Filium, ne-
scit et Patrem, et vice versa.

Si me sciretis fideli ac interiori notitia,
sentiendo de me quia sim Filius Dei ac
Virginis, *forsitan et Patrem meum scire-*
D *tis* eodem modo quo me. Cognitio namque
unius correlativi dependet ex cognitione
alterius, quoniam per se invicem defini-
untur, sicut dum dicimus : Pater est res
habens filium, vel qui de sua substan-
tia genuit filium; filius quoque est res
habens patrem, vel ex substantia patris
genitus. Quod ait, Forsitan, non dicitur
dubitative, sed ad designandum arbitrii
libertatem in credendo, et ut discamus
sobrie, non pertinaciter, loqui. Imo hæc
dictio, Forsitan, sæpe ponitur in Scriptu-

ris increpative, non dubitative : ut quum dicitur in Job, Tu forsitan cum Deo fabricatus es cœlos. (*Job* xxxvii, 18.) Hi ergo Judæi nullam divinam Personam noverunt secundum esse relativum, sed secundum esse absolutum, quoniam noverunt Deum per fidem, qui est substantialiter quælibet divina Persona, ac Trinitas tota. Propter quod fertur in Psalmo : Notus in Judæa Deus. (*Ps.* lxxv, 2.)

20 *Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio.* Gazophylacium aliquando sumitur pro arca in qua oblationes pro ministrorum templi sustentatione ac templi reformatione ponebantur; aliquando vero, pro loco vel ædificio in quo fuit repositorium tale : sic modo accipitur. *Docens in templo :* quod est aptus locus pro cultu opereque divino. *Et nemo* adversariorum *apprehendit eum,* quamvis hoc sæpe proposuissent, *quia necdum venerat hora ejus,* id est tempus passioni dominicæ præordinatum, ante quod Jesus noluit comprehendi. Sicut enim oblatus est quia voluit, sic ante prædictum tempus captus non est, quoniam noluit. (*Is.* liii, 7.)

ARTICULUS XXII

EXPOSITIO SEQUENTIS PARTIS HUJUS CAPITULI OCTAVI, AB EO LOCO QUO HABETUR : EGO VADO, ET QUÆRETIS ME.

21 D*IXIT ergo iterum eis Jesus : Ego vado,* id est, per passionem, resurrectionem et ascensionem revertor ad Patrem, secundum naturam assumptam, cui competit ire atque redire; *et quæretis me,* id est, sæpe ante tempus passioni præfixum quæretis me capere et occidere. Vel, Quæretis me, id est, nomen meum et fidem christianam quæretis exstinguere, secundum quod dictum est a Jeremia in persona vestra : Eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur ultra. (*Jer.* xi, 19.) Vel, Quæretis me, id est, me in membris meis persecuturi estis post passionem, tribulando Apostolos ceterosque primitivæ Ecclesiæ filios. Unde et Paulo persequenti locutus est Jesus : Quid me persequeris? (*Act.* ix, 4.) *Et in peccato vestro moriemini* formaliter, id est, peccatum vestrum contra me erit mors animæ vestræ, quia mortale fuit, et causa damnationis vestræ. Vel, In peccato vestro moriemini morte corporali, id est, usque in finem perseverabitis in peccatis tanquam indurati in malo. Vel, In peccato vestro moriemini, id est, propter peccata vestræ perfidiæ et persecutionis in me, occidemini a Romanis : quemadmodum factum est tempore Titi et Vespasiani. *Quo ego vado,* puta ad patriam Patrisque dexteram, sessurus in throno gloriæ ejus, *vos non potestis venire,* quamdiu estis tales quales nunc estis. Peccata enim vestra separant inter Deum et vos, et ipsa prohibent bonum a vobis. (*Is.* lix, 2; *Jer.* v, 25.)

22 *Dicebant ergo Judæi : Numquid interficiet semetipsum, quia dicit, Quo ego vado, vos non potestis venire?* id est, tam stulte loquitur, ut verisimile sit quod occidet se ipsum. Ecce quanta perversitas atque insania. Quid enim consequentiæ habet, Vadit quo nos non possumus eum sequi, ergo interficiet se? Imo interficientem se poterant sequi, inferendo sibi ipsis mortem nefariam. Passionati enim et invidi omnia interpretantur in pejus.

23 *Et dicebat eis : Vos deorsum estis,* id est de massa originali peccato infecta, de semine libidinoso, de conversatione terrena, et infimis rebus inhæretis. Vel, Deorsum estis, id est ex diabolo nati, non per

creationem vel susceptionem naturæ ab illo, sed per imitationem suæ malitiæ. Unde in prima Joannis Canonica dicitur : Qui peccat, ex diabolo est; et per Sapientem, Imitantur autem illum qui sunt ex parte illius. Ipse nempe est pater super omnes filios superbiæ. *Ego de supernis sum,* id est natus a Deo Patre, et per incarnationis mysterium descendi a summo cœlo; corpus quoque meum supernaturaliter a Spiritu Sancto formatum est ex purissimis Virginis sanctæ sanguinibus.

I *Joann.* III, 8. — *Sap.* II, 25. — *Job* XLI, 25.

Vos de mundo hoc estis, id est de numero hominum mundanorum, de generatione malorum, et pertinetis ad corpus diaboli. De quo mundo Jacobus dicit : Amicitia hujus mundi inimica est Deo; et Joannes, Mundus (inquit) totus in maligno positus est. Noverat enim Christus quod hi pertinebant ad vasa iræ, non ad numerum electorum, secundum quod infra testatur : Ego scio quos elegerim. *Ego non sum de hoc mundo,* id est, ad sæcularium hominum societatem non pertineo, nec aliquid mundanæ vanitatis aut pravitatis in me habeo. Denique Christus secundum quod Deus, non est de mundo, sumendo mundum pro toto universo creato, quum non sit pars ejus, sed conditor. Sed et secundum humanitatem Verbo unitam, non est de mundo, id est aliqua naturali virtute conceptus et genitus, sed de Spiritu Sancto. Ceteri quoque electi non sunt de mundo, ita quod ad mundanorum ac reproborum non pertinent sortem, secundum quod infra loquitur Christus : Quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

Jacob. IV, 4. — I *Joann.* V, 19. — *Rom.* IX, 22. — *Joann.* XIII, 18. — *Matth.* I, 20. — *Joann.* XV, 19.

24 *Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris,* id est, quia ad reprobos pertinetis, dixi quia in peccatis finaliter perseverabitis atque peribitis. Quod dictum est quantum ad certitudinem prædestinationis, per quam non aufertur libertas hominibus. Unde ne omnem spem eis auferret conditionalem, adjecit : *Si enim non credideritis* fide per dilectionem operante, *quia ego sum* qui verum plenumque esse habeo, id est Deus verus, cujus præcipuum ac proprium nomen est esse, vel qui est : qui olim dixi ad Moysen : Ego sum qui sum ; hæc dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. Deus namque est unum esse ideale ac separatum, in quo est omnis plenitudo, perfectio nobilitasque essendi. *Moriemini in peccato vestro,* quoniam sine fide impossibile est placere Deo. Vel sic : Si non credideritis quia ego sum quem me esse dico, videlicet Christus vobis promissus, moriemini in peccatis vestris : quemadmodum Moyses ait, Omnis qui non audierit Prophetam illum, exterminabitur de populo suo.

Galat. V, 6. — *Exod.* III, 14. — *Hebr.* XI, 6. — *Act.* III, 23.

Dicebant ergo ei : Tu quis es, id est 25
cujus auctoritatis, qualis et quantus, ut in te credamus? Non enim omni spiritui est credendum. Et qui cito credit, levis est corde, falliturque frequenter. *Dixit eis Jesus : Principium, qui et loquor vobis,* id est, ego sum primum universorum principium secundum naturam divinam, tanquam Creator omnipotens, qui cum Patre et Spiritu Sancto sum unum principium, unus Creator, unusque finis omnium rerum. Qui loquor in Apocalypsi : Ego sum Alpha et Omega, primus et novissimus, principium et finis. Qui loquor vobis per humanitatem assumptam. Quamvis enim Pater sit principium Filii, Filius quoque principium Spiritus Sancti, sumendo principium personaliter; Pater tamen, Filius et Spiritus Sanctus sunt unum principium totius creaturæ, sumendo principium essentialiter seu absolute : quia in tribus Personis, est una natura, quæ est operationis origo, et una potentia, quæ elicit actum. His verbis ostendit Christus apertam suam veram divinitatem. Et quia ratione divinitatis competit Christo judiciaria potestas, ac judicare per auctoritatem; ratione vero assumptæ humanitatis, per sententiæ prolationem seu judiciariæ potestatis exsecutionem : ideo addit :

I *Joann.* IV, 1. — *Eccli.* XIX, 4. — *Apoc.* I, 8; XXII, 13.

Multa habeo de vobis loqui, opera vestra increpando et publicando, *et judi-* 26

care, vos ipsos reprobando, nisi conversi A
fueritis ad me. Hoc erit in die judicii,
Rom. xiv, 10; II *Cor.* v, 10. quando omnes stabunt ante tribunal Chri-
sti, qui tunc illuminabit abscondita tene-
I *Cor.* iv, 5. brarum, et manifestabit consilia cordi-
Matth. xii, 36. um, atque de omni verbo otioso exiget
rationem, nil indiscussum relinquens. Ve-
rumtamen, an omnia ista fient vocali lo-
cutione, vel mentali dumtaxat, exstat in-
certum. Per hoc autem quod ait, Multa
habeo de vobis judicare, insinuat quod
judicium distulit usque ad secundum ad-
Ibid. xviii, 11. ventum, quia in primo venit salvare, non B
reprobare seu condemnare.

Denique, quoniam paulo ante jam di-
vers. 15. xit, Ego non judico quemquam ; nunc
vero asseruit, Multa habeo de vobis judi-
care : ne Judæi objicerent, Verba tua sibi
invicem contraria sunt et mendosa, sub-
didit : *Sed qui me misit,* videlicet Pater
æternus, *verax est* in se ipso, tanquam
essentialiter veritas exemplaris, prima ac
pura, verax quoque in verbis et promis-
sis ; *et ego quæ audivi ab eo,* hoc est ve-
ritatem quam ab ipso accepi, *hæc loquor* C
in mundo, id est, hominibus prædico, id-
circo non mentior. Audire autem magis
proprie competit Christo secundum hu-
manitatem quam divinitatem. Nam, ut ho-
mo, audivit a Patre, id est, ex interna
Patris inspiratione, aure cordis percepit,
advertit ac didicit quidquid scit. Est enim
locutio interior, quæ interiori auditu per-
cipitur, qua Deus et angeli loquuntur ho-
Zach. ii, 3. minibus. Unde et Zacharias ait : Angelus
qui loquebatur in me, egrediebatur. Ni-
hilo minus, audire competit Christo se- D
cundum divinitatem, immaterialiter et ve-
re incomprehensibiliter. Sic enim audire
Filii, est per generationem a Patre acci-
pere totam sapientiam Patris.

27 *Et non cognoverunt* Judæi, *quia Pa-
trem suum eis dicebat Deum,* sumendo
Deum personaliter, non essentialiter. Per
quod Evangelista declarat ruditatem et
cæcitatem illorum. Carnales enim erant et
I *Cor.* ii, 14. animales, non percipientes ea quæ Dei
sunt.

Dixit ergo eis Jesus, hoc est illis quos 28
novit convertendos ad se. In hac enim tur-
ba fuerunt nonnulli electi, quibus præ-
dixit ordinem conversionis eorum. *Quum
exaltaveritis Filium hominis,* id est, post-
quam erexeritis et confixeritis me in pa-
tibulo crucis, *tunc cognoscetis quia ego
sum* Christus, Filius Dei. Mox enim dum
Christus spiritum tradidisset, visis mira-
bilibus quæ tempore suæ suspensionis
fiebant in cœlo et in terra ab hora sexta
usque nonam, multi compuncti sunt cor- *Matth.*
de, et confitebantur Jesum fuisse verum xxvii, 54.
et sanctum. Unde legitur in Luca : Omnis *Luc.* xxiii,
turba eorum qui aderant, viso terræ mo- 48.
tu et his quæ fiebant, percutientes pe-
ctora sua revertebantur. Similiter in die
Pentecostes et postea, multa millia Judæo- *Act.* ii, 41;
rum per prædicationem Apostolorum con- iv, 4.
versa sunt, in tantum quod etiam multa *Ibid.* vi, 7.
turba sacerdotum obediebat fidei.

Et a me ipso facio nihil, id est, nil
penitus ago nisi per virtutem mihi a Patre
collatam, a quo habeo quidquid sum et
habeo secundum utramque naturam ; *sed
sicut docuit me Pater,* id est secundum
sapientiam mihi a Patre communicatam,
hæc loquor quæ loquor. Doceri autem ma-
gis convenit Christo in quantum est ho-
mo, quam secundum divinitatis naturam,
quamvis et secundum hanc aliquo modo
sibi conveniat. Filius enim Dei, qui ad
hoc nostram assumpsit naturam, et inter *Baruch* iii,
nos conversari dignatus est, ut nos ad su- 38.
perbenedictæ Trinitatis cognitionem per-
duceret (juxta illud : Scimus quoniam Fi- I *Joann.* v,
lius Dei venit, et dedit nobis sensum ut 20.
cognoscamus Deum verum), divina et in-
comprehensibilia quæ in sua puritate ca-
pere non valemus, dignatus est nobis
exprimere modo humano, nobis propor-
tionato et contemperato. Sicque emanati-
ones divinarum Personarum ad intra æter-
nas ac simplicissimas, reseravit per verba
præteriti, præsentis futurique temporis,
quæ tamen aliquam imperfectionem in-
cludunt ac innuunt in eo cui attribuun-
tur. Sed dum talia ad Deum transferimus,

debemus omnino auferre ab eis quidquid imperfectionis includunt. Itaque, dum Filius secundum naturam divinam dicit se audisse, vel quod Pater docuit eum, non debemus putare quod Filius sit aliquid aliud quam sapientia ipsius, vel quod sit secundum se quasi insipiens et indoctus, vel ante fuerit genitus, et postea doctus ; sed ideo Pater dicitur eum docuisse, quoniam generando eum, communicavit ei omnem sapientiam suam, quæ est una numero in tribus Personis. Verum in omnibus locutionibus talibus, cavendum est ne aliquid potentialitatis aut dependentiæ æstimetur esse in Filio vel Spiritu Sancto : quoniam unaquæque divina hypostasis, est actus purus ensque simpliciter perfectum ; et emanatio quæ est in Deo, non est nisi effluxio lucis a luce, actus ab actu, et Dei a Deo. In qua nullo modo non esse præcedit esse, sed est ibi processio entis perfecti ab ente perfecto.

29 . *Et qui me misit, mecum est.* Pater enim inseparabiliter est in Filio secundum utramque ejus naturam. Est quippe in Filio secundum quod Filius est Deus, per identitatem essentiæ ; sed in quantum est homo, est Pater in eo per specialissimam inhabitationem et singularissimam gratiam, intimam ac inseparabilem gratiæ unionem atque beatificam fruitionem. *Et non reliquit me solum,* quoniam inseparabiliter adest mihi. Cujus causa, vel potius signum, subjungitur :

Quia ego quæ placita sunt ei facio semper. Filius etenim Dei, secundum naturam divinam fecit indesinenter quæ complacent Patri, a principio mundi, quoniam operatio Patris ac Filii ad extra est indivisa, estque amborum una voluntas atque potestas : unde quidquid facit unus, facit et alius, et summe complacet alteri. Propter quod supra locutus est Christus :
Joann. v, 17. Pater meus usque modo operatur, et ego operor. Porro, secundum naturam assumptam fecit Filius a principio incarnationis
Philipp. II, 8. quæ complacent Patri, quia obedientissimus fuit voluntati divinæ, et in nullo discordabat voluntas humana a divina in Christo. Propter quod ait in Psalmo : In *Ps.* XXXIX, 8, 9.
capite libri scriptum est de me ut facerem voluntatem tuam ; Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei. Et infra testatur : Sicut mandatum dedit mihi Pa- *Joann.* XIV, 31.
ter, sic facio. Factus est enim obediens usque ad mortem, secundum Apostolum. *Philipp.* II, 8.
Et quoniam incarnatio Verbi ordinata fuit ad humani generis redemptionem, fecit Christus jugiter quæ sunt placita Patri, quoniam totum quod gessit, ad nostram salutem secundum Patris prædispositionem affectuosissime ordinavit. Hinc Pater ait per Isaiam de Christo : Ecce servus *Is.* XLII, 1.
meus, suscipiam eum ; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum. Hoc quoque sciendum, quod Filius Dei secundum naturam divinam agit, non facit, æternaliter quæ placita sunt Patri : quia cum Patre spirat Spiritum Sanctum, contemplatur et amat Patrem amore debito, diligitque Spiritum Sanctum amore gratuito, secundum Richardum.

Quomodocumque autem accipiatur quod ait Salvator, Ego quæ placita sunt ei facio semper, certum est quod factio ista non est causa a priori, hoc est causa agens principaliter seu meritorie, quod Pater est cum Filio, nec eum solum reliquit. Nam Pater est cum Filio æternaliter, ante omnem factionem seu operationem ad extra, loquendo de Filio secundum naturam divinam. Secundum naturam vero humanam, inseparabiliter unitus fuit Christus Patri totique supergloriosissimæ Trinitati, ante omnem operationem ac meritum ejus, loquendo de prioritate naturæ, non temporis. Itaque factio beneplaciti Patris, est causa a posteriori, vel signum, quod Pater est cum Filio, nec eum solum reliquit. Concordia namque in opere, unionis et amoris exstat indicium.

Hæc tam profunda, pulchra ac divina 30
illo loquente, multi Judæorum audientium ea *crediderunt in eum.* Erat enim do- *Matth.* VII, 29.
cens sicut potestatem habens, unicusque

magister, qui non solum aures implevit, intellectumque excitavit, sed etiam gratiam intelligendi infundere potuit, et infudit.

31 *Dicebat ergo Jesus ad eos qui crediderunt ei Judæos.* Superius dixi, quod licet secundum Augustinum distinctio sit inter credere in Christum, et credere Christo, tamen evangelista Joannes talem distinctionem non observat. Quum enim dixisset, Multi crediderunt in eum, de eisdem protinus addidit, Dicebat Jesus ad eos qui crediderunt ei Judæos. *Si vos manseritis in sermone meo,* id est, perseveranter credideritis, speraveritis, dilexeritis atque feceritis quæ prædico, jubeo, vel consulo, *vere* non ficte *discipuli mei eritis,* mihi acquiescendo ac obediendo. Verum enim discipulum oportet acquiescere ac parere.

32 *Et cognoscetis veritatem,* id est, me qui
Joann. xiv, 6. sum via, veritas et vita, cognoscetis in futuro per speciem, quem nunc cognoscitis per fidem. Perseverantia quippe meretur hoc præmium seu coronam. Unde
Ibid. 21. infra promittit Jesus : Manifestabo ei me
I Cor. xiii, 12. ipsum. Nunc enim cognoscimus per speculum in ænigmate ; tunc autem facie ad faciem. Vel, Cognoscetis veritatem, id est, ea quæ spectant ad fidem, videlicet testimonia Scripturæ atque præcepta legis divinæ, quæ nunc per fidem aliqualiter cognoscere incepistis, in processu temporis plenius cognoscetis per dona Spiritus Sancti, et merito justæ conversationis, quæ specialem a Deo illuminationem meretur,
Eccli. i, 33. quemadmodum scriptum est : Fili, concupiscens sapientiam, conserva justitiam, et Deus præbebit illam tibi. Vel, Cognoscetis veritatem, id est, quæ cognoscitis in via imperfecte solaque fide, cognoscetis in patria perfecte claraque specie, utpote superbenedictam Trinitatem, Verbi incarnationem, et cetera quæ sola nunc fide cognoscuntur. Propter quod dicit Aposto-
I Cor. xiii, 12. lus : Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.

Et veritas, id est formata seu caritativa cognitio veritatis sub fide cadentis, nunc *liberabit,* id est, liberos faciet *vos* a servitute peccati ac dæmonis, et in resurrectione liberabit a servitute pœnæ et mortalitatis : quando, ut ait Apostolus, Rom. viii, 21. ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis, et immutabuntur electi. Hinc I Cor. xv, 51, 52. Salomon ait : Per fidem purgantur pec- Prov. xv, 27. cata ; et Deus in Psalmo, Protegam eum, Ps. xc, 14. quoniam cognovit nomen meum. Quid enim est purgari a vitiis et defendi a Deo, nisi a servitute peccati et diaboli liberari ? Ista veritas, id est veritatis notitia, liberat per modum causæ formalis informantis ac meritoriæ, sicut scientia liberat ab ignorantia ; veritas autem quæ Christus est, liberat tanquam causa efficiens, gratiam influens. Nihilo minus Christus ut homo liberat, ut causa meritoria extrinseca ; sed cognitio veritatis, ut causa meritoria intrinseca seu inhærens. Verumtamen est servitus caritatis, a qua nulla redimitur creatura, quoniam veræ libertati non derogat : imo Deo servire, regnare est. Et sicut dixit beatissima Agatha, Summa ingenuitas est servitus Christi.

His auditis, Judæi, qui de generis sui
nobilitate tumebant, indignati sunt, et *re-* 33
sponderunt ei : Semen Abrahæ sumus, id est filii tanti tamque liberi Patriarchæ, *et nemini servivimus unquam.* Secundum expositores communiter, falsum dicunt, quoniam patres eorum servierunt in Ægypto, in Babylone, et in propria terra diversis nationibus, ut patet in libro Ju- Judic. iii, 8, 14 ; iv, 2 ; vi, 1 ; x, 7, 8 ; xiii, 1. dicum. Judæi quoque qui ista dixerunt, servierunt Romanis. Nec curo eos a mendacio excusare, qui Christo summæ veritati contradixerunt. Tamen, quia Christus non redarguit eos in hoc quod asserebant, Nemini servivimus unquam, possit forsitan dici quod loquebantur de servitute naturali. Quod enim nationibus servierunt, fuit propter peccata eorum. *Quomodo tu dicis* nobis, *Liberi eritis ?* Hoc enim Christus dixit quantum ad sensum, dicendo, Veritas liberabit vos. Tanquam dicerent : In verbo tuo supponitur quod simus servi : quod ita non est. Carnales

nempe putabant Jesum de temporali et A exteriori libertate profari. Ideo Jesus exponit eis de qua locutus sit libertate, prout recitat Evangelista.

34 *Respondit eis Jesus : Amen, amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum* mortale : de veniali namque non loquitur, quoniam caritatis libertatem non tollit ; *servus est peccati,* id est, peccato subjicitur, a vitio vincitur, secundum impetum pravæ inclinationis movetur quasi ab extraneo, quemadmodum servus movetur a domino cui subjicitur. Unde Petrus as- B
II Petr. II, 19. serit : Iniqui servi sunt corruptionis ; a quo enim quis victus est, hujus et servus
Rom. VI, 12. est. Et Apostolus hortatur : Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Denique, serviendo peccatis servitur diabolo, et ab eo quasi a domino, peccator ligatur, agi-
II Tim. II, 26. tatur ac regitur. Ideo dicit Apostolus : Resipiscant a laqueis diaboli, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem. De hujus-
Is. IX, 4. modi liberatione locutus est Isaias : Jugum oneris ejus, et virgam humeri ejus, C et sceptrum exactoris ejus superasti. — Est ergo beata et appetenda libertas, qua ab hujuscemodi vinculis liberamur, de
Prov. V, 22. quibus et Salomon fassus est : Iniquitates suæ capient impium, et vinculis peccatorum suorum constringetur. Est quoque infelix libertas, quæ est vera ac miserabilis servitus, per quam a vinculis legis divinæ et jugo sanctæ obedientiæ nos ipsos eruimus, sicut cantatur in Psalmo in
Ps. II, 3. persona impiorum : Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ip- D sorum. Et in Jeremia Dominus ait populo
Jer. II, 20. Judæorum : A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti, Non serviam.

35 *Servus autem non manet in domo in æternum ; filius manet in æternum.* Hoc frequenter sic est in hominibus, quod servus conducticius non manet in domo domini sui toto tempore vitæ suæ : et quamvis interdum permaneat, non tamen habet jus naturale ad hoc. Filius vero manet in domo parentum quamdiu vivit, si velit, quoniam habet jus naturale ad hoc ; et post mortem parentum possidet domum. Sed iste non est sensus a Christo intentus. Est igitur intellectus :

Servus autem servitute peccati, *non manet in domo,* id est in Ecclesia militanti (de qua dicitur : Scias quomodo I Tim. III, 15.
oporteat te conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis), *in æternum :* quoniam licet modo ad tempus mali commisceantur bonis in Ecclesia, finaliter tamen, præsertim in die judicii, separabuntur ab invicem loco et præmio, quando hi ibunt Matth. XXV, 46.
in supplicium æternum, hi vero in vitam æternam. Nunc quoque qui in peccato mortali est, quamdiu hujusmodi est, non manet spiritualiter in Ecclesia, quia per caritatem non unitur membris Ecclesiæ, nec ad mystici corporis pertinet actualiter unitatem. Si tamen est de numero electorum, pertinet ad mysticum corpus Christi secundum prædestinationem divinam, et convertetur, æternaliterque manebit in domo Dei. Nam antequam moriatur, incorporabitur Christo atque Ecclesiæ, et sic pertinget ad triumphantis Ecclesiæ perpetuam mansionem. Denique servus servitute timoris pure servilis, non manet in domo seu congregatione electorum fidelium in æternum, nisi ad servitutem amoris se transferat. Talis enim non est in caritate, nec aliquid promeretur, quamvis quæ agit, ex genere bona sint. *Filius manet in æternum.* Certum est quod Christus Dei Filius naturalis et unicus, maneat in domo Ecclesiæ triumphantis in æternum. Militanti quoque spopondit : Ecce Ibid. XXVIII, 20.
ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Et ad Hebræos Apostolus dicit : Christus tanquam Hebr. III, 6.
filius in domo sua, quæ domus sumus nos. Potest ergo universaliter accipi, ut sit sensus : Filius enim quicumque a servitute peccati liber et alienus, qui spiri- Rom. VIII, 15.
tum adoptionis accipit, in quo clamat, Abba (Pater), manet in domo Ecclesiæ in

æternum, quia per fidem et caritatem, quibus nunc manet in Ecclesia militanti, perveniet ad visionem et fruitionem per quas sine fine manebit in Ecclesia triumphanti.

Est autem et servus servitute caritatis, qui manet in domo in æternum : cui dicitur, Euge, serve bone, intra in gaudium Domini tui. (Matth. xxv, 21, 23.) Et est filius sola vocatione et nomine, qui non manet in domo in æternum, juxta illud : Filii regni ejicientur in tenebras exteriores (Ibid. viii, 12.); et illud, Filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. (Is. i, 2.)

36 *Si ergo Filius* Dei naturalis, qui solus est inter mortuos liber (Ps. lxxxvii, 6.), et libere potuit dicere, Venit ad me princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joann. xiv, 30.); *vos liberaverit* a servitute peccati, non corruptibilibus auro et argento, sed pretioso sanguine suo (I Petr. i, 18, 19.); *vere liberi eritis,* id est ab omni violenta atque extranea dominatione immunes, et soli Deo per caritatem subjecti, imo et Filio naturali per gratiam adoptionis conformes (Rom. viii, 29.), quoniam filiatio adoptiva, naturalis filiationis est similitudo. Hæc libertas in prædestinatis nunc inchoatur per recessum a corruptione peccati, et in futuro perficietur atque complebitur, quando natura humana perfecte reformabitur, ablatis ab ea universis malis, pœnis ac miseriis propter originale peccatum inductis : quæ utique sunt grave jugum, de quo habetur in Ecclesiastico : Occupatio magna creata est hominibus, et jugum grave super omnes filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium. (Eccli. xl, 1.) In resurrectione ergo futura, consequentur electi merito Christi perfectam in anima et corpore integritatem, libertatem, et incorruptionem, quæ facit proximum esse Deo, ut Sapiens ait. (Sap. vi, 20.) Propter quod etiam dicit Apostolus : Salvatorem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ. (Philipp. iii, 20, 21.)

Sed si vere liberi erunt quos Filius Dei liberavit, ergo omnes liberi erimus, quia pro omnibus mortuus est Christus. (II Cor. v, 15.) Et respondendum, quod Christus liberavit omnes sufficienter, id est, quantum in se est. Propter quod ait : Animam meam pono pro ovibus meis. (Joann. x, 15.) Solos verò prædestinatos liberavit efficaciter. Hi enim finaliter consequuntur fructum, virtutem ac meritum dominicæ passionis, sicque veraciter liberi fiunt. Verumtamen ista libertas non aufert fidelibus servitutem exteriorem et subjectionem corporalem sub principibus terræ. Ideo enim jubet Apostolus : Cui tributum, tributum ; cui vectigal, vectigal. (Rom. xiii, 7.) Itemque : Servi, subditi estote dominis carnalibus cum omni timore. (Ephes. vi, 5.)

37 *Scio quia filii* carnales *Abrahæ estis : sed quæritis me interficere.* Superius dixit Evangelista, quod multi crediderunt in Jesum (vers. 30, 31.), et quod Jesus locutus est eis, Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis, et cetera nunc commemorata : quomodo ergo nunc ait ad eos, Quæritis me interficere? Dicendum, quod inter prædictos credentes erant aliqui non credentes, ad quos sermo iste dirigitur. Sæpe enim Scriptura loquitur quasi ad eosdem, et tamen ad diversos referri oportet : sicut ait Apostolus, In omnibus divites facti estis in illo, ita quod nihil vobis desit in ulla gratia (I Cor. i, 5, 7.); et post pauca quasi eisdem locutus est : Quum sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis? (Ibid. iii, 3.) Sed hoc refertur ad alios. Simili modo ait Psalmista : Quum occideret eos, quærebant eum, et revertebantur, et diluculo veniebant ad eum. (Ps. lxxvii, 34.) Qui enim occidebantur, non revertebantur diluculo. Ideo vero quæritis me interficere, *quia sermo meus non capit in vobis,* id est, corda vestra non apprehendit, convertendo illa ad me, nec operatur in vobis propter vestram malitiam, qui meam prædicationem humiliter non auditis, neque reverenter suscipitis. Beati quorum mentes capit et furatur sermo divinus, transferendo animas audientium extra se usque in Deum.

38 *Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor,* id est, veritatem quam in Patre

cognovi, quem videndo omnia æternali- A
ter video, vobis annuntio. Vel, Quod vidi
apud Patrem, id est, me ipsum, qui sum
Joann. I, 2. Verbum quod erat in principio apud
Deum, prædico vobis. Quælibet divina
nempe Persona conspicit, non solum in
se, sed etiam in alia, se ipsam et cuncta
creata et creabilia. *Et vos quæ vidistis
apud patrem vestrum,* id est mala quæ
diabolo suggerente concepistis, *facitis,* non
resistendo diabolicis tentamentis. Quamvis
ergo iniqui non advertant se a diabolo
agitari, tentari seu inclinari, dicuntur ta- B
men in diabolo mala videre, quoniam in-
teriori oculo inspiciunt et approbant quæ
diabolus suggerit, proponens ea cum ali-
qua persuasione sub specie boni, in tan-
tum ut homo sæpe existimet talia non a
diabolo, sed ab angelo inspirata.
39 *Responderunt et dixerunt ei : Pater no-
ster Abraham est.* Quasi dicant : faciendo
opera patris tam sancti, non erramus, nec
increpari meremur, sed potius tu, qui no-
bis improperas quod opera facimus quæ
scimus facta ab illo. *Dicit eis Jesus : Si* C
filii Abrahæ estis secundum perfectam ra-
tionem proprietatemque filii, cujus est
patri assimilari, id est, si filii Abrahæ es-
tis, non solum carnales per seminis pro-
pagationem, sed insuper spirituales per
morum mutationem, *opera Abrahæ faci-
te,* mansuete, patienter, caritative atque
humiliter conversando ut Abraham, qui
testimonio libri Genesis probatur fuisse
valde mansuetus, patiens, caritativus et
humilis. Maxime tamen Salvator intendit
hortari Judæos ad imitandum fidem et D
obedientiam Abrahæ, qui teste Apostolo,
Rom. IV, 18, 20. contra spem in spem credidit, et non hæ-
Gen. XXII, 10. sitavit in fide, et usque ad amantissimi
innocentisque filii occisionem paruit Deo.
40 *Nunc autem quæritis me interficere, ho-
minem qui veritatem locutus sum vobis
quam audivi a Deo. Hoc,* id est simile
huic, *Abraham non fecit.* Non enim vo-
luit ex malitia aliquem innocentem, vel
nuntium Dei vera prædicantem, occidere,
sed hospitalis fuit et plenus operibus ca-

ritatis. *Vos facitis opera patris vestri,* id 41
est opera vitiosa dæmoni placita, cujus
malitiam imitamini quasi filii ejus.
*Dixerunt itaque ei : Nos ex fornica-
tione non sumus nati ; unum patrem ha-
bemus Deum.* Hoc dixerunt de fornicatione
spirituali, scilicet idololatria, per quam
anima sponsa Verbi separatur a Sponso
cœlesti. Unde Dominus loquitur Moysi :
Populus iste fornicabitur post deos alie- Deut. XXXI, 16.
nos. Et in Osee habetur : Fornicati sunt Osee IV, 12.
a Deo suo. Videntes ergo Judæi quod Je-
sus loquebatur eis de alio patre quam
patre carnali, videlicet de patre qui pro-
pter operis qualitatem asseritur pater, vo-
luerunt ostendere quod essent filii Dei,
non dæmonis. Itaque dicunt : *Nos ex for-
nicatione,* id est ex idololatria, *non sumus
nati,* loquendo de nativitate quæ in ope-
rum imitatione consistit, ut possimus dici
filii diaboli cui idololatræ serviunt, unde
et filii ejus dicuntur ; *unum patrem ha-
bemus Deum* creatorem et provisorem no-
strum, cujus legem cærimoniasque ser-
vamus : de quo Moyses testatur, Numquid Deut. XXXII, 6.
non ipse est pater tuus, qui possedit te,
et fecit et creavit te ? Deum igitur nomi-
nant patrem, non solum ratione creatio-
nis, sed propter specialem providentiam
qua gubernavit populum Israel tanquam
electum et peculiarem, et propter cultum
latriæ quem ei soli impenderunt. Propter
quod in Isaia inducitur : Et nunc, Do- Is. LXIV, 8.
mine, pater noster es tu, nos vero lutum.
Et in Jeremia Dominus contestatur : Fa- Jer. XXXI, 9.
ctus sum Israeli pater, et Ephraim pri-
mogenitus meus.
Dixit ergo eis Jesus : Si Deus pater ve- 42
ster esset eo modo quo dicitis, scilicet per
cultum ei placentem, ex caritate proce-
dentem, et operum imitationem, quomo-
do fuit pater sanctorum Patriarcharum ac
Prophetarum, *diligeretis utique me,* quem
ex odio vultis occidere. *Ego enim ex Deo
processi et veni.* Si loquamur de Deo per-
sonaliter, tunc Christus processit ex Deo,
id est, ex Patre per generationem æter-
nam manavit, juxta illud Michææ : Egres- Mich. V, 2.

sus ejus a principio, a diebus æternita-
Ps. cix, 3. tis; et in Psalmo, Ex utero ante luciferum
genui te. Et venit ab eo, id est, per in-
carnationis mysterium descendit in mun-
dum missus a Patre. Si vero loquamur
de Deo essentialiter, sicut loquebantur isti
Judæi qui Trinitatis notitia caruerunt, tunc
Christus secundum naturam assumptam
processit ex Deo Trinitate per animæ suæ
creationem et corporis supernaturalem in-
formationem, et venit tanquam minister
Is. lii, 13. illius. De quo Deus ait : Ecce intelliget
servus meus, et exaltabitur, et elevabitur,
et sublimis erit valde. *Neque enim a me
ipso veni,* id est propria voluntate dum-
taxat, vel voluntate humana, tanquam cau-
sa prima ac principali. Nihilo minus Chri-
stus secundum quod Deus, misit se ipsum
secundum quod homo. Incarnatio enim
facta est a tota Trinitate : incarnatio au-
tem est missio Filii. Hoc superius dictum
est plenius. *Sed ille me misit.* Qui autem
diligit Patrem, diligit Filium ; et qui amat
mittentem ac Dominum, amat missum at-
que ministrum. Quoniam ergo Judæi non
dilexerunt Christum Dei Filium, legatum
et servum, palam quod nec Patrem vel
Deum dilexerunt.

43 *Quare loquelam meam non cognoscitis?*
id est, cur non intelligitis verba mea?
cur ex qualitate prædicationis meæ, ex
profunditate et efficacia eloquii mei, non
attenditis quod vere sim missus a Deo,
et loquens verba illius? Solet enim homo
Joann. vii, 46. cognosci ex verbis suis : et quoniam nun-
quam locutus est homo sicut Jesus, de-
bebant auditores illius loquelam ejus pen-
sare, quod non esset nisi divina ac regis
Messiæ. Hoc Christus interrogavit incre-
pando Judæos. Moxque respondet instru-
endo eos : *quia non potestis audire sermo-
nem meum :* id est, idcirco non intelligitis
verba mea, quoniam propter rancorem et
displicentiam quam concepistis adversum
me eo quod increpem vitia vestra, sic
obcæcati induratique estis, quod non po-
testis æquanimiter audire et recte judicare
verba mea; sed statim dum loquor, pas-

A siones oriuntur in vobis, et induratur cor
vestrum, ne humiliter penset quæ præ-
dico. Qui enim odit alium odio magno,
quidquid agit vel loquitur ille, displicet
odienti. Propter quod legitur in Michæa :
Numquid vestrum est scire judicium, qui *Mich.* i, 1, 2.
odio habetis bonum? Et Sapiens ait : Ex- *Sap.* ii, 21.
cæcavit eos malitia eorum.

Deinde Christus aperte ostendit quid
per patrem Judæorum perversorum intel-
lexerit. *Vos ex patre diabolo estis,* non per 44
creationem vel generationem, ut Manichæi
B mentiti sunt, sed per malitiæ imitatio-
nem. Diabolus enim est pater super om- *Job* xli, 25.
nes filios superbiæ, ut dicitur in Job. Judæi
autem valde pomposi fuerunt, præsertim
propter generis dignitatem, et quia præ
ceteris gentibus legem a Deo acceperunt :
unde alios populos reputaverunt pro ni-
hilo. Similiter diabolus est pater super
omnes filios invidiæ. Invidia nempe dia- *Sap.* ii, 24, 25.
boli mors introivit in orbem terrarum, et
imitantur eum qui sunt ex parte illius.
Et desideria patris vestri vultis facere,
C id est, malas affectiones diaboli quas ha-
bet in se, quas etiam ingerit vobis, vultis
perducere ad effectum, persequendo et
occidendo me, ceteraque peccata patran-
do quæ Apostolus vocat opera carnis, ut *Galat.* v, 19-21.
sunt furta, adulteria, blasphemia, conten-
tiones, iræ, rixæ, æmulationes, atque si-
milia, quæ ad Galatas Paulus enumerat :
de quibus ait Joannes in prima sua Ca-
nonica, In hoc apparuit Filius Dei, ut *I Joann.* iii, 8.
dissolvat opera diaboli.

Deinde Christus declarat mala diaboli,
D et ostendit quare et qualiter Judæi imitati
sunt illum. *Ille,* puta diabolus primus seu
Lucifer, *homicida erat,* id est spiritualis
occisor interioris hominis, scilicet anima-
rum primorum parentum, *ab initio,* id
est a principio operum sex dierum, vide-
licet a tempore formationis Adæ et Evæ :
quia ut patet in Genesi, serpens, hoc est *Gen.* iii, 1-6, 13.
diabolus per serpentem, decepit Evam, et
per illam induxit Adam ad inobedienti-
am, sicque uterque eorum peccavit mor-
taliter, et tota posteritas infecta est, et

quodammodo interfecta, operante diabolo. A Est enim homo exterior, et homo interior, dicente Apostolo : Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem. Si ergo homicida est qui vile et corruptibile corpus occidit, auferendo vitam naturæ, quanto amplius homicida censendus est qui animam immortalem, nobilem, Dei imagine refulgentem, interficit, auferendo vitam gratiæ ? Unde quicumque pravo exemplo, vel suggestione pestifera, aut alio modo, hominem inducit ad pec- B catum mortale, homicida vocatur, præsertim quum anima sit principalior pars hominis, per quam ponitur homo in specie, vivificatur, gubernatur, et a brutis distinguitur. Præterea elucescit ex his, quod toties homicidium facimus, manusque sacrilegas in nos ipsos injicimus, quoties peccamus mortaliter, quia tot letalia vulnera animabus nostris infligimus. Nec solum homicidam vocat Scriptura, qui corpus interimit animamve occidit : sed etiam, ut ait Joannes in sua Canonica, C Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.

II *Cor.* IV, 16.

I *Joann.* III, 15.

Deinde ponit aliud malum diaboli. *Et in veritate non stetit,* id est, in veritate justitiæ, in recta ratione, in vera obedientia non permansit. Statim enim ut creatus est, cernens se tantæ excellentiæ et decoris præ aliis angelis, intumuit, aliosque quos potuit sibi attraxit, et contra Creatorem se erigens : In cœlum (inquit) conscendam, supra astra cœli exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem D nubium, similis ero Altissimo. Fuit equidem creatus in magna perfectione et dignitate, in maxima sapientia, in naturali justitia, imo et in gratia, secundum opinionem probabilem, et per consequens in caritate ; sed non stetit in his, victus propria elatione, ex consideratione eminentiæ suæ, et quia præ cunctis angelorum ordinibus eminebat. Sed non vidit Deum per speciem : aliter fuisset confirmatus in bono. Novit tamen Deum esse unum

Is. XIV, 13, 14.

ac trinum : non naturali ingenio, sed per fidem, secundum quosdam. Fuerunt enim angeli omnes creati in fide, secundum Thomam. Hinc per Ezechielem apostatæ angelo dicitur : Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti ; omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Tu Cherub extentus et protegens, et posui te in monte sancto Dei. Elevatum est cor tuum in decore tuo, repleta sunt interiora tua iniquitate, et ejeci te de monte sancto Dei, et perdidi te, o Cherub, de medio lapidum ignitorum, et in terram projeci te. De casu quoque angelorum scribitur Judæ primo, et in secunda Petri.

Ezech. XXVIII, 12-14, 16, 17.

Judæ 6. II *Petr.* II, 4.

Quia veritas justitiæ, id est æquitas seu vera notitia per approbationem virtutis et veritatis ipsius amorem, *non est in eo,* id est diabolo et satellitibus ejus, a momento quo peccaverunt. A veritate enim aversi sunt sponte, et falsitati iniquitatis inhæserunt. Fuit tamen et est in eis veritas naturæ, quoniam naturaliter mali non sunt. Et teste sancto atque divino Dionysio, naturalia in dæmonibus integra permanserunt : propter quod veram cognitionem, etiam vehementer profundam, habent de Deo et creaturis. Sed omnibus bonis abutuntur, et veritatem secundum se non amant : quin potius, convertunt eam ad hominum seductionem, quia et si bona veraque dicant, propterea dicunt, ut tandem mala et falsa ingerendo seducant. Transfigurant quippe se in angelos lucis : ideoque egemus gratia discretionis spirituum, ne ignoremus cogitationes et machinationes eorum.

II *Cor.* XI, 14.

Quum loquitur diabolus *mendacium, ex propriis loquitur,* id est ex malis habitibus atque nequitiis quibus in se plenus est, et quos primus invenit, concepit, et in alios genuit. A Deo namque sortitus est esse et intelligere ; sed peccatum propria voluntate incepit, non aliunde inductus ad malum, ut dæmones inferiores et primi parentes. *Quia mendax est.* Mentitus est enim dicendo : Similis ero Al-

Is. XIV, 14.

tissimo; itemque dicendo ad mulierem, Gen. III, 4, 5. Nequaquam moriemini, sed eritis sicut dii, scientes bonum et malum. *Et pater ejus,* id est primus inventor et actor mendacii. Ps. XXVI, 12. Mentita est autem iniquitas sibi, et ipse ad falsitatem angelos hominesque induxit. Quemadmodum vero triplex est veritas, utpote vitæ, justitiæ, et doctrinæ; sic est triplex mendacium triformi veritati oppositum, scilicet mendacium pravæ actionis, injustitia, et error, omniumque mendaciorum istorum pater exstat diabolus primus. Manichæi ponentes duo principia rerum, videlicet Deum lucis, et Deum tenebrarum, dixerunt quod diabolus esset mendax, et pater ejus, id est creator diaboli, etiam esset mendax. Sed ita intelligendum non est verbum Evangelistæ.

45 *Ego autem quia veritatem dico,* vera docendo, et vestra facinora veraciter arguendo, *non creditis mihi :* in quo patet quod sitis ex patre diabolo, qui in veritate non stetit, et mendacia ex propriis loquitur : cui et consentitis.

ARTICULUS XXIII

EXPLANATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI OCTAVI : QUIS EX VOBIS ARGUET ME DE PECCATO?

SUPERIUS redarguit Christus Judæorum incredulitatem et vitia, eo quod sibi non crediderint, neque obedire voluerint. Nunc ostendit se fide dignum, eo quod culpam non habeat.

46 *Quis ex vobis,* o Scribæ, et Pharisæi, et sacerdotes, *arguet me* veraciter *de peccato* quocumque, magno vel parvo, mortali vel veniali, originali vel personali? Frequenter utique arguerunt Jesum de peccato, Joann. V, 18; VIII, 13; IX, 16. dicentes, quod sabbatum violaret, et de se ipso mendosum testimonium perhiberet; sed mendaciter id fecerunt. Innuit ergo Salvator vitam suam fuisse prorsus irreprehensibilem, seque omni peccato carere. Christus enim secundum naturam divinam, essentialiter sanctus est, virtus Sap. VII, 26. virtutum et puritas infinita, tanquam candor lucis æternæ, et speculum sine macula majestatis paternæ. Porro secundum naturam assumptam, confirmatus fuit in bono ab incarnationis exordio, non solum propter beatificam animæ suæ fruitionem in Deo, sed multo amplius propter hypostaticam unionem cum Verbo, propter quam habuit omnium divinorum charismatum plenitudinem, gratiamque tam perfectam, quod major creaturæ communicari non potest. Unde secundum utramque naturam dici potest Sanctus Sanctorum, quia et sanctitas ejus creata omnium creaturarum sanctitatem simul sumptam excedit. Propter quod de ipso legitur apud Isaiam : Iniquitatem non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Is. LIII, 9.

Decuit autem Christum ut hominem esse sine omni peccato, non solum propter unionem cum Verbo, sed insuper quia salvator, mediator et advocatus totius generis humani. Hebr. IX, 15; I Joann. II, 1, 2. Si enim et ipse peccatum haberet, non esset idoneus omnes Deo reconciliare, et per se ipsum immediate ad Deum accedere, sed mediatore egeret. Idem quoque decuit propter privilegium sacerdotii ejus. Fuit enim primus et summus sacerdos, cujus hostia et obsequium non fuissent Deo perfecte accepta et ad satisfaciendum idonea, si et ipse subjacuisset peccato. Propter quod dicit Apostolus : Talis decebat ut esset nobis pontifex, Hebr. VII, 26. sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus et excelsior cœlis factus.

Si, pro Quia, *veritatem dico,* evangelicam legem prædicando, et vestra piacula increpando, futura atque secreta elucidando, *quare vos non creditis mihi?* quasi dicat : In hoc irrationabiliter facitis, quum Eccli. vi, 36. scriptum sit : Quum videris sensatum, Ibid. xix, 4. statim evigila ad illum. Sicut autem levitatis est statim credere indifferenter, sic duritiæ est non credere, dum sufficientia signa veritatis apparent. Quamvis vero doctrina Christi fuerit omnino insolita atque incomprehensibilis, propter quod nec faciliter recipienda fuit; tamen tanta tamque evidentissima argumenta patuerunt quod ipse esset verus Christus, verus ma- Joann. i, 19-34. gister et sanctus (puta testimonium Joannis Baptistæ, vaticinia Prophetarum, miracula Christi discipulorumque ejus, constantia ejus pro veritatis defensione, et zelus justitiæ), quod inexcusabiles erant Judæi de sua perfidia.

47 *Qui est ex Deo* per prædestinationem æternam, per gratiæ reformationem, per bonitatis divinæ imitationem, *verba Dei audit,* non solum auribus corporis, sed etiam mentis, id est, verba divina libenter audit, memoriter tenet, diligenter adim- Ps. cxviii, 11. plet : quemadmodum ait Psalmista, In corde meo abscondi eloquia tua, ut non pec- Ibid. 72. cem tibi; et rursus, Bonum mihi lex oris tui super millia auri et argenti. Hinc scri- Eccli. v, 13. ptum est : Esto mansuetus ad audiendum Jacob. i, 19. verbum Dei; et iterum, Sit omnis homo velox ad audiendum. *Propterea vos non auditis* verba Dei auribus interioribus, id est, humiliter, reverenter et affectuose non recipitis verba divina quæ loquor, *quia ex Deo non estis* (modo prætacto). Omnes quidem, imo et omnia, sunt ex Deo tanquam ex causa efficienti, exemplari atque Rom. xi, 36. finali, dicente Apostolo : Ex ipso, per ipsum, et in ipso sunt omnia. Sed non omnes sunt ex Deo per spiritualem reformationem, per gratiæ conservationem, per divinam electionem. Qui enim sic est ex Deo, manet in eo, secundum quod ait I Joann. iii, 9. Joannes in sua Canonica : Qui natus est ex Deo non peccat, quoniam semen Dei

A manet in eo. Denique unusquisque libenter audit loqui de re quam diligit. Qui ergo diligit Deum et vitam beatam, verba Dei libenter audit, et affectuose conservat. Et in hoc salus nostra consistit, secundum quod ait Salvator : Beati qui audiunt ver- Luc. xi, 28. bum Dei et custodiunt illud. Debemus ergo verba sacra cum magna attentione, intima affectione, humili reverentia legere, audire et proferre, tanquam epistolas nobis divinitus missas.

In his verbis dedit nobis Salvator sa- B luberrimum documentum, maximam consolationem grandemque pœnitendi occasionem. Dicendo enim, Qui est ex Deo, etc., inter bonos et malos, inter electos reprobosque distinxit. Fidelibus quoque et timoratis, licet certitudinaliter nesciant an Eccle. ix, 1. sint digni amore vel odio, contulit magnam spem confidendi quod sunt in statu salutis et filii Dei, quia experiuntur se verba Dei libenter audire, frequenter revolvere, et custodire. Propter quod probabiliter scire possunt quod sint in caritate C et gratia, secundum quod ait Apostolus : Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui Rom. viii, 16. nostro quod filii Dei sumus. Præterea, ex verbis his datur unicuique nostrum aperta et prompta occasio discutiendi se ipsum, an ad Deum pertineat. Dum enim audimus Christum dixisse, Qui ex Deo est, verba Dei audit, protinus admonemur nos ipsos investigare et sollicite indagare an verba Dei audimus amando et obediendo.

Postremo, quam diligenter et indesinenter conservanda sint verba Dei, patet ex D eo quod Moyses scripsit : Erunt verba Do- Deut. vi, 6-9. mini in corde tuo, et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, et dormiens atque consurgens; et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ.

Responderunt igitur Judæi, et dixerunt 48
ei : Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, id est hæreticus quidam, *et dæmonium habes,* cujus relatione et ad-

jutorio dicis et facis alta ac mira, quæ alii te facere et dicere putant virtute divina? Samaritani erant natione gentiles, sed conversatione semijudæi, quoniam libros Moysis receperunt, et se circumciderunt. Noverant autem isti Judæi quod Jesus esset natione Judæus ; sed ex contemptu appellabant eum Samaritanum, id est in parte legis observatorem, et in parte transgressorem. Sicque reputabant eum hæreticum : velut si nunc alicui diceremus : Hussita es tu.

Secundum Gregorium, Christus non negavit se esse Samaritanum, sed hoc verum est quantum ad nominis interpretationem : non tamen admisit se esse Samaritanum eo modo quo Judæi sibi id imposuerunt. Samaritanus quippe interpretatur custos. Christus vero est custos electorum
Ps. CXIV, 6. suorum : de quo Psalmista testatur, Cu-
Is. XXI, 11. stodiens parvulos Dominus ; et Isaias, Custos, quid de nocte? Dixerunt quoque Christum habere dæmonium, non quod esset obsessus et amens, sed quod haberet occultum fœdus cum aliquo dæmone, imo cum summo diabolo, puta Beelzebub, se-
Luc. XI, 15. cundum quod alibi dixisse leguntur : In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. Hoc ergo perversi dixerunt, quoniam aliter salvare non poterant quomodo tot mirabilia facere, totque secreta et futura reserare, et tam subtilia ac profunda docere, non instructus ab homine, posset, nisi quod vel a Deo vel a diabolo hæc haberet. Noluerunt autem credere quod haberet ea a Deo, propter nimiam displicentiam atque invidiam quam conceperunt in eum : ideo omnia talia deputabant diabolo, quemadmodum magi et arrepticii atque pythones mira aliqua et occulta operantur ac pandunt. Sed in hoc elucescit Judæorum intoleranda perversitas. Nam multa miracula Christi omnem naturalem potestatem transcenderunt, et tota doctrina et conversatio ejus repugnabant diabolo. Propter quod subditur :

49 *Respondit Jesus : Ego dæmonium non habeo* cooperatorem et familiarem : omnia
A tamen dæmonia mihi subjecta sunt. *Sed honorifico Patrem meum,* id est, verbo et opere, in omnibus exhibeo honorem, cultum et obedientiam Deo Patri, secundum quod homo sum : ex quo patet sanctitas vitæ meæ, et quod cum dæmonibus non concordo ; sed eorum cultum destruo, idololatriam reprobo, vitia damno, hominesque ad Deum converto, ut eum in omnibus toto corde diligant ac honorent. *Et vos inhonorastis me,* id est, contempsistis, et falsa mihi imposuistis, opera Dei adscri-
B bentes diabolo. Et in hoc peccaverunt in Spiritum Sanctum. Ecce quam patienter et mansuete Filius Dei, tanta accepta injuria, respondebat : quia ut Petrus testatur, Quum malediceretur, non maledice- *I Petr.* II, 23.
bat. Discamus et nos ejus exemplo, non *I Thess.* V, 15.
reddere malum pro malo, non vinci a proprio animo, non passionari. Hoc facit facile qui non quærit propriam laudem gloriamque mundanam, qui privatum exstinxit amorem, et gaudet adversis. Nempe, ut ait S. Hieronymus, qui non quærit
C gloriam, non sentit contumeliam. Magnum est de nullo gaudere, nisi per quod promovemur apud Deum ; de nullo quoque dolere, nisi per quod a Deo abducimur.

Et ne Judæi dicerent Christo, Inaniter
te excusas, adjecit : *Ego non quæro glo-* 50
riam meam. Simile est quod supra ait :
Claritatem ab hominibus non accipio. Quod *Joann.* V, 41.
quomodo verum sit, illic diligenter tractatum est. Certum est enim quod Christus jubet se adorari, honorari, suisque verbis in omnibus obediri : trium enim Perso-
D narum una est gloria. Verum Christus secundum quod homo, non quæsivit gloriam sæcularem, mundanum honorem, vel aliquam vanitatem, sicut opinabantur Judæi. Incomparabiliter igitur minus spectat ad nos vilissimos peccatores quærere gloriam propriam, velle dominari, præesse, glorificari. Unde ex animo dicamus cum Apostolo : Soli Deo honor et gloria. *Est qui* *I Tim.* I, 17.
quærat et judicet, id est, Deus Pater vel Trinitas requiret a vobis quod non glorificastis me tanquam verum Filium Dei, et

de hoc judicabit vos judicio condemnationis. A Pater enim requirit et vult Filium [*Joann.* v, 23.] suum glorificari ab omnibus : idcirco qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem. Unde in Daniele scriptum est, [*Dan.* vii, 13, 14.] quod Antiquus dierum, videlicet Pater æternus, dedit ei potestatem, honorem et regnum. [*Joann.* v, 22.] Superius dixit Salvator : Pater non judicat quemquam. Quomodo ergo nunc ait de Patre, Est qui quærat et judicet? Respondendum, quod in judicio duo considerantur, videlicet ipsa discretio boni a malo, et prolatio sententiæ. B Quantum ad primum, judicat Pater seu Trinitas tantum per auctoritatem ; quantum ad secundum, judicat Christus secun- [*Ibidem.*] dum naturam assumptam, ut dictum est plenius supra.

51 *Amen, amen,* id est vere, vere, *dico vobis.* Ingeminat, Amen, ad ampliorem certitudinem. *Si quis sermonem meum servaverit,* per fidem et caritatem, id est, verbis meis fideliter obedierit, *mortem non videbit in æternum,* id est, nunquam experietur seu sentiet mortem spiritua- C lem : quia nec in præsenti privabitur vita gratiæ, nec in futuro vita gloriæ, et nec pœnam sensus nec pœnam damni in in- [*Sap.* v, 16.] ferno habebit. Justi enim in perpetuum vivent, ut Sapiens ait. Videre, in Scripturis ad omnes sensus refertur, et ad sensitivam atque intellectivam notitiam. Unde nunc sumitur pro gustare, vel experiri seu pati. Sic quoque accipitur in Psalmo, [*Ps.* xv, 10.] quo dicitur : Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Denique, ut habetur [*Luc.* viii, 11.] in Luca, Semen est verbum Dei. Quemad- D modum ergo in corporalibus rebus qui semen custodit in terra, pertingit ad fructum ; sic qui servat verbum Christi in corde, continuo tendit tandemque pertingit ad fructum seminis hujus, qui est vita æterna. Propter quod Salomon admonet : [*Prov.* vii, 2.] Serva mandata et legem quasi pupillam oculi tui ; liga eam in digitis tuis, et in tabulis cordis tui scribe eam.

52 *Dixerunt ergo ei Judæi* carnales, præinducta verba de morte naturali ac corporali intelligentes : *Nunc cognovimus quia dæmonium habes,* id est, tam insensate tamque manifeste mendaciter loqueris, quod qui paulo ante opinabamur te dæmonium habere, illoque instigante stultissime loqui, nunc certi sumus de hoc. Et hoc probant. *Abraham mortuus est* morte corporali, quum esset centum sep- [*Gen.* xxv, 7, 8.] tuaginta quinque annorum ; sepelierunt- [*Ibid.* 9.] que eum Isaac et Ismael filii ejus, ut in Genesi dicitur ; *et Prophetæ* mortui sunt. Quasi dicant : Tam sanctus patriarcha beatissimique Prophetæ, qui sermones Dei impleverunt, mortui sunt. *Et tu* filius fa- [*Matth.* xiii, 55.] bri ac pauperis feminæ, *dicis : Si quis sermonem meum servaverit, mortem non gustabit in æternum.* Tanquam dicant : Intolerabilis est præsumptio tua, quia sic loqueris ac si verba tua essent amplioris efficaciæ quam verba Dei, et tibi obedientes beatiores essent Abraham ac Prophetis ceterisque Dei ministris, qui non obstante observatione divinorum verborum, defuncti noscuntur.

Numquid tu major, id est sanctior, *es* 53 *patre nostro Abraham** (qui amicus Dei *[qui mortuus est] vocatus est, sicut per Isaiam Dominus loquitur, Semen Abraham amici mei)? qua- [*Is.* xli, 8.] si dicant, Nequaquam. Loquuntur ergo de spirituali magnitudine, quæ præsertim in sapientia et virtute consistit. Unde in spiritualibus idem est esse majorem et meliorem. Ideo Deus, in quo nulla est quantitas, major est omnibus rebus in infinitum. Mira cæcitas Judæorum. Experimentaliter enim constabat, quod Jesus in gratia prophetiæ, in altitudine sapientiæ, in efficacia miraculorum, in conversatione spiritualium operum, excessit Abraham patriarcham. Sed omnia ista adscripserunt diabolo, quum tamen nec diabolo constent futura pure contingentia cordiumque secreta, sed soli Deo : quæ Christus ubertim prædixit ac reseravit. Unde per Isaiam Dominus ait : Quæ ventura sunt annun- [*Ibid.* 23.] tiate, et sciemus quia dii estis vos. *Et Prophetæ mortui sunt :* id est, quomodo tu qui inferior es Abraham et Prophetis

defunctis, citoque moriturus, aliis immortalitatem promittere audes? *Quem te ipsum facis?* id est, qualem vel quantum affirmas et reputas te, quem videmus esse hominem mortalem similem nobis? quasi dicant : Multum inaniter magnificas te ipsum.

54 *Respondit Jesus,* excusando se de tanto facinore : *Si ego glorifico,* id est, gloriosum seu magnum dico, *me ipsum* inordinate atque carnaliter, non sub ordine sapientiæ Dei, secundum quod mihi imponitis, *gloria mea,* id est dignitas quam mihi adscribo, *nihil est,* id est nullius reputationis, vana et falsa. Christus utique
Joann. VIII, 12. dicendo, Ego sum lux mundi, et multa similia, glorificavit se ; sed non inordinate, prout Judæi ei imposuerunt. Idcirco respondet ad intentionem ipsorum.

Est Pater meus cœlestis *qui glorificat,* id est, gloriosum ostendit, *me,* dicendo,
Matth. III, 17; XVII, 5. Hic est Filius meus dilectus, et per opera miraculosa, Prophetarum quoque eloquia. Denique Pater glorificavit, id est, beatum fecit Christum, secundum naturam assumptam, conferendo animæ ejus beatificam fruitionem. Nec mirum si Filius asserat se glorificari a Patre, quum infra Filius
Joann. XVII, 4. dicat ad Patrem : Ego te clarificavi super terram. Et in libris Regum Deus locutus
I Reg. II, 30. est : Qui glorificaverit me, glorificabo eum. *Quem,* id est de quo Patre meo, *vos dicitis quia Deus noster est* per creationem et gubernationem, et per dilectionem et honorationem nostram ad eum. Quamvis enim Judæi Trinitatis mysterium ignorantes, non dixerint Deum Patrem esse Deum ipsorum, loquendo de Patre secundum quod Pater; tamen id quod est Pater, videlicet Deum absolute acceptum, dixerunt esse Deum suum.

55 *Et non cognovistis eum :* quoniam Patrem non cognoverunt secundum proprietatem relativam et propriam patris rationem, nec Deum cognoverunt cognitione formata, sed informi. Non enim obedierunt ejus præceptis. Ideo factis eum negabant, quemadmodum de impiis dicit Apostolus : Confitentur se nosse Deum, Tit. I, 16. factis autem negant, quum sint abominati et reprobi. Unde Joannes ait in sua epistola : In hoc scimus quoniam cognovimus I Joann. II, 3. Deum, si mandata ejus observamus. De tali formata notitia dicit Apostolus : Si I Cor. XIV, 38. quis ignorat, ignorabitur. Porro de cognitione informi ait : Quum cognovissent Rom. I, 21. Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis.

Ego autem novi eum, secundum utramque meam naturam : quia ut Deus, cognosco eum per comprehensionem perfectam ; et ut homo, cognosco eum notitia beatæ fruitionis per speciem. Tali nempe notitia novit anima Christi Deum Patrem seu Trinitatem indesinenter, in somno et vigilia : quia per somnum aliasque corporales occupationes, actiones et passiones, non impediebatur anima Christi ab interiori cognitione ac dilectione Dei, sed jugiter erat in actu. *Et sermonem ejus servo* memoriter et obedienter, secundum naturam humanam. Non enim negligentia vel oblivio locum habebat in Christo. *Et si dixero quia non scio eum,* id est, quod Patrem non cognosco : quod impossibile est me dicere, sicut impossibile est me mentiri ; *ero similis vobis, mendax,* qui multa mendacia fingitis contra me ; *sed scio eum, et sermonem ejus servo* (ut dictum est).

Paulo ante dixerunt Judæi : Numquid tu major es patre nostro Abraham? Ad
hoc Christus modo respondet : *Abraham* 56
pater vester, secundum carnalem propaginem, non secundum fidei atque virtutum parilitatem, *exsultavit,* id est, spiritualiter lætabatur, *ut videret,* id est de hoc quod visurus erat, *diem meum,* id est tempus adventus mei seu incarnationis. Facta enim sibi promissione quod Christum in spiritu cerneret, ejusque mysteria nosceret, cordialiter exsultavit. *Vidit,* id est, per spiritum prophetiæ cognovit diem adventus mei, vel me tunc venturum, *et gavisus est.* Cognovit enim Filium

Dei in fine sæculorum incarnandum, quum A
Gen. xxii, 18. dictum est ei : In semine tuo benedicen-
tur omnes gentes. Nec dubium quin ip-
se, aliique Prophetæ et Patriarchæ multa
noverunt per revelationem divinam, de
Christo ejusque adventu atque mysteriis,
quæ non sunt descripta. An tamen Abra-
ham novit determinate tempus adventus
Dan. ix, 24-27. Christi, ut Daniel, qui determinavit heb-
domades dominicæ passionis, certum non
habeo. Potest quoque intelligi de die æter-
nitatis Christi : quæ dies aliud non est
nisi ipsa æternitas, seu Deus æternus. Hu- B
jus diei beatificam visionem in claritate
patriæ electorum, Deus promisit Abrahæ :
Gen. xv, 1. Ego (inquiens) protector tuus et merces
tua magna nimis. Hanc diem vidit Abra-
ham in via per fidem, tendebat ad eam
per spem, exsultavit in ejus præstolatione
per caritatem. Hinc quoque dicit Aposto-
Hebr. xi, 10. lus : Exspectabat Abraham fundamenta
habentem civitatem, cujus artifex et con-
ditor Deus.

Sed his obviare videtur quod Christus
Matth. xiii, 17. alibi ait discipulis suis : Multi Prophetæ C
et justi cupierunt videre quæ vos videtis,
et non viderunt. Hoc enim apparet tam
bene dictum de Abraham sicut de aliis
Prophetis ac justis. Et respondendum,
quod Christus loquitur ibi de visione
intellectuali conjuncta visioni exteriori,
Ibidem. quemadmodum plenius demonstravi su-
per Matthæum. Sic autem Abraham non
vidit diem et opera Christi, seu Christum
in carne, nec alii Prophetæ ante Christi
incarnationem defuncti.

57 *Dixerunt ergo Judæi ad eum : Quin-* D
quaginta annos nondum habes, et Abra-
ham vidisti? Christus dixit quod Abraham
vidit diem suum ; et ipsi sic repetunt :
Abraham vidisti? quia qua ratione veri-
ficaretur unum, verificaretur et reliquum.
Quasi dicant : Si Abraham vidit diem tu-
um, ergo contemporanei exstitistis, et vos
invicem conspexistis : quod patet falsum,
quum nondum sortitus sis annos quin-
quaginta. Potius autem dixerunt, Abraham
vidisti? quam, Abraham vidit te? quasi
magnum esset Jesu vidisse Abraham pa-
triarcham, et non econtra, reputantes Abra-
ham multo majorem Jesu. — Quæritur,
cur nominaverunt annos quinquaginta,
quum Jesus multo junior esset. Aliqui di-
cunt, quod a casu, quia sic occurrebat
eis. Alii dicunt, quod propter reverentiam
jubilæi, qui fuit quinquagesimus annus. Lev. xxv, 10, 11.
Quasi dicant : Necdum attigisti unum ju-
bilæum, et Abraham vidisti, qui pene per
duo millia annorum dormivit cum patri-
bus suis? Quidam dicunt, quod Christus,
propter jejunia et labores et propter ni-
miam maturitatem, videbatur multo seni-
or quam fuit. Unde ait in Psalmo : Genua Ps. cviii, 24.
mea infirmata sunt a jejunio, et caro mea
immutata est propter oleum. Ego opinor
quod ideo tantum excrementum annorum
expresserunt, ut insinuarent quam plane
ac facile possent falsificare verba Christi.
Quasi dicant : Dato quod haberes multo
plures annos quam habes, nihilo minus
falsum esset quod dixisti Abraham te vi-
disse.

Erraverunt autem isti obtenebrati Judæi
dupliciter : primo, quod verbum Christi
de corporali visione intellexerunt ; secun-
do, quod solum in Christo humanam na-
tivitatem pensabant, putantes quod ne-
quaquam fuisset prior sua matre. Hujus
secundi falsitatem reprobat Christus. *Di-* 58
xit eis Jesus : Amen, amen dico vobis. Mi-
tis humilisque magister semper patienter
cum tranquillitate respondet, non com-
motus illorum injuriis. Hoc enim præcipue
pertinet ad prædicatorem sive doctorem
verbi Dei, quia ut Salomon loquitur : Do- Prov. xix, 11.
ctrina viri per patientiam noscitur ; et non Ibid. xii, 21.
contristabit justum quidquid ei acciderit.
Propterea apud Gregorium : Tanto con-
vincitur quisque minus doctus, quanto
minus patiens. *Antequam Abraham fie-*
ret, id est, crearetur quantum ad animam,
vel generaretur quantum ad totum com-
positum, *ego sum* in natura divinitatis
æternaliter, invariabiliterque subsisto. Por-
ro dicendo, Ego sum, ostendit suam æter-
nitatem, quæ nec præteritum habet neque

futurum, sed omne tempus ambit, includit, excedit. Ipse est qui olim locutus *Exod.* III, 14. est Moysi : Ego sum qui sum. Unde ad *Hebr.* XIII, 8. Hebræos legitur : Jesus heri et hodie, ipse et in sæcula. Ipse namque est Sapientia *Eccli.* XXIV, 5. quæ in Ecclesiastico protestatur : Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam.

59 *Tulerunt ergo lapides ut jacerent in eum,* obruendo eum lapidibus tanquam *Lev.* XXIV, 16. blasphemum. Lex quippe præcepit blasphemos lapidari. *Jesus autem abscondit se,* non retro maceriam seu columnam ; sed, Abscondit se, id est, divina potestate præbuit se invisibilem Judæis, non discipulis suis, quia secuti sunt eum. Potest autem absconsio ista dupliciter intelligi : Primo, quod percussit eos cæcitate quæ dicitur acrisia, qua aliquid non videtur, quum tamen alia videantur, vel si videtur, non tamen cognoscitur : qua percussi *Gen.* XIX, 11; IV *Reg.* VI, 18. fuerunt Sodomitæ, et Syri ad instantiam Elisei, ut legitur in Genesi et in libris

A Regum. Secundo, quod Jesus divina virtute fecit ne color corporis sui immutaret visum Judæorum. Imo hoc potuit virtute animæ suæ, quæ habuit perfectum dominium supra proprium corpus. Nam et animæ Beatorum corporibus glorificatis unitæ, facere possunt propria corpora visibilia uni, et invisibilia alteri. Corpora enim hujusmodi sunt in plenissima obedientia animarum Deo fruentium. *Et exivit de templo* Jerusalem. Exivit autem pergendo per medium illorum, quemad-
B modum transiit per medium civium suorum eum præcipitare volentium, ut Lucas recitat. *Luc.* IV, 30. Noluit enim adhuc occidi, quoniam nondum venit hora quam propriæ passioni prævidit, præfixit, elegit. Per quod dedit exemplum fidelibus, quod sæpe possunt se persecutoribus suis occultare, quando videlicet fides aliorum non periclitatur, nec grande scandalum oritur pusillorum, nec justitia ipsa exstinguitur.

ARTICULUS XXIV

EXPOSITIO CAPITULI NONI : ET PRÆTERIENS JESUS, VIDIT HOMINEM CÆCUM A NATIVITATE.

QUIA in superiori capitulo multa incomprehensibilia ac divina Christus de se ipso asseruit, quæ Judæi non intelligentes, voluerunt eum quasi blasphemum lapidare ; idcirco nunc convenienter recitatur miraculum omnino divinum, quod naturali virtute effici nequit, quatenus per hoc confirmetur supernaturalis doctrina jam præinducta. Præmissæ enim correspondere et proportionari debent conclusioni. Propterea supernaturalis veritas fidei, per supernaturalia argumenta, hoc est per opera miraculosa, ostenditur.

1 *Et præteriens Jesus,* hoc est, locum circa templum pertransiens, *vidit* diligenti intuitu oculi corporalis, pio quoque re-
C spectu divinæ miserationis, *hominem cæcum a nativitate,* nomine Cedonium : qui postea cum Maria Magdalene, Martha, Maximino et Lazaro, a Judæa expulsus est, sicut habetur in legenda Mariæ Magdalene. Cæcus autem a nativitate non potest de coloribus judicare, quia orbatus a nativitate aliquo sensu, caret notitia sensibilium illius sensus. Ex quo concludit Aristoteles, quod nostra notitia intellectiva non est concreata, sed a sensu originata, atque ex prævia cognitione sensitiva
D causata. — Mystice, quando Judæi increduli Christum repulerunt, ejus discipulos atque Apostolos a suis finibus expellendo, conversus est Jesus, et oculo pietatis

adspexit populum gentilem penitus cæcum et in tenebris natum ac enutritum, eumque per Apostolorum prædicationem et gratiæ infusionem edocuit. Propter quod Paulus et Barnabas dicunt Judæis : Vobis oportebat primum loqui verbum Dei ; sed quoniam repulistis illud, ecce convertimur ad gentes : sic enim præcepit nobis Dominus. In Isaia quoque Dominus ad Christum ait : Dedi te in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum.

Act. XIII, 46, 47. — *Is.* XLII, 6, 7.

2 *Et interrogaverunt eum discipuli ejus.* Ex quo viderunt Jesum diligenter intueri hunc cæcum, quasi aliquid circa eum acturus, sciscitati sunt magistrum discipuli. *Rabbi, quis peccavit, hic* cæcus, *aut parentes ejus, ut,* hoc est propter quod peccatum, *cæcus nasceretur ?* Discipuli isti præsupponebant quod pœna non infligitur rationali creaturæ, nisi propter culpam, quum pœna sit præmium culpæ. Et hoc aliquo modo verum est, quia nisi originale peccatum præcessisset, sequentes pœnæ hominibus inflictæ non essent. Non tamen omnis pœna propter originale peccatum inducitur, quasi in vindictam illius, nec propter actuale peccatum patientis, sed et propter alias causas, ut jam dicetur.

Videntur autem discipuli interrogasse, ac si putassent hominem antequam nasceretur peccasse, quemadmodum Platonici et Origenes dixerunt animas hominum simul creatas a principio mundi in cœlo, illicque peccasse, et ob id corporibus quasi carceribus alligatas in ultionem peccatorum vitæ alterius sæculi. Sed hoc disciputi non putabant, neque a Christo hoc didicerunt ; sed quum essent rudes et simplices, simpliciter quæsierunt. Potest tamen eorum inquisitio colorari dupliciter : primo, ut intelligantur quæsisse de peccato originali ipsius cæci ; secundo, ut intelligantur interrogasse de peccato ejus futuro, videlicet an Deus universa prænoscens, fecerit eum cæcum propter iniquitates ejus futuras. Est namque quorumdam opinio, quod Deus interdum dat A præmium ante meritum, scilicet propter meritum futurum.

Considerandum vero, quod punitio consistit in subtractione alicujus boni et inflictione mali. Bonum autem est duplex, et malum similiter. Est enim bonum spirituale ad animam pertinens, scilicet gratia, virtus, et dona Spiritus Sancti. Aliud est bonum corporale, ut sanitas, divitiæ. Unus ergo non punitur propter peccatum alterius, in privatione spiritualium bonorum et inflictione oppositorum malorum, sed B in privatione corporalium bonorum. Cujus ratio est, quoniam unus punitur propter peccatum alterius, in quantum est aliquid ejus, ita quod pœna ejus redundat in illum propter quem punitur : sicut punitur populus propter regem, et filius propter parentes, quemadmodum in libris Regum et Paralipomenon legitur populus Judæorum percussus propter numerationem factam seu fieri jussam a David. Unus autem non est aliquid alterius quantum ad animam, quoniam anima simplex est, C et immediate a Deo creatur atque infunditur. Unde per Ezechielem Dominus loquitur : Omnes animæ meæ sunt ; sicut anima filii, sic anima patris. Sed quantum ad corpus, filius est aliquid parentum, tanquam de eorum semine natus, et populus est aliquid principis. Ideo propter peccatum unius, alter quandoque punitur, vel in corpore per infirmitatem, vel in membris per monstruositatem. Quandoque enim nascuntur filii monstruosi propter peccata parentum, qui in filiis D talibus affliguntur ac puniuntur, vel in exterioribus bonis, vel in subditis.

II Reg. XXIV, 1-15, 17 ; *I Par.* XXI, 1-14, 17. — *Ezech.* XVIII, 4.

Per hanc distinctionem concordantur Scripturæ quæ prima facie videntur contrariæ. Illæ enim quæ asserunt filios puniri propter parentes, intelligendæ sunt de punitione in corporalibus bonis quæ subtrahuntur, et corporalibus malis quæ infliguntur : ut quum Moyses ait in Exodo, Dominator Domine, qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, in tertiam et quartam generationem. Et apud Jeremi-

Exod. XXXIV, 6, 7.

Jer. xxxii, 17, 18. am : Domine Deus, qui facis misericor-
diam in millibus, et reddis iniquitatem
patrum in sinum filiorum post eos. Porro
auctoritates quæ dicunt oppositum, intel-
liguntur de punitione in spiritualibus bo-
nis (talis enim punitio non ordinaretur
ad bonum puniti), ut per Ezechielem in-
Ezech. xviii, 20. ducitur : Filius non portabit iniquitatem
patris, et pater non portabit iniquitatem
filii. Hinc apud eumdem Dominus incre-
Ibid. 2. pat filios Israel dicentes : Patres come-
derunt uvam acerbam, et dentes filiorum
obstupuerunt.

3 *Respondit Jesus : Neque hic peccavit,*
neque parentes ejus, peccato de quo vos
inquiritis, id est, tale crimen non com-
miserunt, propter quod iste natus est cæ-
cus. Non ergo vult Christus dicere, quod
nullatenus peccaverunt : quoniam Salo-
Eccle. vii, 21. mone testante, Non est homo super ter-
ram qui faciat bonum et non peccet ; et
Jacob. iii, 2. Jacobus, In multis (inquit) offendimus
omnes. Sed intentioni discipulorum re-
spondit, qui de certo peccato interroga-
verunt. *Sed ut manifestentur opera Dei*
in illo, id est, ideo natus est cæcus, ut
miraculosa opera a me in eo fiant, ad ma-
nifestationem divinæ potentiæ atque ad
gloriam Creatoris. Ponit autem Salvator
plurale pro singulari, quia per opera Dei,
designat supernaturalem illuminationem
cæci istius. Vel potest pluraliter accipi,
intelligendo per opera Dei, omnia quæ
ad illuminationem hujus cæci concurre-
bant, videlicet linitionem oculorum ejus
ex sputo, etc.

Denique, secundum doctores sex modis
flagellat Dominus hominem : Primo, pro-
pter meritorum augmentum, et ad virtutis
probationem seu manifestationem, quem-
Tob. ii, 12. admodum Job et Tobiam : secundum quod
Job xxiii, 10. Job ait, Probavit me Dominus quasi au-
rum quod per ignem transit ; et Tobiæ
Tob. xii, 13. dicitur, Quia acceptus eras Deo, necesse
fuit ut tentatio probaret te. Secundo, pro-
pter virtutum spiritualiumque bonorum
custodiam, ne propter superbiam amit-
II Cor. xii, 7. tantur : ut Paulum, qui profitetur, Ne
A magnitudo revelationum extollat me, da-
tus est mihi angelus Satanæ. Tertio, ut
virtus divina manifestetur ad gloriam Cre-
atoris : ut hunc cæcum, et Lazarum, qui
ideo obiit, ut a Christo ad gloriam Dei
suscitaretur, sicut infra Salvator testatur :
Infirmitas hæc non est ad mortem, sed Joann. xi, 4.
pro gloria Dei, ut clarificetur Filius ho-
minis per eam. Quarto, propter peccata,
ut per pœnam inflictam purgentur, ex-
pientur, seu dimittantur : ut paralyticum,
de quo dictum est quinto capitulo, et Ibid. v, 5-14.
B Mariam sororem Moysis, filios quoque Is- Num. xii, 1-10.
rael in deserto, ut aliqui dicunt. Quinto,
propter nimia scelera, ut futura atque
æterna pœna in præsenti quodammodo
inchoetur : ut Antiochum, et Herodem, II Mach. ix, 7-18 ; Act. xii, 23.
Sodomitas, Dathan et Abiron et Core. Se-
xto, propter divini consilii dispensatio- Gen. xix, 13, 24, 25.
nem, ad satisfaciendum pro aliis : sicut Num. xvi, 1, 2, 31-33.
Christum, juxta illud Isaiæ, Propter sce- Is. liii, 8.
lus populi mei percussi eum.

Me oportet, non aliqua coactione, sed 4
magna utilitate atque immobili compla-
C centia, et propter invariabilem dispositio-
nem ordinationis divinæ, a qua deviare
non possum, *operari opera ejus qui me*
misit, hoc est opera Dei Patris quæ per
me fieri decrevit, quæ ordinantur vel per-
tinent ad humani generis liberationem,
videlicet signa per quæ homines sciunt
me esse Filium Dei et convertuntur ad
me, cetera quoque opera sancta et vir-
tuosa quæ pro nostra salute Christus fe-
cit, docendo, orando, discurrendo. Opera
autem miraculosa, sunt opera Patris vel
D Trinitatis, tanquam principalis actoris : de
quo cantatur, Benedictus Dominus Deus Ps. lxxi, 18.
Israel, qui facit mirabilia solus. Et sunt
opera Christi hominis, tanquam instru-
mentaliter exsequentis. Unde infra ait :
Pater in me manens, ipse facit opera. *Do-* Joann. xiv, 10.
nec dies est, hoc est, quamdiu in mundo
visibiliter maneo, cum hominibus conver-
sando. Quemadmodum enim sol materia-
lis sua præsentia causat diem, et sua ab-
sentia noctem, sic Christus præsentialiter
exsistendo in mundo in humanitate as-

sumpta, tanquam sol intelligentiæ solque A
justitiæ, fecit diem specialis gratiæ spi-
Is. IV, 2. ritualem. De qua die loquitur Isaias : In
die illa erit germen Domini in gloria et
Zach. II, 11. magnificentia ; et Zacharias, In die illa
applicabuntur gentes multæ ad Dominum.
Dies ista præsertim consistit in cordibus
divino lumine illustratis, duravitque a
Christi nativitate usque ad ejus ascen-
sionem.

Verum, quoniam Christus etiam post
ascensionem operabatur opus nostræ sa-
lutis, mittendo Paracletum, et per Apo- B
stolos faciendo miracula, imo per eos ce-
terosque discipulos atque vicarios suos
multos illuminando et convertendo, quod
et nunc agit, et usque sæculi finem fa-
cturus est ; ideo potest hoc modo exponi :
*Me oportet operari opera ejus qui me mi-
sit,* hoc est miseris subvenire, peccatores
convertere, infirma sanare, debilia con-
fortare, electos custodire, *donec dies est,*
hoc est durante tempore gratiæ seu vita
præsenti sub evangelica lege. De quo tem-
Is. XLIX, 8. pore per Isaiam Dominus asserit : Tem- C
pore accepto exaudivi te, et in die salutis
II *Cor.* VI, 2. adjuvi te ; et Apostolus, Ecce nunc tem-
pus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

Venit, id est, incessabiliter appropin-
quat, *nox,* id est finis vitæ præsentis, vel
hora judicii, *quando nemo potest operari,*
id est meritorie agere, quoniam via finita
est status. Quum ergo hæc vita sit via et
cursus ad aliam vitam, nemo potest post
hanc vitam mereri vel pœnitere. In hora
quoque judicii erit tempus præmiorum,
non meritorum. Non ergo indulta pœni- D
tentiæ tempora negligamus, non diem ali-
quem infructuose perdamus ; sed juxta
Eccle. IX, 10. Salomonis doctrinam, quodcumque potest
manus nostra instanter operemur, quo-
niam cito erit terminus vitæ istius.

5 *Quamdiu in mundo sum,* id est, inter
homines corporaliter vivo et ambulo, *lux
sum mundi,* id est, hominum corda illu-
stro verbo prædicationis, exemplo conver-
sationis, signis divinæ virtutis. Sed nonne
Salvator semper in mundo est ? vel post
ascensionem desiit esse lux hominum ?
Non utique, quoniam ipse ait apud Mat-
thæum : Ecce ego vobiscum sum omni- *Matth.*
bus diebus usque ad consummationem XXVIII, 20.
sæculi. Est autem Christus in hoc mundo
inferiori et cum fidelibus, per majestatem
deitatis, per Sacramentum proprii corpo-
ris et sanguinis, atque per spiritualem
inhabitationem qua mentes devotas per
caritatem et cetera gratiæ dona inhabitat.
Denique, post ascensionem magis illumi-
navit mundum quam ante, tam Apostolos
quam alios per Apostolos. Dixit enim Apo-
stolis ante passionem : Expedit vobis ut *Joann.* XVI, 7.
ego vadam. Si enim non abiero, Paracletus
non veniet ad vos ; si autem abiero, mit-
tam eum ad vos. Ante ascensionem quo-
que non illuminavit nisi Judæos et aliquas
gentes illis vicinas ; post ascensionem ve-
ro, universum mundum. Nihilo minus
quamdiu fuit in mundo modo prætacto,
fuit lux mundi specialiter, utpote per se
ipsum immediate homines illustrando.

Hæc quum dixisset Jesus, *exspuit in* 6
terram, et fecit lutum ex sputo et terra
seu pulvere, *et linivit lutum super ocu-
los ejus,* id est super organum clausum
hujus cæci, *et dixit ei : Vade, lava* oculos 7
in natatoria, id est piscina vel aqua, *Si-
loe* (*quod* nomen Hebraicum *interpretatur
missus*). Siloe fons fuit oriens in pede
montis Sion, descendensque in vallem Jo-
saphat : cujus aqua in quodam stagno
recepta atque collecta non longe a monte
Sion, vocata est natatoria Siloe, id est pi-
scina ex fonte illo collecta.

Quærendum est diligenter, cur Christus
sapientia Patris, nihil sine legitima causa
efficiens, qui potuit solo nutu, solo ver-
bo, solo imperio, cæco huic visum præ-
stare, ita non fecit, sed juxta ordinem
explicatum, exspuendo fecit lutum, quo
unxit oculos cæci, quem misit ad aquas
Siloe ad lavandum. Et respondendum, quod
non sine grandi mysterio, non sine my-
stica ratione id contigit. Nempe, per ex-
teriora ista quæ fecit, insinuavit quo modo
et ordine interior oculus illustretur. Ex-

spuitio ergo in terram, figuravit effusio- A
nem divinæ sapientiæ super corda huma-
na : quoniam per salivam, qua gustus
cibos dijudicat et lingua verba pronuntiat,
sapientia designatur, quæ præstat in re-
bus divinis saporem, et linguam erudit
ad loquendum quæ Dei sunt cum discre-
tione rectissima, prout docet Apostolus :
Coloss. IV, 6. Sermo vester semper in gratia sale sit
conditus. Lutum vero est cor humanum,
Gen. VIII, 21. quoniam sensus et cogitatio hominis pro-
ni sunt in malum, et ad terrena jugiter
inclinantur, nisi cor ipsum divina gratia B
perfundatur ac elevetur. Propter quod
mentes peccatorum dicuntur carnales, non
per essentiam, sed inclinationem et in-
hæsionem. Præterea, per linitionem luti
istius super oculos cæci, designatur un-
ctio spiritualis qua Verbum incarnatum,
vel homo quicumque divina sapientia il-
lustratus, docet intellectum fratris seu
proximi sui, applicando radium sapien-
tiæ Dei ad certam personam. Quo facto
jubetur homo ire, id est a vitiis ad vir-
Ps. LXXXIII, 8. tutes migrare, atque de virtute in virtu- C
tem procedere, ne infusam sapientiam
perdat ; et lavare oculos suos in natato-
ria Siloe, id est cor suum ab omni vitio-
rum caligine atque ignorantiæ cæcitate in
fonte sapientiæ, scilicet Christo, purgare,
quatenus sciat se sine virtute et gratia
Christi et sine dominicæ passionis merito,
nil posse, secundum quod infra testatur :
Joann. XV, 5. Sine me nihil potestis facere. Christus
enim quum sit Sapientia incarnata missa
in mundum, recte per natatoriam Siloe,
quæ interpretatur missus, exprimitur. Po- D
test quoque per natatoriam hanc, fons
lacrimarum ex vera compunctione vel pa-
triæ desiderio emanantium designari, in
quibus anima ab omni macula purifica-
tur ; vel certe Baptismus, quantum ad
catechumenos bene instructos atque con-
tritos. Ad insinuandum ergo quod ista ad
interioris oculi perfectam illustrationem
requiruntur, fecit Christus quæ dicta sunt.

Alii dicunt, ut Chrysostomus, quod fecit
lutum, ad ostendendum quod ipse sit qui
in exordio mundi operatus est hominem
de limo terræ. Salivam quoque emisit, ad *Gen.* II, 7.
declarandum quod virtus curativa esset
a Divinitate, quæ est caput Christi homi-
nis, tanquam a principali principio, et ab
ejus humanitate, quasi ab instrumento.
Saliva quippe fluit a capite, et caput Chri- I *Cor.* XI, 3.
sti Deus, secundum Apostolum ; Christus
quoque, secundum naturam assumptam,
caput est omnium electorum. Sicque per *Ephes.* I, 22; *Coloss.* I, 18.
exspuitionem salivæ descendentis a ca-
pite, signatur quod potestas sanativa es-
set a Divinitate et Christi humanitate,
sicut ostensum est. Oculos quoque cæci
linivit, ostendens se humanorum corpo-
rum formatorem et reformatorem, qui re- *Philipp.* III, 21.
formabit corpus humilitatis nostræ con-
figuratum corpori claritatis suæ. Jussit
autem cæcum sic luto linitum ire ad na-
tatoriam Siloe, ut obediendo aliquid me-
reretur, ejusque fides et obedientia no-
tificaretur, et ipsum miraculum amplius
divulgaretur.

Abiit ergo cæcus natus, *et lavit* oculos
suos in natatoria Siloe, lutum abstergendo
ab oculis : in quo commendatur fides ac
obedientia ejus. *Et venit videns.* Nam
obediendo Christo, in ipsa piscina visum
recepit : quo significatur, quod qui Deo
obedit, copiosius illustrari meretur.

Itaque vicini cæci istius, *et qui vide-* 8
rant eum prius, antequam visum recepit,
quia mendicus erat, id est, ideo eum fre-
quenter inspexerant, quoniam more de-
bilium sedit in publico, eleemosynam a
prætergredientibus postulando, *dicebant :*
Nonne hic est qui sedebat in loco paupe-
rum, *et mendicabat ?* quasi dicant, Utique.
Ex longa enim experimentalique notitia,
certi erant de hoc. *Alii dicebant : Quia hic*
est. Isti consenserunt judicio vicinorum.
Alii autem dicebant : Nequaquam, id est, 9
non est sic, *sed similis est ejus.* Hoc dixe-
runt duplici ratione : primo, quoniam pos-
sibilius reputabant duos esse in omni
dispositione corporali simillimos, ita ut
discerni non possent, quam cæcum a na-
tivitate visum recepisse ; secundo, quia et

cæcus iste in vultu aliqualiter fuit mutatus, propter oculorum apertionem, partiumque oculis vicinarum alterationem et relaxationem. *Ille vero,* quia se ipsum optime novit quantum ad identitatem personæ, *dicebat : Quia ego sum.* Voluit enim suum curatorem magnificare atque honorare.

10 *Dicebant ergo ei : Quomodo aperti sunt
11 tibi oculi? Respondit : Ille homo qui dicitur Jesus.* Nondum agnovit hic cæcus Christi divinitatem; sed humanitatem ejusque nomen ex aliorum relatu didicerat. *Lutum fecit.* Non dicit quomodo, utpote ex sputo et terra, quia forte non scivit hoc, quia nec vidit illud. *Et unxit oculos meos,* videlicet pellem extrinsecus, *et dixit mihi : Vade ad natatoriam Siloe, et lava* oculos. *Et abii, et lavi, et vidi,* postquam
12 illi obediendo, oculos aquis rigavi. *Et dixerunt ei : Ubi est ille?* Hoc forte quærebant, ut traderent Jesum Pharisæis et Scribis, eo quod sabbato hæc egisset. *Ait, Nescio.* Jesus namque recessit a loco illo antequam cæcus jam illustratus reversus fuit; nec audivit quo abisset, nec scivit quod Jesus per divinitatis immensitatem esset ubique.

13 *Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat,* ut ipsi tanquam majores ac religiosiores, judicarent de opere isto, remque diligentius examinarent; vel ut Jesum de violatione sabbati coram Pharisæis accusarent; vel ut placerent Pharisæis, a qui-
14 bus noverant Jesum odiri. *Erat autem sabbatum,* videlicet septima dies festiva, *quando lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus.* Hoc inserit Evangelista, ut pandat causam adductionis cæci ad Pharisæos, et
15 dissensionis Pharisæorum ad invicem. *Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi quomodo vidisset,* ut possent aliquam calumniandi occasionem ex verbis cæci illuminati elicere. *Ille autem dixit eis : Lutum posuit mihi super oculos, et lavi* oculos in præfata piscina, *et video.*

16 *Dicebant ergo ex Pharisæis quidam* in- Matth. vii, 3.
durati et excæcati, festucam in aliis, non trabem in se ipsis pensantes, atque ex beneficiis Dei pejores effecti : *Non est hic homo a Deo* per vitæ bonitatem, hoc est, secundum Dei beneplacitum non operatur, neque a Deo missus est, nec ejus adjutorio, sed dæmonis agit subsidio, *qui sabbatum non custodit.* Mentiti sunt dicendo quod Christus sabbatum violavit faciendo quæ dicta sunt : quoniam opera exteriora ad divinæ majestatis honorem et declarationem directe pertinentia, licita erant in sabbato, utpote occidere et excoriare pecora immolanda, templum ornare, atque similia. (Num. xxviii, 9.) Factura autem luti et unctio oculorum prædicta, ordinabantur directe ad gloriam Dei ejusque omnipotentiæ sublimitatem declarandam, itemque ad glorificationem Filii sui, ut Christus esse sciretur. Præterea, Christus quum esset Dominus sabbati, et legislator, non tenebatur ad litteralem sabbati observationem. (Matth. xii, 8.) De hoc dicta sunt plura quinto capitulo. *Alii autem,* qui magis veritati propinquabant, minusque Christo invidebant, *dicebant :* (Joann. v, 10.) *Quomodo potest homo peccator,* legis transgressor, et sabbati violator, *hæc signa facere* quæ facit iste, sanando paralyticum natumque cæcum? (Ibid. 8, 9.) Isti videntur melius intellexisse præceptum de sabbati custoditione quam illi, quia non reputabant Jesum peccatorem. *Et schisma erat inter eos,* videlicet inter Pharisæos, hoc est, divisi atque discordes erant, diversa loquendo ac sentiendo de Jesu.

Huic quod dictum est, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? consonat quod Christo locutus est Nicodemus : Scimus quia a Deo venisti magister; nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum illo. (Ibid. iii, 2.) Quæritur ergo, an vera sint hæc. Et apparet quod non, quoniam operatio miraculorum pertinet ad gratias gratis datas, quæ bonis malisque communes sunt. Christus quoque affirmat apud Matthæum septimo capitulo : Multi (inquiens) dicent mihi in illa die : Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo si- (Matth. vii, 22, 23.)

gna multa fecimus? Et tunc (inquit) con- A
Luc. xiii, 27. fitebor illis : Quia non novi vos; discedite a me, operarii iniquitatis. Oppositum vero arguitur, quia si miracula fieri possunt a malis, perit firmitas fidei christianæ, quæ miraculis præsertim innititur : quod enim a malo homine fieri valet, non videtur sufficiens fidei argumentum. Rursus, miracula fiunt divina virtute. Deus autem preces malorum non audit, faciendo prodigia ad eorum instantiam.

Respondendum, quod miracula proprie dicta, sunt effectus totam virtutem crea- B tam excedentes : unde a solo Deo fiunt. Idcirco id ad cujus confirmationem fit tale miraculum, semper est verum, quum Deus non sit confirmator erroris, nec testis falsitatis. Miracula vero divinitus facta, quandoque fiunt ad testificandum de veritate doctrinæ : et tunc illa doctrina immobiliter vera est, a quocumque doceatur, vel quantumcumque perversus sit doctor; non tamen consequens est, quod docens sit justus, vel Deo placens. Sicque per malos prædicatores frequenter sunt facta quæ- C dam miracula, ad fidei confirmationem : exaudivitque Deus precem illorum, non propter illorum merita, sed propter Ecclesiæ utilitatem, et ad insinuandum efficaciam fidei christianæ, cujus tanta est virtus, ut per eam fiant miracula etiam a malis. Interdum vero miracula fiunt ad testificandum de bonitate docentis : et tunc doctor hujusmodi veraciter bonus et justus est. Miracula autem Christi facta sunt a Deo propter utrumque, videlicet ad ostendendum quod vera sit ejus doctrina, et D quod ipse sit verus Christus, Sanctus San-
Ps. cxliv, 13. ctorum et justus in omnibus. Imo, si quis dixerit quod miracula Christi facta sint ad suæ doctrinæ confirmationem, sequitur quod etiam facta sint ad suæ sanctitatis testimonium. Docuit enim se esse Christum, sanctum et justum, omni peccato carentem : quam doctrinam Deus nequaquam miraculis confirmasset, nisi ita fuisset. Sed hoc in aliis non sequitur, qui non propriam, sed Christi legem prædicant et doctrinam. Sive ergo a bonis sive a malis fiant proprie sumpta miracula, demonstratur fidei veritas, tanquam a Deo data atque firmata. Verum, quoniam ad credendum multum confert justitia asserentis, idcirco decentius est miracula fieri a justis quam impiis : quod et ita fit.

17 *Dicunt ergo cæco,* sed nunc videnti, *iterum* Pharisæi : *Tu quid dicis de eo qui aperuit oculos tuos?* id est, quale testimonium perhibes illuminatori tuo? Aliqui dicunt hanc quæstionem factam ab illis qui dixerunt, Non est hic homo a Deo, qui sabbatum non custodit : ad hoc, ut vel terrendo vel circumveniendo, inducerent cæcum ad proferendum aliquid mali de Jesu; vel ut cæcum ex sua responsione arguerent, atque de synagoga ejicerent. Hoc asserit Augustinus et Beda. Theophilus autem et alii dicunt, quod facta sit a fautoribus Christi dicentibus, Quomodo potest peccator hæc signa facere? quoniam verisimile erat quod cæcus bona de suo curatore contestaretur. Potius tamen videtur facta ab ambabus inter se discordantibus partibus, qui quum inter se discordarent, recurrebant ad testimonium ejus qui expertus fuit Christi potentiam, si forte ex ejus responsione possent aliquam invenire concordiam.

Ille autem dixit : Quia propheta est. Putavit enim quod Jesus fuisset solum propheta, non finis et Dominus Prophetarum. Implicite tamen credidit eum esse Christum, quoniam firmiter tenuit quod esset homo justus et verax, et per consequens talis, qualem ipse se esse perhibuit. Sed contra hoc videtur, quia quos Christus sanavit in corpore, curavit in anima. Ergo et cæcum istum a tali errore curavit. Dicendum, quod cæcus pro tunc non tenebatur ad explicitam fidem de hoc, quod Jesus esset Christus. Unde prædictus error excusabatur a culpa, maxime quia non fuit per absolutam affirmationem. Quidam dicit, quod cæcus iste, dicendo de Jesu, Propheta est, nomine prophetæ intellexit Christum, ita quod cæcus asseruit

Jesum esse Christum. Sed huic obviat, A
quod post pauca cæcus hic ait de Jesu :
vers. 25. Si peccator est, nescio. Si autem tenuisset
eum pro Christo, scivisset quod non es-
set peccator. Istud tamen satis faciliter
solvi potest. Non tamen dicendum est
quod nomine prophetæ intellexerit Chri-
stum, quia non fuit consuetudo Judæis,
in communi modo loquendi, per prophe-
tam intelligere Christum.
18 *Non crediderunt ergo Judæi* quidam,
de quibus dictum est quod dixerunt istum
vers. 9. similem esse cæco nato, vel Pharisæi ope- B
ra Christi calumniantes; *quia cæcus fuis-
set* a nativitate, *et vidisset,* beneficio Chri-
sti, *donec vocaverunt parentes ejus qui
19 viderat; et interrogaverunt eos, dicentes :
Hic est filius vester, quem vos dicitis,* id
est, de quo affirmatis, *quia cæcus natus
est? Quomodo ergo nunc videt?* Tria in-
quirunt : primo, an iste sit filius eorum;
secundo, an cæcus a nativitate; tertio,
qualiter visum recepit, si natus est cæ-
cus. Et quia ad duo prima poterant paren-
tes sine periculo respondere, non autem C
ad tertium, idcirco respondent ad duo
hæc, quemadmodum subditur.
20 *Responderunt eis parentes ejus, et dixe-
runt : Scimus quia hic est filius noster*
(de prole cujus sit, certior est mater quam
21 pater), *et quia cæcus natus est. Quomodo
autem nunc videat, nescimus,* id est, mo-
dum et ordinem facti ignoramus; *aut quis
ejus aperuit oculos,* hoc est auctorem tanti
prodigii, *nos nescimus. Ipsum interroga-
te; ætatem habet,* id est annos discretio-
nis, *ipse de se loquatur,* quoniam nemo D
22 certior eo. *Hæc dixerunt parentes ejus,
quoniam timebant Judæos,* hoc est prin-
cipales Judæos, videlicet Pharisæos, Scri-
bas et sacerdotes, inordinato et carnali ti-
more : ex quo et mentiti sunt, et opera
Christi pia atque præclara maluerunt ta-
cere, quam a Judæis persecutionem suf-
ferre. Unde non excusantur a culpa. Causa
timoris subjungitur. *Jam enim conspira-
verant Judæi* principales, de quibus jam
dixi, *ut si quis eum confiteretur Christum,*

extra synagogam fieret, id est, quicum-
que diceret Jesum esse Christum, exclu-
deretur a populo Judæorum tanquam ex-
communicatus et perfidus : quod erat tunc
grande opprobrium. *Propterea,* scilicet, 23
ne de synagoga expellerentur, *parentes
ejus dixerunt : Quia ætatem habet, ipsum
interrogate.* Et in hoc multum errabant,
magisque dilexerunt gloriam hominum Joann. xii,
quam divinam. Nonne salubrius eis fuis- 43.
set a Christo recipi, qui propter se expul-
sos clementer recepit, quam in synagoga
manere, in qua erant æmuli Filii Dei?
Vocaverunt ergo Pharisæi *rursus homi-* 24
nem qui fuerat cæcus. Invidia enim non
quiescit, sed indefesso animo molitur ma-
lum ei quem odit; et qui veritatem ni-
tuntur obruere, variis, exquisitis falsissi-
misque cautelis utuntur. *Et dixerunt ei :
Da gloriam Deo,* hoc est, Deum honora,
nobis religiosis consentiendo, et tuam
curationem non huic Jesu, quasi divina
potestate agenti, adscribendo, sed quod
aliquo alio modo visum recepisti. *Nos sci-
mus quia hic homo peccator est,* id est
assiduus in peccato, seductor plebis et si-
mulator, magicis artibus utens, nec divi-
na virtute te illuminavit. Ecce quomodo
malitia excæcavit eos, et quam studiose Sap. ii, 21.
satagebant decipere cæcum istum. Quasi
dicant : Ex quo nos docti et religiosi hoc
scimus, tu simplex et idiota non debes
contradicere nobis.
Dixit ergo ille cæcus nondum in anima 25
perfecte de Christo illustratus : *Si pec-
cator est, nescio,* id est, dubius sum vel
incertus an aliquo fuerit interdum pec-
cato saltem veniali obstrictus, quemad-
modum ceteri Prophetarum. Nemo enim Job xiv, 4,
mundus a sorde, et justus septies cadit juxta LXX.
in die. Alii exponunt sic : Si peccator Prov. xxiv, 16.
est, nescio, id est, ego non scio verum es-
se quod vos dicitis vobis esse notorium,
utpote quod sit peccator : quin potius,
oppositum sentio. Cæcus iste non dubi-
tavit de sanctitate Jesu, quem dixit esse
prophetam; sed an fuit prorsus ab omni
culpa immunis, non scivit, quoniam non-

dum scivit eum esse Christum Filium A
Dei. *Unum scio, quia cæcus quum essem*
* modo paulo ante, *nunc* video.* Securus et im-
perterritus fuit hic cæcus.
26 *Dixerunt ergo illi : Quid fecit tibi ?*
quomodo aperuit tibi oculos ? Hoc rursus
quærebant insidiose, ut possent aliquid
reprehensionis elicere, tantumque mira-
culum obfuscare. Timebant enim, si mi-
raculum istud divulgaretur, quod propter
novitatem et magnitudinem ejus, multi
27 acciperent Jesum pro Christo. *Respondit*
eis : Dixi vobis jam, et audistis, quid B
fecerit mihi, et quomodo dederit mihi vi-
sum. *Quid iterum vultis audire ?* quasi
dicat : Non bono animo quæritis, quate-
nus cognita veritate credatis in illum, sed
ut aliquam objectionem fingatis. Ideo sub-
ditur : *Numquid et vos vultis discipuli*
ejus fieri, cujus ego jam discipulus fieri
cupio ? tanquam dicat : Scio quod non.
Magna fuit constantia hujus cæci, qui tam
pertinenter atque audacter respondit pro
suo benefactore. Nec dubium quin Chri-
stus hanc ei concessit constantiam. C
28 *Maledixerunt,* id est, malum imprecati
sunt, *ei,* videlicet cæco huic Pharisæi, *et*
dixerunt : Tu discipulus illius sis. Hoc
narrat Evangelista secundum intentionem
illorum, qui reputabant discipulatum sub
magisterio Jesu esse miseriam, seductio-
nem et perditionem, quum secundum ve-
ritatem fuerit benedictio, salus et gratia
magna. *Nos autem Moysis discipuli su-*
mus. Nec hoc vere locuti sunt, quoniam
Exod. xx, 12; *Deut.* v, 16. mandatum Dei de honoratione parentum
per Moysen datum, per suam traditionem D
Matth. xv, 3-6. irritum fecerunt, ut probat Christus apud
Matthæum. Scripturam quoque Moysis non
vere exposuerunt. Propter quod supra di-
Joann. v, 46. xit eis Salvator : Si crederetis Moysi, cre-
deretis et mihi ; de me enim ille scri-
29 psit. *Nos scimus* auctoritate Scripturæ,
quia Moysi locutus est Deus per angelum
in persona Dei loquentem. Unde in Exodo
Exod. xxxiii, 11. scriptum est : Loquebatur Dominus cum
Moyse facie ad faciem, sicut loqui solet
homo ad amicum suum. *Hunc autem* Je-

sum *nescimus unde sit.* Paulo ante locuti
sunt Pharisæi isti increduli : Non est hic vers. 16.
homo a Deo ; et, Nos scimus quia hic ho- vers. 24.
mo peccator est. Opinabantur ergo se sci-
re quod non esset a Deo. Patriam quoque
ejus et genus noverunt. Unde superius
locuti sunt Nicodemo : Scrutare Scriptu- *Joann.* vii, 52.
ras, et vide quia a Galilæa Propheta non
surgit. Quomodo ergo nunc dicunt, Hunc
nescimus unde sit ? præsertim quum pu-
tarent eum a diabolo esse et magicis ar-
tibus inhærere. Dicendum, quod ex magno
contemptu sic loquebantur, ad insinuan-
dum vilitatem Jesu. Tanquam dicerent :
Velut inventicium hunc reputamus, quum
ignoremus eum a Deo missum. Vel di-
cendum, quod loquebantur sicut homines
passionati, et ideo mirum non est si ver-
ba eorum sint falsa atque ad invicem re-
pugnantia.

Respondit ille homo mente et corpore 30
illustratus, *et dixit eis,* increpando eorum
duritiam perfidiamque reprobando : *In*
hoc enim mirabile est, id est, in eo quod
dicam patet mirabile esse, *quia,* id est
quod, *vos nescitis unde sit,* id est, quod
Jesus iste a Deo sit. Deinceps ponit in
quo patet quod miranda sit ignorantia
Pharisæorum : *et aperuit oculos meos :* id
est, per hoc quod aperuit oculos meos a
nativitate clausos et cæcos, merito agno-
sceretis eum esse a Deo, quum hoc sit
supernaturalis effectus, soli Deo possibi-
lis, qui et fecit istum effectum in testi-
monium veritatis sanctitatisque Jesu : et
mirum quod non attenditis hoc, quum
consuetum semper fuerit populo Judæo-
rum signa quærere illisque credere. Pro-
pter quod dicit Apostolus : Judæi signa I *Cor.* i, 22.
quærunt. *Scimus autem quia peccatores* 31
Deus non audit.

Omnia verba cæci hic introducta, uno
modo exponuntur determinate, ad proban-
dum suum propositum : et sic vera sunt.
Alio modo exponuntur communiter : sic-
que, secundum Augustinum, sunt verba
cæci nondum perfecte interius illustrati,
unde nec vera sunt absolute. — Primo

sic : *Scimus autem* ex Scripturis, *quia*
peccatores in vitiis permanentes *Deus non*
audit, propter preces eorum faciendo mi-
racula ad testimonium bonitatis ipsorum.
Tamen, ut dictum est, interdum per ma-
los fiunt vera miracula. Nam et ad in-
stantiam Alexandri Magni legitur Deus
maxima fecisse miracula. Denique, licet
quis sit in statu salutis, raro tamen vel
nunquam facit miracula modo prædicto,
nisi sit vir heroicus et perfectus. Unde
per peccatores intelligi possunt insipien-
tes, animales et imperfecti, quamvis sint
pœnitentes. Propterea subditur : *Sed si*
quis Dei cultor est, id est Deo devotus
per interiores latriæ actus, *et voluntatem*
ejus facit, divinis præceptis et admoni-
tionibus obediendo in omnibus, *hunc ex-*
audit, faciendo ad precem ejus miracula
pro testimonio virtutis talis cultoris. Sic
autem maxime exaudivit Deus Jesum, sic-
32 ut cæcus subjungit. *A sæculo non est*
auditum, id est, nunquam contigit vel
perceptum est, *quia aperuit quis oculos*
cæci nati. In nulla enim scriptura hoc
legitur factum, nisi hoc loco. Ex his in-
33 fert cæcus suum intentum. *Nisi esset hic*
a Deo, quasi missus ab illo, ejusque gratia
juvaretur, *non poterat facere quidquam,*
id est aliquid tale quale fecit in me.

Pro secunda explanatione hujus scri-
pturæ, sciendum quod aliquis dicitur pec-
cator multipliciter : Primo, quia aliquando
magna peccata commisit, quamvis post-
ea perfectus et virtuosus sit factus. Sic
I *Tim.* I, 15. Paulus vocat se peccatorem, dicendo : Ve-
nit Jesus peccatores salvos facere, quo-
rum ego primus sum. Nihilo minus de
I *Cor.* IV, 4. se ipso fatetur : Nihil mihi conscius sum.
Secundo, quia de peccatis suis non satis-
fecit, quamvis pœniteat. Sic publicanus
Luc. XVIII, 13. peccator fuit, quum dixit : Deus, propi-
Ibid. 14. tius esto mihi peccatori. Tunc enim dimis-
sa erant ei peccata, quantum ad culpam.
Tertio, quoniam in peccatis mortalibus
est, habet tamen propositum se emendan-
di, habetque sæpe motum attritionis, quam-
vis non habeat veram contritionem. Quar-

A to, quia in vitiis jacet, nec pœnitet, sed
in pravo manet proposito et affectu.

Itaque, quod ait, Scimus quia pecca-
tores Deus non audit, verum est de pec-
catoribus quarto modo, utpote quod non
exaudiuntur ad utilitatem, quamdiu sunt
tales. Ideo enim Sapiens dicit : Qui de- *Prov.* XXVIII, 9.
clinat aurem suam ne audiat legem, oratio
ejus erit exsecrabilis. Et apud Isaiam Do-
minus loquitur : Quum multiplicaveritis *Is.* I, 15.
preces, non exaudiam ; manus enim ve-
stræ sanguine plenæ sunt. Et pene innu-
B merabilia sunt loca Scripturæ hoc idem
testantia : ut quum in libro Proverbiorum
Dominus asserit : Tunc invocabunt me, *Prov.* I, 28.
et non exaudiam ; mane consurgent ad
me, et non invenient me. Nihilo minus
verum est quod Dominus ait per Ezechi-
elem : In quacumque hora peccator in- *Ezech.* XVIII, 21, 22.
gemuerit, omnium iniquitatum ejus non
recordabor. Elucescit ergo quod peccato-
rem secundo modo dictum, videlicet pœ-
nitentem, exaudiat Dominus, dummodo sa-
lubriter et instanter pro se ipso oraverit.
C Sed de peccatore tertio modo major est
difficultas, an exaudiatur in spiritualibus
bonis. Et dicendum, quod non exauditur
de condigno, sed de congruo, maxime si
faciat quod in se est. Certum est autem
quod qui in peccato mortali est, non po-
test aliquid promereri, seu de condigno
exaudiri, nisi misericorditer præveniatur
a Deo gratiam gratum facientem infun-
dente : qua adepta, habet homo motum
contritionis, meritoriæ actionis et dignæ
atque idoneæ orationis. *Sed si quis Dei*
D *cultor est, et voluntatem ejus facit,* id est,
signa divinæ voluntatis implet, videlicet
præcepta et hortamenta, *hunc exaudit* ad
utilitatem, quamvis non semper ad libi-
tum : imo, quandoque negando quod po-
stulatur, dat meliora ac viciniora saluti. *Hebr.* VI, 9.
Hinc scriptum est : Si diluculo consur- *Job* VIII, 5, 6.
rexeris ad Deum, et Omnipotentem fueris
deprecatus, si mundus et rectus incesse-
ris, statim evigilabit ad te ; itemque : Deus *Ibid.* 20.
non projiciet simplicem, nec porriget ma-
num malignis.

Si ergo a Deo exaudiri optamus, si aliquam specialem gratiam adipisci appetimus, non contradicat operatio orationi, nec ostendamus per opera iniqua, nos amare id quod per orationem dicimus nos odire; sed faciamus quod in nobis est, laborem debitum continuamque diligentiam apponendo, et effectum affectui conformando. Tunc Deus protinus aderit, nostrumque imperfectum supplebit, optatam perfectionem virtutum præstando. Ideo
Job xi, 14, 15. quippe in Job legitur : Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris, tunc levare
Ps. cxliv, 19. poteris faciem tuam ; et in Psalmo : Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos.

34 *Responderunt* Pharisæi, *et dixerunt ei : In peccatis natus es totus,* id est in originali peccato quantum ad animam, et in speciali pœna peccati quantum ad corpus, videlicet in cæcitate tibi congenita. Sicque innuebant eum cæcum natum propter peccatum parentum vel proprium : cujus contrarium dixit Salvator. Monstruositas autem prolis, quamvis interdum sit propter culpam parentum, vel unius eorum, communiter tamen procedit ex causa naturali, puta ex disproportione materiæ, superfluitate vel parvitate, aut ex debilitate virtutis formativæ in semine. Sicque monstruositas est a casu, quoad naturam creatam ; sed quoad divinam providentiam, est ordinata. Quandoque enim, ut dictum est, ordinatur ad manifestationem divinæ potentiæ in opere miraculoso. Semper quoque valet ad ampliorem declarationem naturalis perfectionis in rebus ejusdem speciei non monstruosis : in qua perfectione repræsentatur divina sapientia atque potentia, quoniam opposita juxta se posita clarius elucescunt. — Sed quum originale peccatum sit unum, quomodo pluraliter dicunt : In peccatis natus es totus ? Et respondendum, quod originale peccatum formaliter seu essentialiter unum est, scilicet carentia originalis justitiæ debitæ in esse, secundum Ansel-
A mum. Materialiter autem est multa, quoniam multas animæ vires inficit, et alia peccata virtualiter continet : præcipue vero propter quatuor vulnera animæ, ex originali peccato inflicta, secundum Bedam, quæ sunt : ignorantia, exsistens in ratione ; malitia, exsistens in voluntate ; concupiscentia, quæ est in appetitu concupiscibili, sumendo concupiscentiam pro pronitate ad concupiscendum inordinate ; et infirmitas, quæ est in irascibili. Hæ enim quatuor vires animæ sunt subjecta virtutum.

B *Et tu doces nos?* hoc est, quum sis tam vilis, præsumptuosum est nimis quod per modum docentis et redarguentis alloqueris nos, qui seniores et majores sumus in populo. Solent enim superiores ac doctiores inferiorum informationem despicere. Verumtamen veraciter sapientes et docti, diligenter atque humiliter pensant quæ eis dicuntur, informarique appetunt, nec propter dicentis parvitatem contemnunt quod prædicatur : quoniam veritas propter se ipsam digna est acceptione. Id-
C eo Salomon ait : Argue sapientem, et di- *Prov.* ix,
liget te ; doce justum, et festinabit ac- 8, 9.
cipere.

Et ejecerunt eum foras, id est, ex templo et synagoga seu populo expulerunt, et tanquam excommunicatum habuerunt. Et sicut paulo ante nescientes benedixerunt eum verbis, dicendo, Tu discipulus illius vers. 28.
sis ; sic modo ignorantes benedicunt eum factis, expellendo eum a synagoga Satanæ. Quos enim ipsi expellebant crudeliter, Christus recepit clementer. *Audivit* 35
D *Jesus* a narrantibus : quod tamen antequam fieret novit futurum, et dum fiebat inspexit, et antequam sibi recitaretur, scivit jam accidisse ; *quia ejecerunt eum foras,* id est, quod Pharisæi cæcum a synagoga sequestraverunt. *Et quum invenisset eum.* Secundum Bedam, Jesus quæsivit eum. *Dixit ei* jam invento : *Tu credis in Filium Dei?* Non quasi ignorans id quærit, sed ut cæcum ad perfectiorem sui agnitionem promoveat. Quanto enim quis magis opprimitur propter veritatem,

tanto apud Deum meretur ampliorem exaltationem et gratiam. Cæcus iste nondum determinate credebat in Filium Dei; sed paratus fuit ad hoc. Ideo interrogatur a Christo, quia qui boni propositi sunt, merentur gratiam Dei auxiliatricem per quam deducantur in exsecutionem salubrem.
36 *Respondit ille* cæcus : *Quis est,* o *Do-*
mine, Filius Dei? quod quæro *ut credam*
in eum. Nondum enim cognovit Jesum se-
cundum faciem, quoniam cæcus ab eo re-
cessit, et nondum ad eum reversus fuit :
et si cognovisset eum secundum faciem,
non tamen scivisset quod esset Filius Dei,
quia ut dictum est, tenuit eum pro Pro-
37 pheta. *Et dixit ei Jesus : Et vidisti eum*
nunc, ad me accedendo, *et qui loquitur*
tecum, ipse est, id est, ego ipse quem nunc
inspexisti oculo corporali, qui præsentia-
38 liter tecum loquor, sum Filius Dei. *At ille*
ait : Credo, Domine, in Filium Dei. His
nempe verbis auditis, cognovit quod is qui eum alloquebatur, fuit Jesus, oculorum suorum apertor; et quia tenuit eum pro vero Propheta justoque viro, credidit omnia verba ejus esse vera. Idcirco quum audisset ab ore ejus quod esset Filius Dei, mox credidit, sciens Deum esse cum illo cui credebat. *Et procidens adoravit eum.* Si credidit explicite quod esset Filius Dei naturalis, adoravit eum adoratione latriæ. Si vero credidit quod esset Filius Dei per gratiam singularem, adoravit eum adoratione duliæ. Paucissimi autem discipulorum habebant explicitam fixamque fidem de hoc quod Christus esset Dei Unigenitus verusque Deus : sic tamen dispositi erant, quod mox fidem talem reciperent.
39 *Dixit ei Jesus: In judicium ego in hunc*
mundum veni, id est ad faciendum judicium discretionis, hoc est discretionem judicialem, inter electos ac reprobos. De quo judicio infra habetur : Nunc judicium est mundi. (Joann. XII, 31.) In primo ergo suo adventu venit Christus discernere inter electos ac præscitos, illos gratiose et pie convertendo, hos juste deserendo. In secundo autem adventu veniet facere judicium retributio-

A nis, de quo dixit : Non misit Deus Filium suum ut judicet mundum (Joann. III, 17); et, Ego non judico quemquam (Ibid. VIII, 15). *Ut qui non vident,* id est simplices et indocti, quales fuerunt discipuli Christi et cæcus iste, *videant,* id est, spiritualiter illuminentur a me, meque lucem mundi fidei oculis contemplentur: *et qui vident,* id est Scribæ et Pharisæi ceterique in propriis oculis sapientes, (Is. V, 21.) litterati ac providi, *cæci fiant,* id est, lumine fidei ceterisque donis gratiæ Spiritus Sancti priventur, et gravius quam ante B obtenebrentur, propter eorum superbiam atque demerita. Huic verbo Christi consonat quod Simeon justus prædixisse legitur : Ecce positus est hic in ruinam (Luc. II, 34) et resurrectionem multorum in Israel. Christus quoque alio loco ait concorditer istis : Confiteor tibi, Pater, quoniam abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Matth. XI, 25).

Possunt quoque per non videntes, intelligi peccatores vitiis obfuscati, sed prædestinati, ut Matthæus, Zachæus, Magda- C lena, qui per Christum illustrati sunt corde; per videntes vero, hi quos inflavit superbia in tantum, ut Christi prædicationem deridere præsumpserint. Tertio, et communius, per non videntes, intelliguntur gentiles, unius veri Dei agnitione carentes; per videntes vero, Judæi, divina lege instructi. In Christi autem adventu et deinceps, cœpit populus Judæorum excæcari, atque gentilitas illustrari, præsertim post passionem, Apostolis ubique docentibus (Marc. XVI, 20). Propter quod Christus dixit D Judæis : Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (Matth. XXI, 43). Hinc in Isaia ait Christus : Et nunc hæc dicit Dominus formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, et Israel non congregabitur. Et dixit Dominus mihi : Parum est ut sis servus mihi ad suscitandas tribus Jacob; dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ (Is. XLIX, 5, 6).

Et audierunt quidam ex Pharisæis qui 40
cum ipso erant, hoc est aliqui Pharisæorum exsistentium cum Jesu quando hæc

protulit; *et dixerunt ei,* ex superbia murmurando : *Numquid et nos cæci sumus* ea cæcitate quam dicis futuram quibusdam videntibus? hoc est, Numquid et nos cor excæcatum habemus? Suspicabantur enim Pharisæi quod verum fuit, videlicet, quod Jesus more solito tetigit eos. A

41 *Dixit eis Jesus : Si cæci essetis,* hoc est, si humiliter agnosceretis insipientiam iniquitatesque vestras, et me doctorem justitiæ audiretis, *non haberetis peccatum,* quoniam vestrum imperfectum confitendo, mereremini indulgentiam et gratiam justificantem. B *Nunc vero dicitis, Quia,* id est quod, *videmus,* hoc est, quia vos ipsos jactatis doctos ac sapientes, *peccatum vestrum manet* in vobis insanabile atque damnandum. Vel sic : Si cæci essetis, habendo ignorantiam invincibilem, non haberetis peccatum, quoniam talis ignorantia omnino excusat a culpa. Vel, Si cæci essetis, cæcitate seu ignorantia facti. Ignorantia vero juris affectata non excusat, sed auget peccatum. Ignorantia vero quæ contingit ex negligentia quadam, excusat a tanto, non a toto. Plus igitur peccat qui Scripturas cognoscit, quam alius, ceteris paribus, utpote si ignorantia alterius excusabilis est in toto vel in parte. Propter quod Jacobus protestatur : Scienti bonum Jacob. iv, 17. et non facienti, peccatum est illi; et Petrus in secunda sua Canonica, Melius erat II Petr. ii, 21. non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum reverti. Denique, servus sciens voluntatem domini sui, et Luc. xii, 47, 48. non faciens, plagis vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis.

ARTICULUS XXV

ELUCIDATIO CAPITULI DECIMI : AMEN, AMEN DICO VOBIS, QUI NON INTRAT PER OSTIUM IN OVILE OVIUM.

SICUT in fine præcedentis capituli patuit, Pharisæi jactabant se esse videntes, hoc est eruditos et dignos aliorum rectores; non tamen credebant in Christum, sed eum negabant. Idcirco Salvator in exordio hujus capituli pandit errorem ac falsitatem illorum per quamdam parabolam, quam ipsemet post pauca partim exponit. C

1 Ait ergo : *Amen, amen dico vobis,* o elati Pharisæi, *qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro.* Hoc totum in corporalibus rebus ita se habet. D Sed ista exponenda sunt spiritualiter secundum sensum a Christo intentum. In locutione quippe parabolica, qualis est ista, sensus principalis ac litteralis non est qui immediate per verba significatur, sed qui per ipsas res vocibus designatas insinuatur.

Est igitur intellectus : *Qui non intrat* spirituali seu corporali introitu, *per ostium,* id est ordinate per Christum, videlicet secundum Christi voluntatem, licite ac honeste, vel per fidem catholicam atque individuam caritatem, *in ovile ovium,* hoc est in Ecclesiam, in congregationem fidelium, ad præsidendum gregi dominico, *sed ascendit aliunde,* id est, sibi ipsi Hebr. v, 4. assumit honorem, non vocatus a Deo tanquam Aaron. Idcirco ascendere dicitur, id est superbe intrare, per ambitionem propriam, per aliorum intrusionem, per simoniacam pravitatem, per corruptam et non canonicam electionem, non sequens Christi vestigia, de quo ad Hebræos dicit Apostolus, quod non semetipsum clarifi- Ibid. 5, 6. cavit ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum : Tu es sacerdos in æternum. *Ille fur est et latro.* Furem appellamus

qui rapit aliena. Indignus ergo prælatus A qui per Christum non intrat ad præsidendum fidelibus, vel quicumque deceptor falsusque doctor credentium, est fur: quoniam populum Dei subtrahit Deo, quoniam suo pestifero documento seu pravo exemplo ac aliis modis, avertit fideles a Deo, et subjugat eos sibi, atque in suum commodum redigit eos, bona eorum consumendo, eorum servitute utendo, et ipsos tanquam mancipia possidendo, quemadmodum de his Pharisæis loquitur Christus : Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypo- (*Matth.* xxiii, 14.) B critæ, quia comeditis domus viduarum. Hujusmodi itaque ascensor ovilis et ovium doctor, seu indignus prælatus et rector, gregem sibi conformat, et maximum damnum infert Christo, cujus prædilectam substantiam, pro qua ipse sanguinem fudit, taliter dissipat. Unde in Ecclesiastico (*Eccli.* x, 2.) legitur : Secundum judicem populi, sic et ministri ejus; et qualis est rector civitatis, tales et inhabitantes in ea. Jeremias quo- (*Jer.* x, 21.) que : Quoniam, inquit, stulte egerunt pastores, et Dominum non exquisierunt, pro- C pterea omnis grex eorum dissipatus est. Denique talis etiam dicitur latro, quoniam gregem fidelium spiritualiter strangulat, vitam gratiæ suffocando in eis, atque diaboli devorationibus eos exponendo, imo ad mortem æternam ducendo. Inducit enim eos ad vitia, quibus occiditur anima, gratiam amittendo et dæmonum dentes in- (*I Petr.* v, 8.) currendo. Adversarius enim noster diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.

2 *Qui autem intrat* præfatum ovile *per* D *ostium,* id est per Christum, videlicet ordinate, caritative, humiliter, non quærens præesse vel dominari, sed prodesse et auxiliari, non quærens uti propria libertate, sed pro aliorum salute infatigabiliter laborare ; *pastor est ovium,* hoc est fidelium, re et nomine, quoniam verbo et opere pascit, confortat et recreat eos. Tales pastores Deus promisit apud Jeremiam : (*Jer.* iii, 15.) Dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina. Ad hanc veram pastoralem perfectionem hortatur princeps Apostolorum in prima sua epistola, dicens : Seniores, obsecro, pascite (*I Petr.* v, 1-3.) qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, non turpis lucri gratia, neque ut dominantes in cleris, sed forma gregis facti, et ex animo.

Huic tam fructuoso pastori *ostiarius aperit,* id est, Spiritus Sanctus divinas veritates revelat, modum regiminis manifestat, et de omnibus necessariis instruit. 3 Unde de ipso infra habetur : Quum ve- (*Joann.* xvi, 13.) nerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Ipse igitur Spiritus Sanctus admittit, vel potius introducit, timoratum ac diligentem pastorem in sanctuarium sapientiæ sempiternæ, ut discat (*I Tim.* iii, 15.) et sciat quomodo oporteat se conversari in domo Dei ; et illic dat ei gustare mul- (*Ps.* xxx, 20.) titudinem dulcedinis suæ, ita ut rediens ad gregem dominicum sibi commissum, eructet illis memoriam abundantiæ sua- (*Ps.* cxliv, 7.) vitatis divinæ. Sicque de plenitudine sibi collata illuminat et accendit corda suorum.

Hac apertione Spiritus Sancti maxime indiget omnis pastor, et tanto amplius, quanto pluribus præest. Quum enim nemo sui ipsius possit operari salutem sine speciali atque continuo auxilio Spiritus Sancti, quomodo poterit suam et aliorum operari salutem, sine ingenti, singulari jugique ope Paracleti ? Propterea oportet pastorem frequenter nimis ad Deum recurrere, ejus auxilium cum humili prostratione requirere, ut in omnibus dirigatur, moveatur, et reguletur ab ipso, itemque ut Spiritus Sanctus corda subditorum docibilia faciat, tangat, gubernet. Væ ergo dissolutis et intimoratis prælatis, qui se ad exteriora impudenter effundunt, qui non ponderant quam grave onus ipsis impositum sit, neque præcogitant quam Christo pro se suisque ovibus tribuant ratio- (*Rom.* xiv, 12 ; *Hebr.* xiii, 17.) nem. Isti non pensant illud Sapientiæ : Judicium durissimum in his qui præsunt, (*Sap.* vi, 6.) fiet. Ideo bene ait Chrysostomus : Quis est

qui desiderat prælationem et curam animarum, nisi qui non timet judicium Dei?

Et oves vocem ejus audiunt, id est, electi subditi, qui sunt oves per prædestinationem æternam, talis pastoris doctrinam suscipiunt ac sequuntur. Humiliter enim et devote audiunt et observant verbum sui prælati tanquam vicarii Christi : quemadmodum Apostolus in suis epistolis
Rom. vi, 17; II *Cor.* ix, 2, 13; *Coloss.* i, 3-6; I *Thess.* i, 2-9; ii, 13, 14. sæpius gloriatur in Domino de suis discipulis seu populis a se conversis, quod suam prædicationem cum omni attentione et reverentia perceperunt. Quod utique oportet omnem subditum diligenter implere, quoniam prælatis loquitur Christus
Luc. x, 16. apud Lucam : Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit.

Et proprias oves vocat nominatim, id est, singulos subditorum suorum determinate cognoscit, ad meliora hortatur, ad felicitatem invitat, omnium mores pensando, quid singulis expediat perpendendo, cunctis familiariter condescendendo, unicuique secundum propriam capacitatem ac indigentiam providendo, subveniendo et influendo, quemadmodum Salomon ad-
Prov. xxvii, 23. monet in libro Proverbiorum : Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Quemadmodum enim medicus corporum dispositiones, complexiones, atque morborum diversitates in languido pensat, quatenus unicuique medicamentum suæ dispositioni ac morbo proportionatum apponat (quod enim uni prodesset, obesset alteri); sic prælatus et pastor, quum sit medicus animarum, attendere debet inclinationes, motus et studia singulorum, sicque unumquemque a malo retrahere et ad virtutes provehere per media aptiora : quod non est parum difficile. Propter quod convenienter ait Gregorius : Ars artium est regimen animarum. Et magna valde perfectio, exercitatio, unctio, discretio, exigitur ad bonum prælatum. Unde in Deuteronomio loquitur
Deut. i, 13. Moyses : Date ex vobis sapientes et gnaros, quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, et ponam eos vobis prin-

A cipes. *Et educit eas,* de via ad patriam, de carne ad spiritum. Educit insuper eas ad pascua alimoniæ spiritualis, ad panem vitæ et intellectus, ad panem sa- *Eccli.* xv, 3.
cramentalem, ad divinorum contemplationem.

Et quum proprias oves emiserit, id est, 4
prædicto modo eduxerit, atque de tenebris ignorantiæ et peccati in lucem veritatis ac splendorem virtutum transtulerit, *ante eas vadit,* id est, in via Dei ipsas exemplariter præit, et in virtuosa conversatione
B excedit, faciendo quod docet, et non verbo dumtaxat, sed opere quoque viam monstrando, quemadmodum ad Timotheum Paulus ait : Esto exemplum fidelium in *I Tim.* iv, 12, 15, 16.
verbo, in conversatione, in caritate; profectus tuus manifestus sit omnibus : hæc enim faciens, te ipsum salvum facies, et eos qui te audiunt.

Denique, quum prælatus sit quasi signum ad quod omnium subditorum oculi diriguntur, ideo nihil tantum ædificat subditos, vel tantum confert ad omnem pro-
C fectum virtutum, ut bona et irreprehensibilis vita pastoris. Frequens namque occursus et quotidianus adspectus in habitum vertitur, atque in cordibus subditorum veram in virtutibus constantiam operatur. Oportet ergo prælatum in virtute et sapientia stabilem esse, ne passionibus agitetur, ne personarum acceptor sit, ne unum præ alio palpet vel tribulet, ne privato amore vel odio corrumpatur; sed Deum semper præ oculis habeat, jugiter formidet, ne per suam im-
D perfectionem aut injustitiam aliquem ex sibi commissis scandalizet. Prælatus quippe est judex et caput sive principium gregis sui. Judex autem, secundum Philosophum, debet esse quasi animata justitia vivaque lex, nusquam ab æquitatis tramite devians. Primum quoque in omni ordine, est mensura et regula posteriorum. Mensuram vero et regulam necesse est esse uniformem ac simplicem : aliter non possent alia per eam mensurari ac regulari. Sit ergo prælatus uniformis,

fixus et simplex, non simulator et callidus, sed mitis et humilis.

Et oves illum sequuntur, tanquam ducem prædignum, id est, operibus illius se conformant, ejusque verbis obtemperant, quemadmodum ad Hebræos docet Apostolus : Obedite præpositis vestris, et subjacete illis; ipsi enim pervigilant tanquam rationem pro animabus vestris reddituri. Bonus ergo pastor bonas efficit oves, oviumque vitia et defectus maxime accidunt ex negligentia atque insufficientia præsidentis. Propter quod maximum Dei donum est, habere virtuosum prælatum. Unde videmus quod in veteri Testamento, tempore judicum et regum, quando judex vel rex bonus fuit, populus Israel Domino ministravit ; sed rege vel judice impie conversante, populus quoque communiter vixit inique, insistendo frequenter idololatriæ. *Quia sciunt vocem ejus,* id est, doctrinam ejus per approbationem cognoscunt.
5 *Alienum autem,* id est seductorem pestiferumque doctorem, schismaticum sive hæreticum, vel impium Christianum, *non sequuntur,* id est, ejus doctrinis non acquiescunt, nec opera sequuntur ; *sed fugiunt ab eo,* id est, animo illum detestantur, vel etiam interdum corpore se elongant ab ipso, ne cum perverso pervertantur. Qui enim tetigerit picem, inquinatur. Et Apostolus : Exite, inquit, de medio illorum, et immundum ne tetigeritis. *Quia non noverunt* per approbationem et imitationem, *vocem alienorum,* id est verba fallacium.

(Hebr. XIII, 17. — Ps. XVII, 27. — Eccli. XIII, 1. — II Cor. VI, 17.)

Totum hoc intelligendum est de ovibus, non solum secundum præsentem justitiam, sed et secundum prædestinationem divinam, et de auditu seu fuga vel cognitione finali. Certum est enim quod multi electi ad tempus errant, et hæreticorum vel aliorum deceptorum doctrinas advertunt ; sed finaliter pœnitent, et in Christi sermone diem claudunt extremum. Similiter multi præsciti, ad tempus verba bonorum advertunt pastorum, et alienorum vocem abhorrent ; sed non perseverant usque in finem, nec implent illud Apostoli : Doctrinis variis et peregrinis nolite abduci ; et, Optimum est gratia stabiliri cor. Vel loquitur Christus de ovibus formaliter, hoc est, in quantum sunt oves, non materialiter. Formaliter enim de eis loquendo, non errant, quemadmodum arbor bona non potest facere fructus malos.

(Hebr. XIII, 9. — Ibidem. — Matth. VII, 18.)

Hoc proverbium, id est similitudinem istam, vel sermonem hunc parabolicum, 6
dixit eis Jesus. Illi autem Pharisæi *non cognoverunt quid loqueretur eis,* id est, quid per verba prædicta significaret. Certi enim fuerunt quod intentio ejus finalis non erat de pecoribus. *Dixit ergo eis iterum Jesus,* 7
qui novit ignorantiam illorum. Exposuit ergo proverbium istud pro parte. Expositio namque non intelligentibus est necessaria. *Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium,* hoc est porta, secundum proprietatem quamdam, per quam electi intrant in societatem Ecclesiæ militantis, et deinceps ad consortium Ecclesiæ triumphantis. Christus quoque est ostium per quod intramus ad Patrem, nunc per fidem et gratiam, tunc vero per speciem. Propter quod ait : Ego sum via, veritas et vita ; nemo venit ad Patrem, nisi per me. Itemque Apostolus : Per ipsum, inquit, accessum habemus ad Patrem ; et rursus, Per ipsum offeramus hostiam laudis Deo semper. Christus ergo est ostium, quia per ejus Baptismum, per ejus passionem et gratiam, per ejus auxilium, incorporamur Ecclesiæ, ad patriam devenimus, Deo immediate unimur. Propterea Petrus testatur : Neque enim datum est hominibus aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat eos salvos fieri. Dicitur autem Christus ostium, per similitudinem quamdam, quomodo dicitur agnus, leo, petra, lucerna.

(Joann. XIV, 6. — Rom. V, 2; Ephes. II, 18. — Hebr. XIII, 15. — Act. IV, 12. — Joann. I, 29; Apoc. V, 5; I Cor. X, 4; Apoc. XXI, 23.)

Omnes quotquot venerunt, fures sunt 8
et latrones. Non absolute de omnibus loquitur Christus, quia superius laudavit Joannem Baptistam et Moysen : sed de quibusdam pseudoprophetis qui non lon-

(Joann. V, 35, 46.)

ge ante Christi adventum venerunt, qua- A
Act. v, 36, les fuerunt Theodas et Judas Galilæus, de
37. quibus scribitur in Actibus Apostolorum; vel de omnibus qui sine Christo, hoc est sine Dei verbo, venerunt, non missi a Deo, sed proprio sensu se ingerentes. De
Jer. xxiii, qualibus Dominus ait per Jeremiam : Ipsi
21. currebant, et ego non misi eos. *Sed non audierunt eos oves,* id est, finaliter ipsis non consenserunt, quamvis forte ad tempus deceptæ sint.

9 *Ego sum ostium* (sicut nunc dictum est). *Per me si quis introierit,* id est, qui B secundum doctrinam et vitam meam conversatus fuerit, qui per fidem et gratiam meam congregationi fidelium se junxerit, si quis mihi intima caritate inhæserit, *salvabitur,* hoc est, æternam beatitudinem consequetur, nuncque a peccatis purgabitur : aliter Christus non esset Salvator.
Act. xv, 11. Unde in Actibus Petrus disseruit : Per gratiam Domini nostri Jesu Christi credimus salvari. *Et ingredietur, et egredietur,* id est, in latitudine caritatis et spiritus libertate versabitur, quia lex Christi C
II Cor. iii, est lex amoris, et ubi Spiritus Domini,
17. ibi libertas. Itaque ingredietur, redeundo ad propriam conscientiam, examinando se ipsum, atque interioribus virtutum theologicarum actibus insistendo; et egredietur de habitu virtuoso in opus meritorium, de cognitione ad operationem, de via ad patriam. Egredietur quoque ad proximos, illis misericorditer condescendendo, consulendo, subveniendo, quem-
Galat. vi, 2. admodum dicit Apostolus : Alter alterius
Philipp. ii, onera portate; et, Non quæ sua sunt sin- D
4. guli considerantes, sed quæ aliorum. Egre-
Thren. iii, dietur demum quotidie, levando se super
28. Philipp. iii, se, ut sit conversatio sua in cœlis, om-
20. nibusque terrenis ac sensibilibus rebus transcensis, sola cœlestia, spiritualia et
Ibid. 8. æterna contempletur, amet, recogitet, omnia arbitrans ut stercora propter eminentem scientiam Christi.

Et pascua, id est spiritualia alimenta, copiose *inveniet* in præsenti et in futuro. Nunc enim quotidie reficitur corpore et sanguine Salvatoris, incremento virtutum, consolatione interna, rivis sapientiæ, cæterisque donis et charismatibus Spiritus Sancti. His bonis anima se ipsam diligenter custodiens, ut Sponso suo cœlesti se incontaminatam exhibeat, feliciter impinguatur et confortatur, ita ut cibum fastidiat corporalem omnemque consolationem carnalem et sæcularem. Porro in patria inveniet pascua illa uberrima, quæ I Cor. ii, 9;
oculus non vidit, nec auris audivit, nec Is. lxiv, 4.
in cor hominis ascenderunt : ubi Deus est I Cor. xv,
omnia in omnibus, omnesque Beati de 28.
ejus fruitione contentantur et superdulcissime satiantur.

Fur non venit, id est, seductor indignusve pastor non accedit fideles, *nisi ut furetur,* hoc est, oves Christi subtrahat Christo, et officium sibi indebitum præsumptuose usurpet. Quamvis enim dicat se hoc non intendere, tamen male agendo et debita omittendo, hoc facit. *Et mactet, et perdat,* id est, spiritualiter occidat, atque ad sempiternum perducat interitum. Tales sunt negligentes prælati, carnales, avari et ambitiosi : quibus Dominus ait
per Ezechielem : Væ pastoribus qui pa- Ezech.
scebant semetipsos. Lac comedebatis, et xxxiv, 2, 3, 10.
lana operiebamini, gregem autem meum non pascebatis; ego Dominus requiram gregem meum de manu eorum. *Ego veni* in mundum per incarnationem, et in publicum per prædicationem, *ut* oves *vitam* gratiæ *habeant* in præsenti, *et abundantius habeant,* id est, plenam felicitatem seu vitam gloriæ sortiantur in patria. De qua abundantia abundantique gloria ce-
cinit Isaias : Gaudium et lætitia inveni- Is. li, 3.
etur in ea, gratiarum actio et vox laudis;
itemque, Lætitia sempiterna super capita Ibid. 11;
eorum, gaudium et lætitiam obtinebunt, xxxv, 10.
et fugiet dolor et gemitus.

ARTICULUS XXVI

PROSECUTIO EXPOSITIONIS HUJUS CAPITULI DECIMI, AB EO LOCO QUO DICITUR : EGO SUM PASTOR BONUS.

LOCUTUS jam fuit Dominus Jesus in A præcedenti lectione, de pastore in generali. Nunc tractat de pastore in speciali, videlicet de se ipso.

11 *Ego sum pastor bonus.* Secundum utramque suam naturam est Christus pastor, et pastor bonus. Secundum divinitatem quippe, pascit non solum intellectuales creaturas spirituali alimento, sed et omnia animata hæc inferiora pascit corporeo nutrimento, quemadmodum ait Psalmista :
Ps. CXLIV, 15, 16. Oculi omnium in te sperant, Domine, et tu das escam illorum in tempore opportuno ; aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione. Rursusque :
Ps. CXLVI, 9. Qui dat jumentis escam ipsorum. Hinc ait
Matth. VI, 26. Salvator : Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, et Pater vester cœlestis pascit ea. Quod vero Christus ut Deus sit hominum pastor in spiritualibus escis, constat ex eo quod ait
Ezech. XXXIV, 15. apud Ezechielem : Ego ipse pascam oves meas. Sic quoque est Christus pastor essentialiter bonus, et pura infinitaque bonitas. Secundum naturam vero assumptam, C est pastor instrumentalis, per excellentissimam divinæ bonitatis participationem bonus. Est igitur pastor bonus, quoniam juste et caritative ac saluberrime alit fideles sanctitatis exemplo, sapientiæ verbo, oratione et signis. Denique tam affectuosus liberalisque pastor est, ut se ipsum præstet in cibum, per quem consequimur vitam æternam. Est autem Christus pastor summus, juxta illud Petri :
I *Petr.* V, 4. Quum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. D Est quoque pastor maximus, secundum
Hebr. XIII, 20, 21. illud Pauli ad Hebræos : Deus pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum Dominum nostrum Jesum Christum, aptet vos in omni bono. Est etiam pastor unicus, summe singularis et potentissimus, cui nullus adversarius valet resistere : de quo Deus per Ezechielem ait, Suscitabo super gregem meum pastorem unum, qui pascat eum, David servum meum, id est Christum. *Ezech.* XXXIV, 23. — Pascit itaque Christus suos electos in vita præsenti, pane lacrimarum, *Ps.* LXXIX, 6. pane Eucharistiæ, pane justitiæ seu obedientiæ, de quo dictum est ante : Meus B cibus est, ut faciam voluntatem Patris qui misit me. *Joann.* IV, 34.

Deinde Christus distinguit inter bonum et malum pastorem. *Bonus pastor,* qui ex caritate præest, et fovet sibi commissos, ut eorum cooperetur saluti, et simul cum illis salvetur, *animam suam,* id est vitam animalem, naturalem seu corporalem, *dat,* id est, morti exponit, *pro ovibus suis,* id est pro defensione atque salute gregis sibi commissi, imo cujuslibet eorum in certo casu, videlicet quando gregi imminet salutis periculum : ut si hæretici, vel pagani, aut tyranni irrumpant Ecclesiam, conantes christianam plebem a fide vel æquitate avertere, et nemo sit qui possit tunc populum Dei confirmare in fide vel æquitate, si pastor abierit. Quum enim anima sit præstantior vita corporali et corpore, *Matth.* VI, 25. debet prælatus qui pastor est animarum, pro salute sui gregis ad mortem esse paratus. Si autem sola temporalia subditorum quærantur ab adversariis, non oportet ut exponat se morti. Talis pastor fuit Paulus, qui dixit : Ego ipse libenter impendam et superimpendar pro animabus vestris. II *Cor.* XII, 15. Nec solum pastor,

sed et quilibet Christianus tenetur in ca-
su animam suam pro quocumque pro-
ximo ponere, utpote si proximus aliter
peccatum mortale non possit evadere. Qui-
libet enim tenetur plus diligere animam
proximi quam propriam pellem. Unde
I *Joann.* III, 16. apud Joannem scriptum est : In hoc appa-
ruit caritas Dei, quoniam ille pro nobis
animam suam posuit; et nos debemus pro
fratribus animas ponere. Si ista est ratio
veri seu boni pastoris, nullus prælatio-
nem seu curam animarum præsumat op-
tare vel adipisci, nisi se tantæ perfectionis
inveniat.

12 *Mercenarius autem, et,* pro id est, *qui
non est pastor* verus, et ex consequenti
nec pastor. Itaque, Mercenarius, id est fal-
sus pastor, qui temporalis utilitatis in-
tuitu seu proprii lucri affectu, qui propter
divitias atque delicias vel mundi hono-
res ac vanitates, facit ea quæ facit in
pastorali officio, non sincero amore ani-
marum proprii gregis, ad obtinendam vi-
tam æternam. *Cujus non sunt oves pro-
priæ,* id est, ad quem non pertinent per
dilectionem et debitam sollicitudinem, quia
non quærit principaliter atque finaliter
bonum ovium suarum, sed proprium emo-
lumentum carnaleque commodum, vitam
lautam, quietam et mollem ; *videt,* id est,
considerat, percipit, vel corporaliter con-
spicit, *lupum venientem,* id est hæreti-
cum, tyrannum, persecutorem vel sedu-
ctorem, qui quærit animas falsa doctrina
inficere, vel corpora violenter occidere,
aut gregem ad peccata inducere. De ta-
Matth. VII, 15. libus equidem lupis dicit Salvator : At-
tendite a falsis prophetis, qui veniunt ad
vos in vestimentis ovium, intrinsecus au-
tem sunt lupi rapaces. Persecutores vero
et tyranni, potentes et divites hujus mun-
di, sunt lupi aperti. *Et dimittit oves,* id
est, gregi suo debitum auxilium non im-
pendit, nec adversariis ovium debito or-
dine se opponit, illos excommunicando, et
improbando eorum falsam doctrinam, ir-
rationabilissimumque errorem monstran-
do; *et fugit,* vel locum mutando, vel sola-

A tium subtrahendo : quod valde absurdum
est. Si enim non potest oves a corporali
læsione vel damni illatione protegere, de-
bet tamen eas ad patientiam animare,
exemplis Sanctorum qui multa graviora
perpessi sunt, consolari, futuræ vitæ bea-
titudinem commemorare, sicque subditos
suos ab interiori læsione ac morte eripe-
re, atque in omnibus se ipsum illis for-
titudinis exemplum præbere.

Et lupus jam dictus *rapit,* id est, suæ
voluntati ac malignitati subdit, *et disper-*
B *git,* id est, ab ecclesiastica unitate, cari-
tate atque justitia dividit, *oves.* Si tamen
sint oves per prædestinationem, tandem
revertuntur, nec pereunt. Hinc per Eze-
chielem Dominus loquitur : Dispersæ sunt *Ezech.* XXXIV, 5.
oves meæ, eo quod non esset pastor. Et
Salomon profitetur : Ubi non est guber- *Prov.* XI, 14.
nator, populus corruet.

Mercenarius autem fugit (modis præ- 13
fatis), *quia mercenarius est :* id est, ea
ratione competit sibi imminente periculo
fugere, quoniam temporalia commoda, non
C spiritualia subditorum lucra seu emolu-
menta, requirit; *et non pertinet ad eum
de ovibus,* id est, ordinatum affectum de-
bitamque diligentiam non habet ad eas.
Pertinet utique ad eum de ovibus, quo-
niam eas pascere obligatur, et ratio de eis
ab ipso requiretur; sed non pertinet ad
eum de ovibus, id est, pertinenter se non
habet ad eas. Pertinet ergo ad eum de
ovibus, secundum justitiam Dei; sed non
pertinet, quantum ad debitam curam.

His itaque verbis docet Salvator, quod
D pastor habere debet fortem ac stabilem
mansionem cum ovibus suis, ut protegat
eas ab occursu hostili, metuens ne eo ab-
sente, lupus, id est hostis invisibilis sive
visibilis, dispergat et rapiat oves, videns-
que lupum venientem, clamitet contra
eum, et quidquid valet pro gregis faciat
custodia. Hinc contra indignos mercena-
riosque pastores, contra negligentes, carna-
les ac pigros prælatos, scribitur apud Isa-
iam : Speculatores cæci, canes muti non *Is.* LVI, 10.
valentes latrare, videntes vana et dormien-

Zach. xi, 17. tes. Zacharias quoque ait : O pastor et idolum, derelinquens gregem ; brachium ejus ariditate siccabitur. Oportet ergo prælatum vehementer esse sollicitum, ut sit *Matth.* xxiv, 45. servus fidelis et prudens quem constituit Dominus super familiam suam. Est enim custos eorum pro quorum salute unigenitus Filius Dei verus Deus, incarnatus atque occisus est : idcirco non minus solerter, affectuose atque sollicite custodire debet animas sibi commissorum, quam sanguinem Christi, si illum in propria specie haberet aliquo vase inclusum. Unde in Actibus Paulus hortatur prælatos : *Act.* xx, 28. Attendite vobis et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Non igitur intumescat prælatus superbia, sed ornetur ac innobilitetur justitia : imo tanto exstet humilior, quanto ampliori indiget gratia ac misericordia Dei ; tantoque justior sit, quanto expressius Dei similitudinem gerit, et locum ipsius supplet. Hinc in Deuteronomio Moyses *Deut.* xvii, 20. præcepit : Non elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram.

Præterea qualis debeat esse pastor, docet Gregorius in Pastorali, dicendo : Oportet ut sollicite metiri se studeat, quanta tenendæ rectitudinis necessitate constringitur, sub cujus æstimatione populus grex vocatur. Sit ergo prælatus cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in silentio, utilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per justitiæ zelum erectus, internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in interiorum sollicitudine non relinquens. Hucusque Gregorius. De indigno demum pastore ait in homilia : Mercenarius est, qui locum prælationis in Ecclesia tenet, sed lucrum animarum non quærit, terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet, impensa sibi ab hominibus reverentia lætatur. — Postremo, prælatus sic debet esse mitis, non iracundus, ut tamen non sit remissus, sed strenuus, pensans illud Apostoli ad Ephesios : Patres, nolite ad *Ephes.* vi, 4. iracundiam provocare filios vestros ; sed educate illos in disciplina et correctione Domini.

Sciendum quoque quod secundum Augustinum, tunc ministri Ecclesiæ seu pastores fugere possunt, quando eorum dumtaxat personæ quæruntur, vel eorum locum ac ministerium alii possunt supplere, quibus non est causa rationabilis fugiendi. Quum autem omnium commune exstat periculum seu generalis persecutio, clericorum videlicet et laicorum, vel singulariter laicorum seu subditorum, nec est qui plebi remanenti sufficienter ministret, nullo modo debent ministri Ecclesiæ fugere, nec illos deserere qui indigent ipsis.

Præterea docet Salvator proprietates boni pastoris sibi inesse.
Ego sum pastor 14
bonus : sicut nunc dictum atque expositum est, et consequenter exponitur. *Et cognosco meas,* id est oves electas, quarum nomina scripta habeo in libro vitæ. *Apoc.* xxi, 27. Unde ad Moysen loquitur : Novi te ex *Exod.* xxxiii, 17. nomine. *Et cognoscunt me,* id est, cognoscendo sequuntur me, mihique per caritatem obediunt, *meæ,* id est oves electæ. Obediunt enim antequam moriantur, quamvis interdum diu rebelles sint. Palam omnino est, quod Christus secundum utramque naturam cognoscit oves suas duplici cognitione, utpote : contemplativa (de qua fatur Apostolus, Omnia nuda et aperta *Hebr.* iv, 13. sunt oculis ejus ; de qua etiam in Ecclesiastico legitur, Domino Deo antequam *Eccli.* xxiii, 29. crearentur, omnia sunt cognita) ; et item, cognitione operativa seu approbativa, qua providet suis de omnibus necessariis ad salutem : de qua cognitione Paulus testatur, Si quis diligit Deum, hic cognitus *I Cor.* viii, 3. est ab illo.

Sicut novit me Pater, et ego agnosco 15
Patrem. Verba ista dupliciter exponuntur : Primo, ut in eis determinetur modus quo Christus cognoscit oves suas, atque

ab eis cognoscitur. Eritque sensus : *Sicut* A *novit me Pater,* notitia amorosa et approbativa, *et* sicut æqualiter *ego agnosco Patrem* eodem modo, imo et eadem numero notitia, secundum quod Deus sum (sic enim trium Personarum est una notitia), subaudiendum est : Sic cognosco oves meas per amorem et approbationem, et cognoscor ab eis, quoniam gratæ sunt mihi, et obedientes. Hoc loco dictio, Sicut, dicit similitudinem aliqualem, non veram æqualitatem. Filius enim ut Deus, cognoscit Patrem, et a Patre cognoscitur, noti- B tia comprehensiva, æterna et infinita, quæ nulli est communicabilis creaturæ, juxta
Matth. XI, 27. illud : Nemo novit Filium, nisi Pater ; neque Patrem quis novit, nisi Filius. Filius quoque ut homo, novit Patrem beatificæ fruitionis notitia, quæ non competit viatoribus. Amor etiam electorum ad Christum, non est æqualis amori Christi ad eos, nec mutuæ dilectioni Patris ac Filii. Designat ergo similitudinem quamdam. Juxta quem modum ait Joannes in sua
I *Joann.* IV, 17. Canonica : Sicut Pater est, et nos sumus C
I *Cor.* XIII, 12. in hoc mundo ; Paulus quoque, Tunc cognoscam sicut et cognitus sum ; et item
Matth. V, 48. Salvator apud Matthæum, Estote perfecti sicut et Pater vester cœlestis perfectus est.

Secundo exponitur : *Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem :* quod ideo dico, ut pateat ex quo fonte procedit, quod oves cognosco et diligo. Ex amore enim mutuo Patris et Filii, factum est ut Filius pro hominibus moreretur. Ideo subditur : *et animam meam pono,* id est, pœnis mortis expono ; vel, Animam, id est D vitam corporalem, pono in ara crucis, *pro ovibus meis,* ut a morte peccati ac inferi
Is. LIII, 12. liberentur. Unde Isaias dicit : Tradidit in mortem animam suam. Et Jeremias ait :
Jer. XII, 7. Dedi dilectam animam meam in manum inimicorum meorum. In his vero et similibus verbis, per animam suam intelligit Christus se totum perfectumque homi-
Galat. II, 20. nem : quemadmodum dicit Apostolus, In fide vivo Filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. Denique Christus non ait, Animam meam pono pro omnibus ; sed, Pro ovibus meis, puta electis. Nam licet Christus pro omnibus pas- *Is.* LIII, 6; *Rom.* VIII, 32; I *Cor.* XV, 22; II *Cor.* V, 15; I *Tim.* II, 6.
sus sit et satisfecit sufficienter, non tamen efficienter, quia in solis electis passio Christi fructificat per consecutionem sui finalis effectus, qui est salus æterna. Hinc Christus dixit in Cœna discipulis : Hic *Matth.* XXVI, 28 ; *Luc.* XXII, 20.
est calix sanguinis mei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et in Isaia scriptum est : Ipse *Is.* LIII, 12.
peccata multorum tulit. Ait igitur Filius Dei, Sicut novit me Pater, etc., hoc est, moriendo pro ovibus ostendo quantum Patrem ovesque diligo, quia pro Patris honore et gloria homines redimo, et majorem *Joann.* XV, 13.
caritatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

Et alias oves habeo, hoc est, multi genti- 16
lium ad me pertinent meique sunt secundum prædestinationem æternam, quamvis secundum præsentem justitiam necdum sint oves, sed hœdi ac lupi. De quibus alibi ait Christus : Multi ab oriente et *Matth.* VIII, 11.
occidente venient, et recumbent cum Abraham in regno cœlorum. *Quæ non sunt ex hoc ovili,* id est de synagoga seu numero Judæorum. *Et illas oportet me,* non per coactionem, sed immobile beneplacitum, *adducere,* id est per apostolicam prædicationem et Spiritus Sancti illustrationem ad fidem colligere, et de erroribus variis in quibus erraverunt, ad catholicam veritatem atque ecclesiasticam unitatem perducere. Errabant enim alienati a vero pastore, et luporum dentibus patuerunt. Propter quod in prima sua Canonica asserit Petrus : Eratis aliquando sicut oves I *Petr.* II, 25.
errantes, sed conversi estis ad pastorem et episcopum animarum vestrarum. Et Isaias : Omnes (inquit) nos quasi oves erra- *Is.* LIII, 6.
vimus, unusquisque in viam suam declinavit. *Et vocem meam,* id est evangelicam legem atque internam allocutionem, *audient,* credendo et obediendo, juxta illud in Psalmo : Populus quem non cognovi *Ps.* XVII, 45.
servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi. Et Paulus : Notum (inquit) sit vobis *Act.* XXVIII, 28.

quia gentibus missum est hoc salutare A Dei, et ipsi audient. Hoc Christus præinductis verbis adjecit, ne pro solis Judæis crederetur passurus vel missus, eo quod *Matth.* xv, 24. alibi dixerit : Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel.

Et fiet unum ovile, id est una Ecclesia seu una fidelium congregatio, ex electis Judæis atque conversis gentilibus constans : quæ dicitur una, propter fidei, spei caritatisque unitatem. Ipsa enim est unum mysticum corpus Christi, quod ab uno capite, scilicet Christo, gubernatur, uno B Spiritu Sancto vivificatur, una lege regulatur, uno fonte purificatur, uno pane reficitur, ab uno Patre regeneratur, ad unam patriam proficiscitur. Huic ovili prælati præsident ; hoc dæmones obsident, angeli protegunt, Christus triumphat. Christus ergo ex duobus populis nunc fecit unam *Is.* xxviii, 16; *Ephes.* ii, 20. Ecclesiam. Propter quod dicitur lapis angularis, quoniam sicut in lapide anguli uniuntur duo parietes, sic in Christo tanquam in capite, conjuncti sunt duo popu- *Ephes.* ii, 14. li. Propter quod Paulus ait : Ipse est pax C nostra, qui fecit utraque unum. Et apud *Zach.* vi, 13. Zachariam prædictum est : Ipse ædificabit templum Domino, et consilium pacis erit inter duos illos, puta Judæos et gentes. Hinc gentibus conversis loquitur Paulus : *Ephes.* ii, 19. Jam non estis hospites et advenæ, sed estis cives Sanctorum et domestici Dei. Et *Ibid.* 20-22. post pauca : Ipso (inquit) summo angulari lapide Christo Jesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino, in quo et vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu D Sancto.

Et fiet *unus pastor,* id est, Christus qui fuit pastor Judæorum solum, fiet pastor Judæorum ac gentium. Et qui multos atque diversos habuerunt pastores, vel potius dissipatores, quantum ad gentes, quæ servierunt dæmonibus, convertentur, ac sortientur unum verum ac summum pastorem, videlicet Christum : de quo per *Zach.* xiii, 7. Zachariam Dominus dicit, Framea, suscitare super pastorem meum ; et Michæas ait, Ipse stabit, et pascet in fortitudine *Mich.* v, 4. Domini. Christus autem est solus et unicus pastor eo modo quo ait : Nolite vo- *Matth.* xxiii, 8. cari Rabbi ; unus est enim magister vester Christus. Nam alii non sunt pastores vel magistri nisi sub Christo, et ejus vicarii. Porro, quod ait, Fiet unus pastor, non est factum nec fit per mutationem in Christo factam, sed in ovibus, quæ feliciter immutatæ, ad Christum conversæ sunt. Sic enim Deus dicitur factus, non quasi in se ipso mutatus, sed propter novam habitudinem nostri ad eum, juxta illud in Psalmo : Domine, refugium factus es no- *Ps.* lxxxix, 1. bis. — Et quamvis præhabita verba Christi nunc aliqualiter sint impleta, tamen in fine sæculi plenius implebuntur, quando detecta Antichristi perfidia, totus mundus, paucissimis Antichristi ministris exceptis, convertetur ad Christum. Tunc enim idololatria penitus destruetur, et omnes Judæi fidem christianam amplectentur.

Propterea me Pater diligit, quia ego 17
pono animam meam pro ovibus meis. Palam quod dilectio Patris ad Filium secundum ejus divinitatem, sit æterna, nec aliquid ejus causa est, vel eam præcessit. Similiter dilectio Patris ad Filium secundum ejus humanitatem, præcessit omne opus ac meritum Christi hominis. Ob id ergo quod Christus animam suam pro ovibus dedit in passione, Pater non diligit eum, quasi illa oblatio seu passio sit causa meritoria ob quam Filium diligit primo Pater : imo, nec nos diligit Deus propter merita nostra, quasi merita dilectionem præcesserint ; sed dilectio Dei qua a Deo præventi sumus, est causa omnis boni in nobis. Itaque, quod Christus animam suam posuit, est causa a posteriori, id est signum ostensivum, dilectionis Patris ad Filium secundum ejus humanitatem, quia et Pater ex sua dilectione præstitit Christo homini affectum atque constantiam moriendi pro nobis. Secundum hunc sensum infra ait Salvator : Ipse Pater amat vos, *Joann.* xvi, 27. quia vos me amastis. [Est igitur sensus :]

Propterea me secundum naturam assum-
ptam, *Pater diligit,* imo et tota Trinitas,
id est, diligere se ostendit, *quia ego pono
animam meam,* id est, passioni expono,
vel a corpore proprio separo, non inter-
ficiendo me ipsum, sed sponte moriendo,
et adversarios meos non prohibendo. *Et
iterum sumam eam,* id est, corpori meo
eam tertia die reuniam.
18 *Nemo tollit,* id est, tempore passionis
auferet, *eam a me,* quasi ab impotente et
mori nolente. Nihilo minus Judæi et mi-
lites intulerunt Christo mortem, et ex vul-
neribus quæ ei inflixerunt, consecuta est
separatio animæ Christi a corpore ejus.
Sed hoc non fecerunt nisi Christo vo-
lente et permittente : qui unico nutu po-
tuit eos prosternere atque occidere, sicut
Joann. XVIII, 5, 6. in passione dicendo, Ego sum, projecit
eos retrorsum, et ceciderunt in terram.
Is. LIII, 7. Hinc scriptum est : Oblatus est quia ipse
voluit, et non aperuit os suum. Ideo sub-
ditur : *sed ego pono eam a me ipso,* id est,
a corpore meo eam tolli permitto. Non
enim separata fuit anima Christi unquam
a Verbo ; nec etiam in hora mortis Christi
ablata est anima ejus a corpore suo pro-
pter vim tormentorum, ex necessitate, sed
ex Christi voluntate. Potuit enim, non ob-
stante doloris vehementia, animam suam
cum corpore continere quamdiu volebat.
Unde ad ostendendum quam potestative
ac sponte spiritum tradidit, in ipso mo-
mento mortis, quo alii taliter cruciati vix
halitum trahere valent, ipse magna voce
Luc. XXIII, 46. clamavit : Pater, in manus tuas commen-
do spiritum meum. Quod pensans centu-
Ibid. 47; Matth. XXVII, 54. rio non esse naturale, dixit : Vere hic
Filius Dei fuit.

Potestatem habeo ponendi eam, id est
animam meam modis præfatis passionibus
exponendi atque a corpore separandi ; *et
potestatem habeo iterum sumendi eam* in
resurrectione, reassociando eam cum cor-
pore. Hæc potestas competit Christo se-
cundum naturam divinam. Ipse enim ut
Deus, suscitavit se ipsum a morte ut ho-
minem. Præterea oportet agnoscere quia
secundum Damascenum, id quod Verbum
assumpsit, nunquam deposuit. Idcirco in
triduo mortis, erant corpus et anima Chri-
sti Verbo unita. Non tamen Verbum fuit
tunc homo, quia fuerunt a se invicem
separata corpus ejus et anima. Quamvis
ergo Christus ut Deus, potuit animam et
corpus suum a Verbo separare atque de-
ponere, secundum potentiam suam ab-
solutam, non tamen secundum potentiam
ordinatam, quia non conveniebat sapien-
tiæ et justitiæ Verbi, ut naturam semel
assumptam deponeret.

Hoc mandatum, videlicet, ut ponam
animam meam pro ovibus, *accepi a Patre
meo,* qui per meam passionem et obedi-
entiam decrevit redimere mundum. Pater
autem præcepit Christo secundum quod
homo est, divinam voluntatem et præor-
dinationem circa humani generis libera-
tionem implere. Propter quod ait inferius :
Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic fa- Joann. XIV, 31.
cio. Et Apostolus : Proprio (inquit) Filio Rom. VIII, 32.
non pepercit, sed pro omnibus nobis tra-
didit illum. Et Petrus ait Judæis : Hunc Act. II, 23.
definito consilio et præscientia Dei tra-
ditum, interemistis. Sed quum passio seu
mors sit pœna debita culpæ, quomodo
justus Pater voluit innocentem Filium om-
ni culpa carentem, pati tantum suppli-
cium ? Dicendum, quod pœna non solum
pro culpa infligitur, sed pro aliis quoque
causis diversis vult Deus hominem pati, ut
dictum est plenius in præcedenti capitulo. Joann. IX, 3.
Dissensio iterum facta est inter Judæ- 19
os propter hos sermones Christi altos et
insolitos. Quomodo autem facta sit ista
discordia subditur. *Dicebant autem multi* 20
ex ipsis penitus excæcati et indurati, ex
beneficiis, signis ac sermonibus Christi
deteriores effecti : *Dæmonium habet,* id
est, arrepticius et obsessus est, sicque in-
spiratione diaboli loquitur ista profunda
et rara, *et insanit,* id est, amens est, non
compos propriæ mentis. *Quid eum audi-
tis?* quasi dicant : Fallimini eum audien-
do. Ecce quid Sapientia Dei et Sanctus I Cor. I, 24.
Sanctorum toleravit pro nobis. Imponi- Dan. IX, 24.

Ps. cxlvi, 5. tur ei amentia, cujus sapientiæ non est A
numerus. Imponitur ei quoque dæmonia-
Coloss. ii, 9. ca obsessio, in quo habitat omnis pleni-
I Petr. ii, 22. tudo Divinitatis corporaliter; qui pecca-
tum non fecit, nec inventus est dolus in
ore ejus. Nec legitur Christus hic respon-
disse. Discamus ergo verborum injurias,
detractiones, irrisiones, subsannationes,
æquanimiter ferre.
21 *Alii* veritati propinquiores, qui forte
post passionem ad Christum conversi sunt,
dicebant : Hæc verba tam doctâ, ordinata
ac moralia, *non sunt dæmonium habentis,* B
id est hominis obsessi et insani. Quod
probant. *Numquid dæmonium potest cæ-
corum oculos aperire,* eorum videlicet qui
connaturale lumen non habent in oculis,
qualium Christus aperuit oculos, quorum
unus fuit cæcus sic natus? Quam vero
mira atque stupenda fieri possint a dæ-
mone, etiam quasi in imperceptibili tem-
pore, patet in operibus magorum Phara- *Exod.* vii, 11, 12, 20-22; viii, 7.
onis. Sed quæ totam facultatem et legem
naturæ transcendunt, facere nequeunt dæ-
mones. Quum enim sint agiles et subti-
lissimi, possunt celerrime naturalia, activa
et passiva applicare, ad invicem propor-
tionare, sicque producitur effectus mira-
bilis his qui causam et modum operationis
ignorant. Denique, sicut Job ait, operan- *Job* i, 12, 16.
te Satan, ignis descendit de cœlo, de-
voravitque oves et pueros custodientes.
Possunt igitur dæmones quorumdam cæ-
corum oculos aperire, eorum utique qui
interdum arte medicinæ curantur. Sed ta-
les cæci, non sunt penitus naturali visus
lumine destituti. Unde de talibus modo
non agitur.

ARTICULUS XXVII

EXPLANATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI DECIMI : FACTA SUNT ENCÆNIA IN JEROSOLYMIS.

OMNIA quæ in isto capitulo duobusque C
præcedentibus de Christo narrantur,
in Jerusalem contigisse videntur : ubi
quum Christus cæco nato visum dedisset,
multumque ad Judæos habuisset sermo-
22 nem ac disputationem, *facta sunt Encæ-
nia,* hoc est solennia dedicationis templi,
in Jerosolymis. Urbem Jerusalem Salomon
appellavit Jerosolymam. *Et hiems erat.* Ex
quo patet, quod nunc agitur de solenni-
tate dedicationis ordinata a Juda Macha-
bæo et fratribus ejus. Triplex quippe fuit
III *Reg.* viii, 2 *et seq.* ordinata dedicatio templi : prima, a Sa- D
lomone, in autumno, decima die Septem-
I *Esdr.* vi, 15-17. bris; secunda, a Nehemia atque Zorobabel,
sub Jesu filio Josedec sacerdote magno,
I *Mach.* iv, 36-58. in vere, duodecima die Martii; tertia, a
Juda Machabæo, qui templum secundum
ab Antiocho profanatum, mundavit, con-
secravit et dedicavit, hoc est, divino usui
applicavit, tempore hiemis, quartadecima
die Decembris. Dicit quoque pluraliter,
Encænia, quoniam octo diebus duravit so-
lennitas ista. Unde scriptum est : Statuit I *Mach.* iv, 59.
Judas et fratres ejus, ut agatur dies de-
dicationis ab anno in annum, per octo
dies.
Et ambulabat Jesus in templo, hoc est 23
in quadam parte pertinente ad templi in-
tegritatem, videlicet *in porticu Salomonis,*
id est in oratorio facto ad similitudinem
oratorii in quo Salomon oravit in primo Cf. *Act.* iii, 11.
templo ab ipso constructo. Hæc enim por-
ticus non fuit eadem cum illa quæ fuit
tempore Salomonis, quoniam illam cum IV *Reg.* xxv, 8, 9.
templo combusserunt Chaldæi; sed alia
similis : propter quod antiquum nomen
retinuit. In hac itaque porticu, in qua et

populus orare solebat, ambulabat Jesus, A
Ps. x, 5. de quo cantamus : Dominus in templo
sancto suo. — Simili modo, si anima no-
I Cor. III, 16, 17. stra, quæ est templum Spiritus Sancti,
agat Encænia, id est commemorationem
et innovationem consecrationis suæ, qua
in fonte Baptismi dedicata et consecrata
est Deo, eo modo quo monet Apostolus,
Coloss. III, 9 : Ephes. IV, 22, 23. Exspoliate vos veterem hominem cum ac-
tibus suis, et renovamini spiritu mentis
vestræ ; ambulabit Jesus in intellectu ani-
mæ, qui est porticus veri Salomonis, ut-
pote Christi, quia in intellectu est oratio B
interior, quo anima invocat Jesum. Am-
bulat autem Jesus in anima, dum in la-
titudine caritatis familiariter conversatur
et operatur in ea, sicut per Moysen loqui-
Lev. XXVI, 12; II Cor. VI, 16. tur : Quia inhabitabo et ambulabo in eis.
Denique Deus immensus et incommuta-
Ps. CXX, 8. bilis pergit nobiscum, quando custodit
introitum et exitum nostrum, quemadmo-
II Reg. VII, 9. dum ait ad David : Fui tecum in omni-
bus, ubicumque ambulasti ; et ad Josue :
Josue I, 9. Noli timere, quoniam tecum est Domi-
nus Deus tuus in omnibus ad quæcumque C
perrexeris.

24 *Circumdederunt ergo eum Judæi.* Quod
isti circumdatores fuerint obstinati, infi-
deles et reprobi, statim patebit in textu.
Ideo circumdederunt Jesum mala inten-
tione, ut aliquid raperent de ore ejus, quo
eum accusarent. Unde cum multitudine
et impetu accesserunt, ut inducerent Je-
sum ad incautam responsionem, quasi cir-
cumventum atque turbatum. Hinc ait in
Ps. XXI, 17. Psalmo : Circumdederunt me canes multi ;
Ps. CXVII, 12. et, Circumdederunt me sicut apes. *Et di-* D
cebant ei, quasi veritatem scire optantes,
et adulantes, quum tamen insidiandi quæ-
rerent occasionem : *Quousque animam
nostram tollis,* id est, corda nostra affli-
gis, et in suspenso tenes, imo a nobis
quodammodo aufers, dum jugiter occu-
pantur circa te, considerando et inquiren-
do an sis Christus ? Desiderium enim no-
scendæ veritatis cruciat mentem quousque
ad illam pertingat. *Si tu es Christus, dic
nobis palam.*

Judæi isti carnales præstolabantur, et
posteri eorum hucusque exspectant, Chri-
stum in primo suo adventu sic futurum,
quod esset rex potentissimus et mundi
monarcha, atque omnia regna subjecturus
Judæis : allegantes illud Isaiæ, Gens et Is. LX, 12.
regnum quod non servierit tibi, peribit ;
et illud Danielis, Omnes populi, tribus et Dan. VII, 14.
linguæ servient ei ; illud quoque Zachariæ
prophetæ, Potestas ejus a mari usque ad Zach. IX, 10.
mare : cui consonat illud Psalmistæ, Et Ps. LXXI, 8.
dominabitur a mari usque ad mare, et a
flumine usque ad terminos orbis terra-
rum. Si ergo Jesus aperte dixisset se esse
Christum, statim accusassent eum Judæi,
ut apparet, apud Pilatum, tanquam adver-
sarium Cæsaris et Romanorum, qui tunc
mundi monarchiam tenebant. Si vero di-
ceret quod non, opponerent ei quod pro-
priis contradiceret verbis. Frequenter enim
insinuavit se esse Christum. Sed Christus
sapientia Patris, corda universorum con- I Par. XXVIII, 9.
spiciens, et intentionum discretor, secun- Hebr. IV, 12.
dum Apostolum, sic temperat responsio-
nem, quod eorum machinationem facillime
demolitur.

Respondit eis Jesus : Loquor vobis multa 25
de me ipso, quod sim Salvator mundi et
Filius Dei, aliaque diversa, ex quibus se-
quitur quod sim Christus ; *et non creditis*
mihi, sed dæmoniacum me vocatis. *Opera
quæ ego facio in nomine Patris mei,* id
est divina miracula omnem creatam po-
testatem excedentia, quæ facio secundum
Deum, et Deum Patrem invocando, *hæc
testimonium perhibent de me,* hoc est, ma-
nifestant quod sim missus a Deo, et quod
Deus operetur per me, atque talis sim
qualem me esse affirmo. Christi nempe
miracula fiebant ad suæ confirmationem
doctrinæ, et ad testificationem sanctitatis
suæ præcipuæ. Tanquam diceret : Vos quæ-
ritis an sim Christus, quasi parati credere
soli verbo quod loquor ; sed ego ad opera
vos remitto, quæ firmiora sunt verbis :
et quoniam operibus non creditis, patet
quod nec verbis crederetis, sed animo ca-
lumniandi interrogatis. Ideo subditur :

26 *Sed vos non creditis, quia non estis*
ex ovibus meis, id est de numero electo-
rum, videlicet pii, innocentes et simpli-
II *Thess.* III, 2. ces. Non enim omnium est fides, sed ele-
ctorum dumtaxat. Quamvis non omnes
credentes sint electi, omnes tamen via-
Hebr. XI, 6. tores electi, sunt credentes, quoniam sine
fide impossibile est Deo placere, et teste
Is. XXI, 2. Isaia, Qui incredulus est, infideliter agit.
Act. XIII, 48. Propterea in Actibus scripsit Lucas : Cre-
diderunt quotquot præordinati erant ad
vitam æternam. His verbis Christus os-
tendit se scire qui essent electi, et qui
præsciti, secundum quod infra testatur :
Joann. XIII, 18. Ego scio quos elegerim. Ostendit quoque
Act. IV, 12. quod non sit alicui salus nisi in ipso, vi-
delicet per hoc quod est ovis ipsius. Per
quod implicite significavit se esse Chri-
stum. — Quæritur, quomodo verum est
quod Veritas asserit : Vos non creditis,
quia non estis ex ovibus meis ? Nam esse
ovem Christi, est esse prædestinatum, vel
ex prædestinatione esse fide et actu fi-
delem : ergo non esse ovem, est esse
præscitum seu reprobatum. Quamvis au-
tem prædestinatio divina sit omnis boni
causa in anima, reprobatio tamen divina
non est causa malorum nostrorum. Ergo
non esse ovem Christi, seu esse præsci-
tum, non est causa non credendi. Dicen-
dum, quod prædestinatio non est ex me-
ritis nostris, sed reprobatio est ex nostris
demeritis. Ideo reprobatio non est causa
per se et immediata non credendi, sed
propria culpa. Est tamen signum et causa
per accidens non credendi, quemadmodum
nautæ absentia est causa submersionis.

27 *Oves meæ vocem meam audiunt.* Si de
solo corporali loqueretur auditu, isti quo-
que Judæi quibus præsentialiter respon-
debat, oves fuissent. Loquitur ergo præci-
pue de interiori auditu, id est obedientia
et consensu, ut sit sensus : *Oves meæ,* id
est homines quorum corda per gratiam
nutrio, atque multiplici spiritualis alimo-
niæ cibo conforto, *vocem meam audiunt,*
hoc est, verbis evangelicæ legis, vel in-
spirationi internæ, quæ verba audiunt im-
A mediate a me vel a prædicatoribus meis,
obediunt, saltem antequam de hoc sæculo
auferantur. Qui enim ex Deo est, verba *Joann.* VIII, 47.
Dei audit ; et auris bona, cum omni con- *Eccli.* III, 31.
cupiscentia audiet sapientiam. *Et ego co-*
gnosco eas cognitione dilectiva et appro-
bativa : de qua dicit Apostolus, Novit II *Tim.* II, 19.
Dominus qui sunt ejus. *Et sequuntur me :*
id est, vias a me tritas, utpote per opera
mea, incedunt ; discunt a me, quia mitis *Matth.* XI, 29.
sum et humilis corde ; ambulant in dile- *Ephes.* V, 2.
ctione ad proximos suos, sicut et ego eos
B dilexi ; implent quod dixi, Qui vult ve- *Luc.* IX, 23.
nire post me, abneget semetipsum, et tol-
lat crucem suam quotidie, et sequatur
me. Sequuntur insuper Christum, trans-
eundo de via ad patriam, ut ubi est Chri- *Joann.* XII,
stus, et illi sint secum. 26 ; XIV, 3 ; XVII, 24.

Et ego vitam æternam do eis, puta me 28
ipsum, et gratiam atque opera meritoria
quibus ad futuram beatitudinem perdu-
centur, quam nunc habent in spe, in ra-
dice et merito, habituri tunc eam in re
et præmio. *Et non peribunt in æternum,*
C licet ad tempus variis persecutionibus,
tentationibus atque molestiis fatigentur,
quemadmodum scriptum est : Omnes qui II *Tim.* III, 12.
volunt pie vivere in Christo, persecutio-
nem patientur. His enim omnia coope- *Rom.* VIII, 28.
rantur in bonum ; et omnia quæcumque *Ps.* I, 3.
faciunt, prosperantur. Finaliter ergo sal-
vantur, et tanto pleniori beatitudine per-
fundentur, feliciusque requiescent in pa-
tria, quanto nunc amplius vilipenduntur,
tentantur ac tribulantur. Quod cernentes
reprobi, dicent in fine sæculi illud Sa-
D pientiæ : Nos insensati vitam illorum æsti- *Sap.* V, 4, 5.
mabamus insaniam, et finem sine hono-
re : quomodo ergo computati sunt inter
filios Dei, et inter Sanctos sors illorum est?

Et non rapiet eas quisquam de manu
mea, id est, nullus hostis, sive visibilis,
sive invisibilis, poterit electos meos mihi
auferre, vel de potestate atque custodia
mea per violentiam tollere, avertendo eos
finaliter a me, quamvis ad tempus pos-
sint seduci ac deviare. De hoc multa in-
troducit Apostolus ad Romanos : Quis, *Rom.* VIII, 33.

inquit, accusabit adversus electos Dei? Et, A
Rom. VIII, 35. Quis nos separabit a caritate Christi? Et,
Ibid. 38, 39. Certus sum quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu. Prædestinatio equidem includit omnia quæ electis necessaria sunt ad salutem : ideo comprehendit auxilia quibus indigent prædestinati, ad hoc quod non vincantur, neque a Christo finaliter separentur. Manus enim seu potestas Christi protegit eos, quem- B
Sap. V, 17. admodum per Sapientem inducitur : Quoniam dextera sua teget eos, et brachio suo defendet illos. Quod autem nullus valeat eos rapere de manu Christi, est quoniam Christus omnipotens est, sicut et Pater : idcirco ei prævalere nullus potest. Propter quod sequitur :

29 *Pater meus quod dedit mihi,* id est divina essentia et deitas vera, quam Pater generando mihi communicavit. Pater enim totam divinitatis plenitudinem transfundit in Filium. *Majus omnibus est,* hoc C
est, universa in infinitum excedit, non quantitate corporea, sed dignitate atque potentia, imo et omni perfectione simpliciter dicta. In spiritualibus namque idem est esse majus, et esse melius, dignius sive perfectius. Pater ergo totum quod habet, Filio communicavit, secundum quod
Joann. XVI, 15. infra Filius protestatur : Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Superius quo-
In Joann. III, 35. que dixi, quod Deus Pater seu Trinitas majus bonum dedit Christo, secundum naturam assumptam, quam toti universo, D
videlicet esse unitum Verbo hypostatica unione, et tantam habere gratiam et caritatem et fruitionem, quod major creaturæ communicari non potest. Nunc tamen est sermo de datione generationis æternæ, atque divinæ essentiæ communicatione.

Et nemo potest rapere, id est, nullus adversarius valet oves violenter auferre, *de manu,* id est potestate, *Patris mei :*
Job XXIII, 13. de quo scriptum est, Cogitationem ejus nemo avertere potest, et anima ejus quodcumque voluit fecit. Unde Jeremias ait : Quis similis mei? aut quis sustinebit me? *Jer.* XLIX, 19.
et quis est iste pastor qui resistat vultui meo? Ipse est Deus gloriosus et fortis, *Deut.* XXVIII, 58; *Ps.* XXIII, 8.
terribilis atque liberrimus : qui cujus vult miseretur, et quem vult indurat; qui *Rom.* IX, 18.
ait per Isaiam, Consilium meum stabit, *Is.* XLVI, 10.
et omnis voluntas mea fiet. Ipse est qui æterna suos custodit vigilia, et per angelos ac homines sanctos plebem suam gubernat, qui vasa misericordiæ præparavit *Rom.* IX, 23.
in gloriam. Quamvis interea Patris et Filii sit una manus, seu divina et increata potestas, ob quam quæcumque facit Pater, *Joann.* V, 19.
hæc et Filius similiter facit, tamen ipse Filius solet dici manus et brachium Pa- *Ps.* XCVII, 1.
tris, quia per Filium omnia facit Pater. *Joann.* I, 3.
Nam in communi modo loquendi, ille dicitur manus alterius, per quem frequentius operatur. Sic Spiritus Sanctus asseritur digitus Dei, quia per Spiritum Sanctum *Luc.* XI, 20.
indicantur seu revelantur divina secreta. Hinc loco præsenti, per manum Patris, quidam intelligunt Filium : de quo cecinit Isaias, Paravit Dominus brachium *Is.* LII, 10.
sanctum suum in oculis omnium gentium. Quod vero utriusque sit una potestas seu omnipotentia, pandit adjiciens :

Ego, secundum naturam Verbi, *et Pater, unum sumus,* hoc est substantialiter 30
idem, et in personis distincti. Dicendo, Unum, notatur essentiæ unitas individualis, non generica sive specifica, sed mera naturæ identitas. Per quod confunditur hæresis Arianorum, dicentium Filium esse puram creaturam, et substantialiter a Patre distinctum. Dicendo autem, Sumus, insinuat distinctionem personæ. Per quod reprobatur Sabelliana loquacitas, dicens eamdem esse personam Patris ac Filii, ut Deus dicatur Pater, ratione creationis, Filius, ratione incarnationis, Spiritus Sanctus, ratione sanctificationis, quia per gratiam sanctificat rationalem creaturam.

His auditis, *sustulerunt lapides Judæi* 31
lapidea corda habentes, *ut lapidarent eum* tanquam blasphemum, quoniam lex

Lev. xxiv, 16. præcepit lapidari blasphemos. Æmulato-
Rom. x, 2. res autem legis erant, et æmulationem Dei
habebant, sed non secundum scientiam :
quoniam Christus tot argumentis monstra-
vit se esse Deum, quod ei in hoc contra-
dicendum non fuit, præsertim quia Pro-
phetæ manifeste prædixerunt Christum
Deum fore et hominem, sicut ubertim
ostensum est ante.
32 *Respondit eis Jesus,* non ex eorum ap-
paratu perterritus, sed ipsorum insaniam
blande refrenans, ac disserens : *Multa bo-
na opera ostendi vobis ex Patre meo,* id
est, coram vobis feci, docendo, atque mi-
racula perpetrando et ægros curando. *Pro-
pter quod eorum opus me lapidatis,* id est,
lapidum ictibus occidere vultis? Nam et
istud documentum quo dixit, Ego et Pater
unum sumus, fuit utique bonum opus,
33 quia articulus fidei. *Responderunt ei Ju-
dæi,* lapides habentes in manibus, et bra-
chia ad projiciendum in Jesum extenta :
De bono opere non lapidamus te. Quamvis
enim nondum lapidare cœpissent Jesum,
tamen tam firmum propositum habuerunt
hoc protinus faciendi, quod jam se il-
lum lapidare dixerunt. *Sed de blasphemia.*
Mentiuntur, quia quod ipsi blasphemiam
reputabant, fuit actus virtutis, et prote-
statio veritatis. Cur autem blasphemasse
dixerunt Jesum subjungitur. *Et quia tu
homo quum sis, facis,* id est, esse affir-
mas, *te ipsum Deum,* id est Dei Filium,
Deo Patri consubstantialem, Ego (inquiens)
et Pater unum sumus. Hoc verum fuit,
sed ipsi id falsum reputabant, ignorantes
scripturas Prophetarum, quæ duplicem in
Christo docent esse naturam, Isaia dicen-
Is. ix, 6. te : Puer natus est nobis, et vocabitur Ad-
mirabilis, Deus, Fortis, Pater futuri sæ-
Jer. xxiii, 6. culi; Jeremia quoque, Hoc est nomen quod
vocabunt eum, Dominus justus noster. Isti
Judæi concesserunt Jesum opera bona fa-
cere, et tamen esse blasphemum : quæ
simul nequeunt stare. Si enim fuisset bla-
sphemus, Deus ejus doctrinam et conver-
sationem non confirmasset et approbasset
miraculis.

Respondit eis Jesus, ostendens se nil 34
mali dixisse, sed illos errare : *Nonne scri-
ptum est in lege vestra,* id est in libro Psal-
morum pertinente ad veteris legis Scri-
pturas. Lex quandoque accipitur solum
pro quinque libris Moysis, ut quum ait
Salvator : Oportet impleri omnia quæ scri- *Luc.* xxiv, 44.
pta sunt de me in lege, et Prophetis, et
Psalmis. Quandoque vero accipitur pro
Pentateucho et libro Psalmorum, ut ibi :
Lex et Prophetæ usque ad Joannem. In- *Ibid.* xvi, 16.
terdum, pro tota serie Scripturarum vete-
ris Testamenti, ut nunc. *Quia ego dixi* *Ps.* lxxxi, 6.
ad vos, o judices et Prophetæ : *Dii estis,*
non natura, sed gratia, non essentialiter,
sed participative.
Si, pro quia, *illos* homines *dixit* Deus 35
verus per Psalmistam *deos,* per partici-
pationem et imitationem perfectionis di-
vinæ (sicut ad Moysen loquitur in Exodo,
Ecce constitui te deum Pharaonis), *ad quos* *Exod.* vii, 1.
sermo Dei factus est, videlicet Patriarchas,
Prophetas et judices sanctos : de quibus
ad Hebræos, Multifarie multisque modis *Hebr.* i, 1.
olim Deus loquens patribus in Prophetis;
et Amos, Non faciet Dominus verbum, ni- *Amos* iii, 7.
si revelaverit secretum suum ad servos
suos Prophetas. Quod enim isti dii vocen-
tur, patet ex eo quod Moyses ait in Exo-
do : Diis non detrahas; itemque, Dominus *Exod.* xxii, 28.
domus applicabitur ad deos, hoc est ad *Ibid.* 8.
judices. *Et non potest solvi,* id est cor-
rumpi seu falsificari, *Scriptura.* Cœlum *Luc.* xxi, 33.
enim et terra transibunt ; verba autem
Dei, puta Scripturæ sacræ, non transibunt,
ut Christus testatur apud Lucam. Qui de-
nuo ait : Unus apex vel unum iota non *Matth.* v, 18.
præteribit de lege, donec omnia fiant. Pro-
pter quod ait Psalmista : Initio cognovi *Ps.* cxviii, 152.
de testimoniis tuis, quia in æternum fun-
dasti ea. *Quem Pater sanctificavit, et mi-* 36
*sit in mundum, vos dicitis, Quia blasphe-
mas :* hoc est, mihi quem Pater æternus
sanctificavit (id est, sanctum fecit, secun-
dum quod homo sum, implendo animam
meam plenitudine gratiarum, donorum at-
que virtutum, et ab omni culpa præser-
vando; vel, Sanctificavit, id est, substan-

tialiter sanctum genuit, secundum quod Deus sum, quoniam generando me, communicavit mihi eamdem sanctitatem quam habet ipse, quæ est divina essentia, puritas supersplendidissima, fontana et infinita), et misit in mundum (per humanæ naturæ assumptionem, visibilem apparitionem, ac novorum effectuum productionem, quamvis secundum divinitatem fuerim ante incarnationem in mundo, implens, conservans et ambiens mundum), vos blasphemi dicitis, Quia blasphemas, id est, quod Dei est, puræ creaturæ adscribis, *quia dixi, Filius Dei sum* naturalis et unicus? Nam Deum vocando Patrem, declaravit se esse ejus Filium. Tanquam dicat : Si illi ad quos sermo Dei factus est, sine blasphemia dii feruntur, mul-
Marc. I, 24. tum erratis, qui mihi Sancto Dei, sanctificato a Patre et specialiter in mundum misso, imponitis crimen blasphemiæ, eo quod dixi me esse Filium Dei, quum certum sit me esse majorem illis ad quos factus est sermo Dei, quoniam ego sum Verbum et sermo Dei, et de mea divinitate sunt locuti Prophetæ.

Advertendum quod aliquid dicitur deus multipliciter : Primo, propter naturæ veritatem. Sic sola Trinitas est Deus : de
Deut. XXXII, 39. quo legitur, Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me. Secundo, propter sanctitatis prærogativam et gratiæ eminentiam : quemadmodum scri-
Ps. XLVI, 10. ptum est de Apostolis, Quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt. Tertio, propter mirabilium efficientiam et potentiæ magnitudinem : sicut ad Moysen dicitur,
Exod. VII, 1. Constitui te deum Pharaonis. Quarto, propter sapientiæ profunditatem. Sic homines contemplativi, multum eruditi, et de divinis alte scribentes, dii dicuntur, ut Dionysius, Hieronymus, ceterique excellentes doctores. Quinto, propter hominum erroneam æstimationem, qui idolis et dæmonibus divinitatem adscripserunt, juxta
Ps. XCV, 5. illud in Psalmo, Omnes dii gentium dæmonia. Porro philosophi intelligentiis, stellis et orbibus, quos animatos ponebant,

A divinitatem participatam attribuebant, propter similitudinem cum perfectione divina in sapientia, potestate, causalitate et gubernatione. Unde Plato in Timæo inducit summum deum loquentem ad illos : O dii deorum ! quorum pater opifexque ego. Aristoteles quoque fatetur, quod homo solus, est deus vel bestia, non utique per essentiam, sed mutationem, hoc est divinus vel bestialis. Verumtamen, secundum Augustinum, sacra Scriptura non attribuit angelis nomen divinitatis, ne detur ho-
B minibus idololatriæ occasio.

Si non facio opera Patris mei, id est 37
opera miraculosa soli divinæ virtuti possibilia, sicut sunt cordium arcana reserare, mortuos suscitare, cæcum natum illustrare, *nolite credere mihi* dicenti quod sim Christus Filius Dei. Non enim omni I Joann. IV, 1.
spiritui est credendum. Et qui cito credit, Eccli. XIX, 4.
levis est corde. Possunt autem per opera Patris facta a Christo, intelligi sanctissima conversatio ejus, qua semper Patrem ho- Joann. VIII, 49, 29.
norificavit, et ejus placitum adimplevit;
C inenarrabilis quoque patientia ejus in omni adversitate. Hæc omnia protestantur quod vera sint verba ipsius : quia secundum philosophos, operatio arguit formam, et qualis quisque est, talia operatur et loquitur. Propter quod ait Salvator : A Matth. VII, 16.
fructibus eorum cognoscetis eos.

Denique in miraculis Christi, duo mira et incomparabiliter digna pensantur : Primum, quod ea egit propria potestate, solo imperio, in instanti, ut sæpius, quamvis interdum Patrem invocaverit, et mora Joann. XI, 41, 42.
D aliqua fuerit usus, ad ostendendum suæ incarnationis veritatem et Patris auctoritatem. Secundum, quod discipulis tradidit potestatem faciendi miracula etiam majora quam ipse per se in mundo con- Ibid. XIV, 12.
versans effecit. Hoc enim nequaquam humanæ, imo nec angelicæ est virtutis, dare aliis potestatem atque dominium quoddam super naturas creatas, et ultra omnem naturalem rerum facultatem, legem ac ordinem. Dixit nempe Apostolis apud Matthæum : Infirmos curate, mortuos sus- Matth. X, 8.

citate, dæmones ejicite. Hæc sunt opera
Patris, imo totius Trinitatis, cujus dum-
taxat est creaturis talem conferre vir-
tutem.
38 *Si autem,* id est quia, *facio* opera Patris
cœlestis, *et si mihi non vultis credere,*
quasi propter reverentiam personæ meæ,
vel propter nuda verba, *operibus credite,*
et mihi propter opera. Majus ergo ac cer-
tius est testimonium operis, quam ser-
monis. *Ut cognoscatis,* nunc per donum
intellectus, et in futuro per speciem, *et*
credatis jam per fidem formatam, *quia*
in me est Pater, per circumincessionem
atque essentiæ identitatem et majestatis
æqualitatem ac unitatem, *et ego* secundum
quod Deus, sum *in Patre* eodem modo
quo ipse in me. Pater quoque et tota Tri-
nitas, est in Filio secundum naturam hu-
manam, per singularem et summam gra-
tiæ inhabitationem, immobilem in bono
conservationem, atque præcipuam fami-
liaritatem. Itemque Filius secundum na-
turam hanc, est in Patre seu Trinitate,
per maximam dilectionem, beatissimam
fruitionem, et plenam in bono confirma-
tionem.
39 *Quærebant ergo* increduli isti *eum ap-*
prehendere ad occidendum, de tam ra-
tionabili responsione non emendati nec
Prov. xviii, 2. persuasi, sed pejores effecti. Non enim
Ibid. 3. recipit stultus verba prudentiæ ; et im-
pius, quum in profundum peccatorum ve-
nerit, contemnit. *Et exivit de manibus*
Luc. iv, 30. *eorum,* transeundo per medium ipsorum,
factus invisibilis eis, quemadmodum in
Joann. viii, 59. fine octavi capituli elucidatum est ple-
40 nius. *Et abiit iterum trans Jordanem, in*
eum locum ubi erat Joannes Baptista *ba-*
ptizans primum, id est, antequam ab He-
rode incarceraretur ; vel, Primum, id est,
priusquam Christus et ejus discipuli ba-
ptizaverunt. *Et mansit* Jesus *illic,* id est
in loco illo, videlicet eremo Jordani vici-
na, cum Apostolis.
41 *Et multi* Judæorum *venerunt ad eum,*
forsitan recordati verborum Joannis, qui
Ibid. i, 29, 36. ibi dixit de Jesu, Ecce Agnus Dei ; *et di-*
A *cebant,* ad probandum quod Jesus esset
major Joanne et verus Messias : *Quia Jo-*
annes quidem signum fecit nullum. Non
enim fecit aliquod miraculum, ne popu-
lus haberet nimiam occasionem reputandi
quod Joannes esset Messias, sicque diffi-
cilius converterentur ad ipsum. Sed Chri-
sto reservata sunt signa, quemadmodum
Isaias prædixit : Ecce Deus vester ipse ve- Is. xxxv, 4-6.
niet, et salvabit vos. Tunc aperientur ocu-
li cæcorum, et aures surdorum patebunt ;
tunc saliet sicut cervus claudus, et aper-
B ta erit lingua mutorum. Ex hoc autem
quod Joannes, quo inter natos mulierum Matth. xi, 11.
non surrexit major, nullum operatus est
signum, docemur non habere inanem ad
miracula facienda affectum. Non enim fa-
ciunt, sed interdum ostendunt sanctita-
tem ; ubertimque talis affectus, ex quadam
latenti nascitur vanitate atque superbia.
Unde quidam sanctissimi patres, qui fa-
cillime poterant maxima operari miracu-
la, ut abbas Pastor et Sisois, omni modo
refugiebant occasionem hujusmodi ope-
C rum, haud dubium quin propter eximiam
humilitatem. Dixerunt quoque : *Omnia* 42
autem quæcumque dixit Joannes de illo,
id est, universa quæ Joannes Baptista de
Jesu isto prædixit et docuit, *vera erant,*
id est, illa impleta videmus, vel mox im-
plenda sunt. Ex hoc arguebant quod Joan-
nes fuit verus Propheta, et per consequens
standum esset verbis ejus de Jesu, quod Joann. i, 29-34.
esset Messias, sicque credebant. Propter
quod subditur :
Et multi credebant in eum. Hoc intel-
D ligi potest dupliciter : Primo sic : Multi,
hoc est omnes isti venientes ad Jesum,
qui multi fuerunt, credebant in Jesum.
Secundo sic : Multi, id est magna pars
istorum. Prima tamen expositio videtur
litteræ magis consonare. Quamvis autem
Joannes nullum molitus est signum, ta-
men propter manifestam atque eximiam
ejus sanctitatem, idoneum reputabant te-
stimonium ejus : imo conceptio et nati-
vitas, totaque insuper conversatio ejus,
mirabilis supernaturalisque fuit.

ARTICULUS XXVIII

DECLARATIO CAPITULI UNDECIMI : ERAT AUTEM QUIDAM LANGUENS LAZARUS A BETHANIA.

Joann. x, 40. HABITUM est in fine præcedentis capituli, quod Jesus relinquens Jerusalem et Judæos qui eum comprehendere et lapidare moliti sunt, abiit trans Jordanem, in locum quo baptizavit Præcursor. Quumque illic cum suis maneret discipulis, contigit quod in hujus capituli narra-
1 tur exordio. *Erat autem quidam languens* nomine *Lazarus* oriundus *a Bethania,* villa inter quam et Jerusalem medius fuit mons Oliveti : oriundus, inquam, *de castello Mariæ* Magdalene, *et Marthæ sororis ejus :* quia in villa illa fuit castrum in quo feminæ istæ demorabantur cum fratre suo. Eratque magnus honor Lazari, quod talium ac tantarum exstitit frater sororum. Solet autem languor accipi pro gravi invisceratoque morbo : ex quo elici potest, quod infirmitas Lazari naturaliter incurabilis fuit, quemadmodum rei exitus demonstravit.

Deinde Evangelista determinat quæ fuit
2 ista Maria. *Maria autem erat quæ unxit Dominum* Jesum *unguento,* quod fudit super caput et pedes ipsius, pro reverentia, et refrigerio caloris atque laboris ipsius, qui propter nostram salutem discurrebat per loca, prædicando et signa agendo, hieme ac æstate; *et extersit pedes ejus capillis suis.* Nam lacrimis contritionis pedes Jesu rigavit, eosque crinibus suis siccavit. *Cujus frater Lazarus infirmabatur.* An ista Maria sit illa de qua scribit Lucas, quæ ibi appellatur peccatrix, dissensio est inter Sanctos. Hieronymus enim et Chrysostomus dicunt quod non ; Augustinus vero et Gregorius dicunt quod imo. Sed de hoc transeo nunc, quia super Matthæum, capitulo vicesimo sexto, longam disputationem induxi de hoc, te- (*Matth.* xxvi, 7 ; *Joann.* xii, 3. — *Luc.* vii, 38. — *Ibid.* 37. — *Matth.* xxvi, 7.)

A nuique cum Augustino et Gregorio, quod sit eadem Maria, et quod bis unxit Christum unguento : semel in Galilæa, vel in Jerusalem secundum quosdam, ex contritione, ut recitat Lucas ; et semel in Bethania, ex reverentia et devotione, quemadmodum sequenti patebit capitulo. (*Luc.* vii, 37, 38. *Joann.* xii, 3.)

Miserunt ergo sorores ejus ad eum, 3
dicentes per internuntium : *Domine, ecce quem amas infirmatur.* Tanquam dicerent : Quomodo poteris sustinere ut amicus tuus tam prædilectus laboret? vel quo- B modo poteris differre sive negare quin ad eum curandum accedas ? Non explicant quid affectent, sed ex verbis præhabitis, sciunt Jesum considerare quid cupiant ; et quoniam de ejus familiaritate ac amicitia præsumebant, arbitrantur sufficere ut causam insinuent. Et talis insinuatio ponitur species orationis, sicut quum Virgo benedicta dixit ad Filium suum, Vinum non habent. (*Ibid.* ii, 3.) Nec decuit eas personaliter ire ad Jesum : tum quoniam feminæ erant, quas non decet discurrere, dummodo per C alios queant sua negotia expedire ; tum quoniam frater languidus indigebat earum consolatione, obsequio atque præsentia, nec ipsæ libenter recessissent a fratre tam carissimo, qui fuit strenuus ac nobilis miles, dives et justus, ac Christi discipulus, eo modo quo Joseph ab Arimathea et Nicodemus. (*Ibid.* xix, 38-42.) Non dicunt cum regulo, Domine, descende antequam moriatur, credentes quod absens posset curare ; (*Ibid.* iv, 49.) nec cum centurione, Domine, ne intres, sed tantum dic verbo. (*Matth.* viii, 8.) Sed modum D subveniendi Christo committunt, tanquam sapientiori. Ita et nos facere par est, quum a superioribus aliquid postulamus, videlicet, ut modum exaudiendi committamus

bonitati atque discretioni eorum, nisi forte ex hoc immineret periculum.

Porro, si sorores istæ fuissent perfectæ in fide, scivissent Christo cuncta constare, tanquam Deo et homini, nec oportuisse ei nuntium mittere (videntur quippe putasse quod Christum latuerit infirmitas
Matth. vi, 6. Lazari); sed flexis genibus, clauso cubiculo, exorassent Jesum universa cernen-
Dan. xiii, 42. tem, dicentes : Domine, qui absconditorum es cognitor, ecce quem amas infirmatur. Nec mirum si nondum talem fidem habuerunt, quia nec Apostoli habuerunt pro tunc hujusmodi fidem de Christo. — Utuntur demum verbo tam affectuoso ac blando, Ecce quem amas, ut Jesum ad misericordiam inclinarent, quem noverant pietatis visceribus plenum.

4 *Audiens autem Jesus* verba sororum per nuntium, *dixit eis,* id est, per eumdem nuntium respondit mandavitque Mariæ et Marthæ : *Infirmitas hæc non est ad mortem* solito modo durantem, ut ibi sistat, id est, principaliter non est ordinata ad vitæ exstinctionem : quamvis per eam fuerit vita corporalis exstincta. Infirmitas quippe dicitur esse ad mortem, non ideo solum quoniam mortem inducit, sed quia mortem usque ad futuram in fine sæculi resurrectionem durantem ope-
Job xiv, 12. ratur, juxta illud beati Job : Homo quum dormierit, non resurget; donec atteratur cœlum, non evigilabit. *Sed pro gloria Dei,* id est, ad manifestationem divinæ potentiæ ordinatur; vel, Pro gloria Dei, id est ad gloriosam seu miram resuscitationem defuncti soli Deo possibilem, ut in illa
Sap. xvi, 13. declaretur excellentia Dei, qui habet imperium vitæ ac mortis ; *ut glorificetur,* id est, gloriosus appareat, verusque Christus esse noscatur ac honoretur, *Filius Dei per eam,* tanquam per viam ac medium, et per reparationem ejus, hoc est per miraculosam resurrectionem morientis, tanquam per causam materialem in qua potestas et veritas Jesu Filii Dei demonstrabitur. Suscitatio etenim Lazari adeo fuit miraculosa, quod non potuit esse nisi a Deo.

A Idcirco Deus, qui per Jesum eam effecit, ostendit veram esse doctrinam Jesu, et per consequens quod esset Messias, et Filius Dei naturalis Patri consubstantialis, sicut personaliter docuit.

Primo dixit Jesus, quod infirmitas ista fuit pro gloria Dei ; moxque adjecit, Ut glorificetur Filius Dei per eam. Quibus utique verbis duo ostendit : primo, quod una ac eadem sit gloria Dei et Filii Dei ; secundo, quod Filius Dei sit Deus. Et sicut hujus Lazari languor fuit pro gloria Dei,
B ut glorificaretur Filius Dei per eam ; sic et infirmitas filii viduæ, ægritudo quoque *Luc.* vii, 12.
filiæ Jairi, fuerunt non ad mortem, sed *Ibid.* viii, 41, 42.
pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eas : magis tamen infirmitas Lazari quam illorum, quia per resuscitationem Lazari excellentius, latius et evidentius clarificatus est Jesus. Fuit quippe suscitatio ista mirabilior quodammodo, atque famosior : mirabilior, quoniam quatuor vers. 17.
dies habuit Lazarus in monumento, alii duo eodem sunt die suscitati quo morie-
C bantur (quod certum est de filia Jairi, non tamen certum est de filio viduæ); item, quoniam prodiit de sepulcro ligatus ma- vers. 44.
nus et pedes institis. Fuit quoque famosior, propter dignitatem personæ defuncti, qui fuit notissimus et præclarus ; et propter locum, qui fuit vicinus Jerusalem; et propter multitudinem notabilium Judæorum qui aderant.

Diligebat autem Jesus Martham hospi- 5
tam suam, *et sororem ejus Mariam* disci- *Luc.* x, 38; *Joann.* xii, 2.
pulam suam præcipuam, *et Lazarum* in
D exterioribus strenuum, interioribusque devotum. Nonne Jesus omnes Judæos, præsertim electos, dilexit? Cur ergo dicitur hos tres amasse? Dicendum : primo, ut pateat sorores veraciter dixisse ad Jesum de Lazaro, Domine, ecce quem amas infirmatur; secundo, ut insinuetur Christus, non solum communiter ut ceteros, sed singulariter dilexisse tres istos.

Ut ergo, id est postquam, Jesus *audivit* 6
quia Lazarus *infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco* prope Jordanem

duobus diebus, quatenus ante suum ad-
ventum in Bethaniam Lazarus moreretur,
sepeliretur, et quatriduanus efficeretur :
sicque miraculum gloriosius fieret, nec
dæmoni adscribi valeret ; obstinati quo-
que Judæi inexcusabiles redderentur, et
discipuli ceterique electi roborarentur in
fide, imo et plures Judæorum, viso tan-
to prodigio, converterentur ad Christum,
7 sicut et factum est. *Deinde post hæc,*
scilicet tertio die, *dicit discipulis suis,*
id est Apostolis, qui sibi inseparabiliter
adhærebant, quemadmodum Lucas testa-
Luc. XXII, 28. tur : Vos estis qui permansistis mecum
in tentationibus meis. *Eamus in Judæ-
am iterum,* id est in terram duarum
tribuum Juda et Benjamin, scilicet ad
Bethaniam.

8 *Dicunt ei discipuli : Rabbi, nunc,* ante
paucos dies, *quærebant te Judæi lapidare*
Joann. X, 31. (nam lapides sumpserunt in manibus, ut
dictum est in fine præcedentis capituli),
et tu iterum vadis illuc? quasi dicant :
Incaute facis in hoc, et consulimus tibi
oppositum. Multis de causis Apostoli hoc
dixerunt : Primo, quoniam magistrum
suum, quem non satis spiritualiter, sed
aliqualiter sensualiter dilexerunt, nequa-
quam mori volebant, nec ejus corporali
præsentia volebant privari. Unde alio lo-
Matth. XVI, 21, 22. co, quum passionem suam prædixisset eis,
Petrus cœpit increpare eum, dicens : Do-
mine, propitius esto tibi, nam hoc non
erit. Secundo, quoniam sibi ipsis metu-
ebant, ne cum magistro suo caperentur.
Sed imperfecta fuit fides eorum. Si enim
I Cor. I, 24. novissent Christum esse Dei virtutem et
sapientiam, atque ob id venisse ut pro ho-
minibus moreretur, scivissent quod Judæi
ei invito nil facere potuissent, præsertim
quum jam toties elapsus fuerit manus eo-
rum, et quod tempore præordinato pas-
surus esset, non fugiturus ; item, quod
nullus eis posset nocumentum inferre,
quamdiu protegerentur a Christo, quem-
Ps. XXVI, 1. admodum ait Psalmista : Dominus prote-
ctor vitæ meæ, a quo trepidabo? Et Jere-
Jer. XX, 11. mias : Dominus mecum est quasi bellator
A fortis, idcirco qui me persequuntur ca-
dent, et infirmi erunt.

Respondit Jesus : Nonne duodecim sunt 9
horæ diei artificialis, præsertim tempore
æquinoctiali? id est, secundum temporum
variationem et horarum diurnarum distin-
ctionem atque successionem, variatur hu-
mana voluntas, et opera diversificantur.
Tanquam diceret : Quamvis hoc tunc vo-
lebant, tamen nunc aliter fiet, potestque
propositum esse mutatum. Iste est mo-
dus loquendi proverbialiter, ut quum de
B mutatione propositi seu novitate affectus
aliquid fieri intendimus, sic loquamur :
Nonne duodecim sunt horæ diei? id est,
quælibet hora suum habet opus atque pro-
positum. Origenes et Augustinus aliter in-
troducunt. Discipuli enim quum essent
homines instructione indigentes, volebant
dare consilium Christo Deo, Sapientiæ sem-
piternæ. Ideo audiunt : Nonne duodecim
sunt horæ? hoc est, ego sum dies, vos
quasi horæ diei, qui aliquid lucis sortiti
estis a me, et membra mea consistitis :
C quemadmodum ergo horæ sequuntur diem,
non dies horas, sic vos meo consilio ac-
quiescere debetis, non ego vestro.

Si quis ambulaverit in die, non offen-
dit, quia lucem hujus mundi videt. Si 10
autem ambulaverit in nocte, offendit, quia
lux non est in eo. Hoc in exterioribus ad
litteram sic est. Qui enim in die incedit,
non pede impingit, quoniam solis con-
spicit claritatem ; qui vero ambulat nocte,
impingit faciliter, quoniam lux solis non
est in eo, id est oculos ejus illuminans.
D Per quod Christus mystice innuit, quod is
qui ambulat in luce justitiæ vel in puri-
tate conscientiæ, non impingit opere vel
affectu, nec habet timere, sed esse debet
securus, quoniam nulla nocebit adversi-
tas, si nulla dominetur iniquitas. Nec Deus
deserit tales, quia et si aliquid patiuntur
propter justitiam, copiosa valde et infinita
est merces eorum, juxta illud Sapientiæ :
In paucis vexati, in multis bene dispo- Sap. III, 5.
nentur. Ideo formidare non debent adver-
sarios, sed de divina protectione et gratia

esse securi. Qui autem ambulat in nocte, A id est caligine ignorantiæ et peccati, offendit, cadit, conteritur, quia lux gratiæ
Sap. v, 6. non est in eo, nec Sol intelligentiæ fulget animæ ejus. — Vel sic : *Si quis ambulaverit in die,* id est mecum, qui sum dies spiritualis illuminans mentem, *non offendit,* sed tutus est, *quia lucem hujus*
Joann VIII, 12. *mundi videt,* id est me, qui dixi : Ego sum lux mundi. Qui enim corde adspicit ac sequitur Christum, non deviat. *Si autem ambulaverit in nocte,* id est privatione gratiæ atque præsentiæ meæ, *offendit* peccando, *quia lux non est in eo,* id est, splendor gratiæ deest animæ ejus.
11 *Hæc ait* Jesus ad instruendum et confortandum discipulos pusillanimes et indoctos ; *et post hæc dicit eis* causam itineris sui ad Judæam : *Lazarus amicus noster* (quoniam Lazarus tantum dilexit Jesum, quod omnes quoque discipulos ejus amavit) *dormit* dormitione mortis, id est, defunctus est, et a mundi hujus tumultu quiescit. Omnium hominum mors dormitio dicitur, quoniam in die novis- C simo, tam mali quam boni suscitabuntur atque resurgent. Unde in libris Regum et Paralipomenon, etiam pessimi homines,
III Reg. XIV, 31; II Par. XII, 16; IV Reg. XVI, 20; II Par. XXVIII, 27. ut Roboam, Achaz, dormisse cum patribus suis scribuntur. Præcipue tamen mors justorum vocatur somnus sive dormitio, quia in spe futuræ resurrectionis et glorificationis dulciter conquiescunt. Sic igitur Jesus dicit Lazarum mortuum dormire, quoniam mox fuerat suscitandus ab ipso ; obdormivit quoque in Domino.

Sed vado ad Bethaniam : vado autem D secundum formam humanitatis, qui ibi sum secundum essentiam deitatis ; *ut a*
* excitem *somno* mortis *exsuscitem** *illum,* qui facilius a morte resuscito, quam aliquis dormientem a somno. Hæc suscitatio conveniebat principaliter Christo virtute divina. His verbis Christus dupliciter roboravit ac lætificavit corda discipulorum : Primo, quoniam dixit se ire ad domum familiarium amicorum, videlicet Marthæ, Mariæ ac Lazari ; non ad Jerusalem, ubi præcipue morabantur æmuli ejus. Secundo, quoniam dixit se ire ad suscitandum defunctum, non ad disputandum cum Scribis ac Pharisæis. Jucundum vero est videre tale ac tantum miraculum, maxime quando amicus resuscitatur. Verum discipuli verba Christi non intelligentes, necdum consenserunt ire versus Judæam,
sicut subditur : *Dixerunt ergo discipuli* 12
ejus : Domine, si dormit somno naturali, *salvus erit,* id est, convalescet, nec oportet te illuc procedere, quia ab aliis po- B test a somno hujusmodi suscitari. Somnus autem frequenter est signum curationis, quum sit reformatio virium, ac relevamen naturæ. Non tamen est certum indicium, nec semper sic accidit.

Dixerat autem Jesus de morte ejus, id 13
est, nomine dormitionis mortem Lazari designavit ; *illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret,* id est, quod iret ad suscitandum Lazarum a somno. In quo elucescit discipulorum simplicitas, qui putabant Christum tantum iter velle arripere, ut suscitaret dormientem a somno naturæ. Nempe (ut dicitur) per dietam, vel circiter, distabat Bethania a loco trans Jordanem, quo tunc exstitit Jesus. Verumtamen arbitror quod non æstimabant Jesum ob hanc solam causam proficisci illuc, sed insuper, ut aliquid consolationis ac relevaminis impenderet ægroto, et ut sororum ejus satisfaceret preci.

Advertendum, quod somnus in Scriptura diversis modis accipitur : Primo, pro somno naturæ, qui est exteriorum sensuum quædam clausura, quies et vacantia : sicut in Levitico, Dormietis, et non Lev. XXVI, 6.
erit qui exterreat. Secundo, pro dormitione peccati : juxta illud Apostoli, Tempus est jam nos a somno surgere ; et rur- Rom. XIII, 11.
sum, Surge, qui dormis. Tertio, pro somno Ephes. V, 14.
mortis : ut ibi, Nolumus vos ignorare de dormientibus. I Thess. IV, 12.
Quarto, pro torpore ignaviæ seu negligentiæ : ut Isaias habet, Specu- Is. LVI, 10.
latores cæci, videntes vana et dormientes ; atque in Psalmo, Ecce non dormitabit, ne- Ps. CXX, 4.
que dormiet. Quocontra admonet Petrus :

I *Petr.* v, 8. Sobrii estote, et vigilate; Habacuc quo-
Habac. II, 1. que propheta : Super custodiam (inquit)
meam stabo, et figam gradum meum, et
contemplabor quid dicatur mihi, et quid
respondeam ad arguentem me. Quinto,
pro quiete contemplationis : sicut in Ge-
Gen. II, 21. nesi, Misit Dominus soporem in Adam ;
Cant. V, 2. et in Canticis, Ego dormio, et cor meum
vigilat. Sexto, pro requie Beatorum.
14 *Tunc ergo dixit eis Jesus manifeste.* Qua-
re primo non dixit manifeste? Ut illorum
ruditatem ac simplicitatem ad nostram
ædificationem ostenderet, quatenus agno-
scamus quales fuerunt magistri et princi-
pes nostri sancti Apostoli, ante adventum
Spiritus Sancti, et quales postea : sicque
solidemur in fide, scientes quod post do-
minicam passionem fuerint illuminati, pro-
Joann. XIV, 26. ut Christus eis spopondit. *Lazarus mor-*
15 *tuus est; et gaudeo propter vos,* id est
propter fructum quem consecuturi estis
occasione suæ mortis, videlicet ex sua
suscitatione. Confirmati enim fuerunt in
fide, viso tanto miraculo. *Ut credatis* jam
plenius quam ante. Sunt enim gradus in
fide, sicut in caritate. *Quoniam non eram*
ibi, secundum naturam assumptam, id
est, idcirco credatis, quia videtis me scire
quod obiit, quum tamen non fuerim ibi,
nec aliquis hoc mihi intimavit. Sorores
enim nuntiaverunt quod infirmaretur, non
quod obisset. Vel quod ait, Quoniam non
eram ibi, refertur ad illud quod dixit,
Gaudeo; eritque sensus : Gaudeo propter
vos, id est ob vestrum profectum et utili-
tatem, ut credatis perfectius; et ideo gau-
deo, quoniam non eram ibi, id est, Lazaro
corporaliter non adfui dum infirmabatur,
quoniam si ibi fuissem, curassem eum
antequam mortem incurrisset, propter in-
stantiam suarum sororum, et quia non de-
cuisset amicum meum mori, me qui vita
Ibid. XI, 25; XIV, 6. sum, adsistente. Si autem eum curassem,
non fuissetis sic ædificati in fide, sicut
nunc ædificabimini. *Sed eamus ad eum.*
16 *Dixit ergo Thomas, qui* agnomine *di-*
citur Didymus (sic enim dictus est, se-
cundum Bedam, quoniam diu hæsitavit in

A fide; sed quo diutius dubitavit, eo post
profundius credidit), *ad condiscipulos* ce-
teros Apostolos : *Eamus et nos, et mori-*
amur cum eo, id est, fideliter magistro
nostro usque ad mortem adhæreamus. For-
te quod Thomas aviditate videndi tam glo-
riosum miraculum animatus fuit, tamque
secure locutus. Hortabatur Thomas con-
discipulos ad commoriendum pro et cum
Christo, quasi paratus et potens ad hoc,
non attendens propriam fragilitatem : et
tamen, si periculum moriendi sibi occur-
B risset, fecisset quod fecit tempore passi-
onis, quando relicto magistro, fugit cum *Matth.*
ceteris. Chrysostomus dicit Thomam hæc XXVI, 56.
verba dixisse ex infirmitate et timore seu
diffidentia quadam, tanquam diceret : Sic-
ut ipse exponit se periculo mortis, eundo
Judæam versus; sic et nos cum ipso ten-
damus, exponentes nos eidem discrimini,
a quo verisimiliter non evademus, sed
occidemur. Nondum pensaverunt Apostoli
potentiam Christi, quam toties erant ex-
perti.
C *Venit itaque Jesus* cum discipulis in 17
Bethaniam; *et invenit eum,* scilicet La-
zarum : intelligendo per Lazarum corpus
ejus exstinctum, quemadmodum Jesus di- *Joann* XX,
citur a sepulcro sublatus: frequenter enim 13, 15.
ponitur totum pro parte, et econtra; *qua-*
tuor dies jam in monumento habentem.
Unde primo die suæ mortis videtur se-
pultus, quoniam infra vocatur quatridua- vers. 39.
nus mortuus. Hoc Evangelista adjecit, ad
certitudinem et commendationem mira-
culi, ut sciamus quod vere mortuus ex-
D stitit, et quod nunquam antea simile fa-
ctum est. Quamvis enim Elias et Eliseus
suscitaverint mortuos, non tamen quatri- III *Reg.* XVII,
duanos. Valet quippe talis protractio tem- 22; IV *Reg.* IV, 34, 35.
poris ad magnitudinem miraculi, quia quo
corpus exstinctum diutius ab anima per-
manet separatum, eo indispositius est ad
animæ informativam receptionem, quia
putrefactioni, resolutioni seu corruptioni
subjacet ampliori. Anima vero rationalis,
quum sit nobilissima forma, naturaliter
non unitur nisi materiæ optime quali-

ficatæ, videlicet nobilius complexionatæ quam aliorum mixtorum materiæ.

18 *Erat autem Bethania juxta Jerosolymam,* id est vicina ei, seu distans ab ea dumtaxat *quasi stadiis quindecim :* quæ constituunt forte leucam, uno stadio dempto. Hoc addit Evangelista ad declarationem subsequentium, scilicet, quod multi Judæorum ad Mariam et Martham confluxerant, et quod quidam eorum Lazari suscitationem in Jerusalem publicaverunt ; itemque, quod pontifices tantum miraculum mox perceperunt, atque consilium inierunt contra Jesum.

Bethania, quæ interpretatur domus obedientiæ, tenet figuram Ecclesiæ militantis, quæ nunc divinis paret præceptis. Jerusalem, quæ interpretatur visio pacis, significat Ecclesiam triumphantem : de qua ad Galatas dicit Apostolus, (*Galat.* IV, 26.) Illa quæ sursum est Jerusalem libera est, quæ est mater nostra. Bethania igitur distat a Jerusalem quindecim stadiis : id est, per quindecim gradus virtutum, de quibus tractant quindecim psalmi graduales, pertingit viator ab Ecclesia militanti ad triumphantem. Prolixum esset hos gradus jam prosequi. Possunt quoque per quindecim stadia, intelligi tres virtutes theologicæ duodecimque virtutes morales, per quarum actus pertingimus a via ad patriam. Virtutum enim moralium opera non sunt æternæ vitæ meritoria, nisi theologicarum virtutum actibus imperentur ac regulentur. (*Hebr.* XI, 6.) Nam sine fide impossibile est Deo placere. Et caritas est forma virtutum, origo et finis ac vita earum, in tantum ut (*I Cor.* XIII, 1-3.) si linguis angelorum loquamur et hominum, omnemque habuerimus fidem ita ut montes transferamus, corpora quoque dederimus ita ut ardeamus, caritatem vero non habuerimus, nil nobis prosint omnia illa. Rursus, per quindecim stadia intelligi possunt septem dona Spiritus Sancti et octo beatitudines, quibus ad Ecclesiam triumphantem perducimur.

19 *Multi autem ex Judæis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo,* id est de ejus interitu. Multi convenerant, quia de magna progenie fuerunt hæ feminæ, et propter suam bonitatem amabantur a multis. Unde non solum cognati earum atque vicini, sed multi quoque Jerosolymitarum accesserant eas. Et forte multo plures venissent ad ipsas, nisi tam familiares fuissent Christo : propter quod multorum indignationem incurrerunt.

Martha ergo ut audivit quia Jesus venit. 20
Ipsa equidem tanquam prudens matrona rexit domum : ideo aliquis præcurrens, et forte a Christo missus, primo indicavit ei Christi adventum. Videtur enim fuisse nuntius ille bonus et credens, quia occulte intimavit Marthæ de Christi accessu, sciens eum Judæis odibilem, unde nec eis indicavit. *Occurrit illi* devote, propter tanti viri reverentiam et magnum amorem ad eum. Nec assumpsit Mariam secum, sed sola profecta est, cupiens Jesum singulariter alloqui et precari, et ne Judæi Domino adversantes notarent aliquid de Christi præsentia, sicque recederent. *Maria autem domi sedebat* cum Judæis consolantibus eam.

Martha vitam signat activam, Maria contemplativam. Martha ergo Christo foris occurrit, quoniam activam vitam ducentes, Christo obviant in exterioribus practicarum virtutum operibus, proximis ministrantes, et misericordiæ exercitiis intendentes, quemadmodum Petrus hortatur : Hospitales invicem sine murmuratione. (*I Petr.* IV, 9.) Contemplativi vero domi resident, quoniam in solitudine atque silentio vacant Deo, tanto utique purius, stabilius, dulcius et quietius, quanto ab omni strepitu sæcularium negotiorum, omnique tumultu hominum mundanorum fuerint remotiores, non loco tantum, sed etiam voto. Ideo ait Psalmista : Abscondes eos in (*Ps.* XXX, 21.) abscondito vultus tui, a conturbatione hominum ; proteges eos in tabernaculo tuo, a contradictione linguarum. Et Isaias : In (*Is.* XXX, 15.) spe, inquit, et silentio erit fortitudo vestra. Nihilo minus, sicut patebit, Maria

quum evocasset eam Martha, exivit obviam Jesu : quoniam contemplativi, quando eis injungitur a prælatis, qui simul esse debent activi et contemplativi, quemadmodum Martha, vel quando ab indigentibus id rogantur, vel si non rogentur nec jubeantur, tamen conspiciunt proximorum necessitatem hoc ipsum exigere; tunc utique contemplatione paulisper suspensa, opera vitæ exercent activæ quamdiu ratio dictat, necessitas exigit, vel obedientia sancta requirit.

21 *Dixit ergo Martha ad Jesum : Domine, si fuisses hic,* id est in domo et apud lectum fratris mei antequam obiit, *frater meus non fuisset mortuus :* certa sum enim quod tantæ sis potestatis, quod potuisses eum curasse, tantæ quoque bonitatis, quod eum curasses. Quantum ad hoc, magna fuit fides beatissimæ Marthæ, præelectæ ab æterno matronæ ad hospitandum ac nutriendum Filium Dei incarnatum, Deum et hominem. Sed quoad hoc, fuit (ut apparet) fides ejus incompleta, quod non novit Jesum secundum divinitatem suam fuisse præsentem, tantumque potuisse et cognovisse absentem, quantum præsentem : sicque fides centurionis ejus fidei præferretur, quoniam
Matth. VIII, 8. ille Christi divinitatem perpendens, credidit eum ministerio angelorum posse curare, quamvis corporaliter non adesset. Nec hoc absurdum putetur, quia de cen-
Ibid. 10. turione protestatus est Jesus : Non inveni tantam fidem in Israel. Unde et consequenter Martha alloquitur Christum tanquam virum sanctum et virtuosum, Deo carissimum, non quasi Filium Dei natu-
22 ralem verumque Deum. *Sed et nunc scio* per fidem certissimam quantum ad hoc, et item, per multam experientiam, quoniam tot miracula vidi et percepi fieri per te, *quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus.* Nam certa sum quod nihil irrationabile petere potes, et quod Deo
Ibid. XIX, 26. omnia quantumcumque magna, difficilia et supernaturalia, possibilia sint, imo facillima et æque facilia. Si habuisset Martha fidem explicitam de Christi divinitate, æstimo quod dixisset : Quidquid jusseris fiet.

Dicit illi Jesus : Resurget frater tuus. 23
Non aperte dixit, Nunc eum suscitabo; sed indeterminate ait, Resurget, ut occasione responsionis Marthæ, aliquid de sua divinitate assereret, non solum ad Marthæ, sed insuper ad omnium informationem fidelium.

Dicit ei Martha, quæ verba præfata 24
pensavit posse intelligi dupliciter, scilicet de resurrectione jam perpetranda, et de illa quæ fiet in die novissimo : *Scio,* ex tua frequenti prædicatione et Prophetarum doctrina, *quia resurget in resurrectione* formaliter. Resurrectio namque est causa formalis inhærens, per quam mortuus dicitur resurgens. Vel, In resurrectione, hoc est in numero resurgentium. *In novissimo die.* Audivit enim Martha quod Jesus prædicavit generalem resurrectionem futuram. Unde superius sæpius dixit de quocumque fideli et digne communicante : Ego resuscitabo eum in novissi- *Joann.* VI, 40, 44, 55.
mo die. Ex doctrina quoque Prophetarum idem agnovit; et etiam quia in hoc sequebatur doctrinam Pharisæorum, non *Act.* XXIII, 8.
Sadducæorum resurrectionem negantium, quam Pharisæi concedunt. Denique, Scio, hoc loco significat, Credo. Dupliciter nempe scientia sumitur : primo, pro notitia naturali quæ humana ratione potest inveniri, seu comprobari; secundo, pro quacumque agnitione, sive habeatur ex revelatione, sive ex naturali ratione : sic modo accipitur. Et Job : Scio, inquit, *Job* XIX, 25.
quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum.

Dicit ei Jesus : Ego sum resurrectio, id 25
est causa resurrectionis omnium mortuorum, potens suscitare defunctos. Secundum utramque naturam est Christus causaliter resurrectio : secundum divinam, quoniam divina virtute fiet in die judicii generaliter, et interim facta est particulariter, resurrectio mortuorum; secundum humanam quoque, in quantum resurre-

ctio Christi ponitur causa exemplaris no-
stræ resurrectionis. *Et vita* per essenti-
am, id est, in me ipso secundum propriam
naturam, sum substantialiter purissima vi-
ta, infinita simpliciterque perfecta, intel-
Joann. v, 26. lectualis et incorporea. Sicut enim Pater
habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio
vitam habere in semetipso. Sum quoque
fontalis origo atque causale principium
omnis vitæ naturæ, gratiæ et gloriæ. Unde
Ibid. I, 4. dictum est : Vita erat lux hominum. Sic
etiam Christus est vita nostra causaliter,
quemadmodum ad Colossenses dicit Apo-
Coloss. III, 4. stolus : Quum autem apparuerit Christus
vita vestra, tunc et vos apparebitis cum
ipso in gloria. Et in Deuteronomio loqui-
Deut. XXX, 20. tur Moyses : Ipse Dominus est vita tua,
et longitudo dierum tuorum. Quum ergo
sim essentialiter vivens, ac vita fonta-
na, possum mortuis vitam conferre. Quod
enim est tale per essentiam, est causa eo-
rum quæ sunt talia per participationem,
secundum philosophorum doctrinam.

Qui credit in me fide formata, quæ tem-
Galat. V, 6. pore opportuno per dilectionem operatur,
Matth. XXIV, 13. et usque in finem perseverat, *etiam si*
mortuus fuerit corpore, id est, quamvis
contigerit eum de hoc sæculo emigrare,
sicut nunc Lazarus mortuus est, *vivet* in
anima, vita gratiæ, in purgatorio, quous-
que purgetur, et evolet vitamque gloriæ
sortiatur; vel, si nihil purgandum habu-
erit, vivet mox vita gloriæ, evolando a
Sap. V, 16. corpore ad patriam. Justi enim in per-
Ibid. III, 4. petuum vivent. Etsi coram hominibus tor-
menta passi sunt, spes illorum immorta-
litate plena est. Insuper talis vivet tandem
vita corporali et glorificata in corpore :
I *Cor.* XV, 51, 52. quia non solum resurget, sed et immuta-
bitur. Vel sic : Qui credit in me fide for-
mata ex prædestinatione causata, id est,
tali fide qualem Deus prædestinatis lar-
gitur, et ex prædestinatione se daturum
disposuit; etiam si mortuus fuerit, id est,
licet ad tempus in peccatum mortale cor-
ruerit, per quod vita gratiæ tollitur, vivet,
id est, per misericordiam meam pœnitebit,
et pœnitendo vitam gratiæ recuperabit.

A *Et omnis qui vivit* in sæculo isto vita 26
naturæ, *et credit in me* perseveranter :
quod non est sine gratia gratum facien-
te, quæ est vita animæ ; *non morietur in*
æternum, id est, finaliter non peribit, ne-
que æternam damnationem (quæ est mors *Apoc.* XX,
secunda) incurret, quamvis in sæculo isto 14; XXI, 8.
corporalem sustineat mortem. Justorum *Sap.* III, 1.
enim animæ in manu Dei sunt, et non
tanget illos tormentum mortis. Vel, Non
morietur in æternum, id est, nunquam
morietur, spiritualem vitam amittendo,
B dum in fide formata manserit constans.
Justus quippe in sua fide vivet, quous- *Habac.* II, 4.
que ad speciem veniat.

Credis hoc, o Martha ? Ideo quærit quod
novit, ut illa confitendo majorem gratiam
mereatur (ore enim confessio fit ad sa- *Rom.* X, 10.
lutem), ejusque fides nobis innotescat et
in exemplum proponatur.

Ait illi Martha : *Utique, Domine :* imo, 27
quidquid asseris credo, et jam fidem ma-
gis explicitam de te habeo ex hac tua in-
structione, quam ante; impossibile enim
C arbitror te posse falsum asserere. *Ego cre-*
didi jamdudum *quia,* id est quod, *tu es*
Christus, id est rex Messias et sacerdos *Ps.* CIX, 4.
secundum ordinem Melchisedech, mundi
Salvator, unctus a Deo in regem et sacer-
dotem spirituali unctione, seu omnium di-
vinorum charismatum plenitudine, juxta
illud in Psalmo : Unxit te Deus, Deus tuus, *Ps.* XLIV, 8.
oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Chri-
stus quippe interpretatur unctus. Salva-
tor autem per excellentiam Christus vo-
catur, non ob corporalem unctionem, sed
D spiritualem : de qua ait Isaias, Spiritus *Is.* LXI, 1.
Domini super me, eo quod unxerit me ;
et Petrus in Actibus, Unxit eum Deus *Act.* X, 38.
Spiritu Sancto et virtute.

Filius Dei vivi. Paulo ante jam dictum
est, quod Martha de Christi divinitate non
habuit fidem explicitam. Quod ergo nunc
ait se credidisse quod sit Filius Dei, non
videtur intelligendum de filiatione natu-
rali, sed communi, non determinando se
ad hanc vel illam. Vel si de naturali filia-
tione accipiatur, referendum erit ad tem-

pus hujus informationis suæ a Jesu, in
qua Christus suam divinitatem explicavit
dupliciter : Primo, per hoc quod ait : Qui
credit in me. Quum enim fides sit virtus
theologica habens Deum pro proprio ac
immediato objecto, non credendum est in
aliquem, nisi in verum Deum. Secundo,
per hoc quod ait : Non morietur in æter-
num. Quibus verbis constituit nostram sa-
lutem in ipso. Salus vero hominum non
consistit nisi in vero Deo. Propter quod
Jer. xvii, 5. Jeremias : Maledictus (inquit) vir qui con-
Ibid. iii, 23. fidit in homine; et iterum, Vere in Domi-
no Deo nostro salus. Hinc quoque Domi-
Osee xiii, 4. nus protestatur per Osee : Ego Dominus
Deus tuus, et salvator non est præter me.
Dicunt ergo nonnulli, quod Martha præ-
dicta verba attendens, atque Christo intus
radiante intelligens, nunc explicite credi-
dit quod sit Dei Filius naturalis. *Qui in
hunc mundum venisti,* per humanitatis
assumptionem, visibilem apparitionem, et
novorum documentorum ac operum pro-
ductionem.

28 *Et quum hæc dixisset* Martha, *abiit,* non
sine commissione vel licentia Christi. Non
enim a tam dilecto et reverendo magistro
se irreverenter vel ex abrupto avertit. Di-
xit itaque ei Jesus : Vade, voca Mariam.
Tunc abiit, *et vocavit Mariam sororem su-
am silentio, dicens : Magister adest,* utique
magistrorum magister singularis, summus
unicusque magister, qui solus intus in-
format propria potestate salubriter : de
Is. l, 5, 4. quo apud Isaiam legitur : Dominus Deus
aperuit mihi aurem, ut audiam eum quasi
magistrum. Unde in Matthæo loquitur :
Matth. xxiii, 8. Neque vocemini magistri; unus est enim
magister vester, Christus. *Et vocat te,* id
est, vocari te jussit per me. Ex quo con-
stat quod Jesus fecit eam vocari, quamvis
Joannes gratia brevitatis hoc non scripse-
rit, sed his verbis intelligi dedit. — Quæ-
ritur, si Martha loquebatur Mariæ dicen-
do, Magister adest, quomodo vocavit eam
silentio. Dicendum, quod vocavit eam si-
lentio, id est voce submissa, et forte in
aure prolata. Vel primo vocavit eam ali-
A quo nutu sine voce, et quum ad eam ve-
nisset, dixit ei verba præhabita, quæ noluit
ei alte proferre, propter Judæos præsen-
tes Christo insidiantes. — Cur Jesus vo-
cavit Mariam? Non dubium quin ad con-
solationem ipsius, et quoniam eam dile-
xit, et ut in præsentia ejus ac Judæorum
fieret miraculum mox futurum.

Illa ut audivit se vocatam a magistro 29
suo carissimo atque dulcissimo, quem præ
toto mundo amavit, *surgit cito,* tanquam
obediens fervidaque discipula, dans obe-
B dientiæ formam, ut cito et fervide obedia-
mus. Nescit enim tarda molimina Sancti
Spiritus gratia, teste Ambrosio. Vehemen-
ter quoque fuit gavisa, audito Christi ad-
ventu, præsertim quoniam vidit sororem
suam Martham æquanimiorem effectam et
gaudio quodam perfusam. *Et venit ad
eum.* — Quotidie et indesinenter vocat nos
Christus ad se, per sacram Scripturam,
per angelicam directionem, per pastorum
exhortationem, per divinum instinctum,
dicens per Zachariam : Convertimini ad *Zach.* i, 3.
C me, et convertar ad vos. Faciamus ergo
quod fecit Maria. Cito surgamus ab omni
ignavia et torpore, a carnali affectu vitio-
rumque pondere; et veniamus ad Jesum,
per morum nostrorum conversionem, per
divinorum contemplationem, atque cœle-
stium bonorum desiderium amorosum.

Nondum enim venerat Jesus in castel- 30
lum, videlicet domum Marthæ, *sed erat
adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Mar-
tha.* Noluit enim se sine causa, adversario-
rum præsentare adspectibus, ne peccarent.

D *Judæi ergo qui erant cum ea in domo,* 31
*et consolabantur eam, quum vidissent Ma-
riam quia cito surrexit et exiit, secuti
sunt eam, dicentes : Quia vadit ad mo-
numentum* Lazari, *ut ploret ibi,* et plo-
rando oret pro anima fratris defuncti. Ju-
dæi isti verba Marthæ non audierunt :
propter quod æstimabant Mariam ex subita
recordatione sui fratris dolore affectam,
et ire ad tumulum, ut ibi per exteriorem
lamentationem quæreret suæ desolationis
internæ solatium, dilectoque fratri, quan-

tum possibile fuit, conjungeretur. Dolor namque interior, per lacrimarum effusionem et externam lamentationem mitigatur ac minoratur, quoniam intentio animæ ad plura diffunditur, et quod quasi violenter inclusum fuit, erumpit.

32 *Maria ergo quum venisset ubi erat Jesus, videns eum* oculis carnis ac fidei, *cecidit ad pedes ejus.* Hoc Martha fecisse non legitur : unde probatur Maria fuisse ferventior, et majorem ad Christum reverentiam habuisse, cui utique nihil in to-
Luc. vii, 47. to universo putavit comparabile. Multum dilexit, quia multa ei peccata fuerunt dimissa ; veramque a suo magistro didicit humilitatem, nec verecundata est se illi prosternere in conspectu adversariorum illius. Quidam vero sunt, quorum humilitas modica est vel nulla, quoniam licet æquanimiter tolerent quod increpentur secrete, tamen si coram multis humilientur vel arguantur, impatientia agitantur. *Et dixit ei : Domine, si fuisses hic, non esset*
vers. 21. *mortuus frater meus.* Hæc verba Martha quoque locuta est, et nunc elucidata consistunt. Forte Maria dixit alia pluraque verba, quæ dixit et Martha, quæ Evangelista non recitat, eo quod semel descripta sint. Communiter tamen tenetur quod non dixit plura verba, propter doloris vehementiam de fratris interitu, et gaudii exuberantiam de Christi adventu. Quemadmodum enim magnus dolor, sic et magna lætitia verba abrumpit atque præscindit. Vel quoniam jacuit super terram, non erat disposita ad loquendum prolixe quemadmodum Martha quæ stetit.

33 *Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu,* id est, ex rationis judicio et potestate animæ, impetum quemdam affectuosum, vel potius dolorosum et indignabundum, emisit, indignans peccato
Sap. ii, 24. et auctori peccati diabolo, cujus invidia mors introivit in orbem terrarum. Indignabatur igitur contra diabolum, eo quod
Gen. iii, 4-6. sua persuasione induxit protoplastos parentes ad culpam, sicque totam infecit

A posteritatem, et genus humanum tot pœnis miseriisque addixit, ita ut Lazarum quoque suum amicum mors ipsa, quæ est pœna peccati, prostravit. *Et turbavit se* *Rom.* vi, 23.
ipsum, id est, vehementer commovit et quodam dolore affecit suam sensualitatem, ex prædeliberato rationis judicio atque voluntatis imperio. Hæ enim et similes passiones fuerunt in inferiori parte animæ Christi, non ex subreptione, necessitate vel infirmitate, nec aliquam imperfectionem causabant in Christo, actum rationis
B aliqualiter impediendo ; sed erant ibi ex prævio rationis judicio et voluntatis decreto spontaneo, propter rationabiles causas. Propter quod erant actus virtuosi ac meritorii, quia ex caritate, pietate atque justitia processerunt. Quemadmodum enim motus passionum sunt vitia, nisi rationis censura per virtutes morales regulentur ; ita sunt actus virtutum, si debite dirigantur. Notanter itaque ait Evangelista, quod Jesus turbavit se ipsum, ad insinuandum quod potestative, non solito modo alio-
C rum, orta fuit in ipso turbatio talis.

Infremuit ergo spiritu, et turbavit se ipsum : primo, ad insinuandum veritatem humanæ naturæ in ipso ; secundo, in exemplum, ut doceat nos contra vitia atque diabolum fremere et moveri ; tertio, ut formam compassionis præberet ; quarto, ut dilectionem suam ad Lazarum ejusque sorores ostenderet : nam post pauca flevit, ut sequitur. Itaque fremitus iste et turbatio, nequaquam diminuebant pacem et tranquillitatem mentalem animæ Christi.
D Propterea, secundum Hieronymum, fuerunt potius propassiones quam passiones. — Porro, quod turbatio Christo conveniat, frequenter testatur Psalmista : ut quum ait in persona Christi : Pauper sum ego, *Ps.* lxxxvii,
et in laboribus a juventute mea ; exaltatus 16.
autem, humiliatus sum et conturbatus. Sed his videtur obviare quod Isaias de Christo asserit, Non erit tristis neque tur- *Is.* xlii, 4.
bulentus ; et per Jeremiam ait, Ego non *Jer.* xvii, 16.
sum turbatus, te pastorem sequens. Dicendum, quod talia intelligenda sunt de

inordinatis motibus passionum, videlicet A
immoderata turbatione et apparatu distor-
to, quæ in Christo totius mansuetudinis,
modestiæ ac probitatis exemplo, nullate-
nus sortita sunt locum.
34 *Et dixit : Ubi posuistis eum?* id est,
locum sepulturæ mihi ostendite. Non qua-
si ignorans id sciscitatur, sed ut ordinate
ad perpetrationem procedat miraculi, at-
que humano modo se hominibus applicet.
Dicunt ei sorores Lazari, et etiam forsitan
alii : *Domine, veni et vide* sepulcrum.
35 *Et lacrimatus est Jesus* ex compassione B
sororum, et aliis causis, ut dixi. Verum-
tamen, secundum Hieronymum, flevit Je-
sus Lazarum, non quia mortuus fuit, sed
quia ad hujus vitæ ærumnas, quæ sine
peccatis non agitur, fuerat revocandus.
— Frequenter legitur Christus planxisse,
nusquam vero risisse : in quo levitas no-
stra et dissolutio condemnatur. Unde apud
Luc. vi, 25. Lucam testatur : Væ vobis qui ridetis
nunc, quia plorabitis et flebitis. Et Ec-
Eccle. vii, 4. clesiastes : Melior (inquit) est ira risu,
quia per tristitiam vultus corrigitur ani- C
mus delinquentis. Denique probabile reor
quod Jesus amicus humanæ naturæ, non
Lazarum tantum, sed totius humani ge-
neris multiplicia mala deplanxit, præci-
pue mala culpæ, et futuram damnationem
multorum.
36 *Dixerunt ergo Judæi : Ecce quomodo
amabat eum.* Quasi dicant : Multum, quem
tam affectuose deplorat. Verum dixerunt.
Tamen in parte errabant, videlicet, quo-
niam reputabant eum præcipue lacrimari
propter mortem Lazari corporalem : quod D
ita non est. Nam illam poterat solo imperio
impedire, imo gaudebat de ea, secundum
vers. 4. quod ordinabatur ad gloriam Dei, ut di-
37 ctum est. *Quidam autem ex ipsis dixe-*
Joann. ix, 6, 7. *runt : Non poterat hic qui aperuit oculos
cæci nati, facere ut et hic non moreretur?*
Hoc dixerunt præ admiratione, quasi di-
cant : Videmus per experientiam, quod
multum dilexit Lazarum, et dolet de ejus
interitu, ex quo apparet quod si potuis-
set, ejus mortem impedivisset; et rursus,

Mirum si hoc non potuit, qui potuit cæ-
cum natum illuminare, quod nunquam *Joann.* ix, 32.
legitur accidisse. Cur non dixerunt isti
Judæi, Non poterat hic qui aperuit oculos
cæci nati, facere ut et hic resuscitetur?
Puto quod ideo, quoniam reputabant hoc
impossibile, præsertim propter hoc quod
Lazarus tot diebus mortuus fuit.
Jesus ergo rursum fremens in semet- 38
ipso, eadem ratione qua primo. Sciendum
tamen, quod secundum Augustinum, per
Lazarum mortuum, sepultum et quatri-
duanum, figurantur peccatores gravissi-
mi, habituati in malo et pessima consue-
tudine pressi, qui de consensu venerunt
in actum, et de actu in habitum, quo
sepeliuntur in malo. Ad declarandum er-
go quod tales raro ac difficillime emen-
dantur, ipse Christus antequam Lazarum
suscitavit, multa fecit quæ difficultatem
causæ ostendunt. Fremuit quippe, et tur-
bavit se ipsum, deinde lacrimas fudit, lo-
cum quæsivit, denuo fremuit, lapidem
jussit auferri, tuncque clamavit voce su-
blimi. *Venit ad monumentum. Erat autem
spelunca,* id est caverna et fovea ma-
gna, pretiose et artificiose constructa, jux-
ta consuetudinem Judæorum, qui sumptu-
osissimas sepulturas facere consueverunt
occasione patriarcharum Abrahæ, Isaac et
Jacob, qui pro sepultura sua ac suorum
adeo erant solliciti, ut patet in Genesi. *Et* *Gen.* xxiii; xxv, 9; xlix, 29-31.
lapis grandis *superpositus erat ei.*
Ait Jesus : Tollite lapidem, quatenus 39
resuscitando pateat exitus. *Dicit ei Mar-
tha soror ejus qui mortuus fuerat : Do-
mine, jam fœtet, quatriduanus enim est,*
id est, quatuor dies habet in monumento
vel morte, sicque cadaver ex resolutione,
exhalatione et putrefactione, malum fun-
dit odorem, quem non decet sentiri a te
magistro ac Domino meo. Secundum Be-
dam, Martha non dixit hæc verba ex in-
credulitate vel diffidentia resuscitationis
sui fratris. Theophilus vero dicit opposi-
tum : quod ex verbis sequentibus appa-
rentiam habet. Subditur enim responsio
Christi quodammodo increpatoria. *Dicit* 40

ei Jesus : Nonne dixi tibi, quoniam si credideris, videbis gloriam Dei ? quasi dicat : Noli propter temporis diuturnitatem *Marc.* IX, 22. diffidere, quoniam omnia possibilia sunt credenti. Dicendum ergo, quod licet Martha paulo ante crediderit, tamen videns apparatum rei tam admirandæ fiendæ, jamjamque præsentem, passa est aliquem motum hæsitationis præ admiratione, raritate et inaudita talis miraculi novitate, imo et præ vehementi desiderio ut sic fieret. Sic nempe accidere solet hominibus, ex quadam debilitate rationis. Unde et multum læta vix creduntur ; et quotidie experimur, quod licet narrantibus magnam prosperitatem adfuturam credamus, tamen quum in proximo est ut sic eveniat, hæsitare incipimus.

Dixit ergo Jesus Marthæ : Nonne dixi tibi, quoniam si credideris firmiter, videbis gloriam Dei, id est gloriosum et miraculosum divinæ potestatis effectum, videlicet fratris tui vivificationem, in quo divina majestas agnoscetur ac honorabitur ? Hæc verba Christus non legitur supra dixisse ad Martham, quantum ad formam verborum, tamen quoad sensum protulit ea, dicendo, Resurget frater tuus, etc. ; et post pauca, Credis hoc ? Nos quoque, si fide formata crediderimus perseveranter, videbimus gloriam, id est beatitudinem Dei in patria, imo beatitudinem merito fidei sortiemur.

41 *Tulerunt ergo lapidem* de monumento. *Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit.* Cur oculos in cœlos levavit ? Primo, ut ostenderet se operari, non arte magica, sed ope divina. Secundo, ut nobis formam daret orandi, videlicet ut oculos mentis elevemus in Deum per contemplationem et dilectionem, terrena et sensibilia relinquendo, fortique conatu divinis memoriter insistendo. Unde in Threnis dicitur : *Thren.* III, 41. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cœlos. Tertio, ut in orando laudandoque Deum, utamur bonis industriis ad acquirendam, conservandam seu inflammandam devotionem conferentibus, ut A sunt tonsio pectoris, expansio brachiorum, erectio oculorum : quæ tamen sine rationabili causa fieri non debent in publico. Verumtamen elevatio hujusmodi oculorum nil contulit Christo ad mentis profectum seu erectionem in Deum, quoniam anima Christi non profecit in talibus, sed a principio suæ creationis vidit Deum per speciem.

Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me, id est, orationem meam internam seu desiderium pro Lazari suscitatione acB ceptasti, et mihi revelasti quod facturus sis id quod opto. Non legitur hoc loco Jesus orasse explicite ; sed quia se asserit exauditum, certum est quod mentali saltem prece deprecatus sit Patrem pro Lazaro suscitando. Perhibet quoque se auditum, non quod effectus impletus est, sed quoniam certificatus fuit de ejus impletione. Et gratias agit Patri, docens nos omnia bona Deo cum humili ac ferventi gratiarum actione adscribere : quod si fecerimus, beneficia ampliora suscipiemus.

C Præterea palam est, quod gratias agere et orare conveniant Christo secundum naturam assumptam. Sed quum Christus sit vere omnipotens, tanquam verus Deus, cur secundum quod homo, Patrem potius oravit, quam se ipsum secundum quod Deus est ? Dicendum quod ideo, ut monstraret se a Deo Patre habere quidquid habet et est, et quod in Patre sit auctoritas. Sed tunc rursus quærendum est, quomodo Christus oravit pro faciendis miraculis, secundum quod homo est, quum D Pater dederit omnia in manu ejus, ut di- *Joann.* III, 35. *Ibid.* XVII, 2. ctum est, et infra dicetur, Dedisti ei potestatem omnis carnis. Respondendum, quod Christo, etiam secundum assumptam humanitatem, datum est omnium creaturarum dominium et miraculorum potestas, ab incarnationis principio ; nihilo minus potestas ista fuit in Christo ut homo est, tanquam in causa instrumentali, et dependebat a virtute Patris seu Trinitatis, tanquam a causa principali ac conservante Ideo Patrem oravit, non quod potestate

careret ipse Christus sic orans, sed quia
virtus ejus creata, virtute Patris increata
operabatur et permanebat, et quoniam
usus collatæ potestatis, fuit secundum vo-
luntatem et ordinationem Patris seu Tri-
nitatis.

42 *Ego autem sciebam quia semper me
audis,* id est, quidquid ex deliberata rati-
one postulo fieri, facis, quoniam ratio et
voluntas animæ meæ est divinæ voluntati
magis conformata quam alicujus Beatorum
in patria, quorum preces non repelluntur.
Sed contra id videtur quod ait in Psalmo :
Ps. XXI, 3. Deus meus, clamabo per diem, et non
exaudies ; et nocte, et non ad insipien-
Ps. LXXXVII, 15. tiam mihi. Itemque : Ut quid, Domine,
repellis orationem meam, avertis faciem
tuam a me? Respondendum, quod auctori-
tates illæ atque consimiles loquuntur de
orationibus Christi secundum naturalem
appetitum et sub quadam conditione for-
matis, ut fuerunt orationes Christi tempore
Matth. XXVI, 39 *et seq.* passionis : Pater, si fieri potest, transeat
a me calix iste. Verumtamen, quia in ta-
libus precibus Christus finaliter et abso-
lute subjecit suum inferiorem ac natura-
lem appetitum voluntati divinæ, dicendo,
Marc. XIV, 36. Non quod ego volo, sed quod tu; propterea
tales orationes, simpliciter loquendo, sunt
exauditæ. Unde Apostolus quum dixisset,
Hebr. V, 7. quod Jesus cum clamore valido et lacri-
mis, preces fudit ad eum qui posset illum
a morte salvum facere, mox adjecit, quod
Ibidem. exauditus est pro sua reverentia. *Sed pro-
pter populum qui circumstat,* id est Ju-
dæos præsentes, *dixi* tibi gratias quod
exaudisses me, *ut credant quia tu me mi-
sisti,* id est, audiendo quod invoco te,
Matth. XII, 24. sciant me non in principe dæmoniorum
seu magicis artibus operari, sed tua vir-
tute, et per consequens quod sim mis-
Ps. CXLIV, 13, 17; *Dan.* III, 27. sus a te, verus in sermone, et justus in
opere.

43 *Hæc quum dixisset, voce magna cla-
mavit : Lazare, veni foras.* Similiter le-
Luc. VII, 14. gitur alibi dixisse : Adolescens, tibi dico,
Marc. V, 41. surge; et, Puella, surge. Sed dum Christus
dicere cœpit, Lazare, veni foras, nondum
anima Lazari fuit corpori reunita : cui
ergo dixit, Lazare ? Dicendum, quod di-
cere Christi fuit facere. Unde eodem mo-
mento revixit, quo Christus verbum fini-
vit : ideo reviviscenti jussit prodire. *Et* 44
statim prodiit, id est, foras exivit, *qui
fuerat mortuus :* virtus nempe divina
quum sit immensa, operatur in instanti ;
ligatus pedes et manus institis, hoc est
habens manus colligatas et pedes simili-
ter fasciis, juxta patriæ morem ; *et faci-
es illius sudario erat ligata.* Unde patet
eumdem fuisse suscitatum qui obiit. Quod
autem sic egrediebatur et ambulabat li-
gatus, fuit miraculum, præsertim si liga-
tio pedum fuerat stricta sive compressa :
potuit enim ligamen divina virtute laxari.

Dixit eis Jesus : Solvite eum, auferendo
ligamina atque sudarium, *et sinite* eum
abire, hoc est libere procedere, et opera
vitæ exercere, ut ostendatur veraciter re-
suscitatus. Non exprimit Evangelista qui-
bus Jesus dixit ut solverent Lazarum, sci-
licet, an sororibus ejus, an Judæis, vel
discipulis. Tamen, secundum Augustinum,
hoc dixit discipulis, ad figurandum quod
sacerdotes, qui sunt Apostolorum succes-
sores, absolvunt confitentes, quos Christus
intus per gratiam suscitavit a morte pec-
cati statim dum pœnitent.

Multi ergo ex Judæis qui venerant ad 45
*Mariam et Martham, et viderant quæ fe-
cit Jesus* in Lazari suscitatione, videlicet,
quomodo oculos erexit in cœlum, et Deo
gratias retulit, Lazarumque vocavit ac sus-
citavit, *crediderunt in eum,* quoniam is-
tud miraculum non potuit esse nisi divi-
na virtute, quæ doctrinæ et conversationi
Christi testimonium perhibebat in isto
prodigio. Itaque, non omnes Judæi qui
aderant crediderunt, quia non omnium est II *Thess.* III, 2.
fides ; et quantacumque miracula foris
fiant et ostendantur, nullus tamen ad fi-
dem convertitur nisi Deus tangat cor ejus
per instructionem et operationem inter-
nam, quamvis possit quamdam opinionem
concipere de veritate quæ miraculis ap-
probatur.

46 *Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus.* Hoc intelligi potest dupliciter : Primo sic : Quidam autem ex ipsis, id est alii a prædictis credentibus, puta increduli qui fuerunt de numero Judæorum visitantium Mariam et Martham, abierunt eodem die ad Pharisæos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus, mala intentione, ut sollicitarent eos contra Jesum, et tantum miraculum offuscarent. Secundo sic : Quidam ex ipsis, id est de numero credentium, abierunt ad Pharisæos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus, bona intentione, quatenus Pharisæi cognito tanto miraculo, cessarent persequi Jesum, et converterentur ad ipsum. Prima tamen expositio magis litteralis videtur. Nemo itaque conqueratur quod suo tempore non fiant ut olim multa miracula, quasi videre miracula sanctificet hominem. Quanta miracula viderunt obstinati Judæi a Christo, et Judas proditor ! Et tamen, ex hoc obstinatiores effecti sunt : sicut et patres eorum in Ægypto viderunt maxima illa mirabilia Moysis, et tamen quid profuit eis ? *Ps. LXXVII, 12; CV, 7.*

ARTICULUS XXIX

EXPOSITIO SEQUENTIS PARTIS HUJUS CAPITULI UNDECIMI : COLLEGERUNT ERGO PONTIFICES ET PHARISÆI CONCILIUM.

CREDITUR autem Lazarus suscitatus per quindenam ante dominicam passionem seu diem Parasceves, scilicet sexta feria ante dominicam in Passione, quando et evangelium de Lazari suscitatione legit Ecclesia. Eodem quoque die nuntiatum fuit Pharisæis hoc signum, qui et ipsi intimaverunt pontificibus ; statimque decreverunt celebrare concilium contra Jesum. Unde sequenti die fecerunt quod nunc recitat Evangelista.

47 *Collegerunt ergo,* id est ob id quod audierunt Jesum suscitasse Lazarum quatriduanum, *pontifices,* qui auctoritate et scientia eminebant, *et Pharisæi,* qui religiosiores putabantur, *concilium,* hoc est, se ipsos et ceteros consiliarios convocaverunt in unum ; *et dicebant,* conquirendo ad invicem : *Quid facimus,* hoc est, quid incumbit vel restat nobis ad agendum in tanto negotio, *quia hic homo* (quem ex contemptu et invidia proprio nomine exprimere non valebant), *multa signa facit* (etiam plura quam Moyses, Elias et Eliseus) ?

48 *Si dimittimus eum sic* libere ire, prædicare et operari, *omnes credent in eum.* Isti perditissimi atque incorrigibiles homines, multo pejores quam patres eorum in Ægypto, visis tot signis, non consulebant de hoc, an credendum esset in Jesum, in quem naturalis ratio tot signis convicta dictabat et dictat credendum ; quasi pro vero supponentes quod quidquid faceret Jesus, non tamen ei esset adhærendum. Tantam enim aversionem habuerunt ab eo, ob quam non poterant recte judicare de ipso. Sed ad hoc tendit eorum conquisitio, ut inveniant modum prohibendi Jesum a solitis signis, sive interficiendo eum, sive includendo, etc. Dixerunt ergo : *Si dimittimus eum sic,* multa inconvenientia sequentur : Primo, quod *omnes* Judæi *credent in eum,* propter miracula. Secundo, quod *venient Romani* contra genus nostrum, reputantes nos imperatori rebelles, eo quod præter ipsius consensum, populus noster acceperit Jesum hunc pro rege Messia ; *et* in ultionem hujus rei *tollent,* id est destruent,

nostrum locum, id est urbem Jerusalem, templum, et reliquas urbes viculosque Judææ, *et gentem,* id est populum Judæorum nobis subjectum, et de quorum numero sumus. Prohibuit enim Senatus et Cæsar, ne aliqua gens aliquem principem regem vocaret vel pro rege susciperet, sine eorum consensu. Et quoniam sancti Prophetæ prædixerunt Christum fore regem, Judæi qui Jesum pro Christo acceperant, tenuerunt eum pro rege. Timebant ergo pontifices et Pharisæi, quod Romani, percepto negotio isto, venirent contra eos. Erantque Romani tunc tam præpotentes, quod nulla gens potuit eis resistere.

49 *Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, quum esset pontifex anni illius,* id est summo sacerdotio fungens pro anno illo. Quamvis enim secundum legem non debuit esse nisi unus summus sacerdos, qui toto tempore vitæ suæ præesset, eoque mortuo succederet alter; (Exod. xxix, 29; Num. xxxv, 28, 32.) tamen Judæi nati de genere sacerdotali, vel etiam alii quidam, quum essent avari et ambitiosi, accesserunt ad principem Romanum, et qui majorem pecuniæ summam dedit, sacerdotium summum obtinuit, quousque alius plura dando eum extrusit. Vel, ut alii adstruunt, isti de genere sacerdotali inter se statuerunt, quod quolibet anno præesset unus recens. *Dixit eis.* Nam, quia majoris exstitit auctoritatis, securius loquebatur, et attentius audiebatur. *Vos nescitis quidquam,* hoc est, nihil attenditis eorum quæ in isto negotio sunt pen-
50 sanda; *nec cogitatis* quod merito cogitaretis, *quia expedit vobis,* pro conservatione vitæ præsentis et possessione terræ ac templi, *ut unus moriatur homo pro populo,* id est pro ereptione gentis nostræ de manibus Romanorum, *et non tota gens pereat,* hoc est, non universum genus nostrum occidatur a Romanorum militibus. Quasi dicat : Mirum quod tam segnes estis in considerando, quod non perpenditis propter bonum rei publicæ atque totius communitatis utilitatem, occidendum esse hominem unum, qualiscumque exsistat, et quidquid operetur.

Consilium hujus pontificis multipliciter fuit erroneum. Non enim facienda sunt mala, ut veniant bona, nec interficiendus est innocens timore humani periculi. Imo per talia, tota communitas Deum offendit, atque ab eo plagatur, et adversariorum potestati subjicitur : quemadmodum etiam contigit his Judæis. Ideo enim Jesum occiderunt, ne a Romanis vastarentur. Sed ideo sunt vastati, quoniam Jesum occiderunt, prout apud Danielem fuit prædictum : Occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est; et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et usque ad finem perseverabit desolatio. (Dan. ix, 26, 27.)

Hoc autem, videlicet, Expedit vobis ut unus moriatur pro populo, etc., *a semetipso,* id est proprio spiritu, *non dixit,* quantum ad veram et spiritualem significationem horum verborum intentam a Spiritu Sancto, qui Caiphæ linguam movit ad proferendum hæc verba. Nihilo minus Caiphas dixit hæc verba a se ipso, imo et a diabolo eum ad mala instigante, quantum ad significationem intentam a Caipha, quæ nunc posita est. Sic nempe verba hæc falsa fuerunt, et ipse peccavit ea proferendo. Intendebat enim dare consilium pro morte Christi; dixitque utilius esse occidere Jesum, quam incidere manus Romanorum. 51

Sed quum esset pontifex anni illius, id est ex dignitate sui officii, non merito vitæ, *prophetavit,* hoc est, verba prophetica pronuntiavit : quæ non erant prophetica quoad sensum a Caipha intentum vel intellectum, sed quoad sensum quem verba ista faciunt in animo audientis, ex vera, spirituali ac propria significatione quæ competit eis ex intentione Spiritus Sancti, cujus operatione prolata sunt quoad sensum hunc prophetalem ac verum, utpote quod expediens fuit Jesum occidi pro salute Judæorum, ne tota gens illa in æter-

num periret. Imo mors Christi tam meritoria fuit, quod diluit, quantum in se fuit, etiam peccata eorum qui eam Christo intulerunt. Pro omni etenim peccato satisfecit Christus in cruce. (*Is.* LIII, 6; I *Tim.* II, 6; I *Joann.* II, 2.) Prophetavit igitur Caiphas, hoc est, per verba prophetica ab ipso non intellecta, designavit his qui bene intelligunt verba prædicta (non concilio secum collecto, quod intellexit verba Caiphæ secundum quod ipsemet intendebat), *quia,* id est quod, *Jesus moriturus erat pro gente,* hoc est Judæorum salute, ad quos salvandos specialiter missus fuit. (*Matth.* XV, 24.)

Porro, quod subditur, additum est a Jo-
52 anne. *Et non tantum pro gente,* hoc est, non solum pro æterna Judæorum salute moriturus fuerat Jesus, *sed* insuper *ut filios Dei,* hoc est prædestinatos, quamvis iniquos : qui erant filii Dei secundum prædestinationem divinam, non secundum præsentem justitiam; *qui erant dispersi,* id est per varias sectas et ritus perditionis divisi, atque a Deo undique elongati per idololatriam aliaque peccata; *congregaret* spirituali collectione, per prædicationem Apostolorum et Sancti Spiritus illustrationem, *in unum,* id est sub una fide atque individua caritate, vel in unum mysticum corpus, seu in unum ovile Ecclesiæ, ut essent unius veri Dei cultores. Unde superius dixerat Christus : Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et fiet unum ovile. (*Joann.* X, 16.)

Sic communiter littera ista exponitur. Sed quoniam Evangelista exponit verba Caiphæ, non eo modo quo Caiphas ea intellexit, sed secundum sensum quem habent in quantum prophetica sunt, tanquam a Spiritu Sancto prolata, hoc est secundum sensum qui ex eis elici potest ex ipsa ordinatione verborum; ideo possunt alio modo exponi. Eritque sensus : *Jesus moriturus erat pro gente,* id est pro gentilium redemptione : juxta illud Isaiæ, Ecce gentem quam nesciebas, vocabis. (*Is.* LV, 5.) *Et non tantum pro gente* hac, de qua Deus

A ait ad Christum per Isaiam, Dedi te in lucem gentium; (*Is.* XLII, 6; XLIX, 6.) *sed ut filios Dei,* hoc est electos Judæos unius Dei cultores, *qui erant dispersi* per mundum, habitantes non solum in Judæa, sed in ceteris gentium diversarum provinciis. Unde in Actibus Apostolorum habetur, quod erant in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi, ex omni natione quæ sub cœlo est. (*Act.* II, 5.) *Congregaret in unum,* id est in eamdem fidem christianam atque ecclesiasticam unitatem : quod factum est quando Paulus (*Ibid.* XI, XIII.)
B et Barnabas in diversis provinciis prædicabant solis Judæis, multosque converterunt ad fidem. Ceteri quoque Apostoli plurimos converterunt Judæorum. Hinc Jacobus ait in exordio suæ epistolæ : Duodecim tribubus quæ sunt in dispersione, salutem. (*Jacob.* I, 1.) Petrus quoque in principio primæ suæ Canonicæ : Electis (inquit) advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ et Bithyniæ. (I *Petr.* I, 1.) De hujusmodi spirituali Judæorum congregatione, multa vaticinati sunt sancti Prophetæ, maxime Isaias : quæ (*Is.* IV, X, XI, XXVII, XXIX, XXXIII, XLIII, XLV, XLVI, XLVIII, LI, LII.)
C carnales Judæi de corporali congregatione intelligunt, asserentes quod in adventu Messiæ universi Judæi toto orbe terrarum dispersi, adducentur in terram promissionis et in Jerusalem.

Præterea advertendum, quod licet Evangelista testante, Caiphas prophetavit, non tamen fuit, nec dici debet propheta. Ad rationem namque prophetiæ maxime pertinet cognitio occultorum, juxta illud Danielis : Intelligentia est opus in visione. (*Dan.* X, 1.) Caiphas vero, ut dictum est, non intellexit
D propheticum sensum verborum suorum. Quemadmodum ergo Pharao, qui dixit prophetica verba, videlicet, Vidi septem boves, etc., et Nabuchodonosor, qui vidit statuam, Balthasar quoque, qui vidit articulos manus scribentis, non fuerunt prophetæ, quia non intellexerunt illa; (*Gen.* XLI, 18 *et seq.*; *Dan.* II, 31. *Ibid.* V, 5.) sed Joseph et Daniel exponentes, fuerunt prophetæ : sic Caiphas non fuit propheta, sed Joannes evangelista, cui Spiritus Sanctus revelavit quomodo Caiphas protulit illa. (*Gen.* XLI, 25 *et seq.*; *Dan.* II, 37 *et seq.*; V, 18 *et seq.*) Et si dicatur quod prophetare est ac-

tus prophetæ, ergo Caiphas prophetans A
fuit propheta : dicendum, quod propheta-
re proprie sumptum, videlicet pro cogni-
tiva futurorum, occultorum et contingen-
tium prænuntiatione, est actus prophetæ.
Denique in Ecclesiastico habetur quod
Eccli. XLVIII, 14. corpus Elisei mortuum prophetavit : num-
quid et illud cadaver fuit propheta? Quod
autem Caiphas non fuit propheta, non erat
ex sanctitatis defectu, vel ob suam mali-
Num. XXII, 5. tiam, quoniam Balaam ariolus et mali-
gnus, fuit verus propheta; sed quia non
intellexit sensum Spiritus Sancti ut Ba- B
laam, qui scivit se loqui ex inspiratio-
ne divina et illuminatione angelica, juxta
quod scriptum est in libro Numerorum :
Ibid. XXIV, 2-4. Balaam irruente in se spiritu Dei, ait
(haud dubium quin de se ipso) : Dixit
homo cujus obturatus est oculus, dixit
auditor sermonum Dei, qui visionem Om-
nipotentis intuitus est, qui cadit, et sic
aperiuntur oculi ejus.

53 *Ab illo ergo die cogitaverunt interficere
eum* citius quo valerent. Sed et ante, hoc
cogitaverunt, ut patuit. Nunc vero con- C
firmati in suo proposito, pontificis sui
consilio, quod eis rationabile apparebat
(qui enim alium odit, facilius persuadetur
ad persecutionem ipsius), decreverunt per
definitivam sententiam, quod non quie-
scerent, donec occiderent Jesum.

54 *Jesus ergo* sciens cogitationes illorum,
qui putabant Jesum secreta eorum igno-
rare, *jam non in palam,* hoc est in locis
manifestis, per aliquot dies, circiter octo,
ambulabat apud Judæos, qui suam ne-
cem quærebant. *Sed abiit in regionem* D
*juxta desertum, in civitatem quæ dicitur
Ephrem :* in qua etiam habitaverunt Ju-
dæi, sed non adversarii Christi; *et ibi mo-
rabatur cum discipulis suis,* hoc est Apo-
stolis, paucis diebus, ut dictum est. Nam
in principio sequentis capituli fertur, quod
ante sex dies Paschæ venit Bethaniam ;
nunc quoque subjungitur, Proximum au-
tem erat Pascha, hoc est paschalis festi-
vitas Judæorum. Cur autem Jesus adver-
sarios suos fugiendo declinavit, dictum est
sæpius. Nondum enim venit hora ejus, *Joann.* VII, 6, 8, 30.
nec suam potestatem ostendere voluit, sed
exemplum fugiendi præbere pro causa,
loco et tempore, prout frequenter expo-
situm est. Dicit autem Origenes, quod sic-
ut honestum et justum est, gratia veri-
tatis et pro Christi confessione mortem
subire, quando ab aliquo requiritur con-
fessio veritatis vel fidei, scilicet, an sit
christianus ; sic nullus debet se tentatio-
ni ingerere, propter propriæ virtutis in-
experientiam, et quoniam ignoratur rei
eventus, itemque ne det alteri occasionem
peccandi.

Proximum autem erat, id est, de pro- 55
pinquo imminebat, *Pascha Judæorum,* id
est illa festivitas in qua crucifixus est
Christus. *Et ascenderunt multi* Judæorum
Jerosolymam, de regione, id est tota terra
Judææ, *ante Pascha :* quia secundum le-
gem, tenebantur in ipsa festivitate pascha- *Deut.* XVI, 16.
li esse in Jerusalem. Prævenerunt autem
festivitatem, *ut sanctificarent se ipsos,* id
est, ad esum agni paschalis disponerent se
secundum legem. Nam immundi purifica- *Lev.* XIV, 2-32.
bant se rasura pilorum, certis lotionibus,
jejuniis et quibusdam oblationibus.

Quærebant ergo Jesum : quidam bona 56
intentione, ut ejus prædicationem audi-
rent; quidam perversa. *Et colloquebantur
ad invicem, in templo stantes : Quid pu-
tatis* causæ esse, *quia non venit ad diem
festum* more solito, ut in tanta multitu-
dine doceat, atque miracula faciat? Cer-
tum est quod Jesus interfuit festo pascha-
li unde nunc agitur. Imo in die Palmarum *Matth.* XXI; *Marc.* XI; *Luc.* XIX.
duobusque diebus sequentibus, venit Je-
rusalem, secundum quod alii Evangelistæ
testantur. Quod ergo Judæi dicunt, Quid
putatis, quia non venit ad diem festum?
sic intelligendum est : Quid putatis, quod
non accessit nunc cum aliis in Jerusa-
lem, ut festo imminenti intersit? Putabant
enim Jesum non esse venturum ad festi-
vitatem instantem, eo quod nondum ad-
venit cum aliis. Cur autem mali quæsie-
runt Jesum, subjungitur. *Dederant autem
pontifices et Pharisæi mandatum :* cui

obediendum non fuit. Quamvis enim obediendum sit malis prælatis, non tamen in malo : aliter interfectores martyrum excusarentur, qui ad imperia principum martyres occiderunt. *Ut si quis cognoverit ubi sit, indicet* alicui sacerdotum vel A Pharisæorum, *ut* pontifices et Pharisæi *apprehendant,* id est, capi faciant *eum :* de quo locutus est Jeremias, Christus Dominus captus est in peccatis nostris. (Thren. IV, 20.) Cujus apprehensio nostrorum dissolvit vincula peccatorum.

ARTICULUS XXX

DECLARATIO CAPITULI DUODECIMI : JESUS ERGO ANTE SEX DIES PASCHÆ VENIT BETHANIAM.

REDIENS Christus ab urbe Ephrem, appropinquante hora suæ passionis, accessit Jerusalem versus, ubi se passurum scivit, et sæpe prædixit : Non capit (inquiens) Prophetam perire extra Jerusalem ; (Luc. XIII, 33.) et, Ecce ascendimus Jerosolymam, et Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, etc. (Matth. XX, 18, 19.) Rediens ergo, non jam occulte, sed apertissime processit, multa prodigia agens in via, decem leprosos curando, cæcos illuminando. (Luc. XVII, 12-14. Matth. XX, 30-34.) Quumque exisset de Jericho, accidit quod nunc recitat Evangelista.

1 *Jesus ergo ante sex dies Paschæ,* id est sabbato Ramis palmarum, quod fuit sex diebus ante primum diem festivitatis Paschæ instantis. Incepit enim festivitas Paschæ feria quinta sequenti ad vesperas, duravitque diebus septem. *Venit Bethaniam, ubi fuerat,* id est, pro tunc habitavit præsensque fuit, *Lazarus* paulo ante *mortuus,* sed nunc vivus ; vel, Ubi fuerat Lazarus mortuus, et in loco quo obiit; *quem suscitavit Jesus,* novem diebus, vel circiter, ante reditum istum in Bethaniam. Suscitasse enim creditur Lazarum quindecim diebus ante diem Parasceves, in quo occisus est.

2 *Fecerunt autem ei cœnam ibi,* quia fortasse tarde intravit. Joannes non dicit a quibus, et in qua domo facta sit Christo hæc cœna. Sed quoniam sequitur : Martha ministrabat, Lazarus vero unus erat ex B discumbentibus; Origenes asseruit cœnam istam Christo exhibitam in domo Marthæ, ab ipsa Martha, sororeque ejus ac Lazaro. Sed hoc tenendum non est, quoniam apud Matthæum et Marcum manifeste describitur, quod cœna præsens (in qua, sicut patebit, Maria fudit unguentum super Jesum) facta sit in domo Simonis leprosi : (Matth. XXVI, 6; Marc. XIV, 3.) qui tamen pro tunc non erat leprosus, sed a Christo ante curatus. Fecerunt ergo habitatores Bethaniæ, scilicet Simon et ejus familia, cœnam ibi, id est in domo C Simonis, Jesu. *Et Martha ministrabat.* Quamvis enim invitata fuerat ad convescendum, tamen propter reverentiam magistri sui, de quo dixit, Ego credidi quia tu es Christus Filius Dei, (Joann. XI, 27.) maluit ministrare : et forte propter prudentiam suam rogata fuit a Simone, ut disponeret negotia domus suæ, quantum ad mensæ provisionem. Est quoque consuetudo, ut amici interdum ministrent in domibus familiarium, amicorum et consanguineorum, præsertim dum magni et multi hospites adsunt. D *Lazarus vero unus erat ex discumbentibus,* id est manducantibus, *cum eo,* hoc est cum Jesu. Sedit enim in eadem mensa cum Christo, et forte ad latus ejus, in signum amoris, et præteriti signi commendationem, aliorumque consolationem.

Voluit autem Christus primo introire Bethaniam antequam ingrederetur Jerusa-

lem, ut memoria suscitationis Lazari re- A
novaretur, et Judæi undique ad ipsum
confluerent occasione Lazari adspiciendi,
sicque Dominus Jesus die sequenti, cum
solennissima processione, turbis ex omni
parte vallatus intraret Jerusalem, tanquam
Zach. ix, 9. verus rex Israel, prout Zacharias prædi-
xit, et infra clarebit ; item, ad consola-
tionem Mariæ, Marthæ ac Lazari, qui de
ejus recessu paulo ante non mediocriter
tristabantur. — Præterea, secundum Au-
gustinum, in illa cœna interrogatus Laza-
rus a convivantibus, de statu animarum B
post vitam præsentem, de pœnis inferni,
de exspectatione justorum, omnia per or-
dinem diligenter narravit. Per hoc quoque
quod Lazarus discumbebat, ostendebatur
non phantastice, sed veraciter resusci-
tatus.

3 *Maria ergo accepit libram,* id est vas
talis mensuræ. Per libram enim quantitas
designatur unguenti. Unde secundum Mat-
Matth. xxvi, 7 ; *Marc.* xiv, 3. thæum et Marcum, accepit alabastrum, id
est vas de alabastro formatum. Sumpsit
ergo libram *unguenti nardi,* id est ex- C
pressi seu confecti de nardo. Nardus vero
dicitur frutex seu herba aromatica par-
va, spinosa, magnique odoris et calida.
Unguenti, inquam, *pistici,* id est fidelis,
puri, non mixti aut sophisticati. In Marco
legitur : Nardi spicati, id est spicas ha-
bentis, de quibus extrahitur liquor aroma-
ticus, efficiturque unguentum. *Pretiosi :*
Marc. xiv, 5. nam valuit trecentos denarios, secundum
Marcum. *Et unxit,* id est, unguento isto
perfudit ac rigavit, *pedes Jesu.* Secundum
Matth. xxvi, 7 ; *Marc.* xiv, 3. Matthæum et Marcum, Maria fudit unguen- D
tum super caput Jesu recumbentis. Elu-
cescit ergo quod unxit caput et pedes
Christi, qui nudo capite nudisque pedi-
bus legitur incessisse. Probabile est quod
unguentum hoc fuit subtile, velut liquor
vel lacrima de re aromatica fluens : quo-
niam indecens videretur unguentum gros-
sæ materiæ super caput hominis funde-
re. *Et extersit capillis suis pedes ejus.*
Creditur in primo pedes Christi lavisse
et extersisse, ac postea unguento perfu-
disse. *Et domus impleta est ex odore un-
guenti :* in quo patet valor pretiositasque
unguenti, liberalitas quoque, reverentia
et devotio Mariæ ad Jesum. Fuit quippe
unguentum istud refrigerativum, confor-
tativum ac odoriferum.

Mystice, dum Jesus venit Bethaniam, id
est, Ecclesiam visitat, corda fidelium per
gratiæ infusionem clementer intrando (Be-
thania autem, quæ interpretatur domus
obedientiæ, signat Ecclesiam), tunc men-
tes fidelium faciunt ei cœnam, id est, si-
mul cum Christo manducant panem cœle-
stem ac spiritualem, gustando quam dulcis *Ps.* xxxiii, 9.
est Dominus, qui est cibus atque inter-
na refectio electorum, actibus quoque ju-
stitiæ insistendo. De quo cibo ait Salva-
tor : Meus cibus est, ut faciam voluntatem *Joann.* iv, 34.
ejus qui misit me. Talia namque opera
Christum delectant. Propter quod ait in
Apocalypsi : Ego sto ad ostium, et pulso ; *Apoc.* iii, 20.
si quis aperuerit mihi, intrabo, et cœnabo
cum illo, et ipse mecum. In hoc convivio
Martha ministrat, hoc est, anima Chri-
stum intra se habens, opera misericordiæ
exercendo reverenter obedit, et Christo
deservit. Lazarus vero, qui interpretatur,
adjutus a Domino, hoc est spiritus ratio-
nalis a morte peccati per gratiam susci-
tatus, unus est ex discumbentibus cum
Jesu, qui non vult mortem peccatoris, sed *Ezech.* xviii, 23 ; xxxiii, 11.
ovem perditam et inventam imponit hu-
meris suis gaudens. Ubi enim abundavit *Luc.* xv, 4, 5.
iniquitas, superabundat et gratia. Ideo *Rom.* v, 20.
talis in actibus virtuosis epulatur cum
Christo.

Tunc Maria, hoc est anima contempla-
tiva caritatis fervore ignita, ac sanctæ de-
votionis dulcedine liquefacta et lacrimo-
sa, accipit libram unguenti pretiosi, hoc
est bonæ et exemplaris vitæ famam sive
odorem, ungens caput et pedes Christi,
hoc est, Christum secundum divinam at-
que humanam naturam sapienter contem-
plans, honorans ac diligens, ejusque mem-
bra ædificans, ut sit Christi bonus odor *II Cor.* ii, 15, 14.
in omni loco, et dicere possit cum Spon-
sa : Quum esset rex in accubitu suo, nar- *Cant.* i, 11.

dus mea dedit odorem suum. Tunc de- A
mum tota domus, hoc est universa fratrum
I Cor. III, 16, 17. collectio, vel anima, quæ est templum
Dei, impletur odore unguenti istius : quo-
niam spirituali hilaritate perfunduntur,
gloriantes in Domino, gratias referendo,
Ephes. v, 19. cantando et psallendo Deo in cordibus suis
semper.

4 *Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Ju-
das Iscariotes,* id est de vico nomine Ca-
rioth oriundus, *qui erat eum traditurus :*
5 *Quare hoc unguentum non veniit,* id est,
venditum non est, *trecentis denariis?* In B
Marc. XIV, 4, 5. Marco leguntur discipuli communiter mur-
murasse, atque dixisse : Ut quid perditio
ista? Potuit enim unguentum istud ve-
nundari plusquam trecentis denariis. Sed
major quantitas non excludit minorem ;
et consuetudo Scripturæ est, imo et usus
loquentium, ut toti communitati vel soci-
etati adscribatur quod a parte ejus com-
mittitur. Vel si alii quoque discipuli
murmurabant, non eadem ratione mur-
muraverunt qua Judas, sed ex pietate qua-
dam ; et cito cessabant a murmure, Chri- C
sti responsione audita. Judas vero suam
malitiam palliavit pauperum compassio-
ne, subjungens, *et datum est egenis :* hoc
est, cur pretium unguenti non est con-
servatum, ut erogetur pauperibus ?

6 *Dixit autem hoc, non quia de egenis
pertinebat ad eum,* id est, veram curam
et caritatem non habebat ad pauperes ;
sed quia fur erat, et loculos, id est repo-
sitoria, *habens, ea quæ mittebantur,* id
est eleemosynas quæ Christo dabantur ad
sustentationem sui et discipulorum suo- D
rum, vel ut ipse illas ulterius distribueret
in pauperum usus. Multa quippe daban-
tur Christo ab auditoribus suis et feminis
religiosis, et quod Christo ejusque disci-
pulis superfluxit, fecit Christus dari ege-
nis : propter quod et inopes multi eum
comitabantur. Christus quoque officium
procuratoris et dispensatoris commisit Ju-
Matth. x, 4; Marc. III, 19; Luc. VI, 16. dæ, tanquam minus spirituali et inferi-
ori : nam et inter Apostolos ultimus com-
putatur. Talia ergo quæ sic mittebantur
in sacculos quos Judas portavit, ipse *por-
tabat,* hoc est, in alios usus convertit, et
occultavit, decimum (ut dicitur) nummum
furando. — Quamvis autem aliqui dicant
Judam a principio suæ vocationis malum
fuisse, probabilius tamen videtur dictum
aliorum dicentium, quod quando a Chri-
sto in apostolum promotus fuit, exstitit
bonus, sed postea a tentatore victus, et
in avaritiam est dejectus. Nec puto quod
Christus commisisset sibi prædicationis
officium, nisi pro tunc dignus fuisset. Mi-
sit enim illum prædicare, quemadmodum
alios Apostolos. Qui vero in vitiis jacet, Matth. x, 5.
peccat mortaliter docendo quæ non facit.
Christus autem nulli præcepit facere quæ
non licent. Peccatori vero dixit Deus : Ps. XLIX, 16.
Quare tu enarras justitias meas?

Dixit ergo Jesus, qui suam prædilectam 7
Magdalenam frequenter excusavit, fideli-
ter atque benigne : *Sine illam,* hoc est,
Mariæ non sis molestus, nec eam prohi-
beas facere quod nunc facit, *ut in diem
sepulturæ meæ servet illud,* id est, qua-
tenus tunc reservet unguentum quod mi-
hi sepulto superfunderet, si me tunc inve-
niret. Loquitur ergo Christus de unguento
simili quod Maria secum portavit in die Marc. XVI, 1; Luc. XXIV, 1.
dominicæ resurrectionis, ut ungeret cor-
pus Jesu : quod unguentum tunc servavit,
nec in Christum illud expendit, quoniam
tunc surrexit. Dicit ergo Christus Judæ
ut permittat Mariam nunc facere quod
tunc faceret si valeret, quatenus tunc re-
servet unguentum, cujus simile nunc ef-
fudit. Verba Evangelistæ sunt intricata ;
sed quod iste sit sensus, patet ex eo quod
scriptum est apud Marcum : Prævenit un- Marc. XIV, 8.
gere corpus meum in sepulturam, id est,
nunc fecit corpori meo, quod faceret ei
in monumento si posset. Unde in Matthæo
habetur : Mittens hæc mulier unguentum Matth. XXVI, 12.
hoc in corpus meum, ad sepeliendum me
fecit. Aliqui textus habent, Sinite illam :
et sic Christus discipulos affatur plurali-
ter. Ex quo elicitur quod non solus Judas
murmuravit. Propter quod nunc plurali-
ter subditur :

8 *Pauperes enim semper habetis vobis-* A
cum, quamdiu estis in vita præsenti : et
ita potestis eis quotidie benefacere, atque
id damni quod in hujus unguenti effu-
sione perpessi sunt, eis recuperare. *Me*
autem non semper habebitis corporaliter
visibiliterque præsentem, ut modo : id-
circo non potest mihi quotidie fieri quod
nunc factum est mihi. Verumtamen Chri-
stus secundum suam divinitatem, omni-
bus adest, imo in omnibus est, per essen-
tiam, potentiam atque præsentiam ; in
bonis quoque, per gratiam. Secundum quo- B
que naturam assumptam, adest nobis ju-
giter atque quotidie per sacramentalem
præsentiam, secundum quod ait apud Mat-
Matth. thæum : Ecce ego vobiscum sum omni-
xxviii, 20. bus diebus usque ad consummationem
sæculi.

9 *Cognovit ergo turba multa ex Judæis*,*
*[*quia illic est*] id est plurimi Judæorum, præsertim eo-
rum qui in Jerusalem habitabant, vel illuc
convenerant ad diem solennem instantem.
Jerusalem enim prope Bethaniam fuit ad
quindecim stadia : sicque faciliter perce- C
perunt Jesum advenisse, præsertim quia,
Ibid. xx, 29; secundum alios Evangelistas, magna quo-
Marc. x, 46; *Luc.* xviii, que turba venit cum Jesu usque ad Jeri-
35, 36, 43. cho, et ultra forte usque ad Bethaniam. *Et*
venerunt ex Jerusalem locisque vicinis,
ad Jesum vel ad Bethaniam, *non propter*
Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent,
quem Jesus *suscitavit a mortuis.* Duplici
ergo de causa venerunt : una, propter
Jesum, ut ejus prædicationem audirent,
ejusque personam visitarent, et opera cer-
nerent ; alia, propter Lazarum, ut tam D
mirabile factum experimentaliter intue-
rentur, atque de pœnis gehennæ et statu
alterius vitæ aliqua sciscitarentur vel do-
cerentur. Homines quippe avide currunt
ad videndum mira et inconsueta. Erat au-
tem mirabile valde, itemque jucundum,
cernere quatriduanum mortuum resusci-
tatum, cum hominibus denuo conversan-
tem, manducantem, bibentem, loquentem,
et cetera vitæ opera exercentem. Legitur
tamen, quod Lazarus post suam suscita-
tionem non risit. Augustinus dicit, quod
isti venerunt in Bethaniam ex curiositate,
non caritate. Est tamen probabile quod
multi eorum ex devotione venerunt. Quod
ex duobus elicitur : primo, quoniam sta-
tim subjungitur, quod propter Lazarum
multi credebant in Jesum ; secundo, quia
sequenti die solennissime ac devotissime
perduxerunt Jesum in Jerusalem.

Cogitaverunt autem, id est, cogitando 10
decreverunt. Cogitare vero malum sine
consensu, non est adeo malum ; sed isti
cogitationi malignæ adjecerunt consen-
sum. Cogitaverunt ergo *principes sacerdo-*
tum, qui videbantur regere populum, sed
subditos perverterunt, quia secundum ju- *Eccli.* x, 2.
dicem populi, sic ministri ejus, *ut et La-*
zarum interficerent. In quo patet eorum
intoleranda perversitas, summaque cæci-
tas : primo, quod illum voluerunt occi-
dere quem Deus tam supernaturaliter vi-
vificavit ; secundo, quod putabant Jesum
non posse suscitare occisum, quem sus-
citavit per quatuor dies sepultum. Causa
vero quare hoc statuerunt, annectitur :
quia multi propter illum abibant ex Ju- 11
dæis, id est, multi Judæorum, et ex con-
sideratione tanti miraculi, et ex visione
sensibili Lazari, loco et voto, seu corpore
et mente, segregaverunt se a Judæis in-
credulis, *et credebant in Jesum,* quod es-
set Christus et Filius Dei. Hoc quippe mi-
raculum fuit sufficiens testimonium quod
vera esset prædicatio Christi. Ne ergo hi
crederent, et ut tanti miraculi memoria
sopiretur, voluerunt perimere Lazarum,
quem Deus ideo suscitavit ut homines fi-
dem adhiberent Domino Jesu. Sed non est *Prov.* xxi,
sapientia, non est prudentia, non est con- 30.
silium contra Dominum et verum. Atque
in istis sacerdotum principibus constat
impletum quod ait Psalmographus : Do- *Ps.* xxxii,
minus dissipat consilia gentium, reprobat 10, 11.
autem cogitationes populorum, et repro-
bat consilia principum ; consilium autem
Domini in æternum manet. Porro qui con-
tra justitiam machinatur, et veritatem op-
primere nititur, quo profundius modos

excogitat, studiosiusque laborat, eo amplius præcipitatur, et in falsitatis tenebras pravitatisque abyssum demergitur.

Quæritur, quum superius dictum sit quod multi Judæorum crediderunt in Jesum propter natum cæcum quem illustravit, cur principes potius proposuerunt interficere Lazarum, quam cæcum illum illuminatum. (*Joann.* x, 42.) Dicendum, quod propter causas diversas : Primum, quoniam miraculum illud factum in cæco, quodam palliationis colore diffamaverunt, eo quod factum fuerit sabbato (*Ibid.* ix, 16); hoc autem non poterant facere in Lazari suscitatione. Secundo, quoniam cæcum illum quasi vilem inopemque personam Pharisæi ejecerunt de synagoga (*Ibid.* 34); Lazarus vero potens, dives et nobilis fuit : idcirco ejus suscitatio multo famosior erat, pluresque ad eum ierunt. Tertio, quoniam suscitatio ista miraculosior fuit quam illuminatio illa : propter quod plures crediderunt in Jesum propter Lazarum, quam propter cæcum illum. Et quamvis scriptum non sit quod principes sacerdotum cogitaverunt cæcum illum occidere, non est tamen incredibile quod cogitaverunt hoc ipsum. Nullum tamen miraculum fecit illos sic furere, sicut suscitatio Lazari, quoniam nulla tergiversatione poterat negari vel accusari.

12 *In crastinum autem,* id est die sequen-
ti seu die Palmarum, *turba multa,* non
solum Judæorum, sed et gentilium, ut pa-
tebit, *quæ venerat* ad Jerusalem *ad diem*
festum, hoc est ad hoc ut imminenti so-
lennitati interesset paschali, *quum audis-*
13 *sent quia venit Jesus Jerosolymam, acce-*
perunt ramos palmarum, et processerunt
obviam ei. Alii Evangelistæ testantur, quod multi ex turba cædebant ramos de arboribus, et sternebant in via (*Matth.* xxi, 8; *Marc.* xi, 8). Solus Joannes scribit, quod cum ramis palmarum in manibus obviaverunt Domino. Certum est ergo quod utrumque fecerunt. Et ipsi quidem ad litteram hoc fecerunt ad reverentiam Salvatoris ; divina vero inspiratione ideo factum est, ut victoria Christi qua mox superaturus erat diabolum, victurusque mortem, et suos ex limbo erepturus, præfiguraretur. Sic enim obviari victoribus solitum fuit. Rami quoque palmarum antiquitus dabantur victoribus in præliis prævalentibus.

Et clamabant : Hosanna, id est, obsecro, salva, *benedictus,* id est sanctus et laudatus, sit *qui venit in nomine Domini,* id est in Deo, et secundum voluntatem præordinationemque Dei, quemadmodum de Christo per Prophetas prædixit. Isti solam Christi humanitatem noverunt, sicque putabant esse purum hominem, sanctissimum tamen, et mundi salvatorem, ac regem Messiam : ideo dicunt eum venire in nomine Domini, id est missum esse a Deo, et secundum Deum omnia facere, atque ad ejus honorem venire. Et verum fuit quod Christus venit in nomine Domini, quia et ipse jam dixerat : Ego veni in nomine Patris mei (*Joann.* v, 43). Imo, secundum quod homo, venit in nomine cujuslibet divinæ Personæ.

Rex Israel, id est verus rector et summus princeps Israeliticæ plebi promissus, et nobis jam datus : de quo Isaias prædixit, Super solium David et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud et corroboret in judicio et justitia (*Is.* ix, 7); et Osee, Revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum (*Osee* iii, 5), id est Messiam, ut omnes exponunt. David siquidem tempore Osee diu mortuus fuit. Prophetæ enim concorditer dixerunt Christum fore regem Judæorum. Et quidam Judæorum intellexerunt verba hujusmodi Prophetarum carnaliter, de solo regno terreno ac temporali ; alii spiritualiter, de regno veræ obedientiæ, quod inchoatur in via, et consummatur ac perpetuatur in patria : ita quod Christus dando legem perfectam, suis spiritualiter præsideret, regnando in corde eorum per fidem et obedientiam nunc in via, deinceps transferret eos ad regnum cœlestis paradisi, regnando in eis per gloriæ communicationem. Hoc quippe Dominus prænuntiavit per Ezechielem : Salvabo (inquiens) gre- (*Ezech.* xxxiv, 22-24.)

gem meum, et suscitabo super eum pastorem unum qui pascat eum, David servum meum ; ego Dominus ero eis in Deum, et servus meus David princeps eorum. Præterea, quamvis Prophetæ specialiter disseruerunt Christum fore Israelitici populi regem, nihilo minus prænuntiaverunt eum omnium gentium regem
Zach. IX, 10. esse venturum : juxta illud Zachariæ, Potestas ejus a mari usque ad mare, et a fluminibus usque ad fines terræ ; et in
Ps. LXXI, 11. Psalmo, Adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei.

Porro hanc laudem turbæ Christo oblatam, alii Evangelistæ plenius descripse-
Luc. XIX, 37, 38. runt. Dicitur enim apud Lucam : Quum appropinquaret Jesus ad descensum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum super omnibus quas viderant virtutibus, dicentes : Benedictus qui venit rex in nomine Domini; pax in cœlo, et gloria in excelsis. Ex quibus verbis, et ceteris quæ Lucas præmisit, probatur quod non solum turbæ ex Jerusalem et ceteris locis Christo obviantes, sed multi quoque eum sequentes, et cum eo de Bethania exeuntes, cecinerunt canticum istud. In Matthæo leguntur
Matth. XXI, 9. dixisse : Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini, Hosanna in
Marc. XI, 9, 10. altissimis. Marcus vero sic refert : Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit regnum patris nostri David. Longum esset omnia ista exponere; sed breviter perstringendo, petierunt salvari a Christo salute illa quæ habetur in altissimis, hoc est in cœlo. Præscripsit autem hanc laudem Psalmista,
Ps. CXVII, 25, 26. dicendo : O Domine, salvum me fac; o Domine, bene prosperare ; benedictus qui venit in nomine Domini.

14 *Et invenit Jesus,* non a casu, sed per discipulos suos sibi jussit adduci, *asellum,* id est pullum asinæ subjugalis, cui pullo tunc usque nullus hominum sedit; *et sedit super eum,* discipulis vestimenta sua supponentibus Christo insedenti. Quomodo facta sint hæc, qui cupit plenius scire, aliorum inspiciat Evangelistarum volumina. Joannes enim talia prætermisit, quia ab aliis novit satis scripta. *Sicut scriptum est* per Zachariam, quantum ad sensum : *Noli timere* carnali, humano et inordinato timore (de quo scriptum in Ecclesiastico : Qui timet Dominum, nihil trepidabit), *filia Sion,* id est populus Israel. Prophetæ enim, nomine filiæ totam plebem soliti sunt designare, quemadmodum Isaias ait, Sede in pulvere, filia Babylon ; et Sophonias, Exsulta in omni corde, filia Jerusalem. Sion vero est nomen montis in quo erat templum ac regis palatium : unde per Sion frequenter totus Judaicus populus explicatur. *Ecce Rex tuus venit sedens super pullum asinæ.* Nostra translatio habet : Exsulta satis, filia Sion ; jubila, filia Jerusalem : ecce Rex tuus veniet tibi justus et salvator; ipse pauper, et ascendens super asinam et super pullum filium asinæ. Unde apud Matthæum inducitur Jesus utrumque animal insedisse, videlicet asinam et pullum successive. Hoc testimonium prophetale Evangelista adjecit, ut fidem corroboret, eo quod Christus Prophetarum vaticinia adimplevit; et item, ut innuat quod sacerdotes et Scribæ, qui erant eruditi in lege, ex hoc facto merito attendissent Jesum esse Christum.

(Eccli. XXXIV, 16. — Is. XLVII, 1. — Soph. III, 14. — Zach. IX, 9. — Cf in Matth. XXI, 5.)

Præterea, quod turba præfata Christo corporaliter semel exhibuit, nos debemus ei quotidie spiritualiter exhibere. Dum ergo cognoscimus quod Jesus Jerosolymam venit, id est, Ecclesiam visitat, quod utique facit quotidie, debemus ramos palmarum accipere, id est florida opera caritatis Dei ac proximi (palma enim est arbor æstate ac hieme florens : ideo caritatem, quæ nunquam excidit, figuraliter exprimit, de qua in Canticis Sponsa : Aquæ multæ non poterunt exstinguere caritatem, nec flumina obruent eam. Idcirco æstate et hieme, hoc est in prosperis atque adversis, permanet florens, et fructus salutis producens, quemadmodum ait Apostolus : Caritas patiens est, benigna est), sicque Christo obviare corde devoto,

(I Cor. XIII, 8. — Cant. VIII, 7. — I Cor. XIII, 4.)

ejus adventum cordialiter suspirando, ejus
præsentiam amorose amplectendo, ejus-
que voluntati in omnibus cum congrua
reverentia obediendo, juxta illud Amos :
Amos IV, 12. Præparare in occursum Dei tui, Israel.
Tunc quoque debemus Christum orare
et collaudare, dicentes : Hosanna in ex-
celsis. Oratio namque præconiis mixta,
efficacissima est ad impetrandum, prout
Ps. XVII, 4. fatetur Psalmista : Laudans invocabo Do-
minum, et ab inimicis meis salvus ero.
Et est Christus laudandus in omni loco,
propter suæ majestatis præsentiam atque
dominii universalitatem (propter quod fer-
Ps. CII, 22. tur in Psalmo : Benedicite Domino, omnia
opera ejus, in omni loco dominationis
ejus) ; item, in omnibus horis, propter
incessabilem suæ pietatis super nos effu-
sionem, gratiæ influentiam, omniumque
rerum conservationem. Unde Tobias fili-
Tob. IV, 20. um hortatur, dicens : Omni tempore be-
Ps. XXXIII, 2. nedic Deo. Et in Psalmo : Semper laus
ejus in ore meo; in Ecclesiastico quoque,
Eccli. LI, 15. Laudabo nomen tuum assidue ; et, Lau-
Ibid. 8. dabit usque ad mortem anima mea Do-
minum. Laudandus vero est Christus rex
immortalis et verus Deus, non pigra ir-
reverentique mente, sed corde sincero,
ignito ac stabilito, secundum illud Eccle-
Ibid. XXXIX, 41. siastici : Et nunc in omni corde et ore
collaudate et benedicite nomen Domini.
Unde ubertim ait ardentissimus ille Psal-
Ps. IX, 2; CX, 1; CXXXVII, 1. mista : Confitebor tibi, Domine, in toto
corde meo. Tunc Jesus inveniens asellum,
id est humile mancipium jugo legis di-
Ps. LXXII, 23. vinæ subjectum, quod dicere potest, Ut
jumentum factus sum apud te, et ego sem-
per tecum ; sedebit super illud, id est, in
omnibus diriget animam ejus, omnemque
alienum dominatorem excludet.
16 *Hæc non cognoverunt discipuli ejus,* id
est, cur Christus asellum sibi jussit ad-
duci, et super illum sedit, et quod in hoc
implebatur prophetia de Christo prædi-
cta, non intellexerunt Apostoli, *primum,*
id est ante passionem, et tunc quando fie-
bant. Erant enim adhuc mirabiliter sim-
plices, rudes et ineruditi. Nam, ut infra
A Joannes de se ipso testatur, in die domi-
nicæ resurrectionis nondum scivit quod Joann. XX, 9.
oporteret Christum a mortuis surgere :
quod tamen Christus sibi et coapostolis
tam ubertim prædixit, et prophetatum
edocuit. *Sed quando glorificatus est Je-*
sus, id est post resurrectionem, quando
corpus impassibile et glorificatum resum-
psit, *tunc recordati sunt,* id est, attende-
runt : non quod prius illud scierint, et
post oblivioni tradiderint, rursusque pen-
saverint ; sed recordatio sumitur nunc ex-
B tense, pro consideratione ; *quia hæc erant*
scripta de eo, in Zacharia, ut dictum est.
Tunc enim aperuit illis sensum, ut in- Luc. XXIV, 45.
telligerent Scripturas ; insufflavitque in Joann. XX, 22.
eos, et dixit : Accipite Spiritum Sanctum.
In die quoque Pentecostes docuit eos Spi-
ritus veritatis de omnibus, plene ac evi-
denter. *Et hæc fecerunt ei :* id est, tunc
quoque recoluerunt quod turba fecit Chri-
sto quæ dicta sunt, ut impleretur vatici-
nium Zachariæ.
Testimonium ergo perhibebat turba quæ 17
C *erat cum eo quando Lazarum vocavit de*
monumento, et suscitavit eum a mortuis.
Hæc turba contestabatur quod vidit, vi-
delicet, quod Lazarus vere mortuus fuit
atque veraciter a Christo resuscitatus. *Pro-* 18
pterea et obviam venit ei turba, non illa
de qua jam dictum est, quæ interfuit sus-
citationi Lazari, sed illa quæ id percepit
ab alia. Subditur enim : *quia audierunt*
eum fecisse hoc signum. Hæc turba et illa,
fuerunt una turba totalis, cujus partes
turba dicuntur. Quidam enim eorum qui
D occurrerunt Christo, adfuerunt quando La-
zarum suscitavit ; et alii non adfuerunt,
sed ab illis hoc didicerunt : sicque simul
obviaverunt Salvatori, tanquam excellenti
viro, mirabili potentique homini, ac regi
Messiæ.
Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos, 19
id est ad invicem, invidentes gloriæ Chri-
sti : *Videtis quia nihil proficimus?* id est,
negligenter et pigre habemus nos in ex-
sequendo propositum nostrum de inter-
fectione hominis hujus, et non obtinemus

quod proponebamus : proposuimus enim A
impedire conversionem hominum ad ipsum, et oppositum contigit. Ideo subdunt:
Ecce mundus totus, id est magna pars
hominum in mundo viventium, *post eum
abiit,* id est, ei adhæret, credit, obsequitur. Unde quod dicunt, Mundus totus, accipiendum est per hyperbolen : quæ est
figura habens locum quum aliquid dicitur
per excessum, ad insinuandum magnitudinem rei : quemadmodum in Genesi Pha-
Gen. XLI, 44. rao loquitur ad Joseph : Absque tui oris
imperio, nemo movebit manum vel pedem B
in omni terra Ægypti. Chrysostomus et alii
quidam, exponunt hunc locum de Pharisæis credentibus, aliosque a persecutione
Christi retrahere peroptantibus, ut sit sensus : Videtis quia nihil proficimus? id est,
quidquid fecerimus vel molimur contra
Jesum, nil prodest, nec ejus magnificentiam impedire valemus, ut patet ad sensum:
nam ecce mundus totus post eum abiit.

20 *Erant autem gentiles quidam, ex his
qui ascenderant* Jerusalem *ut adorarent*
Deum Israel in quodam loco templi ad C
hoc deputato. Non enim ingredi poterant
ipsum templum. Unde in Actibus Judæi
Act. XXIV, 6. leguntur Paulo imposuisse, quod locum
sanctum violasset, gentiles inducendo in
templum. *In die festo* Paschæ : quia non
solum templum a Salomone constructum,
sed et illud quod ædificavit Zorobabel,
tantæ fuit famæ et excellentiæ, quod gentiles ex diversis mundi partibus confluxerunt in Jerusalem, ut Deum Israel adorarent in loco ad divina sacrificia atque
obsequia præelecto, præsertim in festivi- D
II Mach. III, 2, 3; XIII, 23. tate paschali. Hoc in libris Machabæorum
plenius recitatur. Unde in Actibus Apostolorum scriptum est quomodo quidam
Act. VIII, 27, 28, 35-38. eunuchus potens Candacis reginæ Æthiopum, ascendit adorare in Jerusalem : qui
quum rediret, sedens in curru legensque
Isaiam, a Philippo diacono est conversus.
Quidam ergo gentiles unius Dei cultores,
quibus etiam ad salutem sufficiebat fides
Christi venturi cum lege naturali, ascenderunt cum Judæis Jerusalem versus.

Hi ergo accesserunt ad Philippum apo- 21
stolum, *qui erat* oriundus *a Bethsaida*
urbe *Galilææ :* de qua civitate fuerunt
Petrus et Andreas. Cur potius accesserunt Joann. I, 44.
Philippum quam alium Apostolum? Forte
quod majorem cum eo habuerunt notitiam, vel ex circumstantia loci poterant
eum facilius alloqui; vel quia specialem
pietatem ac mansuetudinem consideraverunt in eo, propter quod affati sunt eum
prius atque audentius. *Et rogabant eum,
dicentes: Domine.* Dominum vocant Philippum propter reverentiam sui magistri, et
quia videbant quod esset honesta ac religiosa persona. *Volumus Jesum videre.* Sedit enim Jesus super animal parvum, undique turbis vallatus, ita quod ab universis
non poterat conspici. Hi ergo, quoniam
famam operum Christi audierunt, ipsum
quoque actorem optabant videre, ejusque
colloquio frui, vel verbis doceri. *Venit* 22
Philippus, et dicit Andreæ desiderium
gentilium. In quo patet Philippi humilitas, quod per se non præsumpsit hæc
Christo intimare; magna quoque reverentia quam habebat ad Christum. Et quia
Philippus inferior quodammodo erat Andrea, monstratur quod inferiora per superiora ad Deum sint reducenda, ut sit
ordinatus processus, inferiora quoque ad
superiora per media. *Andreas rursum et
Philippus dixerunt Jesu.* Unus protulit
verba, et alius confirmavit seu annuit, ut
in ore duorum staret firmum verbum. Deut. XIX, 15.

Jesus autem respondit eis, dicens : Venit 23
hora, id est, jam partim adest, et cito
plenius erit in passione et post passionem, *ut clarificetur,* id est, clarus et magnus, verusque Christus esse monstretur
seu agnoscatur, ac per hoc in hominum
cordibus clarificetur, exaltetur, seu honoretur, *Filius hominis.* Ut enim post pauca
subjungitur, eadem hora qua Christus hæc
dixit, venit vox de cœlo dicens : Et clarificavi, et iterum clarificabo. Quo facto,
dixit turba, in cujus mente jam aliqualiter
clarificatus fuit Jesus : Angelus ei locutus est. Porro in passione clarificatus est

in cordibus adsistentium cruci, qui quum A vidissent solis obscurationem, terræ mo- Luc. xxiii, 48. tum, et cetera quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur, quemadmodum apud Lucam legitur. In resurrectione autem clarificatus est Jesus, id est proprio corpore glorificatus, atque in ascensione Act. i, 9. super cœlos elevatus, secundum quod ait Philipp. ii, 8, 9. Apostolus : Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem : propter quod et Deus exaltavit illum. Deinde misso Spiritu Sancto, clarificatus est per Apostolorum prædicationem, ac multa miracula : B Luc. xxiv, 47. primo in Jerusalem, ubi maxime inhono- Is. liii, 2. ratus exstiterat, ita ut non esset ei species Act. i, 8. neque decor ; deinde in tota Judæa, Galilæa atque Samaria.

Postremo maxime clarificatus est per prædicationem Apostolorum in universo mundo, seu gentibus universis, quæ ubique terrarum ad Christum conversæ sunt, prout per Isaiam prædictum fuit : A fi- Is. xxiv, 16. nibus terræ audivimus laudes, gloriam Justi ; et in Psalmo, Reminiscentur et con- Ps. xxi, 28. vertentur ad Dominum universi fines terræ. De hac clarificatione exponit Augustinus verba inducta, ita quod Christus his verbis conversionem prædixit gentilium, quæ figurabatur per conversionem horum paucorum gentilium qui Christum videre optabant. De qua etiam clarificatione accipit Augustinus illud Psalmistæ : Exaltare super cœlos, Deus, et super om- Ps. lvi, 12; cvii, 6. nem terram gloria tua.

ARTICULUS XXXI

PROSECUTIO ELUCIDATIONIS HUJUS DUODECIMI CAPITULI, AB EO LOCO : AMEN, AMEN DICO VOBIS, NISI GRANUM FRUMENTI CADENS IN TERRAM MORTUUM FUERIT.

Ex decreto æternæ sapientiæ summæ C Trinitatis, debuit passio Christi ejus glorificationem gentiumque conversionem Philipp. ii, 8. præcedere, quoniam Christus Patri usque ad mortem obediendo, meruit sibi ipsi præmium accidentale, videlicet corporis glorificationem, atque judiciariam potestatem ; omnibus quoque hominibus meruit non solum veniam culpæ, sed etiam conversionis justificationisque gratiam. Pro- Luc. xxiv, 26. pter quod ait apud Lucam : Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in Ibid. 46, 47. gloriam suam ? Et iterum : Oportebat Chri- D stum pati, et resurgere tertia die, et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes. Porro quod ita sit, Christus ostendit per
24 aptum exemplum. *Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram,* id est seminatum, *mortuum fuerit,*
25 id est corruptum et resolutum, *ipsum solum manet,* id est, fructum non affert, nec multiplicatur. Corruptio quippe unius, generatio est alterius. Propter hoc, unum non generatur ex alio, nisi illud primo corrumpatur. *Si autem mortuum fuerit,* id est putrefactum in terra, *multum fructum affert,* quia generat spicam granis plenam.

Per granum, Christus se ipsum signavit, qui ex cœlesti area in hunc mundum per incarnationem seminatus est. Unde de ipso habetur in Psalmo : Erit firma- Ps. lxxi, 16. mentum in terra in summis montium. Translatio Hieronymi juxta Hebræum, sic continet : Erit memoriale triticum. Et Zacharias ait : Quid bonum Domini, et quid Zach. ix, 17. pulchrum ejus, nisi frumentum electorum? Vult ergo Salvator asserere, quod sicut granum non corruptum nequaquam fructificat, sic ipse non fructificaret in gentibus, illas per Apostolos convertendo

ad fidem, nisi prius a Judæis occideretur. Quod per Isaiam manifeste invenitur prædictum, quo scribitur : Si posuerit animam suam pro peccato, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Per semen longævum, intelligitur plebs fidelis credens in Christum, quæ usque in finem sæculi perdurabit. Denique per voluntatem Domini, designatur conversio gentium, secundum quod Thessalonicensibus scribit Apostolus : Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Hæc in manu Christi directa est, id est ad bonum finem atque salubrem effectum perducta, eo quod posuit animam suam pro peccato generis humani delendo.

Is. LIII, 10. — I *Thess.* IV, 3.

Qui amat animam suam, perdet eam. De multiplici amore loquitur sacra Scriptura : Primo, de vero, divino ac spirituali amore, qui fundatur in bono honesto : cujusmodi sunt bona animæ, virtus, sapientia, gratia, beatitudo. De hoc amore dicit Apostolus : Si linguis angelorum loquar, etc. ; et Petrus, Ante omnia, inquit, mutuam in vobis caritatem continuam habentes. Huic amori opponitur odium quod est summum peccatum. Secundo, de amore carnali, inordinato et sæculari, qui fundatur in bono temporali, delectabili, vel utili saltem apparenter. De quo amore dicit Apostolus alloquens Timotheum : In novissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines se ipsos amantes. Huic amori opponitur odium bonum : de quo Psalmista, Perfecto (ait) odio oderam illos. Porro juxta Philosophum, amare est alicui bonum velle.

I *Cor.* XIII, 1. — I *Petr.* IV, 8. — II *Tim.* III, 1, 2. — *Ps.* CXXXVIII, 22.

Dupliciter ergo intelligi potest præsens scriptura. Primo : *Qui amat animam suam,* id est, qui vere ac spiritualiter diligit eam in sæculo isto, volens sibi ipsi et cupiens perseveranter bona honesta, spiritualia ac divina, *perdet eam,* id est, in sæculo isto exponet eam propter Deum atque justitiam, adversis ac mortis periculis, præponetque dura corpori delectabilibus mundi, incedens per arctam viam, nec timens eos qui corpus occidunt. Hæc est salutaris perditio, quæ est effectus sancti amoris. Estque perditio ista, sui ipsius abnegatio, propriæ crucis portatio, et Christi imitatio : de quibus apud Matthæum ait Salvator, Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam quotidie, et sequatur me. — Secundo : *Qui amat animam suam* carnali et vitioso amore, ambulando in concupiscentiis propriis, et temporalibus potius quam æternis inhærendo, *perdet eam,* id est, æternam damnationem incurret, et se ipsum vera felicitate post hanc vitam privabit, juxta illud Ecclesiastici : Si præstiteris animæ tuæ concupiscentias ejus, facient te in gaudium inimicis tuis. Tales vere odiunt semetipsos, dicente Scriptura : Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Vult enim ei quæ nocent. De talibus ait Judas in sua Canonica : Hi sunt in epulis suis convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur : quibus procella tenebrarum conservata est in æternum. Huic autem secundæ expositioni magis concordant sequentia.

Matth. VII, 14. — *Ibid.* X, 28. — *Matth.* XVI, 24; *Luc.* IX, 23. — *Eccli.* XVIII, 31. — *Ps.* X, 6. — *Judæ,* 12, 13.

Et qui odit animam suam in hoc mundo, id est, delectabilia mundi et carnis ei subtrahit, eamque quotidie propter Christum mortificat, et si occurrat articulus, pro fide et justitia mortem amplectitur temporalem ; *in vitam æternam* adipiscendam merito odii hujus, *custodit eam.* De quo odio dicit Salvator apud Lucam : Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Fugiamus ergo delectabilia vitæ præsentis, omnemque mundi honorem, famam et gloriam cordialiter aspernemur, crucifigentes, juxta doctrinam Apostoli, carnem nostram cum vitiis et concupiscentiis.

Luc. XIV, 26. — *Galat.* V, 24.

Si quis mihi ministrat, obediendo meis 26
præceptis, vel acquiescendo consiliis evangelicis, *me sequatur,* id est, patiendo adversa, me æquanimiter, fortiter atque stabiliter imitetur, non recedendo a via justitiæ

propter tormenta. Unde admonet Petrus : A
I Petr. II, 21. Christus passus est pro nobis, vobis re-
linquens exemplum, ut sequamini vesti-
gia ejus. Hoc est quod Joannes in sua
I Joann. II, 6. docet epistola : Qui se dicit manere in
Christo, debet sicut ille ambulavit, et ipse
II Tim. III, 12. ambulare. Paulus quoque : Omnes, inquit,
qui volunt pie vivere in Christo, perse-
cutionem patientur. Quid enim tam ju-
stum, decens et sanctum, quam ut disci-
puli imitentur magistrum, servi dominum,
membra quoque caput? *Et ubi sum ego*
inviolabiliter, secundum divinam natu- B
ram, semper quoque post ascensionem,
id est in regno cœlorum, in patria Bea-
torum, *illic et minister meus erit,* post
vitæ præsentis occasum, et plenam satis-
factionem hic vel in purgatorio factam.
Apoc. III, 21. Unde in Apocalypsi loquitur Christus : Qui
vicerit, dabo illi sedere mecum in throno
meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre
Philipp. I, 23. meo in throno ejus. Et Apostolus : Cupio
(ait) dissolvi, et esse cum Christo. Hinc
II Tim. II, 11, 12. iterum dicit ad Timotheum : Si commor-
tui sumus, et convivemus ; si sustinebi- C
mus, et conregnabimus.

Si quis mihi ministraverit perseveran-
ter usque in finem, declinando ab omni
peccato mortali, juxta illud in Psalmo,
Ps. C, 6. Ambulans in via immaculata, hic mihi
ministrabat; *honorificabit eum,* id est, ho-
norabilem eum faciet, magnamque ei re-
verentiam exhibebit, *Pater meus qui est
in cœlis :* id est, in cœlesti palatio, in an-
gelorum consortio, in cœlestis paradisi de-
liciis constituet eum Pater æternus, sed
et divinæ essentiæ uniet animam ejus, ut D
I Joann. III, 2. videat Deum sicuti est, clare per speciem.
Sæpe insuper Deus exaltat servos suos fi-
deles in vita præsenti et post mortem.
Ps. CXXXVIII, 17. Propter quod dicit Propheta : Mihi autem
nimis honorati sunt amici tui, Deus. Ma-
gna honorificatio filiorum adoptivorum
est, esse cum Filio naturali, coheredes-
que Christi. De quo honore ait inferius :
Joann. XVII, 24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum
ego, et illi sint mecum, ut videant cla-
ritatem meam.

Nunc anima mea turbata est, id est ve- 27
hementer mota, non tamen inordinate af-
fecta. Turbatio ista fuit in anima Christi,
quantum ad inferiorem ejus partem et
appetitum sensitivum, non ex infirmita-
te, sed prævia rationis deliberatione, abs-
que superioris partis animæ inquietudine.
Unde nomine perturbationis aliud nihil
designatur, nisi ingens commotio appeti-
tus sensitivi, instantem passionem natu-
raliter abhorrentis ex prævia imaginatione
illius, ipsa ratione talem passionem im-
perante, ad insinuandum veritatem hu-
manæ naturæ in Christo. Talis quoque
turbatio fuit meritoria nobis, sicut et ce-
teræ afflictiones passionesque Christi ; et
item consolatoria, utpote ne desperatione
vel pusillanimitate frangamur, dum ne-
cessitate vel infirmitate turbamur. In no-
bis tamen turbatio solet mentis tranquil-
litatem auferre. Denique, quod turbatio
non semper sonet in vitium, sed magnam
motionem significet, patet ex hoc quod
inanimatis quoque solet adscribi : quem-
admodum dictum est supra, Quum tur- Joann. V, 7.
bata fuerit aqua, mittat me in piscinam ;
et in Psalmo, Qui conturbas profundum Ps. LXIV, 8.
maris. Qualiter vero turbatio et ceteræ
passiones fuerint in Christo, dictum est In Joann. XI, 33.
plenius in præcedenti capitulo.

Et quid dicam? id est, ex turbatione
prædicta sentio in me diversos affectus,
ex quibus diversæ preces procedere pos-
sunt : ideo quæro, Quid dicam? non quod
ignorem quid dici expediat, vel præ an-
gustia spiritus loqui non valeam ; sed ut
arduitatem causæ sive negotii pandam,
quia secundum appetitum sensitivum re-
fugio mortem, sed secundum rationem et
voluntatem desidero mori pro beatitudine
mundi. Verumtamen appetitus animæ Chri-
sti non fuerunt sibi invicem inordinate
repugnantes, neque contrarii. Inferior enim
permittebatur naturaliter agere quod su-
um erat sub moderamine rationis.

Pater, salvifica me ex hac hora. Hoc
exponi potest dupliciter : Primo, ut sit
oratio deliberatæ rationis, quæ semper ex-

audiebatur in Christo. Eritque sensus : A Pater, salvifica, id est, salvum fac me, ex hac hora, id est passione instante, et turbatione atque pavore præsenti, non ut non moriar, vel ut non turber et paveam, sed ut per acceleratam resurrectionem ab omnibus pœnis his liberer, simque impassibilis corpore et anima. Juxta hunc sensum orat Christus frequenter in Psal-
Ps. xxi, 20-22. mo, ut quum ait : Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum ; erue a framea, Deus, animam meam; salva me ex
Jer. xvii, 18. ore leonis. Jeremias quoque : Confundan- B tur, inquit, qui me persequuntur, et non confundar ego; paveant illi, et non paveam ego. Secundo exponitur, ut sit oratio animæ secundum sensitivum appeti-
Matth. xxvi, 39. tum : secundum quem dixit, Transeat a me calix iste. [Eritque sensus :] Pater, salvifica me ex hac hora, id est a malis pœnalibus temporis nunc instantis, videlicet a morte et afflictionibus ceteris quas naturaliter horreo. Verum, quoniam Christus hoc absolute non petiit, sed simpliciter, hoc est ex deliberata ratione et C voluntate rationali divinæ voluntati perfectissime subjecta et conformata, pati optavit; propterea subditur : *Sed propterea,* id est, ut patiar ista pro tuo honore hominumque salute, *veni in hanc horam,* id est, humanam naturam assumpsi, et mortalis ac temporalis fieri volui, atque hucusque perveni, ducens vitam persecutionibus atque laboribus abundantem.

Deinde subjungitur deliberatæ rationis
28 petitio. *Pater, clarifica tuum nomen,* id est, me ipsum manifesta, tuam bonitatem, D majestatem ac omnipotentiam per meam passionem declara. Virtute quippe et merito passionis Christi, Pater totum mundum illuminavit, suique nominis notitiam gentibus per Apostolorum doctrinam patefecit. Ex hoc enim quod Pater tradidit Filium suum pro nobis in mortem, ostenditur misericordia atque dilectio ejus ad nos; et item justitia ejus, quæ tanta est quod maluit Unigenitum suum occidi, quam peccatum manere inexpiatum, inultum, immune; sapientia quoque, quod tam admirabilem et convenientissimum modum invenit. Itaque mors Christi fuit clarificatio Patris. Imo passio martyrum, clarificatio nominis est divini, quoniam moriendo pro veritate, Deum honorant, et verum ac justum ostendunt. Propter quod dicit Apostolus ad Philippenses : In omni *Philipp.* i, 20. fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Infra quoque de Petro habetur : Hoc au- *Joann.* xxi, 19. tem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum.

Venit ergo vox de cœlo, id est, in aere formatus est sermo cœlesti virtute, videlicet a Deo, ministerio angeli loquentis in persona Dei Patris, quemadmodum in Chri- *Matth.* iii, 17; xvii, 5. sti baptismo et transfiguratione. Quæ autem fuerit vox ista, subjungitur. *Et clarificavi, et iterum clarificabo.* Hoc quidam exponunt de clarificatione Filii a Patre, ut sit sensus : *Et clarificavi* te, o Unigenite. Potestque clarificatio ista exponi de Christo secundum utramque suam naturam : quia secundum divinitatem Pater clarificavit, id est, ab æterno clarum gloriosumque genuit Filium, quem produxit sibi ipsi æqualem, communicando ei eamdem numero claritatem quam habuit et ipse; secundum humanitatem vero Pater clarificavit, id est, clarum fecit ac propalavit Christum in omnibus mirabilibus quæ circa ejus humanitatem ostendit, prænuntiando ejus incarnationem per Prophetas, annuntiando ejus conceptionem Vir- *Luc.* i, 26 *et seq.* gini sanctæ per angelum, educendo eum de clauso Virginis utero, et cetera miracula faciendo per Christum, in testimonium quod sit Christus. *Et iterum clarificabo* te, in passione, per mirabilia quæ tunc fient, in resurrectione, ascensione, Spiritus Sancti missione, Apostolorum prædicatione, et miraculorum per eos eorumque sequaces perpetratione. Unde in Actibus loquitur Petrus : Deus patrum nostrorum *Act.* iii, 13. glorificavit Filium suum Jesum. — Sed quoniam Christus immediate ante hæc verba oravit, dicendo, Pater, clarifica tu-

um nomen, videtur clarificatio ista referenda ad Patrem, qui dicendo, Et clarificavi, et iterum clarificabo, ostendit se exaudivisse precem Filii sui dilecti, qui
Joann. XI, 42. paulo ante asseruit : Ego sciebam quoniam semper me audis. Pater ergo clarificavit se ipsum in Filio et per Filium, quoniam quidquid communicavit Filio ab æterno per generationem divinam, vel in tempore per miraculorum operationem, totum cessit ad clarificationem Patris, cujus tota perfectio relucet in Filio. Imo, quum Patris et Filii sit una substantia, eorum est una clarificatio. Quod enim est ad gloriam unius divinarum Personarum, est ad gloriam singularum. Propter quod
Ibid. V, 23. dixit Salvator : Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum.

29 *Turba ergo quæ stabat :* ex quo patet, quod Domino Jesu stante et verba ista loquente, populus quoque substitit, et adspexit, atque advertit; *et audierat* vocem præfatam de cœlo allatam, *dicebat tonitruum factum esse. Alii dicebant : Angelus ei locutus est.* Per turbam intelliguntur rudiores, qui vocem prædictam nec intellexerunt, nec discernebant, sed sonum confusum judicaverunt : et forsitan æstimabant quod tale aliquid factum esset miraculose, quale in libris Regum factum
I *Reg.* XII, 18. legitur, ubi habetur quod Samuele orante, dedit Dominus voces et pluvias. Per alios intelliguntur subtiliores, qui vocem prædictam attendebant esse articulatam et significativam. Et quia credebant eum esse Regem Israel et Messiam, putabant angelum ei locutum, quemadmodum in scripturis veteris Testamenti leguntur angeli Prophetas affati.

Sed multum mirandum videtur, quod vocem prædictam non intellexerunt, quæ (ut arbitror) facta est in Hebræo idiomate. Chrysostomus autem testatur circa hunc locum, quod aperta quidem et bene significativa erat vox ista; sed cito ab eis evolavit, quasi a grossioribus, carnalibus et desidiosis : et hi sonitum tantum re-

A tinuerunt. Alii vero, quod articulata vox erat noverant ; quid autem significaret ignorabant. Sed nec verba hæc satisfaciunt dubitationi meæ. Si enim vox ista in Hebræo facta est, intellexerunt eam Hebræi, quantum ad sensum superficialem, præsertim quum dubium nullum sit quin vox ista multum fuerit altisona et distincta. Quomodo ergo turba dixit factum esse tonitruum, quum et turba esset Hebrææ linguæ non ignara? Si aliquis dicat, quod ideo dixit factum esse tonitruum, quoni-
B am facta fuit vox magna tonitruo similis, quomodo Joannes ait in Apocalypsi, Au- *Apoc.* XIV, 2.
divi vocem quasi tonitrui magni ; et apud Job inducitur, Quum vix parvam stillam *Job* XXVI, 14.
sermonum ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis ejus intueri? Si, inquam, hoc aliquis dicat, tunc turba ista non differebat ab aliis, quoniam vox angelorum assimilatur tonitruo.

Puto ergo quod turba quæ dixit tonitruum factum, maxime fuit gentilis. Dictum est enim quod multi gentilium ad- vers. 20.
C erant. Hi enim, quoniam linguam Hebræam non intellexerunt, putabant factum esse tonitruum : sicut in passione Christo cla- *Matth.* XXVII, 46.
mante, Eli, Eli, lamma sabacthani, quidam audientes, dixerunt, Ecce Eliam vocat *Ibid.* 47.
iste. Illi enim, secundum Hieronymum, fuerunt gentiles et ministri Pilati, qui linguam Hebræam non intellexerunt perfecte, sed nomen Eliæ sæpe audierunt : propter quod Jesu dicente, Eli, putabant quod invocaret Eliam. Sic isti prædicta verba nequaquam intelligentes, dixerunt factum
D esse tonitruum. Alii vero, puta Judæi, intellexerunt verba quantum ad sensum superficialem, quemadmodum simplex clericus legens verba hæc, significationem eorum superficialiter concipit; sensum tamen intentum atque latentem non intellexerunt. Idcirco dixerunt : Angelus ei locutus est. Et hoc verum fuit, quantum ad hoc quod immediatus formator vocis angelus fuit; sed quoad hoc verum non fuit, quod angelus in propria persona, vel tanquam superior, loqui putabatur. Puta-

bant tamen quod vox illa aliquid magni notavit, ad declarandum quod Jesus esset verus rex Israel.

30 *Respondit Jesus, et dixit : Non propter me,* id est non ad meam instructionem vel utilitatem aut necessitatem, *hæc vox venit, sed propter vos,* id est ad vestram informationem atque salutem. Christus nempe perfecte cognovit se ipsum, nec ejus beatitudo ex nostra conversione augetur; sed populus ille et nos indigemus instructione angelica, et conversione mentis nostræ ad Christum. Nihilo minus vox illa venit propter clarificationem Christi, ut dictum est.

31 *Nunc judicium est mundi.* Superius Joann. VIII, 15. dixit Filius Dei : Ego non judico quemquam; Ibid. III, 17. et, Non misit Deus Filium suum ut judicet mundum. Quæ intelligenda sunt de judicio discussionis et reprobationis finalis seu condemnationis. Quod ergo jam asserit, Nunc judicium est mundi, accipiendum est de judicio discretionis, ut sit sensus : Nunc, id est tempore evangelicæ legis, et nunc in præsenti, atque post passionem meam, judicium est mundi, id est, judicialis discretio hominum agitur, utpote prædestinatorum clemens ad Christum conversio, et reproborum justa relictio. Ex tempore enim prædicto, Deus maxime demonstravit qui essent electi, et qui præsciti, per hoc quod aliquibus magnam largitus est gratiam, aliosque deseruit : sicque judicavit discretione prudenti inter electos et reprobos, illos vocando, istos derelinquendo.

Nunc, virtute passionis meæ, et per Apostolorum prædicationem, Sancti Spiritus illustrationem, *princeps hujus mundi,* id est diabolus, rector et dominus hominum mundanorum, qui a diabolo superantur, propter quod ejus servi dicuntur, juxta illud Petri : II Petr. II, 19. A quo quisquam superatus est, hujus et servus est. Nec mirum si diabolus appelletur princeps mundi, quum de ipso dicat Apostolus : II Cor. IV, 4. Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium. Quæ verba male intelligentes Manichæi, dixerunt diabolum dominum esse substantiæ mundialis, secundum quod alibi spondet Christo : Hæc omnia dabo tibi, si procidens adoraveris me. Matth. IV, 9. Itaque nunc princeps hujus mundi *ejicietur foras,* id est, a cordibus hominum expelletur, quia in toto mundo innumerabiles qui servierunt peccatis, idolis, sive dæmonibus, convertentur ad me, et fient templum Spiritus Sancti, in quibus paulo ante habitavit diabolus. Hoc statim post missionem Spiritus Sancti cœpit vehementer impleri : primo in populo Judæorum, quando ad prædicationem Petri tot millia Hebræorum convertebantur, Act. II, 41; IV, 4. ita ut etiam multa sacerdotum turba obedierit Evangelio, Ibid. VI, 7. sicut in Actibus scribit Lucas; deinde in omni terra gentilium, quando cœpit copiose impleri illud in Psalmo : Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ; omnes gentes magnificabunt eum. Ps. LXXI, 17.

Sed nonne per gratiam Dei a principio mundi ejectus est diabolus a cordibus hominum electorum ? Utique. Quomodo ergo ait, Nunc ejicietur, quasi ante ejectus non fuerit? Dicendum quod ideo, quoniam tunc ejectus fuit a paucis, nunc vero cœpit ab innumerabilium cordibus ejici. Simili modo dictum est ante : Spiritus nondum erat datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. Joann. VII, 39.

Et ego si exaltatus fuero a terra, id est in cruce levatus. 32 Quod ait, Si, non est intelligendum dubitative, sed assertive : sicut jam dixit de grano frumenti, Si mortuum fuerit, multum fructum affert. vers. 25. Et Amos dicit : Si erit malum in civitate quod Dominus non fecit. Amos III, 6. Sic etiam ait Job : Si contempsi judicium subire cum servo meo. Job XXXI, 13. Quæ omnia certitudinaliter, non dubitative dicuntur. *Omnia* genera hominum, id est quosdam de omnibus, scilicet juvenes et virgines, Judæos et paganos, doctos et simplices, pauperes et divites, *traham ad me ipsum,* non violenter, sed amorose, id est, per fidem et caritatem convertam eos ad me. Christus enim moriendo satisfecit pro omnibus, quantum fuit in ipso; et merito suæ pas-

sionis infusa est electis in toto mundo
gratia, per quam audita evangelica præ-
dicatione, ad Christum conversi sunt, se-
Is. LV, 5. cundum quod Isaias prædixit, Gentes quæ
non cognoverunt te, ad te current; et Psal-
Ps. XXI, 28. mista, Adorabunt in conspectu ejus univer-
sæ familiæ gentium. — Deinde ponuntur
verba Evangelistæ exponentis præinducta
33 Christi verba. *Hoc autem,* videlicet, Si ex-
altatus fuero a terra, *dicebat, significans
qua morte,* id est quali modo seu genere
mortis, *esset moriturus :* quia per exalta-
tionem intellexit suam crucifixionem.

34 *Respondit ei turba,* id est pars turbæ
quæ non credidit, sed Christo se oppo-
suit. In turba namque multi fuerunt qui
vers. 13. crediderunt, videlicet qui dixerunt : Be-
nedictus qui venit in nomine Domini, Rex
Israel. Aliqui quoque fuerunt ibi qui in-
videbant gloriæ Christi, præsertim Scribæ
et Pharisæi ac fautores eorum. Hi ergo
dixerunt : *Nos audivimus ex lege,* id est
ex Scripturis veteris Testamenti (sumunt
enim legem pro libris Moysis et Prophe-
tarum), *quia Christus manet in æternum,*
id est, immortaliter subsistit, et incorru-
ptibiliter perseverat. Cognoverunt ergo isti
Judæi aliquid de Christi æternitate : de
Dan. VII, 14. qua Daniel ait, Potestas ejus potestas æter-
na, quæ non auferetur, et regnum ejus
Ps. CIX, 4. quod non corrumpetur; et in Psalmo, Tu
es sacerdos in æternum; atque in Isaia,
Is. IX, 7. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis
non erit finis.

*Et quomodo tu dicis, Oportet exaltari
Filium hominis?* Christus non scribitur
jam dixisse, Oportet exaltari Filium ho-
minis, sed, Ego si exaltatus fuero a terra,
omnia traham, etc. Cur ergo sic repetunt :
Quomodo tu dicis, Oportet exaltari Fili-
um hominis? Dicendum, quod isti Judæi
memoriter tenuerunt, quod Christus com-
muniter appellavit se Filium hominis. Et
vers. 23. paulo ante jam dixerat : Venit hora ut
clarificetur Filius hominis. Ideo sensum
potius quam verba Christi resumunt. At-
tenderunt quoque quod Christus non du-
bitanter, sed certitudinaliter dixit, Si ex-
A altatus fuero : propter quod dicunt eum
dixisse, Oportet exaltari. Sed unde scie-
bant quod Christus per sui a terra exal-
tationem intellexit suam crucifixionem?
Ad hoc quidam respondent, quod apud
Judæos erat proverbium, per exaltationem
designari crucifixionem, velut si aliquis
ei quem cupit suspendi, dicat : Eleveris
in altum. Sed si hoc ita esset, tunc utique
verbum Christi valde manifestum fuisset,
nec Evangelista indiguisset illud expone-
re tanquam obscurum. Unde, secundum
B Augustinum, verbum illud exaltationis ad-
eo fuit obscurum, quod nec discipuli pro
tunc illud intelligebant. Ideo, secundum
Augustinum et Bedam, Judæi illud intel-
lexerunt, non vigore sapientiæ, sed peste
ac stimulo invidentiæ. Jam enim decre-
verunt crucifigere Jesum : propterea sti-
mulata eorum invidia dedit eis facilem
intellectum sermonis eorum propositum
designantis. Itaque dicunt : Quomodo tu di-
cis, Oportet exaltari Filium hominis? tan-
quam dicant : Verba tua contraria sunt.
C Dicis enim, quod tu Filius hominis sis
Messias, et item, quod sis crucifigendus;
hæc autem simul stare non valent, quo-
niam nos audivimus ex lege quod Chri-
stus manet in æternum. Ideo diligentius
sciscitamur a te :

Quis est iste Filius hominis quem dicis
crucifigendum? quasi dicant : Tu ille esse
non potes, quum te Christum esse insi-
nues. Magna procul dubio cæcitas atque
perversitas Judæorum istorum, volentium
demonstrare quod ideo Jesus non sit Chri-
D stus, quoniam dixit se occidendum, quum
Daniel, qui prophetavit de Christi æter- *Dan.* III,
nitate, apertissime vaticinatus sit de ejus 100; IV, 31; VII, 14.
passione : Post hebdomades (inquiens) se- *Ibid.* IX, 26.
xaginta duas, occidetur Christus. Et Isa-
ias, qui de Christi interminabili pace præ- *Is.* IX, 7.
dixit, de ejus quoque amarissima passione
præscripsit : Nos putavimus eum quasi *Ibid.* LIII, 4.
leprosum, et percussum a Deo, et humi-
liatum. David quoque eodem psalmo quo
dixit de æternitate Christi, de passione
adjecit : De torrente in via bibet. Et alibi *Ps.* CIX, 4, 7.

Ps. XXI, 16. dicit Psalmista : Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis ; et in pulverem mortis deduxisti me. Itaque simul stant mors Christi et ejus æternitas, dupliciter : Primo, quoniam mors convenit ei ratione naturæ humanæ; æternitas, ex parte divinæ naturæ. Secundo, quoniam licet secundum assumptam humanitatem occisus sit, et homo esse ad tempus desiit, tamen post triduum glorificatus est in carne assumpta, et secundum humanitatem ad vitam impassibilem suscitatus. Sicque æternitas competit ei etiam quoad naturam assumptam, a parte post, juxta illud Apostoli Hebr. VII, 24, 25. ad Hebræos : Christus eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, semper vivens ad interpellandum pro nobis.

35 *Dixit ergo eis Jesus : Adhuc modicum lumen in vobis est :* hoc est, non penitus caretis notitia veritatis, sed de luce cognitionis Christi parum habetis, videlicet, quia cognoscitis quod maneat in æternum ; imperfecta vero est vestra cognitio, quoniam ignoratis quomodo passio et æternitas Christi sibi invicem non repugnent, quia non referuntur ad idem secundum idem seu eodem modo, ut dictum est. Vel sic : Adhuc modicum, id est modico tempore seu paucis diebus, lumen Joann. VIII, 12; IX, 5; XII, 46. in vobis est, hoc est, ego qui sum lux mundi, inter vos conversor atque deambulo. Ideo *ambulate,* id est, de imperfecta notitia Christi, ad ejus perfectiorem cognitionem procedite, et totum intelligite, scilicet Christum esse crucifigendum, et in æternum victurum, *dum lucem habetis,* Sap. VII, 26; Hebr. I, 3. id est, dum me splendorem lucis æternæ præsentem conspicitis, qui vos instruere sum paratus, *ut non vos tenebræ comprehendant,* id est, ne caligo vitiorum et cæcitas ignorantiæ atque perfidiæ animas vestras capiant, illaqueent, seu constringant : secundum quod Salomon ait in Proverbiis, Prov. V, 22. Iniquitates suæ capient impium, et funibus peccatorum suorum constringetur. *Et qui ambulat in tenebris* erroris et culpæ, *nescit quo vadit,* id est, inordinate et errabunde incedit, nec proprios actus intelligit, neque ad finem salubrem perveniet, sed tendit periculosius et perit magis quam arbitratur. Omnis enim qui peccat, est ignorans, secundum philosophos et theologos, quoniam acquiescit malo sub specie boni, et operatur illicita tanquam bona. Unde Salomon in Proverbiis loquitur : Via stulti recta in oculis ejus. Prov. XII, 15. — Denique et nos ambulare debemus per semitas æquitatis, et viam mandatorum cœlestium currere, Ps. CXVIII, 32. dum lucem gratiæ et veritatis notitiam habemus, quemadmodum dicit Apostolus : Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes ; Galat. VI, 10. et, Noli negligere gratiam Dei quæ data est tibi. I Tim. IV, 14.

Dum lucem, id est me Christum, *habetis* præsentem, *credite in lucem,* unigenitum Filium Dei, ad quem Pater ait per Isaiam, Dedi te in lucem gentium ; et, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam ; Is. XLII, 6; XLIX, 6. Ibid. IX, 2. *ut filii lucis sitis,* id est filii Christi, per fidem, dilectionem et imitationem ipsius : quemadmodum ad Galatas dicit Apostolus, Omnes vos filii Dei estis per fidem. Galat. III, 26. Vel, Filii lucis, id est gratiæ et sapientiæ. 36

Hæc locutus est Jesus obstinatis Judæis ; *et abiit* extra Jerusalem, *et abscondit se ab eis,* transeundo per medium eorum, Luc. IV, 30. cedens furori eorum, quoniam nondum venit hora suæ passionis, Joann. VII, 30; VIII, 20. dansque exemplum sæpe humiliter declinandi ac fugiendi, potius quam potenter resistendi, vel se ipsum persecutionibus ingerendi, secundum quod dictum est plenius circa finem octavi capituli. Verumtamen agnoscendum, quia ut alii tres Evangelistæ concorditer referunt, Matth. XXI, 12 et seq.; Marc. XI, 15 et seq.; Luc. XIX, 45 et seq. Jesus antequam se abscondit, intravit in templum, ejiciens inde ementes et vendentes. Quumque cum sacerdotibus, Scribis et Pharisæis acriter disputasset, relictis illis, discessit, et introivit Bethaniam. Nihilo minus feria secunda et tertia revertebatur, et prædicavit in templo.

ARTICULUS XXXII

EXPLANATIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS DUODECIMI CAPITULI : QUUM AUTEM TANTA SIGNA FECISSET JESUS CORAM EIS.

DEINCEPS ostenditur Judæorum obsti- A
nata perfidia prophetice prænuntia-
37 ta. *Quum autem tanta signa,* quæ nunc
Joann. IX, descripta sunt, utpote : illuminatio cæci
1-7. Ibid. XI, 1- nati, suscitatio Lazari, impetratio vocis
44. cœlestis ; *fecisset* Jesus *coram eis.* Multa
vers. 28. autem signa tunc fecit, puta in die Palma-
rum, quæ Joannes non recitat. Unde apud
Matthæum inducitur, quod quum esset
Matth. XXI, in templo, accesserunt ad eum cæci et
14. claudi, curavitque eos. *Non credebant in*
38 *eum,* imo nec ei, *ut sermo Isaiæ imple-*
retur quem dixit. Quod ait, Ut sermo Isaiæ B
impleretur, intelligendum est concomitan-
ter, non causaliter. Non enim ob hoc fi-
dem Jesu spreverunt, ut verificarent ver-
ba Isaiæ. Sic enim novissent Isaiam de
eorum excæcatione prænuntiasse, et quod
Jesus esset Christus quem Isaias prædixit
non recipiendum a populo Judæorum, pro
majori parte eorum. Sed ex incredulitate
ipsorum consecuta est impletio vaticinii
Isaiæ; nec solum Isaiæ, sed insuper David,
et Jeremiæ, ac Danielis. Scriptum est enim
Ps. LXVIII, in libro Psalmorum : Obscurentur oculi C
24. Jer. XII, 7, eorum ne videant. Et Jeremias ait : Re-
8. liqui domum meam, dimisi hereditatem
meam ; dedit contra me vocem suam, ideo
Dan. IX, 26. odivi eam. Daniel quoque dixit : Non erit
ejus populus, qui eum negaturus est.

Deinde ponuntur verba Isaiæ, in perso-
Is. LIII, 1. na Prophetarum loquentis. *Domine, quis*
credidit auditui nostro? Prævidens enim
Isaias in Spiritu Sancto, quam pauci Ju-
dæorum reciperent Christum, admirando
inquirit : Domine, quis Judæorum (quasi
dicat, Modica pars eorum) credidit auditui D
nostro, id est verbis ac mysteriis Christi
quæ tu nobis revelasti de Christo, et quæ
audiendo a te didicimus? Auditus quippe
est sensus disciplinæ, secundum Philoso-
phum. Et juxta Apostolum, Fides est ex Rom. X, 17.
auditu. Vel, Quis credidit auditui nostro,
id est verbis propheticis quæ audivimus
a te? Quamvis enim Judæi dicant Prophe-
tis se credere, tamen secundum veritatem
eis non credunt, quia non recipiunt ve-
ram eorum expositionem, sed litteralem,
carnalem, et superficialem, quæ occidit. II Cor. III, 6.
Unde Salvator locutus est Judæis incre-
dulis : Si crederetis Moysi, crederetis for- Joann. V,
sitan et mihi. *Et brachium Domini,* id est 46.
Filius, virtus et sapientia Patris, Verbum I Cor. I, 24.
omnipotens, per quod facta sunt omnia, Joann. I, 3.
cui revelatum est? id est, paucis Judæo-
rum notificatum est per illuminationem
internam, prout in Actibus Petrus testa-
tur : Deus dedit eum manifestum fieri, Act. X, 40,
non omni populo, sed testibus a Deo præ- 41.
ordinatis. Dicitur autem Filius Dei bra-
chium Patris, quia per ipsum facta sunt
omnia. De quo Isaias : Paravit (inquit) Do- Is. LII, 10.
minus brachium sanctum suum in oculis
omnium gentium.

Propterea non poterant credere, quia 39
iterum dixit Isaias, quantum ad sensum,
non quoad formam verborum. Dicet ali-
quis : Si non poterant credere propter
prophetiam Isaiæ, ergo ipsi excusantur a
culpa, quum omne peccatum sit volun-
tarium, et Isaiæ prænuntiatio erit causa
incredulitatis ipsorum. Dicendum, quod
prænuntiatio Isaiæ non fuit causa effectiva
vel a priori, sed causa et signum a po-
steriori, perfidiæ Judæorum. Ex illa et-
enim prophetia agnoscitur et probatur,
non causatur, Judæorum obstinatio atque
perfidia. Porro, quod ait, Non poterant

credere, non est intelligendum de impos- A
sibilitate absoluta, quoniam liberi arbitrii
permanserunt, nec præscientia Dei neces-
sitavit eos ad mala ; sed de impossibilitate
ex suppositione, ita quod impossibilitas
hæc non refertur ad eorum voluntatem
secundum se sumptam seu simpliciter
consideratam, sed ut talem, videlicet ut
induratam et habituatam in pessimis :
Matth. XII, 18. juxta quem sensum, arbor mala non po-
test fructus producere bonos, nec super-
bus potest salvari, nec justus damnari. De
hoc superius dicta sunt plurima; propter B
quod transeo. Verumtamen Augustinus,
per Non posse, intelligit, Non velle. Quem-
admodum Apostolus ait de Deo, quod se
II *Tim.* II, 13. ipsum negare non potest, id est, non vult.

40 *Excæcavit oculos eorum,* id est, Deus
Is. VI, 9, 10. exigentibus Judæorum peccatis, subtraxit,
seu non infudit, intellectui eorum lumen
fidei et sapientiæ salutaris, *et induravit
cor eorum,* id est, voluntatem eorum in-
durari permisit, gratiam mollificantem et
animæ conversivam juste subtrahendo ; *ut*
(hoc per modum sequelæ, non causæ, su- C
mendum est) *non videant oculis* interio-
ribus, ea quæ fidei sunt, *et intelligant
corde, et convertantur, et sanem eos.* Ne-
gatio illa præposita verbo, Videant, ad alia
tria referenda est verba, ut sit sensus :
Excæcavit illos, ut non intelligant corde,
per donum intellectus penetrando et clare
contemplando ea quæ spectant ad fidem
catholicam, secundum quod dictum est
Ibid. VII, 9, juxta LXX. per Prophetam : Si non credideritis, non
intelligetis. Hic sumitur cor, pro intelle-
ctu. Et convertantur ad Christum, et sa- D
nem eos, a vulneribus animæ seu peccatis.
Hoc ultimum verbum dicitur in persona
Dei, qui solus potest mentem sanare. Un-
Jer. XVII, 14. de loquitur Jeremias : Sana me, Domine,
Ps. XL, 5. et sanabor ; et Psalmista, Sana animam
meam, quia peccavi tibi. Quoniam ergo
Judæi non crediderunt in Christum, non
sunt intus a Deo curati, præsertim quum
Hebr. XI, 6. sine fide et merito Christi nemo possit
salvari, purgari aut justificari. Propterea
in Actibus Apostolorum Paulus dixit Ju-
dæis : Per Jesum vobis remissio peccato- *Act.* XIII, 38.
rum annuntiatur ab omnibus a quibus
non potuistis in lege Moysis justificari.
Itaque Deus dicitur excæcare et indurare,
non influendo malitiam, sed non dando
subsidium. Juxta quem modum scriptum
est in Deuteronomio : Noluit Sehon rex *Deut.* II, 30.
Hesebon dare transitum filiis Israel, quia
induravit Dominus Deus spiritum ejus, et
obfirmaverat cor illius, ut traderetur in
manus Israel.

Hæc verba nunc elucidata *dixit Isaias,* 41
id est, dicenda et scribenda accepit a Deo,
qui sibi per revelationem angelicam ea
monstravit, *quando vidit gloriam ejus,* id
est, quando in spiritu visione imaginaria
præagnovit excellentiam Christi, qui est
verus Deus et Dominus, *et locutus est de
eo,* id est, de Christo prophetavit quod in
ejus adventu excæcarentur et indurarentur
Judæi. Nam ubi Isaias ait verba præ-
allegata, præmisit : Vidi Dominum seden- *Is.* VI, 1, juxta LXX.
tem super solium excelsum et elevatum,
et plena erat domus a majestate ejus. Et
quod ibi per Dominum, ad litteram intel-
ligendus sit Christus Filius Dei, probat
gloriosus Hieronymus auctoritate Joannis
evangelistæ, hoc loco manifeste dicentis,
quod Isaias dixit hæc, utpote quod Judæi
non poterant credere in Christum, quando
vidit gloriam ejus. Palam est autem quod
per gloriam, jam non intelligitur increata
beatitudo vel divina essentia Filii, quam
nullus in hac vita potest conspicere per
speciem (ut dictum est plenius super il-
lud : Deum nemo vidit unquam), sed ma- *Joann.* I, 18.
gnificentia Christi, quam Deus Isaiæ per
spiritum prophetiæ ostendit. Vel si per
gloriam accipiatur increata felicitas et na-
tura Filii Dei, tunc visio præinducta ac-
cipi debet de visione per fidem. Noverat
enim Isaias Christum Filium Dei, Patri
esse æqualem.

Verumtamen et ex principibus, id est 42
de numero principalium Judæorum, vide-
licet Scribarum et Pharisæorum, magno-
rumque civium, *multi crediderunt in
eum,* id est, Jesum credebant esse Mes-

siam et verum doctorem propter miracula ejus, et quia viderunt scripturas Prophetarum in ipso impleri. Non tamen sic crediderunt, quod credendo obedierint dogmatibus Christi, vel quod ejus divinitatem per fidem agnoverint. Fuitque fides eorum informis, et plurimum incompleta, nec ad salutem sufficiens. Subditur enim : *sed propter Pharisæos,* hoc est timore incredulorum Pharisæorum, *non confitebantur,* hoc est, verbis non exprimebant, nec opere demonstrabant fidem suam etiam tunc et ubi, quando et quomodo debuerunt, *ut de synagoga non ejicerentur,* id est, ne ab ingressu templi et societate Judæorum tanquam excommunicati repellerentur : quod valde opprobriosum censebant; nec tantæ fuerunt perfectionis, Matth. v, 10. quod propter justitiam voluerunt perpeti persecutionem.

43 *Dilexerunt enim gloriam hominum,* id est temporalem honorem et famam laudis humanæ, *magis quam gloriam Dei,* id est cœleste præmium quod pro merito persecutionis atque justitiæ datur a Deo ; vel, Gloriam Dei, id est divinum honorem, quoniam magis voluerunt se ab hominibus honorari, quam ut ipsi Deum honorarent : quod esse non potuit sine peccato Deut. vi, 5. mortali, quia ex necessitate præcepti tenetur unusquisque plus amare Deum quam se ipsum et universa creata, plus quoque appetere bona cœlestia et æterna, quam temporalia, humana atque terrena, et item, plus appetere honorem et gloriam Dei, quam suam. Tenemur, inquam, plus desiderare quod Deus ab hominibus glorificetur et honoretur quam nos. Ideo dici solet, quod principes isti, non confitendo fidem suam peccaverunt mortaliter : Primo, quoniam ex officio habuerunt vulgum instruere : quod non fecerunt debito tempore, sed permiserunt plebem seduci, et Christi mortem expetere. Secundo, quoniam honorem Deo debitum omiserunt timore humano. Tacendo enim, dabant aliis occasionem putandi quod fides Christi esset falsa, et Deo contraria : ex quo A multa divino honori contraria sequebantur. Qui enim non credit in Filio, mendacem facit Patrem. I Joann. v, 10. Confiteri quippe fidem pertinet ad præceptum affirmativum. Ideo quamvis non obliget ad semper, obligat tamen semper, videlicet pro loco et tempore : idcirco mortale peccatum incurritur, quando omittitur contra caritatem Dei vel proximi. Verumtamen aliquis forsitan probabiliter affirmaret, quod aliqui principum credentium, ex divina dispensatione licite tacuerunt, quia videbant B se nil posse proficere. Sed hoc nihilo minus certum est, quod illi qui plus dilexerunt gloriam hominum quam Dei, erant extra statum salutis.

Posset interea dubitari, quomodo nomine principum credentium intelligantur et Pharisæi, quum subdatur quod propter Pharisæos non confitebantur; rursus, quomodo Pharisæi poterant principes de synagoga ejicere, quum principes fuerint sacerdotes, quorum fuit de synagoga repellere. Dicendum, quod aliqui Pharisæorum C credebant, quorum unus exstitit Nicodemus ; Joann. iii, 1, 2. sed major eorum pars fuit incredula : qui vel propria potestate, vel sua suggestione, poterant credentes de synagoga ejicere, accusando eos apud pontifices, qui erant de secta Pharisæorum. Plurimi quoque sacerdotum fuerant Pharisæi.

Jesus autem clamavit et dixit. Evangelista 44
non exprimit locum et tempus hujus prædicationis Christi ; nec aliquid super hoc legi. Sed quoniam ante Evangelista disseruit, D quod Jesus abiit et abscondit se, vers. 36. puto quod ista de qua nunc agitur prædicatio, non sit facta in die Palmarum, in qua Jesus facta processione, miraculorum operatione, et sermocinatione prolixa, abiit atque abscondit se ; sed die sequenti, quando secundum alios Evangelistas, rediit in Jerusalem, et prædicavit in templo : Matth. xxi, 17, 18, 23; Marc. xi, 12, 15. nisi forte ista dicantur per recapitulationem. Dixit igitur Jesus : *Qui credit in me,* secundum quod Deus sum : quoniam sola divinitas fidei est objectum ;

non credit in me dumtaxat : juxta quem A
Joann. vii, 16. sensum dictum est supra, Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. Unde nunc subditur : *sed in eum qui misit me,* id est in Deum Patrem, imo in totam superbenedictam Trinitatem, quæ est unum fidei objectum et causa, et trium Personarum est una fides. Vel sic : *Qui credit in me,* secundum quod Deus sum : sic enim credendum est in me ; *non credit in me,* secundum quod homo sum, quia sic non sum fidei immediatum propriumque objectum, *sed in eum qui misit me :* B quoniam licet ex Verbo et humanitate constet una hypostasis Christi, tamen Verbum et Pater plus conveniunt in hoc propter quod aliquid est objectum fidei, quam Verbum et natura assumpta. Fidei nempe objectum est veritas prima ; Pater autem et Verbum sunt una prima exemplarisque veritas.

45 *Et qui videt me* oculo interiori, nunc per fidem et specialem contemplationis gratiam, vel in futuro per gloriam, seu
I Cor. xiii, 12. facie ad faciem ; *videt* eodem modo *eum* C *qui misit me.* Pater enim et Filius sicut
Joann. x, 30. sunt inseparabiles in essentia, sic et in cognitione. Idcirco qui noscit unum, noscit et alium : præsertim quum pater et filius correlative dicantur ; cognito autem uno correlativorum, cognoscitur reliquum, quum unum sit de propria ratione alterius. Tanta quoque est similitudo Patris
Ibid. xiv, 9. et Filii, ut cognito Filio, agnoscatur et Pater, quia et Filius est naturalis et perfecta Patris imago, in quo quidquid Patris est, plenissime lucet. Propter quod infra D
Ibid. 7. testatur discipulis : Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis. Denique, sicut una est jam fides supersanctæ Trinitatis, sic in patria est una beatifica visio ejus, fidei correspondens atque succedens.

46 *Ego lux* per essentiam, tanquam Sapi-
Ibid. i, 9. entia Patris verusque Deus, qui sum lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, *in mundum veni,* id est, per incarnationis mysterium inter homines apparui, atque in terris esse cœpi per humanitatem, qui ante fui in terra per solam divinitatem. Hoc Christo est proprium, nec aliquis Sanctorum unquam hoc dicere ausus fuit. Quamvis enim Sancti sint lumina quædam, habent tamen aliquid tenebrositatis vel defectibilitatis admixtum. *Ut omnis qui credit in me* fide formata, quæ dum opportunitas adest, agit Galat. v, 6. per dilectionem, *in tenebris non maneat,* id est in vitiis et ignorantiæ nebulis. Unde per Isaiam Pater ait ad Christum : Dedi Is. xlii, 6, 7. te in lucem gentium, ut aperires oculos cæcorum. Fides igitur illuminationem et purificationem meretur, prout in Proverbiis legitur : Per misericordiam et fidem Prov. xv, 27. purgantur peccata.

Et si quis audierit verba mea, id est 47
præcepta et documenta, *et non custodierit ea,* memoriter recolendo, rite credendo et obediendo, *ego non judico eum* nunc in primo meo adventu, judicio condemnationis. *Non enim veni ut judicem,* id est, condemnem et perdam, *mundum,* id est habitatores terræ, *sed ut salvificem mundum,* pro hominum culpis satisfaciendo, eisque æternam beatitudinem promerendo atque faciliter indulgendo. De hoc dicta sunt multa in superioribus, maxime ca- In Joann. iii, 17.
pitulo tertio. *Qui spernit me,* hoc est, non 48
obedit, vel ex infidelitate vilipendit me tanquam purum hominem, vel me repu- Matth. xxvii, 63 ; Joann. vii, 12. tat seductorem, ut infideles Judæi, *et non accipit verba mea,* credendo et obediendo, *habet qui judicet,* id est condemnet, *eum* tempore suo. *Sermo quem locutus sum,* id est doctrina mea, *ille judicabit,* hoc est, condemnabilem demonstrabit, seu pœna et reprobatione dignum ostendet, *eum in novissimo die :* sicut lex civilis judicare dicitur furem. Vel, Sermo quem locutus sum, id est ego ipse, qui sum Verbum et sermo Patris : secundum quod scribitur ad Hebræos, Vivus est sermo Dei. Chri- Hebr. iv, 12. stus autem expressit se ipsum, quoniam docuit se esse hominum Salvatorem.

Quia ego ex me ipso non sum locutus : 49
quia, ut homo, accepi a Deo Trinitate sa-

pientiam, et quidquid habeo ex tempore, scilicet ab incarnationis exordio. Porro, ut Deus, æternaliter genitus sum : et sic ex me ipso non sum locutus, quia a me ipso non sum ; sed qui per generationem æternam dedit mihi esse, dedit etiam loqui et sapere, posse et agere. *Sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit,* id est, secundum assumptam humanitatem præcepit, *quid dicam, et quid loquar,* prædicando in publico, vel seorsum docendo. Pater ergo vel Trinitas, in incarnatione ostendit, revelavit et jussit animæ Christi quidquid postmodum dixit. Hoc ait Salvator, ad ostendendum quod prædicatio sua sit vera et sancta, quia divinitus jussa : propter quod qui eam non servant, in die novissimo damnabuntur

A ab ipso Christi sermone. *Et scio quia mandatum ejus* quod mihi dedit, et quod ego mundo proposui, *vita æterna est,* id est, ad felicitatem æternam perducit, juxta illud quod apud Matthæum habetur : Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Et Baruch : Hic liber mandatorum, et lex quæ est in æternum ; omnes qui tenent eam, pervenient ad vitam. *Quæ ergo ego loquor,* docendo et prædicando, *sicut docuit*,* id est, revelavit et jussit, *mihi,* secundum humanitatem assumptam, *Pater,* B *sic loquor,* id est obedienter, juste et vere, non devians aliquo modo a regula æquitatis divinæ, quum humanitas mihi unita, sit instrumentum animatum, conjunctum, inobliquabile et proprium Verbi seu Deitatis. 50

Matth. XIX, 17. *Baruch* IV, 1. * alias *dixit*

ARTICULUS XXXIII

DECLARATIO CAPITULI TERTIIDECIMI : ANTE DIEM FESTUM PASCHÆ, SCIENS JESUS QUIA VENIT HORA EJUS.

OMITTIT hoc loco et transilit evangelista Joannes magnam partem doctrinæ Christi et operum ejus, scilicet : prædicationem ejus quam fecit in Jerusalem feria secunda et tertia post Palmarum, et quomodo insidiose interrogabatur a Sadducæis et Pharisæis, et qualiter durissime redarguebat Pharisæos ac Scribas, sicut etiam instruxit seorsum discipulos suos de consummatione sæculi, de persecutione Antichristi judicioque finali. Hæc et multa hujusmodi pulcherrima omisit Joannes, sciens ea ab aliis Evangelistis sufficienter descripta. Festinat autem ad describendum præclarissimum illum Christi sermonem factum in Cœna, quem alii Evangelistæ omiserunt. Et ab ipsa Cœna sumit amorosum exordium, sicque exorsus est :

1 *Ante diem festum Paschæ,* id est pro- C xima die ante paschalem solennitatem, scilicet luna seu die quartadecima primi mensis apud Judæos (qui ab Aprili incipiunt menses, in quo patres eorum ab Ægypto educti sunt), hoc est feria quinta proxima diei Parasceves : in cujus quintæ feriæ vespera incipiebatur paschalis festivitas, offerebaturque et edebatur agnus paschalis, ita quod dies Parasceves fuit prima dies paschalis celebritatis, loquendo de integris festi diebus ; non tamen fuit celeberrima, sed sabbatum sequens. D Parasceves quippe vocabatur, quia in ipsa parabant cibos pro die illa et sabbato subsequenti, quod adeo celebre fuit, ut nec cibos pararent in eo.

Exod. XII, 18. *Ibid.* XIII, 3. *Lev.* XXIII, 8. *Ibidem.*

Sciens Jesus quia venit hora ejus, id est, quod tempus suæ passionis divinitus præstitutum de proximo immineret, *ut transeat ex hoc mundo ad Patrem,* id est,

de loco hujus terrenæ habitationis atque humanæ conversationis, tendat per passionem, resurrectionem et ascensionem, ad patriam Beatorum, ad regnum cœlorum : in quo Pater specialiter esse et habitare asseritur, quamvis ubique vere et substantialiter sit, quoniam ibi evidentius se ostendit, et excellentius operatur. Transivit autem Christus ad Patrem secundum naturam assumptam : et quamvis non transivit ad Patrem directe per loci mutationem (eo quod Pater ubique sit, nec distat ab aliquo locali distantia), sed per divinæ atque paternæ gloriæ ampliorem participationem, id est per corporis sui glorificationem; transivit tamen ad locum ubi Pater esse dicitur, puta ad cœlum empyreum, per loci mutationem et corporalis atque sensibilis præsentiæ subtractionem. Porro, secundum naturam divinam, nunquam recessit de sinu nec ex corde Patris (Joann. I, 18); et quo ivit per humanitatem, semper fuit per divinitatem, secundum quam mansit et hic unde transivit.

Quum dilexisset suos qui erant in mundo, id est, electos et prædestinatos discipulos, ceterosque suos fideles, illos præcipue viros ac feminas qui eum corporaliter sequebantur, quibus et misit Spiritum Sanctum in die Pentecostes (Act. I, 14; II, 1-4). Hos utique omnesque prædestinatos viatores Christus dilexit, secundum quod Deus est, dilectione æterna et increata; in quantum vero est homo, dilexit eos dilectione caritatis infusæ. Denique naturali amore diligit omnes, quoad id quod sunt ex Deo, sicut et Deus diligit omnia quæ sunt, et nihil odit eorum quæ fecit, ut ait Sapiens (Sap. XI, 25). Hos Christus dilexit singulariter et perfecte, sicut infra loquitur eis : Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos (Joann. XV, 9). In vita quoque sua Christus exhibuit eis signa seu opera sincerissimæ dilectionis, instruendo, consolando, a Pharisæis defendendo, maximas gratias conferendo ut prædicarent, et curarent infirmos, dæmonesque fugarent (Matth. X, 7, 8). Et breviter, dici non potest nec

A excogitari, quam affectuose et dulciter, quam pie et familiariter inter eos conversabatur, fovens eos corporaliter et spiritualiter, velut si nutrix foveat lactentem infantulum (I Thess. II, 7). Idcirco traxit et transformavit totum affectum eorum in se, ita quod de ejus passione et corporali discessu audire nil poterant, imo nec cogitare. *Usque in finem,* id est perseveranter usque ad mortem, nec dubium quin et post mortem, *dilexit eos.* Quod maxime patet ex hoc, quod animam suam posuit pro eis (Joann. XV, 13).
B Et dum ipse capiebatur a Judæis, dixit : Sinite hos abire (Ibid. XVIII, 8). Vel, Usque in finem dilexit eos, quia in ultimo die quo fuit cum eis passibili modo, demonstravit ipsis præcipua signa amoris, et maxima munera contulit, tradens eis Sacramentum corporis ac sanguinis (Matth. XXVI, 26-28. Luc. XXII, 19), sacramentumque Ordinis. Vel, In finem, id est, ad hoc ut ad veram beatitudinem, quæ est finis noster, eos perduceret.

2 *Et cœna facta,* id est ad effectum, non ad finem perducta. Nondum enim erat
C finita, ut infra patebit (vers. 12); sed agnus paschalis forsitan erat comestus. *Quum diabolus jam misisset in cor,* id est, dudum cordi proditoris suggerendo inspirasset, *ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ,* proditor jam præfatus, qui fuit de vico nomine Carioth oriundus : et forte dictus est Judas Simonis, quia filius viri nomine Simonis. Diabolo nempe suggerente, concepit Judas propositum vendendi tradendique Christum; et die præcedenti vendidit eum (Matth. XXVI, 15, 16), atque exinde quærebat opportunita-
D tem, ut traderet eum Judæis sine turbis. Unde in Luca habetur : Intravit Satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes (Luc. XXII, 3).

3 *Sciens* Jesus, scientia increata ut Deus, et infusa ut homo, *quia omnia dedit ei Pater in manus,* hoc est, quod Deus Pater omni creaturæ eum præposuit, et super omnia potestatem ei concessit, etiam ab incarnationis principio : quoniam eo ipso quo Christi humanitas Verbo suppositaliter est unita, est omni creaturæ prælata, et habet potestatem super universa

I Cor. xv, 26. creata, quemadmodum dicit Apostolus, Omnia subjecit sub pedibus ejus; et Christus apud Matthæum, Data est mihi omnis (Matth. xxviii, 18.) potestas in cœlo et in terra. Christus ergo cognovit bona sibi divinitus præstita. Imo et quilibet nostrum scire et advertere debet beneficia Dei quæ sortitus est, ut sit gratus Deo datori. Propter quod ait
I Cor. ii, 12. Apostolus : Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. *Et quia a Deo exivit,* id est, sciens quod per incarnationem missus fuit a Deo in mundum. Exivit quoque a Patre per generationem æternam, juxta illud
Mich. v, 2. Michææ : Egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis. Sciens insuper, *et* quod *ad Deum vadit,* id est, ad Patrem jam reverteretur per passionem et ascensionem, ut dictum est plenius præcedenti
Ps. xviii, 7. capitulo. Hinc ait Psalmista : A summo cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad summum ejus.

4 *Surgit a cœna,* manducationem interrumpendo, *et ponit,* id est deposuit, *vestimenta sua,* ut congruentius obsequium sequens impenderet. *Et quum accepisset linteum,* quo erat lavandorum pedes ter-
5 surus, *præcinxit se. Deinde misit aquam in pelvim.* Omnia ista fecit per se, ut perfectæ humilitatis præberet exemplum. *Et cœpit lavare pedes discipulorum :* qui forsitan satis immundi atque lutosi fuerunt, quoniam nudis pedibus incesserunt discipuli sicut et Christus; *et extergere* pedes lotos, *linteo quo erat præcinctus.* In quo elucescit incomparabilis humilitas
Apoc. xix, 16. Christi, qui quum esset Rex regum et Dominus dominantium, pauperum simpliciumque illorum discipulorum pedes lavare, et ante eorum genua se inclinare dignatus est. — Denique, ut Evangelista magnitudinem dignationis et humilitatis istius insinuaret et exaggeraret, præmisit de Juda et de excellentia scientiæ atque potentiæ Christi, quia ex hoc quod talis ac tantus, tam potens ac sapiens, non solum fidelium discipulorum, sed et agniti proditoris voluit pedes lavare, innotescit hujus humilitatis profunditas.

Venit ergo ad Simonem Petrum. Ori- 6
genes ordinem verborum istorum attendens, dicit quod Christus ultimo lavit Petrum, ita quod ab inferioribus cœpit. Sic enim verba Evangelistæ sonare videntur. Nam dicit quod cœpit lavare atque extergere, et sic venit ad Petrum, quasi ascendendo, ita quod lotio fuit incepta antequam venit ad Petrum. Sed istud Augustino non placet, quoniam non est probabile quin et aliqui aliorum discipulorum expavissent, et Christi obsequium humiliter recusassent, quemadmodum Petrus, quos utique Christus informasset, sicut informavit postea Petrum : quo audito, Petrus non recusasset, sicut nec alii recusaverunt, instructione Petri audita. Chrysostomus autem sentire videtur, quod Judas ex sua impudentia se primo ingessit, nec renuit : quo loto, Christus venit ad Petrum. Sed melius est ut cum Augustino dicamus, quod Christus incepit a Petro, nec aliquis se ingessit, sed a principaliori discipulo orsus est Christus. Ad argumentum igitur Origenis dicendum, quod Evangelista primo recitat factum in generali, dicendo, Cœpit lavare; deinde explicat idem in speciali, eo quo actum est ordine, dicens, Venit ergo ad Simonem Petrum. Et talis modus loquendi frequens est in Scripturis.

Et dicit ei Petrus, ex magna humilitate, et reverentia Christi : *Domine, tu mihi lavas,* id est, lavare disponis, *pedes?* quasi dicat : Tu talis ac tantus, cui dixi, Tu es Christus, Filius Dei vivi : cui et (Matth. xvi, 16.) turba paulo ante clamavit, Benedictus qui (Ibid. xxi, 9; Luc. xix, 38; Joann. xii, 13.) venit in nomine Domini, Rex Israel, Hosanna in altissimis; tu tantæ sapientiæ, sanctitatis et potestatis; qui solus sine peccato es inter viros; cujus vestimen- (I Petr. ii, 22.) torum contactu sanati sunt ægri; qui mor- (Matth. xiv, 35, 36.) tuos suscitasti : mihi piscatori et pecca- (Ibid. ix, 25; Luc. vii, 14, 15; Joann. xi, 43, 44.) tori, mihi idiotæ, impotenti ac fragili, in tam abjecto et infimo actu ministras, ante genua mea te prosternis, tuis sanctis ac

venerabilibus manibus pedes meos im- A
mundos ac sordidos tangere vis et pur-
gare? Hoc nullatenus decet. O quam ma-
gnus fuit Jesus in oculis Petri, quum
dixit, Tu ! et quam parvus fuit Petrus
in oculis propriis, quando adjecit, Mihi !
7 *Respondit Jesus, et dixit ei : Quod ego*
facio, id est, facere volo, *tu nescis modo,*
id est, causam hujus humilitatis atque
obsequii nondum intelligis, ideo opus is-
tud non scis, quoniam scire, est rem per
causam cognoscere ; *scies autem postea*
quare hæc facio, scilicet, ut humilitatis B
exemplum exhibeam, vobisque ista imi-
vers. 15. tanda relinquam. Infra enim Christus hanc
rationem assignat. Ideo etiam Christus la-
vit pedes discipulorum ante Eucharistiæ
communionem, ut insinuaret quod spiri-
tualis lotio affectuum animæ præcedere
debet Sacramenti perceptionem.
8 *Dicit ei Petrus : Non lavabis mihi pe-*
des in æternum, id est, nunquam hoc
sustinebo, ut tantum coram me humili-
eris, qui non sum dignus contingi a te.
Simili humilitate dixit Petrus in sua vo- C
Luc. v, 8. catione : Exi a me, quia homo peccator
sum, Domine. Denique Petrus ista dicen-
Rom. x, 2. do, habuit zelum Dei et Christi ejus, sed
non secundum scientiam. Debuit enim
magistro infallibili et non erranti proti-
nus acquiescere et parere, maxime post
unam admonitionem, et viso quod ma-
gister in proposito perseveravit. Sed ni-
mius fervor amoris ad Christum fuit ei
sæpe erroris occasio. Unde quum Christo
passionem dissuaderet, meruit mox au-
Marc. VIII, 33. dire : Vade retro me, satana, quia non D
sapis quæ Dei sunt. Simili modo nunc
audit increpationem comminatoriam.
Respondit ei Jesus : Si non lavero te,
non habebis partem mecum. Hoc de lo-
tione corporali et spirituali potest intel-
ligi. De corporali sic : *Si non lavero te,* id
est, nisi obedieris mihi in hoc, ut lavem
tibi pedes, *non habebis partem mecum,* id
est, non eris particeps gloriæ meæ in
Rom. VIII, 17. cœlo, non eris heres Dei coheresque Chri-
sti. Petrus enim peccasset mortaliter, ni-

si Christo consensisset in isto. Nam licet
lotio pedum non sit de jure naturali vel
divino simpliciter, fuit tamen de jure po-
sitivo et divino propter Christi præce-
ptum, sicque fuit necessaria ad salutem,
non ex sua natura, sed quoniam jussa :
sicut primis parentibus necessarium fuit Gen. II, 17.
non gustare fructum ligni scientiæ boni
et mali. Si autem quis instet, et dicat,
quod Petrus potuisset salvari, quamvis
Christus non lavisset pedes ipsius, quo-
niam poterat postea pœnitere de inobe-
dientia illa : responderi potest, quod si
Petrus nullatenus obedisset in lotione
præfata, meruisset indurari, fuissetque re-
lictus tanquam incorrigibilis et rebellis ;
vel verbum Christi, Non habebis partem
mecum, intelligendum erat conditionali-
ter, scilicet, si Petrus in tali voluntate
persisteret. — Secundo : *Si non lavero te*
per sanguinis mei effusionem et adsper-
sionem : de qua lotione scriptum est in
Apocalypsi, Qui dilexit nos, et lavit nos Apoc. I, 5.
a peccatis nostris in sanguine suo. Si,
inquam, ita non lavero te a reatu origi-
nalis peccati, et a peccatis mortalibus quæ
incidere poteris, imo et incides, me ter Matth.
abnegando, *non habebis partem mecum.* XXVI, 69-74.
Lotio ista pertingit ad animam, per hoc
quod gratia ei infunditur.

Præterea advertendum, quod quando
Christus verba hæc protulit, fuit Petrus
sine peccato mortali, quoniam paulo post
subditur : Et vos mundi estis. Non tamen
poterat beatitudinem adipisci, nisi per
Christi passionem a reatu originalis pec-
cati eriperetur. Quamvis autem beatitudo
patriæ sit bonum spirituale et indivisi-
bile, perfectum, totum et integrum, San-
cti tamen dicuntur habere partem cum
Christo, quia consortes sunt beatitudinis
suæ, et minus habent de felicitate quam
ipse ; ipsumque præmium cœleste quod
sortiuntur, est pars eorum, quia est bonum
quod inter omnia bona provenit eis. Sic
enim et Deus dicitur pars justorum, juxta
illud Threnorum, Pars mea Dominus, dixit Thren. III, 24.
anima mea ; et in Psalmo, Dominus pars Ps. XV, 5.

Ps. LXXII, 26. hereditatis meæ ; itemque, Deus cordis
mei, et pars mea Deus in æternum. Unde
Num. XVIII, 20. ad Moysen ait de Levitis : Ego pars eo-
rum. De prædicta vero parte electorum
cum Christo, dicit Apostolus ad Colossen-
Coloss. I, 12. ses : Dignos nos fecit in partem sortis
Sanctorum in lumine.
9 *Dicit ei Simon Petrus : Domine, non
tantum pedes meos* a te lavandos expono,
sed et manus, et caput, id est totum cor-
pus. Totum enim malo lavari a te, quam-
vis prorsus indignus sim, quam separari
a te, maxime in futuro.
10 *Dicit ei Jesus : Qui lotus est,* id est
in Baptismo purgatus, *non indiget nisi
ut pedes lavet,* id est, affectiones purifi-
cet, ne circa terrena et caduca inordinate
afficiatur ; *sed est mundus totus.* Hoc du-
pliciter accipi potest. Primo sic : Sed est
mundus totus, id est, in Baptismo ab om-
ni peccato originali, actuali, mortali et
veniali omnino mundatur, quantum ad
culpam et pœnam, ita quod evolaret, si
statim discederet. Tamen, si ad tempus
notabile supervixerit, non potest esse sine
venialibus, quæ quamvis singula possint
vitari, non tamen omnia, propter sensu-
alitatis fomitem et cetera vulnera animæ.
Propterea indiget pedes lavare, id est se
ab affectibus venialium emundare quo-
Prov. XXIV, 16. tidie, quoniam justus septies cadit in die,
Jacob. III, 2. et in multis offendimus omnes. Secundo
sic : Sed est mundus totus, id est, si la-
verit pedes suos modo jam dicto, tunc
est ab omni culpa liber ac purus, saltem
frequenter, et ad aliquod tempus. Talis
ergo non indiget lavare caput, id est ra-
tionem superiorem, quoniam illa non con-
sentit peccato, sed inhæret vacatque di-
vinis ; nec manus, id est opera vitæ
activæ, quum sint virtuosa in se, dum-
modo affectiones cordis sint lotæ. Sed quo-
niam corruptibili circumdatus est corpo-
re, et terram calcat, indiget jugiter pedes
lavare. De quibus in Canticis dicitur :
Cant. V, 3. Lavi pedes meos. — Vel sic : *Qui lotus
est,* id est per gratiæ infusionem purifi-
catus a mortali, *non indiget nisi ut pedes*
A *lavet,* id est, ab istis terrenis infimisque
affectibus se expediat ; *sed est mundus
totus,* id est, si hoc fecerit, mundus est
corde et corpore, secundum quod dicit
Apostolus : Mundemus nos ab omni inqui- II *Cor.* VII, 1.
namento carnis et spiritus.
Et vos, discipuli mei, *mundi estis,* id
est a labe peccati mortalis jam alieni,
habentes simplicem oculum ordinatam-
que voluntatem. Verumtamen perfecti non
erant, neque in passionibus plenarie re-
formati, quia in ipsa Cœna facta est inter *Luc.* XXII, 24.
B eos contentio, quis eorum videretur esse
major. *Sed non omnes,* quia unus vestrum
sceleratissimus est. Cur autem Christus
exceptionem hanc fecerit, subditur. *Scie-* 11
bat enim quisnam esset qui traderet eum.
Omnia enim præsentia, præterita et fu-
tura distincte cognovit secundum utram-
que suam naturam. *Propterea dixit : Non
estis mundi omnes.*
Postquam ergo lavit pedes eorum, ac- 12
cepit, id est reinduit, *vestimenta sua. Et
quum recubuisset iterum,* id est, iterum
C ad mensam sedisset, et ab officio quie-
visset. — Mystice, quando Christus lavit
nos a peccatis nostris per passionem et
sanguinem suum, deposuit vestimenta, id
est, corpus suum adversariis tradidit, ut
per mortem separaretur ab anima. De quo
in Isaia dicitur : Quare rubrum est in- *Is.* LXIII, 2.
dumentum tuum, et vestimenta tua sicut
calcantium in torculari ? Postquam vero
passione completa nos lavit, recepit pro-
prium corpus, quia divina potestate sus-
citavit se ipsum. Tuncque recubuit, quia *Rom.* VIII, 34.
D ad dexteram Patris se collocavit, non am-
plius visurus corruptionem, nec exper-
turus laborem.
Dixit eis : Scitis quid fecerim vobis, id
est, quid per istam lotionem pedum præ-
tendo ? Non quærit ex ignorantia, sed ut
discipulos reddat intentos. *Vos vocatis me* 13
magister propter doctrinam et sapienti-
am, *et Domine* propter potestatem et præ-
lationem ; *et bene dicitis,* quia sic est :
sum etenim. Imo Christus est summus,
solus unicusque magister, secundum per-

fectam rationem magistri, quoniam solus intus illuminat effective et principaliter. *Matth.* xxiii, 10. Propter quod alibi dicit : Unus est magister vester, Christus. Denique ipse est universalis Dominus, ad quem omnes prælati et principes comparantur sicut ministri ad regem, sicut media ad finem, sicut instrumenta ad artificem. Quomodo autem Christo differenter conveniat ratio magistri et Domini, secundum ejus divinam naturam atque humanam, tactum est sæpius. Nec mirum si Christus nuncupet se Dominum ac magistrum, quum et Pau- I *Tim.* ii, 7. lus doctorem se gentium appellet, et multi sanctorum patrum propria bona interdum propalaverint. Non enim sine idonea id causa fecerunt, sed ad Dei honorem et proximorum ædificationem. Quod vero *Prov.* xxvii, 2. Salomon ait, Laudet te alienus, et non os tuum, intelligendum est quod homo non debet se ipsum inaniter commendare, nec sine efficaci multumque proficua causa sibi ipsi in virtutibus testimonium perhibere, quum sit periculosum, et sæpe speciem mali habens.

Porro Apostoli appellando Jesum Dominum ac magistrum, bene dixerunt, non solum quoniam Christus magister et Dominus est, sed etiam quia ejus doctrinam discipulariter audierunt, et humiliter ejus jussionibus paruerunt. Qui vero non acquiescunt doctrinæ Christi, neque obediunt, inaniter vocant eum magistrum et Dominum. Ideo alibi loquitur Christus : *Luc.* vi, 46; *Matth.* vii, 21. Quid dicitis mihi, Domine, Domine, et non facitis quæ dico? Et Malachias : *Malach.* i, 6. Filius honorat patrem suum, et servus timet dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? De hoc magistro et Domino Christianorum Isaias pulcherrime *Is.* xxxiii, 22. protestatur, dicens : Dominus judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster; ipse veniet et salvabit nos.

14 *Si,* pro quia, *ergo ego lavi pedes vestros, Dominus et magister, et vos debetis alter alterius lavare pedes,* id est in corporalibus ministrare, et ad litteram pedes A invicem, pro loco, causa et tempore, lavare. Istud enim est præceptum affirmativum, sicut et illud quod est in Deuteronomio : Per nomen Domini Dei jurabis. *Deut.* vi, 13. Quemadmodum ergo ad jurandum non tenemur, nisi in casu necessitatis, sic nec ad pedum fratrum lotionem. Verumtamen extra casum necessitatis, implendum est præceptum hujusmodi lotionis ad litteram, ex debito congruentiæ et honestatis, quando rationabilis se offert occasio, vel laudabilis consuetudo. Spiritualiter vero B implendum est quotidie, utpote ut unus studeat affectum alterius purificare orando, docendo, hortando, increpando, exemplariter conversando. Voluit autem Christus pedes discipulorum lavare, ne dedignemur fratribus, quamvis inferioribus et abjectis, in vilibus et despectissimis ministrare, portando, tergendo, et cetera si-
milia exhibendo. *Exemplum enim dedi* 15
vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis, id est, non verbo dumtaxat, sed opere, docui vos quid agatis. Nam C in moralibus plus movent facta quam verba. Unde in Actibus dicitur : Cœpit Jesus facere et docere. *Act.* i, 1.

Expedit igitur pedes aliorum lavare multis de causis : primo, ut Christo conformemur; secundo, ut humilitatis Christi memoria cordibus nostris fortiter imprimatur; tertio, ut alii nostræ humilitatis obsequio ædificentur; quarto, quia hujusmodi lotio et corporis coram alio inclinatio, disponit et excitat ad humilitatem.

Deinceps probat Salvator, quod Christiani debeant eum imitari in obsequio
sanctæ humilitatis et lotionis. *Amen, amen* 16
dico vobis, non est servus major domino suo, loquendo de servo ac domino formaliter, utpote in quantum sunt tales. Loquendo autem de eis materialiter, planum est quod sæpe servus sapientior, fortior atque nobilior sit domino suo, quemadmodum David Saule. Saul quippe percussit mille, et David decem millia : fuitque David de tribu Juda nobilissima; Saul de genealogia Benjamin inferiori. *Neque apo-* I *Reg.* xviii, 7. *Matth.* i, 3-5. I *Reg.* ix, 21.

stolus, id est legatus seu missus, *major,* id est dignior, *est, eo qui misit illum.*
Marc. III, 14; *Luc.* VI, 13. Unde nec vos duodecim, quos misi ad prædicandum, et Apostolos appellavi, majores me estis. Non ergo debetis abhorrere aut verecundari in faciendo quæ ego feci. Simili intentione dicit Salvator
Matth. X, 24. apud Matthæum : Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum.

17 *Si hæc scitis,* id est, si opus humilitatis quod feci, istamque doctrinam recte intelligitis, *beati eritis* in patria, *si* nunc *feceritis ea,* imitando vestigia mea, meisque obtemperando doctrinis. Hæc quippe scientia, quum sit practica et moralis, ordinatur ad opus : ideo beatificat scientem et operantem. Scientem vero et negligentem condemnat, quemadmodum Jacobus
Jacob. IV, 17. ait : Scienti bonum facere, et non facienti, peccatum est illi. Hinc ait Psalmista :
Ps. CII, 17, 18. Justitia illius (scilicet Dei) in filios filiorum, his qui servant testamentum ejus, et memores sunt mandatorum ejus ad faciendum ea. Unde secundum philosophos, quid est virtus scrutamur, non finaliter ut noscamus, sed ut operando boni efficiamur. Sed, heu ! multi curiosi et vani plus student et appetunt scire quam facere, apparere quam esse, reputari quam operari.

18 *Non de omnibus vobis dico,* quod eritis beati, vel quod doctrinam meam implebitis. Hoc addidit propter Judam proditorem, quem noverat fore damnandum. Propter quod subditur : *Ego scio quos elegerim,* id est, ad vitam æternam præordinaverim seu prædestinaverim. Sic autem non fuit Judas electus. Verumtamen
Joann. VI, 71. superius dixerat Christus : Nonne ego vos duodecim elegi ? Quorum unum constat fuisse Judam. Sed ibi accipitur electio communiter pro vocatione Dei ad aliquam gratiam gratis datam vel gratum facientem, sive finaliter consummetur, sive temporaliter amittatur, quemadmodum ibi dictum est plenius.

Cur tamen Christus sustinuerit Judam

A præscitum et reprobum, patefacit. *Sed ut impleatur Scriptura* psalmi quadragesimi, cujus exordium est : Beatus qui in- *Ps.* XL, 2.
telligit super egenum et pauperem. *Qui manducat mecum panem,* id est domesticus, commensalis atque discipulus meus, qui de eleemosynis mihi datis nutriebatur, qui etiam panem Eucharistiæ in Cœna de manu mea accepit, *levabit calcaneum,* id est plantam pedis sui, *contra me,* id est, me conculcare, suppeditare seu opprimere sataget, tradendo me manibus
B adversariorum meorum. Loquitur autem Christus secundum communem modum loquendi, quo dicimus opprimenti : Quid me suppeditas ? Unde per pedem, hoc loco spiritualiter designatur animositas vel audacia cordis, qua se Judas Christo opposuit. Allegat autem Christus non verba, sed sensum Scripturæ. Nostra vero translatio habet sic : Etenim homo pacis meæ, *Ibid.* 10.
in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. In alio quoque psalmo, idem aliis atque pro-
C lixioribus verbis exprimitur : Etenim, si *Ps.* LIV, 13.
inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, etc. Porro præallegatus psalmus quadragesimus, de Christi proditione, passione, resurrectione, Judæorumque dejectione, aperte conscriptus est, sicut in expositione libri Psalmorum ostendi. Loquitur igitur Christus secundum communem modum loquendi, asserendo se supplantatum a Juda, quemadmodum et in Isaia habetur : Incurvare ut trans- *Is.* LI, 23.
eamus ; et posuisti dorsum tuum viam
D transeuntibus. Calcaneum quoque sumit pro planta, sicut et Salomon dicens : Oculi *Eccle.* II, 14.
sapientis in capite ejus, oculi vero stulti in calcaneo.

Amodo dico vobis istud de mea proditi- 19
one et proditoris damnatione, *priusquam fiat, ut quum factum fuerit,* id est, quum me traditum et illum noveritis a se ipso suspensum, *credatis quia ego sum,* id est, quod ego sim quem me esse affirmo, videlicet Christus Filius Dei : quoniam futura pure contingentia certe prædicere,

cordiumque arcana cognoscere ac denu-
dare, non competit nisi Deo et illuminatis
ab ipso. Talia autem Deus non revelat ho-
minibus ad confirmandum errorem, sed
talia Christus cognovit atque prædixit.
Is. XLI, 23. Hinc Isaias ait : Quæ ventura sunt annun-
tiate, et sciemus quia dii estis vos.
20 *Amen, amen dico vobis, qui accipit,* id
est, caritative et pie tractat, alit, seu ho-
spitat, *si quem misero,* id est aliquem mi-
nistrorum meorum, *me accipit,* id est, mihi
ministrat, meque in membro meo suscipit
et honorat, imo rem mihi tam placitam
facit, ac si mihi in propria persona talia
exhiberet. Frequenter Scriptura loquitur
de capite et membris quasi de eodem. Un-
Act. IX, 4. de et Paulo dictum est sævienti : Quid me
persequeris? Et Zachariæ Dominus loqui-
Zach. II, 8. tur : Qui tetigerit vos, tanget pupillam
oculi mei. Hinc apud Matthæum ait Sal-
Matth. XXV, 40. vator : Quamdiu fecistis uni ex his fratri-
bus meis minimis, mihi fecistis. *Qui au-
tem me accipit* per fidem et caritatem,
debitamque obedientiam, vel per gratiæ
infusionem, et spiritualem inhabitationem,
accipit eum qui me misit, id est Deum
Patrem, imo et Spiritum Sanctum. Qui
enim credit, amat seu veneratur unam
Personam divinam, totam supersanctam
Trinitatem honorat, credit ac diligit, ho-
norque unius redundat in alium; nec Tri-
A nitas, quantum ad inhabitationem in cor-
dibus electorum, separabilis est, quum
omnia opera ejus sint indivisa.

Postremo pensandum, quod Christus in
Cœna præcipue dedit et docuit duo do-
cumenta, hæcque docebat factis et verbis,
videlicet humilitatem et caritatem. Docuit
enim humilitatem facto, pedes discipulo-
rum mundando et extergendo; deinde ver-
bo, adjiciens, Et vos debetis alter alterius
lavare pedes ; et, Non est servus major
domino suo ; multaque talia, quæ alii
B Evangelistæ describunt : ut est illud apud
Lucam, Qui major est vestrum, fiat sicut *Luc.* XXII, 26.
minor, et qui præcessor est, sicut mini-
strator; rursusque, Ego (inquit) in medio *Ibid.* 27.
vestrum sum sicut qui ministrat. Secun-
do, docuit caritatem : Primo in opere, do- *Matth.* XXVI, 26-28.
nans corpus suum et sanguinem in spi-
ritualem animæ refectionem. Deinde in
verbo : Mandatum (inquiens) novum do *vers.* 34.
vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi
vos; et, In hoc cognoscent omnes quia di- *vers.* 35.
scipuli mei estis, si dilectionem habue-
C ritis ad invicem. Quoniam ergo Christus
in novissima Cœna hæc duo tam singu-
lariter commendavit, debemus præcipue
ad humilitatem et caritatem studere ac
tendere : quoniam totius spiritualis ædi-
ficii basis est sancta humilitas ; caritas
autem est turris structuræ virtutum.

ARTICULUS XXXIV

PROSECUTIO EXPLANATIONIS HUJUS CAPITULI TERTIIDECIMI, A LOCO : QUUM HÆC DIXISSET JESUS, TURBATUS EST SPIRITU.

POST manifestationem proditoris obs-
curam, pandit Christus apertius pro-
21 ditorem. *Quum hæc* quæ in præcedenti
articulo exposita sunt, scilicet, Qui man-
ducat mecum panem, levabit contra me cal-
caneum suum, *dixisset Jesus, turbatus est
spiritu,* id est in anima, quantum ad par-
D tem sensitivam, vehementer affectus, seu
naturali timore instantis passionis com-
motus, atque dolore compassionis miser-
rimi Judæ concussus. Hæc autem turbatio
non fuit inordinata, nec rationem præve-
niens, sed potestative assumpta; nec fuit
in superiori animæ parte. Quomodo au-

tem et cur Christus tales passiones assumpserit, in duobus præcedentibus capitulis (In Joann. xi,33; xii,27.) plene tractatum est. Quod enim nunc ait, quod Jesus turbatus est spiritu, eumdem habet sensum cum verbo quod dixit præcedenti capitulo : Nunc anima mea turbata est. (Joann. xii, 27.) Si vero quæratur, an fuerit turbatus et corpore, dicendum quod passiones naturales, quum sint in appetitu sensitivo, sunt communes animæ et corpori, et in vultu apparent. Sic et ista turbatio fuit in anima et corpore. Sed sicut in anima non fuit interior deordinatio, sic in vultu non fuit inhonesta distortio : fuit tamen ibi congrua quædam immutatio, interioris dolorosæ affectionis indicium. Eratque discipulis vehementer pœnosum et grave, hujusmodi afflictionem et mœstitiam videre in prædilecto magistro, qui se semper habuit ad eos tam solatiose, gratiose et dulciter.

Et protestatus est veritatem de sua proditione, *et dixit : Amen, amen,* hoc est, Vere, vere. Replicatio quoque ista, certitudinis signum est, et excitatio mentis ad advertendum. *Dico vobis quia unus ex vobis me tradet* hac nocte.

22 *Adspiciebant ergo ad invicem discipuli,* id est, unus inspexit alium ex admiratione, si forte unus eorum posset alteri aliquid certi de hoc intimare, *hæsitantes,* hoc est dubitantes, *de quo diceret,* id est, quem discipulorum notaret dicendo, Unus vestrum. Quilibet enim eorum, præter Judam, fuit sibi conscius de bono affectu ad magistrum, et quod nil tale proponeret; idem quoque de condiscipulis æstimavit. Verumtamen certi de veritate verborum Christi, et quod magna esset fragilitas infirmitatis humanæ, putabant sic futurum; sed dubitabant per quem. Imo, secundum Hieronymum, quilibet eorum timuit sibimetipsi. Puto quod Judas, ne notaretur, etiam adspexit ad alios, quasi attonitus, quum tamen sciret se tangi atque notari. Imo, ut alii Evangelistæ testantur, (Matth. xxvi, 22; Marc. xiv, 19.) quum discipuli valde contristati dicerent Christo sigillatim, Numquid ego sum, Domine? etiam Judas interrogare audebat, Numquid ego sum, Rabbi? (Matth. xxvi, 25.)

23 *Erat ergo recumbens,* id est amicabiliter et familiariter reclinatus seu quiescens, *unus ex discipulis ejus in sinu Jesu.* Nam brachium hujus discipuli erat in sinu Jesu, et caput ejus fuit ad pectus Christi, ad cujus latus sedebat. Unde infra mox dicitur : Quum recubuisset ille super pectus Jesu. *Quem diligebat Jesus,* id est, amicabilius familiariusque se habebat ad eum, ostendendo ei specialia signa amoris, quorum præcipuum fuit, quod fecit eum recumbere super pectus suum et in sinu, quemadmodum fieri solet carissimis pueris. Denique per hanc circumlocutionem intelligit evangelista Joannes se ipsum. Est enim consuetudo auctorum Scripturæ canonicæ, ut loquantur de se quasi de aliis.

24 *Innuit ergo huic* discipulo *Simon Petrus, et dixit ei,* id est, innuendo dixit, vel potius sine prolatione verborum quodam signo exteriori indicavit : *Quis est de quo dicit* quod tradet eum? tanquam dicat : Si nosti, indica mihi, ut impediam tantum piaculum; vel si ignoras, quære silenter a magistro, et tunc mihi revela. Petrus in omnibus invenitur in Christi amore ferventior : propterea et nunc præ ceteris sollicitatur, angustiatur, et sciscitatur. Imo, secundum Augustinum, si scivisset proditorem, dentibus eum dilaniasset. Quod intelligendum est, si potuisset, quia et Judas erat robustus, et si Christus permisisset, qui hoc nequaquam admisisset. — Quare Petrus more solito non interrogavit per se ipsum? Dicunt aliqui, quod non audebat, quoniam increpatus jam fuit de incauta locutione, Non lavabis mihi pedes in æternum. (vers. 8.) Forte non sedit tam apte ad inquirendum occulte, sicut Joannes; vel, quia plus confidebat de familiaritate Joannis quam sua.

25 *Itaque, quum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei : Domine, quis est?*
26 *Respondit Jesus* Joanni silenter : *Ille est*
cui ego intinctum panem porrexero. Is-

te panis non fuit consecratus, nec sub ejus speciebus fuit corpus Christi; sed sub pane non intincto recepit Judas corpus Christi, quemadmodum discipuli alii.
Luc. XXII, 17-22. Imo, secundum ordinem narrationis Lucæ evangelistæ, consecratio corporis Christi et communicatio discipulorum præcessit verba Christi de proditore. Sed secundum
Matth. XXVI, 21-28; *Marc.* XIV, 18-24. ordinem recitationis Matthæi et Marci, aliter fuit. Unde non videtur certum quid horum præcesserit. *Et quum intinxisset panem,* id est parvum frustum panis in calice vel catino, *dedit Judæ Simonis Iscariotæ.* Joannes tamen, Christo sic ordinante, non aperuit Petro quod didicit, ne in mensa pacis oriretur grandis turbatio.

27 *Et post buccellam,* id est statim post prædicti panis intincti sumptionem a Juda, tunc *introivit in eum Satanas,* id est, aliquid de novo et abundantius quam ante operabatur in proditore. Nam ante buc-
vers. 2. cellam introiit Judam, sicut in principio hujus capituli dictum est; sed nunc totaliter occupavit eum, ita quod a proposito pessimo non poterat revocari. Nec dubium quin etiam dæmon intraverit Judam, quando corpus et sanguinem Christi sumpsit indigne. Dicitur autem diabolus hominem introire, non quod illabatur essentiæ ejus : sed ubi operatur, ibi est; estque in loco definitive, et infra terminos hominis dimensivos continetur, atque in sensibus interioribus operatur, non autem directe in intellectu, secundum Thomam. Præterea, Satan intravit in Judam, non propter buccellæ malitiam, sed propter ipsius Judæ ingratitudinem incorrigibilemque duritiam, qui tot beneficiis et obsequiis sibi a Christo impensis, toties quoque a Christo modeste, occulte et patientissime increpatus, non pœnituit, neque cessavit quousque conceptum malignitatis affectum deduxit in opus. Vel forsitan Judas consideravit se per buccellam reserari a Christo ipsi Joanni : quo viso, exasperari cœpit et indignari; sicque dæmon plus quam ante possedit vasculum suum.

A *Et dicit ei Jesus : Quod facis,* id est, facere intendis et optas, *fac citius,* eundo ad principes sacerdotum, ut me tradas eorum ministris, quos intendis tecum adducere. Hoc Christus dicit, non exhortando, consulendo vel imperando, sed permittendo et prænuntiando, sicut sæpissime ait in Psalmis, Appone iniqui- *Ps.* LXVIII, 28.
tatem super iniquitatem ipsorum; et, Obscurentur oculi eorum ne videant. *Ibid.* 24. Item, quod ait, Citius, non dicit desiderando festinatam iniquitatem Judæ, sed celerem
B redemptionem naturæ humanæ, et quoniam hora passioni præfixa jam proxima fuit.

Hoc autem nemo scivit discumbentium, 28
id est discipulorum, qui cum Christo edebant, et adhuc ad mensam sedebant, *ad quid* Christus *dixerit ei,* videlicet Judæ, id est, nullus discipulorum intellexit sensum horum verborum, præter Judam. Et mirum si Joannes, cui Christus proditorem propalavit, non intellexit hæc verba. Ad quod dici solet, quod Joannes auditis
C verbis Christi et cognito proditore, tam tristis fuit atque attonitus, quod non advertit verba sequentia. Vel forte Joannes dicendo, Nemo discumbentium, excipit se ipsum, sicut et Judam, quia nunc dixit quod Christus sibi ostendit proditorem : per quod innuit se verba sequentia intellexisse. *Quidam enim* discipulorum *pu-* 29
tabant, quia loculos habebat Judas, id est repositoria in quibus posuit et portavit eleemosynas Christo datas. De loculis istis dictum est plenius in præcedenti capitulo. In Joann. XII, 6.
D *Quod dixisset,* id est, verbis præinductis significasset, *ei Jesus, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum,* id est victualia pro die Paschæ necessaria; *aut ut egenis aliquid daret :* quoniam Judas procurator Christi habuit loculos. Christus enim ad hæc duo voluit eleemosynas capere secumque deferre, ut et ipse atque discipuli ejus ex eis vescerentur, et de reliquo pauperes alerentur seu vestirentur. — Quæritur, quomodo discipuli ista putabant, quum Christus eis prædixerit

Matth. xxvi, 2. vers. 21. quod sexta feria occideretur, jamque protestatus fuit quod ab uno eorum esset tradendus. Dicendum, quod præ tristitia, turbatione atque angustia, vix spiritum habebant, nec pensabant quæ audierunt. Non tamen putabant verba Christi sibi invicem esse contraria, aut non vera. Et forte quod Christus nondum determinavit eis certam horam tempore hujus cœnæ, vel quod in nocte instante caperetur; sed hoc postea retulit eis, sicut post pauca subjungitur.

30 *Quum ergo accepisset ille* proditor *buccellam* intinctam, in ore, et eam manducasset. Aliqui tamen dicunt, quod accepit eam dumtaxat in manu. *Exivit continuo,* agitante diabolo, qui animam ejus penitus induravit et excæcavit. Unde ait Psalmista : Egrediebatur foras, et loquebatur in id ipsum. *Ps.* xl, 7. *Erat autem nox,* quæ est tempus magis aptum ad hujusmodi opera proditionis quam dies. Erat quoque densissima nox in corde Judæ, quia caligine impietatis et falsitatis erat repletus. Et certum est quod Cœna celebrata, poterat esse nox.

31 *Quum ergo exisset* Judas ad prodendum Jesum, *dixit Jesus : Nunc clarificatus est Filius hominis.* Hoc quadrupliciter accipi potest : Primo de Filio hominis quantum ad corpus ejus mysticum, ut sit sensus : Nunc clarificatus est Filius hominis, id est, per recessum filii perditionis seu Judæ a societate mea, purgatum est corpus meum mysticum, collectio discipulorum meorum, hæc mea Ecclesia, id est a commixtione pestiferi emundata. Decor autem et impuritas discipulorum redundat quodammodo in magistrum : ideo falsis discipulis abdicatis, clarificatur magister. Secundo sic : Nunc clarificatus est, id est, verax et justus ostensus est, Filius hominis, per hoc quod vitiosum discipulum a se removit, dicendo : Quod facis, fac citius. Tertio, secundum Augustinum et Bedam : Nunc clarificatus est Filius hominis, id est, per separationem Judæ ab electis discipulis, præfigurata est clarificatio Christi quam habebit in die judicii, quando separabit prædestinatos a reprobis, sicut separat pastor agnos ab hœdis : per *Matth.* xxv, 32. quam segregationem omnibus declarabitur veritas atque justitia Christi. Quarto sic : Nunc clarificatus est, id est, in proximo est ut per passionem et resurrectionem ac diversa miracula clarificetur, seu vere ac sublimiter agnoscatur, Filius hominis : sicut nunc sæpe præhabitum est. *Et Deus* Pater vel Trinitas, *clarificatus est in eo,* id est Christo : quoniam quidquid Christus ut homo fecit, dixit et pertulit, totum retulit totumque cessit ad honorem et gloriam Patris ac Trinitatis. Unde superius dixit : Ego non quæro gloriam meam, sed honorifico Patrem meum; *Joann.* viii, 50, 49. et iterum, Ego quæ placita sunt ei facio semper. *Ibid.* 29. Dicitur autem Deus Pater vel Trinitas per Christum hominem clarificatus, non in se, sed in cordibus hominum, qui per Christum ad Dei veram notitiam cultumque devotum perducti sunt. Simili modo dicitur Deus ab hominibus sanctificari, magnificari seu exaltari. *Ezech.* xxxviii, 23; *Ps.* xlv, 11.

32 *Si,* pro quia, *Deus* Pater seu Trinitas *clarificatus est in eo,* id est per Christum, modo jam dicto, *et Deus* Pater seu Trinitas *clarificabit,* id est, gloria immortalitatis ornabit, *eum,* videlicet Christum, quantum ad corpus assumptum, *in semetipso,* id est in se Deo Patre vel Trinitate, in quo consistit beatitudo Christi secundum quod homo est. Unde dicit, In semetipso, ad innuendum cœlestem ac sempiternam glorificationem corporis Christi : quam clarificationem promeruit Christus, honorando et clarificando Deum, secundum modum præfatum, juxta illud Apostoli : Factus est obediens usque ad mortem, propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen. *Philipp.* ii, 8, 9. *Et continuo clarificabit eum,* id est, statim tertia die eum resuscitabit, corpore glorificabit, et hominibus revelabit. Hoc constat impletum in die Paschæ, sicut Christus prædixit in Psalmo : Non derelinques animam meam in inferno, nec *Ps.* xv, 10.

dabis Sanctum tuum videre corruptio- A
Act. III, 13. nem ; et in Actibus Petrus : Deus (inquit)
patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum. Per Isaiam quoque Christus
Is. XLIX, 5. testatur : Glorificatus sum in oculis Domini.

33 *Filioli.* Filiolos vocat discipulos, quia adhuc pusilli fuerunt seu imperfecti, vel ad insinuandum teneritudinem dilectionis suæ ad eos. *Adhuc modicum,* id est pauco tempore, *vobiscum sum* eo modo quo nunc, puta in carne passibili, et conversatione consueta ac naturali. Sic enim non B
fuit cum eis nisi usque ad horam suæ captionis seu mortis. Secundum hunc modum exsistendi, dixit Christus post pas-
Luc. XXIV, 44. sionem discipulis : Hæc sunt verba quæ locutus sum vobis, quum adhuc essem vobiscum. Sed quoniam in Actibus ha-
Act. I, 3. betur, quod Christus post passionem suam apparuit suis per dies quadraginta, potest sic accipi : Adhuc modicum, videlicet usque ad ascensionem, vobiscum sum visibiliter, quamvis impassibiliter. *Quæretis me ; et sicut dixi Judæis, quo ego vado,* C
id est ad Patrem et regnum cœleste, *vos non potestis venire,* quamvis sitis in statu
vers. 10. salutis (quia nunc dixi quod mundi estis), nisi ego primo intravero, et januam regni aperuero, seu moriendo vos a reatu originalis peccati fecero liberos. Hæc verba, videlicet, Quo ego vado vos non po-
Joann. VII, 34. testis venire, dixit Salvator Judæis : quæ
Ibid. 35. illi non intelligentes, dixerunt, Numquid in dispersionem gentium iturus est? Item
Ibid. VIII, 21. alio loco, quando perversi Judæi dixe-
Ibid. 22. runt : Numquid interficiet semetipsum? D
Et vobis dico modo, pro speciali et maximo documento.

34 *Mandatum novum,* id est a vetustate peccati eripiens animam, eamque spiritualiter innovans, *do vobis,* videlicet, *ut diligatis invicem sicut dilexi vos,* id est spiritualiter, sancte et ordinate; non car-
I *Joann.* III, 18. naliter, nec lingua dumtaxat, sed opere et veritate. Christus autem dilexit nos ordinatissime et efficacissime ac ferventissime. Sic ergo unus nostrum alium debet amare ordinate, utpote ad ultimum finem, qui est æterna felicitas, efficaciter subveniendo ei in omnibus necessariis atque utilibus, præsertim in spiritualibus, imo ponendo animam suam pro proximo
suo in certo casu, ut dictum est; item *Joann.* X, 11.
ferventer, ut magno affectu desideret omne bonum alterius. Denique, ad insinuandum quam diligenter sit observandum istud præceptum, Christus repetivit, *ut et vos diligatis invicem.* Hinc Petrus ex-
hortatur : Ante omnia mutuam in vobis- I *Petr.* IV, 8.
metipsis caritatem continuam habentes, quoniam caritas operit multitudinem peccatorum. De hoc caritatis præcepto multa pulchra atque magnifica scribit Joannes
in prima sua Canonica, ut est : Qui di- I *Joann.* II, 10.
ligit, in lumine permanet; qui odit fra- *Ibid.* 11.
trem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat, quoniam te-
nebræ obcæcaverunt oculos ejus; qui non *Ibid.* III, 14.
diligit, manet in morte.

Itaque præceptum de dilectione proximi novum a Christo vocatur, non quan-
tum ad tempus, quia in veteri Testamento *Lev.* XIX, 18.
traditum fuit. Unde quum Scriba inter-
rogasset, Quod est mandatum magnum in *Matth.* XXII, 36.
lege? Christus respondit, quod primum *Ibid.* 37, 38.
maximumque mandatum legis fuerit : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde
tuo, etc. Secundum autem, inquit, simile *Ibid.* 39.
est huic : Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Sed dicitur novum, quoniam renovat observantem. Vel dicitur novum, quantum ad modum tradendi, quia in novo Testamento præcipitur frequentius, excellentius et latius quam in veteri lege. Nihilo minus Christus diu ante Cœnam dedit istud præceptum, videlicet in ser-
mone quem fecit in monte, ut patet in *Ibid.* V, 44.
Matthæo. Ibi enim præcepit inimicos amari. — Quæritur, quum præceptum diligendi Deum sit summum, primum et maxime renovativum, cur de dilectione proximi ait Salvator : Præceptum novum do vobis, ut diligatis invicem. Dicendum quod ideo, quoniam dilectio Dei et proximi inseparabiles sunt. Eadem nempe est ca-

ritas habitualis qua Deus proximusque diligitur, quoniam ratio diligendi proximum est Deus. Unde Scriptura quandoque constituit perfectionem in dilectione Dei, ut omnibus constat ; quandoque in dilectione proximi, ut quum dicit Apostolus,
Rom. xiii, 8. Qui diligit proximum, legem implevit ; quandoque in dilectione Dei et proximi,
Matth. xxii, 40. ut quum asserit Veritas : In his duobus præceptis tota lex pendet et Prophetæ. Verum hæc intelligenda sunt in quantum in dilectione Dei includitur dilectio proximi, et econtra. Absolute vero loquendo, summa perfectio consistit in actu caritatis, maxime Dei. Propter quod dicit Apo-
I Tim. i, 5. stolus : Finis præcepti est caritas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.

35 *In hoc cognoscent,* id est, cognoscere poterunt, *omnes* rite considerantes, et si non certitudinaliter, tamen conjecturaliter et satis probabiliter, *quia discipuli mei estis,* id est veraciter christiani, et meis sermonibus obedientes, *si dilectionem,* non carnalem vel naturalem, sed divinam et spiritualem, infusam et meritoriam, puram atque gratuitam, *habueritis ad invicem.* Quamvis enim per alias quasdam virtutes hoc possit cognosci, videlicet per humilitatem et veram patientiam, per audientiam verbi Dei ; maxime tamen per dilectionem cognoscitur, quum ipsa sit vita animæ, origo, forma et finis virtutum, pertinens maxime ad gratiam gratum facientem. — Denique, sicut apud
Matth. xi, 29. Matthæum loquitur Christus, Discite a me quia mitis sum et humilis corde; nec ait, Discite a me mundum creare, miracula facere, dæmonibus imperare, cordium arcana cognoscere : sic loco præsenti disseruit, In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem ; et non ait, Si miracula feceritis, si omnium gentium linguas noveritis, si dona prophetiæ, sapientiæ, scientiæ sortiti fueritis, vel alia quælibet bona ad gratiam gratis datam spectantia : quoniam omnia hæc bonis et malis exstant communia. Quo docemur super omnia et in omnibus dilectionem exquirere, custodire et consummare, sine qua nihil nobis prodest vel sufficit ad salutem. Propter quod dicit Apostolus : Si habuero prophetiam, I Cor. xiii, 2.
et noverim mysteria omnia et omnem scientiam, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum. — Postremo et hoc intuendum, quod qui unum hominem odit, nec Deum, nec aliquem alium, neque se ipsum veraciter diligit : est enim in mortali peccato. Ideo omnem hominem, quantumlibet adversantem, amare necesse est.

Dicit ei Simon Petrus : Domine, quo 36
vadis ? Hoc Petrus interrogat ex fervore et pia præsumptione. Nam et paulo ante audivit a Christo : Quo ego vado vos non potestis venire. Petrus ergo ex fervore cupiens ire cum suo magistro, et ex pia (quamvis incauta) præsumptione arbitrans se potentem ad omnia sustinenda propter Christum, sciscitatur Christum quo iret, tanquam diceret : Sequar te per ignem et aquam, solaque mors auferet me a te in vita præsenti, et per hujusmodi mortem merebor tecum æternaliter permanere in patria.* Christus autem non directe *[Respondit Jesus :]
respondet Petro, sed cogitationi ejus occurrit, præsumptionemque reprimit, subdens : *Quo ego vado non potes me sequi modo :* id est, nondum tantæ perfectionis es ut possis propter justitiam mori, vel per mortem martyrii patriam ingredi ; sed oportet ut ego pro te et ante te moriar, atque moriendo tibi gratiam perfectionis merear, quam consequeris quum misero tibi Spiritum Sanctum, et ex tunc vere paratus eris mori pro me et ingredi regnum cœleste post me. Unde subjungitur : *sequeris autem postea.* Nam postea crucifixus est propter Christum Romæ.

Dicit ei Petrus, ex indiscreto fervore 37
et confidentia propriarum virium inordinata : *Quare non possum te sequi modo ?* quasi dicat : Utique possum. Ideo addit : *Animam meam pro te ponam,* id est, me

ipsum seu vitam corporalem pro tuo amore et pro te finaliter possidendo morti exponam. Quamvis hoc falsum fuerit materialiter pro tempore dominicæ passionis, quia oppositum accidit; tamen formaliter verum fuit, quoniam Petrus sic intendebat. Sed quomodo audebat tam aperte contradicere verbis Christi? Numquid voluit Christum probare mendacem? Non utique; sed forte putavit verba Christi mystice intelligenda, vel præadvisando prolata, ita quod pertinerent quasi ad prophetiam comminationis, quæ aliquando non implе-
38 tur. *Respondit Jesus : Animam tuam pro* A *me pones* hac vice? Hoc dicit Salvator, non affirmando, sed pie insultando et abnegando. Propter quod subditur : *Amen, amen dico tibi, non cantabit gallus* hac nocte, *donec,* id est quousque, *ter me neges.* Idem dicunt Matthæus et Lucas. Sed videtur contrarium, quod apud Marcum legitur : In hac nocte, antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus. Dicendum, quod per galli cantum intelligitur totum exercitium galli in cantando, videlicet cantus ejus usque ad consummationem, B seu cantus sui terminationem.

Matth. XXVI, 34; *Luc.* XXII, 34. *Marc.* XIV, 30.

ARTICULUS XXXV

DECLARATIO CAPITULI QUARTIDECIMI : ET AIT DISCIPULIS SUIS : NON TURBETUR COR VESTRUM.

VIDENS insuper Christus animas discipulorum vehementer desolatas : primo, quoniam se mox moriturum asseruit; secundo, quia ab uno ipsorum se dixit tradendum; tertio, quia Petri negationem prædixit. Imo, ut alii referunt Evangelistæ, quando Petro hoc dixit, ceteris quoque discipulis loquebatur, Omnes vos scandalum patiemini nocte ista in me. Hinc igitur turbabantur vehementissime, intimeque dolebant, præsertim quoniam Christi mox futuram resurrectionem, suamque ab illo consolationem non attenderunt. Mitigans ergo Christus eorum mœrorem, *ait*
1 *discipulis suis : Non turbetur cor vestrum.*
Supra dixit Christus, Nunc anima mea turbata est; et in Cœna turbatus est spiritu. Quomodo ergo nunc ait discipulis, Non turbetur cor vestrum, præsertim quum ejus actio sit nostra instructio, et ipse cœpit facere et docere? Dicendum, quod ibi dictum est de turbatione inferioris partis animæ sponte assumpta, quæ sequitur rationem, nec actum intellectivæ C partis obfuscat, nec mentis tranquillitatem diminuit. Christus vero nunc admonet de turbatione inordinata, rationem præveniente et impediente, quæ paci et tranquillitati opponitur : quæ turbatio consurgit ex passione animi immoderata, puta tristitia, dolore, ira. Talis igitur turbatio est abjicienda in omni adversitate, per veram ac stabilem patientiam, et studendum est paci internæ.

Matth. XXVI, 31; *Marc.* XIV, 27. *Joann.* XII, 27. *Ibid.* XIII, 21. *Act.* I, 1.

Creditis in Deum verum et vivum, omnium Creatorem. Forte discipuli nondum D habuerunt explicitam resolutamque fidem de Trinitate, sicut nec de divinitate Christi, quamvis Christus utrumque frequenter insinuaverit eis : rudes quippe fuerunt, non intelligentes quæ dicebantur. *Et in me credite,* quoniam ego sum Deus. Consequens enim est, ut qui credunt in Deum, credant in me. Imo qui non credunt in Christum, non habent fidem formatam, nec credunt in Deum, sed infideles censentur. His verbis Christus suam divinitatem demonstrat, quoniam non est

credendum in aliquem, nisi in verum A Deum, quum fides sit virtus theologica, cujus objectum est Deus seu veritas prima : quamvis alicui vel per aliquem possit credi, quemadmodum de Præcursore *Joann.* I, 7. inductum est : Hic venit in testimonium, ut omnes crederent per illum. Denique his verbis ostendit se Christus sic occidendum, ut tamen incessanter permaneat vivus, potens se ipsum suscitare, suosque discipulos, quos corporaliter deseruit, conservare : per quod consolatur mœstos discipulos, quos rursus consolatur com- B memoratione et pollicitatione futuræ felicitatis.

2 *In domo Patris mei,* id est in Ecclesia triumphanti, in cœlesti beatitudine, in patria Beatorum, *mansiones multæ sunt,* id est diversi gradus præmiorum, variæ dignitates et distinctiones in participando fruitionem bonitatis divinæ, secundum quod in præsenti vita fuerint gradus atque distinctiones meritorum, quibus præmia correspondent. Et caritatis fervori correspondet ac datur præmium essentiale, C quod est visio Dei per speciem. Propter quod visio Dei in mentibus comprehensorum distinguitur quantum ad gradum perfectionis, secundum quod unus in via ferventius dilexit Deum quam alter. Unus enim clarius intuetur, ac dulcius atque perfectius fruitur Deo quam alter, quoniam caritatis affectio aperit capacemque efficit mentem amantis amanti. Unde qui ardentius Deum dilexit, plenius eum participat, possidet, retinet.

Oportet scire, quod beatitudo ista seu D divina fruitio dupliciter consideratur : Primo, per comparationem ad suum objectum, quod est Deus : et sic una est, æqualis et indistincta, quia ex parte Dei non habet gradum aut differentiam. Unde omnibus in vinea Dei laborantibus, dicitur *Matth.* XX, 9, 10. idem denarius dari diurnus, per quem vita designatur æterna. Secundo, per comparationem ad subjectum, quod est mens creata Deo unita : sicque diversificatur, multiplicatur, distinguitur, secundum modum prætactum. Porro in patria, ex spiritibus angelicis et humanis, seu angelis et hominibus, una constat et resultabit Ecclesia, quæ vocatur triumphans, ita quod singuli hominum electorum ad aliquem pertinebunt chorum seu ordinem angelorum. Sicque secundum differentiam angelicorum ordinum, accipi potest diversitas cœlestium mansionum, quæ non est corporaliter accipienda. Ubi vitandus est error Eustachii, qui dixit ex hominibus prædestinatis decimum chorum constitui, ita quod præter Christum et ejus beatissimam Genitricem, nullus hominum posset ad angelicæ beatitudinis parilitatem, imo nec ad angelorum infimi ordinis æqualitatem pertingere, quantumcumque proficeret.

De his differentibus mansionibus domus Patris æterni accipi potest quod dicit Salvator : Facite vobis amicos de mammona *Luc.* XVI, 9. iniquitatis, ut quum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Quemadmodum enim viatores in quibus Deus per fidem et gratiam habitat, dicuntur domus, templum et Ecclesia Dei, dicente Apostolo, Templum Dei sanctum est, quod estis vos; *I Cor.* III, 17. rursusque, Christus fidelis fuit in domo *Hebr.* III, 5, 6. sua, quæ domus sumus nos : sic comprehensores, in quibus habitat Deus per gloriam, dicuntur domus et templum, atque triumphatrix Ecclesia Patris, de qua in Apocalypsi habetur : Civitas non eget sole *Apoc.* XXI, 23. neque luna, nam claritas Dei illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus. Et ad Galatas Apostolus ait : Illa quæ sursum est *Galat.* IV, 26. Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra. In hac domo multæ sunt mansiones, quoniam mentes istorum Deus diversis modis inhabitat. Nihilo minus potest per domum Patris intelligi ipsum cœlum empyreum, quod est summi Regis palatium, locusque Beatorum : in quo sunt multæ mansiones, quia in civibus hujus loci sunt distinctæ præmiorum participationes.

Si quo minus, id est, si aliter esset, seu minus quam vobis nunc dixi, videlicet, si jam in domo Patris mansiones multæ

non essent, *dixissem vobis* quod subditur : *Quia,* id est quod, *vado parare vobis locum,* id est mansionem in domo Patris cœlestis. Sed hoc dicendum non fuit, quoniam jam paratæ sunt mansiones istæ ex parte Dei, qui tantæ bonitatis, potestatis et sapientiæ est, quod paratus est omnibus cor mundum habentibus dare mansionem in domo sua cœlesti. Hinc in
Matth. xxv, 34. Matthæo inducitur : Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.

3 *Et si abiero,* id est, in ascensione a vobis corporaliter recessero cœlum introeundo, *et præparavero vobis locum.* Quomodo intelligendum est hoc ? Jam enim dixit mansiones esse paratas : qualiter ergo vadit ut præparet eas? Dicendum, quod mansiones paratæ sunt quantum est ex parte Dei, sed qui ad eas pervenient, indigent præparari a Christo, ut digni sint ad illas perduci. Est itaque sensus : Et præparavero vobis locum, id est, Spiritum Sanctum misero vobis, per cujus virtutem et gratiam præparabimini ad adipiscendum locum mansionis cœlestis. Vel
Hebr. vii, 25. præparat Christus locum electis, interpellando secundum quod homo est, Deum Patrem pro ipsis, quemadmodum ad He-
Ibid. ix, 24. bræos dicit Apostolus : Non in manufacta sancta Jesus introiit, exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, ut appareat
Rom. viii, 34. nunc vultui Dei pro nobis; et alibi, Qui etiam (inquit) interpellat pro nobis. *Iterum venio,* id est, in morte cujuslibet vestrum redibo ad vos, saltem invisibiliter seu per effectum, et per angelos quos mittam ut animas vestras adducant ad meum tribunal; *et accipiam vos ad me ipsum,* id est, mihi vos copulabo loco et gloria, transferendo animas vestras de via, peregrinatione atque exsilio, ad patriam, *ut ubi sum ego,* id est in regno cœlesti, in
Joann. iii, 13. quo ego jam sum per divinitatem. Nemo enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis, qui est in cœlo. Vel, Ubi ego sum, id est, in tali beatitudine, qualem anima mea nunc habet videndo Deum per speciem. *Et vos sitis,* quantum ad animam ante diem judicii. Animæ enim quum fuerint ab omni reatu immunes, mox perducuntur ad patriam, juxta illud divi Pauli : Scimus quo- *II Cor.* v, 1.
niam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis. — Quidam exponunt sic : Iterum venio, id est, in fine mundi visibiliter redibo : secundum quod in Actibus Apostolorum angeli dicunt, Quemadmodum vidistis eum euntem in *Act.* i, 11.
cœlum, sic veniet; et accipiam vos ad me ipsum, id est, in corpore et anima glorificatos transferam vos ad aulam cœlestis palatii.

Et quo ego vado, id est terminum as- 4
censionis meæ, videlicet Patrem, *scitis,* saltem per fidem implicitam, imo explicitam, loquendo de paternitate in generali. Sæpissime enim Apostoli audierunt ab ore Christi quod vocavit Deum Patrem, dicendo : Pater meus qui est in cœlis; *Matth.* vii, x, xii, xv, xvi, xviii.
et, Gratias ago tibi, Pater; et, Pater, clarifica nomen tuum. Sed quod Deus esset *Joann.* xi, 41. *Ibid.* xii, 28.
Pater Christi paternitate naturali, ita quod Jesus esset Filius Dei naturalis et unicus, verusque Deus, et Patri consubstantialis, nondum stabiliter cognoverunt. *Et viam scitis,* id est, viam qua itur ad Patrem aliquo modo, quamvis imperfecte, cognoscitis, scilicet me, vel passionem meam, per quam vado ad Patrem.

Dicit ei Thomas, loquens in persona 5
sui et condiscipulorum, saltem quorumdam : *Domine, nescimus quo vadis,* id est terminum tuæ abscessionis a nobis; *et quomodo possumus viam* qua itur ad Patrem *scire ?* Videtur Thomas verbis magistri directe contradicere. Non tamen putavit Jesum aliquid falsi dixisse, nec intendebat verba ejus reprobare; sed æstimavit dictum Christi et suum posse simul stare, quoniam Christus sæpe loquebatur figuraliter et obscure. Denique utrumque verum fuit. Sciebant enim viam et terminum confuse et incomplete; ne-

sciebant autem determinate et proprie. A Rursus, sciebant viam et finem seu terminum materialiter, non formaliter. Sciebant enim ea per fidem quoad id quod sunt, non tamen sub propria eorum ratione formali qua hujusmodi sunt. Sciebant nempe, sed nesciebant se scire. Nam noverant Christum et Patrem eo modo quo dictum est; sed quod Christus esset via, et Pater terminus itineris Christi, ignoraverunt.

6 *Dicit ei Jesus,* ostendens quod utique noverant viam, quoniam noverant Jesum : B

I Tim. II, 5; I Joann. II, 1; Hebr. IX, 11. *Ego,* secundum quod homo, Dei et hominum mediator, advocatus et pontifex hominum, et Dei placator, *sum via* qua itur ad Patrem spirituali accessu, amando, contemplando et obediendo, *veritas, et vita,* secundum naturam divinam. Ego enim et Pater sumus una, æterna, infinita exemplarisque veritas, quæ est divina essentia, omnis veritatis creatæ origo fontana, mensura, finis et causa; sumus quoque una vita supersubstantialis, superplena, incomprehensibilis et perfecta. Ergo co- C gnoscendo Filium, cognoscebant quodammodo Patrem, qui est id quod Filius. Ex quo ultra elicitur, quod Christus sit terminus nostræ tendentiæ, utpote finis noster et vera felicitas. Imo, quemadmodum ivit ad Patrem, secundum naturam assumptam, a quo missus fuit; sic ivit ad se ipsum, secundum quod Deus est, quoniam et a se ipso ut Deus missus est. Ivit nempe ad Patrem, quasi sessurus ad dexteram ejus, id est in potioribus bonis Patris. Illa autem sunt etiam bona Filii D secundum ejus divinitatem, quemadmo-

Joann. XVI, 15. dum infra testatur : Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Itaque Christus est via qua imus, veritas in qua ambulamus, vita ad quam pertingimus. Via est, in quantum nos Deo reconciliat; veritas, in quantum nos sua visione felicitat; vita, in quantum nos sua fruitione perfundit.

Deinde ostendit quod sit via. *Nemo venit ad Patrem,* in præsenti per gratiam, nec in futuro per gloriam, *nisi per me,* id est me salvatorem mundi credendo et imitando. Imo nunquam aliquis adultus est salvatus, nisi habendo fidem saltem implicitam de Christo. Unde superius dixit se ostium ovium et pastorem. Ipse ergo Joann. X, 7, 9, 11, 14. Dan. IX, 25.
Christus est dux noster, ipse porta, via et janua, ipse medius inter Patrem et nos, per cujus incarnationem deificamur, per cujus passionem et mortem vivificamur, cujus merito, virtute et gratia Deo Patri conjungimur.

Si cognovissetis me, et Patrem meum 7
utique cognovissetis. Jam dixerat Christus, Et quo ego vado scitis, et viam scitis, videlicet, quia Patrem et Filium cognoscebant : quomodo ergo nunc ait, Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis, quasi nec Filium nec Patrem cognoverint? Dicendum, quod aliquo modo noverunt, et aliquo modo non noverunt, ut sit sensus : Si cognovissetis me, fide illuminata atque distincta, secundum deitatem meam, et Patrem meum utique cognovissetis, eodem modo et tam clare ut me : primo, propter Patris et Filii substantialem identitatem seu unitatem; secundo, quoniam Pater et Filius sunt correlativa, quorum natura est ut uno cognito, cognoscatur et reliquum; tertio, quoniam Pater et Filius adeo similes sunt, ut uno cognito, alius cognoscatur; quarto, quoniam Filius est naturalis et perfecta Patris imago, in qua quidquid Patris est, plenissime splendet. *Et amodo,* id est ex hoc tempore, scilicet post passionem meam, *cognoscetis eum* magis perfecte quam modo, præsertim quum misero vobis Spiritum Sanctum; in patria vero cognoscetis eum sicuti est; *et* I Joann. III, 2.
vidistis eum visione interiori, confusa et imperfecta, eo modo quo vidistis me secundum naturam divinam. Crediderunt enim Apostoli omnia verba Christi esse vera : et quoniam Christus dixit se Patri consubstantialem, dicendo, Ego et Pater Joann. X, 30.
unum sumus, ac multa similia; idcirco discipuli cognoverunt aliquo modo Christum secundum divinitatem, quamvis illa

cognitio fuerit instabilis, imperfecta, obscura.

8 *Dicit ei Philippus* frater Nathanaelis : *Domine, ostende nobis Patrem,* quem dicis jam visum a nobis. Quasi dicat : Tu dicis quod vidimus Patrem, quod intelligi non potest nisi de visione imperfectæ notitiæ : ideo, precor, ostende nobis Patrem, id est, ad perfectam et claram perduc nos Patris notitiam. *Et sufficit nobis,* id est, nil amplius appetemus, quoniam visio ista est finis noster ac vera felicitas, nec Pater seorsum cognoscitur, sed una divina Persona nota, tota superbenedicta agnoscitur Trinitas. Quidam asserunt, quod Philippus putabat Patrem posse corporalibus oculis conspici, quemadmodum Christus sensibiliter videbatur. Sed non puto hoc verum. Sic enim Philippus fuisset de numero hæreticorum qui posuerunt Deum in sua natura esse corporeum; nec opinor quod Christus tantam Dei ignorantiam inesse permisit cordibus discipulorum suorum amantissimorum, præsertim quum superius dixerit mulieri Samaritanæ : Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate adorare oportet. Talem utique modum orandi instruxit Apostolos.

Joann. IV, 24.

Matth. VI, 5 *et seq.*

9 *Dicit ei Jesus : Tanto tempore vobiscum sum,* id est, tam diu conversatus sum inter vos, et multa de Deo vos docui, *et non cognovistis me* distincte, scilicet, quod sum Deus Dei Unigenitus et homo in una persona : quod toties vobis insinuavi? In quo patet maxima ruditas vestra. Sed quum Philippus dixerit, Ostende nobis Patrem, cur Christus increpat eos de hoc quod ipsum necdum cognoverunt? Dicendum quod ideo, quoniam causa ignorandi Patrem fuit ignorantia Filii, qui ideo venit in mundum ut homines ad Dei Patris cognitionem perduceret (juxta illud Joannis : Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum); et quia per idem est ignorare Filium et Patrem. Propter quod subditur : *Philippe, qui videt me,* id est, vere

I *Joann.* V, 20.

A cognoscit me secundum divinitatem, *videt et Patrem* oculo mentis, eo modo quo conspicit me : qui enim videt me per fidem, videt et Patrem per fidem, et qui videt me per speciem, videt et Patrem per speciem. Hoc est quod jam paulo ante disseruit : Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis. Rationes autem hujus jam assignatæ sunt quatuor : quarum unam solam tangit Augustinus, scilicet, quod istud dictum sit propter omnimodam similitudinem Filii cum Patre : sicut de duobus valde similibus dicimus, Vidistis istum, illum vidistis. *Quomodo tu dicis* in persona discipulorum, *Ostende nobis Patrem,* quasi nullo modo videritis eum, et quasi seorsum cognosceretur sine me, et quasi cognitio Patris dignior esset quam notitia mei? Hæc quippe videtur Philippus in sua prece præsupposuisse : quæ erronea sunt. Ideo pius magister increpat discipulum sic precantem, Ostende nobis Patrem : non quod hoc orandum non sit, sed quia orandum non est secundum æstimationem qua id oravit Philippus.

Non credis quia ego secundum divini- 10
tatem sum *in Patre, et Pater in me est* per identitatem substantiæ? Quum enim Pater sit sua essentia, Filius quoque sit eadem essentia, ubi est essentia Patris, et ibi Pater; et ubi essentia Filii, ibi et Filius. In tribus vero divinis Personis est una essentia : ideo singulæ earum in singulis sunt. Hunc modum ponit vir magnus S. Hilarius. Damascenus ait unamquamque divinam Personam esse in alia per circumincessionem. Insuper palam est quod Pater est in Filio sicut in naturali imagine Patrem perfecte repræsentante ; Filius quoque in Patre tanquam in proprio sempiternoque fonte, a quo immanenter egreditur, et inegressibiliter oritur. Certum enim est quod quælibet divina Persona est in alia sicut amatum et cognitum in amante et cognoscente. Sed quia hoc creatis prædestinatisque mentibus et Deo commune est, idcirco dicendum quod

quælibet divina Persona est in alia sicut amatum et comprehensum in amante et comprehendente plenarie, ita quod quælibet divina Persona cognoscit ac diligit aliam quantum amabilis cognoscibilisque consistit, utpote amore penitus infinito, immensum ardorem habente, et cognitione claritatis immensæ. Propter quod quælibet est in alia incomprehensibiliter, intime et superintimissime : quia quo amor ferventior, eo intimiorem efficit unionem.

Verba quæ ego loquor vobis per corpus assumptum, *a me ipso* secundum naturam assumptam *non loquor,* id est non sensu vel adinventione humana, sed ex inspiratione et regulatione æternæ et increatæ sapientiæ, quæ per meam humanitatem loquitur et operatur, sicut per instrumentum unitum, animatum et proprium, quod deviare non potest. Unde sicut lingua Christi movebatur ab ejus anima ad loquendum, sic anima ejus in omnibus dirigebatur a Divinitate ad intelligendum, et ad cetera omnia quæ peregit. Vel quod ait, A me ipso non loquor, intelligi potest de Christo secundum divinitatem, ut sit sensus : A me ipso non loquor, id est, a me ipso non habeo potestatem et sapientiam loquendi et operandi, quoniam a me ipso non sum, sed quidquid habeo et sum, accepi per generationem æternam
Joann. VIII, 28. a Patre. Unde superius dixit : A me ipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor.

Pater autem in me manens, ipse facit opera. Pater mansit in Filio secundum naturam assumptam, quia per summam singularemque gratiam habitavit in eo sicut in templo. Unde superius dixit Christus
Ibid. II, 19. de corpore suo : Solvite templum hoc. Porro, secundum Filii divinitatem, ipse Pater mansit et manet in Filio, quia invariabiliter perseverat et est in eo per identitatem naturæ et circumincessionem, sicut nunc dixit Filius : Ego in Patre, et Pater in me est. Pater igitur facit opera, id est miracula et cetera universa Christi gesta : et hoc dupliciter : Primo, quia per

A Christum ut hominem operabatur et egit, sicut per instrumentum atque ministrum, ita quod quidquid Christus homo fecit, fecit virtute Patris, Patre operante tanquam causa principali, et Christo homine tanquam causa instrumentali. Secundo, quoniam Pater omnia fecit per Filium secundum divinitatem ipsius, juxta illud :
Omnia per ipsum facta sunt. Itaque, per Joann. I, 3.
hoc quod ait Filius, Pater in me manens, ipse facit opera, innuit quod sua ac Patris tanta est similitudo et unitas, atque tam
B intima unio seu exsistentia unius in alio, quod opera eorum sint eadem, seu operatio indivisa. Ex quo sequitur quod amborum sit una potestas et una essentia. Quæ enim substantialiter distinguuntur, in opere diversificantur. Hinc dictum est
supra : Quæcumque facit Pater, hæc et Ibid. V, 19.
Filius similiter facit.

Deinde Christus affatur discipulos in
communi. *Non creditis* (quasi dicat : Hoc 11
imo credere debetis) *quia ego in Patre, et*
Pater in me est? Alioqui, id est, si pro- 12
C pter verba mea non creditis hoc, *propter opera ipsa credite,* id est, ex consideratione totius vitæ meæ, quam scitis fuisse sanctam et irreprehensibilem, et miraculorum meorum, quorum aliqua totam facultatem naturæ excedunt, ceterorumque magnalium meorum, scilicet, quod futura pure contingentia prænuntiavi, cordiumque reseravi arcana, credite quod ego in Patre sum, et ille in me, ita quod amborum sit una essentia et potestas, indivisaque opera. *Amen, amen dico vobis,*
D *qui credit in me* per fidem perfectam, *opera* miraculosa *quæ ego facio, et ipse faciet* similia eis, non sua virtute, sed
mea. Unde Marcus ait : Signa eos qui cre- Marc. XVI, 17, 18.
diderint hæc sequentur : In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, etc. *Et majora horum faciet.* Hoc constat in Apostolis adimpletum, quoniam sua prædicatione plures converterunt quam Christus. Ipsi quoque converterunt eos qui nec legem scriptam receperunt. Rursus, Christus prædicavit in una plebe

Matth. XV, 24. et uno idiomate, secundum quod ait : Non sum missus nisi ad oves, etc. Apostoli vero transierunt de gente in gentem, et *Act.* II, 6-11. omnium loquebantur gentium linguis. Iterum, *Matth.* IX, 25; *Luc.* VII, 14, 15; *Joann.* XI, 43, 44. Christus non legitur suscitasse nisi tres mortuos ; aliqui autem discipulorum plures suscitaverunt. Iterum, præcipuum quoddam inter opera Christi fuit, quod *Matth.* XIV, 36. ad tactum vestimenti ejus sanabantur infirmi ; *Act.* V, 15. sed de Petro inducitur, quod ejiciebant infirmos in plateas, quatenus Petro veniente, umbra ejus obumbraret quemquam ex illis, et curaretur. Denique, quod Apostoli dicuntur majora fecisse quam Christus, secundum Augustinum intelligendum est, non quoad opus operatum, quoniam Christus suscitavit mortuos, quod est maximum, nec majus miraculum fecerunt Apostoli; sed quoad modum agendi.

Causa vero cur credentes operarentur majora quam Christus, a Christo subjungitur : *Quia ad Patrem vado,* id est, quia ad Patrem ascendendo plenarie glorificabor in me ipso et in omnibus gentibus, ad quarum conversionem decet majora fieri a vobis, quam ego feci ; et item decet ut quum glorificatus fuero in corpore, majora fiant in nomine meo, quam feci ego quum essem mortalis. Vel sic : Quia ad Patrem vado, id est, per hoc quod ascendo, fiet ut mittam vobis Spiritum Sanctum, quem ante ascensionem meam non potestis recipere : secundum quod *Joann.* VII, 39. dictum est, Spiritus nondum erat datus, quoniam Jesus nondum erat glorificatus. *Ibid.* XVI, 7. Et infra dicetur : Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos ; si autem abiero, mittam eum ad vos. Quum vero Spiritum Sanctum in tanta plenitudine receperitis, facietis majora quam ego per me feci : non quod major erit virtus et gratia Spiritus Sancti in vobis quam in me, sed quoniam decens est ut quum ad Patris dexteram ascendens pervenero, per majora signa glorificer per meos fideles, quam antea per me ipsum.

Sed quum Christus simpliciter dicat, Qui credit in me, opera quæ ego facio et A ipse faciet, et majora horum faciet, videtur quod nullus sit veraciter christianus, nisi miracula operetur, et majora quam molitus est Christus. Et respondendum, quod Christus ad litteram loquitur maxime de perfectis fidelibus tempore primitivæ Ecclesiæ, certisque personis credentibus, electis ad hoc ut gratiam signorum sortiantur, sicque per eos alii convertantur. Si vero universaliter accipiatur sententia Christi, intelligenda est spiritualiter, quoniam devoti spiritualiter agunt B miracula quæ Christus corporaliter gessit. Mortuos nempe resuscitant, dum mortalibus vitiis implicatos convertunt ad Christum, reducendo eos ad vitam gratiæ in præsenti. Talibus enim dicit Apostolus : Filioli quos iterum parturio. *Galat.* IV, 19. Et hoc quodammodo majus est, quam corporaliter suscitare defunctum : ut asserit Augustinus, quod majus est impium justificare, quam cœlum et terram creare. Et juxta Gregorium, miracula ista spiritualiter exhibita, tanto sunt ampliora, quanto et spi- C ritualiora. Melius tamen puto dicendum, quod verbum Christi quo ait, Qui credit in me, etc., intelligendum sit particulariter tam de credentibus quam de operibus. Præterea rationabiliter dici potest, quod Christus hæc dixerit ad insinuandum inæstimabilem potestatem fidei christianæ, si fuerit consummata : quia ut alio in loco ait Salvator, Omnia possibilia sunt *Marc.* IX, 22. credenti ; et, Si habueritis fidem sicut *Matth.* XVII, 19; XXI, 21; *Marc.* XI, 23. granum sinapis, dicetis monti huic, Tollere, et jacta te in mare, etc. Tantam nam- D que efficaciam contulit Deus catholicæ fidei, ut sciamus quod Christi doctrina sit vere divina, quæ in se ipsa tam pura est atque perfecta ut digna sit fide absque miraculis.

Sed ne ex hoc quod dictum est, Majora horum faciet, crederet aliquis discipulos Christi Christo posse æquari, vel propria potestate operari, adjecit Salvator : *Et* 13
quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, id est per me, seu per virtutem et merita eorum quæ pro humana salute

assumpsi, feci et pertuli. Nomen autem
Matth. I, 21. Christi, est Jesus, quod interpretatur Salvator. Idcirco in nomine Filii Dei et Christi Patrem petere, est illa rogare quæ vere expediunt animæ, scilicet bona spiritualia et honesta, quæ sunt virtutes, et dona, et gratia, vel etiam corporalia, in quantum necessaria sunt ad spiritualia bona adipiscenda, augenda, conservanda aut consummanda. Quodcumque ergo sic petieritis, *hoc faciam,* id est, exaudiam precem vestram, et implebo quod postulatis. Non dicit, Hoc faciet Pater, sed, Hoc faciam, ut ostendat se simul cum Patre exaudire, gratiamque conferre, justificare et salvificare, ita quod ipse et Pater sunt unus exauditor. In quo declarat se esse Patri æqualem, consubstantialem, verumque Deum, quoniam preces fidelium exaudire, justificare et salvare, Deo est proprium.

Interea, si quis rite consideret, sciet quod ineffabilis prorsusque incomprehensibilis sit profunditas sacræ Scripturæ, præsertim in evangelio excellentissimi evangelistæ deificati Joannis. Nam ubicumque aliquid de Christi humilitate in verbo vel facto ait Scriptura, mox aliquid de ejus sublimitate annectitur, et econtra frequenter, ne vel homo purus, vel Deus phantastice incarnatus putetur. Paris enim periculi est, secundum Leonem Papam, si illi vel nostræ naturæ humilitas, vel divinæ naturæ majestas inesse negetur. Quoniam ergo Christus nunc dixit, quod credentes in ipsum majora facturi essent quam ipse, ne ex hoc aliud quidpiam minus dignum sentiretur de Filio Dei, subjecit, Si quid petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam ; et non dixit, Hoc
Joann. XVI, 23. faciet Pater : et tamen hoc infra ait, Si quid (inquiens) petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

Ut glorificetur Pater in Filio, id est, ad hunc finem principaliter vos exaudiam, quatenus Deus Pater gloriosus, pius atque omnipotens agnoscatur, et a fidelibus digne honoretur in Filio, id est per

A gratiam a Filio datam. Sed quoniam exaudire competit Christo ratione divinæ naturæ, in qua Patri æqualis est, advertendum quod Christus sic exaudit ut Pater per Filium glorificetur, id est ad gloriam Patris, ut etiam exaudiat ad gloriam sui ipsius ac Spiritus Sancti. Nam quidquid fit ad gloriam unius divinæ Personæ, ad totius supergloriosissimæ fit gloriam Trinitatis ; et quidquid una divina Persona agit ad gloriam alterius, agit ad gloriam propriam. Non enim sic operatur ad glo-
B riam alterius, quasi una sit dignior alia ; sed quidquid efficit Deus, facit et ordinat ad gloriam suam finaliter, ut ejus perfectio in creaturis resplendeat, et ipse honoretur ab intellectualibus rebus. Hinc scriptum est : Omnia propter se ipsum *Prov.* XVI, 4.
operatus est Dominus. Et per Ezechielem Dominus ait : Non propter vos ego faci- *Ezech.* XXXVI, 22, 32.
am, dicit Dominus Deus, notum sit vobis, sed propter nomen sanctum meum.

Præterea Christus resumit quod dixit,
aitque : *Si quid,* id est aliquid dignum, 14
C quod in ordine ad ultimum finem alicujus dignitatis valeat reputari, *petieritis in nomine meo.* Hic non exprimit Patrem, quia jam eum expressit ; et item, quia a quacumque divina Persona petatur, Filius exaudit et tota Trinitas. *Hoc faciam.* Possent hic multa inquiri, quomodo intelligenda sint hæc, quum Paulus ter oraverit sti- *II Cor.* XII, 8, 9.
mulum carnis sibi auferri, et exauditus non sit, sed legio dæmonum quæ petiit *Matth.* VIII, 31, 32.
mitti in porcos, cognoscitur exaudita. Ad hoc atque similia breviter respondendum,
D quod quando oramus debito modo, seu cum conditionibus tribus ad orationis exaudibilitatem requisitis, indubitanter exaudimur. Quæ conditiones sunt tres : Prima, ut petamus instanter seu incessanter, juxta illud Lucæ : Oportet semper orare, et *Luc* XVIII, 1.
non deficere. Secunda, ut petamus salubriter, prout Joannes habet : Hæc est fi- *I Joann.* V, 14.
ducia quam habemus ad Deum, quia quodcumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos. Unde nunc dicitur : In nomine meo. Tertia, ut petamus pro no-

bismetipsis, quia pro aliis non semper A audimur, eo quod obicem ponant gratiæ Dei. Posset autem et quartum addi, videlicet, ut orans obediat Deo, servando præcepta. [Prov. xxviii, 9.] Qui enim declinat aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis. Idcirco ait in prima Canonica sua Joannes : Carissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quidquid petierimus accipiemus. [I Joann. iii, 21, 22.]

ARTICULUS XXXVI

EXPOSITIO HUJUS CAPITULI QUARTIDECIMI, AB EO LOCO QUO DICITUR : SI DILIGITIS ME, MANDATA MEA SERVATE.

MULTIPLICITER jam consolatus fuit B Christus discipulos de suo recessu passioneque mœstos. Nunc vero denuo consolatur eos, promittendo ipsis consolatorem perpetuum atque dulcissimum, scilicet Spiritum Sanctum, cujus delectatio seu consolatio omnem corporalem consolationem vehementer excedit.

15 *Si diligitis me* vere et spiritualiter, ut dicitis, *mandata mea,* quibus præcepi amicos inimicosque diligi, non irasci, Deum diligere, vanam gloriam abhorrere, *servate* usque in finem. [Matth. v, 43, 44, 22. Ibid. xxii, 37. 38. Ibid. vi, 1-18.] Qui enim usque in C finem perseveraverit, salvus erit. [Ibid. x, 22; xxiv, 13.] Signum namque dilectionis, est observatio præceptorum et exhibitio operis, juxta illud Joannis : Qui servat verbum Christi, vere in eo caritas Dei perfecta est. [I Joann. ii, 5.] Non enim otiosa est caritas, sed voluntatem amantis unit atque parificat voluntati amati, ut quod velit unus, velit et faciat alius. Ideo alibi dicitur : Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. [Joann. xv, 14.] Monet ergo et imperat Christus, ut si diligamus eum, impleamus ejus præcepta : Primo, D ne ejus dilectionem et gratiam per negligentiam et torporem perdamus : oportet enim ut per opera nutriatur et conservetur. Secundo, ut in dilectione proficiamus, quoniam teste Augustino, caritas meretur augeri, ut aucta mereatur et perfici. Tertio, ne quis fallat se ipsum. Vix nempe est quis ita perversus, qui non blandiatur atque persuadeat sibi ipsi quod utique diligat Deum, præsertim quum naturaliter diligatur ab omnibus. Ut ergo omnes cognoscant an diligant Deum dilectione supernaturali, meritoria, gratuita et infusa, audiunt a Christo : Si diligitis me, mandata mea servate. Tanquam dicat : Non se existimet me amare, qui meis non paret præceptis ; vult enim contraria meæ voluntati, nec pleno affectu mihi unitur.

16 *Et ego,* secundum humanam naturam, *rogabo Patrem,* tanquam majorem, *et alium Paracletum,* id est consolatorem et advocatum personaliter a me distinctum, scilicet Spiritum Sanctum, *dabit vobis,* infundendo cordibus vestris dona illius. Dicitur autem Spiritus Sanctus consolator, quoniam animam recreat, delectat, lætificat ; itemque, advocatus, non quod sit minor Patre et Filio, sed quoniam corda eorum quos replet, facit Deum jugiter invocare et mitigare. Juxta quem sensum dicit Apostolus : Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. [Rom. viii, 26.] Denique Christus dicendo, Alium Paracletum dabit vobis, insinuat quod et ipse sit nobis a Patre datus consolator et advocatus : de quo asserit Paulus, Per Christum abundat consolatio nostra ; [II Cor. i, 5.] et Joannes, Advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. [I Joann. ii, 1, 2.]

Sed quid est quod Christus præmittit, Si diligitis me, mandata mea servate, et postea subdit, Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, quasi aliquis possit Christum diligere ejusque præcepta implere, antequam Spiritum Sanctum susciperet? Et respondendum, quod Christus loquitur de donatione Spiritus Sancti a Patre, non quoad primam Spiritus Sancti infusionem, sed quantum ad pleniorem suorum charismatum communicationem, sicut ait Apostolus : Deus spei repleat vos omni pace et gaudio in credendo, ut abundetis in spe et virtute Spiritus Sancti; et alibi, Æmulamini charismata meliora. Porro ad litteram, præcipue loquitur Christus Apostolis et de donatione ac missione Spiritus Sancti in signo visibili, et plenitudine illa abundanti quæ facta est in die Pentecostes, ad quam amor Christi et obedientia mandatorum disponunt. De qua supereffluenti Spiritus Sancti receptione dicit Salvator discipulis apud Lucam : Vos autem sedete in civitate, quousque induamini virtute ex alto.

Rom. xv, 13. — I *Cor.* xii, 31. — *Act.* ii, 2-4. — *Luc.* xxiv, 49.

Ut maneat vobiscum, id est, corda vestra per sua dona inhabitet, *in æternum,* utpote nunc in via per gratiam, et in futuro per gloriam. Non enim recedet a vobis per corporalem sui a vobis elongationem, sicut ego, quum non sit incarnatus; sed jugiter intra vos erit, quantum est ex parte sui. Si verba ista ad Apostolos referantur, possumus dicere quod Christus his verbis promisit atque prædixit Apostolis, quod per adventum Spiritus Sancti in die Pentecostes confirmandi essent in bono, sic quod deinde nunquam peccarent mortaliter, et per consequens nunquam amitterent gratiam gratum facientem Spiritus Sancti, seu Spiritum Sanctum, qui tunc amitti atque recedere perhibetur, dum ejus dona perduntur, illa præcipue quæ gratiam gratum facientem concernunt, et per peccatum mortale tolluntur. Si vero generaliter referantur ad omnes, dicendum quod Deus Pater, quantum in se est, dat omni fideli Spiritum Sanctum, quatenus in eo permaneat in æternum, id est, ut habendo gratiam Spiritus Sancti, crescat maneatque in ea quousque perducatur ad gloriam. Postremo, quamvis Spiritus Sanctus non semper maneat in electis et virtuosis hominibus, quantum ad gratias gratis datas, quæ non sunt de necessitate salutis, cujusmodi sunt prophetia, gratia miraculorum; jugiter tamen manet in eis, quantum ad dona gratiam gratum facientem concernentia, ut sunt caritas, humilitas, mansuetudo.

17 *Spiritum veritatis.* Spiritus Sanctus dicitur Spiritus veritatis : Primo, quia est Spiritus Filii, cui veritas appropriatur. Procedit quippe a Filio sicut a Patre. Unde ait Apostolus : Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus; rursusque, Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, Abba (Pater). Secundo, quoniam Spiritus Sanctus est substantialiter veritas ipsa : nam tota Trinitas est una, summa, simplexque veritas. Tertio, quoniam instruit veritatem, omnemque errorem repellit. *Quem mundus non potest accipere,* id est amatores mundi, homines carnales, vani et ambitiosi, qui terrena magis quam cœlestia amant et agunt. Talium enim amor contrariatur Spiritui Sancto, juxta quod scriptum est : Adulteri, nescitis quia amicitia hujus mundi inimica est Deo? *Quia non videt eum* oculo mentis, id est, cordis intuitum ad eum non dirigit, disponendo se ad gratiam ejus, sed sensibilibus istis immergitur; *neque scit eum* cognitione diligenti, vel per gustum divinorum et experientiam spiritualium exercitiorum. Animalis etenim homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, secundum Apostolum. Nihilo minus multi sunt subtiles et eruditi in theologia, qui utique vident et sciunt Spiritum Sanctum fide informi; sed non recipiunt eum, quia non vident eum per cordis sui ad eum directionem, nec sciunt eum per diligentem ac debitam considerationem. Nec enim convertuntur ad cor, et Deum quem se dicunt cognoscere, negant operibus. Qui

Joann. xv, 26. — *Rom.* viii, 9. — *Galat.* iv, 6. — *Joann.* xvi, 13. — *Jacob.* iv, 4. — I *Cor.* ii, 14. — *Ps.* lxxxiv, 9. — *Tit.* i, 16.

ergo vult Spiritum Sanctum recipere vel A
servare, affectum suum a mundo et his
quæ sunt in mundo avertat, non se per
exteriora diffundat, non circa vana et cu-
riosa cognoscenda se occupet; sed redeat
ad se ipsum, divina studeat videre et sci-
I *Joann.* II, 15. re. Hinc Joannes ait : Nolite diligere mun-
dum neque ea quæ in mundo sunt, quia
si quis diligit mundum, non est caritas
Patris in eo.

Per hoc quod dictum est, Quem mundus
non potest accipere, non est intelligen-
dum quod peccatores et sæculares nequa- B
quam possint accipere Spiritum Sanctum.
Sic enim converti non possent, essetque
desperandum de eorum salute. Sed sic
intelligendum est, quod in quantum tales,
non sunt capaces Spiritus Sancti, quam-
vis Spiritus Sanctus possit eos misericor-
diter prævenire, incapacitatem auferre, se
ipsum infundere. Sic enim Pater dat Spi-
ritum Sanctum, ut Spiritus Sanctus præ-
stet se ipsum.

Vos autem cognoscetis eum, id est, Spi-
ritus Sanctus se ipsum vobis revelabit, C
agnoscetisque eum, non solum per fidem
illuminatam et sapientiam specialem, sed
insuper per suæ dulcedinis gustum, per
suæ potestatis et pietatis experientiam.
Nonne Paulus cognovit Spiritum Sanctum,
I *Cor.* XII, 8-10. de quo tam multa conscripsit? Alii (in-
quiens) per Spiritum datur sermo sapi-
entiæ, alii sermo scientiæ ; alii gratia
sanitatum, alii operatio virtutum, etc. Ra-
tio hujus cognitionis subjungitur : *quia
apud vos manebit* tanquam familiaris di-
rector, *et in vobis erit* quasi gratiosus D
inhabitator.

18 *Non relinquam vos orphanos,* id est
patre privatos : hoc est, quamvis ad mo-
dicum tempus recedam a vobis, ego qui
Joann. XIII, 14. sum non solum Dominus et magister ve-
ster, sed etiam pater, quia paternam sol-
licitudinem gero de vobis, paterno af-
fectu vos diligo, paterna vos pietate
custodio (nisi enim Christus esset pater fi-
delium, et suorum discipulorum pater fu-
Matth. IX, 15. isset, non diceret apud Matthæum : Num-
quid possunt filii sponsi lugere quamdiu
cum illis est sponsus?) : quamvis, in-
quam, sic recedam a vobis, et interim
sitis similes orphanis, quia mea præsen-
tia atque solatio destituti, non tamen diu
sic desinam vos. Propter quod subditur :
Veniam ad vos post resurrectionem, per
sensibilem apparitionem, spiritualem con-
solationem, internamque visitationem.

Adhuc modicum tempus restat, *et mun-* 19
dus me jam non videt, id est, illo tem-
pore consummato, homines mundani me
ultra non videbunt in sæculo isto. Hoc
modicum, fuit usque ad sepulturam, quo-
niam Christo sepulto, amplius non vide-
runt eum amatores mundi. *Vos autem
videbitis me* post resurrectionem, oculo
corporali et intellectuali. Hoc dicit Chri-
stus, quia post resurrectionem apparuit
solis discipulis : propter quod Petrus ait,
quod Deus dedit eum manifestum fieri, *Act.* X, 40.
non omni populo, sed testibus præordina-
tis a Deo. Ideo autem videbitis me, *quia
ego vivo,* id est, statim post passionem,
ad immortalem vitam resurgo, et indesi-
nenter vivo secundum divinitatem, per
quam possum suscitare me ipsum, et os-
tendere vobis. *Et vos vivetis,* id est, in-
terim non occidemini, tunc quoque revi-
viscet spiritus vester : sicut de Jacob in
Genesi legitur, quod audiens Joseph vi- *Gen.* XLV,
vere, revixit spiritus ejus. Vel, Vivetis per 26, 27.
gratiam specialem, per quam digni eritis
me videre.

In illo die, videlicet post resurrectio- 20
nem, quum Spiritum Sanctum receperi- *Joann.* XX,
tis per insufflationem meam, et aperuero 22. *Luc.* XXIV,
vobis sensum ad intelligendum Scriptu- 45.
ras, *vos cognoscetis* per fidem *quia,* id
est quod, *ego* secundum divinitatem *sum
in Patre meo,* per consubstantialitatem
et circumincessionem (ut sæpius dictum
est), *et vos in me,* sicut membra in ca-
pite, sicut contentum in continente, ut
palmes in vite, ut amans in dilecto, ut *Joann.* XV,
effectus in exemplari atque fontali prin- 5.
cipio. Electi autem sunt in Christo secun-
dum utramque ejus naturam : et in quan-

tum Christus est homo, sumus in eo per A communionem naturæ; in quantum vero est Deus, sumus in eo sicut in causa salvante et conservante, et sicut in ultimo fine. *Et ego in vobis,* per caritatem et gratiam, et gratiosam inhabitationem, quasi in templo et sede. (Cf. *Prov.* xiv, 33; *Sap.* vii, 27.) Nam anima justi est sedes sapientiæ, et congregatio electorum est templum domusque Christi. (*Ephes.* iii, 17.) Hinc secundum Apostolum, Christus per fidem habitat in cordibus nostris. Et in (*Deut.* xxxiii, 12.) Deuteronomio Moyses ait : Amantissimus Domini habitabit confidenter, et in eo B quasi in thalamo tota die commorabitur, et inter humeros illius requiescet. Præterea Christus secundum divinitatem, est in Patre inegressibiliter, sicut rivus in fonte, sicut verbum in dicente, sicut conceptus in intelligente. Secundum humanitatem quoque, est in Patre sicut in (I *Cor.* xi, 3.) capite. Caput enim Christi Deus, juxta Apostolum. Est etiam Christus in nobis per sacram Eucharistiæ communionem.

21 *Qui habet mandata mea,* id est, divina præcepta cognoscit, *et servat ea* per obe- C dientiam, sicut de justo ait Psalmista : (*Ps.* i, 2.) In lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte; *ille est qui diligit me :* quoniam argumentum dilectionis est operatio, quum caritas non sit otiosa aut negligens. Unde Joannes di- (I *Joann.* v, 3.) cit : Hæc est caritas Dei, ut mandata ejus custodiamus. *Qui autem diligit me,* sive ut hominem pro se passum, sive ut Deum pro se incarnatum atque salvantem, *diligetur a Patre meo,* id est, merito suæ dilectionis dona Patris recipiet, eique pla- D cebit. Advertendum quod dilectio Patris seu Trinitatis ad nos, est æterna : idcirco per omnem differentiam temporis explicatur. Nam supra dictum est, verbo (*Joann.* iii, 16.) præteriti temporis : Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. (*Ephes.* ii, 4.) Et Paulus : Propter nimiam (inquit) caritatem qua dilexit nos Pater. Infra quoque ait Christus per verbum temporis præsen- (*Joann.* xvi, 27.) tis : Ipse Pater vos amat. Nunc vero futuro utitur, dicens : Diligetur a Patre meo.

Omnes autem prædestinatos diligit Deus æternaliter atque simpliciter, etiam tunc quando non diligunt, sed iniqui sunt : nam ipse prior dilexit nos. (I *Joann.* iv, 10.) Diligit, inquam, eos secundum suæ prædestinationis intuitum. Quum autem convertuntur et diligunt, impendit eis suæ dilectionis effectum, quem plene ac finaliter impendit quum cœlestem beatitudinem sortiuntur. Non prædestinatos autem nunquam diligit absolute vel simpliciter, quia non vult eis simpliciter gloriam felicitatis æternæ; sed quum diligunt Deum, et in statu salutis sunt, diligit eos secundum præsentem justitiam. Quum ergo ait Salvator, Qui diligit me, diligetur a Patre meo, intelligi potest, vel de electis qui perseverant et consummantur in bono, atque in Christi dilectione discedunt, et hi diligentur a Patre simpliciter atque finaliter, a quo veram beatitudinem consequentur; vel de præscitis qui diligunt Christum ad tempus, et tunc diliguntur a Patre secundum præsentem justitiam. Verumtamen verba ista hoc loco sic intelligenda non sunt, sed de prædestinatis dumtaxat, qui diligunt usque in finem. Subjungit enim Salvator :

Et ego diligam eum, id est, æternaliter eum amabo, et veræ dilectionis signa ei ostendam, dando ei gratiam salvificam in præsenti, gloriamque in futuro. Custodit (*Ps.* cxliv, 20.) enim Dominus omnes diligentes se. Et in Proverbiis Salomonis æterna Sapientia loquitur : Ego diligentes me diligo. (*Prov.* viii, 17.) Deinde Christus declarat suæ dilectionis præmium ultimatum. *Et manifestabo ei me ipsum,* id est, dabo ei claram divinitatis meæ notitiam, seu beatificam visionem, quæ est tota merces, ut infra habetur : Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum. (*Joann.* xvii, 3.) Potest tamen referri ad apparitionem Christi post resurrectionem, qua se manifestavit discipulis in humanitate glorificata, quamvis non manifestaverit se in specie corporis glorificati. Sed prima expositio aptior est, quoniam Christus ge-

neraliter loquitur de amante et mercede amantis.

22 *Dicit ei Judas, non ille Iscariotes,* hoc est non oriundus de vico nomine Carioth, qui tradidit Dominum, sed Judas frater Jacobi Minoris (cujus Judæ est ultima septem canonicarum epistolarum), consanguineus Christi, quoniam filius materteræ ejus : *Domine, quid factum est,* id est, cur accidit, *quia manifestaturus es nobis te ipsum, et non mundo?* hoc est, cur tantum præfers nos ceteris, quum simus abjectæ personæ? Mirabatur hinc Judas, quia humilibus mirum videtur dum aliis præferuntur, quum ipsi alios præferant sibi. Et sicut patebit, causa hujus fuit, quia discipuli in spiritualibus bonis excellentiores fuerunt mundo, qui pertinet ad massam perditionis.

23 *Respondit Jesus, et dixit ei : Si quis diligit me :* non sola dilectione naturali, qua et reprobi diligunt Deum, et angeli apostatæ Deum dilexerunt ante ruinam, etiam plus quam se ipsos, secundum Thomam et Scotum, imo secundum Augustinum, qui dicit quod intellectualis creatura naturali dilectione plus diligit Deum quam se ipsam (aliter aliquid naturale esset inordinatum, quum tamen peccatum non sit nisi recessus ab eo quod est secundum naturam, secundum Damascenum, vel recessus ab ordine, juxta magnum atque divinum Dionysium); sed qui diligit me dilectione gratuita et infusa, quæ est actus virtutis theologicæ quæ caritas appellatur (quandoque tamen dilectio pro habitu sumitur, id est pro caritate); *sermonem meum servabit,* hoc est, evangelicam doctrinam custodiet, præceptis obediet, testimoniis credet. Amator enim voluntati dilecti se ipsum conformat : idcirco qui vere diligit Christum, approbat quæ approbat Christus, odit quæ reprobat ille, facit quod Christo placet, vitat quod displicet illi. Unde in Prover-
Prov. VII, 2. biis dicitur : Serva mandata et legem
quasi pupillam oculi tui; et Psalmista,
Ps. CXVIII, 11. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Et certe quicumque cordialiter diligit aliquem, verba ejus memoriter retinet, ejus sermonibus in licitis acquiescit. Ex caritate ergo procedit obedientia.

Et Pater meus diliget eum. Qui enim diligit unam divinarum Personarum, diligit omnes tres, et qui ab una illarum diligitur, simul a tribus amatur : quia sicut nos diligimus Trinitatem eadem dilectione, ita a singulis divinis Personis eadem caritate amamur. Quomodo autem amans Christum et ei obediens diligetur
a Patre, jam dictum est plenius super *vers.* 21.
illud : Qui diligit me, diligetur a Patre
meo. Dominus enim diligit justos. Imo, *Ps.* CXLV, 8.
secundum Aristotelem, vir contemplativus atque theoricus, est amantissimus Deo.

Et ad eum veniemus, non per loci mutationem, vel corporalem accessum, sed per gratiæ augmentationem, per dilectionis incrementum, per omnium spiritualium bonorum multiplicationem. Istud enim intelligendum est, non de primævo adventu Patris et Filii ad cor amantis, quoniam nemo diligit vel obedit, nisi primo tota Trinitas eum prævenerit, et per gratiæ infusionem mentem ejus intraverit. Sed qui diligit, gratiis potioribus ad-
impletur. Habenti enim dabitur. Et amor *Matth.* XIII,
facit omnia esse communia. Unde quo 12; XXV, 29.
Deum amamus ardentius, eo omnia bona sua copiosius nobis communicat et infun-
dit. Et si timentibus Deum nihil deest, *Ps.* XXXIII,
quid poterit deesse amanti? Vel quid po- 10.
terit Deus negare suo fervido amatori,
quum juxta Apostolum, Qui adhæret Deo, *I Cor.* VI,
unus spiritus est? Porro, si aliquid negat, 17.
hoc facit ex magna caritate, videlicet, quia amanti non expedit impetrare quod orat, vel ipsa dilatio utilis ei consistit.

Et mansionem apud eum faciemus, hoc est, mentem ejus gratiose et pie inha-
bitabimus. Si enim teste Apostolo, cor- *Ibid.* 19.
pora nostra sunt templum Dei, quanto
magis animæ? Et si debemus Deum glori- *Ibid.* 20.
ficare et portare in corpore nostro, quanto magis in anima per jugem memoriam,

verum amorem, contemplationemque sin-
ceram? Præterea, ubique et in omnibus
est Deus, sed illos inhabitat in quibus est
per dona gratiæ gratum facientis, et tam-
diu inhabitat, quamdiu perseverant in gra-
tia. Qui autem tempore tentationis suc-
cumbunt, non stabiliter inhabitantur a
Apoc. XXI, 3. Deo. Hinc in Apocalypsi Joannes ait : Ecce
tabernaculum Dei cum hominibus, et ha-
bitabit cum eis.
24 *Qui non diligit me, sermones meos non
servat.* Interdum tamen servat eos me-
moriter, nec ut obediat, sed ut prædi-
cando, loquendo, docendo seu disputando,
doctus appareat, vel temporale lucrum
sortiatur. Et quia non servat per obedi-
entiam verba mea, idcirco non diligetur
a Patre meo, nec veniemus ad eum. *Et
sermonem quem audistis* ex ore meo, *non
est meus,* secundum quod homo sum, tan-
quam principalis doctoris vel locutoris,
sed ejus qui misit me Patris, qui per me
Is. IX, 6, juxta LXX. loquitur tanquam per legatum et magni
consilii angelum, secundum quod homo
Joann. VII, 16. sum. Simile est quod supra dixit : Mea
doctrina non est mea, sed ejus qui misit
me. Augustinus et Gregorius sic expo-
nunt : Quoniam Christus est verbum et
sermo Patris, ideo sermo quem loquitur
Christus, non est Christi, sed Patris, qui
genuit Verbum. Sed hoc verum est de
Verbo increato et sermone æterno, non
sonanti vel transitorio. Christus autem
nunc maxime loquitur de sermone quem
protulit, et qui aures discipulorum im-
mutavit, tanquam objectum auditus im-
mediatum ac proprium. Persona vero lo-
quens non auditur per se, vel tanquam
objectum auditus, sed mediante sono.
25 *Hæc locutus sum vobis, apud vos ma-*
26 *nens* corporaliter et visibiliter. *Paracletus
autem,* id est advocatus et consolator,
vers. 16. propter causas paulo ante inductas, *Spi-
ritus Sanctus.* Constat quod unaquæque
hypostasis sit spiritus et sanctus. Sed
quum tertia Persona dicitur proprio no-
mine Spiritus Sanctus, hoc quod dicitur,
Spiritus Sanctus, pro una dictione acci-

A pitur. *Quem mittet Pater :* non missione
locali vel motu corporali, quum Spiritus
Sanctus sit Deus immensus, omnia im-
plens, nec loco, nec tempore, nec actio-
ne mutabilis; sed missione spirituali, per
infusionem donorum Paracleti, ut mitti
dicatur ratione sui effectus quem Patre
volente causat in rationali creatura; *in
nomine meo,* id est in me, per me et
propter me. Pater enim omnia operatur
per Filium secundum Filii divinitatem,
et per Filium secundum naturam assum-
B ptam, id est, per merita unigeniti Filii
sui, dat nobis virtutem, et gratiam, et
dona Spiritus Sancti ad gloriam Christi,
et ut perducamur ad Christum nostræ be-
atitudinis fontem. *Ille vos docebit omnia,*
non simpliciter omnia, sed omnia de qui-
bus subjungitur, *et suggeret vobis omnia
quæcumque dixero vobis :* id est, universa
quæ vobis nunc prædico vel prædicavi
proprio ore, quæ non potestis modo in-
telligere propter eorum profunditatem, et
vestri ingenii tarditatem, vestræque ani-
C mæ multiplices passiones actionem in-
tellectus impedientes, videlicet propter
magnam tristitiam, timorem, dolorem, in-
struet vos Spiritus Sanctus per super-
naturalem mentis vestræ illuminationem
(quemadmodum dicit Apostolus : Dabit II Tim. II, 7.
tibi Dominus in omnibus intellectum);
et suggeret, id est, commemorabit seu ad
memoriam reducet, vobis omnia quæcum-
que dixero vobis. Hæc enim pro maxima
parte obliti erant Apostoli, quia et quum
dicebantur, non intellexerunt ea perfecte,
D nec firmiter impresserunt memoriæ, va-
riis afflictionibus impediti; sed veniens
in eos Spiritus Sanctus reduxit oblita
ad eorum memoriam, adjiciens oblitorum
et rememoratorum intelligentiam lucu-
lentam.

Pacem internam et spiritualem, pacem 27
gratiæ, pacem viæ, non perfectam neque
continuam, sed perficiendam et perpetu-
andam, *relinquo vobis,* id est, habendam
et custodiendam præcipio, imo et confe-
ro, et si non modo, tamen post resurre-

Joann. xx, 21, 26. ctionem, quando dicturus sum : Pax vobis. Unde se ipsum exponens, adjecit : *Pacem meam,* id est veram mentis tranquillitatem, *do vobis* nunc inchoative, quam dabo vobis in patria perfective seu consummate. Philipp. iv, 7. De qua pace dicit Apostolus : Pax Christi, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras ; Coloss. iii, 15. itemque, Pax Christi exsultet semper in cordibus vestris. Denique pax est tranquillitas ordinis, quæ consistit in hoc quod caro obedit spiritui, sensualitas rationi, et ratio Deo. Dum ergo anima ab inquietudine passionum est libera, et divinæ fuerit legi rite subjecta, pacem habet in se et cum Deo, imo et cum proximo, quantum in se est. Non enim contra aliquem passionibus agitatur, non invidia stimulatur, non ira turbatur. Interdum tamen proximus cum homine tam pacato atque pacifico pacem non habet propter suam perversitatem. Unde ad Romanos Rom. xii, 18. dicit Apostolus : Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.

Vel sic : *Pacem* gratiæ *relinquo vobis* in via, pro dono præcipuo; *pacem* gloriæ *do vobis* in futuro, pro præmio. Hinc enim, secundum Augustinum, dicendo, Pacem relinquo vobis, non addit, Meam, quia pax electorum in via, est multis tribulationibus et peccatis admixta, qualis Is. liii, 9. non fuit pax Christi, qui caruit omni culpa. Sed dicendo, Pacem do vobis, addit, Meam, quoniam pax Sanctorum in patria assimilatur perfectæ paci Christi, quoniam caret omni malo culpæ et pœnæ. Tunc nempe perfecte implebitur quod per Isa- Ibid. xxxii, 18. iam Dominus pollicetur : Sedebit (inquiens) populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et in requie opulenta.

Non quomodo mundus dat, id est non pacem carnalem et sæcularem, qualem dant et procurant sæculi hujus vanissimi amatores, *ego do vobis.* Illa etenim pax, est quieta quædam fruitio temporalium divitiarum, carnalium deliciarum, et ce- A terorum bonorum mundi hujus, qualem habet anima vitiosa cum propria carne. De qua apud Matthæum ait Salvator : Non Matth. x, 34. veni pacem mittere in terram, sed gladium. Huic malæ paci opponitur bona discordia : quam inter Pharisæos et Sad- Act. xxiii, 6, 7. ducæos misit Paulus. De hac inordinata perniciosaque pace, quæ est consensus aliquorum in malo, ait Psalmista : Quia Ps. lxxii, 3. zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. Porro de pace ordinata jam dicta, quam ad Galatas ponit Apostolus inter Galat. v, 22. B fructus Spiritus, quum e regione scriptum sit, Non est pax impiis, dicit Do- Is. xlviii, 22; lvii, 21. minus (hæc etenim pax ex caritate procedit, quoniam caritas ordinat hominem ad Deum et proximum, et sic facit concordiam : propter quod dicit Propheta, Pax multa diligentibus legem tuam); pax Ps. cxviii, 165. ista maxime expetenda et observanda est famulis Christi. Beati enim pacifici, quo- Matth. v, 9. niam filii Dei vocabuntur. Et juxta Apostolum, In pace vocavit nos Deus ; et, I Cor. vii, 15. Non est Deus dissensionis, sed pacis. Hinc Ibid. xiv, 33. C ad Ephesios hortatur : Solliciti servare Ephes. iv, 3. unitatem spiritus in vinculo pacis.

Non turbetur cor vestrum, id est, non inordinate afficiatur affectione pacem internam impediente, *neque formidet* humano vel carnali timore : de quo dicitur, Nolite timere eos qui corpus occidunt ; et Matth. x, 28. Salomon in Proverbiis, Justus quasi leo Prov. xxviii, 1. confidens, absque terrore erit. De quo rursus dicit Scriptura : Qui timet Deum Eccli. xxxiv, 16. nihil trepidabit. Est autem alius timor bonus et virtuosus, de quo in Proverbiis D habetur : Beatus homo qui semper est Prov. xxviii, 14. pavidus. Apostoli autem habuerunt inordinatum timorem. Metuebant namque Judæos, ne Christum et ipsos occiderent. Admonet igitur Christus eos ad fortem et inconcussam cordis constantiam.

Cur autem ex sua passione turbari non
debeant neque pavere, subjungitur. *Au-* 28
distis quia ego dixi vobis : Vado, id est, per passionem secundum humanitatem a vobis recedo ad modicum tempus, *et venio ad vos,* id est, cito post resurrectio-

nem vos denuo visitabo. *Si diligeretis me* A dilectione pure spirituali et perfecta : qualis non est dilectio vestra ad me, sed est pro magna parte sensualis et naturalis, unde et Spiritum Sanctum non potestis recipere nisi a vobis recessero; *gauderetis utique, quia vado ad Patrem* per passionem, id est, congratularemini mihi propter glorificationem corporis quam acquiro per mortem, quoniam moriendo, mereor mox resurgere, glorificari in corpore, ad cœlos ascendere, ad Patris dextram residere. Quamvis ergo de passione B secundum se accepta, non sit gaudendum, tamen in quantum est causa tantæ felicitatis, est utique causa materiaque lætandi : et ad amicitiam pertinet, ut de bono dilecti ejusque prosperitate, cordialiter jucundemur. *Quia Pater major me est.* Hoc verbum vivificum, fuit inimico Filii Dei superbissimo Ario occasio mortis, ita ut diceret Filium Dei puram creaturam a Patre substantialiter differentem, quum tamen ex circumstantia textus apertissime pateat quod Christus hoc loco C dicat Patrem ipso majorem, secundum id quod competit sibi mori. Est igitur sensus : Gauderetis quia vado ad Patrem, quia Pater major me est secundum naturam assumptam : idcirco eundo ad eum, glorificor magis quam ante, cui glorificationi congaudere debetis. Porro, quod Filius sit Patri vere æqualis, constat ex (Philipp. II, 6, 7.) eo quod ait Apostolus : Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. D

29 *Et nunc dixi vobis* quod mihi futurum est in passione, resurrectione et ascensione, *priusquam fiat, ut quum factum fuerit,* id est, quum verba mea videritis vere impleta, *credatis* quod ego sum Christus Filius Dei, quem me esse affirmo : quoniam nisi is essem, non possem vobis futura pure contingentia et supernaturalia quæ fieri nequeunt nisi a Deo, qualia sunt resuscitatio et glorificatio mortui, tam vere ac certe prædicere.

30 *Jam non multa loquar vobiscum* in carne ista mortali ante passionem. Cujus causa annectitur : *venit enim princeps mundi hujus,* id est diabolus dominus iniquorum, qui mundi nomine designantur. Unde de ipsis dæmonibus ait Apostolus ad Ephesios : Non est nobis collu- (Ephes. VI, 12.) ctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus, contra mundi rectores tenebrarum harum. Venit quippe diabolus, quia jam instigavit Ju- (Joann. XIII, 2.) dam ut traderet Jesum, et principes sacerdotum ut eadem nocte facerent eum (Matth. XXVI, 47, 50, 57.) comprehendi et die sequenti occidi. Venit quoque (ut reor) ad tentandum Jesum, si (Ibid. XXVII, 1 et seq.) forte esset Christus, vel ad peccandum posset induci. Nondum enim diabolus certus fuit de hoc : aliter non instigasset Judæos ad Christi occisionem. Quod autem diabolus post tentationem factam in (Ibid. IV, 1 et seq.) deserto, in pinnaculo et in monte, redierit ad tentandum Jesum, elici potest ex hoc quod scriptum est apud Lucam : Con- (Luc. IV, 13.) summata omni tentatione, diabolus recessit ab eo ad tempus. *Et in me non habet quidquam,* id est, nihil culpæ invenit in me : de quo scriptum est per Isaiam, Iniquitatem non fecit, nec inventus est (Is. LIII, 9; I Petr. II, 22.) dolus in ore ejus. Vel, In me non habet quidquam, id est aliquid potestatis vel juris, quia nil nocumenti vel pœnæ potest mihi inferre per suos vel per se, nisi quantum ego ipse permisero, præsertim quum pœna infligatur pro culpa, et mors (Rom. VI, 23.) sit pœna peccati.

Sed quia ex hoc dubitari posset, cur Christus pati voluerit, qui non habuit cul-
pam, adjecit : *sed ut cognoscat mundus* 31
quia diligo Patrem, id est, ideo pati volo, ut innotescat hominibus quantum diligo Patrem, propter cujus honorem recuperandum mori volo pro hominum salvatione, ut redempti atque salvati laudent et honorent Patrem seu totam Trinitatem in præsenti et in futuro; *et sicut mandatum dedit mihi* secundum quod homo sum, *Pater* vel Trinitas, *sic facio.* Præce-

pit enim Deus Christo homini, ut omnia A illa faceret, prædicaret et consummaret, per quæ Deus ab æterno decrevit salvare genus humanum. Huic autem præcepto Christus ut homo plenissime atque promptissime obedivit, dicente Apostolo : Factus est obediens usque ad mortem. *Philipp.* II, 8. Hinc beatissimus Dionysius operationem Christi appellat theandricam, id est deivirilem, quoniam quidquid fecit ut homo, fecit quasi Divinitatis instrumentum.

Surgite a mensa, *eamus hinc*. Solet quæri, quorsum tunc ivit Christus cum Apostolis. Ad quod respondent Hilarius, Beda, et alii Sancti, quod ivit ad locum in quo fuit tradendus. Sed hoc improbat Lyra, quoniam infra in principio capituli octavidecimi, habetur : Hæc quum dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit Jesus et discipuli ejus. *Joann.* XVIII, 1. Et ibi captus est Jesus. *Ibid.* 12. Verum istud facile solvitur, ut dicamus quod Jesus cum discipulis surrexit a loco convivii, et ivit versus villam et hortum ubi noscitur comprehensus. Non tamen pervenit ad locum illum, nisi sermone isto (qui usque ad octavumdecimum capitulum protrahitur) consummato : quem fecit in via, vel stando, vel procedendo ; et forte, nunc stando, nunc ambulando. Denique aliqui dicunt, quod Jesus videns discipulos timore mortis sic concussos quod non adverterunt sensum verborum suorum, quia erant in civitate adversariorum, etiam tempore B noctis, sicque continue direxerunt oculos suos ad januam, timentes ingressum Judæorum ; ideo eduxit eos ad locum securiorem, qui ignoratur. Quod non videtur multum probabile : quia ut alii referunt Evangelistæ, Petro dicente, Etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo ; et omnes discipuli similiter dixerunt. *Matth.* XXVI, 35 ; *Marc.* XIV, 31. Ex quo patet quod erant quasi animati ad moriendum cum magistro, quamvis postea, instante et viso periculo, succubuerint.

ARTICULUS XXXVII

EXPOSITIO CAPITULI QUINTIDECIMI : EGO SUM VITIS VERA, ET PATER MEUS AGRICOLA EST.

1 *Ego sum vitis vera*. Christus se dicit C vitem per similitudinem, propter multa. Primo, quoniam sicut vitis habet ramos seu palmites multos, sic Christus quum sit caput Ecclesiæ, habet membra quamplurima, puta fideles, quorum collectio est mysticum corpus Christi. *Ephes.* I, 22 ; V, 23 ; *Coloss.* I, 18. Secundo, quoniam sicut vitis est arbor optimos fructus producens, sic Christus merito suæ conversationis et passionis, copiosissimum protulit fructum, innumerabiles salvans et convertens ad Deum, quemadmodum ad Hebræos dicit Apostolus, quod multos filios adduxit in gloriam ; *Hebr.* II, 10. et Psalmista, Benedicentur (inquit) in ipso omnes tribus terræ. *Ps.* LXXI, 17. Unde ad insinuandum innumerabilitatem eorum qui per Christum salvantur, qui sunt quasi botri et germina ejus, Deus Pater vel Trinitas ait ad eum per Isaiam : Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et fæces Israel convertendas ; dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad ultimum terræ. *Is.* XLIX, 6. Tertio, quoniam sicut lignum vitis est despectum, et tamen perutile, sic Christus despectus fuit, quum esset omnium salus. *Ibid.* LIII, 3. *Act.* IV, 12. Et non solum Christus, sed et ipsa Ecclesia dicitur vinea, D quum sit fecunda in bonis, et multos continens filios ; estque boni odoris atque saporis, laudabilem famam habendo, et divina gustando, ac filios suos spiritua-

libus poculis reficiendo. Unde Isaias dicit A
Is. v, 7. de Synagoga : Vinea Domini Sabaoth do-
mus Israel est, et vir Juda germen dele-
Osee x, 1. ctabile ejus. Et in Osee : Vitis frondosa
domus Israel. Unde apud Matthæum dicit
Matth. xxi, 33. Salvator : Homo erat paterfamilias qui
plantavit vineam, etc.

Sed quum Christus non sit vitis, nisi
per similitudinem, quomodo loquitur, Ego
sum vitis vera? Dicendum, quod dicitur
vitis vera propter veram similitudinem,
non propter veram naturæ communionem
Is. xl, 7. cum vite, sicut in Isaia inducitur : Vere
fœnum est populus. Et item, ut se distin-
guat a prava ac sterili vinea, cui apud
Jer. ii, 21. Jeremiam Dominus protestatur : Ego te
plantavi vineam electam, quomodo ergo
conversa es in pravum, vinea aliena? Non
enim est vitis vera, quæ talis est de qua
Is. v, 4. per Isaiam ait Dominus : Exspectavi ut
faceret uvas, et fecit labruscas. Sic ergo
Christus dicitur vitis, quomodo appellatur
Joann. i, 29; *Apoc.* v, 5; I *Cor.* x, 4. agnus, leo, petra.

Porro, quum vitis et palmites sint ejus-
dem naturæ, ipsaque vitis sit sub agrico-
la, indigens ejus cultura vel influentia,
constat quod Christus dicat se vitem se-
cundum naturam assumptam, secundum
Joann. xiv, 28. quam ait : Pater major me est. Secundum
divinitatem vero, ipse agricola est, quem-
admodum Pater : imo tota Trinitas su-
perbenedicta et superdignissima, est unus
agricola. Subdit ergo : *et Pater meus agri-
cola est,* id est agricolæ similis : Primo,
quoniam sicut agricola mittit semen in
terram, et plantat arbusta; sic Deus in-
fudit animæ Christi gratiam, quæ est qua-
si semen virtutum, plantavit quoque in
ea omnem scientiam ac virtutem. Secun-
do, quoniam colit corda fidelium, ea a
sentibus vitiorum purgando, per gratiam
fecundando, semen verbi cœlestis in eis
spargendo, et tandem in horreum patriæ
introducendo. Hinc Corinthiis scribit Apo-
I *Cor.* iii, 9. stolus : Dei agricultura estis, Dei ædifi-
catio estis.

2 *Omnem palmitem in me non ferentem
fructum,* id est omnem infructuosum fi-
delem, qui fide informi, non caritate et
bonis operibus, mihi conjungitur, unde
non fert fructum in me, id est, opera bo-
na et sancta desideria non producit in
caritate et gratia mea ; *tollet,* id est, a
consortio electorum separabit *eum* Pater,
nunc gratiam subtrahendo seu non influ-
endo, et in futuro gloria eum privando.
Huic simile est quod Joannes Baptista as-
serit : Omnis arbor quæ non facit fructum *Matth.* iii, 10.
bonum, excidetur et in ignem mittetur.
Quod si sola sterilitas condemnatur, ipsa
B iniquitatis exsecutio quantum torquebi-
tur? Istud intelligendum est de his qui
in negligentia finaliter perseverant.

Et omnem qui fert fructum, id est om-
nem fidelem qui habet fidem quæ per *Galat.* v, 6.
dilectionem operatur, et Deo obedit, ac
profert fructus de quibus ad Galatas di-
cit Apostolus : Fructus Spiritus est, ca- *Ibid.* 22, 23.
ritas (id est actus caritatis), gaudium, pax,
patientia, longanimitas, bonitas, mansue-
tudo, etc. ; *purgabit eum* Pater, saltem a
venialibus et a reatu præteritorum mor-
C talium, si habuit ea. In multis enim of- *Jacob.* iii, 2.
fendimus omnes ; et justus septies cadit *Prov.* xxiv, 16.
in die ; omnes quoque justitiæ nostræ sunt *Is.* lxiv, 6.
quasi pannus menstruatæ. Purgat etiam
Deus justos in via ab habitu dissimilitu-
dinis et minoratione perfectionis, quem-
admodum juxta Dionysium, angeli inferi-
ores dicuntur purgari per hoc quod lumen
intellectuale in eis augetur seu conforta-
tur. Purgat autem Deus diversis modis
fideles, videlicet : per pœnitentiam, per
lacrimarum effusionem, per adversa, vi-
D delicet per tentationes, persecutiones et
infirmitates. Nec dubium quin per cari-
tatis fervorem, qui operit multitudinem I *Petr.* iv, 8.
peccatorum, continuamque in divinis dili-
gentiam, maxime deleantur peccata quan-
tum ad maculam et reatum. *Ut fructum
plus afferat,* id est, in bonis operibus ma-
gis abundet. Nam in via Dei non profice-
re, est deficere. Unde oportet incessanter
agere bona, et de virtute in virtutem pro- *Ps.* lxxxiii, 8.
cedere. Sed si ita est, quid est quod multi
quum cœperint agere bona, mox deci-

dunt, et non solum non purgantur, sed pristinam gratiam perdunt ? Dicendum, quod Christus loquitur de proficientibus et electis. Vel distributio præinducta intelligenda est pro generibus singulorum, non pro singulis generum, sicut et illa quæ est in Daniele : Omnes populi, tribus et linguæ servient ei. *Dan.* VII, 14.

3 *Jam vos mundi estis* a labe mortalium vitiorum, et ab incredulitatis errore, *propter sermonem,* id est audiendo et observando doctrinam evangelicam, *quem locutus sum vobis.* Beati enim qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud. *Luc.* XI, 28. Et verba Christi animam purgant, illustrant, perficiunt. Propter quod scriptum est : Beati sumus nos, quia quæ placita sunt Deo, manifesta sunt nobis. *Baruch* IV, 4.

4 *Manete in me* per fidem et caritatem, perseverando usque in finem : quod si feceritis, *et ego* manebo *in vobis* per gratiosam inhabitationem, benignam custodiam et singularem providentiam. Nunquam enim Deus recedit a nobis, nisi primo recesserimus ab ipso. Et quum aversi fuerimus, invitat ut redeamus; semperque paratus est pœnitentes suscipere. Idcirco impœnitentium pravitas nullum habet excusationis colorem.

Sicut palmes non potest facere fructum,* scilicet uvas, *a semetipso, nisi manserit in vite,* non præcisus, sed humorem atque pinguedinem a stipite vitis trahens ; *sic nec vos* Apostoli, nec aliquis alius, potestis in bonis et meritoriis actibus fructificare, *nisi in me manseritis* per fidem et gratiam, non innitentes propriis viribus, sed pietati et gratiæ meæ, præsertim quum sitis membra mea. *I Cor.* VI, 15. Quemadmodum ergo si palmes vel membrum abscindatur, statim arescit, putrescit, et pristina virtute, fecunditate et operatione privatur; sic fideles, nisi Christo per caritatem inhæserint, nil possunt meritorie operari, sed peccati vetustate corrumpuntur, vitiis implicantur, tentationibus superantur.

* *ferre*

Quum enim beatitudo hominis sit omnino supernaturalis, videlicet visio Dei per

A speciem, non potest intellectualis creatura ex suis naturalibus aliquid agere quod sit meritorium beatitudinis hujus, sed indiget supernaturalibus mediis, quibus ad finem hunc perducatur. In quo damnatur hæresis Pelagii, asserentis hominem propriis viribus posse justificari ac promereri. Quocontra dicit Apostolus : Fiduciam talem habemus ad Deum, non quod simus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est; *II Cor.* III, 4, 5. et iterum : Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate, *Philipp.* II, 13. hoc est ex sua voluntate benigna. B Hinc apud Osee perhibet Dominus : Perditio tua, o Israel, ex te; in me tantummodo auxilium tuum. *Osee* XIII, 9. Nemo ergo præsumat, nullus se jactet, vel alteri præferat, aliumve contemnat. Unde monet Apostolus : Itaque qui stat, videat ne cadat. *I Cor.* X, 12.

Ego sum vitis, vos palmites, non per essentiam, sed per similitudinem, sicut ostensum est. 5 Denique, sicut fidelis dicitur palmes et arbor, sic appellatur oliva, juxta C illud Jeremiæ : Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum ; *Jer.* XI, 16. et in Psalmo, Ego quasi oliva fructifera in domo Dei. *Ps.* LI, 10. Hoc quoque sciendum, quod sicut palmes quamdiu manet in vite, pretiosus, speciosus ac nobilis est ; si vero præcidatur, vilissimus est, ad nullum usum conveniens nisi ut comburatur, prout Dominus ait Ezechieli, Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ? etc. ; *Ezech.* XV, 2 *et seq.* sic Christianus quamdiu manet in Christo per caritatem et gratiam, D cunctis rite gentibus præfertur dignitate et merito. Quid enim Christiano tali felicius, cui regna sunt parata cœlorum, qui Christo incorporatus est et deificatus in eo ? Si vero se avertat a Christo, et evangelicæ legis obedientiam deserat, fit prorsus contemptibilis atque vilissimus. Hinc Christianorum dignitatem insinuans Petrus : Vos (inquit) genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. *I Petr.* II, 9. De aversis autem et recidivantibus ait, vilitatem eorum declarans :

II *Petr.* II, 22; *Prov.* XXVI, 11. Contigit illis illud veri proverbii, Canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti.

Qui manet in me, modo jam dicto, cujus videlicet intellectus mihi unitur per fidem, voluntas per dilectionem, memoria per stabilitatem, *et ego in eo* permaneo, conservando dona gratiæ meæ in anima ejus ; *hic fert fructum multum,* id est, in operibus bonis abundat, et crescit in gratia. Quemadmodum enim caput influit membris vitam et motum, et sicut vitis suis palmitibus influit pinguedinem et humorem ; sic Christus fidelibus influit vitam gratiæ et motum actionum sanctarum, humorem recepta dona alentem, itemque charismatum divinorum pinguedinem. *Ps.* LXII, 6. Unde orat Psalmista : Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea. *Quia sine me,* id est sine gratia mea gratum faciente, *nihil* meritorium *potestis facere.* I *Cor.* XV, 10. *Philipp.* IV, 13. Propter quod dicit Apostolus : Gratia Dei sum id quod sum ; et, Omnia possum in eo qui me confortat. Hinc apud Jeremiam legitur : *Jer.* X, 23. Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos. Nemo ergo *Ibid.* IX, 23, 24. I *Cor.* IV, 7. sibi ipsi blandiatur, vel in se ipso glorietur, quum nil habet boni a se, et hoc ipsum quod habet, nec ad momentum potest servare, nisi conservetur a Christo. Denique ipsa prima mentis ad Deum conversio, Dei donum est, et a Deo. Propter *Thren.* V, 21. quod Jeremias precatur : Converte nos, Domine, ad te, et convertemur.

6 *Si quis in me,* id est in fide, caritate et obedientia mea, *non manserit, mittetur foras,* id est, ab electorum grege segregabitur, nunc, voto et merito, et in *Matth.* VIII, 12; XXII, 13; XXV, 30. futuro, loco et præmio, atque in tenebras exteriores mittetur, quemadmodum scriptum est : *Is.* XXVI, 10, juxta LXX. Tollatur impius, ne videat gloriam Dei ; *sicut palmes* inutilis ; *et arescet* per sterilitatem ab opere bono, id est, humore gratiæ roreque gloriæ destituetur ; *Ps.* I, 3; *Jer.* XVII, 8. nec erit tanquam lignum quod plantatum est juxta decursus aquarum, sed sicut arbor quæ aruit, quoniam non habebat humorem. *Et colligent,* id est, reprobis adunabunt *eum* angeli sancti exsecutores divini judicii : de quibus scriptum est, In consummatione sæculi exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum, et mittent eos in caminum ignis. *Matth.* XIII, 49, 50. Ideo subditur : *et in ignem mittent,* id est, in ignem infernalem projicient eum, quum dixerit Judex : Ite, maledicti, in ignem æternum. *Ibid.* XXV, 41. Istud quoque particulariter adimpletur in morte singulorum. De quo igne ait Præcursor apud Lucam : Paleas comburet igne inexstinguibili. *Luc.* III, 17. Isaias quoque ait : Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur. *Is.* LXVI, 24. *Et ardet.* Cur non ait, Et ardebit ? Quod si dixisset, verum dixisset ; sed verbo præsentis temporis usus est, quoniam id quod fiet, Deo præsentialiter constat, et in ejus præscientia jam fit, quod in exsecutione futurum est. Ardebit ergo, et non consumetur ; optabit mortem, et æternaliter punietur, quemadmodum in Apocalypsi dicitur : Cruciabitur iniquus igne et sulfure in conspectu angelorum sanctorum et Agni, et fumus tormentorum ejus ascendet in sæcula sæculorum ; *Apoc.* XIV, 10. et Psalmista, Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos, in miseriis non subsistent. *Ps.* CXXXIX, 11.

Si manseritis in me, conformando voluntatem vestram voluntati meæ per caritatem et obedientiam veram, *et verba mea in vobis manserint* per jugem memoriam et stabilem verborum adimpletionem ; *quodcumque volueritis petetis,* id est, quidquid placuerit animæ vestræ postulabitis a Patre vel a me, *et fiet,* id est dabitur, *vobis,* dummodo orando maneatis in me, orando vere salubria, prout mihi est placitum, orando quoque instanter. Sed quoniam justi non exaudiuntur semper pro aliis, quamvis petant salubriter et instanter pro illis, ideo ait, Fiet vobis : quia non semper fit aliis, eo quod ponant gratiæ obicem. 7

In hoc clarificatus est Pater meus, id est, in hoc Patris cœlestis honor consistit et gloria, non ob suam indigentiam, sed 8

ad nostram utilitatem, *ut fructum plurimum afferatis,* id est, multa opera meritoria perpetretis, aliosque convertatis ad Deum, ut sint filii vestri in Christo renati. In fructificatione ergo et optima conversatione fidelium glorificatur Deus, quoniam honoratur in eis, ejusque majestas et sanctitas in tali conversatione relucet : et tales Deus ad gloriam suam creavit,
Is. XLIII, 7. secundum quod ait apud Isaiam, Omnem qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum. *Et efficiamini mei discipuli,* credendo et obediendo, nec solum servando præcepta, sed etiam adimplendo consilia : et in hoc consistit glorifica-
Joann. V, 23. tio Patris. Qui enim honorificat Filium, honorificat Patrem.

9 *Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos.* Pater diligit Filium secundum utramque ejus naturam : quia secundum naturam divinam, diligit eum tam perfecte et fervide sicut se ipsum, videlicet amore immenso; secundum naturam vero assumptam, diligit eum amore præcipuo, magis videlicet quam cuncta simul creata. Amare quippe est alicui bonum velle. Majus autem bonum voluit et dedit Deus Christo homini, quam toti universo, utpote personalem unionem cum Verbo. Christus quoque diligit nos secundum utramque suam naturam : quia ut Deus, diligit nos amore æterno, non tamen immenso, sed ampliori quam aliqua pura creatura diligit aliam ; porro, ut homo, diligit nos amore creato, infuso, valde ardenti atque
I *Joann.* III, 16. præcipuo, quoniam animam suam posuit pro nobis, et tantum nostram concupivit salutem, quod ad eam retulit quidquid fecit aut pertulit. Quemadmodum itaque Pater diligit Filium, sic Filius diligit nos : quoniam ut amor Patris ad Filium est gratuitus, sic amor Filii ad nos gratuitus est. Rursus, quemadmodum Pater diligit Filium ut hominem, sic Filius diligit nos : sic enim Pater diligit Filium, volendo ei felicitatem æternam ; Filius quoque nos amat ad idem. Iterum, sicut Pater diligit
Rom. VIII, 32. Filium, non tamen pepercit ei, sed manibus impiorum tradidit eum ; sic Filius diligit suos fideles, non tamen parcit eis, sed quanto sunt cariores, tanto pluribus tribulationibus illos exercet, prout Sapiens ait, Tanquam aurum in fornace probavit *Sap.* III, 6.
electos ; et Judith, Omnes qui placuerunt *Judith* VIII, 23.
Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Propterea non debemus in adversitatibus contristari, sed juxta Jacobi documentum, omne gaudium æstimare, quum *Jacob.* I, 2.
in diversas tentationes incidimus. Hinc nempe in Proverbiis Salomon loquitur : Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias, *Prov.* III, 11, 12.
et ne deficias quum ab eo corriperis : quem enim diligit Dominus, corrigit, et quasi pater in filio complacet sibi.

Manete in dilectione mea, quæ est animæ vita : in qua perseverandum est jugiter, quoniam sola perseverantia coronatur; *Matth.* X, 22; XXIV, 13.
nec aliquid præferendum aut comparandum est divino amori, sed Deus præ creaturis amandus est in infinitum. Idcirco, secundum doctores, potius deberet homo mortem corporalem subire, quam unum veniale committere. Quam autem beatum et sanctum sit in divina dilectione manere, patet ex verbo Joannis in sua Canonica : Deus caritas est, et qui I *Joann.* IV, 16.
manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo.

Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea : et tamdiu in dilectione manemus, quamdiu obedimus. 10
Quemadmodum enim observatio præceptorum procedit ex caritate, sic conservat eamdem, quoniam operatio perficit habitum, gratiamque meretur majorem, qua habitus caritatis confortatur. *Sicut et ego præcepta Patris mei servavi,* secundum quod homo sum. Nam quæ placita sunt *Joann.* VIII, 29.
illi facio semper ; et quidquid jussit mihi per inspirationem facere pro hominum salvatione, feci hucusque, eroque ei obe- *Philipp.* II, 8.
diens usque ad mortem. *Et maneo in ejus dilectione* plenissima, quia plus diligo eum quam omnes electi.

Hæc moralia documenta *locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit,* id 11

est, spiritualiter gaudeatis in Deo quemadmodum ego. Vel, Ut gaudium meum in vobis sit, id est, beatitudo et gloria mea vobis communicetur in patria : prout II *Tim.* II, 12 ; *Rom.* VIII, 17. Apostolus dicit, Si compatimur, et conregnabimus. Vel, Ut gaudium meum in vobis sit, id est, ut ego de vobis quasi *Ps.* CXLIX, 4. de bonis filiis glorier, quia beneplacitum II *Esdr.* VIII, 10. est Domino in populo suo, et gaudium Domini est fortitudo vestra. Quod non est sic intelligendum, quasi gaudium Dei aut Christi ex nobis augeatur ; sed quod Deus vel Christus in se delectetur, propter se B ipsum approbans bonum nostrum, et gaudendo in nobis, gaudium suum infundens ac tribuens nobis. *Et gaudium vestrum,* id est spiritualis consolatio quam habetis in via, *impleatur* in patria : juxta illud, *Ps.* XVI, 15. Satiabor quum apparuerit gloria tua ; et, *Ps.* XV, 11. Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Nec enim aliud implet nostri intellectus capacitatem et sciendi aviditatem, nisi veritas prima immensa per speciem cognita ; aliud quoque non implet nostræ voluntatis desiderium, nisi bonitas summa et infi- C nita, per fruitionem possessa. Patet ergo quod finis nostræ creationis est gaudium plenum, tamque exuberans et perfectum, ut eo adepto, majus non cupiatur.

12 *Hoc est præceptum meum,* id est præceptum præcipuum, quod specialiter recolo, et diligenter servari volo, *ut diligatis invicem* dilectione divina, infusa et spirituali, *sicut dilexi vos,* id est ordinate ad adipiscendum vitam æternam, et item ferventer atque stabiliter. Nullus tamen diligere potest æqualiter Christo. Qui au- D tem sic diligit proximos, propter nullam injuriam ad odium concitatur, nec ob alicujus rei temporalis damnum sibi illatum caritatem relinquit, quum ejus amissio sit maximum damnum. Quamvis ergo multa sint Christi præcepta, et præceptum *Matth.* XXII, 37, 38. diligendi Deum sit primum et maximum ; tamen de præcepto mutuæ dilectionis proximorum ait Salvator, Hoc est præceptum meum, quoniam dilectio proximi includit dilectionem Dei, quum Deus sit causa A et finis diligendi proximos. Et teste Apostolo : Qui diligit proximum, legem implevit. *Rom.* XIII, 8, 9 ; *Exod.* XX, 14-16 ; *Lev.* XIX, 18. Nam : Non adulterabis, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices, et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut te ipsum.

Deinde Christus ostendit quæ sit summa dilectio proximi, et quomodo aliquis diligit proximos sicut Christus dilexit nos.

Majorem hac dilectionem nemo habet, ut 13
animam suam, id est vitam corporalem aut se totum, *ponat,* id est, morti corporali exponat, *quis pro amicis suis.* Vita enim est maxime appetibilis atque amabilis ; mors autem est omnium horribilium horribilissimum. Ideo vitam propriam contemnere mortemque subire pro proximorum salute, est maximæ caritatis effectus ac signum. Quum enim sint quatuor ex caritate amanda, quorum unum alio exstat præstantius, scilicet Deus, anima propria, proximus, et proprium corpus ; ideo propter Deum despicienda et exponenda sunt alia tria, et proprium corpus pro proximo. Verumtamen nemo debet animam suam spirituali morti exponere, vel ejus salutem postponere propter proximorum profectum aut felicitatem : quamvis opera bona non debita, sint sæpe omittenda ad vitandum scandalum pusillorum. Unde apud Matthæum Dominus ait : Quid prodest homini, si uni- *Matth.* XVI, 26. versum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur? aut quam commutationem dabit homo pro anima sua ? Hanc autem dilectionem habuit Christus, qui pro suorum electorum salute mori ex caritate dignatus est.

Sed videtur quod pro amicis animam ponere non sit dilectio maxima, quoniam pro inimicis mori majus censetur. Rursus videtur Christus passus pro inimicis. Quorum utrumque patet ex his quæ ad Romanos dicit Apostolus : Commendat au- *Rom.* V, 8-10. tem caritatem suam in nobis Deus, quoniam quum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, et quum

adhuc inimici essemus, reconciliati sumus A
Deo per mortem Filii ejus. Dicendum,
quod quicumque pro alio moritur, maxime diligit illum, quamvis odio habeatur
ab eo : et sic est amicus ejus ex parte
sui, quoniam diligit eum. Sicque loquitur
Christus, ut per amicum intelligatur quilibet proximus dilectus, quamvis non diligens. Vel dicendum, quod dilectio qua
quis animam ponit pro inimico, non est
major quam illa qua moritur pro amico,
quantum ad interiorem affectum, quum
inimicus non sit amico plus diligendus, B
quamvis major appareat seu evidentius
ostendatur in effectu. Ad secundum dicendum, quod pro omnibus, amicis et
inimicis, et reprobis et electis, occisus est
Christus, eosque redemit sufficienter, seu
quantum in se fuit ; pro solis vero electis efficaciter, qui fructum dominicæ
passionis consequuntur : qui licet fuerint inimici secundum præsentem Dei
justitiam et propriam culpam, erant tamen amici secundum æternam prædestinationem. C

14 *Vos amici mei,* id est mihi dilecti et
dilectores mei, *estis, si feceritis quæ ego
præcipio vobis,* ut non solum amicos, sed
et inimicos in me et propter me cordialiter diligatis, optando eis, saltem in generali, bona animæ. Impletio enim præceptorum, est amicitiæ certum indicium.

15 *Jam non dicam vos servos,* servitute
I *Joann.* IV, 18. procedente ex timore servili, quem perfecta caritas mittit foras. Non enim servitis timore pœnæ, sed amore justitiæ
atque intuitu gloriæ. Ad hanc servitutem D
pertinet quod dictum est octavo capitu-
Joann. VIII, 35. lo : Servus non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Verum omnes electi et virtuosi, sunt servi
servitute procedente ex timore casto et
filiali, qui caritatem consequitur, vel ex
ipsa caritate. Ad quam servitutem perti-
Matth. XXV, 21, 23. net illud Matthæi : Euge, serve bone et
fidelis, intra in gaudium domini tui. Hic
servus, est amicus et filius. De illa prima
servitute atque timore servili scribit Apo-

stolus ad Romanos : Non accepistis spi- *Rom.* VIII, 15.
ritum servitutis iterum in timore ; sed
accepistis spiritum adoptionis filiorum, in
quo clamamus : Abba (Pater). De hac servitute caritativa et sancto timore, Dominus ait apud Isaiam : Ecce servi mei lau- *Is.* LXV, 14.
dabunt præ exsultatione cordis ; et alibi,
Ad quem respiciam, nisi ad trementem *Ibid.* LXVI, 2.
sermones meos ? Cur autem Apostoli non
dicantur servi, subjungitur : *quia servus*
servitute timoris servilis, *nescit quid faciat dominus ejus,* id est secretiora facta
domini sui. Hoc nempe videmus quotidie, quod homines in potestate et dominio
constituti, non revelant servis qui puri
servi sunt, sua secreta ; servis tamen fidelibus, quorum probitatem experti sunt,
committunt panduntque secreta. Tales etenim servi non sunt puri servi, sed aliquid
de proprietate filiorum participant, quum
amorosi sint ad dominos suos. Unde in
Ecclesiastico dicitur : Servus fidelis sit *Eccli.* XXXIII, 31.
tibi quasi anima tua ; et alibi, Servus sa- *Prov.* XVII, 2.
piens dominabitur filiis stultis.

Vos autem dixi amicos Dei et mei, hoc
est dilectos, familiares et communicantes
bonis nostris, *quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Certum
est quod Christus quando hæc dixit, nondum patefecit Apostolis omnia quæ audivit a Patre, quum infra testetur : Multa *Joann.* XVI, 12.
habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Augustinus ergo exponit hæc
verba per modum propheticæ denuntiationis, ut ponatur præteritum pro futuro,
et sit sensus : Omnia illa nota feci, id
est, notificabo vobis in patria, quando I *Cor.* XIII, 10.
venerit quod perfectum est, et evacuabitur quod ex parte est. Tunc enim videbimus Deum per speciem, et in illo
cetera omnia conspiciemus. Porro superius dictum est sæpius, quomodo Christo
secundum utramque naturam conveniat
audire seu audivisse a Patre.

Quod autem nulla pura creatura omnia
noscat quæ Christus cognoscit, vel a Patre
audivit secundum quod Deus, certissimum
est. Sic enim cognoscit actualiter infini-

ta, imo et infinities infinita. Rursus, nulla intellectualis creatura citra Christum, cognoscit distincte et particulariter omnia quæ Christus ut homo, quia quæcumque cognoscit Verbum notitia visionis, cognoscit anima Christi. Itaque, quod ait, Omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis, intelligendum est, non de omnibus absolute, sed de omnibus quæ Christus a Patre audivit notificanda esse discipulis secundum exigentiam status eorum, et secundum utilitatem Ecclesiæ. Juxta quem modum scriptum est in prima Joannis Canonica (I *Joann.* II, 27, 20.) : Non necesse habetis ut aliquis doceat vos; sed unctio docet vos de omnibus, et nostis omnia. Talis namque distributio accommoda frequens est in Scripturis, ut quum ait Psalmista (*Ps.* XXXIII, 10, 11.) : Nihil deest timentibus Deum. Et in libro Sapientiæ legitur (*Sap.* VII, 11.), Venerunt mihi omnia bona simul cum illa, puta cum sapientia : et tamen pauca sunt omnia bona vitæ præsentis, juxta illud (*Matth.* XXV, 21, 23.), Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Sic quoque ait Apostolus (I *Cor.* I, 5, 7.) : In omnibus divites facti estis in Christo, ita ut nihil desit vobis in ulla gratia.

16 *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Sive intelligatur hoc de electione æterna, quæ est prædestinatio, qua Christus secundum naturam divinam quosdam ab æterno elegit, sive de electione temporali, qua Christus in mundo conversans, quosdam ad gratiam et apostolatum vocavit : verum est quod ipse nos elegit antequam eum elegimus, sicut et nos dilexit antequam eum dileximus (I *Joann.* IV, 10.). Elegit ergo Apostolos ceterosque salvandos, id est, ex sua liberalitate præ ceteris ordinavit eos ad vitam æternam, et de gratia ad hoc necessaria ipsis providit. Quosdam quoque ex multitudine discipulorum suorum elegit in Apostolos. Ex quo sequitur quod gratia Dei non est ex meritis præviis. Nec ideo Deus quemquam elegit, quoniam vidit illum se electurum, quum nemo pos- A sit Christum meritorie eligere sine prævia fide, quæ est donum Dei, et mentis suæ aversione a rebus caducis ejusque conversione ad Deum, quod non fit sine gratia speciali et gratum faciente. Propter quod frequenter orat Psalmista (*Ps.* LXXIX, 4, 8, 20; LXXXIV, 5.) : Domine Deus, converte nos. Et Apostolus ad Ephesios (*Ephes.* II, 8, 9.) : Gratia salvati estis per fidem; et hoc, non ex operibus, Dei enim donum est, ne quis glorietur. Itemque ad Titum (*Tit.* III, 4, 5.) : Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei; non ex operibus justitiæ B quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.

Et posui, id est, ad hoc institui atque paravi, *vos, ut eatis* per totum mundum, *et fructum afferatis,* id est, spirituales filios generetis, baptizando, docendo, ædificando, quatenus impleatur quod dictum est (*Ps.* XVIII, 5.) : In omnem terram exivit sonus eorum. *Et fructus vester maneat,* id est, Ecclesia per vos conversa atque in Christo renata, usque in finem sæculi perseveret, et deinde ad æternam hereditatem pertin- C gat. — Vel spiritualiter sic : *Posui vos* in vita præsenti, in via hujus exsilii, in corpore isto mortali, *ut eatis* de bono in melius, de fide in opus, de statu animali ad spiritualem, *et fructum afferatis,* id est, tanquam bona arbor fecundi sitis in actibus virtuosis : juxta illud in Psalmo (*Ps.* XCI, 13.), Justus ut palma florebit; et illud Osee (*Osee* XIV, 6.), Israel germinabit sicut lilium; *et fructus vester maneat,* id est, æterna mercede præmietur. Opera enim illorum sequuntur illos (*Apoc.* XIV, 13.). — *Ut quodcumque* vere expediens et D salubre, *petieritis Patrem* meum *in nomine meo* instanter, *det vobis.* Superius dixit (*Joann.* XIV, 13, 14.) : Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. Hic dicit : Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis. Ex quo concluditur, quod Pater et Filius sunt idem dator gratiarum, unusque auditor precum nostrarum, et per consequens unus Deus. Quorum enim una est operatio, eadem est natura.

ARTICULUS XXXVIII

EXPLANATIO SEQUENTIS PARTIS HUJUS CAPITULI QUINTIDECIMI, AB EO LOCO : HÆC MANDO VOBIS, UT DILIGATIS INVICEM.

FREQUENTER magister unitatis, toti- A
us caritatis exemplar, Dominus Jesus,
suos discipulos, et sub illorum persona
totam Ecclesiam, provocat ad caritatem
fraternam, propter rationes præmemora-
17 tas. *Hæc mando vobis, ut diligatis invi-*
I Joann. II, 10. *cem.* Qui enim diligit fratrem suum, in
lumine permanet.
18 *Si mundus,* id est homo mundanus et
impius, vel congregatio talium, *vos odit,*
imo, quia sic est : nunc enim odiunt vos
adversarii mei, Scribæ et Pharisæi, et post
meam ascensionem, quum prædicare cœ- B
peritis, magis vos odient; deinde princi-
pes terræ et multi gentilium odio vos
habebunt. Unde apud Matthæum ait Sal-
Matth. XXIV, 9. vator : Eritis odio omnibus hominibus pro-
pter nomen meum. *Scitote,* ad consolati-
onem vestram, et ut servetis patientiam,
quoniam me priorem vobis odio habuit.
Hoc dupliciter legi potest. Primo sic : Me
priorem, qui prior ac major sum vobis,
odio habuit. Unde superius dixit Salva-
Joann. VII, 7. tor : Me odit mundus, quia ego testimo-
nium perhibeo de illo quoniam opera ejus C
Ps. LXVIII, 5. mala sunt; et in Psalmo, Multiplicati sunt,
inquit, super capillos capitis mei, qui
oderunt me gratis. Secundo sic : Me prio-
rem vobis, id est me prius quam vos, odio
habuit mundus, id est populus iste Ju-
daicus carnalis ac reprobus. Nam ex odio
quo odit me, concepit rancorem adver-
sum vos.
19 *Si de mundo fuissetis,* id est, per imi-
tationem culpæ ad societatem sæcularium
hominum pertineretis, et illis in vita con-
formes essetis, *mundus quod suum erat* D
diligeret, hoc est, tunc isti terrenorum
amatores vos amarent carnali et vitioso
amore, tanquam aliquid sui, et quasi ad
eamdem perditionis massam, seu idem cor-
pus diaboli, pertinentes. Similitudo enim
est causa amoris, et omne animal diligit Eccli. XIII, 19.
sibi simile : sicque amatores mundi amant
suos amatores. Verumtamen non est sic
intelligendum, quod quilibet mundanus
amet quemcumque mundanum, præsertim
quum inter superbos semper sint jurgia, Prov. XIII, 10.
et filii hujus sæculi jugiter contra se di-
micent eo quod unus habeat quod appetit
alter. Sed mundanus amat mundanum si-
bi convenientem. Et quamvis similitudo
sit per se causa amoris, per accidens ta-
men est causa rancoris.
Quia vero de mundo non estis, id est,
ad gregem reproborum non pertinetis, *sed*
ego elegi vos de mundo, hoc est, a mun-
danis et vanis hominibus vos gratiose et
pie separavi, *propterea odit vos mundus,*
tanquam sibi dissimiles, et suis deside-
riis contrariantes. Verumtamen non omnes
mundani odiunt bonos. Videmus quippe,
quod multi sæcularium libenter conver-
santur cum devotis, et eleemosynas eis
communicant, nec tamen corrigunt vitam.
Christus ergo loquitur de hominibus pror-
sus mundanis, in quibus ratio penitus ex-
cæcatur, et induratur voluntas in tantum,
ut odiant Religionem, et quidquid reli-
giosum adspexerint quasi supervacuum
judicent. De talibus dicit Joannes : Pro- I Joann. III, 1.
pterea mundus non novit nos, quia non
novit Deum. Et iterum ait Joannes : No- Ibid. 13, 14.
lite mirari si odit vos mundus ; nos sci-
mus quoniam translati sumus de morte
ad vitam.
Mementote sermonis mei quem ego dixi 20
vobis (ut ait Joannes) : *Non est servus ma-* Joann. XIII, 16.

ior domino suo. Hoc Christus commemo- A
rat, ut discipuli omnesque Christiani ex-
emplo Christi discant pati adversa, et in
omni tribulatione gaudere. Propter quod
Petrus hortatur in prima sua epistola :
I *Petr.* IV, 14. Si exprobramini in nomine Christi, bea-
Ibid. 13. ti eritis; et deinde, Communicantes Chri-
sti passionibus, gaudete, ut in revelatione
gloriæ ejus gaudeatis. Non ergo se putet
regnaturum cum Christo, qui jam non
vult odio haberi et tribulari a mundo. *Si,*
pro quia, *me persecuti sunt* Judæi verbis
Joann. X, 20. et factis, dicentes, Insanit, dæmonium ha- B
Matth. IX, 3; *Joann.* X, 36. bet, blasphemat; et nunc me præcipita-
re, nunc lapidare volentes; *et vos perse-*
Luc. IV, 29. *quentur.* Hoc patet impletum in Actibus
Joann. VIII, 59; X, 31. Apostolorum, quomodo clauserunt et fla-
Act. V, 18, 40. gellaverunt Apostolos. *Si sermonem meum*
servaverunt, et vestrum servabunt : id
est, sicut prædicationem meam spreve-
runt, quia nec credere nec obedire vole-
bant, sic vestram despicient pro majori
parte. Quamvis enim nonnulli Judæorum
per Christum, et multi per Apostolos sint
conversi, tamen comparatione aliorum, C
quasi nulli fuerunt. Propter quod ait Chri-
Is. XLIX, 5. stus per Isaiam : Hæc dicit Dominus ad
me, ut reducam Jacob ad eum, et Israel
Osee VII, 15, 16. non congregabitur. Osee quoque : Ego,
inquit, erudivi eos, et in me cogitaverunt
malitiam; reversi sunt ut essent absque
jugo.
21 *Sed hæc omnia facient vobis,* id est,
odio vos habebunt, persequentur, sermo-
nem vestrum despicient, *propter nomen*
meum exstinguendum, id est, ut fidem et
famam meam exstinguant : juxta illud Je- D
Jer. XI, 19. remiæ, Nomen ejus non memoretur ultra.
Vel, Propter nomen meum, quasi ob cau-
sam meritoriam tantæ persecutionis, id
est propter fidem, confessionem et præ-
dicationem nominis mei. *Quia nesciunt*
eum qui misit me, id est Deum Patrem.
Quamvis enim Divinitatis unitatem agno-
Ps. LXXV, 2. verunt, secundum illud Psalmi, Notus in
Judæa Deus, non tamen cognoverunt Per-
sonarum trinitatem, nec Patrem sub pro-
prietate relativa. Sed nec Deum cognove-
runt formata notitia, de qua dicit Joan-
nes : Qui se dicit nosse Deum, et mandata I *Joann.* II, 4.
ejus non custodit, mendax est. Hæc vero
ignorantia nequaquam excusat, quum sit
affectata et juris; atque ex odio emana-
vit. Sæpe enim prædicavit eis Christus de
Patre cœlesti, sed noluerunt attendere.
Similiter gentiles Christianorum persecu-
tores non excusantur per nescientiam,
quoniam prædicatores Christi pertinaciter
repulerunt, et a veritate averterunt au- II *Tim.* IV, 4; *Ps.* LVII, 5.
res quasi aspides surdæ.
Si non venissem in propria persona per 22
incarnationis mysterium ad Judæos, pro-
ut prænuntiaverunt Prophetæ, *et locutus*
eis non *fuissem* proprio ore, *peccatum*
non haberent tam enorme ac multiplex
ut nunc. Itaque dicendo, Peccatum non
haberent, non abnegat cetera peccata, sed
peccatorum tam grandem enormitatem :
quemadmodum supra dixit de cæco, Ne- *Joann.* IX, 3.
que hic peccavit, neque parentes ejus.
Augustinus tamen exponit sic : Pecca-
tum, id est infidelitatis culpam, quæ est
magnum valde et virtualiter omne pec-
catum, non haberent. Christus enim fuit
eis specialiter repromissus : idcirco non
poterunt de perfidia Christi redargui, nisi
Christo eis misso atque locuto. *Nunc au-*
tem excusationem non habent de peccato
suo, id est infidelitate et ceteris excessi-
bus in me commissis, quoniam tot visis
miraculis, et Prophetarum scripturis tam
evidenter impletis, credere contempserunt
ex sua malitia, quæ eorum animas obnu-
bilavit. Propterea venit super eos ira Dei *Ephes.* V, 6.
usque in finem, secundum Apostolum.
Qui me odit, et Patrem meum odit, quo- 23
niam Patris et Filii est una essentia, una
voluntas, unaque veritas. Qui igitur odit
Christum propter opera ejus ac documen-
ta, odit et Patrem, cujus sunt opera illa
et documenta, quemadmodum Filii. Imo,
qui non credit in Filio, mendacem facit I *Joann.* V, 10.
Patrem.
Insuper adhuc ostendit Christus gravi-
tatem et inexcusabilitatem peccati Judæo-
rum. *Si opera non fecissem in eis,* hoc 24

est supernaturalia facta omnem creatam
potestatem transcendentia, *quæ nemo alius*
fecit, id est tam magna et multa, quan-
ta et qualia nullus præcedentium Prophe-
tarum vel Patriarcharum peregit. Quam-
vis enim quidam illorum magna fecerint,
Cf. in IV Reg. II, 9. scilicet Moyses, Josue, Elias et Eliseus,
non tamen comparari queunt Christo, qui
Matth. XIV, 19-21. de quinque panibus duobusque piscibus,
Ibid XV, 34-38. quinque millia satiavit, de septem quoque
panibus ac paucis pisciculis quatuor mil-
Joann. IX, 1, 6, 7. lia ; qui cæcum a nativitate illustravit,
Ibid. XI, 17, 39, 43, 44. quatriduanum mortuum reduxit ad vitam,
Matth. XIV, 25. super pelagi undas transivit, et alia innu-
merabilia fecit prodigia; in cujus passi-
Ibid. XXVII, 45. one supernaturaliter eclipsatus est sol, et
luna solitum cursum vehementer muta-
Ibid. 52, 53. vit; cum quo multa Sanctorum qui dor-
mierant corpora surrexerunt, et venientes
in sanctam civitatem, apparuerunt multis.
Peccatum non haberent. Nunc autem et
viderunt me præsentem, quem exspecta-
bant futurum, et opera mea miraculosa :
Is. XXX, 20. sicut Isaias prædixit, Erunt oculi tui vi-
dentes præceptorem tuum; *et oderunt me,*
et Patrem meum. Me enim voluerunt et
volunt occidere, Patrisque æterni hono-
rem et cultum auferre. Cur autem Deus
permiserit tantum malum, et quid boni
consecutum sit illud, subjungitur.

25 *Sed ut* (dictio ista, *ut,* sumitur jam con-
comitanter, non causaliter) *adimpleatur*
sermo propheticus *qui in lege eorum,* sci-
licet in libro Psalmorum, in psalmo qui
Ps. LXVIII, 2. incipit, Salvum me fac, Deus, quoniam
intraverunt aquæ : qui psalmus ad litte-
ram scriptus est de Christi passione et
Judæorum excæcatione; *scriptus est* (hic
sumitur lex, pro tota veteris Testamenti
Ibid. 5. Scriptura) : *Quia odio habuerunt me gra-*
tis dupliciter : Primo, quoniam sine rati-
onabili causa oderunt me. Ego enim mul-
Joann. X, 32. ta beneficia contuli eis, sed retribuerunt
Ps. XXXIV, 12. mihi mala pro bonis, odium pro dilecti-
Ps. CVIII, 5. one, persecutionem pro liberatione, mor-
tem pro veritatis testificatione. Secundo,
quoniam ex hoc quod me oderunt, nullum
consecuti sunt commodum, sed maximum
A detrimentum. Illud autem gratis oditur,
ex cujus odio nullum emolumentum ac-
quiritur. Unde et Jeremias prædixit : At- *Jer.* XVIII, 19, 20.
tende, Domine, et audi voces adversario-
rum meorum, numquid redditur pro bono
malum? Porro in psalmo præallegato sic
scriptum est : Multiplicati sunt super ca- *Ps.* LXVIII, 5.
pillos capitis mei qui oderunt me gratis.
Idem quoque habetur in psalmo in quo
legitur : Non supergaudeant mihi qui ad- *Ps.* XXXIV, 19.
versantur mihi inique, qui oderunt me
gratis, et annuunt oculis. Ex quo in ex-
B positione libri Psalmorum probavi, quod
psalmus ille cujus exordium est, Judica, *Ibid.* 1.
Domine, nocentes me, sit ad litteram ex-
ponendus de Christo. Lyra vero exponit
eum litteraliter de David. Et tamen hoc
loco dicit Christum allegare scripturam
hujus psalmi : quo dato, psalmus iste
exponendus est ad litteram de Christo,
quum probatio non valeat, nisi ex sensu
litterali, secundum Augustinum. Illi ergo
oderunt me gratis, quasi non sim Chri-
stus, sed seductor.

C *Quum autem venerit,* non locum mu- 26
tando, sed in signo visibili, de novo ope-
rando, et maximam gratiam infundendo,
Paracletus, hoc est consolator Spiritus
Sanctus, qui spem veniæ imprimendo læ-
tificat pœnitentem, et divinorum sapidam
cognitionem præstando exhilarat contem-
plantem, *quem ego mittam vobis a Pa-*
tre, dando et influendo mentibus vestris
munera ejus : imo et ipsum, juxta illud
Apostoli, Caritas Dei diffusa est in cor- *Rom.* V, 5.
dibus nostris per Spiritum Sanctum, qui
D datus est nobis. Porro, per quod Christus
asseruit, Quem ego mittam vobis, osten-
dit quod Spiritus Sanctus ab ipso proce-
dat. Non enim uni divinarum Personarum
competit dare vel mittere aliam secun-
dum naturam divinam, nisi ratione ori-
ginis seu auctoritatis ad illam : ideo nun-
quam legitur Pater missus a Filio vel
Spiritu Sancto, sed econtra. Non itaque
congrueret Filio mittere Spiritum San-
ctum, nisi esset in Filio auctoritas respe-
ctu Spiritus Sancti, videlicet, nisi a Filio

emanaret. Quod vero adjecit, *a Patre,* accipi potest dupliciter. Primo sic : Quem mittam vobis a Patre, quasi a fonte de quo profluit Spiritus Sanctus, vel quem procedentem a Patre mittam vobis. Secundo sic : Quem mittam vobis a Patre, hoc est virtute divina quam suscepi a Patre, a quo habeo quod Spiritus Sanctus procedit a me processione æterna, et mittitur a me missione temporali.

Spiritum veritatis, hoc est Spiritum
Joann. XIV, 6; I Cor. I, 24. meum, qui sum veritas et sapientia Patris. Dicit enim Apostolus de Spiritu San- B
Rom. VIII, 9. cto ad Romanos : Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Vel Spiritum qui est examen et doctor totius veritatis. *Qui a Patre procedit.* Hoc addit Salvator, ne putaremus quod a Filio dumtaxat procederet Spiritus Sanctus, eo quod dixit : Quem ego mittam vobis. Procedit ergo a Patre et Filio, non quasi a distinctis personis, sed in quantum sunt unum in natura et voluntate. Est namque Spiritus Sanctus amor. Amor vero est germen atque processio voluntatis. Quemad- C modum ergo mundus creatus est a tribus Personis, non in quantum sunt distincta supposita, sed ut sunt unus Deus, in essentia atque potentia indistinctæ, ita quod tres Personæ sunt unus Creator; sic Spiritus Sanctus procedit a Patre et Filio per id in quo idem sunt, scilicet per voluntatem. Propter quod sunt unus spirator, unus fons unumque principium Spiritus Sancti.

Ille testimonium perhibebit de me per opera sua miraculosa. Hoc in die sancto D Pentecostes constat impletum. Per hoc siquidem quod Spiritus Sanctus infudit
Act. IV, 13. formidolosis illis idiotis rudibusque discipulis, invincibilem fortissimamque constantiam, divinarum Scripturarum copiosam notitiam, omnium quoque linguarum notitiam, aperte monstravit quod Jesus, pro cujus honore hoc factum fuit, esset verus Christus. Unde tam forte testimonium perhibuit Christo Spiritus Sanctus, quod multi qui ante crucifixionem eum

A oderunt, post, viso prædicto opere Spiritus Sancti, compuncti sunt corde, et conversi ad Christum, quemadmodum in Actibus Apostolorum plenius recitatur, ubi legitur : Cœperunt loqui variis linguis, Act. II, 4, 6, 12.
prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. Facta autem hac voce, convenit multitudo, et mente confusa est. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem dicentes : Quidnam vult hoc esse? Et post pauca : His auditis, compuncti sunt corde, et Ibid. 37.
dixerunt ad Petrum et ad reliquos Apostolos : Quid faciemus, viri fratres ?

Et vos testimonium perhibebitis de me, 27
virtute Spiritus Sancti efficaciter prædicando. Unde in Actibus probat Petrus in Ibid. 16, 17.
hac missione Spiritus Sancti impletam esse prophetiam Joelis, per quem Dominus ait : Effundam de spiritu meo super om- Joel II, 28.
nem carnem. Hinc Petrus et Joannes, qui in passione fugerunt, accensi Spiritu Sancto, principibus sacerdotum Christi te- Matth. XXVI, 56.
stificationem perhibentibus, cum ingenti auctoritate dixerunt : Obedire oportet Deo Act. V, 29.
magis quam hominibus ; non enim pos- Ibid. IV, 20.
sumus quæ audivimus et vidimus non loqui. *Quia ab initio mecum estis,* id est, ab exordio prædicationis meæ vel conversionis vestræ ad me, mihi inseparabiliter adhæsistis : propter quod estis idonei testes, quasi certissimi de re gesta, et digni estis recipere gratiam testificandi de me. Hinc apud Lucam Christus ait Apostolis : Vos estis qui permansistis mecum in ten- Luc. XXII, 28.
tationibus meis. Joannes quoque in principio primæ suæ Canonicæ, certitudinem apostolicæ prædicationis insinuans, ita exorsus est : Quod audivimus, quod vidi- I Joann. I, 1, 3.
mus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ tractaverunt de Verbo vitæ, quod vidimus et audivimus, annuntiamus vobis.

Hæc de adventu Spiritus Sancti, et ce- 1
teris multis, *locutus sum vobis, ut non* (cap. XVI.)
scandalizemini, id est, ne tempore persecutionis cadatis per impatientiam vel infirmitatem, cedendo tormentis. Per prædicta enim confirmavit eos in fide, fu-

turaque mala seu adversa prædixit, atque exemplo sui discipulos ad patientiam incitavit : quæ omnia præservant a scandalizatione, quia et jacula prævisa minus lædunt, et qui ante persecutionem sagaciter pensat quanta sint tribulationum fructus, merces atque utilitas, cum omni alacritate ipsas amplectitur, eo quod purgent a culpa, disponant ad gratiam, Christo conforment, ab æternis pœnis eripiant, purgatorii pœnas abbrevient, et ad gloriam introducant cœlestem.

2 *Absque synagogis facient vos,* id est, infideles Judæi a societate sua et communione, ac materialibus suis synagogis, vos repellent tanquam excommunicatos et hæreticos. Hoc in Actibus Apostolorum
Act. XIII, 50. legitur adimpletum in Paulo et Barnaba. *Sed venit hora,* id est, tempus propinquat et prope est, *ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo,* id est rem Deo placitam facere. Si hoc quod ait, Deo, intelligatur de Deo vero, locus iste de solis Judæis persecutoribus discipulorum Christi erit intelligendus. Sola enim plebs Judæorum habuit veri Dei notitiam. Infideles ergo Judæi, quoniam Jesum pro seductore et ejus discipulos pro hypocritis tenuerunt, quasi sub specie boni vellent cultum Dei Israel impedire, legem destruere, homines ad pseudochristum convertere, ideo æstimabant occisionem discipulorum esse sacrificium Deo. Si vero quod ait, Arbitretur obsequium se præstare Deo, intelligatur de quocumque deo persecutorum, intelligi potest hic locus communiter, quia quicumque tyranni et æmuli fidei christianæ occiderunt discipulos Christi, putabant se suo deo rem gratissimam facere.

Quæritur, quum dicat Ambrosius, Intentio imprimit speciem operi tuo ; estque commune dictum, Si finis sive intentio bona sit, opus est bonum : quomodo persecutores Apostolorum, qui persequendo eos putabant se obsequi Deo, et ei honorem facere intendebant, non excusantur a culpa. Dicendum, quod verbum Ambrosii intelligendum est de intentione operi correspondente, non de intentione operantis dumtaxat. Quemadmodum ergo non excusatur qui hostem occidit ut vivat pacifice, sic non excusantur prædicti. Porro commune dictum, intelligendum est de fine proportionato, non extorto et abusivo. Hinc patet error periculumque multorum delinquentium, qui quædam illicita perpetrantes, excusant se, dicentes, Nil mali intendimus, quum tamen opus eorum sit tale ut bono fine fieri nequeat, loquendo de fine proportionato ac proprio.

3 *Et hæc* mala *facient vobis, quia non noverunt Patrem* secundum proprietatem relativam. Non enim noverunt generationem æternam, vel emanationem divinarum Personarum ad intra. Vel, Non noverunt Patrem notitia salutari, quæ caritate ornatur, et obedientia comprobatur. *Neque me* Unigenitum Patris, secundum naturam meam divinam et propriam ; vel, Neque me, secundum naturam humanam ut a Verbo assumptam, quamvis facie tenus noscant me. Qui enim ignorat Patrem, et Filium nescit, quum Pater et Filius sint correlativa, quorum unum definitur per reliquum. Hæc tamen ignorantia non eos excusat, quum fuerit affectata et juris, procedens ex obstinatione vel perversitate qua veritatem recipere contempserunt. Hæc dicta sunt sæpe : idcirco illa prætereo.

4 *Sed hæc* de vestra futura persecutione *locutus sum vobis,* præmuniendo vos contra mala futura, *ut quum venerit hora eorum,* id est tempus persecutorum, quo vos aggredientur, *reminiscamini quia,* id est quod, *ego dixi vobis* ista antequam facta sunt, hocque recolendo confirmemini in fide, et talia non velut inopinata et improvisa vos obruant, sed tanquam diu præcognita æquanimiter tolerentur.

5 *Hæc autem vobis ab initio* quo mecum conversari cœpistis, *non dixi.* Quod Salvator dicit, Hæc vobis, etc., non est referendum ad immediate præcedentia, sci-

licet ad prænuntiationem persecutionum, A quia ut alii Evangelistæ testantur, Christus
Matth. x, 17, 18, 21, 22; xxiv, 9, 10; Marc. xiii, 9, 12; Luc. xxi, 12, 16, 17. Joann. xv, 26. diu ante hoc tempus, prædixit Apostolis sui ipsius ac ipsorum multiplicem persecutionem futuram; sed referendum est, secundum Augustinum, ad ea quæ paulo ante præmisit de adventu et consolatione Spiritus Sancti. De talibus enim nunc primo edocuit eos. Cujus subditur causa : *quia vobiscum eram* per corporalem sensibilemque præsentiam, ex qua magnam consolationem habuistis, et adeo magnam, sed sensualem partim et imperfectam, quod spiritualis consolationis non fuistis capaces, nec vobis tam necessaria [fuit] ut modo : ideo nunc ista retuli vobis, quatenus de meo corporali recessu seu passione non nimium doleatis.

ARTICULUS XXXIX

EXPOSITIO CAPITULI SEXTIDECIMI : ET NUNC VADO AD EUM QUI ME MISIT.

ADHUC Christus fons pietatis, compassionis amator, condolens mœstissimis suis discipulis, consolatur eos de corporali suo recessu, eo quod hoc ipsum expediat eis. *Et nunc vado,* id est, per passionem et ascensionem revertor secundum
Philipp. ii, 7. formam servi quam indui, *ad eum qui me misit,* hoc est ad Patrem cœlestem, adipiscendo beatitudinem pleniorem quantum ad præmium accidentale, videlicet corporis glorificationem, in cœlestibus mansionem, ad Patris dexteram consessionem. Et quamvis Christus ut homo non C redierit motu locali ad Patrem, qui vere ubique est, tamen ad locum in quo Pater specialiter esse asseritur, reversus est mo-
Ephes. iv, 10. tu locali, ascendendo super omnes cœlos. Porro quod ait, Vado, ideo dicit, quia in proximo fuit ut rediret ad Patrem. Quædam tamen restabant, videlicet occisio pro mundi salute, et resurrectio; sed Christus ante passionem interdum sic loquitur, quasi jam talia fuissent completa, eo quod in proximo erant complenda.

Et nemo ex vobis interrogat me, Quo D *vadis?* Supra capitulo tertiodecimo, in hujus sermonis exordio, legitur Petrus Je-
Joann. xiii, 36. sum quæsisse : Domine, quo vadis ? Et sequenti ibi capitulo, locutus est Thomas :
Ibid. xiv, 5. Domine, nescimus quo vadis. Quomodo B ergo nunc Veritas dicit, Nemo ex vobis interrogat me, etc. ? Ad quod respondetur dupliciter : Primo, secundum Augustinum, quod hæc verba Christi ad tempus ascensionis sunt referenda, ut sit sensus : Vado, id est, prope est ut ascendam, ad eum qui me misit; et nemo ex vobis interrogat me, hoc est, tunc nullus vestrum inquiret quo pergam, quia tam manifeste ascendam ad cœlos, quod non erit dubium vel quæstio quo ascendam. Vi- Act. i, 9.
dentibus enim illis elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Secundo, dicendum quod in principio hujus sermonis, aliqui (ut dictum est) sciscitabantur Jesum quo iret. Sed postea egressi Joann. xiv, 31.
sunt de loco cœnaculi, et Christo cœptum sermonem continuante in alio loco, ibique dicente, Vado ad eum qui me misit, nullus Apostolorum interrogavit quo iret. Et hoc fuit ex magnitudine admirationis, timoris atque mœstitiæ, propter ea quæ audierunt a Christo, videlicet, quod om- Ibid. xvi, 2.
nis qui interficeret eos, arbitraretur se obsequium Deo præstare, etc. Obmutuerunt itaque vehementer attoniti. Quam dejectionem eorum Christus quodammodo exprobrando : Nemo (inquit) ex vobis interrogat, etc.

Sed quia hæc de vestris futuris per- 6

secutionibus, et recessu meo corporali a A
vobis, *locutus sum vobis, tristitia* aliqualiter indiscreta ac immoderata *implevit cor vestrum,* quod ex sua imperfectione nondum vere paratum est ad sustinenda mundi adversa, neque me diligit dilectione pure spirituali, sed partim sensuali : unde et corporalem præsentiam nimium cupitis, quam Præcursor, tanquam vir perfectus, non curavit. Non enim legitur Christum corporaliter assecutus, quoniam
Joann. vi, 64. caro non prodest quidquam.

Præterea, per hoc quod ait, Tristitia B
implevit cor vestrum, innuit quod vehementissime tristabantur : ideo eos beni-
Ibid. xiv, 6. gnissime consolatur. *Sed ego* qui sum
7 veritas increata, *veritatem* proportionalem
dico vobis. Expedit vobis, id est, animabus vestris salubre est, tanquam dispositivum ad vestram sempiternam salutem, *ut ego vadam* ad Patrem (modo præinducto). *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos* in tanta plenitudine, atque
Act. ii, 1-4. in signo visibili, ut in die Pentecostes.
Joann. xiii, 10; xv, 3. Jam tamen Apostoli quibus dixit, Vos C
mundi estis, habebant Paracletum, secundum quod requiritur ad salutem. *Si autem abiero, mittam eum ad vos,* id est, copiosissima dona ejus vobis infundam. Cur autem Spiritus Sanctus hoc modo mittendus non fuit nisi post Christi ascensionem, præhabitum est, scilicet, quia Apostoli Christum aliqualiter sensualiter diligebant quamdiu cum ipso corporaliter conversabantur, quia revera etiam in naturalibus pulcherrimus atque dulcissimus homo fuit, et valde affectuose, suaviter D
ac humiliter habuit se ad Apostolos, quasi sponsus ad filios suos. Quantum autem affectio hominis habet de carnalitate, tantum impedit de Spiritus Sancti receptione. Hinc Paulus perfectionem sortitus, Christumque purissime amans ac specu-
II Cor. v, 16. lans : Et si novimus (inquit) Christum secundum carnem, tamen nunc jam non novimus. Secundo, quoniam Spiritus Sancti tam eximia plenitudo danda non fuit, nisi reconciliatis per passionem dominicam. Tertio, quoniam Christus rex noster, tam excellenter dona distribuere non debebat, nisi quum reversus fuit ad patriam suam, et sedit in sede regni sui. Quarto, quoniam membra tanta gratia adornanda non erant, nisi ipso capite glorificato. Propter quod dictum est : Spiritus *Joann.* vii, 39.
nondum erat datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

Et quum venerit, id est, postquam Spi- 8
ritus Sanctus vobis cum tanta plenitudine fuerit datus, ita quod abstulerit vobis omnem inordinatam formidinem, atque infuderit veram animi libertatem, inconcussam constantiam, justitiæ tenacitatem, et fervidam Dei ac proximi dilectionem : quod totum factum est in die Pentecostes ; *ille arguet mundum,* id est, per vestram prædicationem increpabit mundanos et reprobos, *de peccato* infidelitatis quod habuerunt, *et de justitia* quam omiserunt, id est de contemptu et omissione justitiæ. Justitia nempe non increpationem, sed laudem meretur ; verum omissio et contemptus justitiæ meretur redargui. *Et de judicio* eorum temerario, vel de judicio divino, quod non timuerunt. Arguet ergo mundum de judicio, id est de temeritate suæ præsumptionis, qua non timuerunt divinum judicium. Erant enim mundani homines his tribus vitiis specialiter implicati, quoniam infideles, injusti, et temerarii exstiterunt.

Deinde Christus verba sua exponit. *De* 9
peccato quidem arguet Spiritus Sanctus mundum, *quia non crediderunt* amatores mundi *in me,* primo Judæi, deinde quidam gentilium, quum tamen tanta signa a me vel a vobis fieri conspexissent :
propter quod sunt inexcusabiles. — *De* 10
justitia vero omissa ab eis arguet eos, *quia ad Patrem vado :* propter quod mihi glorificato et super omnes cœlos exaltato, magis quam ante obedire debuerant, quum vidissent atque audissent sufficientia fidei argumenta de mea ascensione. Post ascensionem enim, per Apostolos demonstravit Deus Trinitas hominibus excellen-

Matth. xxviii, 18. tiam Christi, videlicet, quod data ei esset
omnis potestas in cœlo et in terra, et
Act. iv, 12. quod non esset in aliquo alio salus : id-
eo obediendum fuit ipsius præceptis. Vel
sic : Arguet mundum de justitia Christi,
quam non acceptaverunt iniqui, quia ego
ad Patrem vado : per quod patet justitia
mea, videlicet quod dicta Prophetarum
verificavi, Patri in omnibus obedivi, ir-
reprehensibiliter vixi. Ideo acceptanda et
imitanda fuit justitia mea, videlicet justa
conversatio mea. Tertio sic : Arguet mun-
dum de justitia credentium, præsertim
Apostolorum : id est, comparatione justi-
tiæ fidelium magis damnabiles erunt, et
ideo arguentur quod justitiam credenti-
um non sunt secuti ; quia ego ad Patrem
vado, id est, in vestro conspectu ascen-
do : propterea imitari debebant justitiam
fidei vestræ. Omnes expositiones istæ vi-
dentur satis redire in idem. *Et jam non
videbitis me* ad tempus, nec eo modo ut
nunc, scilicet in carne mortali, nec tam
frequenter et continuate ut ante, quando
conversatus sum inter vos.

11 *De judicio autem* discretionis, quod
abjecerunt, vel divinæ discussionis, quod
non timuerunt, arguet eos, *quia princeps
hujus mundi,* id est diabolus cum satel-
litibus suis mundanis hominibus præva-
lens ac dominans, *jam judicatus est,* id
est reprobatus atque damnatus a me, et
item de corde fidelium electorum eje-
ctus. Et hoc judicium homines debuerunt
attendere cum vera discretione, itemque
diabolo tanquam ejecto et victo fortiter
reluctari, divini quoque judicii rigorem
ac potestatem vereri, eo quod Deus prin-
Luc. xi, 21. cipem hujus mundi tam potentem, for-
Job xli, 25, 24. tem armatum, regem filiorum superbiæ,
cujus potestati non est potestas aliqua
super terram comparabilis, tam districte
damnaverit : ex quo patet quod fragiles
imbecillesque homines facillime possit
damnare. Et utique, si pensemus quam
horrende et festinanter Deus a principio
Is. xiv, 12-14. principem dæmonum cum suis fautori-
bus dejecit et condemnavit, propter unum

A cogitationis tumorem, valde timere debe-
mus divinæ justitiæ judicialem rigorem.
Hinc enim Petrus habet : Si Deus pec- II *Petr.* ii, 4, 9.
cantibus angelis non pepercit, sed ru-
dentibus inferni detractos, in tartarum
tradidit cruciandos, novit Dominus ini-
quos in diem judicii cruciandos servare.
Denique, licet diabolus a principio suæ
ruinæ sit judicatus, et in fine sæculi quo-
dammodo judicandus, specialiter tamen
judicatus fuit a Christo conversante in
mundo : qui quum tentaretur, dixit dia-
B bolo, Vade retro, Satana ; et alias, Si for- *Matth.* iv, 10.
tior illo supervenerit, universa vasa ejus *Luc.* xi, 22;
diripiet ; rursusque, Nunc princeps hujus *Matth.* xii, 29.
mundi ejicietur foras. *Joann.* xii, 31.
Adhuc multa de credendis et obser-
vandis, de mysteriis Christi et Ecclesiæ, 12
de statu sæculi futuri consummationeque
mundi, *habeo vobis,* quasi futuris totius
mundi doctoribus, *dicere,* ut possitis et
alios informare ; *sed non potestis* omnia
illa *portare* in corde, id est capere, in-
telligere, retinere, *modo :* quoniam inqui-
C eti, tristes et pavidi estis. Passiones enim
quum fuerint vehementes, actum ratio-
nis multum impediunt. Unde anima qui-
escendo fit prudens. Et Job ait : Neque *Job* ix, 35.
possum metuens respondere. Ideo quo-
que non poterant capere, quoniam car-
nales et rudes fuerunt et impræparati.
Quum autem venerit ille Spiritus veri- 13
tatis, docebit vos omnem veritatem, non
simpliciter omnem, sed omnem de qua
nunc loquor, videlicet omnia quæ habeo
vobis dicere ad vestram salutem atque
D Ecclesiæ instructionem, quomodo dixi (ca-
pitulo præcedenti) : Omnia quæcumque *Joann.* xv, 15.
audivi a Patre meo, nota feci vobis. Hoc
fuit in die Pentecostes impletum, quando
Spiritus Domini replevit primitivam Ec- *Act.* ii, 4
clesiam in omnibus ad ipsam spectan-
tibus.

Deinceps Christus ostendit cur Spiritus
Sanctus sit ad instruendum tam perfecte
idoneus. *Non enim loquetur a semetipso,*
hoc est, non vos illuminabit per allocu-
tionem internam, virtute aut scientia non

recepta, sed sibi a Patre communicata, ita quod locutio ejus erit tam vera sicut locutio Patris, vel potius eadem numero cum locutione Patris, eo quod operatio Trinitatis sit indivisa. Itaque Spiritus Sanctus non loquetur a semetipso, quia non est a semetipso, sed potestatem atque scientiam, imo quidquid habet et est, recepit a Patre et Filio, tanquam ab uno principio. *Sed quæcumque audiet, loquetur.* Verba hæc sanum ac sobrium exigunt intellectum. Quum enim Spiritus Sanctus sit verus Deus, et per consequens infinitam plenitudinem scientiæ habens a Patre et Filio, non est opinandum quod revelavit alicui hominum absolute omnia quæcumque audivit, hoc est, per spirationem passivam seu procedendo cognovit a Patre et Filio. Rursus, quum Spiritus Sanctus sit Deus, et per consequens simplex et penitus immaterialis, non est putandum quod aliquid corporaliter audiat. Iterum, quum sit Deus æternus, non est arbitrandum quod aliquid auditurus sit, auditurusve fuerit in futuro. Est igitur sensus : *Quæcumque* vobis necessaria seu utilia ad informationem Ecclesiæ *audiet,* id est, se per æternam processionem cognovisse ostendet. Vel, Audiet, id est, in æternitatis momento omne tempus includente audit, seu spirando cognoscit. Quum enim processio Spiritus Sancti sit æterna, per verba omnium temporum explicatur, quoniam omne tempus comprehendit æternitas. *Loquetur,* id est, cordibus vestris inspirabit locutione interna : de qua ait Propheta, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus (*Ps.* LXXXIV, 9.); et Job, Semel loquitur Deus, et secundo id ipsum non repetit (*Job* XXXIII, 14.).

Et quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Ex quo constat quod Apostoli erant prophetæ, imo summi prophetæ : quod maxime patet in evangelista Joanne, qui in Apocalypsi describit totum militantis Ecclesiæ processum, a tempore Apostolorum usque in finem mundi. Prædixit quoque Spiritus Sanctus Apostolis futura A quæ erant pro Christo passuri, itemque præmia quæ fuerant sortituri : sed et ceteris credentibus nuntiavit futura gaudia electorum atque supplicia reproborum.

14 *Ille me clarificabit,* hoc est, Spiritus Sanctus per vestra documenta atque miracula me clarum, gloriosum et sanctum esse ostendet, dando hominibus veram notitiam de me secundum utramque naturam. Tanta enim gratia decoravit Spiritus Sanctus Apostolos, quod per eos totus pene mundus conversus est, et Christi B claritatem novit ac honoravit. *Quia de meo accipiet,* id est, essentiam et sapientiam a me procedendo habet. Sic enim de Spiritu Sancto per modum futuri ait, Accipiet, quum tamen ab æterno susceperit a Filio quidquid habet et est, sicut jam paulo ante prædixit, Quæcumque audiet : quia quum Sancti Spiritus processio sit æterna, per verba omnium temporum designatur. Græci dicunt, quod Christus idcirco non ait, De me accipiet, sed, De meo, quia Spiritus Sanctus non C procedit a Persona Filii, sed ab eo quod est Filii, puta de substantia Patris, quæ communicata est Filio. Hoc autem confingunt, quoniam in verbis sequentibus Christus probat quod Spiritus Sanctus a se vere procedit. *Et annuntiabit vobis* futura, et cetera nunc commemorata.

15 *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt,* non solum per fruitionem, ut dixerunt hæretici, sed et per substantialem identitatem, continentiamque realem, hoc est, totam suam essentiam, potestatem D et perfectionem Pater mihi communicavit. Imo quidquid convenit Patri, competit Filio, sola relatione, seu proprietate notionali in qua distinguuntur, excepta : ideo virtus spirativa communicata est et competit Filio. *Propterea dixi : Quia de meo accipiet,* hoc est de plenitudine divinitatis meæ, seu de me procedit. Quasi dicat : Quum in Patre et in me sit una essentia, una voluntas unaque virtus, quemadmodum Spiritus Sanctus procedit a Patre, sic et a me, quoniam id per quod

competit Patri spirare, est in me : sicut A
tres Personæ sunt unus Creator, quoni-
am id per quod competit Patri creare,
est in Filio et Spiritu Sancto, nec aliud
obstat. Porro Spiritus Sanctus est amor,
ideo procedit a voluntate. Voluntas au-
tem in Patre et Filio est una numero. De
hac materia multa inducit Anselmus in
libro de Processione Spiritus Sancti. *Et
annuntiabit vobis* quæ dicta sunt, per se
vel per angelos sanctos.
16 *Modicum, et jam non videbitis me :* id
est, pauco tempore tollar a vestro adspe- B
ctu, videlicet ab hora comprehensionis
jam imminentis, usque ad diem resurre-
ctionis, in quo vobis denuo apparebo;
et iterum modicum, et videbitis me : hoc
est, prædicto tempore passionis ac se-
pulturæ meæ completo, rursus modico
tempore ero vobiscum corporali præsen-
Act. I, 3. tia, scilicet a die resurrectionis usque ad
ascensionem. Propter quod subditur : *quia
vado ad Patrem,* id est, cœlos mox as-
cendam, ubi Deus Pater specialiter esse
ac habitare asseritur : ideo videbitis me, C
sed non diu, corporali intuitu. Vel sic :
Quia ad Patrem vado, id est, per passio-
nem tendo ad plenam glorificationem :
ideo modico tempore non videbitis me.
17 *Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad
invicem.* Per hoc quod Evangelista ait,
Ex discipulis ejus, videtur innuere quod
non omnes Apostoli, sed quidam eorum,
dixerunt quæ subsequuntur : et puto quod
illi qui tardioris erant ingenii, præsertim
quum verba hæc Christi sint multum ad
intelligendum facilia. *Quid est hoc quod* D
*dicit nobis, Modicum, et non videbitis
me, et iterum modicum, et videbitis me,*
18 *et, Quia vado ad Patrem? Dicebant er-
go : Quid est hoc quod dicit nobis, Mo-
dicum?* id est, quid intelligit dicendo no-
bis, Modicum, cum additione oppositorum?
quasi dicant : Videtur contrarietas esse
in verbis ejus. *Nescimus quid loquitur.*
Forsitan ex reverentia Christi vel timore,
non audebant Christum interrogare, sed
inter se quasi secrete conferebant, et con-
quirebant si forte unus eorum posset sa-
tisfacere alteri. Verum, quum hoc non pos-
sent, decreverunt interrogare Magistrum :
qui sciens secreta cordis eorum, prævenit
eosdem, quemadmodum subditur. *Cogno-* 19
*vit autem Jesus quia volebant eum in-
terrogare.* Christus, non solum ut Deus,
sed insuper ut homo, cognovit universo-
rum cordium abdita, et quidquid in tota
creatura unquam fuit, est, aut erit. *Et
dixit eis : De hoc quæritis inter vos,
quia dixi : Modicum, et non videbitis
me; et iterum modicum, et videbitis me :*
id est, horum verborum intellectum inve-
stigatis. Ad quod Christus respondet :
Amen, amen dico vobis, quia plorabi- 20
tis et flebitis vos, id est, intus et foris
plangetis illo modico tempore quo non
videbor a vobis. Tanquam dicat : Per id
quod dixi, Modicum, et non videbitis me,
significo tempus passionis meæ et sepul-
turæ. *Mundus autem gaudebit,* id est,
mundani Judæi, sacerdotes, Scribæ et Pha-
risæi gloriabuntur de mea occisione et
sepultura, militumque custodia, quasi cer-
ti de hoc, quod resurrecturus non esset,
qui tanto lapide fuerat clausus, militibus- *Matth.*
que vallatus. Unde fertur in Psalmo : Ad- XXVII, 60; *Marc.* XVI,
versum me lætati sunt et convenerunt, 4.
congregata sunt super me flagella. *Vos* *Matth.* XXVII, 66.
autem contristabimini triduo mortis meæ, *Ps.* XXXIV,
propter meam occisionem, vestram a me 15.
separationem et desolationem inhonestam-
que fugam. Hæc tristitia non fuit illicita,
quamvis quantum ad aliquid fuerit inor-
dinata, videlicet, quia de corporali recessu
Christi nimis dolebant, nec ejus passio-
nem considerabant quasi salutem mundi
atque introitum vitæ æternæ. *Sed tristitia
vestra vertetur in gaudium,* id est, præ-
dicto mœrori succedet consolatio magna
in die resurrectionis et deinceps, quum
apparuero vobis. Gaudium quoque infeli- *Joann.* XX,
cium Judæorum cito versum est in mœ- 20.
rorem et luctum, quoniam vehementer
doluerunt et erubuerunt, quando in die
Pentecostes et postea cœperunt Apostoli
in nomine Christi tam insuperabiliter præ- *Act.* II-IV.

dicare, tot millia Judæorum convertere, A
tanta quoque prodigia operari. Postea a
Romanis dejecti sunt penitus; tandemque
in æternam prolapsi sunt pœnam.

Denique, non solum Apostoli, sed cun-
cti electi nunc in hoc mundo plorant et
flent, amore dilecti super omnia Jesu Chri-
sti, item præ desiderio exsistendi cum
Deo, et ex gloriæ dilatione ; propria in-
Ps. XLI, 4. super et aliena deflent peccata. Et ita sunt
Ps. VI, 7. eis lacrimæ panes die ac nocte; et lavant
cum David per singulas noctes lectum su-
um. Mundus vero, videlicet reprobi, mo- B
Prov. II, 14. do gloriatur quum malefecerit; ducunt in
Job XXI, 13. bonis dies suos, et in puncto descendunt
Luc. VI, 25. in infernum. Quibus ait Salvator : Væ vo-
bis qui ridetis, quia plorabitis et flebitis.
Electorum quoque tristitia cito in gau-
dium convertetur, juxta quod dicunt in
Ps. LXV, 12. Psalmo : Transivimus per ignem et aquam,
et eduxisti nos in refrigerium. Hinc scri-
Tob. III, 22. ptum est : Post tempestatem tranquillum
facis, et post fletum exsultationem infun-
Nahum I, 7. dis. Et Nahum primo : Bonus Dominus,
et confortans in die tribulationis, et sciens C
sperantes in se. Magis ergo optemus nunc
cum electis utiliter contristari et plange-
re, quam cum mundo inaniter jucundari
Eccle. VII, 3. intimorataque mente ridere. Melius enim
est ire ad domum luctus, quam ad do-
mum convivii.

Præterea adducit Christus exemplum ad
hoc quod dixit discipulos contristandos
21 et cito lætificandos. *Mulier quum parit,
tristitiam habet* ex dolore qui instat, *quia
venit hora ejus ; quum autem pepererit
puerum, jam non meminit pressuræ,* id D
est pœnæ ac tristitiæ præcedentis, quoni-
am non attendit nec curat ea, *propter gau-
dium,* id est præ gaudio concepto ex hoc,
quia natus est homo, id est filius, *in
mundum.* Magis enim solet pariens ex-
22 sultare nato filio, quam filia. *Et vos igi-
tur nunc quidem tristitiam habetis* de
meo recessu et passione ; *iterum autem*
post resurrectionem *videbo vos,* ita quod
simul a vobis videbor, *et gaudebit cor
vestrum,* mihi congratulando, et de pro-
pria consolatione ac salvatione lætando :
quemadmodum infra habetur, Gavisi sunt *Joann.* XX, 20.
discipuli viso Domino.

Moraliter, mulier est Ecclesia, vel ani-
ma fidelis : quæ quum parit, id est, opera
pœnitentiæ facit, vel aliorum conversio-
ni intendit, tristitiam habet de suis et
alienis peccatis, et propter labores et af-
flictiones vitæ præsentis, prout Apostolus
testatur : Nullam requiem habuit caro no- *II Cor.* VII, 5; I, 8.
stra sed supra modum gravati sumus, ita
ut tæderet nos vivere. Quum autem pe-
pererit puerum, id est, aliquem ad Chri-
stum converterit, vel ad regnum cœlorum
præmiserit, vel opus bonum perduxerit
ad perfectionem, vel se ipsam perfecte
reformaverit ad Christi imitationem, jam
non meminit pressuræ præhabitæ, propter
gaudium fructus consecuti, quoniam na-
tus est homo, id est per gratiam reforma-
tus, spiritualem vitam sortitus, vel esse
gloriæ sempiternæ adeptus. Unde Paulus
filiis suis quos spiritualiter peperit, scri-
bens : Quæ est (inquit) gloria nostra? non- *I Thess.* II, 19.
ne vos? — Potest quoque moralitas ista
referri ad primitivam Ecclesiam, collecti-
onem videlicet Apostolorum : quæ tunc
peperit cum tristitia, quando de Christi
passione ingemuit ; postquam vero pe-
pererat puerum, id est, flendo et ejulan-
do Christi purissimi præsentiam fuit ade-
pta, non meminit prioris tristitiæ propter
gaudium quod habebat, quia natus est
homo in mundum, id est, Christus ad im-
mortalem vitam fuerat suscitatus, et mun-
do exhibitus.

Et gaudium vestrum spirituale *nemo
tollet a vobis,* quia non solum in prospe-
ris, sed etiam in adversis gaudebitis : sic-
ut in Actibus dicitur, quod ibant gauden- *Act.* V, 41.
tes a conspectu concilii, quoniam digni
habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam
pati; et Apostolus, Quasi tristes, semper *II Cor.* VI, 10.
autem gaudentes. Verumtamen Christus
ideo dicit hoc, quoniam gaudium Aposto-
lorum omniumque devotorum fidelium,
licet in hac vita interdum interrumpatur,
et mœrori commisceatur, non tamen au-

fertur omnino, sed cito post hanc vitam A perficitur, atque internam stabilitatem sortitur.

23 *Et in illo die me non interrogabitis quidquam.* Si per hoc quod ait, In illo die, intelligatur totum tempus a resurrectione usque ad ascensionem, non videtur posse salvari hoc verbum. Nam inter diem resurrectionis et ascensionem dominicam, Apostoli interrogaverunt : quia et
Joann. xxi, 21. Petrus dixit ad Christum de Joanne, Domine, hic autem quid? quando Christus apparuit eis ad mare Tiberiadis. In ascen- B
Act. i, 6. sione quoque, qui convenerant interrogabant, dicentes : Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Si autem textus dicatur habere, Et in illo die me non *rogabitis* quidquam, rursus instanti-
vers. 26. am patitur, quia paulo post dicitur : In illo die in nomine meo petetis. Nec dubium quin inter resurrectionem et ascensionem Apostoli deprecati sint Patrem in nomine Christi. Si vero quod ait, In illo die, referatur ad diem determinatum, probabile videri potest quod aliquo certo C die quo Christus eis apparuit, non eum interrogaverunt. Nam et Evangelistæ non referunt Apostolos interrogasse Christum, nisi quod apud Joannem legitur Petrus interrogasse, et discipuli in Actibus Apostolorum. Secundum hoc, sensus esset : In illo die tantam illuminationem vel certitudinem dabo vobis de mea resurrectione, quod non erit necesse aliquid interrogare. Quidam vero referunt ad diem æternitatis, in quo gaudium electorum consummatur, nec aliquid ultra molestiæ patitur. Tunc enim Beati nihil interrogant, neque rogant, quantum ad ea quæ ad essentiale præmium pertinent. Orant tamen pro aliis; et de quibusdam operibus Dei, unus alium, et omnes Christum interrogare possunt, quemadmodum Christo ascendente, angeli inter se conquirebant : Quis est iste qui venit de Edom? Is. lxiii, 1.
Et, Quis est iste rex gloriæ? Christum Ps. xxiii, 8, 10.
quoque interrogabant : Quare ergo ru- Is. lxiii, 2.
brum est indumentum tuum? etc., secundum quod Dionysius et Hieronymus verba Isaiæ exponunt.

ARTICULUS XL

EXPOSITIO RESIDUÆ PARTIS HUJUS CAPITULI SEXTIDECIMI : AMEN, AMEN DICO VOBIS, SI QUID PETIERITIS PATREM IN NOMINE MEO, DABIT VOBIS.

AMEN, *amen dico vobis, si quid* salubre et decens *petieritis* instanter et pro vobis *Patrem* cœlestem *in nomine* D
I Tim. ii, 5. *meo,* id est per me Dei ac hominum mediatorem, per virtutem passionis meæ, et merita omnium quæ pro humana salute assumpsi, feci ac pertuli, per incarnationem, conversationem, obedientiam, patientiam meam; *dabit vobis :* et si non statim, tamen tempore opportuno; vel si non id quod petitis, tamen aliquid melius.

Ad exaudibilitatem nempe orationis, ut dictum est, hæc tria requiruntur atque sufficiunt : Primo, ut vere salutaria requirantur. Unde secundum Damascenum, oratio est petitio decentium a Deo. Secundo, ut indesinenter cum plena fiducia oret quis, dicente Apostolo : Sine intermissi- I Thess. v, 17.
one orate; et Jacobus : Postulet (inquit) Jacob. i, 6.
in fide, nihil hæsitans. Tertio, ut oret pro se. Quod dico, non quasi non sit orandum pro aliis, quum Jacobus dicat, Orate Ibid. v, 16.
pro invicem, ut salvemini; sed quia oratio, etiam justi, quamvis salutaris atque assidua, interdum non exauditur pro aliis, propter indignitatem et incapacitatem eorum, quoniam indesinenter obicem ponunt gratiæ Dei. Propter quod Dominus

ait ad Jeremiam de populo Judæorum pra- A
Jer. xv, 1. vissimo : Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.

Oremus ergo cum omni reverentia Deum Patrem per unicum Filium ejus, certissimi quod exaudiet nos ultra et amplius quam meremur, quum sit nostræ salutis amator. Si consideremus quanta Pater fecit pro nobis, quantum dilexit nos, quanta beneficia contulit, quanta promissa spopondit, dubitare nequaquam poterimus quin libentissime preces nostras suscipiat. B Sed omnino decens et justum est, ut cum cordis custodia, cum ingenti diligentia, cum puritate mentis et stabilitate Dominum majestatis oremus, ne quem orando mitigare studemus, impie conversando exacerbemus. Verumtamen hoc implere, maximo eget labore ad refrenandum animi evagationem. Propter quod abbas Agathon dixit : Non est labor sicut orare Deum. Itaque quantumcumque videmur a Deo repelli, non exaudiri, non adspici, nullatenus desperemus, nec fran- C gatur spes nostra; sed veritatem Scripturæ pensantes, sciamus sperantem in Domino non posse repelli. Ideo dicit Psalmi-
Ps. civ, 3, 4. sta : Lætetur cor quærentium Dominum ; quærite Dominum, et confirmamini, quærite faciem ejus semper.

24 *Usque modo non petistis quidquam in*
Joann. xiv, 8. *nomine meo.* Supra oravit Philippus : Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. Porro, ut in aliis Evangelistis invenitur, discipuli ante hanc cœnam multa saluberrima deprecati sunt Christum, D
Luc. xvii, 5. dicendo : Adauge nobis fidem. Filii quo-
Matth. xx, 21. que Zebedæi petierunt, ut unus eorum ad dexteram Christi, aliusque ad sinistram sederet in regno. Orationem quoque dominicam legerunt frequenter. Quomodo ergo hucusque nil petierunt in nomine Christi? Dicendum, quod nullus petit in nomine Christi, nisi Christum vere cognoscat, eumque Salvatorem esse perpendat. Apostoli autem hucusque nullam fidei stabilitatem habuerunt de Christi divinitate et de ceteris ejus mysteriis. Præterea Christus non negat se exoratum ab Apostolis, sed quod nil petierunt Patrem in nomine suo, quia non recte senserunt de Christo in omnibus, præsertim quantum ad ejus divinitatem.

Petite in nomine meo indesinenter, *et accipietis* quod petitis. Omnis enim qui *Matth.* vii, 8.
petit, accipit; et qui quærit, invenit; et pulsanti aperietur. Hinc fertur in Psalmo :
Sperent in te qui noverunt nomen tuum, *Ps.* ix, 11.
quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine. Sic veraciter est. Si nosceremus nomen Dei nostri, id est, formatam, expertam et illuminatam notitiam de eo haberemus, nullatenus diffideremus, nec fatigaremur aut cessaremus, scientes suæ bonitatis abyssum, suæ misericordiæ pelagus, suæ caritatis ardorem. Hoc itaque postuletis, *ut gaudium vestrum* spirituale, quod post resurrectionem habituri estis de me, *sit plenum,* id est, perficiatur in patria, ut gaudeatis de me, non solum secundum quod homo sum, passus pro vobis, sed insuper ut Deus creator vester et beatificator, ut bonitas infinita, Deus immensus, fons totius beatitudinis vestræ. Nunquam poterit gaudium nostrum esse plenum, nisi primum veritatem per speciem contemplemur, atque divina bonitate in se ipsa immediate fruamur : ex qua contemplatione et fruitione tanta delectatio oritur, quod majorem Sancti in patria nequeunt affectare. Habent enim et possident possessione secura ac sempiterna, quidquid absolute desiderant, quum felicitas sit bonum perfecte contentativum atque quietans, utpote status omnium bonorum aggregatione perfectus.

Hæc in proverbiis locutus sum vobis, 25
id est cum quadam obscuritate, et similitudine parabolica. Sic enim Christus loqui solitus fuit ante passionem. Unde et nunc similitudinem mulieris parientis induxit. *Venit hora,* id est, tempus propinquat, *quum jam non in proverbiis,* id est obscure sicut hucusque, *loquar vobis.* Quamvis autem Christus discipulis loque-

batur hoc modo obscure, nihilo minus ex- A
posuit eis sensum. Propter quod ait ad
Luc. VIII, 10. eos : Vobis datum est nosse mysterium
regni Dei, ceteris autem in parabolis. Id-
Marc. IV, 34. eo Marcus testatur, Seorsum discipulis
suis disserebat omnia : non tamen tam
clare ut post resurrectionem. Idcirco nunc
subditur : *sed palam de Patre meo an-*
nuntiabo vobis, id est, clariorem quam
ante dabo vobis notitiam Dei Patris. Quod
factum est in die Pentecostes, quando Apo-
stoli, recepto Spiritu Sancto, limpida qua-
dam acie mentis cognoverunt de Patre to- B
taque superbeatissima Trinitate, quæ ante
audierunt a Filio, sed parum vel nihil
intellexerunt de eis. Verumtamen, quod
ait, Palam, non est intelligendum de vi-
sione clara et immediata per speciem, sed
singulariter evidenti per fidem : de qua
II Cor. III, 18. dicit Apostolus, Nos autem revelata facie
gloriam Domini speculantes. Denique an-
te diem Pentecostes Christus proprio ore
clare docebat discipulos de divinis, quan-
Luc. XXIV, 45. do aperuit illis sensum, ut intelligerent
Joann. XX, 22. Scripturas ; insufflavitque in eos, et ait, C
Accipite Spiritum Sanctum. *In illo die in*
26 *nomine meo petetis,* id est, Patrem per Fi-
lium vere ac rite orabitis, quia tunc co-
gnoscetis Filium spiritualiter ac sincere,
I Tim. II, 5. quomodo sit Dei et hominum mediator,
per quem omnia gratiæ dona hominibus
impertiuntur a Patre seu Trinitate.

Quidam exponunt hunc locum ab illo
verbo, Venit hora quum jam non in pro-
verbiis loquar vobis, de visione et illu-
minatione Sanctorum a Christo in patria,
ubi omnia vident in Verbo, et Deum pa- D
I Cor. XIII, 12. lam conspiciunt, non per speculum in
ænigmate, sicut modo. Quam expositio-
nem reprobat Augustinus per id quod ad-
jectum est : In illo die in nomine meo
petetis. Sancti autem in patria non pe-
tunt, ut dicit, quum petitio sit indigen-
tiæ, quæ in patria locum non habet. Ad
quod dici potest, quod orant pro aliis, et
pro certis punctis ad accidentale præmi-
um pertinentibus.

Et non dico vobis quia ego rogabo Pa-
trem de, id est pro, *vobis.* Quomodo in-
telligendum est hoc, quum supra in hoc
ipso sermone dixerit Christus Apostolis,
Ego rogabo Patrem, et alium Paracletum *Joann.* XIV, 16.
dabit vobis ? Rursus, sine mediatore Chri-
sto nullus habet accessum ad Deum, nec
aliquid promeremur vel exaudimur, nisi
virtute et merito Christi. Ad hoc quidam
respondent, quod Christus rogat ut homo,
et non rogat ut Deus. Quamvis autem hoc
verum sit, tamen non videtur ad propo-
situm satisfacere, quoniam Christus cau-
sam cur non rogabit Patrem pro discipulis
suis assignans, adjecit : Ipse enim Pater
amat vos, quia vos me amastis. Insuper,
paulo post, in hoc ipso sermone, Christus
rogat Patrem pro Apostolis : Pater, in- *Ibid.* XVII, 11.
quiens, serva eos in nomine tuo ; et, Pa- *Ibid.* 17.
ter, sanctifica eos in veritate. Non ergo
vult dicere, quod nequaquam orabit pro
eis, sed quod tantæ perfectionis et gratiæ
erunt, quod non indigebunt Deo recon-
ciliari, sed ei amantissimi erunt, famili-
ares et præaccepti, tanquam confirmati
in gratia, ita quod post Spiritus Sancti
susceptionem nunquam peccabunt mor-
taliter, ideo actus et preces ipsorum erunt
Deo placentes sine speciali adjutorio in-
tercessionis reconciliatoriæ. Non tamen ex-
cluditur Christi subsidium, sed insinuatur
quam familiariter et secure possint Pa-
trem accedere. Ideo addit :

Ipse enim Pater amat vos amore æter- 27
no, *quia,* id est cujus causa a posteriori
vel signum, est quod *vos me amastis* actu
caritatis infusæ. Certum sæpeque dictum
est, quod amor Dei prævenit et causat om-
ne meritum nostrum, et quidquid boni
habemus. Idcirco amor discipulorum ad
Christum non est causa a priori quod Pa-
ter diligit eos, sed signum : quoniam amor
eorum ad Christum, est effectus amoris
Dei Patris vel Trinitatis ad eos. Propter
quod in epistola Joannis habetur : Nos ergo *I Joann.* IV, 19.
diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit
nos. Quia igitur Pater nos primo amavit,
idcirco amamus unicum Filium ejus. *Et*
credidistis fide formata, *quia a Deo exivi,*

id est, a Patre æternaliter genitus sum, A
sicque exivi ab eo emanatione immanente,
sicut egreditur notitia a mente, et verbum
ab intelligente. Vel : Exivi, id est, in
mundum directus sum, a Deo Trinitate,
qui me hominibus visibilem præbuit ac
socium dedit.

28 *Exivi a Patre :* juxta illud Ecclesiasti-
Eccli. xxiv, 5. ci, Ego ex ore Altissimi prodivi, primo-
genita ante omnem creaturam ; *et veni*
in mundum per humanæ naturæ assum-
ptionem, atque cum hominibus piam con-
versationem. *Iterum relinquo mundum,* B
id est, ab hominibus et loco terrestri
recedo quantum ad naturam assumptam,
Ephes. iv, 10. per victoriosam ascensionem. Qui enim
descendit, ipse est et qui ascendit super
omnes cœlos. *Et vado ad Patrem* per
humanæ naturæ collocationem in cœlo
empyreo : in quo Pater specialiter esse et
commorari censetur, quoniam ibi excel-
lentius operatur, et se ipsum clarius ma-
nifestat, quamvis secundum se nullam
habeat habitudinem vel determinationem
ad locum, sed in se ipso invariabiliter C
æternaliterque subsistat, tanquam ens ve-
re incircumscriptum, simpliciterque et
perfective infinitum.

29 *Dicunt ei discipuli ejus : Ecce nunc*
palam loqueris, dicendo quod Pater amet
nos, quia dileximus te, etc., *et proverbi-*
um nullum dicis, loquendo de exitu tuo
a Patre et adventu in mundum, sed ipsam
veritatem nude sine parabola loqueris.
Christus namque non semper parabolice
loquebatur discipulis : et licet paulo ante
vers. 25. jam dixerit, Venit hora quum jam non in D
proverbiis loquar vobis (quod ad tempus
post resurrectionem relatum est); non ta-
men negavit quin etiam ante passionem
loqueretur eis quædam de Deo sine pro-
30 verbiis. *Nunc scimus* per fidem et expe-
rientiam quamdam, *quia scis omnia.* Hoc
ideo asserunt, quoniam Christus præve-
nit interrogationem eorum, et cogitatio-
nes eorum cognovit, sicut jam patuit :
imo, ex diversis verbis et factis Christi,
cognoscere poterant quod nil eum lateret.
Et non opus est tibi, id est, ad hoc quod
respondeas non oportet nec indiges, *ut*
quis te interroget, quia tu nosti dubita-
tiones atque proposita cordium : unde
non oportet tibi aliquid notificari, sed
universa mentium noscis arcana. *In hoc*
credimus quia a Deo existi, ut dicis, per
generationem æternam, ita quod omnia
scis quæ scit Pater, sisque Deus : quoni-
am omnia noscere modo jam dicto, Deo
est proprium. Secundum Augustinum, Apo-
stoli non intellexerunt verba Christi qui-
bus se dixit exisse a Patre, sed putabant
se scire quod ignorabant. Verumtamen
certum est quod credebant eum exisse a
Patre, ita quod divinitus directus seu mis-
sus esset in mundum ; sed an verba præ-
inducta de exitu generationis divinæ ac-
ceperint, non est adeo certum.

Respondit eis Jesus : Modo creditis 31
clarius et magis explicite quam ante. Ta-
men et ante crediderunt. Sed ne Apostoli
de sua quasi perfectione gloriari incipe-
rent, quoniam dixit eis quod Pater ip-
sos amaret, nec ipse pro eis rogaret, eo
quod essent Deo amabiles; mox de eorum
ruina et instabilitate adjecit : *Ecce venit* 32
hora, id est, indesinenter propinquat, *et*
jam venit, id est, in proximo est : unde
quasi præsens reputatur, quia quod mo-
dicum est, non computatur ; *ut disper-*
gamini unusquisque in propria, id est,
fugiatis a me, et quilibet suum latibulum
vel commodum quærat, quomodo possit
salvare se ipsum de manibus Judæorum.
Quod in comprehensione Christi imple-
tum est, quando discipuli relicto eo om- Matth.
nes fugerunt, quemadmodum per Zacha- xxvi, 56.
riam fuit prædictum : Percute pastorem, Zach. xiii, 7; Matth. xxvi, 31.
et dispergentur oves gregis. *Et me solum*
relinquatis, id est, vestro consortio de-
stitutum, atque humana ope privatum :
juxta illud in Psalmo, Longe fecisti notos Ps. lxxxvii, 9, 19.
meos a me, et elongasti a me amicum
et proximum. *Et non sum solus,* id est
sine consorte seu pari natura, nec sine
adsistente et adjuvante, *quia Pater me-*
cum est. Pater enim et Filius insepara-

biles sunt natura et operatione, loquendo de Filio secundum divinam naturam. Sic quoque sunt naturæ consortes seu pares. Sunt enim non solum unius essentiæ, sed et una essentia, unumque esse. Loquendo autem de Dei Filio secundum naturam assumptam, sic Pater fuit cum Filio tempore passionis, tanquam adjutor et liberator, animam ejus in omnium virtutum stabilitate conservans, eumque a morte celeriter ad immortalem vitam resuscitans. Propterea apud Isaiam : Dominus (inquit) Deus auxiliator meus. *Is.* L, 9.

33 *Hæc* omnia quæ in hoc sermone effatus sum, *locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis,* id est veram animæ tranquillitatem, et pacem internam ac spiritualem, de qua dicit Apostolus : Pax Christi exsultet semper in cordibus vestris. *Coloss.* III, 15. Hanc pacem habemus in Christo, id est in contemplatione et in dilectione ipsius, quoniam Christum, ejusque opera et persecutiones, beneficia et promissa pensando, pacem cordis habemus, quantumcumque foris turbemur. Sed et pax multa diligentibus legem Dei. *Ps.* CXVIII, 165. Idcirco dicit Psalmista : Tribulatio et angustia invenerunt me, mandata tua meditatio mea est. *Ibid.* 143. Hoc nempe est sanum optimumque consilium, ut in omni persecutione seu tribulatione demus nos ad considerationem legis divinæ, et eorum quæ Christus pro nobis sustinuit.

In mundo pressuram habebitis, id est persecutiones, tentationes et adversitates innumeras. Omnes enim qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patientur. *II Tim.* III, 12. Quod maxime verum fuit in primitiva Ecclesia, præsertim in Apostolis, quando omnis qui occidit Christianum, arbitrabatur se obsequium præstare Deo. *vers.* 2. *Sed confidite,* id est, spem prævalendi per gratiam meam habete, nam *ego vici mundum,* id est amatores terrenorum, persecutores justorum, videlicet sacerdotes, Scribas ac Pharisæos : quos verbis et factis confudi et vici, quia nec sapientiæ meæ potuerunt resistere, nec miracula abnegare, nec me a via æquitatis avertere, sed et per patientiam vici universam eorum malitiam. Imo tunc Christus vicit mundum, quum eum mundus occidit : tunc sapientia vicit malitiam, et ipse sua morte meruit mundi principatum atque judiciariam potestatem, deditque suis militibus fiduciam, formam et potestatem vincendi hunc mundum. Meruit enim per suam persecutionem cunctis fidelibus gratiam superandi ac triumphandi in omnibus. Quam Deus per Christum nobis largitur, dicente Apostolo : Gratias agimus Deo, qui dedit nobis victoriam per Jesum Christum. *I Cor.* XV, 57. Itemque : In omnibus (ait) triumphat nos in Christo Jesu ; *II Cor.* II, 14. et, Omnia possum in eo qui me confortat. *Philipp.* IV, 13.

His verbis consolatur nos Christus, ne in adversis pusillanimes aut debiles efficiamur, sed clamemus in cœlum ad eum qui pro nobis vicit mundum, et miserebitur nostri Deus noster, pugnans et expugnans pro nobis. Rursus, quoniam Christus vicit mundum, debilitata est mundi potestas, nec plus potest in nos quam Christus permiserit. Hinc ergo monemur in omni adversitate esse constantes, confidendo in Christo, et ejus persecutiones considerando, quemadmodum ad Hebræos scribitur : Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem. *Hebr.* XII, 1, 2. Et Petrus : Christo (inquit) passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini. *I Petr.* IV, 1.

Hic finitus est præclarissimus, admirabilis et prolixus Christi sermo, factus vel potius inchoatus in Cœna. Post hæc Evangelista describit orationem et gratiarum actionem Christi pro suis discipulis et universis fidelibus.

ARTICULUS XLI

ELUCIDATIO CAPITULI SEPTIMIDECIMI : HÆC LOCUTUS EST JESUS, ET SUBLEVATIS OCULIS IN CŒLUM, DIXIT : PATER, VENIT HORA.

COMPLETO sermone profundissimo, doctrinali atque prophetico, subjungit Filius Dei orationem sublimem, pro sui ipsius glorificatione quantum ad præmium accidentale, pro Dei Patris clarificatione in cordibus hominum, pro Apostolorum omniumque credentium salute et conservatione. Et quia orando debemus Dei laudem et gratiarum actionem miscere, ipse Salvator orando, ad Patris sui laudem itemque gratiarum actionem sæpe convertitur.

Ait itaque sanctissimus Evangelista :
1 *Hæc,* id est sermonem in quatuor præcedentibus capitulis jam descriptum, *locutus est Jesus* Apostolis : partim seden-
Joann. xiv, 31. do, usque ad id, Surgite, eamus hinc ; partim stando vel ambulando, usque ad locum præsentem. Quem plane sermonem fecit non solum ad Apostolorum, sed universorum quoque instructionem fidelium, quamvis hic sermo pro magna parte ad solos sit referendus Apostolos.

Et sublevatis oculis corporalibus *in cœ-*
Gen. i, 1. *lum,* de quo in Genesi habetur : In principio creavit Deus cœlum et terram. Verum, sive hoc intelligatur de cœlo visibili seu stellato, quod dicitur firmamentum, sive de cœlo empyreo, quod est locus et mansio Beatorum, et unum de quatuor coæquævis, secundum Strabum et Bedam : cur Christus, qui secundum naturam assumptam vidit indesinenter Deum Patrem et Trinitatem æque perfecte per speciem, clarius quam omnes electi, cur, inquam, oculos corporales levavit in cœlum, quasi per hoc oculi sui interiores juvarentur vel excitarentur ad contemplationem sublimiorem aut ferventiorem affectionem

A ad Deum ? Et respondendum, quod fecit hoc, non ad suum profectum, necessitatem vel indigentiam, quia quomodocumque corpus ejus fuerat situatum, anima ejus semper æque perfecte ferebatur ad Deum, non in vigilia tantum, sed et in somno, qui contemplationem dilectionemque animæ Christi nequaquam impedivit ; sed ad nostram informationem, ut edoceret nos quod in orando debemus oculum mentis ad Deum dirigere cum magna intentione. Atque ut hoc perfectius B faciamus, debemus et oculos corporales ad cœlum materiale levare, quatenus inspiciendo magnificum opus Dei et habitaculum ejus, excitemur ad speculationem divinæ creatricis atque in cœlo habitantis majestatis, cœlestium quoque gaudiorum memoriam : quia ad mentis nostræ elevationem ad Deum, plurimum confert industria exteriorum actuum, situum, applicationum, quoniam corporalia ad spiritualia ordinantur, et bonus corporalium usus spiritualibus suffragatur. Porro, inter C hæc corporalia ad internam devotionem provocantia, sunt oculorum elevatio, pectoris tunsio, corporis prostratio, genuflectio, brachiorum extensio, manuum complicatio, multiformis inclinatio. Propter quod in Threnis loquitur Jeremias : Le- Thren. iii, 41.
vemus corda nostra cum manibus ad Deum in cœlos; et Psalmista, Levavi ocu- Ps. cxx, 1.
los meos in montes. Denique publicanus Luc. xviii, 13.
percutiebat pectus suum. Et Salomon in libris Regum fertur orasse genibus flexis, III Reg. viii, 54.
et manibus in cœlum levatis.

D Erigamus ergo cum Christo oculos cordis ad Deum ubertim, secundum quod scriptum est, Oculi mei semper ad Do- Ps. xxiv, 15.

minum : quia oratio est ascensus mentis A in Deum. Hoc egit Ezechias, qui ait : Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. (Is. xxxviii, 14.) Unde qui orat corde vago, intimorato et dissoluto, non orat veraciter, nec exauditur.

Dixit : Pater naturalis et consubstantialis, a quo omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur, (Ephes. iii, 15.) cui nomen et ratio patris propriissime ac verissime competit, *venit hora* passionis meæ; vel, Venit hora, id est, tempus jam imminet faciendi quod precor, videlicet clarificandi me : B quam horam tu ipse et ego ab æterno determinavimus atque præfiximus. *Clarifica Filium tuum.* Tripliciter Pater clarificavit Christum post hanc orationem : Primo, per signa facta in passione, videlicet quod ad unam Christi responsionem, omnes adversarii ejus qui venerant capere eum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram; (Joann xviii, 6.) item, per solis obscurationem tam longam et supernaturalem, per terræ motum, veli templi scissionem, et suscitationem multorum Sanctorum in die C Paschæ, qui venerunt in sanctam civitatem, apparueruntque multis. (Matth. xxvii, 45, 51-53.) Secundo, per glorificationem corporis Christi, quæ facta est per resurrectionem, ascensionem, et quatuor dotium collationem, videlicet impassibilitatis, claritatis, subtilitatis, et agilitatis. Tertio, clarificavit eum in cordibus hominum quos convertit ad Christum, ita quod ejus majestatem cognoscere ac venerari cœperunt. Pro omnibus clarificationibus istis oravit nunc Christus. — Sed cur ista precatus est Jesus, D quum sciret certissime Patrem sic decrevisse ut clarificaret taliter Filium suum? Dicendum, quod non est inconveniens ea postulare a Deo, quæ scimus danda esse ab eo, quia et Deus sic prædestinavit ut daret ea per preces servorum suorum.

Quoniam vero glorificatio Christi hominis ordinatur finaliter ad gloriam Patris, subjungitur : *ut Filius tuus clarificet te,* id est, per prædicationem Apostolorum clarum te faciat in cordibus hominum, dando eis notitiam et venerationem nominis tui altissimi. Nisi enim Pater clarificasset Christum, mundus non credidisset in eum, et per consequens nec Patrem cognovisset. Ideo Christus petit se clarificari, quatenus homines credant Evangelio ejus, sicque Christus per sui Evangelii annuntiationem clarificaret et Patrem.

Sicut dedisti ei ab incarnationis prin- 2
cipio, *potestatem omnis carnis,* id est virtutem et dominationem super totum genus humanum. Ponitur ergo pars pro toto, videlicet caro pro homine, quemadmodum in Psalmo, Ad te omnis caro veniet; (Ps. lxiv, 3.) atque in Isaia, Videbit omnis caro quod os Domini locutum est. (Is. xl, 5.) Denique, ut dictum est sæpe, eo ipso quo Christi humanitas unita est Verbo hypostatica unione, prælata est omni creaturæ, habuitque a principio incarnationis potestatem omnis naturæ creatæ. Potest quoque ad Christum secundum divinitatem referri, quia per hoc quod Pater dedit Filio divinam essentiam, dedit etiam ei omnipotentiam, seu potestatem omnis carnis omnisque creaturæ, hoc est potestatem per quam ipse unigenitus Filius universa creavit, gubernat et possidet. Itaque, sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, sic clarifica eum, *ut omne* genus hominum, *quod dedisti ei* per prædestinationem æternam, per temporalem vocationem et fidei sinceritatem. Quos enim prædestinavit, hos et vocavit, secundum Apostolum. (Rom. viii, 30.) Qui iterum ait : Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem. (Ephes. i, 4.) Nemo quippe venit ad Filium, nisi Pater traxerit eum. (Joann. vi, 44.) Illos ergo Pater dat Filio, quos decrevit salvari per eum, et convertit ad fidem catholicam, vivam et perseverantem. *Det eis vitam æternam,* id est, pro eorum salute moriatur, eisque æternam beatitudinem mereatur ut homo, et largiatur ut Deus. Ex hoc innotescit, quod Christus nunc loquitur de datione potestatis omnis carnis temporali, quæ competit sibi secundum naturam assumptam, quoniam illa fina-

liter ordinatur ad redemptionem humanam. Datio vero hujus potestatis æterna competens Christo secundum divinam naturam, non ordinatur ad aliud creatum, sed potius finis est omnis creaturæ.

3 *Hæc est autem vita æterna,* id est, vera atque cœlestis felicitas consistit in hoc, *ut cognoscant,* clare per speciem : quod
I Cor. XIII, 12. Apostolus dicit, Facie ad faciem ; *te* Patrem *solum Deum verum,* qui es Deus
Deut. XXXII, 39. verus, præter quem non est alius Deus : ita quod dictio illa exclusiva, *solum,* determinat Deum, excludens omnem aliam deitatem, quoniam non est deitas præter eam quæ est in Patre et Pater, quæ eadem numero est in tribus Personis, quæ sunt unus solus verus Deus : estque hoc modo unaquæque earum solus Deus verus. Ex quo elucescit perfidia Arii atque Eunomii, arguentium ex hoc loco, quod Filius et Spiritus Sanctus sint puræ creaturæ, quasi *solus,* determinaret personam, et personæ excluderet consortium. Sic ergo cognoscant te, *et* item *quem misisti Jesum Christum :* id est, in claro et fruitivo adspectu Patris et Filii secundum ejus divinitatem, haud dubium quin et Spiritus Sancti, beatitudo omnis mentis creatæ essentialiter sita est. Trinitas namque superbenedicta, est unum beatificum objectum omnium Beatorum. In cognitione autem Christi secundum ipsius humanitatem, beatitudo consistit, quantum ad præmium accidentale, et ex consequenti vel secundario.

Ex his constat, quod beatitudo consistit in actu intellectus essentialiter ac directe, ita quod contemplatio summæ ac primæ veritatis clara et immediata, est essentia beatitudinis, seu ipsa felicitas : tamen in quantum contemplatio habet fruitionem adjunctam. Non enim cognitio sine dilectione atque fruitione perfecta est. Hinc dicit Augustinus, quod visio est tota merces. In qua utique Joannes nostram deiformem et summam perfectionem, et per consequens veram felicitatem, constituit, dicens in prima sua Canonica : Carissimi, nunc filii Dei sumus, I Joann. III, 2.
et nondum apparuit quid erimus; scimus quoniam quum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Præterea omnes Sancti Dei visionem quasi summum finaleque bonum desideraverunt. Hinc Moyses Domino loquens : Si Exod. XXXIII, 13.
inveni (inquit) gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te ; et Psalmista, Ostende faciem tuam, et Ps. LXXIX, 4, 8, 20.
salvi erimus. Sed et Aristoteles naturali ratione inductus, decimo Ethicorum felicitatem constituit in speculatione optimi speculabilis. Ex quibus patet, quam rudis sit Sarracenorum Judæorumque cæcitas, qui felicitatem ponunt in exterioribus bonis deliciisque carnalibus, scilicet in voluptatibus gustus et tactus, atque similibus. Corporalia enim non sunt bona simpliciter, neque finalia, sed ad spiritualia ordinantur. Carnales insuper voluptates nobis et bestiis sunt communes, et in se viles sunt. Beatitudo autem consistit in summis honestisque bonis, et felicitas est bonum prædignum, spirituale, divinum, videlicet optima operatio optimæ potentiæ secundum virtutem perfectam.

Ego te clarificavi, id est, sanctum et 4
summum ostendi ac honoravi, *super terram,* id est inter homines viatores habitantes in terra, quibus manifestavi majestatem tuam, docendo, signa agendo, omne bonum tibi attribuendo, alios ad cognoscendum ac honorandum inducendo, tibi usque ad mortem obediendo, item Philipp. II, 8.
in omnibus sanctissime conversando. *Opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam,* id est, quidquid ad humani generis redemptionem præcepisti me facere, docendo, inter homines conversando, persecutiones ferendo, nunc ad effectum perduxi; et quod restat, videlicet, ut mortem crucis sustineam, nunc tam prope est, ut quasi factum reputetur. De quo opere ait Christus per Isaiam : Opus meum cum Is. XLIX, 4.
Deo meo. *Et nunc clarifica me tu, Pa-* 5
ter, apud temetipsum, id est, in conspectu tuo glorifica me quantum ad præ-

mium accidentale, et ad dexteram tuam A exalta et pone me secundum naturam assumptam, *claritate quam habui priusquam mundus fieret, apud te :* id est, beatitudinem meam seu gloriam sempiternam quæ competit mihi secundum divinitatem, communica corpori meo per redundantiam quamdam. Vel sic : Clarifica me in cordibus hominum apud temetipsum, id est vere sicut bonum et justum videtur in oculis tuis, claritate quam habui priusquam mundus fieret, æternam beatitudinem meam revelando hominibus. Vel B sic : Clarifica me apud temetipsum, id *Ephes.* I, 20, 21. est in patria collocando me super omnem principatum, potestatem, virtutem et dominationem, claritate quam habui, id est gloria ista accidentali quam habui secundum quod homo sum, ante mundi creationem in tua dispositione invariabili atque æterna : hoc est, fac et da mihi nunc, quod in æternitate dare et facere decrevisti.

Porro Salvator dicendo ad Patrem, Ego te clarificavi, et opus consummavi quod C dedisti mihi, ostendit orationem suam ex- *I Reg.* II, 30. auditione condignam. Deus enim glorificantes se glorificat, obedientes remune- *Ps.* CXLIV, 19. rat, voluntatem istorum faciet, exaudiens deprecationem eorum, juxta Psalmistam. Quod vero ait, Priusquam mundus fieret apud te, sic intelligendum est : Ab æterno, antequam totum universum crearetur, ut esset in esse rato, seu creatæ ac propriæ subsistentiæ, ubi tu æternaliter es, qui *Jer.* XXIII, 24. cœlum et terram imples.

6 *Manifestavi nomen tuum,* id est te ip- D sum, *hominibus quos* per fidem *dedisti mihi de mundo,* puta discipulis meis, quos de mundo eduxisti, id est de vita et communione hominum impiorum, et convertisti eos ad me, quos utique decrevisti salvare per me. Unde Paulus testatur : *Galat.* I, 4; *Coloss.* I, 13. Eripuit nos de præsenti sæculo nequam, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ. Horum corda Christus edocuit verbis et signis atque operibus, de divinis, de Trinitate, de Patre cœlesti. Et quamvis Apostoli antequam Christo adhærerent, habuerunt notitiam aliqualem de Deo Patre secundum ea quæ dicuntur absolute de ipso, ut quod esset verus Deus, Creator omnipotens, etc.; non tamen cognoverunt eum secundum proprietatem relativam, per quam dicitur Pater naturalis unigeniti Filii. Primam quoque notitiam Patris perfecit in eis Christus : sicque manifestavit eis Patrem, secundum quod ea quæ ei absolute conveniunt, magis clare quam antea cognoverunt. De quibus Christus ait per Isaiam : Ecce ego *Is.* VIII, 18. et pueri mei quos dedit mihi Dominus. *Tui erant* per creationem, gubernationem et prædestinationem, *et mihi eos dedisti* per temporalem vocationem seu piam eorum conversionem, infundendo eis gratiam meritis meis, ut sint membra mea, fructumque passionis meæ finaliter sortiantur; *et sermonem tuum servaverunt,* id est, doctrinam tuam memoriter tenuerunt et impleverunt quantum requiritur ad salutem. Vel, Sermonem tuum, id est me Verbum tuum, servaverunt per fidem et caritatem.

Et nunc cognoverunt per fidem, quam- 7 vis nondum perfectam. Vel, secundum Augustinum, Christus ponit præteritum pro futuro, dicens tales fuisse et esse Apostolos, quales erant futuri, recepto Spiritu Sancto. *Quia omnia quæ dedisti mihi,* hoc est, universa quæ habeo, *abs te sunt,* id est, mihi a te collata sunt, ita quod non operor arte magica, nec ope *Matth.* IX, 34; XII, 24. diabolica, prout imposuerunt mihi Judæi, sed virtute divina. *Quia verba quæ dedi-* 8 *sti mihi,* hoc est, quæ animæ meæ infudisti ac revelasti a suæ creationis principio, vel quæ mihi Verbo tuo dedisti per generationem æternam, per quam dedisti mihi universorum scientiam, omniumque verborum intellectum, et exemplarem rationem de omnibus, quum sim ars rationibus plena, *dedi eis,* prædicando eis documenta cœlestia; *et ipsi acceperunt* ea, diligenter advertendo atque credendo, *et cognoverunt vere quia a te exivi* per ge-

nerationem æternam : sic tamen, quod A
mansi in te per substantiæ identitatem;
et crediderunt fide formata ac viva, *quia*
tu me misisti de cœlo ad homines per
incarnationis mysterium.

9 *Ego pro eis* tanquam carissimis *rogo*
tuam paternam bonitatem, oratione ex deliberata ratione procedente, quam semper exaudis ex me : sicut superius dictum
Joann. XI, 42. est, Ego sciebam quoniam semper me audis. *Non pro mundo*, id est reprobis amatoribus hujus sæculi, *rogo*. De quo mun-
Jacob IV, 4. do dicit Jacobus : Quicumque voluerit B
amicus hujus mundi fieri, inimicus Dei constituetur.

Si Christus non oravit pro mundo, quomodo dixit in cruce pro crucifixoribus
Luc. XXIII, 34. suis, Pater, ignosce illis, et in Psalmo,
Ps. CVIII, 4. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam? Itemque Jeremi-
Jer. XVIII, 20. as : Recordare, inquit, quod steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, et averterem indignationem tuam ab eis. Quod apud Isaiam legitur prophe-
Is. LIII, 12. tatum : Ipse peccata multorum tulit, et C
pro transgressoribus rogavit. Joannes etiam
I *Joann.* II, 2. profitetur in prima sua Canonica : Ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris tantum, sed et pro totius mundi. — Dicendum, quod Christus non solum ut Deus per scientiam increatam, sed item ut homo per scientiam inditam, novit distincte et plene qui et quot essent salvandi, qui etiam et quot essent damnandi. Rursus, quoniam Christus ut homo, comprehensor fuit quoad superiorem animæ partem, voluntas animæ ejus su- D
perior, erat voluntati divinæ perfectissime conformata. Quemadmodum ergo Sancti in patria non orant simpliciter pro eorum salute quos Deo revelante sciunt præscitos, imo nec absolute atque simpliciter desiderant eorum salutem : sic Christus non oravit oratione ex deliberata ratione prodeunte, pro reprobis. Fecit tamen pro eis quod in se fuit, et ex naturali amore, pietate vel affectione, vel forte alio modo, oravit pro eis in generali, vel in speciali, sicut et aliquo modo voluit eos salvari, hortans eos ad pœnitentiam : quemadmodum ex naturali ac inferiori appetitu, quo refugiebat mortem, oravit, Transeat a me calix iste. Et per hanc di- *Matth.* XXVI, 39.
stinctionem, faciliter solverentur auctoritates præallegatæ. Quæ et aliter solvi possunt. Nam oratio ejus fusa in cruce, pro quibusdam occisoribus suis per consensum creditur exaudita; sed illi non erant finaliter pertinentes ad mundum perditionis. Similiter orationes ejus ante passionem pro Judæis fusæ, in aliquibus illorum sortitæ sunt effectum, quando post resurrectionem nonnulli conversi sunt, qui usque ad Christi mortem contra eum sævierunt. Insuper, quod ait Joannes in sua epistola, verum est quod Christus quantum in se est, est propitiatio pro totius mundi delictis, quamvis in multis non adipiscatur effectum, quoniam ponunt obicem gratiæ Salvatoris.

Sed pro his quos dedisti mihi, hoc est, quos per me salvare disposuisti, atque per gratiam convertisti ad me, *quia tui sunt*, id est a te ab æterno dilecti ac prædestinati. De quibus ait Apostolus : Novit II *Tim.* II, 19.
Dominus qui sunt ejus. Sed si erant sic Patris, et a Patre Filio dati, ita quod perire non poterant, quid necesse fuit orare pro eis? Et respondendum, quod sine præviis meritis erant prædestinati, sic tamen quod prædestinationis effectum sine meritis Christi et precibus obtinere non debuerunt. Prædestinatio namque universa includit quæ ad salutem prædestinati concurrunt, ideo comprehendit et preces quæ pro prædestinatis funduntur.

Et hæc *mea omnia tua sunt, et tua mea* 10
sunt. Hoc dupliciter intelligi potest : Primo, de increatis et infinitis divitiis Patris et Filii. Pater enim se totum communicat Filio, dans ei per generationem æternam divinitatis plenitudinem. Est itaque sensus : Omnia mea, hoc est quidquid absolutæ perfectionis, quidquid beatitudinis, essentiæ et majestatis in me est, vel competit mihi, est in te, et convenit tibi :

quoniam unum sumus, et indistincti in A
his quæ absolute dicuntur; per solam ve-
ro relationem distinguimur. Secundo, ex-
ponitur de bonis creatis, quia omnia cre-
ata sicut sunt opus et possessio Filii, ita
et Patris, imo Pater et Filius sunt unus
possessor, factor et Dominus totius entis
creati. Lyra exponit aliter, dicens quod
propter inseparabilem unionem divinita-
tis et humanitatis in Christo, fit idioma-
tum communicatio, quia humana adscri-
benda sunt Deo, et divina homini Christo.
Quamvis autem hoc verum sit, non tamen B
videtur ad propositum. Christus enim nunc
loquitur Patri : certum autem est quod
propter communicationem idiomatum, ea
quæ sunt Christi hominis non conveniunt
Patri, neque econtra. Non enim Pater est
passus, quamvis Deus sit passus; nec Pa-
ter est incarnatus, nec Filius est innasci-
bilis. *Et clarificatus sum in eis,* hoc est,
claritatem meam et dignitatem jam partim
Joann. XVI, 30. cognoscunt, dicentes : Nunc scimus quia
scis omnia, et credimus quia a Deo ex-
isti. Post infusionem vero Spiritus Sancti, C
plenius clarificatus est Christus in discipu-
lis suis et per eos, quando et Petrus dixit
Act. X, 36. de Christo : Hic est omnium Dominus;
Ibid. IV, 12. et, Non est in aliquo alio salus.

11 *Et jam non sum in mundo,* hoc est,
propinquum est valde ut corporalem præ-
sentiam subtraham hominibus, *et hi* disci-
puli mei *in mundo sunt* diutius perman-
suri, variasque tribulationes passuri ; *et
ego ad te venio* per passionem et ascen-
sionem, secundum naturam assumptam :
ideo indigent tua pia custodia. Propter D
quod oro :

Pater sancte, qui es essentialiter san-
ctus, purus ac superpurissimus, sanctitas
infinita, omnisque sanctitatis origo cau-
salis, indeficiens et fontana, *serva eos in
nomine tuo,* id est, in te ipso eos gratiose
custodi ne pereant, quamvis ad horam
cadant, fugiendo a me. Itaque, serva eos
in nomine tuo in fide et caritate nominis
Ps. XXXVI, 24. tui, ut perseverent in te, et quum ceci-
derint non collidantur, te manum suppo-
nente, *quos dedisti mihi,* convertendo eos
ad me; *ut sint unum* per caritatem, sint-
que unum mysticum corpus per sanctæ
dilectionis coagulum : quemadmodum in
Actibus Apostolorum habetur, Multitudi- *Act.* IV, 32.
nis credentium erat cor unum et anima
una. Unde apud Jeremiam Dominus præ-
nuntiavit : Dabo eis cor unum et animam *Jer.* XXXII, 39.
unam. Sicut enim invidia conjunctos dis-
sociat, sic caritas disjunctos unificat. *Sic-
ut et nos,* id est tu et ego, *unum sumus*
in essentia, voluntate et veritate. Itaque
dictio illa, Sicut, non denotat jam omni-
modam parilitatem, sed aliqualem assimi-
lationem, secundum quod dici solet : Om-
ne simile est dissimile. Aliqui vero, ut
abbas Joachim, verba hæc male intelli-
gentes, dixerunt quod Pater, et Filius, et
Spiritus Sanctus, sicut sunt tres personæ,
ita et tres substantiæ seu essentiæ, unum
per caritatem in voluntate.

Quum essem cum eis corporali præsen- 12
tia, *ego servabam eos in nomine tuo,* id
est in tua fide et caritate. Christus nempe
secundum naturam assumptam, servavit
discipulos quasi instrumentaliter, docen-
do, hortando, exemplariter conversando,
et increpando; secundum naturam autem
divinam, servavit eos efficienter ac prin-
cipaliter, operando intus per gratiam. Sed
in hac servatione, non differt a Patre et
Spiritu Sancto, quoniam tota Trinitas est
unus electorum custos et conservator :
de quo legitur, Custodiens parvulos Do- *Ps.* CXIV, 6.
minus, etc.

Quos dedisti mihi, ego custodivi, id est,
discipulos a periculis erui, in bono reti-
nui, atque hucusque perduxi, tanquam
pastor bonus, pius magister, et Dominus *Joann.* X, 11, 14.
potens; *et nemo ex eis periit, nisi filius* *Ps.* XXIII, 8:
perditionis. Loquitur Christus, ac si nunc LXXXVIII, 9.
quum hæc dixit, cum discipulis corpora-
liter non fuisset, eo quod mox recessurus
fuit ab eis. Similiter loquens de Juda, di-
cit eum jam perisse, quamvis adhuc vi-
veret : quoniam in proximo suspensurus
erat se ipsum, æternaliterque damnandus;
vel jam periit, gratiam amittendo, mor-

tem animæ incurrendo, atque æternam A pœnam promerendo. Dicitur autem Judas proditor, filius perditionis, hoc est æternæ damnationis, quia tam copiose et enormiter fecit digna morte æterna. Unde de
II *Thess.* II, 3. Antichristo dicit Apostolus : Nisi revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis. *Ut Scriptura* libri Psalmorum, loquens de proditore, et ejus pœna ac maledictionibus, *impleatur*. Psalmus enim centesimus octavus, qui incipit, Deus, laudem meam ne tacueris, de Juda traditore conscriptus est. *Ps.* CVIII, 2. Unde quod ibi habetur, Episcopatum ejus accipiat alter, Petrus *Ibid.* 8.
in Actibus Apostolorum allegat de Juda. *Act.* I, 20.
In hoc autem psalmo, de perditione proditoris multa scribuntur, quæ oportebat impleri.

ARTICULUS XLII

PROSECUTIO ELUCIDATIONIS PRÆSENTIS SEPTIMIDECIMI CAPITULI : NUNC AUTEM AD TE VENIO, ET HÆC LOQUOR IN MUNDO.

13 N*UNC autem ad te venio,* hoc est, tem- B pus nunc imminet quo veniam ad te per corporalem ascensionem, et corporis mei glorificationem; *et hæc,* videlicet sermonem præscriptum et orationem præsentem, *loquor in mundo* inter discipulos meos, *ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis,* id est, quatenus spiritualem lætitiam, veramque beatitudinem, quæ est gaudium consummatum, adipiscantur nunc inchoative, atque in patria plene. Hoc quippe est finis doctrinæ Christi, et omnium quæ fecit pertulitque pro C nobis. Apostoli autem post resurrectionem et Spiritus Sancti missionem, ubertim experti sunt quamdam futuræ beatitudinis prælibationem, gustando quam dulcis est Dominus; sed gaudium illud non potuit esse completum in vita præsenti, in qua
II *Tim.* III, 12. omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur. Ideo consolatio præsens, tribulationibus permiscetur.

14 *Ego dedi eis sermonem tuum,* hoc est, evangelicæ legis doctrinam docui eos, ut et ipsi eam observent ac prædicent aliis. D
Matth. X, 7. Misit enim Christus Apostolos prædicare regnum Dei ante passionem, ut habetur apud Matthæum. *Et mundus eos odio habuit,* id est vitiosi Scribæ et Pharisæi cum suis amatoribus. Oderant enim Apostolos propter Christum : nam et timore Judæorum, sedebant Apostoli clausi in conclavi. *Joann.* XX, 19, 26. Sed post resurrectionem dominicam, quando ubique prædicaverunt Evangelium Christi, odio habiti sunt a Judæis ac gentibus, *Marc.* XVI, 20. secundum quod Christus apud Matthæum legitur prædixisse : Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. *Matth.* XXIV, 9.
Propterea dicit Apostolus : Si hominibus placerem, Christi servus non essem. *Galat.* I, 10. Hujus odii causam subjungit : *quia non sunt de mundo,* id est, ad sortem et societatem hominum mundanorum non pertinent, nec illorum conversationi se conformant : imo vitia talium detestantur et arguunt, ideo odiuntur ab eis. Nam dissimilitudo parit rancorem, et perversi odio habent eos a *Amos* V, 10.
quibus veraciter redarguuntur. Itaque non sunt de mundo per operum sæcularium imitationem, quia per gratiæ adspirationem cor suum averterunt ab istis terrenis, amantes cœlestia. *Sicut et ego non sum de mundo,* id est de numero hominum mundanorum qui terrena cœlestibus præferunt.

Non rogo ut tollas eos de mundo, hoc 15
est, de hac vita mox auferas eos, transferendo eos ad Beatorum patriam statim

post resurrectionem meam. Primo enim A
oportet christianam fidem prædicari per
eos, et gentilitatem converti, Ecclesiam-
que firmari : unde mors eorum esset in
detrimentum Ecclesiæ. Ipsi quoque multo
amplius promerebuntur manendo in mun-
do, quousque publicata sit fides. Hinc
apostolus Paulus ad Philippenses, primo
Philipp. I, 24. capitulo : Permanere (dicit) in carne ne-
cessarium est propter vos. *Sed ut serves*
eos a malo culpæ, secundum ordinem præ-
destinationis æternæ. Non oravit Christus
ut a malis pœnalibus vitæ hujus serva- B
rentur, quum hoc saluti eorum non ex-
Matth. V, 10. pedierit (beati enim qui persecutionem
patiuntur propter justitiam), sed ne per
impatientiam, inconstantiam vel timorem
16 deficerent in adversis. *De mundo non*
sunt, sicut et ego non sum de mundo.
Hoc Christus resumit, ut nobis commen-
det gratiam Dei, qui electos gratiose dis-
cernit, ac separat a mundanis.

17 *Sanctifica eos in veritate.* Superius di-
Joann. XIII, 10; XV, 3. xit Christus Apostolis : Vos mundi estis ;
Ibid. XVI, 27. et, Ipse Pater amat vos; itemque, De mun- C
vers. 14, 16. do non sunt. Cur ergo nunc deprecatur
Patrem ut eos sanctificet, quasi sancti non
essent ? Et respondendum, quod mundi
erant carendo mortalibus, et de mundo
non fuerunt per opera scelerata ; non ta-
men sine venialibus erant, nec perfecti
in gratia : ideo Christus petit ut Pater
sanctificet eos, hoc est, ab omni immun-
ditia, defectu et imperfectione expurget,
in gratia quoque perficiat. Quod post re-
surrectionem cœpit impleri, quando Chri-
Joann. XX, 22. stus insufflavit in eos, dicens : Accipite D
Spiritum Sanctum. In die autem Pente-
costes penitus purificati et confirmati fu-
Rom. VIII, 23. erunt in bono, adeptis primitiis Spiritus
Sancti. Denique, quis est in hac vita sic
mundus, ut non habeat amplius sancti-
Philipp. III, 13. ficari ? quum dicat Apostolus : Quæ qui-
dem retro sunt oblitus, in anteriora ex-
Ibid. I, 6. tendo me ipsum. Idcirco precatur : Qui
cœpit in vobis opus bonum, perficiet us-
que in diem Jesu Christi. Itaque, Sancti-
fica eos in veritate, hoc est veraciter dan-
do eis puritatem mentalem, veritatemque
triplicem, utpote vitæ, justitiæ, et do-
ctrinæ.

Sermo tuus veritas est, id est, prædi-
catio quam loquor in nomine tuo et ex
te, omni caret mendacio, estque tam pura
et sancta, ut potius dicenda sit veritas
quam vera. Unde dicit Psalmista : Prin- *Ps.* CXVIII, 160.
cipium verborum tuorum veritas. Incre-
atus etiam sermo Dei, videlicet Verbum
æternum, est veritas, juxta quod ait : Ego *Joann.* XIV, 6.
sum via, veritas et vita. Superius Chri-
stus oravit : Sanctifica eos in veritate ;
moxque quasi expositive, adjecit : Sermo
tuus veritas est. Tanquam dicat : Hoc est
sanctificari in veritate, servare et opere
adimplere sermonem Dei, seu sacram Scri-
pturam. — Præterea, sermo Dei, sacra
Scriptura, Evangelium Christi, in tantum
est veritas, ut ad Galatas dicat Apostolus :
Licet angelus de cœlo evangelizet vobis *Galat.* I, 8.
præterquam quod evangelizavimus, ana-
thema sit. Nil igitur falsius, nil prorsus
detestabilius, quam quod fidei dissonat
christianæ.

Sicut tu me misisti in mundum, id est 18
ad populum Judæorum : quia non sum *Matth.* XV, 24.
missus nisi ad oves quæ perierunt domus
Israel ; *et ego misi eos,* puta Apostolos, *in*
mundum, id est ad eumdem populum
instruendum, præcipiens eis : In viam *Ibid.* X, 5, 6.
gentium ne abieritis, sed ad oves quæ
perierunt domus Israel. Quemadmodum
ergo Pater misit Filium ex caritate et pie-
tate, ut hominibus æternam salutem an-
nuntiaret, sic Christus pie et caritative
destinavit Apostolos ad prædicandum re-
gnum cœleste. Quidam dicunt, quod Chri-
stus ponit hic præteritum pro futuro, quo-
niam ante passionem non misit Apostolos
in mundum, sed ad Judæos dumtaxat.
Sed hoc modici ponderis est. Sicut enim
Christus dicit se missum in mundum, qui
tamen perhibet se ad solum populum Is-
raeliticum missum ; sic intelligi potest,
quod asserit se misisse Apostolos in mun-
dum, quia ad populum Israeliticum mi-
sit eos. Post passionem autem locutus est

Marc. xvi, 15. eis : Euntes in mundum universum, præ- A
dicate Evangelium omni creaturæ.
19 *Et pro eis,* id est pro salute eorum, *ego
sanctifico me ipsum,* id est, opera sancta
facio, per quæ mereor eis gratiam et glo-
riam, non mihi, nisi gloriam præmii ac-
cidentalis. Omnia enim opera sua, per-
secutiones et mortem, retulit Christus ad
nostrum profectum atque subsidium; nec
opera sua auxerunt gratiam vel sancti-
tatem suæ mentis, sed nobis meritoria
erant. Vel sic : Pro eis, hoc est ad ædifi-
cationem et informationem eorum, san- B
ctifico, id est, sanctum ostendo et fateor
me ipsum, quia ut credant in me, dico
et factis ostendo quod sim Christus Filius
Dei, Sanctus Sanctorum et mundi Salva-
tor. Sancti enim frequenter suam perfe-
ctionem declarant ad Dei honorem vel
proximorum instructionem, vel ad pro-
priæ spei sublevationem : secundum quod
II Cor. xii, 11; xi, 5. Paulus ait, Nihil minus me arbitror fe-
cisse ab his qui sunt supra modum Apo-
IV Reg. xx, 3. stoli; et Ezechias, Memento (ait) Domine,
quomodo ambulaverim coram te in corde C
perfecto. Tertio sic : Ego pro eis sancti-
fico, id est, sanctum sacrificium ago, et
offero me ipsum in ara crucis : quem-
Ephes. v, 2. admodum scriptum est ad Ephesios, Chri-
stus dilexit nos, et tradidit semetipsum
pro nobis oblationem et hostiam Deo in
odorem suavitatis. Cuilibet autem harum
expositionum consonant verba sequentia :
ut sint et ipsi sanctificati, hoc est ab om-
ni macula culpæ mundati, *in veritate,* id
est in me, qui veritas sum, vel in veri-
tate fidei, quæ est fundamentum totius D
sanctificationis æternæ. Hanc quippe ve-
ram sanctificationem meruit nobis Chri-
stus in sua conversatione et passione,
quam per sacramentum Ecclesiæ obtine-
mus primum omnium, in Baptismo, deinde
in Pœnitentia.

Deinceps orat Christus, non pro Apo-
stolis tantum, ut hucusque ab eo loco,
vers. 6. Manifestavi nomen tuum hominibus quos
dedisti mihi; sed pro omnibus membris
20 suis seu universis fidelibus. *Non pro eis
autem,* hoc est Apostolis, *rogo tantum,
sed et pro eis qui credituri sunt per ver-
bum eorum in me,* id est pro cunctis ad
fidem convertendis, qui vel immediate
vel mediate convertentur et credent per
prædicationem Apostolorum. Qui enim non
audierunt immediate ipsos Apostolos, au-
dierunt successores vel discipulos Apo-
stolorum : sicque per verbum Apostolo-
rum crediderunt mediate. Sed si Christus
oravit pro credituris, ergo non oravit pro
ceteris discipulis suis, qui tempore hujus
orationis defuerunt, et tamen credebant
in eum, nec oravit pro Maria Magdale-
ne, Martha, Joanna, etc. Dicendum, quod
omnium horum fides in passione defecit.
Unde et postea quasi iterum credere in-
ceperunt, et si non per prædicationem
Apostolorum, tamen per verbum fidei,
quod commissum est Apostolis primo et
maxime ut illud evangelizarent.

Ut omnes credentes *unum sint* per fi- 21
dem catholicam et individuam caritatem,
per ejusdem finis appetitionem; sintque
unum mysticum corpus, unum templum
et habitaculum Spiritus Sancti : quem-
admodum ad Philippenses hortatur cum
omni affectu sanctus Apostolus : Si qua Philipp. ii, 1, 2.
consolatio in Christo, si quod solatium
caritatis, implete gaudium meum, ut idem
sapiatis, unanimes, idem sentientes. *Sic-
ut tu, Pater,* es *in me,* sicut in naturali
imagine, sicut in carissimo ac unico Fi-
lio, sicut in Verbo tuo tibi consubstan-
tiali, æquali et coæterno, *et ego in te,* in
sinu tuo, in corde paterno, in supersplen-
didissimo fonte de quo sic emano ut in-
variabiliter perseverem in eo; *ut et ipsi
in nobis unum sint,* non per consubstan-
tialitatem, quemadmodum ego et tu unum
consistimus, sed per caritatem et grati-
am, et item sicut media uniuntur in fine.
— Ecce quomodo Magister caritatis et uni-
tatis, finaliter cupit unitatem sanctæ di-
lectionis inesse suis fidelibus. Propter
quod ait Vas electionis : Id ipsum dicatis I Cor. i, 10.
omnes, et non sint in vobis schismata.

Ut credat mundus, id est ceteri qui

nondum conversi sunt quemadmodum is-
ti : non enim omnes simul conversi sunt
per Apostolos ; *quia,* id est quod, *tu me*
misisti : hoc est, rogo ut qui primo cre-
dent, tantam habeant unitatem et carita-
tem in omni perfectione et gratia, quod
ceteri nondum credentes, ex considera-
tione sanctitatis illorum convertantur ad
fidem. Tanta quippe debet in christiano
homine, præcipue religioso viro, esse per-
fectio, ut quicumque, sive infidelis, sive
iniquus, conversationem illius inspexerit,
fateatur veram esse fidem catholicam, et
sanctam consistere evangelicam legem,
quæ talem edocet vitam. Propter quod
I *Petr.* II, 12. Petrus in sua monet epistola : Conversa-
tionem vestram inter gentes habentes bo-
nam, ut in eo quod detrectant de vobis
tanquam de malefactoribus, ex bonis ope-
ribus vos considerantes, glorificent Deum.
Hoc quoque in Apostolis et primitiva Ec-
clesia adimpletum legitur in Actibus Apo-
Act. II, 47; V, 13. stolorum, ubi habetur, quod habebant
gratiam ad omnem plebem, et magnifica-
bat eos populus.

22 *Et ego claritatem quam dedisti mihi,*
dedi eis. Quidam per claritatem istam in-
telligunt immortalitatem, quam Christus
jam dedit discipulis suis in spe. Vel ponit
præteritum pro futuro, propter certitu-
dinem prædestinationis divinæ. Alii no-
mine claritatis, intelligunt virtutem mira-
culorum, per quam clarificatur Divinitas.
Quam virtutem et gratiam dedit Christus
Luc. X, 19. discipulis : Ecce, inquiens, dedi vobis
potestatem calcandi super serpentes et
scorpiones. Videtur autem per claritatem
hanc Christo collatam significari perfectio
scientiæ, vel dignitas gratiæ inditæ Chri-
sto, quam ipse suis jam discipulis cœpit
communicare, et plenius fuit communi-
caturus, quemadmodum dixit superius :
Joann. XV, 15. Omnia quæcumque audivi a Patre meo,
nota feci vobis. Cui expositioni magis con-
sonare videntur sequentia. *Ut sint unum*
per caritatem, *sicut et nos unum sumus*
per naturam.

23 *Ego in eis,* sicut caput in membris, per
A influentiam vitæ ac motus, quia per fi-
dem et gratiam mentes eorum inhabito ;
et tu in me per consubstantialitatem et
circumincessionem, secundum quod Deus
sum ; sed secundum quod homo sum, es
in me per gratiam summam et singula-
rem. *Ut sint consummati in unum,* id
est, ad perfectionem mutuæ unionis quæ
habetur in patria, perducantur, ubi inse-
parabili caritate connexi sunt, et ubi est
Deus omnia in omnibus ; *et cognoscat* I *Cor.* XV, 28.
mundus per fidem in via, atque per spe-
B ciem in patria, *quia tu me misisti :* ex qua
cognitione maxime inflammatur electo-
rum dilectio ad Patrem et Filium, eo quod
Pater Unigenitum suum miserit propter I *Joann.* IV, 9.
nos in hunc mundum, ipseque Filius in
hoc et in aliis, usque ad mortem Patri *Philipp.* II, 8.
consensit vel obedivit pro nobis ; *et di-*
lexisti eos ab æterno et gratis, *sicut et me*
dilexisti, non tamen in tantum ut me,
quem secundum naturam divinam diligis
amore prorsus immenso, secundum na-
turam autem assumptam, ampliori quam
C universitatem creaturarum. Vel, Dilexisti
eos sicut et me, id est ad eumdem finem
seu beatificam Dei fruitionem ad quam
me dilexisti, secundum quod homo sum.
Tertio sic : Dilexisti eos sicut me, id
est, quemadmodum diligis me ut Fili-
um naturalem, sic diligis eos ut filios
adoptivos.

Pater, quos dedisti mihi, hoc est electos 24
meos, quos meritis meis decrevisti sal-
vari, *volo* imperialiter, secundum quod
Deus ; et ut homo, volo, deprecor atque
D desidero ; *ut ubi sum ego,* id est in pa-
tria, in qua nunc actualiter sum, quan-
tum ad naturam atque hypostasim Verbi,
prout testatus sum Nicodemo : Filius ho- *Joann.* III, 13.
minis qui est in cœlo. Sic enim Christus
omnia vere ac substantialiter implet, jux-
ta illud in Jeremia : Numquid non cœ- *Jer.* XXIII, 24.
lum et terram ego impleo ? Vel, Ubi sum
ego, hoc est in regno cœlesti, quo statim
per ascensionem futurus sum secundum
naturam humanam ; aut certe, Ubi sum
ego, hoc est, in beatifica visione seu vera

beatitudine, in qua anima mea nunc actualiter est. *Et illi sint mecum* post vitæ hujus curriculum. Quamvis enim fideles sint jam cum Christo per fidem et gra-
Matth. xxviii, 20. tiam, quum ipse promiserit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi; nihilo minus aliquo modo nunc distant ab eo, dicente
II *Cor.* v, 6, 7. Apostolo : Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino; per fidem enim ambulamus, et non per speciem.

Ut videant oculis cordis *claritatem,* id est gloriam *meam,* videlicet increatam beatitudinem, veram divinitatem; vel, Gloriam meam, id est creatam felicitatem animæ meæ et corporis mei glorificationem, quæ corporalibus oculis conspicietur. *Quam* claritatem increatam *dedisti mihi* ab æterno per generationem divinam; claritatem vero creatam dedisti mihi in tempore, utpote beatitudinem animæ in incarnatione, glorificationem corporis in resurrectione; *quia dilexisti me ante constitutionem mundi,* secundum naturam divinam, tanquam tibi æternaliter subsistenter præsentem atque simillimum. Secundum naturam vero humanam Pater dilexit Filium ab æterno, non quasi ut sic exsistentem, sed quia naturam ejus humanam ad tantam beatitudinem præordinavit, volens ei tantum bonum, ut Verbo uniretur ac frueretur a suæ creationis principio. Porro, si hoc quod ait, Quia dilexisti me, accipiatur ut causa proprie dicta ejus quod dixit, Quam dedisti mihi, tunc verba præinducta, videlicet, Ut videant claritatem meam, non erunt intelligenda de increata claritate Christi. Hanc enim Pater non dedit Filio ob hoc quia dilexit eum ante constitutionem mundi, quia non ex prævia dilectione, sed naturali emanatione, generat Filium. Si vero accipiatur ut signum, intelligi possunt verba præhabita de claritate Filii increata.

25 *Pater juste,* fons universæ justitiæ, regula æquitatis, atque mensura totius re-
Ps. x, 8. ctitudinis. Justus enim Dominus, et justitias dilexit. Unde in Sapiente scriptum est : Quum sis justus, omnia juste dispo- *Sap.* xii, 15, 16.
nis; virtus enim tua, justitiæ initium est. *Mundus te non cognovit* notitia salutari formata. Evangelista Joannes accipit mundum nunc pro reprobis ac mundanis hominibus. Unde et apud Matthæum dicitur, Væ mundo a scandalis. Hic mundus in *Matth.* xviii, 7.
maligno positus est. Interdum vero, pro I *Joann.* v, 19.
electis in hoc mundo versantibus : de quibus nunc dixit, Ut cognoscat mundus quia tu me misisti. Denique, licet philosophi per naturalem rationem, Judæi quoque per Scripturas, et mali Christiani per fidem informem, agnoverunt Deum; tamen philosophi non cognoverunt Patrem secundum proprietatem paternitatis et relationem realem, neque Judæi, nisi forte per fidem implicitam. Tamen, ut dictum est, Prophetæ et aliqui eruditiores in lege, habuerunt notitiam Trinitatis. Mali quoque Christiani, licet agnoscant Patrem et Trinitatem per fidem informem, non tamen habent de eo cognitionem formatam, quæ requiritur ad salutem. *Ego autem cognovi te* comprehensive, secundum quod Deus sum. Nemo enim novit Filium nisi Pater, *Matth.* xi, 27.
neque Patrem nisi Filius. Cognovi etiam te, secundum naturam assumptam, beatifica visione ab initio incarnationis.

Et hi Apostoli *cognoverunt* jam *quia tu me misisti,* id est, in hunc mundum direxisti. *Et notum feci eis nomen tuum* 26
per fidem, docendo eos quod tu sis Pater æternus a quo exivi; *et notum faciam* eis nomen tuum post resurrectionem, quum per insufflationem et ignearum linguarum *Joann.* xx, 22; *Act.* ii, 3, 4.
apparitionem infudero eis Spiritum Sanctum, ad intelligendum Scripturas ac mysterium Trinitatis; clarissime vero seu per speciem notificabo te eis, quum ad patriam perducentur, ubi omnia intuebuntur in Verbo. Ibi enim quælibet divina Persona se ipsam et singulas notificat facie ad faciem cuilibet Beatorum. Nihilo minus notificatio illa appropriatur Filio, quum ipse sit veritas et sapientia Patris. Unde Beati asseruntur cuncta videre in

Verbo, quum immediate conspiciant supergloriosissimam Trinitatem quasi unum simplicissimum beatificumque objectum. *Ut dilectio qua dilexisti me.* Certum est quod dilectio Dei sit ipsemet Deus diligens. Verumtamen Pater dicitur diligere Filium Spiritu Sancto, secundum sensum quo hoc exponendum est. Potest itaque sic exponi : Ut dilectio qua dilexisti me, id est tu ipse me diligens, vel Spiritus A Sanctus quo diligis me, *in ipsis sit* per lumen gratiæ in præsenti, et item per lumen gloriæ in futuro. Sic autem sit in eis, ut et ipsi diligantur a te, et tu seu amor tuus ad me, diligatur ab eis. Ad hoc enim ordinatur cognitio, ut amemur a Deo, eumque amemus. *Et ego in ipsis* sim quasi in templo, inhabitando corda eorum, ut uniti suo capiti, vitam gloriæ sortiantur.

ARTICULUS XLIII

EXPOSITIO CAPITULI OCTAVIDECIMI, IN QUO INCIPIT PASSIO CHRISTI JESU.

H*ÆC quum dixisset Jesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron.* Passionem Salvatoris, per quam vivificatus est mundus, singuli Evangelistarum describunt tanquam unum inter præcipua opera Christi. Mori namque et ab impiis crucifigi dignatus est Jesus, ut merito obedientiæ suæ ac mortis, totum genus humanum ab originali peccato per inobedientiam contingente, et a morte æterna hinc consecuta, eriperet; imo ab omni peccato salvaret, ab omni liberaret pœna atque miseria, tandemque plenariam animæ et corporis glorificationem præstaret. Item, ut suæ dilectionis fervorem et immensitatem nobis insinuaret; ut formam daret vincendi adversa, et ab inordinata mortis curaret formidine ; ut patientiam demonstraret. Rursus, ut innotescat quam enorme et grave sit peccatum, pro cujus expiatione oportuit pati unicum Filium Dei; ut justitia Dei appareat, qui maluit occidi Filium suum dilectum et innocentem, quam peccatum manere inultum aut inexpiatum; ut misericordia Dei resplendeat, qui sic compassus est suæ creaturæ, quod pro ejus salvatione proprio Filio non pepercit; ut demum magnitudo divini amoris ad nos (Rom. VIII, 32.) B elucescat, dum propter nimiam caritatem (Ephes. II, 4.) suam qua dilexit nos, Filium suum sic affligi, sic turpissima atque pœnalissima (Sap. II, 20.) morte permisit occidi, ut nos sempiternam obtineamus lætitiam.

Ait igitur felix Evangelista : *Hæc,* hoc 1
est sermonem et orationem præscriptos, et etiam alia multa quæ ab aliis Evangelistis describuntur, *quum dixisset Jesus,* partim in cœnaculo, ad minus usque ad illud, Surgite, eamus hinc; et partim (ut aliqui dicunt) in via locum versus capti- (Joann. XIV, 31.) C onis. Quibusdam vero apparet quod omnia hæc dixerit in cœnaculo, quia subjungitur : *egressus est cum discipulis suis* undecim Apostolis, quibus et dixit in Cœna : Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Judas vero jam abiit. (Luc. XXII, 28.) *Trans torrentem Cedron,* id est ultra flumen sic dictum (et dicitur torrens Cedron, id est cedrorum ibi crescentium), currensque per vallem Josaphat inter Jerusalem et montem Oliveti. *Ubi,* id est ultra quem torrentem, *erat hortus, in quem introivit* D *ipse et discipuli ejus.* Hortus iste fuit in villa Gethsemani, situs ad radices montis Olivarum. Unde Matthæus dicit Jesum venisse in villam Gethsemani; Lucas vero, (Matth. XXVI, 36.) quod exivit in montem Olivarum : quæ (Luc. XXII, 39.)

omnia simul stant, quia per montem istum venit ad hortum.

Convenienter autem Dominus Jesus omnium virtutum floribus adornatus, vigore et viriditate sapientiæ atque scientiæ decoratus, cujus anima a suo vigore et viriditate nusquam aruit, ingressus est hortum viriditatis ubertatisque locum. Utinam et cor nostrum sit hortus deliciosus, virtutum scientiarumque graminibus plenus, redolens quasi Christi odor bonus, (II *Cor.* II, 15.) in quem Christus intrare dignetur, quemadmodum Sponsa orat in Canticis : Veniat dilectus meus in hortum suum. (*Cant.* V, 1.)

2 *Sciebat autem et Judas qui tradebat*, et tunc traditurus fuit, *eum*, utpote Jesum, *locum* istum, videlicet hortum, nec latuit Judam quod Jesus jam illuc fuisset profectus. Cujus causa subjungitur : *quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis*, etiam tempore nocturno, quoniam erat locus quietus orationi contemplationique aptus. Ideo apud Lucam scriptum est, quod exivit secundum consuetudinem suam in montem Olivarum. (*Luc.* XXII, 39.) Ex quo patet quod Jesus tempus nocturnum in oratione et actibus sanctis expendit. Locumque solitarium et quietum, a civitate competenter distantem, expetiit : non quod indigeret adminiculo loci, quem nil ab actibus intellectivæ partis animæ potuit impedire, vel ad eorum exercitium promovere, quoniam jugiter fuit in eadem perfectissima mentis dispositione subsistens; sed ut daret nobis exemplum sic faciendi, quatenus a strepitu hominum elongati, Deum libere et attente cum cordis stabilitate precemur. Porro, in hoc horto fecit Jesus trinam orationem, factusque in agonia sudorem emanavit sanguineum; ubi et angelus ei apparuit, ipsum confortans. (*Matth.* XXVI, 36-44. *Luc.* XXII, 43, 44.)

3 *Judas ergo quum accepisset cohortem*, hoc est multitudinem militum Romanorum sub tribuno consistentium, *et a pontificibus*, id est principibus sacerdotum, *et Pharisæis*, haud dubium quin et a Scribis, *ministros*, qui erant Judæi. Munivit enim se proditor familia utriusque curiæ, ne quis auderet vel posset defendere Jesum. Cohortem autem cum tribuno misit Pilatus præses ad instantiam Judæorum. *Venit illuc cum laternis et facibus, et armis*, videlicet lignis, gladiis et fustibus. (*Marc.* XIV, 43; *Matth.* XXVI, 47. *Joann.* XIII, 30.) Erat enim profunda nox, ideo ne errarent in persona, et ne Jesus latenter diffugeret, venerunt cum lumine.

4 *Jesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super eum*, hoc est injurias et tormenta sibi mox inferenda, *processit* obviam eis intrepidus. Finita enim trina oratione, dixit discipulis : Surgite, eamus; ecce appropinquat qui me tradet. (*Matth.* XXVI, 46.) *Et dixit ad eos : Quem quæritis?* Non quærit quasi ignorans, sed ut ostendat se capi ac mori paratum, et ex illorum responsione convenienter respondeat, ordinateque veniat ad sequentem effectum.

5 *Responderunt ei : Jesum Nazarenum.* Non enim cognoverunt Jesum, quamvis lumen adesset, et ante eum novissent. Imo nec Judas eum cognovit, quousque placuit Christo. Quemadmodum enim divina virtute fecit se sæpe invisibilem hostibus suis, quando voluerunt eum præcipitare et lapidare, sic nunc fecit se eis incognoscibilem, donec punctum suæ captionis instaret. (*Luc.* IV, 29; 30; *Joann.* VIII, 59.) *Dicit eis Jesus : Ego sum* Jesus Nazarenus, imo et verus Deus, qui olim locutus sum Moysi : Ego sum qui sum; hæc dices filiis Israel : Qui est, misit me ad vos. (*Exod.* III, 14.) *Stabat autem et Judas qui tradebat eum, cum ipsis* in acie, quia dux fuit, atque præcessit, ut primitus accedendo et osculando, ostenderet virum quem quærebant.

6 *Ut ergo dixit eis* Jesus, *Ego sum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram*, nec surrexerunt, nisi Domino Jesu annuente. Ecce quanta est virtus Christi, qui uno verbo omnes illos ita prostravit. Quod utique miraculose factum est divina virtute, mediante verbo quod dixit, Ego sum, quod terribiliter auribus illorum insonuit (tanta namque fuit vis verbi illius, quantam voluit Christus eam esse); item, me-

diante sui vultus apparatu, quem eis ostendit in timore et majestate. Quemadmodum enim ejecit de templo omnes ementes et vendentes, quoniam terruit eos egredientibus igneis radiis ex oculis ejus, atque divino quodam fulgore in ejus facie radiante; sic nunc istos dejecit in terram. Et si illa ejectio, secundum Origenem et Hieronymum, tam mira fuit quod suscitatio Lazari ei vix præferatur, multo utique mirabilior exstitit ista armatorum, pugnatorum, atque turbarum tantarum dejectio. Merito quoque cadebant retrorsum, qui stabant ex adverso Christi, et ut miserabiliores apparerent ac penitus victi, tanquam qui Filio Dei se opponere præsumpserunt. (Matth. XXI, 12.)

7 *Iterum ergo interrogavit eos : Quem quæritis ? Illi autem dixerunt : Jesum Nazarenum.* Non enim pœnituerunt viso tam insigni miraculo Christi, propriamque infirmitatem experti, quoniam obstinati erant, et quem Deus contemnit, nemo
8 corrigere potest. *Respondit eis Jesus : Dixi vobis, quia ego sum. Si,* pro quia, *ergo me quæritis* ad capiendum et occidendum, non ad contemplandum, diligendum et perfruendum, quomodo me quærunt electi, *sinite hos* discipulos meos *abire.* Omnia hæc operatus est Christus : Primo, ad majestatis suæ declarationem. Secundo, ad infidelium illorum commonitionem, videlicet, ut suam infirmitatem et Christi virtutem attenderent. Voluit enim Christus eos, quantum in se erat, commonere : unde et auriculam amputatam restituit proprio loco. Tertio, ut penitus inexcusabiles fierent, persistentes in malo. Denique Christus dicendo, Si me quæritis, sinite hos abire, dedit hostibus suis licentiam quamdam, hoc est non prohibitionem, sed permissionem capiendi se; non tamen dedit eis admonitionem vel jussionem faciendi tantum piaculum. Jussit vero ut Deus, ne caperent suos discipulos; et necessario obedierunt, non valentes voluntati jubentis resistere : alias mirum esset quod non comprehenderunt Apostolos, maxime Petrum, qui Malchum tam graviter vulneravit. (Eccle. VII, 14. — Luc. XXII, 51.)

Cur autem Christus jussit ne discipulos tangerent, subdit Evangelista. *Ut impleretur sermo quem dixit* Jesus (capitulo præcedenti) : *Quia quos dedisti mihi,* o Pater, *non perdidi ex eis quemquam,* id est, nullum electorum Apostolorum perire permisi. Hoc dixerat Christus his verbis : Quos dedisti mihi, ego custodivi. Possunt autem hæc verba exponi dupliciter : Primo, de corporali conservatione, eritque sensus : Non perdidi ex eis quemquam, id est, nullum Apostolorum mecum occidi permisi, sed de manu hostium illos eripui. Secundo sic : Non perdidi ex eis quemquam, id est, nullum illorum damnari permisi. Si autem Christus permisisset Apostolos hac vice capi, perissent, secundum Augustinum, quia infirmi erant, et ad moriendum pro Christo imparati. Nam et princeps eorum sola interrogatione concussus, ter negavit. Dilata est ergo eorum occisio, quousque confirmati fuerunt in fide, et evangelicam legem disseminaverunt; tuncque moriendo pro Christo non perierunt, nec perdidit eos Christus, sed ampliorem sunt consecuti salutem. 9 (Joann. XVII, 12. — Matth. XXVI, 69-74.)

Simon ergo Petrus habens gladium. 10
Apud Lucam legitur Christus dixisse Apostolis : Qui non habet, vendat tunicam suam, et emat gladium. Cui responderunt : Domine, ecce duo gladii hic. Horum duorum gladiorum unum detulit Petrus. Porro gladii isti, secundum quosdam, fuerunt magni cultelli, quibus uti solent piscatores; alii dicunt, quod erant gladii proprie dicti. *Eduxit eum* de vagina, *et percussit pontificis servum,* ex magno amoris fervore, quo Jesum dilexit præ ceteris, volens ulcisci Filium Dei, bono zelo, sed indiscreto, *et abscidit auriculam ejus dexteram.* Forte putavit eum occidere. Imo, secundum Chrysostomum, intendebat ei caput amputare. *Erat autem nomen servo Malchus :* quem Petrus stans juxta Jesum non magis læsisset quam alium, nisi ille primo cœpisset mittere manum (Luc. XXII, 36. — Ibid. 38.)

sacrilegam in Filium Dei. Hoc equidem A
fecit Petrus quando cœperunt compre-
hendere Christum : qui, secundum Lu-
Luc. xxii, 51. cam, tetigit locum vulneris, et restituit
aurem atque sanavit.

11 *Dixit ergo Jesus Petro : Mitte gladium
tuum in vaginam.* Christus, patientiæ do-
Matth. v, 44. ctor, qui docuit et præcepit adversarios
diligi, et persecutoribus bona impendi,
implevit quod docuit. Per quod damna-
tur ira et impatientia nostra, qui nec
unum verbum durius prolatum possumus,
vel potius nolumus sustinere, et inter- B
dum nec contenti sumus æquale damnum
rependere, sed modice læsi, volumus of-
fensorem nostrum prorsus deprimere. Quo
Rom. xii, 21. contra dicit Apostolus : Noli vinci a ma-
lo, sed vince in bono malum. Et Psal-
Ps. vii, 5. mista : Si reddidi, inquit, retribuentibus
mihi mala, decidam merito ab inimicis
meis inanis. *Calicem quem dedit mihi
Pater,* id est mortem quam Pater vult
me sustinere pro mundi salute, *non vis
ut bibam illum,* id est, mortem hanc gu-
stem? tanquam dicat : Erras hoc volendo. C
Matth. xvi, 21, 22. Unde et alio loco, quum Christus passio-
nem suam prædixisset, cœpissetque Petrus
increpare eum, dicens, Domine, propitius
esto tibi, nam hoc non erit; respondit
Marc. viii, 33. ei Jesus : Vade retro me, satana, quia non
sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ homi-
num. — Quæritur, si Pater dedit Christo
hunc calicem, quid peccaverunt Judæi qui
eum Christo dederunt, intulerunt et pro-
pinaverunt. Dicendum, quod Pater ideo
dicitur calicem Christo dedisse, quia per
ejus passionem decrevit humanum genus D
redimere, et quia permisit eum occidi.
Voluit ergo Christum mortem patienter
et caritative sufferre; non tamen voluit
Judæos tantum crimen committere : un-
de nec excusantur, quia nec ea inten-
tione Christum occiderunt qua Pater vo-
luit eum mori. Hinc in Actibus Petrus
Act. iii, 18. testatur : Deus qui prænuntiavit per os
omnium Prophetarum pati Christum su-
um, implevit sic.

12 *Cohors ergo et tribunus* princeps co-
hortis, qui erant gentiles a Pilato trans-
missi, *et ministri Judæorum,* præsertim
pontificum, *comprehenderunt Jesum,* vio-
lentiam inferentes ei, qui non habebat *I Petr.* ii, 22.
peccatum. Est autem et alia comprehen-
sio Christi bona ac spiritualis, per amo-
rem et contemplationem : de qua dicit
Apostolus, Sequor autem, si quo modo *Philipp.* iii, 12.
comprehendam in quo et comprehensus
sum; Sponsa quoque in Canticis, Appre- *Cant.* viii, 2.
hendam (ait) te, et ducam in domum
matris meæ. *Et ligaverunt eum* in ma-
nibus. Fertur quoque quod ferream ca-
tenam miserunt in collum ejus. Dixerat
enim eis Judas : Ducite eum caute. *Marc.* xiv, 44.

Et adduxerunt eum ad Annam pri-
mum, id est, priusquam ducerent eum 13
ad Caipham : nam primo occurrit eis ab
extra venientibus, domus Annæ. Volue-
runt ergo eum lætificare, præsentando ei
ligatum quem oderat; item, ut ei reve-
rentiam exhiberent tanquam affini Cai-
phæ, quemadmodum subditur. *Erat au-
tem socer* ipse Annas *Caiphæ,* qui habuit
filiam Annæ, *qui* Caiphas *erat pontifex
anni illius.* Quamvis enim secundum le-
gem debuit esse unus summus sacerdos *Num.* xxxv, 28.
usque ad finem vitæ suæ, cui succederet *Exod.* xxix, 29.
filius ejus, jam tamen per ambitionem
Judæorum, quolibet pene anno mutaban-
tur pontifices. Annas vero et Caiphas,
tanquam pecuniosiores, frequentius præ-
sidebant vicibus alternatis. *Erat autem* 14
*Caiphas qui consilium dederat Judæis :
Quia expedit unum hominem mori pro
populo.* Hoc dictum est supra. Hoc ideo *Joann.* xi, 50.
puto repetere Evangelistam, ut Christi oc-
cisionem retorqueat maxime in principes
sacerdotum, qui secundum Augustinum,
voluerunt quasi immunes videri a morte
Christi. Propter quod in Actibus Aposto-
lorum dixerunt Apostolis : Implestis Je- *Act.* v, 28.
rusalem doctrina vestra, et vultis super
nos inducere sanguinem hominis istius.

Sequebatur autem Jesum Simon Pe- 15
trus, et alius discipulus, qui communiter
fertur fuisse Joannes. Sed si ita est, cur
more solito non adjecit, Quem diligebat *Joann.* xiii, 23; xxi, 7, 20.

Jesus? Forsitan ideo, quia nunc recitat A
Matth. xxvi, 56. factum in quo infideliter egit, primo, fu-
Ibid. 58. giendo a Christo, deinde a longe sequen-
do : propterea reputat se indignum solito
titulo. Hi ergo præ ceteris secuti sunt
Christum, quia in ejus amore magis ar-
Ibidem. serunt, concupieruntque videre quem ex-
itum res ipsa haberet. Quamvis itaque
primo cum aliis Apostolis aufugissent, ta-
men assumpta quadam fiducia, rursus se-
cuti sunt Jesum. Marcus evangelista de
sequela Joannis nil refert, sed ait quod
Marc. xiv, 51. adolescens quidam amictus sindone se- B
cutus sit Christum. Quem adolescentem
aliqui asserunt fuisse Joannem : quam-
Ibid. 54. vis postea de solo Petro dicat, quod a
longe secutus sit eum. *Discipulus autem
ille erat notus pontifici.* Causam notitiæ
diversi diversimode tradunt : quidam,
quod frequenter portavit pisces ad do-
mum Annæ; alii, quod propter nobilita-
tem suæ prosapiæ fuerat ei notus, quia
de tribu Juda et semine David. *Et intro-
ivit cum Jesu in atrium pontificis.* An-
nam vocat pontificem, non quia tunc erat, C
sed quoniam et ante et postea fuit.
16 *Petrus autem stabat ad ostium* atrii
foris, non audens, vel non permissus in-
trare. *Exivit ergo ille discipulus alius
qui erat notus pontifici, et dixit ostia-
riæ,* rogans eam ut intromitteret Petrum;
et introduxit Petrum, annuente precibus
suis ostiaria. Discipulus iste, quando in-
travit cum aliis, putavit quod Petrus se
sequeretur : quem quum videret deesse,
17 egressus est ut introduceret eum. *Dixit
ergo Petro ancilla ostiaria : Numquid et* D
tu ex discipulis es hominis istius? Hoc
mulier suspicabatur, quoniam vidit Pe-
trum timide introeuntem : et forte ex
dispositione habitus sui notavit quod es-
set de consortio Jesu. Videtur autem hæc
mulier quasi compassive locuta, dicendo,
Hominis istius : quod nihilo minus intel-
ligi potest quasi despective dictum. *Di-
cit ille : Non sum.* In quo patet infirmi-
Joann. xv, 5. tas Petri, et verum esse quod dixerat
Christus : Sine me nihil potestis facere.

Ubi enim, o Petre, ubi jam verba tua
quæ paulo ante tam secure dixisti : Qua- Joann. xiii, 37.
re non possum te sequi modo? Animam
meam pro te ponam. Etsi omnes scanda- Matth. xxvi, 33.
lizati fuerint, ego nunquam scandalizabor.
Itemque : Paratus sum tecum et in mor- Luc. xxii, 33.
tem et in carcerem ire. Et ecce una voce
ancillæ dejectus es! Nemo ergo se jactet,
nullus præsumat, nullus propriis viribus
innitatur. *Stabant autem servi et mini-* 18
stri. Hoc forsitan dicit, quia et quidam de
servis tribuni adfuerunt, et forte cum ser-
vis Judæorum steterunt. *Ad prunas, quia
frigus erat,* quemadmodum sæpe est in
vernali æquinoctio, *et calefaciebant se,*
quia post mediam noctem tempus est ma-
gis frigidum. *Erat autem cum eis et Pe-
trus stans et calefaciens se :* cui interior
ignis sanctæ dilectionis exstinguebatur.
Stetit autem inter ministros quasi auda-
cter, ne notaretur.
Pontifex ergo interrogavit Jesum de 19
discipulis suis, cur vel quomodo eos col-
legisset, et ubi jam mansissent, qui et
quales essent, *et de doctrina ejus.* Exa-
minavit itaque Annas Jesum de duobus,
videlicet de discipulis suis, ac documen-
tis, ut aliquid calumniæ inveniret in Chri-
sti responsis. Quærebat igitur Jesum quid
docuisset.
Respondit ei Jesus : Ego palam locutus 20
sum mundo. Ad primam quæstionem ni-
hil respondit, quia discipuli ejus laude
pro nunc digni non erant. Ad secundam
vero respondet : Ego palam, id est in lo-
cis publicis, voce expressa, in communi
audientia locutus sum mundo, videlicet
bonis et malis, doctis atque indoctis. Non
tamen loquebatur Christus semper pa-
lam, id est plane ad intelligendum tur-
bis, quemadmodum ait discipulis : Vobis Marc. iv, 11, 12; Luc. viii, 10.
datum est nosse mysterium regni Dei;
ceteris autem in parabolis omnia fiunt,
ut videntes non videant, et audientes non
intelligant.
*Ego semper docui in synagoga et in
templo, quo omnes Judæi conveniunt.* His
videtur contrarium quod secundum alios

Evangelistas, Christus frequenter docuit A alibi quam in synagoga et templo, puta *Matth.* v-vii; xiii; xii; *Luc.* x, 38-42. in monte, in navi, in via, in domo Marthæ, aliisque locis diversis. Et respondendum, quod per synagogam, intelligere possumus congregationem Judæorum. Christus autem raro vel nunquam legitur docuisse aliquem solum private : quamvis interdum hoc fecerit, ut quando lo- *Joann.* iv, 6 *et seq.* cutus est mulieri Samaritanæ ad puteum. Dum ergo prædicavit discipulis, docuit in synagoga. Secundo, nomine synagogæ, intelligi potest quælibet domus Judæorum B ordinata ad cultum divinum, non ad sacrificia, in qua convenerunt ad orandum ac audiendum lectionem legis et Prophetarum. Et quamvis non habuerunt nisi unum templum in quo licuit sacrificia immolare, habuerunt tamen in singulis urbibus synagogas, in quibus legitur Chri- *Matth.* iv, 23; ix, 35; xiii, 54. stus frequenter prædicasse. Sit igitur sensus : *Ego semper,* temporibus aptis (quo- *Luc.* xviii, 1. modo alibi dicitur, Oportet semper orare, id est omni tempore deputato vel debito), *docui,* loquendo de prædicationibus magis C solennibus et protractis, *in synagoga,* id est materiali, vel congregatione populi, *et in templo* Jerusalem, *quo omnes Judæi conveniunt,* certis temporibus secundum legem.

Et in occulto locutus sum nihil. Quomodo verum est hoc, quum apud Marcum *Marc.* iv, 10. dicatur, Quum esset in domo singularis, interrogaverunt eum discipuli? Dicendum, quod sensus verborum est iste : In occulto, id est susurratorie, seu latenter, animo occultandi, quasi non audens ap- D parere et a communitate audiri, locutus sum, id est prædicavi, nihil. Hinc enim *Matth.* x, 27. dicit Apostolis : Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine ; et quæ auditis in aure, prædicate super tecta. Sed his rursus obviare videtur quod apud Isaiam de *Is.* xlii, 2. Christo prædictum est : Non clamabit, nec audietur foris vox ejus. Respondendum, quod verbis illis aufertur a Christo inordinata elevatio vocis, et vana ad plebem vociferatio. De quo clamore ait Apostolus : Omnis ira et indignatio et clamor *Ephes.* iv, 31. tollatur a vobis. Fuit ergo sermocinatio Christi modesta, non ex impetu passionis clamorosa.

His verbis Christus ostendit veram esse suam doctrinam. Suspecta namque et falsa documenta, prædicantur in angulis atque latibulis. Unde supra dictum est : Omnis qui male agit, odit lucem, et non *Joann.* iii, 20, 21. venit ad lucem, ne manifestentur opera ejus ; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo facta sunt.

Quid me interrogas, animo reprehen- 21
dendi, non proficiendi, cui nec credis? *Interroga eos qui audierunt, quid locutus sim ipsis.* Quasi dicat : Illorum testimonio volo stare. Quod non faciunt seductores, sed negant in manifesto, præsertim coram judicibus, quod prædicant in secreto. *Ecce hi sciunt quæ dixerim ego,* et ideo debes ab eis inquirere, quia plus credis eis quam mihi. Non erat hic Annas dignus veritatem prædicatam ab ore Christi audire, quoniam ad calumniandum quæsivit.

Hæc quum dixisset Jesus, *unus adsi-* 22
stens ministrorum pontificis, volens placere domino suo, *dedit alapam Jesu, dicens : Sic respondes pontifici?* id est, quomodo audes tam præsumptuose et reprehensive respondere tanto patri ac principi, non præmittendo verba reverentiæ ? Videtur huic facinorosissimo servo, quod Christus nimis audacter respondisset summo sacerdoti, eumque de imperita interrogatione reprehendisset. *Respondit ei Jesus :* 23
Si male locutus sum, id est false et indiscrete. Quandoque enim aliquis loquitur male, nec loquens malum aut falsum, sed verum et bonum, quia quod bonum et verum est non loquitur cum debitis circumstantiis actus virtutum. *Testimonium perhibe de malo,* id est, ostende in quo male dixi. *Si autem bene,* id est, prudenter et juste respondi, *quid me cædis* quasi temerarium, quum pœna infligatur pro culpa ? Ex hoc patet, quia quod alibi

Matth. v, 39. docet Salvator, Si quis te percusserit in A
unam maxillam, præbe ei alteram, intelligendum sit secundum animi præparationem, quando videlicet expedit vel oportet ad Dei honorem, vel proximorum ædificationem, vel aliam piam causam, non secundum operis exhibitionem, nisi pro tempore, loco et causa.

ARTICULUS XLIV

PROSECUTIO EXPOSITIONIS HUJUS CAPITULI OCTAVIDECIMI : ET MISIT EUM ANNAS LIGATUM AD CAIPHAM PONTIFICEM.

POSTQUAM Joannes narravit quod alii B
Evangelistæ omiserunt, videlicet quid
passus sit Jesus in domo Annæ, procedit
ad ea quæ alii quoque descripserunt, quæ
pro magna parte omittit Joannes, tanquam
sufficienter recitata per illos.
24 *Et misit eum,* scilicet Jesum, *Annas ligatum ad Caipham pontificem.* Præsentatus enim fuit Christus Annæ ligatus.
Unde et Annas judicans eum vinculis dignum, misit eum sic ad Caipham, tanquam
ad principalem : in cujus domo erant collecti sacerdotes, Scribæ ac Pharisæi, et C
seniores, ut Christus a Caipha in audientia
talium examinaretur.
25 *Erat autem Simon Petrus stans et calefaciens se.* Secundum Augustinum et
ejus imitatores, qui dicunt trinam negationem Petri in domo Annæ completam,
Evangelista nunc redit ad describendum
quod cœpit narrare de Petri negatione.
Propter quod verba paulo ante inducta
resumit, dicendo : Erat autem Petrus. Alii
dicunt trinam negationem Petri factam
in domo Caiphæ, et per anticipationem D
esse intelligenda quæ scribit Joannes de
negatione præfata. Quorum assertioni videntur alii tres Evangelistæ favere, qui
nil scribunt de perductione Christi ad Annam, sed quod Petrus secutus sit Christum usque in atrium Caiphæ, et ibi ter
Christum negaverit. Quidam vero affirmant, quod Petrus negavit semel in domo
Annæ, bisque in habitaculo Caiphæ : et
(*Matth.* xxvi, 57, 58, 69-74; *Marc.* xiv, 53, 54, 66-71; *Luc.* xxii, 54-60.)

ita, quod nunc ait Evangelista, referendum esset ad stationem Petri in domo
Caiphæ.

Dixerunt ergo ei ministri qui stabant
ad ignem : *Numquid et tu ex discipulis ejus es,* hujus videlicet deceptoris? Quod
conjiciebant forte ex dispositione ac habitu Petri, et quia cum verecundia, timore et compassione sedebat. *Negavit ille, et dixit : Non sum.* Christus prædixit
Petro, quod ter negaturus se esset; nunc *Matth.*
autem asserit Evangelista, quod Petrus xxvi, 34.
negaverit se esse discipulum Jesu. Sed
hoc negando, negavit et Christum. *Dixit* 26
unus ex servis pontificis, cognatus ejus cujus abscidit Petrus auriculam : Nonne ego te vidi in horto quo cepimus Jesum,
cum illo? quasi dicat : Facialiter te cognosco, quoniam recolo quod vidi te in
horto cum illo. *Iterum ergo negavit Petrus.* Postremo, quomodo in descriptione 27
negationis Petri differant inter se Evangelistæ, dixi super Matthæum : idcirco In Matth.
nunc pertranseo. *Et statim gallus cantavit* xxvi, 72.
secunda vice : quia secundum Marcum,
Christus prædixerat Petro, In hac nocte, *Marc.* xiv,
antequam gallus bis vocem dederit, ter 30.
me es negaturus.
Adducunt ergo Judæi *Jesum a Caipha* 28
in prætorium. Prætorium appellatur sedes
vel domus in qua residebant ad discernendas populi causas ipsi prætores : qui
dicuntur quasi præceptores, quia præcepta dabant subjectis. Hoc loco multa omit-

tit Joannes quæ alii Evangelistæ scripse- A
Matth. runt, videlicet quomodo Caiphas Christum
xxvi, 65, 66; *Marc.* xiv, discussit blasphemum, morteque dignum
63, 64. judicavit. *Erat autem mane.* Nam hora
prima Dominum Jesum ducebant ad Pi-
latum. Ex aviditate enim suæ occisionis,
tam mane obtulerunt eum Pilato vinctum,
quoniam consuetudo eis fuit illos offerri
præsidi vinctos, quos judicabant morti
obnoxios. *Et ipsi non introierunt in præ-
torium* præsidis, *ut non contaminarentur,*
Act. x, 28; ingrediendo domum viri gentilis contra
xi, 3. legem, fierentque immundi ad edendum B
cibum paschalem, de quo subjicitur, *sed
ut manducarent pascha,* id est azymos
Num. ix, 11; panes, non agnum paschalem, qui in ve-
Deut. xvi, 6, 7. spere præcedentis diei fuit comestus. —
Græci vero, putantes hoc loco per pa-
scha intelligi agnum paschalem, dicunt
quod Jesus passus sit feria quinta, in
qua agnus typicus offerebatur, ut sit fi-
guratum seu veritas correspondens figu-
ræ etiam quantum ad tempus. Sed hoc
est manifeste contra alios Evangelistas,
In Matth. quemadmodum super Matthæum plenius C
xxvi, 17. *Matth.* declaravi. — Ecce hypocritæ isti exco-
xxiii, 24. lantes culicem, et camelum glutientes ;
timentes parvum peccatum, non maxi-
mum ; formidantes maculari ingrediendo
domum pagani, et non verentes effunde-
re sanguinem Christi.
29 *Exivit ergo Pilatus ad eos foras,* in
hoc cedens observationi eorum, *et dixit :
Quam accusationem affertis adversus ho-
minem hunc ?* tanquam dicat : Præsentatis
mihi istum vinctum quasi morte dignum,
quid ergo objicitis ei ? Pilatus quippe a D
rege Romanorum judex Judææ constitu-
tus, voluit Romanorum legem servare,
Act. xxv, quibus consuetudo non erat quemquam
16. damnare, nisi præsentes haberet accusa-
tores, locumque defendendi acciperet ad
abluenda crimina, ut habetur in Actibus
30 Apostolorum. *Responderunt* [*et dixerunt
ei*] *: Si non esset hic malefactor,* id est
enormis transgressor morti obnoxius, *non
tibi tradidissemus eum* ita ligatum ut
morti adjudicetur. Quasi dicerent : Tales

et tanti sumus, quod suspicari non decet
velle nos innocentem morti exponere. *Di-* 31
*xit ergo eis Pilatus : Accipite eum vos, et
secundum legem vestram judicate eum,*
damnando eum ad mortem, si secundum
legem vestram id meruit, vel dimittendo,
seu minori pœna torquendo, si mortem
non promeruit juxta legem. Quasi dicat :
Si tantæ auctoritatis atque justitiæ estis,
ut nudis verbis vestris credendum sit, er-
go et juste judicate eum, et nolite me
in tali negotio prægravare.
*Dixerunt ergo ei Judæi : Nobis non
licet interficere quemquam.* Quidam di-
cunt, quod Judæi hoc vere dixerunt, eo
quod Romani abstulerunt eis judicium
sanguinis, quamvis minora judicia reli-
querint eis. Sed huic dicto obviare vide-
tur, quod Judæi paulo ante frequenter
tentaverunt occidere Christum, lapidando *Joann.* viii,
aut præcipitando ; eodem quoque anno 59 ; x, 31 ; *Luc.* iv, 29.
occiderunt Stephanum. Denique, ut ha- *Act.* vii, 57,
betur in Actibus Apostolorum, principes 58.
sacerdotum cogitaverunt interficere ipsos *Ibid.* v, 33.
Apostolos, quando Gamaliel eos compe- *Ibid.* 34 et
scuit. Imo Judæi lapidaverunt Paulum, et seq. *Ibid.* xiv,
traxerunt eum extra civitatem, putantes 18.
quod mortuus esset. Probabilior ergo vi-
detur assertio dicentium, videlicet, quod
non licuit Judæis interficere quemquam
in festivitate paschali, ne sanguinis effu-
sione tantæ solennitatis sanctitatem fœ-
darent. Vel potius opinandum est cum
Augustino; quod callide hoc dixerunt, qua-
tenus Christo a judice reprobato, ipsi vi-
derentur immunes. *Ut sermo Jesu imple-* 32
*retur, quem dixit significans qua morte
esset moriturus :* id est, ob hoc concomi-
tanter Judæi renuerunt propria auctori-
tate occidere Christum, atque dixerunt,
Nobis non licet interficere quemquam, ut
verbum Christi quo prædixit qualiter et a
quibus occideretur, sortiretur effectum.
Dixit enim Apostolis : Ecce ascendimus *Matth.* xx,
Jerusalem, et Filius hominis tradetur prin- 18.
cipibus sacerdotum et Scribis ; et tradent
eum gentibus ad illudendum, et flagel-
landum, et crucifigendum. Quibus verbis

significavit se a gentibus exsecutive in-
terficiendum.

33 *Introivit ergo iterum in prætorium Pi-
latus, et vocavit Jesum.* Judæi enim cum
clamore et strepitu magno instabant ut
Jesum damnarent : idcirco Pilatus non
potens Jesum examinare in tanto tumul-
tu, introivit locum secretum in propria
domo, puta prætorium, ut ibi quiete et
diligenter inquireret facta Jesu. *Et dixit
ei : Tu es rex Judæorum,* ut dicunt te
dixisse? id est, estne verum quod tibi ob-
jiciunt, scilicet, quod dixeris te regem Ju-
dæorum? Hoc namque imposuerunt Chri-
sto Judæi, imo et duo alia, juxta illud
Luc. XXIII, 2. Lucæ : Cœperunt illum accusare, dicen-
tes : Hunc invenimus subvertentem gen-
tem nostram, et prohibentem tributa dari
Cæsari, et dicentem se Christum regem
esse. Pilatus autem duo prima non ad-
vertit, quia quum esset gentilis, non cu-
ravit quomodo Jesus doceret Judæos. Se-
cundum quoque agnovit falsum, quia
Matth. XXII, 21. percepit Christum dixisse : Reddite quæ
sunt Cæsaris, Cæsari ; et quæ sunt Dei,
Deo. Tertium vero videbatur imperatori
Romanorum contrarium, qui præcepit ne
quis sine suo consensu appellaret se re-
gem, ut dicitur. Specialiter autem dicitur
imperator abstulisse Judæis regium no-
men, propter eorum superbiam atque fre-
quentem rebellionem. Hinc ergo Pilatus
sollicite sciscitabatur an esset rex Judæ-
orum.

34 *Respondit Jesus : A temetipso hoc dicis,*
videlicet quod sim rex Judæorum, *an alii
tibi dixerunt de me?* Non ex ignorantia
quærit hoc Christus, sed ut hac occasione
responsionis Pilati, aliquid dicat salubri-
ter ad nostram instructionem proficuum.

35 *Respondit Pilatus : Numquid ego Judæus
sum?* tanquam dicat : A me ipso ista non
quæro, quia Judæus non sum, unde nec
curo de quæstionibus legis eorum, nec
ista concipio ex me, quasi peritus in le-
ge illorum. *Gens tua,* videlicet populus
iste Judaicus, de quorum numero atque
progenie es, *et pontifices tui tradiderunt*
A *te mihi :* ex quo apparet quod aliquid
magnum sit in causa, eo quod tui tradunt
te alieno ad condemnandum. *Quid feci-
sti?* quasi dicat : Verba illorum et quid
tibi opponunt audivi ; sed eis non cre-
do, sciens partim falsa esse quæ asserunt,
et item quod per invidiam tradiderunt te *Matth.* XXVII, 18.
mihi : ideo tu ipse dic veritatem ; pa-
ratus sum credere tibi, propter ea quæ
audivi de te, utpote quod tanta mirabilia
perpetrasti.

Respondit Jesus : Regnum meum non 36
B *est de hoc mundo,* id est mundiale, ter-
renum et temporale, sed cœleste ac spi-
rituale. Per quod Christus satisfecit Pilato
zelanti pro Cæsare. Per hoc enim quod
Christus non quæsivit dominationem ter-
renam et temporalem, patet quod non
derogavit imperatori, qui tunc mundi mo-
narchiam tenebat. — Sed potest quis di-
cere, Regnum Christi est Ecclesia mili-
tans, degens in sæculo isto : quomodo
ergo regnum ejus non est de hoc mundo?
Rursus, Christus est princeps regum ter- *Apoc.* XVII, 14; XIX, 16.
C ræ, ut dicitur in Apocalypsi : ergo et om-
nium terrenorum regnorum. Iterum, di-
ctum est supra : Pater diligit Filium, et *Joann.* III, 35.
omnia dedit in manu ejus ; itemque, De- *Ibid.* XVII, 2.
disti ei potestatem omnis carnis. Ex qui-
bus sequitur, quod omnia regna mundi
hujus sint ejus. Regna autem mundi sunt
de mundo. Dicendum, quod sive per re-
gnum intelligatur principatus seu guber-
natio regis, sive subjecti illius, verum est
quod regnum Christi non est de hoc mun-
do, id est tale quale est regnum mundi
D hujus, vel pertinens ad mundanorum sor-
tem regnorum. Gubernatio enim munda-
na, est cum pompa et gloria, cum divitiis
atque deliciis, vel saltem cum familia mul-
ta et magnificentia eorum quæ ad mun-
dum respiciunt. Similiter subditi mun-
danorum regum sæcularibus occupantur
negotiis, et in exterioribus subjiciuntur
regibus suis. Porro gubernatio Christi est
interna, per fidem, caritatem seu gratiam
in cordibus electorum suorum : de qui-
bus dixit supra, De mundo non sunt, sicut *Ibid.* 16.

et ego non sum de mundo : intelligendo per mundum homines terrenos, carnales, mundanos. Christus quoque in paupertate et humilitate, in afflictione et adversitate præfuit suis, qui potius sunt cœlestes quam mundiales, dicente Apostolo : Nostra conversatio in cœlis est; et, Qui in carne sunt, placere Deo non possunt.

(Zach. IX, 9; Matth. XI, 29.) (Philipp. III, 20.) (Rom. VIII, 8.)

Si ex hoc mundo esset regnum meum, id est mundanum et temporale, consistens in exterioribus et dominatione terrena ac virtute armorum, *ministri mei,* quos tunc haberem, sed modo non habeo, utpote homines sæculares similes satellitibus atque militibus regum mundanorum; vel, ministri mei quos nunc habeo, videlicet angeli sancti ceterique credentes; *utique decertarent,* id est, pugnarent pro me, *ut non traderer Judæis.* Tales etenim reges nolunt opprimi, capi, aut hostibus subjici, subditi quoque eorum usque ad mortem pugnant pro eis. *Nunc autem regnum meum non est hinc,* id est de hoc mundo, ut patuit. Primus enim Christi adventus promissus prænuntiatusque fuit in paupertate, abjectione et humilitate, ut pateretur pro mundi salute. Secundus vero erit in majestate et gloria, ut judicet mundum, et omnes adversarios suos dejiciat et condemnet. Ex quo elucescit cæcitas Judæorum præstolantium primum Christi adventum in tanta majestate et gloria, quod omnia mundi regna ipsis subjiciet, mundique monarcha consistet, non attendentes quod Jeremias Christum alloquens prophetavit : Quare quasi colonus venturus es in terra, et sicut viator declinans ad manendum?

(Zach. IX, 9.) (Matth. XXIV, 30.) (Jer. XIV, 8.)

37 *Dixit itaque ei Pilatus : Ergo rex es tu?* Pilatus audita Christi responsione, notavit quod admisit se esse regem, quamvis non terrenum : ideo sollicite inquisivit de hujusmodi regno, quod secundum verba Christi non pertinuit ad Judæos.

Respondit Jesus : Tu dicis, quia rex sum ego, id est, veritatem quam a me interrogas, tu ipse profers, quia vere sic est, quod rex sum. Quamvis enim interrogatio interrogative proposita, non sit vera nec falsa, tamen hoc ipsum quod significat, est verum vel falsum, si simpliciter proferatur, videlicet assertive vel negative : sicque verbum Pilati quo dixit, Ergo rex es tu? verum fuit simpliciter sumptum, seu assertive prolatum. Christus autem talem habuit modum respondendi. Nam quum Judas dixisset : Numquid ego sum, Domine? respondit : Tu dixisti. Porro, quod Christus sit rex utriusque Testamenti, testantur Scripturæ. Scriptum est enim de eo apud Jeremiam : Regnabit Rex, et sapiens erit. Zacharias quoque ait : Ecce Rex tuus veniet tibi mansuetus. Item Lucas : Regnabit, inquit, in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis; Joannes quoque in Apocalypsi, Agnus Dominus dominorum est et Rex regum. De cujus regno quod non est hinc, contestatur Apostolus : Quum tradiderit regnum Deo et Patri.

(Matth. XXVI, 25.) (Jer. XXIII, 5.) (Zach. IX, 9.) (Luc. I, 32, 33.) (Apoc. XVII, 14.) (I Cor. XV, 24.)

Ego in hoc, id est propter hoc, *natus sum* temporali nativitate ex Virgine : de æterna quippe generatione modo non loquitur; *et ad hoc veni in mundum* per incarnationis mysterium, non per divinitatis mutationem, vel descensum localem, *ut testimonium perhibeam veritati,* id est, vera affirmem, veritatem prædicem, falsa reprobem, injusta condemnem. Venit enim Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. Perhibuit autem Christus testimonium veritati doctrinæ, evangelicam legem docendo; veritati justitiæ, opera Judæorum redarguendo, prout supra dixit, Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo de illo quia opera ejus mala sunt; veritati quoque vitæ, quia quod docuit, adimplevit. Denique testimonium perhibuit veritati, utpote sibimetipsi, ut dictum est supra : Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso. Ipse autem est via, veritas et vita. *Omnis qui est ex veritate* æterna et increata, non solum per creationem, ut omnia, sed per prædestinationem et imitationem, hoc est, qui perti-

(I Joann. III, 8.) (Joann. VII, 7.) (Ibid. VIII, 18.) (Ibid. XIV, 6.)

net ad Deum, quasi electus ab eo, et filius A
ejus per adoptionem, *audit vocem meam,*
id est, doctrinæ meæ tandem aliquando,
atque finaliter antequam hinc recedat, cre-
dit et acquiescit : et tales sunt regnum
meum. Hoc est quod alibi scriptum est :
Joann. viii, 47. Qui ex Deo est, verba Dei audit; propter-
ea vos non auditis, quia ex Deo non estis.
38 *Dicit ei Pilatus : Quid est veritas?* Pi-
latus quia judex erat, audito nomine ve-
ritatis, sciscitatur quid sit veritas, quæ
maxime respicit judices, quorum est in-
ter vera ac falsa discernere. Possunt au- B
tem verba Pilati dupliciter accipi : pri-
mo, ut intelligatur quæsisse in communi
definitionem veritatis; secundo, ut intel-
ligatur specialiter interrogasse, quid sit
veritas de qua audivit a Christo, Omnis
qui natus est ex veritate : ex quibus ver-
bis pensavit quod veritas esset quoddam
principium hominum. *Et quum hoc di-*
xisset, iterum exivit ad Judæos. Non ex-
spectavit Christi responsionem, præ nimio
desiderio liberandi et excusandi eum. Jam
enim percepit innocentiam Christi. Et for- C
te sic festinavit, quia repente occurrit
memoriæ ejus, modus eripiendi Christum
de manibus Judæorum : qui modus sub-
jungitur.
Et dixit eis : Ego nullam invenio in
eo causam mortis, diligenti ac debita in-
39 quisitione præmissa. *Est autem consuetudo*
vobis, ut unum reum *dimittam vobis,* id
est ad vestrum honorem atque instantiam,
in Pascha, id est in festivitate pascha-
li. Hanc consuetudinem habuerunt Judæi,
non ex legis præcepto, sed ex prædeces- D
soribus suis, qui et hoc impetraverunt ab
imperatore, ut judex ab illo constitutus in
Jerusalem et Judæa, dimitteret eis unum
vinctum in Pascha, quemcumque petis-
sent, in recordationem liberationis patrum
suorum de servitute Pharaonis : quæ li- Exod. xii, 21, 28, 29, 31.
beratio fuit in Pascha. *Vultis ergo dimit-*
tam vobis regem Judæorum? Pilatus Ro-
mano imperatori obediens, vocat Jesum
regem Judæorum derisorie et jocose. Non
enim assertive dixit eum regem Judæo-
rum, quia imperator prohibuit aliquem
sine suo consensu Judæorum regem vo-
cari, et quia audivit a Christo : Regnum
meum non est de hoc mundo. Sed idcirco
sic loquitur, ut ostendat quam vana et
frivola fuerat Judæorum objectio, qui hoc
Christo imponebant, quod dixit se regem
Judæorum. Quasi dicat : Qualem apparen-
tiam habet hoc, quod iste pauper dixerit
se regem Judæorum, quantum ad regi-
men de quo imperatori et mihi est cura?
Clamaverunt ergo rursum omnes Ju- 40
dæi adversarii Salvatoris, non tamen om-
nes simpliciter. Aliqui etenim aderant
amici Christi, videlicet Nicodemus, Joseph,
etc. *Dicentes : Non hunc, sed Barabbam*
nobis dimitte. *Erat autem Barabbas latro,*
qui ut Lucas refert, propter seditionem Luc. xxiii, 19.
factam in civitate et homicidium, missus
fuit in carcerem. Hunc locum ponit Jo-
annes truncate, sciens quod alii Evange-
listæ eum descripserint plenius. Adverten-
dum ergo, quod Pilatus ex corde cupiens
Jesum eripere, excogitavit industriose ;
proposuitque Judæis duos, quorum alte-
rum eligerent sibi dimitti. Et ne alium
magis quam Jesum peterent sibi dimitti,
proposuit Jesum et Barabbam latronem se-
ditiosum et homicidam, arbitrans quod
nequaquam tam sceleratum ac odiosum
eligerent. Pontifices vero et Pharisæi per- Matth. xxvii, 20.
suaserunt populo ut eligerent Barabbam,
et Jesum crucifigi deposcerent : quod et
fecerunt. Unde et merito venit super Ju- I Thess. ii, 16.
dæos ira Dei usque in finem, quia latro-
nem præposuerunt Filio Dei.

ARTICULUS XLV

DECLARATIO CAPITULI NONIDECIMI : TUNC ERGO APPREHENDIT PILATUS JESUM.

UNUS Evangelistarum omittit quædam quæ alii descripserunt. Joannes itaque hoc loco omittit quod recitat Lucas, (*Luc.* XXIII, 7-16.) quomodo scilicet Pilatus misit Jesum ad Herodem, qui quum Jesum alba veste indutum, spretum, illusum remisisset, ipse Pilatus rursus instabat quomodo Jesum eriperet. Quumque Judæorum furore pensato, considerasset quod non posset Jesum omnino immunem dimittere cum pace illorum, cogitavit eum castigare ad satisfaciendum illorum furori, non ut Christum persequeretur, quem noverat innocentem, sed ut cæsum dimitteret. Fecit ergo quod subditur.

1 *Tunc ergo,* dum vidit se verbis nihil proficere, sed Judæos latronem præ Christo eligere, *apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit* eum, id est, per suos servos fecit exspoliari vestibus, alligari columnæ, flagellis crudeliter percuti : quod erat tenerrimo, naturalissimo ac nobilissimo corpori Christi inæstimabiliter pœnale. — Nos quoque jugiter recordemur quæ et quanta pro nobis sustinuit Agnus sine macula, ejusque exemplo discamus libenter ferre adversa ; pro ejus amore omnia dura ac aspera affectuose toleremus, corrigamus quoque et castigemus nos ipsos ; meditemur quam erubescibile fuit in regia civitate, in die solenni, in tot millium præsentia, in adversariorum conspectu, sic nudari, ligari ac flagellari, et cetera quæ subsequuntur sufferre, sicque discamus contemnere omnem humanum honorem, et esse parati ad contumelias, irrisiones, confusiones pro Christo.

2 *Et milites* præsidis, *plectentes coronam de spinis,* id est juncis marinis longis, acutis, et valde punctivis, *imposuerunt ca-* A *piti ejus* cum illusione, quia dixit se regem ; *et veste purpurea circumdederunt,* id est vestiebant, *eum.* Matthæus vocat chlamydem coccineam : et forte fuit aliquid rubeum simile purpuræ. (*Matth.* XXVII, 28.) 3 *Et veniebant ad eum, et dicebant* irridendo : *Ave, rex Judæorum.* Quasi dicerent : O miser et stulte, qui te jactasti esse regem Judæorum ! propter hoc meruisti has pœnas. *Et dabant ei alapas :* quemadmodum Sibylla legitur prædixisse, Dabunt Deo alapas manibus incestis. Et in Job : Aperuerunt (*Job* XVI, 11.) B super me ora sua exprobrantes ; percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis. Denique milites hæc fecerunt congregata ac præsente universa cohorte, secundum Matthæum ; (*Matth.* XXVII, 27. *Ibid.* 29, 30.) ponentesque genua sua adoraverunt eum, et surgentes conspuerunt vultum ipsius, percutiebant quoque caput ejus benedictum arundine. — Hæc omnia intentissimam exigunt meditationem, cruciformem imitationem, amoris inflammationem, itemque perennem gratiarum actionem. Ille coronatus est spinis, ut C nos coronemur corona de lapide pretioso, (*Ps.* XX, 4.) danda electis in patria, juxta quod scriptum est : Accipient regnum decoris, (*Sap.* V, 17.) et diadema speciei de manu Domini. Ille purpureo indumento pro illusione indui non negavit, ut nos vestibus gloriæ, duplici stola vestiamur. Unde per Isaiam inducitur : Induit me vestimentis salutis, (*Is.* LXI, 10.) et indumento justitiæ circumdedit me ; in Proverbiis quoque, Omnes domestici (*Prov.* XXXI, 21.) ejus vestiti sunt duplicibus. Denique tantas illusiones, consputationes, contemptus D sustinuit, ut ab illusione diaboli, a confusione æterna, a vilificatione perpetua liberemur.

4 *Exivit iterum Pilatus foras,* de præ-

torio ad Judæos stantes ante domum su- A
am, *et dixit eis : Ecce adduco vobis eum*
foras, ut cognoscatis quia nullam invenio
in eo causam, propter quam occidi me-
ruerit. Quasi dicat : Educo eum castiga-
tum, si forte in verbis offendit, ex quo
potestis attendere quod nullam causam
mortis in ipso comperio : quia si sic, non
flagellassem eum, sed morti mox adjudi-
5 cassem. *Exivit ergo Jesus portans* in ca-
pite *spineam coronam* capiti sacratissimo
dire infixam, *et purpureum vestimentum.*
O quantus dolor apprehendit et penetra- B
vit cor maternum dulcissimæ ac virgineæ
Matris, quum Filium suum unicum atque
carissimum, quem plus amavit quam se
ipsam, sic vidit egredientem, taliter cru-
entatum in vultu, sic crudelissime con-
trectatum, tam miserabiliter apparentem !
Non recedat a memoria nostra dispositio
Domini Jesu taliter egredientis. Tunc uti-
Ps. XLIV, 3. que speciosus forma præ filiis hominum,
Is. LIII, 2. visus est non habens speciem neque de-
corem, quum vultus ejus clarissimus spu-
to et sanguine fuit perfusus. Obsecro te, C
Domine Jesu, rex Christe, ut hujus tuæ
apparitionis merito, detur mihi nunc gra-
tia taliter conversandi, ut post vitæ præ-
sentis incolatum, tibi præsenter sine omni
labe peccati, ornatus splendore virtutum,
ne tuo tribunali oblatus confundar.

Et dixit Pilatus *eis,* puta Judæis : *Ecce*
homo qui dixit se regem, id est, cernitis
nunc quam dire et supersufficienter cor-
reptus sit, quam miserabilis appareat, ita
ut merito contentari et compati debeatis,
non graviorem vindictam expetere. Hac D
nempe de causa eduxit Pilatus Jesum tam
lamentabiliter sauciatum, ut ad compassi-
onem emollirentur corda Judæorum, ces-
sarentque persequi innocentem.

6 *Quum ergo vidissent eum pontifices et*
ministri fautores eorum speciales, *clama-*
bant, dicentes : Crucifige, crucifige eum.
In quo patet quam lapidea, sæva et in-
vidissima erant illorum corda, qui homi-
ni innocenti sic læso et deformato, quod
adamantina pectora in ejus compassione
potuerunt mollescere, nequaquam com-
passi sunt, sed voce repetita præ nimio
desiderio, clamabant, Crucifige, crucifige,
quasi illa tormenta insufficientia fuerint.
Et, o beatissima genitrix, dulcis Maria,
quam pœnalissimum erat benignissimæ
animæ tuæ audire verbum illud crude-
lissimum atque asperrimum ! Tunc vere
impletum est quod Psalmista prædixit :
Exacuerunt ut gladium linguas suas ; et *Ps.* LXIII, 4.
denuo, Filii hominum dentes eorum ar- *Ps.* LVI, 5.
ma et sagittæ, et lingua eorum gladius
acutus.

Dicit eis Pilatus : Accipite eum vos, et
crucifigite ; ego enim non invenio in eo
causam necis seu crucifixionis. Illi qui
dicunt Judæos vere dixisse Pilato, Nobis
non licet interficere quemquam, quasi om-
nino ablatum fuerit eis judicium sangui-
nis, dicunt quod Pilatus ista respondit ex
indignatione et irrisorie, quasi dicat : Si
audetis vel potestis, occidite eum. Alii di-
cunt quod Pilatus idcirco hæc dixit, quia
Judæi voluerunt immunes videri a morte
Christi. Propterea commisit eis judicium,
quasi dicat : Si imo justum est eum oc-
cidi, facite hoc per vos, et non imponatis
mihi hoc onus. Vel ideo dixit ista Pila-
tus, ut acciperent Jesum, tenerentque li-
gatum usque post festum, et tunc facerent
secundum quod vellent. *Responderunt ei* 7
Judæi : Nos legem habemus divinitus da-
tam, *et secundum legem debet mori, quia*
Filium Dei se fecit, id est, esse perhi-
buit. Nam ipsa nocte passionis adjuratus *Matth.*
a Caipha, an esset Christus Filius Dei be- XXVI, 63.
nedicti, manifeste respondit, quod imo. *Ibid.* 64.
Imposuerunt ergo Christo quod nomen et
gloriam Divinitatis sibi usurpavit, sicque
secundum legem occidendus esset tan-
quam blasphemus. Lex tamen præcepit
tales lapidari, non crucifigi. Mira perver- *Lev.* XXIV,
sitas ac cæcitas Judæorum, quasi ideo 16.
mentitus sit Jesus, quia dixit se Filium
Dei, quum tamen per Scripturas et signa
ostenderit se esse Christum, et per con-
sequens Filium Dei.

Quum ergo audisset Pilatus hunc ser- 8

monem, videlicet, quod Jesus dixit se Filium Dei, *magis timuit,* non propter legem Judæorum, sed formidavit ne sic esset quemadmodum Jesus ferebatur dixisse, et per consequens gravissimum facinus commisisset flagellando Filium Dei ; magis quoque quam antea timuit Jesum occidere, ne occidendo hominem, simul occideret Deum. Sed quomodo Pilatus vir gentilis atque idololatra, expers notitiæ veri Dei, timuit audito quod Jesus dixit se Filium Dei ? Dicendum, quod multi gentilium idololatrarum cognoverunt esse unum summum Deum. Imo, secundum Damascenum, omnibus naturaliter insertum est esse Deum. Rursus probabile est, quod Pilatus inter Judæos habitans, aliqua audivit de Deo Israel, et de judiciis ac omnipotentia ejus : unde et plagam Dei potuit
9 abhorrere. *Et ingressus est in prætorium iterum,* ducens Jesum secum, ut eum secretius diligentiusque discuteret, *et dicit ad Jesum : Unde es tu ?* Secundum quod recitat Lucas, antequam Pilatus flagellavit
Luc. XXIII, 6, 7. Jesum, audivit quod Galilæus esset : propter quod misit eum ad Herodem. Cur ergo nunc sciscitatur, et ait, Unde es tu ? Dicendum, quod quia audivit Jesum dixisse se esse Filium Dei, quærit diligentius de loco et principio suæ nativitatis, an scilicet vere de Deo natus sit, an ex hominibus.

Jesus autem responsum non dedit ei, ut
Is. LIII, 7. impleret quod de ipso cecinit Isaias, Quasi agnus coram tondente se obmutescet ; item, quia Pilatus capax non erat divinæ generationis Christi ; et rursus, quoniam Christus noluit passionem propriam impedire, quam facillime impedisset, si Pilato atque Herodi respondisset ad singula.
10 *Dicit ergo ei Pilatus,* vehementer admirans taciturnitatem Christi in tali articulo, et quia se ipsum poterat faciliter excusare atque a manibus Judæorum excutere : *Mihi non loqueris?* tanquam dicat : Stulte et mirabiliter habes te in hoc quod judici non respondes prout melius vales, loquendo mihi cum reverentia et timore, ut moris est captivorum jam judicandorum. *Nescis quia potestatem habeo,* tanquam præses et judex rite institutus, *crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te ?* imo, per eamdem potestatem possum utrumque : et quia hoc scis, merito responderes.

Respondit Jesus : Non haberes potesta- 11
tem adversum me ullam, nisi tibi esset datum desuper, hoc est a Deo omnipotente, a quo derivatur et datur omnis potestas, dicente Apostolo : Non est potestas *Rom.* XIII, 1.
nisi a Deo. Ab ipso enim est omne bonum *Jacob.* I, 17.
omneque donum. Præterea, nisi potestas iniquorum principum et judicum esset a Deo, scriptum non esset in libro Sapientiæ : Præbete aures, vos qui continetis *Sap.* VI, 3, 4, 6.
multitudines, quoniam data est vobis potestas a Deo, et virtus ab Altissimo, qui scrutabitur cogitationes vestras ; cito et horrende apparebit vobis. Dat ergo Deus potestatem etiam impiis, per se vel per alios, sed illi abutuntur. Potest quoque sic accipi : Non haberes potestatem contra me, nisi datum tibi esset desuper, a superiori principe, scilicet imperatore Romano. *Propterea,* quia hæc dicis studio dimittendi me, et ea quæ fecisti in me, fecisti humano timore, non ex invidia ut Judæi, vel ex cupiditate ut Judas, *qui me tradidit tibi,* videlicet populus Judæorum, maxime sacerdotum, vel Judas originaliter, *majus peccatum habet,* id est, gravius *Matth.* XXVII, 1, 2. *Ibid.* XXVI, 14-16.
peccat in me quam tu, propter causam prædictam, et etiam quoniam prima causa, quæ alias movet et provocat ad opera prava, plus peccat quam causa secunda et proxima. Itaque amplius peccat, qui tradit innoxium judici, scienter et ex rancore, quam judex qui ex superioris potestatis timore illum dijudicat. Verumtamen Pilatus propriis verbis damnavit se ipsum. Dicens enim se habere potestatem dimittendi Christum, nec tamen eum dimittens, quem sciebat innoxium, demonstravit se potestate concessa abusum ; nec debuit timore humano relinquere æquitatem, sed usque ad mortem agonizare *Eccli.* IV, 33.

pro illa, præsertim quum judex debeat esse quasi animata justitia.

12 *Exinde quærebat Pilatus dimittere eum,* etiam magis quam ante. Intellexit enim ex verbis Christi, quod non sine peccato posset occidere quem novit innoxium. *Judæi autem clamabant, dicentes : Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris,* qui te ad istam præsidentiam promovit, hoc est, honorem Cæsaris non defendis, nec ejus præcepto obedis. Judæi videntes se non proficere per allegationem suæ legis, quam Pilatus tanquam alienigena non curavit, astute objiciunt ei transgressionem imperialium statutorum, scientes quod non auderet contra Cæsarem agere. Imperatores namque Romani prohibuerunt quod aliquis sine eorum consensu assumeret sibi regium nomen. Propterea subditur : *omnis enim qui se regem facit* propria auctoritate, *contradicit Cæsari,* qui poscit oppositum. Possumus autem per Cæsarem intelligere Tiberium, sub quo passus est Dominus. Nihilo minus Cæsares qui ante eum fuerunt, jusserunt hoc ipsum.

13 *Pilatus ergo quum audisset hos sermones,* timens offendere imperatorem, et accusari apud illum, atque privari officio et in exsilium mitti, *adduxit Jesum foras,* extra prætorium, coram frequentia populi, *et sedit pro tribunali,* id est in sede ad judicandum, *in loco qui Græce dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.* Lithostrotos, secundum Bedam, fuit locus sublimis, habens lapideum pavimentum : unde Lithostrotos dicitur, quasi lapide stratus.

14 *Erat autem parasceve Paschæ,* id est feria sexta ante solennissimum diem festivitatis paschalis, qui fuit sabbatum ; vel, Parasceve Paschæ, hoc est sexta feria quæ fuit una ac prima dierum paschalium. Parasceve autem est nomen Græcum quod interpretatur præparatio, quia in eo parabant Judæi duplices cibos, videlicet pro ipsa feria sexta, et sabbato subsequenti, in quo secundum legem, non licuit coquere. (*Exod.* xvi, 23.) *Hora quasi sexta.* Contrarium

A videtur, quoniam apud Marcum legitur : Erat hora tertia, et crucifixerunt eum. (*Marc.* xv, 25.) Ergo ante tertiam Pilatus sedit pro tribunali, quum certum sit primo judicatum esse Jesum quam cruce appensum. Iterum, in Luca dicitur, quod erat hora fere sexta, quando crucifixus est Christus. (*Luc.* xxiii, 44.) Matthæus autem scribit, quod ab hora sexta usque nonam tenebræ factæ sunt super universam terram : (*Matth.* xxvii, 45.) et toto tempore illo pendebat Salvator in cruce. Dicendum, quod hora sexta elevatus est Jesus in B cruce, vel parum ante sextam, ut innuit Lucas : ideo Pilatus sedit ad judicandum, secundum Joannem, ante sextam. Marcus vero, qui dicit Jesum hora tertia crucifixum, retulit hoc ad animum Judæorum, qui hora tertia clamaverunt : Tolle, crucifige eum. Vel ideo dicit hoc Marcus, quia crucifixus fuit infra tertiam et sextam; medium autem per utrumque extremorum exprimitur.

Et dicit Judæis : Ecce rex vester. Quem-
admodum tactum est, hoc ait Pilatus deri-
C sorie, et ad verecundiam Judæorum, quasi
dicat : Quid apparentiæ habet hoc quod
dicitis, istum egenum et miserabilem vo-
luisse usurpare regnum Judæorum tem-
porale contra imperatoris decretum? *Illi* 15
autem implacabili invidia ac furore re-
pleti : quibus et gravis fuit ad videndum ; (*Sap.* ii, 15.)
clamabant : Tolle, tolle, hoc est, a ter-
ra et consortio hominum aufer, *crucifige*
eum : quod genus mortis ignominiosissi-
mum fuit, et sceleratissimis deputatum.

*Dicit eis Pilatus : Regem vestrum cru-
D cifigam?* quasi dicat : Hoc cedit in confusionem vestram, si illum suspendo in ligno, qui secundum populi opinionem, fuit et est rex vester. Tamen, ut dixi, Pilatus non vocat Jesum regem Judæorum ex animo, ne contra Cæsarem agat. *Responderunt pontifices : Non habemus regem nisi Cæsarem.* O infelices pontifices, non pastores, sed devoratores gregis vestri ! Si enim non habetis regem nisi Cæsarem, ubi est quod loquitur Isaias, Dominus judex noster, Dominus legifer (*Is.* xxxiii, 22.)

noster, Dominus rex noster, ipse veniet A
et salvos nos faciet ? Ubi insuper est quod
Ps. LXXI, 8. de Christo Psalmista prædixit, Et domi-
nabitur a mari usque ad mare? Et Za-
Zach. IX, 9. charias : Exsulta satis, filia Sion ; ecce
rex tuus venit tibi mansuetus, ipse pau-
Is. IX, 7. per. Rursusque Isaias : Super solium Da-
vid et super regnum ejus sedebit. Quo-
Sap. II, 21. modo excæcavit vos malitia vestra? Nonne
Cæsar rex alienus fuit et alienigena, op-
primens vos et dominans vobis propter
peccata vestra? Nonne promissus fuit vo-
bis rex verus ex populo vestro surrectu- B
rus, rex Messias? Cur ergo alienæ pote-
stati subjicitis vos in æternum, et verum
promissumque principem abnegatis? Tunc
Jer. V, 12. impletum est illud Jeremiæ : Negaverunt
Dominum, et dixerunt, Non est ipse; il-
Dan. IX, 26. lud quoque Danielis, Non erit ejus po-
pulus, qui eum negaturus est. Denique
Christum respuendo atque dicendo, Non
habemus regem nisi Cæsarem, meruerunt
usque in finem mundi Romano imperio
subjugari, prout videmus impleri, et Daniel
Ibid. 26, 27. prophetavit : Finis (inquit) ejus vastitas, C
et usque in finem perseverabit desolatio.
16 *Tunc ergo*, quando videlicet vidit se
nihil proficere, et illos implacabiles es-
se, se quoque si non acquiesceret petitio-
ni illorum, imperatorem posse offendere,
quem pontifices in tantum honoraverunt,
ut dicerent se regem non habere nisi
illum; *tradidit* Pilatus *eis illum,* utpote
Jesum flagellis cæsum et spinis corona-
tum, *ut crucifigeretur* auctoritate suæ sen-
tentiæ latæ contra Jesum. Nam ante jam
vers. 6. tradidit eis illum, dicendo : Accipite eum D
vos, et crucifigite. Sed hoc modo non di-
xit definiendo judicium contra Jesum ;
Luc. XXIII, 24. nunc vero adjudicavit fieri petitiones eo-
rum. *Susceperunt autem Jesum,* milites
Matth. XXVII, 31. præsidis in manibus suis nefariis, exuen-
tes eum chlamyde coccinea, et propria
indumenta eum induentes; *et eduxerunt*
eum extra Jerusalem; vel, Susceperunt
eum Judæi, quia Pilatus tradidit eis Je-
sum, id est, suæ voluntati expositum ac-
ceptaverunt.

Et bajulans Jesus *sibi crucem* propriis 17
humeris, *exivit.* Tunc juxta Isaiæ vatici-
nium, factus est principatus ejus super *Is.* IX, 6.
humerum ejus, quoniam crucem propri-
am bajulando, meruit principatum omnis
terræ. Egrediendo itaque urbem, porta-
vit crucem ad aliquantulum spatium. Post-
ea dederunt crucem Christi ad deferen- *Marc.* XV, 21.
dum Simoni Cyrenensi, patri Alexandri et
Rufi discipulorum Christi, ne Jesus in via
moreretur sub onere crucis, sed ut eum
diutius duriusque affligerent.

Consideremus præterea malignitatem Ju-
dæorum, quorum machinatione milites
præsidis posuerunt lignum crucis super
collum Christi : quod non fecerunt latro-
nibus secum eductis. Turpissimam enim *Sap.* II, 20.
et acerbissimam ei mortem intulerunt, et
quidquid confusionis, contemptus et cru-
delitatis excogitare potuerunt, fecerunt in
eum. Pensemus quoque patientiam et man-
suetudinem Salvatoris, qui omnia ista pa-
tientissime tulit, et sicut Jeremias præ-
nuntiavit, quasi agnus innocens ductus *Jer.* XI, 19.
est ad immolandum : qui quum maledi- I *Petr.* II, 23.
ceretur, non maledicebat; nec faciem su- *Is.* L, 6.
am avertit ab increpantibus et conspuen-
tibus in se. Attendamus etiam quare hæc
pertulit, scilicet propter nos, quorum ini- *Ps.* XXXVII, 5.
quitates supergressæ fuerunt caput no-
strum; et simus grati ei verbo ac opere,
abnegando nos ipsos, tollendoque crucem *Luc.* IX, 23.
nostram quotidie, quatenus impleamus
quod ad Hebræos monet Apostolus, qui
quum dixisset, Jesus ut sanctificaret po- *Hebr.* XIII, 12.
pulum, extra portam passus est; addidit :
Exeamus ergo ad eum extra castra, im- *Ibid.* 13, 14.
properium ejus portantes; non enim habe-
mus hic manentem civitatem, sed futuram
inquirimus. Crucifigamus carnem nostram *Galat.* V, 24.
cum vitiis et concupiscentiis.

Exivit ergo *in eum, qui dicitur Calva-
riæ, locum.* Calvaria, est caput hominis
mortui. Unde locus in quo crucifixus est
Christus, appellatur locus Calvariæ : non
quod caput Adæ sit ibi sepultum, ut qui-
dam finxerunt, quum Adam legatur se- *Josue* XIV, 15.
pultus in Hebron; sed quia damnati ibi

occidebantur, sicque locus abundavit os-
sibus mortuorum. Sic ergo duxerunt Je-
sum in locum inhonestum atque turpis-
simum : in quo ipse mori elegit, ut nos
ad empyrei cœli splendidissimam man-
sionem feliciter transferamur. *Hebraice*
18 *autem* vocatus est *Golgotha. Ubi eum cru-*
cifixerunt milites ministri præsidis : erant-
que quatuor ; *et cum eo alios duos,* haud
Matth. dubium quin latrones, secundum Matthæ-
xxvii, 38. *Luc.* xxiii, um : quos Lucas nominat nequam, Du-
32. cebantur (inquiens) cum eo et alii duo
nequam ; *hinc et hinc,* id est ex utroque
latere Christi, *medium autem Jesum.* Quod
idcirco fecerunt milites ex instigatione Ju-
dæorum, ut Jesus impius videretur, quasi
fuisset princeps latronum. Deo autem or-
dinante seu permittente factum est id, ut
impleretur quod per Isaiam de Christo
Is. liii, 12. invenitur prædictum : Et cum sceleratis
reputatus est.
19 *Scripsit autem et titulum Pilatus,* id
est, scribi fecit sermonem continentem
causam crucifixionis Jesu ; *et posuit super*
crucem, id est, superiori parti crucis jus-
sit affigi, forte cum aliquo assere. *Erat*
autem scriptum, id est, titulus verba hæc
continebat : *Jesus Nazarenus rex Judæo-*
rum. Jesus, est nomen personæ ; Nazare-
nus, est agnomen, locum conceptionis et
nutritionis significans ; rex Judæorum, est
complexum explicans cur crucifixus sit
Dominus, videlicet, quia dixit se regem
20 Judæorum. *Hunc ergo titulum multi Ju-*
dæorum legerunt, quia prope civitatem
erat locus Calvariæ *ubi crucifixus est Je-*
sus ; et erat scriptus Hebraice, Græce, et
Latine, id est in tribus principalibus idi-
omatibus mundi magis notis atque com-
munibus, ut legeretur ab omnibus. He-
braica namque loquela eminebat, quoniam
prima, et in ea scripta fuit lex et Pro-
phetæ, pertinuitque ad unius veri Dei
cultores. Græca vero lingua pollebat, pro-
pter naturalem sapientiam seu philoso-
phiam ingeniumque Græcorum ; Latina
21 vero, propter dominium Romanorum. *Di-*
cebant ergo Pilato pontifices Judæorum :

A *Noli scribere,* id est scriptum relinquere,
Rex Judæorum ; sed quia ipse dixit, Rex
sum Judæorum. Videbatur enim Judæis
titulus præscriptus, in eorum verecundi-
am redundare : qui tamen fuit verissi-
mus, quia specialiter datus est Jesus in
regem Judæorum, quemadmodum ait in
Psalmo : Ego autem constitutus sum rex *Ps.* ii, 6.
ab eo super Sion montem sanctum ejus.
Respondit Pilatus : Quod scripsi, scripsi, 22
id est, firmum manebit, nec illud mutabo.
Milites ergo quum crucifixissent eum, 23
B *acceperunt vestimenta ejus, et fecerunt*
quatuor partes de vestibus, *unicuique mi-*
liti partem ; et tunicam superiorem ac-
ceperunt. Ex quibus primo elicitur, quod
quatuor erant milites crucifixores ; secun-
do, quod Jesus nudus elevatus est in cru-
ce, imo tam nudus ut venit ex utero Ma-
tris, et sicut Adam quando peccavit in
paradiso, secundum Ambrosium. Unde et
Mater ejus creditur peplum suum invol-
visse loco virilium.

Omnia ista devotam et gratam memo-
C riam exigunt, et piam imitationem. Ecce
enim Sanctus Sanctorum, unigenitus Fi-
lius Dei, inter latrones suspenditur, cum
sceleratis reputatur, nudus in cruce leva-
tur, ut nos impii justificemur, cum San-
ctis annumeremur, et vestimentis virtu-
tum induamur. Non ergo quæramus in
hoc mundo magnificari sive laudari, non
inter doctos et eminentes locari, non pre-
tiosis vestibus atque superfluis indui, sed
Christum in vera humilitate et pauper-
tate jugiter imitari, velle contemni, pec-
D catores reputari.

Erat autem tunica inconsutilis, id est
non consuta, *desuper contexta per totum,*
id est artificiose elaborata per modum re-
tis atque cilicii, non incisa : quam Vir-
go benedicta creditur suo dilecto propriis
manibus operata. *Dixerunt ergo* milites 24
quatuor *ad invicem : Non scindamus il-*
lam, dividendo eam ut alias vestes : quo-
niam partes illius fuissent inutiles ; et
forte propter operis subtilitatem, rarita-
tem seu specialitatem, quilibet militum

desideravit eam integram adipisci ; *sed* A *sortiamur de illa cujus sit,* id est, sortem mittamus ad quem tota pertineat. Unde patet quod super tunicam inconsutilem dumtaxat missa sit sors. Quomodo autem solvendum sit quod huic videtur contrarium, dixi super Matthæum. (In Matth. xxvii, 35.) Hæc ergo fecerunt atque dixerunt, *ut* (intelligendo per *ut,* concomitantiam, non causam directam) *Scriptura* Psalmi *impleretur, dicens* in persona Christi : *Partiti sunt vestimenta* (Ps. xxi, 19.) *mea sibi,* faciendo quatuor partes de illis, *et in vestem meam,* id est super tunicam inconsutam, *miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt,* implentes nescienter Prophetarum eloquia.

ARTICULUS XLVI

EXPOSITIO SEQUENTIS PARTIS HUJUS NONIDECIMI CAPITULI : STABAT AUTEM JUXTA CRUCEM JESU MATER EJUS.

DEINCEPS agit Evangelista de mutua B compassione Christi Filii Dei, ejusque virgineæ Genitricis, quæ tanto intimior erat, cordialior atque pœnosior, quanto ferventior erat amor unius ad aliam. Certum est autem, quod incomparabili dilectione amaverunt se mutuo ultra omnem æstimationem.

25 *Stabat autem juxta crucem Jesu Mater ejus.* O verbum dolorosum et affectuosum ! Quid enim sustinuit mens illa dulcissima virgineæ Matris, quando tam prope adsistebat Filio patienti unico et prorsus C carissimo, cujus teneritudinem ac innocentiam novit? Quem licet sciebat fructuosissime pati citoque resurrecturum, nihilo minus vehementissime ei condoluit, in tantum ut consideratio fructus dominicæ passionis et resurrectionis tolleretur ab intellectu ipsius, quoniam vis doloris omnino absorbuit animam ejus. Propter quod asserit Damascenus, quod dolor parturientium fuit tunc duplicatus in ea. *Et soror Matris ejus,* videlicet *Maria* uxor *Cleophæ,* quæ fuit mater Jacobi D Minoris, *et Maria Magdalene,* item mater (*Matth.* xxvii, 56.) filiorum Zebedæi secundum Matthæum. Matthæus tamen affirmat quod mulieres (*Ibid.* 55.) istæ erant de longe stantes. Et Lucas : Stabant, inquit, omnes noti ejus a longe. (*Luc.* xxiii, 49.) Ad quod dicendum, quod ad tempus stabant propius, deinde remotius ; vel stabant prope et a longe, respectu diversorum.

Quum vidisset ergo Jesus Matrem et 26 *discipulum stantem, quem diligebat.* Per hanc circumlocutionem loquitur Joannes de se ipso quasi de alio. *Dicit Matri suæ : Mulier.* Non ait, Mater, ne illa audito nomine tam suavi, nimium cruciaretur atque deficeret. *Ecce filius tuus.* Hoc aliqui referunt ad ipsum Christum, qui ostendit se ipsum Matri suæ, tanquam diceret : Ecce quid patitur homo quem peperisti ; ecce quid convenit mihi ex parte naturæ quam assumpsi ex te. Sed quia Mater piissima tota erat intenta ad considerationem et compassionem Filii sui, et Filius eam consolari volebat, non ad ampliorem excitare dolorem, propterea aliis magis apparet quod Christus demonstravit Joannem, dicendo, Ecce filius tuus. Quasi diceret : Hucusque me habuisti præsentem, et de meo adspectu jugiter consolationem sortita es, fuique ad obsequium tuum intentus ; nunc subtrahor tibi, nunc unico dilectoque nato orbaris, nec tecum ero ut fui mortalis, humanam tecum conversationem efficiens : ideo ne penitus desolata remaneas, constituo tibi filium qui sit loco mei, tibi obsequiosus, conso-

lativus, familiaris, carissimus, ut Virgini A virgo cohæreat atque deserviat. Sed qualis est ista mutatio, o Domina benedicta, amantissima virgo Maria! Datur tibi pro Filio Creatoris, filius piscatoris; pro vero Deo, pura creatura; pro Domino, servus; pro Filio naturali, adoptivus. Verumtamen aptior et dignior post Christum non fuit, qui tibi relinqueretur pro illo.

27 *Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua,* id est, tibi eam committo, ut ei filialiter semper adsistas, obsequaris, provideas. O S. Joannes, quantus tibi est honor et B gloria, quod incomparabilis ille thesaurus, vas omnis sanctitatis, Domina mundi, Regina cœli, quæ cum Patre æterno habet ac genuit unum eumdemque Filium, a quo Spiritus Sanctus vere procedit, datur et mittitur, tibi committitur, mater tua efficitur, et tu filius ejus appellaris! Vere diligebat te Jesus, quem ad tantam gratiam præelegit. Denique ista commissio fuit Joanni valde consolatoria, qui in Matre Domini sui, de cetero quasi in illo lætabatur. C

Ex hoc facto Christi, docentur filii habere ordinatam ac debitam curam suorum parentum, præsertim in tempore tribulationis et necessitatis. Propter quod dicit Apostolus (I Tim. v, 8.) : Si quis suorum, et maxime domesticorum, curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. — Insuper, ex hac commissione quidam eliciunt quod Joseph sponsus Mariæ jam obiit. Patet quoque ex hoc, quod Mater Christi alium natum non habuit nisi Dominum Jesum, ut confundantur hæretici. D

Et ex illa hora, accepit eam discipulus in suam matrem, in suam fidem atque custodiam, obsequens ei cum omni reverentia et amore. Discipulus iste electus designat unumquemque fidelem. Quemadmodum ergo Christus dixit Joanni, Ecce mater tua; sic unicuique Christiano dedit Matrem suam in matrem, ita quod ipsa est mater et advocata omnium nostrum, quam post Deum summe amare et venerari debemus.

Denique quotidie passionem Domini recolentes, debemus simul revolvere quomodo Christo compassa sit Mater dulcissima, quomodo tunc gladius doloris perfodit animam ejus (Luc. II, 35.), secundum quod Simeon prophetavit. Pensemus ergo quid passa sit, dum unicum suum percepit jam captum, dum vidit eum præsentari Pilato, quando audivit eum tam mendaciter accusari, dum vidit eum ab Herode alba veste illudi, a Pilati satellitibus flagellari, ad locum passionis cum propria cruce educi, in patibulo erigi, inter latrones suspendi, dum insuper audivit ab eo verba nunc memorata, Mulier, ecce filius tuus, et cetera quæ alii Evangelistæ plenius recitant.

28 *Postea, sciens Jesus quia jam omnia consummata sunt,* scilicet eloquia Prophetarum de sua passione prædicta. Pauca nempe restabant, quæ mox erant implenda : ideo omnia tunc consummata dicuntur, sicut communiter de re pene finita dicimus, Factum est. Verumtamen, quod ait Evangelista, Postea sciens Jesus, non est sic accipiendum, quasi aliquid tunc cœperit scire quod ante passionem nescivit. *Ut consummaretur Scriptura* psalmi quo legitur, Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto (Ps. LXVIII, 22.); *dixit : Sitio.* Ad litteram Christus corporaliter sitiebat ex diuturna afflictione, vehementi labore, et sanguinis effusione, in tantum ut dicat in Psalmo (Ps. XXI, 16.) : Lingua mea adhæsit faucibus meis. Quæ utique sitis pœnalissima fuit. Spiritualiter vero multo ferventius sitiebat nostram salutem, pro qua omnia fecit ac pertulit.

29 *Vas ergo positum erat aceto plenum.* Aliqui dicunt, quod piæ mulieres ex consuetudine contulerunt vinum damnatis ad mortem, et etiam Christo atque latronibus, dantes vasculum vini ductori eorum. Milites vero dederunt Christo acetum pro vino hujusmodi. Quidam etiam asserunt, quod potus aceti accelerat mortem : et ergo dederunt Christo acetum, ut citius moreretur, sicque de ejus in cruce cu-

stodia expedirentur. *Illi autem spongiam* A
plenam aceto hyssopo circumponentes, id
est ligno hyssopi, calamo sive arundini :
impleverunt etenim spongiam, et calamo
eam imposuerunt; *obtulerunt ori ejus.*
Quia enim erectus fuit in ligno, indigue-
runt hujusmodi instrumento, ut possent
30 eum attingere. *Quum ergo accepisset Je-*
Marc. xv, 23. *sus acetum.* Marcus dicit quod noluit bi-
bere. Concordia tamen liquet ex verbo
Matth. xxvii, 34. Matthæi dicentis : Quum gustasset, noluit
bibere. Parum igitur bibit, sicque acce-
pit; sed quia quod parum est pro nihilo B
computatur, Marcus affirmat quod noluit
bibere. *Dixit : Consummatum est* quod
de mea passione fuerat prophetatum, my-
sterium quoque humanæ redemptionis
jam exstat impletum. Mors etenim Chri-
sti erat vita salusque mundi. *Et inclina-*
Philipp. ii, 8. *to capite,* factus obediens usque ad mor-
tem, et quasi gratias agens Patri, *tradidit*
spiritum, id est, potestative animam su-
Luc. xxiii, 46. am a proprio corpore separavit, clamans
videlicet voce magna : Pater, in manus
tuas commendo spiritum meum. In quo C
Joann. x, 18. innotescit quam vere erat præfatus : Po-
testatem habeo ponendi animam meam;
et nemo tollit animam meam a me, sed
ego pono eam.

31 *Judæi ergo, quoniam Parasceve erat,*
id est feria sexta proxima sabbato præ-
solenni, *ut non remanerent in cruce cor-*
pora crucifixorum, videlicet Christi atque
latronum, *sabbato,* viva. *Erat enim ma-*
gnus, id est multum celebris, *dies ille*
sabbati, puta dupliciter : primo, quia sab-
Exod. xxxi, 13-17. batum in se celebre fuit secundum le- D
gem; secundo, quoniam erat una dierum
paschalium : idcirco noluerunt corpora
illo die pendere in aris, ne diuturni hor-
rendique cruciatus suo horrore solenni-
tatem diei fœdarent, incutiendo transeun-
tibus tædium ac pavorem. *Rogaverunt*
Pilatum ut frangerentur, a suis militi-
bus crucifixoribus, *eorum crura, et tolle-*
rentur, non crura tantum, sed tota cor-
pora de patibulis. Huic preci consensit
Pilatus, quia subjungitur :

Venerunt ergo milites, famuli præsidis; 32
et primi quidem, id est latronis penden-
tis ad dexteram Christi; vel, Primi, id
est principalioris latronis; *fregerunt cru-*
ra, et alterius qui crucifixus est cum eo,
qui pendebat ex alio latere. *Ad Jesum* 33
autem quum venissent, id est ad corpus
ejus exanime, sumendo partem pro toto,
ut viderunt eum jam mortuum, non fre-
gerunt ejus crura. Crura siquidem fran-
gebantur, ut mors acceleraretur in eis
qui erant suspensi. *Sed unus militum* 34
lancea latus ejus aperuit. De hoc milite
multa dicuntur, ut constat. Cur autem
aperuerit latus ejus, diversæ causæ red-
duntur : una, ut certificaretur de morte
Christi; alia, quia Judæi induxerunt eum
ad hoc. *Et continuo* de latere Christi
aperto *exivit sanguis et aqua.* Commu-
niter dicitur, quia vera aqua exivit de la-
tere Christi, non utique naturaliter, sed
miraculose, propter mysticas rationes :
primo, ad ostendendum quod corpus Chri-
sti erat vere sumptum atque compositum
ex elementis, non de cœlo allatum; se-
cundo, ad designandum puritatem corpo-
ris Christi; tertio, ad insinuandum quod
sicut redemit nos suo sanguine, ita et la- *Apoc.* v, 9.
vit nos aqua lateris sui. *Ibid.* i, 5.

Et qui vidit, testimonium perhibuit, 35
scilicet ipse evangelista Joannes, qui vi-
dit omnia jam præfata, et testificans scri-
psit hæc; *et verum est testimonium ejus,*
quum sit per sensum et experientiam
notum. *Et ille scit,* Deo revelante, et
scientia experimentali contestante, *quia*
vera dicit, ut et vos credatis. Cognitio
enim evangelicæ legis concessa Joanni,
ordinabatur ad totius Ecclesiæ illumina-
tionem, quæ habetur in via per fidem,
in patria autem per speciem.

Facta sunt enim hæc, videlicet, quod 36
venientes ad Jesum, non fregerunt crura
ipsius, *ut Scriptura* Exodi *impleretur :*
Os non comminuetis ex eo. Nostra trans-
latio habet sic : Nec os ejus confringetis. *Exod.* xii, 46.
Sed quum hoc ad litteram dictum sit de
agno paschali Judæorum figurativo, quo-

modo Evangelista dicit hoc in Christi passione impletum? Iterum, quomodo hac auctoritate probat propositum suum, quum probatio non procedat nisi ex sensu litterali, secundum Augustinum? Dicendum, quod sicut Apostolus ad Hebræos allegat de Christo quod ad litteram dictum est de Salomone, videlicet, Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium; sic hoc loco Joannes allegat de Christo quod constat ad litteram dictum de agno paschali. Utraque tamen allegatio efficax est ad probandum. Creatura etenim, sive rationalis sive irrationalis, considerari potest dupliciter : primo, secundum se; secundo, prout est figura Christi, qui non solum per homines, sed etiam per irrationalia figuratur, imo et per inanimata. Unde dicit Apostolus, Petra erat Christus : haud dubium quin figurative. Et quod Christus ex Psalmo allegat de se, Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, quidam exponunt ad litteram de lapide materiali in templo Salomonis. Hinc Christus dicitur leo, agnus, lapis angularis, vitis. Dum ergo aliquid in Scripturis dicitur de hujusmodi creaturis secundum se, tunc talia principaliter exponuntur de eis. Quum vero litteraliter dicuntur quædam de eis ut sunt figura Christi, tunc talia principaliter, quamvis non primo, intelliguntur de Christo et verificantur in eo : ut est illud de Salomone, et lapide ab ædificantibus reprobato. Similiter in præsenti. Quod enim de agno paschali dictum est, Os ejus non confringetis, dictum est de eo in quantum fuit figura Christi ut immolati : quod Spiritu Sancto revelante agnoscens Joannes, dicit Scripturam illam impletam in Christo, de quo utique principaliter est sumenda.

Hebr. I, 5; II *Reg.* VII, 14. — I *Cor.* X, 4. — *Matth.* XXI, 42; *Ps.* CXVII, 22. — *Apoc.* V, 5; *Joann.* I, 29, 36; *Ephes.* II, 20; *Joann.* XV, 1, 5.

37 *Et iterum alia Scriptura dicit : Videbunt in quem transfixerunt.* Nostra translatio seu textus Hieronymi, talis est : Adspicient ad me quem confixerunt. Sed redit in idem. Propheta quippe loquitur in persona Christi. Joannes autem sensum magis quam formam verborum allegat. Quod autem Zacharias dixerit verba illa non de se, sed de Christo, patet per id quod protinus addit : Et plangent eum planctu quasi super unigenitum. — Quæritur, quid allegatio hujus auctoritatis spectat ad id quod immediate præmisit, quod non fregerunt crura Christi. Dicitur, quod ista auctoritas introducitur ad approbandum quod dixit superius, Unus militum lancea latus ejus aperuit, et quod crucifixerunt eum. Propheta namque dicendo, Videbunt in quem transfixerunt, innuebat quod transfigerent Christum : et hoc Evangelista ostendit impletum.

Zach. XII, 10. — *Zach.* XII, 10. — vers. 18.

Videbunt ergo infideles Judæi in die judicii Christum in quem transfixerunt, non per se, sed per milites præsidis, et eum qui latus Christi aperuit, quos induxerunt ad hoc. Ipsi quoque qui hoc fecerunt, conspicient Christum, qui cicatrices vulnerum conservavit in corpore, ad inflammationem electorum et confusionem reproborum. Videbunt igitur Christum in die novissimo, juxta illud Apocalypsis : Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt.

Apoc. I, 7.

Insuper tractat Evangelista de Christi sepultura. Quam voluit Christus honorifice fieri : Primo, quoniam decuit. Ipso enim occiso, satisfactum fuit plenissime pro totius generis humani peccato, ideo decens fuit ut ex tunc inciperet glorificatio Christi, haberetque post ignominiosam mortem, venerabilem sepulturam. Secundo, ut impleretur quod per Isaiam erat prædictum : Erit sepulcrum ejus gloriosum.

Is. XI, 10.

Post hæc autem, Christo jam mortuo, 38
rogavit Pilatum, sine cujus licentia damnati et crucifixi non poterant sepeliri, *Joseph* oriundus *ab Arimathea* civitate Judææ. Arimathea, secundum Bedam, ipsa est Ramatha, de qua fuit Samuel natus, ut legitur in libris Regum. Rogavit autem Pilatum *eo quod esset discipulus Jesu,* credens et partim obediens verbis ejus. Non tamen fuit perfectus discipu-

I *Reg.* VII, 17.

lus : subditur enim, *occultus autem pro-* A
pter metum Judæorum, videlicet, ne de
synagoga expelleretur. Nondum ergo im-
Matth. x, 28. plevit quod docuit Christus : Nolite time-
re eos qui corpus occidunt. Nihilo minus
Luc. xxiii, 50. Lucas evangelista appellat eum justum
et bonum. Nondum enim requirebatur ab
eo tota evangelicæ legis perfectio. *Ut tol-*
leret corpus Jesu de cruce, et sepeliret
illud, non ipse solus, sed adjuvantibus
eum justis qui aderant. *Et permisit Pi-*
latus hoc fieri, quoniam Joseph iste no-
Matth. xxvii, 57. tus fuit Pilato, et vir potens, dives ac B
nobilis (propter quod in Marco scriptum
Marc. xv, 43. est, quod fuit nobilis decurio), idque pro-
pter reverentiam ejus, et propter inno-
centiam Christi. Itemque propter rumorem
Luc. xxiii, 48. redeuntium de loco dominicæ passionis,
percutientium pectora sua atque dicen-
tium, quod mirabilia illa facta fuerunt
propter injustam Jesu occisionem, præser-
Matth. xxvii, 54 ; *Luc.* xxiii, 47. tim quum et centurio id ipsum testatus
sit, dedit Pilatus consensum.

Venit ergo Joseph, *et tulit,* hoc est, de
39 cruce deposuit, *corpus Jesu. Venit autem* C
Joann. iii, 1. *et Nicodemus* princeps Judæorum et Pha-
Ibid. 2. risæorum, *qui venerat ad Jesum nocte*
primum, id est tempore jam elapso, vide-
licet circa principium prædicationis Chri-
sti, *ferens mixturam myrrhæ et aloes,*
quasi libras centum, id est unguentum ex
talibus speciebus factum, quo corpora de-
functorum condiebantur ne putrefierent.

40 *Acceperunt ergo* Joseph et Nicodemus
corpus Jesu, et ligaverunt eum linteis,
id est, pannis lineis corpus ejus invol-
verunt, scilicet linteamine et sudario, etc., D
cum aromatibus jam prædictis. Unde vi-
dentur non habuisse plenam fidem de
Christi resurrectione, adhibentes ei istam
unctionem contra putrefactionem, igno-
rantes illud propheticum in Jesu complen-
Ps. xv, 10. dum : Non dabis Sanctum tuum videre
corruptionem. Joseph ergo et Nicodemus,
quamvis usque ad passionem Christi fu-
erunt occulti ejus discipuli, tamen in
passione, visis mirabilibus quæ fiebant,
animati fuerunt ad exhibendum corpori
ejus sepulturæ obsequium. *Sicut moris*
est Judæis sepelire : qui corpora defun-
ctorum aromatibus condiunt, et sumptuo-
sissimas sepulturas efficiunt. Unde patet
quod in sepeliendis mortuis observanda
est patriæ consuetudo, dummodo non sit
contra fidem et æquitatem.

Erat autem in loco, id est prope Cal- 41
variæ locum, *ubi crucifixus est* Jesus,
hortus, et in horto monumentum novum,
quod Joseph exciderat sibi in petra, se- *Matth.* xxvii, 60.
cundum Matthæum, *in quo nondum quis-*
quam positus fuerat. In tali enim sepulcro
voluit Christus poni, quia si alii in ejus
monumento jam sepulti fuissent, dixis-
sent forsitan Judæi, quod cadaver alterius
esset sublatum aut suscitatum. *Ibi ergo* 42
propter Parasceven Judæorum, id est pro-
pter exigentiam sextæ feriæ, in qua non
licuit operari, nisi usque ad vesperam,
in qua inchoabatur sequentis diei solen- *Exod.* xii, 6, 18.
nitas, durans usque ad vesperam subse-
quentem, *quia juxta erat monumentum,*
hoc est proximum loco passionis, *posue-*
runt Jesum, id est corpus ejus. Jam enim
dies cœpit occumbere : propter quod non
poterant corpus Christi longe portare, vel
ejus sepulturam differre, sed accelerave-
runt ; alias oportuisset exspectare usque
ad finem festivitatis instantis.

Postremo, ex his elucescit quam de-
vote et reverenter Joseph et Nicodemus
sepelierunt Christum, sumptui non par-
centes ; et quia in monumento quod Jo-
seph sibi ipsi jussit parari, posuit Jesum.
Debemus autem et nos cum venerabilibus
viris his Christum de cruce deponere,
hoc est de fine suæ passionis gaudere.
Quemadmodum enim in meditatione do-
minicæ passionis contristari et compati
debemus Domino Salvatori, sic in medi-
tatione finis hujus passionis, vel de hoc
quod terminata est passio Christi, et ejus
humanitas a tanta afflictione erepta, læ-
tari habemus : et hoc est Christum a
cruce deponere. Insuper debemus eum
mixtura myrrhæ et aloes condire, id est
mortificatione vitiorum et bono sanctæ

conversationis odore venerari et ungere, et intra nos sepelire, imprimendo eum nostris præcordiis per beneficiorum suorum amorosam jugem memoriam, per suæ divinitatis contemplationem, per suæ bonitatis ferventem amorem, per suæ conversationis cruciformem imitationem, (Cant. VIII, 6.) quemadmodum ait in Canticis : Pone me ut signaculum super cor tuum. Debemus quoque eum involvere linteis, id est sinceritate conscientiæ, et animi puritate, cordisque diligenti custodia, ut perseveret in nobis, sicut moris est Judæis, id (Rom. X, 10.) est veris confessoribus, qui corde credunt ad justitiam, et ore confitentur ad A salutem, sepelire Dominum Jesum. Hæc autem maxime spectant ad sacerdotes, qui corpus et sanguinem Christi quotidie consecrant, tractant, manducant, ut sint purificati actu, ore et corde. Sed, heu ! multi impudentissimi, ingrati, intimorati, irreverenter nimis accipiunt Filium Dei ac Virginis, non solum spiritualibus vitiis implicati, sed turpissimis quoque gulæ et luxuriæ culpis inquinantes corpus suum et animam, non attendentes nec formidantes verbum Apostoli : B Quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini. (I Cor. XI, 27.)

ARTICULUS XLVII

EXPLANATIO CAPITULI VICESIMI : UNA AUTEM SABBATI, MARIA MAGDALENE VENIT MANE.

DESCRIPTA dominica passione, stilum convertit Evangelista ad describen-
1 dum resurrectionem illius. *Una autem sabbati,* id est prima die post sabbatum, seu septimam diem solennem apud Judæos, puta die dominica. Unum enim in Scripturis quandoque pro primo accipitur, (Gen. I, 5.) sicut in Genesi : Factum est vespere et mane dies unus, id est primus. Quemadmodum autem pagani nominant dies hebdomadæ nominibus planetarum, Latini vero et Christiani, nomine feriæ; sic Judæi nuncupant eas a sabbato, tanquam a die principaliori, ita quod prima dies post sabbatum, appelletur prima sabbati, secunda dies, secunda sabbati, sicque de- (Joann. XI, 1, 2.) inceps. *Maria Magdalene,* soror Marthæ ac Lazari, *venit mane, quum adhuc tenebræ essent, ad monumentum.*

Occurrunt hic duo dubia : primum, cur de sola Magdalena faciat mentionem Joannes ; secundum, quomodo hic dicitur, Quum adhuc tenebræ essent, quum apud (Marc. XVI, 2.) Marcum sit scriptum, quod venerunt or- C to jam sole. Ad primum dicendum, quod ideo quia Maria Magdalene ferventior erat atque instantior magisque operosa in isto negotio, ei quoque in primis apparuit (Marc. XVI, 9.) Christus. Ad aliud respondetur, quod secundum Lucam, Maria Magdalene cum aliis beatissimis feminis venit ad monumentum summo diluculo, utpote in auroræ (Luc. XXIV, 1.) initio, in quo certum est aliquid lucis esse et apparere in altioribus partibus terræ, aliquid quoque caliginis, præsertim in bassioribus locis. Sic ergo ortus D fuerat sol quantum ad apices montium, non tamen visui hominum apparebat : propter quod tenebræ erant paucæ et tenues.

Et vidit lapidem revolutum a monumento, id est a loco in quo jacuit corpus Christi amotum. Monumentum autem quandoque accipitur pro domuncula illa in qua fuit petra in qua excisum erat (Matth. XXVII, 60.) Christi sepulcrum ; interdum vero pro solo sepulcro : sic modo accipitur. Vidit namque revolutum lapidem non a præ-

dicta domuncula, imo adhuc erat intra
domunculam.
2 *Cucurrit ergo,* recedens a monumento,
et venit ad Simonem Petrum, tanquam
ad principaliorem inter Apostolos. Cucur-
rit autem ex magna admiratione et de-
siderio, cupiens aliquid certius de re ip-
sa cognoscere. Secundum diversas quippe
affectiones passionesque animæ, corpus
diversimode movetur. *Et ad alium disci-
pulum quem diligebat Jesus,* puta Joan-
nem, præsentis evangelii descriptorem. Hi
enim duo Apostoli invicem familiariores
fuerunt, et frequentius conjuncti et com-
binati fuisse leguntur. Unde et Christum
Joann. XVIII, 15. comprehensum simul secuti sunt; simul
Act. V, 29. quoque principibus sacerdotum respon-
derunt, Obedire oportet Deo magis quam
Ibid. III, 1. hominibus ; simul ascenderunt in tem-
Ibid. VIII, 14, 15. plum ad horam orationis nonam ; simul
missi sunt ad Samaritanos, orare pro eis
ut acciperent Spiritum Sanctum. Denique,
secundum aliorum Evangelistarum doctri-
Matth. XXVIII, 1; nam, etiam aliæ mulieres venerunt cum
Marc. XVI, 1, 2. Maria Magdalene ad monumentum, vide-
licet Maria Jacobi et Salome, itemque
Luc. XXIV, 9, 10. Joanna, secundum Lucam. Quæ omnes,
Ibid. 4-7. secundum Lucam, duos angelos conspe-
xerunt, a quibus et didicerunt Christum
resurrexisse ; atque ex præcepto angelo-
Ibid. 9. rum venerunt et nuntiaverunt undecim
Apostolis quod audierunt ab angelo, sci-
licet quod Christus resurrexisset. Joannes
autem nunc solum exprimit Petrum et
se ipsum sub solita circumlocutione. Hæc
enim nuntiatio Mariæ Magdalene, videtur
Matth. XXVIII, 8 ; alia ab illa quam alii Evangelistæ descri-
Marc. XVI, 10. bunt, et prior illa. Tamen, quo ordine
facta sint omnia quæ quatuor Evangelistæ
enarrant, et consonantiam habeant, non
est facile declarare. Propter quod expo-
sitores varios modos assignant circa hæc :
quorum judicium aliis committo, ut te-
neat unusquisque quod Evangelio magis
concordat.
*Et dicit eis : Tulerunt Dominum de
monumento.* Putavit hæc Christi prædi-
lecta discipula, quod milites præsidis, vel
Judæi, abstulissent Christi corpus de tu-
mulo, et alibi posuissent illud : et forsi-
tan formidavit ne contumeliam aliquam
corpori irrogarent. *Et nescimus ubi posu-
erunt eum,* id est corpus ipsius. *Exiit* 3
ergo Petrus a loco quo se propter Judæos
abscondit, *et ille alius discipulus ; et ve-
nerunt ad monumentum.* Jam enim mi-
lites recessisse videntur, vel Maria nun-
tiavit Apostolis quod jacuerunt ut mortui. *Matth.*
Isti duo præ ceteris Apostolis profecti XXVIII, 4.
sunt ad sepulcrum, ex præcipua dilecti-
one ad Christum ardentissime cupientes
agnoscere quid accidisset eorum magistro.
Porro, quod ait Joannes, Venerunt ad mo-
numentum, dicit per anticipationem. Un-
de mox subdit quomodo venerunt.
Currebant autem duo simul, et ille 4
alius discipulus præcucurrit citius Petro.
Erat namque junior atque agilior : et
forsitan Petrus magis timuit notari quam
Joannes, quia jam ante negavit se esse *Ibid.* XXVI,
Christi discipulum. *Et venit prius ad mo-* 70, 72, 74.
numentum. Et quum se inclinasset, ut 5
per ostium speluncæ in qua fuit sepul-
crum introspiceret, et quid contigisset in-
tueretur, *vidit linteamina posita,* id est
pannos lineos quibus involutum fuit cor-
pus dominicum, ordinate repositos et pli-
catos, ad ostendendum quod corpus Do-
mini non fuit furtim sublatum, vel ab
adversariis asportatum, quia secum tu-
lissent hujusmodi pannos, sed divina vir-
tute resuscitatum. Angelus etenim Domini *Ibid.* XXVIII,
qui descendit, lapidemque revolvit, etiam 2.
pannos præfatos disposuit, quos Christus
a suo corpore resurgens potestative amo-
vit. *Non tamen introivit* domunculam in
qua erat sepulcrum, nolens ingredi ante
Petrum ætate et dignitate majorem, forte
propter reverentiam Petri, et ut ei nun-
tiaret quod vidit.
Venit ergo Simon Petrus sequens eum, 6
et introivit in monumentum, id est præ-
memoratam domunculam. Non enim suf-
fecit ei a longe prospexisse, sed veritatem
voluit certius perscrutari, locum quoque
sepulcri intueri vacuum. Quum enim no-

va ac mira contigisse audimus, licet cre- A
damus sic esse, nihilo minus accurrimus,
idque quod gestum est intueri satagimus.
Et vidit linteamina posita, id est ordinate composita, quemadmodum dictum est
7 de Joanne, *et sudarium quod fuerat super caput ejus,* scilicet Christi, *non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.* Quod totum factum est dispositione divina, angelico famulatu, ad declarandum quod corpus Christi non esset furtive ab ejus discipulis de monumento sublatum, prout Deus B
Matth. xxviii, 13-15. novit Judæos dicturos. Discipuli enim, vel quicumque alii, totis viribus festinassent in furando corpus, propter custodum præsentiam : unde non occupassent se tam diu et curiose in removendo et componendo linteos quibus ligatum fuit corpus
8 dominicum. *Tunc ergo introivit* domunculam tumuli *et ille discipulus qui venerat primus ad monumentum,* animatus exemplo Petri, et conformans se majori. Inferior enim facile imitatur actum superioris; unus quoque amicorum et fami- C
liarium, alium in suis operibus sequitur celeriter et frequenter. *Et vidit* quæ dicta sunt de positione linteaminum atque sudarii, *et credidit.*
9 *Nondum enim sciebat Scripturas, quia oportebat eum a mortuis resurgere.* Hoc Chrysostomus exponit dupliciter. Primo sic : Credidit Christum resurrexisse, cujus ratio subditur : nondum enim, etc. Quasi dicat : Ideo tunc credidit Christum resurrexisse, visis his quæ dicta sunt, et non ante credidit hoc auctoritate Scripturæ, D
quoniam nondum sciebat Scripturas Prophetarum, quia oporteret eum a mortuis resurgere : quas si scivisset, non tunc primo credidisset propter visa, sed ante propter Scripturas. De Christi autem re-
Ps. xl, 11. surrectione habetur in Psalmo : Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita
Ps. xv, 10. me, et retribuam eis ; et iterum, Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.
Soph. iii, 8. Et Sophonias : Exspecta me, inquit, in die resurrectionis meæ in futurum; Osee quoque, Vivificabit nos post duos dies, Osee vi, 3. in die tertia suscitabit nos.

Hanc expositionem Augustinus, Gregorius et Beda non acceptant : unde aliter exponunt. Quam expositionem etiam tangit Chrysostomus. Credidit quod a Maria Magdalene audivit, videlicet, quod corpus Domini esset sublatum. Idcirco autem hoc credidit : nondum enim sciebat Scripturas, quia oporteret eum a mortuis resurgere. In quo utique patet grandis discipuli hujus simplicitas, qui cum aliis Apostolis tam frequenter audivit a Christo, quod consummarentur jam omnia quæ scripta erant de Filio hominis, quia tradendus esset gentibus ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, et tertia die resurgeret. (Luc. xviii, 31-33; Matth. xx, 18, 19.) In Cœna quoque asseruit : Postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. (Matth. xxvi, 32.) Ut enim frequenter prætactum est, magna erat Apostolorum hebetudo et ignorantia ante Spiritus Sancti illustrationem. Quamvis ergo nequaquam putaverint Jesum falsa dixisse, non tamen attenderunt verba ipsius, imo nec certam eorum cognitionem habebant. Ista expositio melior est, textui quoque conformior. Denique Joannes non videtur prius credidisse quam Maria Magdalene. Imo si ipsa vidisset Petrum et Joannem credere quod Jesus resurrexisset, protinus illorum fidem fuisset secuta. Sed immediate dicetur, quod Maria hæc necdum credebat : quin potius, Jesu sibi apparente, Domine, inquit, si tu sustulisti eum, etc. (vers. 15.) Sed et in Luca scribitur, quod Petrus visis quæ dicta sunt, abiit, secum mirans quod factum est. (Luc. xxiv, 12.) Unde videtur non credidisse.

Abierunt ergo iterum discipuli Petrus 10
et Joannes *ad semetipsos,* id est ad sua latibula, de quibus ad monumentum venerunt, vel ad condiscipulos, qui erant unum cum eis in Domino.

Porro de moralitate hujus Scripturæ, quomodo per Petrum Ecclesia ex gentibus congregata designetur, per Joannem vero Synagoga, multa jam dicta sunt : quæ

quum sint notissima, nunc relinquo, aliam moralitatem breviter tangens. Per Mariam itaque, quæ interpretatur amarum mare, exprimitur peccatrix et pœnitens anima : quæ quum fuerit gratiosa ac dulci Christi præsentia spoliata, se ipsam affligit amaritudine compunctionis et pœnitentiæ lacrimis, dicens cum Psalmista : *Ps.* cxviii, 136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam. Per monumentum figuratur mortificatio carnis, vel absconsio hominis qua se retrahit et abscondit ab his quæ mundi sunt, juxta illud Psalmistæ in psalmo quinquagesimo quarto : *Ps.* liv, 8. Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. Igitur anima nostra quæ Deum frequenter offendit, quærat Jesum in monumento, id est in vitiorum mortificatione, et sui ipsius sepelitione a sæculo isto, quemadmodum dicit Apostolus : *Galat.* vi, 17. Ego stigmata Domini Jesu in corpore meo porto ; rursusque, *Coloss.* iii, 5. Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. *Galat.* v, 24. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

Quum vero anima non invenerit Jesum in tumulo isto, hoc est, quando in corporali afflictione et actibus pœnitentiæ non invenit consolationem et gratiam experimentalem, currat et nuntiet Petro, qui interpretatur firmus, agnoscens, vel principalis, id est viro forti in fide, docto et ad aliorum gubernationem idoneo, atque Joanni, qui interpretatur gratia Dei, id est ei qui veram sortitus est experientiam inter bonum et malum per gratiam specialem ac devotionem frequentem. His igitur dicat, Tulerunt Dominum de monumento, id est, in pœnitentiæ actibus ac lamentis Jesum non invenio (modo jam tacto). Tunc isti hoc audito, admirantes, current cursu mentali ad monumentum, considerando qualitatem operum animæ talis ; et non invento illic Jesu, videbunt linteamina posita et sudarium involutum, id est habitus gratiæ et donorum, cum laboriosis vitæ activæ operibus, quamvis præsentia Domini Jesu non percipiatur

A per devotionem experimentalem et consolationem internam. Solet nempe sæpe hujusmodi præsentiam suam abstrahere, animamque in afflictionibus magnis, in cordis ariditate, mentis quoque duritia quadam relinquere, abscondens ad tempus faciem suam, ut quæratur avidius, inveniatur affluentius, teneatur stabilius, possideatur felicius. Verumtamen adest indesinenter per occultum gratiæ habitum, per dona et opera quæ necessaria sunt ad salutem, quamvis putetur abesse B et indignatus abiisse. Interdum quoque anima se affligens non invenit Jesum vel magnum profectum in corporali exercitatione, in pœnitentiali labore, in via rigoris, quia non quærit Jesum cum vera discretione et sancta humilitate, quando videlicet non est rationabile obsequium *Rom.* xii, 1. ejus, vel propriis viribus et laboribus plus justo innititur, non ponens totam *Ps.* lxxvii, 7. spem suam in Deo et meritis Christi, sed putans se aliquid fecisse aut esse, quum *Galat.* vi, 3. ita non sit.

C Præterea, per cursum Petri et Joannis, designatur affectuosus accessus viri activi ac contemplativi ad Jesum, ut videant eum, qui est omnium finis. Currit autem Joannes seu contemplativus, citius Petro seu activo, quia ferventior solet esse atque stabilior in divinis ; sed non intrat in primis, donec Petrus ingrediatur, quia frequenter activi ante contemplativos pertingunt ad finem.

Abierunt ergo discipuli, non audentes diutius perseverare juxta sepulcrum, pro-
D pter Judæos. *Maria autem* Magdalene *sta-* 11
bat ad monumentum foris, id est in horto,
prope domunculam in qua erat sepulcrum,
plorans inconsolabiliter, quia non solum
vivente magistro fuit privata, sed et corporis ejus solatio destituta, nec vidit modum recuperandi hoc damnum ; et esse aut vivere sine Jesu, in quem totaliter fuerat transformata per caritatem, erat ei tormentum. Stabat ergo ad monumentum. In quo elucescit ejus constantia, ardensque dilectio, quia Apostolis abeuntibus

non recessit. Erat autem unicum ei sola- A
tium, quod vel in loco esse potuit in quo
Dominum suum reliquit, non valens ei
amplius approximare. Hinc igitur mansit
in loco dominicæ sepulturæ, beatam se
reputans, si vel in tumulo illo mereretur
sepeliri. Sed cur stetit foris, et non po-
tius intus? Dicendum, ut oculos suos hinc
inde circumduceret, si forte videndo ali-
quid de suo dilecto magistro perciperet,
quemadmodum moris est his qui quærunt
amissum.

Dum ergo fleret, inclinavit se, et pro- B
spexit in monumentum. Jam ante vidit
monumentum dominici corporis spolia-
tum thesauro, idque intimavit discipulis;
nunc rursus inclinat se, ut per ostium
domunculæ monumentum inspiciat. Ex-
cessiva namque dilectio rationem non pen-
sat, sed impetum sequitur affectionis im-
pellentis, nec quiescentis. Ideo sæpe quærit
amissum in loco ubi certissime vidit ip-
Rom. IV, 18. sum non esse, habens spem contra spem,
et sæpe formidans ne visus in præceden-
12 tibus inquisitionibus sit deceptus. *Et vi-* C
dit duos angelos in albis : quos Lucas
Luc. XXIV, 4. nominat viros, dicens quod apparuerunt
in veste fulgenti, videlicet alba et candi-
da. Unde quibusdam videtur, quod Maria
primo adspectu non scivit quod essent
angeli. Apparuerunt ergo in splendidis
stolis, quoniam gloriam resurgentis, cla-
ritatem supernæ solennitatis, et gaudium
magnum nuntiaverunt. Hujusmodi quo-
que vestis, puritati naturæ angelicæ san-
ctitatique mentis supernorum spirituum
correspondet. Sunt enim essentiæ simpli- D
ces, in quibus nulla est labes peccati. *Se-*
dentes, unum ad caput, id est ad superi-
orem partem sepulcri dominici, *et unum*
ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.
Sic angeli sancti sederunt propter reve-
rentiam loci, et quoniam illum nuntia-
verunt in quo est duplex natura, una
summa, et alia bassa, imo et infima in in-
Matth. XXVIII, 2; *Marc.* XVI, 5. tellectualium ordine naturarum. Matthæus
vero et Marcus loquuntur de uno ange-
lo. Unde secundum Augustinum, appa-
ruerunt ibi tres angeli, unus extra sepul-
crum, et duo intra illud.

Dicunt ei illi duo angeli, vel unus ex 13
persona amborum : *Mulier, quid ploras?*
Non ex ignorantia quærunt, sed ut con-
solentur Mariam. Quasi dicant : Potius
gaudere te decet quam flere, quum Do-
minus tuus glorificatus surrexerit, et tibi
mox apparebit. Fletus autem Mariæ par-
tim increpabilis exstitit, quia processit ex
fidei defectu atque errore, sicut subjun-
gitur. *Dicit eis : Quia tulerunt Dominum*
meum, id est, Judæi vel milites corpus
Domini mei hinc portaverunt, *et nescio*
ubi posuerunt eum. Tanquam dicat : Si
hoc scirem, aliqualiter consolarer, quia
auferrem corpus Domini mei, et illud me-
cum jugiter conservarem.

Hæc quum dixisset, conversa est re- 14
trorsum, id est, retrospexit : vel quia
splendorem angelicorum vultuum atque
vestituum diu ferre non poterat; vel ut
ex impatienti amore hinc inde prospice-
ret, si quid de suo carissimo Domino ac
magistro posset percipere. Vel, quod po-
tius credendum est, secundum Chrysosto-
mum, ideo retrospexit, quoniam angelos
quorum colloquio fruebatur, vidit assur-
gere, seu magnam reverentiam et inclina-
tionem exhibere cuidam retro eam, vide-
licet Christo, qui retro accessit, et angelis
in specie Dominatoris apparuit. Volens
igitur Magdalena agnoscere quisnam ille
esset, conversa est retrorsum. *Et vidit*
Jesum stantem. Quoniam etenim perseve-
ravit, nullamque indignam consolationem
admisit, meruit consolatorem et deside-
ratum cordis sui invenire ac cernere. Per-
severandum est ergo in opere bono us-
que in finem; estque implendum quod ait
Psalmista : Renuit consolari anima mea. *Ps* LXXVI, 3.
Et nesciebat quia Jesus esset. Quia enim
affectuose quærebat Jesum, meruit eum
adspicere; sed quia minus bene de eo sen-
sit, meruit ejus cognitione privari. Fidem
namque resurrectionis illius non habuit,
ideo nec eum cognovit, quia veraciter scri-
ptum est : Nisi credideritis, non intelligetis. *Is.* VII, 9, juxta LXX.

15 *Dicit ei Jesus : Mulier.* Consuetudo est A Hebraici idiomatis, quamcumque feminei sexus, mulierem vocari. Unde de Virgine
Galat. IV, 4. sancta dicit Apostolus : Misit Deus Filium suum natum ex muliere. *Quid ploras ? quem quæris ?* Idcirco Christus interrogavit, ut sui amorem in corde Mariæ accenderet, renovaret, augeret, sicque illa sui dilecti efficeretur capacior, quoniam amor aperit cor amantis ad susceptionem amati.

Illa existimans quia hortulanus esset. In specie enim tali apparuit ei Christus, vel ideo hoc æstimavit Maria, quoniam B Jesus apparuit ei in horto, ad quem putavit neminem advenisse, nisi horti cultorem, ut illum excoleret. Spiritualiter quoque erat Jesus hortulanus cordi Mariæ, de ea eradicans germina mala dubitationis et ignorantiæ atque peccati, et inserens ei semen virtutum, fidei lumen, et ceteros fructus Spiritus Sancti. Quemadmodum itaque Jesus apparuit duobus
Luc. XXIV, 18. discipulis in specie peregrini, ita apparuit Magdalenæ in specie hortulani. Habet enim glorificatus in corpore potesta- C tem exhibendi se visibilem et invisibilem, cognoscibilem et incognoscibilem, vel in forma qua placet. Verum de modo qualiter fiat hoc, et in quo subjective consistat hujuscemodi alia effigies, longa est disputatio, quam relinquo. Hoc tamen certum est, quod corpus glorificatum perfecte subjectum est imperio animæ, manetque jugiter glorificatum, quomodocumque appareat ; visus autem intuentis diversimode immutatur. Potuit autem Christus similitudinem sibi placentem formare in D adspicientium oculis. Non tamen decepit eos, nec fuit ex parte ejus illusio ; sed nondum credentes, meruerunt eum sub alia intueri effigie, sicque a propria incredulitate oriebatur eorum deceptio. Christus vero talem se eis exhibuit, qualis fuit in corde ipsorum, utpote alterius dispositionis ; sed ista alteritas ad veritatem ordinabatur, ut gradatim atque paulatim manifestam veritatis sortirentur notitiam. Idcirco non fuit ex parte Christi deceptio.

Dicit ei, puta Maria Christo, quem hortulanum materialis horti putavit, errans in hoc : *Domine.* Puto quod licet Jesus apparuit in similitudine hortulani, nihilo minus in veneranda quadam effigie se præsentavit Mariæ. Idcirco, quamvis ipsa esset dives ac nobilis, tamen appellavit eum dominum, præsertim quum vere humilis fuerit : cujus humilitas in hoc ipso commendatur, quod hunc quem putavit horticolam, appellaverat dominum.

Si tu sustulisti eum, hoc est, si corpus Jesu deportasti. Cur æstimavit hoc ? Dicendum quod ideo, quoniam Jesus in forma hortulani apparuit, forsitan habens palam in manu. Quoniam ergo putavit curam illius horti pertinere ad eum, suspicata est quod corpus Domini asportasset, saltem cum adjutorio. Rursus investigatur, cur de eo cujus nomen non expressit, loquitur indistincte, Si tu sustulisti eum. Respondendum, secundum Gregorium, quoniam consuetudo est ferventer amantium, ut nullum putent ignorare quod ipsi indesinenter revolvunt in corde. Aliter respondetur, quod ideo nomen Jesu non exprimit, quia putavit illum cui loquebatur, ex circumstantia loci, temporis, causæ, et aliorum signorum, facillime posse conjicere quem ipsa notavit. Et forte dicendo, Eum, direxit oculos suos ad tumulum, quasi dicat : Illum noto quem scis ibi fuisse sepultum. — Denique, sicut Christus suscitavit se ipsum, sic sustulit se de monumento, quia per divinitatis naturam excitavit et abstulit se de morte ac monumento quoad naturam assumptam.

Dicito mihi ubi posuisti eum, et ego eum tollam, portando corpus ejus ad domum meam, ut ibi in loco securo illud reponam. Maria hæc loquitur secundum ferventium amatorum morem, qui rationem et possibilitatem parum attendunt, æstimantes suam potestatem parificari dilectionis fervori. Si enim positum fuisset corpus Jesu in atrio principis sacerdotum, vel in medio Judæorum, quomodo illud

tulisset Maria? Et si alibi, quomodo illud per se solam bajulasset? Sed forte dicere voluit : Ego eum tollam auxilio aliorum. Loquitur tamen hæc beatissima Magdalena, quasi paratissima se exponere mortis periculo, ut corpus Domini sui possit acquirere.

16 *Dicit ei Jesus : Maria. Conversa illa, dicit ei, Rabboni : quod dicitur magister.* Statim ut Jesus dixit, Maria, cognovit magistrum discipula. Sic namque consueverat eam vocare; et in ipso nominis sono sensit Maria vim occultam, solitamque dulcedinem, quas experiri solebat ante passionem, dum Jesus dixit ad eam, Maria. Sensit ergo Maria quam affectuose ac dulciter Jesus dixit ad eam, Maria; moxque audito hoc nomine, et magistro cognito, *Cant.* v, 6. immutata sunt omnia viscera ejus, liquefacta est quoque anima ejus, ut dilectus locutus est, et maximus dolor in ineffabile gaudium repente mutatus est. Quantum enim doluit de sui amantissimi magistri ac Domini occisione et sublatione, tantum gloriabatur de ejus apparitione, resuscitatione, glorificatione, conversa illa spiritualiter a mœrore ad gaudium, ab infidelitate quadam et dubitatione ad fidem ac certitudinem.

Chrysostomus vero imaginatur, quod Maria putans Jesum hortulanum, viso eo, mirabatur cur angeli ei tantam reverentiam exhibuissent : idcirco convertit se ad illos, interrogare volens de hoc. Quod quum facere ordiretur, Christus dixit ad eam : Maria. Quo audito, agnoscens magistrum in voce, sicut discipuli in panis fractione (*Luc.* xxiv, 30, 31, 35.), rursus convertit se ad eum, et dixit : Rabboni. Sic quippe consueverat eum vocare, ad cujus pedes tam libenter (*Ibid.* x, 39.) sedere, cujusque verba tam diligenter audire solebat.

Hoc dicto, Maria ex vehementi amore, qui intime et immediate cupit uniri amato, voluit pedes Christi amplecti et osculari, procidens ante eum, quemadmodum ante passionem solita fuit. Ideo subditur :

17 *Dicit ei Jesus : Noli me tangere* A tactu corporeo, nec spirituali indigno, id est, noli de me sentire nunc sicut hucusque, noli mihi uniri solum aut finaliter quoad naturam hanc meam visibilem; *nondum enim ascendi ad Patrem meum :* id est, ad Patris æqualitatem me pervenisse non credis, sed hominem purum existimas, idcirco non debes me tangere, sentiendo de me minus digne, amandoque me ut hominem tantum. Prohibuit ergo Christus a Maria se tangi, non quod post resurrectionem tactum mulierum vi- B tavit, quum de duabus scriptum sit, Accesserunt, et tenuerunt pedes ejus (*Matth.* xxviii, 9.); sed propter mysticam rationem, videlicet, quod nemo debet eum spiritualiter tangere, nisi habeat veram fidem de ipso : quam nullus habet, nisi qui credit eum Patri æqualem.

Vade autem ad fratres meos, id est Apostolos, qui fratres Christi dicuntur propter naturæ assumptæ specificam convenientiam, conversationis mutationem* (* imitationem), amicitiæ singularitatem, æternæque glo- C riæ hereditatem. De quibus ait in Psalmo : Narrabo nomen tuum fratribus meis. (*Ps.* xxi, 23.) Unde ad Hebræos ait Apostolus : Non (*Hebr.* ii, 11.) confunditur fratres eos vocare. Præterea, multas ob causas nominat eos fratres : primo, ut ostendat se veram carnem, integram totamque humanam naturam habere post resurrectionem sicut et ante; secundo, ut det illis fiduciam redeundi ad ipsum, qui propter fugam ab ipso poterant nimium formidare; tertio, propter nostram instructionem, ne exaltati, de- D spiciamus eos cum quibus tempore parvitatis nostræ conversabamur.

Et dic eis : Ascendo post dies paucos, secundum naturam assumptam, cui competebat ascendere, non divinæ, *ad Patrem meum et Patrem vestrum.* Distincte ait, Patrem meum et Patrem vestrum : quoniam Pater æternus, est Pater Christi per naturam, aliorum vero per gratiam. *Deum meum,* secundum quod homo sum, *et Deum vestrum,* secundum quod per meam incarnationem et passionem reducti

estis ad eum. Deus autem, qui utique A
omnium Deus est, dicitur specialiter Deus
illius cui specialiter providet, adest, com-
municat, et a quo specialiter amatur et
honoratur, qui toto corde ad ipsum con-
versus est, omnemque spem suam in ip-
so fundavit. Hinc sancti homines dicere
III *Reg.* XVII, 20. consueverunt, Deus meus, ut patet de
Elia : quod imperfectis non competit.
Propter quod B. Dionysius ex humilitate
præcipua loquitur : Deus, et si fas est
dicere, meus. Deus ergo Pater vel Tri-
nitas, specialissime fuit Deus Christi se- B
cundum naturam assumptam : quoniam
gratiosissime eum prævenit, eique in om-
nibus adfuit, cooperabatur, et incompa-
rabilia dona præstabat ; maxime quoque
diligebatur ac honorabatur a Christo ho-
Joann. VIII, 29. mine, quemadmodum ait superius : Ego
quæ placita sunt ei, facio semper. As-
cendit autem Christus ad Patrem motu
locali : non quod Pater loco distabat ab
eo vel ejus humanitate, quum sit vere
ubique ; sed quia localiter ascendebat ad
cœlum empyreum, in quo Pater specia- C
liter esse et habitare censetur, quoniam
excellentius ibi operatur, seque eviden-
tius manifestat. — Hac commissione, fecit
Christus Mariam Apostolorum apostolam,
mittens eam ad illos nuntiare resurrecti-
onem dominicam. Decuit enim ut sicut
per feminam oblata est viro mortis oc- *Gen.* III, 6.
casio, sic per feminam nuntiaretur viris
facta redemptio.

Venit Maria Magdalene, jussioni Chri- 18
sti obediens, *annuntians discipulis : Quia
vidi Dominum. Et hæc dixit mihi* Jo-
anni, qui recedendo a monumento ante
eam, non merui simul cum ea vel pri-
mus videre Christum resuscitatum.

Denique in expositione hujus evange-
lii, pulchre atque dulcissime, multumque
devote et affectuose loquitur Origenes. Et
in fine sic exhortatur : Sequamur hujus
mulieris affectum, ut perveniamus ad ef-
fectum ; ploret unusquisque ad Jesum,
et quærat fideliter Jesum, apparebitque
ei, quia non celavit se quærenti pecca-
trici. Disce, peccator, a peccatrice plora-
re propter Dei absentiam, desiderare ejus
præsentiam, nullam consolationem extra
Jesum recipere, nulla adversa timere, et
omnia mundi prospera propter Christum
contemnere. Audeo tibi confidenter pro-
mittere, si in his perseveraveris, Jesum
quem quærebas, invenies et cognosces.

ARTICULUS XLVIII

PROSECUTIO EXPOSITIONIS PRÆSENTIS VICESIMI CAPITULI : QUUM SERO ESSET DIE ILLA, UNA SABBATORUM.

HOC loco describit Evangelista quin- D
tam Christi apparitionem, factam in
die Paschæ, et etiam sextam, quæ facta
est præsente Thoma, in octava Paschæ.
Quinquies enim apparuit Christus in die
Paschæ : Primo, Magdalenæ, quemadmo-
Marc. XVI, 9. dum in Marco legitur : Surgens Jesus ma-
ne prima sabbati, apparuit primo Mariæ
Magdalene. Secundo, mulieribus redeun-
tibus a sepulcro, juxta illud Matthæi :
Ecce Jesus occurrit illis, dicens, Avete. *Matth.*
Tertio, Petro, quamvis locus ignoretur; XXVIII, 9. *Luc.* XXIV,
creditur tamen quod redeunti a monu- 34; I *Cor.* XV,
mento. Quarto, duobus discipulis euntibus 5.
in Emmaus, secundum quod recitat Lu- *Luc.* XXIV,
cas. Quinto, undecim Apostolis in con- 13 *et seq.*
clavi, sicut nunc contestatur Joannes.

Quum sero esset, hoc est hora vesper- 19
tina, et nocte incipiente, *die illa,* in qua
apparuit Magdalenæ, *una sabbatorum,* id

est, quæ dies fuit una dierum illius heb-
domadæ, qui omnes dicebantur sabbata,
quia festivi, *et fores,* id est januæ, *essent
clausæ, ubi erant discipuli,* hoc est Apo-
Luc. XXIV, 33. stoli, et etiam alii, secundum Lucam,
congregati propter metum Judæorum : in
Matth. X, 28. quo patet eorum infirmitas, qui timebant
eos qui corpus potuerunt occidere. Di-
cunt quidam, quod Apostoli erant disper-
si in die propter metum Judæorum, sed
de sero conveniebant ad locum unum.
Evangelista vero nunc dicit, quod erant
congregati propter metum prædictum.
Luc. XXIV, 9. Lucas quoque habet, quod mulieres re-
gressæ a monumento, nuntiaverunt quæ
audierunt illis undecim : quod fuit clara
Ibid. 12. die, quia post hoc Petrus et Joannes cu-
currerunt ad monumentum. Ex quibus
patet, quod discipuli etiam in die sede-
runt collecti januis clausis, propter me-
tum Judæorum : imo minus audebant
exire diebus quam noctibus.

Venit Jesus ostio clauso, per penetra-
tionem dimensionum. Corpora enim glo-
rificata omnia penetrant per dotem sub-
tilitatis, secundum quosdam : non tamen
sine grandi miraculo, prout Thomas su-
per quartum Sententiarum satis demon-
strat. Quemadmodum igitur Jesus exivit
uterum Matris, ea integra remanente, sic
intravit et exiit domum non apertam,
divina omnipotente virtute. *Et stetit in
medio* discipulorum. Ipse namque est
mediator, doctor reconciliatorque noster,
ideo competebat ei esse in medio, sicut
Ibid. XXII, 27. et ante passionem locutus est : Ego in
medio vestrum sum. Magister quippe vir-
tutum, medium semper elegit, quia in
medio virtus consistit. Quomodo autem
factum sit quod nunc refert Joannes, Lu-
cas plenius edocet : quo legitur, quod
Ibid. XXIV, 30, 31. quum Jesus cognitus fuisset a duobus di-
scipulis in fractione panis, et disparuis-
Ibid. 33-35. set, illi surgentes regressi sunt in Jerusa-
lem eadem hora, inveneruntque undecim
congregatos, et eos qui cum illis erant,
quibus dixerunt quomodo Jesus apparu-
isset eis in via, et qualiter eum cogno-

A verunt : quibus ista narrantibus, venit *Luc.* XXIV, 36.
Jesus, et stetit in medio discipulorum.

Et dixit eis : Pax vobis. Quod docuit
Christus, hoc fecit. Præcepit autem di-
scipulis : In quamcumque domum intra- *Ibid.* X, 5.
veritis, primum dicite : Pax huic domui.
Hinc ipse domum ingrediens in qua erant
carissimi sui electissimique discipuli, ait :
Pax vobis. Rursus, sic eos salutavit, quo-
niam paulo ante, in qua nocte tradeba-
tur, disseruit : Pacem relinquo vobis. Quod *Joann.* XIV, 27.
igitur tunc reliquit, nunc attulit, dedit
B et auxit. Discipuli quoque pace maxime
indigebant, quoniam multipliciter contur-
bati erant, ac territi, videlicet propter
præteritam Christi passionem, propter Ju-
dæorum crudelitatem, et proprii cordis
quamdam hæsitationem de Christi resurre-
ctione, de cujus veritate nondum fuerant
roborati. Insuper sic salutavit discipu-
los, quoniam pax est maximum bonum,
omnique Christiano præcipue appeten-
dum : per quam homines fiunt filii Dei,
quemadmodum scriptum est : Beati paci- *Matth.* V, 9.
C fici, quoniam filii Dei vocabuntur. Propter
quod ait Dionysius, quod omnia appetunt
pacem, et propter hanc agunt omne quod
agunt. Ex quo concluditur, quod pax est
vel ipsa beatitudo, vel proxima ad bea-
titudinem dispositio.

Christus autem præsertim nunc loqui-
tur de pace interna, quæ est tranquilli-
tas animi, utpote quies a motibus propriis
inordinatis, videlicet a timore immode-
rato, a tristitia sæculi, quæ secundum
Apostolum, mortem operatur, a dolore *II Cor.* VII, 10.
D rationem impediente. Non enim optavit
discipulis quietem ab exterioribus perse-
cutionibus ad tempus, quos in medio lu- *Matth.* X, 16.
porum erat missurus, sed ut in omni
turbatione extrinseca conservarent pacem
internam. Propterea ad Hebræos monet
Apostolus : Pacem sequimini et sancti- *Hebr.* XII, 14.
moniam, sine qua nemo Deum videbit.

Et quum hoc dixisset, ostendit eis ma- 20
nus et latus, forte et pedes : imo et pe-
des, ut infra ex verbis Lucæ evangelistæ
patebit. In his quinque vulnerum remanse-

runt cicatrices, in testimonium identitatis A corporis passi, resuscitati, et glorificati, itemque in signum victoriæ Salvatoris. Ostendit ergo discipulis manus perfossas, et latus lancea perforatum, ut scirent quod ipse esset qui paulo ante pendebat in ligno, et quod idem numero corpus resumpsisset. — Multa hoc loco omittit Joannes, quæ recitat Lucas; ea quoque quæ Lucas omisit, supplevit Joannes. Itaque Luca testante, Christus discipulis di- *Luc.* xxiv, 39. xit : Videte manus meas et pedes meos; palpate et videte, quoniam spiritus car- B nem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Et alia multa in hac apparitione *Ibid.* 36 *et seq.* dicta et facta recitat Lucas.

Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domi- Apoc. xix, 16. *no* dominorum, qui in femore suo scriptum habet : Rex regum et Dominus dominantium. Gaudium nempe est diffusio animi in conceptione boni, oriturque ex unione potentiæ cum bono convenienti. Quoniam ergo discipuli viderunt Jesum, summum et convenientissimum bonum, quem maxime diligebant, de cu- C jus passione vehementer dolebant, cujus beatitudini cordialiter congratulabantur; ideo viso eo, ultra quam æstimari posset aut exprimi, lætabantur. Gavisi sunt autem propter Jesum, et propter se ipsos : quia magistro suo intime congaudebant; et de suo profectu exhilarati sunt, videntes se non esse deceptos sequendo Jesum, *Matth.* xix, 27. propter quem omnia sua reliquerunt, et multa perpessi fuerunt ac patiebantur.

21 *Dixit ergo eis iterum : Pax vobis.* Si- *Luc.* xxiv, 37. quidem viso Domino Jesu, conturbati fu- D erunt atque conterriti, juxta Lucam : ideo repetit, Pax vobis. Quæ etiam repetitio, confirmationis indicium est, dilectionisque signum, et admonitio discipulorum ut pacem jugiter appetant, præcipueque exquirant. Vel, ideo bis ait, Pax vobis, quia optavit eis pacem gratiæ in præsenti, et pacem gloriæ in futuro. *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos :* id est, quemadmodum Pater misit me ex vera caritate et pietate, ad prædicandum Evangelium vitæ Judæis, a quibus multas persecutiones, et tandem amarissimam perpessus sum mortem, quorum tamen hominum nonnullos converti; sic ego nunc mittam vos ad prædicandum evangelicam legem Judæis ac gentibus, ex caritate et pietate ad vos, et item ad illos, a quibus multa adversa et mortem sustinebitis, quosdam vero eorum convertetis.

Hæc quum dixisset, insufflavit, et dixit 22
eis : Accipite Spiritum Sanctum. Postquam Salvator dixit discipulis, Sicut misit me Pater, et ego mitto vos, infudit discipulis Spiritum Sanctum, quia officium prædicationis quod eis commisit, sine speciali gratia Spiritus Sancti expleri non valuit. Oportet enim ut prædicator verbi cœlestis, in se ipso abundet caritatis fervore, et sapientia divinorum, quatenus ignita proferat verba, motiva et penetrativa, sitque sententiosus, discretus et instructivus in sermonibus suis. Denique, per corporalem illam insufflationem et inspirationem, evidenter signavit superintellectualem atque æternam processionem seu spirationem qua Spiritus Sanctus ab ipso procedit, prout plenius probat Anselmus in libro de Processione Spiritus Sancti. Rursus, dicendo, Accipite Spiritum Sanctum, insinuavit se per auctoritatem dare Spiritum Sanctum : quod nequaquam sic esset, nisi Spiritus Sanctus ab ipso procederet. Sed nonne Apostoli ante hanc horam habuerunt Spiritum Sanctum? Habuerunt utique, non autem tam copiose et efficaciter, seu ad tot tantosque effectus, ut ex hac hora, quia et nunc data est omnibus eis potestas ligandi atque solvendi, sicut mox introducetur.

Augustinus facit hic grandem quæstionem, cujus se solutionem nescire fatetur. Quærit ergo, cur Christus bis dedit Spiritum Sanctum, semel in terra ante ascensionem, et semel de cœlo post ascensionem. Tangit autem Augustinus quamdam solutionem sub dubio, puta quod ideo, quoniam duo sunt præcepta carita-

tis. Quam rationem Gregorius et Beda affirmant esse hujus rei causam, videlicet, quod in terra dedit, ut diligatur proximus, deinde de cœlo, ut diligatur Deus. Sed quia per eamdem gratiam utrumque præceptum impletur, nec unum sine alio valet impleri, imo et unus est habitus caritatis qua Deus proximusque diligitur, ideo potest alia ratio assignari. Ut enim Dionysius docet, Natura non procedit a distanti in distans, nisi per medium. Quem processum auctor naturæ Deus sublimis et benedictus, observat frequenter, præ- *Rom.* xiii, 1. sertim quum teste Apostolo, Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Unde et admonet : *I Cor.* xiv, 40. Omnia decenter et secundum ordinem fiant in vobis. *Ibid.* i, 24. Hinc ergo Christus sapientia *Sap.* viii, 1. Patris, disponens universa suaviter, suos discipulos paulatim ad sublimiora attollens, ac pedetentim ad perfectionem perducens, primo dedit eis Spiritum Sanctum in terra per insufflationem, non in tanta plenitudine, nec in signo tam evidenti, ut postea, quatenus per istam ad illam exuberantissimam Spiritus Sancti susceptionem quæ facta est in die sancto Pentecostes, disponerentur.

23 *Quorum remiseritis peccata,* eos legitime absolvendo, et divinæ virtuti, quæ sola dimittit peccata ut causa principalis, instrumentaliter vi clavium cooperando, *remittuntur eis* a Deo, saltem quoad culpam, non tamen semper aut totaliter quantum ad pœnam. Tamen, per orationem sacerdotis virtutemque clavium, et per pudorem ac contritionem confitentis, aliquid pœnæ dimittitur, tanto utique amplius, quanto pudor et contritio fuerint fortiores. Possent enim esse tam magni, quod tota pœna dimitteretur. *Et quorum* peccata *retinueritis,* id est, non dimiseritis, sed retinenda judicaveritis, eo quod non vere pœniteant, nec dignos se præbeant ad indulgentiam obtinendam, *retenta sunt,* id est, Deus illa imputabit hominibus talibus. Oportet itaque ut judicium Ecclesiæ conformetur divino judicio, servando videlicet rectum processum, et

A debitum clavium usum. Unde ultimo Ecclesiasticæ hierarchiæ capitulo, ait Theologus : Sacerdotes hierarchicis sibi collatis virtutibus uti oportet, prout Deitas moverit eos. Agens enim instrumentale non sortitur efficaciam, nisi secundum quod a principali causa movetur. Propter quod profitetur Apostolus : Secundum potestatem quæ data est mihi in ædificationem, et non in destructionem. *II Cor.* xiii, 10.

Itaque Christus nunc ait et confert universis Apostolis, quod ante passionem
B Petro singulariter dixit : Quodcumque, inquiens, ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis ; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis. *Matth.* xvi, 19. Ideo autem Petro tanquam principaliori inter Apostolos et capiti universalis Ecclesiæ, hoc dictum est singulariter, ut quum sit ordo in Ecclesia, hæc potestas credatur primo ac principaliter residere in summo Pontifice, S. Petri vicario, atque ab ipso derivari in archiepiscopos et episcopos, et ab ipsis tanquam a me-
C diis, in simplices sacerdotes. Verumtamen, quamvis omnis sacerdos in sua ordinatione ligandi ac solvendi potestatem recipiat, quum secundum Thomam, realiter idem sint character sacerdotalis, et potestas prædicta, quæ etiam clavis vocatur ; non tamen habet hujus potestatis exsecutionem, nisi ei subjiciatur materia, scilicet homines super quos sibi jurisdictio detur, seu cura animarum committatur a superiore, qui sicut dat eam inferiori, sic potest eam ei auferre in toto
D vel parte, legitima causa occurrente.

Præterea, Christus dicendo discipulis, Quorum remiseritis peccata, etc., manifeste ostendit se esse verum Deum, qui solus potest tantam conferre potestatem hominibus, quæ nec angelis data est. Decuit autem ut postquam Deus assumpsit humanam naturam, homines ab illo acciperent divinam virtutem, et supernaturalem quamdam deificationem : quod maxime datum est sacerdotibus, per hoc quod sunt dispensatores sacramentorum

novæ legis, in quibus gratia continetur et datur. Omnibus quoque fidelibus datur deificatio talis, per diversa dona et gratiam Spiritus Sancti, secundum quod in
II *Petr.* I, 4. epistola canonica Petri inducitur : Maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ. — Postremo, de hac materia, et quid sit clavis, et quomodo sacerdos evangelicæ legis dicatur peccata dimittere, an scilicet aliquid cooperando, vel dumtaxat ostendendo, de verbis quoque Hieronymi
In Matth. XVI, 19. circa hoc, plurima dixi super Matthæum : quæ non sunt hoc loco repetenda, quamvis ista sine illis plene intelligi nequeant.

Dedit itaque Christus Apostolis eorumque successoribus divinam et admirabilem potestatem, qua alios possunt solvere et ligare, a regno excludere, et in illud inducere. Sed videant ministri Ecclesiæ ut tanta virtute digne utantur, exsistendo in gratia, causasque confitentium sapienter pensando ac discernendo, et privatum amorem ac odium, ceterasque inordinatas affectiones penitus repellendo : quoniam si indignos absolvant, vel dignos ligent, dicetur de eis illud Ezechielis :
Ezech. XIII, 19. Interfecerunt animas quæ non moriuntur, et vivificabant animas quæ non vivunt.

24 *Thomas autem unus ex duodecim,* hoc est unus Apostolorum, qui ante passionem
Matth. X, 2-4. Christi erant duodecim, quando Judas fuit unus illorum ; vel, Unus ex duodecim, quia dum Joannes evangelium præsens
Act. I, 24-26. descripsit, successit Mathias in locum Judæ, sicque Thomas fuit unus Apostolorum, qui Mathia electo fuerunt duodecim ; *qui dicitur Didymus :* quod interpretatum est dubius, quia de Christi resurrectione præ ceteris fuit incredulus ; *non erat cum eis, quando venit Jesus.* Huic videtur contrarium quod Lucas habet, duos
Luc. XXIV, 33. discipulos regressos a castello Emmaus, invenisse congregatos undecim, quorum unus exstitit Thomas. Respondet Augustinus, quod Thomas adfuit redeuntibus illis duobus : quibus loquentibus, Thomas propter aliquam causam exivit, et interim apparuit Christus. Potest etiam dici, quod iste sit sensus verborum Lucæ : Invenerunt congregatos undecim, id est Apostolos, qui pro tunc undecim erant, quamvis non fuerunt omnes collecti. Est quoque consuetudo Scripturæ, ut aliquid attribuatur toti communitati, quia majori vel principaliori ejus competit parti.

Quæritur, quum Thomas defuerit quando Jesus venit, insufflavit, Spiritum Sanctum largitus est, et dicebat, Quorum remiseritis peccata, etc., an ipse Spiritum Sanctum bis recepit, et potestatem ligandi atque solvendi sortitus est. Dici potest quod post octo dies apparente Jesu, Thomas recuperavit quod in die Paschæ per absentiam suam non accepit. — Insuper, teste Gregorio, divina dispensatione factum est ut Thomas tunc deesset, videlicet ad nostram informationem, quatenus Thoma dubitante propter suam absentiam, Christus appareret frequentius, suamque resurrectionem probaret lucidius.

Dixerunt ergo ei in domum regresso 25
alii discipuli : Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, hoc est in partes manuum clavis fixas, *et mittam manum meam in latus ejus,* tangendo lateris aperturam, *non credam.* Tam durus ad fidem et grossus fuerat Thomas, quod nec tot tantisque testibus credidit ; nec videre satis putavit, sed voluit etiam corpus manu tractare seu tangere. Non enim consideravit omnipotentiam Dei, nec recordabatur verborum Christi quibus prænuntiavit se resurrecturum tertia die, *Matth.* XVI, 21 ; XVII, 22 ; XX, 19.
sed quam impossibile esset naturaliter hominem taliter passum resurgere.

Et post dies octo, hoc est die octava 26
inclusive, *iterum erant discipuli ejus intus,* id est in domo prædicta, propter metum Judæorum, ut ante, *et Thomas cum eis.* Puto quod Thomas post præscriptam apparitionem magis quam ante mansit cum Apostolis, timens ne Jesus denuo illis appareret se absente. *Venit Jesus januis*

clausis. Propter quod dixit Manichæus, A
quod Jesus habuit corpus phantasticum,
non attendens omnipotentiam Dei, quæ
potest unum corpus per aliud ducere, ambobus integris permanentibus. *Et stetit in*
medio discipulorum, *et dixit : Pax vobis.*
27 Ista jam semel exposita sunt. *Deinde dicit*
Thomæ, ostendens se verba illius agnoscere : *Infer digitum tuum huc,* in locum
clavorum manuum mearum, et palpa fixuras earum, *et vide manus meas* clavis
perforatas, *et affer manum tuam, et mitte in latus meum,* tangendo aperturam B
illius; *et noli esse incredulus, sed fidelis,*
quia dixisti te non crediturum, nisi videris ac tetigeris ista. Ecce quanta fecit
Christus pro conversione unius, quam pie
et caritative se ipsum exhibuit Thomæ
discredenti : nam et si Thomas plura aut
certiora resurrectionis argumenta petisset, non denegasset ipsi ea Salvator.
28 *Respondit Thomas, et dixit ei : Dominus meus et Deus meus* es tu. In quo
divinitatem Christi fatetur. Tanta enim
Rom. x, 10. evidentia veritatis convictus, corde credi- C
dit, et ore confessus est, quod Jesus cujus humanitatem vidit, esset verus Deus,
quemadmodum ante passionem ab ipso
Joann. x, 30. audivit : Ego et Pater unum sumus. Præterea, an Thomas tetigerit latus et manus
Christi, an ex reverentia id omisit, non
est certum, nec potest ex textu præsenti
determinari : unde diversi de hoc diversimode opinantur.
29 *Dixit ei Jesus : Quia vidisti me, Thoma,* oculis carnis, quantum ad naturam
meam assumptam, *credidisti* quod non D
vidisti, videlicet quod sim Deus. Aliud
itaque vidit, et aliud credidit. Vidit hominem, et credidit Deum. *Beati qui non*
viderunt, et crediderunt. Hoc aliqui asserunt dictum de aliis discipulis. Sed non
apparet : nam discipuli qui aderant, omnes jam viderant Christum. Propterea Augustinus dicit hoc dictum de nobis ac
ceteris qui crediderunt, credunt et credent in Christum fide formata, quem non
viderunt oculo corporali, quemadmodum
Petrus habet : In quem nunc non viden- I Petr. I, 8.
tes creditis. Actus enim fidei meritorius
est, eo quod ex naturali ratione non habet certitudinem, sed divinæ auctoritati
innititur, cui intellectus se subjecit. Qui
autem Jesum oculo corporali non viderunt, et tamen credunt, magis innituntur
auctoritati divinæ atque Scripturis, quam
qui oculo carnis eum intuiti sunt. Ideo
sunt nunc beatiores in spe, ceteris paribus : quod addo, quia non est arbitrandum quod aliquis præter Apostolos, qui
Christum non vidit, et credidit, sit simpliciter beatior Thoma, quamvis quantum
ad aliquid ei præferatur.

Multa quidem et alia signa fecit Jesus 30
in conspectu discipulorum suorum, quæ
non sunt scripta in libro hoc. Hoc intelligi potest, tam de signis quibus Christus
se resurrexisse probavit, quorum multa
omisit Joannes, et aliqua illorum alii Evangelistæ scripserunt, quam de ceteris miraculis quæ operatus est ante passionem
coram discipulis, quorum pauca scribit
Joannes; alii autem Evangelistæ multa illorum describunt signorum. Singuli tamen et omnes aliqua omiserunt, tam de
doctrina quam de miraculis Salvatoris. In
quo patet insufficientia Scripturæ Evangelistarum per comparationem ad eminentiam operum documentorumque Christi, quæ a nullo mortalium plene possunt
describi, secundum doctores.

Hæc autem scripta sunt, ut credatis fi- 31
de per dilectionem operante, *quia Jesus* Galat. v, 6.
est Christus Filius Dei naturalis ac unicus. Per supernaturalia enim opera sua
ostendit Jesus se esse Filium Dei : ideo
talia scripta sunt, ut qui ea non vidimus,
audiendo seu legendo credamus quod Jesus sit Filius Dei. Potius quoque ait Evangelista, Ut credatis quia Jesus est Filius
Dei, quam, Filius Virginis, quoniam principalis sua intentio in descriptione hujus
evangelii, fuit ostendere Christi divinitatem atque divinam generationem, quia de
Christi humanitate et generatione ejus materna, alii Evangelistæ satis scripserunt.

Et ut credentes, vitam habeatis gratiæ in A
præsenti, et vitam gloriæ in futuro. Co-
gnitio enim fidei ordinatur finaliter ad
vitam æternam, quæ est visio Dei per spe-
I Petr. I, 8, 9. ciem. Unde Petrus : Videntes, inquit, ex-
sultabitis lætitia inenarrabili et glorificata,
reportantes finem fidei vestræ salutem,
fructum animarum vestrarum. Itaque, Vi-
tam habeatis *in nomine ejus,* id est virtute
et gratia Christi, vel in ipso Christo, tan-
quam in causa et objecto beatitudinis no-
stræ, quia non est aliud nomen datum *Act.* IV, 12.
hominibus sub cœlo, in quo oporteat nos
salvos fieri.

ARTICULUS XLIX

EXPOSITIO CAPITULI VICESIMI PRIMI ET ULTIMI : POSTEA MANIFESTAVIT SE ITERUM JESUS AD MARE TIBERIADIS.

POST hæc Evangelista describit aliam B
Christi apparitionem factam in Gali-
1 læa. *Postea,* scilicet post aliquantulum
tempus a præmemoratis apparitionibus in
Jerusalem factis, *manifestavit se iterum*
Jesus ad mare Tiberiadis, id est juxta
littus maris situati prope urbem cui no-
men Tiberias, quæ in honorem Tiberii
Cæsaris sic vocata est. Quod mare alio no-
Luc. V, 1. mine appellatur stagnum Genesareth, et
Matth. IV, 18; XV, 29. mare Galilææ, quia in provincia Galilææ
habetur. Patet ergo quod ista apparitio
facta sit in Galilæa. Ut enim in Matthæo C
legitur, Jesus in die resurrectionis dixit
Ibid. XXVIII, 10. mulieribus : Nuntiate fratribus meis ut
eant in Galilæam, ibi me videbunt. Disci-
puli igitur ex præcedentibus apparitioni-
bus confortati in fide et animati, exierunt
in publicum, et Galilæam ingressi sunt :
ubi quum paucis diebus demorarentur,
contigit quod nunc attestatur Joannes. Pri-
mo autem refert rem gestam summatim.
Deinde refert ordinem quo fiebat, secun-
dum quod subditur.

Manifestavit autem se *sic,* id est modo D
qui sequitur. Christus nempe dum vole-
bat, repente disparuit, et dum volebat,
subito rursus apparuit ; nec erat conti-
nuo cum discipulis, sed certis locis atque
temporibus, secundum præordinationem
divinam, prout utile vel necesse fuit ad
informationem et consolationem primiti-
væ Ecclesiæ. *Erant simul Simon Petrus,* 2
qui a nativitate vel circumcisione dictus
est Simon, et a Christo nominatus est Pe-
trus, ut patuit primo capitulo; *et Thomas,* *Joann.* I, 42.
qui cognomento *dicitur Didymus,* id est
dubius, ut dictum est in præcedenti ca- *Ibid.* XX, 24.
pitulo; *et Nathanael* legis doctor, frater
Philippi apostoli, *qui* Nathanael *erat* ori-
undus *a Cana* villa *Galilææ,* ubi Christus *Ibid.* II, 1 *et seq.*
convertit aquam in vinum. Huic Natha-
naeli perhibuit Christus testimonium ta-
le, Ecce vere Israelita, in quo dolus non *Ibid.* I, 47.
est : ut plenius dictum est primo capitu-
lo. *Et filii Zebedæi* Joannes et Jacobus, *Matth.* IV, 21.
et alii ex discipulis ejus duo, quorum
nomina reticentur. Omnes ergo simul se-
ptem fuerunt.

Dicit eis Simon Petrus, qui in omnibus 3
operosior atque ferventior comprobatur :
Vado piscari. Dicunt ei : Venimus et nos
tecum. Licuit autem discipulis ad tale of-
ficium reverti propter victus necessita-
tem, quia in se licitum erat. Matthæus
vero ad telonium non rediit, quia hujus-
modi opus raro vel nunquam exercetur
sine peccato, secundum Gregorium. Hi er-
go discipuli, quoniam pauperes erant, et
Jesus provisor eorum recessit ab eis, ad
piscandum profecti sunt. In quo patet Na-
thanaelis magna humilitas, quia vir tantus

ad humile opus accessit. *Et exierunt, et ascenderunt in navim,* forsitan accommodatam, locatam, communem, sive vacan-
Matth. xix, 27. tem. Proprias enim naves et cetera omnia reliquerunt. *Et illa nocte nihil prendiderunt,* hoc est, nullum piscem ceperunt. Quod licet ex naturali causa accidisse potuerit, tamen divina factum est dispensatione, ut mox futura captio miraculosior appareret, atque ad Christum declarandum efficacior.

4 *Mane autem facto, stetit Jesus in littore.* Tota igitur nocte permisit discipulos infructuose laborare et fatigari, ut postea, viso Jesu et piscibus copiosissimis comprehensis, cordialius exsultarent. Permittit namque electos suos in nocte sæculi hujus, id est in tempore præsentis vitæ, quæ tribulationibus, culpis atque miseriis plena est, multipliciter tribulari, affligi, sudare, ut tandem quietem sortiti, plenius
Ps. lxxxix, 15. jucundentur, juxta illud in Psalmo : Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. Porro, mane facto, apparet Jesus taliter laborantibus, id est consummato cursu temporis hujus tenebrosi, quando traducit eos de hoc mari magno, turbulentoque sæculo, ad portum securitatis æternæ seu patriam
Sap. v, 6. electorum, ubi Sol intelligentiæ incessabiliter oritur, nec dies tendit ad occasum aliquando. Potest quoque per mane istud, intelligi finis tentationis et persecutionis cujuscumque, in quo splendor gratiæ menti gignitur, spiritualis consolatio datur, et omnia interiora animæ renovantur. Tunc Jesus apparet his quibus tale mane conceditur, statque in littore, hoc est in lo-
Ps. xc, 10. co tranquillo, ubi flagellum non appropinquat tabernaculo suo, videlicet extra et supra hunc mundum inquietudinibus plenum, invitans suos ministros ut festinent venire ad ipsum, adspirando indesinenter ad patriam.

Denique ad litteram, stetit Christus in littore maris, non supra aquæ fluenta, quia volebat discipulos suos paulatim ad suam cognitionem perducere. Si autem
A stetisset supra aquam, obstupefacti fuissent et territi, arbitrantes phantasma esse vel spiritum, quemadmodum ante passionem, quando ambulavit super mare. Tunc Matth. xiv, 25, 26.
enim præ timoris magnitudine clamaverunt. Mystice vero, stetit in littore, ad insinuandum quod amplius cum eis non erat in aquis tribulationum, et fluctibus vitæ mortalis, sed ad impassibilem tranquillissimamque vitam resuscitatus consisteret. Unde ad innuendum quod hoc modo cum illis non esset, quibus tamen
B præsens loquebatur, ait apud Lucam : Hæc Luc. xxiv, 44.
sunt verba quæ locutus sum vobis, quum adhuc essem vobiscum.

Non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est. In alia namque effigie apparuit eis, quemadmodum Magdalenæ, ut dictum est præcedenti capitulo, ubi et declaratum Joann. xx, 15.
est qualiter factum sit hoc. Apparuit autem discipulis, secundum Chrysostomum, in specie viri volentis emere pisces : quod convincitur ex eo quod subditur. *Dixit er-* 5
go eis Jesus : Pueri. Pueros vocat disci-
C pulos, non ætate vel indiscretione, sed simplicitate, puritate et innocentia. Per quem modum Christus ait in Psalmo de se ipso : Ne avertas faciem tuam a puero Ps. lxviii, 18.
tuo. Et de ipso dixit primitiva Ecclesia : Convenerunt adversus sanctum puerum Act. iv, 27.
tuum Jesum, Pontius Pilatus et Herodes. De prædictis pueris suis atque discipulis ait Christus per Isaiam : Ecce ego et pueri Is. viii, 18.
mei quos dedit mihi Dominus. *Numquid pulmentarium,* id est aliquid cibi quod decoctum apponatur ac manducetur cum
D pane ut sapidus sit, *habetis?* quasi dicat : Habetis aliquos pisces? Quærit, ut ex illorum responsione convenienter consulat atque subinferat. *Responderunt ei, Non.*

Dicit eis : Mittite in dexteram navi- 6
gii rete, id est, rete vestrum projicite in aquam ad dexteram partem naviculæ, *et invenietis* quod quæritis, scilicet pisces in copia. Prædicit effectum futurum, in se penitus contingentem, ut quum factum viderent quod prædixit, scirent eum esse Christum. *Miserunt ergo* rete in aquam

designatam, *et jam non valebant illud* A *trahere præ multitudine piscium.* Ex quo elici potest, quod divino nutu pisces subito illuc adducti atque collecti sunt, vel fortassis divina virtute producti. Non enim paulo ante ibi fuerunt, quia discipuli tota nocte circa locum illum erant piscati.

7 *Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Jesus Petro : Dominus est.* Quemadmodum discipuli ante passionem vocabant Jesum, nunc magistrum, nunc Dominum,
Joann. xiii, 13. juxta illud, Vos vocatis me magister et Domine, ita et post passionem. Denique B Jesus est ille Dominus de quo ait Psalmi-
Ps. lxxxviii, 10. sta, Tu dominaris potestati maris : qui in
Gen. i, 20-23. exordio mundi quinto die fecit pisces maris. Loquitur autem Joannes specialiter Petro, tanquam familiariori ac principaliori. Joannes vero cognovit Jesum per miraculosam piscium captionem, et quia vidit verbum ejus tam copiose impletum. Vel Jesus primo ostendit ei speciem sui cognoscibilem.

Simon Petrus, quum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se : erat enim C *nudus.* Quod Petrus dicitur se tunica succinxisse, quia nudus erat, intelligi potest dupliciter : Primo, quod super simplicem vestem qua erat indutus succinxit se, quia discinctus fuit. Erat enim nudus, hoc est parum vestitus, ita quod comparatione solitæ vestitionis dicitur nudus, quemadmodum ei qui parum indutus est dicimus, Cur vadis nudus ? Secundo, quod erat simpliciter nudus, saltem usque ad lineas vestes : et ergo tunica se succinxit, illam induendo atque cingendo. Eratque D nudus secundum consuetudinem piscatorum, ut expeditior esset ad opus. Porro succinxit se propter reverentiam Christi, ut ad eum honeste veniret.

Dicitque Beda, quod venit, non ambu-
Matth. xiv, 29. lando super undas maris, ut ante Christi passionem, sed natando vel peditando. Quod improbat Lyra, quia si voluisset natare, non succinxisset se tunica, nec poterat peditare propter profunditatem aquæ. Distabat namque a littore quasi ducentis cubitis, et potuit ibi currere navis. Videtur autem quod Lyra sufficienter probet quod Petrus non accessit natando. Nihilo minus puto cum Beda dicendum, quod non ambulavit super aquas, sed peditavit : Primo, quia hoc videtur evangelicæ veritati amplius concordare. Sequitur enim in textu : *et misit se in mare.* Ex hoc apparet quod aquam intravit usque ad magnam corporis partem. Secundo, quia non est verisimile quod Evangelista tantum miraculum tacuisset. Pro eo enim quod ait, Misit se in mare, poterat dicere, Ambulavit super mare. Quod vero arguitur de aquæ profunditate, non cogit. Quamvis enim Evangelista appellet hanc aquam mare, non tamen proprie fuit mare, sed stagnum. Loquitur quippe secundum consuetudinem sermonis Hebraici, qui quamlibet congregationem aquarum notabiliter magnam nominat mare, juxta illud Ge-
nesis : Congregationes aquarum appella- Gen. i, 10.
vit Deus maria. Non ergo oportet asserere aquam tam profundam fuisse.

Misit se ergo Petrus in mare, ex fervore et gaudio, cupiens celerrime venire ad supercarissimum suum magistrum ac Dominum, quem nunc toties vidit; nec dubium quin multa ab eo audivit, quæ non
sunt conscripta. *Alii autem discipuli na-* 8
vigio venerunt, quia non adeo fervidi erant ut Petrus; nec indigebant se in aquam deponere : *non enim longe erant a terra,* id est littore in quo stetit Jesus, vel de prope, *sed quasi cubitis ducentis,* ideo poterant quasi tam cito venire ad Jesum ut Petrus; *trahentes rete piscium* per aquam,
ut moris est piscatoribus. *Ut ergo descen-* 9
derunt in terram, de aqua vel navi, *viderunt prunas positas,* scilicet ignem carbonum, *et piscem superpositum* prunis, qui assabatur ut esset esui aptus, *et panem* juxta prunas. Viderunt ergo necessaria victui. Chrysostomus asserit quod Christus hæc tria creavit ibidem de novo, videlicet piscem, panem et prunas ; alii, quod de novo formata sunt ex præjacenti materia. Voluit autem Christus suæ re-

surrectionis veritatem rursus ostendere A
per manducationem : ideo tria hæc præparavit, sciens etiam discipulos fame con-
vers. 3. fectos, utpote qui tota nocte laboraverunt.
10 *Dicit eis Jesus : Afferte de piscibus quos prendidistis nunc.* Quamvis enim Christus potuit omnes satiare de pisce superposito prunis, voluit tamen ut de piscibus captis afferrent : quia dum aliunde habemus, non debemus ad miracula perpetranda confugere ; nec supernaturalia efflagitare præsidia, dum naturaliter habemus quod opus est. Hoc enim esset B
11 Deum tentare. *Ascendit Simon Petrus* præ aliis semper promptior atque ardentior, *et traxit rete in terram plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus.* Magnitudinem et multitudinem piscium exprimit Evangelista, ad ostendendum excellentiam tanti miraculi. Propter quod subditur : *et quum tanti essent, non est scissum rete,* quod naturaliter vix triginta pisces poterat sustinere, ut putatur.

Multa mirabilia in ista apparitione peracta sunt : primo, quod Jesus ostendit C se in alia forma, qua cognosci non poterat ; secundo, quod tot pisces repente collecti et capti sunt ; tertio, quod prunæ et piscis ac panis de novo formata sunt ; quarto, quod rete tot piscibus repletum manserit integrum.

Dicit eis Jesus : Venite, prandete. Co- 12
medit autem Christus cum eis de pisce asso nunc, quemadmodum ante in con- Luc. XXIV, 42, 43.
clavi, quamvis Joannes non exprimat. *Et nemo audebat discumbentium interrogare eum, Tu quis es ? scientes quia Dominus est.* Quoniam ergo id noverant, non audebant inaniter interrogare. Frustra enim petissent quod certitudinaliter agnoscebant. *Et venit Jesus,* non a longinquo 13
tunc, sed ivit ad panem pro tunc, sicut subjungitur : *et accepit panem, et dabat eis, et piscem similiter,* id est, cibos istos distribuit eis, vel anteposuit : et forte divisit, quemadmodum duobus discipulis, Ibid. 30, 31, 35.
qui cognoverunt eum in fractione panis.

Hoc tempore *jam tertio,* id est tertia 14
vice, *manifestatus est Jesus discipulis suis quum resurrexisset a mortuis,* loquendo de apparitionibus in hoc libro descriptis et viris exhibitis. Sæpius tamen apparuit discipulis suis ante hoc tempus, quam ter, ut patet ex dictis. Joannes quoque Art. XLVIII initio.
jam supra descripsit tres manifestationes Joann. XX, 16, 19, 26.
Christi post resurrectionem, præter istam ; sed prima illarum exhibita est, non ipsis discipulis, sed Mariæ Magdalene.

ARTICULUS L

EXPLANATIO SEQUENTIS PARTIS HUJUS VICESIMI PRIMI CAPITULI : QUUM ERGO PRANDISSENT.

FACTO itaque prandio Christi cum se- D
15 ptem discipulis, *Dicit Simoni Petro Jesus : Simon Joannis* (sic dicitur Petrus, quoniam pater ejus vocabatur Joannes), *diligis me plus his ?*

Eccle. IX, 1. Quum Salomone testante, nemo sciat an amore vel odio dignus sit, cur Christus interrogat Petrum an se diligat, quod esse non potuit sine gratia gratum faciente, quæ facit dignum amore ? Rursus, quum teste Apostolo, nemo sciat quid agatur in I Cor. II, 11.
homine, nisi spiritus ejus, cur Christus sciscitatus est Petrum an diligeret eum plus his, id est ardentius quam alii discipuli qui aderant, quasi Petrus scire posset quantum alii afficerentur ad Christum ? — Et respondendum, quod Christus interrogat, non quasi ignorans aut discens, sed docere intendens. Quærit ergo an Petrus diligat eum plus quam alii

discipuli, non quod Petrus certitudinaliter scire potuit sine revelatione divina, quod amaret Christum per caritatem infusam, quæ est virtus theologica, vel quod amaret eum plus quam alii : sed ut doceret, quod aliorum prælatus debet non solum diligere Christum, sed etiam debet eum diligere magis ferventer quam alii ; imo in omni perfectione et gratia debet abundare atque excellere, ut de plenitudine (*Joann.* I, 16.) ejus accipiant universi subditi sui, possitque ad instar angelici hierarchæ gregem sibi commissum et unumquemque subditorum suorum, secundum suam capacitatem, proportionem et indigentiam, purgare, illuminare, perficere. Unde, quamvis secundum jura sufficiat eligere sufficienter bonum sive idoneum, nec oporteat eligere meliorem vel sufficientiorem in foro contentioso, secundum Thomam (aliter electio posset pene semper cassari et irrita fieri, propter quod in foro contentioso judicioque humano sufficit eligere personam idoneam) ; tamen in foro conscientiæ tenetur eligens meliorem eligere, eum videlicet qui omnibus pensandis pensatis, melior æstimatur pro honore Dei et utilitate Ecclesiæ.

Dicit ei Petrus : *Etiam, Domine, tu scis quia amo te.* Paulo ante dixerat Petrus incaute, se præferens aliis : Etsi omnes (*Matth.* XXVI, 33.) scandalizati fuerint, ego nunquam scandalizabor. Nunc autem propriam fragilitatem expertus, ampliorique discretione et gratia decoratus, non audet respondere quod plus amet Jesum quam condiscipuli ; sed hoc quod sibi constabat asseruit, dicens : Tu scis quia amo te. Quasi dicat : Tu melius scis interiora mea, quam ego ipse, idcirco tuo judicio sto ; quod autem ignoro, non dico neque determino. Per quod docemur non præferre nos aliis, nec de illorum interioribus temere judicare, sed in dubiis suspensum dare responsum. Dulcis certe et moderata S. Petri responsio.

Dicit ei Jesus : *Pasce agnos meos.* Tanquam dicat Salvator : In hoc apparebit quod diligas me, si digne paveris servulos meos, homines pios et innocentes. Vel sic : Pasce agnos meos. Quia me diligis, aptus es pascere gregem populi mei, nec aliquid majus requiro mihi dari a te ex dilectione tua ad me, nisi ut spiritualiter foveas plebem credentem. Zelus enim animarum, est sacrificium Deo gratissimum. Debet autem prælatus pascere subditos suos verbo instructionis, exemplo sanctæ conversationis, temporali quoque subsidio dum ratio exigit. Porro de hac materia, scilicet quo modo prælatus pascere debeat gregem Christi sanguine liberatum, dicta sunt multa capitulo decimo. (*Art.* XXV, XXVI.) Possumus autem per agnos intelligere non solum innocentes, pios et puros, sed quoscumque quos Deus prædestinavit ad gratiam talem, qui finaliter agni erunt, et pascua vitæ possidebunt æternæ.

16 *Dicit ei iterum : Simon Joannis, diligis me ?* Quæritur, an Petrus certitudinaliter scivit se diligere Christum. Dicendum, quod Apostoli plus post receptionem illam plenariam Spiritus Sancti factam in die Pentecostes, sciverunt se primitias (*Rom.* VIII, 23.) Spiritus esse sortitos, atque in bono confirmatos : ideo certitudinaliter sciebant se Christum amare. Ideo Paulus certissime loquitur : Quis nos separabit a caritate Dei ? (*Ibid.* 35.) An vero post receptionem Spiritus Sancti per insufflationem Christi, quæ (*Joann.* XX, 22.) hanc interrogationem præcessit, Apostoli certitudinaliter sciverint se esse in caritate et gratia indesinenter, quousque Spiritum Sanctum plenius acceperunt, non est adeo certum. Si autem Petrus hac vice scivit certitudinaliter se Christum diligere dilectione meritoria et infusa, hoc fuit per revelationem. Verumtamen, palam est quod Petrus certissime novit, et vehementer experiebatur seu sensit, quod amavit Christum, saltem amore naturali et acquisito. Sensit enim se æstuare in Christi affectu atque memoria, præsertim in ejus adspectu. *Ait illi : Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei* Jesus : *Pasce*

agnos meos. Ista jam semel dicta sunt atque exposita.

17 *Dicit ei tertio : Simon Joannis, amas me?* Ter Christus interrogat et examinat Petrum de sua dilectione, quia prælatus diligere debet Deum cordiali affectu, affectuosis sermonibus, caritativis operibus ; et iterum, ut Petrus trina divini amoris Matth. xxvi, 69-74. confessione, recompensam faciat pro trina Christi timorosa negatione ; vel ad insinuandum quod promovendi ad prælationem, sæpe ac diligenter discutiendi seu considerandi sunt, an sint vere idonei, itemque in caritate præcipui. *Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me?* Videbatur enim quasi Christus responsionem suam non approbaret, nec crederet verbis ipsius. Et forte timuit quod ideo Christus toties verba sua replicavit, quia vellet ei aliquid prænuntiare, in quo ostenderetur non diligere Christum : sic- Joann. xiii, 37. ut quum fiducialiter dixit, Animam meam Ibid. 38. pro te ponam, audivit : Non cantabit gallus, donec ter me neges. *Et dicit ei : Domine, tu omnia* cordis arcana, et quidquid fuit, est vel erit, *nosti,* non solum per naturam divinam, sed insuper secundum naturam assumptam, per scientiam concreatam seu inditam ; *tu scis quia amo te,* ideo non oportet te amplius interrogare, et me famulum tuum affligere.

Dicit ei : Pasce oves meas. Superius dixit bis, Pasce agnos meos ; nunc ait, Pasce oves meas. Unde per agnos intelligendi sunt incipientes et proficientes, qui solidum cibum capere nequeunt. Quibus I Cor. iii, 1, 2. loquitur Paulus ad Corinthios : Tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Jam autem per oves de- Hebr. v, 14. signantur perfecti, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus, et quasi aliorum exstant parentes. Præterea Christus committit Petro ter gregem suum, ad insinuandum quod prælatus pascere debet sibi commissos prece mentali, instructione vocali, operationeque vitali, triplici cibo, ut dictum est ; vel ideo, ut prælati agnoscant quantam habeat Christus dili- A gentiam, dilectionem et curam pro suis fidelibus, quam sollicite velit eos custodiri, quam districte requiret a pastoribus rationem de eis. Et quia prælati debent esse parati ad moriendum pro fide, pro justitia, pro Christo, pro grege commisso, ideo consequenter Christus prædicit Petro de qualitate sui martyrii.

18 *Amen, amen dico tibi, quum esses junior* annis quam nunc, quando etiam moribus junior eras quam modo, *cingebas te* cingulo materiali ad lumbos, cingebas te B quoque cingulo continentiæ quantum ad appetitum concupiscibilem, et ab illicitis te restringebas. Unde in Actibus Apostolorum Petrus testatur : Nunquam comedi Act. x, 14. commune quid aut immundum. *Et ambulabas ubi volebas,* pergendo de loco ad locum ad libitum tuum, tanquam non ligatus ab aliquo, itemque prædicta faciendo propria libertate, sine violentia et compulsione. *Quum autem senueris* ætate et gratia, scilicet morte tua instante, quando dicturus es, Velox est depositio taber- II Petr. i, 14. C naculi mei ; *extendes manus tuas* ad brachia crucis cui appenderis : quod utique Petrus promptissime fecit secundum rationem et appetitum superiorem ; *et alius te cinget,* hoc est, apparitor imperatoris Neronis manus tuas cruci alligabit. Non enim clavis affixus, sed funibus alligatus fuit patibulo crucis. Ligavit etiam Petrum in urbe Roma antequam educeretur ad mortem. *Et ducet* te *quo tu non vis,* hoc est ad locum passionis, et ad amaritudinem mortis, quam secundum natura- D lem ac sensitivum appetitum abhorrebis atque refugies, quamvis secundum appetitum intellectivum eam libentissime patieris, cupiens dissolvi et esse mecum Philipp. i, 23. in regno. Verumtamen appetitus iste inferior refugiens mortem, fuit in Petro finaliter subditus rationis judicio atque imperio, ita quod non timuit immoderate Matth. x, 28. eos qui corpus occiderunt.

Sancti etenim et perfecti viri appetunt et non appetunt mortem sive martyrium, quemadmodum æger vult et non vult po-

tum amarum. Æger namque secundum sensitivum appetitum refugit potionem amaram, præsertim si consideretur potio amara secundum se, in quantum est afflictiva. Porro secundum rationem et voluntatem intellectivam vult eam, maxime prout est valetudinis inductiva. Sic virtuosi appetunt mortem sive martyrium secundum rationem, in quantum est janua quædam ad vitam beatam; secundum appetitum vero sensitivum refugiunt eam, prout est ultimum maximumque terribilium, secundum Philosophum. Unde hoc modo et Christus refugiens mortem : Pater, inquit, transeat a me calix iste. Sed in Christo, ratio prævenit et imperavit hunc mortis timorem. In ceteris autem, motus hujusmodi præveniunt rationem, quia et primi motus non sunt in potestate nostra. Propter quod Paulus decollandus fecit sibi oculos circumligari, ne ensem cernens venientem, pateretur subitum motum naturalis timoris.

Matth. XXVI, 39.

Deinde sequuntur verba Evangelistæ
19 exponentis verba Christi præhabita. *Hoc autem,* id est præinductum sermonem parabolicum de Petri martyrio, *dixit* Jesus, *significans qua morte clarificaturus esset Deum,* id est, per verba illa Christus insinuavit quali martyrio Petrus honoraret Deum, moriendo pro fide et æquitate ipsius. Quemadmodum enim justi clarificant Deum recte conversando, quia in sua conversatione testantur et pandunt quod Deus sit sanctus, sublimis et justus; sic pro justitia moriendo, ipsum clarificant, quia testantur Deum tantæ esse veritatis, æquitatis, dignitatis et amabilitatis, ut potius sit moriendum quam ab illo aliqualiter recedendum. Propter quod ad Philippenses primo Apostolus loquitur : In omni fiducia magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem; mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum.

Philipp. I, 20, 21.

Et quum hoc dixisset, hoc est, postquam Jesus prædixit Petro qua morte clarificaret Deum, *dicit ei : Sequere me.* Postquam enim Jesus præmemorata disseruit, surrexit de loco convivii, cœpitque abire, et dixit Petro, Sequere me, hortans eum ad corporalem sui imitationem propter mysticam significationem. Jam enim verbis reseravit Petro quod crucifigendus esset. Volens ergo id ipsum facto præsignare, locutus est ei : Sequere me. Tanquam dicat : Per hanc materialem sequelam ad quam te moneo, hoc designo, quod spiritualiter imitaturus es me, sustinendo mortem crucis propter justitiam sicut et ego. Jam nempe sæpe prædixi, quod sicut Prophetæ interdum prophetaverunt verbis, aliquando factis, pariformiter Christus nunc verbis, nunc factis aliqua prænuntiavit. Ideo quoque ait, Sequere me, quatenus Petrus exemplo Christi confortaretur ad sustinendum crucis supplicium.

Conversus Petrus. Christo enim dicen- 20
te, Sequere me, orsus est Petrus ambulare corporali gressu post eum. Quod quum faceret, sensit alium quemdam venire post se : propterea, retro adspiciens, vidit quis esset. Sic ergo conversus, *vidit illum discipulum quem diligebat Jesus, sequentem* motu progressivo : quia ut innuit Augustinus, nec Petrus, neque Joannes cognovit propter quid dixerat Jesus : Sequere me. *Qui et recubuit in Cœna super pectus ejus, et dixit : Domine, quis est qui tradet te?* Per hanc circumlocutionem significat beatissimus Evangelista se ipsum. Non enim ad sui ipsius jactantiam toties commemorat se specialiter dilectum a Jesu; sed ut tanto beneficio gratus consistat, et quia dulcissimum sibi fuit recolere quam affectuose ac familiariter se habuit Jesus ad eum : inferioribus quippe magnum est a superiori specialiter diligi. *Hunc ergo quum vidisset Petrus, di-* 21
cit ad Jesum : Domine, hic autem quid aget vel patietur pro te? quid ei committis? qua morte clarificaturus est Deum? Sollicitus fuit Petrus pro condiscipulo familiari ac prædilecto; nec dubium quin in bonis gratiæ sibi collatis et conferen-

Joann. XIII, 23, 25.

dis, desideravit eum habere consortem, A
videlicet in cura pastorali atque martyrio.

22 *Dicit ei Jesus : Sic eum volo manere,* hoc est, in carne mortali volo Joannem perseverare sine martyrio, utpote in pace, *donec veniam* ad eum in hora mortis ejus, vocaturus et educturus eum de præsentis peregrinationis exsilio ad æternæ beatitudinis regnum. *Quid ad te* inter-
* [*Tu me sequere.*] Eccli. xvii, 12. rogare de tali secreto futuro?* Quamvis enim, ut in Ecclesiastico legitur, unicuique mandavit Deus de proximo suo, et
I Cor. x, 24. juxta Pauli doctrinam, debemus singuli B quærere, non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum ; non tamen debemus anxiari, curiose scrutari vel sciscitari quid Deus ordinavit de proximis nostris, quantum ad genus mortis eorum, et quoad occulta futura. Unde Apostolis de tali negotio quæ-
Act. i, 7. rentibus, Christus respondit : Non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ Pater posuit in sua potestate.

Quidam præterea hæc verba Christi sic intellexerunt, quod insinuaverit Joannem non moriturum ante diem finalis judicii, C
Matth. xxv, 31. quando venturus est Christus in majestate et gloria. Unde quidam dixerunt eum translatum in paradisum terrestrem cum Elia et Enoch, cum quibus aliqui dicunt eum rediturum, et prædicaturum contra Antichristum, atque ab illo occidendum : quatenus sicut unus translatus est in pa-
Gen. v, 24. radisum ante legem, videlicet Enoch, qui
IV Reg. ii, 11. fuit ante diluvium, et alter sub lege, puta Elias; sic unus sub gratia translatus credatur, ac per hoc tres, utpote de quolibet tempore unus, venturi sint contra D Antichristum. Quibus repugnare videtur, quod in Apocalypsi multa dicuntur de his qui prædicaturi sunt contra Antichristum, qui non asseruntur nisi duo. De quibus
Apoc. xi, 3, 7. in Apocalypsi Dominus loquitur : Dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta; et quum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, occidet eos. Alii vero dixerunt Joannem dormientem jacere in monumento ejus apud Ephesum : quia et in loco sepulcri scaturitio quædam percipitur et ebullitio terræ, quod dicunt causari ex ejus anhelitu. Dicunt quoque, quod in fine mundi morietur pro Christo : quia ut ait Psalmista, Quis est homo qui Ps. lxxxviii, 49.
vivet, et non videbit mortem? Itemque Apostolus ad Hebræos : Statutum est ho- Hebr. ix, 27.
minibus semel mori, post hoc autem judicium. Has opiniones non approbat Augustinus. Non enim videtur quod Christus prædilectum discipulum tam diu retardavit a gloria, maxime quod jaceat in sepulcro ut dormiens. Communiter ergo tenetur quod mortuus sit. Et asserunt quidam, quod in anima et corpore sit glorificatus in cœlo : hoc tamen incertum est.

Exivit ergo sermo iste inter fratres, 23
quod discipulus ille non moritur. Ista sunt verba Evangelistæ narrantis qualiter discipuli tunc præsentes intellexerunt verba Christi. Putabant enim quod Jesus significaret Joannem non esse moriturum : et quia erraverunt in hoc, idcirco excludit Joannes hunc sensum. *Et non dixit Jesus, quia non moritur,* id est, per verba sua non significavit quod Joannes moriturus non esset. *Sed* dixit : *Sic eum volo manere donec veniam* (secundum sensum prætactum), *quid ad te?* Hæc enim fuerunt verba Christi, quæ modo exposita sunt. Legitur autem in vita B. Joannis evangelistæ, quod imminente obitu ejus, venit ad eum Dominus Jesus cum Apostolis, invitans eum ad felicissimam epulationem electorum in patria. Ideo Christus dixit : Sic eum volo manere donec veniam.

Hic de quo Christus ista disseruit, *est* 24
discipulus ille qui testimonium perhibet de his quæ in isto capitulo, seu in toto volumine isto, contenta sunt. Perhibuit autem Joannes testimonium de his quæ ad evangelicam pertinent legem, prædicando, docendo, miracula faciendo, irreprehensibiliter conversando, alios quoque magnos suos discipulos ad prædicandum mittendo, videlicet S. Ignatium, B. Polycarpum, etc. Unde in Apocalypsi asserit

Apoc. i, 2. de se ipso : Qui testimonium perhibuit verbo Dei et testimonium Jesu Christi, quæcumque vidit. *Et scripsit hæc,* post reditum ab insula Patmos. *Et scimus quia verum est testimonium ejus.* Loquitur S. Joannes de se ipso in tertia persona quasi de alio; et quod ait, Scimus, etc., loquitur in persona sui omniumque perfectorum fidelium. Denique Joannes scripsit quæ audivit et vidit propriis sensibus immediate a Christo, saltem pro maxima parte; cetera audivit a fide dignis. Imo omnia scripsit inspirante ac dirigente Spiritu Sancto. Propter quod ait circa exordium
I Joann. i, 1, 2. primæ suæ epistolæ : Quod audivimus et vidimus, annuntiamus vobis. Ideo testimonium ejus certum idoneumque consistit, quoniam visa et audita certissime recitantur.

25 *Sunt autem,* hoc est fuerunt, *et alia multa quæ fecit Jesus,* id est signa et opera omni memoria ac descriptione dignissima, quæ Jesus a principio incarnationis et nativitatis fecit per se et per suos usque ad ea quæ hic dicuntur, vel usque ad missionem Paracleti. *Quæ si scribantur per singula,* hoc est sigillatim, particulariter et seorsum, *nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribendi sunt libros,* si omnia illa taliter describerentur per singula : hoc est, omnium hominum in mundo hoc inferiori viventium capacitatem transcenderent. Si autem intelligatur de mundo et captione, quantum ad spatium loci, videlicet, quod mundus continere non posset tot libros, tunc accipienda sunt verba ista per hyperbolen seu excessum. Interdum enim homo aliqua dicit per excessum, ad designandum magnitudinem rei quæ recitatur : ut dum in libro Judicum scribitur, quod filii Benjamin sic ad certum jactabant funda Judic. xx,
lapidem, quod capillum tangere potuerunt. 16.
Itemque in Genesi Pharao ad Joseph : Absque tui, inquit, oris imperio, nemo movebit manum aut pedem in tota terra Ægypti. Gen. xli, 44. Talia autem sine mendacio asseruntur, quoniam narrans agnoscit quousque credatur, nec intendit decipere, sed veritatem ipsam evidentius reserare : quod fieri nequit, nisi per sermonem figuralem et hyperbolicum. Porro, quoniam Christus erat Deus et homo, virtus omnipotens I Cor. i, 24.
et sapientia increata operans per humanitatem assumptam, sicut per instrumentum conjunctum, animatum ac proprium, elucescit quod documenta et opera ejus excellentissima erant.

FINIS COMMENTARIORUM IN EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM

INDICES

LOCA S. SCRIPTURÆ PRÆCIPUA

QUÆ AD ILLUSTRANDUM COMMENTARIUM

AB AUCTORE PASSIM ALLEGANTUR

GENESIS.

EXODI.

LEVITICI.

NUMERORUM.

DEUTERONOMII.

JUDICUM.

I REGUM.

III REGUM.

PROVERBIORUM.

ECCLESIASTÆ.

CANTICI CANTICORUM.

JEREMIÆ.

THRENORUM.

I AD CORINTHIOS.

II AD CORINTHIOS.

AD GALATAS.

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

I AD THESSALONICENSES.

I AD TIMOTHEUM.

II AD TIMOTHEUM.

II, 4. Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, 322 B'.
— 19. Cognovit Dominus qui sunt ejus, 471 A'.
— 26. Resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem, 322 D', 435 B.

AD HEBRÆOS.

II, 7. Minuisti eum paulo minus ab angelis, 291 A.
— 8. Necdum videmus omnia subjecta ei, 344 B.
IV, 12, 13. Vivus est... sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti... Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus ; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo, 377 C'.
V, 8. Didicit ex iis quæ passus est, obedientiam, 290 D.
— 13. Omnis... qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ : parvulus enim est, 11 C'.
VII, 26. Talis... decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus et excelsior cœlis factus, 440 C'.
XII, 9. Patres... carnis nostræ eruditores habuimus, et reverebamur eos : non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, et vivemus ? 326 B'.
XIII, 12. Jesus, ut sanctificaret... populum, extra portam passus est, 177 A.

JACOBI.

I, 5, 6. Si quis... vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter,... et dabitur ei ; postulet autem in fide, nihil hæsitans, 419 C'.
— 13. Nemo quum tentatur, dicat quoniam a Deo tentatur ; Deus enim intentator malorum est, 383 A'.
— 17. Omne datum optimum, et omne donum perfectum,... est descendens a Patre luminum, 405 A'.
II, 13. Judicium... sine misericordia illi qui non fecit misericordiam, 128 A.
V, 2. Vestimenta vestra a tineis comesta sunt, 126 D'.
— 5. Epulati estis super terram et in luxuriis enutristis corda vestra, 127 C.

I PETRI.

I, 12. In quem desiderant angeli prospicere, 349 C.
IV, 8. Caritas operit multitudinem peccatorum, 243 A'.
— 10. Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei, 292 C', 308 B, 353 A.
V, 8. Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret, 459 C.

II PETRI.

I, 17. Accipiens... a Deo Patre honorem et gloriam, voce delapsa ad eum... a magnifica gloria : Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui ; ipsum audite, 375 C'.
— 21. Non... voluntate humana allata est aliquando prophetia ; sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines, 420 A'.
II, 19. A quo... quis superatus est, hujus et servus est, 122 D'.

I JOANNIS.

I, 1. Quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus et manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ, 294 C.
— 5. Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ, 282 C, 427 B.
III, 8. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli, 36 A'.
IV, 5. Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit, 119 C'.
V, 10. Qui non credit Filio, mendacem facit eum (Deum), quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo, 335 A'.
— 20. Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, 530 D.

JUDÆ.

19. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes, 146 B.

APOCALYPSIS.

I, 5. Qui dilexit nos, et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, 516 B'.

INDEX ANALYTICUS

B

D

E

F

H

J

M

N

P

R

S

U

V

Z

INDEX GENERALIS

ENARRATIO IN EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

ENARRATIO IN EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM.

EMENDANDA. Pag. 34 B', lin. 3 : auditum, *lege* loquelam ; — 87 C', lin. 9 : ab aquilone,... ab occidente ; — 118 B', lin. 1 : præesse,... prodesse ; — 128 A, lin. 2, 3 : magisterio,... ministerio ; — 189 D, lin. 1 : Metereorum,... Meteororum ; — 268 D', lin. 3 : triginta primum,... tricesimum primum ; — 272 D, lin. 3 : Patrispassiani,... Patripassiani ; — 296 C', lin. 12 : Tu qui es ?,... Tu quis es ?

DUBIA. Pag. 2 B, lin. 5 : comparative, *forsan* comparatione ; — 153 B', lin. 9 : opus,... scopus ; — 217 D, lin. 10 : refert,... differt ; — 290 B', lin. 10 : principaliter,... præsentialiter ; — 303 B', lin. 1 : consequentur,... consequantur ; — 372 A, lin. 5 : ipsa est vita,... ipse est vita.

Typis Cartusiæ Sanctæ Mariæ de Pratis. Monstrolii.
J. Arnauné typographus.